Gur

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
11 B
A 7

SUMMA

GOFFREDI DE TRANO

CLARISSIMI IURIS

INTERPRETIS

In Titulos Decretalium.

Omnibus nedum Pontificij & Caesarei iuris studiosis, verum etiam & religiosis cuiuscumque ordinis utilis ac necessaria.

[illegible]

VENETIIS.

Apud Ioannem Baptistam Hugolinum, 1586.

SVMMA GOFFREDI DE TRANO CLARISS. IVRIS INTERPRETIS

In Titulos Decretalium;

Omnibus nedum Pontificij & Cæsarei iuris studiosis, verumetiam & religiosis cuiuscunq; ordinis vtilis ac necessaria.

Hac postera editione A M. D. LEONARDO A LEGE I. C. Mantuano recognita, atque ab innumeris erroribus, quibus ob temporis vetustatem, & librariorum iniuriam vbique deprauata, mutila passim, & plerisque in locis decurtata deprehendebatur, tam in textu quàm in allegationibus summo eiusdem studio vindicata, & integritati suæ restituta.

Locupletissimo REPERTORIO *eidem adiecto.*

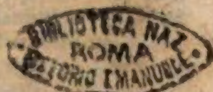

VENETIIS,

Apud Ioannem Baptistam Hugolinum, 1586.

SVMMA
GOFFREDI DE TRANO
CLARISS. IVRIS INTERPRETIS
In Titulos Decretalium;

Omnibus tam Pontificij & Cæsarei iuris studiosis, verumetiam & religiosis cuiuscunq; ordinis vtilis ac necessaria.

Hac postrema editione A M. D. LEONARDO A LEGE I. C. Mantuano recognita, atque ab innumeris erroribus, quibus ob temporis vetustatem, & librariorum iniuriam vbique deprauata, mutila passim, & plerisque in locis decurtata deprehendebatur, tam in textu quàm in allegationibus summo eiusdem studio vindicata, & integritati suæ restituta.

Locupletissimo REPERTORIO *eidem addito.*

VENETIIS,

Apud Ioannem Baptistam Hugolinum. 1586.

REVEREN. P. OPT. D. DON INNOCENTIO A CRVCE COENOBII CARTVSIENSIS Apud Ticinum Priori, &c.

Leonardus à Lege Iurisconsultus Mantuanus.
S. P. D.

VM Philosophia omnis sit à veteribus sapientia studiosis distributa in partes tres, tu certe eam, quæ in actione posita est, quamque Christus Dei filius e tenebris in lucem perduxit, tum sacrosancta catholica Romana Ecclesia illuminauit, inspecto scilicet huiusce breuis vitæ fine, vt actiones nostras moderetur, ac regat, inque eas vias adducat, quas nobis diuina bonitas misericordiaque commostrat, vt ad beatam, æternamque vitam, omnibusque numeris absolutam felicitatem dirigat, vt interim non dicam eam iure merito cæteris omnibus scientijs anteponi debere, eamque habendam esse in amoribus, colendam, amplexandam, ac venerandam esse ab ijs omnibus, qui Christiani natis seipsos primum, tum mundanarum, caducarumque rerum fragilitatem norunt: tu inquam ita exercere, itaq; charam habere ostendisti cum semper, tum vel maximè extremo anno, quo ego in ius ciuile incumbens, Ticini commorabar, quo sane tempore tu eximia prudentia, sanctis moribus, vita ad aliorum omnium exemplum instituta, summa æquitate, & mirabili facilitate cœnobium Cartusiense apud Ticinum urbem regebas, quod vt propter instituta optima, quibus adhuc singulari cum laude stetit, & propter vestram benignitatem qua aduenas & peregrinos complectimini, præstat alijs omnibus sacris locis, sic tu vt radius ex omni parte inter tot lucentia sidera splendens, ac micans, illustras, accendis, summaq; rerum diuinarum cupiditate, ac tui desiderio afficis eos qui te videant, contemplentur, ac familiaritate tua perfruantur, vt mihi totum triennium vsu venisse perspicio. Et quemadmodum admirabile artificium in amplissimo isto, fortunatissimoq; templo omnium fama, sermoneque celebratur, quod quæuis ædificia vel præstantissima vel agri vbertate, uel loci descriptione, vel rerum omnium ad vitam necessariarum copia superare videatur. ita quicunque te intuetur, tuaque consuetudine vtitur, tantam industriam, tantum consilium, tantamque prudentiam in isto cœnobio administrando tuam agnoscit, vt ipse secum admiretur, atque obstupescat. Quoties enim quisque est, qui te norit, quin non modo vitæ sanctitatem, sed etiam singularem in rebus humanis prudentiam admiretur? hac enim superioribus annis cum tota hæc mundi sedes bellorum motibus commoueretur, omniaque vocibus militum obstreperent, atque oppida diruerentur, viri occiderentur, neque profanis, neque sacris locis parceretur, tu es consecutus cum summa omnium beneuolentia, ut tutum, immuneque istud cœnobium,

& amplissimum ab omnium occiduarum, aquilonaliumque nationum, quæ istam prouinciam certatim vastabant, impetu, furore, barbarieque seruaris. Quæ cum ita sint, egoque propter eximias virtutes tuas te semper coluerim, factum est, vt cum superioribus diebus, quibus, propter summos æstus litibus forum vacat, Summam Groffredi, ueteris glossatoris, opus uere aureum, inter alios libros in mea Bibliotheca inuenerim, memor meæ in te obseruantiæ, quam nulla vnquam delebit obliuio, vt hoc aliquo tibi signo indicarem, summo studio aggressus sum, eam vt corrigerem, mendisque purgarem, vt emendata, ac discussis fœnis maculis plerisq; in tuo nomine apparere non erubesceret. Sed maior fuit, quàm putaram, adhibendus labor; erat enim manca, ac quasi decurtata, corrupta maculis, erroribusque innumerabilibus scatens, nec id solum in textu uerborum, sed etiam cum legislatorum sententiæ citantur vsque adeo, vt ab incoata & balbuciente ætate ego meo summo studio, assiduoque labore ad perfectam, cultamq; intelligentiam perduxerim. in qua nunc quiuis sine negotio, atque errore aperte inueniet vnum in locum, vnamque summam collecta omnia, ac redacta, quæ uage, & sparse in toto pontificio iure continentur. Hic enim viæ lucidæ suppetent, per quas iter faciens lector, tenebras dispellet, quas antiqua errata attulerunt. Hic quomodo veterum sententiæ reprobari queant, aperietur. Hic confessores, animarum nostrarum iudices, cæterique ecclesiæ antistites consilia maxime salutaria comperient: tum discent, quibus in rebus irregularitatem dispensabilem, & quibus minime dispensabilem homines incurrant: denique per quos, & quo modo secum fieri possit dispensatio. Hic quomodo perspectis delictorum generibus, & item attributis medicamenta, remediaque ad saucias mentes accommodata præbeantur, apertissime declaratur. Hic docentur antistites cæteris dignitate præstantes, alijque iudices, quomodo in contentioso foro versentur, ac pro tribunali sedeant in iudicijs dirimendis. ac nihil plane erit, quod quisque ope copiosissimi indicis, reperire non queat, quod ad præcipuas, emergentesque quæstiones pertineat: omnes denique animi motus, atq; impetus stabilire, ac firmare, vt quicunque casus occurrant, eos expendat, deq; ijs, vt par est, sententiam ferat. Quod opus cum de meo exemplari sumptum typis mandatum esset, tibi dicandum curaui, vtpote cui solum vere, proprieque debeatur. cum propter causas, quas paulo ante memoraui, tum vero propter alias, quas breuitatis causa prætereo Præsertim vero propter generis nobilitatem, in quo semper uiri præstantes tum in re militari, tum uero in liberalibus disciplinis, ingenuisque scientijs, theologiaque floruerunt. Et vt mihi satisfaciam, qui mediocritate quadam à nobilibus maioribus meis semper adamata, contentus, vitare tamen non potuit maleuolorum, insciorumque inuidiam, qui nuper scelerum suorum conscientia perterriti mihi facere iniuriam, & damnum afferre sunt conati, cum tamen omnes plane intelligerent, me nullius culpæ affinem esse, sed perpetuo quodam vitæ cursu meam innocentiam, integritatemque in iudicijs exercendis, litibusque dirimendis probauisse. itaque nec famam aucupor, nec vanos, ac parum duraturos honores ambio; nec hoc facio, vt nouo testimonio tuas virtutes illustrem, aut quod putem splendorem nominis tui huius præconij mei indigentem esse: sed potius vt testatum omnibus faciam, quantum tibi debeam, & quanti faciam viros tui similimos, & quàm in memoria adhuc mihi insideant optima, ac pene diuina monita tua. Quam ob rem Deum Opt. Max. precor, vt, te, licet prouecta iam ætate, diu tamen vt balsami liquorem ad hanc ætatem corruptam, restituendam, & ad hos mores emendandos, seruet, ac tueatur.

Venetijs III. Idus Iulij. M. D. LXX.

INDEX IN SVMMAM D. GOFFREDI DE TRANO

Iureconsulti Clarissimi.

OMNIA SPARSIM DICTA COMPLECtens Vtriusque Iuris professoribus vtilis.

spectet

sint

¶ Com-

Damnatus

¶ Digni-

¶Familia-

G

intellectus

C nego.

M

¶Monacha

pa-

Ordinem

pecuniæ

pœniten-

est

Q

RAPI-

S

Sacra-

T

Testa-

Treuga

Vsurarium

LAVS DEO.

TABVLA RVBRICARVM EX SVMMA D. Goffredi Tranensis Iurisconsulti Celeberrimi.

Obliga-

FINIS.

SVMMA SVPER TITVLVM DECRETALIVM: COMPILATA

A Magistro GOFFREDO de Trano.

DOMINI PAPÆ SVBDIACONO ET CAPELLANO.

GLOSSARVM diuersitas intelligentiam textus nõnunquam obtenebrat; & dum per eas infra, & supra discurritur, studentis distrahitur animus, hebetatur ingenium, quasi labirintum lector ingressus, ut piscis intra retia prouolutus, laqueos videt vndique, latus pertimescit vtrunque, & quo diuertat ignorat, ne ue qui prius incertus fuerat incertior relinquatur. Idcirco ego Goffredus de Trano domini Papæ subdiaconus & capellanus tam frequentibus, quam deuotis scholarium precibus exhortatus, ac officialium Romanæ Curiæ instantia prouocatus, ad communem vtilitatem & eorum maxime qui Iuris Canonici sunt alumni, quorum profectum libenter prosequor & amplector, super rubricis Decretalium summam aggredior, de illius auxilio sperans qui dat affluenter, & non improperat; qui dixit, Aperi os tuum & ego adimplebo illud; A quo omnis modus locutionis poeticæ, & qualibet decoræ pronunciationis ueritas sumpsit exordium; In quo omnis ratio supernæ scientiæ vel terrenæ creaturæ consistit, ut potè qui earum caput, auctor est, & origo; In eo enim perfecta uirtus, & sapientia inuenitur: In hoc igitur opere plene inuenies quidquid alibi sparsim quæris: In hoc in suis tractatibus omnia decidentur. Et iam reduces in Iure Canonico, quam prouecti potissime tenentes cathedras magistrales, uias inuenient luminosas, per quas data copia differendi errores eliminabunt antiquos, & reprobas opiniones veterum confutabunt. Hic iudices animarum salubria quærent consilia. Hic sub certis rubricis inuenient ex quibus causis irregularitas dispensabilis, uel indispensabilis incurratur, & per quos ualeat dispensari. Qualiter consideratis criminibus & circumstantijs peccatorum adhibeantur remedia conscientijs sauciatis. Hic Prælati & alij forenses iudices instruentur quomodo pro tribunali oporteat iudicare. Verum quia nouum & ab alijs intentatum assumo, & rude opus limam correctionis exposcit; si quid dixero in hoc, quod uideatur ueritati contrarium, peritorum correctioni subijcio & expono. Nam si quid aliter sapitis, hoc uobis dominus reuelauit, & qualis ego sum in scriptis aliorum, tales alios volo intellectores esse meorum.

SVMMARIVM.

1 *Decretalium noua compilatio quare & à quo facta fuerit.*
2 *Rubrica hæc prima ponitur de Summa Trinitate & fide Catholica, & quare.*
3 *Sancta Trinitas cur summa uocetur.*
4 *Trinitas quare sic dicatur.*
5 *Fides catholica quæ sit.*
6 *Disputare publice nõ licet de fide catholica cum hominibus alienæ communionis.*

De Summa Trinitate, & Fide Catholica. Rubrica.

1 POST procemium, in quo breuiter edocemur † quare hæc noua compilatio facta sit veteri dissoluta, uidelicet quia diuersæ constitutiones & decretales epistolæ summorum Pontificum in diuersa sparsæ uolumina, quarum aliquæ propter nimiam similitudinem, & quędam propter contrarietatem, nonnullæ etiam ob sui prolixitatem confusionem inducere uidebantur; aliquæ verò uagabantur extra uolumina supradicta, quæ tanquam incertæ frequenter in iudicijs uacillabant; Et ideò Gregorius Papa nonus piæ memoriæ ad utilitamen publicam in unum uolumen resecatis superfluis mandauit redigi, adiectis suis constitutionis, per quas nonnulla, quæ in prioribus erant dubia, declarantur, ut in eodem procemio continetur. Ponitur prima rubrica de Summa Tri. & fide catho. nec sine ministerio ponitur
2 primo loco, ipsa † enim est uniuersorum principiũ, ut infra capit. primo in princ. ab ea elementa & eorum dispositio producta sunt in orbem terrarum, ut. C. de ue. iur. enu. l. j. in princ. Hæc Sancta Trinitas primam per Moysen & alios prophetas doctrinam prębuit humano generi salutarem, ut infra. c. 1. §. hæc sancta. Et licet de hac materia non humano ore loquendum sit, sed diuino. de conse. dist. 2. c. in Christo patri. Aliqua tamen sub
3 compẽdio uideamus: Et primo † cur summa dicatur, & quidem quia maior est, prior est omnibus rebus, ut superius di-
4 ctum est † Trinitas dicitur eo, quòd licet una sit substantia, essentia, seu natura diuina Est tamen pater qui generat, filius qui gignitur, & spiritus sanctus qui procedit; ut distinctiones sint in personis, & unitas in natura. Nam licèt alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus, non tamen aliud. Sed id quod est pater, est & filius idem, & omnino est & spiritus san-
5 ctus, ut infra eo. c. damnamus. † Fides autem catholica hæc est, quæ in symbolo continetur, quam Romana tenet ecclesia. 14. q. 1. hæc est fides quam firmiter credere, & simpliciter cõfiteri debemus ut infra eod. cap. 1. in princip. & 23. di. c.
6 qui episcopus. † de qua turbis adunatis publice disputare non licet. C. eod. tit.
7 l. nemo, in princ. † Soliciti enim esse debemus ut margaritas nostras ante porcos non mittamus. ut. 11. q. 3. nolite recedere. §. nolite mittere. Et ne de secretioribus diuinæ sentẽtiæ omnibus proloquamur. ut. 53. di. in mandatis: Nec magistris canonum & custodibus fas est inire certamen cum hominibus alienæ communionis. vt, 24. q. 3. c. cũ quibus, in fi. quod intellige cum quis publicè de fide contendit, & ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem quęrit. ut dicit lex pręal. nemo, Aliter in fide instruendi sunt simplices. vt. 10 q. 1. ca. placuit, & hæretici confutandi. ut. 19. dis. c secundum, de con. dis. 2. In Christo pater, & in plerisque capitulis in eadem dis. positis. & C. de episcopis, & cler. l. quoniam. Non solum autem virgines & continentes uerum etiam coniugati per fidem rectam & operationem bonam Deo placentes ad ęternam merentur beatitudinem peruenire. ut infra c. firmiter, in fi. Violatores autem fidei in æternum peribunt saluis pęnis temporalibus quæ talibus imponuntur ut dicemus. infra de hære.

SVMMARIVM.

1 *Ius naturale quando proditum sit.*
2 *Sacerdotio translato necesse est ut legis translatio fiat.*
3 *Decreta & constitutiones quis ediderit.*
4 *Iuris praecepta quae sint.*
5 *Constitutio, uerbum, quid proprie dicatur.*
6 *Constitutio qualis esse debeat.*
7 *Constitutio quid sit, & quid consuetudo.*
8 *Constitutio à quibus fieri possit. & num. 9. cum seq.*
9 *Populus Romanus an possit hodie legem condere.*
10 *Senatus an legem condere possit.*
11 *Papae auctoritas in conciliis excepta intelligitur.*
12 *Constitutionum causa quae sit.*
13 *Constitutionum quaquor sunt uirtutes.*

14 Consti-

De Constitutionibus. Rub.

1 POSTQVAM † Deus formauit hominem ad imaginem & similitudinem suam. vt. 23. q. 5. hæc imago. & in ætate virili, vt de pæni. di. 2. §. Romanos, prodijt cum eo ius naturale. Illud enim incœpit ab exordio rationabilis creatu-
2 ræ. vt. 5. di. in prin. † Demum lex vetus data est per Moysen, & prophetas: Postmodum translato sacerdotio lex noua successit. vt infra eod. c translato. Sed quia hominum crescente malitia effrenata cupiditas quotidie noua litigia generabat. vt supra in procœmio, ita vt plura essent negocia quam vocabula. vt. ff. de præscri.
3 ver. l. natura. † Sancti patres decreta, & constitutiones summi Pontifices ediderunt, vt sub iuris regulis homines coarctati discant honestè viuere, alterum non
4 lædere, ius suum cuique tribuere. † hæc .n. sunt præcepta iuris vt. ff. de iust. & iu. l.
5 iusticia. §. iuris præcepta. † Et licet hoc verbum constitutio ad omnes Decretales oẽsque leges valeat prorogari; Nã aliàs restricto uocabulo constitutiones dicuntur princi pũ, leges populi romani, & edicta prætorum: In hac tñ Rubrica tractatur specialiter de quibusdam constitutionibus quæ dici possunt constitutiones cõstitutionũ; qa sub Rubrica ista tractatur de alijs statutis canonicis obseruandis. vt inf. eo. ti. c. j. Et de ui, & potestate aliarũ cõstitutionum. Oĩs n. constitutio cũ editur futuris dat formam negocijs, & præterita di spẽdijs nõ cõmẽdat. vt. inf. eo. c. 2. Et qui possunt in rebus ecclesiasticis constituere, quia nõ layci. vt. inf. eo. ti. q̃ in ecclesia
6 rũ. & c. ecclesi & 96. di. bene q̃dẽ † Qd cõstitutio debet esse clara nihil ambiguum continẽs vel obscurum. vt inf. eo. c. vlti. 4. di. c. erit. inf. de ver. sig. abbate. Nihil est adeò constitutionum & legum propriũ sicut claritas, vt in authẽ. de test. imperfe. §. nos igitur, colla. 8. Videndum est igitur quid sit cõstitutio. Vnde dicatur. Quis possit facere constitutionẽ. Quæ cã sit cõstituendi. Quæ virtutes constitutionum, & qualiter constitutionibus derogetur. Quando cõstitutio incipit arctare. & quæ sit pęna non obseruantium. Constitutio
7 † est ius scriptum 1. di. §. cum itaque. Sicut consuetudo est ius non scriptũ moribus utentium approbatum. vt ea di. Consuetudo. Nam ex non scripto ius venit ut insti. de iure natu. gen. & ciui. §. ex non scripto, ergo competenter post istum tractatum sequitur tractatus de consuetudine. Dicitur constitutio quasi com-
8 mune statutum. † Nam Papa cum fratribus suis, & cæteri prælati cum capitulis & canonicis suis constitutiones facere possunt ut inf. de sen. excõm. c. inter alia. inf. de his quæ fi. a præla. per totum. Põt & legatus constitutionem facere. ut infra de uerb. sig. ex parte inf. de loca. & cõduc. Ex rescripto. infra de consang. & aff. quod dilectio. infra de offi. le. c. 6. Item & capitulum circa ea quæ ad ipsum spectant, ut infra. e. c. Cum accessissent, & c. cum inferatur. Potest & aliud collegium approbatum. vt infra. eo. c. ex literis. Item synodus prouincialis. ut 16 di quod dicitis Sinodus episcopalis. ut 18. dist. de conciliis. & c. decreuimus. Sic & princeps cum suis proceribus constitutionem facere potest ut C. de le. & con. l. humanum. Et pręfectus prætorio, ut. C. de off. pręfec. pręto. l. normam. Item hi quibus mãdat Imperator, ut & in prologo insti. §. cũq; hoc Deo propicio peractum. & hoc est quod alibi dicitur omnia nostra facimus quibus a nobis auctoritas impartitur. ut C. de ue.

fur. enu l. 1. §. cūque. & §. sed neque. Item
9 populus romanus † etiā legem hodie, uel constitutionem condere pōt, vt patet ex descriptione legis. vt inst. de iure na. gen. & ciui § lex est: licet dicatur ptās in principē trāslata. vt C de vet. iure enu l. 1. §. & hoc etiam, dicitur enim translata. i. hoc concessa, nō q oīs populus a se abdicauit ptātem; & sic dicitur trasferri iurisdictio a delegāte in delegatum. ut. ff. de offi. eius cui man est iuri. l. 1. § qui mandatam: nā etsi olim potestatem condendi legem populus in principem transtulisset, tamē postea reuocauit. vt ff. de or. iu. l. 2. §. exactis. §. quod ad magistratus. & l. cum placuis-
10 set † Item senatus legem condere potest, vt ff de le. & se. con. l. non ambigitur. Nec ob. quod alias dicitur, soli principi licere condere leges. ut C eo. ti. l. ulti. quia superiores, de quib. dictum est q possint cōdere legem, principis auctoritate condere intelliguntur. Sic & in Papa dicēdum est, ut legati, prælati, capitula, & concilia auctoritate ipsius facere constitutiones intel-
11 ligantur. † Vnde & in concilijs excepta intelligitur auctoritas domini Papæ, ut infra de elec significasti. 18 di. per totum. 3. q. 6 dudum & c peregrina 9 q. 2. cuncta. & c. saluo & ita uidimus quid sit constitutio, unde dicatur, & quis constitutionem
12 facere potest. Causa † uero constitutionū est, ut appetitus noxius sub iur s regulis limitetur, ut supra in procemio; & ut humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia. ut 4. di. facere. Vir-
13 tutes autem constitutionum † sunt quatuor. Omnis enim constitutio aut præcipit, ut statuta canonica obseruari. ut infra. e. c. 1. ut clerici regulare propositū & honestum habitū deferentes continenter & caste uiuere studeāt. vt inf. de ui. & ho. cle. c. Deus qui. & c. ut clericorum. Aut prohibet, ut clericos secularib. negocijs immisceri. ut inf. ne cle u. l mo. & inf. ne prælati uices suas. p totū, & idē in oib. edictis phibitorijs: Aut permittit, ut uir fortis præmium petat. ut 4. di. omnis lex 23. qu. 1. militare. Item minora permittit ut maiora uitentur. ut 13 di. nerui. Aut punit scelera & delicta infra de pœ: per totum unde uersus. Quattuor ex uerbis uirtutis colli-

ge leges. Permittit, punit, imperat, atque uetat. Consilia uero quæ in iure inueniuntur, uoluntatis sunt, non necessitatis. ut 28. di. sic enim neque & c. iam nunc. 14. q. 1. quod præcipitur ff. de re. uen l. is qui destinauit. & ideo non adijcitur quintum membrum, nam hoc continetur sub illo membro permittit, qui enim consulit, sa-
14 tis permittit. Derogatur enim † constitutioni priori p posteriorē ut. inf. de cogna. spi. c. 1 ff. de le. & con. l. non est nouum, ēt si nulla in posteriori mentio hēat, licet secus sit in rescriptis, ut inf. de rescrip. c. cęterū, & c. ex parte. Et est rō diuersitatis, quia in legib. & cōstitutionib. continētur iura.
15. † Omnia autem iura sunt in pectore Papæ uel Principis. ut C. de testa l. omnium. Et iō, cum princeps cōdit legem posteriorem, quasi ex certa sciētia faciat, memor prioris, tollitur prior: Sed in rescriptis cō-
16 tinentur facta † factorum autem omniū habere memoriam & in nullo peccare, diuinitatis est potius, quam humanitatis. ut C. de ue. iure enu l. j §. si quod autem. unde non præsumitur quod Papa conscius primi rescripti concedat secundum, & hoc intelligo in priore & in posteriore sēdm tempora, nō secundum ordinem scripturę: nā decre. infra de ma & obe statuimus, posterior est in ordine scripturę illa decr. infra hic eo. ut c. quoniam: & tamen quæ prior est ordine, non tempore interpreta-
17 tur posteriorum ordine. † Sic & alias canon posterior ordine corrigitur per priorem ut 30 q. 3. post susceptum. & c. super
18 quibus, † vnde in legibus & decretalibus non ordo scripturæ, sed temporum successus attenditur. Nam lex. C. quæ confirmat Codicem factum & consummatum, post Codicem edita est: & tamen in prin. C. posita est. ut. C. de iustinia. cod. confir. l. una. sic & lex, quę est in C. de sacra. cal. l. j facit mentionem de lege posterius edita: C. de iudi. l. rem non nouam. sic lex C. de col. l illam facit mentionem de lege posterius edita C. de suis & legi. hære. l. si defunctus, nec enim ordo scripturæ inspiciendus est, ut. ff. de solu l. nec enim quamuis lex alibi dicat primis primo loco ponendis, posteriore secundis. ut. C. de no. C. confirm. l vna, Incipit autem consti-

19 † constitutio arctare post duos menses postquam insinuata & publicata fuerit, ut in authent. ut factæ no. consti. in rub. & in princ. coll. 5. infra ne cle. uel mo. c ulti. & sic intelligo 16. dis. c. quod dicitis. 12. q. 2. qui & humanis: ante hoc tempus ignorantes non ligantur, ut eo. c. cognoscẽtes. in fi. 77. dist. proposuisti. Restat uidere de pœna non seruantium constitutiones ca-
20 nonicas. † Et est sciendum, quòd si quis eas non habet arguendus est de neglectu; qui habet, & qui non seruat, corripiendus est de temeritate, ut 20. distin. si decreta. Sed si in contemptum Romanæ ecclesiæ quis non seruet, hæreticus est censendus. ut 20. dis. de libellis in fi. Saluis alijs pœnis quæ per singula iura singulariter im-
21 ponuntur non obseruantibus eas. † Vnũ non omitto quòd omnes illi qui constitutiones condere possunt, eas interpretãt, ut inf. de senten. excõ. c. inter alia C. eo. tit. l. ult. infra de sequestra. c. 1. C. de lega. l. 1. Item consuetudo, ut ff. eo ti. l. si de interpretatione & l. minime. infra de consue. c. cum dilectus: & hæc interpretatio est generalis, & necessaria; sed nõ in scriptis redigenda, eo quod dicitur ius non scriptum, ut ff. eo. tit. l. de quibus. §. 1. Interpretatur magister, ut C. de professio. qui in cõstan. ci. l. 1. quamuis eius interpretatio nõ sit necessaria, quia nullus addictus iurare in uerba magistri. Interpretatur iudex, ut ff. de leg. & con. l. nam ut ait. quæ interpretatio etsi necessaria, & in scriptis redi-
22 genda; non tamen est generalis, † quia res inter quosdam iudicata alijs non præiudicat, ut C. quibus res iudi. non no. l. 1. & 2. Aliquando minor interpretatur mandatum maioris. ut infra de post. ad hoc.

SVMMARIVM.

1 *Rescripta, quando vim constitutionis habeant.*
2 *Rescriptum quid sit.*
3 *Rescripta an faciant ius.*
4 *Rescriptum quis possit concedere*
5 *Rescriptum a quo possit impetrari.*
6 *Rescriptorum vis atque potestas quæ sit.*
7 *Quos Deus coniunxit homo non separet, quo modo intelligatur.*
8 *Bigamus an promoueri possit.*
9 *Ordinandus sine crimine esse debet.*
10 *Papa est maior Paulo in administratione.*
11 *Papa est loco Petri & Christi vicarius.*
12 *Temporale quando pro spirituali dari possit.*
13 *Principis auctoritas testamentum non solenne ualidat.*
14 *Et facit ex nudo pacto dari actionem.*
15 *Rescripta iuri contraria sunt abijcienda.*
16 *Pontificem una epistola multa tollere iura nõ esse uerisimile.*
17 *Papa quando sit consulendus.*
18 *Rescriptum contra consuetudinem non ualet.*
19 *Rescripta damnosa fisco uel utilitati publicæ sunt reijcienda.*
20 *Rescriptum modicam uel leuem læsionem cõtinens, ualet.*
21 *Damna modica tolerantur.*
22 *Modica deceptio est tolerabilis.*
23 *Rescriptũ enormem læsionem inducens, & in totum alterius ius absorbens, non ualet.*
24 *Rescriptum denegandum est ubicunque denegatur petitio.*
25 *Rescriptum qualiter tollatur.*
26 *Intellectus ad ca. Cæterum, &c. ex parte infra eod.*
27 *Rescriptis duobus impetratis cum dubitatur de prioritate & posterioritate, quid sit agendum.*
28 *Rescriptum primum generale quando elidatur per posterius speciale. Et quid si utrunque est speciale nu. 29.*
30 *Literas diuersas si diuersi impetrant, super diuersis & contra diuersos, an talis diuersitas noceat.*
31 *Rescriptũ ab appellato impetratum infra tẽpus appellationi præfixum non tenet.*
32 *Rescriptum ab excommunicato impetratum eliditur.*
33 *Rescriptum lite pendente obtentum nõ ualet.*
34 *Rescriptum tollitur ex uitio uisibili & inuisibili.*
35 *Rescriptorum uitia quædam uisibilia & quædam inuisibilia.*
36 *Literæ impetratæ seriem facti non continentes an ualeant. Et quid si non contineant litem esse motã, & si non fiat mentio de dispẽsatione, nu. 36.*
37 *Ratio quare in rescriptis requiritur mentio in secundo ut primum tollatur, non autem*

De rescriptis. Rubrica.

1 DICTVM est supra de consti. † Sed quia rescripta, quo ad illos quibus & inter quos conceduntur, uim constitutionum habent. Ideo subsequenter de rescriptis subijciamus. Videamus ergo quid sit rescriptum. Quis concedere possit. Quis rescriptum impetrare. Super quibus rebus. Quæ uis ac potestas eorum. Qualiter rescriptum elidatur. Quis rescripta interpretetur, si super eo dubitare contingat. Quanto tempore durat eorum auctoritas. Quæ rescripta sint gn̄alia. Quæ specialia, Quæ iurisdictionem conferunt. & quæ meram executionem. Quæ ius cōmune continent. Et quæ gratiam specialem. Et quæ pœna debeatur his, qui rescripta impetrant per suggestionem falsitatis, & ueritatis suppressionem. Rescripta
2 † Papæ uel Principis sunt mandata, quæ ad instantiam alicuius, uel aliquorum, seu proprio motu, uel ex suggestione petentium, uel ad consultationem facit; uel cum aliquid alicui uel aliquibus, corpori, uel collegio, uniuersitati, uel ciuitati
3 mandatur, seu indulgetur. † Talia enim ius faciunt nō generale sed speciale in negocijs & inter personas, in quibus & inter quas promulgata sunt. ut. C. de legi. & con
4 stitu. l. 2. Rescriptum † concedere potest in ecclesiasticis Papa. In secularib. Impe-
5 rator. † Quicunque nomine suo potest agere, potest & rescriptum per procuratorem impetrare, dummodo super hoc habeat mandatum speciale, ut inf. eod. c. nō-
6 nulli. De uiribus autem † rescriptorum sciendum est, ꝙ aut rescriptum est secd̄m ius, aut præter ius, aut contra ius. Si est secundum ius, uim constitutionis hēt. Talis .n. est decret epistola, & in causis diffiniendis auctoritatem habet, ut 19. dist. per totum. Si præter ius, similiter uim constitutionis habet, & arctat illos quibus dirigitur. Nam etsi uix ferendum iugum a sancta Romana sede imponitur, pia tamē deuotione tollerandum est, ut 19. dist. c. in memoriam; aut is, cui mandatum dirigitur, rationabilem cām assignet; quare qđ mandatur, adimplere non possit. ut infra eo. c. si quando. Si contra ius, & forte contra dictum Dei, Apostolorum, uel Euangelistarum aliquid prodeat, omnino respuitur, ut 25. q. 1. c. sunt quidam: quia nedum minor in maiorem, sed par in parē

non

nō habet imperium ff. de arb.l.nam & ff. ad trebel.l.ille à quo. §. tempestiuum: eorum tamē dicta, uel statuta pōt Papa mo-
7 dificare, unde illud. † Quos Deus coniunxit hō nō separet, sic modificatur per summum pontificem; coniunxit cū sensu animorum & carnis commercio, aliàs si primum interueniat & non secundum, separantur per ingressum religionis, ut.inf.de conuersio coniuga.c. & uerum & c.Ex publico: non sic si alter coniugum uelit remanere in domo propria ut.eod. tit. c. ex parte tua, in fi. Item modificatur & aliter illud uerbum, quos deus cōiunxit homo non separet. s.uiolenter, sine lege, & absq; rōe. Sic modificat Isidorus 23. q. 2.c.quos
8 deus coniunxit. Sic † modificatur dictum Apostoli, oportet ordinandum esse unius uxoris uirum, ut 26 dist. in prin.& c.j.s.ad sacros ordines.ut.inf.de big.c. sup eo Nec ob quod dicitur 34 dist.ca.lector, ubi ex dispēsatione ad subdiaconatum bigamus promouetur; quia illud intelligitur secundum statutum primitiuæ ecclesiæ, quando subdiaconatus non erat sacer ordo. ut 22. dist.c Eos. & 60 dist.c.nullus: hodie secus ut. inf. de seruis non ord. c.miramur. inf.de temp ord.c.à multis; quamuis dicatur Lucium Papā dispensasse cum Panormitano Archiepiscopo, q bigamus erat. Sed Nicolaus furiosus scripsit non sine furore, q̄ si ex dispensatione bigamus ordinaretur, nō reciperet caracterem sicut nec asinus. Sed hoc non approbo per id quod legitur 50.di.c. quicunque. Itē Apo-
9 stolus dicit † ordinandum sine crimine esse.ut. 35: dist. per tot. Sed hoc modificatur per summos pontifices, qui ordinauerunt, ēt per episcopos dispensari posse in crimine adulterij, & in minoribus.ut.inf. de iudi. c. at si clerici. Sed certè hęc non sunt contra Apostolū, quia Apostolus non
10 prohibuit dispensari. † Vel dic q̄ Papa est maior paulo ī administratione, ut 20.dist.
11 §.1.Nam † Papa est loco Petri, ut.24.q.1. c.qm̄ uerus: & sic sit uicarius Iesu Christi, ut inf. de transla. prælat.c inter corporalia.inf.ut eccel.bene.sine dimi. conse.c.ut nostrū: Petrus aūt in administratione maior fuit Paulo ut 2.q. 7. c.puto 21. distin. in nouo; Sic & mandatū dn̄i de dandis decimis, quod habetur.16 q.1. c. reuertimini, modificatur per summos pontifices, q super hoc quibusdam immunitatē indulgent.ut.inf. de deci.c. ex parte. qui statuerunt super decimis amicabiliter posse cōponi, ut inf.de deci.suggestū & c. ex multiplici.inf.de trāsac Statuimus.&.c. de cętero.inf.de cōfirm. uti. uel inuti.c.uenerabiles. Sic & modificatur illud uerbum domini, In ore duorum & c.ut 2.q 4.in prin. inf.de testa.c.relatum, nā exponitur negatiuè.i nō pauciorū, ut.inf.de testibus c. li-
12 cet. Sic & statutum † ueteris testamenti de non dandis temporalibus pro spiritualibus modificatur, quia potest quis dare de redimendo uexationem.ut.inf.de symo.c.Matth. Item potest dari temporale pro spirituali ex prouisione superioris.ut inf.de pactis, c. cū pridē.inf.de præbend. c.nisi. quasi superioris auctoritas uitium purget.ut.ff.de his qui no.infa.l.furr.§.q iussu.inf.de trāsac.statuimus & c. ueniēs,
13 Sicut † auctoritas principis minus solēne testamentum facit solenne ut. C.de testa.
14 l.omnium: † quæ facit ex nudo pacto dari actionem.ut. ff.de pac.l.legitima, quæ mutat substantialia.ut. C.cōmunia dele.
15 l.2.C.de rei uxori ac.l. unica. † Si aūt cōtra ius positiuum aliquod rescriptū emanat, abijciēdum est.ut.25.q.2.c. rescripta C.de precib. impera.offe.l.rescripta. Nec .n. rōne rescripti recedendum est a iure communi, ut.inf.de æta.& qua.c. cā te. nisi expresè in rescripto contineatur, non obstante constitutione uel iure tali. ut.ff. de le.3.l.si qs in prin.inf.de offi.de le. ca.
16 super quæstionum: † alias non est uerisimile, summum Pontificem una epistola uelle tollere multa iura. ut.inf.de elec. c. ecclesia uestra.C.de inoffi.test.l.si quādo.
17 † Sed si super iure aliqua dubitatio oriatur, Papa cōsulendus est, ut.inf.de fide instru.c.pastoralis.& in hoc posset poni exēplū.inf.de concessi.præben.c.dilectus, de qua probabiliter dubitatur an sit reuocata per aliam decretalem posteriorem tēpore, nō ordine.inf. de elec.c.ne pro defe-
18 ctu. † Sed si rescriptum sit contra consuetudinem, præualet consuetudo, nam præualet iuri si sit rationabilis & præscripta. ut infra de consue.c.ult. & ut dicemus in

19 tit. illo. Item † si rescriptum sit contra fiscum, uel contra publicam utilitatem, respuitur prima iussio, & expectatur secunda. ut. C. de preci. impera. of. l. nec dānosa. & in auc. ut nulli iud. §. & hæc quoque iubemus. & de man. princip. §. deinde. Si uerò cōtra ius priuati, distinguitur, aut
20 † in leuem & modicam lęsionem, ut si Papa mandet in suo rescripto, ꝙ nō admissis dilatorijs exceptionibus procedatur in principali, uel si mandet actionem seu petitionem alicuius differri, ut cum indulget cruce signatis non conueniri tempore crucis, tale rescriptum ualet. ut C. de preci. impera. offe. l. quotiens. & l. rescri-
21 pta. † nam modica damna tolerantur. ar. 12 q. 2. c. terrulas. & c. si quos. de seruis. & cap. bonæ rei. & infra de his quæ fi. a præ. sine cōsen. ca. c. pastoralis. ff. de i. iteg. rest.
22 l. scio. † Sic & deceptio modica tolleratur ut ff. de mino. l. in causę §. Idem Pompo. Magna uerò rescinditur. ut C. de re-
23 scin. uen. l. rem maioris. Cæterum † si rescriptum enormem alicui lęsionem inducat, & in totum ius eius absorbeat, non ualet, ut in prædicta l. quotiēs & infra de deci. c. suggestum. infra de dona. c. Apostolicæ. infra de uerb. sign. c. quid per nouale. ff. ne quid in loco pub. l. 2. §. siquis a princip. ff. ne quid in flu. pub. l. j §. sunt q putant; eo saluo quod ex delicto auferuntur omnia bona, ut C. de bonis dam. per totum. infra de iudæis & sara. c. ad liberandam. infra de hæræ. c. uergentis. infra ne cle. uel mo. c. relatum; alias non est uerisimile quod Papa, uel Imperator improbam indulgeat actionem, ut C. de peti. bo. sub l. 1. li. 10. ff. de mino. l. denique in
24 prin. † Vbicunque. n. denegatur petitio, denegandum est rescriptum, ut C. si nup. ex rescripto. pe. l. 2. nisi forte aliquid sit, quod prosit impetranti, & nulli obsit. ff. de sena. l. nuptæ. uel cui princeps sine exēplo subuenit, ut insti. de iure naturali gē. & ciui. §. Sed & quod principi placuit, ut 25. q. 2. rescriptum. Tollitur rescriptū
25 † si per suggestionē falsitatis, uel rei suppressionem fuerit impetratum, & scienter, uel ignoranter. Sed per talem, qua nō interueniente, literæ non fuissent obtentæ, ut infra e. ti. c. super literis, etiam si rescriptum sit consentaneū iuri, ut xxv. q. 2. & si legibus C. si contra ius uel uti. pu. l. & si legibus. Et eodem modo tollitur si per mendacium iuris obtineatur, ut. 25. q. 2. c. præscriptio. & C. si contra ius uel uti. pu. l. ut pscriptum, ut si quis suggrerēs principi esse de iure, quod non est, impetrat, quamuis nō sit uerisimile principem in hoc falli, ut C. de testa. l. omnium. Tollitur rescriptū primum per posterius faciendo mētionem de ipso primo, & tunc ipso iure. ut infra de off. dele. c. literis. & c. pastoralis. §. præterea, in fi. Si uero in posteriori non fiat mentio de priori, tollitur posterius per primum, sed nō ipso iure, sed ope exceptionis, & est ratio diuersitatis, quia in primo casu certi sumus de uoluntate principis uel Papæ, ꝙ uoluerit primum tolli, cum in secundo de ipso fe-
26 cerit mentionem. In † secundo autem casu, cum in uno de altero mentio nō habetur, de uoluntate principis ignoramus quod illorum uoluerit præualere, & ideo requirimus opem exceptionis ex primo contra secundum, & sic intelligimus infra. eo. c. Cæterum & c. ex parte. Huic opinioni non ob. decreta. pręalle. de offi dele. c. ex literis in qua dicitur quod primi iudices habuerunt iurisdictionem, cū in secundis literis non fiat mentio pe primis; sed intelligo ibi exceptum fuisse contra secundas. Et sic respondeo ad decre. Cæterum; quod enim ibi dicit quod secundæ literæ non facientes mentionem de primis nullam obtinent firmitatem, uerum esse intelligo, si excipiatur ex primis; sed moueberis & dices nonne absurdum est, quòd primi iudices ex primis literis, & secundi ex secundis iurisdictionē habeant in eodem negocio, & inter easdē personas? Respondeo contra, contingit ratione dubitationis, ut infrà eod. c. pastoralis. & c. cum contingat; sicut & alia fiunt ratione dubitationis, ut infra de appella. c. si duobus. & c. cū parati. ff. de iudi. l. si quis ex aliena; & eodem modo intellige, tolli rescriptum per exceptionem ut in superiori casu, quando impetratur rescriptum per mendacium; nam & tūc rescriptum taliter impetratum confert iurisdictionem, ita ut si excipiatur de uitio

literarum

literarum, super hac emergenti exceptione iudex cognoscet, ut infra de ap. c. super eo. §. si aũt. 25. q. 2. c. & si nõ cognitio. C. si cõtra ius uel uti. pub. l. & si non cognitio, & per sententiam suam decernet ꝙ impetrator careat impetratis seruata tamẽ distinctione quæ habetur infra eo. c. super literis; & si nimia mentientis improbitas inuenitur, seueritati subijciat iudicantis, ut 25. q. 2. c. & si legibus. C. si cõtra ius uel uti pu. l. & si legibus. sed Tancr. scripsit ꝙ secundæ literæ non facientes mentionem de primis ipso iure non ualent, & hanc opinionẽ fundauit ex uerbo quodã, quod erat in decretali inf. eo. tit. c. cæterum, secundum ueteram compilationẽ; ita enim continebatur in ea, nec secundæ literæ de iure obtinent alicuius roboris firmitatẽ, exponebat ipse, id est, ipso iure; sed compilator huius voluminis ex industria, sicut puto, amouit illud uerbum de iure, quod materiam præstabat erroris. Confunditur autem Tãcr. opinio, infra eo. c. si autem & c. plerunque. nam si ego impetrẽ rescriptum primum, & tu secundum non facta mentione de primo, & ego malitiosè uel neglıgẽter non utor meo rescripto infra annum computandum à tempore tui rescripti, uteris tuo sine metu exceptionis quod non fieret, si secundum impetratum non habita mentione de primo esset nullum ipso iure. Item si auctoritate secundarum literarum non facientium mẽtionem de primis per secundos iudices procedatur, nisi excipiatur de primo processu & sententia lata per primos iudices, ualet secunda sententia, ut infra de sen. & re iudi. cap. inter monasterium; † Vbi autem dubitatur de duobus rescriptis, quod

27 sit primum, quod sit posterius, utpote quia eadem est data utriusque; si impetrata a diuersis super diuersis, sed ad eosdem iudices, tunc superior consulatur, ut infra de offi. deleg. c. sanè; si uero diuersa fuerint obtenta rescripta a diuersis & ad diuersos iudices, sed super eodem negotio, & dubitatur, quod sit prius & quod sit posterius, tunc seruanda est doct. illarũ decreta. infra c. pastoralis. & c. cum contingat.

28 Item eliditur † primum rescriptum generale per posterius speciale, etiam si in speciali de generali nulla mentio habeatur, in eo tamen quod in speciali specialiter continetur, vt inf. eo. c. pastoralis. Vbi autem vtrunque rescriptum est speciale, sed vnum est super certo, & aliud super incerto, requiritur in secundo mentio de priori, vt inf. de off. dele. c. ex parte.

29 Item tolluntur rescripta † si ab eodem duo paria fuerint impetrata, quorum posterius mentionem de priori non facit, si ad diuersos iudices obtenta sint causa uexandi reum coram diuersis, nunc coram istis, nunc coram illis: secus si hoc fiat ad cautelam ne alterum amittatur, vel ne iudices vnius interim moriantur, vno tamẽ impetrato uti intẽdit, ut inf. eodem tit. Ex tenore. & C. de asser. tollend. l. 1. §. vltimo. Sed si duo rescripta eiusdem tenoris impetrentur ad eosdem iudices, tunc nullũ est uitiũ, unum. n. esse videtur, vt ff. de testa. l. vnum. ff. de his quæ in testa. dele. l. vl. & ff. de bono. poss. secundum ta. l. 1 §. 2. & ideo consuetudo curiæ habeat frequentius duplicare literas propter pericula uiarum. Vbi uero quis impetrat diuersas literas ad diuersos contra diuersos, talis diuersitas nihil obest; sed si contra eundẽ, talis diuersitas obest in personalibus actionibus, quæ cõmodius coram eodem uel eisdem iudicibus poterant expediri, ut inf. e. o tit. c. ul. & ff. de quibus re. ad eũdem iudicatur. Item † si diuersi impe-

30 trant diuersas literas super diuersis, & cõtra diuersos, hæc diuersitas nihil obest, & idem si contra eundem; eo saluo ꝙ si plures impetrãt diuersas literas super diuersis beneficijs, contra eandem ecclesiã, unus illorum obtinebit, qui prius ad executores literas reportabit, ut inf. eo. ti. c. capitulum, quod intelligo cum Papa non intẽdit grauare ecclesiam in receptione duorum, ut inf. eo. tit. c. capitulum, quã intentionem Papæ colligo ex forma literarum, ut si in literis cõtineatur, si pro alio uel alijs ibidem non scripsimus, ut inf. eo. tit. c. mandatum; uel sic, nisi pro alio per nos uestra ecclesia sit grauata, ut inf. eod. c. literis: cæterum, si hic uel similibus ecclesia, cui scribitur sit grauata in receptione alicuius, uel aliorum de mandato domini Papæ, nõ tamen competit exceptio,

ptio, nã etsi graue quid apponatur ab ecclesia Romana, ferendum est, ut 18 dist. in memoriam, uel saltem excusandum ut
31 infra eod titu. si quando. † Item eliditur rescriptum, si ab appellato fuerit impetratum infra tempus appellationi praefixum, ut infra de appel. Sępe & c. oblatae. infra de confir. uti. uel inuti. bonae memo
32 riae. † Item eliditur si ab excommunicato fuerit impetratum, ut infra de ęta. & qua. c. cum bonae. infra de proba. post cessionem. infra de procura. c. ulti. Item
33 † eliditur rescriptum obtentum lite pendente, ut infra ut lite pend. c. 1. 2. & ulti. nam lite pendente supplicare non licet nisi in casibus. ut. C. ut lite pend. l. 2. in authent. in medio li. non expec. sacras ius.
34 §. super hoc colla. 8. Item tollitur † rescriptum ex uitio uisibili, & inuisibili intelligibili tamen. Vitia enim rescriptorum quaedam sunt uisibilia, quaedam inuisibilia sed intelligibilia. Visibilia sunt quae arguto ingenio perspicaci oculo cerni possunt, de quibus ponuntur septem exempla, infra de crimine fal. licet inuisibilia sed intelligibilia sunt; ut suggestio falsitatis, & suppressio ueritatis, de quibus
35 dictum est supra. † Item cum literae impetrantur non continentes seriem facti. ut infra de coha. cle. & mu. c. super eo: & causam facti. ut infra eod. titu. c. dilectus. infra de sen. excom. c. cum pro causa.
36 Item † cum non continent litem esse motam & pendere, ut infra ut lite pendẽ. c. dilectus filius. Item si non fiat mentio de dispensatione, ut infra de filijs presby. c. ex tua; de compositione, ut infra de deci. c. ex multiplici; de statuto, ut infra eod. constitutus, de priuilegio, ut infra eod. tit. cum ordinem; de sententia, ut infra de senten. & re iudi. inter monasterium. Vnde uersus. si priuilegium, si dispensatio, pactum, Vel si rescriptum, sententia, siue statutum, Finis tolletur, nisi mentio facta
37 probetur. Sed quaeritur † quae sit ratio, quare in rescriptis requiritur mentio in secundo, ut primum tollatur; non autem requiritur in legibus, uel testamentis. Lex enim posterior tollit priorem etsi nullam de priori habeat mentionem, ut ff. de legibus, & senat. consul. l. non est nouum. Similiter & ultima uoluntas seruanda est, ut 13. q. 2. c. ultima uoluntas. Respondeo, In legibus continentur iura,
38 † Omnia autem iura in pectore principis sunt. ut. C. de testa. l. omnium, unde cum legem condit posteriorem, quasi ex certa scientia memor prioris tollit priorem. In rescriptis uerò continentur facta;
39 † factorũ aũt oĩum habere memoriã, & in nullo peccare, diuinitatis est potius, quã humanitatis ut. C. de uete. iu. enu. l. 2, §. si quid autem; nec pręsumitur Papa ex certa cõscientia indulgere secundum rescriptũ pòst primum sine causa, si prioris immemor est, ut inf. de offi. dele. Ex parte il. 1.
40 † In testamentis autem illa est rõ, ne libertas supremi iudicij restringatur. ut. ff. pro socio. l. cũ duobus. §. idẽ respondit: nihil enim ita hominibus debetur, sicut ut ultimę uolũtatis liber sit stilus. ut. C. de sac. sac. ecc. l. 1. Hoc tñ fallit in testaméto inter liberos; quod per secundã dispositionẽ nõ tollitur, nisi testator in secundo testamento declaret, primũ testamentũ nolle ualere. ut. C. de testa. in authen. hoc inter liberos. Itẽ fallit cum quis in primo testamento interdixit sibi licentiã iterũ testandi: nam hoc testamentũ non tollitur, nisi in secundo de priori mentio habea-
41 tur. ut. ff. de leg. 3. l. si qsi principio. † Vnũ non omitto, φ si quis exceptionẽ peremptoriam & aptam ad litem contestandã conuertat ad dilationẽ contra rescriptũ, iudex eã admittere non debet in uim dilatoriae: sed dicet proponenti, ut eã proponat in propria ui. Nam alias quaelibet peremptoria posset reduci ad dilatoriã,
42 & hoc ridiculum esset. † Sed uidetur obstare inf. de dona. inter vi. & uxo. c. per uestras, ubi exceptio rei iudicatae, quae est peremptoria, reducitur ad dilatoriam cõtra rescriptum, Sed dic φ ibi non proponebatur exceptio rei iudicatae, sed exceptio dilatoria contra rescriptum, eò φ in ipso non fiebat mentio de processu. ut inf. de sent. & re iudi. c. inter monasterium.
43 Aliquando suggestio † falsitatis, uel suppressio ueritatis ex simplicitate prouenіens non elidit rescriptũ, sed impedit formam: Et tunc datus iudex pro tenore ueritatis, non pro deprecantis affirmatione

ne cognoscere debet. ut infrà eo. c. super literis. 25. q. 2. præscriptione. C. si contra ius uel uti. pu. l. præscriptione. Aliquãdo sufficit aliqua narratorum in literis esse uera dummodo eorum rescriptum competat conclusioni literarum ut infra de iudi. c. exhibita, & secundum hoc intelligo, infra de præben. c. cum iam dudum. infra de ap. significauit, secus si non competãt. ut inf. eo. titul. olim. in fi. Eliditur re-
44 scriptum † si per alium sine mandato domini impetratur. ut infra eod. titu. c. nonnulli. ad fin. exceptio hodie secundum obseruatam consuetudinem locum habet in audientia literarum, non in iudicio negotiorum. Sed oppones ex illa dec. infra eo. titu. ex parte. in fi. sed illa loquitur in procuratore reuocato, cuius interpretationem ratam dominus non habebat, secus si is, cuius nomine impetratur & sine mandato, ratam habebat impetrationẽ. Potest autem quis impetrare pro alio sine mandato, si sit de illis personis a quibus non exigitur de iure mandatum. ut in decre. in illis. nonnulli. & c. ex parte. Quæ autem sint illæ personę, legitur. ff. de procura. l. sed & hæ personæ. Sed nun-
45 quid † canonicus impetrabit pro ecclesia sua sine mandato? non puto. Nunquid pro canonico? uidetur posse, cum quasi quædam proximitas spiritualis sit inter eos, quæ maior est carnali. ut 30. q. 3. cap. 1. & secundo: nam & inter socios uinculum fraternitatis esse uidetur. ut. ff. pro socio. l. uerum. in prin. & miles admittitur procurator pro cõmilitonibus suis. ut. ff. de procu. l. non solum. §. ueterani. Puto tamen contra, & stò legi quæ loquitur de proximitate carnali distinguens
46 gradus cognationis: Item † rescripta sunt stricti iuris, ut ad alias res vel personas non extendantur. ut infra de offi. dele. c. cum olim, nisi in literis sit clausula generalis. ut inf. eod. tit c. pastoralis, sed & tũc hæredes illorum, qui tunc uocari poterant, non uocantur vt. inf. eo. tit. c. significauit. Sunt & aliæ plures exceptiones ad elidenda rescripta, quas per se notare potest quilibet studiosus. Nunc uideamus
47 de interpretatione rescriptorum † Et est sciendum, ꝙ quilibet iudex literas de beneficio plenissime debet interpretari. ut infra de dona. c. cum dilectus. ff. de cõstit. prin. l. beneficia. Sed si iudex aliquis maliciosè interpretetur, infamis efficitur. ut. C. de le. & consti. l. 2. Et ad superiorem pro interpretatione recurrendum est. ut infrà de uerb. sig. olim. & cap. cum in partibus. & c. cũ olim. & c. tua. & c. transmissæ. Saluo eo quòd de priuilegiis dñi Papę dicitur, de quibus non licet alicui iudicare. ut infra de confir. uti. uel inuti. ca. 1. & 2. & ut ibi de hac materia plenius dice-
48 mus. † Durat autem rescriptorum auctoritas per decennium, si impetrantes copiam iudicum habuerint & neglexerint uti; nã infra illud tempus quandoque poterunt experiri. ut C. de diuer. rescrip. l. falsò. Alij aũt doctores dixerunt, quòd si quis impetret rescriptum & infra annum cum copiam iudicum habuit nõ utatur, perit rescriptum lapsu anni. ut inf. eo. tit. si autem. & ca. plerunque, qui sic dicũt, asserunt de plano legem illam falsò fore correctam. Sed quia promptũ est iura iurib. cõcordare. ut C. de inof. dona. l. unica. sic legem & decret. ad concordiam reduco, legem intelligo, ut cum post primum rescriptum secundum non fuerit impetratũ: decretales illas intelligo, cũ impetro primum rescriptum, tu impetras secundum nõ facta mẽtione de primo, agis ex secundo, excipere non possum ex primo super eodem negocio ad alios iudices obtento, si illo fraudulenter & negligenter infra annum ab impetratione tui secundi uti omiserim: sic loquuntur illæ decre. sed hunc casum lex illa non considerauit, & si hęc opinio placeat, dic, ut superius dictum est. ꝙ annus iste incipit currere a tempore secũdi rescripti, quod tali ratione probabis. Annus per se sine secundo rescripto non tollit primum rescriptum, ut dictum est, nec secũdum rescriptum per se sufficit ad tollendum primum, cum de eo non faciat mentionem. Est igitur utrumque necessarium, & secũdum rescriptũ impetrari, & annum cedere: & sic ambo coniuncta primum perimũt, iuxta illud, & si non prosint singula, multa iuuant. Et ad hoc habes optimũ si-
49 mile † quia imperfecta uoluntas per se non

non tollit solenne testamentum præcedens, sed cum decennio toll.t ut. C. de testamen l. sancimus; doctores tamen multi dicũt, primum rescriptum nullo alio impetrato super eodẽ negocio tolli per lap
50 sum anni. † Priuilegia vero sunt perpetua quia sunt priuatæ leges. ut 4. dist priuilegia. infra de uerb. signi. abbate, scilicet in perpetuum duratura, si ad excipiẽdum concedantur, quia si nunquam agitur nunquam excipitur ex priuilegijs, & sic perpetuo durant; & propterea dictum est, quæ temporalia sunt ad agendum, ꝑpetua sunt ad excipiendum, ut ff. de doli. excep. l. purẽ §. vlti. insti. de excep. C. eo. tit l. si pactum. Si uero aliquando agatur & non excipiatur ex priuilegio fit præiudicium quo ad illum actum, in quo omittitur exceptio. ut. C. de episcop. & cler. in aut presbiter. C. de excusa. tu. l. volunta-
51 rie. † Sed si tanto tempore contra priuilegium petatur, nec priuilegiatus utatur exceptione, vt verisimile sit priuilegio renunciatum; tunc in totum toll.tur priuilegium. vtpote spatio. 30. vel 40. annorum, & idem puto in tempore citeriori, & sic intelligo infra de priuil. c. si de terra & c. accedentibus. & hoc locum habet in priuilegio concesso ad expediẽdum, ut cum conceditur immunitas decimarum soluẽdarum: sed si detur priuilegium ad agendum utpote ad decimas quas nunquam quis perceperat exigendas, tanto tempore durat priuilegium, quanto tempore durat actio: quia non est verisimile Papam vel principem, qui priuilegium cõcedit, mutare uelle naturam actionis. vt infra de elec. c. ecclesia. C. de inoffi. te. l. si quando. Sed si priuilegium concedatur ad factum, scilicet ut liceat aliquid facere, puta ut alicui capitulo canonicos & præbendas reducere ad certum numerum, uel ut aliquis nũdinas faciat, tũc tale rescriptũ siue priuilegiũ durat usque ad decennium, vt liceat hoc fieri quod permittitur, ut ff. de nundi. l. 1. Si uero Papa statuat in aliqua ecclesia certũ numerũ canonicorũ, & super iã indulto vel statuto ab alijs etiam per Papã confirmato literæ concedantur, huiusmodi priuilegio derogatur per unicũ contrariũ actũ. ut sup. de constit. c. cum accessissent. inf. de ꝓbẽ c. pro illorũ. inf. de his quæ si a ma. par. ca. c. Ex ore. 11. q. 3. priuilegium C. de iure do. impet. l. 2. C. de pac. int. empt. & ven. l. commissoriæ. Gene
52 ralia † sunt rescripta illa, in quib. generales seu indefinitæ clausulæ continentur, scilicet cum dr̃, talis & talis, quidam alij iniuriantur eidem, vel sic, super decimis, possessionibus, & rebus alijs; quo casu rescripta ad maiores & digniores personas, uel ad maiora negotia expressis nõ extenduntur ut. inf. eod. c. sedes Apostolica. & c. pastoralis. §. quoniã aũt. item si ponatur clausula illa, contradictor & c. Item si illa, amoto inde & c. Item illa, uocatis & c tales enim & consimiles clausulæ faciunt gñale rescriptũ. Item cum literæ dirigũtur ad oẽs ut. inf. de pę. & re. c. cũ ex eo. Speciale
53 rescriptũ † est, qd̃ inter certos dirigitur, & super certis & expressis rebus seu negocijs siue clausula generali ut. infra. eo. ti. c. 1. & c. pastoralis. Et tale rescriptum non extẽditur ad alias res, uel ꝑsonas ut. infra de offi. dele c. cum olim. & ca. p. & g. sic & priuilegiũ personale personã non trãsgreditur ut. infra de auc & usu. pal. c. 2 infra de offi. dele. quoniam abbas. ff. quib. mo. usufru. amit. l. si vsuf. 7 q. 3 petisti. insti. de iur. na. gen. & ciui. § Sed quod princi. ff. de iudi. l. sed & si restituatur. ff. de regu. iur. l. & priuilegia. 2. q. 6. §. diffinitiua. in uer quãdoque nõ ob. infra de iud. c. Quia G. nã ibi agitur per primas literas; sed secundarũ non ob. exceptio. infrà. de. offi. dele. c. quoniã, cũ sit cõmissio expresso nomine dignitatis; ibi eñ transeũt literæ ad successorẽ, qui succedit primo in onere ut inf. de offi. or. c. pastoralis. Ite nõ ob. de offi. dele. c. 1. ubi iurisdictio ex literis specialibus extenditur ad alios. Nam ille casus specialis est ut extendatur iurisdictio ad illos, qui processum iudicij impediũt ut infrà de offi. dele. c. ex literis. Sed de prorogatione iurisdictionis nõ prosequor hic amplius quia notabo infrà de offi. de
54 le. Iurisdictionem conferunt † omnes illæ literæ in quibus causę cognitio demandatur, quod ex forma colligitur literarum; ut cum in literis continetur, si est ita: si præmissis ueritas suffragatur: cognita ueritate : iusticia mediante: sicut

de iure

de iure fuerit: quod canonicum: quod iustum: ut promisit; ut tenetur: prout in instrumento inde confecto, uel literis continetur; & talis iudex cui negociũ a principe committitur sub aliqua de his formis, potest in figura iudicij procedere; potest & alijs uel alijs causam committere totã uel partem ut inf. de off. deleg. c. cum te. principium, medium uel finem, cognitionem, executionem ut inf. de offi. dele. c.
55 super quæstionum. † talis potest recusari ex causa un fuerit iudex petitus, ut inf. de offi. dele. c. cum olim magister 3. q. 3. et in duc. § offeratur. 4. q. 3 § item in criminalibus uer. si quis testibus; sed tũc poterit recusari ex noua causa, ut inf. de offic. del. l. insinuante. Executoriæ † literæ sunt:
56 per quas sine aliqua iudiciali cognitione factum seu ministerium delegatur, ut inf. de offi. dele. c. ulti. talis non est iudex sed auditor, uel executor, ut inf. de offi. dele. c. super quæstionum § porrò, & sic possit recusari nisi de partium receptatur uel detur assensu, ut ind. c. super quæstionum §. nos autem. & § porrò, à tali appellari nõ potest nisi fines mandati excedat, vt in eadem decr. super quæstionũ & inf. de appe. c. nouit. 2. q. 6. §. diffinitiuæ, in uerbo, ab executore. C quo appell. non reci. l. ab
57 executore. † Fines autem mandati excedit cum aliud uel aliter exequitur quod mandatur, uel cum exequendo mandatum præter commissum iniuriam infert, nam & tunc potest ab iniuria appellari, vt. C. de appel. l. si quis prouocatione, talis cum non sit iudex vt dictum est nec ei sit iurisdictio, sed executio de mandata, ut inf. de offi. deleg. c. ulti. alteri delegare nõ potest, quia ex iurisdictione procedit iudicis dandi potestas, ut ff. de iurisd. om. iu. l. 3. & quia cum ministerium committitur, industria eligitur personalis, & ideo a persona recedi non debet, ut inf. de offi. dele. c. ulti. C. de cadu. tol. l. una. ff. de solu. l. inter artifices, talis in exequendo partes iudicis non assumat, ut C. de execu. rei. iudi. l. si ut proponis, nec ob. 26. q. 2. & si nõ cognitio. & C. si contra ius uel uti. pub. l. & si non cognitio; lex enim illa loquitur in mixto executore, superior mero, miscetur autem executioni iurisdictio per illas clausulas, uel consimiles, quas supe-
58 rius assignaui; sed dices. † Nonne executor audire debet exceptiones legitimas quantumcunque sibi præcisè, & absolutè scribatur? ut inf. de offi. deleg. c. ex parte, & c. si quando, infra de crimi. fal. super eod. Respondeo. Audire debet summarim; & si cõstiterit veras esse, nõ pronunciabit, & sic loquitur lex illa, si ut proponis, sic loquitur alia lex ff. de iudic. l. si prætor, sed suspendet executionem, ut C. si ex fal. instru. l. iudicati, executio solet suspẽdi, nec exequetur, ut infra de crimi. fal. c. si super eo. & instabit apud committentem ut ipsum ab executione mandati absoluat, ut inf. de offi. deleg. c. pastoralis § quia uero; uel ut differatur mandatum ipsius, donec idem superior uel alius cui hoc cõpetat, de ueritate cognoscat, ut inf. de offi. deleg.
59 c. si quando. Continent † ius commune literæ, in quibus mandatur quod consonat iuri, & æquitati, & maximè cũ ille literæ continent iuris determinationes, puta partibus conuocatis, uel uocatis, quæ fuerint euocandæ: quod iustum, uel canonicum &c. Item iustitia mediante: uel prout de iure fuerit &c. uel alias consimi-
60 les clausulas. Gratiam continent † literæ illæ quæ continent dispensationem, uel pœnæ debitæ remissionem; & in quibus ob fauorem, uel utilitatem seu necessitatẽ
61 receditur a iure communi. † Tria enim sunt quæ faciunt a iure communi discedi, necessitas, utilitas, & euidens meritorũ prærogatiua, ut. 1. q. 2. c. talis. inf. de ele. c.
62 c. innotuit. Restat † uidere de pœnis impetrantium literas per surreptionem. Et est sciendum q condemnandi sunt ad expensas quas altera pars fecit in ea re & circa ipsum iter, ut inf. eo ti. c. cæterum in fi. C. de his qui accu. pos. l. qui crime. & alias seueritati subiaceant iudicantium, ut 25. q. 2. c. dicenti sacras. Et C. si contra ius uel vti pu. l. & si non cognitio, nam & per legem Corne. de fal. puniri possunt, ut. ff. ad le. Cor. de fal. l. si quis irrepserit: non ergo iudices metuant, si non effectum mancipant quæ mandantur. Nam si cundum imaginem ueritatis procedere debent & legum ueritati, ac iudiciali uigori per omnia satisfacere ut. C. de appel. l. ult.

ult. in fi. Quędam n. conditiones tacitè in rescriptis intelliguntur, & sine expressione aliqua sunt seruandę, vt illa si preces veritate nitantur, vt infra eodem titu. cap. ex parte, il primo, ad fin. si quis idoneus, vel aliqua idonea fuerit, vt inf. de ele. causam. ff. de mu. & hon. l. vt gradatim in fi j. respō. Item cum quis natalib. restituitur, subintelligitur hęc conditio: si is, qui restituitur, ex ingenua natus sit: nam si ex ancilla, per talem restitutionem nihil agitur, vt ff. de na. rest. l. 1. Item in concessione uiæ, tacitè intelligitur hęc conditio, vt is cui conceditur, ciuiliter vtatur, vt ff. de seruit. l. si cui. Item in generali mandato patris de quęrendo sponsum filiæ suę, hic subintelligitur, ut persona sponsi patri ostendatur, nec prius nuptiæ fiant, vt ff. de ritu nup. l. generali.

SUMMARIUM.

1 *Consuetudo quid sit.*
2 *Consuetudo vnde dicatur.*
3 *Consuetudo qualiter, & quot actibus inducatur, & nu. 4.*
5 *Possessio, vel quasi per binum, vel trinum actum inducitur.*
6 *Possessio, vel quasi, actu acquiritur uel perditur.*
7 *Consuetudo tollit ius in loco, in quo ea viget, dummodo sit rationabilis.*
8 *Consuetudo in contradictorio iudicio non inducitur, sed firmatur.*
9 *Consuetudo quando vincat legem.*
10 *Intellectus ad l. iij. §. Diuus. ff. de sepulchris violatis.*
11 *Consuetudo specialis quæ sit.*
12 *Consuetudo quæ generalis dicatur.*
13 *Consuetudo quando aliam tollat.*
14 *Consuetudo contra ius naturale nullo tempore conualescit.*
15 *Consuetudines male adinuentæ nullo tempore confirmantur.*
16 *Consuetudines in grauamen ecclesiarũ inductæ non sunt seruandæ, sed reuocandæ.*
17 *Consuetudo iuri, & priuilegio contraria ad misericordiam reducitur.*

De consuetudine. Rubr.

DIximus de iure scripto, nunc dicamus de iure non scripto, s. de consuetudine. Videamus igitur, quid sit consuetudo & vñ dicatur: qualiter & ex quot actib. inducatur consuetudo, quæ consuetudo pręiudicet iuri, quæ sit specialis, & generalis: Et an vna consuetudo tollat aliam
1 contrariam. Consuetudo † est quoddam ius morib. i. assiduis actib hominum institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex, ut 1. dis c consuetudo: quę n. in scriptis redacta est, vocatur lex, vel constitutio, quę aũt in scriptis nō est, retinet suum nomen consuetudinis, vt c. consuetudo. §. cum itaq, ad fi dis. 1. Et propterea alibi dicitur; cōstat aũt ius nostrum, quo utimur, ex scripto, & non scripto, vt Inst. de iu. na.
2 gen. & ciui. §. constat. † Dicitur autem consuetudo quod in cōi est vsu, vt 1. distinct.
3 consuetudo, in fi. princ. Inducitur autem consuetudo cum populus incipit aliquid obseruare ea mente, vt de cætero sit consuetudo, vel vt dicunt alij, cum expresse placet populo aliquid obseruari pro consuetudine in futurum, alias vero non eo ipso, ꝙ aliquid fit, ius consuetudinarium indicetur, ar. ff. de itinere actuq. l. ultima.
4 † Inducit consuetudinem binus actus, ut 25. q. 2. ita nos. & ibi glos. in ver. vsum. C. de episcopali audi. l. 3. in fi. sicut & binus
5 actus, vel † trinus inducit possessionem, vel quasi, vt inf. de cau. possessio. & proprie. c. cum ecclesia Sutrina. & c. ult. C. de
6 fideicommis. l. 1. licet † vnico actu acquiratur, uel perdatur possessio, vel quasi. C. de ser. & aqua. l. cum talis. sup. de constit. c. cum M. inf. de præben. cap. pro illorum.
7 † Talis cōsuetudo sic inducta, vt superius dictum est tollit ius in loco in quo consuetudo viget, dummodo sit rationabilis. vt ff. de le. & sena. consul. l. de quibus. Talis legem interpretatur, vt ff. eodem tit. l. si de interpretatione, inf eod. ti. cum dilectus: quia non refert an scriptura, vel ratione consistat, ut 1. dis. c. consuetudo. Talis pro lege suscipitur cum deficit lex, vt superius dictum est, ex tali ius venit, vt Insti. de iure na. gen. & ciui. §. ex non scripto. Cæterum si non sit rationabilis secus:

cus, vt ff. de le. & se. con. l. quod non ratione: nam in reb. nouis constituendis euidens debet esse vtilitas, ne recedatur ab eo iure, quod diu æquum visum est, vt ff. de consti. prin. l. in rebus. sed si de tali consuetudine dubitetur, vna partium asserente fore consuetudinem, altera hoc negante, & pronunciatum fuerit esse consuetudinem, dicitur obtinere in contradictorio iudicio, vt inf. de ver. sig. c. Abbate sane.
8 † vnde in contradictorio iudicio non dicitur consuetudo induci, sed firmari, vt ff. de le. & se. con. l. cum de consuetudine: quamuis in decre. Abbate, in allegatione sua dicatur induci. Cęterum si non sit inducta consuetudo, sed per quandam assuefactionem & obseruantiam hominum, & non sit ad quadragenariam pręscriptionem secundum canones inducta, non uincit ius: & sic loquuntur illa iura. infra eodem tit. cap. cum consuetudinis. 11. dist. c. consuetudinis. C. quę sit longa consuet. l. consuetudinis. nec perit ius, vt infra de elec. c. Cumana. inf. de causa posses. & proprie. c. cum ecclesia. Sed si ad pręscriptionem sit producta, & perit ius, & vincit legem, vt inf. eo. ti. c. vlt.
9 † Sed si tanto tempore fuerit obseruata consuetudo, vt non sit in memoria hominum quando inceperit, vincit legem, vt ff. de aqua plu. arcē. l. 1. in fi. ff. de aqua quot. & æsti. l. hoc iure. §. ductus aquę. Item illa, quam Romana eccles. obseruat, & præcipit obseruari: vt 11. dist. c. nolite. de consecr. dist. 1. c. basilicas: & illa, quam quis in pręiudiciū suum inducit, vt ff. communia prędio. l. si venditor
10 § si constat, sed tunc magis valet ratione pacti, quàm consuetudinis, † nec ob. ff. de sep. viol. l. 3. § diuus. quia lex illa loquitur quando pręcedit consuetudo & sequitur lex secundùm quòd Accurs. eam legit & punctat: quamuis Placent. aliter intelligeret ipsam: Et quod dixi præscribi consuetudinem, hoc intelligo cum inducitur circa illud quod pręscriptibile est, alias secus, vt inf. de præscrip. c. cūm,
11 & c. cum non liceat. Speciales † consuetudines sunt, quæ in certis locis uigorē & obseruātiam habent. 12. dist. c. scit sancta.
12 & c. nouit. Generalis est † consuetudo, quę generaliter obseruatur vt in prę al. 11. dist. c. nolite, de conse. dist. 1. basilicas. 11.
13 dist. c. ecclesiarum, & c. palam. † Tollit autē consuetudo posterior cōsuetudinē priorem, vt inf. de cog. spūali. c. 1. sicut dixi in constitutionib. sup. de consti. §. derogatur. & hoc verum est si in eodem municipio diuersæ consuetudines diuersis temporibus oriantur: nam si diuersis locis, secus, vt 12. dist. c. scit sancta: nec enim diuersę aliquorum consuetudines, aliorum dēnt contrario more subuerti, vt 12. dist. c. il-
14 lud. In summa notandum est ꝙ † consuetudo contra ius naturale nullo tempo-
15 re conualescit, vt 32. qō. 7. flagitia. † vnde malè adinuentę consuetudines nullo tempore confirmantur, vt in Auth. vt nulli. iudi. §. 1. quia in hoc casu quanto cōsuetudo diuturnior, tantò periculosior & perniciosior, vt inf. de simo. c. non satis. & inf. e. tit.
16 cap. vl. 24. q. 1. c. schisma. † Item consuetudines in grauamē ecclesiarū inductæ seruari non debent, sed reuocari, vt inf. eo. c. 1. sicut & constitutiones, vt sup. de const. c. cum omnes. & c. quæ in ecclesiarum, & c. ex parte. & infra eo tit. c. ad nostram. & c. quanto. & c. cum venerabilis. & c. ex par-
17 te. Item † sicut iura iuribus ad concordiā reducuntur, vt C. de inoffic. do. l. vna, sic & consuetudo iuri & priuilegio contraria reducitur ad concordiam per interpretationem, vt inf. eo. ti. c. cum dilectus.

SVMMARIVM.

1 *Parum est iura esse, nisi sunt qui iura regant.*
2 *Postulatio quid sit.*
3 *Postulari quis debeat, & qualiter, & per quos postulatio fiat. nu. 4 & 5.*
6 *Postulationis effectus quid sit.*
7 *Ius quod per postulationem acquiratur. & nu. 10.*
8 *Superior ad concedendam dispensationem tenetur ex causa.*
9 *Superior admittere debet postulationem, & si non admiserit iniuria fit postulato.*
11 *Nominato in scrutinio nullum ius acquiritur ante publicationem.*
12 *Dispensatio quando petatur per nominationem.*
14 *Postulantes indignum quando priuentur potestate postulandi.*

DE

De Postulatione Prælatorum. Rub.

DIXIMVS supra de iure scripto & non scripto. Sed † quia parum est iura esse, nisi sint qui regant iura, id est, iuris ministri. ut ff. de origi. iuris. l. 2. §. post originem. ideo subsequenter de his uidendum est; & quia frequenter per postulationem, frequenter per electionem ministri iuris, hoc est, prælati ecclesiarum assumuntur, uidendum est prius de postulatione, quàm de electione. Videamus igitur quid sit postulatio. quis debeat postulari. qui ualent postulare. qualiter fieri debeat postulatio, & per quos, quis sit effectus postulationis. & quid iuris acquiratur per postulationem. Postulatio † est gratiæ petitio, vt cum ex gratia petitur aliquem ineligibilem licenter eligi. hic enim non tam ex iusticia quam ex gratia mouetur, vt inf. eo. tit. c. bonæ memoriæ il primo. § attendentes in fi. Postulandus † est. clericus diœcesis alienæ, vel laicus vndecunque ut. 7. dist. c. primatus. Sed laicus eiusdem diœcesis ut. 61. dist. c. Osius. postulatur a Papa, cum sit ineligibilis. vt 61. dist. per totum. infra de elec. c. cum ad nostram. &. c. officij. clericus alienus non est ineligibilis in sua diœcesi, unde postulandus est a suo prælato vt eum concedat. 71. dist. c. fraternitatem. 85 dist. c. ar. hi. florent. 58. dist. c. literas. 86. dis. c. dilectionis 63. dist. c. 1. & 2. ideo autem de tali fit postulatio, quia dum idoneus in ecclesia in qua facienda est electio inuenitur, de ea est eligendus. ut 23 dist. c. In nomine domini 61 dist. c. nullus inuitus. Sed † quia in fauorem cuiuslibet congregationis inductum est, ut de se eligat si in ea idoneus inuenitur, de ea est eligendus. vt. 23. dist In nomine domini & 61. dist. c. nec emeritis & c. nullus, potest congregatio huic iuri fauorabili renunciare, & aliunde eligere uel postulare tota uel maior pars congregationis ipsius, quamuis in ea aliquis dignus existat. ut infra tit. proxi. c. Vinconensis & c. cum inter dilectos. Sed si is, a quo postulatur, nolit concedere postulatum uel electum, compelletur per superiorem. ut. 7. q. 1. c. omnis qui gemebat. 9. q. 2. c. nunc uero, infra de iure patro. c nullus. Item postulatur habens defectum ordinum, ætatis, uel natiuitatis, & hic necessaria est omnimodo postulatio, nam si omissa postulatione eligatur, cum sit ineligibilis propter uitium seu defectum, non valet electio: debuit enim per postulationem peti dispensatio vel gratia circa defectum, ut infra, tit. proximo c. innotuit. Item postulatur aliquis alteri ecclesiæ matrimonialiter alligatus 3
quia ineligibilis est, quia ligatas habet alas quibus satagit uolitare, ut infra, eo. tit. c. vlt. & in tali necessaria est postulatio, vt inf. eod. titu. c bonæ. me. il. 2. & si per electionem procedatur non valet electio, vt inf. eo. tit. c. vlt. quia alteri alligatus est sicut dixi. nec debet ab ea separari & iungi alij nisi per dispensationem ex causa necessitatis uel utilitatis, ut inf. tit. prox. c. in causis in fi. & 7 q. 1. c. omnis qui. Possunt † postulare illi ad quos spectat electio, ut infra eo tit. per totum & infra tit. prox. c. innotuit. Fieri debet postulatio in concordia, cum enim per postulationem gratia requiratur, concorditer & communiter est petenda, ut infra eo. tit. c. bonæ me. il. 1. § attendentes, alias. Rom. eccl. nõ consueuit postulationem recipere in discordia & diuisione; posset siquidẽ, si uellet, admittere postulationem factã a maiori & saniori parte capituli, minori parte neminem eligente, nec fieret alicui iniuria: nam in hoc & in alijs generaliter ꝓualet quod fit à maiori & saniori parte capituli. ut inf. de his quæ fi. a ma. parte ca. per totum & 10 q 2. c. hoc ius porrectũ. 65. dist. c. 1. & 2 & 3. Item capitulum põt renunciare iuri pro se introducto ut de se eligat quandiu idoneus inueniatur, vt superius dictum est. Sed minori parte aliquem dignum de gremio ecclesiæ eligente, tunc ut præualeat postulatio oportet vt duæ partes conueniant in postulando. ut infra tit. proxi. ca. scriptum. Effectus postulationis † est hic, quia postulatione admissa habilitatus est eligi postulatus. ut infra. titu. prox. c. innotuit, in fi. hunc tamen ordinem, licet à iure procedat, non seruat Romana curia. Nam si ab ea aliquis postuletur, postulatione admissa

missa nõ sequitur electio; sed approbatio postulationis, & postulatio pro electione & cõfirmatione habetur, & simile inf. tit. proxi. c. cum inter canonicos. §. Di. V. & hoc ideò facit ut euitẽtur circuitus qui uitandi sunt. ut ff. de condi. indebi. l. dominus, & ut euitetur discordia ecclesiarum ut aliàs infrà titu. proxi. c. nihil. Restat
7 uidere † quod ius acquiratur per postulationem. Et uidetur ꝙ nullum, ut infrà eo. tit. c. postulationem. Ad quod ita respondeo, uerum est ꝙ nullum ius acquiritur, per quod agere ualet postulatus: non tñ ex postulatione facta & nondum à superiore admissa aliqua datur actio postulato; ex gratia enim procedit ut postulatio admittatur ut in d. cap. bonæ, ergo ad hoc ut admittatur, actio non competit. ar. ad hoc. ff. de adime. leg. l. rem legatam. &. ff. de euic. l. ad res donatas. uerunta men etsi postulato vel postulantibus non detur actio sicut dictum est, si tamen postulatio fiat in concordia & de digno, ex debito incumbit superiori ipsam admittere; & si non admiserit, iniuriam facit postulantibus & postulato: sicut & præsentatus petere non potest per actionem se institui, quia ius non habet in re; & quia sine iuris offensa & præsentati iniuria potest præsentator laicus uariare & alium præsentare ut infra de iure patro c. cum autẽ aduocatus. Vnde antequam à prælato fuerit approbatum, ratum non est quod à patrono fuit inchoatum ut infrà de iure par. c. quod autem consulis; Et tamen offendit prælatus si primò presentatum, & dignũ non instituit; Vnde non admissus agit cõtra illum qui ipsum respuit, ut ei prouideat in beneficio competenti. ut infra de iure. patro. c pastoralis: sicut & alias diximus ꝙ dispensatio non ex iure, sed ex gra
8 tia petitur; † tamen ad eam concedendã superior tenetur ex causa. ut. l. dist. capitu. ponderet &. c domino sancto &. c si quis diaconus. sic & ad eleemosinam pauperi contra diuitem actio non datur, & tamen diues ad dãdam eam tenetur, iuxta illud date eleemosinam &c. sic & patronus de gratia admittitur repræsentans. ut 16 q. 7. c. si quis episcoporũ, ut inf. de iure pat. c. quoniam, & infra de pæ. c. in quibusdã, & tamen iniuria fit ei si non admittatur, etsi præsentatus ab eo non instituatur. ut ff. de aqua quoti. & æsti. l. j. §. pe. & ff. qui satisd. cog. l. si uerò in fi. Vel dici potest, ꝙ per postulationem non subscitam nec præsentatam nullum ius acqiritur postulato, & sic loquitur illa decretal. postulationem. Si aũt fuerit subscripta & præsentata secus. ut in. cap bonæ. il. 2. ne alias illudatur superiori. ut in uersi si enim; ideo acquiritur hoc ius postulato, si postulatio facta fuerit canonicè in concordia & de digno, quia & postulantes antequam postulatio comprobetur uel respuatur, à postulatione resilire non possunt, ne aliàs illudatur superiori ut dictum est. Item
9 quia superior debet † eam admitere, & si non admiserit, iniuria fit postulato; non tamen talis & tanta, ut ex ea agi possit; sicut & alias iniuriam facit iudicio & reuerendissimæ synodi, si quis semel iudicia ta ac rectè disposita reuoluere, & in publico disputare contendit. ut C. de episc. au. l. 3. in princ. non tamen talem & tantam, ut ex ea agi possit. ut C. de appel. l.
10 & in maioribus. Et nota † quod postulato acquiritur hoc ius quod dictum est; electo ius petendi confirmationẽ ut infra de acu c. super his; presentato acquiritur hoc ius, ut si solus à uero patrono nec uariante fuerit præsentatus, petere potest se institui; & si is, ad quem spectat collatio, non instituat, implorare potest superioris officium, ut dixi circa princ. huius titu. Sed si patronus uariet, & aliũ repræsentet, & episcopus illum instituat, aget primus cõtra episcopum ut ei prouideat; ut superius dictum est. Si uero instituat alium a nõ patrono præsentatum, aget primus contra institutum ut amoueatur, & ipse instituatur, ut inf de sen. & re iudi. c. cum Bertoldus. Nominato aũt, si solenniter nominetur per capitulũ alicuius ecclesiæ uacantis, & petijt prouideri à Papa, ecclesia nominat duos uel tres & ponit in uoluntate Papæ, ut præeligat unũ ex illis acquiritur hoc ius, sicut puto, ut pẽdẽte nominatione illa, non possunt nominantes a nominatione resilire, ne alias Papæ uideatur illudi; sicut in postulatione notatu per decre. infra eod. tit. bonæ me, la

prima & quod ius acquiratur nominato est ar.15.q. ult.c. cōtra sanctorum.2. q.6. c.diffinitiua in uer. nominationes.85.dis. c.Archi.de Florenti. Cæterùm si nominatio non sit solennis, sed canonici contra uel citra formam aliquem eligendi, nominant aliquos uel aliquem, sic dicendo, talis esset bonus prælatus, uel talis; ex hac nominatione nullum ius acquiritur, ut inf.tit.prox.cap.quod sicut.in prin. Item
31 † nominato in scrutinio nullum ius acquiritur ante publicationē, secus post ut.
32 inf tit.proxi.c.publicato. In summa † notandum est, φ aliquando per nominationem petitur dispensatio, ut cum postulatur irregularis ex delicto, uel defectu natalium, ordinū, uel annorum. Item cum postulatur alteri ecclesiæ alligatus, ut inf. tit.proxi c. in causis.in fi. Aliquando petitur licentiæ datio, ut cum postulatur clericus alienus. ut in prin. huius tit.notaui.
33 Sciendum est etiam, † φ sicut scienter eligentes indignum priuantur potestate eligendi, ut inf tit. proxi.c.cū in cūctis; sic & postulātes, ut inf.eo.c.1.&.2.&.inf.tit.proxi.bonæ me:&. c. scriptū, quod intelligo, cum postulatur indignus, uel irregularis ex crimine, secus si ex defectu; & sic intelligo finem huius decr. in c. scriptum est.

SVMMARIVM.

1 *Electio quid sit, & quid hæc dictio significet.*
2 *Eligere qui possint.*
3 *Matrimonium spiritnale fortius est carnali.*
4 *Eligi quis possit.*
5 *Eligi infra quod tempus debeat.*
6 *Electionis duæ sunt formæ.*
7 *Scrutinium in electione per quos de collegio fieri debeat.*
8 *Ad cōpromissum nullus inuitus cōpellitur.*
9 *Electio per scrutinium qualiter fiat.*
10 *Ad electionē qui sunt uocandi, & quomodo.*
11 *Mox fieri quando quid dicatur.*
12 *Actus contrarius cum intercedit, uitiatur id quod in contextu fieri debet.*
13 *Papa qualiter eligatur.*
14 *Electio per quotam eligentium partem fieri debeat.*
15 *Electiones episcoporum vbi fieri debeant.*
16 *Electio prima qu & quando præstito impedimentum secundæ.*
17 *Electores quando ab electione resilire possint. & nu.31.32.33.& 34.*
18 *Eligendi dignitas vel indignitas quando inspicienda.*
19 *Absentes qui uocari debent, ad electionem uocati, non venientes, an per aliquos tempus sint expectandi.*
20 *Electione facta quid fieri debeat.*
21 *Matrimonium spirituale est inchoatum ante confirmationem, non tamen est ratum.*
22 *Confirmatio prælati infra episcopatum ad episcopum spectat.*
23 *Episcoporum confirmatio spectat ad metropolitanum.*
24 *Archiepiscoporum confirmatio ad quem spectet.*
25 *Cōfirmatio Patriarcharū spectat ad Papam.*
26 *Papa ab episcopo Hostiense consecrationem habet.*
27 *Is ad quem spectat confirmatio, & electionis, & electi examinatior*
28 *Scrutinium quotuplex sit.*
29 *Electus quid acquirat per confirmationem.*
30 *Res ecclesiæ an in iudiciū deduci possint per prælatum electum, sed non confirmatum.*
35 *Postulatio si de aliquo fuerit facta & non admissa, iterum in ecclesia eadem, & eadem ordinatione postulari non debet.*
36 *Pœna non canonicè eligentium quæ sit.*
37 *Sacramentum fidelitatis exigitur ab electo, confirmato, & cōsecrato, & quæ sit forma.*

De Electione, & electi potestate. Rub.

DICTVM est sup. de postulatione; sed quia postulatio præambula est electioni, nam ad hoc fit postulatio ut sublato impedimento postulatus, qui ante ineligibilis erat, fiat habilis & legitimus ad eligendum. Proptereà post rubricā de postulatione ponitur rubrica de electione. Videamus igitur Quid sit electio: Qui possunt eligere Quis possit eligi, Infra quod tempus debeat eligi, Quæ forma electionis: Ad quem spectat electionis confirmatio. Quod ius ex electione proueniat: An eligentes possint ab electione resilire, & Quæ sit pœna non canonicè eligentium. Electio

1 ctio † est alicuius personæ ad dignitatē uocatio, quamuis alias verbum eligere ad multa se habeat, nam dicitur quis eligi in postulādum, vt inf. eo. ti. c. in causis, & inf. de renun. c. post translationem. Dicitur quis eligi in canonicū ut inf. eo. tit. c. cum ecclesia vulterana, & inf. de præb. c. dilecto, dicuntur eligi arbitri, ut inf. eo. c. in causis, vt inf. de fo. compe. c. si quis cōtra. & inf. de appellat. c. cum spiritualis; sed in his etiam & in similibus debet fieri electio lazato uocabulo, sicut & dicuntur poma eligi in canistro, hic autem stricte significat verbum eligere, vt superius
2 dictum est. Electio † spectat ad collegiū clericorum etiam si duo uel tres in collegio fuerint, ut inf. eo. tit. c. 1. & sup. de cōsuetudi. c. cū dilectus inf. de causa possess. & proprie. c. cū ecclesia. 63. dist. c. Adrianus. & c. nosce. & §. ex his. 16 q. ult. c. ult. Sed si clerici non sunt in ecclesia ut collegium, vel vt corpus, sed vt singulares, tunc superior prouidebit per se, vel præsentante patrono si ecclesia patronū habet, ut de iure patrona. c. pastoralis, hoc igitur est regulare ut ad colleginm cuiuslibet ecclesiæ spectet electio, licet plerunque ex consuetudine, uel ex priuilegio alieni uocentur, inf. eo. c. cumana & inf. de caus. poss. & prop. c. cum ecclesia. sup. ti. proxi. c. bonæ me. la. 2. sup. de consuet. c. cū dilectus. & inf. de iure pat. c. nobis, uocantur aliqn̄ religiosi ex honestate, non ex debito, ut 23. dis. c. in nomine domini. 79. dis. c. 1. uocatur populus non ad eligendum, sed ad consentiendum, ut 63. dist. c. ego & c. sequentibus. uocantur & principes ut ab oppressionibus defendant. ut 63. dist. c. principali. Aliquando tamen illi, ad quos spectat electio, non possunt eligere excommunicatione impediente vt inf. de appel. c. constitutis. qd intelligo in excommunicatione maiori, secus in minori. ut inf. de cler. excom. c. ult. nec ob inf. eod. tit. c. illa: non enim asserit defectum esse in electione ex eo q interfuit canonicus excōmunicatus excommunicatione minori, sed positiuè loquitur si quis ex eo fuisset defectus, cum reuera nullus fuisset defectus; Et est ratio quare excommunicati excommunicatione minori non impediantur eligere, quia tantum a perceptione sacramentorum excluduntur, ut inf. de excep. c. a nobis, & inf. de sen. excom. c. si quem. 3. q. 4. c. Engeltrudam. Ab eligendo autem, & ab his, quæ iurisdictionis sunt, non excluduntur, ut inf. de cle. excom c. ult. Sed instabis: nonne per electionem eligentiū, & nonsensum electi contrahitur matrimonium spirituale sicut inf. de trāsl. præla. c. licet & c. inter corporalia inf. eo. tit.
3 c. cum inter canonicos. † Matrimonium etiam spirituale fortius est carnali, ut in eadem dec. inter corporalia. Sed matrimon. est magnum sacramētum in Chr̄o, & ecclesia, ut inf. de biga. c. debitum; Igitur excommunicati minori excōmunicatione non sunt admittendi ad electionem. Ad quod respondeo, per electionē nō proprie cōtrahit matrimoniū, sed initiatur, ut dicit illa lex; uel aliter, Matrimonium carnale est sacramentum quia in eo inueniūtur illa significata quæ notantur in d. c. debitum non in matrimonio spirituali; nam in matrimon. carnali per bigamiam receditur a significatis, quod in spirituali matrimon. non inuenitur, alias translatus de una ecclesia ad aliam bigamus censeretur. Item eligere non possunt suspēsi ut supra de cōsuet. c. cum dilectus infra de except. cap. Apostolicę, nec mireris quòd aliud in excommunicatis excommunicatione minori, & aliud in suspensis; quia suspensi non possunt beneficia cōsequi, ut infra de ęta. & qua. c. cum bonæ me. nec ipsis alijs conferre ualent ut infra de conces. præ. c. qa diuersitatem. Suspensi contrahunt irregularitatem celebrando, ut infra de cle. excommu. c. apostolicæ, secus in excommunicatis excommunicatione minori ut infra de cler. excom. c. si celebrat. Item eligere non possunt interdicti infra eod. tit. c. cum inter. R. Item illi quibus interdic. ē eligere absq; superioris licentia ut infra eod. titul. c. ulum. Item illi qui in eadem uocatione in eligendo peccauerunt scienter eligendo indignum ut infra eod. titulo. ca. cum in cunctis. & cap. innotuit, in fin. & cap. bonæ me; quo casu sunt ipso iure eli-

gendi potestate priuari. & idē est si pecca tur in postulando ut in.eo.tit.c. scriptū. Item si peccatum est in forma, & propterea eligentes per sententiam priuat. sunt potestate eligēdi. vt inf.eo.c.quia ꝓpter.
4 Eligi potest † qui de legitimo matrimonio sit natus, qui etiam in uita & scientia commendabilis demonstratur & qui.30. annum ætatis exegerit.ut inf.eod.ti.c.cū in cunctis; dummodo non sit excōmunicatus maiori vel minori excōicatione.ut inf.de cle.excō.c.si celebrat. Item nec suspensus.ut sup.de consue.c.cum dilectus. Item nec interdicti & qui non seruant interdictum ut sup.de postu.c.1.& dummō ei canones nō obstant ut inf.eo.c.cum in
5 cunctis.§.inferiora in fin.Item eligi † debet infra tres menses.ut l.dist c. postquā 63.dist.c.obeuntibus;ulterius enim non debet uacare cathedralis vel regularis ecclesia, vt inf.eod.tit.ne pro defectu, & in hoc hodie exequata est cōditio episcopalium ecclesiarum & minorū in quibus per electionem facienda est institutio. Nā secūdum vetera iura episcopales ecclesiæ, & maiores vacare non poterant ultra tres menses; minores, vltra sex, ut inf. de æta.& qua c.Eam te.inf. vt lite non côte. c.qm frequenter.inf.de ele.non resi.c. Extuę.Consecratio episcoporum & maiorū vltra alios tres menses differri non dēt. vt. 100.dist.c.quoniam & quod dico dari alios tres menses,benigna interpretatione receptū est.ut 75 dist.c. tēpus Si infra tres menses non fuit facta electio iusto impedimento cessante ad proximum superiorē potestas deuoluitur prouidendi, ut inf.c.ne pro defectu,nec obstat.c.dilectus.inf de cōces prę.quæ dicit ꝙ in episcopalibus ecclesijs nō ad proximum superiorē sed ad Papā potestas deuoluitur, nā illā hodie puto fore correctā. Hoc tēpus quod datur ad eligendum utile est, quia nō cedit impeditis vt patet per d. c. ne ꝓ defectu,simile alias de cōces. præb. c.Qm & inf.de sup.neg.præ. c.13, lapsus enim ipsius temporis nō cessantibus officere non pôt,ut.C.de inoffi.testa. l. côtra, Item simi le alias de rescriptis.c.Si aūt, & c. plerunque.2.q.6.c.biduum.ff.de diuer. & tem.pręscrip.l.1 ff.de re.dubi.l. cū sex. & ff.quand.act.de pec est anna.l.1 §. annus Cōtinuum autem est illud tps quod continuo currit, siue quis possit experiri siue nō, ut est videre in act. de dolo.l.ult. similiter i rescissoria.ut C.de tēpo.in integr.resti.l.ulti. Si uero infra alios tres nō fuerit petita consecratio, episcopus metropolitani sui iudicio cedat: quod tempus similiter negligentibus cedit. ut.c. dist.c. Qm.inf de trāslat.præla.c.Inter corporalia. Et quod dixi in episcopis respectu metropolitani, idē puto in metropolitano respectu suorum superiorum. Formæ
6 electionis † duæ sunt, per scrutinium,scilicet,& cōpromissum: quod enim de inspiratione dicitur, non est forma, immo est exceptio à forma,ut inf.eo.ti.c.qa ꝓpter. Sunt & quædam alia circa formas, quæ tamen non sunt de formis,ut illa ꝓsentibus omnibus qui debent,volunt, & possunt commodè interesse; ubi ergo fit contra formas, electio est ipso iure nulla vt in d.c.quia propter,& inf.eod. tit c. cum post petitā c.Cumana & c.cōgregatio,ubi autem contra ea quæ non sunt de formis fit, tunc electio non est ipso iure nulla,sed est annullanda per exceptionē, ut inf.eo.ti.c quod sicut sup.de post.c.bonæ me.lā.2.Et est ratio, ne iura illa, quæ dicunt electionem non esse ipso iure nullam,sed annullandam propter contemptum, nisi contempti consentiant ut dicunt iura præallega, tollantur illo verbo quod ponitur in illa decreta. quia ꝓpter.scilicet, aliter facta electio non valeat &c.Quod non est intentionis domini Papæ uel principis, ꝙ uno uerbo tollantur multa iura magnis laboribus condita,ut inf.eod.tit.c. ecclesia uestra C. de inoffi testa.l.si quando. Sed his omnibus ob.per d.c.Auditis, vbi videtur quod electio celebrata aliquibus contemptis sit nulla ipso iure;dicas tu, ꝙ non ideo nulla est propter contemptum, sed quia in impetu celebrata est, & post appellationem legitimā alias legitimè interiectā.
7 Scrutinium fieri debet per tres de collegio, non plures, neque pauciores, nec aliunde nisi de collegio, possunt autē canonici uices committere aliquibus uiris idoneis;non curo quot, & an sint de collegio,

legio, an non. Sed circa hoc quæri consueuit quid si plures uel pauciores sint scrutatores. Respondeo si uerba decreta obseruare uelimus, non ualet quod agitur; sed circa hoc curia contrarium obseruat. Item quid si clerici uni de collegio uel aliunde uices cõmittant, & ille prouideat ecclesiæ uiduatæ? Respondeo secundum alia iura ualet quod actũ est, ut inf. eod. titu c. causam. & c. Cum inter canonicos. infra de renun. c. post translationẽ, secundum uero uerba illius decret. quia propter, non ualet quæ dicit aliquibus uiris. & c. Item quæritur, quid si clerici uel canonici dissentiunt circa formas; maior ac senior pars consentiat in uiam cõpendij; scilicet in uiã cõpromissi, pauci uero consentiant in uiam scrutinij; tenet curia & obseruat ut præualeat cõtradictio paucorũ, & hoc tali ratione, uia scrutinij est uia ordinaria, per quam cuilibet saluum est in quem uult dirigere uotum suum, secus in compromisso contingit, per quod plerũque prouidetur de persona, de qua prius nec creditum est, nec speratum. inf. eod tit. c cum dilectus fil. cũ inuitus nullus sit dandus episcopus ut. 61. dist. c. nul-
8 lus. † Item ad compromissum nullus inuitus compellitur. ff de arbi. l. sed & si §. si quis iudex. 3. q. 7. c. tria in uersi. quis uero iudex. Sed quamuis placere debeat quod curia seruat, tamen de rigore iuris contrarium suadetur: nam lex illa loquitur in compromisso quod pœna uallatur, ad quod graue esset aliquem inuitum artari: decre autem illa; Quia propter, nõ loquitur in cõpromisso, sed cõmisso, sic enim dicit, uel saltẽ aliquibus uices suas cõmittant, unde impropriè dicimus ꝓcedi per uiam cõmissi, potius debet dici per uiam cõpromissi uel cõmissionis, & ideo non obstante lege illa quæ non accedit, dici posset ꝙ in hoc paucorum contradictio non præualeat, sed succumbat, hoc enim generale est in cunctis actibus ecclesiæ, ut obtineat suia plurimorum, ut inf. de his quæ fi a ma. par. cap. per totũ. 65. dist c. 1. Sed uidetur hodie labor in electionibus duplicatus, olim enim labor erat in eligendo prælatũ, hodie & in hoc, & in scrutatoribus eligendis; imo certe labor est diminutus, & uia electionis satis aperta, nã facta publicatione uotorum & collatione secuta, dummodo nollent homines malignari, certum est & expeditũ quis sit eligendus, quia is est in quem maior & sanior pars consentit. Sed si partes quæ consentiunt sint æquales? Et tũc etiam eligendus est is qui dignior esse uidetur: Nam pars illa, quæ in scrutinio nominat digniorem, in meliori zelo consistit, propterea si non maior numero, sanior tamen esse censetur, quia zelus consideratur ex duobus, scilicet ex auctoritate eligentium, & dignitate electi, ut inf. eo. tit. c. ecclesia. Sed si tam ex parte consentientium, quam ex parte eorũ in quẽ consentitur, concurrant omnia, ꝙ raro contingit, & ideo ad hũc casum iura trahi non debent, ut ff. de le. & se. con. l nam ad ea. dici posset ꝙ in tali casu esset iterũ ad scrutiniũ recurrendum, & noua ordinatione procedẽdum, ut. 79. dist. c. si duo, uel deberet superiori totũ scrutiniũ præsentari, ut superior per gratificationẽ alterũ præoptet. ar. inf. de iure pat. c. cũ aũt aduocatus. ff. de relig. & sumpt fu. l. ulti.
9 Ad † electionem aũt per scrutinium hoc ordine peruenitur, nam quilibet interrogatus a scrutatorib. sigillatim & secreto uotum suum exponet in certam consentiendo personã, uotis ergo omnium redactis in scriptis, facta publicatione, & collatione secuta, numeri ad numerũ, zeli ad zelum, & meriti ad meritũ, ut inf. eod. tit. c. in generali, patebit quæ pars sit maior & sanior, non respectu partiũ aliarũ, sed respectu capituli totius, ut in decret. ea. Et tunc maior pars dicet minori, cum maior & sanior pars in talem consentiat ipse est eligendus, unde si placet ipsum communiter eligamus, si acquieuerint, tunc is qui maiorem uocem habet in capitulo surgens dicet, ego pro toto capitulo eligo talẽ, & oẽs acceptabunt. Si autem non acquieuerint, tunc is qui maiorẽ uocem habet inter illos, qui maiorem & saniorem partem constituunt, dicet. ego ꝓ me & pro illis qui mecũ consentiunt, eligo talem, & illi dicent placet nobis, sic fit electio in communi: Aliter si quilibet singulariter diceret, ego eligo talem, uel

contentio in talem, iam tot essent electio
nes, quot essent electores. ar ff. de u. rb.
obli. l. Scire & l. quod dicitur. ff. de do na.
l. senatus censuit, sed id quod factum est
in scrutinio, repeti uidetur in eligendo.
Hæc forma scrutinij locum habet in ec-
clesijs episcopalibus, & maioribus, & in
minoribus, puta, in archipresbyteralib.
& in præpositurjs, & in plebanatibus, ta-
les enim ecclesiæ per mortem suorũ pre
latorum uiduari censentur, secus si aga-
tur de archydiacono, archipresbitero,
uel præposito maioris ecclesiæ: quia per
mortem taliũ ecclesiæ nõ uiduantur quã
diu episcopi sponsi earum uiuunt, unde
in electionibus illarum personarũ locũ
non habet forma cõcilij sicut dictum est.
Sed quod dixi, in præpositurjs & alijs per
sonalibus, quæ non cõstituunt in cathedra
libus ecclesijs, locum habere formam cõ
cilij, uerum est sed nõ in omnibus. Quid
enim si aliqua ex talibus ecclesijs modi-
cum collegium habebat, puta, trium uel
quatuor, forma scrutinij non poterat ob
seruari, & ideo procedetur secundum
morem antiquum, & ita intelligo infra
eodem titul. capitul. pri. Sed nunquid
scrutatores dicent uota sua in scrutinio
& consensus sic. nam in constitutione cõ
cilij dicitur, is eligatur in quem omnes
&c. hoc nunquam accideret si scrutato-
res in aliquem non consentirent, duo au
tem tertium scrutabuntur. Ad electionẽ
10 † uocandi sunt omnes, qui debent, uo-
lunt & possunt cõmode interesse, & qui
in prouincia eadem constituunt. d. c. quia
propter, & inf. eod. tit. c. coram, uocabun
tur aũt per literas, uel per nuncium, illi
uero, qui manent in ciuitate, uocabun-
tur per campanam, ut infra eod. titu. c. in
causis, prouinciam aũt non intelligas ta
lem & tantam ut dicit canon 5 q. 3. c. scri-
tote. nam multæ prouinciæ diffusæ sunt,
& mora in electionibus periculosa est,
ut infra eodem titul. capitul. cum inter.
& infra eodem titul. capitul. ne pro defe-
ctu, hic ergo intelligo prouinciam illã,
quæ per se prouincia appellatur, ut Lom
bardiam, Tusciam, Campaniam, inspe-
cta magis nuncupatione uulgari quã iu-
ris interpretatione, sicut de dictis dici-
mus, ut not. sup. de rescrip. c. nonnulli. Et
est sciendum, quòd post consensus adhi-
bitos in scrutinio, mox fieri debet publi
catio in communi, & post publicationẽ
& collationem electio, ut. inf. eo. d. c. quia
propter. & c. cum post, ueruntamen non
omne quod differri cautiũ sit, mora ena-
numeratur, ut ff. de usu. l. sciendum. Item
nõ debemus præcipitare concilia nostra,
imo tempore indigemus ut aliquid ma-
11 turius agamus, ut 50. di. c. põderet, † un-
de mox intelligo fieri si non diuertatur
ad alios actus, ut. ff. ad l. Iulian. de adul. l.
quod ait ff. de testa. l. hæredes palam, in fi
ne. ff. ad tertul. l. 2. §. confestim; ita tamẽ,
ut nec moratoria cunctatione, nec præci
piti festinatione tã publicatio, quam col
latio, & electio fiant, ut ff. de admini. tut.
l. tutor qui repertorium §. 1 in fine ff. ad
12 leg. falcid. l. 1. §. non solum. † Quid ergo
si post publicationem cum appareat plu
res in scrutinio nominatos, & discordiæ
materia sit aperta, diuertant aliqui ad angu
lum ecclesiæ cum aliquibus conferentes
& quærentes quomodo ad electionẽ uni
formiter & concorditer ueniatur, uel illi
de parte maiori moneant illos, qui sunt
de parte minori, ut a sua nominatione
desistant, & illum eligãt in quem maior
& sanior pars capituli consentit, ut forte
missa celebretur ad honorẽ spiritus san-
cti, ut pax & concordia inspiretur, nun-
quid ex hoc uitiosa erit electio? Sed ab-
sit ut uirtutes in uitia conuertamus. ut.
undecima quæstio. tertia. capitu. Væ
qui dicitis. Sicut nec econuerso uitia non
sunt conuertenda in uirtutes, ut. 40. di-
stin. c. sæpe. & ideo circa hoc lex cautè
procedit, quæ dicit, tunc uitiari id quod
in contextu fieri debet, cum actus contra
rius intercedit, ut. ff. de duob. reis. l. duo
§. ultimo. ut tunc actum contrarium in-
telligamus omnem actum impertinẽtẽ.
13 Et notabis † quod circa electionem
Summi Pontificis non habet locum hæc
forma, de qua superius dictum est, sed il-
la quæ habetur. inf. eo. c. licet. Is enim in
uniuersali ecclesia Romanus Pontifex
habeatur, qui a duabus partibus cardi-
nalium electus fuerit & receptus, ut ibi
dicit duas partes, quidam intelligunt cõ-
putato

putato electo, ut infrà eod. titu. c. cum in iure, Alij autem asserunt quod illud tantum in compromisso obtineat. † in 14 scrutinio duæ partes esse debent eligentes, ut dicit dicto capitu licet, non computato electo: Sed certè etiam idem videtur in electione decurionū. ut. ff. de decret. ab ord. fa. l. 3. ff quod cuiusque uniu. l. nulli. &. ff. de decur. nominationes. Sed si uerè inspicias illas leges, non debes dicere quòd duæ partes eligere debeant decurionem, sed adesse. Veruntamen cardinales, quando uolunt, renunciant illi constitutioni, & agunt vt præualeat electio quæ à pluribus fuerit celebrata. Item sciendum est quòd † electiones episcoporum 15 maximè in ecclesijs cathedralibus sunt celebrandæ si fieri potest, ut infrà eod. capitu. quod sicut. &. cap. cum terra. ar. infrà de appellat. c. quasi ōie, alioquin nedum extra ecclesiam imò extra ciuitatem fieri possunt. ut. 23. distin. c. in nomine domini & 6. distin. c. quanto † Item sciendum 16 est quòd secunda electio facta, prima nō cassata, non ualet, scilicet vt cum dubiū sit de effectu prioris, ut inf. à. eod. c. considerauimus &. c. auditis. Cæterùm si sit liquidum & euidenter apparens, primam ipso iure nullam, ut pota de manifeste ineligibili, ut. inf. eod. titu. c. uenerabilem. & c. Vinconiensis. Item cum à suspenso, & de suspensis, ab excommunicatis, vel de excommunicato electio celebratur, vt. sup. de consuetud c. cum dilectus. infra de appellat. c. constitutis. Tunc prima non præstat impedimentum secundæ, & hæc locum habent cum duæ electiones fiunt non continuè uel in concursu; sed vna prius, & ex interuallo alia. Cæterùm si fiunt quasi in contextu uel concursu vna post aliam, non habet locum hæc exceptio ex prima contra secundam, quia secunda celebrata sit, prima nō cassata, sed habet locum consideratio cōparationis numeri ad numerū, & auctoritatis ad auctoritate, & zeli ad zelū; ut illa quę his collatis inuenta fuerit a maiori parte capituli celebrata, alteri præferatur infra eod. titu. c. dudum. &. c. in genesi. Itē sciendum est, quòd † electores ab electione 17 resilire non possunt electo cōsentiente uel cōsentire uolente, ut inf. eod. tit. c. cū inter canonicos. Sicut & alias hæres deliberante & inuentarium conscribente, nulla erit licentia creditoribus, uel legatarijs seu fideicommissarijs, cum inquietare vel ad iudicium uocare, uel res hæreditarias uendicare. ut. C. de iure deli. l. ultim. §. donec. Item cum a diuersis partibus electio celebratur, aliquando numerus unius partis præfertur auctoritati alterius partis, aliquando auctoritas numero, ut. infra. eod titu c. dudum. ff. de pac. l. maiorem. C. qui bon. cede. poss. l. ulti. Aliquando excessus numeri ex vna parte, cum auctoritate partis alterius præeminente comparatur. ut. 19 distin. ca. in canonicis; in quo dicendum est quòd si multum excedat, præfertur auctoritati, ut. inf. eo. c. dudum. & de appellat. c. constitutis; si autem modicum excedat succumbit numerus, & præfertur auctoritas ut. inf. de testibus. c. in nostra præsentia. In quo autem numerus excedere debeat vt præferatur, vel ut succumbat, uel ut æquiparetur auctoritati, non inuenio determinatum in iure; & ideò relinquo arbitrio iudicantis. ut. ff de iure deli. l. pr. ff. de testibus. le. scio quæsitum. Item 18 † notandum est, quod in electionibus cum quæritur, An digna sit persona quæ eligitur, an indigna, tempus electionis inspicitur, ut infra eodem titul. capitu. dudum il primo. & infra de æta. & qua. li. c. cum bonæ, & infra de elec. & ea com. cap. postulastis: nec obstat infrà eod. c. Auditis, ubi inspecto posteriori tempore electio conualescit; nam illud licum habet cum electioni hoc solum deest; scilicet, consensus uel cōtemptus aliquorum; quo casu illorum accedente consensu, non inspecto tempore electionis, sed consensus postmodum accedentis, electio manet ualida, sublata exceptione de contemptu, ut supra de postulatio. capitu bonæ il. 2 § fin. infra eod. titul. capitu quod sicut. §. si autem. in extrem. verb.

19 Sed quæritur † quid si absentes qui uocari debuerunt, vocati non ueniant, nunquid expectandi sunt donec veniant. si vocati responderint se venturos? videtur quod expectari debent

vsque

usque propè finem trium mésium. ar. inf. de offi. de lega. c. consuluit. C. de iudi. l. properandũ. 2. q. 6. c. ei qui §. appellatore. inf. de appella. c. oblatæ. ff. de ver. obliga. l. in insulam. Sed certè cum mora in electionibus sit damnosa, ut. inf. eo. tit. c. cum inter uniuersas. inf. ut lite nõ cont. c. q̃m frequẽter, durũ est canonicos sic arctari ut d. c. cõsuluit. & ff. si quis cautio. l. 2. in fi. vnde puto quod si uocati nõ ueniant infrà competentem terminum eis à vocantibus præfinitum, ulterius expectandi non sunt. inf.
20 eod. tit. cum inter. & c. cum nobis olim. † Facta electione fieri debet decretum continens formam, seriem, & processum electionis, nomina eligẽtium, & electi, & subscriptiones eligentium singulares, & debet hoc cõscribi manu publica, vel priuata quæ sufficit propter subscriptiones. ut. C. qui potio. in pigno. habe. l. scripturas. uel sigillo, uel sigillis autẽticis sigillatũ. ut. inf. de fi. instr. c. si autẽticam scripturam. hoc aũt decretũ & si fieri debeat. ut. infrà eod. tit. c. innotuit 61. dist. c. episcopus, non tamen est de substantia. ut. 30 q. 5. c. nostrates. C. de probatio. l. Cum res. Item post electionem & ante confirmationem si crimen obijciatur electo in modum exceptionis, non est necessarium opponentem ad extraordinarjã pœnã astringi, ut. inf. de accu. c. super his. secus si post.
21 † Et est ratio quia ante confirmationem spirituale coniugium est inchoatum, nõ tamen est ratũ. ut inf. de translat. c. licet; nam ante confirmationem nõ habet electus iurisdictionem, postea sic vt inf. eo. tit. c. nosti. & c. transmissam. Item ante confirmationem metropolitani sui iudicio cedit secundum quosdam. ut infrà de transla. præla. c. inter corporalia, postea secus & si crimen obiectum ante cõfirmationem probatum fuerit, repellitur electus ab obtinendo: si post confirmationẽ, & ante consecrationem, etsi electus confirmatus repellatur ab obtento, idest, ab electione & administratione ac alijs quæ per confirmationem quæsiuit & ab obtinendo, idest, à consecratione; tamen beneficia prius habita non amittit. ut inf. de accus. c. super his, & ob hoc ante cõsecrationem uel ante tempus de consecrandis episcopis non conferuntur. ut inf. eod. tit.
22 c. cum in cunctis. Confirmatio † prælati infrà episcopatum ad episcopũ spectat. ut. 15. q. ult. c. nullus. nisi aliquis non inueniatur exemptus. ut. sup. de cõsuetudi. c.
23 cum uenerabilis. † Episcoporũ cõfirmatio spectat ad Metropoli. ut inf. eod. tit. c. cũ inter canonicos. inf. de transla. præla. c. inter corporalia. 64 dist. cap. j. & ult. nisi aliqui subsint immediatè Romanæ eccle-
24 siæ ut inf. eod. tit. c. nihil. in fi. † Archiepiscoporum ad primates, uel Patriarchas quod in hoc & in quibusdam alijs parem morẽ & similia priuilegia habẽt cum Romana ecclesia. ut. 65. dist. c. mos antiquus. & c. q̃m inf. de priuil. c. antiqua. in Auth. de ec-
25 clesiasti. ti. in princ. † Patriarcharũ ad Pa-
26 pam, ut inf. eod. tit. c. scriptum. † Papę aũt consecratio ad episcopum hostiensem, quod
27 in hoc uicẽ metropolitani obtinet. † Et est sciendum quod is, ad quem spectat cõfirmatio, spectat & electionis, & electi examinatio. Ita cum confirmari debet electus si nihil est, quod ipsum impediat inf. eo. tit. c. postquàm alibi dicitur, si non inueniatur in eo quæ in heptateucho continetur. ut. 7 q. 1. c. qualiter, ad fin. Vnde
28 triplex est scrutiniũ. † Vnum quod habetur ante electionem, de quo supradictum est. Aliud quod habetur ante confirmationem, ut inf. eo. tit. c. uenerabilem. Tertium quod habetur ante ordinationem. ut. 23. dist. c. manus 28. dist. c. de Siracusanæ. 23. dist. c. qui episcopus & 24. dist. c. q̃m
29 episcopus. Per confirmationem † acquirit electus ea quæ ad administrationẽ & iurisdictionem pertinent ut inf. eod. titu. c. nosti & c. transmissam de resp. Saluo eo quod dicitur de prælatis ualde remotis & ultra Italiam constitutis, qui si in cõcordia eligãtur & fuerint Romanæ ecclesiæ subiecti, immediatè possunt in spirituali bus & temporalibus ministrare; ut tamen de rebus ecclesiasticis nihil penitus alienent, ut inf. eod. tit. c. nihil. §. cæterum ca-
30 si. & c. quod sicut. † Sed quæritur an rem ecclesiæ in iudicium deducere possit? & uidetur quod non, quia in iudicio quasi contrahitur, ut. ff. de pecu. l. licet. §. idem scribit: Et absurdum est ei, cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere ut. ff.

ut. ff. de iure delibe. l. ait prætor. Sed lex illa loquitur in pupillo deliberante, cui neutrum permittitur, nec alienare, nec actiones exercere nec in aliquo diminuere res hæreditarias sine permissu prætoris; secus in electo confirmato, cui generaliter conceditur administratio temporalium & spiritualium rerum, qui potest in iudicio agere & defendere. Item acquiritur per confirmationem, quia sine metu calumniæ non pōt crimen opponi cōfirmato: ut. inf. de accu. c. super his. Ab
31 electione † autem electores resilire non possunt, sicut nec postulātes a postulatione pſentata: ut. sup. de postu. c. bonę me. il. 2. in uer. si enim. Nā electus habet ius petendi confirmationem, imò publicato scrutinio uariare nequeunt electores, sed ad eligendū cogēdi sunt per superiorem; ut. inf. eo. tit. c. publicato. & arg ad idē infrà de iure patron. c. nullus. 9. q. 3. c. nunc uero. 8. q. 3. c. Artaldus. sed hoc intelligo cum oēs in unum consentiunt, sed cū uota capituli diuiduntur, & consentiunt in diuersos, adhuc dico quòd illi, qui sunt ex parte maiori & saniori, resilire non possunt Alij qui sunt ex parte altera possunt, imò debent; nā is eligendus est in quem maior &c. ueruntamen non intelliguntur uariare, hoc enim faciunt iuris auctoritate ut. ff. de colla. bono l. nonnūquam. ff. de inoffi. testam. l. Pomponius. §. sed nec impuberis ff. quorū lega. l. j §. qa autem. Vel intellige hanc decreta. Publicato. quod illi, qui in scrutino consenserunt, non possunt uariare & à suis consensibus resilire post scrutinium publicatum ante collationem & electionē; quia secundum consensus in scrutino adhibitos, in scriptis redactos, & publicatos, facienda est collatio & electio nullius nar-
32 ratione admissa. † Sed facta publicatione ac collatione, cum iam appareat quis sit eligendus, is scilicet in quem maior & sanior pars capituli consensit, illi qui sunt de minori parte, resilire possūt, & uariare, & ad hęrere illis, qui sunt in parte maiori, & unà cum illis eligere: ut no. sup. eo. §. Ad electionē autē per scruti-
33 nium hoc ordine peruenitur. † Sed quod si publicato scrutinio appareat ꝙ maior pars decepta est, eo ꝙ consensit ignoranter in hominē minus dignum, nunquid illi qui sunt i parte maiori, cū de iure suo diffidāt, possint à suis consensibus resilire? uideō quod sic ut. sup. de postula. c. bonæ memoriæ il. 2. Sed tamen secus est. Nā in hoc casu puto minorē partem saniorē esse, & ideo illum eligendum, qui fuerit à parte minori in scrutinio nominatus.
34 † Sed quid si oēs in uno scrutinio consentiant, & publicatione facta illū omnino ineptum inueniant? puto ad nouum scrutiniū posse redire: Sed si iam electio sit facta, uel postulatio præsentata fuit superiori, secus, ut in d. c. bonæ memorię & infra de elec. c. bonæ. & ca. innotuit: nec turberis ex eo quod dicitur in decre. Publicato. quod consentientes in scrutinio cogendi sunt per superiorem eligere: nā hoc intelligo si idoneus sit is in quem cōsensum est, ut infra eo. c. causam. ff. de mu. & hon. l. ut gradatim. in fine primi respon si Sed hoc totum sine captione intelligas, cum uitium, quod detegitur, est in aperto; tunc enim pœnitere licet. ut. ff. de interrogo. actio. l de ætate § Celsus nā qui optauit acetum pro uino, pōt iterū optare uinum ut. ff. de ope. le. l. 2 argumen. ff. de pignor. acti. l. elegāter. §. qui reprobis. & qui iurat aliter quam ei defertur, iterū iurare debet ut. ff. de iureiur. l. quia per salrum. & qui uiale pronunciat, iterum iudicat. ut. C. de accus. l 4. ff. de arbit. l. quid tamen. §. Respon. & ar. infra de accusat. c. qualiter. Sed in his qui iam elegerunt, uel postulauerunt, & postulationem superiori pręsentauerunt aliud obseruatur, ut superius dictum est & meritò, uidētur enim officio eorum functi, bene uel male ut. inf. de offic. delega. c. in literis. ff. de iu-
35 di. l. iudex. & l. quod iussit. Et nota † ꝙ si de aliquo facta fuerit postulatio & non admissa, iterum in ecclesia eadem, & eadē ordinatione postulari nō debet, ut. sup. de postula. c. gratum. Et idem dico cum alicuius electio cassata fuerit uitio electionis ut. inf. eod. tit. c. considerauimus secundum unam lecturam illius decret. præter istam ordinationem quę facienda est in uacatione illa. Nam in alia uacatione potest idem in eadem ecclesia iterū eligi, ut

infra eodem c. super eo. Ubi autem uitio personæ reprobatur electio, nec in uacatione illa, nec in illa ecclesia, nec in alia eligi potest. Sed obijcitur, cum electiones consueuerunt cassari per modum exceptionis, ut inf. de accus. c. sup his, mirũ est quõ exceptio tãtã efficaciam habeat, cõtra id quod legitur inf. de ord cog. c. cũ dilectus infra de exc p. c. denique. § ult. ff. de his qui not. infam l. lucius. Ad quod Respondeo, in nullo uacillare debet opinio promouẽdi ut. 33 dist. c. laici. eius autem cõditio, cuius per modũ exceptionis cassata fuit electio, grauata uidetur, sicut illius qui per exceptionẽ repellitur a testimonio ut infra de testi. c. testimonium; & ideo huiusmodi promotio & in illa ecclesia, in qua uitio personæ reprobata fuit eius electio, & in alia impeditur, nam infamia facit onerat aliquos apud bonos & graues ut. ff. de obsequ l honori, & a dignitate repellit ut C. de dig. l 2. Sed cum alicuius electio cassatur uitio electionis, tunc quia uitiũ est in materia, non imputatur electo. ut. ff. ad l. Aqui. l. si seruus. §. si calicẽ. ff de loca. & conduc. l l'equaritur §. si gemma. unde in cassatũ non committatur infamia ut. ff. de re milit l. qui cũ uno §. non omni. & § exauthoratus ff. de his qui nota. infamia. l. 2. §. ignominiæ. Nunc uidendum est de pœna male eligentium.

36 † Et est sciendum quod si scienter eligant indignum, ab ecclesiasticis beneficijs triennio sunt suspẽsi, & priuati tunc. idest, ea uacatione, uel tunc id est prima uice, uel electione, quæ occurrit faciẽda potestate eligendi. ut inf. eod. titu. c. cũ in cunctis § clericẽsis ita ut si oẽs deliquerint transferatur potestas eligendi ad superiorem ut, infra eod tit. c. bonę memoriæ. il 1 §. nos igitur. & c. innotuit. Si autẽ non oẽs deliquerint, sed aliqui de capitulo, tunc potestas deuolui ad alios, qui non deliquerunt, ut infra eod. tit. c cum Vincon Et si illi ad quos deuolui eligant, & eodem modo deliquerint, ut primi, potestas redit ad primos, non ad superiorem; sic intelligere uoluerunt quidam decre. illam, cum Vincon. dicentes tunc demũ deuolui ad superiorem ius eligendi, uel promouendi, cum omnes pariter, id est, simul deliquerint: colligentes hoc ex illo uerbo quod ponitur in d. decreta. bonę memorię ad fi. ubi dicitur, si electores pariter deliquissent, ad nos deuoluta fuisset ordinatio ecclesię Maguntinen. Sed ego aliter intelligo decre. illam' cum Vincon. sicut etiam glosaui. Et quod dicitur in illa decret. bonæ, pariter, non intelligo concursum in tempore delinquentiũ, sed delicti similitudinem exposcere: ut sit sensus, si primi electores deliquerint, & secundi deliquerint paritate delicti, non temporis, deuoluta est ordinatio &c Absurdum enim esset dicere quod nunquam ius eligendi a capitulo exeat nisi canonici diu. si deliquerint, & quod uitiũ delinquentium quasi purgetur ex delicto aliorum, ut ad primos ius redeat eligendi: illi tamen ad hoc respondebant quod iste regressus & circulus locum habet usque ad tres menses, qui dantur ad eligendum: ut. 50. dist. c. postquam 63. dist. c. obeuntibus. & quod dixi deuolui ius prouidendi ad superiorem canonicis eligentibus scienter indignum, locum habet cum canonici eligunt contra formas: hoc saluo quod in primo casu delinquentes priuati sunt ipso iure, in secundo priuandi per sententiam, ut patet hæc differentia ex illis decreta. inf. eod tit c. cum in cunctis & c. quia propter: & nõ quod cum in primo casu eligentes sint a beneficijs suis per triennium suspensi, durãte suspensione alia beneficia acquirere non possunt, ut infra eod tit. c. per inquisitionem, infra de ætate & qualitate. c. cũ bonæ.

37 † Et est sciendum quod ab electo confirmato & consecrato exigitur sacramentum fidelitatis ut. inf. eo. tit. c. significasti secundum formam, quã habes infr. de iureiu. c. Ego N. & idem si metropolitanus fuerit, Et ei conceditur pallium ad usum & nomen: ut. sup de postul. c. bonæ memoriæ il. 2. in fi. in quo plenitudo Pontificalis officij cõfertur. ut. inf de usu pallij cũ ili, scilicet in quinque; in uocatione concilij, chrismatis confectione, dedicatione basilicarum, ordinatione clericorum, & episcoporum consecratione ut infra eod. titul c. quod sicut §. præterea.

SVMARIVM.

1 Translatio quid sit:
2 Transferri qui possint, & qui transferendi potestatem habeant & nu. 3. & 4.
3 Episcoporum translatio ad solum Papam spectat.
4 Praelatus an inuitus cogi possit transire ad dignitatem maiorem.
5 Causae transferendi quae sint.
6 Translatum non sequuntur honores reales.

De Translatione Praelatorum Rubri.

DICTVM est supra de quibusdam modis, per quos prouidetur ecclesijs de praelatis; sed quia plerunque prouidetur, transferendo praelatos de ecclesijs ad ecclesias: Idcirco subijcitur haec rubrica de translatione praelatorum. Vel aliter continuabis. Dictum est supra de postulatione, sed quia plerunque postulantur praelati alijs ecclesijs alligati. ut.sup.de postu. c. bonae memoriae.il.1 & il.2.& c.etsi unanimiter. quos transferri oportet, ideo hic de transla. tractatur. Videamus igitur quid sit translatio: Qui possunt transferri: Ad quem pertinet potestas transferendi: & quae sit causa trasferendi. Translatio † est de sede ad sedem
1 commutatio, unde quod hic appellatur translatio alibi appellatur mutatio ut.7.
2 q.1. c. mutationes † Potest transferri aliquis de minori ad maiorem ecclesiã; qui enim prouehitur, de minori ad maius prouehitur. 93. dist. c.legimus in fi ff.de mu. & ho.l. ut gradatim, & maximè obtinet cum agitur de translatione episcoporũ: cum enim episcopi transferri nõ possint de sedibus ad sedes, nisi per dispensationẽ ut not.sup.de postulatio facilius dispẽsatur, ut de minori quis transeat ad maiorem, quam de pari ad parem, uel de maiori ad minorẽ ut.inf.eod.tit.c.j & c licet. Est igitur hoc secundum ordinem, ut habens minorem dignitatem transferatur ad maiorẽ.ut inf. eod.c j.& 7 q j. c. muta
3 tiones. Pertinet † autem translatio episcoporũ ad Papam solum.ut.inf.eo. tit.c. fi.& 7. q 1. d.c.mutationes.& inf. eo.tit.c. inter corporalia. Aliorũ aũt praelatorũ inferiorum ab episcopis translationes fieri debent auctoritate episcoporum. ut 7. q. 1.c.episcopus de loco, nisi praelatus is, qui transferendus est, subsit Romanae ecclesiae immediatè.ut.sup.de cõsue.c.cum uenerabilis. Item requiritur consensus capitulorum, seu clericorum, a quibus sunt aliqui transferendi: est enim quędã alienatio, & ideo consensus clericorum est requirendus.ut. 10.q.2.c.ea enim.§ hoc ius porrectũ. 12.q 2.ca.sine exceptione. 10 q. 2.in c.ult. nam maior est alienatio personarũ quam rerũ, quia personę preciosiores sunt rebus.ut 12.q j.c.praecipimus in prin. & prius quaerẽda est persona quã iuris ratio, ut. ff de iure.codic.l.quidã referunt, & hominum gratia res natura comparauit.ut instit de re.di. § in pecudũ: & qd dico requirendum consensum clericorũ, locũ habet in his plãtis, qui subsunt episcopis immediatè.ar. 71. dist. c. clericos.infra de renũ.c.admonet, sed si alijs plãtis medijs subsint ut abbatibus seu prępositis, eorũ et cõsensus est requirendus. ut.58.dis.c.1 & 9.q.3.c.conquestus 54 di. c.1. sed si ad aliũ episcopatũ clericus uocatus sit, tũc siue habeat mediũ praelatũ, siue nõ, consensus episcopi est requirẽdus. ut.61 di. p totũ.85 dist c. Arch.episcopũ
4 † Sed quid si praelatus aliquis uocatus ad dignitatẽ maiorẽ nolit transire, dixerunt quidã cogi nõ posse, quia nemo cogitur crescere inuitus ut.74.dist c ęsta sed si ex causa utilitatis uel necessitatis petatur translatio, puto fore cogendum. ar.7.quaest. 1.c.omnis qui gemebat. Nec ob. quod dixi quòd nemo crescere inuitus compellitur, quia multa bona conferuntur inuitis ut.46.distin c.3. qui eminedat. & inuitus aliquis liberatur ut. ff. de neg.ge.l.soluẽdo.ff de sol.l solutionẽ.ar. ad idẽ ff de lib.cau.l.1.& 2.ff de appel.l. nõ tm̃.ff quãdo appellan.sit.l.3.§ ultim.
5 Transferre † autem episcopus & superiores, solius est Papae ut dictum est: nam hoc, & quaedam alia soli Papae competunt, quae his uerbibus notantur. Restituit Papa, solus deponit & ipse. Diuidit ac unit, eximit atque probat. Atteu-

los soluit, synodumque facit generalem, Transfert, & mutat, non prouocat ullus ab illo. ut hæc singula probatur per iura. 2.q.6.c Ideò.3. q.6.c.quamuis. & c. dudũ. 16.q.1.c.præcipimus. c. & temporis. & c. frater noster. 17.dist.c.regula.24.q pri.c. quoties 17.dist.c.1.2.& 3.7.q 1.c tempo-ris qualitas c.mutationes 9.quæst.3. c. cũ
6 cta. Translationum † causæ duæ sunt, vtilitas,& necessitas ut 7.quæstio 1.c. Oĩs qui gemebat & c. episcopus de loco: qui enim ex altera istarum causarũ transfertur,non transit, sed transfertur. ut 7.q.1. c.mutationes; non mutat sed mutatur. ut 7.q.1.c.scias. Tres autem sunt causæ transitus,leuitatis,cupiditatis, & humilitatis. Cum quis vtilitatis causa transfertur om nino eximitur & liberatur a prima ut.sup. de postu.c bonæ memoriæ.el 2.in fi. Vt nihil commune habeat cum priori.ut 21.q. 2.c.Si quis iam translatus, quod intelligo cum translatus est cum effectu,ita ut possessionem illius habeat ad quam transfertur ut sup titulo prox.c.cũ in cũctis. Alio quin secus. ut 92. dist. c.si quis episcopus ordinatus.& c.si quis episcopus.& c.si qui episcopi sic.& ex eo tpe inc pit quis posse testari iure militari, cum in numerum militum est receptus,non cum electus est in tyronem,ut ff.de mili.testa.l. Ex eo tem pore; uel quod uerius puto, cum episcopus absoluitur a uinculo quo priori eccle siæ tenebatur,data sibi licentia ad alteram transeundi,antequam ad secundam transeat uel si non admittatur ad secundam, adhuc dico nihil commune habeat cum priori,a qua exemptus est: est tamen episcopus nullum possidens episcopatũ,ut ff. de bon.poss.ex testa.mili.l.unica in fi uetuntamen quamuis possessionem ecclesiæ non habeat ad quam transfertur, dominium tamẽ uel ius in ea quæsiuit, ut ff. de acq.poss.l cum hæredes. Cum causa necessitatis quis transfertur, idẽ est quod supra: aliquando enim ex causa necessitatis fit translatio, vt cum prælatus in sua ecclesia persecutionem patitur & hostilitatẽ: Sed & tunc dici potest causa utilitatis transferri, cum in sua ecclesia infructuosus existat, & ob hoc istæ duæ causæ plerunque coniunguntur, ut 7.q.1.scias sup. tit. pro-xi. c. in causis. Si uero necessitatis causa non transferatur sed transeat, tunc cessante necessitate quasi iure postliminij redit ad suam ecclesiam, ut 7.q.1.c.pastoralis. Transit quis de ecclesia ad ecclesiam causa leuitatis,in quo casu dixit Hugolinus, quòd si alteri ecclesiæ adhæreat,sine monitione potest priuari prima, nisi prima uoluerit eum repetere. Si autem adhæserit alteri:aut habet ecclesiam pro derelicto,aut non:Si habet,puta quia contrahit matrimonium uel fit miles,tunc sine monitione priuatur,& idem dixit in alijs casibus,ut cum quis absfuerit ab ecclesia per tres septimanas, uel duos menses sine iusta causa, & absque licentia sui episcopi in studio,uel peregrinatione:In his omnibus dixit posse priuari sine monitione, quasi in his omnibus ecclesia pro derelicto habeatur; honestum tantum esse dicebat,ut admoneantur:ut 7 qu.1 c si quis in clero. & c.si quis præsbyter. infr. de cler. non resi.c.inter quatuor.Verius puto q in his casibus & consimilibus admonendus sit absens;ut infra de appella.c. peruenit. infra de senten excom c.in audientia.infra de cleri non resi.c.Ex parte.& ar. 7. q. 1.c.peruenit.infra de cle.nõ resi.c. ex tuæ. nec enim facile præsumendum est aliquẽ habere ecclesiam pro derelicto forte multis laboribus acquisitam, ut inf. de renun. c.super hoc. nec ex sola absentia hoc præsumitur, cum possit quis ex iusta causa abesse.ut infra.ut lite non contesta.c. quoniam frequenter. Sed si requisitus non inueniatur tunc procedatur secundum illam decre.infra de cle.non resi. c.ex tuæ. Vbi uero certum esset ecclesiam non habere pro derelicto, vt cum quis ex superioris licentia se absentat, etsi ultra moretur quam superiori placeat,admonendus est,& non sine causa remouendus, ut 7.q. 1.c.præsentium. Item transit quis causa cupiditatis siue ambitionis, & tunc priuandus est habita & ambita, ut 7.q.1.c. Siquis episcopus,& c.Eos inf eo.tit.c.quãto,in fi sed ecclesia potest eum repetere si uult.ut 7.q.1.c.nõ oportet. Sed in hoc opponitur. Nonne hodie perdit primam recipiendo secundam?ut infra de præben. c. de multa.Respondeo perdit, sed non perditur:

ditur: vnde si ecclesia prima velit repetere suum prælatū, si sine resignatione prioris ecclesiæ & sine superioris licentia trāsiuit ad aliam, bene potest, est tamen præsumptio canonis, ꝙ eo ipso ꝙ quis transit ad maiorē, videatur ambitionis causa transire, ut 7.q.1.c.si quis episcopus, nullus enim transit de maiori ad minorē. ut infra de cler. non resi. c.1. Item transit aliquis cā humilitatis, cum quis relicta sua ecclesia religionem ingreditur. Nā licet in priuatis personis sufficiat licentia petita, etsi non obtenta. vt inf. de regu. c. licet, eo ꝙ qui spiritu dei ducitur, nō est sub lege. 19. dist. c. duæ, in episcopis tamen secus est, vt dicam infra de renun. Cæteri vero p̄lati inferiores episcopis etsi licentiam petere debeant, possunt tamen ea non petita intrare. Præter hanc causam scilicet religionis, si quis uelit ecclesiam deserere, resignet in manu prælati, ut inf. de renun. c. admonet. vel in manu Papæ si ei subest immediatè, ut inf. eo. c ul. Alioquin ecclesia potest eū repetere si uult. ut 7.q.1.c. non oportet, vel ipse superior. ut 7.q.1.c. Si qui uero. & c. si quis presbyter. ipse aūt repetere ecclesiam non valet ut 7.q.1.c. eos. nam etsi inutilis sit renunciatio, habet tamen in se tacitum pactū ne petat, sicut & inutilis acceptatio. ut C. de pactis. l. si unus. § pe. ff. de accep. l. an inutilis, & hoc uerum est in prælaturis iam quæsitis, secus in acquirendis, vt infra de his quæ fiunt à maio. par. cap c. Ex ore, tūc si ex conscientia criminis dimissa p̄latura ad vitam monachalem descendit, ad prælaturā secularē resurgere de iure non pōt. Alioquin secus, ut 7.q 1.c hoc nequaquam. infra de renun. c. post trāslationem ad princ. Vnum autem in sūma
6 † notabis, ꝙ honores reales non sequuntur translatum: ut si primo fuerit palliatus & transferatur ad aliam ecclesiam, q̄ dignitatē pallij habeat, oportet translatum iterum palliari supra de postu. c. bonæ memoriæ il. 2. in fi. quia licet pallium uideatur personale adeo ut cum persona sepeliatˀ. ut inf. de usu pallij c. ad hæc tamen gratia & cōtemplatione loci datur, & ideo reale censetur, vnde persona cui conceditur non utitur eo ultra locum. ut infra de vsu pallij, c. ex tuarum, & si palliatus loco renunciet, non retinet vsum pallij, ut infra de renun c. ad supplicationem. §. cui concessimus, & succedens palliato, non utitur eo, nisi pallium ei concedatur. Sed iniuria fieret ei si pallium non concedatur eidem, arg. ad hoc. ff. de aqua quoti. & æsti. l. 1. § pe.

SVMMARIVM.

1 *Pallium quid sit.*
2 *Pallium cui, & sub qua forma uerborū concedatur. & nu. 4.*
3 *Vtilitas per dignitatem augeri debet.*
4 *Pallio quibus in locis, & temporibus utendum sit.*
5 *Proconsul ubique procōsularijs insignijs utitur, & voluntariā iurisdictionem exercet. Item & legatus de latere Papæ.*
6 *Mitram et annulum pastoralem ubique defert quilibet metropolitanus.*

De Vsu Pallij. Rub.

DICTVM est supra de postulatione, de electis, & de translatione. Sed quia per hos modos assumptos vti pallio decet, si ecclesijs ad quas assumuntur, dignitas pallij debeatur, ideo post illos tractatus ponit rub. de usu pallij. Videamus ergo, Quid sit pallium: Cui concedi debeat, & a quo. Item quibus locis & temporibus utendum sit pallio. Pallium
1 † est insigne ornamentum archiepiscopi, & episcopi, sumptum de corpore Beati Petri, ut supra de elect. o. c. significasti. In pallio autem plenitudo pontificalis officij confertur, ut inf. eod tit. c. nisi: unde ante pallij receptionem ecclesia dicitur uiduata, ut 100. dist. c quoniam, quia sine pallio quædam expediri nō possunt. ut sup de elec. c qđ sicut. ꝫ. p̄terea in Papa vero pallium designat plenitudinē potestatis. ut inf eo ti. c. ad honorem. † Con-
2 ceditur pallium archiepiscopis, & episcopis aliquibus ex speciali gratia. ut inf. de præsump. c. cum in iuuētute. in prin. Cōcedit pallium summus Pōtifex alicui p̄lato in curia existenti, uel eius nuncio, uel mittit illud per apocrisarios Roma. ecclesi.

De Postulatione Prælatorum. Rub.

DIXIMUS supra de iure scripto & non scripto. Sed † quia parum est iura esse, nisi sint qui regant iura, id est, iuris ministri. ut. ff. de origi. iuris. l. 2. §. post originem. ideo subsequenter de his uidendum est; & quia frequenter per postulationem, frequenter per electionem ministri iuris, hoc est, prælati ecclesiarum assumuntur, uidendum est prius de postulatione, quàm de electione. Videamus igitur quid sit postulatio. quis debeat postulari. qui ualent postulare. qualiter fieri debeat postulatio, & per quos, quis sit effectus postulationis. & quid iuris acquiratur per postulationem. Postulatio † est gratiæ petitio, vt cum ex gratia petitur aliquem ineligibilem licenter eligi. hic enim non tam ex iusticia quam ex gratia mouetur, vt inf. eo. tit. c. bonæ memoriæ il primo. § attendentes in fi. Postulandus † est, clericus diœcesis alienæ, vel laicus vndecunque ut. 7. dist. c. primatus. Sed laicus eiusdem diœcesis ut. 61. dist. c. Osius. postulatur a Papa, cum sit ineligibilis. vt 61. dist. per totum. infra de elec. c. cum ad nostram. & c. officij. clericus alienus non est ineligibilis in sua diœcesi, unde postulandus est a suo prælato vt eum concedat. 71. dist. c. fraternitatem. 85 dist. c. ar. hi. florent. 58. dist. c. literas. 86. dis. c. dilectionis 63. dist. c. 1. & 2. ideo autem de tali fit postulatio, quia dum idoneus in ecclesia in qua facienda est electio inuenitur, de ea est eligendus. ut 23 dist. c. In nomine domini 61 dist. c. nullus inuitus.

4 Sed † quia in fauorem cuiuslibet congregationis inductum est, ut de se eligat si in ea idoneus inuenitur, de ea est eligendus. vt. 23. dist. In nomine domini & 61. dist. c. nec emeritis & c. nullus, potest congregatio huic iuri fauorabili renunciare, & aliunde eligere uel postulare tota uel maior pars congregationis ipsius, quamuis in ea aliquis dignus existat. ut infra tit. proxi. c. Vinconensis & c. cum inter dilectos. Sed si is, a quo postulatur, nolit concedere postulatum uel electum, compelletur per superiorem. ut. 7. q. 1. c. omnis qui gemebat. 9. q. 2. c. nunc uero, infra de iure patro. c. nullus. Item postulatur habens defectum ordinum, ætatis, uel natiuitatis, & hic necessaria est omnimodo postulatio, nam si omissa postulatione eligatur, cum sit ineligibilis propter uitium seu defectum, non valet electio: debuit enim per postulationem peti dispensatio vel gratia circa defectum, ut infra, tit. proximo c. innotuit. Item postulatur aliquis alteri ecclesiæ matrimonialiter alligatus quia ineligibilis est, quia ligatas habet alas quibus satagit uolitare, ut infra, eo. tit. c. vlt. & in tali necessaria est postulatio, vt inf. eod. titu. c. bonæ. me. il. 2. & si per electionem procedatur non valet electio, vt inf. eo. tit. c. vlt. quia alteri alligatus est sicut dixi. nec debet ab ea separari & iungi alij nisi per dispensationem ex causa necessitatis uel utilitatis, ut inf. tit. prox. c. in causis in fi. & 7 q. 1. c. omnis qui. Possunt † postulare illi ad quos spectat electio, ut infra eo tit. per totum & infra tit. prox. c. innotuit. Fieri debet postulatio in concordia, cum enim per postulationem gratia requiratur, concorditer & communiter est petenda, ut infra eo. tit. c. bonæ me. il. 1. § attendentes, alias. Rom. eccl. nō consueuit postulationem recipere in discordia & diuisione; posset siquidē, si uellet, admittere postulationem factā a maiori & saniori parte capituli, minori parte neminem eligente, nec fieret alicui iniuria: nam in hoc & in alijs generaliter ꝑualet quod fit à maiori & saniori parte capituli. ut inf. de his quæ fi. a ma. parte ca. per totum & 10 q 2. c. hoc ius porrectū. 65. dist. c. 1. & 2 & 3. Item capitulum pōt renunciare iuri pro se introducto ut de se eligat quandiu idoneus inueniatur, vt superius dictum est. Sed minori parte aliquem dignum de gremio ecclesiæ eligente, tunc ut præualeat postulatio oportet vt duæ partes conueniant in postulando. ut infra tit. proxi. ca. scriptum. Effectus postulationis † est hic, quia postulatione admissa habilitatus est eligi postulatus. ut infra. titu. prox. c. innotuit, in fi. hunc tamen ordinem, licet à iure procedat, non seruat Romana curia. Nam si ab ea aliquis postuletur, postulatione admissa

missa nõ sequitur electio; sed approbatio postulationis, & postulatio pro electione & cõfirmatione habetur, & simile inf. tit. proxi. c. cum inter canonicos. §. Di. V. & hoc ideò facit ut euitētur circuitus qui ui tandi sunt. ut ff. de condi. indebi. l. dominus, & ut euitetur discordia ecclesiatum ut aliàs infrà titu. proxi. c. nihil. Restat
7 uidere † quod ius acquiratur per postulationem. Et uidetur ꝙ nullum, ut infrà eo. tit. c. postulationem. Ad quod ita respondeo, uerum est ꝙ nullum ius acqiritur, per quod agere ualet postulatus: non eñ ex postulatione facta & nondum à superiore admissa aliqua datur actio postulato; ex gratia enim procedit ut postulatio admittatur ut in d. cap. bonæ, ergo ad hoc ut admittatur, actio non competit. ar. ad hoc. ff. de adime. leg. l. rem legatam. &. ff. de eui c. l. ad res donatas. veruntamen etsi postulato vel postulantibus non detur actio sicut dictum est, si tamen postulatio fiat in concordia & de digno, ex debito incumbit superiori ipsam admittere; & si non admiserit, iniuriam facit postulantibus & postulato: sicut & præsentatus petere non potest per actionem se institui, quia ius non habet in re, & quia sine iuris offensa & præsentati iniuria potest præsentator laicus uariare & alium præsentare ut infra de iure patro. c. cum autē aduocatus. Vnde antequam à prælato fuerit approbatum, ratum non est quod à patrono fuit inchoatum ut infrà de iure pat. c. quod autem consulis; Et tamen offendit prælatus si primò præsentatum, & dignũ non instituit; Vnde non admissus agit cõtra illum qui ipsum respuit, ut ei prouideat in beneficio competenti. ut infra de iure. patro. c. pastoralis: sicut & alias diximus ꝙ dispensatio non ex iure, sed ex gra
8 tia petitur; † tamen ad eam concedendã superior tenetur ex causa. ut l. dist. capitu. ponderet &. c. domino sancto &. c. si quis diaconus. sic & ad eleemosinam pauperi contra diuitem actio non datur, & tamen diues ad dãdam eam tenetur, iuxta illud date eleemosinam &c. sic & patronus de gratia admittitur repræsentans. ut 16. q. 5. c. si quis episcoporũ, ut inf. de iure pat. c. quoniam, & infra de pœ. c. in quibusdã; & tamen iniuria fit ei si non admittatur, etsi præsentatus ab eo non instituatur. ut ff. de aqua quoti. & æsti. l. j. §. pe. & ff. qui satisd. cog. l. si uerò in fi. Vel dici potest, ꝙ per postulationem non subscitam nec præsentatam nullum ius acqiritur postulato, & sic loquitur illa decretal. postulationem. Si aũt fuerit subscripta & præsentata secus. ut in. cap. bonæ. il. 2. ne alias illudatur superiori. ut in uersi. si enim; ideo acquiritur hoc ius postulato, si postulatio facta fuerit canonicè in concordia & de digno, quia & postulantes antequam postulatio comprobetur uel respuatur, à postulatione resilire non possunt, ne aliàs illudatur superiori ut dictum est. Item
9 quia superior debet † eam admitere, & si non admiserit, iniuria fit postulato; non tamen talis & tanta, ut ex ea agi possit; sicut & alias iniuriam facit iudicio & reuerendissimæ synodi, si quis semel iudicia ta ac rectè disposita reuoluere, & in publico disputare contendit. ut C. de episc. au. l. 3. in princ. non tamen talem & tantam, ut ex ea agi possit. ut C. de appel. l.
10 & in maioribus. Et nota † quod postulato acquiritur hoc ius quod dictum est; electo ius petendi confirmationẽ ut infrà de acu. c. super his; presentato acquiritur hoc ius, ut si solus à uero patrono nec uariante fuerit præsentatus, petere potest se institui; & si is, ad quem spectat collatio, non instituat, implorare potest superioris officium, ut dixi circa princ. huius titu. Sed si patronus uariet, & aliũ repræsentet, & episcopus illum instituat, aget primus cõtra episcopum ut ei prouideat; ut superius dictum est. Si uero instituat alium à nõ patrono præsentatum, aget primus contra institutum ut amoueatur, & ipse instituatur, ut inf. de sen. & re iudi. c. cum Bertoldus Nominato aũt, si solenniter nominetur per capitulũ alicuius ecclesiæ uacantis, & petijt prouideri à Papa, ecclesia nominat duos uel tres & ponit in uoluntatẽ Papæ, ut prælegat unũ ex illis acquiritur hoc ius, sicut puto, ut pẽdẽte nominatione illa, non possunt nominantes à nominatione resilire, ne alias Papæ uideatur illudi; sicut in postulatione notaui per decre. infra eod. tit. bonæ me, la

prima & quod ius acquiratur nominato est ar.15.q. ult.c. cōtra sanctorum.2. q.6. c.diffinitiua in uer.nominationes.85.dis. c.Archi.de Florenti .Cæterùm si nominatio non sit solennis, sed canonici contra uel citra formam aliquem eligendi, nominant aliquos uel aliquem, sic dicendo, talis esset bonus prælatus, uel talis; ex hac nominatione nullum ius acquiritur, ut inf.tit.prox.cap.quod sicut.in prin. Item
21 † nominato in scrutinio nullum ius acquiritur ante publicationē, secus post ut.
22 inf tit.proxi.c.publicato. In summa † notandum est, ꝙ aliquando per nominationem petitur dispensatio, ut cum postulatur irregularis ex delicto, uel defectu natalium, ordinū, uel annorum. Item cum postulatur alteri ecclesiæ alligatus, ut inf. tit.proxi c. in causis.in fi. Aliquando petitur licentiæ datio, ut cum postulatur clericus alienus. ut in prin. huius tit.notaui.
23 Sciendum est etiam, † ꝙ sicut scienter eligentes indignum priuantur potestate eligendi, ut inf tit. proxi.c.cū in cūctis; sic & postulātes, ut inf.eo.c.1.&.2.&.inf.tit.proxi.bonæ me:&. c. scriptū, quod intelligo, cum postulatur indignus, uel irregularis ex crimine, secus si ex defectu; & sic intelligo finem huius decr. in c. scriptum est.

S V M M A R I V M.

1 *Electio quid sit, & quid hæc dictio significet.*
2 *Eligere qui possint.*
3 *Matrimonium spirituale fortius est carnali.*
4 *Eligi quis possit.*
5 *Eligi infrà quod tempus debeat.*
6 *Electionis duæ sunt formæ.*
7 *Scrutinium in electione per quos de collegio fieri debeat.*
8 *Ad cōpromissum nullus inuitus cōpellitur.*
9 *Electio per scrutinium qualiter fiat.*
10 *Ad electionē qui sunt uocandi, & quomodo.*
11 *Mox fieri quando quid dicatur.*
12 *Actus contrarius cum intercedit, uitiatur id quod in contextu fieri debet.*
13 *Papa qualiter eligatur.*
14 *Electio per quotam eligentium partem fieri debeat.*
15 *Electiones episcoporum vbi fieri debeant.*
16 *Electio prima an & quando præstet impedimentum secundæ.*
17 *Electores quando ab electione resilire possint. & nu.31.32.33.& 34.*
18 *Eligendi dignitas vel indignitas quando inspicienda.*
19 *Absentes qui uocari debent, ad electionem uocati, non venientes, an per aliquod tempus sint expectandi.*
20 *Electione facta quid fieri debeat.*
21 *Matrimonium spirituale est inchoatum ante confirmationem, non tamen est ratum.*
22 *Confirmatio prælati infra episcopatum ad episcopum spectat.*
23 *Episcoporum confirmatio spectat ad metropolitanum.*
24 *Archiepiscoporum confirmatio ad quem spectet.*
25 *Cōfirmatio Patriarcharū spectat ad Papam.*
26 *Papa ab episcopo Hostiense consecrationem habet.*
27 *Is ad quem spectat confirmatio, & electionis, & electi examinatio r*
28 *Scrutinium quotuplex sit.*
29 *Electus quid acquirat per confirmationem.*
30 *Res ecclesiæ an in iudiciū deduci possint per prælatum electum, sed non confirmatum.*
35 *Postulatio si de aliquo fuerit facta & non admissa, iterum in ecclesia eadem, & eadem ordinatione postulari non debet.*
36 *Pœna non canonicè eligentium quæ sit.*
37 *Sacramentum fidelitatis exigitur ab electo, confirmato, & cōsecrato, & quæ sit forma.*

De Electione, & electi potestate. Rub.

DICTVM est sup. de postulatione; sed quia postulatio præambula est electioni, nam ad hoc fit postulatio ut sublato impedimento postulatus, qui ante ineligibilis erat, fiat habilis & legitimus ad eligendum. Proptereà post rubricā de postulatione ponitur rubrica de electione. Videamus igitur Quid sit electio: Qui possunt eligere Quis possit eligi, Infra quod tempus debeat eligi; Quæ forma electionis: Ad quem spectat electionis confirmatio. Quod ius ex electione proueniat: An eligentes possint ab electione resilire, & Quæ sit pœna non canonicè eligentium. Electio

1 ctio † est alicuius personæ ad dignitatē uocatio, quamuis alias verbum eligere ad multa se habeat, nam dicitur quis eligi in postulādum, vt inf. eo. ti. c. in causis, & inf. de renun. c post translationem. Dicitur quis eligi in canonicū ut inf. eo. tit. c. cum ecclesia vulterana, & inf. de præb. c dilecto, dicuntur eligi arbitri, ut inf. eo. c. in causis, vt inf. de so. comp c. c. si quis cō tra. & inf. de appellat. c. cum spiritualis; sed in his etiam & in similibus debet fieri electio laxato uocabulo, sicut & dicuntur poma eligi in canistro, hic autem stricte significat verbum eligere, vt superius
2 dictum est. Electio † spectat ad collegiū clericorum etiam si duo uel tres in collegio fuerint, ut inf. eo. tit. c. 1. & sup. de cō suetudi. c. cū dilectus inf. de causa poss. & proprie. c cū ecclesia 63. dist. c. Adrianus. & c. nosce. & § ex his. 16 q. ult. c. ult. Sed si clerici non sunt in ecclesia ut collegium, vel vt corpus, sed vt singulares, tunc superior prouidebit per se, vel præsentante patrono si ecclesia patronū habet, ut de iure patrona. c. pastoralis, hoc igitur est regulare ut ad colleginm cuiuslibet ecclesiæ spectet electio, licet plerunque ex consuetudine, uel ex priuilegio alieni uocentur, inf. eo c. cumana & inf de caus. poss. & prop. c. cum ecclesia. sup. ti. proxi c. bonæ me. la. 2. sup. de consuet. c cū dilectus. & inf. de iure pat c. nobis, uocantur aliqñ religiosi ex honestate, non ex debito, ut 23. dis. c. in nomine domini. 79. dis. c. 1. uocatur populus non ad eligendum, sed ad consentiendum, ut 63. dist. c. ego & c. sequentibus, uocantur & principes ut ab oppressionibus defendant. ut 63. dist. c principali. Aliquando tamen illi, ad quos spectat electio, non possunt eligere excommunicatione impediente vt inf. de appel. c. constitutis. qd intelligo in excommunicatione maiori, secus in minori. ut inf. de cler. excom. c. ult. nec ob inf. eod. tit. c. illa: non enim asserit defectum esse in electione ex eo q̄ interfuit canonicus excōmunicatus ex communicatione minori, sed positiue loquitur si quis ex eo fuisset defectus, cum reuera nullus fuisset defectus; Et est ratio quare excommunicati excommunicatione minori non impediantur eligere, quia tantum a perceptione sacramentorum excluduntur, ut inf. de excep. c. a nobis, & inf. de sen. excom. c si quem. 3. q. 4. c. Engeltrudam. Ab eligendo autem, & ab his, quæ iurisdictionis sunt, non excluduntur, ut inf. de ele. excom c. ult. Sed instabis: nonne per electionem eligentiū, & nonsensum electi contrahitur matrimonium spirituale sicut inf. de trāsl. præla. c. licet & c. inter corporalia inf. eo. tit.
3 c. cum inter canonicos. † Matrimonium etiam spirituale fortius est carnali, ut in eadem dec. inter corporalia. Sed matrimon. est magnum sacramētum in Chr̄o, & ecclesia, ut inf. de biga. c. debitum; Igitur excommunicati minori excōmunicatione non sunt admittendi ad electionem. Ad quod respondeo, per electionē nō proprie cōtrahit matrimoniū, sed initiatur, ut dicit illa lex: uel aliter, Matrimonium carnale est sacramentum quia in eo inueniūtur illa significata quæ notantur in d. c. debitum non in matrimonio spirituali; nam in matrimon. carnali per bigamiam receditur a significatis, quod in spirituali matrimon. non inuenitur, alias translatus de una ecclesia ad aliam bigamus censeretur. Item eligere non possunt suspēsi ut supra de cōsuet. c. cum dilectus infra de except. cap. Apostolicę, nec mireris quòd aliud in excommunicatis excommunicatione minori, & aliud in suspensis; quia suspensi non possunt beneficia cōsequi, ut infra de ęta. & qua. c. cum bonæ me. nec ipsis alijs conferre ualent ut infra de conces. præ. c. q̄a diuersitatem. Suspensi contrahunt irregularitatem celebrando, ut infra de cle. excommu. c. apostolicæ, secus in excommunicatis excommunicatione minori ut infra de cler. excom. c. si celebrat. Item eligere non possunt interdicti infra eod. tit. c. cum inter. R. Item illi quibus interdic. ē eligere absq; superioris licentia ut infra eod. titul. c. ultim. Item illi qui in eadem uocatione in eligendo peccauerunt scienter eligendo indignum ut infra eod. titulo. ca. cum in cunctis. & cap. innotuit, in fin. & cap. bonæ me: quo casu sunt ipso iure eli-

gendi potestate priuati. & idē est si pecca tur in postulando ut in..co.tit.c. scriptū. Item si peccatum est in forma, & propterea eligentes per sententiam priuat. sunt potestate eligēdi. ut inf.co c.quia ꝑpter.
4 Eligi potest † qui de legitimo matrimonio sit natus, qui etiam in uita & scientia commendabilis demonstratur & qui.30. annum ætatis exegerit.ut inf.eod.ti.c.cū in cunctis; dummodo non sit excōmunicatus maiori vel minori excōicatione.ut inf.de cle.excō.c.si celebrat. Item nec suspensus.ut sup.de consue.c.cum dilectus. Item nec interdicti & qui non seruant interdictum ut sup.de postu.c.1.& dummō ei canones nō obstant ut inf.co.c.cum in
5 cunctis §.inferiora in fin. Item eligi † debet infra tres menses.ut l.dist c. postquā 63.dist.c.obeuntibus;ulterius enim non debet uacare cathedralis vel regularis ecclesia, vt inf.eod.tit.ne pro defectu, & in hoc hodie exequata est cōditio episcopaliū ecclesiarum & minorū in quibus per electionem facienda est institutio. Nā secūdum vetera iura episcopales ecclesiæ, & maiores vacare non poterant ultra tres menses; minores, vltra sex, ut inf. de æta.& qua.c.Eam te.inf. vt lite non cōte. c.qm̄ frequenter.inf.de cle.non resi.c.Ex tuę.Consecratio episcoporum & maiorū vltra alios tres menses differri non dēt. vt.100.dist.c.quoniam & quod dico dari alios tres menses,benigna interpretatione receptū est.ut 75 dist.c.tēpus Si infra tres menses non fuit facta electio iusto impedimento cessante ad proximum superiorē potestas deuoluitur prouidendi, ut inf.c.ne pro defectu,nec obstat.c.dilectus.inf de cōces præ.quæ dicit ꝙ in episcopalibus ecclesijs nō ad proximum superiorē sed ad Papā potestas deuoluitur, nā illā hodie puto fore correctā. Hoc tēpus quod datur ad eligendum utile est; quia nō cedit impeditis vt patet per d. c. ne ꝑ defectu,simile alias de cōces. præb. c.Qm̄ & inf.de sup.neg.præ. c.13, lapsus enim ipsius temporis nō cessantibus officere non pōt,ut.C.de inoffi testa. l. cōtra, Item simi le alias de rescriptis.c.Si aūt, & c. plerunque.2.q.6.c.biduum.ff.de diuer. & tem.pręscrip.l.1.ff.de re.dubi.l.cū sex. & ff.quand.act.de pec est annia.l.1 §. annus. Cōtinuum autem est illud tps quod continuo currit, siue quis possit experiri siue nō, ut est videre in act. de dolo.l.ult. similiter i resc:ssoria ut C.de tēpo.in integ. resti.l.ulti. Si uero infra alios tres nō fuerit petita consecratio, episcopus metropolitani sui iudicio cedat: quod tempus similiter neglıgentibus cedit. ut.c. dist.c. Qm̄.inf de trāslat.præla.c.Inter corpora lia. Et quod dixi in episcopis respectu metropolitani, idē puto in metropolitano respectu suorum superiorum. Formæ
6 electionis † duæ sunt, per scrutinium, scilicet,& cōpromissum: quod enim de inspiratione dicitur, non est forma, immo est exceptio à forma,ut inf.eo.ti.c.qa ꝑpter. Sunt & quædam alia circa formas, quæ tamen non sunt de formis,ut illa p̄sentibus omnibus qui debent, volunt, & possunt commodè interesse; ubi ergo fit contra formas, electio est ipso iure nulla vt in d.c quia propter,& inf.eod. tit.c. cum post petitā c.Cumana & c.cōgregatio,ubi autem contra ea quæ non sunt de formis fit, tunc electio non est ipso iure nulla,sed est annullanda per exceptionē, ut inf.eo.ti.c quod sicut sup.de post.c.bonæ me.li.2. Et est ratio, ne iura illa, quæ dicunt electionem non esse ipso iure nullam, sed annullandam propter contemptum, nisi contempti consentiant ut dicunt iura præallega, tollantur illo verbo quod ponitur in illa decreta. quia ꝑpter.scilicet, aliter facta electio non valeat &c. Quod non est intentionis domini Papæ uel principis, ꝙ uno uerbo tollantur multa iura magnis laboribus condita,ut inf.eod.tit. c. ecclesia uestra C. de inoffi testa.l.si quando. Sed his omnibus ob.per d.c.Auditis, vbi videtur quod electio celebrata aliquibus contemptis sit nulla ipso iure;dicas tu, ꝙ non ideō nulla est propter contemptum, sed quia in impetu celebrata est, & post appellationem legitimā alias legitimè interiectā.
7 Scrutinium fieri debet per tres de collegio, non plures, neque pauciores, nec aliunde nisi de collegio, possunt autē canonici uices committere aliquibus uiris idoneis;non curo quot, & an sint de collegio,

legio,

legio, an non. Sed circa hoc quæri consueuit quid si plures uel pauciores sint scrutatores Respondeo si uerba decreta. obseruare uelimus, non ualet quod agitur; sed circa hoc curia contrarium obseruat. Item quid si clerici uni de collegio uel aliunde uices cōmittant, & ille prouideat ecclesiæ uiduatæ? Respondeo secundum alia iura ualet quod actū est, ut inf. eod. titu c. causam & c. Cum inter canonicos. infra de renun. c. post translationē, secundum uero uerba illius decret. quia propter, non ualet quæ dicit aliquibus uiris. & c. Item quæritur, quid si clerici uel canonici dissentiunt circa formas; maior ac senior pars consentiat in uiam cōpendij, scilicet in uiā cōpromissi, pauci uero consentiant in uiam scrutinij? tenet curia & obseruat ut præualeat cōtradictio paucorū, & hoc tali ratione, uia scrutinij est uia ordinaria, per quam cuilibet saluum est in quem uult dirigere uotum suum, secus in compromisso contingit, per quod plerūque prouidetur de persona, de qua prius nec creditum est, nec speratum. inf. eod tit. c cum dilectus fil. cū inuitus nullus sit dandus episcopus ut. 61. dist. c. nul-
8 lus. † Item ad compromissum nullus inuitus compellitur. ff de arbi. l. sed & si §. si quis iudex. 3. q. 7. c. tria in uersi quis uero iudex. Sed quamuis placere debeat quod curia seruat, tamen de rigore iuris contrarium suadetur: nam lex illa loquitur in compromisso quod pœna uallatur, ad quod graue esset aliquem inuitum artari: decre autem illa; Quia propter, nō loquitur in cōpromisso, sed cōmisso, sic enim dicit, uel saltē aliquibus uices suas cōmittant, unde impropriè dicimus procedi per uiam cōmissi, potius debet dici per uiam cōpromissi uel cōmissionis, & ideo non obstante lege illa quæ non accedit, dici posset ꝙ in hoc paucorum contradictio non præualeat, sed succumbat, hoc enim generale est in cunctis actibus ecclesiæ, ut obtineat sñia plurimorum, ut inf. de his quæ fi a ma. par. capi. per totū. 65. dist c. 1. Sed uidetur hodie labor in electionibus duplicatus, olim enim labor erat in eligendo prælatū, hodie & in hoc, & in scrutatoribus eligendis: imo certe labor est diminutus, & uia electionis satis aperta, nā facta publicatione uotorum & collatione secuta, dummodo nollent homines malignari, certum est & expeditū quis sit eligendus, quia is est in quem maior & sanior pars consentit. Sed si partes quæ consentiunt sint æquales? Et tūc etiam eligendus est is qui dignior esse uidetur: Nam pars illa, quæ in scrutinio nominat digniorem, in meliori zelo consistit, propterea si non maior numero, sanior tamen esse censetur, quia zelus consideratur ex duobus, scilicet ex auctoritate eligentium, & dignitate electi, ut inf. eo. tit. c. ecclesia. Sed si tam ex parte consentientium, quam ex parte eorū in quē consentitur, concurrant omnia, ꝙ raro contingit, & ideo ad hūc casum iura trahi non debent, ut ff. de le. & se. con. l. nam ad ea. dici posset ꝙ in tali casu esset iterū ad scrutiniū recurrendum, & noua ordinatione procedēdum, ut. 79. dist. c. si duo, uel deberet superiori totū scrutiniū præsentari, ut superior per gratificatione alterū præoptet. ar. inf. de iure pat. c. cū aūt aduocatus. ff. de relig. & sumptu fu. l. ulti.
9 Ad † electionem aūt per scrutinium hoc ordine peruenitur, nam quilibet interrogatus a scrutatorib. sigillatim & secreto uotum suum exponet in certam consentiendo personā, uotis ergo omnium redactis in scriptis, facta publicatione, & collatione secuta, numeri ad numerū, zeli ad zelum, & meriti ad meritū, ut inf. eod. tit c. in generali, patebit quæ pars sit maior & sanior, non respectu partiū aliarū, sed respectu capituli totius, ut in decret. ea. Et tunc maior pars dicet minori, cum maior & sanior pars in talem consentiat ipse est eligendus, unde si placet ipsum communiter eligamus, si acquieuerint, tunc is qui maiorem uocem habet in capitulo surgens dicet, ego pro toto capitulo eligo talē, & oēs acceptabunt. Si autem non acquieuerint, tunc is qui maiorē uocem habet inter illos, qui maiorem & saniorem partem constituunt, dicet. ego ꝓ me & pro illis qui mecū consentiunt, eligo talem, & illi dicent placet nobis, sic fit electio in communi: Aliter si quilibet singulariter diceret, ego eligo talem, uel con-

putato electo, ut infrà eod. titu. c. cum in
iure, Alij autem asserunt quòd illud tan-
14 tum in compromisso obtineat. † in
scrutinio duæ partes esse debent eligentes,
ut dicit dicto capitu. licet, non computa-
to electo: Sed certè etiam idem videtur
in electione decurionũ. ut. ff. de decret. ab
or. fa. l. 3. ff. quod cuiusque uniu. l. nulli. &.
ff. de decur. nominationes. Sed si uerè in-
spicias illas leges, non debes dicere quòd
duæ partes eligere debeant decurionem,
sed adesse. Veruntamen cardinales,
quando uolunt, renunciant illi constitu-
tioni, & agunt vt præualeat electio quæ
à pluribus fuerit celebrata. Item scien-
15 dum est quòd † electiones episcoporum
maximè in ecclesijs cathedralibus sunt
celebrandæ si fieri potest, ut infrà eod. ca-
pitu. quod sicut. &. cap. cum terra. ac infrà
de appellat. c. qua frõte, alioquin nedum
extra ecclesiam imò extra ciuitatem fieri
possunt. ut. 23. distin. c. in nomine domini
16 &. 64. distin. c. quanto † Item sciendum
est quòd secunda electio facta, prima nõ
cassata, non ualet, scilicet vt cum dubiũ
sit de effectu prioris, ut inf. à. eod. c. con-
siderauimus &. c. auditis. Cæterùm si sit li-
quidum & euidenter apparens, primam
ipso iure nullam, ut puta de manifestè in-
eligibili, ut. inf. eod. titu. c. uenerabilem.
& c. Vinconiensis. Item cum à suspenso,
& de suspensis, ab excommunicatis, vel
de excommunicato electio celebratur. vt.
sup. de consuetud. c. cum dilectus. infra de
appellat. c. constitutis. Tunc prima non
præstat impedimentum secundæ, & hæc
locum habent cum duæ electiones fiunt
non continuè nec in concursu; sed vna
prius, & ex interuallo alia. Cæterùm si
fiant quasi in contextu uel concursu vna
post aliam, non habet locum hæc exce-
ptio ex prima contra secundam, quia se-
cunda celebrata sit, prima nõ cassata, sed
habet locum consideratio cõparationis
numeri ad numerũ, & auctoritatis ad au-
ctoritate, & zeli ad zelũ; ut illa quæ his col
latis inuenta fuerit a maiori parte capitu
li celebrata, alteri præferatur infrà eod.
titu. c. dudum. &. c. in genesi. Itẽ scien-
17 dum est, quòd † electores ab electione
resilire non possunt electo cõsentiente

uel cõsentire uolente, ut inf. eod. tit. c. cũ
inter canonicos. Sicut & alias hærede de-
liberante & inuentarium conscribente,
nulla erit licentia creditoribus, uel lega-
tarijs seu fideicommissarijs, cum inquie-
tare vel ad iudicium uocare, uel res hære-
ditarias uendicare. ut. C. de iure deli. l. ul-
tim. §. donec. Item cum a diuersis par-
tibus electio celebratur, aliquando nume-
rus unius partis præfertur auctoritati al-
terius partis, aliquando auctoritas nume-
ro, ut. infra. eod. titu. c. dudum. ff. de Pac.
l. maiorem. C. qui bon. cede. poss. l. ulti.
Aliquando excessus numeri ex vna par-
te, cum auctoritate partis alterius præ-
eminente comparatur. ut. 19. distin. ca. in
canonicis; in quo dicendum est quòd si
multum excedat, præfertur auctoritati.
ut. inf. eo. c. dudum. & de appellat. c. con-
stitutis; si autem modicum excedat suc-
cumbit numerus, & præfertur auctoritas
ut. inf. de testibus. c. in nostra præsentia. In
quot autem numerus excedere debeat vt
præferatur, vel ut succumbat, uel ut æqui
paretur auctoritati, non inuenio deter-
minatum in iure; & ideò relinquo arbi-
trio iudicantis. ut. ff. de iure deli. l. pri. ff.
de testibus. l. e. scio quæsitum. Item
18 † notandum est, quod in electionibus
cum quæritur, An digna sit persona quæ
eligitur, an indigna, tempus electionis
inspicitur, ut infra eodem titul. capitu.
dudum il primo. & infra de ætat. & quali.
c. cum bonæ, & infra de cler. excom. cap.
postulastis: nec obstat infrà eod. c. Auui-
tis, ubi inspecto posteriori tempore ele-
ctio conualescit; nam illud si cum habet
cum electioni hoc solum deest; scilicet,
consensus uel cõtemptus aliquorum; quo
casu illorum accedente consensu, non in-
specto tempore electionis, sed consensus
postmodum accedentis, electio manet ua-
lida, sublata exceptione de contemptu.
ut supra de postulatio. capitu. bonæ ii. e.
il. 2. § fin. infra eod. titul. capitu quòd si-
cut. §. si autem. in extrem. verb.
19 Sed quæritur † quid si absentes qui
uocari debuerunt, vocati non ueniant,
nunquid expectandi sunt donec ve-
niant, si uocati responderint se ventu-
ros? videtur quod expectari debent

vsque

usque propè finem trium mẽsium. ar.inf. de offi. de lega.c.consuluit. C. de iudi.l.properandũ.2.q.6.c.ei qui §.appellatore.inf. de appella c.oblatæ.ff de ver.obliga l.in sulam. Sed certè cum mora in electionibus sit damnosa,ut.inf.eo.tit.c. cum inter uniuersas.inf ut lite nõ cont.c.qm frequẽter, durũ est canonicos sic arctari ut d. c. cõsuluit.&.ff.si quis cautio.l.2.in fi. vnde puto q si uocati nõ ueniant infrà competentem terminum eis à vocantibus præfinitum, ulterius expectandi non sunt.inf.
20 eod. tit.cum inter. & c. cum nobis olim. † Facta electione fieri debet decretum continens formam,seriem, & processum electionis,nomina eligẽtium,& electi, & subscriptiones eligentium singulares, & debet hoc cõscribi manu publica, vel priuata quæ sufficit propter subscriptiones. ut.C.qui potio. in pigno. habe. l. scripturas,uel sigillo, uel sigillis autẽticis sigillatũ.ut.inf.de fi. instr c.si autẽticam scripturam. hoc aũt decretũ & si fieri debeat. ut. infrà eod.tit.c.innotuit 61. dist c. episcopus,non tamen est de substantia.ut. 30 q. 5.c. nostrates. C. de probatio l. Cum res. Item post electionem & ante confirmationem si crimen objiciatur electo in modum exceptionis,non est necessarium opponentem ad extraordinarjã pœnã astringi,ut.inf de accu.c super his. secus si post.
21 † Et est ratio quia ante confirmationem spirituale coniugium est inchoatum, nõ tamen est ratũ. ut inf. de translat.c. licet; nam ante confirmationem nõ habet electus iurisdictionem, postea sic vt inf.eo. tit.c. nosti. &.c transmissam. Item ante confirmationem metropolitani sui iudicio cedit secundum quosdam. ut infrà de transla. præla.c. inter corporalia, postea secus & si crimen obiectum ante cõfirmationem probatum fuerit, repellitur electus ab obtinendo: si post confirmationẽ, & ante consecrationem, etsi electus confirmatus repellatur ab obtento,idest, ab electione & administratione ac alijs quæ per confirmationem quæsiuit & ab obtinendo, idest, à consecratione; tamen beneficia prius habita non amittit.ut inf.de accus c.super his,& ob hoc ante cõsecrationem uel ante tempus de consecrandis episcopis non conferuntur.ut inf.eod.tit.
22 c.cum in cunctis Confirmatio † prælati infrà episcopatum ad episcopũ spectat. ut.15.q. ult.c. nullus nisi aliquis non inueniatur exemptus.ut.sup de cõsuetudi.c.
23 cum uenerabilis. † Episcoporũ cõfirmatio spectat ad Metropoli.ut inf.eod. tit.c. cũ inter canonicos. inf. de transla. præla. c.inter corporalia.64 dist.cap.j.& ult.nisi aliqui subsint immediatè Romanæ eccle-
24 siæ ut inf.eod.tit.c.nihil. in fi. † Archiepiscoporum ad primates,uel Patriarchas q in hoc & in quibusdam alijs parem more & similia priuilegia habẽt cum Romana ecclesia.ut. 65. dist.c. mos antiquus. &. c. qm inf.de priuil.c.antiqua in Auth. de ec-
25 clesiasti. ti.in princ. † Patriarcharũ ad Pa-
26 pam,ut inf.eod tit.c.scriptum † Papę aũt consecratio ad episcopum hostiensem, q
27 in hoc uicẽ metropolitani obtinet.† Et est sciendum quod is, ad quem spectat cõfirmatio,spectat & electionis,& electi examinatio. Ita enim confirmari debet electus si nihil est, quod ipsum impediat inf. eo.tit.c.postquàm alibi dicitur, si non inueniatur in eo quæ in heptateucho continetur.ut.7 q. 1. c. qualiter, ad fin. Vnde
28 triplex est scrutiniũ.† Vnum quod habetur ante electionem, de quo supradictum est. Aliud quod habetur ante confirmationem,ut inf.eo.tit.c.uenerabilem. Tertium quod habetur ante ordinationem, ut.23.dist.c.manus.28. dist.c. de Siracusanæ.23 dist.c. q episcopus & 24. dist.c. qm
29 episcopus. Per confirmationem † acquirit electus ea quæ ad administrationẽ & iurisdictionem pertinent ut inf eod. titu. c.nosti &.c.transmissam de resp.Saluo eo quod dicitur de prælatis ualde remotis & ultra Italiam constitutis, qui si in cõcordia eligãtur & fuerint Romanæ ecclesiæ subiecti, immediatè possunt in spirituali bus & temporalibus ministrare; ut tamen de rebus ecclesiasticis nihil penitus alienent,ut inf.eod.tit c.nihil.§.cæterum ca.
30 si. & c. quod sicut.† Sed quæritur an rem ecclesiæ in iudicium deducere possit? &, uidetur quod non, quia in iudicio quasi contrahitur,ut.ff.de pecu.l. licet. §. idem scribit: Et absurdum est ei, cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere

ut. ff.

ut. ff. de iure delibe. l. ait prætor. Sed lex illa loquitur in pupillo deliberante; cui neutrum permittitur, nec alienare, nec actiones exercere nec in aliquo diminuere res hæreditarias sine permissu prætoris; secus in electo confirmato, cui generaliter conceditur administratio temporalium & spiritualium rerum, qui potest in iudicio agere & defendere. Item acquiritur per confirmationem, quia sine metu calumniæ non pōt crimen opponi cōfirmato: ut. inf. de accu. c. super his. Ab
31 electione † autem electores resilire non possunt, sicut nec postulātes a postulatio ne p̄sentata: ut. sup. de postu. c. bonę me. il. 2. in uer. si enim. Nā electus habet ius petendi confirmationem, imò publicato scrutinio uariare nequeunt electores, sed ad eligendū cogēdi sunt per superiorem, ut. inf. eo. tit. c. publicato. & arg ad idē infrà de iure patron. c. nullus. 9. q. 3. c. nunc uero. 8. q 3. c. Artaldus. sed hoc intelligo cum oēs in unum consentiunt, sed cū uota capituli diuiduntur, & consentiunt in diuersos, adhuc dico quòd illi, qui sunt ex parte maiori & saniori, resilire non possunt Alij qui sunt ex parte altera possunt, imò debent; nā is eligendus est in quem maior &c. ueruntamen non intelliguntur uariare, hoc enim faciunt iuris auctoritate ut. ff. de colla. bono l. nonnūquam. ff. de inoffi. testam. l. Pomponius. §. sed nec impuberis ff. quorū lega. l. j § qa autem. Vel intellige hanc decreta. Publicato. quod illi, qui in scrutino consenserunt, non possunt uariare & à suis consensibus resilire post scrutinium publicatum ante collationem & electionē; quia secundum consensus in scrutino adhibitos, in scriptis redactos, & publicatos, facienda est collatio & electio nullius nar-
32 ratione admissa. † Sed facta publicatione ac collatione, cum iam appareat quis sit eligendus, is scilicet in quem maior & sanior pars capituli consensit, illi qui sunt de minori parte, resilire posśūt, & uariare, & ad hęrere illis, qui sunt in parte maiori, & unà cum illis eligere: ut no. sup. eo. §. Ad electionē autē per scruti-
33 nium hoc ordine peruenitur. † Sed quod si publicato scrutinio appareat ꝙ maior pars decepta est, eo ꝙ consensit ignoranter in hominē minus dignum, nunquid illi qui sunt i parte maiori, cū de iure suo diffidāt, possint à suis consensibus resilire? uidei quod sic ut. sup. de postula. c. bonæ memoriæ il. 2. Sed tamen secus est. Nā in hoc casu puto minorē partem saniorē esse, & ideo illum eligendum, qui fuerit à parte minori in scrutinio nominatus.
34 † Sed quid si oēs in uno scrutinio consentiant, & publicatione facta illū omnino ineptum inueniant? puto ad nouum scrutiniū posse redire. Sed si iam electio sit facta, uel postulatio præsentata fuit superiori, secus, ut in d. c. bonæ memoriæ & infra de elec. c. bonæ. & ca. innotuit: nec turberis ex eo quod dicitur in decre. Publicato. quod consentientes in scrutinio cogendi sunt per superiorem eligere: nā hoc intelligo si idoneus sit is in quem cōsensum est, ut infra eo. c. causam. ff. de mu. & hon. l. ut gradatim. in fine primi respon si Sed hoc totum sine captione intelligas, cum uitium, quod detegitur, est in aperto; tunc enim pænitere licet. ut. ff. de interrogo. actio. l de ætate. § Celsus nā qui optauit acetum pro uino, pōt iterū optare uinum ut. ff. de ope. le. l. 2 argumen. ff. de pignor. acti. l. elegāter §. qui reprobis. & qui iurat aliter quam ei defertur, iterū iurare debet ut. ff. de iureiur. l. quia per saltum. & qui male pronunciat, iterum iudicat. ut. C de accus l 4. ff. de arbit. l. quid tamen. j. Respon. & ar. infra de accusat. c. qualiter. Sed in his qui iam elegerunt, uel postulauerunt, & postulationem superiori pręsentauerunt aliud obseruatur, ut superius dictum est & meritò, uidētur enim officio eorum functi, bene uel male ut. inf. de offic. delega. c. in literis. ff. de iu-
35 di. l. iudex. & l. quod iussit. Et nota † ꝙ si de aliquo facta fuerit postulatio & non admissa, iterum in ecclesia eadem, & eadē ordinatione postulari nō debet, ut. sup. de postula. c. gratum. Et idem dico cum alicuius electio cassata fuerit uitio electionis ut. inf. eod. tit. c. cōsiderauimus secundum unam lecturam illius decret. præter istam ordinationem quę facienda est in uacatione illa. Nam in alia uacatione potest idem in eadem ecclesia iterū eligi, ut

infra eodem c. super eo. Vbi autem uitio personæ reprobatur electio, nec in uacatione illa, nec in illa ecclesia, nec in alia eligi potest. Sed obijcitur, cum electiones consueuerunt cassari per modum exceptionis, ut inf. de accus. c. sup his, mirũ est quõ exceptio tãtã efficaciam habeat, cõtra id quod legitur inf. de ord cog. c. cũ dilectus infra de excep. c. denique. § ult. ff. de his qui not. infam l. lucius. Ad quod Respondeo, in nullo uacillare debet opinio promouẽdi ut. 33 dist. c. laici. eius autem cõditio, cuius per modũ exceptionis cassata fuit electio, grauata uidetur, sicut illius qui per exceptionẽ repellitur a testimonio ut infra de testi. c. testimoniũ; & ideo huiusmodi promotio & in illa ecclesia, in qua uitio personæ reprobata fuit eius electio, & in alia impeditur, nam infamia facti onerat aliquos apud bonos & graues ut. ff. de obsequ. l. honori, & a dignitate repellit ut C. de dig. l. 2. Sed cum alicuius electio cassatur uitio electionis, tunc quia uitiũ est in materia, non imputatur electo. ut. ff. ad l. Aqui. l. si seruus. §. si calicẽ. ff de loca. & conduc. l. itẽ quæritur §. si gemma. unde in cassatũ non committatur infamia ut. ff. de re mili. l. qui cũ uno §. non omnis. & § exauthoratus ff. de his qui nota. infamia. l. 2. §. ignominiæ. Nunc uidendum est de pœna malè elig. n
36 tium. † Et est sciendum q̃ si scienter eligant indignum, ab ecclesiasticis beneficijs triennio sunt suspẽsi, & priuati tunc. idest, ea uacatione, uel tunc id est prima uice, uel electione, quæ occurrit faciẽda potestate eligendi. ut inf. eod. titu. c. cũ in cunctis § clerici uero. ita ut si oẽs deliquerint transferatur potestas eligendi ad superiorem ut, infra eod tit. c. bonæ memoriæ. il 2 §. nos igitur. & c. innotuit. Si autẽ non oẽs deliquerint, sed aliqui de capitulo, tunc potestas deoluitũ ad alios, qui non deliquerunt, ut infra eod. tit. c cum Vincon. Et si illi ad quos deoluitũ eligant, & eodem modo deliquerint, ut primi, potestas redit ad primos, non ad superiorem; sic intelligere uoluerunt quidam decre. illam, cum Vincon. dicentes tunc demũ deolui ad superiorem ius eligendi, uel prouidendi, cum omnes pariter, id est, simul deliquerint: colligentes hoc ex illo uerbo quod ponitur in d. decreta. bonę memorię ad fi. ubi dicitur, si electores pariter deliquissent, ad nos deoluta fuisset ordinatio ecclesię Maguntinen. Sed ego aliter intelligo decre. illam' cum Vincon. sicut etiam glosaui. Et quod dicitur in illa decret. bonæ, pariter, non intelligo concursum in temporę delinquentiũ, sed delicti similitudinem exposcere: ut sit sensus, si primi electores deliquerint, & secundi deliquerint paritate delicti, non temporis, deoluta est ordinatio &c. Absurdum enim esset dicere quod nunquam ius eligendi a capitulo exeat nisi canonici diu. si deliquerint, & q̃ uitiũ delinquentium quasi purgetur ex delicto aliorum, ut ad primos ius redeat eligendi: illi tamen ad hoc respondebant quod iste regressus & circulus locum habet usque ad tres menses, qui dantur ad eligendum: ut. 50 dist. c. postquam 63. dist. c. obeuntibus. & quod dixi deolui ius prouidendi ad superiorem canonicis eligentibus scienter indignum, locum habet cum canonici eligunt contra formas: hoc saluo quod in primo casu delinquentes priuati sunt ipso iure, in secundo priuandi per sententiam, ut patet hæc differentia ex illis decreta. inf. eod tit c. cum in cunctis & c. quia propter: & nõ quod cum in primo casu eligentes sint a beneficijs suis per triennium suspensi, durãte suspensione alia beneficia acquirere non possunt, ut infra eod tit. c. per inquisitionem, infra
37 de ætate & qualitate. c. cũ bonæ. † Et est sciendum quod ab electo confirmato & consecrato exigitur sacramentum fidelitatis ut. inf. eo. tit. c. significasti secundum formam, quã habes infr. de iureiu. c. Ego N. & idem si metropolitanus fuerit, Et eĩ conceditur pallium ad usum & nomen ut sup de postul. c. bonæ memoriæ il. 2 in fi. in quo plenitudo Pontificalis officij cõfertur, ut. inf de usu pallij c. nisi, scilicet in quinque; in uocatione concilij, chrismatis confectione, dedicatione basilicarum, ordinatione clericorum, & episcoporum consecratione. ut infra eod. titul. c. quod sicut § præterea.

SUMARIUM

1 Translatio quid sit.
2 Transferri qui possint, & qui transferendi potestatem habeant & nu. 3. & 4.
3 Episcoporum translatio ad solum Papam spectat.
4 Praelatus an inuitus cogi possit transire ad dignitatem maiorem.
5 Causae transferendi quae sint.
6 Translatum non sequuntur honores reales.

De Translatione Praelatorum Rubri.

DICTUM est supra de quibusdam modis, per quos prouidetur ecclesijs de praelatis; sed quia plerunque prouidetur, transferendo praelatos de ecclesijs ad ecclesias: Idcirco subijcitur hęc rubrica de translatione praelatorum. Vel aliter continuabis. Dictum est supra de postulatione, sed quia plerunque postulantur praelati alijs ecclesijs alligati. ut.sup.de postu c. bonę memoriae.il.j & il.2.& c.cum uuanimiter. quos transferri opportet, ideo hic de transla. tractatur. Videamus igitur quid sit translatio: Qui possunt transferri: Ad quem pertinet potestas transferendi: & quae sit causa trāsfe
1 rendi. Translatio † est de sede ad sedem commutatio, unde quod hic appellatur translatio alibi appellatur mutatio ut.7.
2 q.1. c. mutationes † Potest transferri aliquis de minori ad maiorem ecclesiā; qui enim prouehitur, de minori ad maius ꝓuehitur.93. dist. c.legimus in fi ff.de mu. & ho. l. ut gradatim, & maximè obtinet cum agitur de translatione episcoporū: cum enim episcopi transferri nō possint de sedibus ad sedes, nisi per dispensationē. ut not.sup.de postulatio facilius dispēsatur, ut de minori quis transeat ad maiorem, quam de pari ad parem, uel de maiori ad minorē.ut.inf.eod.tit.c.j & c licet. Est igitur hoc secundum ordinem, ut habens minorem dignitatem transferatur ad maiorē.ut inf. eod.c j.& 7 q j. c. muta
3 tiones. Pertinet † autem translatio episcoporū ad Papam solum.ut.inf.eo. tit.c. fi.& 7. q 1. d.c.mutationes.& inf. eo.tit.c. inter corporalia. Aliorū aūt praelatorū inferiorum ab episcopis translationes fieri debent auctoritate episcoporum. ut 7. q. 1.c.episcopus de loco,nisi praelatus is,qui transferendus est, subsit Romanae ecclesiae immediatè.ut.sup.de cōsue.c.cum uenerabilis. Item requiritur consensus capitulorum,seu clericorum, a quibus sunt aliqui transferendi: est enim quędā alienatio,& ideo consensus clericorum est requirendus.ut.10.q.2.c.ea enim.§ hoc ius porrectū.12.q 2.ca.sine exceptione.10 q. 2.in c.ult. nam maior est alienatio personarū quam rerū,quia personę pretiosiores sunt rebus.ut 12.q j.c.praecipimus in prin. & prius quaerēda est persona quā iuris ratio, ut. ff de iure.codic.l.quidā referunt,& hominum gratia res natura comparauit.ut instit de re.di. §. in pecudū: & qd dico requirendum consensum clericorū, locū habet in his ꝑlatis, qui subsunt episcopis immediatè.ar. 71. dist. c. clericos.infra de renū.c.admonet,sed si alijs ꝑlatis medijs subsint ut abbatibus seu prępositis, eorū ēt cōsensus est requirendus. ut.58.dis.c.1 & 9.q.3.c.cōquestus 54 di. c.1. sed si ad aliū episcopatū clericus uocatus sit,tūc siue habeat mediū praelatū, siue nō, consensus episcopi est requirēdus, ut.61.di.protū.85.dist c. Archiepiscopū
4 † Sed quid si praelatus aliquis uocatus ad dignitatē maiorē nolit transire, dixerunt quidā cogi nō posse, quia nemo cogitur crescere inuitus ut.74.dist c gesta: sed si ex causa utilitatis uel necessitatis petatur translatio,puto fore cogendum. ar.7.quaest.1.c.omnis qui gemebat. Nec ob. quod dixi quòd nemo crescere inuitus compellitur, quia multa bona conferuntur inuitis ut.40.distin c.& qui eme dat. & inuitus aliquis liberatur ut. ff. de neg.ge.l.soluēdo ff de sol.l solutionē.ar. ad idē ff de lib.cau.l.1.& 2.ff de appel.l. uō tm̄ ff quādo appellan.sit.l.3.§ ultim.
5 Transferre † autem episcopos & superiores,solius est Papae ut dictum est:nam hoc, & quaedam alia soli Papae competunt, quae his uersibus notantur. Restituit Papa, solus deponit & ipse. Diuidit ac unit,eximit atque probat. Att. ce-

los soluit, synodumque facit generalem, Transfert, & mutat, non prouocat vllus ab illo. ut hæc singula probātur per iura. 2.q.6.c Ideò.3.q.6.c.quamuis.& c.dadū. 16.q.1.c.præcipimus.c.& temporis.&c. frater noster.17 dist.c.regula.24.q pri.c. quoties 17.dist.c.1.2.& 3.7.q 1.c temporis qualitas c.mutationes 9.quæst.3.c.cūcta.
6 Translationum † causæ duæ sunt, vtilitas,& necessitas ut 7 quæstio 1.c. Oīs qui gemebat &c. episcopus de loco: qui enim ex altera istarum causarū transfertur, non transit, sed transfertur. ut 7.q.1. c.mutationes; non mutat sed mutatur. ut 7.q.1.c.scias. Tres autem sunt causæ transitus, leuitatis, cupiditatis, & humilitatis. Cum quis vtilitatis causa transfertur omnino eximitur & liberatur a prima ut.sup. de postu.c.bonæ memoriæ.l.2.in fi. Vt nihil commune habeat cum priori.ut 21.q. 2.c.Si quis iam translatus, quod intelligo cum translatus est cum effectu, ita ut possessionem illius habeat ad quam transfertur ut sup titulo prox.c.cū in cūctis. Alio quin secus. ut 92. dist. c.si quis episcopus ordinatus.& c.si quis episcopus.& c.si qui episcopi sic.& ex eo tpe incipit quis posse testari iure militari, cum in numerum militum est receptus, non cum electus est in tyronem, ut ff.de mili.testa.l. Ex eo tempore; uel quod uerius puto, cum episcopus absoluitur a uinculo quo priori ecclesiæ tenebatur, data sibi licentia ad alteram transeundi, antequam ad secundam transeat: uel si non admittatur ad secundam, adhuc dico nihil commune habeat cum priori, a qua exemptus est: est tamen episcopus nullum possidens episcopatū, ut ff. de bon.poss.ex testa.mili.l.unica in fi. ueruntamen quamuis possessionem ecclesiæ non habeat ad quam transfertur, dominium tamē uel ius in ea quæsiuit, ut ff. de acq.pos.l.cum hæredes. Cum causa necessitatis quis transfertur, idē est quod supra: aliquando enim ex causa necessitatis fit translatio, vt cum prælatus in sua ecclesia persecutionem patitur & hostilitatē: Sed & tunc dici potest causa utilitatis transferri, cum in sua ecclesia infructuosus exstat, & ob hoc istæ duæ causæ plerunque coniunguntur, ut 7.q.1.scias sup. tit. proxi c. in causis. Si uero necessitatis causa non transferatur sed transeat, tunc cessante necessitate quasi iure postliminij redit ad suam ecclesiam, ut 7.q.1.c.pastoralis. Transit quis de ecclesia ad ecclesiam causa leuitatis, in quo casu dixit Hugolinus, quòd si alteri ecclesiæ adhæreat, sine monitione potest priuari prima, nisi prima uoluerit eum repetere. Si autem adhæserit alteri: aut habet ecclesiam pro derelicto, aut non: Si habet, puta quia contrahit matrimonium uel fit miles, tunc sine monitione priuatur, & idem dixit in alijs casibus, ut cum quis absfuerit ab ecclesia per tres septimanas, uel duos menses sine iusta causa, & absque licentia sui episcopi in studio, uel peregrinatione: In his omnibus dixit posse priuari sine monitione, quasi in his omnibus ecclesia pro derelicto habeatur; honestum tantum esse dicebat, ut admoneantur: ut 7 qu.1.c si quis in clero.& c.si quis præsbyter. infr. de cler. non resi.c.inter quatuor. Verius puto quod in his casibus & consimilibus admonendus sit absens; ut infra de appella.c. peruenit. infra de senten excom c.in audientia. infra de cleri.non resi.c.Ex parte.& ar. 7.q. 1.c.peruenit.infra de cle.nō resi.c. ex tuę. nec enim facile præsumendum est aliquē habere ecclesiam pro derelicto forte multis laboribus acquisitam, ut inf. de renun. c.super hoc. nec ex sola absentia hoc præsumitur, cum possit quis ex iusta causa abesse.ut infra.ut lite non contesta.c. quoniam frequenter. Sed si requisitus non inueniatur tunc procedatur secundum illam decre.infra de cle.non resi c. ex tuæ. Vbi uero certum esset ecclesiam non habere pro derelicto, vt cum quis ex superioris licentia se absentat, etsi ultra moretur quam superiori placeat, admonendus est, & non sine causa remouendus, ut 7.q. 1.c.præsentium. Item transit quis causa cupiditatis siue ambitionis, & tunc priuandus est habita & ambita, ut 7.q.1.c. Siquis episcopus,& c.Eos inf co.tit.c.quāto, in fi sed ecclesia potest eum repetere si uult.ut 7.q.1.c.nō oportet. Sed in hoc opponitur. Nonne hodie perdit primam recipiendo secundam: ut infra de pręben. c. de multa. Respondeo perdit, sed non perditur:

ditur: vnde si ecclesia prima velit repetere suum prælatū, si sine resignatione prioris ecclesiæ & sine superioris licentia trāsiuit ad aliam, bene potest, est tamen præsumptio canonis, ꝙ eo ipso ꝙ quis transit ad maiorē, videatur ambitionis causa transire, ut 7.q.1.c.si quis episcopus, nullus enim transit de maiori ad minorē. ut infra de cler.non resi.c.1. Item transit aliquis cā humilitatis, cum quis relicta sua ecclesia religionem ingreditur. Nā licet in priuatis personis sufficiat licentia petita, etsi non obtenta. vt inf.de regu.c.licet, eo ꝙ qui spiritu dei ducitur, nō est sub lege. 19. dist.c. duæ, in episcopis tamen secus est, vt dicam infra de renun. Cæteri vero plati inferiores episcopis etsi licentiam petere debeant, possunt tamen ea non petita intrare. Præter hanc causam scilicet religionis, si quis uelit ecclesiam deserere, resignet in manu prælati, ut inf. de renun. c. admonet. vel in manu Papæ si ei subest immediatè, ut inf.eo.c ul. Alioquin ecclesia potest eū repetere si uult. ut 7.q.1.c.non oportet, vel ipse superior. ut 7.q.1.c.Si qui uero.& c. si quis presbyter. ipse aūt repetere ecclesiam non valet ut 7.q.1.c.eos. nam etsi inutilis sit renunciatio, habet tamen in se tacitum pactū ne petat, sicut & inutilis acceptatio. ut C.de pactis.l.si unus.§ pe.ff.de accep.l. an inutilis, & hoc uerum est in prælaturis iam quæsitis, secus in acquirendis, vt infra de his quæ fiunt à maio. par. cap c. Ex ore, tūc si ex conscientia criminis dimissa ꝑlatura ad vitam monachalem descendit, ad prælaturā secularē resurgere de iure non pōt. Alioquin secus, ut 7.q 1.c hoc nequaquam. infra de renun.c.post trāslationem ad princ. Vnum autem in sūma
6 † notabis, ꝙ honores reales non sequuntur translatum: ut si primo fuerit palliatus & transferatur ad aliam ecclesiam, q̄ dignitatē pallij habeat, oportet translatum iterum palliari supra de postu.c. bonæ memoriæ il.2.in fi. quia licet pallium uideatur personale adeo ut cum persona sepeliat. ut inf.de usu pallij c. ad hæc tamen gratia & cōtemplatione loci datur, & ideo reale censetur, vnde persona cui conceditur non utitur eo ultra locum. ut infra de vsu pallij, c. ex tuarum, & si palliatus loco renunciet, non retinet vsum pallij, ut infra de renun c.ad supplicationem.§.cui concessimus, & succedens palliato, non utitur eo, nisi pallium ei concedatur. Sed iniuria fieret ei si pallium non concedatur eidem, arg. ad hoc.ff. de aqua quot.& æsti.l.1.§ pe.

SVMMARIVM.

1 *Pallium quid sit.*
2 *Pallium cui, & sub qua forma verborū concedatur. & nu.4.*
3 *Vtilitas per dignitatem augeri debet.*
4 *Pallio quibus in locis, & temporibus utendum sit.*
5 *Proconsul ubique procōsularijs insignijs utitur, & voluntariā iurisdictionem exercet Item & legatus de latere Papæ.*
6 *Mitram et annulum pastoralem ubique defert quilibet metropolitanus.*

De Vsu Pallij. Rub.

DICTVM est supra de postulatione, de electis, & de translatione. Sed quia per hos modos assumptos vti pallio decet, si ecclesijs ad quas assumuntur, dignitas pallij debeatur, ideo post illos tractatus ponit rub. de usu pallij. Videamus ergo, Quid sit pallium: Cui concedi debeat, & a quo. Item quibus locis & temporibus utendum sit pallio. Pallium
1 † est insigne ornamentum archiepiscopi, & episcopi, sumptum de corpore Beati Petri, ut supra de electio.c. significasti. In pallio autem plenitudo pontificalis officij confertur, ut inf.eod tit.c. nisi: unde ante pallij receptionem ecclesia dicitur uiduata, ut 100.dist.c quoniam, quia sine pallio quædam expediri nō possunt. ut sup de elec.c qđ sicut.§. ꝑterea in Papa vero pallium designat plenitudinē po-
2 testatis. ut inf eo ti.c.ad honorem.† Conceditur pallium archiepiscopis, & episcopis aliquibus ex speciali gratia. ut inf.de præsump.c.cum in iuuētute. in prin. Cōcedit pallium summus Pōtifex alicui ꝑlato in curia existenti, uel eius nuncio, uel mittit illud per apocrisarios Roma.

eccles.

eccles. ut sup. de electi. c. significasti in prin. c. disti. c. palliũ. & c. scriptorũ. Palliũ
3 † conceditur fortiter postulanti. ut c. dis. c. prisca. sicut & literæ dimissoriæ. ut 2. q. 6. c. post appellationem ad prin. sicut & peccatorum remissio. ut de pœniten. dist. 1. c. importuna. Conceditur autem pallium his uerbis. Ad honorem Dei omnipotentis & beatæ Mariæ uirginis, & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, domini Papæ Gregorij & Roma. eccle. necnon ecclesiæ tibi commissæ tradimus tibi pallium, de corpore Beati Petri sumptum; plenitudinẽ uidelicet pontificalis officij, ut utaris eo inter ecclesiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in priuilegijs ab apostolica sede cõcessis. Conceditur iuranti, ut sup. de electio. c. significasti. c. dis. c. optatum. cum augmento honoris pallij crescere debet cura pastoralis sollicitudinis, ut cultui uestium actionum ornamẽta conueniant ut c. distinctione c. ratio-
4 nis † Augeri enim debet utilitas per dignitatem ff de iudi. l. si longius. in fi. ff de donatio. l. filiusfamil ff. de usu. & ha. l. plenum. ff. de deleg. j. l si seruus plurium. ff. de iud. l. sed & si susceperit. §. j. & argum. infra de offi. dele. c. sane. 24. q. j. c. qui contra pacem. 2. q. 8. c. quisquis. Sed heu decorari pallio uolumus, forsan moribus indecorari. ut c. distinct. contra morẽ. prope fi. Summus Pontifex † utitur pallio
5 semper & ubique. Alij autem prælati nec semper nec ubique, quia Ille in plenitudine potestatis, illi in partem sollicitudinis sunt assumpti; ut inf. eo. tit. c. ad honorem. Vnde illi in sua ecclesia. i. in qualibet ecclesia suæ prouinciæ si sit metropolitanus, uel suæ diœc. si sit episcopus, utuntur pallio & certis diebus qui in priuilegio suæ ecclesiæ continentur ut inf. eo. c. j. & c. ad honorem & c. ulti. Aliquando ex speciali cõcessione licet alicui extra suã prouinciã uel diœce. uti pallio pro missarum solennitatibus, pro cõsecrandis suffraganeis, & clericis ordinandis, dummodo fiat de permissione illius, in cuius diœce. celebratur. ut inf. eod. titu. c. ex tuarũ & c. cum sis. Sed licet ita sit de iure communi, quod quis uti non potest pallio nisi in sua prouincia uel diœcesi ut dictum est, sicut serica ueste utendum non est nisi in cena. ut ff. de usufru. l. sed & si quidem. §. sed & si uestimentorum; uidetur tamen quodam argu. legali non esse absonum, si palliati utãtur pallijs extra suas diœces.
6 Nam † procõsul suis utitur insignijs ubique postquàm urbem egreditur, ut ff. de offi. procon. l. 1. Sed illud contingit ratione mittentis, mittitur enim a principe, & ideo antequam peruenit ad prouinciam sibi decretam, utitur insignijs, & exercet ea quæ sunt uoluntariæ iurisdictionis. ut ff de offi. procõ. l. 2. sicut & legatus domini Papæ, qui dicitũ de latere ipsius, ut inf. de offi. leg. c. ꝙ translationem. & c. excõmunicatis & infra de senten. excom. c. ad
7 eminentiam. † Mitram autem & annulũ pastoralem defert quilibet metropolitanus ubique in missa priuata, nam & flamines ubique pileũ portabant, ut 21. dis. c. cleros. §. sacerdos. in fi. in eis enim non significatur plenitudo offici: sicut in pallio. In summa notandum est ꝙ pallium dandum est cum concessione noui priuilegij & renouatione antiqui. ut 100. di. c. antepenul. & ultimo.

SVMARIVM.

1 *Renunciatio quid sit, & quis renunciare possit.*
2 *Renunciari quibus possit.*
3 *Clericus an fori priuilegio renunciare ualeat, & nu. 5.*
4 *Clericus a quo ordinem recipit, & iudiciũ recipere debet.*
6 *Renunciationis effectus qui sint.*
7 *Renunciare non compellitur quis inuitus.*
8 *Remittens dare intelligitur.*
9 *Renunciare beneficio in quo casu quis efficiatur simoniacus.*

De Renunciatione. Rubrica.

Quia ea quæ postulationibus, electionibus, translationibus acquiruntur, plerunque renunciatione perduntur, ideò post tractatus illos subijcitur rubrica de renunciatione. Videamus ergo, Quid sit renunciatio. Quis

possit

possit renũciare: Cui faciẽda sit renunciatio. Quæ possint renũciari: Quis sit effectus renunciationis: Et an ad renũciãdũ quis cõpellat inuitus. Et an post renunciationẽ possit renũciantẽ, pœnitere. Renunciatio
1 † est ꝓpriæ rei uel iuris spõtanea refutatio. Potest renunciare is ad quẽ pertinet id quod renunciatur. Generaliter enim quilibet põt renunciare rei suæ uel proprio iuri, ut probatur infrà per multa iura. & 7.q.j.ca.quam periculosum.C.de pact.l.si quis in conscribendo infra de foro cõpet. c.si diligenti. inf.de reg.c ad apostolicã §. quæstionibus ad fi. Sunt tamen quidam, quibus libera non est resignadi potestas; ut prælati qui ligatas habent alas quibus satagunt uolitare ut liberum non habeãt absque superioris permissione uolatũ, ut infra eo.tit.c.literas.&c.nisi.§.final.in fin. quorũ causa renunciandi examinãda est. ut d.c.nisi. Et est ratio quia prelatura non datur alicui propter ipsum solũ, sed propter alios, nõ ut præsit sed ut prosit.ut j.q. j.c.si qui episcopi.§.ecce cum honoris ad fi.8. quæst.j.c.qui episcopatũ.& quia in ꝓlatura salus cõmunis agitur & lucrifactio animarum. iuxta quod Apostolus ait de seipso. Cũ essem liber ex omnibus oĩum me seruum feci, ut plures deo lucrifacerẽ.ut 28.quæstio.prima.c.iã nunc circa fi. unde dicit se plus cęteris laborasse ut.inf. eo.tit.c.nisi.§.quippe.& 23 q.4.c.quis nos potest. Renunciare non possunt furiosi & sui incompotens, nisi habeant dilucida interualla, in quibus renunciare ualent. ut 7.q.j.c.quamuis sit triste, & tunc renũciationis causa per superiorẽ inquiritur,
2 Renunciatur † his quæ sunt iuris priuati, ut patet per iura superius allega. ut.ff. de ędili.edicto.l.quare.§.si uẽdicor.inf.de priuile.c.si de terra in extr. uerb.& c. accedentibus ad fi.ff. de pactis.l.pacisci. ff. de minoribus.l. iudex.ff.de ferijs.l. prima.ff. a qui appell.non lic.l.j.C.de tẽpo.appell. l.ultima. in fi. & in multis alijs iuribus quę quilibet curiosius per se notare põt. sed iuri publico, uel introducto in fauorem omniũ nõ põt ut ff. de pact.l.ius publicũ. infra de senten. excom.c. contingit infra de foro cõpeten.c. si diligenti.§. j. uel aliter iuri fauorabili tantum põt renunciari.iuri uero fauorabili & odioso, sicut est illud de quo loquitur c. si diligenti.& c. contingit. non põt; illud enim ius quod clericis indulgetur de foro & priuilegio illius decre.17.q.4.c.si quis suadente. inductum est in fauorẽ clericorũ, & in odiũ laicorum qui oppido infesti sunt clericis. ut 2.q 7.c. laicos. Et simile alias quia auxilio Velleyani renunciatur ut ff. ad uell.l. ult.C.quando mu.tu. off.fun.auth.matri; sed Macedoniano non põt, unde & post sententiã datur ex eo exceptio.ff. ad Macedo.l.tamen. Et est ratio quia Velleyanũ est fauorabile tantum, id est, in fauorẽ mulierum inductum, Macedonianum est inductum in fauorẽ filiorũfamiliãs, & in odium creditorum: ut ff. de cõdict.indeb. l.qui exceptionem. Vel aliãs non põt quis renunciare iuri suo, cum ex sua renunciatione etiam iuri alterius præiudicium ge
3 neretur, † unde clericus non põt renunciare foro, quia ex hoc præiudicaretur episcopo. ut 11.q.j c.clericum.3.q.6.c.nõ
4 liceat: a † quo enim clericus ordinẽ recipit, & iudicium recipere debet.ut 9. q. 2. c.nullus primas, forense & pęnitentiale, ut de pę.dist.6.c.placuit.inf.de pæ & re.c.
5 omnis. præterea † si sic clerici fori priuilegio renũciare posśet, iã clerici de uno episcopatu possent sibi cõstituere aliũ iudicẽ i alio episcopatu.ut ff. de iud.l.in eo. modo clericus nõ põt renunciare priuilegio toti collegio indulto clericali. 17. q. 4. c.Si quis suadente.nã etsi actionẽ iniuriarũ remittere posset.ut 23.q 4. c. si illic, iniuriã tamẽ factã ordini abolere nõ põt; unde eo remittente actionẽ suam, ei qui manus uiolentas in eũ iniecit temerè, excõmunicatio durat:ut inf.de sent.excõ.c. cõtingit. Quidã tamen dicunt quod clericus etsi fori priuilegio reunciare non possit expresśè, tacitè tamen potest arg. ff. de procu.l.filiusfami.§ ueterani. C. de iurã.calum.l.2.quod neu puto uerum Inẽ renunciare non potest quia per quæ deo & homini obligamur, ut uotis, pollicitationibus, iuramentis, conuentionibus, & promissis, & per hoc matrimonio renũciari non potest, quamuis iuri exigendi debitũ renunciari possit.ut inf.de conuer. coniuga.ca. quidam intrauit. Renunciari

debet

debet ecclesijs, beneficijs, & præbendis apud eum, a quo hæc recipiuntur: ut inf. eo. tit. c. admonet. 18. qu. 2. c. abbas pro humiliatione, ut inde fiat curæ priuatio unde datur. in auth. de defenso. ci. §. non habent. Alioquin si quis in consulto suo episcopo dimittat ecclesiā, quamuis ecclesiā absoluatur ab ipso ut. inf. eo. tit. c. qd in dubijs & 7. q. j. c. cos. ut ipse eam repetere non possit, repeti tamen pōt ipse ab ipsa ecclesia. ut no. sup. in summa de trāsl. prę l. §. ult. Et hæc uera sunt, nisi habens ecclesiā transeat ad religionē, tunc enim ualet ingressus, nec reuocari potest ab ecclesia uel episcopo, quo inconsulto transiuit, quamuis licētiam petere debuisset, ualet tamen ingressus petita & non obtēta, uel nulla petita: ut inf. de regula. c. licet. 19. q. 2. c. duæ. Sed aliud est in episcopatu, quē etiā religionis causa deserere non licet, & hoc ideo, quia maior fructus inesse creditur curæ pastorali, quam uitę cōtemplatiuę. ut. inf. eo. tit. c. nisi. §. ult. qd intelligo cum ita res geritur, sicut noster iubet Imperator. ut. 40. dis. c. ante omnia.

6 Effectus renunciationis † est ut renuncians repetere non possit qd semel renunciauit. ut. 7. qu. 1. quam periculosum. ff. de ædi. edi. l. quæritur. §. si uenditor. C. de iureiur. l. si quis iusiurandum. 23. q. 4. c. si illic. ff. de successo. edi. l. j. §. qui semel. 17. q. 2. c. Gonsaldus. 18 q. ultim. c. dudum. 21. q 2. c. si quis iam translatus. 92. dist. c. si qs episcopus uacans. 7. q. 1. c. hoc nequaquā ut inf. eo. tit. c. post translationem. C. de cōdit. inser. l. cum quidam. infra de cau. pos. & proprie. c. pastoralis. in Auth. de testibus § quia uero multi.

7 † Renunciare non compellitur quis inuitus: ut 7. q. j. c. quamuis: debet igitur renunciatio esse uoluntaria non extorta ut inf. ꝙ me causa. ca ad audientiam: absolutè enim omninò quis renunciare debet rei spirituali: ut inf. de off. deleg. c. ex parte il. j. infra de simo. ca. ex insinuatione, qa nec dari, uel remitti, uel renunciari debet aliquid spirituale pacto, uel conditione interueniente, ut j.

8 q. 2. c. quam pio. §. cauete ad fi. † qui enim remittit intelligitur dare ut 8. q 3. c. talia. infra de testibus c. ueniens. ff. de calumnia. l. quin etiam. ff. quę in frau. credi. l. in fraudem, licet sit ar. contra. ff. eod. tit.

9 l. si pignus. C. ad uel. l. etiam. † Sed pono ꝙ renuncietur simpliciter & absolutè sine pacto & sine conditione; ueruntamen hoc renuncians gerit in mente, ut ex renunciatione rei spiritualis aliquid sibi tēporale accedat, apud districtum iudicem qui scrutator est cordium & cognitor secretorum, culpabilis iudicatur. ut infra

10 de simo. c. tuam in fi. † sola enim uoluntas simonica cū facit. ut j. qu. j. ca. qui studet:

11 † sicut & spes sola facit usurarium ut inf.

12 de usur. c. consuluit. 13. q. 3. c. j. † uoluntas enim & propositum distinguunt maleficia. ut infra de sen. excom. c. cum uoluntate. ff. ad le. Cornel. de sica. l. diuus. Sed aliud est in prohibitis, quia simoniaca: & aliud in symoniacis, quia prohibita: quędam enim prohibentur hodie, quia & olim in ueteri testamento simoniaca erant, ut uendere spiritualia, in his studiosa uoluntas inducit simoniam; Quædam uero hodie simoniaca iudicatur, quia fieri prohibentur, quæ tamen in ueteri testamento nec simoniaca nec prohibita inueniuntur, ut uendere castaldinatum & aduocatiam ut. j. q. j. c. si quis episcopus. dare pastum uel pastillum in receptione canonici, ut inf. de simo. c. Iacobus. In his & consimilibus non committitur simonia sola uo-

13 luntate. † Et est sciendum quod simonia mentalis sola pœnitentia aboletur ut inf.

14 de simo. c. ult. Item notandum. † quod episcoporū cessio in scriptis est facienda ut. 7. q. j. c. sicut uir. §. ecce & c. qualiter &

15 c. quamuis sit triste. Restat uidere † an renuncians ualeat pœnitere. Et est sciendum, ꝙ si quis renunciare intendens uocet superiorem literis sine nuncio, ut ueniat recipere cessionem eius; si antequam superior ueniat, illum pœniteat, renūciatio non nocet. ut infra eo. tit. c. lectæ sicut non nocet uocatio patroni in ius sine uenia edicti. ut ff de ī ius uo. l. quāuis, & tūc est pœnitentiæ locus ut 2. q. 6. c. si quis. §. si autem. ff. de condi. causa. dat. l. si pecuniam. 2. q. 3 c. si quis iratus. inf. de appe. c. directæ. ff. de interroga. acti. l. de ætate. §. Celsus. & hoc uerum est nisi pœnitentia esset alteri captiosa. ut. ff. de regu. iur. l. nemo. uel si res integra non est, ut insti. mādati. §.

dati. §. rectè supra de elec. c. in causis. prope fi. ff. de cessio. bo l. is qui bonis. C. qui bo. ce. pos. l. 2. puta si à superiore petita est cedendi licentia & admissa. inf. eod. ti. c. quidam. Et sunt duæ rationes quare tūc non est pœnitentiæ locus. Vna, ne superiori uideatur illusum, qui cessionem admisit. ut sup de postu. c bonæ memoriæ il 2. in uer si enim. Alia, quia præsumptio iuris est ꝙ is qui cedit, vtilitatem ecclesiæ respiciat in cedendo, dū se insufficientem recognoscit, ut inf. eo. ti. c. vlt. uel ꝓpriam salutem attendit, dum consciētiā criminis habet. ut 13. di. c. nerui. & inf. eo. c. nisi. 1. respon. in fi de simo. c. ex insinuatione. Aliud tamen est in cessione bonorū secundum leges. Nam post cessionem, rebus tamen integris manentibus, locus est pœnitentiæ. vt ff de cessio. l. is qui. Sed ibi cessant rationes superius assignatæ.

16 In summa est notandum † ꝙ renunciari non potest rei, quam quis sibi competere ignorat, vt ff. de inoffi. testa. l. mater decedens. ff de acqui hære. l. is qui §. si quis dubitet, & l. is qui putat. & ar. ff. quib ad liber procla. non licet. l. penul. §. nemini.

17 Item † renunciari rei non potest, quæ nō habetur nec haberi potest, ut ff. de reg. iu. l. eius. & l. qui potest. ff. de acqui. & am. hære l. nolle. & l. is qui hæres. 1. re spon. & l. is qui potest. ff. de suc. edic l. 1 §. decretalis. & ar. ff. ꝙ metus causa. l. Sed & partus. §. Iulianus, in fi. † Pacto autem remitti non potest quod nondum competit. ut ff. de pac. l. pactum, repudiari non potest nisi interuentu auctoritatis iudicialis. ut ff. de cur. bo da. l. prima.

SVMMARIVM.

1 *Negligentia quid sit, & qualiter puniatur.*
2 *Negligentia per quem suppleri possit.*
3 *Negligentia siue mora, & in quibus purgetur, & in quibus non.*
4 *Intellectus ad c. literas, infra eo. tit.*

De Supplenda Negligentia prælatorum. Rub.

DICTVM est supra de modis per quos assumuntur prælati ad dignitates & prælaturas. Sed quia in prælaturis perfunctoriè & adulatoriè res aguntur, ut 40. dist. c ante omnia, in prin. & qđ negligitur supplendum est; quod autem omittitur instaurandum est. ideo hic subijcitur rubrica de sup. negl. præla. Videamus igitur quid sit negligentia. Qualiter puniatur: Per quem suppleri possit quod omittitur: Et an mora purgetur. Ne

1 gligentia † est, eius quod fieri debet & potest omissio. Punitur aūt negligentia, qa potestas exequendi quod negligenter omittitur, transfertur ad alium, ut infra eo. tit. c. licet. & c. literas, supra de elec. c. ne pro defectu. §. intra quos. inf. de cōces. præ. c. nulla. & c. postulasti. Aliquando in confusionem negligentis benedicere, nō benedictus pro benedicto habetur, ita ut liceat abbati non benedicto aliquem benedicere, ut infra eod. tit c. 1. Nec ob. 69. dist c. quoniam. ubi dicitur ꝙ ita demum licet abbati manum imponere, si eidem manus impositio facta fuerit ab episcopo secundum morem præficiēdorū abbatum, nam illud intelligo de manu ordinatoria, quam non ordinatus non imponere pōt ut ibi: manus aūt benedictionis quod pro professis impenditur licet ei ꝓstare ut hic, quod in fauorē religionis est inuentum, sicut & illud ut non baptizatus baptizet. ut 3 1. dist. c. præter. § uerū. Negligentia prælatorum diuersimode punitur in iure secundum diuersitatem & qualitatem eorum quæ negliguntur. Vnde aliquando inuenio leuem pœnam imponi pro neglectu, scilicet. excommunicationem duorum mensiū. ut 1. q. 1 c. quequid. ad med Aliquādo grauem, scilicet, pœnam depositionis, ut 8 1. d st. c. dictum 86. dist. c. 1. 9. quæstio. 3. c. placuit c. di. c. quoniam. sup. de trāsla. præla. c. inter corporalia. infra de statu mo. c. 2. §. qui uero peculiū. C. de offi. præf. orien. l. si quos. ff. de custo. & exhi. re. l. carceri. & l. milites. Sed distingui potest inter modicam negligentiam, & magnam, ut iura posteriora locum habeant in negligentia magna, q̄ culpam sapit. ut ff. de uerb. signi. l. magis, priora uero in modica: uel dici posset ꝙ iura posteriora locum habeant, cum qs monitus adhuc negligit, ut monitio ne-

gligentiam aggrauet, & pœnā grauiorē inducat. ut inf. de cle. ex. uel depo. minis. c. 2. inf. de sente. excō c. intimauit. & c. cōtingit. 12 q. 2. c. indignè. 11. q. 1. c. petimus. 2 q. 7. c. qui nos tangit. inf. de cleri.
2 non resi. c. ex tuæ. Suppletur aliquando negligentia maioris per minorem, ut infra de conces. præ. c nulla. & c postulasti. 9 q 3. c. cum simus, 89. dis. c. uolumus. Aliquando minoris per maiorem. ut inf. de conces. præ. c. dilectus. sup. de cle. c. cane pro defectu. & inf. eo ti. c. 2. & c. licet. & c. ult. Purgatur negligentia siue mora
3 † in quibusda, scilicet, ut fieri posit post tempus, quod in tempore faciendum est: In quibusdam uero non purgatur, nā tollitur potestas faciendi: post tempus purgatur, in canone per biennium nō soluto inf. de loca. & conduc. c. potuit & c. propter sterilitatem. Purgatur in restituēdo ecclesiæ rem alienatā. ut inf. de re. ec. non alienā. c. si quis presbyterorū. Itē purgat in iudicijs usque ad lit. cōtesta. ubi ante nō ītereſt aduersarij. ut ff. si quis cau. l. & si post tres C. de fideius. l. sācimus. inf. de offi. dele c. cōsuluit. Nō purgat in pœnalibus obligationibus in q̄bus mora cōmittitur p̄ dici trāsfusionē. ut ff. de uerb. obl. l. fundū, & l. ad diē. C. de cōtrahē. & com. sti. l. magnā. C. de iure emphi. l. 2. ff. loca. & cōdu. l. quæro. §. inter. Itē non purgat mora liberti qui scripturā suæ libertatis infra annū ordinationis noui pontificis manifestare contēpserit. ut 12. q. 2. c. longinquitate, in fi. Nō purgatur in collatione beneficiorū, nā si infra tēpus a iure statutū beneficia nō conferantur ab illo ad quē collatio spectat, postea nō conferuntur ab eo, sed transit potestas conferendi ad aliū, ut probatur hic. inf. eo. tit. c. licet Nec obstat. inf. eo. ti. c. literas. ubi uidetur quod mora purgatur, q a ibi approbatur collatio facta post tēpus ab illo qui conferre neglexerat infra tempus; sed certè ibi non approbatur, sed de patientia toleratur Prælati igitur cautè inuigilent ut circa executiones suorū beneficiorum, & officium diligentes existant, nec credāt sibi lectionem & orationem sufficere, sed ad opera charitatis manus extendant, ut 85. dist. c. fratrem nostrum.

SUMMARIUM.

De Temporibus Ordinationum, & qualitate ordinandorum. Rub.

DICTVM est supra de promotione prælatorum, nunc tractemus de ordinatione clericorum, & quia ordinationes clericorum fieri debent certis temporibus, & cum scrutinio ordinandorum, ideo subijcitur hęc rubrica de tẽporibus ordi. & quali. ordi. Videamus erga quibus temporibus ordinationes fieri possunt, & per quos. Qualis examinatio habenda sit ordinandorũ, & per quos. Item quot ordines simul & eidem conferri possunt. Item quid iuris sit si quis sine examinatione ordinatus sit, uel si in scrutinio supprimat impedimentum. Sacri
1 ordines † conferri possunt & debent in quatuor temporibus, in sabbato sancto, & in sabbato ante dominicam de passione, hoc tamen fallit in summo Pontifice qui subdiaconatum conferre potest, quolibet die dominico, ut infra eod. titu. c. de eo. & c. j. Ad minores autem ordines licitum est cuilibet episcopo diebus dominicis unum, aut duos, uel plures dummodo non uideatur generalem ordinationẽ facere, promouere, ut in d. c. de eo. In sabbato autem penthecostes non licet sacros ordines conferre, sed in septimana sequenti, ut infra eod. c. 1. nam in illa quatuor tempora celebrantur. ut 76. dist. de
2 ieiunio. & c. sequ. Consecratio † uirginũ fieri potest in die epiphaniæ, aut in albis pascalibus, idest, in tota septimana pascali, & in apostolorum natalibus; nisi virgines magno languore detentæ aliis petant temporibus cõsecrari, nã tũc & illis & aliis tẽporib. põt cõsecrari, sicut de baptismo dr̃ qđ fieri debet in sabbato ma-

gno, & in sabbato pentecho. sed in necessitate quolibet tempore baptizari potest & debet, ut probantur hæc. 20. q. 1. c. deuotis. de con. dist. 4. c. venerabilis. & c. baptizandi. Sed certe quod dicitur, prædictis temporibus posse sacrum velamē imponi, exempli gratia dictum est, nam & alijs præcipuis & magnis festiuitatibus fieri potest, quia & diebus dominicis, ut
3 infra eod. tit. cap. 1. † Viduas autem nullus pontificum uelare præsumat ut in prædicto. c. deuotis in fi. sed ipsemet velū suspiciant de altari. ut 27 q. 1. c. uiduas quę, & capitibus suis imponant, scilicet uelū professionis, ut 27. q. 1. c. vidua quidē. Nec obstat infra de his quæ ui. me. ue. causa fi. c. perlatum: ibi enim episcopus non imposuit uelum cōsecrationis illi corruptæ sed imponere simulauit. Vestem autē religiosam recipiat a sacerdote uidua uel ministro. ut 20. quæst. 1. c. uidua, & sic intelligo infra qui cle. uel uo. c. cōsuluit, quod enim dicitur, de manu presbyteri uelum assumpsit, subaudio religionis, quod a presbyteris pōt assumi, ut dictū est, quod ex eo apparet quia in illa decretali dicitur, ꝙ illa corrupta professa non fuit, breuiter igitur sparsa recolligo.
4 † Velum cōsecrationis solenniter imponitur a solo episcopo, non ab inferiore, soli uirgini non corruptæ, solemnibus diebus ut dictū est, non priuatis. Velum aūt non dico consecrationis sed professionis, quia corrupta non consecratur, quolibet tempore corrupta de altari suscipit, & sibi imponit. Sed uestem religionis uirgo uel corrupta a sacerdote suscipit quandocūque. Et quia incipit materia de uelis, & de his uariè iura loquuntur. Sciendum est
5 † quadruplex esse uelum, professionis, prælationis, consecrationis, & ordinationis. Velum professionis suscipitur à uirgine uel corrupta cum profitetur, suscipiatur de altari uel de manu alicuius non multum refert. Sed recipitur in 12. anno ad minus. ut 20 q. j. c. j. & 2. & ca. puellę. uelū consecrationis imponitur in 25. anno. ut 20 q. j. c. placuit. 77. distin. c. placuit. Velum ordinationis est quod olim dabatur diaconissis in 40. anno. ut 20. q. j. c. sancti
6 moniales. 27. q. j. c. diaconissam. † Velum prælationis olim dabaī abbatissis in 60. anno. ut 20. q. 1. c. iuuenculas. Et quod dixi cæteris temporibus sacros ordines cōferre debere, sic intelligendum est, ut tempus non sit de substantia ordinum, nā & alijs temporibus sacro ordine collato caracter infigitur, ut infra eod. ti. & c. 2. & c. consultationem: sicut & certa ætas ordinandorum requiritur in quolibet sacro ordine ut 77. dist. c. placuit. c. episcopus & c. in uetere. tamen ætas non est de substa ordinis, quia & in minori ætate sacro ordine collato caracter infigitur, quamuis ordinantes a collatione, ordinati ab executione ordinum suspendātur. ut inf. eo. tit. c. uel non est compos §. Di. V. Ordi-
7 nes conferre † possunt episcopi diœcesani suis clericis. Alij aūt episcopi clericis alienæ diœcesis ordines conferre nō pñt, nisi fuerint inuitati ut ad alienas diœceses accedentes ordinationes celebrent, ut 9. q. 2. per totum; uel nisi rogati fuerint ꝑ literas commendaticias, ut in suis diœcesib. clericos ordinēt alienos, ut 72 & 73. distin. per totum. In hoc tamen non sufficiunt literæ archidiaconi, ut inf. de offi. archidi. c. significasti. Si tamen aliquis ordinet clericum alienum sine literis commēdaticijs, uel formatis & episcop⁹ eius qui ordinatur, ratam habeat ordinationem, dummodo alter canonicè & sine prauitate aliqua qs fuerit ordinatus, recipi potest ex indulgentia ad ordinis executionem ut 9. q. 2. c. Lugdunensis. Ordines conferre possunt illi episcopi qui ultimam manus impositionem, id est, ordinē episcopalem in ecclesia, hoc est, nō in hæresi, uel in schismate receperūt. Alioquin si qui in hæresi uel in schismate constituti, in episcopos fuerint ordinati, dixerūt antiqui doctores quòd nihil recipiunt ꝑ talem ordinationē: & ideo ordines non conferunt, sequentes sermentum sui erroris ex illis canonibus. 9 q. 2. c. 2. & 3. & in subsidium allegantes. j. q. 7. c. Daybertū. 19. dist. c. propter. 1. q. j. c. si qs cōsperit, & c. si qs iquit. inf. de schisma. c. j. Sed hęc opinio reprobat. j. q. 7. c. cōuenientibus §. item Theotisius. ū. j. usq; in fi. Dicas ergo ꝙ siue quis receperit ultimā ma.⁹ impositionem in ecclesia, & postmodū lapsus

sit

sit in hęresim uel in schisma, siue in schis mate uel hæresi fuerit ordinatus & in ea persistat, dũmodo in forma ecclesiæ fuerit ordinatus, ordinati ab eo & in forma ecclesię caracterem recipiunt & ordinẽ, sed non ordinis executionem, siue scienter siue ignoranter a tali fuerint ordinati. Sed in hoc differentiam notabis inter ordinatos ab eo qui recipit ultimam manus impositionẽ in ecclesia, & eos q ordinantur ab illo qui extra ecclesiã suscepit, quia facilius tollerantur primi in executione quàm secundi, nam primi siue scienter siue ignoranter à tali ordinati fuerint, tollerantur si aliàs digni sint, nisi in quatuor casibus, scilicet, si fuerint iterata vnctione maculati, ut j.q.7. saluberrimum in ult. uerbis. i. si fecerint in eodem ordine iterum ordinari. Si simoniacè uel a tali symoniaco in ordine se fecerint promoueri, ut 9.q.j.c. ab excõmunicatis. Item si vnici hoc est singularis lauacri, idest baptismi iacturã fecerint. i. si se fecerint iterum baptizari, ut de con. dist.4 c. eos. in prin. & c. qui bis. Itẽ si ad subuersionem fidei adhęserint hęreticis, & in contemptum ecclesiæ se ab eis ordinari fecerint. ut j.q.7. ca conuenientibus. Vnde uersus. Siue bis ordo datur, seu baptismus repetatur. Siue ut euertatur fidei status ordo petatur. Vel si præstetur, ut vtrunque simon operetur. Vt dispẽsetur, spes irrita prorsus habetur. Secũdi si sciẽter a tali fuerint ordinati nunquam tolerantur; si ignoranter & hoc probauerint, puta, q̃a pueri erant præsentes, uel absentes, quando ordinator ipsorũ fuerat præcisus; uel forte qui fuerat in curia Romana præcisus, rediens mentitus est se absolutum, ut j.q.j.c. si quis a simoniacis, & 9. q j.c ordinationis in fi. prin. Hãc totã distinctionem intellige in prælato per sententiam ab ecclesia præciso. Hæc igitur
8 sit fides tua † quòd hæretici, excommunicati, simoniaci in ordine, schismatici, depositi, suspensi, uel interdicti uera conferunt sacramenta, & uerũ corpus Christi conficiunt, dummodo in forma ecclesiæ gerant. ut 19 dist. c. secundum. j.q j.c. dominus declarauit. & ca. q quidam. de cõ. di.4. c. ostenditur. & c. quomodo. Cæterũ si in his forma ecclesiæ non seruetur nihil agitur, quia extra ecclesiam, idest formam ecclesiæ non est locus ueri sacrificij. ut j.q j.c. extra catholicã, & tales ordinationes irritæ fore dicuntur, ut infra de schismati. c.j. Sed si in forma ecclesię fiãt, ratæ sunt quo ad caracterem, irritæ quo ad executionem. ut j.q.j.c. si quis a simoniacis, & sic etiam intelligi potest superior decret. Sed quid † si sciam episcopũ
9 meum hæreticum uel schismaticum occultum per sniam non præcisum, & cõpellit me ad ordines, nunquid permittã me ordinari ab eo? Respondeo non, sed potius permittã me excommunicari, ut inf. de sen. excõ. c. inquisitiones, tales n. conferre non possunt executiones ordinũ quam non habent, ut j.q.7.c. Dayberum, & pro nõ dato habetur, quod datur ab eo qui dandi potestatem non habet, ut infra de iure patro. c. quod autem in fi. sicut pro nõ facto habetur, quod fit ab eo qui faciendi potestatem non habet, ut ar. ff. de pœ. l.2 § ult C qui ꝓ sua iuri. l.1. C. si a non compe. iudi. per totũ. & idẽ dico in prælato quem scio suspẽsum uel interdictum. Sed oppones nam secundũ hoc idem uidetur dicendum in prælato, quem scio in peccato mortali cõstitutũ. nam & ille suspẽsus est & peccat mortaliter celebrando, unde videtur q non habeat ordinum executionem Ad quod respondeo, verũ est quòd prælatus in mortali cõstitutus suspensus est quo ad se, nõ quo ad alios ut j.q.j. ca. sacerdotes. Nam omnis peccator missam celebrare potest præter simoniacũ, ut infra de simonia. c. tanta, quod intelligo de officij potestate, non de merito uitæ, saluis alijs expositionibus huius uerbi, quas faciemus deo dãte infra de simo. & hoc intelligo de prælato peccatore tolerato nõ pręciso, alias secus. Item hoc intelligo in prælato constituto in mortali peccato nõ enormi, sed medioeri, non tamen notorio de iure uel de facto; nam enormia occulta etiã post peractam pœnitentiam, & mediocria notoria impediunt executionem quo ad se, & quo ad alios. ut sup. de renuncia. c. nisi cum pridem. & infra eo. tit. c. ult. Quid si
10 sciam episcopum meum † notoriũ fornicatorem

nicatorem uel occultum simoniacum in ordine, nunquid recipiam ordinē a tali. Hug. dixit q̄ sic, quā diu toleratur ar. 28. di. c. consulendum. 15. q. ulti. c. ultim. Sed eius sniam non amplector. nā & isti sunt suspēsi quo ad se, & quo ad alios. vt 32. di. c. nullus missam. & c. si quis vero, & maximè simoniacus in ordine uitiosum hēt caracterem. vt 1. q. 1. c. reperiuntur. & ca. quibusdam narrantibus a quo nullo modo debeo ordinari ut 1. qu. 1. c. Si quis a simoniacis. infra de simonia. ca. per tuas Hug. tamen intelligebat illud c. si qui in præcisis, uel cum probare possum eū simoniacum, quod non placet.

11 † Sed si qd ignorem episcopū meum fore simoniacum, cum sit in ueritate & ab eo ordiner? Respondeo, nō recipio executionem, & indigeo dispensatione, & hoc in detestationem criminis. ut j q. j. c. si qui à simoniacis, & licet ita dicam in ignorante, aliud tamē dico in coacto q recipit executionem ut 1. q. 1. c. Constat. & est ratio quia magis constat de uoluntate coacti quàm ignorantis. ut infra de simo. c. sicut tuis. §. quamuis, hoc tamen intelligas de coacto conditionaliter: nā absolute coactus non reciperet caracterē. ut inf. de baptismo & eius effec. c. maioris inf. de his quæ ui. me. c. Sacris. 1. dist. c. presbyteros.

12 Sed † quid si sciam vel credā episcopum meum simoniacum nō suo ordine sed in collatione ordinum seu beneficiorū? Respondeo, laborabo pro posse meo acquirere licentiam ab ipso, ut liceat ab alio ordinari, quam si non dederit sed me ad ordines cōpellat, securè ordinabor ab eo quandiu toleratus fuerit, nō præcisus, & crimen fuerit occultum ut dictū est: Nec obstat si consciētia mihi repugnat, quia erronea est. ut 13. di. c. nerui. 11. q. 3. c. cui est illata. licet si ar. contra. ff. de liberali causa. l. igitur §. 1. nec ob. auctoritas il-

13 la. † Omne quod fit contra cōsciētiam, ædificat ad gehēnā. ut 28. q. 1. c. omnes. §. illud uero. Nam illud sic debet intelligi, omne illud quod fit contra consciētiam informatam ex præcepto uel prohibitione, uel quod fit contra conscientiam non erroneam ut dictum est. Sed uidetur manifestè obstare inf. de simo. c. p tuas il. a. Ad quàm sic Respondeo, monachus ille non cogebatur ad ordines assumendos, sed quærebat an ab ipso, quem talem esse sciebat, ordines assumere deberet. unde Papa in sua respōsione magis cōsiderauit factum, scilicet difficultatem ortam in consciētia monachi & errorē impressū, quāuis quasi pro modico habuit Papa, monachū illum non promoueri ad ordines superiores eo quòd non in sublimitate graduum, sed in amplitudine charitatis acquiritur regnū dei ut inf. eo. ti. c. Ad aures. Sed quia non gradus elegantior, sed uitæ melioris actio comprobatur. ut 23. q. 3. c. sicut excellentiam. §. conciliū

14 uero † Vnum non omitto quòd si mala audias de prælato tuo nō statim credere debes. ut 33 dist. c. habuisse. 86. distin. c. si quid uerò. 15. q. 7. c. si quid igitur, nec. n. debes esse multum credulus ut ff. quod cum falso tut. l. j. in fin. ff. de eo per quem fac. erit. l. j § 1 & arg. inf. de i integr. rest. c. ex literis. Sed si forte uidebit alicui q̄ mihi ipsi sim contrarius. nam supra eo. §. quod si sciam notaui. q̄ si sciā episcopum meum in enormi crimine constitutum non permittam me ordinari ab ip-

15 so † & alibi notaui simoniam in beneficijs inter enormia cōputari inf. de accu. c. inquisitionis. Ad quod R̄ndeo, simonia est enorme peccatum respectu eius q per simoniā beneficiū acqsiuit, qa pœnitētiā agere nō pōt beneficio retēto. Vel dicitur enorme. i. idispēsabile, qa dispēsari nō pt cū simoniaco nisi beneficio resignato sicut in simoniaco in ordine contingit. ut in eod. c. dicitur. & 13. di. c. nerui testicu-

16 lorum. In qualitate † ordinandorum regulas apostolicas considerari oportet: Apostolus enim sic ait ad Tytum. Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris uirum, sobrium, prudentē, pudicum, ornatum, hospitalem, doctorē, non uinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidū suę domui bene dispositum. Et hæc oia in his uersibus continentur. Primū præcipitur quod sit sine crimine præsul. Monogamus, sobrius, prudens, ornatus, & hospes. Castus, decens, non percussor, non litigiosus. Non cupidus, bene dispositus,

spositus, non neophitusue. Talis aposto lica quòd præsit regula iussit. Et licet Apostolus has regulas in episcopo posuisset, extenduntur tamen per Augustinum & Ambrosium ad alios clericos ordinandos. ut 81. dist. c. Apostolus. 34. disti. c. cognoscamus: & quamuis in his regulis plurima possent dici, nos tamen aliqua summarie in singulis prosequamur. Circa primam regulam, secūdum antiquos, tres erant opiniones. Hugol. cum suo rigore dicebat, quòd qui semel peccat mortaliter post baptismum, amplius nō potest promoueri, uel aliquos actus legitimos exercere. ut 25. dist. c. primū. 47. distin. c. quoniam. prima quęst. 7. c. si quis omnē. l. distin. c. illud. 6. question. prima. cap. qui crimen. 8. quæstione. pri. c. in scri
17 pturis. in fine † & Mar. inducebat legem. ff. de ædil. edict. l. quis sit fugitiuus, primo Respond nam fugitiuus est seruus qui ea mente fugit ut ad dominum non redeat, quāmuis postea mutato consilio
18 reuertatur. † Nec fur purgat uitium furti si rem restituat. ut ff. de furtis. l. qui ea mente. nec raptor uitium rapinæ. ut ff. ui. bon. rap. l. vltima. Alij dicunt quod post quodlibet mortale, pœnitentia acta quilibet potest promoueri, nisi sit crimen enorme. ut 81. distinct. cap. Apostolus. & est argument. ad hoc. l. distin. c ferrum. ff. de ędilit. edic. l. quod ita seruatum est. quia defectus nostri temporis &c. ut 34. distinct. cap. fraternitatis. Tertij dicunt quòd quantumcunqe sit graue delictum, dummodo sit occultum, post pœnitentiam peractam non impedit promouendum. ut l. distinct. cap. de his uero uers. qui autem. Istæ opiniones tolluntur unica decret. ut infra eod. tit. cap. ultimo. Nam enorme delictum quantumcunque occultum, etiam post peractam pœnitentiam promoueri non sinit, & impedit executionem ordinum susceptorum; mediocre non notorium, de iure, uel de facto post peractam pœnitentiam & promoueri permittit, & non impedit in susceptis. sed ante pœnitentiam damnabiliter in susceptis ordinibus ministratur: leue delictum, siue occultum siue manifestum, nec promotum deijcit, nec impedit promouendum. Sed in his opus
19 est exemplis. † Enormia delicta quę hoc operātur ut superius dictum est sunt tria, Homicidium. ut l. distinct. c. miror. j. q. 7. c. si quis omnem. de conse. distinc. j. c. j & Hæresis, in qua post uulnus sanatū remanet cicatrix. ut j. quæst. j. c. uentum, ad prin. & Symonia in ordine. ut infra de accus. c. inquisitionis. Et est ratio: in homicidio horror sanguinis: in hæresi immanitas criminis: in ordine uitium & infectio ordinis. Sed hoc idem operantur mediócria, sed notoria de iure & de facto ut infra eod. titu. c. ultimo. Dicuntur & quædam alia enormia non hoc respectu, sed alio, scilicet, quia indispensabilía, ut simonia in beneficio. j. qu. j. c. Egra, & quęst. ultim. cap. patet. dispensatur tamen cum simoniacis simoniacè promotis ut infra de simo. cap. de regularibus & c. ex insinuatione. suprà de elec. c. Si alicuius. j. q. 5. c. præsentium. Nec obstat infrà de simoni. c. nobis; nam illa alio modo, quam lego, litera sonat ut ibi notaui. Item si quis excommunicatus in contemptum clauium celebrauit. ut 11. quæ. 3. c. si quis episcopus in concilio. Item omne delictū quod ipso facto inducit infamiam ciuilē. ut 3. q. 6 §. porro Item infamia descendens ex delicto declarato per sententiam 2 quæst 3. c. Euphemium § hinc colligi
20 tur. † Monogamus debet esse ordinādus .i. unius uxoris uir. ut 16. dist. c. j quod negatiue oportet intelligi. i. non plurium: sicut & alias econuerso exponimus in ore duorum uel trium stat omne uerbum .i. non paucorum. infra de testibus cap. in nomine domini, & similis expositio. 10. quæst. 2. cap. casella. 30. quæst 4. c. æquali ter. & ff. de legatis. 2. l cum pater §. rogo. in casu tamen necessitatis bigamus promouetur usque ad subdiaconatum; hoc tamen intelliges. ut not sup. de rescrip. §. si contra ius. Assignantur autem quatuor rationes quare bigamus promoueri non possit. una propter defectum sacramenti, quia non est in eo sacramentum unitatis, quia diuisit carnem suam in plures. 26. distinct. c. acutius. Item propter prærogatiuam ordinum. ut 26. distinct. c. una. Item propter signum incon-

tinentiæ, præsumitur enim incontinens qui uxore mortua transit ad alteram. ut 80. dist. c. proposuisti. Item ex eo, quod non habet frontem hortandi uiduitatem, qui frequentator est cõiugiorum. ut d. c una: plenius dicemus de hac materia infra de
21 biga † Ordinandus debet esse sobrius in potu, & cibo; à crapula & ebrietate maxime clerici abstinere debent. ut uid. de ui
22 ta & hone. cleri. c. A crapula † Et hoc propter quinque, quia ebrietas cor aegrotat; & sensus clerici semper uigere debet & tenuis esse. ut 35. dist. c. 1. Item quia luxuriosa res est uinum, & contumeliosa ebrietas ut ead. dist. c. luxuriosa. Item furiosa, nam uenter mero æstuans facile despumat in libidinem, & ubi ebrietas ibi libido dominatur & furor, ut ead. dist. c. uenter. Item quia irrisioni exposita. ut in sæpe d. di. 35. c. sexto. §. manebat. ubi læsa pietas, dum irridetur ebrietas: & generaliter, quia omnium uitiorum fomes est & nutrix. ut. c. ante omnia. dist. ead. Vtere igitur clerice modico uino propter stomachum, nã ex frequenti potatione sequitur ebrietas. ut infra de iureiur. c. etsi. §. quædam enim
23 Christus. † Et nota quod ebrietas dicitur tribus modis. vno modo dicitur ebrietas, pœna & obliuio mentis, & hæc non est peccatum. ut 15. q. 1. c. sane. Secundo modo dicitur actio siue frequens modus bibendi, & hæc ut ait Aug. est ueniale peccatum, nisi sit assidua, quia hoc est mortale, maxime si quis nouerit uires uini nec aquam admisceat ut 25. dist. c. criminis. Tertio dicitur quædam dispositio mentis & studium ad inebriandum, & hoc semper est mortale peccatũ ut 35. dist. c. ante
24 omnia. † Pœna eius qui ebrietati deseruit est, ut si admonitus non desinat, si est episcopus, presbyter, uel diaconus, deponatur; si subdiaconus, inferior, uel laicus, communione priuetur. ut 35. dist. c. episcopus. & c. ante omnia. inf. de uita & honest. cle. c. A crapula i fin. & ẽ hic casus, in quo peccatum mortale non inducit depositionem. & simile. 47. dist. c. episcopus. 92. dist. c. ultimo. Similiter & in cibo sobrius debet esse clericus; æqualiter enim ebrietas & uoracitas prohibetur, ut ait Apostolus, non in commessationibus &
25 ebrietatibus. † Vitanda est uoracitas propter octo: quia inter epulas & lasciuias pudicitia non seruatur: & quia ignominia & confusio est, Christum pauperem & esurientẽ fallis prædicare corporibus; & ieiuniorum doctrinas rubentes buccas tumẽtiaque ora proferre. ut 35. dist. c. ecclesiæ princeps; & quia abundantia morbum facit, molestias ingerit, ægritudines generat, excessus ciborum consumit, & computrescere facit corpus humanum, macerat ægritudine diuturna, & tandem morte crudeli consumit. ut de consecr. dist. 5.
26 c. nihil. Prudens † debet esse ordinandus triplici peritia. Scientia sacræ scripturæ. ut 36. dist per totum. Item secularium scripturarũ. ut 37. dis. c. legimus. §. sed contra & c. turbat. Item secularium negociorum. ut 39. dist. per totum. Sacram autem scripturam scire debet ad subditorum animos informandos. ut 36. dist. c. 3. §. ecce & c. si quis uult; & propterea statutum est, ut in ecclesijs metropolitanis teneantur doctores theologiæ. Item seculares scientias scire debet, ut per eas instruatur discernere uerum a falso, & uiam habeat ad scientias pietatis, nõ aũt addiscere debet ad delectationem & uoluptatem. ut 37. dist. c. turbat. §. cur ergo. & per hoc soluitur contrarietas multorum capitulorum in ead. dist. Et proterea statutum est, ut in cathedralibus ecclesijs & minoribus, quantum sufficere poterunt facultates, teneantur magistri liberaliũ artiũ, de quo dicemus. inf. ti. de magistris. hoc tamen non intelligas de omnibus artibus liberalibus sed de triuialibus tantum scilicet Grammatica, Dialetica, & Rhetorica. illæ enim habilitant ad scientias pietatis; secus de quadriuialibus. scilicet de arithmetica, geometria, musica, & astronomia, quæ licet in se cõtineant ueritatem, non tamen ducunt ad pietatem, ut ait Hie. 37. dist. c. si quis artem nouerit Grammaticam. Item autores gentilium legi possunt propter eundem casum, propter quem & scientia triuialis; & si quid boni inueniatur in eis, illud tanquam proprium sumat lector & ad bonos usus conuertat, non quia illi ita dixerint, sed quia bonum est. ut 38. dist. c. turbat. & c. qui

qui de mensa.&.c.si quid. & ueri.c.relatũ. in fin hoc enim fecit Paulus cum in epistola ad Tytum inseruit illud Epygmenidis. Cretenses malæ bestiæ & pigri corde. Item in epistola ad Corin. Sæpe bonos mores frangunt colloquia praua. Hiero. etiam usus est uersibus Virgi.de con dist. 5.c.nunquam.& auctoritatibus Galeni & Hipocratis,ut de con.dis.5.c. ne tales. Itẽ Augu.versibus Lucani,ut 26.quæ.5. c.nec mirum,circa prin. Leges autem, & Phisicam possunt audire clerici dummodo nõ cupiditatis uel voluptatis arg. 37.disti. c. legimus il.j & il.2.&.c.ideo.& hoc verum est nisi sint monachi, vel regulares, vel sacerdotes, seu habentes personatus uel plebanatus,qui si audierint, nisi infrà spacium duorũ mensium ab his destiterint, hoc est, a legibus & Phisica audiẽdis, ipso iure excommunicationẽ incurrũt, ut inf.
27 ne cleri.uel mona.c. super specula. † Debet etiã ordinãdus habere peritiã secularium negociorum, quia non solum spiritualia sed etiam tẽporalia subditis & necessitatem patientibus ministrare debet ut 39 distin.per totum & sup.de renuncia
28 tio. nisi 86. dist. c. fratrem. Sed † nunquid laicus qui omnino ignorat literas reciperet caractẽrẽ si eũ contingeret ordinari? Dicunt quidã quod non quia substantia summi sacerdotij sunt eloquia diuinitùs tradita.ut.38.dis.c omnes. & arg. 40.dist.c. sicut in uerb. clericatus & sacerdotium. Alij dicunt, ꝙ est uerius quòd bene recepisset caractẽrem; quia ex quo baptizatus est susceptibilis cuiuslibet sacramenti, cum baptismus sit ianua omnium sacramẽtorum.ut 32.dist.c.præter hoc.§. verùm,circa.fi.& facit ad hoc.j. q.j. c.uentum, in verb sed dicitur; & quod in illo. c.uentum, dicitur, omne referendum est ad executionem ordinis, quæ sine literis
29 fieri non potest. In summa nota † ꝙ sufficit ut habeat scientiam competentẽ, etiã non eminentẽ.ut sup.de electi.c. cum nobis olim. Item propter simplicitatem repellitur quis ab obtinendo, sed nõ deijcitur ab obtento, sed datur ei coadiutor ut 39 dist.c Petrus.7.q.j c qa fratres sup. de electio c. Cum in cunctis. Item propter illiteraturam potest episcopus petere licentiam resignandi ut sup. de renũ c. nisi. Sic scripsit Raimũdus in summa sua in fi.illius rubricæ De prudentia ordinãdorum. & uidetur uelle quod remoueri non possit episcopus propter illiteraturã sicut proximè dixi in simplicitate. cũ tamen contrarium sit expressum infrà de æta.& quali.in or.præfi.c.quamuis.Ignominiosum est etiã episcopo, si quærat ab alijs doceri, cũ ipse alios docere debeat, ut ĩ Auth de sanctis.episcop § damus.colla.9.& 36.dist.c.qui ecclesiastici §.ecce. j.q.j.uilissimus.8.q.j.ca.licet & argu ff.de eden l.argentarius §. prohibet. imò talis debet eligi in episcopum, cuius comparatione cæteri grex dicantur. ut 25.disti. c.
30 unum oratoriũ.§.nunc autem. † Pudicus debet esse ordinandus ut & moribus & uerbis pudorem suum indesinenter ostendat,ut in canticis canticorum, Genæ spõsæ. prædicatores turturi cõparantur propter pudentiam. turtur enim est animal ualde pudicum; unde uerecundos & uerẽtes facite uobis filios ab omni immunditia ut probantur hæc.43. dis.c.j.& 32. qõ. 4.c.in eo fornicator. Debet esse ordinandus duplici ornamento ornatus interiori,& exteriori. Interior consistit in uirtutibus; Exterior autem in quatuor consistit, scilicet cibo & potu de qbus superius dictum est in.§.sobrius. Item in habitu,& incessu. de habitu legitur infrà de uita & ho.cle.c.clerici.21.q.3. per totũ. & sub habitu comprehenditur quod statutum est de coma & barba non nutriendis. ut infrà de ui.& ho.cl.c clericus. qui ad modum spheræ caput rasum debet habere.ut 23.dist. c. prohibeꝰ & sic incedere attonso capite & patentibus auribus ut 23. dis. c.non liceat il 2. Quid autem significet rasio capitis.quid depositio capillorum, legitur.12 q. j. c. duo sunt genera. Et no-
31 ta † quod in uestibus clerici conformabunt se consuetudini regionis,& illis cum quibus uiuunt, ne alijs superstitiosi & hypocritæ uideantur.ut.4.dist.c.erat. 30 dis. c.si quis uirorũ.& argu.41.dist.c.quisquis in prin. semper tamen honestate seruata. Sed aliquando ex causa timoris, uel alterius necessitatis, licet habitum transformari.ut infra de uita & honesta.cle.c.clerici

nici

32 rici officia 21.qu.3.c.episcopi. † Incessus clerici debet esse grauis, & moderatus; ut grauitate itineris, mentis maturitatem ostendat: nam incompositio corporis, mētis indicat qualitatem. unde Salustius arguit Catelinam eo q̄ incessus eius modò citus modo tardus erat ut 41. disti. ca. fin.

33 Debet † etiam ordinandus esse hospitalis, quia ut ait Hieron. domus clericorū omnibus debent esse communes. ut 16 q.j.c. quoniam. Et hoc triplici de causa; quia non pōt is clericus esse hospitalitatis hortator, qui hospitibus hostia claudit ut 41. dist. §.j. Secundo, quia pietas hospitalitatis remuneratur tēporaliter & æternaliter, iuxta illud Apostoli. Exerce teipsum ad pietatem, nā corporalis quædā exercitatio ad modicum est, pietas autē utilis est ad omnia habens promissionem uitæ, quæ nunc est, & futuræ. Itē Abrahā & Loth qui erant hospitales, angelos recipere meruerunt. Sed circa hospitalitatem discretio est habenda, eorum nāque qui petunt eleemosynā, alij petunt quasi ex debito, ut prædicatores & prælati: alij simpliciter pro corporis sustentatione. In primo casu subdistingue quia aut sunt noti, aut non. Si sunt noti, & cōstat eos missos & institutos ad prædicandum, uel ad prælaturā recipiendā. Si uero sint incogniti, & dubitatur an tale officium sit eis concessum, debet hoc examinari an ita sit, quia circa maiora, pericula, maius uertitur: Tu enim das tantum temporalia, sed accipis spiritualia ab eis; in quibus uertiē magnum periculum si ab alio percipiantur, quam ab illo, qui dare potest, ut 42. dist. c. quiescamus. In secundo casu scilicet cū petit pro sustentatione corporis, similiter subdistingue; quia aut potest omnibus abundare, aut non. In primo casu debes dare omnibus indigentibus. Inuitant nos ad hæc, exempla Loth & Abrahæ, qui quoniam omnes indifferenter recipiebant, inter omnes & angelos recipere meruerunt: nam si non omnes recepissent, forsitan inter aliquos & angelos repulissent. ut in præalegat. c. quiescamus.

34 † Danda eleemosina est etiam excommunicatis ut 11. quæstio. 3. c. quoniam, in fin. & idē dico in quolibet peccatore nisi de cibo securus iustitiam contemnat, nā in tali casu, ut dicit Augustinus, utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quàm ei panis frangatur ut iniustitiæ securus acquiescat. ut 5. quæstio. 5 c. non omnis. Sed si iustitiam negligat & esuriat ad mortem, alendus est. ut 81. dist. c. pasce. In secundo casu cū nō potes omnibus sufficere dicit Ambro. nouem consideranda sunt, fides, causa, locus, tempus, modus, necessitudo siue sanguinis propinquitas, ætas, debilitas, & cōditio siue nobilitas, ut exponuntur hæc

35 omnia. 86 distin. c. non satis. † Sed pone, pater tuus infidelis, & extraneus fidelis egeant, non sufficit prouidere utrique, cui magis prouidere teneris? Pe. manducator dixit hanc quæstionem esse tenebrosam aquam in nubibus aeris. Hugon. dixit patrem præferendum, & hoc ex illa auctoritate, honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longæuus super terram. & argu. 30. distin. c. j Ioannes autem scripsit patrem qualemcunque extraneo etiam sancto præferendum in exhibitione necessariorū, nisi extraneus magis egeat: quia tunc extraneus præfertur ut in d. c. pasce. Sed huic opinioni uidetur obstare uerbum Ambro. in canticis super locum illum, ordinauit in me dominus charitatem, aut enim, multorum charitas inordinata est, quod enim primum est ponūt tertium, uel quartum. Primo diligendus est Deus, Secundo parentes, inde filij, postea domestici, qui si boni sint, malis filijs præponendi sunt. Sed hæc auctoritas intelligenda est de effectu dilectionis, non de nutrimenti exhibitione: magis enim diligere debemus extraneos bonos quam propinquos malos, licet istis magis teneamur in necessarijs subuenire; hanc sententiam tenet Ray. & ego assentio. Sed quidam cōtrarium dicunt, scilicet, extraneum præferendum in exhibitione nutrimenti, allegantes pro se illud. desudet eleemosina in manu tua donec inuenias iustum cui des. Sed hæc auctoritas non loquitur in eo casu quem in quæstione præmisi, sed generaliter quando iustis subueniendum est; nam etsi omnibus misericordia debeatur, iusto amplius. ut

in d. c.

in d. c. non satis, circa princ. Item allegant illust uerbum, domesticos fidei. Item illud, casum præstat natura non gratia: ut in d c. non satis. Fit & alia diuisio circa eleemosinam, alia enim est exterior, alia interior, alia spiritualis, alia corporalis. Prima consistit in tribus, ut dimittas à quo lęsus es; ut corrigas delinquentem: & in his, quæ ad salutem pertinent, instruas ignorantem. Secunda consistit in uno, ut des egenti quicquid poteris, ut 45. dist. c. tria. Item prima excedit secundam in duobus: quia remittere delinquenti, quando uolueris, tibi redundat: sed dare indigenti, aliquando quæris, & non
36 inuenis. † Item eleemosina cordis sine terrena substantia sufficit; illa uero quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur, omnino non sufficit. ut 45. dist.
37 c. duæ. † In corporali eleemosina tria sunt attendenda, scilicet ut des ex charitate, non ad uanam gloriam, nonq; ad importunitatem pauperis expellendam. Item ut discretis des consideratis ijs quæ leguntur 86. distin. c. non satis, Tertio ut des his, qui non subiacent repetitioni uel
38 restitutioni. † Debet ordinandus esse Doctor, cuius doctrina debet consistere in duobus, uidelicet in doctrina correctionis, & sermone prædicationis: nam latratu canum, & baculo pastorũ lupi arcẽdi sunt. ut 43. distin. in princ. In disciplina, ut non corrigat ex ordio, sed ex charitate, uera enim iustitia compassionem habet, falsa dedignationem. ut 45. dist. c. uera. Item cum discretione corripiantur. tumidi, tolerentur infirmi, & quod seuerius castigare necesse est, ne sæuientis plectatur animo, sed medentis. ut 86. dist. c.
39 2. † Rigore enim iustitiæ temperãdus est ex duobus, ex multitudine peccantium. ut infra eod. titu. c. 2. l. distiu. cap. ut constitueretur. j. quæs 7. c. quotiens unde uersus. Ob populum multum crimen per transit inultum. unde tunc discretus prælatus incipiet a spiritualib. aut spiritualibus proximis, ut eorum exemplo cætera multitudo frangatur. ut 44. distin. c. commessationes. item puniet maiores de uniuersitate, qui alios trahunt ad peccatum. ut infra de cle. excom. cap. latrones. Item temperatur rigor ex qualitate peccantium. ut infra de offi deleg. c. Sane. & c. pastoralis 1. respond. 45. dist. c. cum beatus: ff. de pœ. l. in seruorum 24. quæsti. 1. ca: qui contra pacem. 2. quæs. 7. ca. quisquis 50. di. c. cõtumaces infra de ma. & obe. c. per tuas. Vnde triplex est iustitia uitæ, iustitiæ, doctrinæ. prima nunquam dimittitur, alia causaliter sic. unde uersus. Est uerum uitæ, doctrinæ, iustitiæque, Vnum semper habe, duo propter scandala linque. quia vt ait Augustinus, sine plectendo, sine ignoscendo, hoc solum, bene agitur, ut uita hominum corrigatur. vt 23. q. 5. c. prodest. ex duob. autem augetur rigor, cum peccatum ex auctoritate defenditur. ut de pœni. distin. 6. c. 1. in fine: Item cum usitatum est malum & multis grassantibus opus est exemplo. vt 1. q. 1. cap. reperiuntur. ff. de pœ. l. aut facta. De culpa nõ se corrigẽtiũ plātorũ legitur 81. dist. p totũ; de pœna. 81. dist. c. dictũ 11. q. 3. c. Theugualdũ. De magnitudine tã culpæ quàm pœnæ 37. disti. c. lega-
40 tum. Et nota q; † si superior excedat modũ in corrigẽdo, etsi peccet. ut 23. q. 4. c. q peccat. in fin. nõ tñ cogitur à subditis ueniã postulare, ne, dũ nimia seruatur humilitas, regẽdi frangat auctoritas. ut 86. dist. c. quãdo, sæpe enim ex cõuersatione æquali nascitur cõtemptus dignitatis. ut ff. de offi præsi. l. obseruandũ. debet autẽ prælatus dignitatẽ suam ingenio suo augere, ne contemptibilis habeatur. ut ff. de offi. procõ. l. nec quicquã. § circa. l. di. cap. pr. inf a de accu. c. qualiter & quan-
41 do. † Consistit autem hæc doctrina in sermone prædicationis, circa quam tria sunt consideranda. Primum, interius charitas ardens. Secundum, exterius uita lucẽs. Tertium, ipse actus prædicationis. De primo Apostolus, si linguis hominũ loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, fac. sum uel. es so. De secundo. Gregorius. cuius uita despicitur restat ut eius prædicatio contemnatur. ut 3. q 7. §. porro. in fin. Ambro. Iudicet ille de alterius errore, qui in se non habet quod corrigat. ut i 3 q 7. c. iudicet. in princip. & Gregor. in grauibus peccatis quis positus dum suis premitur pec

ca-

eatis; aliena non diluit. ut c. in grauibus ead. cau. & quæ; talis enim dum malè uiuit & bene prędicat, Deum instruit qualiter ipsum punire debeat. ut 40. di. c. multi. iste a Hieromia comparatur cineri per quem lixiuia doctrinæ transiens lauat, & non lauatur. ut 83. dist. c. ult. & ab Augu. lapideo canali per quem aquæ doctrinæ transit ad aureolas. i. ad corda subditorũ in quibus aliquando facit fructũ quãuis in ipso canali nihil generatur. ut j. q. j. c. si iustus fuerit. & Papa Nicola. faci ardenti, quæ se ipsam consumens alijs lucẽ ministrat. ut 15. q. vlt. c. ulti. Contra tales p̃latos inuehitur Hiero. 35. dist. c. Ecclesiæ principes, Talibus iura minantur 2. q. 7. c. securi sunt in fi. 11. quęst. 3. c. præcipuè.

42 † Circa tertium, scilicet circa actũ prædicationis quatuor sunt attendenda. Tẽpus, locus, qualitas audientiũ, & qualitas dicendorũ, Tempus, ut nõ semper loquatur sed temporibus oportunis, Si enim semper plueret terra nũquã germinaret: unde contra tales in Leuitico. Vir qui fluxum seminis patitur immundus erit. Itẽ insta opportunè, dicturus importunè; p̃misit opportunè. ut 44. dist. c. sit rector, in fi. Locus est attendendus quia prędicatio fieri debet in ecclesia uel in alio loco publico & honesto, non in domibus & in locis priuatis, ne ex hoc oriat̃ suspicio hæresis. ut 30 dist. c. si quis. Item fiducialiter & liberè prædicandum est. ut 11. q. 3 ca. nolite. possunt tamen aliqua in locis priuatis, & non solẽniter, proponi in modũ simplicis exhortationis. ut infra de hęr. c. Cum ex iniuncto, circa prin. Item qualitas auditorum & dicendorum considerãda est, nam secũdum capacitatem audiẽtium dicenda sunt alta & plana ut 43. di. c. sit rector. & 8. q. 1. c. oportet: Alias si nõ intelligentibus alta prædicat, percussor est, qui sermone inutili percutrit cõsciẽtias infirmorum. ut 45. dist. c. sanè percussor. nam uitium animi est indignis secreta uulgare; & propterea qui hoc facit, aut ex loquacitate incauta ad adulationem, aut ad sui iactationem facere uidetur. ut 43. dist. c. ultimo.

43 † Item in prædicatione grammatica exponi non debet ut 46. dist. c. cum multa: nec hæreticis secretiora fidei reuelari. ut no. sup. de sũma trinit. & fide catho. fides autem.

44 † Percussor non debet esse ordinandus. ut 45. di. per totum. Sed in hoc breuis adhibetur distinctio: Nam duplex est percussor spiritualis, & corporalis. Spiritualis fit, cum indiscretus prælatus sermone inutili corda percutit infirmorum. ut 41. dist. c. ult. Corporalis percussio fit manu uel flagello, hæc aliquãdo fit ex malitia, uel odio, uel ut uerberans magis timeatur. Aliquãdo ex charitate & causa correctionis. In primo casu prohibetur eo ꝙ est mortale peccatum, & per hoc pœnam depositionis inducit. ut 45. dist. c. 1. & c. episcopũ. In secundo casu, omnibus habentibus potestatem licita est in suos subditos. ut 35. distin. c. ante & 45. dist. c. cum beatus.

45 † Fallit hoc in episcopo qui neminem debet suis manibus uerberare. ut 86. dist. c. non liceat. potest tamen per aliũ subijcere uerberib. delinquentes ut 5. q. c. illi qui; non tamen per laicum sed per clericum, si clericus uerberandus sit, alioquin & mandans & uerberans incidunt in excommunicationẽ. ut inf. de sent. excõ. c. uniuersitatis: & uerum est

46 † nisi clericus penitus esset incorrigibilis, tunc enim posset per laicũ uerberari. ut inf. de sent. excom. c. ut famæ. 17. dist. c. nec licuit; laici tamen uiolentia non amplius se extendat, quam exegit rebellio clericorum, ut in d. c. ut famæ. Circa clericos tamen hæc distinctio habenda est, ut clerici in minoribus ordinibus constituti, & pro leuibus culpis, uerberibus subijciantur. ut 65 di. c. cum beatus § Salomon; constituti aũt in maioribus ordinibus, nõ nisi pro maioribus criminib. ut 35. dist. c. ante. & 45. di. c. cum beatus. sed hæc distinctio locũ habet in clericis secularibus tantum. Regulares enim secundum regulas eorum subijciuntur uerberibus etiam pro leuibus culpis. ut infra de appella. c. reprehẽsibilis. in fi. infra de accu. c. qualiter, in fi. Caueant tamen regulares prælati, ne ex charitate, & correctionis causa uerberẽt fratres, uel cõuersos, per se, uel per alios regulares, seu clericos; nam si per laicũ; & uerberans & mandans incidunt in sententiam excommunicationis, & sic loquitur

tur c.uniuersitatis de sententia exconmu.
47 Caueant igitur prælati, † & rectores
ecclesiarum, ut in correctionibus & disci
plinis stateram in manibus gestent in utro-
que penso, iustitiam & misericordiā por-
tent; ut iusto libramine quædā per æqui-
tatem corrigant, quædam verò per mise-
rationem indulgeāt. 45. dist. c. omnes quis
& ex utroque temperamentum faciāt, vt
nec vigor iustitiæ sit rigidus, nec mansue
tudo sit dissoluta, ut 45. dist. c. disciplina.
& c. sunt namque; non est enim constan-
tis & recti iudicis breui lachrymula, atq;
ad tempus parata, uel uberioribus fleti-
bus de facili commoueri: nam cū uni in-
dulget indigno, ad prolapsionis conta-
giū prouocat vniuersos; facilitas enim ve
niæ incentiuum tribuit delinquēdi. ut. 23.
q. 4. c. est iniusta. in fi. & ff. de offic. præsi. l.
obseruandum; & alibi, si negligenter quæ
malè usurpantur omittimus, excessus uiā
48 alijs aperimus. ut 93. di. c. peruenit † Seq̄
tur nō litigiosus, ꝓhibetᷓ aūt litigiosus or
dinari tribus de causis, prima est uitiū, qd̄
cōsistit i doctrina ꝓdicationis ipsius; cū sit
superbus & arrogans, nescit humiliter ꝓ-
ferre quod docet. ut 46. dis. c. j. nihil enim
est impudentius arrogantia rusticorum.
ut d. c. j. Secunda, est uitium quod attendi
tur circa conuersationem, quia litigiosus
solet esse adulator, proditor, detractor,
maledicus, inuidus, ioculator, scurrilis,
& ad ulcisceēdam iniuriam facilis. 46. dis.
c. hoc habe. §, si. & c. sequentibus. Tertia
causa est, cum ipse, quia sit litigiosus, &
per consequentiam prouocet alios ad di-
scordiā, non posset alios ad concordiam
reuocare, quod tamen tenetur ex officio
facere. ut 90. dist. c. j. & per totam distin.
49 † Debet ordinandus esse non cupidus.
ut 47. dist. c. j. c. Archidiaconū: 85. disti. c.
duplex est autem huiusmodi prohibitio-
nis ratio, prima, quia cupiditas est omniū
malorum radix. ut 47. dist. c. bonorum. Se
cunda ratio, quia mens excæcata cupidi-
tate non uidet, quid expediat, semper ui-
det aurum, redditus computat, gratius in
tuetur aurum, quàm solem, 47. dist. c. sicut
hi. in prin. 3. q. 5. c. accusatores uel testes
50 suspecti. † Sequitur domui suæ benè
dispositus, scilicet familiæ suæ, intelligi-
tur autē familiæ suæ benè dispositus siue
benè præpositus, qui eam regit honeste
exemplo & uerbo trahendo a uitijs ad
uirtutes. ut 47. dist. c. sicut hi. § necesse. hu
ius prohibitionis duplex est ratio. una q̄a
non habet frontem reprehendendi alios
qui negligit corrigere suos. ut in d. c. sicut
hi, alia, quia præsumitur uehementer.
contra eum de crimine negligentiæ, quia
magnum est. & magnam pęnam inducit.
ut no. sup. eod. tit. §. ex duob. si tamen fa-
miliam suam correxerit quantum in se
fuit, ipsa nihilominus in sua malitia per
manens in correpta remansit, non impu-
taretur patrifamilias, nec repelletur a ꝓ-
mouendo. ut 47. dist. d. c. sicut. §. h. c. quan
tumlibet & c. quod ad nos. præsumitur ta
men prima facie contra eum ꝙ per eum
steterit donec cōtrarium probetur. ut 18.
51 dist. c. peruenit. Promotus † autem ad
curam ecclesiæ & maxime ad episcopatū
debet esse bene dispositus ecclesiæ suæ,
ut canonici uel clerici canonice uiuant,
obseruantes diuinę scripturæ doctrinam,
& documēta sanctorum patrum, nihil in
composite præsumant agere. ut de conse-
crat. dist. 5. c. in omnibus. ut tales ad mi-
nisterium eligat quę dignè possunt sacra
menta dominica tractare. ut 23. dist. c. ta-
les. ut singula officia singulis committat.
80. dist. c. ad hęc, ne promiscuis actibus re
rum turbentur officia. ut C. de testa. l. con-
sulta diualia. Item non committat tyro-
nibus sed expertis. ut 49. dist. c. si officia,
ut quatuor fiant portiones de redditibus
ecclesiæ. ut 12. q. 2. c. Vulteranæ &. qua-
tuor ca. concesso. & si quid de portione
fabricę remanserit recondatur in the-
cis, ut si maiorem exegerit fabrica, sit sub
sidio quod diuersi temporis diligētia po-
tuit custodire. aut certe ematur possessio
quæ utilitates communes respiciat ut 12.
q. 2. c. nobis. ut nullus in ecclesia degens
sit indigens, sed omnia necessaria ab epi-
scopo, suisque ministris percipiat. ut 12.
q. 2. c. uidentes ut precarias ecclesiæ pos-
sidentes professiones faciant, ne per re-
tentionem diurnam præiudicium eccle-
się afferatur. ut 12. q. 2. c. sæpe ut pro con-
pendio suarum rerum possessiones eccle
się nullus excolat negligēter. ut 12. q. 4.
c. quodcun-

quodcunque, ut sic prælati tam custodes chartarum quam defensores rerum creditarum, ut præceptum est, iudicentur. ut 16. quæst. 1. c. in canonibus. ad fin. Item
52 prælatus † in ecclesia sublimior alijs sedeat, intra domum uero collegam præsbyterorum se esse agnoscat. ut 95. dist.
53 c. episcopus in ecclesia. † Sequitur non neophitus sue. Vnde uidendum est qui dicantur neophyti. & quare prohibeantur neophyti ordinari. Neophyti dicuntur noui in fide. ut 48. distinct. c. quoniam. à neos quod est nouum, & phytos quod est fides, inde neophyti dicuntur noui in religione. ut 48. dist. cap. sicut olim. Causa prohibitionis est duplex. Vna ne incidat in superbiam, putantes quod fides catholica, siue religio multum eis indigeat 48. di. c. 1. & c. quoniam. Alia causa est, quia neophyti non sunt experti statum ecclesiæ, uel religionis; & ideo nescirent esse graues & se contemperare pro diuersitate personarum sibi subiectarum. ut 48. distinct. c. sicut. Graue enim est inexpertis hominum obsequijs sociari. ut 19. quæst. 3. monasterijs. & simile 61. distin. c. miramur, in fin. ff. de ua. mune. l. prætor. §. ult. & alibi lex dicit, honoris augmentū non obiectione sed labore ad unumquemq; conuenit deuenire. ut. C. qui milit. non pos. l. ijs quidē. li. 12. Sed nūquid his causis cessantibus potest neophytus promoueri. Videtur quod sic, nam prohibitiones ecclesiæ, proprias habent causas, quibus cessantibus cessant & ipsæ. ut 61. dist. c. statuimus §. his omnibus. & c. neophytus. & infra de appel. c. cum cessante: è contra uidetur quòd licet causę cessent, non tamen cessat prohibitio. ut 19. q. 2. c. duæ 32. q. 1. c. dixit. Ad hoc dico quod clericus secularis quantum cunque sit humilis & instructus in regula monachali uel regulari, non potest eligi in abbatem uel rectorem ecclesiæ regularis, nisi professus sit, & expertus asperitatem regulæ: non enim sufficit scire sed necesse est experiri, probari, & probare. ut supra. de elect. c. cum ad nostram. & c. officij. 19. q. 3. c. monasterij. imò si aliqui non professi ordinem regularem, sint iam in abbates assumpti, debent sublato appellationis obstaculo remoueri. ut supra de electio. cap. cum in magistrum & c. cum causam. propter hoc non sufficit Domino beatum Petrum scire fragilitatem humanæ conditionis, sed uoluit ipsum in seipso potius experiri, ut disceret qualiter esset alijs miserendum. ut l. distin. c. considerandum; monachus tamen potest eligi in episcopum. ut 61. di. c. bene. quod intelligo præmissa postulatione & admissa, alias secus. ut 58. dist. c. 1. & 2. Item laicus dummodo literatus postulari potest
54 in episcopum. ut 61. dist. c. Osius. † Item neophytus potest & debent quidem recipere minores ordines, sed non sacros. ut 48. distin. c. quoniam & c. sicut. Alij contra. quòd nec etiam minores, donec sit probatus. ar. 19. q. 3. c. monasterijs, quod uerius est. Nec obstat his quæ dicta sunt quod legitur de Nicolao, Seuero, & Ambro. qui neophyti sunt electi. Illud enim factum est inspiratione diuina. De Nicolao fuit reuelatum cuidam episcopo ut in legenda continetur. Seuero insedit columba supra caput. Ambrosio assurrexit terra pro cathedra. & ideo non sunt trahenda ad consequentiam, alias exemplo Ambrosij posset quis eligi ante baptis-
55 mum, quod esset absurdum dicere. † Sed quæritur, quare secularis clericus possit esse episcopus regularium, non tamen eorum prępositus, prior, uel abbas? Respondeo, propter excellentiam episcopalis dignitatis, quasi episcopus sit religiosior monacho. uel ideò quia abbates & priores intersunt priuatis disciplinis monachorum, episcopus nō, tanquam qui ignorat ea quæ sunt regulæ; illud ergo committet alicui monacho, ipse uero puniet ea quę maiorem discussionem exigunt & maiorem animaduersionem: unde circa hoc consueuit distingui, ut si de excessu monachi in figura iudicij agatur, episcopus pro tribunali cognoscet & puniet. Si autem de plano, tunc abbas uel prior corriget secundum monachales disciplinas ut 11. q. 1. ca. de persona. infra de offi. or. c. quando. & ar. C. de emen. propinquorum. l. una. C. de pa. potestate. l. 3. uel alias prima correctio spectat ad Abbatem seu priorem, quia hoc generale est

est quod quilibet prælatus habeat iurisdi ctionem siue sit Abbas siue prior. ut infra de immu. ec. c. non minus inf. de maior. & obed. c. cum in ecclesijs. uerius est in his consuetudinem attendi, quæ dat iurisdictionem. ut C. de emancipa. l. j. 9. quæst. 563. c. conquestus. Nunc uideamus † per quos hæc examinatio ordinandorum facienda sit. Et est sciendũ, quod quamuis secundum antiqua iura tempore scrutinij episcopus eligere debeat de suo latere aliquos gnaros diuinæ legis qui examinent ordinandos. ut 24 dist. c. quando episcopus: hodie tamen hoc uidetur spectare ad officium archidiaconi, ut infra de offi. archi. c. Ad hæc & c. ut nostrum. & facit ad hoc 22. dist. cap. psalmista, & præterea si indignus præsentetur ad ordines, tenetur is qui examinauit & præsentauit. ut 54. dist. ca. si seruus, tenetur etiam & episcopus ordinator. ut inf. de æta. & qualita. ord. c. accepimus: nam & post examinationem archidiaconi, nihilominus ipse ordinator debet examinare, uel tenetur episcopus de facto sui Archidiaconi, sicut & exercitor nauis de facto sui magistri. ut ff. de exercito. l. j. §. magistrum: unde si archidiaconus repræsentet aliquem ordinandum ad titulum sui patrimonij cũ nullum habeat, & hoc archidiaconus non ignoret, episcopus autem ignorat, puto quod ordinatus agere posset primo loco contra archidiaconum. Nec obstat si de dolo ipsius ordinandi excipiatur, ne per hoc mendicare compellatur in ignominiam cleri. ut 93. disti. c. diaconi. Sed si archid. non sit soluendo, agetur secundo loco contra episcopum, quia in culpa fuit nõ examinando, sed in archid. de dolo, dolus autem præponderat culpæ. ut. ff. ad l. Acqui. l. Item si obstetrix.
57 Ordines † minores possunt simul omnes conferri eidẽ ut infra de eo qui ord. fur. sus. cap. cum lator. Et ar. 77. dist. c. quicũque: dum tamen consuetudo contraria non impugnet, quæ non seruata scandalum generet, uel secundum alios, si consuetudo loci hoc habeat. & hoc tenet Tan. & ego. Sacri autem ordines singuli & per certas intersticias temporum debẽt conferri ut 77. dist. c. in singulis &. c. quicunque; & licet plerunq; contingat, quod ordinator continuet ieiunium a die sabbati usque ad diem dominicũ, ut illi q ordinari nõ poterunt die sabbati in sero, ordinent in die dominico in mane. ut 57. dist. c. qđ a patribus; nõ tñ intelligas, ut illi ijdẽ q pmoti sunt in die sabbati ad aliquos sacros ordines. possint die dominico ad alios pmoueri sed illi tãtũ qui die sabbati ordinari nõ potuerũt, ut dictũ est: cũ enim pter cõtinuationẽ ieiunij fingatur sero dies sabbati, & mane diei dominicæ unũ diẽ efficere, si ordinatus in sabbato, ordinaret in die dominico, iã bis idẽ eodẽ die ordinaret, qđ esset absurdũ, & de hoc arguit bononiẽsis epus inf. eod. tit. c. literas. Sed an sero diei sabbati trahat ad mane diei dominicæ, uel mane diei dominicæ ad sero diei sabbati retrahat, dubitauerũt antiq. & adhuc sub iudice lis est. circa hoc dixerũt quidã q mane trahitur ad sero, ita ut si aliqñ cõtinuato ieiunio mane diei dominicæ ordines cõseruãtur, in die sabbati cõferri uideãtur Nã iura loquentia de ordinationibus dicũt quod in quatuor tẽporibus & die sabbati ordines cõferuntur. ut. inf. eo. ti. c. j & 2. 75. dist. c. ult. Fallit hoc in cõsecrationibus episcoporũ q in diebus dominicis fieri debent. ut 75. dist. c. quod die dominico. Itẽ fallit in minoribus ordinibus & cõsecrationibus uirginũ quæ in diebus dominicis cõferũtur. ut hic. c. j. Illud uero c. quod die dominico. quod ualde est contra eos, intelligũt in cõsecrationibus episcoporũ nõ in ordinibus cõferendis, & hoc patet per exempla ibi posita de apostolis qui tũc consecrati fuerũt. Hugo & sui sequaces dicũt die dominico cõferri oẽs ordines & ẽt baptismũ de con. dis 5. c. uenerabilis, facit p ipsis illud. c. quod die dominico, & illud. c. quod a patribus. in uerbo illo. Sed post diem sabbati &c. Ad quod primi Respondent: post diẽ sabbati cæptũ, & nõ finitũ. Prima opinio magis placet q die sabati ordines conferantur, & quod mane diei dominicæ trahatur ad uesperam diei sabbati cõtinuatione ieiunij, cum contingit mane diei dominicæ ordines conferri. nam si uera esset opinio Hugonis quare necessaria esset continuatio ieiunij? cum & sit

in sero

in sero diei sabbati comedat ordinator in mane diei dominicæ ieiunus inueniatur, unde sicut posset consecrare, eodem modo secūdùm eum & ordinare. Teneas
58 ergo quod superius est dictum: † Et si quæras quare tantū die sabbati sacri ordines conferantur; Ratio est, quia sabbatum significat requiem, & qui transit ad clericatum, quod fit irreuocabiliter per assumptionem maiorum ordinum, de labore secularium negociorum transit ad ocium scematis clericalis; & ideo hoc fit die sabbati: quia uerò per minores ordines nō obligatur aliquis clericatui, quin redire possit ad licentiam datam ab apostolo. vt 28. dist. c. de his, in fi. iccircò minores ordines alio die quàm die sabbati conferuntur, minores autem non nisi die
59 sabbati, ut dictum est. Restat † uidere quid iuris sit, si quis sine examinatione fuerit ordinatus, vel si in scrutinio suum supressit impedimentum. In primo enim casu distinguo. Aut enim est ignotus, aut notus. Item aut est alias dignus, aut indignus Si ignotus & alias dignus, eo tamen ipso ꝙ sine examinatione se patitur ordinari, se fecit indignum & debet deponi. ut 24 dist. c. ultim, Si ignotus & indignus, tūc duplex causa desposititionis subest. una quia sine examinatione se ordinari permisit, ut dictum est. Alia, quia cum sciret se indignum, debuit in ordinatione sua prodere crimen suum, uel impedimentum ut 50. dist. c. ex pœnitentibus. Si uero notus & dignus, tunc in nullo peccatur: Noti enim examinandi non sunt ar. 24 dist c nullus il. 2. c 47. dist. c. de Petro. 94. dist c. ualde. tamen fallit in consecratione in qua etiam noti examinantur. ut 23. dist. c. qui episcopus. Sed si notus & alias indignus, in causa depositionis existit, quia crimen suum & defectum occultū debuit cōfiteri. ut sup. dictum est Sed quod dixi, ignotum & dignum sine examinatione promotum deponi debere hoc fit uel in odium sui qui se fecit taliter ordinari; uel in odium ipsius, qui ipsum taliter ordinauit, ad hoc 70. dist. c. 1. 16. q. 7. c. decernimus. 2 1 q. 2. c. 1. & 1. q. 4. c. ecclesia in prin. ubi in odium consecratoris dicitur ecclesia execrata potius quàm consecrata. Item quod dixi, notum & indignum sine examinatione promotū in causa depositionis existere, quia crimen suum non fuit confessus, intelligo de graui crimine, secùs in leui. ut. 68. dist. c. j Itē quod dixi suprà, tales sic promotos deponi debere, intelligo non per ordinatores, sed per superiores ut inf de cle. coniu. c. di uersis fallacijs, in fi. cum & ipsi ordinatores sint in causa depositionis, quia sic ordinauerunt. ut. j quæ. j c. si qui episcopi. in Anth. quomodo oportet cle. ad ordi. p du.
60 § oportet. † Vnum tamen non omitto, ꝙ si aliquis tempore suæ ordinationis proprium prodat impedimentum, & nihilominus ordinator nō intendens dispensare ipsum ordinat, detecto postea impedimento, ordinatus est deponendus, & est casus illius c. si qui sine examinatiōe 81. dist. In secundo casu, scilicet cum aliquis impedimentum suum in ordinatione non prodit, uidetur esse in causa depositionis, nam quilibet in ordinatione sua impedimentum prodere debet ut 24. dist. c quando. & c. ulti. 81. dist. c. Tantis. & c. quicunque. 8. q. 3. c. Artaldus. in fi. Et eodem modo quilibet tenetur in iure crimen suum detegere, de quo agitur, si fuit super eo interrogatus. ut 11. q 3. c. quisquis 35. q. 5. c. uidetur si duo 15. qu. ulti. c. 1. & pen. quod Hug. putat tam in ordinatione quam in iudicio. Sed in ordinatione dicit sufficere, si quis dicat in genere se criminosum, & sic petat dispensationem. Sed si specialiter pro aliquo crimine fuerit interrogatus, respondebit se pœnitentiā egisse, uel non respondebit: nam specialiter interrogare magis uidetur suggerē tis quam quærentis ut. ff. de quæst. l. 1. § q̄ quæstionem. Non obstat ei, quod superius dixi, quod legitur de pœni. disti. 1. c. quis aliquando. § his auctoritatibus ad med. ubi dicitur non tibi dico ut te prodas in publicum, quia illud loquitur de pœnitente qui non debet in publico se ꝓdere, secus in examinatione ordinandi, in quia quis se prodere debet, nisi enim se prodat non poterit secum dispensari, & debet, se prodere coram pluribus, quia ꝓdere, est in publico dicere ut 2 q. j. capitu. si peccauerit: Sicut enim episcopus non

potest

pôt audire causam nisi cum clericis suis. ut 15.q 7.c.episcopus, sic nec solus potest dispensare, qualiter enim quis probabit secum dispensatum fuisse, nisi coram pluribus factum fuisset, ut inf. de schismati.c. fraternitati. Alij dicunt quod nec in iudicio, nec in examinatione ordinandorum tenetur aliquis se prodere, quia & Deus occultat peccatum, de quo aliquem pęnituit. ut 32.q.1 c.Apud in fi. Et sicut licitũ est alicui redimere sanguinem suũ qualitercunque potest. ut 2.q. 3. §. notandũ.ff. de bonis eorũ qui ante sent.mor.sibi consci.l.1 sic & honorem suum. Circa quod videtur dicendum, ꝙ de occultis peccatis. & de non enormibus, de quibus acta est pœnitentia, non tenetur ordinandus in genere vel in specie confiteri; nõ enim eget dispensatione, quia illa non deijciũt iam promotum, nec impediunt promouendum ut no.sup.eo tit §.circa primam regulam. Vel siue in specie siue in genere quæratur, poterit sic respondere, si hoc, de quo quæritur commisi, uel aliqua mortalia commisi, pœnitentiam inde egi. Sed quid si i specie interrogatus super aliquo mortali respondeat ordinandus se commisisse, & pœnitentiam non egisse, nunquid hæc confessio præiudicat ordinando, & possit inde puniri? videtur ꝙ sic, ut sup. de elec.c per inquisitionem.& inf. de excess. præla.c.quam sit graue; uerius tamen est contrarium, ut non præiudicet nisi in hoc solo, ut non admittatur ad ordinationẽ ut.24.dist.c.quando in fi.& ar. ad hoc.inf.de excep.c. Deniq. §.ult.inf.de ordi.cog c.cum dilectus.ff.de his qui no.
6 1 infa.l.lucius. In summa † notandum est, quòd episcopus consecrari debet à metropol.cum trib.uel duobus episcopis.ut inf. eo.ti.c.nec episcopus.inf.de sacra.vn c.j.i principio., uel tres episcopi de mandato metropol.hoc possunt.ut 64 dist.c.comprouinciales. Metropolitanus aũt consecrabitur ab omnib. suffraganeis, si tamen omnes conuenire possunt; & fiet consecratio in ciuitate metropolitana. ut inf. eo. tit.c.si archiepiscopus. 51.di.c. qui in aliquo, in fi 65.di.c.quia 66.dist.c. archiepiscopus il.2.43.distin.c.metropolitano. Et idem intelligo in primatibus, & patriarchis; sed quamuis ita sit de iure, de consuetudine tamen obtinet, & sic hodie seruat generalis ecclesia quòd nullus archiepiscopus, Primas, uel Patriarcha consecret, nisi a Papa uel alijs de mandato ipsius. & argumen ad hoc.24 q. prima.c.pudenda.

SVMMARIVM.

1 *Scrutinium quid sit.*
2 *Scrutinium quando et per quos fieri debeat*
3 *Scrutinij forma quæ sit.*
4 *Dignus quilibet præsumitur nisi contrarium probetur.*
5 *Excommunicatus quis in dubio præsumitur.*
6 *Fornicatio potius præsumitur quam matrimonium.*

De Scrutinio In Ordine Faciendo. Rubrica.

DICTVM est supra de ordinandis, sed quia ordinandi examinandi sunt, ideo subijcitur rubrica de scrutinio in ordine fa. Videamus igitur, Quid sit scrutinium: Quando fieri debeat. Item per quos. Item quæ sit forma scrutinij
1 faciendi. Et est sciendum quòd † scrutinium nihil aliud est quam examinatio; & ideo iura dicunt neminem sine examinatione ordinari debere. ut no. supra titu.
2 proxi § restat. † Fieri autem debet scrutinium feria quarta ante ipsam ordinationem. ut 24 dist.ca.quando. in prin Per quos autẽ debeat fieri no.sup.tit.proxi §.
3 nunc uideamus. † Forma scrutinij quæ sit videamus. Et est sciendum quòd duplex est scrutinium. Vnum quod habetur ante ordinationẽ ut superius dictum est. Aliud de quo hic tractatur. Forma primi scrutinij habetur 24. disti.c.quando episcopus. Forma secundi habetur hic, nam in Romana curia prior diaconorum, in alijs ecclesijs maiores diaconi, id est, archidiaconi dicunt. Postulat sancta mater ecclesia hunc subdiaconũ ad onus diaconatus uel presbyteratus assumi; & ordinatore interrogante, si eum nouerit esse dignum. Respõdet diaconus. ut hic dicit. inf.c.uniuer. & ex hac decret. illud generale colligitur.
4 † quemlibet præsumi esse dignũ nisi pro-

betur contra. simile, infra de præsump. c. dudum. ff de manu. testamen. l. testamento seruos. ff. de leg. 2. l. cum pater. §. rogo. infra de iudi. c. cū deputari. ff. de fideicommis. liber. l. Thays. §. sorore. Sed contra præsumitur non idoneus, nisi probetur idoneus. C. de his qui ueniā ætatis impe. l. 3. C. de probatiō l. 2. ff. de magistratibus. l 1. §.
5 magistratibus. † Item in dubio præsumitur quis excommunicatus. vt inf. de sent.
6 excom c. cum desideres. § secundæ; † & potius præsumitur fornicatio, quàm matrimonium. ut 30 q. 5. c. aliter. & c. nostrates. Solutio, primum generale est, & secūdum casuale, quod in casibus superiorib. locum habet, & maximè in his quibus timetur periculum animæ, ubi præsumimus aliquem fore pagnum. ut de consec. dist. 4. c. paruulos. & c. nulla. inf. de bap. & eius effec c. 1 præsumimus ecclesiam nō consecratā. ut de consec. dist. 1. c. solenniter. & ca. ecclesiæ. præsumimus inordinatum. ut 68. di. c. presbyteri. & c. se.

SVMARIVM.

1 *Episcopus renuncians episcopatui an & quãdo possit conferre ordines.*
2 *Minores ordines a quibus conferantur.*
3 *Ordines quot sunt.*

De Ordinatis Ab Episcopo Qui Episcopatui resignauit. Rubrica.

IN tractatu ordinandorum, qui præcedit & sequitur, interponitur rubrica de ordinatis ab episcopo qui resignauit
1 epis uel excommunicato. In quo † breuiter est distinguendum; an episcopus renūciet loco tantum, vel loco & dignitati. In primo casu renuncians, episcopus remanet, nullius tamen episcopatus, & ideo ordines conferre potest in sua quondam diœcesi, & in aliena de consensu tamen & voluntate diœcesani loci. In secundo uero casu, nec minores nec maiores ordines cōferre potest. Si tamen aliqui minores ordines à tali receperunt nescienter, tolerantur in illis, & ad maiores licitè promouentur. Sed si à tali sacros ordines scienter receperint, executionem officij non habebunt. Si ignoranter, nisi grassa & supina fuerit eorum ignorantia cum eis poterit dispensari. vt infra eo. tit. ca 1. Facilius autem pontificalia exercere permittitur ei qui cessit loco tantum, quàm ei qui cessit loco & dignitati. Et est ratio, quia in primo casu præsumitur quis cessisse ex debilitate, uel ex alio iusto impedimento, vel saltem contemplationis amore. In secundo uero casu, uidetur ex conscientia criminis resignare, ut sup de renun c. post translationem. §. ult. quamuis sex sunt causæ, propter quas cedendi licētia postulatur. vt sup. de renunc. nisi cum pridem. in prin. Toleratur autē si ab his, qui renunciauerunt dignitati & loco, minores ordines cōferantur, & est ratio quæ
2 hic assignatur; † quia minores à non episcopis conferuntur ut psalmistatus, hostiariatus, & lectoratus, scilicet a corepiscopis olim, & ab abbatibus hodie. ut 69. dist. cap. quoniam. Item presbyter confert psalmistatum. vt 24. distin. cap. psalmista. Quidam tamen intelligunt illud dictum psalmista non de ordinis collatione, sed de ordinis executione, sed hoc non placet, quia ibi dicitur, quòd psalmista pōt sumere officium sola iussione presbyteri, non dicit officij executionem: Illi autem qui dicunt ordinem psalmistatus conferri ab episcopo executionem uero iussione presbyteri, mouentur ex eo, quod fit in collatione aliorum ordinum: Nam & in alijs ordo confertur ab episcopo; & in signum executionis datur ab eodem episcopo aliquid ordinato, quod in hoc ordine non seruatur. Sed obijcitur, nullus debet sine titulo ordinari. ut 70. dist. ca. 1. & 2. Sed solus episcopus confert titulum. ut 16. q. 7. c. nullus. ergo &c. Ad quod Respondeo, quia hoc locum habet non in minoribus ordinibus, sed in sacris. Et
3 no. † quòd nouem sunt ordines, quinque minores & non sacri, quatuor autem maiores & sacri. Minores sunt psalmistatus, hostiariatus, lectoratus, exorcistatus, & accolitatus. Maiores sunt subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus, & episcopat⁹. Alij uero dicunt. 7. esse ordines, negant enim psalmistatū & episcopatū esse ordines,

net, sumunt hoc ex illo decreto. 77. distin. c. illud. Sed quod psalmistatus sit ordo, probatur. 34. dist. c. psalmista. 21. dist. c. clericos. 32. dist. c. seriatim. 82. dist. c. clericũ infra de æta. & quali. c. cum cõtingat. 27. q. 1. c. si quis episcopus. & ad d. c. illud qđ primi pro se inducunt sic respondent, ꝙ ibi dum dicitur, primo sit hostiarius, illud primo non recipiat præcedentia, sed sequentia; licet alias primus & proximus dicatur, quem nemo præcedit. ut infra de uer. signi. c. Ioseph. ff. eo. tit. l. ꝓximus. De episcopatu quod sit ordo ꝓbatur. 77. dist. c. 1. infra de presbyt. non bapti. mi. c. ueniens. 21. dist. c. cleros. 54. dist. c. si seruus. in uerb. episcopalis ordo. &c. & quod dixi presbyterum posse conferre ordinẽ psalmistatus, intelligo de presbytero parrochiali, ad quem spectat cura ecclesiæ, & competentius in archypresbytero uel plebano. Item intelligo hos posse conferre in diebus dominicis, & in alijs festis, sicut in episcopo dicitur supra eo. c. de eo.

3 † Et nota quod cũ his, qui ab excommunicatis recipiunt ordines ignoranter, poterit dispẽsari per suos episcopos. ut infra eo. ti. c. 2. Fiet autem hæc dispensatio quoad executionem excommunicatus enim etsi caracterem cõferat quem habet, executionem tamen quam nõ habet, conferre nõ potest. 1. q. 1. c. gratia. & c. statuimus. & j. q. 7. c. Daybertum.

SVMMARIVM.

1 *Ordinandorum ætas & qualitas.*
2 *Aetatis defectus repellit ab ordinatione.*
3 *Episcopi ubi debeant consecrari: & ubi Metropolitani, Primates, & Patriarchæ.*
Papa ab episcopo Hostiense consecratur.
4 *Forma ordinandi episcopos.*
Sacramenta ecclesiastica unitatis sunt, & diuidi non debent.
5 *Substantialia ordinum quæ sint.*
6 *Missa an sit de substantia ordinum.*
7 *Promotus in episcopũ aliquo ordine prætermisso, an alios ordinans, ordines conferat.*
8 *Mulier ordinata caracterem non recipit.*
Mulieribus quæ sint prohibita.
9 *Clauis regni cælorum Apostolis tradita fuit.*
10 *Prælatus an possit cogere clericos inuitos ad ordines recipiendos.*
11 *Ordinem an recipiat qui coactus ordinatur.*
12 *Clericus ꝓmoueri & petit ordinari ubi uult prælato autem remitente quid sit.*
13 *Ordinati ab episcopo alieno sine licentia proprii episcopi, an recipiant ordinis executionem.*
14 *Ecclesiæ parrochialis iura uel regimen cui committi debeant.*
15 *Clericus an plures ecclesias habere possit.*

De Aetate Et Qualitate ordinandorum. Rubrica.

DICTVM est supra de ordinandis, nunc dicendum est de præficiendis; & quia in præficiendis tria requiruntur, scilicet ætas, qualitas, & ordo. idcirco subijcitur rubrica de æta. & qualit. in ordine præfi. In præficiendo in episcopum requiritur ætas 30. annorum exacta & completa. ut sup. de elec. c. cum in cunctis, in j. resp. Sed uidetur quòd sufficiat inchoata secundum quod legitur ff. de mu. & ho. l. ad rem publicam. Sed illud obtinet in secularibus dignitatibus; uel hoc est speciale in episcopali dignitate, uel distingue breuiter. Quandocunque fauor est in causa ut in usucapione, & tunc uel minimo momẽto nouissimi temporis sufficit inchoari. ut ff. de diuer. & tempo. præ. l. in usucapione in prin. Quandoque odium, ut in præscriptione 30 an. & tunc oportet annum impleri. ut. ff. de actioni. & ob. l. in omnibus: Quandoque utrunque est in causa fauor & odium, & tunc computatur tempus de momẽto ad momẽtum. ut ff. de mino. l. 3. § minorem. In præficiendo personatum uel ecclesiæ parrochiali requiritur ætas 25. annorum. ut in d. c. cum in cunct. s. § inferiora. & in hoc casu sufficit, si quis ultimũ annũ attigerit, ut ibi dicit. Sed obijcit, qđ ꝓficiẽdi sũt decanatui, præposituræ, archypresbyteratui, & ecclesijs parrochialibus, presbyteri fieri debẽt. ut inf. eo. ti. c. 1. & c. preterea, uel esse dẽt ut 60 di. c. 1. 2. & 3. sed presbyter esse uel fieri nõ põt nisi in 31 anno. ut in sequentibus apparebit ergo &c. Ad quod respondeo, ꝙ in his, de quibus ꝓximè dictũ est, tẽpus sacerdotij arctatũ est per d. ca. cũ in cunctis. & ad huiusmodi personatus assumpti in 25. an. possunt, & ad sacerdo-

tium promoueri, quam illis personatib. & regiminibus ecclesiarum parrochialiũ onus sacerdotij sit annexum. Hic circa ætates præficiendorum, & circa ætates ordinandorum distingue, quia aut quis ab infantia traditur militiæ clericali: aut est grandæuus, qui postulat ordinari. In primo casu à 7. an. usque ad 12 potest recipere omnes minores, vsque ad accolitatum; post. 12. an. quandocunque recipiet accolitatum in 20. an. uel in 21. recipiet subdiaconatum. ut 26 an. diaconatũ. in 31. presbyteratum ut 77. dist. c. in singulis c. quicunque & c. seq quamuis hodie in quibusdam temp⁹ sacerdotij sit arctatũ, ut superius dictũ est In secundo casu, scilicet cum grandæuus postulat ordinari; potest recipere ordines hoc modo. In primis duobus annis postquam clericus fuerit, recip. et omnes minores, in reliquis quinque, omnes maiores. ut 77. dist. c. quicunque, dispensatiue tamen propter necessitatem ecclesiæ posset laicus grandæuus recipere omnes ordines infra annum, & dimidium; monachus uerò p annum ut 77. di. c. monachus Sed quamuis hęc temporaliter sint statuta: Episcopi tamen nostri temporis in clericorum multitudine gloriantes, pueros ad sacros ordines promouent, his interstitijs non seruatis. ut sup. de tẽp. or. c. uel non est compos, facit hoc nimia episcoporum remissio, q pompã multitudinis quærunt, & putant ex hac turba aliquid sibi dignitatis acquiri, aut quibus aliud præstare non possunt, ordines largiuntur, quod tamen oportet districti semper esse iudicij; rarum est. n. omne quòd magnũ est, ut 59 dist. c. si officia ad fi.

2 † Et est sciendum, quòd pp defectum ætatis repellitur quis ab ordinatione. vt 77. dist. c. in veteri, & ab electione. ut sup. de electi. c. cum in cunctis. Hos omnes ordines conferre debet episcopus de consilio suorum clericorum vt 24. dis. c. episcopus. Maiores conferre debet in ecclesia episcopali. ar. 77. dist. c. 1. Minores in qualibet ecclesia sui episcopatus. ar.

3 75. dist. c. quando. † Episcopi autem consecrantur ubi Metropolitanus elegerit ut 51. dist. c. vlt in fin. Metropolitani, Primates, & Patriarchę i suis ecclesijs, ut sup. de tem. or. in fin. quod intelligo, nisi necessitas aliud exigat, ar. 63. dist. ca quanto 23. dist c. in nomine domini. Papa consecratur ab episcopo Hostiensi, qui in hoc uicem Metropol. obtinet, & in sua ecclesia, si hoc fieri potest, alioquin in quacunque & extra urbem. vt 23 dist. d. c. in nomine

5 domini. De forma † ordinandi seu consecrandi episcopos legitur 23. dist. c. episcopus 65. dist. c. 1. & infra de sacra unc. c. cũ venissent. De forma ordinandi alios clericos legitur 24 dist. c. presbyter, cum reliquis c. vsque ad c. psalmista. Et est sciendum, quòd si contra formam ecclesiæ ordinetur, nihil agitur. argu. 12. q 2. ca. sine exceptione 30. quæ. 5. c. aliter de conse. di. 2. c. reuera 68. di. c. cor episcopi. quod intelligo cum committitur aliquid, quod est de substantia arg inf. de statu. monac. ca. cum ad monasterium in fi. inf. de conditi. appo. c. ulti. 32. q. 2. c. solet quæri, substantialia enim mutari nõ possũt, inst. de hęredi. quæ ab intesta. defe. §. minus. ff. de cap. dimi. l. eas obligationes, Si ergo unum de substantialibus omittatur, nõ ualet quod agitur. arg. 38. dist. c. quæ ipsis; & idem dico si diuiduatur, si vnus episcopus manũ imponat, & alius episcopus, vel simplex presbyter benedictionẽ infundat: ut 23. dist. c. quorundam. Nam sacramenta ecclesiastica unitatis sunt, & diuidi non debent ut de con. dist. 2. ca quia passus. 24 q. 1. c. quia loquitur. Sed ijs obstare uidetur quod in eodem, c. quorũdam, dicitur gradum sacerdotij, vel leuitici ordinis, quem peruersè adepti sunt, amittant, factum respiciunt & non ius; & quatenus de facto adepti sunt, eatenus de facto amittant,

5 Quæ † autem sint de substantia ordinum dubitatur, credimus tamen librum, qui ponitur super ceruicem cõsecrãdi, ut 23. dist episcopus, fore de substantia. Item numerum consecrãtium nã Metropolitanus cum duobus episcopis ad minus consecrabit. ut sup. de tẽp. or. c. nec episcopi. inf. de sacra. unc. c. 1. i prin. uel tres episcopi ut 64. di. c. cõprouinciales c. di. 66. porro. Item quod unus ordinationem totam perficiat, nã si vnus partem ordinationis faciat, & alius aliã partem, nihil agitur, sicut & si unus baptizãdum immergat, & alter

alter proferat uerba, uel si unus proferat partem illorum uerborũ. Ego te baptizo &c. & alius aliã partem; sicut & etiam nihil agitur, cum uerba canonis diuidũtur: non sic in his, quæ canonem missæ præcedunt, uel sequuntur, quæ diuidi possunt, & per plures expleri. ut 7. q. 1. c. nihil. Sed quid si duo episcopi simul ordinant, ita ut uterque manum imponat, uterque omnia uerba proferat? puto ordinem eundem cõferri simul, & ab utroque. Et eodẽ modo dico cõferri baptismũ cum duo simul immergunt, & simul proferunt uerba; Sic dico eandem sententiam simul & à pluribus ferri, cum plures iudices uel arbitri simul pronunciant ut. ff. de arbi. l. Item si unus. § Item si plures. Vnctionem autem non putamus esse de substãtia, & idõ omissa suppletur. ut inf. de sac. unc. c. 1. in prin. Item impositionem manus; uel si quis pro chrismate, oleo fuerit delinitus. inf. de sac. nõ ite. c. 1. Quidã tñ dixerunt ꝙ in ordinatione necessaria nõ est manus impositio cum tactu corporali sed sufficit sola manus extẽsio, arg. ad hoc. ff. de acqui. pos. l. quod meo, sed hoc non placet. ut inf. de sacra. nõ iterã. c. ult. Item tempus ordinationis, & ætas ordinandi, non sunt de substãtia. ut not. sup. de tẽpo. or. §. 1. in fi. Itẽ ꝙ qs ordinetur a suo episcopo, nõ est de substantia. 9 q. 2. c. Lugdunen. ꝙ à latino, non à græco, ordinetur latinus. ut sup. de tẽpo. ord c. cum secũdũ. & c. quod translationem. Item quòd quis ad singulos ordines & per debitas interstitias temporum ordinetur. ut sup. de tẽpo. ord. c. literas. Item dubitatur an ieiunium ordinãtis & ordinandi sit de substãtia? uidetur ꝙ sic. ut 75. dist. c. quod à patribus. & idem uidetur in alijs sacramentis, ut non conferantur a nõ ieiunantibus uel a pransis vt 67 dist. c. reliqui. de conse. dist. 2. c. liquido. & di. 4. c. ut ieiunij. & c. ut episcopi. & maximè in ordine hoc dicendum uidetur, quòd Pau. & Barnabas apostoli ieiuni manus imponebant. ut 75. dist. c. ꝙ die dominico, quod ob reuerentiam sacramentorum est inductum. Hugo. tñ dixit ꝙ pransus confert ordinem, & prãsus recipit, & idem dicit in quolibet alio sacramento, excepto sacramento Eucaristiæ. quod non credit confici, nisi tantum modo a ieiunis, ut de con. disti. 2. c. liquido. Sed Ber. Lauren. & Io. dicunt contrarium ex eod. c nã ibi dicitur, post cœnam dominus discipulis corpus & sanguinem suum tradidit, quamuis ibidem statuatur ne pransus conferat, aut pransus accipiat

6 Item quid de missa, † nunquid est de substantia ordinum? Responsio dubitatur, & ideo in hoc, & in alijs, que in ordinationibus obseruari mandãtur, nec cõstat an sint de substantia, uel de solennitatibus, nec p aliqua iura inuenitur ꝙ omissa suppleri debeant, credendũ est his omissis ordinem non fieri, & ideo iterandum, nec tunc intelligitur iterari, quia non intelligitur iteratum quod ambigitur esse factũ ut. inf. de presbyt. nõ bap. c. ueniens, uersu si 66. dist. 2. ca. presbyteri: de cons. dist. 1. c. solennitates. Sed quæritur de

7 illo, † qui prætermisso aliquo ordine, nõ tñ sacerdotali, promouetur in episcopũ, an ordinans alios, cõferat ordines? & est dicendum ꝙ sic, dummodo non conferat illum ordinem, quem non habet, quia tunc nihil ageret. ut 1. q. 1. c. gratia & j. q. 7. c. Daybertum. De eo autem, qui nullos ordines habens celebrat, dicemus infra de presbyt. non ord. mini. Quid de

8 muliere, † nunquid si ordinetur, recepit caracterem? Respondeo non, impediente sexu & constitutione ecclesiæ, nam mulieres quamuis doctę, sanctę, ac religiosę, & etiam abbatissæ nec prædicare, nec benedicere nec excommunicare, nec absoluere, nec pœnitentias dare, nec iudicare, nec officium aliquorum ordinum possũt exercere. ut 23. dis. c. mulier & c. sacratas 33. q. 5. c. mulierem infra de sent. excõ. c de monialibus quamuis abbatissis obedientia & reuerentia debeatur, & ipsarũ salubria monita & mandata debeãt obseruari. ut inf. de ma & obe. c. delicta.

9 † Nã licèt beatissima uirgo dignior & excellentior fuit omnibus Apostolis, non tamen illi, sed istis dominus claues regni cœlorum commisit. ut inf. de pęn. & re. c. noua, Nec præmissis obstat quod legitur. 27. q. j. c. diaconissam. & c. si quis rapuerit, iura enim illa loquuntur de diaconissis, non quæ ordinem diaconalem habeant, sed

quæ inter alias moniales prærogatiuam aliquam obtineant, fortè circa homelias in matutinis legendas. Item non obstat. 32.dist c. presbyter, ibi enim appellatur presbytera quia presbyteralis; non quòd esset ordinata, sed ordinati socia: unde in sequenti canone appellantur tales fęminæ, seniores uniuerę, uel matricuriæ, i. matronæ, curam habentes ecclesiæ. sicut dicuntur matresfamilias Sed quæritur 10 † an prælatus possit cogere clericos inuitos ad ordines recipiendos? & certè quidam canones dicunt, non debere aliquē inuitum cogi, ut 24.dist.c 1.& 2.&.c.ubi. quidam uerò dicunt contrariũ ut 74 dist. c. si qui clerici &. c. placuit. Item circa modum cogendi etiam iura uariare uidētur; alicubi enim dicitur aliquem cogendum per subtractionem beneficij, uel dignitatis ut 74 dist c.episcopũ; alicubi uerò dicitur, quòd minores maioribus in ordinibus præferantur, ut sic maiores in dignitatibus & priores in tempore uidentes, minores & posteriores ad ordines maiores promotos, honorem quem refugerant appetere cogātur & quæstum. ut 74. dist.c.consuluit. Prima discordia canonũ sic consueuit ad concordiam reuocari, ut iura illa, quæ dicunt inuitum non compelli, loquantur in absoluta coactione; alia uerò, quæ dicunt inuitum fore cogēdum, loquantur in coactione conditionali. Secunda discordia circa modum cogēdi sic sedatur; ut canon ille, qui dicit aliquem cogendum per subtractionem dignitatis, locum habeat cum necessitas exigit aliquem ordinari: Alius uerò canon, qui dicit sic inuitos cogi debere, scilicet ut minores maioribus in ordinibus præferantur, intelligatur cum utilitas exigit aliquem ordinari; sed hæc solutio impugnatur per decre.quę loquitur in utroque casu scilicet necessitatis uel utilitatis alternatiuè, & tamen in utroque casu inuitum cogi debere per subtractionem loci & beneficij ut inf.co.tit.c.quęris: Ad quod dic, diuersas inueniri circa hoc pęnas in iure, erit aũt in arbitrio prælati per quem modum, & per quam pęnam cōpellat, ita tamen ut una a principio sit contentus, ad alteram nihilominus processurus, si hoc meruerit proteruitas contumacis. ut infra, ut lite nō cōtest.c.qm̃ frequēter. Vel distingue plenius cum Raymundo, quia aliquando uult episcopos cogere clericum ad recipiendum ordinē annexum beneficio, uel dignitati quam habet: aliquando ad recipiendum alium. In primo casu uidelicet cũ electum in archidiaconatũ uult cogere ut fiat Diaconus; electũ in Decanũ, Archispreby terũ, uel Præpositũ, uel Abbatē, ut fiat presbyter, pōt p subtractionē illius dignitatis uel beneficij, & appellatiōe remota ut 60.di.c.innouamus. suprà de elec c.cũ in cũctis inf.eo. tit. c. 1. in fi. Fallit tamen hoc in uno casu, scilicet cùm sine culpa sua post electionem & confirmationem, sed ante ordinē incidit in irregularitatem ar. ad hoc in d. c.cum in cunctis de elect. in uerbo illo, si canones non obsistāt. Quidam tamen nō admittunt hunc casum p decre.inf. eo ca. 1.in fi. Sed illa intelligitur, cũ sua culpa cōtraxit irregularitatē, & sic non obstant iura quæ illi contraria assignantur. infra de cle.ægro.c.1.ff.de sta. ho.l. qui furē. ff. de postu.l.1.§.casum 60.dist.c. præcepta. In secundo casu, cum uult aliquem compellere ad recipiendum ordinem non annexum beneficio uel dignitati, subdistingue; quia aut necessitas uel utilitas ecclesiæ exigit aliquos promoueri ad ordinē illum, aut non. In primo casu iterũ subdistingue; quia aut ille clericus excusat se ratione criminis quod se commisisse proponit, aut ratione alterius impedimenti quod se dicit incurrisse, aut sola uoluntate. Si se excusat ratione criminis, debet episcopus promouere inferiores idoneos ad ordinem, & ipsum contradicentem remouere à beneficio quod obtinet in illa ecclesia, nisi aliter sit ualde utilis uel necessarius illi ecclesiæ. ut inf.eo.tit.c. quæris, & sic pōt intelligi illud c. cōsuluit 64. dist. Si uero excuset se ratione alterius impedimenti, puta, propter infirmitatē, uel aliud impedimentum tēporale, uel perpetuũ, nō prouenieñs ex delicto suo. nō est cogendus, & si cogeretur, esset eius appellatio admittenda: sicut dicitur in tutore cuius legitima excusatio non admittitur. ut ff. quando app.sit.l.1.§.si quis tutor.

tos. Si autem sola uoluntate clericus se excuset, nullam aliā causam prætendens. nisi quia non uult, debet compelli app. remota per substractionem officii & beneficii. ut 74. dist. cap 3. & 4. & infra eod. tit. c. quæris: & ubi non exigit utilitas uel necessitas ecclesiæ, non debet eos cogere inuitos; & si faciat, est puniēdus ut 74. dist. cap. 1. & 2. & cap. ubi; dicitur aūt exigere utilitas ecclesię, quando ecclesia indiget aliquibus ministris, & non sunt in ecclesia alij idonei præter istū, quem episcopus uult compellere: necessitas autem exigit, quando ecclesia indiget ministro, & nullus alius est idoneus in ecclesia præter istum, quem episcopus uult compellere.
11 Circa † hanc distinctionem quæritur utrum recipiat characterē, qui coactus ordinatur. Ad hoc dicas quod sic, si coactio est cōditionalis ar. 74. dist. c. ubi ista. 45. dist. c. de iudæis. 1. q. 1. c. quod qdā. Nā in tali casu est ibi uoluntas ordinari saltem indirecta ut 15 q 1. c. merito. Sed si fuerit absoluta coactio, tunc nec character infigitur, sicut nec in tali casu confertur baptismus, ut infra de bap. & eius effectu. c. maiores. arg. l. dist. c. presbyteros. infra de his quę ui: metus ue causa fiūt c. sacris. Sed nunquid continere tenetur is, qui cō ditionali coactione est ordinatus? uidetur ꝙ sic, ne alias uideatur ordo contemni. ar. 45. disti. c. de iudæis. in fi. quia coacta uoluntas; est uolūtas. ut 15. q. 1. c. meritò, & hæc maxime secundum illos, qui dicunt uotum continentię fore annexum sacro ordini. ar. 28. dist. c. diaconi 84. dist. c. cum in præterito. Ad hoc dicunt quidam ꝙ talis continere tenetur, nam licet non debuerit cogi ad ordinem suscipiendum, susceptum tamen etiam per coactionē seruare tenetur per. d. c. de iudæis. Io. dicit non teneri, si metus uel coactio fuit talis, quæ posset cadere in constantem uirum, alias sic. ut infra quod met. causa c. j. & c. cum dilectus filius, Itē quia integritas corporis res uoti est. non præcepti, suaderi potest, imperari non potest. ut 32. q. 1. c. integritas, & continentia non debetur, nisi uoluntaria. ut dist, 31. c. ante triennium 20 q. 3, præses. Pone ergo, quod non tenetur continere, quia talis metus interuenit, qui potest cadere in constantem uirum, nunquid vtetur priuilegio clericali? Videtur quòd sic, si uelit uiuere clericaliter, arg. 32. si qui uero sunt clerici. quod credo uerum, nisi penitus transiret ad contrarium actum. vt 84. c. quisquis. Vel aliter dicas, quòd si prius habeat uxorem legitimam, poterit illa uti sine peccato, & secundum hoc solue præcedentem quęstionem: Si tamen ipsa vellet continere, & ipse nollet, non haberet priuilegium; alias si ipsa nollet, & ipse uellet quantum in se esset, nā tunc haberet priuilegium si viueret clericaliter, vt dictum est arg. 27. q. 2 c. multorum. Si verò ante non habebat vxorem legitimam, tenetur præcisè continere. argu. illius. ca. de iudæis.
12 Quid si † clericus uult promoueri, & petit ordinari, prælatus autem non vult, quia forte nouit eum secreto impeditum, ratione criminis non enormis? Respondeo, si est clericus secularis, monebit eum ut desistat à tali proposito. Sed si monitus nihilominus instat, prohiberi non potest, vel impediri. ut sup. de tempor. ordin. cap. ulti. non enormis ideo dixi; quia quod operatur crimē mediocre manifestum, hoc operatur crimen enorme occultum, vt probaē. sup. de tempor ord. c. ulti. & notaui. eo. tit. § circa, & idem intelligo, cum prælatus nouit clericum impeditū, vel irregularē ex defectu, puta, propter bigamiam, uel defectum natalium; quia tunc nec ordinabit; nec faciet ordinari. Sed opponitur de corpore Christi, quod maius est omnibus sacramentis, vt de conse. dist 2. c nihil; & tamen dispensator non prohibebat pingues terræ, id est, peccatores mensam domini manducare, sed exatorem timere moneat, vt de conse. distinctio. 2. cap. non prohibeat, & dominus Iudæ bucellam tradidit, vt de conse. distin. 2. c. sancta, & c. sicut Iudas, scilicet, die Iouis sancta cum præcedenti die prodit non fecisset, ut de conse. dist 2. cap. liquidò. Ad primum respondeo, illud locum habet in corpore Christi, ad quod suscipiendum sola contritio facit habilem. ut de consec. disti. prima c. quotidie, secus in ordine, ad quem nec peracta pœnitentia dignum

facit si de crimine enormi agatur, vt in prædicto. §. Circa notaui. Ad secundum sic. Hoc fecit dominus qui superior est omni iure, cui dici non potest cur ita facis? quod tamen ideo fecit, vt nos instrueret, occultos peccatores per tolerantiã substinere vt 2. q. 1. c. vnus. in fi. Vel potest ad vtrunque simul responderi, vt dicã aliud ĩ sacramẽtis necessitatis, & aliud in sacramentis dignitatis. 1 q. 1. c. remissionem § sed notãdũ, si ergo decretalis illa ex tenore literarũ loquitur in clerico seculari cuius peccatum non enorme occultum est, notum tamen prælato: vel loquitur in clerico, qui petit ordinem ratione beneficij vel dignitatis, cui est ordo annexus; secus si ius petẽdi non habeat. ut eo. tit c. de tempõ. ord. c. ad aures: vel dic, ꝙ illa loquitur in regulari, qui contra voluntatem sui prælati forte scientis aliqua secreta commissa ipsius promoueri non debet; regulares enim fortius sunt astricti suis prælatis, quàm seculares. ut 12. quæ. 1. c. nõ dicatis. Item pone quòd episcopus vult aliquem compellere ad recipiendũ ordinem, & hoc facit propter odium, & nihilominus hoc exigit utilitas ecclesiæ illum ordinari, nunquid tenetur iste recipere ordinem? videtur quòd non, quia episcopus non potest sibi taliter præcipere, scilicet propter odiũ uel aliã causam inhonestam; & si compelleret illum, uidetur quòd deberet deponi, licèt utile esset illum ordinari. ar. 45. dist. c. 1. & c. Episcopũ. inf. eo. ti. c. tuam. Credo tamen contrarium, quia licèt episcopus sic peccet præcipiendo, iste tamen debet parere ex quo non est malum quod præcipitur, imo iustum & vtile ecclesiæ 11 q 3. c. quid ergo 23. q. 1. c. quid culpatur, in fin. 33. q. 5. ca.
13 manifestum. In summa nota † quòd ordinati ab episcopo alieno sine licentia proprij episcopi non recipiũt ordinis executionẽ, ut sup. de tempo. ord. c. quòd trãslationem; qui autem extra tempora debita se faciunt ordinari, dẽnt deponi. ut sup. de tempo. ordi. c. sanè, potest tamẽ proprius episcopus cũ talibus dispẽsare, ut sup. de tempo. ord. ca. consultationem. De qualitate præficiendorum non amplius hic prosequor, quia de ea tractaui. sup. de tem ordi. ubi prosecutus sum regulas apostolicas.
14 † In summa tamen notabis, quòd cura uel regimen ecclesiæ parrochialis minori 25. annis committi non potest. ut sup. de elect. c. cum in cunctis. §. inferiora. Nec obstat infra eo. ti. c. indecorũ Nam licèt prohibeatur committi regimen ecclesiæ parrochialis infra 14 annũ, nõ sequitur quòd in 15. nõ posset cõmitti, uel ante 25. nisi morũ probitas suppleret defectum ętatis: vt 77. dist. c. ult. C. de proxi. sacro. scrinio. libr. 12. l. 1. & l. vnicuique; uel in illo. ca. cum in cunctis. ostenditur quid de iure cõmuni debeat, in illo. c. indecorum. à quo anno episc. possit dispen-
15 sare. Item plures † ecclesias clericus habere non debet. vt 21. q. j. c. j. & 2. nisi in quinque casibus. Primus propter unionẽ, ut 10. q. 3. c. unio infra de reli. do. ca. quia. Secundus propter raritatem clericorum. ut 21. q. j. c. cleri. in fi. Tertius cum ecclesia est annexa præbẽdæ uel dignitati, ut inf. de præben. c. Extirpandæ. Quartus si quis unam habet intitulatã & aliam commendatam. vt 21. q. 1. c. qui plures. Quintus cũ vna dependent ex altera inf eo. ti. c. Eam te. Dicitur autem una ecclesia dependere ex altera sicut loquitur decr. de rel. do. in c. quia sicut, & duæ arbores vniuntur si iuncturam habeant supra terram. ut ff. arb. fur. cæ. l. si gemina arbor. & sic si una ecclesia subsit alteri, licèt prælato utrique pesse; ita tamen ut in maiori resideat & in minori seruiat per vicariũ, ut inf. de præben. c. Extirpandæ. Item si maior ecclesia construat aliquam minorem in proprio fundo, nihil impedit eundem præesse utrique, scilicet maiori & minori. nã & episcopi dispensatione vnus prælatus diuersis ecclesijs præesse potest, ut 70. distinctione c. sanctorum. Item nota, quòd qui reputatur dignus ad unum ordinẽ uel honorem, non debet ad alium reputari indignus, ut inf. eo. ti. c. Accipimus 74. di. c. gesta. 1. q. 1. c. Christus. arg. ad illud inf. de accus. c. nulli. inf de sent. excom. c. in pñsentia. ff. de libera. causa. l qui sciens. ff. ad legẽ Iul. de adulterijs. l. si uxor. in fi. ff. sol. matr. l. uiro atque uxore. Sed arg. contra ff. de suspect. tut. l. 3. § quæri põt 12 disti. c. nos c. onsuetudinem 15. q. vltima c. 1. & c. Si quis

c. Si quis presbyter 34. dis. c. locorum & l. dist. ca. quicunque. circa hoc sic puto fore dicendum, quòd si ordinator illum, quē ad unum sacrum ordinem ordinauit, per se examinauit, ab illo repellere non pōt, nisi forte postquam promotus fuerit, reddiderit se indignum ut in d. c. accepimus; secus autem si per alium examinauit, frequentius enim Archidiaconus examinauit ordinandos. vt no. sup. de tempo. ordi. §. Nunc videamus.

S V M M A R I V M.

1 *Vnctio quid sit, qui & a quo inunguntur. et nume. 2.*

2 *Vnguntur manus sacerdotis chrismate cum ordinatur.*

3 *Christianus quilibet bis ungitur ante baptismum.*

4 *Vnctiones sacræ quid significent, & quid operentur & nu. 5. remissiuè.*

De Sacra Vnctione. *Rub.*

DICTVM est supra de ordinandis, & de præficiendis; sed quia aliqui ex ordinandis, & aliqui ex his qui præficiendi sunt dignitatibus, inunguntur, ideo subijcitur hic rubrica de sacra vnctione. Videamus igitur. Quid sit vnctio, Qui & a quo inungantur: Quid significent unctiones. Item quid operentur. Et est sciendum
1 † quòd duplex est vnctio, exterior, & interior. Per exteriorem visibiliter corpus inungitur. Per interiorem inuisibiliter cor inungitur. Exterior signat interiorem. Interior autem est significatum exterioris & signum inuisibilis gratiæ, quā vnctio visibilis agit, & auget si dignè sumatur. ut in hoc titu. in 1. respon. Est autem vnctio, quod ipsum uerbum sonat ut ff. iudi. sol. l. iudicatum. Chrismate, quod ex oleo & balsamo conficitur, caput & manus episcopi consecrantur. Quid
2 † autem significet oleum, quid balsamum, quid unctio capitis, quid manuum, in litera explanantur. Vngitur princeps, nam in veteri testamento ungebantur reges. ut 70. dist. c. 1. Sed tuncungebantur in capite, sed vnctio capitis in brachium est tanslata, vnde hodie principes inunguntur in brachio, humero uel armo. Quid autem hæc significent, in litera continetur. Et est sciēdum, quòd princeps oleo delinitur ut hic. § Vnde, ad fi. Vnguntur manus sacerdotis chrismate cum ordinatur, vnde oratio illa, Consecrare & sanctificare digneris domine manus istas per istam vnctionem & per nostram benedictionem, communis est & episcopis & presbyteris. ut hic, & 16 q. 1. c. generaliter. § hoc idem, circa fi. Inunguntur & reges, ut infra eo §. quia uero
3 in prin. † Inungitur quilibet christianus bis ante baptismum, scilicet oleo benedicto primum in pectore, deinde inter scapulas; & bis post baptismum, scilicet, chrismate sancto, primum in uertice, deinde in fronte. Chrismate autem signare, munus episcopale est, ut 95. dist. c. peruenit. & c. presbyteros. de conse. dist. 5. ca. omnes c. de his c. manus. & c. nouissimè: & 68. di. c. quamuis sup. de consue. c. quan
4 to. Quid † autem significent istæ unctiones ante baptismum, & quid illæ quæ fiunt post baptismū, dicitur hic, & de cō. dist. 5 c. spiritus sanctus. Vngitur ecclesia, cum dedicatur, altare, cum consecratur; calix autem, cum benedicitur. ut inf. eod. §. vngitur: & hæc consecratio ecclesiæ, uel altaris fieri habet cū missa & alijs solemnitatibus, quæ leguntur de consec. dist. 1. c. 1. & 2. Sed quod dixi supra, paruulos bis ungi ante baptismū, & bis post baptismum, sed ante baptismum oleo, post baptismum chrismate, recipit contrarium ex eo ꝙ legitur. 11. disti. c. ecclesiasticarum, quod c. duobus modis obstare uidetur. Primo, quia dicit quod ter inungitur puer. Sed dico quod ter inungūtur quos baptizamus, vnde ter inungimus usque ad baptismum, semel in scapulis, iterum in pectore; & hoc oleo sancto, tertiò in uertice, & tunc chrismate & tempore baptismi, quarta autē unctio fit post baptismum in frōte, & illa fit chrismate. Secundò uidetur obstare in eo quòd dicit, ter inungimus oleo; cum duæ tantum primæ vnctiones fieri habeant oleo, tertiò uero chrismate, ut dictum est. dico illud

uerbum,

verbum, oleo, quo ad duas primas vnctiones, significare proprie: quo ad tertiã vnctionem, quę fit in vertice, improprie: Nã ponitur oleum pro chrismate, sicut econuerso chrisma ponitur pro oleo. ut 95. dis. c. illud. Vnctio igitur Principum, Patriarcharum, Primatum, Archiepiscoporum spectat ad summum Pontificem; Episcoporum ad Metropolitanos; sacerdotum, ecclesiæ, altaris, & calicis, ac paruulorum consignatio post baptismum, respicit ad Episcopos. Vnctio uero paruulorum ante baptismum spectat ad simplices sacerdo-
5 tes. Quid autem † istæ unctiones significent, & quid operentur. satis hic in litera declaratur.

SVMARIVM.

1 *Sacramentum quid sit, quid signum, sacrificium, & misterium.*
2 *Sacramenterum quot species sint.*
3 *Sacramentorum effectus quis sit.*
4 *Sacramentorum quæ sunt reiterabilia, & quæ non.*
5 *Sacramenta quare instituta fuere.*
6 *Baptismũ reiterans qua pœna puniri debeat.*

De Sacramentis Non Iterandis. Rub.

DICTVM est supra de sacramento vnctionis: sed quia quædam sacramenta iterari non debent, nam per iterationem iniuria fit sacramentis, quasi primo collata & in forma ecclesiæ nihil ualeant. ut de cons. dist. 4. c. ostenditur. 1. q. 1. c. quod quidam, ideo subijcitur hic rubrica. de sacra. non ite. Videndum est igitur. Quid sit sacramentum: Quid signũ: Quid sacrificium. & Quid misterium. Secundò, quot sint species sacramentorum. Tertio, quis sit eorum effectus. Quarto, quæ sacramenta possunt iterari & quæ nõ. Quinto, quare sacramenta fuerint instituta.
1 Quid † autem sint, sacramentum, signum, sacrificium, & misterium, probatur 1 q. 1. c. multi de cõs. dis. 2. c. sacrificiũ. & c. signum. Species sacramentorum sunt
2 duæ † quędam sacraméta sunt generalia, & necessaria, quædam specialia, & uoluntaria. Generalia & necessaria sunt, quę oẽs contingunt, & omnibus conueniunt, & sine quibus uix aut nũquã saluus quis esse potest. Et sunt quinque, Baptismus, Cõfirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, & Extrema unctio. Probantur hæc de cõs. dis. 4. c. nulla præter baptismũ. de cons. dist. 5. c. j. & 2. de cons. dist. 2. c. & si non frequentius. inf. de pœ. & re. c. omnis utriusq;. de pœn. dist. 1. c. nõ potest quis. 95. dist. c. presbyteros. §. sed istud, Primũ est introeuntiũ ut baptis. unde ianua dicitur oĩum sacramẽtorũ. ut 32 dist. c. præter hoc. §. verum. Secundum pugnantium, unde datur ad robur. ut de cõse. di. 5. c. spiritus sanctus. Tertium est progredientium, unde & uiaticum appellatur. ut 26. q. 7. c. qui recedunt. c. si quis de corpore. c. de his uero. de consе. dist. 2. c. Iteratur. Quartum est redeuntium, nam redeuntibus datur, vnde & secunda tabula post naufragium appellatur. de pœn. dist. 1. §. secunda. Quintum exeuntiũ, nam tantum exeuntibus de hac vita confertur. Sed magis propriè hic dicitur de baptismo, ꝙ sit necessarium quã de alijs, quia in quibusdam, ut in pueris, nunquam est salus sine eo, sed in alijs sic, ut de conse. dist. 4. c. nulla, in adultis vero & discretis sæpe est salus sine eo, & sine alijs, non dico spretis, sed non receptis. Vel posset dici quòd nec adultis est salus sine baptismo, uerũ est interiore; in adultis uero requiritur baptismus interior, in pueris sufficit exterior ablutio. Specialia & uolũtaria sunt, quæ nõ omnibus, q uiuunt, conueniunt, sed quibusdam, cum quibus & sine quibus salus esse potest, & ad quæ nullus compellitur, & est ratio, quia & sine eis & salus est; & sunt duo, scilicet ordo & coniugium. Istorum specialium & uoluntariorum quædam sunt sacramenta dignitatis, & ideo Gratianus alibi distinguit, sacramenta quædam necessitatis, quædam dignitatis, ut 1 quæ. 1. cap. remissionem. §. sed notandum. dicũtur autem sacramenta ordinis in plurali, eo ꝙ plures sunt ordines, dignitates autem dicuntur, uel quia a dignioribus in ecclesia cõferuntur, hoc est episcopis, uel quia ad ordines non nisi digni admittuntur. i sine crimine, sine infamia, & sine irregularitate

tate, cum ad alia omnes liberius non admittantur, & est ratio quia alia sacramenta recipiunt homines propter se tantum; sacraměta uero ordinum recipiuntur nō propter se solum, sed propter alios ut. 1. q. 1. c. si q. Epi. §. ecce cū ad hæc sacraměta ordinis & matrimonij nullus cōpellatur ꝓbatur 74 dist. c. ubi ista 30. quæ. 2. c. ubi non est consensus. inf. de spon. c. Cū locū Fit & alia diuisio sacramentorum. Quædam sunt in quibus confertur gratia. ut. 1. q. 1. c quicquid, ut sunt sacraměta ordinis, uel necessitatis, & quædam sunt in quibus gratia non confertur, ut sunt matrimonia siue cum contrahuntur, & ob hoc in eorū contractu pretia interueniunt. ut 32. q. 2. c. honorantur: & conditiones pecuniariæ ut inf. de condi. appo. c. de illis: siue cum cō sumantur. ut 32 q. 2. connubia. effectus

3 † sacramentorum est ut talia sint accipiētibus, qualia corde & conscientia accipiūtur. ut 1. q. 1 c. si qui episcopi. §. ecce: cū dominus declarauit. ut de cōse. di. 2. c. & sancta malis. nam nō pœnitentibus sacramēta dari nō debent. ut 95. dist. c. illud, quod intelligo de peccatis manifestis, nam propter occulta, non possunt alicui sacramēta negari, nisi per amonitionem secretam uel publice in genere factam: ut de conse

4 dist. 2. c non prohibeat. † Horum ergo septem sacramentorum quędam sunt reiterabilia, quædam nō. Tria sunt quæ. secundum omnes iterari non possunt. s. baptismus. ordo, & confirmatio. De primis duobus probatur. 1. q. 1. c. quod quidam, ī pri. Et est ratio, quia per reiterationē fit iniuria sacramentis ut in prin. dixi. & probatur. 1. q. 1. c. sacraměta, de tertio uero probatur de cōse. dis. 5 c. dictum est nobis. & c. homine. Alia uero quatuor reiterantur, ut matrimonium, ut 30. q. 1. c. aperiāt. & c. sequentibus. Eucharistia, ut de con. distin. 2. c. quotidie. & c. si non frequentius. Pœnitentia non solennis, de pœn. & re c. omnes utriusq; sexus. Nō solennis ideo dico, quia solennis non iteratur, est enim sacramentalis. ut. L. dis. c. in capite, & ideo non reiterabis. ut. l. dis. c. quamuis, de pœ. dist. 3. c. quamuis: nisi contraria consuetudo alicubi uigeat. u de pœ. dis. 3. c. nihil prodest. §. ex persona. Similiter & extrema unctio reiteratur, nā cū sit medicina corporis & animæ, uidetur ꝙ aduenienti morbo apponi possit & debeat medicina; & hoc ꝓbatur 95. disti. c. illud: quidam tamen dicunt, ꝙ nec ista quatuor reiterantur, nā in secūdo coniugio benedictio nō repetitur, ut inf. de secun. nup. c. uir aūt. Itē nō eadē hostia iterū benedicitur: & idem in oleo infirmorum. Similiter pœnitētia, quæ cū solennitate imponitur, non repetitur; mouentur aūt ex eo ꝙ canon dicit simpliciter sacramentū nō iterari, ne per reiterationem iniuria fiat eis, ut de conse. dist. 4. in c. ostēditur. Si quid igitur omissum est in ordine, non est iterandum, sed caute supplendū est quod incaute fuit ꝑtermissum. ut inf. e. tit. c. 1. & ult. 52. dist. c.

5 solicitudo. Restat † uidere quare sacramenta fuerūt instituta. Satis. n. & sine eis poterat dñs saluti humani generis ꝓuidere. Respondeo, tribus de causis instituta fuerūt, ꝓpter humiliationē, eruditionē, & exercitationē Humiliationē, ut dum homo rebus sensibilibus & inferioribus se reuerenter subijcit, ex hac obedientia magis apud Deū mereamur. Propter eruditionē, ut p illud, quod foris in specie uisibili cernitur, ad inuisibilē uirtutē sacramentorum agnoscendā erudiamus. Propter exercitationē, qa homo ociosus esse nō debet; qa ociū & uoluptas arma sunt hostis antiqui ad miseras animas captiuādas, ut sup. de renū. c. nisi cū pridē § uerū; Et alibi, Ocia si tollas, periere cupidinis arcus. Itē alibi. Quęritur Aegisthus, quare sit factus adulter. In prōptu causa est, desidiosus erat. Vnde Hiero. facito aliquid operis, ut te inueniat dyabolus occupatū. ut de cōse. dis. 5. c. nunquā. Proponitur ei utilis & salubris exercitatio in sacramentis, per quā uanam & noxiam ociositatē

6 declinet. In summa † notandum est quod pœna iterantis baptismū est ultimū supplicium secundum leges. ut C. ne sanctum baptismum ite. l. 2. Sed ei, qui sanctitatem baptismi geminet, pœna depositionis imponit tāquā indigno sacerdotio ut C. eo. tit. l. 1. Illi aūt qui spōte fuerūt iterū baptizati uel cōditionaliter coacti, ꝓmoueri non pñt: & idem intelligo si ignoranter: & postea cum sciuerint ratum habeant,

Item

Item si ab hęreticis scienter. ut l. distin. c. confirmandum. 1. q. 1. c. uentum. in fi. 1. q. 7. c. qui in qualibet. & cap. cõuenientibus. In habitu tamen clericali debent isti uiuere, & sic retinebunt priuilegium clericale. ut 81. dist. c. dictum de con. distin. 5. c. dictum; qui autem ignoranter sunt rebaptizati, sicut frequentius fit de infantibus, uel coactis, absolute possunt promoueri secundum quosdam de iure; secundum alios, ꝙ tutius est, de dispensatione episcopi. ut. 1. q 4. ca. placuit. De utrisque habetur de con. dist. 4. c. eos quos, quod contradicit uehementer ca. qui bis eo. ti. & dis. ubi dicitur, ꝙ si ignoranter aliquis rebaptizatus est, non indiget pœnitentia, & tunc est irregularis & promoueri non potest. Sed illud dictum fuit olim in odiũ rebaptizantiũ; uel de magno rigore; uel de ignorantia iuris, quæ non excusat in talibus. Et quod dictum est in rebaptizato, intelligas in reordinato, & confirmato. ar. 68. dist. c. 1. de consé c. di. 5. c. dictũ.

SVMMARIVM.

1 *Clericalis dignitas triplici causa turpib. & infamibus committi non debet.*

2 *Dignitates ecclesiasticæ spurios non admittunt. & nume. 4. & 5.*

3 *Dispensatio fit: circa filios sacerdotũ, & circa illegitime natos, aliquando ipso iure, aliquando per hominem.*

4 *Filius an possit habere ecclesiam, quam pater habuit.*

5 *Dispensatio de filiis presbyterorum an & quando sit admissibilis.*

6 *Filiatio qualiter probetur si quis neget se filium sacerdotis.*

7 *Sacerdos si generat filium de uxore legitima, cum qua matrimonium contraxit in laicatu, uel constitutus in minoribus ordinibus, an sit filius legitimus.*

8 *Dispensatio cum illegitime nato facta, ut ad clericatum promoueri ualeat, an in solis minoribus ordinibus facta uideatur.*

9 *Dispensatio facta cum aliquo ut promoueatur ad omnes ordines, an extendatur ad dignitates & prælaturas.*

10 *dispensatio facta cum illegitime nato quo ad ordines & beneficium, an extendatur ad personatum, uel regimen ecclesiæ parrochialis.*

11 *Episcopus quare dispensat cum committentibus crimina adulterii & cætera: non autẽ cum patientibus defectum.*

12 *Beneficia quæ dicuntur habere curam.*

De Filijs Presbyterorum ordinandis: uel non. Rubrica.

DICTVM est supra de ordinandis, sed quia ordinandi impediuntur uarijs ex causis, inter quas uitium originis præstat impedimentum; ideo uideamus de filijs presbyterorum ordinandis, uel non. Videndum est igitur, Quæ causa prohibitionis: Quæ circa tales dispensatio adhiberi possit: & Quis cum eis ualeat dispensare. Causa prohibitionis
1 † est triplex, Prima est, dignitas & excellentia clericalis, quæ turpibus & infamibus committi non debet. ut inf. de excess. præla. ca. inter dilectos. C. de dignita. lib. 12 l. neque famosis. C. de infa. l. una propter quam dignitatem lex diuina prohibuit spurios, manseres, & huiusmodi turpes personas intrare ecclesiam usque in decimã generationem. ut sup. de electio. c. Innotuit inf. qui fi sint legi. c. ꝑ uenerabilem. Secunda, Detestatio criminis paterni, quod plerunque detestamur in filijs, & punimus temporaliter. ut 6. q. 1. c. uerum. C. ad. l. Iul. maiest. l. si quis cum militibus. inf. de hære. c. uergentis. Et est ratio, quia magis puniuntur parentes in filijs, quam in seipsis ut ff. quod me. cau. l. isti quidem. Tertia, quia filij solent esse imitatores paterni uitij. iuxta illud Sæpe solet similis fil. us esse patri. ut 1 q. 5. c. eos. §. ex hoc. 56. dist. c. si gens; uel tales non promouentur, quasi maculati & dehonestati incontinẽtia patrum; sicut dehonestatur maritus de incontinẽtia uxoris. ut 34. dist. c. si cuius 32. q 1. c. in coniugio: sicut dehonestatur quis ex contractu matrimonio ancillę. ut 34. distin. si quis
2 uiduam. † Et quod dixi spurios non admitti ad dignitates, intelligo ecclesiasticas nam ad seculares dignitates admittũtur ut ff. de decu. l. spurij. & l. generaliter,

ter. §. spurios. Item quod dixi filios puniri pro delictis parentum, casualiter locũ habet, aliàs generaliter contrarium obtinet: nullum enim delictum patris innocẽti filio pœnæ esse debet. ut ff. de decur l. 2. §. nullum ff de pœnis l. crimen. 1. q. 4. c. nullius. & inf. de his quæ fiunt a ma. par. capit. c. quæsiuit. C. de pœn. l. sancimus. Itẽ quod dixi filios sacerdotum promoueri non posse, intelligo de filijs in sacerdotio, uel in sacris ordinibus parentum susceptis: Cæterum si quis ex legitimo matrimonio genitus fuerit, quamuis postea pater eius, ad sacros ordines promoueatur, & demum ad sacerdotium, & etiam episcopatũ accedat, filius eius legitimus libere potest ad sacros ordines & dignitates ecclesiasticas promoueri in alijs ecclesijs, non in ea, in qua pater præfuerit uel præest, nam in ea non potest nisi simplex beneficium obtinere. ut inf. eod. tit. c. ad hoc; Canonicatum autem in ea obtinere non põt. ut inf. eod. c. ad abolendam. Hoc obtinet in filio illegitime nato & maxime in spurio ut in litera eiusdem decr. ad abolendam. Sed magister Ray. in summa sua scripsit contrarium. Dixit enim ꝙ legitimus filius sacerdotis potest de iure habere canonicatum in ecclesia, in qua præfuit pater, uel præest. per d. c. ad hæc; sed spurius sacerdotis nõ. ut d. c. ad abolẽdam & quod ibi dicit, maxime spurius, exposuit maximè. i. tantum: sed hoc non placet, quia spurij nedum in ecclesijs paternis, sed neque in alijs possunt canonicari de iure: Vnde exempla illa de summis põtificibus susceptis ex sacerdotibus, quæ ponuntur. 56. dist. in prin. sic intelligo, scilicet, de his qui in laicali statu uel minoribus ordinibus parentum suscepti sunt, quando parentibus suis uti uxoribus licebat: secus post sacros ordines. ut 31 dist. c. ante triennium 32. distin. c. placuit & c. seriatim. in fi. 77. dis. c. episcopis. unde suscepti ex legitimis matrimonijs sed post sacros ordines patrum, promoueri non possunt. ut inf. eo. tit. c. literas. Circa filios † sacerdotum & alios illegitime

3 natos dispensatur aliquando ipso iure, aliquando per hominem. Ipso iure per ingressum religionis ut inf. eo. tit. c. 1. Ingressus enim religionis tollit ingratitudinẽ ut 19 q. ulti. c. non liceat & monachatus omnem maculam abstergit, ut in Auth. de mona. in princ. ita tamen ut prælationem nullatenus habeant. ut inf. c. 1. Quidam tamen dicunt ꝙ non ipso iure dispensatur cum talibus per ingressum religionis, sed prodest eis religio ad dispensationem facilius obtinendã ar. l dist. c. si ille. 55. dis. c. priscis; sicut fauore religionis inductũ est, ut per absentem dispensetur cum religioso qui ante religionem ordines furtiue suscepit. ut inf. de eo qui fur. od. susce. c. cum. h. lator: & cum eo qui ante religionem in excommunicatione suscepit ordinem per ignorantiã iuris, uel per facti obliuionem. ut inf. de senten. excom. c. cum illorum. §. circa quos. Sed quod primò dixi uerius est. Per hominem adhibetur dispensatio circa tales, & triplex. Aliquando magna, aliquando maior. aliquando maxima: Magna ut ordinetur in ecclesijs alijs à paternis ar. à contrario sensu. inf. eo. tit. c. præsentiũ. Maior in paternis, media tñ interueniente persona. ut inf. eo. tit. c. ex trãsmissa. Maxima ut in paternis admittãtur immediate. ut inf. eo. tit. c. ex tua. Sed licet hæc distinctio magistralis sit & antiqua, patitur tamen calumniam in medio membro. quia d. c. ex transmissa. uidetur loqui in filio sacerdotis legitimo, qui de iure communi admittitur ad illum personatum, quem pater habuit, media interueniente persona. Saluo nihilominus c. remanente, quod successionem in ecclesia dei hæreditariam detestatur, quod locum habet cum media persona non intercidit: unde non de dispensatione loquitur, sed de iure communi, ut dictum est. Media autem persona tollit impedimẽtũ, & facit ut liceat alicui habere personatum uel ecclesiã, quẽ uel quã pater habuit, quia uarietate successionis uitium aboletur. ut 1. q. 1. c. citra 2. q. 1. c. in primis. ff. de hære. uel act. uend. l. uenditor. Et nota † ꝙ, siue pater habuit personatum, filius immediate habere non potest. ut inf. eod tit. c. quoniã hanc

4 pater habuit uicariam, filius immediate habere non potest, ut inf. eo tit. c. ad extirpandas. Sed si pater habuit personatum

filius.

filius uicariā habere non potest.ut inf.eo. tit. c. Michael. uel e conuerso si pater habuit perpetuam uicariā, filius immediate personatum habere non potest. ut inf. eod.tit.c.constitutus.Et ratio est,quia perpetuus uicarius curam habet ecclesiæ,cuius uicarius existit.ut inf.de offi.uica.c.ex parte tua. Vnde habens uicariam perpetuam, aliam habere non potest. ut infra de offi uica.c.prouideas.supra de rescri.c. postulasti. unde perpetuus uicarius quasi ius habens in ecclesia.ut inf.de fid. instru. c.Si perpetuus. amoueri sine causa nō potest.ut infra de offi.uica c.ad hæc: sicut & emphyteuta, qui ad non modicum tempus conducit,ius habet in re ut. ff. si ag. uecti.uel emphy.l.1. & ult. ff. de superficiebus.l.1.§.ꝙ ait. Sunt ergo duæ prohi-
5 bitiones in hoc tractatu. † Vna de filijs presbyterorum non promouendis. Alia ꝙ filii non assumantur ad ea, quæ patres immediate habuerunt. Circa primū impedimētū dispensat aliqñ ꝑ ingressum religionis:aliqñ ꝑ hominē dispensat cū talibus in seculo remanētibus ut inf eo.tit.c. ueniēs. & c.ex transmissa:nō.n.inuenit ꝑ habitū episcopis circa ordines & simplicia beneficia cū talibus dispensare, unde intelligitur eis permissum. ut infr.de sen. excom.c.nuper. Hodie tamen cum talibus in dignitatibus & personatibus & in beneficiis curam animarum habentibus, non nisi per sedem Apost.dispensatur. ut infra eo.c ulti. & maxime in episcopatu. ut sup de elect. c. innotuit 56. dist c.apostolica & c. cenomanensem.& c. quia simpliciter. Circa aliud impedimentū dixerunt quidā & scripsit Ray.in ti hoc, quod episcopi & archiepis. dispensare possunt ꝑ c.ex tua. inf. eo. tit. in quo respondetur ad consultationem: loquitur ergo de iure comuni,& sic dispensatio,quæ per episcopum Eboracensem facta existit, de iure processit. Sed salua reuerentia dicentium & scribentium, non sic intelligo, imò si hoc modo decre.illa intelligat, multum erratur. Nam in consultatione illius decret. non agitur de dispensatione facienda, sed de iam facta non reuocanda; fuerat enim dispensatum cum aliquibus authoritate. literarum domini Papæ, in quibus generaliter dicebatur, posse filios in paternis ecclesiis sustineri, quos probatæ uitæ & sanę conuersationis archiepiscopus idem agnosce. ret.uel quos longo tempore illas tenuisse cōstaret, dubitabatur autē an per literas speciales contra quosdā ex illis obtentas,cum quibus iam fuerat dispensatum, dispensatio facta reuocari deberet: & dicitur ibi quod non, sic nec semel facta remissio reuocatur ut 23. q 4. c. si illic. Nā beneficium mansurum esse debet.ut in Auth.consti. quæ de dignitatibus §. illud quoque collat. 6. & Deus multiplicat & cumulat suæ liberalitatis dona.c.non reuocat.ut de pœni.disti. 1.c. quantumlibet. quòd autem non liceat archiepiscopo uel legato nedum episcopo dispensare cum filiis in ecclesiis, quas patres eorum nullo medio habuerunt, ꝓbatur inf.e.tit.c.dilectus.nec mireris de hoc, ne talis dispēsatio esset cōtra Apostolū ut 8.quęs.1.c.apost. & c. ex trāsmissa inf. eo. quia sanctuariū Dei iure nō cōuenit hęreditario possideri.ut inf de insti. c. ad decorem. Et est sciendū quod hæc prohibitio secunda, de qua dictum est in. § sunt igitur,locū habet etiā in filiis legitimis clericorum: unde errauerunt illi hodie, qui scripserunt sublatā esse distinctionē hāc, utrum pater immediatè uel mediatè ecclesiā habuerit proxime uel nō proxime in ecclesia ministrauit, quia ut dixerunt hodie qualitercunque uaries,non licet nisi solo Roma. pontifici cum filiis clericorum dispensare in personatibus, dignitatibus,& in beneficiis curā animarum habentibus per decre. infra eo tit.cap. ultimo. Sed certe decre.illa locum habet in filiis clericorum, & aliis non legitime natis: Sed in filiis legitimis clericorum locum habet præmissa distinctio,dum quæritur, an filius possit habere ecclesiam, quam pater habuit? oportet autem inquiri an media intercesserit persona, uel nō, ut sciatur an prohibitio de successione hæreditaria obstet, uel non obstet, ut superius dictum est, & probatur infra eod. tit c. ad extirpandas. De hac secūda prohibitione quæritur, an extendatur ad nepotes; & uidetur quod sic, quia filiorum nomine nepotes continētur. ut ff. de uer

sing.

sing.l liberorum.ff.ad Mac.l.filium, puto aût contrarium, nam hic de pœna agitur, ideo significatio filiorum restringenda est, non amplianda; nam lex dicit quòd senator nō potest ducere in uxorem filiam illius, qui uel quæ artem ludritam exercuit, potest tamen ducere neptem.ff.de ri.nupti l.hoc capite. & ar.56.
6 dist.c dominus. Quid † si quis neget se filium sacerdotis, & asserat se filium alterius ex legitimo matrim.susceptum, qualiter hoc probabit cum difficilis sit filiationis probatio.ff.de condit. & demonstr. l. Lucius? Respondeo probatur filiatio, si appareat aliquem natum ex his qui matrimonialiter sunt coniuncti; nam filius est, quem nuptiæ demonstrāt. ut ff. de in ius uo l.quia mater; uel probatur filius ex affectu, ut infrà de præsumpt.c. afferte. 2. q.6.c.ad romanam. C. de inoffi. testa. l. si iure, infrà qui fil.sint leg.c. transmissæ. & statur his coniecturis donec probetur cōtrarium C.de proba.l.non nudis.C.de testa l neque prof. ssio. ff. de inoffi. test. l. si iniustitia §.1 C.de hære. insti.l.1.si pater. Quid si quis natus sit de damnato coitu, postea pater ducit matrem istius in uxorem, nunquid de iure communi poterit promoueri tanquam legitimus? Ad hoc dicas, quòd si pater potuit illam habere legitimam uxorem tempore conceptionis, quia nullum suberat impedimentū, & postea duxit eam legitimam uxorem, legitimatus est filius antea genitus per subsequens matrimoniū; & ita succedet in hæreditatem tanquam legitimus, & ad omnes actus legitimos admitetur; quod uerum credo etiam si mater post filij natiuitatem nubat alteri, demum eo mortuo contrahat cum patre filij; uel è conuerso, pater contrahat cum alia, qua mortua ducit matrem filij in uxorem, & hoc dico in fauorem prolis per iura superius allegata Secus si propter impedimentum aliquod nō poterat esse matrimonium inter ipsos parentes tempore conceptionis, quia tunc licèt sublato impedimento ducat illam postea in uxorem non legitimabitur proles.ut inf qui fi.sint legiti.c. tanta in Authen.quib. mod. natur. effi. circa prin.collat.6.Quod tamen in primo casu dixi talem legitimatum quo ad omnes actus legitimos, excipiunt quidam dignitatem episcopalem, ad quam promoueri nōn potest sine speciali dispensatione domini Papæ. Hoc etiam dixit Ray. ꝑ decre. sup. de electi.innotuit.circa principium secundū unam lecturam. Sed cū illud uerbum, ꝙ olim erat in illa decretali, & quod illud innuere uidebatur secundum unam lecturā, hodie sit decisum hoc dicere nō placet, erat enim in textu illius decretalis talis litera, ꝙ mater electi infrà quadrienium à natiuitate ipsius electi matrimonium non contraxit, dicebant quidā uerum esse cum patre electi qui uirginitatem matris præripuit, quasi furtim contraxit, ergo post quadrienniū, ut innuit litera illa, & tamen electio illius tāquam illegitimè nati cassatur. Sed cum hodie particula illa sit de illa decretali decisa per illā decretalem, hæc sententia teneri non potest, posset tamen per alia iura iuuari. Nam concilium requirit, quod promouēdus in episcopum sit de legitimo matrimonio natus, ut sup. de ele. cap. cum in cunctis. Is autem qui ex damnato coitu nascitur, etsi postmodum inter parentes matrimon. subsequatur, non est per hoc, concilio satisfactum. Item dispensatio generalis ad episcopatus, uel archiepiscopatus, non solet extendi. ut infrà de concess. præben.c. dilectus filius. Sed & si contrarium dicatur, non displicet, ne fauor matrimonij restringatur. Sed si in hoc casu subsit impedimentum, nunquid potest per archiepiscopum dispensari: ut sicut episcopus inter suos subditos dispensat, ita & metropolitanus dispenset inter suos circa ætatem minorem. ut supra de æta. & qualitat.in ordin. præfi.cap.præterea. Item cum filijs sacerdotum. ut infra eodem titu. c. ceniens. Cum corpore uiciatis. ut infra de cor. uitia.c. de presbytero. & cum adulteris, & alijs criminosis.ut infra de iudic. c. At si clerici. Respondeo, quamuis hęc eadem possit Metropolitanus circa suos subditos; non tamen hoc potest circa illos, qui sunt promouendi ad dignitatem episcopalem, si irregulares uel illegitimi sint

quo

quoniam episcoporum seu maiorum negocia, vel iudicia, romano sunt Pontifici reseruata. ut supra de trans. præla. c. inter corporalia. 17. dis. c. multis. in fin. Itē quid
7 si † sacerdos generet filium de vxore legitima cum qua matrimon. contraxerat in laicatu, uel constitutus in minoribus, nunquid erit legitimus filius? scripsit magister Raymund. quod sic, maximè si uxore contradicente, uel ignorante, quod uir ad sacros ordines est promotus: Et hoc dixit duplici ratione, fauore prolis, & quia culpa parentum non debet nocere filijs huiusmodi de matrimonio legitimo natis 28. distinct. c. diaconi 27. quæstio. 2. c. multorum. Sed certe hoc non placet, nā decre. scripta est in hoc casu, quæ dicit talem taliter susceptum ex permissione in clericum ordinari. ut infra eod. titu. c. literas. Nec obstat si tu dicas, iste natus est de uiro & uxore, ergo est legitimus, ergo a promotione nō excludendus. Quia etsi uiro & uxore sit susceptus, ex damnato tamen coitu est procreatus, coitus enim ille uiolat professionem & continentiam ordini annexā. ut 28. dist. c. diaconi 84. dist. c. cum in præter to. Item non obstat illa ratio, quod culpa parentum non debet filijs obesse; nam culpa parētū nocet origini filiorū. ut inf. de clan. despon. c. cum inhibitio; & bona fides parentum, imò parentis prodest. ut infrà qui fi. sint legit. c. cum inter Ioannem. & c. ex tenore. debet igitur sic natus, quo ad ordines & dignitates, pro illegitimo reputari, eo quod de damnato coitu & prohibito procreatus; quia cum uir de assensu uxoris suæ ad sacros ordines promouetur, sequestrato mansionis cubiculo non debent amplius commisceri. ut 72. dist. c. episcopus: Imo alteri nubere non potest uxor post mortem uiri ut 32. dist. c. seriatim. in fine & 28. dist. c. quia sunt culpæ An autem in ordinatione mariti sufficiat consensus uxoris, uel requiratur conuersio? dicam infra de conuer. coniu. Fateor tamen quod cum isto taliter nato benignius agendum est, & facilius dispensandum, quàm cum alio malè nato. Et quod dixi, delictum parentum nocere filijs; quo ad originem uerum est: Item nocet quo ad pœnas temporales. ut not. suprà eod. tit. §. detestātio. non tamen nocet quo ad Deum, quia filius non portabit iniquitatem parentum, nec filij bonitas excusat malitiam parentum. ut 56. distin. c. nunquam & c. nasci. Sed malitia parentum inducit præsumptionem cōtra filios. ut 56. dist. c. si gens c. Angelorum; & è conuerso, malitia filiorum inducit præsumptionem contra parentes. ut 6. q. 1. c. qui crimen 37. dist. c. legant. Sed quid
8 † si dispensetur cum aliquo illegitimè nato, ut ad clericatum promoueri ualeat, uidetur in solis minoribus ordinibus dispēsatum. ut 34. dist. c. lector. ar. ff de lega. 3. l. minimis. infrà de consang. & affi. c. quod dilecto. sed contra. ff. de const. prin. l. ul. inf. de donatio. c. cum dilectus. & suprà de rescriptis. c. olim: Præterea nomen clerici quod hic ponitur, generale est & superius ad omnem ordinem ut 12 q. 1. c duo sunt Puto hoc priuilegium restringendum, eo quod odiosum, cum detrahat iuri communi. ut ff. de li. & pos. l. cum quidā. inf. de consang & affi. c quod dilecto. † Item quid
9 si dispensatur cum aliquo, ut promoueatur ad oēs ordines, nunquid uidetur dispensatum in dignitatibus & prælaturis? & in hac quæstione idem uidetur dicendū, quod dictum est in præmissa; nam cū dispensatur cum aliquo in uno, non uidetur in alio dispensatum. ut 12 disti. c. Nos consuetudinem. Quidam tamen in his & in similibus quæstionibus distinguunt quia aut per priuilegium clerici fit alteri nullum, uel modicum præiudiciū, & tūc largissima facienda est interpretatio, dū tamen interpretatio non excedat metas iurisdictionis interpretantis, sed si p priuilegij indulgentiā enorme præiudicium alteri generetur, tunc est interpretatio restringēda. ut inf. de priuileg. c. porro. &
10 c. recipimus. † Item, quid si cum aliquo illegitimè nato dispensatum sit quo ad ordines & beneficium; nunquid nomine beneficij intelligam personatum, uel regimen ecclesiæ parrochialis? Respōdeo non, si ab episcopo uel archiepiscopo dispensatio facta fuerit, quibus expressè nō licet in talibus dispēsare. ut inf. eod. tit. c. ultimo. Sed si à Papa facta fuerit dispensatio, intelligam nomine beneficii dispē-

ſatum in præbenda.ut infra de præben. c.pro illorum, infra. de æta.& quali c.accepimus. non tamen in ecclesia collegiata, in qua per electionem ſolet prouideri de rectore ut.infra.de præben. c.ult. Cæterum ſi quæ ecclesiæ ſunt non collegiatæ & ſine patronis, uel cum patronis, & is,pro quo ſcribitur, fuerit præſentatus, puto tales ecclesias generali uocabulo beneficij comprehendi, & idem intelligo ſi præter diſpeſationem ſcribatur pro aliquo, ut ei prouideatur in aliquo beneficio competenti, nam talis interpretatio facienda eſt ſicut ſuperius dictum eſt.

11 Item quare † epiſcopus poſſit diſpenſare cum committentibus crimina ab adulterio & cætera,non autem cum patientibus defectum, Reſpondeo, facilius aboletur irregularitas prouenięns ex crimine quam ex defectu, nam crimen deletur per pœnitentiam, non defectus; Vel aliter, nam maior eſt irregularitas proueniens ex uitio originis, quam illa quæ prouenit ex delicto; nam prima prouenit ex natura, ſecunda uero ex accidenti; naturalia uerò immutari non poſſunt. ut not. ſupra de æta. & qualita. §. de forma. Item quæritur de eo quod ſupradictum eſt, quod non licet epiſcopis diſpenſare cum illegitime natis in beneficijs habentibus curam. Quæ beneficia dicuntur ha

12 bere curam? † Reſpondeo. illa quibus hæc inſunt, corrigere,interdicere,ſuſpendere,ommunicare, abſoluere, & quædam alia ut ſupra de elect.c.dudum;nam hæc medicinalia ſunt animarum. ut 2.q. 1.c.multi 11.q.3.c.cũ aliquis 10. q.1 c.relata cum ſequentibus capitulis.An autem legitimati vd actus eccleſiaſticos uideantur legitimati ad ſeculares?no. infra qui. fi.ſint legit.

SVMMARIVM.

1 *Seruus an poſſit ordinari.*

2 *Seruus ſi ordinatus fuerit ſine manumiſſione, an in ſeruitutem renocetur.*

3 *Ordinari an poſſit quilibet manumiſſus.*

Liberti eccleſiæ propter operas non præſtitas in ſeruitutem reuocantur.

4 *Prælatus an poſſit seruũ eccleſiæ ſuæ manumittere.*

5 *Dominus an in ſeruum,quem manumittit, poſſit ſpirituales operas retinere, & an ſi ipſe manumiſſus nõ facit,degradari poſſit.*

6 *Dominus quando ſeruũ ſuum ordinatũ uẽdicat,ubi cauſa ſit tractanda.*

7 *Seruus alienus conſecratus quare redditur domino,& non res aliena & conſecrata.*

8 *Manumiſſio quid ſit,& unde originẽ habuit.*

9 *Manumittere quis poſſit.*

10 *Manumiſſio quot modis fiat.*

11 *Deditiorum differentia an hodie ſit ſublata, & Latinorum.*

12 *Partus ſequitur uentrem quoad ſtatum, & libertatem,ac ſeruitutem:non quo ad honores,familiam & alia.*

De Seruis Non Ordinandis. Rubrica.

DICTVM eſt ſupra de filiis presbyterorum ordinadis uel non; & ſic actum eſt de impedimento originis. Nunc igitur de impedimento conditionis ſeruilis. Seruilis enim conditio clericalem non capit honorem.ut 54. d i.c admittuntur, & propterea ſubſequẽter ſubijcitur rubrica, de ſeruis non ordinandis & eorum manumiſſione.Videndũ eſt igitur circa primam partem rubricæ, Qualiter ſerui poſſint ordinari : Quid ſi ſine manumiſſiõe fuerint ordinati:Qualiter ſerui iudeorum ualeant liberari. Circa ſecundam partem uidendum eſt,Quid ſit manumiſſio:vnde habet originẽ: Quis poſſit manumittere & qualiter. Sciendum

1 † eſt igitur quod nullus ſeruus ſiue priuati corporis,ſiue eccleſiæ, poteſt ordinari niſi prius manumittantur.ut 54. diſ. c.1.2.& 3.& ratio huius prohibitionis eſt duplex.ſeruilis utilitas,& clericalis dignitas.ut in præallega.c. admittuntur. Si ſi-

2 ne manumiſſione † ſerui fuerint ordinati frequentius reuocantur in ſeruitutem;frequẽtius ideo dico, quia aliquando ſeruus ordinatus liber efficitur, & ſic non reuocatur; aliquando remanet ſeruus, a domino reuocatur : & propterea diſtingue: Aut ſeruus ordinatur ſciente do-

mino ? Aut ignorante. Si sciente, & non contradicente, liber & ingenus fit; nec distinguo in quo ordine fuerit ordinatus. ut 54. di. c. seruus. Si uero ignorante domino, ignorantibus etiã ordinatore & præsentatore, tunc ordinatus reuocatur in seruitutem & redditur domino. ut 54. di. c. nulli & c. ex antiquis; & hoc est uerũ si fuerit in minoribus ordinibus ordinatus: Subdiaconus autem factus dabit uicarium, sicut & diaconus: cum hodie subdiaconatus sit sacer ordo, licet secundum illud c. ex antiquis, reddi domino iuberetur, quando non erat sacer ordo: hodie secus: ut supra de tempo. or. c. à multis. infra eod tit. c. miramur. Sed si uicarium dare non posset, redderetur domino tam subdiaconus, quam diaconus. Presbyter autem factus in peculio mulctatur, uel seruiat domino quodãmodo ĩ diuinis obsequijs. ut 54 dist. c. ex antiquis. Frequens monachus factus euadit iugum seruitutis ut 54. dist. ca. si seruus il. 2 Cæterum si sciẽte ordinatore uel præsentatore fuerit ordinatus manet liber in quocunque fuerit ordine. & præsentator seu ordinator debet domino dare duo mancipia. ut 54. dist. c. si seruus il. 1. sed eis non habentibus unde soluãt, ordinatus redditur domino secundum distinctionem superiorem, secundum quam presbyter non redditur, sed in peculio mulctatur. Diaconus & subdiaconus aut uicarium dabunt, aut reddentur dominis suis: Minores autem clerici præcisè reddentur dominis. Et nota quod in casibus in quibus dominus habet ius repetendi seruum suum ordinatum, poterit reuocare usque ad annum tantum, & nõ ultra. ut 54. dist. c. Si seruus sciente ? & cõputatur ille annus secũdum Lau. & Ray. quibus assentio, à tempore scientiæ domini. ar 17. q 2. c. Si quis ii. cognitus in fi. secundum Hug à tpe ordina-

3 tionis clerici. Item nota, † quod non quilibet manumissus ordinari põt, unde circa manumissos seu libertos sic distingue. Aut est libertus ecclesiæ. Aut priuati. libertus ecclesiæ põt ordinari quãuis ecclesia, quæ manumisit, retineat ius patronatus in manumisso, quo ad hoc ut non iniurietur ecclesiæ, non accuset nec testificetur in illam: alioquin reuocetur in seruitutem ut 12. q. 2. c. diaconi. & c. eps qui mancipium. 54. di. c. qui ex famulis. infra eod c. de famulis. & quo ad alia in quibus liberti ecclesiæ specialiter sunt obnoxij: quod in libertis priuatorum non contingit, nam propter operas non præstitas reuocantur in seruitutem liberti ecclesiæ. u in d. c. diaconi. secus in alijs libertis. ut C. de liberali causa l. solo obsequij. Item aliud speciale est in his libertis, quia filij eorum sunt obnoxij ecclesiæ. ut 12. q. 2. c. de libertis, secus in aliis. ut C. de liber. & eorum liber. l. 1. & 2. Item tertium speciale, quod liberti ecclesiæ tenentur seruire ecclesiæ nulla eis opera imposita. ut 12. q 2 c. diaconi. & c. liberti. Est & quartum speciale secundum quosdam, nam liberti ecclesiæ ordinati in ecclesia bona collata eis in alios transferre non possunt. ut inf. eod. titu c. de famulis. Sed contrarium obtinet in libertis priuatorum. ut insti. de success liber. §. Sed nostra. sed posset responderi ad decr. quæ loquitur in bonis collatis contemplatione ecclesiæ, alias secus. ut 12. q 3. c. 1. & 2. uel loquitur in clericis non habentibus cognatos, alias secus. ut. 12. q 2 c. episcopus qui filios: uel loquitur in his, qui manumissi sunt ea conditione, ut post mortem ecclesia patrona succedat in rebus: aliquin nedum res sed & personas possunt etiam inuita ecclesia, quæ manumisit, ad alia loca trãsferre ut inf eod. tit. c. Eo libentius. Libertus autem priuati, in quo ius patronatus retinet manumissor, promoueri nõ põt.

4 ut 54 distinc. c. quicunque. † Et notabis quod prælatus ecclesiæ non potest manumittere seruum ecclesiæ, nisi dederit ecclesiæ duos seruos eiusdem meriti & peculii. ut 12. q. 2. c episcopus qui mancipium. An autem seruus manumissus & ordinatus in ecclesia, à qua extiterit manumissus, possit ecclesiã illam deserere, & alteri in diuinis officiis deseruire ? stan dum est distinctioni decr. inf. eod. c. eo li-

5 bentius. † Item cum priuata persona manumittit seruum suum ordinandũ in clericum, potest hoc in manumissione imponere manumisso, ut sibi dicat horas canonicas & si sic imposuerit tenetur ad hoc

hoc ordinatus; quod si in superbiam elatus non fecerit, poterit degradari. ut. inf. e. tit. c. nullus 54. d. c. frequens. & c. quicunque. Quidam tamen addunt de consensu episcopi posse imponi, alias non. Nec obstat si opponatur ꝙ in collatione rei sacræ uel spiritualis conditio apponi non debet, quia manumissio est res spiritualis; uel alias etsi in ordinatione hæc apponatur conditio, uitium non inducit, eo ꝙ est circa operas spirituales, unde ipsa conditio intelligitur spiritualis & sic non est uitiosa. ut sup. de elec. c significasti. inf. eo c. eo. liberius. inf. de ꝑben. c. significatū. Quidam tamen dixerunt, ꝙ sine aliqua impositione, manumissus & ordinatus tenetur præstare domino suo hoc spiritual: obsequium de horis canendis alioquin poterit degradari; non tamen in seruitutem reuocari, unde clausula quæ ponebatur in hac decre. nullus, in fi. secundum ueterem compilationem, illa si & seruus fiat domini sui sublata est? uisum est enim cōpilatoribus huius uoluminis absurdū esse, quòd manumissus iam in presbyterum ordinatus, propter hanc ingratitudinem in seruitutem laici reuocetur, ut no. sup. in distinctione. Aut seruus. † Sed qđ si dominus seruum uendicet, quem dicit se inuito & ignorante ordinatum fuisse, ubi hæc causa status agetur? Videtur quod remitti debeat ad locum unde aufugit. ut C. ubi causa status. l. si in possessione: & hoc uerum est, si eo tempore, quando fuit ordinatus, erat in possessione seruitutis, alias si erat in possessione libertatis, ibi causa status agetur, ubi degit qui conuenitur. ut C. ubi cau. sta. l 3. Et hoc autem; an sit fugitiuus, an non? an erat in possessine seruitutis, aut libertatis quando extitit ordinatus, agetur & finietur antequā causa status initium sumat ut. ff. de libe. causa. l. liberis. §. ulti & l. igitur § ergo potest. Verius puto in hoc casu hanc causam, de qua agitur de reuocando clerico de statu clericali in statum seruilem, in foro ecclesiæ illius in qua est clericus ordinatus, agi debere; & puto syndicum ecclesiæ ei, qui conuenitur, debere assistere; cedit enim ad tribulationem ecclesiæ, cum clericus reuocatur ad statum

6

seruilem, sicut cum reuocatur ad curialē ut 51. dist. c. designata in fi. & deponendus est reuocatus, antequam reddatur, ut 54. di. cap. nulli. † Item quare seruus alienus consecratus redditur domino, & non res aliena & consecrata? ut 14 q. ult. ca. comperimus. Respondeo, quia in rebus inanimatis non perpenditur dolus, sed in homine sic. Item quia in rebus inanimatis consecratis consecratio est in superficie, & ideo non debet a manu prophana tractari; Sed in homine est anima quæ tangi non potest. 32 q. 7. c. licitè. Nunc uidendum est de secunda parte rubricæ. s. Quid sit manumissio: Vnde habuit originem: & Quis possit manumittere & qualiter.

7

8 ††Manumissio est libertatis datio. Nam quamdiu quis in seruitute est; manui & potestati suppositus est, & manumissus liberatus est a manu & potestate domini, ut insti. de libertinis. in princ. Habuit autem manumissio secundum quosdam originem a iure gentium, ut cum antea uno communi nomine omnes homines appellarentur, isto iure tria genera hominū esse cæperunt scilicet Liberi, & his cōtrarium Serui. 1. di. c. Ius autem naturale & c ius gentium. 12. q. 2. c. cum redēptor. Et tertium genus libertini, qui desierunt esse serui. ut insti. de liberti. in princ. Alij dicunt quòd seruitus sumpsit originem ab ebrietate Noe & ita uidetur, quod à iure naturali. ut 35 dist. ca. sexto die in uer. non esset hodie seruitus, si ebrietas non fuisset. Manumittere potest † qui habet administrationem rerum suarum, minor autem 20. annorum potest inter uiuos dare libertatem. ut C. qui manu. non pos. l. si minor. in ultima uero uoluntate, ex quo testari potest in 14. anno, & manumittere potest, ut 2. q 6. ca. ei qui appellat §. diffinitiua, in uer. Item si sententia cōtra ius. C. qui ma. non pos. auth. Sed nouo iure. Item episcopus potest manumittere seruos ecclesiæ benemeritos, ut 12. q. 2. c. si quos de seruis, potest etiam alios benemeritos, dum tamen det ecclesiæ in compensatione duos pro uno eiusdem meriti & peculij, ut 12 q. 2. ca. episcopus qui mācipium. Item causa miserationis. ut 12. q. 2. cap. cum redemptor, uel illud

9

intellige in benemeritis. Item abbas potest manumittere seruum monasterij, sed non pleno iure, quia non habet quod compenset, ut 54. dist. c. abbati. §. hac autem auctoritate, & tamen hoc intelligas cum consensu episcopi & monachorum, ut 12. q. 2. cap. abbatibus, nisi consuetudo contraria sit, ut 1. de his quæ fi. a præl. ca.
10 Ea noscitur. † Manumissio fit multis modis, ut instit. de liberti. §. multis modis. Die feriato, & non feriato; iudice pro tribunali sedente; uel procedente, est enim uoluntariæ iurisdictionis manumittere. secus in his quæ sunt contentiosæ ut 3. quæst. 3. §. spacium. In summa notan-
11 dum, quòd sublata hodie † est differentia dediticiorum, qui toto tempore uitæ suæ erant serui, & post mortem liberi; & latinorum qui è conuerso in uita sua erant liberi, in morte serui, omnes enim liberti in manumissione sua consequebantur perpetuam libertatem, ut institu. de liberti. §. libertinorum. & §. ultim. C. de latina. liber. tol. l. 1. Item libertus communis manumitti potest ab uno domino suum, ut cum alij domini conseruentur indẽnes C. de communi seruo ma. l. 1. Item libertus reuocatur in seruitutem propter omnes causas ingratitudinis, propter quas reuocatur donatio, ut in Auth. ut li-
12 ber de cætero. §. illud. collat. 6. † Item sciendum est quòd si quis nascitur ex patre liberto & matre ancilla, seruus est, & si è conuerso ex patre seruo & matre libera, liber est, partus enim quo ad libertatẽ & seruitutem sequitur matris conditionem ut inf. eod. titul. c. ulti. C. de rei uen. l. partus. ff. de sta. ho. l. ex naturæ & l. cum legitimæ. 32. quæst. 4. cap. liberi. & in tantum hoc uerum est, vt sufficiat in aliquo momento fuisse in libero uentre, ut quis liber nascatur, ut ff. de sta. ho. l. & seruorum. In honoribus autem, muneribus, & municipijs partus patrem sequitur, ut C. de decu. l. eos, & l. exemplo, & l. nullus solius, & ff. de statu. ho. l. liberos, & in tantum hoc uerum est, ut sufficiat filium conceptum esse ex decurione, quantum ad hoc ut patris conditionem sequatur, quamuis ante ipsius natiuitatem pater eiusdem desierit esse decurio, ut ff. de decur. l. 2. §. in filijs. Sed si quæras in quibus sequitur conditionem patris iam à decurionatu uel à senatu remoti? Respondeo, in multis ut in l. superiori. ff. de decur. l. 2. §. filius. ff. de pœ. l. moris. §. & iste forte. C. de decurio. l. decurionem. & l. decurionum filij.

SVMMARIVM.

1 *Ratiocinia quæ dicantur.*
2 *Ratiocinia quæ impediant promoueri.*
3 *Iurans soluere ad certum tempus, scribere uel aliud honestũ opus facere, an antequã faciat, quod iurauit, possit assumere ordinem sacrum, uel religionem intrare.*
4 *Iuramentum non uitiat qui in melius illud mutat.*

De Obligatis Ad Ratiocinia. Rub.

DICTVM est supra de obnoxijs cõditioni seruili, nunc dicamus de obligatis ad ratiocinia ordinandis, uel non. Videamus ergo quid sint ratiocinia, & quæ ratiocinia impediunt aliquem
1 promoueri. Ratiocinia sunt † rationum redditiones, ad quas aliquis obligatur ex administratione reipublicæ uel pri-
2 uatæ. Impediunt promoueri † ratiocinia, publica uel priuata. Publica sunt illa, quibus obligantur officiales curiæ ex administratione aliqua ad rempublicam pertinente, ut C. de episcop. & cle. l. officiales. Priuata sunt illa quibus obligantur aliqui ex administratione rerum pertinentium ad priuatos, ut tutores, & curatores, castaldiones, uel baliui aliquorum. Circa hæc ratiocinia publica uel priuata quando impediunt promoueri sic distingue, Aut promoueri uolentes perseuerant in officio aut non. In primo casu sic distingue, quia aut perseuerant in officio secularium personarum non miserabilium, & tunc nõ possunt promoueri, ut 21. quæst. 3. ca. 1. & infra ne cle. uel mona. secu. ne. se. immisc. ca. 1. & 2. Aut officio personæ ecclesiasticæ, uel etiam secularis sed miserabilis, & tunc possunt promoueri, si aliud non impediat ut 86. dist.

dist. c. peruenit. 89. dis. c. iudicatum 16. q. 1. c. monachi. In secundo casu cum non perseuerant in officio, remaneant tamen adhuc obligati ex administratione, subdistingue; quia aut sunt obligati reipu. aut personæ priuatæ. Si reipublicæ, non debent promoueri ante reddita ratiocinia ut 51. dist. c. præterea. C. de epis. & cleri. l. officiales, obligati enim reipublicæ ex administratione arceantur ab honoribus, secus si aliàs sint debitores ex causa mutui uel simili. ut. ff. de mu. & ho. l. rescripto §. debitores. C. de epi. & cle. l. quisquis emensis. Si enim remanent obligati priuatæ personæ, subdistingue. Aut in ipsa promotione mouetur eis quæstio, uel est mota, aut non. In primo casu iterum subdistingue, quia aut mouetur quæstio de perfidia & de dolo; aut de culpa tantum. Si de dolo uel perfidia non debent promoueri ante decisam litem. ut 81. dist. c. tantis 23. dist. c. illud. inf. de accu. c. oĩpotens, & in hoc casu loquitur hæc decre. debet tamen taxari tempus infra qđ questio decidatur. ar. infra qui filij sunt legi. c. lator. C. de ingenu. ma. l. diffamari. Si uerò moueatur sibi quæstio, uel prius sit mota de culpa tantum, possunt promoueri non obstante creditoris reclamatione; cum lis postea possit procedere sicut prius, & etiam sub eodem iudice. ut ff. de iudi. l. ubi. & ff. de iurisd. om. iu. l. cum quidam. Si autem non moueatur eis quæstio nec est mota, possunt promoueri non obstante obligatione, nisi manifestum esset ipsos teneri de dolo, tunc enim posset. & debet episcopus ipsos ex officio suo repellere, sicut quoslibet criminosos & infames. ut 2. q. 7. c. alieni 6. qu. 1. c. infames. ff. de postu. l. quos prohibet. Sed & curiales promoueri non possunt, quamuis ab administratione sint iam liberati, quod intelligo in his qui sæua, turpia, uel inhonesta exercuerunt, ut milites, executores, & apparitores. ut 51. dist c. 1. & 3. 46. dist. c. clericus. de conse. dist. 2. c. pro dilectione. Curiales autem qui non talia exercent, sed in ciuilibus & pecuniarijs causis officium suum impendunt, ut tabelliones & aduocati, a promotione non excluduntur ut 61. distin. c. ossius. Cæterum si in causa sanguinis, officium uel ministerium suum præstant, contrahunt irregularitatem Iudex, aduocatus, procurator tam actoris quam rei, licet Bern. contrarium dixerit in procuratore rei, assessor, apperitor, notarius, sententiam scribens, uel actor, item sententiæ dictator, omnes isti contrahunt irregularitatem. ut 51. distin. c. aliquantos. & c. si quis post. infra ne cle. uel. mo. c. sententiam. Quæritur

3 † de eo qui iurat soluere ad certum tempus, scribere, uel aliud honestum opus facere, antequam faciat quod iurauit, an possit assumere ordinem sacrum, uel intrare religionem? in clerico planum est, quòd ordines assumere potest, quia aut nihil habet, & tunc liberè potest cedere bonis, & inanis est actio quam excludit inopia debitoris. ut ff. de dolo. l. nam his 24. q. 6 c. si res, & eius periculo nihil est, qui nihil habet ut ff. de fur l. itaque fullo: Vel si habet, non minus remanet post ordines obligatus scribere omnia, uel aliud honestum opus potest facere post ordines, si se ad hoc ante ordines obligauit, dummodo per hoc non impediatur diuinum officium ut 21. quæ. 1. c. clericus, uel alium subroget loco sui. ut C. de episc. & clericis. l. quisquis cẽsibus. & l. in ecclesijs. In eo autem qui uult ingredi monasterium, dico quod non obstante tali obligatione intrare potest, excusante ipsum zelo religionis, & flatu sancti spiritus. ut 19. q 2. c duæ sunt infra de re. & transe. ad reli. c. licet. monasteriũ aũt tenetur satisfacere de his, quę contulit eidem ingressus ut 19 quæst. 3. c. qua mulier. C. de epis. & cle. l. Deo nobis. §. 1. Sed etsi nihil cõtulit, si tamẽ post ingressum ipsius monasterio aliqua quæsiuit ex persona ipsius puta per successionẽ hæreditariã, uel alio modo, in tantum tenetur quantum illud est quod quæsiuit illi, cui monachus est obligatus ar. 19 quæ. ult. c. si qua. Sed si non satisfaciat nec monachum defendat, patietur missionem in possessionem bonorum illorum. ut. ar. ff de cap dimi. l. tutelas. §. si libertate. institu de acqui per arroga. in fi. uel monachus in monasterio faciet quod promisit, dum tamen non impediatur obseruantia regularis, ut in

clerico dictum est. sup. alias secus, ut C. de epis. & cle. l. omnes, & l. generaliter, & in auth. sed neque; uel saltem faciet periuriũ quod iurauit. ut C. de caducis tol. l. una. § ne autem. C. de episco. & cle. l. ad similitudinem. quamuis sit argu. contra. ff. de solu. l. inter artifices. C. de decu. l. nullus qui nexu. inf. de offi. dele. ca. ul. Nõ obstat his. 53. distin. c. legem. 54. di. c. quicũque, quia illa intelliguntur de perpetuo obligatis, puta de seruis curialibus & consimilibus; & ex his, quæ superius dicta sunt, patet terminatas esse quæstiones illas de potestate, qui iurauit regimen ciuitatis; de magistro, qui iurauit regimen scholariũ per annum; de capellano, qui iurauit seruire in officio capellaniæ, an isti possint religionẽ intrare, non enim iuramentum uiolat, qui in melius illud mutat, ut inf. de iureiu. c. peruenit. Sunt autẽ rationes qua re curiales, de quibus dictum est, promoueri non possunt. Prima, quia quædam sunt uiles personæ, & frequenter contrahunt irregularitatem ex officio suo. Secunda, quia multum molestatur ecclesia, & incommoda multa patitur propter tales, quando reuocantur seu repetuntur. Tertia ratio est quoniam præsumitur cõtra eos quod non transeant ad clericatum uoto religionis, Sed ut fugiant ratiocinia dominorum suorum 51. d. c. 1. 2, & 3. 54. di. c. legem.

SVMMARIVM.

1 *Corpore uitiati qui dicantur.*
2 *Debilitatus quis dicatur, & quis mutilatus. num. 2.*
3 *Magnum membrum quod dicatur.*
4 *Mutilatus in membris an valeat ad clerum admitti.*
5 *Digitos sex habens in manu non impeditur ordinari.*
6 *Oculum unum alio habens grossiorem, uel utrumque eminentem, promoueri potest.*
7 *Promoueri non potest & promotus deijcitur qui sibi manus violentas intulit.*
8 *Virilia sibi abscindens an sit ordinandus.*

De Corpore vitatis. Rubrica.

TRACTAVIMVS supra de impedimento originis & obligationis ad ratiocinia. Nũc uideamus de impedimento corporis, & ideo subijcitur rubrica de corpor. uitia. Videamus igitur Qui dicantur corpore uitiati: & Quare à promotione repellantur. Corpore † uitiati 1 dicuntur debilitati, uel mutilati, debilitatum appello illum, qui membrum habet sed inefficax ut oculum cæcum, manum 2 aridam, crus confractũ, † multilatũ appello, qui alquo membro caret. Mutilantur aliqui in membris apparentibus, alij in occultis, & qui in apparentibus aliqui in magno membro, alij in paruo. 3 † Magnum membrum intelligo in quantitate ut manum, in decore, ut occulum, siue nasum. † Mutilatus 4 in membris non apparentibus per casum, uiolentiam, uel timorem ægritudinis ordinari potest, sed sponte non potest ut. 55. distin. c. si quis a medicis. & ca. qui partem & c. si quis. per ægritudinem. Mutilatus in magnis & apparentibus membris, etiam si casu, uel uiolentia hoc fiat, seu metu morbi, non promouetur. ut 55. dist. c. si euangelista. Si uerò in modico, ut pote in parte digiti, dummodo mutilatio illa non inducat deformitatem, uel debilitatem, potest promoueri. ut infrà eod. titul. c. 1. & ulti. aliàs secus. ut inf. de clerico ægro. c. pres-5 byterum † Quid si qs habeat sex digitos in manu? Respondeo, non impeditur, quia ut ait Offilius defectus membri uel augmentum non consideratur, sed usus impedimẽti, ut ff. de ædi. edi. l. Item Offilius. 6 † Item quid si quis oculum unum alio habeat grossiorem, uel utrumque habeat eminentem? Respondeo, talis non impeditur, quia nec est morbosus. ff. de ædi. edic, l. qui clauum. § 1. Et nota quod talia impedimenta inspectioni oculorum superioris subijci debent, quia in talibus segnius irritant animos dimissa per aures, quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus ut inf. eo. titul. c. 23. sicut cum agitur finium regundorum. ut C. finium reg. l. 3. ff. eod. tit. l. si irruptione, sicut cum agitur de ætate ut. ff. de minoribus. l. minor ex aspectu, ut cum quæritur an aliqua sit uirgo uel corrupta. 27. quæst. 1. c. nec. aliqua, ut

vt cum agitur sit prægnans vel non, ut ff. de uentre inspicien. l. 1. In summa scien
7 dum † est quod, qui sibi manus uiolentas intulit, non promouetur, & pmotus deijcitur. Est ratio, quia præsumitur, ꝙ omne malũ in alium sit ausurus qui in seipsum ita sæuit. ut ff de ædil. edic. l. cum autem. §. excipitur, qui enim sibi non pepercit, multo minus parcet alij, ut ff de bo. eorũ qui mor sibi con. l. vltima; qui sibi non parcit, tibi uel mihi quomodo parcet? Est & alia ratio in isto, quia sui est homicida, & dei conditioni inimicus ut 55. dist. cap. si quis abscidit. In illo igitur qui sibi membrum amputat, est causa irregularitatis sæuicia, siue magnum membrũ amputet, siue paruum, si tamen fuerit causa incisionis languor, caro ei putrida resecanda est, ut 23. quæstio. 3. c. resecandæ. In alijs uero quæ sine culpa sua ab alijs uel casu fortuitu mutilantur, est causa irregularitatis deformitas uel debilitas; quæ autem deformitas uel debilitas irregularitatem cõstituat, est in arbitrio superioris, ut inf. eod. titu. cap. 2. Sed quæritur † de illo qui
8 sibi uirilia amputauit ut sit castus. Et est dicendum quod irregularis est, tanquam sui sit homicida, ut 55. dist. c. si quis absciderit, & c. si quis à medicis; & ideo deponendus. Nec obst. inf. eo. ti. c. significauit. ibi enim ex gratia & dispensatioee permittitur sacerdoti illi ministrare in ordinibus inferioribus sacerdotio, illi enim sunt enunchi Hierony. Mihi placẽt quos castrauit non necessitas, sed uoluntas, ut 55. q. 5. c. tunc saluabitur. Nec est uerum quod rustici dicunt; Quod si quis a medicis, uel ab hostibus sectus sit, non aliter possit missam cantare, nisi testes suos gerat in bursa siccos, quasi tunc habeat omnia membra. Sed non curo, utrum habeat quis testes uirides, an siccos; quia defectus membri illius nec deformitatem, nec debilitatem quantum ad officia diuina inducit.

SVMARIVM.

1 *Bigamia quid sit, & qualiter contrahatur, et quot sunt species bigamiæ.*
2 *Bigami quare non possint promoueri.*
3 *Castitas quare maior exigatur in fœmina quam masculo.*
4 *Consecratio episcopi cum sit maior & dignior, quam consecratio uirginum, quare potest consecrari in episcopum, qui non solum uxorem habuit; sed etiam qui post uxorem, habuit concubinam.*
5 *Promoueri an possit ille, qui aliquam fornicariè deflorauit, & illam postea in uxorem duxit.*
6 *Promouendus an sit, qui credens contrahere cum uirgine, eam corruptam inuenit.*
7 *Promoueri an possit habens unam uxorem quam non cognouit, & illa mortua duxit aliam uirginem & cognouit: uel ex conuerso primam cognouit secundam non.*
8 *Sacerdos non fit, cuius uxorẽ constat adulterium commisisse.*
9 *Maritus, qui uxorẽ de adulterio accusauit, & pendente accusatione illi petenti reddit debitum, an promoueri prohibeatur.*
10 *Contrahens matrimonium cum uidua, nudatur omni priuilegio ecclesiasticæ dignitatis.*
11 *Dispensari an possit cum bigamo.*

De Bigamis. Rubrica.

Vidimus de quibusdam irregularitatibus, sed quia inter alias, bigamia non minima reputatur, Icirco hic post quosdam tractatus de irregularitatibus, subijcitur rubrica de bigamis: Vel aliter continuabis. Dictum est supra de quibusdã irregularitatibus, siue impedimentis, quæ siue peccato proueniunt: sed quie bigamia sine peccato cõtrahitur. ut 31. q. 1. c. aperiant c. Deus c. quod si dormierit; Ideo hic supponitur rubr. de bigamia. Videamus igitur Quid sit bigamia: Quot sunt species bigamiæ; & quare bigamus non potest promoueri: Et an cum bigamo ualeat dispensari. Bi
1 gamia † est defectus ex secundis nuptijs proueniens. Contrahitur autem bigamia proprie sumpto uocabulo, cum quis successiue & diuersis tẽporibus duas legitimas habet uxores. ut 31. q. 1. c. aperiant, quod intelligo, si cum utraque matrimonium consumetur, alias secus. arg. inf eo. c. debitum. 34. di. c. Valentiniano Large

autem & impropriè sumpto uocabulo bigamia multis modis contrahitur, ut cum quis simul habet duas uxores, quod ad factum conueuit retorqueri, quia cum neutra matrimonium tenet, si simul contractum est cũ vtraque, vt inf. eo. tit c. nuper. in prin. vel tenet tãtum cum altera. ut 34. di. c. christiano. 31. q. 1. c. quomodo. inf de diuor. c gaudemus. Item qui habet unam de iure, & ea mortua contrahit cum alia de facto, bigamus reputatur, non propter sacramenti defectum, cum in veritate bigamus non existat, sed propter intẽtionis affectum cũ opere subsecuto. ut inf. eo. ti. c. nuper, in fi. Item qui contrahit cum corrupta, idest ab alio cognita, sicut bigamus repellitur, ut 32. dist. c. seriatim. 34. dist. c. curendum. & c. præcipimus. Item quicunque h ibuerit duas uxores ante baptismum, siue post baptismum, siue unã ante baptismum, & unam post, bigamus est. ut 34. dist. c. si quis uiduam 26. dist per totum. Sed in ultimo membro Hierony. asserit non contrahi bigamiam, ut 26. di. cap. 1. Sed illud non tenet ut probant sequentia. c. de eodem, & idem dico in eo, qui de facto ducit secundam uiuente prima: Idem in clerico qui ante sacros ordines habuit unam, & postea de facto duxit aliam, ut infra eo. titu. c. ulti. Idem in his, qui contempta professione præuaricãtur promissionem de continendo, & contrahunt de facto. ut 27. q. 1. cap. quot quot.

2 Quatuor † autem sunt rationes propter quas bigami repelluntur à promotione, quas assignaui sup. de tẽpo. ordi. § monogamus. Et nota in matrimonio attenditur duplex sacramentum, propter duplicem coniunctionem, quæ est in eo per carnis copulam consumato. Prima est coniunctio animorum. Secũda corporum. Prima coniunctionem signat fidelis animæ ad deum, hæc dissoluitur per sequens peccatum, sicut & illa ante carnalem copulam, per religionis ingressũ. ut inf. de cõuersi. coniuga. c. verum & c. ex publico. Secũda, scilicet, coniunctio corporum signat coniunctionem Christi & ecclesiæ, hoc fuit matrimonium initiatum in prophetis & patriarchis, ratum in tempore gratię. s. in natiuitate Christi, quando ipse lapis angularis cœpit ædificare ecclesiam, unum de iudæis, alterum de gentibus parietem erigens, consummatum in cruce, uel ratũ fuit in cruce, consummabitur in patria, August. super locum illum, nunquid qui dormit, non adijciet ut resurgat, ait nota, quod dicit qui dormit, quia sicut de latere dormientis Adæ, qui erat forma futuri Christi, assumpta est costa de qua formata est Eua, ita dormiuit Christus somno mortis, ut de latere dormientis, de quo profluxerunt sanguis & aqua, quæ sunt nostræ redemptionis sacramẽta, formetur sibi sponsa ecclesia, ut inf. de bap. & eius effec c. maiores. & inf. de cele. miss. c. in quędam & c. Cum Marthæ. § quæsiuisti. Item in eadem secunda coniunctione significatur coniunctio deitatis & humanitatis facta in utero uirginali, ut 26. dist. c. acutius. de con. dist. 2. ca. In Christo pater. inf. eo. ca. debitum. Cum ergo tam coniunctio Christi & ecclesiæ, quam unio dietatis & humanitatis, unica sit & reiterabilis, meritò significatur i primi matrimonij coniunctione carnali, sed cũ quis transit ad secundam uxorem, recedit ab unitate, tendens in pluralitatem; & ideo non poterit de cætero significare dictam unitatem & reiterabilem coniunctionẽ, ubi enim significatum est unitum, & significans unum esse debet, hanc rationem ponit Augu. licet obscurè 26. disti. c. acutius, in fin. & ita contrahitur irregularitas bigamiæ.

3 † Sed quæritur quare maior castitas exigatur in fœmina, quàm in uiro? nam maritus corruptæ, uel ab alio cognitæ promoueri non potest. ut 34. distin. ca. Curandum. & c. præcipimus. & c. si cuius & 30. q. 5. c. qualis. Sed ille qui ante uxorem, uel post habuit concubinam, potest promoueri. ut 34. di. c. fraternitatis. Dicit Hugo. Vir significat ecclesiam militantẽ, quæ in potestate habet, ut adulterando & à fide exorbitando recedat à suo Christo, & ideo non est in eo sacramenti significatio, ut non obstet quòd carnem suam diuisit in plures. Vxor autem significat Christum, qui nunquam ecclesiam suam dimisit, ipse enim est fons proprius, cui non cõmunicat alienus, ut inf. de regula. & transe. c. licet, in fi. Alij dicunt & uerius

sicut

sicut puto. Quòd uir significat Christum, qui sibi copulauit synagogam, & posteà ecclesiam, quæ semper uirgo permansit, saltem mente. Vnde dicit Apostolus. Despondi uos uni uiro uirginem castam. ut 27.q.2. c. nuptiarum, & ideo exigitur ꝙ uxor una non diuiserit carnem suam in plures, quod si fecerit deest significatio sacramenti unitatis. Item quæritur cum
4 † cōsecratio episcopi maior sit & dignior quam consecratio uirginum, quare pōt consecrari in episcopum, qui non solum uxorem habuit, sed etiam post uxorem habuit concubinam? ut 33. dist. c. habuisse. 34. dist. c. fraternitatis. Sed si qua fuit corrupta ante baptismum uel post, sponte, uel ui; cum peccato, uel sine, non potest inter sacras uirgines cōsecrari? ut 26. dist. c. acutius. Respondeo, Sacra uirgo, significat ecclesiam triumphantem, non habentem maculā siue rugam ut de pœn. dist. 1. c. ecclesia. 21. dist. c. quamuis 32. qu, 4. c. recurrat. Sed episcopus significat ecclesiam militantem, in qua sunt boni & mali usque ad ultimam segregationem, quæ fieri habet in littore, hoc est, in fine seculi, ut 26. dist. c. acutius, in fi. 2. qu. 1. c. multi, circa fin. Item † quid si quis defloraverit aliquam fornicarie, & postea ducit illam in uxorem, nunquid poterit promoueri? Dicunt quidam quod sic, quia unus unius, nec carnem suam diuisit in plures; & illa est unica unici, nec carnem suam diuisit in duas; quod uidetur sufficere. ut infra eo. ca. debitum. 26. dist. c. acutius & argu. infra qui fil. sunt legi. c. tanta. Alij dicunt contra, ꝙ uirgo debet esse eo tempore quo cōtrahitur matrimonium, & ducitur uxor, ad hoc ut uir non fiat irregularis. argu. 32. distin. c. nemo 34. dist. in c. curandum & c. præcipimus. & uidetur expressum 30. quæstio. 1. c. qualis, in uer. uirgo casta despōsata in uirginitate; Et cum primi exponunt, uirgo, idest, non ab alio cognita, quorum opinio celebrior
6 est. Item, † quid si aliquis credit contrahere cum uirgine, & inuenit eam corruptam? Respondeo, non debet promoueri, cum sit maritus corruptę. ut 51. dist. c. qui in aliquo; nam in tali casu non excusat error, uel uiolentia. ut 32. quæsti. 5. c. ille autem. Lex autem promotionis factum requirit, non uoluntatem. ut 15. q.
7 1. cap. ultimo. Item † quid si quis habet unam uxorem, quam nō cognouit; & illa mortua ducit aliam uirginē, & cognoscit: uel e conuerso, primam cognoscit; secūdā non, nunquid repelletur? Dico ꝙ non, quia nō diuisit carnem suam in plures, & sic non deficit in eo sacramentum, ut inf. eod. tit. c. debitū. Et idem dicas propter eandem rationem, si quis uxorē ducat mulierem ab alio desponsatam & traductam, sed non cognitam, quia primus maritus morte preuentus est. ut 34. dist,
8 cap. ultimo. Item † pone, quòd aliquis contraxit cum uirgine, & cognouit eam, illa postmodum cognoscitur ab alio, deinde maritus ignorās hoc cognoscit illā, nunquid efficitur irregularis? Respondeo, sic, nec poterit promoueri. ut 34. dist. c. si
8 cuius uxorem. & cap. sequen. Item † quid si maritus accuset uxorē de adulterio, & pendente accusatione illa petit debitum, ipse reddet, quia tenetur ad hoc, cum non debeat spoliari possessione sui corporis usque ad sententiam. ut 11. quęst. 1. c. quia res 8. quæstio. 4 c. nonne. 33. quæsti. 2 c. seculares 35. q 6. c. multorum, & fortē etiā præcipitur sibi ab ecclesia reddere debitum, nunquid & isti paratur præiudiciū ut promoueri non possit; Respondeo sic, quia ut. sup. dixi, irregularitas sæpe cōtrahitur solo facto absque peccato, & absque uoluntate; quidam tamen uoluerunt dicere contrarium, ꝙ iste patiatur & non agat. Item notabis quod in hoc casu plus meretur luxuria castitate: castitas enim est in matrimonio. ut 31. dist. c nicena, in fornicatione luxuria. ut 32. quęstio. 4. c. in eo. & matrimonij repetitio inducit irregularitatem indispensabilem: repetitio fornicationis non, ut inf. eo. tit. c. quia, Respondeo, hoc non contingit ratione peccati, sed propter defectum: non enim peccatur contrahendo secundum uel tertium matrimonium ut 31. q. 1. c. aperiant & c. quod si dormierit. Sed deest ibi signaculum sacramenti. ut inf. eo. tit c. debitū.
10 † Item notabis quod ubi quis de iure cōtrahit cum aliqua uidua, nudatur omni priuilegio ecclesiasticæ dignitatis. ut 84. dist.

dist.c. quisquis; si uero matrimonium de iure non teneat non cōtrah.tur bigamia; quia non est uiduæ maritus, qui non est simpliciter maritus, unde retinet priuilegiū clericale Sed circa ordines, cum eo, tanquam bigamo. dispensari non licet: non propter sacramenti defectū, sed propter affectum intentionis, cum opere subsecuto.ut inf.eo.tit.cap. ultim. vnde cū aliquis contrahit cum illa, cum qua de iure non potest considerato opere siue facto contrahens efficitur infamis, etsi nuptiæ nullū sortiantur effectum.ut ff. de his qui no.inf.l. qd ergo.§ 2. Quandoque tamen magis consideratur affectus, quàm effectus, uel quàm ipsum factum depœ.dist 1. c.hæc autem uerba, infra de cleri. non residen. c. relatum. ff.de condi. & demon.l. hæc conditio filiæ meæ. Quandoque plus factum quam iuris effectum ut superius dictum est, & probatur.inf.de cōcess.preb. & ec.non ua. c. literas. ff. de condi. insti.l. mulier.§.si quis.infr.de sponsa.c.iuuenis.

11 Dispēsari † cum bigamo nō potest. ut inf. eod.c.Super eo.& c.ul.hoc enim esset contra Apostolum, ut dicitur in d c.super eo. Sed contra.34.dist.c.lector. Solutio, dixerunt quidam, Papam dispensare posse, nec est contra Apostolum, quia etsi prohibuerit bigamum ordinari, non tamen cū eo prohibuerit dispensari. nam & Apostolus prohibuit criminosum promoueri.ut 25.dist. c. unum.§. nunc autem:& tamen cum criminosis dispēsatur.ut inf.de iudi. c.at.si clerici, nec est contra Apostolum; sed præter, uel dic, proprie non obstat ꝓhibitio Pauli, quia Papa maior est in administratione Paulo.ut 21.dist.c.j. Papa. n.est loco Petri, qui maior fuit Paulo ut 2. q.7.c.puto. 21. dist. c. in nouo. unde dicitur quod Lucius Papa dispensauit cū Archiepiscopo panormitan.q̄ bigamus fuit: uel dic, quod in illo.c.lector dicitur, dispensari posse in subdiaconatu, qui se cū dum primitiuam ecclesiam nō erat sacer ordo.ut 32.dis.c.eos.60.dist.c. nullus. hodie secus.ut sup.de seruis non ordinan.ca. miramur. quid autē circa hoc scripserit Nicolaus furiosus, nota supra de rescriptis.§.contrarius.

SVMMARIVM.

1 *Peregrini qui dicantur.*
2 *Peregrini an repellantur à sacramentis.*
3 *Peregrini quare & quando repellantur a promotione.*
4 *Clerici peregrini permittuntur suos ordines exequi in diœcesi aliena, si habent literas testimoniales*
5 *Sigillum capituli uel conuentus fidem facit.*
6 *Clericus peregrinus asserens literas testimoniales suæ canonicæ ordinationis amissas, & probans per testes ipsam ordinationem an sit admissibilis.*
7 *Inferior ab episcopo ius habēs instituendi in aliqua ecclesia, peregrinum & ignotum instituere non debet.*

De Clericis Preregrinis.Rubri.

INTER alios qui ab ordinibus excluduntur arcendi sunt peregrini: ideo subijcit hic rubrica de clericis peregrinis. Videamus igitur hic, Qui dicantur peregrini? Quare à promotione repellantur; & Quando admittātur.

1 † Peregrini possunt hic appellari omnes qui non sunt de episcopatu ordinantis siue sint clerici, siue laici: quia tales recipi non debent ab episcopo alieno ad ordines, uel dignitates, uel ecclesiastica sacramenta ut 71.dist.per totum.& specialiter in cap primatus.inf de parochijs.sia.2. & 3 & quod omnes tales dicantur extranei, est arg.3.quæst.6 c.peregrina.& 6.q.3.c. 1.& 2.Sed & incolæ, quorum uita, genus, origo, & irregularitas sunt ignota episcopo, similiter ab his, q̄ superius dicta sunt, excluduntur.ut 24.dist.c.quando episcopus 42 di.c.5.quiescamus, in uers.si enim in clero: & ar.2. quæst.7. quærendum. in uers. quorum uita & libertas nescitur.

2 † Repelluntur etiam tales à sacramentis, ut de consecra.distin.2. c. tribus:si tamen aliquis sit incola notus, sed indignus, & sua indignitas soli episcopo sit cognita, ab ordinibus excludi nō potest.ut. sup. de tempo ordi.c.ex tenore, nec sacramentis, ut de consecra.distin.2. c. non prohibeat.

Repel-

3 † Repelluntur autem isti a promotione duabus de causis. Vna, quia non licet episcopo falcem suæ iurisdictionis mittere in messem alienam, iudicando uel ordinando subditos alienos. ut 71. dist. per totum 6. q. 3. per totum 9. q. 2. per totum. Secunda causa est, quia tales solent esse pro magna parte criminosi, infames, excommunicati, uel alias irregulares. Item sæpe mentiuntur habere ordines, cum non habeant, uel maiores habere, quam habeãt. ut 98. disti. c. Afros 19. q. 2. cap. duæ. Per-
4 mittuntur † autem clerici peregrini suos ordines exequi in dioces. alienis, si habeant literas testimoniales sigillatas. s. sigillis episcoporum, ut inf. eo. tit. c. 1. 98. dist. c. episcoporum. & inf. eo. tit. cap. 1. 98. dist. c. 1. & 2. Sed quare tot, cum alias sufficiat sigillum proprij episcopi. ut 71. disti. primatus 19. quæstio. 2. c. duæ. inf. de fide instrum. c. 2. de testi. c. cum a nobis. 11. q.
5 3. c. curiæ. & c. debent; † cum sigillũ capituli fidem faciat, ut inf. de app. c. significauit, & sigillum conuentus, ut infr. de proba. c. tertio loco? Respondeo, Vnum sufficit, si est notum, quinque requiruntur, si sunt ignota. Sed uidetur quod mille ignota non sufficiant. Ad quod respondeo, facilius falsatur sigillum unius episcopi, quam quinque. Nam circa maiorem maius periculum uertitur, ut 42. dist. c. quiescamus. 7. q. 2. c. ult. ff ad Carbo. l. 1. §. si qs non ab aliquo Io. tamen dicit, ꝙ nisi aliqua cognitio habeatur de sigillis, uel de ecclesijs, quarum sigilla esse dicuntur, nullatenus est credendum, siue sint quinque siue plura, & hęc omnia uera sunt, si clericus peregrinus & ignotus uelit publice officium suum exequi, uel celebrare, si se dicat sacerdotem. cæterum in secreto, & ex deuotione poterit sustineri, etsi nullas habeat literas super sua ordinatione, uel testes, ut inf. eo. ti. c. tuæ, Sustineri ideo dico, quia gratia fit extraneo sacerdoti, & maxime ignoto, si permittatur in alia diœcesi celebrare: Nam & prælato fit gratia, si permittatur celebrare in ꝓuincia, uel diœcesi aliena, ut sup. de usu pal. c. ex tuarum, & maximè si permittatur ordinare. ut 9. q. 2. per totum. Item quòd supetius dictum est, quinque sigilla requiri, locum habet in ultra marinis, & alijs ualde remotis. ut inf. eo. ti. c. 1. In alijs autem clericis non tam remotis sufficit sigillum sui episcopi, ut 72. & 73. dist. per totum. & 71. di. c. extraneo. & c. hortamur. Quid si quis
6 dicat se literas amisisse? † Respondeo, si probauerit per testes de sua canonica ordinatione, & de proprij episcopi commẽdatione, quia hæc duo in literis contineri debuerunt, puto ipsum admittendum. ut inf. eod. titu. c. inter. & cap. tuæ. De commendatione episcopi ideo dico, quia sine licentia sui episcopi non dicuntur clerici peregrini, ut de consecr. di. c. 5. c. nõ opor-
7 tet. † Si autem quis inferior ab episcopo ius habet instituendi in aliqua ecclesia, peregrinum & ignotum instituere non debet, ut 71. dist. c. hortamur. Alioquin talem institutum potest episcopus amouere, ut infra eod. ti. c. ultim. Dantur autem peregrinantibus literæ dimissoriæ, uel commendaticię, ut inf. eo. ti. c. tuæ. 71. dist. cap. penult. & ultim. 19. q. 2. c. duæ, & uocantur literæ dimissoriæ uel commendaticiæ, q̃a per eas dimittuntur & licentiantur peregrinantes, & in eis commendantur. Has literas non faciet episcopus, nisi postulatus, ne pateat materia euagandi, ut 72. dist. c. 1. Has literas archidiaconi concedere non possunt. ut infra de offic. archidiac. c. significasti.

SVMMARIVM.

Archidia-

10 *Archidiaconus an in diœcesib. suorum suffraganeorum visitationem faciat.*
11 *Episcopus omni anno suam diœcesim visitare tenetur.*
13 *Plebanus an excommunicare possit.*
14 *Archidiaconus an habeat concedere ordinandis literas commendaticias.*

De Officio Archidiaconi. Rub.

EXPLICATO tractatu ordinandorum, de dignitatum officijs uideamus.
1 † Et primo de officio archidiaconi, qui primus est in ecclesia post episcopum, ut 25. dist. ca. perlectis & hic in c. 1. Est igitur uidendum, Quid ad officium archidiaconi pertineat. Quid ad iurisdictionem. Sed quod dixi archidiaconum primũ post episcopũ, recipit calumniã. Nam uidetur quod archi. presbytero sit inferior, & quasi diaconi sunt oculi presbyterorum, ut 93 dist. c. diaconi ecclesiæ & c. diaconi qui inferiores tamẽ presbyteris se esse cognoscant. ut 93. dist. c. Diaconi cum alijs octo cap. seq. usque ad §. compagis. & c. legimus & c. dominus noster.
2 † Sed dico ꝙ archidiaconus præest archipresbytero in dignitate, sed in ordine subest. Potest autem quis diuersis respectibus esse altero maior, & minor. ut 2. q. 8. c. quare maior, & æqualis. & 2. q. 7. puto 17. dist. c. multis. ff. quando ap. sit. l. 1 §. sed si presis. C. de offi. uica. l. 1. In eo autem in quo quis est minor, debet reuerentiam maiori. 33. q. 5. c Est ordo 93. dis. c. a subdiacono 21. dist. ca. quamuis. §. in omnib. inf. de maio. & obe. c. statuimus; eo saluo
3 † ꝙ maioritas in ecclesia quadruplex est, ex dignitate; & ordine, ut dictum est, ex tẽpore, ut inf. de maio. & obe. c. 1. 17. dist. c. concilia §. hinc & c. ulti. 96. dist. c. bonæ quidem 75. di. c. ultimo; & ex prærogatiua ordinantis, ut inf. de maio. & obe. cap. per tuas ff. de albo. scri. l. ultima. C. de adnoc diuer. iudic. l. restituendæ. in fine. in Auth. ut iudices sine quo suffra. §. eos, circa finem & ff de re iudi. l. quidam consulebant. Vnum tamen non omitto, ꝙ maior dignitate debet reuerentiam minori
8 gerenti uicem & locum maioris, ut 93. di.
4 c. ulti. Pertinent † autem ad officium archidiaconi quæ hic continentur infra eo. tit. c. 2. & 3. ad hęc ut 25. dist. c perlectis, & quæ diuersæ consuetudines pro locorum uarietate inducunt, ut ar. sup. de consue. c. cum olim & infra eod. tit. c. ultimo.
5 † Ad iurisdictionem uero ipsius pertinẽt hæc, Corrigere, ut inf c. 1. Audire iurgia, 25. di. c. perlectis; instituere, ut 63. di. ca. si in plebibus. inf de insti. cum uenisset. inf. de offi. dele. c. super eo. inf. de exces. præl. c. ad hæc; Infligere pęnas. ut inf. de præbẽ. c. referente; Percipere obsequia a subiectis. ut inf. de exces præla. c ad hæc. Itẽ habere perpetuam vicariam, ita & iurisdi-
6 ctionem ordinariam; † nam & perpetua uicaria ordinariam iurisdictionem inducit. ut C. de officio eius qui ui. alterius gerit l. j. sic & perpetua uicaria ius tribuit in re. ut sup. de rescrip. c. postulasti. infra de offi. uic. c. ad hæc & c. ex parte. inf. de fi. instru. c. G. perpetuus, Item habere uisitationem, correctionem, & procurationem. ut inf. eo. ti. c ultimo. Verumtamen in his recurritur ad cõsuetudinẽ ecclesię. ut sup. in his quæ spectant ad officium, & probatur inf. eod. c. ult. Inspicitur enim consuetudo uicinarum ecclesiarum. ut infra de censi. c. ex parte. sup. de consue. c. cũ olim.
7 † Nam consuetudo iurisdictionẽ inducit. ut C. de eman. li. l. 1. & 9. q 3. c. cõquestus. Quædam tamen inducuntur, & allegantur contra archidiaconos ad eorũ iurisdictionem debilitandam; nam archidiaconus curam animarum, uel præbendas cõferre non potest. 16. q. 7. c. nullus. inf. e. tit. c. cum satis. & c archidiaconus. Item est vicarius, ergo habet delegatam iurisdictionem, hinc est quòd ab ipso non ad episcopum, sed archiepiscopum appellatur. ut infra de præben. c. referente. Itẽ de humilioribus negocijs cognoscet, grauiores aũt excessus denũciet episcopo. ut 25. dist. c. per lectis. ergo est pedaneus. ut C. de peda. iudi. l. pen. & propter hanc varietatem iurium dicimus, dum quęritur quę sint illa quæ ad iurisdictionem archidiaconi spectant, inspiciendam consuetudinem loci uel ecclesiæ. ut inf. eo. tit. c. ulti.
8 Item si quæratur † an archidiaconus habeat iurisdictionem ordinariam vel delegatam.

gatum? Respondeo, si per electionem assumitur ꝙ videtur. vt 93. di c legimus; nam & decani eligūtur, ut sup. de ele. c. cū in iure. if. de app. c. cōstitutus, & ꝑposito, ut sup. de ele. c. dudū. il. 1. inf. de appe. c. constitutis, tunc habet ordinariā iurisdictionem, vt in Auth. de defen ciui §. nos igitur. Si autem non assumatur per electionem, sed præter electionē præficiatur per episcopū, vt quædā iura velle videntur, vt if. de insti. c. cum venisset. 74 dist. c episcoporū 60 dist. c. 1. tunc non habet ordinariā, sed delegatā. Sed & in hoc puto inspiciendam loci uel ecclesiæ consuetudinē, vtrū p elec-
9 ctionem archidiaconus assumatur. † Sed quod dixi, archidiaconum habere ius visitandi, in dubium reuocatur; nā uidetur hoc ad episcopum pertinere: Ad quod respondeo, Metropolitanus habet suam uisitationem in prouincia quā singulis annis faciet secūdum formā quā habet. inf.
10 de accu. c. sicut olim. Sed nunquid † in diœcesibus suorum suffraganeorum uisitationem faciet? Videtur ꝙ sic ar 12 disti. c. de his. inf. de censib. cap cum apostolus, 10 q. 3. c. cauendum, quod intelligo morientibus episcopis, vel negligentibus uisitare: In his enim casibus habet Metropolitanus iurisdictionem in subiectis suffraganeorum suorum, vt dicemus infr. de offi. ord. pastoralis; & idem puto si Metropolitanus uisitat, inquiret super aliquo contingente generalē statum totius pro-
11 uinciæ, vt 9. q. 3. c. archiepiscopus. † Habet & episcopus suā visitationem in sua diœcesi, quam faciet omni anno. 18. disti. c. quoniam; & pluries in anno, si necesse fuerit. ut 18. q 2. c. uisitandi. & c. nō semel. Et etiam quæ fiunt in concilio prouinciali, publicabit in sua synodo episcopali singulis annis. vt infra de accusa. ca. sicut 10. q. 1. c. decreuimus. Habet archidiaconus suam uisitationem, cum episcopus uisitare non potest, vt inf. eod. cap. 1. Et poterit etiam de anno in annum uisitare, & frequentius, si opus fuerit, vt infra eod. tit ca. mādamus. Et nota quia, quod dixi sup. de cōsuetudine determinare iurisdictionem archidiaconalem, verum est si fuerit præscripta uel tanto tempore obseruata, ut eius memoria nō existat; & sic non obstat
12 infra eod. titu. ca. cum satis. Sed † quæritur an archidiaconus possit excommunicare posito ꝙ habeat iurisdictionem ordinariam? videtur quòd non, vt inf. eo. ti. c archidiaconi; & quia excommunicatio mucro est episcopi, vt 16 q. 2. cap. nisi in fi. Sed contra, si habet iurisdictionem potest excommunicare ut inf. de offic. deleg. ca. ex literis, iurisdictio. n. sine coertione nulla est, ut ff. de offic eius cui man. est iu-
13 ris. l. ult. & in præall. de ele. præterea. † Plebanus qui minor est archidiacono excommunicat ut inf. de offi. ordi. c. cum ab ecclesiarum. imò & parochialis sacerdos, ut 2. q. 1 cap. nemo 11. q. 3. c. quomodo. 2. q. 7. ca. nos si §. cum Balaam. infra qui fil. sint legi. c. per uenerabilem. Dico ergo, quod si iurisdictionem habet ordinariā, quod euenit, si ab uniuersitate eligatur, uel si hoc obtineat ex antiqua uel approbata consuetudine, potest excommunicare. Nec obstat inf. eo. tit. c. archidiaconus, quamuis enim ibi dicatur, non uidetur, tamen non est ita; quædam enim aliter sunt, quàm prima facie uideantur. ut inf. de sen. ex. c. p tuas ī prin. sup. de ele. c. cum nobis olim, in prin. Ad aliud, quod opponitur. Respondeo, excommunicatio dicitur mucro episcopi, quia nullus inferior eo excommunicare potest in ea solennitate, in qua potest episcopus, de qua solēnitate habetur 6. q. 3. c. debent. In summa
14 † notandum est, quòd ad archidiaconum non spectat literas formatas uel commendaticias concedere ordinandis, ut inf. eo. significasti. & sic ad ipsum spectat examinare ordinandos, & episcopo præsentare, ponere abbates, & abbatissas in sede. ut infra eo. c. ut nostrum.

SVMMARIVM.

1 *Archipresbyteri officium & in quibus spiritualibus sit uicarius episcopi. el nu. 2. & 4.*
3 *Procurator ad negotia, ante lit. contest pōt alium procuratorem substituere, procurator vero ad lites non, nisi post lis contesta.*
4 *Pontificibus infirmantibus, simplices etiam sacerdotes, quæ licita sunt, explere possunt.*
5 *Archipresbyter an de causis matrimonialib. cognoscere possit.*
6 *Abbatius episcopale præscribere potest.*

DE

De Officio Archipresbyteri. Rub.

QVIA post archidiaconum archipresbyter gradum facit, & ideo post officium archidiaconi, sub sequēter tractatur de officio archipresbyteri,
1 † qui etsi minor sit archidiacono iurisdictione & administratione, maior tamen est ordine, ut not. suprà titu. proxi in prin. quæ aūt spectent ad officium archipresbyteri patet in decret. hic subiectis.
2 Vnum in summa † notandum est quòd cum archipresbyter sit uicarius episcopi in quibusdam spiritualibus, ut inf. eo. tit. c. ministerium. in fi. alium tamen uicariū dare potest ut ibidem. & 25. dist. ca. perlectis, in uer. archipresbyter uerò, quòd in hac iurisdictione uoluntaria contingit, secus in contentiosa, in qua iudex iudicē dare non potest, nisi à Principe fuerit datus. ut C. de iudi. l. à iudice. infra de offic. delegat. c. super quæstionum.
3 † nec procurator procuratorem, nisi factus fuerit dominus litis per contesta. ut C. de procur. l. neque tutores, & l. ꝙ si quis; quod in procuratione ad iudicia locum habet, aliud in procuratione ad negocia, in qua etiam ante litem contestāti. procurator procuratorem dare potest, ut ff. man. l. si procuratorem §. 1. Item
4 † notandum, ꝙ infirmātibus episcopis, ita ut sacrum ministerium exequi non possint, nedū archipresbyteri defectum eorum supplere possunt, sed & simplices sacerdotes, quæ licita sunt, expleant, ut 7. q. 1. c. pontifices. licita reputo, ut cantare missam, & prædicare 95. dist. c. ecce, alia uero, quæ officium pontificale requirunt, per uicinos episcopos suppleantur, ut in præallegato c. pontifices. cautela tamen præhabita, & protestatione pręmissa, ꝙ rogatus faciat, & inuitatus accedat, non iure proprio exequatur. ut 24. di. c. presbyter. ar. sup. de postula. c. bonę memo. il 2.
5 † Notabis etiam, quòd sicut archidiaconus cognoscit de causis matrimonialib. ut inf. de resti. spo. c. literas, sic & archipresbyter, ut inf. de consang. & affi. ca. ex literis. Sed uidetur, ꝙ hoc stare non possit, quia cognitio matrimonialis, episcopalis est, ut inf. de exceß. pręla. c. accidentibus 35. q. 6. ca. multorū, matrimonium autem est magnum sacramentum in ecclesia, ut inf. de spons. c. pri. Archidiaconus uero, nec multo fortius archipresbyter, de magnis negocijs non cognoscit, sed de iurgijs, scilicet, de leuibus quæstionib. ut sup. de offi. archi. c. ad hoc, magnas enim causas officiales huiusmodi ad episcopos referunt, sicut legatus pro cōsulis ad proconsulem, ut ff. de offi. procon. l. si quid erit, & 25. dist. c. perlectis, quod intelligo uerum esse, nisi huiusmodi personis competat iurisdictio super causis matrimonialibus ex concessione speciali, uel consuetudine pręscripta, nam & in his casibus abbatibus competere potest, ut inf. de exceß. pręla c. accedentibus, in fi.
6 † quia abbas ius episcopale pręscribere potest, ut infra de pręscrip. c. auditis.

SVMMARIVM.

1 *Primicerius quibus præsit.*

2 *Primicerio absente, ea quæ officio ipsius incumbunt, is exequitur, qui ei aut ordine aut eruditione proximus est.*

De Officio Primicerij. Rub.

PRIMICERIVS est primus in choro, uel primus in cantu; spectant aūt ad eius officium ea quę hic habes, ut 25. distin. ca. perlectis, in uerbo ad primicerium.
1 † Sed quod hic dicit, primicerium pręesse diaconis, recipit calumniam ex eo ꝙ alibi dicitur archi. pęsse his, ut sup. de offi. archi. c. officium. Ad quod respondeo, iura uariè loquuntur de huiusmodi officijs & officialibus, & ideo determinanda sunt secundum uarietatem diuersarū consuetudinum, quæ in ecclesijs obseruātur, ut dixi supra de offi. archid. In summa
3 notandum † est, ꝙ absente primicerio ea, quæ officio ipsius incumbunt, is exequitur, qui ei aut ordine aut eruditione proximus est, ut 25. dist. c. perlectis.

SVMMARIVM.

1 *Sacrista idem est quod thesaurarius.*
2 *Thesauri custodia quando ad sacristam pertineat.*
3 *Officio sacristæ quæ alia competant.*
4 *Custodis officio quæ pertineant.*
5 *Archidiaconus, archipresbyter, & custos ex melioribus & sanctioribus sunt assumendi.*
6 *Officia & dignitates melioribus dandæ sũt.*

De Officio sacristæ. *Rubrica.*

1 SACRISTA † est idem quod thesaurarius, unde qui hic uocatur sacrista, alibi vocatur thesaurarius. 25. dist.
2 c. per lectis. in fi. † Ad istum spectat thesauri custodia, ut hic dicitur, sed hoc verum est secundo loco, nam primo loco spectat ad archidiaconum, ut sup. de offi. archid. c. ea quæ. Competunt & huic officio quædã alia, quæ hic, & in c. perlectis,
3 continentur. Et notandum quod † custos est minister sacristæ, & ideo in custodia thesauri, quæ ad sacristam spectat, ut sup. tit. prox. c. ministerium, præstat. ut hic. c. j. Item & de luminariis curam habet custos, ut inf. eo. tit. c. 2. in prin. & nihilo minus sacrista, ut sup eod. tit. prox. c. vno, & propterea Isidorus de hoc officio non curauit 25. dist. c. perlectis. Nec obstat quod dicitur. infra eo. tit. c. 2. hi tres & c. s. archidiaconus, archipresbyter, & custos, & sic omittitur sacrista, nam hoc ideo fit, quia quod officio sacristæ incumbit, expeditur
4 per ministerium custodis. † Per hunc custodẽ fit distributio oblationum, eleemosinarum, decimarum absente episcopo ut inf. c. 2. nam si præsens esset, per eũ fieri deberet. ut 12. q. 2. c. nobis & c. Vulteranæ. inuenio tamen in casu quod canonici suo iure capiunt suam canonicam portionẽ. ut inf. de test. c. relatum. nisi episcopus hoc ius per indulgentiam obtineat, ut sibi liceat canonicis distribuere. ut infra
5 de uerb. sig. c. cũ tibi. † Hi tres officiales, scilicet, archidiaconus, archipresbityter, & custos, & meliores & sanctiores sunt
6 assumendi. ut. inf. eo. c. 2. † quia officia & dignitates melioribus dandæ sunt. ut. 8. q. 1. c. licet. 63. d. c. ult. inf. de iure pa. cap. quoniam. ff. ad municip. l. honores. 1. respon. C. de his qui ad eccle. confu. l. præsenti. §. ꝙ in finibus. in Auth. de san. epi. §. 2. & §. si quis oratoriũ. Et sicut bonis meliores, sic melioribus optimi præferuntur ut 63. dist. c. metropolitano. in Auth. de monachis. §. ordinationem. & arg. ad idem. ff de uerb. obl. l. ubi autem non apparict, rudibus enim emeriti, nouis præferantur antiqui ut 61. dist. c. quid. proderit c. statuimus. & c. nec emeritis. & c. nullus. priùs ordinati præferantur posteriùs ordinatis. ut 75. dist. c. ult. in fi. Ad solutionem omnium horum sic dico, si unus tantùm de gremio ecclesiæ eligatur, non requiruntur hęc omnia, sed sufficit quod non sit malus. ut 16. q. ult. c. monasterium Si uero plures eliguntur, tunc collatio de his omnibus habeatur quo ad hoc ut unus alteri præferatur, ut sup. de electi. ca. dudum il. 1. & c. cum in concilio. & c. ecclesia. Sed si de aliena ecclesia quis eligatur, requiritur quod sit optimus, sicut dicit lex in tutore, qui si eligatur de terra, de qua oriundus est pupillus, sufficit si sit bonus, si de aliena terra, oportet, ut sit optimus. ut. ff. de tuto. & cura. da. ab his. l. diuus. Si uero minus idoneus custos datus fuerit, denunciante archidiacono per episcopum amouetur. ut inf. eod. titu. c. 1. & est mirabile aliquẽ deiici uel amoueri per denunciationem, & simile. 2. q. 7. c. quapropter. inf de iureiur. c. ꝗ telã. inf. de fideiussio. c. peruenit 81. di. c. Maximianus. Sed hoc non uidetur stare posse; nam accusatio inducit depositionem, inquisitio remotionem, denunciatio correctionẽ. ut inf. de accusa. c. super his. & c. qualiter & quando. Respondeo, custos non idoneus & ineptus administrare delinquit in administrando, unde alio modo corrigi nõ potest, nisi remoueatur, & hoc est generale, quod ubicunque correctio alicuius criminis aliter puniri non potest nisi remoto eo qui delinquit, etiam si denũciatiue agatur, necessarium est eum amoueri, sicut in iudicio præsentali contingit. ut 13. dist. c. nerui. inf. de simo. c. ex tuæ & c. matthæus. in fi.

SVM-

SVMMARIVM.

De Officio Vicarij. Rubrica,

SVPERIVS dictum est de his, qui seruiunt ecclesijs nomine proprio; hic tractatur de his qui seruiunt nomine alieno, & ideò subijcitur hic rubrica de officio uicarij. Videamus ergo; Quis sit uicarius; Quid sit officium uicarij; In quibus casibus possit per uicarium deseruiri; Quod ius habeat uicarius in ecclesia, in qua seruit, Et an possit quis plures uicarios habere. Vicarius † est
1 qui uices alterius gerit, siue in officio non contentioso, ut hic & sup de offic. archi. c. 1. & sup de offi. archipre. ca. 1. in fi. siue in contentioso. ut C. de offic. eius qui uica. alte. ge. per totum. Sed est sciendū, quòd illi uicarij, de quibus in legibus positis in illa rubrica tractatur, non erant legati uel subdelegati, sed ordinarij iudices, nā eligebantur ad certum tempus, quod erat ordinarijs præfixum, ut ipsi uices ordinariorum præsentium & uiuentium supplerent; & erāt & alij qui gerebant uices mortuorū, & absentium, qui suffecti appellabantur, ij omnia poterant agere, quæ pertinent ad iurisdictionem præter ultimum supplicium, & membri abscissionem. ut. C. eod. tit. l. 2. & in Auth. de coll. §. ante-
2 quam uerò. Vnde † de officialibus episcoporum plerumque in curia dubitatur, an sint ordinarij uel delegati; uidentur enim ordinarij habita similitudine ad uicarios & suffectos, qui sunt ordinarij sicut dixi; sed puto officiales fore delegatos, eo quod non eliguntur, nec ad certū tps instituūtur; sed sicut & quantum episcopi uolunt, gerunt igitur uices eorum quandiu durant mandata, desinunt gerere cum reuocantur mādata; sed si sunt delegati ad uniuersitates causarum, quandiu durat eorū iurisdictio, unde possunt alijs delegare eo quòd, nō eis causa committitur, sed iurisdictio. ut ff. de iudi. l. cum prætor. §. iudices; quidam tamen dixerunt eos ordinarios, & de talibus loqui dixerūt decre. inf. de in inte. resti. cap. fin in uers. Delegati uerò ab ordinarijs qui administrationem non habent. sed illud alio modo debet intelligi & exponi, sicut alibi hoc notabo.
3 † Item dubitari consueuit ad quem debeat appellari ab officiali episcopi; dixerunt quidam quòd ad archiepiscopum, quasi tribunal officialis sit ordinarium, ut perinde habeatur ac si ab episcopo appelletur; ab episcopo autem ad archiepiscopum gradatim est appellandum. ut C. de appella. l. præcipimus, in prin. & in Auth. de appella. & inf. quæ tēp. § ultimo 2 q. 6. c. anteriorum; & uidetur hoc expressum. ff. quis & à quo. l. 1. §. ab eo, quamuis contrarium innuat decre. infrà eo. de appella. c. dilecti filij. allegabatur ad hoc & quædam ratio, nam si ad episcopum appellaretur posset iterum episcopus alij committere, & sic nunquam perueniret ad metropolitanum, & per hoc fiet fraus iuri secundùm quod causæ deferuntur ad metropolitanum per appelationem. ut 2. q. 7. c. metropol. inf de offi del. c. 1. Sed puto quod ab officiali episcopi ad episcopū sit appellādum, nam a delegato ordinarij ad episcopum ordinarium appellatur. ut. ff si quis & à quo. l. ult. Nam hoc generale est quod à delegato appelletur ad delegantem ut C. de appel. l. præcipimus. §. hic si appellatio. in Auth. de sāctis. episc. §. si quis contra aliquem. C. qui pro sua iuris. l. unic. in fi. hoc tamen fallit in Auth. de appella. §. ulti. C. de appella. l. præcipimus.

mus.§.huic saluberrimæ & l.eo casu. Et ad obiecta superius sic respondeo, ad primum iam responsum est supra, quia officiales delegati non sunt ordinarij, ad secundum sic, lex illa, quis & a quo.§.ab eo, non loquitur in ordinario delegante, sed in delegato ab alio quàm à principe, qui delegatus alteri delegat, quo casu si à subdelegato appelletur, non ad proximum, sed ad primum appellandum est delegantem; secus si delegatus a principe alteri delegauerit, nam tunc nō ad principem, sed ad eius appellandum est delegatum ut C.qui pro sua iurisdictio.l.1.in fin Sed
4 si mouearis & dicas. † qualiter delegatus ab alio quàm à principe potest alteri delegare? Respondeo, post litem contestatam, vt in procuratore dicimus. C.de procurato.l. neque, uel si ad vniuersitatem causarum fuerit delegatus. Ad tertium respondeo, iura, quę dicunt causas deferēdas ad Metropolitanum per appellationem, locum habent cum episcopus in ꝓpria persona cognoscat, nec puto aliquā fraudem fieri iuri, si episcopus alij delegeт, si quis tamen uelit aliam opinionem tenere, ut dicat ab officiali episcopi ad archiepiscopum appellandum, potest ad iura, quę pro mea opinione induxi, taliter respondere: Iura superius allegata, quæ dicunt a delegato ordinarij ad ordinarium appellandum, locum habent cū ordinarius causam singularem committit, ubi autem causarum vniuersitatē cōmittit, ut in officiali contingit, tunc non ad ordinarium qui delegauit, sed ad illū appellabitur, ad quem appellaretur ab ipso ordinario, & sic loqui uidetur.§. ille ab eo.scilicet qui committit non causam singularem sed iurisdictionē id est, causarum uniuersitatem, sed quod prius dixi,
5 magis placet. Item quęritur † à delegato officialis ad quem appellabitur? Respondeo, ad episcopum, & hic est casus, quem primo posui, & secūdum quem intellexi illum.§. ab eo, scilicet, in delegato ab alio quam a principe alteri delegā
6 te. † Officium uicarij est seruire ecclesię & personæ, ut infra eod.tit.c.prouideas, & cum eos cura respiciat animarum, ut inf. eod.tit.c.ultim.fient sacerdotes, ut sup.de elect c.cum in cunctis & not.sup.de ęta.&
7 qualit.§ sed quare. Nunc † uidendum est in quibus casibus liceat per uicarium deseruire. Et certè cum prelati ecclesiarum seu personę debeant esse uel fieri sacerdotes ut in d.c cum in cunctis.§.minora, & continuè debeant residere, ut infra de cleri.non residen.cap.relatum, quibus semper offerenda sunt sacrificia, ut 31.di. c.si laicus, & diurnas ac nocturnas horas canere debeant, ita ut quotidie in officijs septenarius numerus expleatur, infra de celebra mis cap.1. non uidetur per uicarium licere deseruire, nisi ex indulgentia speciali competat alicui non residere, uel consuetudo excusat non residentem, uel cum ecclesia dependeat ex prębenda, ut infr.de pręben.c.exposuisti & ca extirpādæ, uel cum persona sine culpa sua incidit in debilitatē, deformitatem, seu morbum, ita ut per se deseruire non posset, vt sicut in his casibus maiorib.prælatis dātur coadiutores, ut 7.q.1.cap 1. sic & minoribus liceat p uicarium deseruire, uel cum necessaria profectio imminet, ut inf. de appella.c.peruenit, uel uoluntaria, utilis tamen & honesta, utputè studiorum vel peregrinationis causa, cum licentia tamen prælati.ut de consecr.dist.5.c.non oportet. In his enim & consimilibus causis tractatus iste de uicarijs locum habet.
8 Habet † uicarius hoc ius in ecclesia, quia si de assensu prælati fuerit institutus, remoueri non potest a persona quæ ipsum instituit, vel successore ipsius, ut inf.eo.ti. c.ad hoc.inf.de arbi.c non sine; habet curam animarum, ut inf.eo.tit. cap.ulti.ha-
9 bet ius in re, † & propterea habens unam uicariam, aliam habere non potest ut inf. eo.ti.c.prouideas, & uicarius in una, non potest in alia intitulari, uicaria retenta.ut sup.de rescript c postulastis. Item intitulatus in una, non potest uicarius effici in alia, ut inf.eo.ti.c 1 Item agere potest, & conueniri nomine ecclesiæ ut inf. de fide instru.c.G.perpetuus, quæ omnia in perpetuo uicario locum habent. Talis enim suo nomine possidet, sicut & is qui ad nō modicum tempus conducit, ut ff. si ager vecti.uel emphi.l.ult. in fi.& nihilominus per eū possidet persona, quia is possi-

det, cuius nomine possidetur infra de rest.
10 spo.c.cum venisset.† In summa notandũ est, quod uicarius vicariũ constituere non
11 potest ut inf eod.c. clericos, † sic etiam nec delegatus delegatum, nisi a principe datus esset.C.de iudic. l. a iudice. infra de offi.deleg.c.super questionum.Nec obstat inf de sen.& re iudic.c.cum Bertoldus.ibi enim factum recitatur,cum dicitur, subdelegatum alteri delegasse, alias obstaret vt infr.de appel.c. cum causam. Sed obstat.ff.manda.l.si procuratorem. §. si quis mandauerit vbi procura.constituit procuratorem;sed illud in procuratore ad negocia,secus in procuratore ad iudicia.cui non hoc licet nisi lite contesta.ut C. de ꝓ
12 cura.l.neque.Item † quod dixi,uicarium dare uicarium non posse, fallit in archipresbytero,qui cum sit uicarius episcopi, constituit alium uicarium ut not. sup. de offi.archipresby.in priuci.

SVMMARIVM.

1 *Delegatus quis sit.*
2 *Appellatione interposita ab executore sententiæ, quis de fructibus fieri debeat.*
3 *Modus in exequendo quomodo excedatur.*
4 *Executor falsi exceptionem admittere debet.*
5 *Officium delegati quid sit*
6 *Delegatus quam potestatem habeat.*
Rescripta quare stricti iuris dicantur.
7 *Iurisdictio delegata an extendatur ad alias personas.*
8 *Delegatus committens simpliciter, an totum committere videatur.*
Verba cum effectu sunt accipienda.
9 *Iurisdictio an possit reuocari ante quàm eam subdelegatus admittat.*
10 *Delegatus an vices suas committere possit & nu.12.*
11 *Delegatus quando possit abesse.*
12 *Intellectus ad c.coram infra eo.tit.*
13 *Delegatis pluribus si causa committatur cũ illa clausula, q̃ si non ambo &c. uel q̃ si nõ omnes &c. uno se excusante, an alius uel alij procedere possint.*
14 *Et an omnes iudicare debeant.*
15 *Et quid si duo pronuncient tertio absente rata mm habente.*
Et quid si duo pronuncient tertio præsente, & non contradicente, an ualeat sententia, num.17.
16 *Delegatus uel ordinarius si commiserit causam cum illa clausula, quod si non ambo &c.uel illa, quod si non omnes &c.an ualeat commissio.*
18 *Delegatus a Papa potest id committere, quod iurisdictionis est.*
Et quod est mixti Imperii.
19 *Delegati iurisdictio quæ sit, ex forma commissionis apparet.*
20 *Delegatus Papæ potest sentẽtiam suam exequi.*
21 *Sententiæ executio in quibus casibus sit differenda.*
22 *Iurisdictio delegati usque ad quod tempus duret.*
23 *Iurisdictio delegati quibus modis prorogetur & nu.32.*
24 *Iurisdictio delegati quando finiatur. & numero 27.*
25 *Mandatum quibus modis expiret.*
26 *Rescriptum secundum impetratum,non faciens mentionem de primo,non ualet.*
28 *Intellectus ad cap.cum specialis.de appellationibus.*
29 *Mandatum quare dicatur reale, & quando in successorem transferatur.*
30 *Delegatus nõ debet iurisdictionem arctare, & quomodo hoc intelligatur.*
31 *Iudex impetratus an ab impetrante recusari possit.*
32 *Iurisdictio prorogata an sit ordinaria uel delegata.*
33 *Causa si committatur alicui expresso dignitatis nomine, & is qui præest deponatur, transferatur, suspendatur, ab administratione amoueatur uel excommunicetur, an finita sit iurisdictio.*
34 *Conseruatores qui dicantur, & quid habeãt facere & an iudices sint.*
35 *Auditores curiæ qui dicantur.*
36 *Edicta qualiter olim fiebant, & nunc fiant & nu.37.& 38.*
38 *Perpetuatio iurisdictionis fit per citationẽ.*
39 *Ordinarius an possit cogere hominem non suæ iurisdictionis recipere suam commissionem.*
40 *Aduocatus non cogitur exercere officiũ suũ alibi quàm in foro suo.*

De

De Officio & Potestate iudicis delegati. Rubrica.

DICTVM est supra de his, qui gerunt uices aliquorum in officijs diuinis: hic autem tractatur de his, qui gerunt uices alienas in iurisdictione contentiosa: & ideo subijcitur hic rubrica de officio & potestate iudicis delegati. Videamus ergo Quis sit delegatus: Quid sit officium delegati: Quæ iurisdictio: Quibus modis protogatur: & Quibus modis finitur iurisdictio delegati: Dele-
1 gatus † est is, cui uel a summo pontifice: uel ab ordinario, uel a delegato principis, causa committitur: nam & subdelegatus delegatus est: dicitur autẽ subdelegatus respectu delegati Itẽ is, cui principiũ causæ uel mediũ committitur, etsi iudex ꝓprie dici nõ possit ut inf. eo. tit. c. super q̃stionum. § porrò. delegatus tamẽ est, cui delegari potest principium, medium, uel finis. ut infr. eo. tit. c. super quæstionum. §. intentionis. Sed & is cui executio uel ministerium aliquod demandatur, delegatus est: nam auctoritate delegata exequitur, quod mandatur ut inf. eod. tit. ca. ult. §. penul & ulti. inf. de app. c. nouit. Sed quamuis executor habet iurisdictionem delegatam, nõ tñ habet omnia quæ ex iurisdictione procedunt: nã de iurisdictiõe prouenit iudicis dandi potestas. ut ff. de iurisdi. om. iudi. l. 3. in fi. quæ sibi non cõpetit. ut infr. eo. tit. cap. ulti. Et est ratio, quia in talibus, quæ non in cognitione, sed in ministerio solo consistunt, industria personalis electa uidetur: & ideo ab ea recedendum non est ut infr. eod. tit. c. ult. in fi. C. de cadu. tol. l. una. § ne autẽ. ff. de solu. l. inter artifices: & sicut hoc ei à iure tollitur, ut committere nequeat: sic & aliud ei datur, ut ab illo appellari non possit, nisi modum in exequendo excedat ut infr. eo. tit. c. super quæstionum. §. nos autẽ inf. de ap. c. nouitus. ff. de app. l. ab executore. C. quorũ app. non recipi. l. ab executore, nisi partes iudicis assumat. ut. C. de execu. rei iudi. l. si ut ꝓponis, uel nisi dolo aliquid faciat. ut ff. de neg. ge. l. 3. §. si executor: uel nisi executori objiciatur excommunicatio. ut 11. quæstio. 3. c. cum excommunicato: uel nisi super eo, de quo agatur, facta sit nouatio inter partes, tunc enim executionis ordo mutatur. ut ff. de re iud. l. 4. §. si ex conuentione: uel nisi in exequendo tempus quadrimestre præueniat executor. ut C. de appell. l. si quis prouocatione: uel nisi executor malè interpretatur sententiam ut. ff. de ap. l. ab executore: uel nisi objiciatur exceptio, per quam contendatur nullum retro fuisse iudicium, & eam non admittat. ut inf. de procu. c. in nostra. C. de ꝓcu.
2 l. licet. † Et nota quod, ubi appellatur ab executore sententiæ, fructus rei, super qua iudicatum est, sequestrandi sunt: & res, de qua iudicatum est, si mobilis fuerit, possessori detrahatur, & sequestro idoneo collocetur, reddenda ei parti pro qua sacer cognitor iudicauerit: si immobilis fructus in deposito collocentur, iure fundi penes eum qui appellauerit, constituto ut C. quorum appe. non reci. l. ab executione: nec intelligas sicut quidam errãtes dixerunt, tunc locum habere hanc sequestrationẽ de qua loquitur lex superior, cũ persona possidẽs est suspecta per legẽ aliã ff. de ap. l. Imperatores. §. ult. Nã certo lex illa, imperatores, locũ habet cũ possessora a sn̄a appellat, tunc. n. attẽdit distinctio de suspecto: lex aũt illa, ab executione, loquitur cũ appellat ab executore q̃n indistinctè faciẽda est sequestratio. ut superius dictum est. Et est ratio. quia tantũ facit prò me sententia ꝙ coram executore petam ipsam executioni mandari, quãtum pro te possessio. † Modũ aũt in exe-
3 quendo excedi intelligo, cum executor mandati fines excedit. f. cum aliud exequitur quàm quod debet: uel cum in exequendo iniuriam infert. ut. C. de appe. l. si quis prouocatione: & sicut in his casib. quos enumeraui superius, appellatur ab executore: sic & recusari poterit, si merito sit suspectus. ut inf. eo. tit. c. super quęstionum §. porro, nisi de partiũ detur, uel recipiatur assensu, ut in d. §. nos aũt: & quæ superius seminaui locũ habent in mero executore. Quis autem sit merus, quis mix-
4 tus dixi sup. de rescriptis. §. executorię. † Itẽ quàmuis superius dixerim, executorẽ

partes iudicis assumere non debere per l. si ut proponis, C. de exe. rei iudi. exceptionem tamē falsi admittere debet; & si summaria cognitione adhibita inuenerit, sententiam, de qua exequenda mandatum recepit, interuentu falsitatis fuisse prolatā, causa.n nullatenus exequitur. ut infra de crim. fal. c. super eo. ff. de custo. & exhibi. reo l. diuus. Sed si inuenerit eam latam cōtra ius litigatoris, nihilominus exequatur. ut infra eod. titu. c. pasto. §. quia verò. nisi apud eum, qui mandauit, valeat obtinere, ut ipsum exoneret ab executione mandati, ut infra eod. titu. cap. si quando.
5 Officium delegati † est fines mandati diligenter attendere & seruare, ut infra eod. titu. ca. super quæstionum ff. de procu. l. si procurator, ff. mandati. l. si diligenter. & formamq; mandati seruare debet ut supra de rescript. cap. cum dilecta. ff manda. l. si quis pro eo, ut prius expediatur, quod prius expediri mandatur, ut C. de app. l. 1. C. de rei vendi l ordinari. infra de causa possessio. & proprie. ca. cum dilectus, nec obstat de rescr cap. inter cæteras, in uersi. iudici quodcunque; illud enim locum habet in mandatis alternatiuis. Item non obstat, supra de rescrip. cap causam quæ; nam illa clausula, quantum de iure poteritis &c. ex sui natura intelligenda, & obseruanda est, & ante receptionem testium, & post; & ideò non tantum erat intelligēda ubi in ordine rescripti ponebatur. Itē officium delegati est, quædam facere, per quæ peruenitur ad consumationem negocij seu mandati etsi illa non contineantur in literis commissionis, vt infra eo. tit. cap. præterea; omnia enim commissa uidentur, sine quibus mandatum expediri non potest, ut ibi. & infra eo. tit. c. prudentiam. § sexta, & c. ex literis, ff. de offi. eius cui man. est iurisdict. l. ult. ff. de iurisdict. om. iud. l. 2. Item exceptiones legitimas debet admittere, etsi hoc ex forma rescripti non habeatur, ut infra eod tit. c. ex parte. & infra de iudi. cap. exhibita. Item officium iudicis, siue delegati, siue ordinarij multiplex est ante li. contest. & post litem. ut dicimus, infra de officio iudi. † Habet
6 aūt delegatus potestatem inter partes, inter quas delegatur, & super eo quod sibi committitur, ut infra eo. ti. c d. & g. & c. cū olim abbas; & propterea dicuntur rescripta stricti iuris, quia non extenduntur ad alias res, uel personas, quam in rescriptis contineantur; sicut in compromissis dicitur, id enim venit in compromissum, de quo actum est ut ueniret, ut ff. de arbi. l. si
7 cum dies. §. plenum. Casualiter † tamen iurisdictio delegata extenditur ad alias personas, vt infra eod. tit. cap. 1. infra de sen. c. ex graui. & infra de alienatio. ind. mu. causa fac. cap. 1. infra de iudic. quia V. secūdum unam lectu. Item ubicunque in rescripto ponitur clausula illa amoto quolibet illicito detentore, extenditur iurisdictio ad alium cuius nomen in rescripto non continetur. Item cum in rescripto ponitur clausula illa, quidam alij, vel illa, vocatis qui fuerint euocandi Item cum in rescripto donum Papæ ponitur, contradictores &c. uel sic, molestatores, vel sic, si quis ausu temerario &c. uel sic, cōtra prædonem &c. Item in casu infra in hoc titu. cap. super eod. infra de testibus c. veniēs. Item ad res alias non extenditur iurisdictio delegata regulariter, ut superius dictum est, nisi ad accessorias, ut infra eod. titu. c. prudentiam. §. sexta, ad fructus, & expensas, qui ueniunt officio iudicis, vt dicemus infra de off. iud. Itē ad res quæ succedunt in locum illorum; de quibus agitur, ut infra ut lite pen. c. ecclesia il 2. & cū reus, qui dolo desiit possidere, pro possessore habetur, ut ff. de rei uend. l. si qui petitorio, ff. ad exhiben l. Iuli. C. ad exhib. l ad exhibendum. Item cūm contra uiolentū fit æstimatio rerum amissarum, ut infra de his quæ in metusue cau. fi. c. ult. Cunde ui. l. si quando. 2. q. 1. c. in primis. Saluo eo quod dicemus, infra de iurisdictione protoganda ad res alias, vel personas, tā in delegato, quā in ordinario. Item habet potestatem alteri committēdi principiū, medium, & finem, coniunctim, uel separatim, ut infra eod. tit. cap. super quæstionum. §. intentionis & hoc si a principe fuerit delegatus, ut ibidē & C. de iudi l a iudice; vnus uel pluribus, vt inf e. tit. c. cum te consulente. Nec obstat in Auth. ut defuncti seu fune. defun. §. illud, coll. 5. & signatur, C. de iud. post. l. a iudice. & incipit, ad hæc

ad hæc si administrator. ibi enim dicitur, quod ordinarius debet per se audire Principium, mediũ, & finem, cætera per consiliarios expedire potest, delegatus uero causam per se audiat; nec laboro circa solutionis, quæ fieri possunt & consueuerunt, eo quod litera istius c. super quæstionum, dicit non obstante quod dicitur &c. quæ uerba omnino tollunt Auth.
8 illud. † Et nota quod ubi delegatus simpliciter cõmittit, totum committere uidetur, nec sibi de iurisdictione aliquid reseruatur ut inf. de iure pa. c. Ex literis. infr. de dona. c. pastoralis. ff. de tute. l. 3. inf. eo. tit. c. uenerabili. Item nota, quod ubi delegatus totum committit, desinit esse iudex, ut secundum quosdam reuocare cõmissionem nõ possit, etsi subdelegatus nõ admittit subdelegationem; allegant ad hoc. infr. eo. c. super quæstionum §. porrò. Sed quod ibi dicit, transfert, intelligo cum effectu, ita quod subdelegatus admittat translatã; nam uerba cum effectu, sunt accipienda ut de pœ. dis. 1. c. facilius. §. hoc idẽ inf. de cle. nõ re. ca. relatũ. ff. qd quisque iu. l. j. §. hic autẽ; præterea mãdatum iurisdictionis simile est cæteris mandatis. ut ff. de iuris. om. iu. l & quia in fi. in cæteris aũt obtinet, ut mandatum re integra reuocetur ut instit. mandat. §. certe.
9 Puto † igitur reuocari posse iurisdictionem antequam eam subdelegatus admittat & incipiat ea uti; immò secundum Azo. etiam postquam inceperit uti, secus secundum iura canonica ut in prædicto. §. porrò inf. e. tit. c. uenerabili; uel posset respõderi ad. l. illã, quod loquatur in ordinario, aliud autẽ in delegato. Notabis quod ubi delegatus totam iurisdictionem suã in alterũ transfert, quamuis totũ transferat: unum tamen, quod sibi competit, nõ transmittit, scilicet potestatem alteri committendi, quamuis sit in iurisdistione iudicis dandi potestas. ut ff. de iurisd. om. iu. l. 3. in fi. Et est ratio, quia illa potestas non habetur ex cõmissione, sed ex lege. ut C. de iudi. l. à iudice inf. eo. tit. c. pastoralis, in prin. inf. eo. tit. c. ulti. r. respon. Et quæ specialiter lege, uel senatusconsulto tribuuntur, mandata iurisdictione nõ transeunt. ut ff. de offi. eius cui man. est iur. l. 1.

Item & aliud non transibit in subdelegatum secundum uetera iura, scilicet, potestas procedẽdi appellatione remota ut inf. c. super quæstionum. § si uero duo, præter quã in casu inf. eo. c. pastoralis, xin fi. Sed hodie hoc cõmune est oĩbus iudicib. ordinarijs delegatis, & subdelegatis, ut procedant appell. rem. ut infr. de appell. c. ut debitus honor. Et est ratio, quia hæc potestas psonaliter habebatur ex rescripto, hodie cõiter habetur a iure. Potest dele-
10 gatus † committere uices suas coniudici, si coniudicem habeat ut infr. eo. tit. c. quamuis, nec distinguo si sit à parte altera coniudex electus, uel communiter datus, ut fieri solet in curia romana ut inf. e. ti. c ult. in prin. Fateor tamen quod si tres sint iudices, unus electus ab una parte, alius ad altera, tertius datus a curia pro cõmuni, electus ab una parte male facit, si cõmittat coniudici ab altera parte electo, sed cõmittat medio uel extraneo. Itẽ medius malefacit, si committat alteri ex electis, sed uel utriq; cõmittat, uel extraneo; ex hoc tamẽ, quod sic committitur,
11 appellari non potest † Delegatus abesse potest si cõiudices habeat & se excusabit; & tunc, siue nolit, siue non possit interesse qui se excusat, residui procedere possunt auctoritate clausulæ, quod si non omnes &c. Sed cum potest, & non uult interesse, & se excusat quasi non possit, grauissimè est arguẽdus, eo quod se exonerat. ut inf. eo. ti. c. prudẽtiam. §. adijcimus. ibi autem sine culpa committit ut non sit in aliquo arguendus, ubi aliquo impedimento detinetur is qui committit ut inf. eo c. si pro debilitate; uel cum in rescripto apostolico continetur, quòd si non omnes poteritis uel nolueritis interesse. ut sup. de rescriptis c. sciscitatus; quod tamen in literis apostolicis non memini me uidisse. Fieri autem potest excusatio per certum nuncium, uel incertum, sed literatorie destinatum; sed & si alias legitime constiterit de tertij impotentia, residui procedere possunt ut infra. eod. titu. c. prudẽtiam. in princi. Quidam tamen scripserũt quod etsi in rescripto contineatur sic, quòd si omnes interesse nequiueritis &c. duo procedere possunt, tertio nolẽte uel non ue-

lente interesse, & hoc per d. §. adijcimus: hoc non placet per d. c. sciscitatus, quod restringit illam clausulã ad duplicẽ impotentiã, iuris & facti; illũ aũt. §. adijcimus, intelligo cũ tertius qui põt, sed non uult interesse, se excusat quasi non posset.

12 † Sed quid si unus ex delegatis laboret impotẽtia iuris uel facti, ut nullo modo interesse possit ad pręsens, nũquid cõmittere potest? dixerũt quidam ꝙ sic; sed obstat eis. c. corã inf. eod. tit. Ad quod ita respondeo, ibi delegatus impediebatur impotentia perpetua, unde desierat esse iudex. ut ff. de uaca. mun. l. pretor. in prin. secus si tẽporali, quia tunc cõmittere posset ut inf. eo ti. c. quãmuis. & c. si pro debilitate; uel erat impeditus impotentia iuris, secus si impotentia facti; uel ideo Ferrariensis cũ noluit recipere subdelegatũ sui collegæ; quia collega obtentus erat per ueri suppressionẽ, uel falsi suggestionem; uel subdelegatus non erat idoneus, & ideo ipsum recipere nõ tenebatur ut ff. pro socio l. idẽque. & hoc scripsit Io. Lau. autem dixit quod ideo Ferrariensis noluit ibi admittere subdelegatum, quia in clausula, quæ in rescripto continebatur, ꝙ si non ambo. &c. ut frater episcope &c. uidetur electa industria personalis, ut per se cõpleret episcopus quod mãdatur ut inf. eo. tit. cap. ult. C. de caduc. tollẽ. l. unica. §. ut aũt ff. de solut. l. inter artifices; sed hæc omnia & si colorem iuris habeant, substãtiam tamen non habeãt, & ideo mihi non placent; sed illã solam puto ueritatẽ, quia cum unus ex iudicibus laboraret impotẽtia iuris uel facti, ut in propria persona interesse non possit, nec committere poterat, sed auctoritate clausulæ quod si nõ ambo &c. refusa est iurisdictio tota in alterũ, & puto ꝙ allegatio partis circa clausulam illã, quod si non ambo &c. uera sit secũdum ius, & eam approbat finis illius decre. Et non obstat c. si pro debilitate, quia loquitur cum uni scribitur & clausula, quod si non ambo &c. non ponitur in rescripto, quia locum non habet. Non obstat illa decre quamuis, quia non loquitur de laborante aliqua impotentia, sed de aliquo modico uel nullatenus impedito. Tu ergo cum collega fueris, & committere uolueris, noli scribere te interesse non posse quamuis habeas aliquod impedimentum; sed simpliciter cõmittas, uel dicas sic, cum circa quædam negocia priuata & commoditates proprias sim aliquãtulum occupatus, tibi uices meas in tali causa cõmitto. Nec obstat lex quæ dicit eum intelligi facere posse, qui commode facere potest. ff. de uerbo. signifi. l. nepos. nam illa loquitur, cum in contractu hoc agitur tacite, uel

13 expresse cum quid commode fiat. † Et est sciendum; quod si pluribus causa committitur non cum illa clausula quod si non ambo: uel quod si non omnes, uno se excusante uel impotentia laborante, alius uel alij procedere nõ possunt ut inf.

14 eo. tit. c. causam & cap. cũ causam. † Item omnes iudicare debent ut in Auth. ut iudices non expec. sacras iuss. §. iubemus, ad med. collat. 9. & simile ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cum in plures. Aut enim omnes pronunciabunt, aut nullus ut. ff. de arbi. l. nõ cogendum. §. Item si plures. unde uno delegatorum mortuo expirat iurisdictio aliorum ut inf. eo. tit. cap. uno. Sed si duo, præsente tertio & contradicẽte, pronunciauerint, ualet sententia duorum. ut ff. de arb. l. sicuti tribus; secus si absente: quia præsentia illius potuit eos trahere ad sententiã suam. ut ff. de arb. l. si in tres. Et in hoc casu plus operatur absentia seu contemptus quam contradictio, ut in electione ut. inf. de elec. c. quod sicut uenerabilis. sup. de postulat. ca. bonę

15 mem. il 2. † Sed quid si duo pronuncient tertio absente postmodum ratum habente? puto ratihabitionem locum non habere in sententijs. ar. sup. de cõsue. c. ad nostram, & quia ut superius dictum est, omnes pronunciare debent, & non separatim: & ubi facto est opus, ratihabitatio locum non habet ut ff. de aucto. tu. l. obligato. § tutor. insti. eo. tit §. tutor. Item

16 † quid si delegatus uel ordinarius commiserit causam cum illa clausula, quod si non ambo &c. uel illa, quod si non omnes &c. credo, quod ualet commissio: nam & compromitti potest cum hac editione. ut ff. de arbitri. l. non distingue-

17 mus. §. si plures. † Item quid si duo pronuncient

nuncient tertio præsente & non contradicente nec consentiente, sed tacente? Respondeo, puto sententiam ualere, sufficit enim tertium esse præsentem. ut ff.
18 de arbi.l.si in tres. † Potest autem delegatus a Papa id committere quod iurisdictionis est.ut inf. eod. titu.cap.super quæstionum, & quod est mixti imperij; ut est denunciatio excomunicationis ut infrà eod.titu.cap.ex literis; & in possessionem missio ut infra eod.titu.ca.si quando; hoc enim mixti imperij est.ut. ff. de iurisdict. om.iudi.l.3. & ideo demandatur ut. ff. de offi eius cui man.est iurisdict.l.ulti.§ possessio, hodie tamen uidetur competere iure magistratus. C. qui admi. ad bo. pos. l. ulti. Item committit quod meri imperii est ut inf.eod.titu.cap. uenerabili; hoc tamen secundum leges non committitur ut. ff. de offi. eius cui man. est iurisdict.
19 l. 1.§. qui mandatum. Quæ † autem sit iurisdictio delegati, ex forma commissionis apparet ut inf.de iudi.cap.exhibita.infra. de uoto & uo.re. cap.ex multa; sicut ex forma compromissi colligitur iurisdictio arbitri.ff.de arbi.l. non distinguemus §. de officio; sicut ex forma iudicii, sententię forma dictatur. ut. infra de accusa.cap.qualiter.in fi.& cap.super his. Sed si simpliciter fuerit causa commissa, omnia comissa uidentur, sine quibus mandatum expediri non potest. ut infra eod.tit.ca.pręterea.& c.prudentiam.§.sexta & c.ex literis ff.de offi. eius cui manda. est iurisdict.l.ultim. ff. de iurisdicti.omn. iudi.l.2. unde potest excommunicare, in possessionem mittere, & contra eundem utrunque remedium exercere.si hoc meruerit proteruitas contumacis ut infra ut lite non contest. cap. quoniam frequenter.in fi.etsi causa talis fuerit, in qua missio locum habet ut infra. ut lite non contest.cap.tuæ. potest interdicere & suspendere si propter excellentiam personæ nõ statim ad excommunicationem currendum sit.ut.infra.eod.tit.cap.sane;Nam in coertionibus inferendis dignitatis deferẽdum est & personæ.ut infra eod.titu. cap. pastoralis.in prin. 24.quæst.2.ca. qui contra ecclesiæ pacem.ff.de pœnis.l. in seruorum 2.quæsti.7.c.quisquis.l.dist.c.contumaces 45.dist.c.cũ beatus. infra. de maio. & obed.cap.per tuas.Nec obstat quod alibi dicitur; quod non sit habenda acceptio personarum ut infra de iudi.c.nouit. illud enim locum habet in iustitiæ redditione, secus autem in pœnis inferen-
20 dis, ut dictum est. † Potest delegatus Papæ sententiam suam exequi ut inf. eo. tit.ca. quærenti; potest & executionẽ eius. ordinario demandare ut infra eod.tit.ca. significasti & c.si quando. & c. pastoralis. §.qui uero;potest & per subdelegatum. ut infra eod. tit.c. ex literis. Quidam tamen dixerunt quòd executio sententiæ delegati primo loco spectat ad ordinarium. arg.2.quæst.6.c quisquis.ff. de re iudi.l. à diuo Pio. in princ.sed lex illa loquitur in delegato alterius ordinarii, secus in delegato principis. Exequi debet statim delegatus sentẽtiam suam in realibus post decendium, ut insti. de offic. iudicis. §. j. & idem in criminalibus ut de pœni. disti. 1. c.defleat.ff.de uerb.signi.l. si qua pœna.C.
21 de pœnis.l.cum reis 2.q.1.c.sicut † Hoc tamen fallit in quatuor casibus. Primus est cum princeps iusserit aliquem acrius solito puniendũ.ut.C.de pœ.l.si uindicari 11.q.3.c.cũ apud. Scds cũ mulier ꝑgnãs dãnaĩ ad mortẽ.ut ff.de pœ.l.ꝑgnãtis.Tertius cũ dãnaĩ seruus ratiocinijs obligatus ut.C.de bonis ꝓscripto.l.1.Quartus cũ relegato insula est assignanda.ut 2.q.7.c.biduum. In his casibus differtur executio ex causis quæ per prædicta iura colligi possunt. In personalibus autem actionibus differtur executio usque ad quadrimestre tempus, quod datur condemnatis ut C. de usu.re. iud.l.2.& 3.ff. de iud.l. si debitori; uidetur tñ qd hoc quadrimestre tẽpus locũ habet in criminibus ut inf. de sentẽ.& re iud.c.qd ad consulationem. Nã illa de crimine loqui uideĩ, dum dicit de purgatione, & facit mẽtionẽ de hoc tẽpore purgatio frequentius solet indici ꝓpter infamiam ortam ex crimine ut infra de purga.canonica, per totum 2. quæst.5. in multis cap. ibi positis; licet aliquando indicatur purgatio ex defectu ut infra de purga.cano.cap.accedens. Sed qualiter illa decre. quod ad consultationem intelligatur, dicam infra de sente

 & re,

22 & re iudi. † Durat autem iurisdictio delegati vsque ad annum à die sententiæ. ita ut si excommunicauit nolentem parere sententiæ, eundem parentem absoluere possit vsque ad annum, sicut obseruatur in illo, qui ante lit. con test. contumax inuenitur, ut infra eo. titu. c. quærenti, & sicut contumax ante li. contest. & ob hoc excõmunicatus auditur infra annum excommunicationis super principali, post annum uerò nequaquam ut 11 quæst 3. c. rursus & c. quicunque. Sic & contumax in diffinitiua, & propterea excommunicatus auditur petens absolutionem offerens se sententiæ pariturum, sed ante lit. contesta. ideo dicit, quia si post litem conte. quis contumax esset, & liqueret de causa, non est opus excommunicari, quia posset diffinitiuè pronunciari. ut 3. quæst. 9. c. decernimus. C. de iudi. l. properandum. § sin autem uel si non liqueret missio fieret in possessionem irreuocabilem. ut C. quomodo & quando iudex. l. consentaneum, & tunc in neutro casu esset locus, vt contumax audiretur super excommunicatione, uel missione reuocanda, uel sic, sicut contumax passus missionẽ in possessionem cautionẽ ponit, infra annum, & recuperat possessionem ut infra, ut lite non contesta. ca. quoniam frequenter, sic excommunicatus petit absolutionem, & iudex delegatus infrà annum interponit iurisdictionem suam, & excommunicatũ absoluit, post annum uero sicut nec recuperatur possessio per cautionem, sic non impetratur absolutio per delegati iurisdictionem quasi temporalis sit in hoc, & tẽpore limitata iurisdictio delegati. Pro-

23 rogatur † iurisdictio de tempore ad tempus ut inf. de offi. iudi. deleg. c. de causis. ff. de iudi. l. 2. §. & si iudex, de re ad rem. ff. de iu. l. de qua re. §. 1. de persona ad personam ut C. de iurisdi. omn. iudic. l. 1. ff. de iudi. l. 1. Istæ prorogationes fieri habent de consensu partium & iudicis, ut ff. de iudi. l. 2. §. si iudex, & cum ordinarius est iudex, de cuius iurisdictione proroganda agitur. ut C. de iurisd om. iudi. l. priuatorum. Delegati uero iurisdictionem non puto prorogari posse ad res alias ut if. eo. titu. c. cum olim abbas, uel personas litigare nolentes ut infr. eo. tit. c. p. & g. etiam de consensu partium. Saluo eo quod nota. supra eod. titu. c. casualiter, & saluo eo quod ad successorem delegati deuoluitur iurisdictio si expresso nomine dignitatis alicui prælato fuerit demandata ut inf. eo. titu. c. quoniam abbas. Sed his, quæ dicta sunt, obstat lex. ff. de iud. leg. 1. quæ dicit, pꝰsse prorogari ad personalias iurisdictionẽ eius, qui tribunali præest, uel aliã iurisdictionem habet, & sic ui detur, quod tam iurisdictio ordinarij, quã delegati ualeat prorogari, sed sic respondeo, qui tribunali præest, idest ordinariæ iurisdictioni cum administratione, uel aliã iurisdictionem habeat. s. sine administratione, uel ordinariam, & tunc hæc distinctio ordinariorum habentium administrationem, uel non habentium colligitur inf. de in inte. res. c. causa. Veruntamen de tempore ad tempus prorogari potest iurisdictio delegati ut inf. eo. tit. c. de causis. ff. de iudi. l. 2. §. si iudex. & eodem modo potest prorogari de re ad rem, non tamen prorsus aliam, puta, ad maiorẽ quantitatem, ut ff. de iudi. l. de qua re. § 1. causa uero non finita an duret iurisdictio tam ordinarij, quam delegati, quamdiu durat instantia iudicij dicam infra de iudi. Fi-

24 nitur † iurisdictio delegati multis modis, per lapsum temporis, cum infra certũ tempus causa committitur decidenda ut infr. eo. tit. c. de causis, & c. consuluit. Finitur per appellationem interpositam a diffinitiua; Nam is, ad quem fuerit appellatum, habet infirmare, uel confirmare, & si confirmauerit, executioni mandabit, ut in Auth. de sanctis. epis. §. si quis contra aliquem. C de epis. audi. auth. si quis litigantium, & quia dubium est, utrum confirmetur, uel infirmetur, sententia dicitur medio tempore suspensa, ut C. de re. cre. & iu. iur. l. generaliter in prin. C. de appe. l. præcipimus. §. hoc si. Vnde quod ibi dicitur extinguitur pronunciatum appellationis remedio, exponitur, idest, suspenditur. ut ff. ad Trebel. l. 1. in fi. Decre. tamen uelle uidetur, ꝙ cum appellatur a diffinitiua, si eam confirmari contingit, primus iudex habet executioni mandare; Nam dicit, ꝙ interim dum appellationis merita ple-

cia plenius sint discussa, suspensa est iurisdictio iudicis à quo fuerat appellatú, ut neque per se neque per alios exequatur ut inf. eod. tit. c. pastoralis. §. præterea. Sed si circa diffinitiuam sententiam fuerit appellatum, suspenditur iurisdictio eius a quo fuerat appellatum; nam superior si inuenerit minus legitime appellatum, appellantem in expensis alteri parti condemnatum ad prioris iudicis remittet examen; alioquin ipse de causa cognoscet ut inf. de app. c. ut debitus honor. Per consultationem autem suspenditur iurisdictio, non finitur inf. tit. de rescri. c. licet. C. de appella. l. ex illo 2. q. 1. c. notum 3. q. 6. c. multum. C. de rela. l. 2. expectari enim debet superioris responsum

25 ut 6 qu 3. c. denique. † Item finitur iurisdictio soluto mandato: soluitur aút mandatum morte mandatoris re integra existente ut inf. eo. tit. c. licet. & c. gratum ff. de iurisd. omn. iudi. l. & quia. C. manda. l. mandatum: nisi in casu ff. mandati l. si uero non remunerandi. §. ulti. Item soluitur mandatum morte mandatarij, i. eius qui mandatum recepit, ut insti. manda. §. rectè. ff. eod. tit. l. inter causas. in prinic. & hoc fallit in casu infr. eod. tit. c. quoniam abbas. Item soluitur morte eius, pro quo mandatum dirigitur ut. ff. quæ sen. sine ap rescin l. penul. ff. qui satisd. coguntur. l. si decesserit; & hoc fallit. ff. de fideicommis liber. l. cum quasi. in prin. Item soluitur reuocatione mandantis ut. ff. de iud. l. iudicium. instit manda. § rectè. sup. de elec. c. in causis. Itē soluitur per recessum delegantis ut infr. titu. proxi. ca. ulti. Sed quod dixi mandatum iurisdictionis sola morte mandatoris finiri, intelligendum uidetur non ipso iure, sed ope exceptionis ut inf. de testi. c. cum uenisset. Sed opponitur, nonne omne mandatum finitur morte mandatoris re integra existente. ut institu. manda. §. rectè, & mādatú iurisdictionis ut inf. eo. ti. c. gratum. & c. licet; mandatum etiam iurisdictionis simile est cæteris mandatis. ut ff. de iurisdi. om. iudi. l. & quia in fin. Nec referre uidetur, si non excipiatur; nam & si expressè partes consentiant, ut talis delegatus procedat, nullus uidetur consensus. ut C. de iurisdi. om. iudi l. priuatorum. inf. de foro compe. c. significasti. Ad quod respódeo, uerum est quod in hoc casu mandatum soluitur; Sed nihilominus opus est exceptione, ut dictum est; sicut dicitur quod sententia lata post primam non ualet ut 2. q. 6. c. ei q § diffinitiua; sed uerú est, si excipiatur ut inf. de sen. & re iudi. c. inter

26 monasterium; † Sicut etiá dicimus, rescriptum secundum impetratum non faciens mentionē de primo nō ualere, uerum est si excipiatur ut no. supra de rescrip. §. tol

27 litur. † Item finitur iurisdictio delegati, sententia lata & executioni mandata ut inf eo. ti. c. 1 literis. ff. de re iudi. l. Paulus. Item finitur, si iudex incidat in impossibilitatem iuris, uel facti; si collegas habeat cum clausula; quod si non omnes &c. uel quod si non ambo & c. ut sup. de rescri. c. sollicitatus inf. de senten. & re iudi. c. ad probandum. Item finitur secundú plures, recusato iudice delegato, & causa recusationis legitime coram arbitris cóprobata, & in tantum ut nec per se cognoscere ualeat recusatus, nec causam alteri delegare, probant hęc Io & Tan. & multi sequaces per decre inf. de appel. c. secundo requiris, in fi. ubi dicitur, quod si causa suspitionis probata fuerit, causæ cognitioni supersedere tenebitur recusatus per aliá decre. inf de foro compe c. licet, quæ similiter dicit, quod si causa suspicionis probata fuerit, ad te uel ad nos pro iustitia recurratur, sicut superius est expressum. Et si opponebatur eis decre. inf. de appel. c. cum speciali. ubi dicitur, quod iudex recusatus probata causa suspicionis, de recusatoris assensu personæ idoneæ mittat negocium; uel ad superiorem respondebant, illam loqui in ordinario, qui etsi fuerit legitime recusatus, prætextu tamē ordinariæ iurisdictionis, quá retinet, potest committere uel trasmittere, sicut dictum est, etsi in propria persona cognoscere non possit propter suspicionem: & eodem modo respondebant ad alias decre. quæ dicunt, iudicem recusatum committere posse. infra de app. c. ad hæc & ca. cum a te. inf. de foro compe. c. si quis clericorum. Sed quamuis sic ad decr. respondeant, ad leges tamen respondere non

possunt

possunt, quæ dicunt expressè delegatos recusatos posse cõmittere negocium principale. ut C. de iudi. l. cum specialis, & l. apertissimi. Vnde in responsione deficientes omnino, dicebãt, leges illas fore correctas, sed quia promptum est iura iuribus concordare. ut C. de inoffi. do. l. una.

28 † Dico illam decre. cum speciali, locum habere tam in ordinario, quàm in delegato, ut in eo, quod loquitur in ordinario, concordet cum decre. superius allegatis. In eo autem, quod loquitur in delegato, consonet legibus supradictis; & ad decre. illam, secundo requiris, sic respondeo, causæ cognitioni supersedere tenet, verum est, ut in propria persona non cognoscat. suspectus enim iudex esse non debet, ut ibidẽ sequit. & 3. q. 5. c. quia suspecti. periculosum est enim coram suspecto iudice litigare, ut sup. de excep. c. cum inter, & hoc tamen non negatur, recusatum committere posse. Ad aliam decre. licet. quam allegant, sic respondeo, ad te uel ad nos pro iustitia recurratur, scilicet per appellationẽ, si exceptio recusationis non fuerit admissa, & hunc intellectũ indicat quod ibidẽ sequitur, sicut superius est expressum, hoc. n. in superiori parte decretalis exprimitur manifeste. Quis iudex; Quando; & ex quibus causis possit & debeat excusari dicam inf. de app. & recu. §.

29 recusatur. Sed † quæritur, quare dicatur mandatum reale, cum scribitur alicui expresso nomine dignitatis? ut inf. eo. ca. quoniam abbas respondeo, quia magis uidetur haberi respectus ad dignitatẽ q̃ ad personam, ut quicunque præsit illi dignitati mandatum apostolicum exequatur, accedunt ad hoc. ff. de pac. l. tale. §. ulti. ff. de condi. & demon. l. filiusfami. ff. de annuis leg. l. annua. §. 1. C. de iu. delib. l. cum aliqs. Trãsfertur aũt mandatũ in successorẽ, q̃a dignitas non perit decedente persona; vnde imperium in perpetuum est, ut in Auth. quomodo oportet §. ult. collat. 1. in Auth. de quæstore. §. si uero aliquis, collat. 6. & hoc uerum est ꝙ dignitas non perit, nisi per eũ, q pôt, depressa fuerit uel delata, ut sup. de consti. ca. cum accesisset.

30 † Hoc aũt notandum est, ꝙ delegatus non dẽt iurisdictionem suã arctare, dando terminum ad id tempus, in quo iurisdictio sua expiret ut infra eo. tit. c. cõsuluit, & ff. si quis caus. l. 2. l. si quis tamen. ff. de dam. inf. e. l. cum postulassem. in prin. C. de diuiden. tu. l. 2. Item obseruandum est, ne is iudex detur, quẽ altera pars petit, nisi Papa dederit ad uitandã uerecundiã petiti ut ff. de iudic. l. obseruandum, qđ intelligo cũ utraque pars, hoc est is qui impetrat, & is contra quẽ impetratur, præsens est in curia per se uel procuratorem, & ideo impetratio iudicis in audientia locũ habet. Cæterum si impetrator tantum sit præsens, iudex petitus dari debet, ut C. de lit. cont. auth. offeratur. in Auth. de exhiben. & introducen. reis. §. scimus. 3. q. 3. c. induciæ. §. spacium. in fi. & C. quomodo & quã

31 do iud. auth. & consequenter. † Et est sciendum, ꝙ is qui iudicem petit ipsum recusare non potest, ut inf. eod. tit. c. super quæstionum. §. uerum. 3. q. 3. d. c. induciæ. §. offeratur. & 4. q. 3. c. si testes §. si quis testibus, hoc est uerum in iudicio nam extra iudicium potest is, qui impetrauit, implorare a superiore mutari iudicem quẽ obtinuit, eo ꝙ aduersario suspicio noua possit oriri, fortè propter affinitatem, seu familiaritatem quæ de nouo contracta est inter impetrantem & iudicem, ut infra eo. tit. c. insinuante, sed in iudicio, sicut d. xi, recusare non potest, aduersarius autem posset ex hac noua causa interuenienti inter impetrantem & iudicem in iudicio recusare, ut ff. de procu. l. post litem. & ff. de arb. l. licet. ff ut in posse. lega. l. planum. ff. de interrog. actio. l. de ætate. §. ex causa. Sed quid si aduersarius, cui oriri potest suspicio, consentiant talem iudicem procedere, nunquid impetrator potest implorare illum mutari? respondeo, non ut inf. eo. de app. ca. interposita.

32 §. ille. † Quæritur de iurisdictione prorogata an sit ordinaria uel delegata? Dixerunt quidam ꝙ ordinaria esset, eo ꝙ a iure habetur ut no. sup. eo. tit. §. prorogatur, & iurisdictio, quæ a iure habetur, ordinaria est, ut ff. de iurisd. om. iu. l. & quia. Alij dicunt ꝙ sit delegata, quasi assumat naturam eius, cui adijcitur, res enim, quę aggregatur & quæ unitur, assumit naturã rei cui aggregatur & counitur, ut ff. communia

munia dele. l. 2. in fi. C. de rei uxo. ac. l. uni. in prin. 16. qu. 1. c. & temporis qualitas inf. de statu. reg. c. recolentes. in fi. Tertij dicunt, iurisdictioné prorogatá eandē esse in numero cum prima, sicut & præcarium prorogatum dicitur idē cum primo. ut. ff. de præca. l. sed & si manente, sicut & locatio progogata, est eadem. ut ff. loca. & condu. l. item quæritur. §. qui impleto, & compromissum prorogatū idem est. ut ff. de arbi. l. non ex omnibus §. ult. & eadem iurisdictio proconsulis & legati ut. ff. de offi. procon. l. meminisse, puto ꝙ iurisdictio delegata prorogata eadem sit

33 cum priori. Item † quid si committatur causa alicui expresso nomine dignitatis, & his qui præest deponatur, transferatur, suspendatur, ab administratione amoueatur, excōmunicetur? & puto in translato finitam esse iurisdictionem quo ad trāslatū, quia translatus nihil cōmune habet cum ecclesia, à qua transfertur. ut 21. q. 2. c. si quis iam translatus. sup. de elec. c. cū in cūctis, cuius cōtemplatione fit commissio, expectabitur ergo successor ut inf. eo. tit. c. quoniam abbas. Idem dico in deposito, depositio enim instar mortis habetur, Nam in ecclesia depositio ultimū supplicium reputatur, quod in mortem interpretamur. ut ff. de pœ. l. ult. ad utrunque casum translationis & mortis facit lex. C. de peda. iudi. l. placuit. In suspenso, non dico impediri iurisdictionem, Intelligo enim suspensū quo ad iurisdictioné ordinariam, non delegatā suspensus. n. retinet prælaturam cuius respectu facta est commissio, & idem dico in remoto ab administratione. In excommunicato dico ꝙ impeditur iurisdictio, non finitur, & eo absoluto procedetur ex ueteri cōmissione. ar. 15 q. 7. c. nos sanctorū. & c. iuratos, & maximè si cognoscere incœpit, melius est enim tātisper expectare iudicem, qui semel cognouerit, quàm de nouo rem rursus diiudicandam cōmittere. ut. ff. de uac.

34 mu. l. ult. in fi. Item quid † de conseruatoribus istis qui tota die in curia impetrantur? & puto ꝙ defendere habent a uiolentiis manifestis, nā cū sint meri executores, de dubiis non cognoscent ne partes iudicum sibi assumant. ut C. de exe. rei iu. l. si ut proponis. cæterum si de dubijs deberent cognoscere, ut cōseruarent iura & possessiones impetrantium, iam essent iudices gn̄ales in oībus causis eorum, qui eos impetrauerunt, quod esset contra ius ut sup. de rescrip. c. ad hæc, & sic curia tenet. Itē credi nō debet ꝙ sit delegatus. nisi per literas delegationis ostendat, ut infra eo. c. cum in iure, & idē in legato, ut C. de man. prin. l. una. Idē in officialibus Cæsarien. uolentibus capere bona alicuius tanquam fiscalia. quibus nō creditur sine lr̄is vt C. de iure fisci. l. ꝓhibitum. li. 10. Quid

35 † de auditoribus curiæ, quib. uiua uoce, uel per nūciū causæ a summo Pōtifice cōmittuntur. rn̄deo sufficiet probari sic esse cōmisssū scripto, uel nō scripto ut ī Auth. ut litigā. iuret. § q̄a uero collat. 9. ī Auth. de litigo. §. edicta collat. 8. Sed quid si tenor literarū in acta publica sit translatus, nunquid per acta ꝓbabit iurisdictio? rn̄deo sic ut C. de re iu. l. gesta C. de testa. l. publicati, quod intelligo uerum esse, cum examinatæ literæ sunt in iudicio ꝑsentibus partibus, tā in filo, q̄ in bulla, & in stilo, & demū cōprobatis oībus auctoritate iudiciali trāslatæ sūt, ut if. de priuile. c. cū olim essemus. ī fin. Et est notādū, ꝙ qn̄cūque iudici præcisè scribat, rōnabiles tamē exceptiones debet admittere, nisi in rescripto cōtineat ꝙ nullæ exceptiones penitus admittant, ut inf. eo. c. ex parte, quia tunc nullæ admitti dēnt, uel saltē moratoriæ uel dilatoriæ non dērēt admitti, perēptoriæ sic ut C. de præci. Impera. offe. l. quoties, uel dici posset, quia tūc & dilatoriæ, & perēptoriæ dērent admitti ꝑter illas, de qb. non admittendis in rescripto spāliter cōtinet, ut ff. si quis cau. l. sed et si. §. q̄ sint. Hoc tn̄ fallit in ꝑsonis, quæ pp excessus notorios & euidentes sine exceptione uel excusatione aliqua cōdēnant, ut 23. di. c. In noīe dn̄i 2. q. 7. c. lator 21. qu. 2. c. placuit. 22. q. 2. c. sed homo. C. de decu. l. exemplo.

36 † In sūma sciēdū est, ꝙ olim ꝓponebant edicta. 1. in aliquo publico & eminēti uel in albo ꝑtoris scribebant, talis ueniat tali die responsurus tal, q̄ scripturā legere poterat citatus ꝑ se, uel ꝑ aliū, & certiorari C q accus. nō pos. l. 3. ff. de iur. om. iu. l. si quis id quod, & ꝑ talia edicta citabant soli ordina-

li ordinarij, non delegati. ut in Authē de exhiben. aut introdu. re. § si uero quidem. C. de bo. auth. iud possess. auth. et qui iurat, nam & delegati, qui & pedanei dicebantur, non citabant, per edicta nec per executores, ut quidam dicunt, sed requirebant per se ut C. de iudi. l. sancimus. Sed hoc non placet, nam & arbiter per alium citat. ff. de arbitris. l. sed interpellatur §. arbi. licet hoc uideatur magis esse imperij, quàm iurisdictionis, quasi imperiosum uideatur mittere executorem. Sed

37 hodie talia † edicta non sunt, sed mittuntur edicta in epistolis contenta, quæ delegati mittere possunt, ut inf. eo. c. gratum. inf. de dolo. & cōtuma. c. ultimo. inf. de eo. qui mit. in pos. causa re. seru. ea. ulti. fiunt citationes & per executores, ut C. de præscrip. 30. vel 40 an. l. sicut in rem. & l. cum notissimi, fiunt & per ipsos iudices, ut in

38 Auth. de litigio. §. omnem. † Per hāc citationem fit iurisdictionis perpetuatio, ut inf. eo. ti. c. gratum, & si citatus peremptoriè non veniat, iudex potest in eum procedere tanquam in cōtumacem, potest & gratiam facere contumaci, & ei parcere in præiudicium alterius partis ut inf. eo. ti. c. Consuluit. & ca. quomodo & quando iudex. l. 1. ff. de arbi. l. Si cum dies. 1. si quis ex litigatoribus, nec enim quicquid iudicis potestati permittitur, iuris necessitati subijcitur. ut ff. de iudi. l. non quicquid, & alibi lex dicit, omnibus magistratibus concessum est iurisdictionem suam defendere pœnali iudicio, non dicit indictum uel iniunctum ut ff. si quis ius dicen. non ob. l. 1. in princi. & facit ad hoc lex. C quomodo & quando iudex. l 1. & hæc uera sunt, quamuis quædam argumenta in cōtrarium allegentur, nā ita debet unus audiri, ut alteri præiudicium non fiat, ut 3. q. 9. cap. ult. Item ita deferendum est uni personæ, ut alteri debitum iustitiæ non subtrahatur. ut C. de statuis & ima. l. & uirtutum, ad idem 2. q. 7 c. quæritur. 16 quæstio. 7. c. decimas. Sed lex quædam multum obstare uidetur, quæ dicit quod si iudex condemnationem prætermiserit expensarum, de propria substantia compellitur resarcire scilicet si non condemnauerit contumacem. ut C. de iud. l. sancimus, in fine. Sed lex illa loquitur in actore contumace, qui postmodum ueniens audiri non debet, nisi reo restitutus expensis, ut C. quomodo & quando iudex auth. qui semel. C. de bonis auth. iud pos. auth. & qui iurat. Sed instabit, quare aliud in actore quam in reo, cum æqualitas in iudicio sit seruanda. ut C. de fru. & liti. ex l. ult. C. de proxi. sacro scrinio. l. sacris. li. 12. Ad qđ respondeo, uerum est quod actori non debet licere, quod reo non licet. ut ff. de reg. iur. l. non debet; Sed quædam conceduntur reo, quæ non permittuntur actori, nā plures dilationes dantur reo, quam actori, ut ff. de seruis. l. ult. Item ubi obscura sunt iura partium pro reo pronunciantur, ut inf. de proba. c. ex literis. inf. de fide instru. c. inter dilectos. in fi. inf. de regu. iur. c. estote. Potest delegatus a Papa committere uices suas cui uult, & compellere quem vult recipere commissionem, nullo personarum causarum ue habito respectu. ut C. qui pro sua iuris. l. 1. in fin. inf. eod. titu. ca. pastoralis. ff. de mune. & hono. l. munerum. §. iudicandi, dummodo quod cōmittitur pertineat ad iurisdictionem cōmittētis, ut C. qui pro sua iuri. l. 1. in prin.

39 † Ordinarius autem non potest cogere hominem non suæ iurisdictionis recipere suam cōmissionem, ut ff. de iurisd. omn. iudi. l. ulti. compromissum autem non co

40 gitur quis recipere, ut ff. de arbi. l 3. † Itē aduocatus non cogitur exercere officium aduocationis alibi, quam in foro suo, ut C. de aduoc. diuersorum iudi. l. sancimus, in fine.

SVMMARIVM.

1 *Legatus quis sit.*
2 *Legatorum triplex genus.*
3 *Legati qui de latere Papæ mittuntur, ubi et quando possunt absoluere, Et quid de legatis qui ex ipsius latere non mittuntur.*
4 *Legati officium quid sit.*
5 *Legatus an possit facere concilium.*
6 *Legati quæ beneficia conferre possunt.*
7 *Legati iurisdictio quandiu duret.*
8 *Legati iurisdictio quot modis finiatur.*
9 *Legatus qualiter se habere debeat in legatione.*

Legatus

10 *Legatus transmissus ex latere papę in quibus excedat legatum, qui priuilegio ecclesiæ suæ fungitur legatione.*

11 *Legatus de latere papæ transmissus quam prærogatiuam habeat respectu alterius legati transmissi, sed non de latere transmittentis.*

De Officio Legati. Rubrica.

QVIA officium legati simile est officio delegati quamuis illud sit latius & genaralius? ideo post officium delegati, sequitur hic de officio legati. Videamus ergo; Quis sit legatus? Quod sit legati officium? Quanto tempore durat. & qualiter finiatur. Legatus
1 † est is, cui certa patria uel prouincia gubernanda committitur ut inf. de ap. c. uouit; per literas autem fidem de sua legatiõe faciet si exigatur ut C. de man. prin.
1 l. un. † Officiũ legati aliud est ante ingressum in prouinciam sibi decretam, aliud post ingressum, & aliud post egresũ. Officium legati ante ingressum prouinciæ in uoluntaria iurisdictione consistit. s. in prędicando, & in absoluendo excommunicatos propter manus iniectionem in clericos, monachos, uel cõuersos, ut inf. eo ti. c. quod translationem. inf. de sent. excom. c. ad eminentiam. Circa hoc tamen triplex genus legatorum distingue.
3 † Nam legati qui de latere domini papæ mittuntur, possunt absoluere homines suæ prouinciæ, & alterius cuiuscunque, in prouincia, & extra prouinciam. Legati qui ex ipsius latere non mittuntur, ut cũ papa nõ cardinalem uel alium officialẽ curiæ, sed prælatum aliquem in legationem mittit, talis non absoluit nisi prouinciales & in prouincia constitutos, alios etiam prouinciales alibi quã in prouincia non absoluit. Tertii generis legati, qui ecclesiarum suarum prætextu legatione funguntur. ut infra eodem tit. capo 1. excõmunicatos huiusmodi non absoluunt, ut inf. eo. ti. c. excommunicatis. Primis igitur legatis ex ipso legationis officio iam hoc licere incępit. ut in d. c. quod translationem; sic & proconsul antequã ingrediatur prouinciam utitur proconsularibus insignijs, & uoluntariam iurisdictionem, nõ contentiosam exercet. ut ff. de offic. procon. l. 1. & 2. Recte autem legatus faciet si aditum suo decessori miserit, & per eã partem prouinciæ intret, per quam alij ingredi cõsueuerunt, ad instar proconsulis ut ff. de officio procon. su. l. obseruare. in uers. recte & in Auten. de administr. §. illud autem. colla. 7. Item legatus antequam intret prouinciam nõ potest iurisdictionem suam in prouinciã demandare, nisi necessitatis causa, ut si moram necessariam in itinere patiatur. ut ff. de offi. procon. & legati. l. obseruare. § post hæc & §. sed si antea & l. aliquando; hodie tamen semper, & indistincte hoc licere uidetur. ut in Autent. de collat. §. antequam uero, collati. 9. & idem dici potest in prælato confirmato & in maxime consecrato ad ecclesiam transmisso, antequam diœcesim ingrediatur. In hac tamen iurisdictionis demandatione excipiunt ultimũ supplicium, & membri abscisio; & eodem modo dici posset, legatum non posse committere causam depositionis, uel perpetuæ amotionis; nam amotus dicitur abscindi ut inf. de exces. præla. c. graue; cætera potest antequam ingrediatur, ut dictum est. Ingressus autem prouinciam exercet omnia, quæ exercet ipse, qui eũ transmisit; præter ea, quę specialiter summo Pontifici reseruantur, quæ quibusdã uersibus continentur. Restituit papa &c. ut not. sup de trãsla. ca. præ. §. pertinet aũt. Sunt & quædam alia, quę sibi papa reseruat in signum priuilegij singularis, quæ legatis non competunt; ut sententias delegatorum iudicium reuocare, ut inf. eo. tit. c. studuisti; retractare negocia trãslata ad superiorẽ per appellationẽ ut sup. de appel. si constitutis, uel per relationẽ ut inf. eo. tit. c. licet; permittere nõ uacantes ut inf de pręben. c. dilectus; dispensare in beneficijs curam animarum habentibus, & in personantibus ut sup. de elect. c. dudũ. ite dispensare cum filijs sacerdotum, ut ecclesias habeant, quas patres eorum sine medijs habuerunt, ut sup. de fi-
4 lijs. presby. c. dilectus. Ite † officiũ legati

est audire

est audire causas prouinciales, quæ ad ipsum referunt per appellationẽ. ut inf. eo.c.1.& 2.q.6.c. decreto. An aũt ad eum per querelã deferri possint negocia, dubitatur; Et est certum quod si quis conqueratur de alio Romanæ sedi immediate subiecto, legatus est iudex competẽs. ut 11.q.1.c. peruenit; aliorũ uero causæ habentium iudices ordinarios in prouincia deferri ad legatum non debent per querelã, ut uidetur d. c. puenit; sicut nec ad Metropolitanũ deferuntur per querelam. ut 9.q.3.c.cõquestus. nec obstat. inf. eod. tit. c. 1. illa enim loquitur in eo qui erat ordinarius, & legatus priuilegio ecclesiæ suæ; unde cum ratione ordinariæ iurisdictionis causæ ad eũ deferri deberent per appellationem, nihil adderet legationis officium, si etiã per querelam non deferetur; ut ergo aliquid ex delegatione addatur, hoc inductũ est, sicut dixi, ar. ad hoc. ff. de usu. l. si stipulatus. ff. de leg. 1. l. si quando quis. in prin. ff. ad munici p. l. 1. in fine; quidam tamen intelligũt d.c. peruenit in defensore; nõ in legato; uel in legato cogente subditos prælatorum cõqueri coram se suis ordinarijs prætermissis & contemptis; consentiunt aũt de plano q ad delegatos deferri causæ ualeant tã per appellationem quàm per querelã omissis medijs, & in hoc hodie consuetudo concordat; iuuatur aũt consuetudo unica ratione, qa legatus fungitur uice papæ; ad Papam uero recurritur omissis medijs per querelã. ut inf. de foro competen. c. ult. Et propter hoc Roma dicitur cõmunis patria. ut ff. ad municip. l. roma: & p appellationẽ similiter omissis medijs. ut 2. q. 6. c. si quis uestrũ & c. sequentibus. inf. de app. c. si duobus, quod in alijs non contingit ut 7.q.6.c. quisquis & 2.q.7.c. Metropolitanũ 9.q.3. c. cõquestus. inf. de appel c. dilectus. Sed impugnatur ex d.c. peruenit, itẽ ex legibus, q dicũt, causas ad principem per querelã non debere deferri omissis medijs ut in Auten. de mandatis princi. §. si tibi. collat. 3. in Auten. ut differen. indi. § si quis uero æstimans. collat. 9. Et ad rationem pro parte aduersa superius allegata. s. q legatus fungitur uice domini papæ, posset taliter responderi, q hoc non est uerũ in his, in quibus propter excellentiam dignitatis frãgitur ius commune, vt est in q̃rela & appellatione, per quas causæ deferuntur ad papã medijs prætermissis. Et nota, q siue per appellationẽ causa deferatur ad papã, legatus se intromittere non põt, nisi forte causam examinet, ut eã magis instructã ad superiorẽ transmittat ut inf. de appel. c. constitutus, siue per relationẽ ut inf. eo. tit. c. licet. C. de appel. l. ex eo; & idẽ si per querelã transferatur aliquod negocium ad audientiã papæ. ut 2.q.6.c. quoties & c. anteriorũ. § ad hoc; & idẽ est in postulatione porrecta ut sup. de postu. c. bonæ, il 2. In his enim omnibus expectanda est superioris iussio, decisio, & responsio. ut 3.q.6.c. multũ 2.q.6.c. decreto C. de rela. l. 2. 3. qu 6. c. denique. Item officium legati est, transferre abbates ecclesiæ Romanæ immediatè subiectos, ut inf. de consue. c. cum uenerabilis.

5 † Sed nunquid legatus conciliũ facere potest? Et uidetur q sic, particulare, non generale. ut 3. distin. c. regula. § porro. & 17. dist. c. regula; multa enim concilia particularia inueniuntur celebrata sine pœnitentia domini papæ præsente legato Romanę sedis. ut 16. dist. c. sexta synodus 63. dist. c. 2. & 3. q. 7. c. conuenientibus. Sed Hug. Io. & Lau. scripserunt contrarium dicentes legatũ Romanæ eccl. conciliũ celebrare non posse, nisi ad hoc specialiter destinetur, uel nisi hoc ei specialiter committatur; & secundùm hęc intelliguntur omnia iura innuentia legatũ concilium facere posse, talis enim legatus facere potest concilium generale, si de generali ei specialiter fuerit iniũctũ; uel particulare si de particulari; & hęc opinio duplici rõne munit. vna, qa priuilegiũ de cõcilio cõgregando sibi Romanus pontifex specialiter reseruauit. ut 2. q. 6. c. ideo. & alia, quia mandata iurisdictione generali non transit potestas concilij faciendi, ut ff. de officio eius cui man. est iurisdi. l. 2. Sed impugnatur unica & urgenti ratione, nã Metropolitanus, & Primas faciunt sua concilia prouincialia & particularia proprio iure. ut 18. dis. c. 1. & dist. 12. c. si quis episcopus, uocatis suffraganeis. ut 18. dis.

in multis.c.ibi positis, & inf. de accusa. & inquisi.c.sicut olim;& episcopus facit suã synodum episcopalem cum suis clericis, ut 38.di.c.qñ & 12.q.2.placuit.& c. epus. Nunquid ergo his oibus inferior erit legatus Romanæ ecclesiæ in potestate concilij celebrandi?certè nõ,poterit igitur legatus conciliũ facere particulare uel prouinciale cũ epis prouinciæ sibi decretæ, & in eo constitutiones edere & statuta q̃ perpetua erunt ut inf.eo.ti.c.ult. Non obstat c. ideo superius alleg.2.q.6.nam illud intelligo in cõcilio generali uel uniuersali, qđ fieri habet uocatis epis diuersarũ prouinciarũ. Similiter non obstat lex alleg. ff. de officio eius cui mã.est iurisdi.nã illa loqtur in alio cõcilio, uel in cõcilio in quo.s. agit de auctoritate manumittẽtis, quæ nõ trãsit mandata iurisdictione a præside, ut ibi dr̃, quia nec mandante præside alium tutorẽ dare,ut ff.de tuto.& cur. dat.l. nec mãdante,secus in iubente,ut insti. de Atilia.tuto.§.sed hoc iure, differt.n. iussus a mãdato ut C.qđ cum eo.l.ẽt & l. si mandator. Iussus.n.importat necessitatem ut in Auten.ut nullis iudi. §.& hic uero iubemus.collat.9.mandatũ uero, liberã obsequij pr̃statiõnẽ,ut insti.manda.§.mandatum:Nam mandatũ ex officio & amicitia traxit originẽ.ut ff.manda.l.1.§.1.uel loq tur de consilio, uel cõcilio in quo agit de approbãda causa manumissionis facẽdæ à minore 20.annorum,ut inst.ex quib.ca.

6 ma.pos.uel non pos.§.eadẽ. † Itẽ pñt legati conferre beneficia,q̃ inueniũt uacantia in prouincia,& ecclesias uacãtes de rectoribus ordinare, siue illi, ad quos ius pertinet cõferẽdi,iã illud admiserint,ut sup.de supplen.neg.præla.c.literis, siue nõdum, nec impedit legati collationẽ ius patronatus clerico pertinens clericatus ratione, quia cum plus iuris habeat in conferẽdo platus,& hoc non impediat legatũ conferre uolẽtẽ,quam patronus i pseutãdo, hoc minus impediet,ut inf.eo.ti.c.dilectus;secus aũt si ius patronatus spectet ad clericũ,siue laicũ patrimonij iure,ut inf.de iure patro.c.cum dilectus. Minus enim potest absorbere legatus ius patrimoniale alicuius,quam ecclesiasticum.Nec ob.his quæ dicta sunt,inf.de appel.c.1.illa enim decre. non loquitur in legato transmisso ex latere domini papæ, sed in eo, qui priuilegio ecclesiæ suæ fungitur legatione, qui liberam collationem non habet ecclesiarum illarum, in quibus instituendi ius uel præsentandi ab alijs possidetur, tempore faciendi alterutrum a iure indul

7 to nondum elapso. † Durat autem iurisdictio legatorum quandiu durat tempus eis a superiore præfixum, uel quandiu non

8 fuerint reuocati. Finitur autem † iurisdictio quatuor modis. Tempore, si tẽpore fuerit legatio limitata; Reuocatione,sed tunc finitur legatio,non iurisdictio in causis iam cæptis, quas etiam post reuocationem potuerunt per alios terminare,ut infra eo.ti.c.ult.Itẽ morte alterutrius.s.mittẽtis,uel eius qui missus est.Sed in hoc casu mortuo mittente etsi delegatio finiatur,iurisdictio tamen non finitur in negocijs inchoatis,& idem puto cum tpe legatio terminetur Nec obstat sup. tit.prox.c. consuluit,illa.n. loquitur cũ causæ cognitio tẽpore limitatur, secus ubi legatio, ut dictum est Item finitur legatio per egressum, quod intelligo cũ legatus fines legationis egreditur,nõ regressurus, nã si egreditur ut statim regrediatur,iurisdictio intermittitur,non finitur,quia nec egredi uidetur,ut ff.de diuor.l. diuortium. ff.de in rem uerso l.si pro parte.§.uersum.Sed etsi per egressum legatio finiatur, durat tamẽ iurisdictio demandata in causis iam cæptis ante egressum, cæptas autem causas, & p hoc iurisdictionẽ perpetuã intelligo .s.per solã citationẽ,ut inf eo.tit.ca.ulti.&

9 sup.titu.proxi.c.gratum In summa †notãdũ est ꝙ legatus dum legatione fungitur, inuigilare debet,nõ his, q̃ sua sunt; sed q̃ Iesu Xp̃i saluti & ædificationi clericali ac populi insistere, nec i ꝓcurationibus grauare subiectos, ne lõgi tpis quæstũ breuis hora cõsumat, ut inf.de cẽsib.c.cũ apostolus.Prãdia ipsius nõ sint enormia, sed secundũ mediocritatẽ uniuscuiusq; loci. ut 10.q.3.c.ulti sic agens, ut nulla ecclesia seu latus se indebitẽ prægrauari, rationabiliter cõqueratur,ut inf.de cẽsibus c. cũ instãtia §.sanẽ Patiatur cõiungi ecclesias, in ꝓcurando quæ per se singulariter non sufficiunt procurare, ut d. ca. cum instantia.

tia §.si uerò. infra de præscriptio. c.accedentes; de talibus quidem contributis licet uiuere, non de symbolis, vel cõfertis, vt 44.dist. c.non oportet pro reuerentia,& c.liceat,& ut breuiter transeam, si in Apostolorum loco sunt legati, non solum sermonem eorum imitantur, sed conuersationem & abstinentiam,ut 35. distin. c.ecclesiæ principes, in fi. Alia,quæ circa materiam istam dicenda uidentur,dicam cõpetentius infra de censibus. Item notan-
10 dum † est, quòd legatus transmissus ex latere domini Papæ, in quatuor excedit legatum qui priuilegio ecclesiæ suæ fungitur legatione. Primo, quia præsente transmisso alius ob reuerentiam maioris non exercet legationem, ut infra eod. tit. cap. volentes. Secũdò, in absolutione excommunicatorum,ut no. supra eo titu. §. officium. Tertio, in collatione ecclesiarũ uacantium, ut no. supra eo. titu. §. itẽ possunt legati. Quarto, in procurationibus. Non enim ita procuratur ille, qui ordinarius est & in domo sua consistit,sicut trãsmissus Qualiter autem ordinarius procu-
11 randus sit, dicam infra de censibus. †Item legatus,qui de latere domini Papæ transmittitur,excedit legatum, qui transmittitur,sed non de latere transmittẽtis in uno, scilicet in absolutione excommunicatorum,ut superius dictum est §. officium:& forte in alio, quia non inuenio quod legatus priuilegio ecclesiæ suæ non exerceat legationem suam, nisi præsente legato ex latere domini Papæ transmisso, de tali. n. loquitur infra eod.ti. c.volentes.

SVMMARIVM.

1 *Iudex ordinarius quis sit.*
2 *Iurisdictionem ordinariam confert consuetudo.*
3 *Iurisdictionem ordinariam confert Papa uel princeps.*
4 *Qualitates in iudice ordinario cõsideranda.*
5 *Episcopi an sint ordinarii iudices monachor.*
6 *Metropolitanus an sit iudex ordinarius in tota sua prouincia.*
7 *Episcopus an inter subditos suorum prælatorum in sua diœcesi sit ordinarius iudex.*
8 *Prælati uel ordinarij iudicis officium quale sit.*
9 *Aduocato licet uendere iustum patrociniũ, & assessori, iustum consilium.*
10 *Iudex expensas habere debet,& nu. 11.*
12 *Iudicis ordinarij iurisdictio circa quæ uersetur.*
13 *Iurisdictio iudicis ordinarij qualiter impediatur.*
14 *Iurisdictio prædicta qualiter finiatur.*
15 *Iudici ordinario si superior mandet id facias, quod alias ex officio suo facere posses, quando illud exequitur vt delegatus.*
16 *Iurisdictioni ordinariæ quæ pertineant.*
17 *Diœcesani annuis uicibus suas diœceses uisitare debent, & pluries si necessitas uel utilitas exigit.*
18 *Absolutio ab excommunicatione propter iniectionem manuum in clericos competens ordinario, quando possit alteri delegari.*

De Officio Ordinarij. Rub.

DIXIMVS supra de officio delegati, & legati, restat dicendum de officio ordinarij;& ideo subijcitur hic Rubrica de officio iudicis ordinarij. Videamus igitur primo. Quis sit iudex ordinarius; Quod sit officium iudicis ordinarij; Quæ potestas; & Quibus modis impediatur ordinaria iurisdictio, uel fi-
1 niatur. Ordinarius iudex † est qui à collegio eligitur,& a superiore confirmatur, ut electus in episcopum, qui per confirmationem sortitur iurisdictionem in omnibus, præter ea quæ maiorem discussionem requirunt, & munus consecrationis exquirunt,ut sup. de electio. c. transmissã. Sunt igitur ordinarij prælati ecclesiarũ, ut inf. eo. tit c cum ab ecclesiarum prælatis,qui a collegijs eliguntur, & a superioribus confirmantur,ut sup. dictũ est. Hoc enim fallit in duobus casibus, in quibus electus ante cõfirmationem administrat, & iurisdictionem exercet. In electo in summum pontificem, qui statim administrat,& hoc ideo quia superiorem, imò parem non habet ut 23. dist. c. in nomine Domini supra de elec. c. licet. Itẽ fallit in electo cõcorditer ultra Italiã cõstituto, & romanæ ecclesiæ immediatè subiecto, in quo hæc tria faciũt, qđ in alijs operaĩ cõfirmatio;

firmatio, præter actū alienandi ut sup. de elec. c. nihil in fi. & secundum hoc intelligo inf. de iudi. c. decernimus. 15 q. 4. ca. j. Sunt ordinarij, electi ab uniuersitatib. uel corporibus laicorum, ut in Authen. de defen. ciui. §. nos igitur colla. 4. C. de iurisd. om. iu. l. ult.
2 Ordinariam † iurisdictionē confert consuetudo, ut C. de emancipa l. 2 argu. 9. q. 3. c. conquestus, quod intelligo in consuetudine præscripta, uel in ea cuius memoria nō existit ut no. sup. de of. arch. circa fi. illius
3 † Cōfert etiam ordinariam papa uel princeps qui est lex animata, ut in Auth. de consul. in fi. unde quo ad iurisdictionem ordinariam conferē iam æquipollent lex animata, & inanimata, & sic intelligo ff. de iuris. om. iu. l. & quia. quod uerum est, cū papa uel princeps nō unam uel duas uel 10. causas alicui committit, sed uniuersitatem causarum, unde camerarium, uicecācellarium, auditorē contradictatum, & auditorē cameræ, ordinarios puto.
4 ¶ † Hæc autem in qualitate iudicis ordinarij attendentur. Conditio, sexus, ætas, discretio, fama. Conditio, ne sit seruus ut 3. q. 7. c. infamis. § tria. Sexus, ne sit fœmina. ut 33. quæst. ult. capit. mulierem Aetas requiritur, ut sit maior 20. annis. ut ff. de arbitris. l. cum lege, uel ad minus 18. ut ff. de re iudic. leg. quidam consulebant, & hoc locum habet etiam in delegato, ut supra de offic. de lega. cap. cum uicesimum. Discretio, ne careat iudicio id est discretione. ut 3. quæst. 7 d. c. infames. §. tria Fama, ne sit criminosus idest infames. ut 3. q. 7. alleg. c. infames. §. tria. Infamia tamen licet faciat ne ordinarius possit iudicare de merito uitæ, sententia tamen infamis iudicis uel criminosi tenet nec repelli potest ordinarius propter talia a iudicando, donec tolleratur in officio suo. ut. 8 quæ. 3 c. nonne. Sed delegatus potest repelli per exceptionem, ut supra de rescrip. ca. sciscitatus.
5 ¶ † De episcopis dubitatur an sint ordinarij iudices & immediate monachorum, uel monachi medios habeant, scilicet abbates, quibus demum negligētibus iurisdictionē suam, possint in monachos exercere. Et est dicendum, quòd et si ad abbates spectet claustralis correctio, ad episcopos tamen pertinet iudicium tribunale. C. de emen. propin. l. uni. C. de patria potesta. l. 3. & inf. eod. cap. quanto. & 11. q. 1. cap. de persona. C. de epis. & cle. authē. causa quæ fit cū monacho. in Aut. apud quos oportet mo. causam dicere. §. 1 colla. 6. uel dici potest quòd prima correctio monachorū pertineat ad abbates, quia hoc est generale, ut quilibet prælatus in suos subditos sua iurisdictione utaī, siue sit abbas, siue sit prior, ut inf. de immu. ecc. c. nō minus. inf. de maio. & obe. cap. cum in ecclesiis. Sed eis non corrigentibus, uel fortè corrigere non ualentibus succedunt episcopi. ut inf. eo. tit. c. quanto, nihilominus dico quod episcopi sunt ordinarij monachorū et si habeant medios coadiutores.
6 ¶ Item quæritur etiam de metropolitano, † an sit iudex ordinarius in tota ꝓuincia, & quo ad epōs suffraganeos, & quo ad suffraganeorum subiectos. Sed habet medios. i. episcopos, per quos quasi per gradum causæ deferuntur ad eum ab audientia suffraganeorum suorum, quandoque per appellationem, quādoque per querelam, uel per alios modos ut 9. q. 3. c. 2. & 4. Ea uerò quæ statum prouinciæ contingunt. ad metropolitanum pertinēt. ut 9 q. 3. c. archiepiscopus. Est igitur ordinarius cōpetēs iudex episcoporū suffraganeorū, ut 2. q. 7. c. metropolitanū. 10. q. 3. c. quia cognouimus. in Auth. de sanctis. epi. § si autem. Eorum autem, qui suffraganeis subsunt, est iudex ordinarius, sed non cōpetens nisi in certis casibus, ut inf. eo. tit. ca. pastoralis, in prin. s. in 8. casibus. Primus est, cum per appellationem defertur ad eum aliquod negotium, ut inf. eo. c. pastoralis. Secundus, cum per consultationem ut 17. dis. c. multis. Tertius cum per negligentiam episcop. ut 9. q. 3. c. cum simus. inf. eod. tit. c. ad reprimendum. infra de sentent. excom. c. per tuas. sup. de offic. delega. c. prudentiam. §. sextam Quartus, cum per discrepationem in officijs. ut 12. dist. c. de his. Quintus per quæstionem inter episcopum & subiectum ipsis, ut superius dictum est. Sextus per episcopalis ecclesiæ uacationem. ut 11. q. 2. c. non liceat alicui metropolitano. Septimus, per duorum contentiosam electionem,

ut 63 dist. c. ult. Octauus, & generalis, si prisca consuetudo plus ei contulit in antiqua, ut 9 q. 3. c. cùquestus. inf. eo. ti. c. dum.

7 Sed quæritur an episcopus eodem modo se habeat circa subditos suorum prelatorum, quos habet sub se in sua diœcesi, ut causæ subditorum per illos prælatos medios quasi per gradum transferantur ad eum, sicut dictum est supra in metropolitano, respectu suffraganeorum? Respondeo non, omnes enim causæ clericorum apud episcopum quasi apud maius tribunal tractari debent, ut ff. de iud. l. iudicium. 11. q. 1. c. de persona, & q. 3. c. qui resistit. 25. dist. c. perlectis sup. de offi. archi. c. cum satis. in Auth. ut clerici apud proprios episcopos prius conueniantur coll. 6. circa prin. sed Ioan. & quidam alij dixerunt, quod si prælati inferiores ab episcopis per electionem & cõfirmationem, seu per consuetudinem habeãt ordinariam iurisdictionem, episcopus nõ potest cognoscere de causis subditorum suorum, nisi per appellationem, uel alio legitimo modo trasferantur ad eum, ut in metropolitano superius dictum est; sed circa hoc consuetudinem antiquam & approbatam attendi sicut plerunque in consimilibus dico: Saluo tamen eo quod notaui supra de abbatibus circa monachos. Officium præ-

8 lati † uel ordinarij iudicis est, curam habere subditorum, ut 8. q. 1. c. qui episcopatũ; singulos pro posse iuuare; singulos releuare. ut 8 q. 1. c. clemens. Item largam manum habeat cum necessitatem patientibus; cum curat alienam inopiam, suam credat, ut 86. di. c. fratrem nostrum. Adulteria & scelera inquirat, & ulciscatur, ut inf. eo. tit. c. 1. si fuerint iudiciario ordine comprobata, alioquin occultos delinquẽtes non nominatim, sed indeterminate arguet, ut inf. eo ti. c. si sacerdos. Condolebit eis, quos punmet; nam uera iustitia cõpassionem habet, falsa autem dedignationem, ut 45. dist. c. uera iustitia 46. dist. ca. hoc habet propriũ. manus suas debet seruare mundas, nullumque contingere lucrum, ut in Auth. de man. prin. § oportet, collat. 3. iuxta illud. Si inciderit te iudice dirige libram iudicij, nec flectat amor, nec munera palpent. Munus enim a sorma recti distorquet acumen iudicis, & tetra inuoluit caligine mẽtem. Et alibi. Qd nõ mortalia cogis, auri sacra fames. Imo & qui rectè iudicat, & præmium remunerationis expectat, fraudem in Deo perpetrat; quia iustitiam, quam gratis impertiri debuit, acceptione pecuniæ uendit, ut 11 q. 3. ca. qui recte. † Licet tamen aduocato uendere iustum patrocinium, & assessori iustum consilium, ut 21. q. 2. c. non licet. 14. q. 5 non sanè, & spe præmiorũ inuitandus est assessor. ut C. de assesso l. 1 salarium debet habere, ut ff de offic. asses. l. diem functo Sed de expensis iudicum ui-

10 deamus; † & est certum quòd legati exigũt suas procurationes, ut diximus supra. tit. proxi. Delegati sicuè petunt expẽsas, nec ideo minus gratis iudicant, nam & testibus prouidetur de expensis, nec ex hoc minus gratis testificantur, ut 4. q. 3. c. si testes. §. penult. qui incipit item liberi. Nemo enim tenetur proprijs stipendijs militare, ut inf. de simo cap. cum sit romana. 28. q. 1. c. jam nunc, in fine. Munera autem prohibentur, nõ sumptus, ut 1. q. 1. c. iudices. Vnde licitè sumitur esculentum & poculẽtum, ut ff. de off. præsi. l. plebiscito, & modica xenia nõ sunt lucra, ita ut neque omnia, neque semper, neque nulla, neque nunquam, neque a quolibet, neque a nemine accipiat; sed hoc totum cum moderamine, & discretione faciat, ut ff. de offi. procons. l solent etiam § pen. & ult. ut litigantibus damna grauia non infligant, ut

11 10. q. 3. c. illud. De ordinario † autem, uidetur quòd non debeat habere expensas, cum certa sint ei stipendia constituta, ut. 23. q. 1. c. militare; Imo cum proficiscitur, illa expendere debet, quæ domi expenderet, ut in Auth. de man. prin. §. illud. Sit igitur contentus his quæ a fisco præstantur, ut in Auth. iusiuran. quod præsta. a b his coll. 2. circa med. Certi tamen casus sunt in iure expressi, in quibus ordinarius licitè petit sumptus, ut in consecrationibus ecclesiarum, & in uisitationibus. ut inf. de simo. c. cum sit Romana, & inf. de censibus c. sopite, & inf. de præscrip c. cum ex officio, alias nihil petet, nisi quod a iure expressum est, ut 18. q. 2. c. hoc tantũ. De consuetudine tamen iam prælati, quàm

priuati

priuati eam pro causis commissis proficiscuntur, exigunt omnes expensas, nec cõtradicit, inf. de uita & ho. cle. c. cum ab oĩ. Illud enim c. non interdicit sumptus, sed eo mentionem de certa parte litis, quæ interdicitur pro eo, ut ff. de pact. l. sũptus. & in l. i. salarium C. de procu. l. litẽ. C. mand. l. si contra licitum, quæ interdicitur & fi. l. tailori promittent. iudicatum solui, ut ff man. l. si remunerandi §. ulti.

12 Potestas † ordinarij potissimè circa tria uersatur, correctione, iudicio, & animaduersione, & his uerbis satis conueniunt uerba canonis. coherce corripe. excõmunica. degrada. ut 23. q. 4. c. forte i fi. coherce monendo, corripe suspendendo, & habet locum hic ordo, cum quis puniendus est pro contumacia; secus si pro crimine, tunc enim pœna incipit in degradatione, & finitur in excõmunicatione, ut 81. dist. c. dictũ. inf. de iudi. c. cum nõ ab homine, in cõtumacia uerò incipit ab excõicatione, & finitur in depositione, ut 83. dist. ca. quorundam, & 83. dist. c. honoratus; alijs tamẽ uerbis utit apostolus. Argue, obsecra, increpa, in omni patientia, & doctrina. Argue de peccato, obsecra pro iustitia seruãda, increpa timorem diuini iudicis cominando: sed hæc locum habent in occultis peccatis, & in iudicio animæ, ut 2. q. 1. c. si peccauerit, in fi. Debet aũt iudex in correctione beneuolus eẽ, ut 45 di. c. licet: in iudicio iustus, ut 3. q. 7. c. iudicet: in aĩaduersione misericors, ut 45. di. c. uera.

13 † Impeditur aũt iurisdictio ordinarij p suspensionẽ ordinarij, si ab officio suspendatũ, itẽ per excõicationem, quia suspẽsũ ab officio intelligo suspensum ab ordinaria ptãte, & excõicatus excõicare nõ põt ut 24. q. 1. c. audiuim⁹, nec alios iudicare, ut inf. de sen. & re iud. c. ad probãdũ. Si uerò ordinarius sit alias in mortali crimine constitutus, etsi de merito uitæ iudicare non possit, ut 3. q. 7. c. qui sine peccato, & c. iudicet, & c. sequentib. de ptãte tamẽ iurisdictionis põt quãdiu fuerit toleratus iudicare, ut 9. q. 4. c. nonne. In his ãt casibus impedit iurisdictio ordinaria uniuersaliter. In specialibus uero negocijs impedit per alios modos preter suspensionem & excõicationẽ. s. per appellationẽ, recusatio. ẽ & relationẽ ad superiorẽ, negocij reuocationẽ, per alij factã commissionẽ, & per alios modos quos notare põt quilibet studiosus. Finitur autem iurisdictio

14 † ordinaria quo ad personã quatuor modis, morte, depositione, trãslatione, dignitatis renunciatione, quo ad personam idẽ dicit, quia uacante ecclesia localiter, & casualiter de consuetudine residet iurisdictio ordinaria penes collegium, ut inf. de ma. & obe. c. cum olim. inf. de here. ca. ad abolẽdã. 7 q. 1. ca. pontifices & ar. sup. de consuet. c. cum inter uos, & inf eo. c. irrefragabili, non tñ in oibus, quia nõ in collationibus præbendarum, ut inf ne sede uac. c. illa, bene ãt dixi de consuetudine, nam alias de iure communi soli prælati, qui per electionẽ assumũtur, iurisdictionẽ habent, ut not. sup. eo ti. in prin. In sũ

15 ma notandũ † est, ꝙ etsi superior mandet ordinario, ut id faciat quod alias ex officio suo facere posset, ordinarius non semper id exequitur, ut delegatus ratione mãdati, sed plerunque ut ordinarius iure ordinariæ potestatis, ut inf. eo ti. c. licet. & c. graue, sæpe. n. ordinarij procurãt sibi mãdari ea quæ ipsi suo iure facere possunt, ut cũ maiori libertate & excusatione eadem exequãtur, ut 11. di. c. si quis nesciat. Item sæpe superior non intendit cõmittere, unde ei cui scribitur non imponitur necessitas suscipiẽdæ cognitionis, sed potest si uult cognoscere, potest ẽt alteri delegare, ut ff. de of. presi. l. sæpe. sicut & causæ appellationum cum remittuntur ad examen priorum iudicum, non committuntur, ut inf. de app. c. ut debitus honor.

16 † Quæ autem ad ordinariam iurisdictionem pertineant, legitur inf. eo ti. c. cõquerente. Solent tamen distingui duæ leges quibus ecclesiæ subsunt, episcopalis lex diœcesana, & lex iurisdictionis. Lex diœcesana in his consistit in cathedratico exigendo, item in tertia, uel in quarta oblationum, huic legi subsunt omnes ecclesiæ præter monasteria, ut 17 q. 1. ca. cum pro utilitate. 10. q. 3. c. inter cætera. 18. q. 2. c. quam sit. Capellæ tamen monachorũ subsunt huic legi, ut inf. eo. ti. c. conquerẽte. 16. q. 2. c. statuendũ, nisi monasteria essent exẽpta cum capellis suis, ut inf. de. priuil. c. quoniam.

a.quoniam.& ca.cum capella.& ar.16.q. 2.c.uisis,inf.de capel.mon.c.ecclesijs.Lex iurisdictionis est quoddam ius, ex quo episcopus habet conferre omnia sacramēta, cognoscere de causis, coercere delicta. Huic legi subsunt & seculares ecclesiæ,& monasteria,ut 50.dist.ca. accedens.18.q. 2.c.hoc tantum.16.q.1.c.interdicimus,& eorum capellæ ut inf.eo.ca.conquerente, & omnes ecclesiæ sitæ in diœce. ut 16.q. 1.c.omnes basilicæ,quamuis autem dixerim monasteria exempta a lege diœcesana,seruitia tamen quæ ab antiquo præstare consueuerunt præstabunt, ut 18.q.2. c.seruitium,& censum statutum,ut 18.q. 2.c.Eleuterius.hoc etiam notabis,ꝙ licet distinguam duas leges diœcesanam, & iurisdictionis, frequenter tamen una ponitur pro altera,ut inf.de rescrip.c.auditis. inf.de regul.& transe.ad reli.ca.ex parte. inf.de in integ.re ca auditis, exigit igitur episcopus a cunctis ecclesijs, siue diœcesibus præter monasteria sicut dictum est, cathedraticum siue synodaticū. Vocatur autem cathedraticum, eo quòd ob honorem cathedræ soluitur; synodaticum, qa frequenter uenientes ad synodum soluūt, quātitas cathedratici uel synodatici erit de iure duorum solidorum,ut 10.q.3. ca. placuit.inf.eo.tit.c.conquerente,& erunt exiguioris monetæ.ut ff.de leg.3.l.nummis,uerius puto,ut tā in quantitate, q̄ in qualitate pecuniæ inspiciatur consuetu-
17 do.† Diœcesani annuis uicibus suas diœceses uisitent,ut 10 q.1.cap.decernimus, uel pluries,si necessitas uel utilitas exegerit, ut 18.q.2.c.uisitandi,& non semel in uisitatione sua faciēt quod docetur 10.q. 1.cap.placuit.Sed & si uiderint aliquos amouendos, poterunt amouere ut sup. de rescrip.c.dilectus, sed cū in monasterijs officium uisitationis impendunt, non introducent secum clericos seculares, nisi duos,uel tres,& illos in decenti habitu ut
18 inf.eo.tit.c.ut iusta Item notabis † quòd potestatem absoluendi excommunicatos propter iniectionem manuū in clericos uiolentas,quæ ex officio competit ordinario in specialibus casibus,potest alteri delegare,ut infra eod.ti.cap.ult hoc ideo dico,quia potestas absoluendi tales excōmissione competens,alteri committi non potest,ut sup.de offi.dele.cap.ult.

SVMMARIVM.

1 *Officium iudicis quid sit.& in quibus locū habeat.*
Et quando actioni deseruiat, & loco actionis intentetur,nu.2.& 3.
4 *Officium iudicis latißimum est.*

De Officio iudicis. Rub.

TRACTATVM est supra singulariter de officijs dignitatum, & de officijs iudicum, & quid ad singulos pertineat ratione officiorum, quid ratione iurisdictionis delegatæ uel ordinariæ hic autem indistinctè & indeterminatè tractatur de officio iudicis, nec exprimit cuius, delegati uel ordinarij, eo quod quædam,de quibus sub rubric.tractatur,communia sunt cuilibet iudici tam delegato, quàm ordinario,ut dare aduocatum non habenti,ut infra eod.titu.cap.1.restituere læsos,quod commune est ordinario & delegato,ut inf.de in integ.resti.cap.penul. C.ubi & apud quem in integ. resti. postu. l.ult.& propterea sic simpliciter intitulatur Rubric.de officio iudicis. Videamus igitur. Quid sit officium iudicis; in Quibus locum habeat; Item quando deseruiat actioni; Et quando imploretur & in
1 tentetur loco actionis. Officium † iudicis est potestas iudicis a iure sumpta; Habet auem locum officium iudicis tam in his,quæ ante iudicium fiunt, sunt tamen iudicij præparatoria; quam in his, quæ in iudicio facienda occurrunt.Ante iudicium ut habeat publicam personam si potest, aut duos uiros idoneos qui fideliter uniuersa iudicij acta conscribant, uidelicet.citationes dilationes &c.ut inf.de proba.cap.quoniam contra falsam; Circa edicta mittenda ad loca in quibus rei morantur ut inf.de appell.c. cum parati. inf de dolo & contuma.cap.cum olim. si inueniri possunt,ut inf qui ma.acc poss. ca.relatum;alioquin mittitur ad domos, uel ecclesias eorum, ut inf.de dolo & contu.

tu.c.causam.ff.de lib.agno.l.1.in princ.ff. de damn.infec.l.3.§.prætor.16.q.3.c.placuit,ut quicunque. §.potest.in ver.is aūt. inf.de dolo & contu.c.contingit.& c.vlt. inf de cle. non resi. c ex tuæ, denunciabit cognatis & amicis,ut absentem defendāt vel venire procurent ff.ex qui cau.ma l. ergo ff.ex quib.ca.in pos.ea.l.hic autem. inf.qui fi.sint leg c.perlatum. Circa dilationes indulgendas, pro conditione causæ,temporis,uel personæ, ut his consideratis iudex ordinem edictorum, uel compendium moderetur, ut ff.de iudi.l.nonnunquam, & ut per eas delegati iurisdictio nimium non arctetur. vt sup. de offi. deleg.c.consuluit.Vt principales personę in iudicio comparentes non per aduocatos, sed per seipsos factum proponant, nisi forte adeo fuerint indiscreti, ut eorū defectus de iudicis licentia per alios suppleatur, vt inf.de iudiciis. c.pastoralis.Vt porrigantur libelli apti, & conuenientes rei,de qua agitur,alioquin iudex ex officio suo repudiet, vel assessor. vt inf.de iudi.c.examinata. ff.si mēs.fal.mo.dixe.l.1. §.siautem.C.vt nemo priua.prædiis suis vel alien tit.impo.l.2.in fi. & ff.de asses. l. 1.uel quod sine scriptis agatur in specialibus casibus,quos notabo inf.de libel.obl. Item ut per narrationem actoris,& respōsionem rei fiat contest.lit.ut dicam inf.de lit.contest.c.1.C eo.titu. l.uni.nisi agatur causa denunciationis uel inquisitionis,in quibus nec libellus porrigitur, nec fit cōtestatio litis, ut dicam inf. de accu.inqui. & denun.Item ut iuretur de calumnia, & de ueritate dicenda.ut inf de iuramen ca lum.Item ut fiant positiones partium,& interrogationes iudiciales. Item ut patiēter audiatur aduocatus. ut ff. de offi. proco.l nec quicquam.§.circa.

2 † Vt suppleat defectus. aduocatorū in iure. ut C.ut quæ desunt aduoc par.iu.sup non autem in facto suppleat, nisi de facto iudici liqueat, vt iudici, & post lit.contest. Exempla. C. de appel.l.ampliorem. C.de temp.appella l.2 §.vltimo. ideo autem ante lit.contest. iudex de facto supplere non potest, quia ante lit. contest. omnia constant iudici, non ut iudici, sed vt priuato,& ideo dici consueuit. quod ea quæ ante lit.contestat. contingunt, non pertinent ad officium iudicis, vt ff.de ædil.edict. l.ædiles. §.item sciendum.Fallit in casu. Nam iudex ex officio suo repellit procuratorem militem,etiam aduersario suo tacente,vt ff.de procurato. l.filius. §. veterani. C de procurat. l.militem. Sed illud contingit propter publicam vtilitatem. Nec obstat his, quæ dicta sunt, lex, quæ uidetur velle, quòd iudex suppleat de facto, & ante lit. contesta. ut ff.de pet hæredita. l.vltima.nam quod ibi dicitur,etsi non excipiatur;exponendum est sic,id est,si non habeat locum doli exceptio, satis tamen consulitur officio iudicis, & sic intelligo suppleri de facto, & post lit. contestatio. supra de consuet.cap.vlt.infra de senten & re iudic.capit.cum Bertoldus.infra de. conces præb.cap.ex parte, supplet autem iudex & ante sententiam, opponendo ad uocatis, & quærendo a partibus, & sicut melius potest verum inuestigando, vt 30. quæst.vlt.c.vlt. supplet etiam & post sententiam; ut in fructibus, ut ff.de re iudi.l. Paulus.

3 † Item locum habet iudicis officiū in omnibus,quę post lit.contestatio.accidunt circa rem petitam, vel contingunt, vel si fructus ex ea percipiantur,vel damnum in ea detur, siue pretium rei petitæ ad possessorem perueniat, vel aliquid loco pretij, quæ post lit. contestat. accidunt ualde pertinent ad officium iudicis. vt ff. de rei uendi.l.non solum. & l.item si verberatum §.1.& C.de rei vendic.l.certum est, institu.de offic.iudic. §. post inchoatam. & §.eo quoque nomine. ff de ædil. edict.l.ędiles.§.sciendum. ff.de aqua plu. ar.l.si tertius. §.officium.& ff.de vsur.l.2. idem in dolo, vel culpa, seu negligentia admissa post lit.contest. sicut multis probatur exemplis. vt ff.de rei uen.l.qui petitorio. §. primo. Item iudicis officio fit delatio iuramenti circa quantitatem expensarum. ut in Auth. de iudi. §.oportet, colla 6. in quantitate damnorum, ut inf. de his quæ ui.metusue causa fi.cap.ul. C. vnde ui. l.si quando 2 quæstio. 1.capit.in primis. Item ex officio iudicis defertur iuramentum,quandoque actori,quandoque reo, inspectis personarum & causę circumstantijs,ut inf.de iureiuran.ca.vlt.

de qua materia ibi plenius tractabimus. Item ut certam ferat sententiam prout pōt. ut ff. de iud.l. de qua re. & insti. de actio. §. curare. Item ut sententiam executioni demandet, si egeat executione; nam si in rei uendicatione pronuntiatur pro possessore contra petitorem absoluetur possessor, nec est opus alia executione; si autē contra possessorem pronunciauerit, iubebit eum rem restituere cum fructibus. ut ff. de rei uen l. ut ex diuerso. §. ubi alienum. Sed si possessor neget se in præsenti restituere posse, & sine frustatione uidebitur tempus restituendi causa petere, indulgendum est ei, ut tamen caueat de litis æstimatione cum fideiussore, si intra tempus quod ei datum est, non restituat. ut insti. de of. iudi. §. j In personali autem actione debet pronunciare absoluendo, uel condemnando. ut. C. de sen. & inter lo. om. iu. l. præsens. Non refert quibus uerbis utatur: nam siue dicat absoluo; siue dicat, mihi uidetur Titium nihil debere Seio. Item siue dicat, condemno in decem; siue dicat, præcipio Seium dare decem, uel æquipollentia uerba, ualet. sententia. ut ff. de re iud. l. in sententia. de arbi. l. quid tamē. §. sed arbiter. inf. de uer. sig c. in his In his igitur, & consimilibus, de quibus exēpli gratia aliqua super litera ipsa notaui, iudicis officium ante litem contesta. actioni deseruit, sicut mercēarius & minister; & in tali imploratione officij non est facienda litis cōtestatio, eo ꝙ facta uel faciende est in principali, cui per implorationem officij deseruitur; sicut alias dicitur, non esse faciendam litis contestationem in causa appellationis, si facta est in principali. ut inf. de appel. c. per tuas. Aliquando deficiente actione, cum nulla cōpetat actio, ad hoc quod intēditur imploratur. iudicis officium, & tunc succedit loco actionis, licet nō sit actio, ut cum petitur in integrū restitutio, a maiori uel minori non distinguo. ut ff. de mino. l. quod si minor. §. ul. In hac igitur imploratione officij, quæ loco actionis succedit, & ꝓcedit ut dictum est, erit facienda litis contestatio. ut; inf. eo. tit. c 2 in prin. Itē imploratur. officium iudicis principaliter ad interponendum cautionem, id est, hoc solū agitur & petitur ut caueatur, ut cum petit legatarius sibi caueri de legato præstādo. ut C ut in pos. lega. l. 1 ut cum uicinus petit sibi caueri de damno infecto ab eo, cuius domus minatur ruinam ut ff de damno. infect. l. prætor ait §. ei & l. dies. §. hoc autem Incidēter autem agitur de cautione interponenda iudicis officio; ut ecce agebatur rei uen. coram iudice, & re usucapta post litē cōtesta. iubet iudex caueri a reo. quod non impignorauerit uel non manumiserit si seruus uēdicabatur, ut ff. de rei uend l. si post susceptum; uel agitur pigno. acti. iudex incidenter iubet creditorem cauere de dolo ut ff. de pigno. acti. l. creditor: ubi ergo iudicis officium principaliter intentatur. nec de alio agitur nisi de eo quod per officium iudicis postulaſ libellus porrigendus est, & litis contestatio facienda: ubi autem de aliquo principaliter agitur, & incidenter imploraſ officium iudicis super aliquo faciēdo. super hoc quod per officium petitur. litis contestatio locū non habet. ut. inf. eo. tit. c. 2. & propterea locum officij imploratio non habet. inf. de appe in c. significante, qa cū canonici cōuenissent episcopum, intelligo porrecto libello, & agerent contra eū petitorio dicentes quod in macellis eorū carnes uēdi deberent, unde episcopus iniuriosè faciebat uendi in suis, ut dicebant non poterant quasi incidenter & per officium iudicis postulare, qđ petebant principaliter per libellum, scilicet, ius uendendi reduci ad statutum antiquum, nec mouet quod dicit ante litem contestat. nam idem esset & post lit. contestat & ideo ponitur in litera, præsertim. Multa alia exempla poni possent in quibus iudicis officium imploratur principaliter tā in ciuilibus quæstionibus, quam in extraordinarijs criminibus puniendis, & in quibus incidenter siue ante litem contesta. siue post: sed sufficiat superiora posuisse causa breuis & summariæ doctrinæ.
4 † unde alibi dicitur, officium iudicis latissimum est. ut ff. de iurisdi. om n. iudic. leg. 1. eo quod ita latè patet. ut exempla quæ ponenda concurrerent, numerari non possent.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Maioritas quib. ex causis inter clericos cõsideratur.*
2 *Obedientia in quibus consistat.*
3 *Superiori quando & a quibus sit obediendum.*
4 *Subditus an in dubio obedire teneatur superioris mandato.*
5 *Habens duos iudices quorum unus praecipit unum, & alter contrarium, cui magis obedire teneatur.*
6 *Monachus an potius abbati quàm episcopo obedire debeat. & nu. 9.*
7 *Mandato oneroso superioris an sit parendum.*
8 *Vxor an peccet mortaliter frangendo uotum abstinentiae, ad mandatum mariti.*
10 *Monachi regulares magis sunt arctricti obedire abbati uel priori, quàm clerici seculares suo episcopo.*

De Maioritate, & obedientia. Rubrica.

TRactauimus supra de ministris, Sed quia ministrorum quidam sunt maiores quidam minores: ad hoc .n. dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos; ut dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera cõcordia fieret & ex diuersitate contextio: non enim ecclesi. alias subsistere poterat, nisi huius magnus eam ordo seruaret, quod celestiũ militiarum exemplar nos instruit: quia dũ sunt angeli, sunt & archangeli in potestate & ordine differentes, vt 89. dist. c. ad hoc, & sicut membrorum varietas per diuersa officia, & robur corporis seruat, & pulchritudinem repręsentat, ita varietas personarum per diuersa nihilominus officia distributa & fortitudinem & venustatẽ sanctę Dei ecclesiæ manifestat, vt 89. dis. c. 1. Ideo post tractatum ministrorum ponitur hic rubrica de maior. & obedien. In hac igitur rubrica tractatur de maioritate & minoritate ministrorum, & de obedientia maioribus a minoribus impẽdenda. Videamus ergo quibus ex causis maioritas inter clericos attendatur, & in quibus obedientia consistat. Maioritas 1 consideratur ex quinque causis, † Potestate siue iurisdictione, Ordine, Consecratione, Antiquitate. Praerogatiua ordinantis. Potestate siue iurisd. qua praeast archidiaconus archipresbytero. ut sup. de off. archidia. c. 1 Ordine, quo praeest presbiter diacono. ut 93. dist. c legitimus in fi. diaconus subdiacono, & sic deinceps. ut 93. dist. c. 2. subdiacono, & hæc duo membra probantur in 89. distin. c. ad hoc in fi. Consecratione, qua pręest episcopus presbitero. ut 99. dist. c. olim episcopus, & episcopus cũctis in ecclesia constitutis. ut 25. dist. c perlectis. Antiquitate, ut prior habeatur q prius fuerit ordinatus. ut inf. eo. tit. c. 1. 75. dist. c ordinationes. sup. de ele. c. dudũ ad audiẽtiam. ff. de albo. scri. l j. Prærogatiua ordinãtis. ut maior habeatur qui a maiore fuerit ordinatus. ut inf. eo. ti. c. p tuas. ff. de albo. scrib. l. 2. Et hæc omnia no. sup. de offi. arch. in prin. sed ibi omissum est unũ mẽbrum. s. consecrationis, quod hic additur.

2 Obbedientia † uero consistit in tribus, in reuerentia, iudicio, & præcepto. Reuerentia debetur ei, qui præcedit in ordine uel antiquitate. ut 93. dist. ca. a subdiacono. ff. de albo. scriben. l. 1. Vt minor assurgat maiori, nec sedeat siaute maiore. ut 93. dist. c. non oportet. maior præcedat, minor sequatur in sedendo, scribendo. ut 17. dist. c. ult. 96. dist. c. bene quidem. ff. de albo. scri. li. j. & incedẽdo, quamuis in hoc consuetudo Romanæ curiæ contrarium seruet, nã minor pręcedit & maior sequitur. Item in consuetis & honestis seruitijs faciendis ut inf. eo. ti c. statuimus. sup. de cõst. c. quoniã fallit in duobus casibus, ut cum minor ordine & posterior tempore maior est potestate uel iurisdictione, ut archidiaconus qui etsi inferior sit archipresbitero tempore, & ordine, maior tamen illo cẽsetur, & ei ab illo est obediendum. ut 25. dist. c. perlectis. Item fallit cum minor gerit uicem & locũ maioris ut 93. dist. c. ult. Obedientia iudicij, & pręcepti debetur ei qui præest iurisdicti oni uel consecrationi, nã alias sententia a nõ iudice lata nullius est momẽti ut inf. de iudi. c. at si clerici. C. si a nõ comp. iudi. per totum. & idem in pręcepto

cepto, ut 7. q. 1. c. quia frater. Virtus autem siue efficacia præcepti est, quod subditus tenetur obedire præcepto prælati sui ex necessitate, aliter peccat mortaliter, immo ariolus & idolatria iudicatur. Obedientia verò uictimis iure præponitur, quia per uictimas aliena caro, per obedientiam propria caro mactatur, ut 8. q. 1. c. sciendum, quod intelligo cum superior præcipit licitum & honestum. Obediendum † est
3 superiori a clericis in omnibus, quæ ad diuini cultus obsequium pertinent, uel quæ ecclesiasticæ utilitatis cura peragere suaserit. ut in præalleg. c. quia frater. 7. q. 1. unde si præcipiat superior aliquid contra Deum, non est ei obediendum, quia tunc Deo magis, quàm homini obediendũ est. Vnde non semper malum est non obedire, & obedientia nõ est seruanda in rebus illicitis, ut 11 q. 3. c. si dominus, Nunquã enim propter obedientiam malum committendum est, sed aliquando debet bonum, quod agitur, intermitti. 2. q. 3. c. qd
4 ergo Sed quid si subditus † dubitet an sit licitum uel non quod a superiore mandatur? Respondeo in dubio obediat, nam etsi fortasse reũ faciat superiorem iniquitas imperandi, Innocentem tamen inferiorem ostendit ordo seruiẽdi, ut 23. q. 1. c. quid culpatur. in fi. nec mireris, si circa idem mandatum peccet idem præcipiendo, non autem inferior obediendo, nam & hoc aliàs cõtingit, ut 24. q. 5. c. manifesta & c. noluit, & ff. de iu. iur. c. debitores. Itẽ etsi onerosum sit qd mandatur, obediẽdum est, ut 19. di. c. in memoriam, & si iniusta correctio sit, toleranda est, ut 100. dist. c. contra morem, & quod dixi in dubio obediendum, intelligo nisi dubitatio esset crassa & supina, quæ non excusaret, ut si superior mandet aliquid, quod sit cõtra articulos fidei, contra præcepta & prohibitiones, contra generale statutum ecclesiæ, In talibus non excusaret dubitatio, quia nec ignorantia, ut 16 q. 1. c. si cupis. Qui enim quæ Dei sunt nesciererunt, a domino nesciuntur, unde si quis ignorat ignorabitur, ut 38. dist. c. qui ea. Sed pone
5 † quòd aliquis duos habeat iudices, unus præcipiat unum, alter contrariũ iubeat, cui erit magis obediendum, uidetur Augustinus pro regula tradere, quod maiori sit obediendum, ut 11. q. 3. c. qui resistit. Sed obijcitur de clericis subiectis episcopo, quod magis tenentur obedire episcopo quàm me-
6 tropolitano, ut 9 q. 2 per totum. † Obijcitur & de monachis, qui magis tenent obedire abbati, quam episcopo, ut 58. dist. c. 1 & 2. Nec episcopus debet relaxare sententiam excommunicationis latam a plebano, ut supra de offi. ordi. c. cum ab ecclesiarum. Ad quæ respondeo. Canon ille loquitur, quoniam negotium super quo mãdatur, translatum est ad superiorem iudicẽ per appellationem, tũc ad eum spectat negotium principale, ar. sup. de offi. dele. c. prudentiã. in fi. & ideo maiori est obediẽdum, uel loquitur quãdo minor habet iurisdictionem a maiori, & maior reuocat in eo casu in quo potest, ut ff de iudi. l. iudicium & arg. ad idẽ C. de offi. recto. prouin l. potioris, uel si bene intelligatur litera illius canonis, cessabunt obiectiones nam in primo exemplo loquitur de curatore, qui nullam habet iurisdictionem & si habeat administrationem, loquitur de proconsule, qui habet iurisdictionem, & ideo ei obediendum. In secũdo exemplo ponit de proconsule, & principe, Item de principe, & de Deo, in quibus casibus indubitanter principi contra mandatũ proconsulis, & Deo contra mandatum principis est parendum, ut 8. dist. c. quę contra
7 mores in fi † Vnum non omitto, quod mandato superioris oneroso est parendum ut 19. dist. c. in memoriam, & patientissimè toleranda est etiam iniusta correctio. ut c. dist. c. contra morem. Et hæc omnia locum habent in duobus ordinarijs iudicibus, Cæterum si duo sint delegati contraria alicui mandantes, tunc locum habet
8 c. cum contingat de rescrip. Quid † de uxore an peccet mortaliter frangendo uotum abstinentiæ ad mandatum mariti, cũ maiori potestati potius parere debeat, quàm marito, ut superius dictum est? Respõdeo. Deo obedit in hoc, quod marito obedit, quia hoc facit iuris auctoritate ut 33. q. 5. c. manifestum & c. noluit. Quid si episcopus
9 † uellet monachum instituere prælatum in ecclesia seculari, Abbas nolit, cui magis obediendum est? Respondeo abbati. ut

16.q.c.cū pro utilitate &c. monachi.58. dist.c.1.& 2.Nec obst.16.q.1.c qui uere. ꝗ n.ibi dicit,nisi iubeat ab epo,suppleo, cum licentia abbatis. Sed fateor, quod si episcopus velit causa necessitatis secūdū uetera iura & statutū antiquum ecclesiæ ut 55.dist.c prisceis, siue hodie causa utilitatis.ut in d.c. cū pro utilitate, cogendus est abbas consentire,& monachum licenciare, uel superiorē agendum: ut not. in eo qui postulatur in epum, si a suo prælato nō conceditur,sup.de postula. circa pri. Item si episcopus uocet monachum ad se ad ministerium cubiculariatus,nunquid potest inuitum inuito abbate abstrahere? uidetur quod sic,ut 2.q.7.c.cum pastoris. Sed puto contrarium,quia hoc est priuilegium solius papæ quelibet ad se uocare clericum,uel monachum.ut 9.q.3 c.p principalem,sed si uocet ad se monachū, & abbas cōtradicat,monachus debet obedire Papæ, ut 8.dist.c.quę contra mores. & 11.q.3.c. qui resistit Item quid si prælatus uocet aliquem religiosum ad suū coniunctum,ubi religiosus generalia statuta sui ordinis obseruare non potest,puta, ꝓlatus frequenter equitat & fratrem prędicatorum secum frequenter equitē ducit cum sit de generali statuto ordinis ut nullus equitet nisi infirmus,& certe consulo ut ad castrum proprium reneatur, nec periculum suū exponat commodis alienis.ut 40.dist.c.sicut non suo,& idem dico in fratre minore prelati alicuius camerario constituto, cum sit de generali ipsorum statuto quod denarios non contingaut, Satis enim absurdum reputo, taliū manus ex contractu pecuniæ rubiginosas fieri,& frequenter insistere calculo rationum,quem enim senseris aut semper, aut crebro de nummis loquētem, institorem potius habeto,quàm monachum. ut
10 16.q 1.c si cupis † Et nota, ꝗd monachi & regulares magis sunt astricti obedire suo abbati uel priori tanquam qui renūciauerunt propriæ uoluntati,quàm clerici seculares suo episcopo. ut 12.q.2. non dicatis, sup.de offi.ord. c.quanto.Item clerici sunt magis astricti, quam laici.arg.71. dist.c.primatus.

SVMMARIVM.

1 *Treuga quid sit,& quid sit pax. Treugarum quot species sint.*
2 *Fides an sit seruanda eo tempore, quo treuga conuentionalis finitur.*
3 *Treuga canonica quādo sit seruāda,& quā do bellum cessare debeat.*
4 *Treugę canonica quibus personis perpetuò debeantur.*
5 *Prælati & maximè episcopi,tenentur discordantes ad concordiam reuocare.*
6 *Episcopus propriam iniuriam nō uindicat.*
7 *Episcopus an possit iniuriam ecclesię remittere.*
8 *Pater iniuriam illatā filio remittere potest*

De Treuga & Pace. Rubrica.

QVIA ad officium iudicis spectat pacificare discordes. ut 90. dist. per totum,& maximè in c.discordantes & in c. diffidentes. Ideo post tractatum de officio iudicis ponitur rubrica de treuga & pace. Videamus igitur, Quid sit treuga. Quid pax, & Quibus temporibus potissimè pax & treuga debeant obseruari;
1 † Treuga est securitas ꝓstita personis & rebus ad tempus discordia nondum finita. Pax est discordiæ finis. Itē treugarum duę sunt species.Nam alia conuentionalis,alia canonica.Conuentionalis ex conuētione recipit formā: sicut & cōtractus ex cōuentione legē,idest, formā accipiūt ut ff.depositi. l.1. §.si cōueniat.ff.de re iudi.l.contractus, sicut ex ultimis uoluntatibus uoluntas est lex. ut in Auth. de nu-
2 pti. § disponat collat. 4. Eo autem tempore,quod ex conuentione finitur,etiam hosti fides seruanda est ut 23 q. 1,c noli. 22.q.4 c Innocens,quod intelligo si & infidelis seruat fideli, alias non, ut infra de iureiuran c peruenit.27.quęst.1.c.sed infidelis.C.de transact. l. si diuersa pars. & l. cum proponis.ff.loca.& conduc.l.quero. §.interlocutorē.95. dist. c. esto subiectus licet sit ar.cōtrarium. 11. quæst.3.c.inter uerba.in fi.33.quæstio.5 cap. quod Deo.
3 & 22. quæst. 2. c. ultim. † Est & treuga canonica, quæ præter omnem conuentionem

tionem certis diebus, & temporibus seruanda est, ut inf eod. titu. cap. 1. Sed contra hoc opponitur, aut loquitur de iusto bello aut de iniusto Si de iusto, a tali etiam his diebus, de quibus hæc decre. loquitur, cessandum non est. ut 18. quæst ulti. c. si nulla. Si autē de iniusto, hoc nullo tempore faciendum. ut 11. q. 3. c Iulianus & c. si dominus 23 q. 2. c. 1. & 2. Solutio, potest hoc intelligi de iusto bello, a quo & c. si nullo tempore cessandum, minus tamen ei uacandum est his diebus & temporibus, de quib. hæc decre. supponit, & hoc idem innuit illud decretum si nulla; cum dicit, si ineuitabilis urget necessitas, uel importunitas. Item potest intelligi & de iniusto bello, quod si nullo tempore ut faciendum, minus tamen his diebus & temporibus, quam alijs. Ad has treugas canonicas obseruādas tres funiculi colligantur; excommunicatio diœcesanorū, confirmatio uicinorum episcoporum, & mutuum consilium, & auxilium a coepiscopis impendendum, ut infr. c. 1. & 90. distinct. cap præcipimus & cap. perlatum Sed quæritur an episcopi constituantur transgressores si hoc non seruant? Et potest dici quod non, eo quod non sint hæc moribus utentium approbata. ut 4. disti.

4 c. in his § leges † Quare autem his diebus & temporibus, de quibus loquitur hæc decreta, treugæ canonicæ potius sint seruandæ super litera ipsa notaui. Et est sciēdum quod certæ sunt personæ, quibus perpetuo canonicæ treguæ debentur, ut sunt presbiteri, monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes, & redeuntes, & in agricultura existentes. Item, & animalibus quæ arant semina, & quę portāt ad agrum, ut inf. eod. titu. cap. 2. Item romipetæ & oratoria uisitantes. ut 24. quæstio. 3. c. si quis romipetas; habent autem hoc priuilegium rustici quandiu fuerint i agricultura, sicut milites donec pugnāt. ut C. de resti. mili. l. ult. & C. quibus non ob. lon. tem. præscr. l. ult. sic clerici, monachi, & cōuersi donec i ecclesijs canonicè ac regulariter uiuunt. ut C. de epi. & cler. l. generaliter; & sic legati gaudent priuilegio donec in legatione consistunt. ut ff. de iudi. l. 2. §. planè; sic animalia quæ ad culturam agri pertinent. ut C. quæ res pignor. ob. pos. l pignorum. In summa hoc

5 sciendum est, quod † quilibet prælatus & maximè episcopus prius de plano & absque coactione, postmodum autē iurisdictione & potestate debet discordantes ad concordiam reuocare. 90 dist. c. 1. & 5. q. 2. c. primates, & litigantes reconciliare. ut ff. de usur. l. si usufructus. §. æquissimū. ff. de offi. præsi. l. illicitas. § ne potentiores. Sed obijcitur, si sic inter litigantes componatur, remanebunt crimina impunita, quod est contra legem. ut ff. ad le. Aquil. l. ita uulneratus. Item expedit crimina nocentium esse nota. ut ff. de iniur. l cum qui. inf. de collu. c. 1. & 2. Ad quod respondeo, quod dixi superius locum habet in causis ciuilibus, in actione iniuriarum, quam quilibet remittere potest, si iniuria non contingat ecclesiam. ut 23. quęst. 4. cap. si is qui, & si sit facta non facienda. ut ff. de pact. l. si unus. §. pacta. Item hoc intelligo in ciuilibus actionibus, eo salvo, quod in quibusdam casibus compositionis remedium locum non habet. ut inf. titu proximo. c. ulti. Itē hoc intelligo, ubi de crimine ciuiliter agitur; nam & si crimen quis remittere nequeat, potest nedū a ciuili actione sed ab accusatione desistere. ut inf. de accu. cap. ueniens; quando autem ab accusatione impunè possit desisti, & quando non, & quando crimen in abolitione ueniat, suo loco dicemus.

6 Item notādum, † quod episcopus propriā iniuriam uindicare non potest. ut 23 quæstio. 4. cap. inter querelas. Sed eam debet remittere, quia ei sanctitas ignoscendi gloriam dereliquit. ut C. de episco. & cle. l. si quis in hoc genus, sed non facile dimittere debet; Nam reipublicæ interest pœnas facile non dimitti, ne ad maleficia temere quidam prosiliat. ut C. de pœ

7 nis. l. si operis. † Quod autem iniuriam ecclesiæ possit remittere, quibusdam argumentis suaderi potest. Nam episcopus est pater ecclesię. ut 95. distin. cap. esto, sed

8 † pater iniuriam illatam filio remittere potest. ut ff. de iniur. l. sed. si unius. §. filius fam. Item actio iniuriarum non est in bonis ecclesiæ antequam intentetur, & lis super ea contestetur, ut ff. de iniu. l. iniuriarum

riarum actio, vnde cum non sit in bonis ecclesiæ, potest eam remittere sine consensu capituli, vt inf. de his quæ fi. a præl. c. cum in apostolica. Sed hoc non puto fore verum, nec obstant argumenta superiora. Nam etsi dicatur episcopus pater, est tamen ecclesiæ procurator, vt infra de dona. c. 2. 10. q. 2. c. casellas. 12. q. 1. c. vlt. 14. q. 1. c. sine exceptione. In d. c. cũ apostolica, fauor religionis attenditur, summa autem est ratio, quæ pro religione facit, vt ff. de religio. l. sunt personæ.

SVMMARIVM.

1 *Pactum quid sit.*
2 *Pactum vnde dicitur.*
3 *Pactorum quot species sint.*
4 *Pactorum diuisiones duæ sunt.*
5 *Pactorum uires an porrigantur ad alias personas.*
6 *Pactorum effectus quis sit.*
7 *Pactum nudum quid sit, & quot modis uestitiatur.*
8 *Pœna non seruantis pactum, quæ sit.*
9 *Pactum omne an sit seruandum.*

De Pactis. Rubr.

EXplicito tractatu ordinandorum & officiorum. Accedimus ad præparatoria iudiciorum, sed quia homines, vt iudicia euitent, pacta ineunt & transactiones. Icciro de his præmittitur. Et primo de pactis, eo quod decentius, & honestius gratis a iure discedirur, quàm pecuniæ interuentu, & quia pacta generaliora sunt, quàm transactiones. Videamus igitur Quid sit pactum; Vnde dicatur: Quot sint species pactorum; Et quot diuisiones; & ad quos pactorum vires porrigantur; De quibus rebus pacisci possit; & Quis sit effectus pactorũ; Et quæ pœna sit non seruantis pactum. Pactum
1 † est duorum pluriumve consensus in idẽ s. dandum, vel faciendum. non autem in eodem vero, vel falso. Nam si duo, vel plures consentiant in hoc vero, s. Titium esse hominem, vel in hoc falso, Titiũ esse asinum, non erit pactum, quia non erit obligatorium, talis enim cõsensus neutrũ alteri obligat; & quia dixi dandum uel faciendum, intellige alteri paciscentũ ab altero. Quid enim si paciscar tecum inuito Titio quod Titius det Seio? pactũ nullum erit: Sed si paciscar tecum ut des Titio, pactum erit quandoque utile, quandoque inutile ad agendum. ff. de uerb. obl. l. stipulatio ista §. alteri. & §. si stipuler. Nec mireris si pactum inutile ad agendum, pactum uocetur. nam sic à iure uocatur. ut C. eod. ti. l. debitorum & l. pacto. & inf. eo. tit. cap. ult. & per hoc quod dixi pactũ duorum pluriumve, differt a pollicitatione; quia pollicitatio est solius offerentis promissio. ut ff. de polli. l. pactum. Promissio autem referri potest nedum ad pollicitationẽ, sed ad nudum pactum. Item ad stipulationem. ut ff. de ædil. edic. l. sciendũ.
2 §. 1. Dicitur autem † pactum a pactione ut ff. eod. titu. l. 1. pactio uerò a pace & actu, quasi pacis actus. Nam qui paciscuntur, ex diuersis & contrarijs moribus animorum post multa uaria certamina in unam consonantem sententiam conuenire dicuntur. ut C. de rescind. uendi. l. si uoluntate. & ff. eod. titu. l. 1. §. conuentionis. Et hoc nomen pactum generale est ad omnia, quæ aguntur inter partes causa contrahendæ uel tollendæ obligationis; sed nomen conuentionis generalissimum est. Nam & scholares in scholis, & clerici in capitulo, & populus in foro conuenire dicũtur, ut in prædicto §. conuentionis. Vel dicitur pactum a percussione palmarum. Veteres enim cum se obligabant palmas percutiebant in signum non uiolandæ fidei, unde pactum quasi palmæ ictus. Pa-
3 ctorum species duæ sunt. † Quædam in rem, quædam in personam. In rem sunt quotiens generaliter paciscor, ne petam. In personam, quotiens ne a persona petam. In primo autem casu, nec ab illo, cui fit pactum, peti potest, nec ab hæredibus eius; sed nec is qui paciscitur, nec eius hæres petere potest. In secundo uero casu, pactum personale ad alterum non pertinet, nec etiam ad hæredem. ut ff. eodem titu. l. idem. §. pactum; utrum autem in rem, an in personam pactum factum sit, non minus ex uerbis, quàm ex mente contrahentium æstimandum est. Plerunque enim

enim persona pacto inseritur. non ut personale sit pactum, sed ut demonstraretur cum quo factum sit. ut ff. eod. titu. l. 1. § pa
4 ctorum. Diuisiones † pactorum similiter sunt duæ. Quædam enim sunt utilia, quædam inutilia. Vtilia sunt ea omnia, quæ non inutilia. Inutilium uera exempla multa ponuntur, ponam tamen de multis aliqua causa breuis instructionis. Sunt igitur pacta inutilia ratione personarum; ut si paciscatur furiosus, qui nec expressè consentire potest. ut ff. de actio. & obli. l. 1. § furiosum, nec tacitè. ut ff. loca. & condu. l. qui ad certum, nisi in casu. ut ff. solu. matrimo. l. 2. § olim; unde furiosi matrimo. contrahere non possunt. ut 32 quæst. 7. cap. neque. ut ff. de sponsa. l. furor. ff. de ritu nuptia. l. oratione. § furor; nec etiam se ad religionem obligare, ut 22. quæstio. 1. cap. Consaldus inf. de regula. cap. sicut tenor, quod intellige in continuo furioso, secus si habeat dilucida interualla. ut 7. quæstio. 1. capit quamuis. C. qui testa. facere poss. l. furiosus. institu. eo. titu. § furiosus; quomodo enim reus constituitur, qui nescit quid faciat. ut 15. q. prima, cap. aliquantos. Item inutile redditur pactum ratione personæ in pupillo, qui nondum est doli capax. ut ff. de actio. & oblig. l. prima. § furiosum. ff. de noua. l. 1. in fin. ff. de condi. indeb. l. quod pupillus, & hoc ubi pupillus uult obligari, secus si sibi uelit alium obligare, quod potest etiam sine tutore. ut ff. de autho. tut. l. obligari; & idem omnino in prodigo. ut ff. de uerbo. oblig. l. is cui bonis; & idē intelligo ut obligari uel alios sibi obligare non possint, in monachis regularibus, & conuersis professis. qui personaliter paciscũtur. ut ar. infra de confirm. uti. uel inuti. cap. ad nostram. & cap. porrecta: secus si contemplatione monasterij, cui per tales acquiritur. ut C. de episcop. & cleri. l. Deo nobis. § hoc etiam. 18. quæst. 2. cap. abbates. 16. quæst. 1. cap monachi. Item deficiunt pacta, & inutilia fiunt ratione personarum, ut in uiro & uxore qui sibi donare non possunt, seu uendere. ut ff. de dona. inter uir. & uxo. l. 1. & l. si sponsus. § circa. Item ratione potestatis. ut C. de cõtracti. iud. l. 1. & idem intelligo in legatis, dũ legatione funguntur, ne per impressionē contrahere uideãtur in prouincia in qua legationem exercent. ut C. de his quę ui metusue cau. fi. l. si per impressionem. Item inter patrem & filiũ, nisi de castrēsi peculio, uel quasi, ut insti. de inuti. stip. § item inutilis. ff. de iudi. l. lis nulla, inter seruum & dominum. ut C. de transact. l. interpositas. Itē deficit pactum, si res, quę in pactum deducitur, non extet in rerum natura. ut ff. de contrahen. emptio. l. domum, nisi mora præcesserit. ut ff. de uerb. oblig. l. inter stipulantem. § penul. Item si homo liber, res sacra, uel religosa deducantur in pactum. ut insti. de inuti. stip. § idem iuris. Item sunt uel fiunt inutilia pacta ex alijs causis, quæ connumerantur in eo. tit. inst. de inuti. stip. Item cessat pactum in collatione rerum spiritualium. ut 1 quæst. 1. c. quàm pio; cum suis concordañ. Item cessat in reb. prohibitis, etiam si iuramentum fuerit appositum. ut infra de foro compet. c. Si diligenti, inf. de iu. iur. c tua, C. de legibus & consti. l. non dubium: Item cessat in his, quæ obseruata uergunt in animæ detrimentum. Item pactum turpe, uel rei turpis, aut impossibilis de iure, uel de facto nullam obligationem inducit, ut inf. eod. titul. c. ultimo Sunt, & aliæ diuisiones pactorum quas omitto, eo quòd sunt merè le-
5 gales. Porriguntur † uires pactorum ad alias personas, ut probatur hoc. ff. eo. titul. l. si tibi, cum ll. sequen. usque ad l. si unus. Item pactum prædecessoris obligat successorem, sicut patris filium, si pactum fuerit in utilitatem ecclesiæ contractum. ut infr. de solut. ca. 1. aliàs secus. ut infr. de preca. c. 2. Pacisci non possumus de rebus spiritualibus, de prohibitis, & de his quorum non est commercium, ut superius dictum est in tractatu de pacto inutili ratione rei. Effe-
6 ctus † pactorum est, ut quod in pactum deducitur, obseruetur, ut infr. eo. c. 1. & 3. & quamuis secundum leges ex nudo pacto non oriatur actio. ut ff. eo. tit. l. iure gentium. § sed cum nullam. C. de rer. permu: l. ex placito permutationis præter quam in quibusdam casibus, quos non prosequor cum sint prorsus legales; tamen secundùm

secundum canones ex nudo pacto, & ex simplici verbo aliquis efficaciter obligatus, ita ut detur actio contra eum, ut hic in c. qualiter. 12. quæst 2. c. quicunque suffragia. & q. 5. c. quia Ioannes. Et est ratio canonum, quia dum quis venit contra simplex verbum, mortaliter peccat. vt 22. q. 1. c. prædicandũ. Et ideo quæ procedunt de labijs meis, non faciã irrita. Cor enim loquentis conuenire debet ori, quod loquitur. ut 23. dist. c psalmista. Nec Deus uult aliquam differentiam fieri inter simplex verbum, & iuramentum ut 22. q. 5. c.
7 iuramenti. † Dicitur autem pactum nudum, quod non vestitur aliquo genere uestimenti. Sex autẽ modis vestitur pactum Re, verbis, literis, consensu, contractus conhærentia, rei interuentu, ut instit. de uerb. obli. & ff. de pact. l. iuris gentium. §.
9 quinimmò, & §. sequentib. Pœna † non seruantis pactum est, ne alius teneatur stare pacto, & pœna apposita committatur. ut infra de pœ. c. constitutis. infr. de iureiur. c. peruenit. C. de pactis. l. cum proponas infr. de censibus. c. cum olim. C. de transac. cap. cum mota, & hoc si alius pactum seruauit, aliàs natura partium committitur. ut in d. cap. constitutis. dicitur. In
9 summa notandum est, quod † omne pactum, quod seruatum non exigit animæ detrimentum, seruandum est, vt dicimus in iuramẽto ut inf. de iureiuran. c. si verò, & 22. q. 4. cap. si aliquid, nec sit in damnũ alterius, quamuis sit in damnum paciscẽtis ut inf. de iureiuran. cap. cum contingat. Sed obstat in eo. tit. cap. debitores, vbi pactum de soluendis vsuris non seruatur, Sed iuramentum seruatur. Ad quod respõdeo, ibi pactum non seruatur non iuris auctoritate, seu permissione, & eodem modo iuramentum seruatur per aliud. c. ex administratione, eo. titu. Item not. quòd posterius pactum præiudicat priori. C. eo. titu. l. pacta nouissima. ar. infr. de censibus c. cum olim.

SVMMARIVM.

1 *Transactio quid sit.*
2 *Transactio unde dicatur.*
Transigere quid possint.
3 *Transactio an in criminalibus locum habeat.*
4 *Transactio an cesset in actionibus famosis.*
5 *Remissione in generali quæ non ueniant, & quæ ueniant.*
6 *Prælatus an transigere ualeat causa ecclesiæ sine consensu capituli & nu. 7.*
8 *Transigi an possit si agatur super ecclesia.*
9 *Casus in quibus transactio locum non habet.*
10 *Transactionis effectus qui sint.*

De Transactionibus. Rubrica.

DICTVM est supra de pactis in genere, nunc autem tractatur de pactis in specie, scilicet, de transactionibus quæ sunt quædam pacta. Videamus igitur, Quid sit trãsactio, Vnde dicatur, Quis possit transigere, de quibus rebus, Et in quibus rebus cesset transactio, Et quis sit
1 transactionis effectus. Transactio † est de re dubia & lite incerta nec dum finita non gratuita pactio. Litem autem intelligo præsentem, uel futuram, quia & ante litis contesta. fieri potest transactio. ut ff. de condi. indeb. l. eleganter. §. si quis post, Item litem exaudio iustam, siue iniustam. ut C. eo. tit. l. 2. si tamen is, qui agit, certet se fouere iustam causam, alioquin contra. ut ff. de condi. indeb. l. in summa cum distinguatur inter insistentem, ut si actor per calumniam insistat, nulla sit trãsactio. Sed si reus per calumniam resistat, ualeat transactio quo ad eum. ut C. eod. titu. l. sub prætextu, licet per aliam uiam hoc est per actionem de dolo, vel replicationem doli consulatur actori, ut ibidem dicitur, quando reus dolo induxit actorem ad transigendum. Non gratuita ideo dicitur, quia transactio nullo dato, uel promisso, uel retento non procedit, ut infra, eodem titu. cap. super eo. C. eodem titul. l. transactio, Non finita uerò dicitur, quia si iudicatum esset, non appellari posset, nec aliquo remedio attentari. Nec de sententia dubitatur, si fiat transactio, nulla exit. ut ff. eodem titul. l. post rem. & ff. de condi. indeb. l. eleganter. §. si post rem. Potest enim esse quòd his, qui conuenitur, dicit, uerum est me esse condemnatum tibi ad decem,

&

& verum est quòd debeo, sed vis esse con
tentus quinque, dabo tibi incontinenti
quinque, tunc transactio nulla; sed si nega
ret iudicatum, adeò tamen liquida foret
probatio, vt non sufficeret negare, adhuc
idem est. vt C de pœnis. l. qui sententiam.
2 Dicitur autem transactio † quasi actio
nis transitio, eo quòd qui transigit, transit
& discedit ab actione, & ita propriè dici-
tur transigere is qui agit, ut C. eodem tit.
lo. l. 2. Possunt autem transigere domini
rerum vel actionum, tutores, & curatores
habentes liberam administrationem. ut
ff. de procurato. l. procurator, prælati ec-
clesiarum. Item procuratores habẽtes spe
ciale mandatum, ut ff. de procura. l. mãda
to & l. procura. tutorum. Item dati in rem
suam, qui dominis præferũtur ut ff. de pro
curato l. procuratore. potest transigi in
omnibus ciuilibus. ut C. eo. tit. l. causas; nõ
tamẽ in spiritualibus, ut inf. eo. tit. c. cõsti
tutus. Potest in eis interuenire amicabilis
cõpositio, ut. inf eo. tit c. 2. & c. de cætero.
inf de decimis c. suggestũ & c ex multipli
ci inf. de confirma vti. vel inuti. c. uenera
bilis; nisi dicatur trãsactionem fieri posse
in spiritualibus, ut detur spirituale ꝓ spi-
rituali; ac ut in permutatione dicimus, ut
inf. de re. perm. c. ad quæstionẽ, uel nisi in
teruemat superioris auctoritas, pro bono
pacis, ut inf de præbẽ. c. nisi & ar ff. de. his
3 q̃ no infa. l. furtum accipe. § qui iussu † In
criminibus autem interuenire potest trã
sactio in his quæ irrogant pœnã sanguinis
ut C. eo tit l. transigere. 2. q 3. c. si quem §
in omnibus. Sed & tunc accusator incidit
in Turpilianum ut ff. ad Turpi. l. an actio
ne, sed hoc nihil ad reum cui ignoscitur si
quoquomõ sanguinẽ suum redimit ut ff.
de bo. eorum qui ante sen. mor. sibi con-
scie. l. j. hoc tamen fallit in adulterio, ut
d. l. transigere. Sed hodie in adulterio vi-
detur correctum ut in Auth. ut nulli iudi.
§. adulteram; vel forte specialiter obtinet
in marito; vel verius ibi non trãsigitur de
re dubia & lite incerta, sed reconciliatur
coniuncta. In criminibus autem, quæ san
guinis pœnam non ingerunt, trãsactio fie
ri nõ potest, sed gratuita pactio seu remis
sio sic. ut ff. de iure fisci. l. in fisci. & ff. ad l.
Iul. de ui. publi. l. qui cœtu. § qui vacantẽ;
& idem in adulterio dicerẽ. Si autem da
ta pecunia reus transigat cum actore, trã
sactio nulla est, & reus pro confesso habe
tur, ut ff. de præ. varica. l in omnibus. & in
prædicto §. in omnibus. Et hoc fallit in cri
mine falsi ut C eo. tit. l. transigere. Vnde
versus. Sanguinis, & capitis metuens de
crimine pœnã Transige, si placeat, no tran
sigit ullus adulter. In reliquis nulli liceat
nisi crimine falsi Dat census tamen no-
ua in chonite leuamen. Sed cum secundũ
canones nullum crimen irroget pœnã san
guinis ut 23. q 8. c. his a qb. inf. ne cle. vel
mona. c. sententiam, in nullo transigitur.
Item in alimentis non transigitur sine ꝓ-
sidis auctoritate. vt ff. eo. tit. l. cum hi, vsq;
ad § qui transigit. & §. si prætor. & C. eo. ti
tu. l. de alimentis. Itẽ in quæstionibus, quæ
ex testamento proficiscuntur, non transi
gitur, nisi inspectis cognitisque verbis te-
stamenti. ut ff. eodem tit l. de gis. Item
4 cessat † trãsactio in actionibus famosis de
scẽdentib. ex maleficio. ut in actione furti,
ui bono. rap. iniuriarum, ut ff. de his q no
infa. l. furti. § pacti sũc. secus est in actio-
nib famosis descendentibus ex contractũ
ut in actio mandati, tutelæ, & depositi. vt
ff. de his q no infam. l. in actionibus. Itẽ
cessat transactio in iure subiectio. ut inf.
eo. ti c. præterea. Subiectio enim est spiri
tualis, & ideo aliquo dato vel promisso re
mitti nõ potest, sed gratis potest, ut inf. de
relig. domi c. cõstitutus inf. de priuile. ca.
cum olim. sed potest episcopus in remissi
onem constituere censum sibi soluendũ
in recognitione dominij, ut inf. de cen. c.
omnis anima, vel ad iudiciũ percepta li-
bertatis ut inf. de priu. c. recipimus. Et nõ
5 tabis † quòd in generalem remissionem
nõ venit iurisdictio ut 16. q. c. his in fi.
Itẽ nec visitatio, nec procuratio, ut inf. de
donatio. c. pastoralis inf. de cẽsi. c. cum ue
nerabilis, nec reuerentia ut C. de bonis li
ber. l. vlt. Nec cathedraticũ ut inf. de do-
na. c. pastoralis. Quid ergo venit in gene-
ralem remissionem, seu cõcessionem, siue
exemptionem? Respondeo, remissio om
nium temporalium, ut in d. c. pastoralis.
6 Sed quæritur † an prælatus possit transi-
gere in causa ecclesiæ sine consensu capi
tuli? Respondeo non, ut inf. eo. ti. c. contin
git,

git, sicut nec alienare, ut 12 q. 2. c. sine exceptione, & 10 q. 2 c. ea n. § hoc ius porrectum. Sed agere potest causam ecclesiae, cum sit maritus & legitimus administrator, praestita tamen satisdatione, quod capitulum ratum habeat; ut uides in marito in causa uxoris. ut C. de procur. l. maritus; uel cum causa sit cōmunis inter praelatum & capitulum; admittetur praelatus ad agendum cum satisfactione de rato, sicut cōsors in causa sui consortis. ut C. de consor. eiusdē li. l. 2. defendere autē ecclesiā ex suo officio tenetur sup. de rescri. c. edoceri. Sed ad primum opponitur. Praelatus habet liberam & generalē administrationē, ergo transigere potest. ut ff. de procu. l. procurator cui. & l. procurator tutorum; & quod praelatus sit procurator ecclesiae probat inf. de don. c. fraternitatis. 12. q. 1. c. 1. Item tutor transig. ut ff. de furtis. l. interdum. § qui tutelam, & praelatus tutor est. ut 16. q. 1. c. in canonibus. Itē transigit administrator ciuitatis, ut C. eo. tit. l. si praeses, & praelatus administrator, est seu dispensator. 10. q. 2 c. precariae. Ad

7 primam obiectionem respondeo. † Praelatus habet generalē administrationē, sed non liberam; & ideo transigere nō potest ut ff. de procur. l. mandato. Vel dic quod praelatus transigere non potest alienādo rem de qua agitur, plerumque enim, per transactionem fit alienatio. ut C. de litig. l. ult. & secūdum hoc praelatus potest agere, sed non alienare, quamuis lex reputet hoc absurdum. ut ff. de iure delib. l. ait praetor: sed illud est generale? Fallit tamē in praelato itē in tutore & procuratore. Itē nō obstat obiectio superius facta de tutore, qui transit, nam alio modo requiritur consensus capituli, quàm pupilli. Itē non obstat superior obiectio de praeside, quia praeses habet liberam & generalem.

8 † Item quaeritur an si super ecclesia agatur, trāsigi possit? Respondeo nō, ut inf. e. tit. c. constitutus, quod intelligo cum de ecclesia agitur tanquam de titulo, seu de beneficio ecclesiastico, ut inf. e. tit. c. sup. eo. Caeterum si duo episcopi uel duo monasteria agant de ecclesia cōtendētes, de proprietate illius, uel de proprietate praedij alicuius. ut 16. q. 3. inter memoratos.

tunc transactio locum habet, & permutatio, dum tamen non detur temporale pro spirituali, ut inf. de rer. permu. c. ad quaestiones.

9 In summa notandum est † quod quaedam sunt, in quibus nec cōpositio nec dispensatio, nec transactio locū habet. Quomodo enim posset fieri per amicabilem compositione, uel per dispensationē, seu transactionē, ut uir dimissa uxore aliam superinduceret, ut monachus existēs monachus haberet propriū, ut inf. de statu regu. c. cum ad monasteriū ut subiectus in subiectione perdurās superiori non obediat in licitis & honestis. In his ergo & cōsimilibus transactio locum non habet ut

10 infr. eodem ti. c. ult. Effectus † transactionis est, ut omnia instrumenta ad causam spectantia super qua transactum est, & quicquid aliud quod opem partib. ferre poterat, sit uacuum & omni uirtute cassatum, & sola transactio ualidum perpetuū que robur obtineat ut inf. eo. tit. capit. 1. Item ex ea datur exceptio in omni eo quod factum fuerat & trāsactum, unde si generalis fuit petitio & generalis transactio, in omnibus obstabit exceptio. ut C. eo. tit. l. sub praetextu & ff. eo. tit. l. non est? nisi reus dolo occultauerit speciē, de qua deceptus est actor, ut ff. de pact. l. tres. Si uero generalis est petitio, & de specie facta fuit trāsactio, nocet excepto in ea specie tantùm, & idē est si specialis sit petitio, & generalis quantum ad uerbum trāsactionis. ut C. e. ti. l. si de certa & l. age. & ff. eo. ti. l. cum aquiliana & l. qui cum tutoribus § ult. & multo fortius idē si utrūque fuit speciale. ut ff. de pactis. l. si unus. § pacta, & hic est effectus trāsactionis ex parte rei. Ex parte uero actoris non datur actio ex transactione, sut id detur uel fiat quod conuenit dari uel fieri ut recederet a lite, & est ratio, quia actori superest uetus actio, ad quam redire potest, & si opponatur exceptio ex transactione, replicabitur, non deberei fides seruari, qui uult cōtra pacta uersari. ut C. eo. ti. l. siue apud acta. ut C. de pac. l. cum proponas. inf. de iureiuran. c. peruenit, & si actori non superest uetus actio, detur ei condictio ob causam contra reum, ut se reponat in pristinam obligationem. ut ff. de cōd. causa dat.

l.si quis acceptoruel datur actori actio ex præscriptis uerbis ad interesse, qa est cõtractus, do ut des, ut hic remittere sit dare, ut ff.de cond.causa da.l. si mulier.& ff. de iure dot. l. si pater & l. quemadmodũ §.1.& ff.de præscri.uerbis. l.ob eã, de dolo autem non agit actor, quia non fuit dolo inductus ut transigeret, licet ex post facto reus dolo fecerit, ꝙ non seruauerit fidem.ut ff.de dolo.l.2.§.si quis, si autẽ trãsigendo dolo fuisset inductus actor, ageret de dolo.ut C. eodem tit. l. actione & l. sub prætextu.

SVMMARIVM.

1 *Postulare quid sit, & qui postulare possint.*
2 *Clerici an possint postulare coram iudice seculari & nu.9.*
3 *Monachi quando possint aduocare, & canonici regulares.*
4 *Episcopi an possint aduocare:*
Sacerdotes an postulare possint.
5 *Qui postulando repellantur.*
6 *Aduocati non debent assumere causas desperatas.*
7 *Aduocatus quando teneatur si causam amiserit & nu 7.*
8 *Aduocatus quæ in suis aduocationibus obseruare teneatur.*

De Postulando. Rubr.

PRÆMISSO tractatu de pactis, & de transactionibus, ad præparatoria iudiciorum accedimus, & quia litigare uolens indiget postulante, idest aduocato, seu patrono, ideo subijcitur hic tractatus de postulando. Videamus igitur Quid sit postulare, Et qui possint postulare, Qui & quibus modis repellantur a postulando. Et an clerici pro impensis patrocinijs sallaria percipere possint. Et qui-
1 dem postulare est † desiderium suum uel amici sui in iure apud eũ, qui iurisdictioni præest, exponere, uel alterius desiderio contradicere. vt ff. e.ti.l.postulare & 3.q. 7.c.infamis.§.tria. Possunt postulare ingenui & libertini habentes peritiam literarum uel experientiam causarum. vt C. eo tit.l.prouidendum.in prin.C. de iud.l. certi, & in Auth.de iud.in princi. & 1. respõ.colla 6. Postulat aũt quis aliqñ uolẽs aliqñ a iudice coactus, ut sup.de of.iu.c.j, uñ & prætor inquit ei, qui nõ habet aduocatũ, ego dabo. vt ff.eo.ti.l.1.§. ait prętor. Et est sciẽdum, ꝙ si aduocatus iussus a iudice alicui patrocinium denegauerit cũ excusatione. quæ nequeat cõprobari, careat foro, idest, non aduocet.ut C. eo. ti.l. prouidendũ.§.si quis.& 3.q 7.c. infames. uersi. siquis uero dabit inquam iudex aduocatum fœminis, pupillis, debilibus, & his qui suæ mentis non sunt, uel qui propter potentiam suorum aduersariorũ aduocatos inuenire non possunt ut ff.de off. procons.l.nec quicquã.§. ult.nec tũc gratis dare debet, imò conuento a parte, uel a iudice statuto sallario pro facundia aduocati, pro modo litis, & fori consuetudine, dummodo quantitatem debitam non excedat.ut ff.de ua.& extraor cog. l. 1. §. in honorarijs; alijs autem personis nõ puto aduocatum dari posse, cũ per se & sua pecunia possit quilibet aduocatum habere. ff. de rebus eorum qui sub tu.uel cura. l.magis.§.in primis ergo, unde illud quod dicitur, ei qui non habet aduocatum, ego dabo, sic exponitur idest, si habere nõ potest, sicut & in actione aquæ pluuiæ arcẽdæ dicitur, si aqua pluuia nocet.i. nocere poterit, ut ff.de statu.li.l Labeo. Repel-
2 luntur † ab aduocatione coram iudice seculari Clerici in maioribus ordinibus cõstituti, etiam si ecclesiastica beneficia nõ habeãt, quia si sine titulo sunt ordinati, tenetur ei episcopus prouidere, ut inf.de ꝓben.c.episcopus.& c.cum secundum apostolicum. Item & in minorib. constituti si stipendijs ecclesiasticis sustẽtentur, nisi aduocent pro se & pro miserabilib. ꝑsonis, ut inf.eo.ti c.1. Si vero beneficia ecclesiastica nõ habeant, possunt aduocare etiam in foro seculari, quia iusta negotiatio non est clericis pauperibus interdicta ut inf.ne cle.uel mo.c.1 Aduocare autem & sallariũ recipere licitũ est pro aduocando.ut, 11.q.3.c.nõ licet, sed in foro ec-
3 clesiastico licet utrisque. † Monachi autem, & canonici regulares, nec in ecclesiastico foro possunt aduocare, nisi forte id

monasterii exposcat utilitas abbate nihilominus ip. tràte, ut inf. eo c. 2. inf ne clé. uel mo. c nō magnopere. & c. super specula. 16. q 1. c al a & c. placuit & 15 q. 2. c. 1.
4 Quid de episcopis? † Dico q̃ nec in causa propria, nec in causa ecclesiæ possunt aduocare; sed aduocatum habebunt non malæ famæ suspectum, ut 5. q. 3. c. quia episcopus. Sacerdotibus autem non nisi pro seipsis pro ecclesijs suis, pro personis coniunctis, ac miserabilibus licitum est postulare, ut inf. eodem tit. c. ult. 14. q. 5. c. denique, & 16. q 1. c. et quidem. Opprobrium est enim sacerdotibus si se peritos forensium causarum uelint ostendere, ut C. de testa. l. consulta diualia. C. de episc. & cle. l. repetita.
5 Item repellitur † quis a postulando quãdoque iudicis officio, fortè q̃a aduocati & assessoris officio simul utitur, ut C. de asses. l. ult. Item repellitur quia iudex uidens ex una parte rudes & nouicios aduocatos, ex altera parte peritos & antiquos, uult aquam facere distributionẽ, & unum dare parti alteri indigẽti, cui aduocatus negat suum patrociniũ, ut C. eo tit. l. prouidendum, & 3. quæst 7. cap. infames § apud urbẽ, in uer si uerò. Item repellitur qui pactus est de salario cum graui damno litigatoris, & maximè de quota portione litis, ut C. eod. ti. l. si qui aduocatorum & 3 q. 7 d. c. si fames. §. arcetur. Item non catholicus, ut C. eod. tit. l. nemo. de pœni di. 1. c. non o. infra de hę ret. c. cū communicamus § præterea Itẽ repellitur quis per legem Iuliam repet. si pecuniam ob nō uoicandum accepit, ut ff. ad l. Iul. r. p. l ea. Item prohibetur quis a iudice, ne apud se aduocet, uel ne in prouincia illa aduocet, uel ne imperpetuum aduocet, qd ex forma decreti iudicis apparebit. ut ff. eo. tit. l puto, cum l. seq. Item prohibentur aliqui postulare per edictũ prætoris, cuius edicti sunt ordines; qui autem in illis ordinibus comprehendantur his uersibus continetur. Non cuicunque datur ut postulet, imo uetatur additus, pęnæ seruus, puer, actor arenæ Lumini lus casus, mulier, muliebria passus. Et hæc omnia probaui 3. quæst. 7. præall. c. infames. §. tria. & ff eo. ti l. 1. Pro impensis autẽ patrocinij clerici salaria recipere possunt, ut 11. q. 3. c. non licet, nec enim tenẽtur ꝓprijs stipẽdijs militare, ut 13. q. 1. c. ecclesias. § quia uerò; nec de suo facere beneficiũ, ut 10. q. 2. c. precariæ. Et Greg. dicit, iustum namque est ut illi consequantur stipendium qui pro tẽpore suum cõmodare reperiuntur obsequium. 12. q 2. c. charitatẽ. Sed contra 15. q. 2. c. obseruandum. Ad quod respondeo cum Gratiano, quòd illud decretum loquitur de professis; uel derogatum est ei per contrariam consuetudinem.
6 Caueant † autem aduocati ne causas desperatas assumãt, & si fortè a principio assumpserint ignorãter, cũ de uitio causæ patuerit, cessent, & salaria iam recepta restituant, ut C. de iud. l. rem nō nouam; nam & tutor causam defendere debet pupilli si est iusta, ut C de administra. tu. l. si bonam; alioquin bonam fidẽ agnoscere debet ut ff. de administra. tu. l. quoties. §. sicuti; & idem in fideiussore, ut ff. man. l. quintus, & si nequam aduocatus clientulum suum inducat scienter ad mouendum uel defendendum causam iniquam, tenetur ei ad damna & expẽsas. ar. C. de administra. tu. l. non est ignotum. Item tenetur si propter suam imprudentiã uel negligentiã uel infirmitatem cãm amiserit, ut ar. ff. ad l Aequi. l. idem iuris. § 1 & ff lo ca. & cõdu. l cũ plures § locator. & ff. de ef. præsi l. illicitas. § sicuti, & multo fortius si p infidelitatẽ & ꝓdit. onẽ. Nã istic maiori pęna dignus ẽ. ut ff. de pœnis. l. si qu s aliquid. l. a 2 § instrumenta. ff. ad l. Cor. de fals l. 1. § is qui & ff. de extraor crimi l sacculari § 1.
7 † Itẽ tenet quasi tercũq; suo uitio cãm amiserit ut ff. de euic. l. si 16, & C. de euid. & in p. or, & ff. de tribu. exhi l. locũ. § cõdemnatio; secus si ex qualitate causæ uel defectu probationũ, quia initiũ est materiæ, nō artificis, ut ff. ad l. Aqui. l. si seruus seruũ. §. si calicem, & ff. loca. & cõd. l. itẽ q̃ritur. §. si gẽma.
8 † Vñ aduocati in suis aduocationibus quatuor obseruare tenentur. Primò ut causæ qualitatem examinent, & iustam si uoluerint assumant, & iniustam repudient, sicut dictũ est. Scdo ut in aduocando modestiam, ueritatem, & legalitatem obseruẽt; modestiam ut nō procaciter nec cõuiciãdo ꝓponant nisi quatenus litium exposcat uti

litas, ut C. eod. titu. l. quoniam. ueritatem ut non mentiantur, uel falsa iura allegēt, seu falsas rationes non inducant, falsis ꝓbationibus, cauillationibus non utantur, nec dilationes non necessarias petent, ut 3. q. 7. c. infames. §. tria. in uersic. si quis autem ex litigatoribus. C. de iudi. l. properandum. §. illo proculdubio. legalitatem, ut de contingentibus nihil omittant. Tertiò ut sallarium petant conueniens pro magnitudine causæ, & laboris, & pro sui facundia, & fori consuetudine, ut C. eod. tit. l. quisquis. 3. q. 7. sæpe alleg. c. infames. §. tria. in uersicu. apud urbem, & argu. 12. q. 2. cap. concesso. & c. Vulteranæ. infra de præbend. cap. de multa, in fin. in uersi. circa sublimes tamen, & literatas personas. ut C. de off. ma. l. nemo, in uersi. ut is gradu cæteros antecedat quem stipendia longiora & labor prolixior fecerint anteire. & ar. ad idem. 59. distin. capit. si officia, & 61. dist. c. miramur. & ff. de ua. & extraordi. cogni. l. 1. §. in honorarijs. Quarto ut neque a principio conueniant de certa parte litis, uel cum graui damno litigatoris ut superius not. in §. Item repellitur qui pactus est; nec post cæptam litem pactum ineant cum eo, quem in propria fide receperant, ut C. eo. titu. l. quisquis. §. præterea, & 3. q. 7. d. ca. infames. §. tria in uersic. præterea. nisi forte nomine palmarij, idest, palmę, seu uictorię caueatur, sed & post peractam causam potest de sallario caueri, ut ff. de ua. & extraord. cogni.
9 l. 1. §. si cui. † In summa notandum est, ꝙ clerici in criminali causa coram iudice seculari allegare non possunt, ut 51. dist. cap aliquantos. 23. quæst. 8 cap. his a quibus, nisi ad hoc ut pro reis supplicent, ut 14. q. 3. cap. si res aliena. 23 q. 5. c. 1. & 2. & cap. reos.

SVMMARIVM.

1 *Procurator quis dicatur.*
2 *Differentia quæ sit inter procuratorem ad iudicia & procuratorem ad negotia.*
3 *Procurator qualiter constituantur.*
4 *Mandatum procuratorium ut legaliter fiat quæ requirantur.*
5 *Procuratorem quis constituere possit, & qui non & nu 6. 7. & 8.*
9 *Procurator quando non admittatur.*
10 *Mandatum speciale in quibus negotijs requiritur.*
11 *Procuratores dantur in causis ciuilibus, & quando in criminalibus. nu. 22.*
12 *Procurator an in causa denunciationis, uel in causa inquisitionis interuenire possit.*
13 *Procuratorem constituere an quis compellatur in causis grauibus, & quæ causæ graues sunt, in quibus quis si uult potest constituere procuratorem.*
14 *Procuratores an & quando possit constitui, præsente uel absente aduersario, et qui constitui possint.*
15 *Cautio quæ & quando a procuratore exigatur. & nu. 16.*
17 *Exceptio contra procuratorem quod non habeat mandatum, potest quandocūque proponi.*
18 *Procuratoris officium quale sit.*
19 *Procurator appellans an teneatur prosequi appellationem.*
20 *Mandatum procuratorium quando finiatur.*
21 *Procurationis effectus quis sit.*
22 *Causas absentia procurator et quilibet alius inhabilis potest allegare in criminalibus.*

De Procuratoribus. Rub.

IN superiori rubrica dictum est de aduocatis, qui litigantibus patrocinia præstant & gloriosæ uocis confisi munimine laborantium spem, uitam, & posteros defendunt, ut C. de aduo. diuer. iu. l. aduocati. Sed quia procuratores supplent uices & plerunque defectus litigantium. Ideo subsequenter subijcitur hic tractatus de procuratoribus. Videndum est igitur. Quis dicatur procurator; & Qualiter constituatur; Quis instituat; & quis instituatur, & in qua re; Quæ & quando exigatur cautio a procuratore; Qualiter procuratoris officium explicetur; & Quis sit
1 procuratoris effectus. Procurator † est is qui ad negotia aliena mandato sibi a domino facto gerenda gratuitè suscipit negotia plura, uel unum, ut ff. de nego. gest l. 3 §. negotia. ff. ui bo. rap. l. 2. §. quod ait. Ideo autem adijcitur mandato domini

ni ut excludantur tutores, curatores, collegia, & prælati ecclesiarum, qui procuratores constituere non possunt, sed syndicum vel actorem. ut ff. eo. titu. l. nec ciuitas. C eod titu. l. neque tutores. infra titu. proxi. de syndico cap. vni. nisi forte prælati suo nomine non ecclesiarum conueniātur; tunc enim per procuratores agent, & defendent. ut Authen. de sanctis. epis. §. si quando. quod autem ibi dicitur causam monasterij agi per procuratorem, improprie ponitur procurator, idest, syndicus; sic intelligo. inf. de iura. cal c. cū causam. infra eo. tit. c. quia. Vel dici potest, ꝙ causæ corporum, uel collegiorum agantur p procuratores. Ꝗ cum lite iam contest syndici uel actores cōstituunt, procuratores,
2 quod licet. † Et est in hoc differentia inter procuratorē ad iudicia, & procuratorem ad negotia. nam procurator ad iudicia non constituit procuratorem nisi lite contesta. cum iam dominus litis est effectus, ut in l. præalle. §. tutores. nisi sit procurator in rem suam, qui ante lit. contest. constituere potest, ut C. de dona. l. illam. Sed procurator ad negotia procuratorem instituit quandocunque, ut ff mand. l. si procuratorem. § 1. Gratuitè autem ideò dicitur in descriptione, quia si interueniat merces, locator dicitur operarū, non procurator, & locatio contracta uidebitur, non mandatum; cōtrarium porrò est officio merces, ut ff manda. l. 1 §. 2. Sed si procurator mādatum gratis suscipiat, & postea dominus remunerādi laboris causa aliquid ei donauerit, nihilominus erit mandati actio, ut C. eod. titul. l. litem. ff. mand. l. 1. §. ultim. & l. si remunerandi in princ. Suscipit, autem iccirco subijcitur, quia procurator tenetur non ideo quia gerit, sed quia gerendum suscepit, ut ff. mand l. si remunerandi. § 1. Constituitur
3 † autem procurator mandato generali, uel speciali, ut ff. eod. titul. l. 1. & ff. man. l. si remunerandi. §. 1. Sunt tamen quædam personæ, quæ sine mandato admittūtur ad agendum, ut ff. eod. titu. l. sed & hæ personæ. sicut & ad impetrandum, ut supra. de rescriptis. cap. nonnulli, in si quod intelligo in coniunctis cognatione carnali usque ad quartum gradum, ut inf. de cō sang. & affi. c. non debet & arg. C. de epis. & cle. authen. licentiam, etsi forte d. auth. loquatur de gradu legali. Potest autem constituit procurator ad vnum negotiū uel plura, ad litem præsentem, vel futurā in diem, uel ad diem, vel in perpetuum purè uel sub conditione, præsens uel absens. ut ff. eod. tit. l. 1. cum sequentib. Item si constituitur unus vel plures simul & in solidum, occupantis conditio melior est; si verò diuersis temporibus, posteriore dato primus reuocatus videtur. ut ff eo. tit. l. si quis eum. §. ult. & l. plurib. & inf. eo. tit. c. non iniustè. Quid si duo dati sint & in solidum, & neuter occupet vel concurrāt? dico iudicem eligere posse idoneorem. ut ff de popula actio l. 2. ff. de act. l. si plures ff. de collu. deteg. l. vlt. ff. de liberali. cau. l. 5. & ff. de libero ho. exhi. l. 3. §. hoc interdictum, nisi vnus procurator velit alteri cedere ar. sup. de of. deleg. cap pastoralis. Sed quid si duo simul constituantur non hoc abiecto, insolidum? puto ꝙ pro parte quilibet possit & debeat eam exequi procurationem, licèt in tutoribus benignè aliud sit receptum, ut ff. de nego. gest. l. cum alicui. & ff. de admistra. tuto. l. de cætero. §. ult. & l. Lucius. §. 1. Nec obstat quod legitur ff. mand. l. creditor. §. duobus, quia illud intelligitur cum insolidum cuilibet mandatur, & eo modo intelligitur. ff. eo. titu. l. qui proprio. §. ult. & l.
4 qui duos. Mandatum † procuratorium legaliter fieri debet, ut inf eo. tit. ca. 1. & vt legaliter fiat quatuor continere oportet. Primum, vt dirigatur aduersario. ut ff. eo. tit. l. si procuratorem; nam & mandati reuocatio eidem est insinuāda, ut inf. eo. tit. cap. mandato, vel saltem dirigatur iudici ut argu. in f. eo ti ca. mādato; iudici enim facienda est fides. ut ff. de proba. l. quinquaginta. 2 q. 7. plerunque. C de condi. ob tur. cau. l. 1. Secundum, nomen instituētis & instituti. Tertium, nomen iudicis corā quo procurator expediri debet. Quartum, causam in qua, si tamen coram eodē iudice plures causas habeat instituēs. Sed si quis ita inscribat. Ego talis instituo mihi procuratorē talem in causa tali coram iudice tali, quamuis literæ quæ mandatum continent non dirigantur aduersa

tio vel iudici puto sufficere. constituit
5 † procuratorem paterfamilias; filius autem
tem sani constituit quãdoq; ut si habeat
peculium castrense vel quasi, aduentitiũ,
& pater eius sit absens, ac patris procurator
tor.ut ff.eod.titu.l.filius.ff.de iudi.l.si longius.
gius.& ff de iniu l.sed si vnius.§.filio. Itẽ
liber homo. Seruus enim non constituit
procuratorem, nisi ipse sit in quasi possessione
sessione libertatis,& moueatur ei quæstio
status, vel ipse moueat alijs alias causas,
quia interim pro libero se gerit. ut ff. eo.
titu.l.seruum.1.& 2.responso.& ff.de libera.
ra. cau.l.ordinata & C.de assertio.tol.l.1.
6 Item maior 25.annis, † nam minor nõ
constituit pro se, sed cum auctoritate tutoris,
toris, uel tutor seu procurator dat ei actorem,
rem,uel post litem a se contesta. procuratorem.
torem.C.eod. titu.l.neque. Hoc tamen
fallit in his,quibus minor pro maiore habetur,
betur, ut in matrimonio contrahendo in,
quo minor 25. annis maior 12. vel 14 p.
maiore habetur,ut inf.de despon.impub.
cap. ex literis, unde & per se causam matrimonialem
trimonialem agere potest,& per procuratorem,
torem,vt inf. de resti. spol. cap. ex parte.
Item in religione assumenda.ut 20.quest.
1.cap. illud. Item in sacro ordine assumẽdo.
do.vt 77.distinct cap. 1.2 & 3. Item cum
mortem patentis exequitur,vel cum agit
de testamento patris,vt 15. q. 3. cap certis.
tis.§.pupillis. Item cum agit de recuperanda
randa possessione. ut C.qui leg perso. ha.
l. ult. Item cum agit de thoro uiolato,ut
ff.ad l. Iulia. de adult.l. si maritus. § lex
Iuli. Item cum agit de interdicto de libero
ro homine exhibendo, ut ff. de libero ho.
exhi.l.3.§.si mulier. Item cũ agit de mandato
dato alterius.ut ff.de mino.l.cum mandato
to Item secundum canones cum agit cõtra
tra patrem.ut 2.quæstio.7. cap. quare; cũ
enim pro maiore habeatur in prædictis
& ad agendum admittetur si causam de
his fieri contingat, & per consequens ad
procuratorem instituendum. Constituũt
prælati in proprijs negotijs ut infra eod.
titu.cap.petitio. In communibus uerò q̃
contingunt ipsos& capitula, & conuentus
tus cum ipsorum consensu.ut infr.eo.titu.
tu.cap.1.sicut ẽ conuerso inf.de iudi. cap.
cãm.& hoc tam in agendo quàm in defendendo.
dendo. Et si opponas & dicas, prælatus ex
suo officio tenetur & potest defendere ecclesiam
clesiam in causa communi,ut supra de rescriptis.
scriptis.cap.e loceri & not. supra de transa.
sa.§ sed quæritur,ergo potest dare procuratorem
ratorem in causa eadem sine consensu capituli,
pituli,uel conuentus? Respond.non stabit
bit procurator ad agendum qui mandatum
tum suscepit; tenetur enim & potest platus
tus agere ex suo officio, non tamẽ potest
constituere procuratorem ante litem cõtesta.
testa.ut C.eod.titu.l. neque ff. manda. ca.
si procuratorem, nisi esset datus in rem
suam.ut C.de don l.illam. Possunt constituere
stituere non excommunicati; † excõmu-
7 nicati enim nec cõstituere posũt.ut infr.
eo.tit.c.ult.nec cõstitui.ut inf.de proba.c.
post cessionem. Et ut breuius dicam constituere
stituere potest omnis ille, qui non prohibetur.
betur.Est enim edictum de constituendo
procuratorem prohibitorium.ut ff.co.ti.
8 l.mutus. Sunt † autem quædam personę,
quæ in proprijs personis non admittuntur
tur ad agendum; ad defendendum autem
tem coguntur constituere procuratores,
ut excommunicatus ut inf.de iudi.c.intelleximus
tellex imus Illustris persona,ut C.eo.l.quicunque.
cunque.& auth quod his.& in Auth ut ab
illust.& quæ super illustres sunt. ad prin.
Item & episcopus.ut 5.quæstio.3.capitu.
quia episcopus; Quod contingit triplici
ratione.Vna, quia secundum apostolum,
Seruos Dei non oportet litigiosos esse.ut
2 quæst.7.cap.sicut sacerdotes. Secunda,
ne cogantur recedere a diuinis obsequijs.
ut. C. de episcop.& cler. capi. omnis qui.
Tertia, quia causę materiam criminibus
creare solent. ut C. de iudi. l. properandum
dum in prin.& quod dixi in episcopis, locum
cum habet in prælatis maioribus, & etiã
in minoribus, & in collegijs quorum singula
gula singulos syndicos habere debent.ut
9.quæst.3.c.cum sumus,& dicemus infra
9 titu. proxi. Illud autem sciendum † est
q̃ ubi is qui instituit procuratorem, nouit
uit veritatem negotij, ꝓcurator aũt ignorat,
rat,item dominus iustus & legalis sit,procurator
curator nequam & perfidus, non agetur
causa per talem procuratorem. ut ff.cod.
tit.l.si actor.& C.eo ti.l.ult.& ar.inf.de iura.calum.
ra.calum. c. in pertractandis. Est etiam
scien-

10 sciendum quod in quibusdam negocijs † requiritur speciale mandatum, ut cum agitur de suspitione, ut ff. de procur. l. non solum. §. ul. Item in causa restitutionis in integrum. ut ff. de mino. l. illud. §. si talis. In interdicto de liberis deducendis uel exhibendis, ut ff. eo tit. l. Pomponius, & in literis apostolicis impetrandis ut supra de rescri. c. nonnulli. Item in iuramento calumniæ, uel alio iuramento in animam alicuius præstando Item cum petitur absolutio in forma iuris in personam alterius, alias autem secundum regulam sufficit generale mandatū ut inf. eo. tit. c. petitio ff pro socio. l. actione. §. renunciare.
11 Dantur procuratores in † causis ciuilibus, non autem in criminalibus, ut 5. q. 3. §. in criminalibus ff. de pub. iud. l penult. §. ad crimen Fallit hoc in crimine iniuriarū, in quo illustris persona agit & defendit per procuratorem, ut 3. q. 9. c. absens. nisi, etsi criminaliter agatur. C. de iniu. l. ult. & tunc sententia concipietur in persona illustris non procu. ut in d. l. ul. ciuiliter agendo licet cuilibet agere iniuriarum per procuratorem, ut ff. de iniur. l. non solum §. agere. Fallit in causa ingratitudinis, qua patronus libertum per procuratorem accusare potest, & ille defendere, ut ff. eo. ti. l. sed & hæ. §. 1. Item in popularibus actionibus non interuenit procu-
12 rator, ut ff. eo. ti. l. licet. † Et idem uidetur in causa denunciationis, cum & illa sit popularis, sed secus in causa inquisitionis ut infra de sen & re iudi. c. cum I, & A; Nam etsi inquisitio fiat de crimine, non tamen est criminalis propter modū ut inf eo. tit. c. tuę, & maxime cum sit inquisitio tam in capite, quam in membris, ubi de plano inquiritur, ut inf. de accusa c. olim. Sed cum sententia concipi debeat in persona procuratoris, ut C. de sen. & interlo. om. iu. l. 1. qualiter in causa inquisitionis concipiētur uerba sententiæ in persona procuratoris circa remotionē ab administratione, quæ ex inquisitione procedit? ut inf. de simo. c. licet Hely. Respondeo, in casu isto concipietur sententia in persona principalis, sicut in crimine iniuriarum, cum illustris per procuratorem defenditur, ut C. de iniur. l. ult. sic fiet in causa criminali, cum agitur & defenditur per procuratores, non enim pronunciabitur matrimonium inter procuratores, sed inter princi-
13 pales: & idē puto in causa electionis. † In grauibus autem causis non compellitur quis constituere procuratorem, unde si citatus sit quis ut compareat, & in propria persona comparere non possit, non tenetur; & si sic non uenerit, quia non potuit, nec miserit quia noluit, contumax non hr̄ ut ïf. eo. ti. c. querelam. Sed obiicitur, uidetur quod citatus teneatur cōstituere procuratorē si uenire non possit, nam potestatem intelligitur experiendi habere qui per procuratorem agere potest, ut ff. de diuer. & temp. præscr. l. 1 Respō. uerum est, quod si nō agatur saltem per procuratorem, tempora cedent, non tamen ut quis contumax reputetur. Item opponitur ex eo quod legitur inf de dol. & cōtu. c. cū dilectus. inf. de appel. c. constitutus, in quibus cōtumax reputatur, qui non misit sufficientem procuratorem, & agebātur ibi causæ electionum. Ad quas respondeo, decreta, quod illæ locum habent cum quis citatur ut compareat per se uel per procuratorem, alias locum habet decreta, querelam unde illud, quod in illis dicitur, magis procedit ex forma citationis, quàm ex censura iuris. Causas graues, in quibus potest quis si uelit procuratorem instituere sed non cogitur, puto has & consimiles, causam status cum quis uendicatur in seruum, ut C. de asser. tol. l. uni. in princ. 54 distinct. capit. frequens; secus cum quis proclamat in libertatem, ut 2. quæst. 6. capit. si quando. Item ubi agitur ad remotionem, ut infra de accu. capi. qualiter & quando. Item ubi de toto beneficio, uel de toto patrimonio agitur, seu maiori parte ipsius, ut ff. de
14 excusa. tuto. l. propter litem. † Constituitur procurator paterfami uel filius, ut ff. eod. titu. l. filius §. ipsi quoque. infra eodem cap. non inutile Itē maior 25. annis, non minor, ut ff. eod. titu. l. minor, sed si minor sua sponte interueniat pro absente, sanctius est talem admittere, quàm absentem graui condemnatione afficere, ut C eod. titul. l. exigendi quamuis quod ibi dicitur quidam exaudierint, cum minor allegat causam absentiæ, non causam cau

læ. Item constituitur compos mentis, non furiosus. ut ff eod. tit. l. 2. §. furiosus. Item homo bonæ famæ, non infamis. ut 3. q. 7. c. 1. quidam tamen exponunt ibi procurator; idest, aduocatus; uel intelligunt istud in procuratore episcopi, vel collegij, per id qd legitur. 5. q. 3. c. qa episcopus; secus in procuratore priuati & hoc ꝑpter tex. insti. de excep. in fi. Sed dici potest quòd aliud sit secundum leges, & aliud secundũ canones. Item nec seruus institui potest procurator, quia iudicio interesse nõ potest. ut C. de iud. l. seruus. Et videtur ꝙ circa procuratorẽ generalis regula tradi pos
15 sit, † ut quilibet possit constitui procurator præsente vel absente aduersario, nisi certa lege prohibeatur. ut insti. de his per quos agere poss. §. vlt. Item & alia subijci potest, ꝙ procurator volens tantum & expressè cõsentiens constituitur. vt ff. eo. tit. l. filius §. inuitus & C. eo. tit. l. inuitus. Sed hæc vltima regula fallit in cõstituẽte, nã quidam compelluntur constituere procuratorem, ut excommunicati, conuenti, & illustres agentes vel respõdẽtes in pecuniarijs causis, prælati, & collegia, ut no. supra. eod. §. sunt autem quædam personæ.

Circa cautionem quæ a procuratore
16 † exigitur, sic breuiter nota, licet materia sit diffusa, nam si procurator datus sit ad agendum & de mandato constiterit, sine cautione admittitur, vt ff. eo. tit. l. si procuratorem; si de mandato dubitetur tenetur probare mandatum, vel de rato cauere. ut C. de procu. l. 1. & idem est in actore vniuersitatis. ut ff. quòd cuiusq; vniuer. nom. l. item eorum. §. actor; utrum autem velit mandatum probare; vel de rato cauere, quidam dicunt esse in potestate procuratoris. ut ff. de iure do. l. plerunq; C. de condi. inde. l. si quis seruum. ff. dam. infec. l. inter quos. l. aliena. Alij autem dicunt esse in potestate rei an velit probari ab illo, quia sine mandato nullus admittitur ad agendum. ut C. de proc. l. licet; nisi sit coniuncta persona. ut ff. de procu. l. sed & hæ quæ personæ possunt sine mãdato experiri, sed non contra mandatum. ut C. eo. tit. l. exigendi. ff. eo. titu. l. Pompo. §. ult. Quæ autem personæ & vsque ad quem gradũ sine mandato ad agẽdum admittantur, dixi supra eo. §. constituitur. Quidam tamen inter coniunctas personas connumerant clericos. arg. 12. q. 2. c. non liceat papæ. Et nota, quòd licet prædictæ personæ nõ caueant de rato, cauere tamen debẽt de defendendo. ut C. de satisd. l. vni. ff. de procur. l. omnium, hoc in procuratore actoris, sed procurator rei etiam si constet de mãdato, cauere debet iudicatum solui. ut C. de satis. l. vni. ff. de procur. l. sed & hæ. §. defendere inst. de satis. §. sed hodie. An autem procurator actoris habeat mandatũ, dubium efficitur ex sola negatione rei; quælibet enim res efficitur dubia per negationem ut C quibus ad liber procla. nõ licet. l. ult. C. de acqui. possess. l. nemo. & ff
17 de transl. l. 1. Et est sciendum, † quòd cautio quam exponit procurator rei. s. iudicatum solui tria continet. s. defensionẽ causæ faciendam, & sine dolo, & quod ipsum uerbum sonat. ut ff. iudi. sol. l. iudicatũ solui, ꝓ hac satisdatione fideiubebit dominus cum hypotheca rerum suarum ꝓ ipso procuratore, si præsens procuratorem constituit, vt præsentem intelligas dominũ, & si sit in vrbe, & si in hortis, & si in cõtinentibus ædificijs. ut ff. eo. ti. l. præsens & l. qui in foro & l. ideo. Si verò procurator dominum defendit absentem, exponitur ab ipso procuratore cautio, etiã si sit locuplettissimus. ut ff. iudica. solui. l. ad defendum. insti. de satisd. §. si verò aliquis & ff.
18 eo. ti. l. si minor §. vltimo. † Et nota quòd aliquando excipitur contra procuratorẽ, quòd non habeat mandatum, & hæc exceptio est exceptio falsi; nam falsus est procurator, qui dicit se procuratorem, cũ nõ sit. ff. de verbo. significa. l. Paulus Cum igitur iudicium nullum, & controuersiæ nullæ ut ff. de iudi. l. licet. & ff. rem ra. habe. l. 3. sup. de offi. deleg. c cum. olim. Hanc exceptionem si omiserit fideiussor & soluerit, non liberat debitorem ff. manda. l. inter causas. §. mandato. ff. de cõdi. causa da. l. si procuratori. Aliquando excipitũ quòd desierit esse procurator utpote reuocato mandato ut inf. eod. tit. c ex insinuatione & c. in præsentia, ꝙ intelligo siue reuocetur mandatum ante litem contestatã, siue post & ex causa. ut ff. eo. tit. l. ante litem & l. post litem, cũ sequẽtibus, cùm tali mo-

do

do similiter iudicium sit nullum, ut in pr missis decre. & ideo hæc exceptio proponi potest quandocunque, idest, in qualibet parte iudicij si iudicium dici potest, eo saluo quòd id, quod præcessit reuocationem mādati, uel notitiam iudicis, ualet & tenet, ut inf. eo. titu. c. mandato. Aliquando excipitur quod nō possit esse procurator, quia miles, & hæc exceptio cum sit dilatoria, proponitur vsque ad litis cōtestat. ut ff. eod. titu. l. fil. usfamilias, §. veterani. Et hanc exceptionem potest omittere si sit fideiussor, ut ff. mãda. l. si fideiussor. §. quædam. Aliquando excipitur ꝙ sit excommunicatus vel ꝙ fuerit tēpore mandati, vt inf. de prob. c. post cessionē; & hæc exceptio proponi pōt quandocunque & post sententiam, ut inf. de sen. & re iudi. c. ad probandū, & hæc exceptio proprie non pōt dici dilatoria, quia proponi pōt post li. conte. peremptoria non, quia proponi pōt post sñiam, ut dictum est; & ideo anormala appellatur, idest, irregularis, quia nec dilatoriarum nec peremptoriarum naturam imitatur.

19 †Officium procuratoris est litem peragere ex quo mandatum suscepit; nam a principio liberū & voluntarium est mandatum recipere; sed postquã susceperit, necessitatis est cōsummare. Vnde versus. Spernere mandatum licet, & finire necesse est, ut proba. ff. eod. ti. l. filius. §. inuitus. & C. eo. tit. l. inuitus. Incumbit et procuratori finita causa appellare, ut in §. inuitus, vel saltē domino contestari, ut si velit, appellet, ut inf. eo. tit. c. non iniustè. & hoc verum est nisi iusta cã procuratorem excuset quare appellare nō possit, puta infirmitatis, vel paupertatis, ut ff. mand. l. si procuratorē, § si ignorantes; & tūc denunciabit domino suo, sicut dictum est, nisi præsens sit vt ff. de euictio. l. Herennius. Sed obijcitur quomodo procurator poterit excusari prætextu paupertatis cum lata sententia sufficiat uoce illicò appellare, vt 2. q. 6. c si. ut ff. de appell. l. 2. quæ ergo expensæ requirunt in dicendo appello? Respondeo forte aberat procurator in die sententiæ, & ideo opus erat in libello appellare, ut ff. de appell. l. 1. in fi. in quo formando & cōcipiendo oportet haberi consilium, ꝙ nō

20 sine expensis expeditur. Sed † nunquid procurator appellãs tenetur prosequi appellationem, non, ut C. eo. ti. l. inuitus. C. de appella. l si actor. Nec obstat. l. unic. ff. an per alium cau. c. nam illa loquitur, cū quis instituitur procurator specialiter ad appellandum, & prosequendum. Item nō obstat. ff. eo. ti. l. qui proprio. §. item quæritur. ubi finito negotio principali tenetur procurator suscipere negotium restitutorium, quia ibi fuerat procurator ad hoc specialiter cōstitutus. Sed adhuc instatur, eo quod eadem sit causa appellationis cum principali, ut C. ne in una eademque causa in rubrica. & in l. 1. & 2. q. 6. c. si quis in quacunq; lite; sed puto ꝙ non sit eadē, vñ nouæ probationes locū habent in cã appellationis. ut C. de app. l. eos. & C. de tēp. app. l. pro hãc. i. ff. de testib. c. fraternitatis, & noua litis contestatio. ut C. ne liceat in una. l. si quis in quacunq; & inf. de app. c. interposita. §. vlt. quod intelligo ī articulo appellationis ut ibi; non in principali, si iam facta est coram primis iudicib. ut inf. de app. c. per tuas.

21 † His pactis finitur mandatum procuratorium. Item finitur reuocatione mandantis siue re integra reuocetur, ut sup. de elect. c ī causis, nã hoc gñaliter obtinet in quolibet mãdato, ut insti. mã. 9 rectè, siue re nō integra, sed añ lit. conte. ut ff. eo. ti. l. ante litē sed & post litem contest. ex causa tamen, ut ff eo. tit. l post litem, cum ll. seq Sed si procurator in hoc uelit resistere, si solus est, audiri nō debet, quia operas suas īgerit inuito, nisi ad hoc faciat ut pudorē suum defendat, uolens probare falsam esse causam suspitionis quam dominus prætendit, catenus igitur est audiendus ut existimationē suã defendat, non ut procuratione uti uelit. Item & is, contra quem procurator institutus est, auditur ī hoc; interest enim eius diuersis procuratoribus non impugnari, ut ff. eo. tit. l quæ omnia. Item finitur mãdatum renunciatione procuratoris, quæ fit re integra; postea uero non, nisi ex causa, ut eadem intelligas in renunciatione, quæ dixi in reuocatione, ut ff. eo. ti. l. imitari. & le. seq. Itē finitur mandatū morte mandatoris uel mãdatarij re integra existente. insti. man. §. item si adhuc & C. man

da.l.mandatum. secus res non sit integra:
22 ut C.eo.ti.l.nulla. † Effectus procuratoris seu procurationis est, vt ratum sit qđ cum procuratore geritur, ac si cum Domino gestum esset, vt inf.eod.ti.ca. 1.nisi postmodum appareat procuratorem falsum vel reuocatum, ut superius dictum est, vel eum, cuius nomine actum est, seruum fuisse.ut ff.de iud.l non iccirco.§.cū postea; uel aliquid aliud, propter quod reddatur iudicium retro nullum.In sum-
23 ma † notandum est quòd in pecuniarijs causis procurator interuenit, & in criminalibus secundum leges in quibus agitur ad pœnam relegationis vel minorem.Nā pœna relegationis imponitur absenti sicut in pecuniarijs causis.ut.ff.de pœ.l.absentem,& idem dico vbi agitur ad remotionem, scilicet vt quis ab administratione remoueatur, & propterea in causa inquisitionis admittitur procurator,ut dixi sup.eo.ti §.dantur.nec obstat l.vnic. ff.an per alium causa appel. quæ dicit, causas criminales, ex quibus se qui solet pœna vsq; ad relegationem, non posse agi nisi per principales, nam illud ibi ponitur exclusiuè. Sed in præmissa.l.de pœnis,ponitur exclusiuè.& simile. 32. dist. c. de illo.
24 Item notabis, † quòd in criminalibus interuenit procurator,& minor, & fœmina; & qui alias non admittitur,non vt allegēt causas principales negotij,sed causas absentiæ accusati.ut ff.eo tit.l.seruum § publice.& l.absens.& C.de accusat.l. reos.

SVMMARIVM.

1 *Syndicus quid sit.*
2 *Syndicus vnde dicitur.*
3 *Syndicus qui possit constitui.*
4 *Syndici officium quid sit.*
5 *Procurator, syndicus, œconomus, actor, defensor, & vicedominus in quo inter se differant.*

De Syndico. Rubrica.

TRactauimus de procuratore, qui agit vel defendit causam domini. Nunc tractamus de syndico, qui agit vel defendit causam vniuersitatis. Videamus igitur Quid sit syndicus. Vnde dicat. Quid sit eius officium. Et in quo inter se differant procurator. Syndicus, Oeconomus, Actor, Defensor & Vicedominus.
1 Syndicus † est procurator vniuersitatis ad iudicia constitutus,ut infra eod.tit.ca. vno.ff.quod cuiusque vniuer.no.l. 1 §. quibus. Dicitur autem syndicus singulorum causam dicens,ut ex interpretatione nominis patet,cui deseruire debemus. ut C. de episco.& cleri ,l decernimus insti.quibus mo.test.infirma.§.alio quidam.C.de ferijs l.a nullo.C.de epis.& cler.l. si quis ad declinādam.§.licentia. 16 q. 1.c.si cupis.
3 † Post autem constitui syndicus qui non sit de collegio ut īf.eo.ti.vno.Pōt & de ipso collegio cōstitui.Nā & monachus cōstitui pōt q monacorū cās agat & defēdat abbatis Imperio.ut 16.q.1.c.monachi a monasterio & c. q vere; & si alicubi inuenis causam vniuersitatis agi per procuratorē expone ibi procuratorem, idest syndicū vel actorē ut sup.ti. prox.c.quia in causis. inf.de iur.cal.c.cū causā.in Auth. de sanctis.epis.§. si quando. officiū syndici † est
4 agere vel defendere causas præsentes,vel quādocunque emergentes ut ff.quod cuiusque vniuer. l.item eorum.§. si decuriones,& hoc est, quod hic dicitur constitui debere syndicum alienū a collegio, salarij constitutio consilium est, quod patet ex eo,quod hic dicitur in fine. expedit.n. pro paruo incōmodo a strepitu causarū seruas Dei esse quietas? & hoc consilium est salubre dummodo. sufficiat monasterium ad sumptus,sicut alias dicitur, una quęque ecclesia debet habere suum presbyterū.ut 22.q.2.c. sicut, & tamen intelligendum est,si sufficiat ut 21.q.2.c.pręcipimus;alioquin duæ ecclesiæ vno presbytero coniunguntur ut. 10 q.3.c.vnio.Ideo autem dico fore consilium quod hic continetur,quia potest vnus de collegio agere causas monasterij abbatis imperio, vt superius dictū est, & probatur optimè in Auth. de sancti. epi. §. si quando colla.9.
5 † Differunt autem inter se procurator. syndicus & reliqui, de quibus suprap ositum est. Nam procurator est priuatę personæ.ut supra ti. px.in descriptione.Syndicus vniuersitatis,siue ecclesiæ secularis

qui

qui & ab ipsa uniuersitate constituitur. Oeconomus uerò est is, cui res ecclesiasti ca gubernanda mandatur ut C. de sacrosan eccl. l. iubemus la 2. in prin. unde œconomus in rebus ecclesiasticis tantum, & quem episcopi tractatus elegerit ut C. de epi. & cle. l. omnes qui ubicunque. §. hoc nihilominus. Syndicus in rebus & negotijs cuiuslibet corporis, uel collegij. Actor pro uno ut insti. de cura. in fin. uel pro uniuersitate, sed ad unam causam tātum, & præsentem, & cum decreto: syndicus ad omnes ut ff. quòd cuiusq: uniuer. no. l. item eorum. Inter syndicum autem, & defensorem lex nō uidetur facere differētiam; nam syndicum defensorem appella. ut ff de mune. & hono. l. munerum. §. defensores. & ad idē. inf. e. ti. c. 1. i prin. Est & Vicedominus qui administrat res episcopales, & hospitib. & causis quę ueniunt paratus existere debet ut 89. dist. c. volumus. Sed œconomus administrat res ecclesiæ ut dictum est, & probatur. 89 di. c. quia in quibusdam 16. q. 7. c. quoniam quibusdam 9. q. 3. c. cum simus 88. di. c. 1. 10. q. 2. cap. hoc ius porrectum. Aliquando œconomus defendit in cā, ut in pręal leg. l. omnes qui. §. hoc nihilominus. Sed proprie ad causa actor, uel syndicus, ut dictum est. Item quandoque œconomus ponitur in aliqua ecclesia uacante ad percipiendos prouētus, & conserdos ad opus futuri prelati; & hoc cū propter discord ā patronorū ecclesia ordinari non potest, vt sup. de off. ordina. c. cūnos plerūque.

SVMMARIVM.

1 *Vis quinque sunt genera.*
2 *Metus quid sit, & qualiter distinguatur.*
3 *Metus an & quando excuset.*
Graue damnum quod dicatur.
4 *Comminatio excommunicationis an excusationem inducat.*
5 *Metu gesta quæ sint, quæ ipso iure non ualent.*
6 *Metum passis quę actio detur pro rebus traditis.*

De His Que vi Metusue causa fiunt. Rubrica.

DIXIMVS supra de his quæ spōte facimus tam circa negocia quam circa iudicia. Nunc dicamus de his quæ inuiti agimus & coacti. Et ideo subijcitur hic Rubr. de his quæ ui metus ve causa fiunt. Videndum est igitur Quid sit metus. Qualiter distinguatur. Item quis metus seu quæ actio excuset, uel irritum faciet quod geritur. In primis autem notandum est quòd rubr. quæ hic ponitur respicit intitulationem antiquā quæ sic ponebatur in antiquo edicto pretoris. Quod ui metusue causa factū est &c. Vis autem fiebat mentio propter necessitatē impositam contrariā uolūtati, sed postea detracta est uis mentio; ideo quia, quod cunque ui atroci fit, id quoque metu fieri uidetur. ut ff. eo. ti. l. 1. Quinque autem
1 † sunt genera uis. Est enim uis conpulsiua, per quam compellitur quis ad id faciendum quod non faceret, si esset liberi arbitrij nec compelleretur, & ex hac ui oritur actio, quod met. causa. Est uis expulsiuo quę inducit interdictum unde ui. Est uis ablatiua, & hæc inducit interdictum ui bonorum raptorum in reb. mobilibus. ut ff. ui. bo rap. §. sed nedū talia. Est uis turbatiua quæ introducit interdictum uti possidetis in rebus soli; sed in rebus mobilibus interdictum utrobi, cum duo se possidere contendunt. Est uis inquietatiua, hæc inducit interdictū quod ui aut clam, ut si q̄s a me prohibitus uel putans se prohibēdum quid in eo faciat, sine ius faciendi habeat siue non. ut ff. q ui aut clam. l. 1. Metus † est instantis uel
2 futuri periculi causa mentis trepidatio. ut ff. eo. tit. l. 1 Metum autem accipiendū non quemlibet timorem, sed maioris mali, ut ff eod. titu. l. metum. Item non uani hominis, sed qui in uirum constantem cadere posset. ut ff. eo. ti. l. metum. & inf. e. ti. c. ad audaciā. & c cum dilecti. Et ꝑpterea metus distinguit, aut est ꝓbabilis aut nō probabilis. Probabilis qui caderet in uirū animo sum, & constātem. Improbabilis, qui caderet in uirum pusilanimē & formidolosū. ut ff. eo. tit. l. 5. & 6. Probabili excusat

excusat, & rescindit quod factum est, eo instãte per actionem quod metus causa. Improbabilis nec excusat, nec rescindit.
3 Et notandum † quod metus damni & amissionis rerum excusat. ut infra eod. c. abbas. & simile. l. di. c. presbytero; Sed contra 32. q. 7. c. omnes accusationes, ubi damna rei familiaris non excusant. Solutio graue damnum excusat, nõ graue nõ excusat. Graue autem damnum appello damnum omniũ rerum uel maioris partis. ar. ff. de excusa. tu. l. propter litem. Vel melius metus damni excusat in dato, uel promisso, siue remisso; quia & datũ repetitur, & promissum nõ soluitur, remissum petitur, sed non excusat in commisso; nõ enim ob metum damni debet mortale peccatum committi, quia Potius debere mus omnia mala tolerare, quam in peccatum mortale consentire ut 37. q. 5. c. ita ne. Cadit autem in constantem utrum; & p hoc excusat metus mortis. & cruciatus corporis. Item metus stupri & seruitutis. ut ff. quod me. causa. l. isti quidem. C. eo. tit. l. interpositas. infra eo. ti. c. cum dilectus, & sic intelligo infra de spon. c. cum locum. & c. ueniens. Et hæc uera sunt, nisi quis sua culpa se ingerat in hunc metũ, ut ff. eo. tit. l. si mulier. in prin. & l. nec timorem. Inuenio etiam quod metus uerborum excusat. ut ff. de acquir. hære. l. ul. & 6. distin. c. 1. Sed quod dixi metum non excusare in quem quis incidit sua culpa, recipit contrarium, inf. de spon. c. ueniẽs. Ad quod respondeo; metus ex culpa meticulosi proueniens non excusat, si sit legitimus & à iure sumat initium; Si autem iniuriosus, id est, iniuriam timens excusat. Sed non legitimus ibi erat metus, de iure enim mori timere poterat, cum in hoc casu liceat patri occidere adulterum simul & filiam. ut ff. ad leg. Iul. de adult. l. quod ait. Sed quãmuis lex hoc dicat, canones non admittunt. ut 33. q. 2. c. inter hęc, uel prærogatiua matrimonij, de quo ibi tractatur, hoc habet, ut metus quamuis legitimus efficaciam matrimonij nõ impediat. Sed si per coactionem aliquid fiat, tunc distinguetur breuiter, quia aut coactio est absoluta, aut conditionalis. Absoluta, s. cum quis uiolenter trahitur ad quid faciendum, quo casu qui uiolenter trahitur, excusatur omnino, ut 1. distin. c. præsbyteros. 1. q. 1. c. constat. 32. q. 5. fere per totũ. 15. q. 6. c. 1. & ar. de conse. di. 4. c. eos il. r. Conditionalis autem; qui metum uel cruciatum seu aliquid graue minatur, & si excuset à tanto, non tamen a toto. ut infra eod. titu. c. sacris. in uerbo culpam attenuet. Quidam tamẽ discernunt inter iuramenta promissoria & assertoria, ut in promissorijs metus uel coactio conditionalis excusetur, in assertorijs non, quia potius debemus omnia mala abstinere & c. ut 33. q. 5. c. ita ne 11. q. 3. c. quatuor. & c. quisquis. & c. nolite. Permissoria uocamus illa sacramenta s. cum quis iurat de aliquo dando seu faciendo, uel non dando uel non faciendo, assertoria cum quis asserit pro uero falsum, & maxime contra fidem.
4 Sed quæritur † an comminatio excommunicationis excusationem inducat; & uidetur quòd sic, nam continet corporis & animæ detrimentum. ut 2. q. 1. c. de manifesta. 41. q. 3. c. audi. Item per excommunicationẽ subuertitur status alicuius. Transit enim de corpore uel potestate ecclesiæ in potestatem dyaboli. ut indi. capitu. audi. & ideo iustus est metus. ut ff. eo. titu. l. isti quidem. Item excommunicatio est æternę mortis damnatio ut 11. q. 3. c. necessario, qui ergo timet excõmunicationẽ, timet mortem, timenda est igitur 11. q. 3. c. 1. Sed contra, excommunicatio medicinalis est, non mortalis. ut 2. q. 1. c. multi. Item si est iniusta, uacuã est & de ea non est curandum ut 11. q. 3. c. cu est illata, nec ligat dummodo non contemnatur. ut 23. q. 3. c. notandum. in fi. Puto quod metus excommunicationis non excuset, aut enim est iniusta, & illa non ligat quo ad Deum. Aut est iusta, & tunc sibi imputet qui se ita constituit, ut mereatur excommunicari ut ff. eodem titul. l. si mulier.
5 Est notandum † quod quædam fiunt per metum, quæ ipso iure non ualent, ut contractus matrimonij ut infrà de sponsa. c. cum locũ & 30. q. 2. c. ubi nõ est. Item dotis promissio ut ff. eo. tit. l. si mulier. §. si dos. Item iudicis aditio, ut ff. de

ff.de iu.l.2.§.respon.in si Item authoritatis præstatio, vt ff de auth.tut l.2. item ecclesiasticæ rei alienatio. vt 15.q.6.cap.primo. item sententiæ pronunciatio, ut 11.q.3.c. iniustum, alias autem quæ per metum fiunt, tenent, sed rescinduntur per actionẽ quod metus causa, si sunt perfecta: si vero sunt imperfecta, tunc per exceptionem. vt ff.quod metus causa.l.metum. §.sed quod

6 prætor. In summa notandum † est, quòd si per metum rem meam corporalem tradam, possum agere utili rei uendicatione & contra metum inferentem, & contra quemlibet possessorem ad quem res peruenit; sufficit enim hoc docere metum illatum a quocunque, nec astringor probare quis metum intulerit, cum metus hẽat in se ignorãtiam, id est, iustè possum ignorare quis metum intulerit, maximè si erat nox, vel dies, sed in multitudine hominũ, ut maleficium comprehendere vel dignoscere non potuerint, ut ff.eo.ti.l.metum §. violenti. & §. licet enim & l. si cum exceptione. §. in hac. Vtilis in rem actio ideo datur metum passo, & non directa pro rebus traditis, quia per traditionem desinit esse dominus. nam traditionibus & usucapionibus dominia transferuntur, vt C. de pactis l.traditionibus; insti.de rerum diui. §.per traditionem, sed de æquitate prætoria fingitur rem in bonis meis permansisse, ideo possum eam vendicare, ut dictũ est. Nec obstat his quia inuitus tradidi, quia coacta voluntas, voluntas est. ut 15.q.1 c. meritò Non enim videtur re exclusus quẽ prætor restituturum pollicetur, vt ff.de in integ. restitutio. l. nemo. Sed nec uidetur possessionem adeptus, qui ita possessionẽ adeptus est, ut eam retinere non possit, ut ff.de acquir. posses.l.nõ uidebitur, possum etiam agere actione, quod metus causa. Et est sciendum quòd rei uendicatio nunquam competit nisi in simplum. Actio uerò quod metus causa a principio est in simplum, & in simplum condẽnatur reus, id est, in rem ipsam si existet, vel in æstimationem ipsius si non extet, cui sententiæ si pareat is, qui metum intulit, soluendo liberatur: quod si non pareat, damnatur in quadruplũ, ut quadrupletur omne quod erat soluendum in simplum, & in quadruplo contineatur res si potest restitui, uel rei æstimatio, ut ff de rei uẽd.l.qđ si possessor, quod locum habet siue agatur contra metum inferentem, siue contra illum ad quem res peruenit, ut ff.eod. t.l.si cum exceptione.§.1.& §. in hac. & § quadruplatur & §.quatenus, & sic circa eandem rem duę feruntur sententię & utraque diffinitiua. Sed prima circa rẽ ipsam instituendam quę diffinitiua est, quia negocio finem imponit, ut ff. de re iudi.l. 1.secũda circa rei æstimationem quadruplandam, & potuerunt hæc nomina locũ habere secundum iura canonica. Nam si animal tuum damnum dederit, poteris te liberare dando animal pro noxa, alioqui ad omnia damna teneris, ut infra de iniuri.& dam.dato.ca.si culpa. datur etiã in quadruplum secundum iura canonica, ut 12.q.2.c.cum deuotissimam & cap. in legibus; Et si per uiolentiam à domo mea expellar, tenetur uiolentus ad restitutionem domus, & omnium rerum in uiolentia perditarum, etsi ad uiolentum non peruenerint, ut inf.eo.ti.c ultimo. In quadruplatione autem cõsiderabitur aut metum passus sim siue in re mea, siue in possessione mea; nam aliud est pretium rei, & aliud est possessionis, ut ff.eo.titu.l. si mulier.§.qui possessionem. Dantur igitur metum passo hæc duo remedia, de quibus superius dictum est.s.utilis rei uendicatio, & actio quod metus causa. Datur & tertium auxilium.s.actio de dolo; nam eum, qui metum fecit, & de dolo teneri certum est, & tollitur una actio per alteram ipso iure, facta ex actione. Electione tollitur exceptio in factum opposita, ut ff.eo.tit.l.sicut excep.§.eum, qui.

SVMMARIVM.

1 *Restitutio in integrũ quib. & quando competat & nu.2.3.& 4.*

2 *Ecclesia lesa an possit restitui sicut minor. & nu.4.*

3 *Ecclesia vel minor an restitutionem a sententia petere possit.*

Resti-

De Restitutione in integrum. Rubr.

DIXIMUS supra de restitutionib. quę ratione metus indulgentur maioribus. Nunc uidemus in integrum restitutione, quæ tam ecclesijs quam maioribus ætatis ratione donantur. Videamus itaque quibus per restitutionis auxilium succurratur. Cur. Quomodo. Quando. Et a quo possit restitutio indulgeri. Et quid sit in integrum restitui. Succuritur
1 † per restitutionem in integrum minoribus. 25. annis. Dicuntur autem minores. 25. annis, qui nondum compleuerunt 25. annos, facta computatione de momento ad momentum. Non enim sufficit tetigisse ultimum diem, ut quis ab hoc auxilio excludatur, sed oportet pertransire ultimum momentum, ut cum si quis natus sit in bisexto, duo dies computentur pro uno, nã posterior dies interscinditur, idest, de medio eximitur, uel non computatur pro die, ut ff. eo. titu. l. 3. §. minorem. & de uerb. signi. l. cum bisextus. Contingit autẽ bisextus in singulis quadriẽnijs. Nam annus habet tricentos & 65. dies. & 6. horas, ut ff. de statuliber. l. cum hæres. §. stichus; Illæ autem sex horæ in quattuor annis faciunt. 24. horas, & sic diem integram.
2 Item computatio † de momento ad momentum, ubi agitur de restitutione minoris, fit in fauorem ipsius. Expedit enim minori sic fieri, scilicet, prorogari tempora restitutionis potius quam arctari. Aliquando ob fauorem non fit computatio de momento ad momentum, sed sufficit diem inchoari, ut in usucapione triennij contingit. Fauor enim est possessoris stratis esse ultimum diem usucapionis attingi, ut completa sit usucapio, & hoc propter titulum & bonam fidem, ut ff. de usu cap. l. in usucapionibus, & ff. de diuersis & tempora. præ. l in usucapionibus. 1. respon. & idem est cum tractatur de libertate præstanda a minore. 25. annis, ut ff. manum. l. 1. Item cum tractatur de testamentis faciendis a maiore. 14. annis, ut ff. de testa. l. in qua ætate, sic quandoque ob fauorem sufficit annum inchoari, ut ff. de mu. & ho. l. ad rem & ff. Ad Trebel. l. qui filium. & supra de elec. c. cum in cunctis; secus in præscriptione. 30. uel 40. annorum, quæ odiosa est, ubi requiritur ultimum annum finiri, ut ff de actio. & obligatione. l. in omnibus. Succuritur † & ecclesijs
3 quæ minorum iure censetur, ut infra eo. ti. c. requisiuit. Semper enim ecclesia iure minoris debet illæsa seruari, ut ibi dicit; quidam tamen exposuerunt illud uerbũ, semper, id est, in quolibet contractu, restringentes illud semper, ad quadrienniũ tantum numerandum a tempore contractus, in quo ecclesia læsa est, posse restitui & non ultra. Ecclesia enĩ maior est & restituitur sicut minor factus maior. s. infra quadriẽniũ numerandũ a tpe cõtractus. ut C. de tem. in integ. resti l. ul. Nam ut ibi hæres minor factus maior restituitur infra quadriennium in his, in quibus fuit captus tempore minoris ætatis, unde qui sic dicunt ponunt ecclesiam in 25. anno. Alij autem aliter dicunt, & alio modo exponunt illud uerbum, semper, sic uidelicet quandocunque sine temporis præfinitione. Vnde ponunt eam in primo die natiuitatis suæ, & dicunt eam super in minori ætate consistere, nec enim crescit uel decrescit eius ętas. Tu dicas quod ecclesia fungitur iure & uice minoris, quod sic probatur, ecclesia enim comparatur reipublicæ, ut C. de sacrosan. ec. l. ut inter diuinũ. Et respublica comparatur minori, ut inf. eo. c. requisiuit; non tamen est minor immò maior, sed restituitur sicut minor ut respublica, ut C. de offi. eius qui uicem alte. gerit. l. 1. Si enim minor esset ut dictum est, non fuisset desponsata ut 26. di. c. acutius. sup. de biga. c. debitũ. Et puto ecclesiã restitui quandocunque in contractibus sine temporis pręfinitione, & in iudicijs etiam post sententiã ut inf. eo. c. suscitata & c. tum ex literis. Sed hoc non

nisi propter graue damnũ, ut ff. de mino. l. si ex cã. Et in his duobus differt ecclesia a minore, qui non restituitur nisi in minori ætate. Et hoc intelligo esse uerum nisi post contractum uel post sententiam cõtra ecclesiam præscr. batur. Nam in tẽporib. ut in usucapione & præscriptione non inuenio ecclesiam restitui, quamuis inueniam quædam tempora de præscriptione subduci, ut notabo inf. de p̄scrip. præscribit enim ecclesia & præscribitur contra eam. Et in hoc similiter differt ecclesia a minore qui in temporibus ipso iure seruatur illesus, præterquam in longissima præscriptione, quæ quidẽ currit, sed minor restituitur. ut C. in qui. cau. nõ est neces. in integ. resti. l. ult. Alij autẽ dicunt, quod ecclesia restituitur a 25. annis usque ad quadriennium, sic ecclesia recte iure utitur minoris, hæc enim tempora habet minor ad petendam in integrũ restitutionem. ut C. de temp. in inte. resti. pe. per totum. Item restituitur † minor
4 uel ecclesia si lædatur siue decipiatur ipse minor, siue tutor eius uel curator eius interuenerit legitimus. ut C. si tutor uel cura. interue. l. etiam la 1. & la 2. Et idem dico in ecclesia si prælatus eius, syndicus uel œconomus decipiatur. Delictum eñ personę non debet redundare in damnum ecclesię, ut 16. q. 6. c. si episcopus; secus est si decipiat simplex procurator minoris uel ecclesię, tunc enim minori uel ecclesię non subuenitur nisi procurator sit non soluendo. ut ff. eod. titu. l. cum mãdato, magis enim fuit prouidendũ superioribus personis quę gerunt ex necessitate, quam procuratori qui ex uoluntate gerit. Et quod dixi ecclesiam restitui si prælatus decipiatur. Hæc est ratio, quia prælatus conditionem ecclesiæ deteriorem facere non potest, ut inf. c. 1. qđ intelligo in faciendo, secus in omittendo ut 16. q. 3. c. placuit. inf. de præscrip. c. 1. Aliquãdo tamen potest etiam in faciendo conditionem ecclesiæ deteriorem facere, ut pote, modicam rem donando ut inf. de dona. c. cæterum 12. q. 2. c. terrulas. Et idem in quinquagesima, & cẽtesima, ut inf. de dona. c. apostolicæ. & inf. de his quę fi. a pl. sine cõsensu ca. c. pastoralis 12. q. 2. c. bonæ rei. Et in hoc differt prælatus a procuratore, quia procurator liberam habens & generalem administrationẽ nõ potest donare. ut ff. de procu. l. procurator utorum & l. procurator cui, quamuis aliquotiens prælatus appelletur procurator ut 10. q. 2. c. precariæ 12. q. 1. c. ult. & q. 2. c. sine exceptione. 10. q. 2. c. casellas. inf. de dona. c. fraternitatem. Et quod dico cõditionem ecclesiæ deteriorem fieri posse p prælatum in omittendo, uerum est legitimo tempore interueniente, non statim. hoc est, si ex omissione prælati præscriptio inducatur contra ecclesiam. Aliter si prælatus omittat in iudicio legitimam exceptionem seu defensionẽ restituitur ecclesia ut inf. e. c. auditis. & c. cum uenissent, nisi super hoc eodem petita esset restitutio & denegata, ut inf. eo. tit. c. ult. Iuuatur etiam minor & ecclesia in allegationib. omissis, dum ea quæ sunt pro cã, non allegata, uel allegata non probata fuerunt, uel si se proditum seu proditam ab aduocatis conqueratur. ut ff. de min. 25. an. l. minor autem. § 1. & l. minor annis. 25. Itẽ succurritur minori & ecclesię si se negotijs alienis immiscuerit sine mandato, uel saltem necesse habet cedere domino negociorum beneficium restitutionis, ut ff. eo. tit. l. quod si minor, Et ut breuiter dicam restituitur minor & ecclesia in contractibus, uel quasi contractibus, in delictis, vel quasi, ut super his rubricę speciales in C. ponũtur; & quod dixi restitui in contractibus uel quasi, locũ habet cum contractus tenet ut pote celebratus in casu concesso & in forma iuris ut 10. q. 2. c. hoc ius porrectum, & 12. q. 2. c. sine exceptione. Aliter si in casu non cõcesso uel nõ secũdum formam iuris, nullus est contractus ipso iure, ut 10. q. 2. c. quia rem homini, & 12. q. 2. ca. sine exceptio nec apostolicos & cap. alienationes, & tunc cum ius commune competat, nõ est necessaria in integrum restitutio ut ff. eo. ti. l. in causæ. Item succurritur ecclesię & minori si quasi contumax ad iudicium non uenit culpa, non dolo. ut ff. eod. titul. l. minor. secus si ex dolo ut ff. de mino. l. si ex causa. §. nunc uidendum. tunc enim non restituentur ecclesia, quia nec mino-

minor restituitur in delictis atrocibus, nisi quatenus miseratio ad minorem pœnam iudicem perduxerit ut ff eo. ti. l. auxilium. Quod intelligo, quum tota ecclesia delinquit. ut C. de sacrosanc. eccle. l. iubemus nullam nauem, alias delictum personæ &c ut no supra eo. ti. §. restituitur. Item subuenitur & si nouæ defensiones appareant ecclesiæ, quibus ante usa non fuit. ut C. si sæpius in inte. rest. postu. l. 2. quamuis de iure communi prætextu nouorum instrumentorum lites sopitæ non debeant instaurari. ut infrà de sen. & re iudi. c. inter monasterium. & C. eo. tit. l. sub specie. Item si deferat iuramentum. ut ff. de iureiur. l. nam postea §. si minor. Et qualitercũque in iudicijs minor uel ecclesia capiatur, siue agat, uel conueniatur. ut ff. eo. ti. l. ait prætor. §. Sed & in iudicijs. Sed dubitatur
5 † an ecclesia uel minor possit petere restitutionem a sententia, eo quod ecclesia tuta est communi iure & communi auxilio, pōt enim appellare, & ideo ad extraordinarium auxilium recurrere non debet. ut ff. de mino. l. in causæ. Sed hæc obiectio in sententia domini Papæ locũ non habet, quoniam superior nō inuenitur ad quem per appellationem recursus haberi possit, ut suprà de ele. c. licet. in fi. & 9. q. 3. c. cuncta. Sed si instes & dicas, potest supplicari, ergo restitutio superuacua est, ut superius dictum est. Respondeo, utrunque remedium supplicationis & restitutionis est extraordinarium auxilium, & eadẽ æquitate inductum. vnde unum reliquum non excludit. Vt dicitur, aliter actio de dolo non datur, si alia competat eadẽ æquitate inducta, ut actio quod metus causa; quæ etsi competat, datur tamen actio de dolo, nam & eum qui metum fecit & de dolo teneri certum est. ut ff qđ metus causa. l. si eum exceptione. §. eum qui. Sed nunquid a sententijs aliorum potest quis petere restitutionem? Videtur quòd non, quia potest appellare, & si ad extraordinarium auxilium non recurret per d. l. in causę; & si tempus appellandi excesserit, restituetur ad appellãdum. ut C. si sæpius in integ. rest. postu. l. 3. Respondeo, pōt ecclesia restitui a sententia. Nec obstan. superiora iura. Nam illa l. in causæ, loquitur cum minor est tutus ipso iure, & ideo non debet recurrere ad auxilium restitutionis. Item alia lex non obstat, loquitur enim cum minor petijt restitutionem, & fuit ei denegata, iterum petere non potest, nisi nouæ defensiones allegentur: sed poterit appellare, ut infra eodem titu. c. ult. & C. si sæpius in integr. resti. postu. l. 2. & 3.
6 † Si tu quæras an sit aliud restitui a sententia, quam restitui ad appellandum a sententia? Respondeo sic, cum enim restitutio fit a sententia, perinde est ac si sententia lata non esset ar. ad hoc infra eo. cap. cum ex literis ubi dicit. non obstante sententia. sed ubi fit restitutio ad appellandum, sententia salua manet, quamuis postea suspẽdatur per appellationem. ut C. de iureiuran. l. generaliter, in princi. C. de appellatio. l. præcipimus. § hæc si. supra de offi. delega. c. pastoralis § præterea. infra de senten. & re iudic. c. cum inter uos. Licet alibi dicatur extingui pronunciatum per appellationem. ut ff. ad se. con. Turpil. l. 1. §. ulti. Sed exponitur ibi extinguitur, id est, suspenditur.
7 † Fieri autem debet restitutio iudice sedente pro tribunali præsente aduersario, uocari enim debet is contra quem petitur restitutio. alioquin ipso iure non tenet restitutio. ut ff. de mino. l. uerum. §. sciendum & l. in causæ. §. causa & l. etiam si patre. §. ulti. Nam negotiorum merita partium assertione panduntur. ut C. si per uim uel alio modo. l. ulti. Quia cũ minori uel ecclesiæ pro restitutione non detur actio, sed iudicis officium ut ff de mino. l. quod si minor. §. ulti & l. illud. §. 1. & l. quod si de speciali; oportet tamen libellum porrigi, litis contestationem fieri, & solemniter & ritè procedere ut sup. de offi. iud. c. ult. in casu tamen, si is contra quem restitutio petitur uocatus infra triennium non ueniat, restitutio indulgetur ut in Auth. ut sponsali largi. §. ad hoc. colla. 9. Debet etiam ecclesia siue minor probare læsionem siue deceptionem, non enim ex hoc solo quòd minor est quis, sequitur quod sit deceptus, & idem in ecclesia. ut ff. de mino. l. non oīa. ff de iure iu. l.

8 in.l.nam postea. §.si minor. Possunt † restituere iudices delegati a Papa uel a Principe. Item ordinarij. Itē delegati ordinariorū habentiū administrationē, siue causæ restitutionū fuerint specialiter cōmissæ huiusmodi delegatis, siue aliis causis commissis, corā eis restitutionum incide rint quæstiones. Itē ordinarij non habentes administrationem, sed delegati ab eis non possunt, si causæ restitutionum committantur eisdē, sed si aliis causis cōmissis quæstiones restitutionum incidāt corā ipsis, & cās audire possunt & restōnes indulgere. Et idē dico in arbitris, nā sup restitutionis quæstione compromitti nō pōt, sed si super alia cōpromittatur, super quo compromitti potest, & corā arbitro incidat quæstio restitutionis, & audire & restituere potest, ut inf.eo.tit.c.causam, q̄ sumpta est ex l.ult.C.ubi & apud quē Sed certè si rectè inspiciatur lex illa, colligitur ex ea, ꝙ nec delegati ordinariorum non habentium administrationē, nec arbitri cognoscere possunt de huiusmodi quæstione ēt incidenter, & sic legebant, & intelligebāt legem illam domini mei Azo.& Aug. Sed d.c.causam contrarium dicit, & potest esse huiusmodi ratio, quia in incidenti quæstione etiam minus cōpetens iudex iurisdictionem sortitur, ut sup. de off. deleg c.prudentiam. §.ult.C. de iudi.l quoties.& C.de or.cognitio.l.a-

9 ditę. Dubitatur autem † qui sunt ordinarij administrationem non habentes, sed facultatem tantummodo iudicandi. Et secundum iura ciuilia dici potest, quòd sunt illi qui honorem, & dignitatem habent, sed non administrationem, vnde rōne honoris & dignitatis iudicare possunt, si qui in eos consenserint, & de his loquitur de iudi. l.1. & C.eo.tit.l.rem nō nouā.1.respon.Sed secundum iura canonica posset poni exemplū in ep̄o qui renunciauit loco ep̄ali, non dignitati, qui honorē retinet & administrationē, ut sup. de ord.ab ep̄o quæ resig. ep̄a c.1.& sup. de renunc.c.nisi cū pridē §.ult.& c. post translationē circa fi. Itē poni pōt exemplū in ep̄o cuius episcopatus oīno destructus est, populus essectus, hic n episcopus est, nullus tamē episcopatus, hic honorē habet sine administratione. Quidā tamē ponunt exemplū in officialib. ep̄orū, & male, quia officiales non sunt ordinarij sed delegati ad vniuersitates cārū, vt no.sup.de offi.uica circa prin.A quib.

10 aūt † conferat iurisdictio ordinaria no. sup. de off.or. §.ordinariā. Et est sciendū ꝙ vbicunq. ecclesia uel minor restituit, restituēdus est & eius aduersarius ēt maior, sed in eo tm̄ casu, & non in alio, ut ff. de mino.l. ꝙ si minor. §. rest.& l.pr̄. §.2. & l ēt.§.1.C.de repu.l.una.C.de p̄d. min. l.si prædiū, in fi.12.q.2. c.uulteranæ. inf. de reb.eccl.non alie. c.ad audientiā. Non .n. ecclesia ditari dēt cū aliena iactura, ut 54.di.c.generalis.inf.de pœnis.c.suā.ff.de condi.inde.l.nam hoc natura. Item licet minor uel ecclesia impetrauerit restitutionem, potest renūciare si uelit, ut ff.de mino.l.si iudex. Quando autem ecclesia restituatur dixi, sup.eo.tit.§.fit cōputatio, quia semper & sinē temporis præfinitione, ut inf.c.1.& c.tū ex literis. nisi contra eā legitimè præscribat, nā ut ex litera illius c.tū ex literis.colligitur, ꝙ tempore Eugenij papæ & in primo mēse sui pōtificatus interuenit læsio, & tēpore Celestini indulta est restitutio, qui cām commisit sententia Eugenij non obstāte. Quidā tamen dicunt quòd ibi interrupta fuit quadriēnij præscriptio per petitionem restitutionis, fuit enim petita restitutio tempore Eugenij, & temporibus aliorū summorū pontificū ei succedentiū eadem petitio innouata, & sic ecclesia petens non fuit quadriennio exclusa; sed errāt qui sic dicunt quia restitutionis quæstio nedum petitione, sed nec lit. contest perpetuat, ut ff.de mino.l.papinian.§.ul.& C.de tempo.in integ.rest.l.ul. Si quis tamen uellet illorum sententiam sustinere, posset dicere quòd ibi per iudices stetit quo minus in quæstione illa processum fuisset, & iō ecclesiæ petenti nullum potuit præiudicium generari, ut in Auten.ut spon.largi. § hoc quoque, colla.9.& 2.q.6.c.anteriorum.§. sed lis.& c. biduum. Vnum non omitto, quia quod dixi supra. §. proxi.

11 † delegatum causas restitutionis audire posse, recipit dubitationē. Videtur enim quòd causæ huiusmodi delegari non possunt,

sunt, quia ex edicto restitutorio nulla pro pria proficiscitur actio, sed condependet ex officio iudicis, ut ff. de mino. l. quod si minor. § ult. Ea uerò quæ iudicis officio expediuntur, non delegantur, vt ff. de off. procons. l. nec quicquã, § ubi, ff. de reg. iur. l. omnia, ff. ad munic. p. l. ea quæ. Ad quod respondeo, speciale est hic fauore restitutionis, qui ampliandus est, non restringendus, ut ff. de libe. & postu. l. cum quidam. Sic & aliud speciale in hac restitutione cõtingit, ut cum causa restitutionis sit excellens, ita ut in ea requiratur speciale mandatum, ut ff. de min. l. illud, vt in ea compromitti non possit, nec delegari ab ordinario iurisdictionem sine administratione habente; tamen tam coram arbitro, quam coram delegato huius ordinarij tractari poterit incidenter,
12 ut infra eod. tit. cap. causa. † Est autem in integrum restitutio, prioris status uel iuris reintegratio; per quam subuenitur minoribus; subuenitur & ecclesiis iure minoris sicut dictum est; Subuenitur quandoque & maioribus ex iusta & legitima causa, ut ff. ex quib. cau. ma. per totum & sic intelligo. infra eo. tit. c. ex literis. infra de sent. & re iudic. c. al. cum Bertoldus. inf. de pigno. cap. significante.

SVMMARIVM.

1 *Edictum de alienatione iudicij mutandi causa facta, quando locum habeat.*

2 *Edictum de litigiosis contractibus, & hoc edictum non concurrunt, sed diuersis respectibus locum habent.*

3 *Actio ex hoc edicto cui, & contra quem, et in quantum detur.*

De Alienatione iudicij mutandi causa facta. Rubrica.

IN superiori rubrica prospectum est & prouisum per integrum restit. ecclesiis, ut supra titu. prox. cap. 1. Et minorib. ut sup. in c. constitutus. Et maiorib. ut supra in c. ex literis. Et non minori æquitate prospicitur hic omnibus, in quorũ damnum & præiudiciũ aliqui res & possessiones, de quibus agendum esse credũt & timent, in alios transferunt causa mutandi iudicij. Surgunt autem ex hoc edicto duo specialia beneficia. Vnum quia agitur contra alienantes actione in factũ, ad id quod interest agentium res nõ fuisse translatas, saluis nihilominus pristinis actionibus aduersus nouos possessores, quos potius parat uel parit nouos aduersarios, vt ff. eod. titu. l. 1. Et aliud, quia literæ commissionum contra veteres possessores obtentæ extenduntur ad nouos, de quibus nullam faciunt mẽtionem, vt inf. eod. tit. c. 1. Intitulatur hic igitur rubrica de alienatione iudicij mu. causa fac. Vn-
1 de videndum † est, Quando locum habeat hoc edictum; & Cui; & Contra quẽ; & in Quantum detur actio ex hoc edicto. Habet locum hoc edictum, cum quis credens se conueniendum super re aliquã actione reali uel personali, in rem tamẽ scripta, ut pote, aliquo interdicto (si interdicta n. licet in rem uideantur concepta, vi tamen ipsa personalia sunt, ut ff. de interdi. l. 1. § interdicta) alienat rem dolo malo causa mutandi iudicij a se. & suscipiendi ab illo in quem transfert possessionem, nec refert an transferat dominium uel nudã possessionem, ut ff. eo. titu. l. non solum. & l. ex hoc. § alienare. Dolo malo ideo dixi, quia si alienat rem redibendo uenditori, non ut iudicium euitet, sed alias redibiturus, uel si ex alia necessaria causa alienat, locum non habet edictũ, ut ff. eodem titulo. l. ex hoc, & ll. seq. Et idem dico si ideò alienat, quia timet sibi moueri quæstionem, & lites excitatur, ut ff. eodem tit. l. item si res § ult. Item locũ habet hoc edictum cum alienatio fit causa futuri iudicij mutandi, ut in l. ex hoc. § pri. ff. eo. quia si iudicium esset inchoatum inter petitorem & possessorem conuentione iudiciaria, aut per preces principi oblatas & iudici insinuatas ac per iudicem aduersario cognitas, cum res esset litigiosa, si de dominio ipsius uel quasi quæstio erat, tunc cõmisso uitio litigiosi locum haberet edictum de litiosis, ut C. de litigio. l. ult. in Auth. de litigio. in prin. colla. 7. quia prohibitæ est talis rei alienatio ut ibi, & 11. q. 3. cap. quia res, sed res

super

super qua futurum speratur iudicium, nõ prohibetur alienari ante motam causam. Et ideo istud edictum, & edictũ de litigiosis contractib. nõ concurrunt, sed diuersis
2 respectibus locum habent. Datur † autem actio in factum ex hoc edicto ei, in cuius fraudem & elusionem facta est alienatio, & suis hæredib. & contra hęredes eius ad quem res translata est; Et datur infrà annum, ut ff. eo. ti. l. non solum §. ul. & ll. seq. Datur enim inquam aduersus eũ qui alienauit, quem ad interesse conueniat coram ordinario, & ut puto corã delegato per literas contra eum obtentas, ut dolus repræsentet eum possessorem, ut ff. de rei vend. l. qui petitorio. C. ad exhiben. l. ad exhibendum, in quo interesse considerabitur, quanti interest agentis rem non fuisse translatam in hominem alterius diœcesis fortè, vel prouinciæ, contra quem illum agere oportet ad possessionẽ auocãdam per pristinam actionem. Item quanti interest ipsius non habere duriorem, vel potentiorem aduersarium, si in potentiorem translata fuit; quia potentiorib. pares esse non possumus, ut ff. eo. titul. l. 1. Item aget contra possessorem actione in rem, vel alia actione sibi competente ad rem auocãdam siue coram ordinario possessoris, siue coram delegato, quem obtinuit contra alienantem, quod est hic speciale; cum alias generaliter literę commissionis sint personales, nec ad alios extendantur quorum nomina in literis non habentur, ut supra de offic. de leg. cap. cum olim abbas. & c. super eo de rescrip. cap. significauit. Sed fallit illud generale hic, & in alijs casibus, quos not supra de rescrip. §. sed priuilegium, & suprà de offic. dele. §. casualiter. Veruntamen si ab eo qui rem alienauerit consequatur actor rei æstimationem, dolo præsentante ipsum possessorem, ut superius vt dictum est, non auocabit postea rem a possessore, nec enim habere põt & rem & pretium, sed alterũ, vt ff. de peti hære. l. si & rem & prætiũ; & rem a possessore, & interesse ab alienante consequi potest, ut superius dictum est. Itẽ alienator potest conueniri pristina actione, non tantũ ad rei æstimationem ratione doli, vt dictum est; sed ratione pretij quod ex rei uenditione recepit, qua prætium loco rei succedit, ut ff. de pecu. l. sed si quis, & in d. l. si & rem & pretium. ff. de le. 2. l. Imperator. & l. se. infrà de usu. c. cum tu. in fi. ff. de leg. 3. l. fideicõmissa § si rem. & infra ut lite pen. c. ecclesia sanctæ Mariæ. Sed & si clerico cedatur actio contra laicum, ut si clericus trahat laicum ad forum ecclesiasticum etsi non fiat contra verba edicti, fit tamen contra mentem, ut infra eo. titu. ca 2. Nam ille incidit in uerba huius edicti, qui credens se conueniendum super re aliqua transfert rem illam in aliũ causa futuri iudicij mutandi à se, & suscipiendi ab illo in quem transfert rem; sed in mentẽ huius edicti incidit non in uerba, qui dum credit vel scit sibi aduersus alium competere actionem illam priuilegiato vel potentiori homini cedit causa futuri iudicij non mouendi a se, sed ab illo incoandi & perficiendi cui cedit, & in hoc casu cessio est, nulla & is qui cedit, amittit actionem ut hic. c. 2. & C. ne lice. po. l. nulla Clericus autem dicitur potentior laico ratione officij cuius contemplatione sortitur priuilegiũ quo ad forum. Nam aliàs ratione officij censetur durior aduersarius & potentior. ut. C. quod metus causa. l. si per impressionem. C si quacunque prædi. potesta. le. 1. & C. si rector prouin. le. vna Sic & tutor ratione officij censetur potentior pupillo, & ideo cessio ei facta contra pupillum non valet. ut. C. qui dari tuto. vel cu. pos. authen. minoris. Sed hoc qualiter esse potest, ut actione cessa clerico contra laicum, clericus trahat laicum ad forum ecclesiast cum, quum actor forum rei sequi debet secundùm canonicas & legitimas sanctiones? ut infra de foro compet. cap. si clericus. & capitu. cum sit generale, 11. quæstio. 1. cap. relatum & capit. experientiæ. & C. de iurisdict. omn. iudi. l. iuris ordinem. Respondeo, hoc locum posset habere in locis illis, in quibus consuetudo est, quòd clericus trahat laicum etiam reum ad forum ecclesiasticum, vt infra de fo. compet. c. si clericus. Vel aliter, posset clericus molestare laicum super re illa quam laicus possidet, super qua cessa est clerico

N actio,

actio, laicus cogeretur agere contra laicum super molestia, quam clericus ei infert. Et tunc clericus conuentus in foro ecclesiastico intentabit actionem sibi cessam per modum reconuentionis. Cessat autem hæc actio ex hoc edicto in quibusdam casib. ut ff. eo. ti. l. non solum. § 1. & l. ex hoc. § si quis alienauerit.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium quid sit.*
2 *Arbiter esse quis possit, & qui prohibeatur.*
3 *Compromitti an possit in causa matrimoniali.*
4 *Cōpromitti dēs ī imparē numerū, & quare.*
5 *Compromissum factum in duos an ualeat.*
6 *Compromissum an ualeat si duobus arbitris potestas assumēdi tertiū īcertū tribuatur.*
7 *Compromitti super quibus causis possit.*
8 *Arbiter an diebus feriatis pronunciare possit. & nu. 11.*
9 *Arbitriorum effectus qui sint.*
10 *Pœna in compromisso apposita, an possit contra partem non stantem in arbitrio peti.*
11 *Compromissum & iudicium in quibus conueniant, & in quibus differant. nu. 12.*
13 *Compromissum qualiter finiatur.*
14 *Pœna soluta ab eo qui non paret, an peti possit & iudicatum.*

De Arbitris. Rubri.

EXpeditis præparatorijs iudiciorum ad iudicia ueniamus. Sed quoniā ad instar iudiciorum arbitria sunt redacta. ut ff. eod. tit. le. 1. Nam arbiter partes iudicis assumit, ut ff. eo. ti. l. si de meis. alias Pomponius. § recepisse. Ideo prius de arbitris est uidendum. Videamus igitur Quid sit arbitrium. Item in quot debeat cōpromitti. Quis possit esse arbiter. de Quib. reb. ualeat compromitti. & Quis sit effectus arbitriorum. In quibus differāt iudicium & cōpromissum. & Qualiter finiatur compromissum.
1 Arbitrium † est trium actus personarum super ciuili quæstione, in quasi iudicio contendentiū. Nā & iudicans laborare debet ad inuestigandam ueritatem: ut 30. q. 5. c. iudicantem. Actor ad intentionē, & ad amplificandā causam. Reus ad extenuationē & ad cām diminuendam. ut 4. q. 4. c. 1. Vel sic diffinitur arbitrium secundum Azo. Arbitrium est causa in dicendo iure voluntarie posita cum certarum personarū interpositione, s. arbitri, actoris, rei.
2 Arbiter † esse potest qui non prohibetur a iure utporè liber homo, paterfam. sed & filiusfam. arbiter esse potest, etiam de re patris. ff. eo. titul. l. sed & filius. & l. quinetiam. Item libertus, sed non seruus. ut ff. eod. titul. l. Pædius in princip. & §. in seruum. Item non refert an arbiter sit integræ famæ, uel infamis, ut 3. q. 7. infames. § cognitores. & ff. eo. ti. l. Pædius. Sed secus in iudice. ut C. de dig. l. neque famosis. C. de infamibus. l. vna lib. 11. & inf. de excess. præl. c. inter dilectos. Prohibetur autem esse arbiter seruus, ut dictū est. Item mulier. ut inf. eo ti. c. dilecti. C. eo. tit. l. vltima, quia nec iudicare possunt. ut 3. q. 7. ca. infamis. §. tria. ff. de iudi. l. cū prętor. §. 1. & 33. q. 5. c. mulierem; hoc tamen fallit in quibusdā excellentibus fæminis, quæ ratione suæ excellentiæ & consuetudinis iurisdictione ordinaria & arbitraria vtuntur, ut d. c. dilecti, & aliquoties delegata. ut 12. q. 2. c. cū deuotissimā 8. q. 1. c. vereor. Item in laicum compromitti nō potest super rebus spiritualibus, ut inf eo. ti. c. cōtingit: quia nec de rebus ecclesiasticis laici iudicare ualent directe, vel etiam incidēter, ut inf. ti. prox. c. decernimus. inf. q. fil. sint legi. c. lator, nisi authoritate superioris suscipiāt cōpromissum. ut inf. eo. tit. c. per tuas, seu iudicium. ut 32. dist. c. præter. §. uerū; vel nisi hoc humilitas superioris inducat. vt 2. q. 7. c. nos si incompetenter: vel nisi hoc fiat ad tollendam oēm suspicionem contra clericum exortam. ut 2. q. 4. ca. haber, & c. Mennam.
3 Et notabis † ꝙ in causa matrimoniali nec in laicum, nec in clericum cōpromitti potest, ut sup. de in integ. resti. c. causam. Et hoc est verum in causa matrimonij carnalis: nam in causa matrimonij spiritualis compromitti potest in clericum, ut infra eo. ti. c. ex parte. sup. de elect. c. cū inter dilectos. Item prohibetur compromitti in furiosum, surdū, aut mutum, seruum, & minorem xxv. annis, maior autem xx. sed minor xxv. annis potest

test sumi in arbitrium sed restituitur si temerè auditorium recep.t, cum inter sit eius litibus non uexari. ut ff.eo.tit. l.sed si in seruum.§.1.& l.cum lege,& ff.de minoribus.l.minoribus.xxv.annis subuenitur. Item prohibetur compromitti in iudicē ordinarium, dicente lege: si quis iudex sit, arbitrium recipere eiusdem rei, de qua iudex est, in se ue compromitti iubere, prohibetur lege iulia,& si sententiam dixerit, non est danda pœnæ persecutio, ut ff.eod. titu.l.sed & si in seruum.§.1.& 3.q.7.c.infames.§.si quis uerò iudex: & est triplex ratio quare in ordinarium compromitti non possit. Prima, quia si nollet pronunciare, non esset qui eū cogeret, cum per ordinarium cogi debeat arbiter ad pronunciādum, ut ff.eo.ti.l.3. Secunda, quia si cōtingeret sñiam, quam ipse tulerit, impugnari, timendū esset ne eā defenderet animosè, ut C.de asses.l.nemo. Tertia, quia lex dicit arbitrū similē esse iudici, ut ff.eo.ti. l.1.& C.de iudi.l.rem non nouam, ergo est alius a iudice, quia cum inter utrunque similitudo notetur, aliquid simile esse sibiipsi non potest, & secūdum hoc intelliges illam l.sed etsi in seruū, sicut sonat, ut sint duo dicta, s. ꝙ iudex non possit compromissum recipere; nec in se compromitti iubere. Contra hanc sñiam facit consuetudo, frequenter enim in ordinarios cōpromittitur,& ualet quod fit, faciunt & multa iura ad hoc sup.de ele.c.causam.& c.cum inter dilectos inf.eo.ti.c.dilecti.& c.cū tēpore & c.ex parte. Similiter & in delegatos compromittitur, ut inf.de præbē.c.ni si inf.de præsump.c.literas inf.de rer.permu.c.exhibita, tu dicas ꝙ prohibitio legalis nō habet locum secūdum iura canonica. Vel si uelis sustinere illam l.sed etsi in seruum, dicas unum esse dictum l.illius, & sit sensus, iudex prohibetur recipere cōpromissum iubendo in se cōpromitti, ut illa uerba, in se ve compromitti iubere, sint expositio uerborum priorum legis. Quidam tamen dicunt, etiam secundum leges posse in ordinarium compromitti per Auth.ut diffe.iu.§.si uerò contigerit. colla.9. Sed certè auth. illud loquitur in arbitratore, hoc est in amicabili compositore. Potest enim ordinarius per amicabilem cōpositionem dissoluere quæ dubia sunt inter partes, ut ibi dicit.

4 Debent† aūt cōpromitti ī imparē numerū, quia numero impari Deus gaudet, s. in unum, aut tres, ut inf.eo.ti.c.1. Et ideo statutū est propter hominum ad dissentiendum facilitatem, ut ff.eo.tit.l.itē si unus.§.principaliter, & si cōtingeret tres nō concordare in eandē sñiam, obtineat sñia duorū, ut hic. c.1. Quod intelligo tertio præsente & contradicente, secus si absente, tunc enim sententia duorū non teneret, ut ff.eo.tit.l.si in tres & l.sicut. Quid si duo pronuncient, tertio præsente & tacente, ut nec contradicat nec consentiat, perinde habendum est ac si contradicat.

5 Sed † quæritur an ualeat cōpromissum si compromittatur in duos? Et uidetur ꝙ non, nam si dissentiant, res sine exitu futura est. Sed certè solitū est cōpromitti in duos, & ualet compromissū, & si non consentiunt, tunc ordinarius uel delegatus qui iurisdictionē sibi retinuit, pōt cogere duos certā eligere & tertiam ꝑsonam, ut in d.l.item si unus.§ principaliter,& sup.de offi.deleg.c.suspicionis, quis aliud obseruetur in duobus iudicibus discordantibus ac diuersas sententias ferentibus, quia illa sñia ualebit quæ à superiore confirmabitur, ut ff.de re iud.l.duo iudices.inf.de re iudi.c.ult.

6 † Sed si in duos compromittatur sic, ut si dissentiant tertium assumant, nec exprimatur is qui est assumendus, non ualet compromissum, quia possunt in assumēdo dissentire, ut in dict.l.item si unus.§.si in duos. infra eod. titul.cap.innotuit. Sed contra infra eod. titul.cap.cum à nobis. Ad quod respondėri poterit, quod ibi actum fuit de certis personis assumendis, quamuis non fuissent expressæ. Vel illud locum habet in mediatoribus seu ordinatoribus assumendis, secus in arbitris. Vel illud obtinuit ob reuerentiam legati, & simile infra, de accus.cap.ad petitionem. Vel dic, quòd illa est ratio quare non ualet compromissum factum in duos ita ut si discordes fuerint tertium assumant, quia & in assumendo poterunt esse discordes & sic sine exitu rės futura esset, quæ ratio cessat cum in unum compromittitur, & datur ei potestas alium uel

alios assumendi, & sic loquitur contraria
7 decre. Potest compromitti † super pecuniarijs causis & temporalib. potest & super spiritualibus, ut inf. eod. titu. c. non sanè & c. cum olim & c. ex parte, non tamen in laicum, ut inf. eod. titu. c. contingit. Sed in matrimoniali, liberali, uel criminali non compromittitur, ut sup de in integ. resti. c. causam § in matrimoniali. Et est ratio in causa matrimoniali, excellentia sacramenti. In liberali uerò, fauor libertatis, quæ maiores iudices requirit, ut ff. eo. tit l. non distinguemus. § de liberali. C. de peda. iudi. l 2. C. ubi causa sta. l. iam dudū C. ne insta. desec. l si pater. Arbiter autem non est magnus iudex, sed paruus, unde ipsius sententia non est per omnia sententia, ut ff. de his qui no. infa. l quid ergo §. ex compromissis, nec ei paretur nisi metu pœnæ, ut C. de arbi. l. 1. Et hæc eadem ratio locum habet, quare in criminali non compromittitur, ut ff. eod. ti. l. non distinguemus. §. Iulianus. & in l. præallegata, quid ergo. §. ex compromisso. & sup. de in integ. rest. c. cūm. Et est sciendum ꝙ potest agi inter partes, ut pronuncietur uno litigatorum præsente, & altero absente, ut ff. eo. ti. l. diem. § stari. Item ut unus ex arbitris pronūciet absentibus alijs, ut ff. eo. ti. l non distinguemus. §. cū in plures. Itē agi potest ut compromittatur in Titium uel in Seium, sed is cogetur pronunciare in quem litigatores consenserunt, ut ff. eod. ti. l. item si unus. §. item Pompo. Item agi potest, ut certo loco pronuncietur, alioquin ibi prounciabitur ubi compromissum est, ut ff. eo. tit. l. si cum dies. §. si arbiter. Item agi potest ut arbiter pronunciet, quod sibi uidetur dummodo ei uideatur secundum leges, ut in Auth. de iudi. §. antepe. Sed si actum est ut certam sententiā dicat, nullum est arbitrium, ut ff. eo. l. qualem.
8 † Item arbiter feriatis diebus pronūciare non potest, nisi in trib. casib. s. ꝓrote cogente, ut ff. eo. ti. l. si feriatis; vel de cōsēsu partiū, nā hoc īuenio ī iudice ff. de iud. l. si feriatis Item si dies cōpromissi sit exitura, ut ff. eod. tit. l. si de meis. alias Pomp. §. arbiter. Item agi potest, ut arbiter certo loco pronunciet, alioquin si certus locus non est adiectus in quo pronūcietur, ibi pronunciabitur ubi cōpromissum est. ut ff. eod titul. l. si cum dies. § si arbiter.
9 Effectus † arbitrorum est ut sententiæ arbitri stetur, siue æqua sit, siue iniqua, ut ff. eo. ti. l. diem. § stari, dummodo non sit cōtra leges sacras constitutiones, & sit solēniter lata, & dolo arbitri careat. Et sic non ob. C. eo. ti. l. arbitrorum. ff. eod. ti. l. ita demum. Stabitur inquam sniæ arbitri metu pœnæ, si pœna fuit cōpromissum uallatū, quia tunc nō emologabitur arbitriū i. nō confirmabitur snia per silentium. 10 dierum, si partes nō cōtradicāt, nec snia transit in rē iudicatā; sed si sniæ non stetur, agetur ex stipulatione ad pœnam, ut C eod. ti. l. 1. infra eo. tit. ca. per tuas. Sed si compromissum nō sit pęna uallatū, sed iuramēto, secundū canones ualet, ut infra eo. ti. c. cū tēpore, & cōpelluntur partes ad obseruantiā iuramēti ratione, ut inf. eo ti. c. nō sine. Sed secundū leges non tenet, ut C. eo. titu. auth. decernimus Si neutrum interuenit, & inf. 10. dies cōtradicitur sniæ, agi potest ad interesse, ut infra eo. ti. c. per tuas, si simpliciter sit compromissum sniæ stari, ut ff. eo. ti. l. diē § ul. Sed si nullo remedio cōpromissum ualletur, & sniæ infra 10. dies nō fuerit cōtradictū, emologatꝰ arbitriū, idest confirmatur silentio 10. dierū tacitè, uel expresse, si cōsenserint manifeste, tūc transit in rem iudicatam, agitur & excipitur ex ea, & mādatur executioni, ut C. eo. tit. l. cum antea. infra eo ti. c. per per tuas. Et quod dico compromissum uallari pœna, intelligo, siue pœna nūmaria, siue res alia fuerit uicē pœnæ promissa, ut ff. eod. ti. l. litigatores. §. & quod ait. Idē hoc intelligo, siue partes inter se pœnam adinuicē fuerint stipulatæ, siue arbitro pœna fuerit promissa; nam tunc arbiter pœnā exactā præstare, uel actionem cedere compelletur ei qui sniæ stabit, contra eum qui non stabit; quasi inter partes & arbitrum hoc tacitè actū uideatur, & ideo pro tāto debet haberi, ut ff de præscri. uer. l. si gratuita. §. 1. sed si unus litigatorum pœnam promiserit, alter non, compromissum non ualet. ut ff. eo. ti. l. si de meis.
10 † Sed quid si inter litigiosos cōpromittatur, & cum pęnę interpositione, & altera pars non stet arbitrio, nunquid altera pars pōt petere? Vr ꝙ sic

sic, ut infra eo. tit c. dilecti. in fi. Nã & alias auctoritate iudicis pœna petitur. ut 12. q. 2. c. episcopus qui mancipiũ. 23. distin. c. quãquã 16 q. 1. c. statuimus, 12. q. 2. c cũ deuotissimã. & c. in legib. 17 q 4 c. si quis cõtumax. & c. quisquis. & c. si quis domũ. & c. qui subdiaco. Sed contra. 12. q. 2. c. fraternitas, & quia religiosi nedũ pœnã, sed forte suũ capitale petere non debẽt cũ scãdalo aliorũ, ut 11. q. 1. c. aliud de pœ. di. 1. c. aliud infra de pœ. c. sententia. Sed puto qđ religiosi pœnã petere possunt, siue in pecunia pœna consistat, siue in alio, ut 1. q. 7. c. quoties. sup de ele. c. cũ dilectus; æquũ est. n. ut quis pœnã suæ contumaciæ reportet, ut ff. de coll. bo. l. 2. §. si cũ duob. ff. de tab. exhiben l. locum. Puto φ a quocũque pœna exigi põt, siue sit cõdõnalis, siue sit a iure inducta. Vel tunc tantũ con uẽtionalis potest peti secundũ Canones, cum petitur loco interesse, ut inf. de fideiusso. c pueniт, & c. constitutus, ff. de act. emp. & ven. l. pdia. Et sic non obstat decretũ illud fraternitas. Vel illud loquitur in foro pœnitentiali. Pœna verò adiecta in fraudẽ usurarũ secundũ utrunq; ius peti non põt, ut ff de act. empt. & vend. l. Iulianus. § idẽ Papinianus. Vbi aũt duæ ecclesiæ incidunt in pœnã conuentionalẽ, neu tra ab altera petere pot, sed fit compensatio, ut inf de pœ. c. cõstitutus. Compromis

11 sum † aũt & iudiciũ habent similia & dissimilia. Similia sunt in his, quia in utroq; libellus porrigitur, & in utroq; per libelli oblationem fit præscriptionis interruptio, ut C. eo. tit l. penu Item quo ad iuramentum calumniæ, ut C. de iu. calum l. 1. Item quo ad testes; qui recepti in uno valent in alio, ut C. eo. titu. l. penult. Item in vtroque ferenda est sententia in scriptis, ut C. de sen. ex breuic. reci l. una. C. eo tit. l. penult. Item in utroq; fit citatio per nũciũ, uel epistolam, ut ff. e. ti. l. sed & interpellatur. §. arbiter. Item tam arbiter quã iudex pronũciat diebus feriaris, ut ff. eo. titu. l. si feriatis, & ff. de feriis l. si feriatis. Item si arbiter non ueniat ad locum destinatũ cognitioni cõpromissi cã, pars illa quæ non uenit, contumax non habetur, ut ff. eodem titu. l. arbiter. Item sicut iudex sic & arbiter litem suam facit, si male pronunciat, ut C. de episcopis & clericis, l. si quis in conscribendo in fi. Diffe

12 runt † autem in his, quia coram arbitro locum non habet satisdatio de lite prosequenda, seu desistendo in iudicio, quia p his sufficit pœnæ promissio. arg. ad hoc in auth de litigiosis. § ad excludẽdas. i fi. quæ coram iudice locum habent, ut 3. q. 3. in c. offeratur, & in c. quod fieri. Item reconuentio coram iudice locum habet, ut inf. de mutu. petitio. c. 1 & 2. Sed corã arbitro non, ut infra eo. ti. c. cum dilectus. Itẽ iudex põt punire contumacẽ, ut inf. ut lite non contesta c. quoniam frequenter. ff si quis ius dicen. nõ obtem. l. j. Sed arbiter nõ, quia hoc solis iudicib. permissum est, ut ff. de iudi. l. 2. §. ult. Nec obst. l. non ex oibus, ff. eo. tit. quæ dicit arbitrũ posse punire contumaciã litigatoris, ibi enim loquitur in contumacia cõmissa, non in non veniendo, vel non respondendo; sed in non soluendo, quæ per arbitrũ si punietũ. quia deferetur alteri parti iurm in litẽ, ff de app. l. creditor. §. iussus. Vel loquitur illa l. non ex oibus, qñ hoc in cõpromisso conuenit in puniendo contumace. Itẽ in arbitris mora nõ purgatur, ubi dies præfigeт ab homine, ut ff. eo. tit. l. Celsus. secus i iudicib ut ff. si quis cau. l. & si post

13 tres. initur autem † cõpromissum lapso tempore, in quo existit cõpromissum, ut ff. eo. tit. l. si cũ dies. § si intra. & l. si quis. § arbiter. Item si unus ex litigatoribus bonis suis cedat, ut ff. eo. ti. l. item si unus. Item soluitur cõpromissum die, morte, acceptilatione, iudicio, pacto, ut ff. e. tit. l. nõ distinguemus. §. summa. & §§. sequẽtibus. Et quod dixi de morte, intell ge iudicis, ut ff. eo ti. l. item si unus. §. itẽ si plures & l. arbiter. Morte litigatorũ uel litigatoris nisi in compromisso hæredum uel hæredis mentio habeatur, ut ff. e. tit. l sed in-

14 terpellatur. † Sed quæritur, an pœna soluta ab eo qui non paret, peti posset & iudicatum? Respondeo non, duabus rõnibus. Primò quia qui sic ageret, contraria postularet, pœna enim petitur, quia nõ paret, iudicatũ verò, quia sentẽtiæ statur, & ideo tanquam petens contraria nõ auditur, ut inf de app c. sollicitudinem. C. de fur. l. 1. ff. qñ app. sit l. 2 C. de mu. patrimo.

mo.l. professio, Secundo quia sententia arbitri cum pena assumpti non agitur quia non transit in rem iudicatam, ut superius dictum est, & probatur. C. eo. tit. l. 1.

Finitur liber primus. Incipit liber secundus.

SVMMARIVM.

1 *Iudiciorum species quot sunt.*
2 *Iudicium unde dicitur, & quae sint iudicij partes.*
3 *Iudicium quibus requisitis constituatur.*
4 *Missio in possessionem non fit cum agitur inter duos de praelatura, licet contra electum contumacem procedatur, & quare.*
5 *Contumax, & quando puniatur in expensis.*
Missus in possessionem, quid iuris consequatur tam in personali, quam in reali. & num. 5 & 6.
7 *Repentino animo quae accidunt de facili ueniam merentur.*
8 *Iuramentum calumniae in quibus causis praestari debet.*
9 *Positiones quando, & a quo fieri debeant.*
10 *Offerens se probaturum per testes uel instrumenta, an ad positiones redire possit.*
11 *Interogationes iudiciales quando fieri debeant.*
12 *Iudicis officium quale esse debeat.*
13 *Sententia quando non sit statim executioni mittenda.*
14 *Iudicium qualiter finiat.*
Causae criminales terminari debent biennio, caeterae uero triennio. & nu. 15.
16 *Iudex ecclesiasticus supplet defectum iudicis laici, sed non è contra.*

De Iudicijs. Rub.

XPLICTIS quibusdam iudiciorum praeparatorijs, ad tractatum de iudicijs accedamus. Loquitur autem haec rubrica de iudicijs in plurali, & non de iudicio in sin
1 gulari, quia plura sunt iudicia. † Iudicorum enim. Aliud criminale. Aliud ciuile. Aliud ordinarium, Aliud extraordinarium. Aliud spirituale. Aliud temporale. De criminali loquitur infra eod. c. at si clerici & cap. cum non ab homine. De ciuili inf. eo. c. caeterum. & c. quia. G. De ordinario inf. eo. c. dilecti. & c. examinata. De extraordinario inf. eo. c. nouit. De spirituali inf. eo c. exhibita. De temporali inf. eo. c. uenerabilis Potest & septima species adijci ut dicatur. Aliud spirituali annexum, ut inf. eod. cap. quanto. Sed certe non puto necessarium, hanc speciem addi. Nam causa iurispatronatus, quae dicitur spirituali annexa, uere spiritualis est, id est, de re spirituali. Vnde iuspatronatus uendi non potest, ut inf. de iure patrona. cap. quia clerici, nisi cum uniuersitate transeat, ut inf de iure patrona. c. cum secundum. Dicitur autē causa iurispatronatus annexa spirituali propter quoddam accidens iuris patronatus, quia cadit in laicum, & possideatur seu quasi possideri ab eo, cum nullum ius spirituale possidetur a laico preter istud. Et praeter ius funerandi ut ff. de mortuo infe. l. 1. Et praeter ius eligendi, si ex priuilegio cōpetat, ut inf. de iure patro. c. nobis. Videamus igitur quid sit iudiciū; Vnde dicatur. Quae sunt partes iudicij. Quae sint necessaria ad constituedū iudicium. Qualiter & quādo iudicium perducatur ad effectum. & Qualiter finiatur. Iudicium describitur, sicut & supra descripsimus arbitrium in prima rubrica, eo ex- 1
cepto quod iudicium est de re ciuili & de criminali, arbitrium autem de ciuili. Idem
2 eo excepto, quod iudicium necessario, arbitrium uoluntariè subijcitur. Dicitur † autem iudicium quasi iurisdictio prius uerò inquisitio uocabatur, ut inf. de uer. signi. c. forus. §. cōstat. Quae autem sint partes iudicij legitur inf. de proba. c. quoniam contra falsam. † Ad constituendum iudiciū
3 necessaria est libelli oblatio, & litis cōtestatio de quib. dicemus inf. de specialibus rubricis. Itē ad constituendū iudiciū considerandaest persona illius, qui pro iudice residet, an sit iudex, & si sit, an ius eum iurisdictionē exercere permittat. Si enim non sit iudex, coram eo non ordinatur iudicium, & si consensus partium intercedat, ut C. de iurisdi. omn. iudi. l. priuatorum. Nam pactis priuatorum iuri publico

blico nõ derogatur, ut inf. de foro comp. c.si diligenti. ff. de pactis. l. ius publicum, Et ideo dico si sit iudex, sed ius iurisdictionis eius exercitium nõ admittit. Hoc dico propter excommunicatũ corã quo iudicium nullum, & sententia nulla, uel saltem annullãda, ut inf de sen. & rei iud. c. ad probandum. Hoc dico propter iudices seculares, qui clericos etiam uolentes & consentientes iudicare non possunt, ut infr. de foro compet ca. si diligenti. & inf. eod. c. qualiter. 11. q. 1a. c. inolita. & c. placuit. & ideo iudicium nullum, ut inf eod. tit. c. at si clerici. Item nec coram hæretico iudicium constituitur, ut inf. de hæreti. c. excommunicamus. in uersic. qđ si forte. Item sunt quidam alij qui iudices esse non possunt, & ideo coram eis non ordinatur iudicium. Legibus enim prohibentur esse iudices infames, & turpitudine notati, ut ff. eod tit. l. cum prætor. §. non autem. ff. de sena. l. 2. C. ad le. Iul. repetun. l. ulti. C. de dignita. l. 1. & 2. C. de infa. l. 1. & inf. de exces. præla. c. inter dilectos Natura impediuntur surdus, & mutus, & perpetuò furiosus. Moribus ut fœminæ, & serui, ut in d. l. cum prætor. ff. de re. iuris. l 2. sup. de arbit. cap. dilecti. & de pę & re. dist. 1. c. noua quædam. 3. q. 7. cap. infamis. 5. tria. ĩ prin. 33. q. 6. c. mulierem. Item coram episcopo non constituitur iudicium in diœcesi aliena. ut 9. q. 2. c. non inuitati. & c. 1. & 2. ff. de iuris. om. iudi. l. extra territoriũ. Item non constituitur iudicium maioris coram iudice minori. ut 21. dis. c. inferior. ff de arbi. l 3. in fi. & l. 4. Imò nec par in parem habet imperiũ ut ff. ad Treb. l. ille a quo. §. tempestiuũ. nisi maior subijciat se iudicio minoris. ut 11. q. 1. c. peruenit. & 2. q. 5. c. mandastis. & c. audistis. Vel si maior delinquat in territorio minoris. ut C. ubi de crimin. agi. opor. auth. qua in prouincia. Item non constituitur iudicium, cum quis in sua causa iudicat. ut C. ne quis in causa sua index sit uel ius sibi dicat l. uni. Nec causa filii constituitur coram patre, ut ff. de iuris. om. iu. l qui iurisdictioni; nisi causaliter cum parcissimè ius pro quibusdam dicitur, ut ff de offi. præsi. l. senatusconsulto. Item non constituitur iudicium coram uno ex duobus iudicibus delegatis, uel corã duobus ex tribus, ut sup. de offic. delega. c. causam. & c. cum causa & c. prudentiam. in prin. Item non constituitur iudicium coram eo, qui præsidet auctoritate falsarum literarum ut inf. de crimi. fal. c. super eo. ff. de iudi l. si prætor, uel uerarum. s. quæ iam per mortem delegantis re integra expirarunt, si de hoc fuerit exceptum, ut supra de offi. deleg. c. relatum. Item coram legato, uel delegatis ipsius post egressum de prouincia, ut supra de. offi leg. c. ulti. & alios casus poterit studiosus quilibet cogitare ubi ex defectu præsidentis non constituitur iudicium. Item ex defectu actoris, ut si sit excõicatus, ut inf. de exceptio. c. exceptionem. Item si sit seruus, nisi in certis casibus, ut ff. de iudi l. uix certis ex causis. Item si monachi sine iussu suorum abbatum seu priorum. ut. 16. q. 1. c monachi, mortua est. n. in talibus uox eorũ. ut 2. q. 7. c. placuit. & c. nullus Item si minor. 25. annis sine tutorum authoritate. ut C. qui legi. perso. ha. in iudicio, l. 1. & C. de iudi. l. properandum, in fi. Item pater & filius generaliter inter se agere non possunt. ut ff. eo. tit. l. lis nulla. Item ex defectu rei non constituitur iudicium, ut si agatur contra pupillum indefensum, ut ff. de re iud l. contumacia. In his igitur & similibus, in quibus defectus fuerit uel ex parte iudicis, uel ex parte actoris, uel rei, cum per istas habeat iudicium ordinari, nõ constituitur iudicium, ut superius dictũ est. Nã in oĩ negocio hæ personæ quæruntur, iudex, actor seu accusator, & reus. Sunt ẽt necessarij testes, ut inf. de uerb. sig. ca. forus. §. in omni. Quod uerum est in omni negocio dubio, ne sit obiectũ de notorio ubi testes nõ sunt necessarii. ut sup. de fili. presbyt. c. quoniam. nec accusator. ut sup. de accu. c. euidẽtia. Itẽ hoc intelligo in omni negocio in figura iudicij tractãdo, ne sit obiectio de iudicio inquisitionis, in quo fama habet̃ loco actoris uel denunciatoris, ut inf. de accu. c. qualiter Nomine aũt testium intelligo triplex genus ꝓbationis, testium, instrumentorum, & argumentorũ, ut in d c. forus § cũ. Iudicio igitur ritè ordinato, ut dictũ est, sic ꝑducitur ad effectum, si contriu

g. factorem ad esse, reum uero abesse, citatur per nuncium uel epistolam, ut de hoc plenius no. sup de offi. deleg. c. prudẽtiam § in summa; citatur inquam tribus edictis, hoc est, tribus uicibus, seu tribus denunciationibus, uel una pro omnibus peremptoria, prout iudex ordinẽ uel cõpendium edictorum duxerit moderandum, ut ff. eod. titul. l. ad peremptorium. & ll. seq 24. q. 3 c. de illicita. C. quõ & qñ iudex. l. tres denunciationes. Quælibet autem denunciatio continet. 30. dies ut in Auth. de litig § omnem, coll. 8. C quõ & quan. iudex, auth. qui semel, quidẽ tñ dixerunt ꝙ cũ auth. illa loquatur in actore, certe lex uetus, C. eo. ti. proponebatur, quæ dicit quamlibet citationem continere debet decẽ dies, non corrigitur in reo, stabit ergo; quod enim non mutatur, quare stare prohibetur? ut C. de testam. l. scimus. Sed putamus & in reo correctam, ut quod dicit authẽ. in actore, locũ habeat & in reo; quia non debet licere actori, quod reo non licet. ut ff. de reg. iur. l. non debet.

4 † Potest tamen iudex necessitate ingruente peremptoriũ maturare, ut inf. de appe c. 1. sup. de offi. deleg c. cõsuluit. & in d. l. ad perẽptorium, cũ seq. ll. Si nõ uenerit, mittetur actor in possessionẽ rei petitæ, si realiter agebatur; uel in possessionem rerum ipsius rei iuxta mensuram debiti declarati sacramento actoris, ut in Auth. de exhiben. §. si uero etiam quidã iurent. colla. 5. & hoc si personaliter agatur, ut distinguitur hęc materia. inf. ut litenõ contest. c quoniam frequenter. Sed si locũ non habeat missio tunc in locum missionis succedit excõmunicatio, sic intelligo. inf. ut lite nõ contest ca. tuæ Sunt quædam in quibus nõ habet locum missio, uerbi gratia, cũ agitur inter duos de prælatura; licet enim procedatur contra electũ contumacẽ, ut inf. ut lit. non contest. c. quoniam frequenter; non tamẽ aliter in possessionem mittatur, si duo de prælatura contendant, ne si ex secundo decret. postmodum fieret missio, ageret ut prælatus, & si forte ius in electione nõ habeat, deciperet forte animas subiectorum, quod esset absurdũ, ut sup. de ele. c. dudũ. Et idem dico in causa matrimoniali, nam in ea timendum esset, ut missus in possessionem ex secundo decreto ageret ut maritus, cum in ueritate maritus nõ sit. Vbi tamen non de prælatura ecclesiæ, sed de ecclesia agitur inter duos episcopos, uel inter duo collegia tanquam de proprietate, non de titulo, sicut dictũ est, & probatur. ut 16. q. 3. c. inter memoratos, locũ habet missio, inf. de eo qui mitti. in posses c. 1. & 2. Nam & de duabus ecclesijs tanquam de proprietate locum habet permutatio, ut tamen temporale nõ detur pro spirituali. uel e conuerso, ut infra, de rerũ permu. c. ad quæstiones. sed si contumax uenerit infra annum pręstita cautione de iudicio sisti, ut in d. c. quõ frequẽter. § in aliis, & inf. de eo qui mitt. in posses. c. cum uenisset. & C. de bonis auto. iu. po. authen. & qui iurat, ac exhibita satisfactione congrua expensarũ ut in p̃dicto §. in aliis. & C de iudic. l. sancimus. C. quomodo & quando iudex, authen. qui semel recuperat possessionem restitutis expensis factis circa iter, circa ingressum litis, & sallaria aduocatorũ, ut C. de accu. l. quæ crimen & d. l. sancimus.

5 † Inuenio etiam contumacem teneri ad expensas faciẽdas, ut sup. de in integr rest. c. auditis. Si non uenerit infra annũ fiet missio ex secundo decreto. De natura primi & secundi decreti dicam inf. de eo qui mitti. in poss. Facta igitur missione ex secundo decre. non restabit reo quęstio de proprietate, ut in d. c. quoniã frequenter. §. in aliis. C. ubi in rem actio. l. 2 in fi. Fiet enĩ de possessore petitor, ut C. quõ & quãdo iu l. consentaneum inf. de dol. & contu. c. prout in fi. Nam misso non daretur in rem actio, cum possideat. ut insti. de accu in prin infr eo. tit. c. examinata. Vnde quod dicit illud c. quoniam frequenter, aduersæ parti defensione legitima reseruata, exponitur defensione, id est, impugnatione. Et similis expositio. 8. di. c. quo iure defendis, id est, uendicas uillas ecclesię. Vnde ꝙ ibi dicit de defensione, alibi dicit, allegatione in eo c. §. quod si super, in fi. Et hæc omnia locum cum habeant in reali, quid in personali? uidetur idem. Nam illud c. quoniam, dicit in fin. quòd reus passus missionem ueniens infra an-

nūm vel post annū audietur; iuxta distinctionē in alio casu superius annotatā. Sed certè nō videtur, q̄ superior distinctio locū possit habere in personali ante annū, vel post annum. Ante annū non, quia in reali missus ex primo decreto incipit possidere, & præscribere posse; habet. n. iustū titulum. Nam iuste possidet qui authoritate prætoris possidet ut ff. de acq. poss. l. iuste possidet. Habet ēt & bonam fidē, credit enim rē petitam suam esse, & ideo p̄scriptio locū hēt. ut inf. de præscr. c. si diligenti; quod in hoc prætorio pignore assignato pro mō debiti non cōtingit. ut ff. qui satis. cog. l. sciendum §. creditor. ff. de usuca. l. non solum. Item post annum non habet hæc auxilia; nam in reali post annū missus in possessionem possidet incōmutabiliter, & irreuocabiliter, nisi de proprietate ab aduersa parte cōuincatur. sed in personali non est ratio, quare reus veniens post annū non recuperet possessionem præstita cautione, & restitutis expensis. Et est ratio istarū diuersitatū ante annū, & post annum; quia in reali dico meliùs habere in re, vnde non est mirū si incipio possidere ac præscribere; & post annum efficiar verus possessor. Sed in personali, nec peto rem illā in cuius possessionem mittor, nec dico me habere ius in illa. Respondeo, similitudo notari p̄t inter realē & personalē ante annum, & post annū sic; quia sicut in reali reus ueniēs infra annū recuperat possessionē præstita cautione ac restitutis expensis, sic & in personali, quāuis inter hæc duo quo ad præscriptionē differentia inueniatur. Item & post annū pōt similitudo notari, ut sicut in reali missu possidet donec aduersarius probet de proprietate, sic & in personali missus in possessionem possidet pignus prætorium, donec de debito liqueat, misso probante debitum. Et in hoc differt a reali. Vel secundùm alios, passo missionem non probante indebitum vel solutum; eo enim ipso q̄ reus non probat indebitum vel solutum, constat de debito, & hoc propter authoritatem secūdi decreti. Quod tamen prius dictum est magis placet. Si ergo de debito constat, tenebitur pignus prætorium, donec satisfiat: & res commodata tenebitur loco pignoris iuris authoritate propter expensas, ut ff. de furtis. l. creditoris. §. dominus. ff. commodati. l. in rebus §. vlt. & accedunt ad hoc. ff. de leg. 1. l. filiusfamilia. §. diui. ff. si seruitus vendi l. si cuius. ff. de leg. 2. l. filiusfam. §. diui. ff. de no. ope. nun l. si priusquam. Sed si actor non veniat reo veniente, licet scd̄m cursum causarum reus absoluatur statim ab obseruatione iudicij: tn̄ s. n. iura actor citandus est tribus edictis, vel vno p̄ omnibus edictis continentibus spaciūm triū mensium: vel fortè citatio facienda est reo postulante, idest, si postulauit: & tunc si non venerit, absoluetur reus ab obseruatione iudicij cū non sit de causa liquidum vt C. de iudi. l. properandum. §. 1. & dabitur actori annus, infra quem si causam prosequi detrectat, iudex auditis allegationibus partis præsentis pronunciabit diffinitiua, si de causa liqueat. Si uero infra annum ueniens iterum causam deserat, ab omni cadit actione ipso iure, ut C. quom. & quan. auth. qui semel. Nec mireris si durius agitur in hoc cum actore, ut procedatur contra eum ad diffinitiuam lite non contestata, & ut cadat ab actione ipso iure, quam cum reo, in quo talia non contingunt. Nam quicquid fauoris indulgetur actori, & reo uidetur concessum per regulam illam. ff. de regu. iur. l. non debet. Sed hoc non conuertitur, ut ff. de ferijs. l. ult. & C. de tempo. in inte. rest. pe. l. ult. Et hæc locum habent, cum lis non est contest. uel quasi contest. Nam si sit quasi contestata, vt cum agitur contra inquilinum vel colonum qui nomine possidet alieno, q̄ dēt statim dominum in iudicio nominare, dato certo termino, infra quem veniat vel mittat, quod si non fecerit, sed in sua contumacia perdurauerit, lis intelligatur quasi contestata, quantum ad interrumpendam longi temporis præscriptionem a die, in quo inquilinus conuētus extitit vel colonus: Quod contingit propter duo, & quia colonus fuit conuentus, & domino certum tempus assignatum ut veniret, vel sufficiē tem mitteret responsalem, quo neutrum facere procurante iudex cum legitimis edictis euocabit: qui si in contumacia sua perman-

permanserit, negociū summatim examinans fortè recepto uno de testibus, quos actor producere intendit, uel uiso instrumento per quod probare intendit, uel ēt delato iuramento actori, ꝙ non calumniosè moueat qōnem ar. ff. ad exhiben. l. thesaurus. C. de fide instr. l. ult. sup. de ele. c. cū dilectus inf. de excep. c. pastoralis. in fi. de testi. spol. c. lr̄as, in Auth. de testibus §. quia uero. colla. 7. inf. de testib. c. in causis, & c. significauerunt, mittet actorem in possessionem rei petitæ reseruata quęstione proprietatis absenti, ut in d. c. quoniā frequenter §. ꝙ si sup rebus. & C. ubi in rem ac. l. 2. Sed obstat. inf. de dol. & contuma. c. prout, nam ibi dicit ꝙ si reus uenire contempserit, causam, utpote lite quæ ingeritur contestata, diffinitiua sententia terminetis. Ad quod responderi poterit, ut dicatur quod ibi, utpote, est ueritatis expressiuū. Et simile quasi modo geniti. Et alibi, uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre. Vel est ibi speciale in odium ipsius calumniosi, qui toties litem delusit; sicut & speciale hic diximus in illo, qui interrupto anno litem defert, ut C. quom. & quan. iud. auth. qui semel. & diximus sup. hoc in eod. §. Si uerò lis sit uerè contestata, quod qualiter fieri habeat, dicam infra de litis contest. tunc si reus contumax fuerit, & liquet de causa uel liquere possit, procedatur ad diffinitiuā, ut 3. q. 9. c. decernimus. C. de iud. l. properandum. §. sin autem & gestis; sed si liquere non posset, fiet missio in possessionem, quæ non recuperatur per cautionem, ut C. quom & quan. iudi. l. consentaneum, & idem fiet actore per contumaciam absente. Nam illa auth. qui semel, loquitur quod in actore locum habet lite contestata, & etiam si lis cępta non sit. Hæc omnia locum habent cum alter litigantium contumax est in causa ciuili. Cęterum si in criminali reus contumax fuerit, excommunicatur qui si infra annum ab excommunicatione non uenerit in principali negotio non auditur, sed interpretatione iuris pro cōuicto habetur, ut a 1. q. 3. c. rursus. Et idem dico in causa ciuili, in qua missio locum nō habet, ut eisdem c. & q. c. quicunque. Si actor non uenerit, excommunicatur, ut 5. q. 1. c. quidā. Sed si postmodum ueniat, & se pœnitere proponat, audietur ut inf. de accu. c. licet. & 2. q. 3. c. si aliquem pœnituerit & cap. si quis iratus. Nam post libelli oblationem licet desistere sine pœna ut ff. ad Turpil. l. quæsitum. ff. de in ius uoc. l. libertus, tenebitur tamē iniuriarum pro eo ꝙ infamauit, ut ff. de iniur. l. item apud Labeonem. § si quis libellus. Sed si post litē contesta. contumax fuerit accusator, uel non probauerit, de calūnia tenetur, ut 2. q. 3. per totum, nisi iudex inueniat eum promissione testium deceptum, ut 2. q. 3. ca. Paulū, uel ex temeritate, seu calore iracundiæ accusasse † Temeritas enim facilitatem uenię continet, & inconsultus calor calumniæ uitio caret. Et ob hoc nullam huic pęnā irrogari oportet, ut 2. q. 3. c. Euphemiū §. notandū, in fi. Partibus autem sic in iudicio constitutis, & sic ordinato iudicio de personis, ab actore reo libellus est porrigēdus; nisi talis sit causa, in qua sine scriptis agatur, de quo notabo inf. de libel obla. Fiet ēt contestatio litis, si est talis naturæ causa, ut in ea locū habeat contestatio litis; & de hoc plenius dicam inf. de litis contest. Item † præstabitur iuramentum de calumnia, si nō sit cā spiritualis, uel si sit spiritualis, tunc præstabitur iuramentum de ueritate dicēda, ut dicam inf. de iura. cal. † Fient positiones, ut sup. de ele. c. dudum inf. de lit. con test. c. uni, quæ fieri debent post iu͞rm, eo ꝙ fieri habēt per iuramētū. Vnde & positio actoris fit per sacramentum, & respōsio rei per sacramentum; & ex positione actoris, si contra se ponat, actor excluditur; & ex responsione rei reus conuincitur, & pro confesso habetur. Propterea autem fieri debent positiones post litem contest. & post iuramētum de calumnia uel de ueritate dicenda, quia loco probationum succedunt; probationes autem in principali locum non habent nisi lite contest. Vnde cum in locum probationum succedant, & inuentæ sint ad releuationem oneris probationum, sciendum est, ꝙ id solum uenit in positionem, quod uenit in probationem; & ideo non uenit negatiua, quæ non potest probari, ut 6. q. 5. c. actor.

r.c.actor.infr.de cã poss. c. cum ecclesia. Quod uerum est directè, ut infr. de prob. c. quoniam, in prin. Et sic non obstat inf. eo. ti. de proba. c. ex literis. & c. tertio sup. de renunciatione; super hoc nec pt poni. Item sicut id, qd probatũ nõ releuat probantem, probari non potest, ut C. de proba. l. ad probationem; sic & id, quod positum non releuat ponentem, poni non potest. Item similia, & contraria, & impertinentia poni non possunt, quia nec probari. Veruntamen cautus & subtilis aduocatus contraria ad diuersa, similia ad dissimilia, impertinentia ad pertinentia reducit mutatis uerbis sed sententia retenta; nisi prudentia iudicis prudentiam ad

10 uocati præcellat. † Sed quid si pars aliqua offerat se probaturam per testes uel instrumenta, nunquid ad positiones redire potest? Respondeo non, puto enim cũ potuerit releuari, & grauari elegerit, mos ei gerẽdus est, ut ff. de pb. l. certa. Et sibi imputet, qui p nouo beneficio uetus grauamen elegit, ut C. de iure delib. l. ult.

11 §. sin autem. † Item fient interrogationes iudiciales, quæ locum habent usq; ad sẽtentiam, ut ff. de interrog. acti. l. ubicunq;

12 † Et sic iudex per positiones partium, & per interrogationes, per probationes, præsumptiones, indicia, & argumenta ueritatem inuestigabit, ut 30. q. ulti. c. iudicantem; ut tamen iudex non suggerere, sed requirere uideatur, ut ff. de quæst. l. 1. §. qui quæstioni. Item patienter audiat aduocatos disserentes hinc inde, ut ff. de offi. procõ. l. nec quicquam. §. circa, sic tamen ut non nascatur cõtemptio dignitatis, ut ff. de offic. præsidi. l. obseruandum. Facta igitur disputatione a partib. & conclusione secuta iudex combinato concilio peritorum sententiam dictabit, ponderabit, & emendabit, & sic in scriptis rediget, ut C. de senten. ex breui. reci. l. 2. in fin. nisi sit causa in qua pronunciandum sine scriptis, quod in quibus casibus contingat, notabo infr. de libel. obl. Et tandem præsentibus partibus, uel altera per contumaciam absente, sententiã recitabit, post recitationem non licebit aliquid detrahere; sed nec addere, nisi de fructibus, sumptibus, & similibus quæ pertinent ad consequẽtiam priorum statutorum, & hoc eodem die, ut ff. de re iudic. l. Paulus. Sed si pars illa, quæ non interfuit recitationi sententiæ, uenerit iudice adhuc pro tribunali sedẽte, audietur, ut ff. de in inte. resti. l. diuus. Sententiam uero latam non mandabit executioni usque ad x. dies, eo quòd infra illos poterit appellari, ut ff. de uerb. signi. l. si qua pœna. Infra hos autem dies connumerabitur dies ille, in quo sententia recitata est. Nam secundum antiqua iura ille dies cõputabatur in biduo uel triduo, in cuius locum succedit decendium, ut 2. q. 6. c. biduum. Item computabitur in numero 5. dierum secundum legem Theodosianã, ut 2. quæst. 6. ca. propter superfluam. Lapsis igitur x. diebus non interposita ap-

13 pellatione iudex exequi debet † sententiam in criminali causa statim, ut 2. q. 1. ca. sicut, & C. de pœnis. l. cum reis. nisi in quatuor casibus. Primus est, cũ princeps iracundia motus seuerius iudicauit, ut C. de pœnis. l. si iudicari. 11. q. 3. c. cũ apud. Secundus est, cum sententia capitalis fertur in mulierem prægnantem, differtur executio usque ad tempus partus, ut ff. de pœnis l. prægnantis. Tertius, cum sententia fertur in seruum ratiocinijs obligatũ; differtur enim sententia donec domino ratiocinia reddat, ut C. de bo. proscri. l. 1. Quartus, cum insula est a principe assignãda, ut 2. q. 6. c. biduum. In his ergo casibus iudicibus immodicè sęuientib. freni temperies adhibetur, ut C. de tutt. reo. l. 2. Si autem fuerit causa ciuilis & actio personalis, differtur executio usq. ad quatuor menses, ut supra, de offi. deleg. capit. quęrenti, si actio est realis, tunc statim sẽtentia executioni mandatur, ut instit. de offic. iudic. §. 1. Verum si a diffinitiua fuerit appellatum, iudex patienter admittat, nec putet sibi iniuriam fieri, ut C. de appel. l. & in maioribus. Nec debet appellanti conuiciari ut ff. de appel. l. illud sciẽdum, sed nec iudici ab appellato, ut ff. de iniurijs. l. iudici, licet talis iniuria per appellationem fieri uideatur iudici, a quo fuerit appellatum, ut C. de episc. audient. l. 3. propter quam iudices prouocari, & uelle ulcisci solent, sicut & cum recusantur,

tur, ut sup. de offic. deleg. c. suspicionis; & pendente appellatione possunt recusari in alijs causis ab his, qui eos taliter prouocarũt, ut inf. de appe. c. ad hæc & c. proposuit & sic iudicium producitur ad effectum. Nunc autem restat uidere qualiter iudicium finiatur. Finitur autem iudicium pluribus modis, tempore, sententia, prohibitione, status mutatione. Tempore, ut criminales causæ biennio, ut C. ut intra cert. tem. crimi. cau. termin. per totum, cæteræ triennio, ut C. eod. titul. l. properandæ. Sententia, quia iudicium finem accipit ex re iudicata, ut inf. de sent. & re iudi. c. iurgantium. Prohibitione, ac status mutatione, quia iudicium soluitur uetante eo, qui iudicare iussit, uel eo, qui maius imperium in eadem iurisdictione habet; uel si ipse iudex eiusdem imperij esse cœperit, cuius est qui iudicare iussit, ut ff. eo. ti. l. iudicium. Saluis his, quæ notauimus alias, quibus modis iurisdictio finiatur, ut supra de offic. ordinan. § fin. t.

15 † Et quod dixi criminales causas biennio terminari, uerum est: sed aliquando certiori tempore restringuntur, ut C. ut omnes tam ciuil. quam mili. l. 2. in fine in Auth. ut clerici apud proprios episcopos. §. si tamen, colla. 6 C. de naufra. l. de submersis, lib. 11. C de dolo. l. ulti. Sunt etiam quædam ciuiles, quæ usque ad triẽnium non perducuntur, ut C. de decur. l. generali. lib. 10. C. de ædifi. priua. l. ult. in quibusdã enim mora periculosa est, ut supra de elect. cap. cum inter. infra ut lite non contestat cap. quoniam frequenter. 100. distinct. cap. quoniam supra de translā. præla. c. inter corporalia. ff. de dãno interfect. l. 1. Sed uidetur ꝙ lex illa quæ loquitur de triennio corrigatur per decre. inf. eod. tit c. uenerabilis, quæ dicit non obstare exceptionem de triennio. Ad quod respondeo, lex illa non est correcta quia illa excipit causas spectantes ad publicam functionem, spectat & causa ecclesiæ de qua loquitur decre. ad publicã functionem, eo quod ius publicum in sacris & sacerdotibus consistit, ut 1. distin. cap. ius publicum. Vel sicut lex excipit causam fisci, ut in ea locum non habeat lapsus triennij, sic decre. excipit causam Christi, id est ecclesiæ. Vel decr. illa loquitur, cum causa protrahitur ultra trienniũ per cauillationes & subterfugia rei, ut in ipsa litera continetur. Si ergo triennium transeat, perit instantia iudicij, perit processus, l. d non pereunt gesta redacta in scriptis per manum publicam authoritate iudicis, ut C. de re iudi. l. gesta. in Auth. ut fratrum fi. §. illud quoque collat 9. In

16 summa notandum † est, ꝙ quamuis deficiente iudice seculari succedat ecclesiasticus, ut inf. tit. prox. c. cum sit generale & c. licet, in fine, non tamẽ hoc cõuertitur, ut if. eo ti. c. qualiter Nec ob. Auth. ut clerici apud proprios episcopos. in prin. col la. 6. & 11. q. 1. c. si quis cum clerico. Nam puto illis iuribus derogatum: Nec de diuersitate superioris mireris. Nam olim omnes causæ clericorum & laicorum deferebãtur ad sacerdotes, ut inf. qui fil sunt legitimi, c. per uenerabilem 11 q. 1. c sacerdotibus, & c. relatum. 2 q. 5. ca. si quis presbyter. Et ideo si laicus redeat ad suũ primatium forum non uidetur eius conditio deterior fieri; sicut nec dotis conditio fit, si ad suam naturam redeat, ut ff. de pact. l. si unus §. idem dicemus Sed clericus priuilegiatus est circa forum, & tali priuilegio cui renunciare non potest, ut inf. ti. prox. c. si diligenti.

SVMMARIVM.

1 *Forum quid sit, & quid forus, & unde dicatur, ac ex quibus consiet.*
2 *Forum quot modis quis sortiatur, & de iurisdictione alterius efficiatur. & num. 3. 4. 5. 6. & 9*
3 *Contractus & crimen in quo parificentur.*
4 *Domicilium quid sit, & quot modis haberi possit, & nu 5*
7 *Causæ in quibus iurisdictio pertinet ad iudicem ecclesiasticum, etiam si inter seculares uersantur, uel quamuis seculares conueniantur.*
8 *Crimina quæ sint ecclesiastica, de quibus iudex ecclesiasticus tam clericos, quàm laicos punire potest.*
10 *Iuri introducto in fauorem alicuius an possit renunciari.*
11 *Clericus an foro ecclesiastico renunciari ualeat,*

leat, & adire secularem, & nu. 15.

12 *Dispositio auth habita. C ne fil. pro pa. in quibus scolaribus locum habeat.*

13 *Feudalis quæstio coram quo agere debeat.*

14 *Privilegiatus quando eximatur a foro, & quando non obstante suo privilegio possit conveniri.*

16 *Clericus ut iurisdictionem non sui iudicis prorogare possit, quæ requirantur.*

17 *Domicilium clerici in quo constat.*

18 *Miles delinquens an ad magistrum suum remitti debeat.*

De Foro competenti. Rubrica.

QVIA rei ad iudicia uocati frequenter de foro excipiunt, solet plerunque dubitari, quod forum reus sic excipiens sequi debeat. Et ideo post tractatum de iudiciis sequitur rubrica de foro competenti. Videamus igitur. Quid sit forum Vnde dicatur. Et ex quibus causis forum metiamur, uel sortiamur. Et an quis possit proprio foro renunciare, & alterius adire.
1 † Forum est idem quod tribunal. Sed forus est exercendarum litium locus a fando dictus, siue a Foroneo rege, qui primus Græcis legem dedit, ut inf. de uerb. sig. c. forus, in prin. & 7. dist. c. Moyses. Constat aūt forum ex tribus. Ex causa, ex lege, ex iudicio, ut in d. c. forus. §. cōstat. Aliquādo dr̄ forum, locus in quo ius redditur, appellatione collata ab eo qđ fit, in eo ubi fit; quem locum determinare hoc modo possumus ubicūque iudex salua maiestate imperij sui, saluoque more maiorum ius dicere constituit, ut ff. de iusti. & iu. l. penul. Et fortè locus, in quo ius redditur, dicitur forum similitudinariè; quia sicut forum vocatur locus, in quo multi conueniunt inferentes res venales, & deferentes res emptas; sic & in foro iudiciali multi veniunt inferentes lites, & quæstiones & diffinitiones inde deferentes.
2 Sortimur † forum quatuor modis uel causis, quæ singulariter in singulis attenduntur. Ratione delicti; quia delinquens, nedū in loco domicilij, sed ubi reperitur, & ubi delinquit, poterit conueniri, C. ubi de crimine agi oporteat auth. qua in prouincia. Authē. ut nulli iudicium. §. si verò quis comprehensorum. colla. 9. & 6. q. 3. c. placuit. & 4 q 6 c. 1. Item ratione contractus, ut nomen contractus ponaī pro omni pacto, uel quasi contractu, ut si quis gesserit alterius negocia, uel tutelam, ut ff. de iudic. l. hæres absens, & l. omnem obligationem. Poterit igitur, qui contraxit, conueniri, & ubi contraxit, & ubi domiciliū habet, & ubi facienda est solutio, si alibi quàm ubi cōtractum est, vel ubi domicilium quis habet, soluere conuenit, ff. de act. & oblig l. contraxisse. ff. de bo. auc. iud. poss l. 3. & inf eo. ti. c. dilecti. Sed hoc verū est, ut qdā dicūt si in loco contractus, ut in prin. illius. l. hæres absens. Sed putat dn̄s meus Azo. idē, etsi alibi inueniatur latitandi cā. Nam & alibi inuento poterit mandari vt veniat, & ad locum contractatus poterit remitti, sicut & in criminibus obtinet, ut in Auth ut nulli iudi. §. si quis verò comprehensorum, coll. 9. Nā hæc duo. s. contractus & crimen quo ad legem
3 † conueniendi parificantur in Auth. ut oēs obe. iud. § hæc cōsiderantes. coll. 5. si verò alibi inueniaī quàm in loco domicili non latitandi causa, citabitur a iudice loci contractus; si citatus non veniet, iudex loci, in quo contractum est, mittet actorem in possessionem rerū quas ibi citatus habet, vt in d. l. hæres absens. §. 1. vel si ibi nō habet, tunc mittet in possessionē rerū, quas habet in loco domicilij, ut iudex loci domicilij exequatur, ut inf. eo. tit. c. postulasti.
4 † Item sortitur quis forum rōne domicilij Est aūt domicilium ubi quis summā rerum suarum & fortunarum constituit, vnde rursus discessurus non sit; unde cū profectus fuerit, peregrinari uidetur, & ad quē cum redierit peregrinari desinit, vt C. de incol. l. ciues. lib. x. Potest autem quis duobus locis domiciliū habere, vel pluribus, vt cum quis diuersis locis se ita instruxerit, ut non minus in vno; quàm in alio se collocasse videatur, ut ff. ad mu ni. l. Labeo. & l. assumptio. § iuris prudētibus. & l. eius. §. Celsus Potest etiam & sine domicilio qs esse, ut si relicto domicilio nauiget, vel iter faciat quærens quo se conferat & ubi se constituat, ut in d. l. Labeo.

5 beo. & l. eius. §. Celsus. † Item sortitur quis forum ratione rei de qua agitur, ut ibi reali actione conueniatur, ubi est res propter quam agitur, ut C. ubi in rem actio. l. ult. sup. de rescrip. c. dilectus filius. l. Sarracenus. Quod quibusdam placuit admittere circa immobilia tantum, lex tamen prędicta loquitur indistinctè, & alia. ff. de iudi. l. quod legatur. §. si autem. Vnum tamen notabis, quod si agatur actione reali, cogitur reus respondere ubi domiciliũ habet, & hoc innuit rubrica, ubi in rem actio exerceri debeat. Sed si agatur ubi res est, potest reus si uult respondere ibidem, sed non cogitur, & hoc innuit rubrica. C ubi in rem act. exerceri debeat, uel exequi. Exerceri enim debet necessario ubi reus domiciliũ habet, sed

5 potest ubi reus est. Item domicilium † uoco siue quis domum, siue tabernam, siue pergulam, siue horreum, uel armarium habet, ut ff. de iudi. l. hæres absens. Ex his igitur quatuor causis, ut dictum est, forũ sortitur, quæ in singulis singulariter attẽduntur. Sed ex una & uniuersali consideratione, quæ in omnibus locum habet, sortitur quis forum in curia Romana, eo quod curia illa communis est omnibus & ecclesia Romana omnium ecclesiarum mater est, & magistra, ut inf. eo c. ul. & Roma communis patria est, ut ff. ad munic. l. Roma. Quod uerum est, nisi quis habeat ius reuocandi domum, ut cum aliquis ad curiam uenit pro aliqua iusta & necessaria causa, puta, legationis, uel causa appellationis exercendæ, uel testimonij perhibẽdi, uel causa promouẽdi postulationem, uel electionẽ iam factam; non sic, si quis ueniat pro priuilegijs, uel immunitatib. impetrãdis, uel alijs nouis negocijs suis, uel suæ ecclesiæ, procurandis; talibus n. non competit ius reuocandi domum. Sed & primis, quibus ius competit, tollitur, si perfecto eo, propter quod uenerant, uoluntariè in curia moram trahant, uel alia aggrediantur negotia, uel si ibidem contraxerint, ut ff. de iud. l. 2. § legatis, & §.

6 omnes. † Itẽ sortitur quis forum ex alijs causis, vt mulier quæ sortitur forum mariti propter matrimoniũ, ut ff. de iurisd. om. iud. l. cum quædam puella. ff. de iudi. l. exigere. Sed aliud in concubina, ut ff ad municip. l. de iure §. ult. Item per manumissionẽ, ut ff. ad municip. l. eius, in prin. sed hoc quo ad tutelam locum habet, nõ quo ad conuentionem, idest, ut manumissus ibi conueniatur ubi manumissus est. Item per natiuitatem & adoptionem, ut ff. eo. ti. l. 1 in prin. Item ratione militiæ, ut ff eo. tit. l. municipes. Item ratione dignitatis, ut C de incolis l. senatores lib.

7 10. Sunt † autem quædam causæ, in quibus iurisdictio pertinet ad iudicem ecclesiasticum, etiam si causæ inter seculares uertantur, uel quãuis seculares cõueniantur, ut sunt causæ seruorum & rusticorũ ecclesiæ, ut 89. di. c. iudicatum, & 12. q. 2. c. ecclesiarũ seruos. Item causæ pœnitentium, ut 11. q. 1. aliud, de pœni. dist. 1. c. aliud. Item causæ miserabilium personarum, ut 87. dist. c. 1 & 2. Item cum agitur de feudo ecclesiæ, ut infra eo. c. uerũ. Item causæ uiatorum & peregrinorum, ut 24 q. 3. c. si quis de potentibus, & c. sequenti. Item cum agitur contra raptores rerum ecclesiæ, ut infra eo. c. cum sit. Itẽ cum agitur causa spiritualis uel spiritualis annexa, ut sup. ti. pxi. c. decernimus, & c. quanto infra de deci. c. qm̃ infra de consangui. & affini. c. ex literis. Item propter negligentiã iudicis secularis, ut inf. eo. ti. c. ex transmissa. & c. ex tenore. Item si secularis iudex sit suspectus, ut in Auth. ut differen. iud. §. 1. & 2. & §. penul. colla 9. Item cum uacat imperium. ut inf. eo. c. licet. Item ratione temporalis iurisdictionis, quam habet ecclesia inter seculares; uel ratione consuetudinis, ut inf. de app. c. si duob. Item in causa dotis cum accedit causę matrimoniali, ut inf. de dote post diuor. pe. c. de prudentia. Itẽ cũ agitur de crimine ecclesiastico. ut 11 q. 1. c. si quis cum clerico. in Auth. ut clerici apud ppri. episcopos. §. si quis. colla 6. C. de episcop. & cle. auth. clericus quoque.

8 † Sunt autem crimina ecclesiastica, de quib. iudex ecclesiasticus punire potest tam clericos, quàm laicos, ut crimen periuri, ut sup. de ele. c. uenerabilem. Itẽ crimen hæreseos, ut inf. de heret. c. ad abolẽdam. & c. uergentis. Item crimẽ usurarũ. ut inf. de usur. c. cũ tu. & c. quia i omnib.

Item

Item crimen adulterij cum agitur ad thori separationẽ, ut sup. de procu. c. tuę. Itẽ crimen simoniæ, ut infra de simo. per totum. In his directè iudicia spectant ad ecclesiam. In alijs indirecte, ut si agatur de aliquo crimine per modum denunciationis, ut sup. ti. proxi. c. nouit. Sed opponiť, ferè in omnibus his criminibus leges puniunt. ut C. de transac. l. si quis maior. C. de hæreti per totum. C. de epis. & cle. l. si quenquam. Ad quod respondeo, leges docent quas pœnas ecclesia imponere debeat, sicut econtrario contigit. ut 5. q. 6. c. delatori. Vel leges puniunt postquam ecclesia puniuit, ut ita sit fori accumulatio, & hoc innuit lex quæ dicit, post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, exilio perpetuo deportationis subdatur. ut C. de sacros. eccle. l. placet in fi. Sed hoc recipit calumniã ex eo, quod legitur sup. ti. proxi. c. at si clerici, quia non debet quis duplici contritione cõteri. ut 81. dis. c. præsbyter aut diaconus. ut 33. q. 5. c. quid ergo. Propterea dici potest ꝙ in criminibus memoratis laici coram secularibus iudicibus, clerici coram ecclesiasticis iudicibus impetuntur & puniũtur. Veruntamẽ in saclilegio, in fauorem ecclesiæ inductum est, ut ecclesia possit conuenire laicos sacrilegos coram quocunque maluerit iudice. ut infra eod. tit. c. cum sit generale. Vnde proprie & uere loquendo crimen ecclesiasticum dici potest illud, quod est crimen secundum ecclesiam, non secundum leges, ut crimen usurarũ, & crimen fornicationis, quod secundum leges non est crimen ut ff. de concubi. l. in concubinatu. in fin. hæc crimina secundum ecclesiam puniũtur.

9 † Item sortitur aliquis forum per appellationem. ut 3. q. 6. c. peregrina. Item per delegationem. ut 3. q. 6. c. unaquæq;. Item per priuilegii concessionem, ut infr. eo. ti. c. dilecti. Item per causæ maioritatem, ut inf. de appel. c. ut debitus in fin. ut contingit in causa fidei. ut 23. q. 1. c. quoties. 2. q. 6. c. si quis uos. Item in causa dubitabili, quę nisi in concilio expediri nõ potest. ut 17. dist. c. multis. Item in causa criminali episcopi, cum uideatur episcopus in causa depositionis esse, ut 3. q. 6. c. multum & c. quamuis. Nam causa criminalis episcopi audiri potest ab aliis. ut 3. q. 7. c. 1. & 2. & 5 q. 4. c. 1. & absolui. ut 6. q. 4. per totum. sed non condemnari. ut 3. q. 4. c. duodecim. Item per recusationem. ut sup. de offi. deleg. c. suspicionis inf. de app. c. cũ specialis. & c. 2. inf. eo. ti. c. si quis contra aliquẽ. & c. licet. Item per compromissum. ut sup. de arbi. per totũ. Nunc restat uidere an clericus possit renunciare foro. Et est certum quod nõ põt renũciare foro ecclesiastico, ut adeat seculare inf. e. c. si diligẽti. 11. q. 1. c. inolita. & c. placuit. Nam hoc ius inductum est in fauorem totius collegij, & sic tanquam iuri publico renunciari nõ potest, ut ff. de pactis. l. ius publicũ, inf. de sent. excomm. c. cõtingit. Sed hoc recipit multa contraria. ut C. de pact. l. si quis in conscribendo 7. q. 1. c. q̃ periculosum. ff. de ędil. edi. l. quæritur. §. si uenditor. inf. de priuil. c. si de terra. & c. accedentibus. inf. de regula. c. ad apostolicã. ff. de pact. l. pacisci. ff. de min. l. si iudex. ff. de feriis. l. 1. ff. a quib. appel. non licet. l. 1. C. de tem. appel. l. ult. in fi. de renunc. per totum. per hæc omnia colligitur, ꝙ

10 quis potest renunciare iuri suo † Ad quę omnia respõdeo, iuri introducto in fauorem alicuius renunciari potest; in fauorẽ omnium introducto, non põt renunciari. Vel alias iuri fauorabili tantum renunciare potest; fauorabili, & odioso nõ põt; hoc autem ius inductum est in fauorem clericorũ & odium laicorum, qui opidò infesti sunt clericis ut 2. q. 7. c. laicos. Et simile aliud, quia auxilio Velleyani renunciatur. ut ff. ad Velleyanum. l. ult. C. qñ mulier tutę. offi. fun. potest, auth. mater Sed secus in Macedoniano. Vnde post sñiam datur exceptio ex Macedoniano. ut ff. ad Maced. l. tamẽ siue. Et est diuersitatis ratio. quia Velleianum est fauorabile tantum, idest, in fauorem mulierum inductum. Sed Macedonianum in fauorem filiorum familias, & in odium creditorũ, ff. de condit. indebit. l. qui exceptionem.

11 † Vel ideo clericus non potest renunciare foro, quia ex hoc præiudicaretur episcopo. ut 11. q. 1. c. clericũ. 3. q. 6. c. non liceat. A quo enim ordinem & iudicium recipere debet. ut 9. q. 2. c. nullus primas. Iudicium

dicium inquam manifestum & secretum. ut de pœni. dist. 6. c. placuit. inf de pęni. & remis. c. omnis. Pręterea si iuri fori clerici renunciare possent, iam clerici unius episcopatus possint sibi constituere iudicem in alio episcopatu. ff. de iudic. l. 1. Et eodem modo clericus non potest renunciare priuilegio, quod toti collegio indulgetur, ut 17. q. 4. c. si quis suadente. Nam & si actionem iniuriarum sibi competentem clericus remittere possit. ut 23. q. 4. c. si is qui. & c. si illic iniuriā, tamen factam ordini abolere non potest, & ideo excōmunicatio durat. ut inf. de sen tent. excō. c. contigit. Quidam tamen dicūnt ꝙ clericus, etsi foro clericali renunciare nō posset expressè, tacite tamen potest. ut ff. de procur. l. filiusfamilias. § ueterani. & C. de iur. calum. l. 2. quod non pu-
12 to uerum. † Dubitari autem consueuit de clericis existētibus in scholis qui forū adeūt potestatis uel iusticiarij ciuitatis, in qua studiū uiget, cum sit laicus & hoc fit ex priuilegio Frederici indulto scolaribus in illa constitutione quę incipit. habita. Respondeo, illud locum habere in scolaribus laicis, qui ex priuilegio habēt optionem an uelint conueniri coram episcopo, uel coram potestate, uel magistro. Vel habet locū, in scolaribus clericis, qui ibi proprium non habent episcopum. Vnde scolares clerici & ciues non habent illam electionem, ut poterint eligere potestatem seu iusticiarium ciuitatis, uel magistrū, uel episcopum; imò præcise ab episcopo debent iudicari & ab ipso ordinari, ut dictum est, nec locum habet electio
13 de qua dixi. Et nota † ꝙ quæstio feudalis agitanda est coram dño feudi, ut inf. e. ti. c. uerum. Quod intelligo uerum, cū agitur inter duos uasallos, nec reuocatur in dubium, quin res sit feudalis illa de qua agitur; sed ubi dubitatur quis sit uasallus, & ad quem pertineat iure feudi, tunc quia interest domini feudi quis sit eius uasallus, & ad eū cognitio spectat, & sic intelligo illam decre. uerum. & c. ex tenore. & sup. tit. proxi. c. cæterum, & inf. co. tit. c. ex transmissa. Sic loquitur constitutio de feudis. §. pterea. sup. ut prox. c. nouit. Sed si quæstio sit inter dominum feudi & uasallū, an uasallus debeat feudum perdere uel habere, per pares curiæ hæc quæstio finietur. Si uero quis se asserat dūm feudi, & petat in dominum recognosci, possessor autem negat illum dominum, hęc quęstio coram ordinario loci, non coram illo, qui se dūm feudi contendit, agitāda est, ne in sua causa sit iudex. ut C. ne quis in sua causa iudicet. Sed si inter duos uasallos agatur, non de iure rei; sed de iure possessionis, ut pote, quis, aut ad quem ueniat possidentem, tunc coram ordinario loci, uel delegato tractanda est hæc quæstio, non coram domino feudi; & sic lo-
14 quitur decre. inf. eo. c. ex parte. Item † per priuilegium eximitur quis a foro ut supe rius dixi, & probatur. 16 q. 1. c. frater. inf. de priuil. c. cū capella. ff. de excus. mu. l. penul. §. si post. ff. de excu. tu. l. si spadonem. §. scire. & de aliment. & ciba. lega. l. is cui. Quod intelligo nisi priuilegiatus sit in priuilegio suo præuentus saltem per citationē. ut inf. e. ti. c. proposuisti. ff. de iudi. l. si quis postea. Sed uidetur ꝙ etsi priuilegium locum non habeat in præcedentibus, locum tamen obtinet in sequentib. ut ff. de usur. l. cum quidam. §. fiscus. C. de tem. in integ. resti. l. ea quæ, & auth. si minor. Sed leges illæ locū habent in rebus diuisibilibus, non in iurisdictione quę ꝑpetuatur per citationem ut sup de offi. de leg. c. gratum, unde ibi iudiciū accipere debet ubi cæptum est. ff. de iudi. l. ubi. In
15 summa † notandum est, ꝙ clericus foro ecclesiastico renunciare non potest, & adire secularem; ut dictum est sup Sed potest renunciare proprio, & adire alium ecclesiasticum uoluntate sui ordinarij acce-
16 dente, ut inf. eo. c significasti. † Vnde tria requiruntur ad hoc ut clericus non suum iudicem facere possit suum, scilicet ut cōsentiat in alium habentem ordinariam iurisdictionem, delegata enim iurisdictio non extenditur ad alias personas, q̃ in rescripto cōmissionis cōtinēntur, ut sup. de offi. deleg. c. cum olim abbas. & c. P. & G. præterquam in specialibus casibus ut de hac materia nota. sup. de off. deleg § casualiter. & §. progatur. Item ut consentiat in ꝑsonam ecclesiasticā. ut inf. e. ti c. si diligenti. & c. significasti, aliter nihil ag. ut sup. titul.

ci.& c.significasti;aliter nihil agit, ut sup. tit.prox. ca. at si clerici. Item oportet ut dioecesani voluntas accedat, ut in d.c.significasti.& 11.q.1. c. clericum nullus. & 3.q.6.c.non liceat, Et secundum hoc non obstant iura illa, quæ dicunt aliquem posse subijcere iurisdictioni illius, qui habet ordinariam, ut ff.de iudi. l. j. & l. priuatorum. Quia illa in clericis locum non habent, ut dictum est. Et eodem modo non obstat arg. a contrario sensu.3.q.6. c.pulsatus. Item non ob.2.q.5.c.mandastis.& c.auditū. Nam illud facit papa ex nimia humilitate, nec habet superiorem cuius consensum requirat ar. sup.de elec c.licet

17 † Item quod dixi sup. de domicilio, sic intellige, quia ibi intelligitur clericus domicilium habere, ubi larem sibi constituit; nō vbi ecclesiā habet, vel beneficiū, ut sup.de rescr.c.dilectus inf.eo.ti.c.postulasti. Vnde si cōtingat clericum delinquere vbi domicilium habet, ibi punietur, sed si crimen exigit priuationem a beneficio, pronunciabitur a iudice domicilij, mandabitur autem executioni sententia a iudice loci, in quo beneficium uel ecclesia consistit, ut in d. capitu. postulasti.& ff. de re iudica. l. a diuo Pio. §. 1. Sed si alibi quam ubi domicilium habet, delinquat; tunc distinguitur inter graue delictum & leue, ut si grauiter deliquerit, tūc iudex loci in quo deliquitur, puniet. ut ff. de re mili l. desertorem. in princ. & adeò ut si aliò se contulerit delinquens, remittatur ad illum, ut in Auth. ut nulli iudi. §. si uerò quis comprehēsorum. col. 9. Et hoc prætextu remisit Christum ad

18 Herodem Pylatus. Item † remittitur quis honoris causa, ut cum miles delinquens remittitur ad magistrum militum sub quo deliquit. ut ff. de custo. & exhi. reorum.l.de militibus. Et hoc uerum est, cum miles leue delictum commisit ff.eo. tit.l.non dubium est, secus si graue, ut ff. de accusa.l. ult.

SVMMARIVM.

1 *Libellus quid sit, & quotuplex.*
Libellus quis porrigere debet :
2 *Libellus an in omnibus causis requiratur.*
3 *Libellus conuentionalis quid continere debet.*
4 *Actio an sit exprimenda in libello.*
5 *Reus ab instantia iudicij absoluitur, si actio inepte proponitur.*
6 *Iudicium uniuersale quid sit, & quid generale.*
7 *Libelli effectus.*
8 *Libellus accusatoris reuocari potest.*
9 *Libellus diem dati libelli continere debet.*
10 *Libellus accusationis qualiter debeat concipi.*
11 *Rescriptū in executorūs literis insertum, quod ad inducias denegādas, pro libello habetur.*

De Libelli Oblatione. Rubr.

QVIA rei ad iudicia uocati, solent postulare libellos, ut sciant quid petatur, & qualiter & super quo debeant respondere, ideo post tractatus de iudicis, & de foro competenti, subijcitur hic rubrica de libelli oblatione. Videamus igitur, Quid sit libellus, Quis libellum porrigere debeat, in Quibus causis locū habeat libelli porrectio, Quę in libello debeant contineri, Et de libellorum effe-

1 ctu. Libellus † est paruus liber, id est, modica scriptura. Et est duplex libellus, conuentionalis, & accusationis. Primus in ciuilibus, secundus in criminalibus locum habet. Libellum autem porrigit actor, ut 3.q.3.c.inducię. §.spatium, & §.libellum. Porrigit inquam, & offert reo, ut in d.§.spatium, & auth. offeratur. C. de lit. conte. porrectus transfertur in acta, ut infra de proba.cap.quoniam cōtra falsam.

2 Libellus exigitur † in omni causa, in qua ordinariè agitur, nisi in quatuor casibus. Primus est, cum causa uel lis sit breuissima, & maximè uilium rerum seu personarum, vt C.de sen.ex breui.reci.auth. nisi. Secundus, cum episcopus cognoscit inter suos familiares, ut in d.auth. & 11. q. 1.c.si quis cum clerico. Tertius, cū hoc fit ex cōsensu partiū, ut C. de priui. schola.l. quoties, in fi.lib 12. Quartus, cum rector prouincię infra quinquaginta dies cōuenit, ut in Auth. ut iudi. sine quoquo suffr. arg.§.necessitatem, colla. 2. Ideo autem dixi, quādo ordinariè agitur, secus erit, ut in causa denunciationis, & inquisitionis,

quamuis in causa inquisitionis capitula sint edenda, vel potius exponenda de quibus fuerit inquirendum, ut inf. de accus. c. qualiter & qñ. §. debet igitur. Alias autē generaliter libellus dandus est, siue in ciuilibus, ut inf. eo. c. 1. siue in criminalibus ut 2. q. 8. c. si. §. libelorum.
3 In † libello conuentionali debent contineri hæc. Nomen actoris, nomen rei, & nomen iudicis corā quo agitur. Item res quę petitur, ut inf. eo. tit. c. 2. inf. de appel. c. significantibus. Cū enim libellus ad hoc detur, ut reus deliberet, cedat an contendat, ut 3. q. 3. c. induciæ. §. offeratur, quomodo poterit deliberare nisi res, quæ petitur, exprimatur? Item quomodo scire potest reus, an possideat vel non possideat rem quæ petitur? & periculosum est subire defensionē eius rei, quam forte non possidet. ut ff. de rei vendica. l. is qui, propterea res exprimenda est, & indicia rei, ut ff. de rei uend. l. in rem; & si res quæ petitur sit immobilis, exprimi debent confines, ut ff. de actio. empt. & uen. l. Titius. §. ult. & d. l. si in rē. §. vlti. Item species, & pondus exprimi debent, ut ff. de posi. l. j. §. si quis argentum. Causa etiā exprimi debet, ut C. de adop. l. 3. C. de edic. di. Adri. tol. l. ult.
4 † Sed an actio sit edenda dubitatur. Et uidetur quod non, ut supra. de iudi. c. dilecti. Nam in iudicijs ecclesiasticis non est rigor huiusmodi obseruandus, ut infra. de dolo. & cont. c. 1. Sed contra, inf. tit. proxi. cap. 1. inf. de po. c. grauis sup. de iud. c. examinata 11. q. 1. c. experientiæ. Ad quod sic distinguo. Actio aliquando significat formulā verborum, ut ff. de furt. l. si seruus nauem ut cum dicitur, ago contra talem ad decem actione ex empto, vel certi condictione de mutuo; tales actiones, idest, formulæ verborum sublatæ sunt secundum vtrunque ius, canonicum, & ciuile, ut in d. c. dilecti. & C. de formulis & impetra. subla. l. vni. Aliquando significat causam agendi, ut cum dico, peto decem à tali, quia vendidi ei librum, vel quia ei mutuaui: & secundùm hoc actio siue causa agendi vel petendi proponenda est in iudicio tam ecclesiastico, quàm seculari. Aliquando tamen causa petendi exprimenda non est, vt cum agitur rei vendicatione. Nam si aliquis petat rem iure dominij uel quasi, non habet necesse dicere causam dominij; arg. ff. de excep. rei iudi. l. si mater. § 1 & 2. Itē modus agendi est exprimendus, ut cum ex eadem forma uerborum plures modi agendi resultant, & ideo exprimendum est ad qd agatur, uerbi gratia, ut cū peto rem mihi furtim subtractā, dubitari potest an agatur actione ad exhibendum, uel rei uendicatione, uel condictione furtiua, uel actione furti. His enim omnibus actionibus agitur, pro re furtiua. Et in his omnibus actionibus satis cōpetunt illa uerba: Peto rem talem mihi subtractam, sed diuersi sunt modi, & diuersos sortiuntur effectus, ut ff de condi. fur. l. si pro fure. §. 1. & 2. & l. in re furtiua. & ff. de rei uen. l. item si uerberatum. § ulti. Item si ago sic, ago contra talem, qui arbores mihi incidit; dubitari potest an agatur ex illo edicto arborum furtim cæsarum, an ex lege Aquilia: Et ideo iudex qui curare debet certam ferre sententiam, ut instit. de acon. §. curare, petere debet exprimi quomodo, & ad quid agatur. Aliquando significat ius agendi uel petendi, ut inst. de act. in prin. Et secundum hoc dicitur: Nemo sine actione experitur, ut ff. de adm. tu. l. quotiens. § 1. & ff de nego gest. l. si pupilli §. uideamus.
5 † Vnū tamen omitto q si actio, idest, formula uerborum proponatur & inepta, reus absoluitur ab instantia iudicij, ut supra. de iudi. c. examinata. & ff si mensor fal. mo. dixe. l. 1. §. 2. Et quæ superius dicta sunt locum habēt secūdum utrumque ius, canonicum, & ciuile. Omnia igitur certa debet facere is, qui libellum præsentat; quia non licet eu uagari cum discrimine alieno, ut ff. de in iur. l. prętor edixit. in prin. Et si hæc, quæ superius dicta sunt, fuerint ab actore seruata, saluum est reo beneficium deliberationis. Et notandum qd in uniuersalibus iudiciis res exprimi non debens in libello, neq; in sententia, sed in executione sic, ut ff. de peti. hæred. l. 14. & l. si quo tempore, & ff. si pars hære peta. l. 1. §. ult. Et hoc idem obseruandum puto, cum petitur ecclesia cum iuribus & pertinentiis suis, ut inf. de resti. spo. c. cū ad sedem. in prin.

prin. Item cum petitur præbenda cum plenitudine iuris & honoris canonici, ut inf. de conces. præben. c. proposuit. in fi. Nam in talibus etsi pertinentia iura, & honores in libello, & in sententia non ueniāt exprimenda; in executione tamen exprimi oportet. Nam alias executor sententiam in illis nō exequetur, nisi uictor probauerit, illa in quibus executionem fieri postulat, esse de pertinentiis & de iuribus rei in libello petitæ; ut in petitione hereditatis dictum est; si tamen actor in libello, uel reus in excipiendo hæc uoluntarie duxerit exprimenda, exprimuntur & in sententia, ut supra, de offic. ordi. c. cōquerente inf. de præscr. c. auditis, & ca.
6 cum olim. † Sunt autem uniuersalia iudicia hæc, petitio hæreditatis, familiæ erciscundæ, actio ex testamento cum uniuersum petitur. Etsi militudinarie idem potest dici in præmissis petitionibus, & cum ius episcopale, uel archidiaconale uendicatur. Sunt & generalia iudicia ut cum agitur actione tutelæ, mandati, pro socio, & in talibus ac consimilibus non sunt res exprimendæ in libello; sed in iudicio & in sententia, ut C. de iudi. l. licet.
7 Effectus † libelli est facere rem litigiosam, ut C. de litigio. auth. litigiosa res est. & in auth. de litigio. §. 1. colla, 8 & secundum hoc intelligo inf. ut lite pendē. c. ecclesia, & 11. q. 1. c. quia res in litigio. Item perpetuat actiones annales, ut est actio iniuriarum, ut C. quan. libel. princ. da li. con. fa. l. 1. & 2. Item interruptionem præscriptionis inducit; Et in tantum hoc uerum est, ut si quis in libello aliquem sibi obnoxium dixerit, etsi libellus nullam causam contineat, uel forte cōtineat unā solam omnium actionum, uel obligationum personalium, uidetur interruptio facta, ut C. de annali except. l. si ex multis. Sed oppones, talis libellus sic generaliter conceptus, & sine causæ expressione recipiendus non est, unde tanquam ineptus nihil debet penitus operari. Respondeo, hoc non sequitur. Nam & circa libellum sola executoris conuentio interruptionem inducit, ut C. de præsc. 30. anno. l. sicut in rem, Leuiter aūt fit interruptio in odiū præscriptionis, ut innuit eadē. l. si ex multis. in fin. Item libellus obligat porrigentem, causam ad finem perducere, ut C. qūo, & quan. iud. auth. qui semel. Aliquando tamen licet porrigenti recuperare libellum, ne iustę pœnitudinis humanitas amputetur, ut 2. q. 5. c. ei qui appellat. §. si quis libellos, & C. de appel. l. si quis libellos. Quod intelligo, cum nihil incōmodi adhuc senserit aduersarius, ut ff. de condi. causa da. l. si ideo pecuniam, alias nō liceret ei pœnitere cum alterius captione, ut ff. de interr. act. l. de ætate. §.
8 ult. & arg. ff. de reg. iur. l. nemo. † Sed & libellus accusatoris pōt reuocari, ut 2. q. 3. c. si quem pœnituerit. & c. si quis iratus. Et post libelli oblationē licet desistere sine pœna, ut ff. ad Turpil. l. quęsitum & ff. de in ius uoc. l. libertus. Tenebitur tamē iniuriarū, eo ꝙ dato libello infamauit illū, cui libellum porrexit, ut ff. de iniur. l. Item apud Labeonem. §. si quis libello. Quod uerum est, nisi inscriptio sit secuta libelli porrectionem, tunc enim non posset accusatorem pœnitere, nisi ex causa, ut C. de aboli. l. 2. & 2. q. 3. c. Paulum, & petere abolitionē dummodo reus non sit passus aliquam iniuriam carceris seu uinculorum, ut C. de abolit. l. fallaciter. Et secundùm hoc intelligo de accusa. c. licet. Et nota † ꝙ in libello continebitur 9
dies dati libelli, ut d. auth. offeratur, in uers. ꝙ non modo ex ipsius respōsione, sed ex libelli manifestetur subscriptione.
10 † Sed si sit libellus accusationis, continebitur in eo nomen iudicis corā quo agitur, accusatoris, & rei, crimen de quo agitur, & quandoq; persona cum qua crimē dicitur esse cōmissum, & locus in quo. Itē dies institutæ accusationis, & ꝓfessio accusatoris, ut 2. q. 1. c. si §. libellorū. Diē autem & horam commissi criminis accusator inuitus comprehendere non tenetur, sicut hæc omnia quibusdam uersib. continentur. Consule, mense, die, coram prætore professus. Te deferre reum, crimen, loca, pone sodalem. Et licet horā dies, non mensis prætereatur. Item no-
11 ta ꝙ † pro libello habetur rescirptum in citatoriis literis insertū, quo ad inducias denegandas, ut inf. de dilationibus. c. prętera, & hoc plenius ibi dicam.

SVMMARIVM.

1 Reconuentio apud quem, & quando fieri debeat. & nu. 2. & 3.
3 Reus non reconueniens cõgruo tẽpore an salvam habeat quæstionem in alio iudicio.
4 Reconuentio quando cesset, & coram quo iudice fiat & nu. 5.
5 Reconueniensi nolens respondere quando puniatur.
6 Conueniens aliquem una actione, an possit reconueniri pluribus.

De Mutuis Petitionibus. Rub.

Dictum est supra de libel. oblatio. sed quia plerunque ab utraq; parte porriguntur libelli, & mutuæ fiunt hinc inde petitiones, ideo subijcitur hic rubr. de mu. pe. Videamus igitur Apud quem fieri debeant; Quando, & in Quibus casibus locum habeat reconuentio; & in Quibus cesset. Et quæ sit pœna actoris nolentis respondere libello recõuentionis, uel mutuæ petitionis. Recon-
1 uentio † fieri debet apud eundem iudicẽ, apud quem fit & conuentio, ut infra eod. tit. c. 1. & 2. 3. q. 8. c. 1. C. de sent. & interloc. om. iud. l. cum Papinianus, & auth & consequenter. Et si sic in idem iudicium istæ duæ quæstiones mutuæ concurrant, uicissim tractandæ sunt, & eadem sententia terminandæ. Si uero non concurrant, sed una prior, & alia posterior proponatur; tunc locũ habet regula illa, qui prius appellat, prius agat, ut inf. de ord. cogni. c. cum dilectus, & ff. de iudi. l. qui prior. Sed quamuis dixerim, ꝙ ubi concurrunt duæ mutuæ petitiones, uicissim tradẽdæ sint; tamen is, qui primò ad iudiciũ proclamat, prior erit in omnibus, ut prius fiat contestatio litis in causa sua, prius de calumnia sua iuretur, prius recipiantur probationes prius in ea sententia cõcipiatur, & recitetur. Nec obstat quod dictum est, ꝙ eadem sententia terminetur; quia uerè duæ sunt sententię, quę feruntur circa duas quæstiones sese minimè contingentes; sed etsi se contingerent, ut cum agitur petitorio & possessorio à diuersis partibus etiam circa eandem rẽ, & adhuc dico fore duas sententias, quæ feruntur. ut inf. de causa posses. & pp. ca. cum ecclesia. Dicuntur autem vna & eadem sententia, quo ad cõtextum prolationis, quia vnico contextu ambæ feruntur, sicut plures stipulationes respectu plurium rerum, dicuntur vna & eadem stipulatio quo ad cóceptum verborum, ut ff. de uerb. oblig. l. si stichum. §. stipulatio. & ff. de dona. causa mor. l. senatus censuit. §. u l. vnde si iudex pronunciaret in causa conuentionis, & differret pronunciare in causa reconuentionis, grauaret partem quæ reconuenit, & posset ab eo iustè appellari, ut ff. quæ sent. sine app.
2 re. l. j. §. vl. Debet † autem fieri reconuentio statim ut dicit. d. auth. & consequenter. l. in ipsa lit. contest. siue parum ante, uel post; quia quæ incontinenti fiunt, inesse uidentur, ut ff. si cer. pet. l. lecta. & C. de pact. l. petens. Vel dici potest ut omnino necesse sit fieri reconuentionem a principio, & ante litis contestationem, si reus credat actorem in aliquo sibi fore obnoxiũ, propter uerba quæ sunt in corpore Authenticorum. de executorib. colla. 7. § de illud. Non enim ibi dicitur statim, sed sic; non apud alium, sed aput eũ mox à principio liceat conuenire. Sed utronq; approbo, ut reus possit reconuenire actorem siue à principio cum actor libellum porrigit, siue usq; ad litẽ cõtest. & parum post, arg. C. de procu. l. nihil interest, & quia principium causę dicitur contestatio, ut C. de iureiur. prop. calum. l. 2. Sed hoc est sciendum, quandocunque libellus recõuentionis porrigetur usque ad lit. cõtest. & parum post, ut dictum est, reus tamen necesse habet respondere ad libellum reconuentionis lite contesta. in causa conuentionis, ut inf. eo. ti. ca. 2. Sed quid si conueniam te ad 10. & tu reconuenias me ad ęquum, ego iterum reconueniam te ad bouem, nunquid admittat in ea ultima reconuentione? Nã quodam modo uideor te recõuenire respectu tuæ præcedentis reconuentionis, quę potest dici conuentio respectu subsequentis, sicut & relator dicitur delator, ut C de rebus credi. & iureiur. l. generaliter. Et pro-

to non

to non esse admittendam, ne sic tuæ petitiones in infinitum procedant. Sed fateor quod ego a principio potui vno lib llo te conuenire super 10. & sup r boue, & super omnibus personalibus actionibus ut ff. quib. reb. ad eund. iud. ea. l. 1. & 2. & supra de rescriptis. c. ult. Vnum tamen
3 † non omitto, quod si reus non reconueniat congruo tempore, salua est ei quæstio in alio iudic. o. ut in d. §. illud. Auth. de exe cut. Et quod superius dixi in duabus qõnibus locum habere regulam illam. Qui prior appellat, prius obtinet &c. cum utraq; qõ est ciuilis, & neutra præiudicialis. Itẽ cum utraque est criminalis, & neu tra maior. Item cum prima maior est, quam secunda. Sed & si secunda sit maior, adhuc obtinet regula; si tamen accusati nomen volentis accusare accusatorem, recep tum fuerit inter noĩa reorum. Nam tũc prætextu maioris criminis obiecti nõ differtur accusatio prioris. Ita & si quæuis alia exceptio ꝓponatur, ut ff. ad leg. Iul. de adulte. l. si maritus. § præscriptiones. Fallit aũt regula cũ utraque querela est ciuilis, & secunda præiudicialis; quia de libertate, vel filiatione, ut insti. de actio §. præiudiciales. ff. de libe. cã l. ordinaria. C. ad le. Iul. de adult. l. quoniã. & de ord. cogni. l. j. & l. cũ hic status. Itẽ fallit cũ secunda est criminalis, & prima ciuilis, sed nõ præiudicialis, ut C. de ord. iud. l. ult. 3. q. 11. c. prius est. §. aliqñ Itẽ fallit cum utraq est criminalis sed secunda maior. ut d. ca. prius est. & C. qui accu. non pos. l. j. Item fallit cũ utraque est par, sed tamen accusatus uult prosequi suã iniuriã vel suorum ut ea. cã. & q. c. negãda. & C. qui accus. nõ poss. l. neganda. Si verò reus aliquã actori qõnẽ obijcit, ut non ab eo aliquid petat, sed ut absoluatur ab impetitione ipsius, semper est de exceptione cognoscendum fundata primò intentione actoris, ut. C. de proba. l. exceptum. & de excep. l. si quidã inf. de ord. cogni. c. 1. & sup. de renũcia. c. super hæc C. de præscr. long. tẽp. l. em-
4 ptor. Cessat † aũt reconuentio in actioni priuilegiata, ut in qõne restitutoria quæ de dignantis naturæ est, nec compatitur dissimilẽ qõnẽ, ut inf. de ord. cogn. c. sup spo diatione. Cessat & in præiudicialibus, quæ et secundo loco propositæ reijciunt alias qõnes, ut superius dictũ est. Cessat ubi primò ꝓponitur criminalis, ut in præalleg. l. prius est. Cessat in excõicato, qui conueniri põt, non cõuenire, ut inf. de excep. c. cum inter. Cessat corã arbitro, ut sup. de arbi. c. cum dilectus. Et nota † quod præmissa locum habent tã corã ordinario, quam coram delegato. Nam & delegatus in causa conuentionis, & de recõuentione cognoscere potest, ut inf. eo. titu. c. prudentiam. Pœna nolentis respondere reconuenienti est sm quosdam, ut conuenienti non respondeatur, uel præcisè compellẽdus est respondere, ut inf. eod. titu. c. 1. In summa
6 notandum † est, quod si conueniã te vna actione, tu poteris me reconuenire pluribus, ut ff. de procurat. l. omnium. Item si conueniam te in decem, tu poteris me reconuenire in quantitate maiori, ut ff. de iurisdi. omn. iudic. l. si idem cum eodem. Et hæc omnia locũ habent cum duo unus contra alium, agere volunt. Vbi autem duo plures ue, & ex diuersis causis contra aliquem coram ordinario agere volunt, & diuersis temporibus ueniant, tunc locum habet regula, qui prior appellat, prius agat, ut ff. de iudic. l. qui prior. Si uerò simul veniant & concurrant, tunc aut agere uolunt ciuiliter, aut criminaliter. Si ciuiliter, tunc iudex eliget quem uelit, ut gratificationi sit locus, sicut aliter ff. de religi. & sump. fu. l. vltima. & inf. de iure patrona cap. cum aduocatus. Si autem criminaliter, iudex debet eligere magis idoneum, ut ff. de accus. l. si plures. Nec obstat inf. de accus. c. licet. Nam & si plures ibi detulissent à principio, tandem nec unus apparuit. Sed & si plures apparuissent, vnus eligendus fuisset, ut superius dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Litis contestatio quid sit, & qualiter fiat. & nu. 2 & 3.*
3 *Plura si in libello ponuntur ad omnia respondendum est, ut sit plena litis contestatio.*
4 *Litis contestatio quid operetur.*

De Litis contestatio. Rub.

POST libelli oblationem & post mutuas petitiones, sequi debet litis contestatio; & ideò post tractatus illos subijcitur hic rubrica de litis contesta. Videamus igitur, Quid sit litis contesta. Qualiter fiat; & Quid operetur. Est autē
1 † litis contestatio hincinde apud iudicē negocij principalis facta narratio p principales personas, non per aduocatos; nisi forte principales adeò fuerint indiscreti, ut eorum defectus per alios de licentia iudicis suppleatur, ut supra de iudi. c. pastoralis. Sic & si fiat interrogatio de facto, principalis debet respondere, ut ff. de interro. ac l. si fine, quod locum habet in omnibus interrogationibus, quæ fiunt ante lit. contest. ut inf. de dolo & contu. c. prout & ff. de interr. act. l. 1. locum habet & in positionibus, quæ fiunt post litis cōtest. quia probationum loco succedunt, ut no. sup. de iudi. §. partibus per eas aūt nō fit contestatio, ut hic & supra de elec. c. dudum. Item locū habet, si iudex æquitate motus interroget super facto, quod fieri potest ante lit. contesta. & post usque ad sententiam. ut, ff. de interr. act l. ubicūque. In his ergo, in quibus de facto quæritur, principalis respondeat si ætatem habeat ut de con. dis. 4. c. cum pro paruulis. sic & principalis per seipsum præstat iuramentum de calumnia, ut C. de iura. cal. auth. principales. Item est in iuramento de veritate dicenda. Est ratio in his omnibus, qa principalis persona melius nouit factum, quàm aduocatus; & ideo ipse, non aduocatus, de facto respondet, ut ff. de procu. l. si actor. & C. eo. ti. l. ul. Hoc autem fallit in quibusdā casibus sup. de iud. c. pastoralis ut dictum est. ff. de procur. l. non solum. 1. respon. Fallit in pupillo, q̄ per alium respondet. C. de iura. cal. l. 2 §. quod obseruari. C. de autho præstā. l. clarum. Fallit in vniuersitate, quæ iurat & respondet per alios, per quos municipiū regitur ut ff. de cōd. & dem. l. municipib. & ff ad muni. l. municeps. Fallit supra de iudici. c. intelleximus 5. q. 3 ca. quia episco pus. C. de procurato. l. penul. in Auth, ut ab illustribus. fallit. C. de cura. fu. l. ult.
2 Contestatio † litis facienda est post libellum profectum. Nam lit. contest. præter hoc indultum habita, pro nihilo est habenda vt 3. q 3. c. induciæ. §. offeratur. nisi sit causa, in qua libellus non detur, vel de consensu partium remittatur ut no. supra de libel obla. §. libellus. Sed quæritur, quare non fit lit. contesta. per positionem actoris, & responsionem rei; sicut per libelli oblationem, & rei narrationem? lex enim imponenda est rebus, & non verbis. ut C. de usu. l. ultim. & C. communia delega. l. 2. in fine. Ad quod respondeo, positiones inuentæ sunt, non ad contestandum, sed potius ad probandum & ad releuandum ab angustijs testium producendorum, ut aliàs no. supra de iudi. Sed opponitur ex eo quod legitur infra de dolo & contu. c. prout, vbi post responsionem proceditur ad diffinitiuam. Sed ibi agitur de respondente ad interrogationem, non ad positionē. Vel ibi non fuit facta lit. contest. sed quasi, ex illa respōsione. Vnde ibi dicitur vt pote lite quæ ingeritur contestata. ꝙ autem ibi proceditur ad diffinitiuā, speciale est in odium illius rei calumniosi, qui totiēs subterfugerat iudicium. Et simile. C. quom. & quan. iu. auth. qui semel. Fit autem contestatio litis aliquando vera, aliquando non vera, sed quasi uera; vt per narrationem actoris & respōsionem rei, intelligo contradictoriam. ut C. de iudi. l. rem non nouam. § patroni. & sic intelligo. C. eo. ti. l. uni. Fit & quasi contestatio scilicet cum agitur actione reali, vocatur colonus uel inquilinus qui detinet nomine absentis, vocatus nominat dominum, datur tempus ad denunciandum, non uenit in termino dato; tunc ex his omnibus quæ procedūt. s. quia vocatur inquilinus vel colonus, quia auditur nominans dominum absentem, & quia datur tempus ad denunciādum domino, & expectatus in termino non venit, habetur lis quasi contestata quantum ad interrumpēdam longi temporis præscriptionē, ut inf. titu. prox c. quoniam frequenter. § quòd si super rebus, & C. ubi in rem actio. l. 2. Sed est sciendum, quod si reus respondeat in

indicio

iudicio non ea mente, ut litem contestetur, vel ut in causam procedat, seu auctori resistat; sed iudici non ut iudici sed ut amico seu familiari negocij qualitatem exponat, protestans id se facere sine praeiudicio suo, & subsequenter proponat aliquam dilatoriam exceptionem per quā declinet iudicium, non intelligatur facta litis contestatio eo quod fit a reo narratio, saluo iure suo arg. pro hoc, ff. quibus mo. pig. uel hypo. sol. l. si debitor §. si in uenditione, ff. de neg. gest. l. Nescennius in fin. ff. de [illegible] & sump. fu. l. at si quis, §. Labeo ait, supra quod metus causa. c. perlatum 31. q. 2. c. Lotharius. supra de in integ. restit. c. cum uenisset circa fi. licet ar. contrarium fit supra de constit. c. cum M. ferrarein. & infra de appe. ca sollicitudinem.
3 infra de testi. c. praesentium. Item † nota, ꝙ si plura in libello ponantur, ad omnia respondendum est, ut sit plena litis cōtestatio. ar. ff. de appel. l. cum in una. ff. de noui operis nuncia. l. de pupillo. §. si plurium. 2. q. 3. ca. Euphemium, §. notandum, in uerb. si plura. infra de sent. excō. c. cum pro causa, & c. officij Sed si reus neget omnia in libello contenta, uel si sic respondeat, sicut in curia Romana fieri consueuit, nego narrat ut narrantur, & dico petita fieri non debere; puto, plene fieri lit. contestatio. quasi ad omnia singulariter sit responsum. ar ff. de uerb. obl. l. pluribus. in prin. & l. Titio. in fin. Sed quid si peto a te decem, & tu confitearis, nūquid dicemus litem esse contestatam? Et uidetur ꝙ non, quia confitens non uidetur subire iudicium, sed dandum est ei tempus ad soluendum, ut ff de lega. 1. l. si domus, §. in pecunia, ff. de iud. l. si debitori, & ff. iudican. sol. l. & iudicatum solui. Et propterea superius dixi fieri contestationem per narrationem actoris, & per responsionem ei contradictoriam, ut C. de iudi. l. rem non nouam, §. patroni. Sed contra, post confessionem rei sequi habet sententia, ut ff. de confes. l. 1. Et secundum hoc dicitur, in confitentem nullae sunt partes iudicis, scilicet, ad examinandum, discutiendum, & pronunciandum, ut ff. ad l. acqui. l. proinde. la 2. §. ult. Et puto ꝙ si quis ad iudicium uocatus, non expectans ad libellum de plano confiteatur se debere quod petitur, non fit lit. contesta. nec sequi potest sententia, sed mandatum, ut ff. quod metus causa. l. ult. Si uerò post libellum porrectum reus confiteatur, & contestatio facta intelligitur, & sententia sequi
4 potest, ut superius dictum est. Litis † contestatio multa operatur. Sed de multis aliqua perstringamus. Tollit dilatorias exceptiones, ut 3. q. 6. c. si quis epōrum, §. exceptio, C. de prob. l. exceptionem, C. de excep. l. si quidam, C. de proc. l. licet & ff. de proc. l. Pompo. §. rati. & inf. de sent & re iud. c. inter monasterium, C. de excep. c. pastoralis, nisi postmodum ad illius notitiam aliquid perueniat, qui proponit, propter quod dilatoria exceptione utatur ut d. c. pastoralis, inf. de testi. c. praesentiū, & sup. de offi. de leg. c. insinuatione, & inf. qui ma. accu. pos. c. consuluit. Itē trāsmittit causam ad haeredem ex delicto defuncti, ut C. ex delic. defun. l. vni. Item litis contesta. hoc operatur, ut fructus post litis contestationem percepti & expensae factae post litis contesta. valde contingant officium iudicis, ut ff. de aedil. edi. l. aediles. §. sciēdum. Nam illa per officium iudicis ueniunt, ut inst. de offi. iud. §. illorū, & §. praeterea. Item facit procuratorem dominum litis, ut C. de procu. l. neque. Item praestat uni ex legatariis potestatē optandi, ut ff de leg. 1. l. si pluribus Item conditionem occupantis meliorem constituit. ut sup. de procu. c. nō iniustè. ff. co. ti. l. pluribus. Itē in multis iuris articulis inspicitur tempus lit. contest. ut ff. de neg. gest. l. litis ff. de donatio. inter uir. & uxo. l. quod aūt. in prin. Item ante litem contestatam non dicitur quis agere, sed agere uelle, ut ff. rem ra. ha. l. amplium.

SVMMARIVM.

1 *Testes quando lite non contestata recipiantur, & ad sententiam diffinitiuam procedatur, & nu. 2.*

3 *Contumacia quot modis committatur.*

4 *Procurans uel impediens ne ad eum citatio veniat, pro citato haberi debet.*

Contumacia uera quae sit, & quae praesumpta.

5 *Mora in iud. cijs & compromissis purgatur*

6 *Actiones mistæ quæ dicantur, & quæ in eis seruari debeant.*
7 *In interdictis quid sit seruandum.*
8 *Citatus ad cuius notitiam citatio non peruenit, non comparens, an pro contumace habeatur, & possit contra eũ sententia ferri.*
9 *Iudex contra contumacem, qui ex eius mandato certo die adesse debet, nullo emisso edicto procedere potest.*
10 *Procuratoris contumacia an & quando domino noceat.*
12 *Contumax non in iudicio sed in executione si quis fuerit, quid iuris.*

Ut Lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, uel ad diffinitiuam sententiam. Rub.

QUIA initium causæ in litis contestatione consistit. vt C. de iureiur. propter calum.l. 2. in prin. ante initium ad sequentia causę procedi non debet, hoc est, ad testium receptionem, & sententiam diffinitiuam. Et ideo intulatur hęc rubrica, ut lite non contesta. non procedatur ad testium recep. uel sententiam diffinitiuam. Videamus igitur an hoc in causis singulis sit obseruandum. Et quod sit officium iudicis contra contumacem ante litem contestatem, & post li-
1 tem. Et est sciendum † quòd regulariter uerum est, quòd lite non contesta. non est procedendum ad testium receptionem, ut ff. eod. titul. l. quoniam in princi. Fallit hoc in quibusdam casibus, ut cum de morte testium timeatur, uel de absentia diuturna, & ciuiliter est agendum, tũc enim ne ueritas occultetur & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes valetudinarij & abfuturi, lite non contestata, sunt admittendi, siue pars contra quam producuntur sit contumax, siue absens ut conueniri non possit. Sed si is, qui produxit, non conuenerit aduersarium infra annum ex quo conueniri poterat, uel saltem non denunciauerit ei ꝙ testes sint contra eum recepti, attestationes illę non ualent, ne forte hoc faciat productor in fraudem, ut reus perdat probationem exceptionum, quę sibi in personas testium competunt, uel in eo super quo producuntur, ut habetur hoc totum. inf. eo. c. quoniam. inf respõ. Et idem puto cum lis mota est, sed non contestata. Sed in causa matrimonij carnalis & spiritualis cum de fœdere agitur, potest procedi ad testium receptionem & sententię prolationem, si de causa liqueat, ut d. ca. quoniam. §. porrò. Et isti duo casus locum habent cum altera pars contumax est, siue lite iam mota & non contestata, siue nondum mota, ut ex ipsa litera colligitur. Itẽ cum agitur de fœdere matrimonij contrahendi. Et in his casibus, is qui producit, non arctatur conuenire aduersarium inf. annum, uel denunciare ei de attestationibus sic receptis, ut in casibus superiorib. Item hic recipiuntur sani, & ualidi, ibi senes, & infirmi, & abfuturi. Hic statim publicantur; ibi usque ad annum consignantur. Hic ualent post annum, ibi non, nisi infra annum fiat conuentio, uel denunciatio. Sed quid si agatur de matrimonio contracto, & separando? Respondeo, refert an agatur ad separationẽ adulterij ratione. Et tunc non lite contestata procedi non potest ad testium receptionem, ut inf. eo. tit. c. 1. in fi. An quia ꝑpetuum subest impedimentum, propter quod matrimonium non subsistat. Et tũc si is, contra quem procedendum est, contumax sit uerè uel præsumptiue, procedi potest lite non contestata ad receptionẽ testium, & sentẽtiam diffinitiuam, ut inf. qui filij sunt legi. c. perlatum. Et idem si alter non fuerit contumax sed uagabundus ut inueniri nõ possit, ut inf. qui ma. accu. pos. c. relatum. sed si iusta de causa sit maritus absens, tunc contra eum procedi non debet, ut inf. eo. tit c. quoniam. § si uerò. Quidam tamen dixerunt illas decreta. c. perlatum, & ca. relatum, fore correctas per d. §. si uerò. Sed uerius puto, sic distinguendum esse, sicut superius dictũ est. Ubi uero agitur de spirituali matrimonio iam contracto, tene quod dicitur in
2 §. si uero in prin. Sunt † & alii casus speciales, quibus similiter procedi potest ad receptionem testium lite non cõtestata, ut cum excessum inquisitio imminet facienda; uel cum id, quod gestum est, peti-
tur

tur publicari, ut inf.e.c quoniam.§.sunt. & alij. infra de testib. c significauit. & ca. Albericus. Sed magis proprie loquitur, si in his casibus dixero absque litis contesta.ideo ante litis contesta procedi, quia in inquisitione non est actor, uel accusator, sed fama loco accusatoris habetur, etsi aliquando quis adiuuet inquisitionem, ut infra de sent.& re iud.c.cum I,& A, nec libellus offertur, nec contestatio fit, quia totum procedit ex superioris officio, qui ad clamorem descẽdit & inquirit, ut 2.q.1.c. Deus oĩpotens. in prin. Et idẽ est, vbicunque proceditur ex officio iudicis, ita ut officiũ iudicis non sit loco actionis, alioquin secus, ut sup.de off.iud. c.ult. Item est, ubi aliquid incidenter ꝓponitur & probatur, nam & tunc ante litis contest.testes producuntur ad probandũ articulum incidentẽ, ut inf.de testib.c. c.ueniens inf.de app c.super eodem. sup. de foro comp. c.licet. Idem est in causa appellationis, cum una parte præsente proceditur, quod fieri potest, ut C. de tẽp. app l.ult. 2. qõ 6. c.ei qui appellat. Idem cum agitur d. statu ecclesiæ, ut inf.de testib. c.cum olim. Nam hoc obtinet cum agitur de statu hominis, ut ff.de fideicõ.liber.l.in fideicõmissarijs.l.hærede.l.apud Iulianum.l.si legatario, & l.si eum. § pe. Idem est in casibus spiritualib. inf.de dolo & contu.c.prout. C.quom. & quan.iu. auth.qui semel. Idem ubicunque ecclesia ex officio suo procedit, ut inf.de consan. & affi.c.literis, infra de test.b c.cũ in tua. inf.de iurein.c.ad nostram. 24 q.2.c sæpè profertur. Idem in quodam casu speciali. C. de pœ.l.ne diu. Et nota quod cum iudex uel ecclesia ex officio suo procedit, uel cum aliquid quod gestum est petitur publicari, ut in d.c significauit, & c.Albericus, uocari debent omnes quos productio testium tangit & lædere potest, ut ff. de adop.l.nam ita ff. de mino. l.in causæ.§ causa.C.si se ab hæred. absti. auth. ad hæc. & in Auth. ut sponsali. largitas §.ad hæc.colla 9. C.ad legem Falc. auth. sed cum testator. C. de autho. præstan. l.ulti. Et no. quod inter istam productionem, cum petitur aliquid publicari per testes, & illam, de qua loquitur d.c.quoniam in princ.differentiæ multæ sunt. Nam in illa producuntur tantum senes, & ualitudinarij, & absfuturi; hic omnes. Illa fit contra contumacem; hic contra nullum. Illa cum lis mota est, uel mouenda. hic cum nec mouetur, nec mouenda speratur, sed timetur ne aliquid moueatur. Illam facit actor; hanc facit is, qui se reum futurum timet, cogitat enim, quòd poterit aliquando sibi controuersia fieri, & ideo munit se ipsum. In ista fit publicatio statim; in illa fit consignatio usque ad annum. In hac non requiritur conuentio, uel denunciatio; in illa sic. Item hæc fit præsentibus his, qui lædi possunt, illa absentibus per contumaciam. Hic attestationes conuertuntur in publicum instrumentum; sed ibi remanet in actis. Nunc

3 uideamus † quid sit officium iudicis in contumacem ante litis contestat. & post litem. Et primo uidendum est, quot modis contumacia committatur. Et est sciendum quod quinque. Primus, cum quis citatur tribus edictis, uel uno pro omnibus peremptorio, præsentiam sui facere contemnit, ut ff de re iudi.l. contumacia 24. q.3.c.de illicita.inf eod.tit.c.quoniam.§. porro. Secundus, cum ueniens iudici non paret. Tertius, cum ante tempus discedit, ut 11.q.3.ca.certum est 18.dist.ca.si quis autem. Quartus, cum se malitiosè occultat. Quintus, cum impedit ne possit ad eũ citatio peruenire, ut d §. porro. & 5.q.1. c.quidam. ff. de euic.l.si dictum.§.si præsente. ff. quod ui aut clam l 1. §. quod si

4 ui. in fin. † pro citato enim debet haberi is, qui procurat uel impedit ne ad eum citatio ueniat ut ff.de reg.iur.l.ad ea.§.semper & l iure ciui. & ff.de cond. & demõst. l.iure ciui.& l.quibus diebus Itẽ sciendũ est; ꝙ est contumacia uera, & est cõtumacia præsumpta. Vera est, cũ quis citatus & inuentus nullum habens impedimẽtum uenire contemnit; uel ueniens iudici nõ paret; uel contumaciter ante tempus discedit. Præsumpta, cum quis solenniter citatus nec uenit, nec mittit procuratorẽ in termino constituto. Sed si adhuc iudice sedente pro tribunali uenerit, tollitur illa præsumptio per aliam præsumptionem,

nem, præsumitur enim quod parum audiuerit vocem præconis, vt ff. de in integ. restit. l. diuus. Nam vox præconis paucis innotescit, ut C. quom. & quandiud. auth. qui semel. & propterea iudex expectare potest citatum in diem alterum æquitate suadente, ut supra de offic. deleg. c. consu
5 luit. †Nam in iudiciis, & in compromissis mora purgat, ut ff. si quis cau. l. si post tres. C. de fideiuss. l. sancimus. Vnde si contingat procedi contra absentem eo quòd præsumptiuè contumax habeatur, si postmodum veniens doceat se abfuisse iustà de causa, restituitur, ut ff. & C. ex quibus cau. ma. per totum. infra de sen. & re iudi. c. cum Bertoldus. Iudex contumaciā punire potest. Ideo autem dico potest, quia non semper cogitur, ut no. supra de offic. deleg. §. 1 summa. Puniet autem permissionem in possessionem, si locum habeat missio; ita ut in reali mittatur in possessionem rei petitæ; in personali autem ꝓ modo debiti declarati in libello, ut C. de episco. & cleri. authen. generaliter. Nam etsi decem in libello petuntur, fiet missio in possessionem rei alicuius valentis. 10. vel aliquantulum plus; quia pignus siue prætorium, siue conuentionale, plus debet valere, quàm debitum, prius tamen examinato negocio, ut C. de bon. auth. iudi. pos. auth. & qui iurat. & summatim, ut ff. vt in pos. legat. l. si is a quo. §. 1. & inf. eo. tit. c. quoniam. §. si super reb. Nā ad missionem iudex festinare non debet, ut ff. de damno infec. l. si finita. §. si forte. Summariam autem cognitionem intelligo in hoc casu fore recepto uno ex testibus, quos actor intendit producere in principali; uel lectis instrumentis, per quæ actor intentionem suam fundare intendit; uel recepto iuramento actoris, quod non calumniosè agat argum. ff. ad exhib. l. thesaurus. C. de fi. instr. l. ult. sup. de ele. c. cum dilectus. Cætera de mittendo in possessionem contra contumacem ante litem contest. vel post, in reali, vel personali, vel quid fieri debeat si locum non habet missio. dic ut no. sup. de iud. §. iudicio & §. si actor. & §. si verò lis sit vere cōtest.
6 & §. hæc omnia. Sed † quæritur quid obseruari debeat in actionibus mistis, de quibus dicto cap. quoniam, nihil dicit, sed tantum de realibus & personalibus: Sunt enim quædam actiones mistæ, vt familiæ ercissundæ. Communi diuidundo. Finium regundorum, ut institu. de actio. §. quædam. Mistæ ideo dicuntur quia ad res dantur, & quia in eis veniunt personales præstationes. In his ergo hoc seruatur circa missionem in possessionem; quia in quantum dantur ad res, sequuntur naturam realium actionum, ut fiat in eis, quod in realibus fieri solet & debet. In quantum verò dantur ad personales præstationes, naturam personalium imitentur, & iudex procedat in eis, ut in personalibus circa missionem, ut ff. fam. erc.
7 l. item Labeo §. famil. ercisc. Item † quærit quid in interdictis debeat obseruari. Sunt enim personalia, in rem tamen scripta, vt ff. de interdict. l. j §. ult. Et puto interdicta imitari naturam realium actionum circa missionem faciendam. Et idem puto in actione, quod metus causa quæ etsi sit personalis, ut ff quod met. cau. l. metum. §. volenti. & §. licet. in re tamen scripta est, ut ff. eod. titu. l. si cum exceptione. §. aliquando. & §. pedius. Itē
8 † quæritur, quid si edictum, uel citatio non perueniat ad citatum? Videtur ꝙ contumax non sit, ut ff. quæ sen. sine app. non reci. l. j §. item cum ex edicto. C. quō & quan. iud. l. ea quæ, & ideo in eum tanquam in contumacem procedi non debet; & si processum fuerit, uidetur quod sententia nulla sit, ut in d. l. ea quæ, & 3. q 9. c. caue ant. Alij autem dicunt, sufficit si diligens facta sit inquisitio, licèt absens non sit inuentus, ut inf. de ele. non resi. ca. ex tuæ. inf. qui ma. ac. pos. c. relatum. denunciatione domui uel ecclesiæ facta, ut inf. de do. & contu. c. venerabilis. infra de eo. qui mit. in pos. causa rei seruan. c. si aduersarius, ff de libe. agno. l. 1. in prin. ff. de dam. infec. l. 4 §. prætor. 16. q. 3. c. placuit. §. potest. in uers. is autem. sollicitatis consanguineis & amicis, inf. qui fil. sunt legi. c. perlatum, ff. ex qui. cau. ma. l. ergo ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. hæc autē. His enim præmissis absens præsumitur contumax, vnde in eum tanquam contumacē procedi potest, ut C. de iud. l. properandum.

§. & si

§. & si quidem. ff. de eu ct. l. etsi dictum. §. si præsente. & l. si uero. ff. loca. & con. l. uē quæritur. §. exercitu. Et puto hoc, quod superius dictum est, uerius esse. Nec obstat. §. ille, item cum ex edicto. Nam ibi loquitur. cum edictum propositum non est; & quod ibi sequitur, neque in notitiam peruenit absentis, ad maiorem exagerationem dictum intelligo; sufficiebat enim dici, quod neque propositum est, ad ostendendum q̄ sententia lata contra absentem nulla sit; sed factam exagerans adiecit, neque in notitiam peruenit absentis; sufficeret tamen solenniter propositum fuisse, & si ad citati notitiam nō uenirer, sic loquitur. l. ab eo. C. quom. & quan. iud. & auth. omnes. C. si minor ab hæredi. se absti. & l. properandum. § 1. C. de iud. Item non obstat illud. c. caueant, quia loquitur de absentibus non per contumaciam, utpote, qui nec citat fuerunt

9 † Item quæritur, quid si iudex mādet parti certo die adesse, si non adsit nunquid in eum tanquam in contumacem procedi potest nullo misso edicto? Respondeo

10 sic, ut C. quom. & quan. iud. l. cessante † itē quæritur, quid facere debeat iudex, procuratore contumaciam committente? Responde procedet contra procuratorem, & nihilominus cōtra dominum, si dominus sciens non purget eandem, ut inf. eo. tit. c. 1. in fin. Cæterum si dominus ignorat, contumacia oberit soli procuratori qui commisit eam; & hoc ante litis conte. ut ff si quis ius dic. non ob. l. j. §. si procuratori. ff. quod quisque iur. l. 3. §. j. ff. ad le. aquil. l. proinde. §. j. Sed contumacia procuratoris post litis contest. commissa nocet domino etiam ignoranti, ut ff. de doli exce. l. si procurator. §. si post litem. Sed domino dabitur actio mandati contra procuratorem, ut sic contumacia sua ei soli sit damnosa futura, ut dicit d. l. si procurator. in fi. Et sic intelligo ff. de tributo. l. procuratoris. Sic etiam in confessione procuratoris obtinet. Nam si procurator in iudicio confiteatur contra dominum, oberit procuratori confessio, ut ff. de procu. l. non solum, in principio; sed domino nullum faciet præiudicium uolenti probare contrarium, ut ff. de interr. act. l. si sine. & l. si defensor. & ff. de confes.

11 l. certum §. sed an. Item † quæritur, quid si aliquis non contumax in iudicio, sed in executione, quia non patitur iudicem exequi sententiam? Respondeo, iudex potest eum de contumacia punire, ut supra de offi. deleg. c. ex literis patriarchæ. ff. si quis ius dic. non obten. l. j. §. is uidetur ius dicenti nō obtemperare, qui quod extremum est in iudicio non facit; & propterea iurisdictio delegata durat usq; ad executionem, ut de off. deleg. c. in literis. & infra. de sen. & re iud. c. quod ad consultationem.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum calumniæ quid sit.*
2 *Iuramentū calumniæ quid cōtinere debeat.*
3 *Iuramentū calumniæ quando sit præstādū.*
4 *Iuramentum de calumnia, & iuramentum de malitia quot modis inter se differant.*
5 *Iuramentum de ueritate dicenda in quo differat a iuramento de calumnia.*
6 *Iuramentum decisorium quando deferatur.*
7 *Iuramentum præstare qui debeant.*
8 *Iuramentum calumniæ in quibus causis præstetur.*
9 *Iuramentum calumniæ an præstari debeat in causis ciuilibus, & criminalibus.*
10 *Iuramētū calumniæ ad quid fuit inductum.*
11 *Pœna iurare nolentis quæ sit.*
12 *Iuramentum calumniæ quare in spiritualibus non præstetur.*

De Iuramento Calumniæ. Rub.

EGIMVS supra de iud. & de lit. contesta. sed quia actione in iudicio edita, & litis contestatione facta, succedit ex ordine iuramentum de calumnia. Ideo subijcitur hic rubrica de iuramento calum. Videamus igitur Quid sit iuramentū calumniæ. Quę in se capitula contineat. Quis præstare debeat hoc iuramentum. Quando præstetur. Et in quibus causis locum habet huius iuramenti præstatio: Et quare inductum est hoc iuramentum. Et quæ sit pœna iurare nolentis. Iura-

1 mentum † calumnię est, cum quis iurat se bona

se bona fide, & non calumniandi animo causam mouisse: uel quòd putás se bona instantia uti ad reluctandum peruenerit. vt C.eo.titu l.2 §. 1. Sed quia possibile est, quod actor a principio non mouerit causam animo calumniandi, nunc autem tempore iuramenti mouerat calumniosè. arg. ff. de dam. infec. l. qui bona § si quis stipulaturus, ideo non sufficit iurare de præterito, ut dicat actor non mouisse, sed adijciat, nec mouere. Et eodé modo reus adijciat, quòd non calumniandi animo resistat, vt probatur hęc. ff. fam. ercis. l. inter cohæredes. § si famil ercis. Vnde hoc iuramentum dicitur calumniæ, scilicet uitandæ, uel non committendæ; ut dicitur sic iuramentum de malicia, uitãda, vel non committendã, ut supra de elect. c cũ dilectus; sicut dicitur alias unusquisque habeat suam propter fornicationem l. uitandam, uel non committendam Est autem calumnia cum quis iniustè sciẽnter agit, uel defendit ff ad Tu pil. l. 1 § calumniari. & 2 q. 3. c. Euphemiũ. §. notãdum. Continet † autem iuramentum

2 quædam capitula, quæ his uersibus comprehenduntur. Illud iuretur, ꝙ lis sibi iusta videtur. Et si quæretur, uerum non inficietur. Nil promittetur, nec falsa probatio detur. Vt lis tradetur, dilatio nulla petetur. Hæc capitula colliguntur per uaria iura. vt C. eo ti. l. 1 & 2. & auth. principales. & in Auth. de his qui ingred. ad appel. §. ult. & pe. colla. 5 ff famil. ercis. l. inter cohæredes §. qui famil. her. Præsta

3 tur † hoc iuramentum statim lite, contestã. ut inf. eo. ti. cum causam. C. eo. tit § 1. semel autem præstatur in tota lite. ut C eo. ti. auth. hoc sacramentum. Vnde correcta sunt illa iura antiqua, quę dicunt pluries poste de calumnia iurari. ut ff de dam. infe. l. q bona. §. si is stipulaturus. ff. qui satis cog. l. de die. §. iubetur ff. de iure iur. l. iusiurandũm; Quidam tamen dixerunt, quod authen. quæ prohibet pluries iurari post litẽ cõtest. non tollit iura permittentia pluries iurari ante litẽ, uel semel ante litem, & secundò post litem. Sed hæc non placet, quare tantũ post lit. cõte. iuratur de calumnia, sicut dictum est; hoc tamen fallit in quibusdam casib.

in quibus secundo de calumnia iuratur, vt inf. de test. c. in causis & c. pe. in Auth. de testi. § quia uero colla 7. quæ authenticæ posteriores sunt illa, hoc sacramentum, & in alio casu. C. de fi. instr. l. ult. Verũtamẽ dici posset ꝙ casib. illis nõ iurat

4 de calumnia, sed de malicia. † Differunt autem hæc duo iuramenta in quatuor; quia iuramentum calumniæ pręstat post litem cõtest. iuramentum de malicia ante & post, ante ut sup. de ele. c. cũ dilectus inf. de exce. c. pastoralis. inf. de test spo c. literas, circa si post litem cõtest. ut in pręmissis iuribus de testi. & fid. instr. Secundò differunt, quia iuramẽtum de calumnia præstatur semel in tota lite, vt dictum est, sed iuramentum de malicia pręstatur toties, quoties quis in iudicio aliquid proponit uel postulat fieri, ꝙ ex malicia procedere timetur vel præsumatur. Tertiò, quia iuramentum de calumnia tantũmodo locum habet in prophanis; sed sacramentum de malicia locum habet tam in prophanis, quàm in spiritualibus, ut probatur per iura pręmissa. Quarto, quia per iuramentum de calumnia prouidetur ne aliquid fiat calumniose in tota lite; sed per iuramentum de malicia prouidetur, ne illud quod proponitur uel petitur, in quo suspectus habetur proponens, maliciose proponatur uel petatur. Est & ter

5 tiũ † iuramentũ, quod in causis ecclesiasticis frequentatur, ut est iuramentũ de ueritate dicenda. Sed & istud iuramentũ habet suas conditiones, & differt, a iuramẽto calumnię in tribus Primò, quia iuramentũ de calumnia locũ non habet in spiritualib. causis, vt inf. e. c. literas; sed in tẽporalibus, & pecuniarijs vt inf. eo. ti. c. cęterum, c. cum causam, & c ulti Sed iuramentum de ueritate dicenda locum habet in spiritualibus, ut sup. de ele. c dudũ. successit enim in defectum iuramenti de calumnia. Secundo differt, quia in iuramẽto de calumnia respondetur de credulitate ut in Auth. de his qui ingre. ad ap § pe. & ul Sed in hoc iuramento non respondet nisi de ueritate, nam hoc ipsum uerbũ sonat. ut ff. iudicia. sol. l. iudicatum & at ad idẽ. ff. de l. 3. l. nõ ait tertio, quia iuramẽtum de calumnia multa continet capitu

la,

la, quæ in iuramento de veritate dicenda locũ non habent. Vnum tamen non omitto, quod cum iuramentum de veritate dicenda successerit in locum iuramenti de calumnia, quia tunc illud præstatur quando illud locũ non habet, puto quod in tempore imitatur naturam illius ut præstetur statim post litẽ cõte.ar.ad hoc. ff. de peti. hær. l. itẽ veniunt. §. cum prædiximus. C. comm. de leg. l. 1.
6 Est & iuramentum decisoriũ, † quod et in causis spiritualib. defertur reo propter periculum animæ, actore non probante, ut inf. de despon impu. c. continebatur, & c. attestationes. Et idem in causis nõ spiritualibus, ut ff. de iureiu. l. admonendi, nisi iudex inspectis personarũ & causæ circũstantiis illud actori uiderit deferendum vt inf. de iureiu. c. ult. sup. de renun. c. sup hoc sup. quod metus cã. c. ult. 2. q. 1. c. in primis. C. unde ui. l. si quando. in auth. de trien. & semis. §. studium, colla. 3. ff. de re mili. l. non omnes. §. sed licet, hoc tamẽ plenius
7 dicemus infra de iureiu. Præstant † hoc iuramentum principales personæ, ut C. eo. tit. auth. principales. inf. e. tit. c. ult. Et primo actor, & postea reus, ut C. eo. ti. l. 2. Nec obstat quod legitur inst. de pœna temere litigan. §. ecce enim. & §. itẽ actoris. quia ibi non ordo iurantiũ ponitur, sed denotantur personæ quæ iurant. Iurãt tutores & curatores, ut C. eo. tit. l. 2. §. quod obseruari. Et idẽ dico in his qui præsunt municipiis. Nam ipsi, vel maior pars ipsorum iurare debent, ut C. e. tit. l. 2. §. hoc, & ff. de cond. & demon. l. municipibus. Licet quidã dixerunt, maiorem partem ciuitatis, uel ipsam vniuersitatem iurare debere, sed hoc difficile est. Iurãt syndici & œconomi qui cãm omnino non nesciant, ut inf. eo. tit. c. in pertractãdis. Iurãt actores, & defensores uniuersitatũ, ut inf. e. ti. c. cum cãm. Iurat procurator datus in rẽ suã, ipse enim est dominus causæ, nam ad eum spectat commodum, uel incommodum, ut 2. q. 6. c. biduum. §. palam est, ff. quando app. sit. leg. 1. §. in propria, C. de procurat. leg. qui stipendia. Iurat episcopus etiam in causa ecclesiæ, si per seipsum causam agat, ut infra eod. titu. cap. ult. propositis & non tactis euangeliis, sicut cum producitur in testem, ut ibidem & C. de epis. & cler. auth. sed iudex, præsentia enim euangeliorum terrorem inducit, & suffragium ueritati impendit, ut C. de iud. l. rem non nouam. & simile. 11. q. 1. c. nec honore. & in Auth. vt defunc. seu funera. §. oportet. collatio. 5. Secus est cum episcopus hæresim abiurat, tunc enim tangit corporali tactu euangelia, ut 1. q.
8 7. cap. quotiens cordis oculus. † Præstatur hoc iuramentum post litis contest. ut superius dictum est. Præstatur in omnibus causis tam ciuilibus, quàm criminalibus, dummodo nõ spiritualibus, vel spiritualibus annexis. Et quod in criminalibus iuretur de calumnia, probatur. C. eod. titu. l. 1. Nam ita dicit, in omnibus causis, causa autem dicitur criminalis, lis pecuniaria, ut C. de transac. l. causas, vel lites. Item ex eo quod dicit, siue propter quicqam aliud. Facit pro hac sententia. C. de fide instr. l. vlt & C. de pœna iud. qui ma. iudi. auth. nouo iure. C. de autho. præstan. l. clarum. Et hoc dixerunt Bul. Ioan. Bapt. Sed Mar. contra. Nam in criminalib. sufficit, si actor puniatur similitudine supplicij, vt C. de accus. l. ult. & 2. q. 3. c. 1. 2. & 3. & 4. Item lex dicit, publica iudicia nec quicquam simile habent cum cæteris iudicijs vt Insti. de publicis iud. in prin. Itẽ in criminalibus, quæ sanguinis pœnã irrogant, licitum est alicui sanguinem suum qualitercunq; redimere, ut ff. de bonis eorũ, qui mor. sibi consciue. l. 1. Vnde in criminalibus aliquando parcitur ei, qui calumniam ingerit, ut ff. de bonis liberto. l. qui cum maior. §. si pœnis. Item facit pro parte ista. C. eo. tit. l. 2. in princ. ubi dicit sancimus in omnib. litib. &c. † Puto in om-
9 nibus causis ciuilibus, & criminalib. iurandum esse de calumnia. Nec obstat lex illa. ff. de bonis eorum &c. timendum est enim, ne accusator probet calumniose. Item non obstat lex instit. de publi. iudic. quia criminalia & ciui. iudicia in multis habent similitudinẽ, in libelli oblatione, in iudicij examinatione, in sniæ prolatione. Dicuntur aũt non hr̃e quicquã simile quo ad finem, quia in ciuilibus agitur ad aliquid dãdũ, vel faciẽdũ. In criminalib. verò ut reus puniatur. Item nõ obst. lex. ff. de bonis corũ qui mor. sibi cõsciue. l. 1. quia illud

illud in trāsactionibus locum habet, & licet in quibusdam criminibus permittatur
10 transactio, non tñ calumnia † Inductum est hoc iuramentum calumniæ ad veritatem eliciendam, ut inf. eo. c. cæterũ. Item ut sacramenti timore litigatorum instantia compescatur, ut C. eo. ti. l. 1. Itē ut propter religionē iuramenti quis immemor non sit suæ salutis, ut 1. q. ult. c. scimus. §.
11 calumniis cess. t. Pœna † iurare nolentis est, ut actor cadat ab actione insti uta per iudicantis sententiam, reus autem pro confesso habeatur, & cōdemnetur in his capitulis, quæ sunt in narratione comprehensa, ut inf. eo. ti. c. ult. C. eo. titu. l. ult. §. ult. in Auth. ut li tigan. iurent. § 1. in fine
12 † Quæritur quare in spiritualibus causis non iuretur de calumnia, cũ in spiritualib. perniciosior sit calumnia, quam in alijs? Nam circa maiora maius periculũ uertitur 13. di. c. quiescamus 7. q. 2. ca. ult. ff. ad carb. l. 1. § 2. Respondeo, iuramentum de calumnia multa cōtinet, & ad multa arctat iurantem, & in causis spiritualibus nō est rigor huiusmodi obseruandus, qui in causis alijs obseruatur, ut inf. de dolo & contu. c. 1. Et propterea in locum illius iuramenti multa continentis successit iuramentum de ueritate dicenda, ex quo nihil aliud prouenit nisi ut ueritas excutiatur. Item quæritur pone, ꝙ agam contra te rei uendicatione, tu scis rem meam esse, sed nihilominus uis resistere propter actionem de euictione, nunquid ergo iurando de calumnia peccas? Videtur ꝙ sic, quia negas rem meam esse & mentiris. Item iuras, ꝙ putas bona instantia uti ad reluctandum ueris ꝗ & hoc falsum est, quia non bona instantia reluctaris. Quidam tamen dicunt, ꝙ non peccas si ideo hæc facias, ut cōmittatur actio de euictione, in processu tamen iudicij confiteberis ueritatem. Non enim uidetur dolo facere, qui ideo facit, ut sibi stipulationem de euictione cōmittat, ut ff. de nego. gest. l. atqui natura. §. cum me absente ff. de iureiur. l. si quis de libertate. ff. de liberali causa. l. qui ex libertate. Sed licet hoc sit securum quo ad actionem de euictione, non tamen est securum quo ad Deum Et ideo laudo & consulo, ut post libellum porrectum confitearis ueritatem, nec de calumnia iurabis, ex quo fateberis rē esse actoris, & non minus committetur stipulatio de euictione, emptor enim bona fide defend. re debet, ut ff man. l. idem q; §. generaliter. & suo pudori parcetur, ut ff. mãda. l. Quintus Mucius. & causam fouere si est iusta, ut ff. de admi. tut. l. quoties. §. sicut. Et secundum hoc, nō obstat ff. de euictio. l. si rem. §. si duplę. Et his, quæ dicta sunt de iuramento calumniæ, non obstat inf. eod. titu. c. 1. Illa decre. corrigitur per subsequentes. Nec obstat. l. cum clerici. C. de episco. & cleri. nam loquitur in iuramento iudicio sisti.

SVMMARIVM.

1 *Dilationes quare dentur.*
2 *Dilationes quæ dantur ad probandum.*
3 *Dilationes quæ dantur ante litis contestationem.*
4 *Exceptio recusationis iudicis, an sit dilatoria, & ante lit. conte. proponenda.*
5 *Exceptio recusatoria prima esse debet inter dilatorias, & ea omissa proponens alias, ad eam redire non potest.*
6 *Dilationes quæ dantur post litis contestationem.*
7 *Induciæ indicatoriæ quæ sint, & quibus dentur.*
8 *Dilationes restitutoriæ.*
9 *Dilationes præparatoriæ.*
10 *Dilatio in ciuilibus.*
11 *Dilatio in criminalibus.*
12 *Dilationes in ciuilibus, quæ dentur, & quæ in criminalibus, & nu. 13.*
14 *Dilationes dantur à iudice sedente pro tribunali, & qualiter.*

De Dilationibus. Rub.

DICTVM est supra de litis contest. & de iura. cal. sed quia iudicio cœpto & contestato, solent litigatores inducias postulare, quandoque ad quæstiones faciendas, quandoque ad probationes: Idcirco subiicitur hic rubrica de dilationibus. In decretalibus tamen, quæ huic rubricæ subiiciuntur, non agitur de dilatio-

dilationibus, quæ dantur post litem contest. sed quæ dantur ante litem contestatam. Nos tamen de utrisque tractemus, Videamus igitur. Quare dilationes dantur. Et quando. Et quoties. Et quantæ. Et
1 qualiter. Vnde † sciendum est, quod induciæ primæ, quæ dantur ante lit. contesta. dicuntur dilatoriæ, & dantur ad ueniendum ad iudicem. Nam infra illas inducias citatus præparabit se, & ueniet in termino nihilominus post terminum, ut sup. de offi. dele. c. cõsuluit. Tria autem debent esse edicta citatoria, quorum singula cõtinebunt singulos. 20. dies, ut in Authen. de litigio. §. omne. coll. 8. Sed iudex ordinem edictorum & compendium moderabitur per considerationem temporis, & personarum, & causæ, ut ff. de iudi. l. nonnunquàm; non tamen nulla necessitate instante peremptorium maturabit, ut inf. eo. ti. c. 1. & de hoc plenius not. sup. de iud. §. iudicio. Igitur & si contigerit aliquàm dilatoriam iudicii, uel solutionis, seu declinatoriam exceptionem propo-
2 ni, † iudex dabit congruas inducias ad probandum. Iudex tamen ad proponendas dilatorias exceptiones certum tempus assignet, & si pars aliqua uelit post illud aliquam dilatoriam proponere, quã non fuerit protestata, nullatenus audiatur, nisi forte de nouo extorta fuerit; uel is, qui eam opponit, fidem facit iuramẽto se postmodum ad illius notitiam per
3 uenisse, ut inf. de excep. c. pastoralis. † Sũt & aliæ induciæ, quæ dantur ante litis cõtest. & illæ uocantur deliberatoriæ, cum enim citatus uenit ad iudicem, porrigitur ei libellus; oblato & porrecto libello, dantur ei induciæ. 20. dierum, in quibus deliberet reus an cedat, uel contendat, uel iudicem recuset, & sic infra illos dies iudex est recusandus, quod fieri poterit, etsi datus sit fideiussor iudicio sisti, quod patet ex ordine d. auth. canonizatæ in. ca. induciæ. §. offeratur. 3. q. 3. sicut & post iuramentum de stãdo iuri potest nihilominus appellari, ut inf. de app. c. ad hæc. Et quod dixi infra 20. dies debere iudicem
4 recusari, recipit calumniam. † Nam hæc exceptio dilatoria est, & ideo ante lit. contesta. proponi potest, ut infr. de sen. & re iudi. c. inter monasteriũ. Sed licet hoc sit uerum in aliis exceptionib. dilatorijs; in hac tamen, quæ in personam iudicis proponitur, dico, quòd usque ad 20. dies computando a die porrecti libelli, opponenda est; post illos autem dies non debet admitti. Nec ideo dicitur hæc exceptio dilatoria, quod usque ad lit contesta. proponatur, sed quia semper ante lit. cõtesta. proponenda est; non tamen, quando cunque, sed usque ad 20. dies tantum, ut dictum est. Item si quandocunque ante lit. contest. posset opponi recusationis exceptio, quia lex diceret, quòd si iudex qui est recusandus sit absẽs, is qui recusare intendit, protestari debet coram alijs, quòd habet iudicem suspectum, ut C. de iudi. l. cum specialis. hoc non alia de causa prouisum est, nisi ut tempus 20. dierum non cedat, & in corpore Authenticorum dicitur in medio. 20. dierũ hoc est, inf. 20. dies licentiam esse, iudicem recusare uel repudiare. Et si contingat fieri litis contestat. quæ non ualet, adhuc sunt salui illi dies, & licebit infra illos omnia ex integro fieri, ut in Auth. de exhiben. & intro. § scimus, colla. 5. † Et nota ꝙ hæc exceptio re- 5
cusatoria prima debet esse inter dilatorias; vnde si quis ea omissa, ꝓponat alias, ad eam redire non potest. arg. ff de iudi. l. sed si suscipit. in prin. Nam si aliquæ interlocutoriæ pro ipso latæ fuerint, iudicem iam approbatum non poterit reprobare, nisi ex noua causa ut supra, de offic. deleg. c. insinuante. Sunt & quædam paternales adiectiones induciarũ; quæ dantur ante lit. contestat. ut 5. q. 4. c. præsenti.
6 Post lit. † uero contestat. dantur induciæ præparatoriæ. quæ dantur alicui probare uolenti, infra quas præparat suas probationes. Spacium autem istarum induciarum moderandum est, ut lex dicit. 3. q. 3. c. induciæ. § spacium. Et hæ induciæ dantur tam actori, quàm reo. ut 15. q. 7. c. si autem. nec facile amplius quàm semel, ut in d. § spacium, & C. de dilat. l. 1. nisi forte casus inopinatus emergat, ut ff. de fer l. oratione. ff. de iudic. l. interdum. Sed in crimine adulterii nulla datur dilatio, nisi ut personæ exhibeantur, uel nisi iudex ex qualitate negotii motus hoc causa

causa cognita permiserit, ut ff. de crimi. adul. l. in crimine. Sed induciæ deliberatoriæ non dantur ei, qui rescriptum impetrauit ad extraordinarium iudicem; ut si dicat uolo inducias super formando libello, aduersario autem dantur, ut C. eo. ti. l. si quando, & in prædicto. §. spacium. in ver. ei autem. Et quod dico, actori non esse dandas inducias, uerum est, nisi quid inopinatum emergat, ut superius dictum est; ut si ponamus contra rescriptũ opponi aliquid, in quo replicatione opus

7 sit, de quo non potuit præuidere. † Sunt & induciæ iudicatoriæ, quæ dantur condẽnatis, & sunt quatuor mensium, ut infr. de sen. & re iud. c quod ad consultationẽ. & supra. de offic. delega. c. quærenti. Sed hæ locũ non habent in criminalibus causis, in quibus executio non differtur, nisi in quatuor casibus, ut notaui supra, de iudi §. partibus. sicut nec deliberatoriæ locum habent in criminalibus, quia reus certus debet esse an uelit crimen confiteri, uel negare; cum sciat se esse reum criminis, uel innocentem.

8 Sunt † & induciæ restitutoriæ, quibus hodie non utimur in causis de facto. Olim enim spoliatis, uel eiectis, & tandem restitutis dabantur induciæ restitutoriæ; infra quas a iudiciorum strepitu quiescebant. Et illæ erant non minores sex mensium, nec maiores anno, ut 3. q. 2. ca. eiectis, uel uerius erant arbitrariè, ut eisd. ca. & q. c. episcopus.

9 Est † & sextum genus induciarum, quibus hodie similiter non utimur, & illæ locum habent in criminalibus causis, & uocantur præparatoriæ; dantur enim accusato, ut infra eas præparet suas defensiones. Et illæ continent annum, & dimidium, uel unum annum, uel sex mẽses, & dantur post litem contest. & ante, ut 3. q. 3. c. de inducijs, & 5. q. 2. c. si primates.

10 Illud autem sciendum est, † quòd in ciuilibus causis pro qualibet necessaria causa unica datur dilatio, ut C. cod. titu. l.

11 ul. in fi. & 3. q. 3. c. induciæ. §. spaciũ. † Sed in criminalibus pro qualibet necessitate dantur tres dilationes reo. Duę autem actori, ut ff de ferijs l. ult. Et est ratio diuersitatis inter ciuilia, & criminalia, quia solennius proceditur in criminalibus, quàm in ciuilibus, ut ff. de quęstio. l. 1. §. diuus. & §. si quis ultro ff. de pœnis. l. absentem. ff. de requiren. reis l. 1. C. de testi.

12 l. sciant & 2 q. 8. ca sciant † In ciuilibus igitur prima dilatio dabitur sine grandi causę cognitione; nam eo ipso quod prima petitus dilatio gratia testium uel instrumentorum danda est, nisi euidens apparuerit calumnia. Secunda uero danda est ita demum, si is qui petit probet se aliquo casu impeditum fuisse, quo minus ꝓduceret testes uel instrumenta, ut ff de ferijs. l si quis. §. pe. & ult. & l. ueluti. & l. ora

13 tione. † In criminalibus autem causis pro quolibet impedimento dabuntur duę dilationes accusatori, & tres reo, sine causæ cognitione, hoc est sine impedimenti probatione; & sic intelligo ꝓ singulis causis singulas dari dilationes, id est pro singulis impedimentis, ut ff. de ferijs. l. ultim.

14 Dandę † autem sunt dilationes à iudice sedente, non procedente, cum causę cognitione, non plenaria, idest, non de plano, sed magis legitimè colligatur; ut si forte dilationis petitio fuerit improbata, suscepta quęstio per interlocutoriam dirimatur, ut C. eod. l. a procedente iudice.

SVMMARIVM.

De Ferijs. Rub.

DICTVM est supra de dilationibus, quę dantur à iudice; nunc autem dicamus de dilationibus, quę indulgentur a iure, & ideo subijcitur hic rubrica de ferijs. Videamus igitur Quare ferię dicantur, Qualiter distinguantur. Quę tempore feriarum agi possint.

1 Ferię autem dicuntur, † quia a forensibus

sibus negocijs immunitatem præstant ut ff. eode titu. l. diuus Et nihilominus præstant immunitatem a mercantis, cum enim difficile sit ut inter ementis & uendentis commercium non interueniat peccatum. ut de pœniten. dist 5. c qualitas. & c negocium. cessandum est ab his maximè diebus solennibus. ut inf. eodem titu. c. 1. Cessandum est & a placitis, quæ quamuis fieri liceat, non tamen expedit. ut 11. q. 1. ca. aliud de pœniten. dist. 1. §. in euangelio. & c. aliud. 15. q. 3. c. placita. & C. eodem titu. l. omnes. Nullus etiam ad mortem diebus sollennibus duci debet. Nam quamuis non sit peccatum iudici seculari iustè hominem occidere. ut 23. q. 5. ca qui malos. & c. iudex & c. si homicidium; quia tamen horridum est, & miserabile hominem perimi, & quia pœnæ non irrogatæ indignatio solam duritiam continet. ut. ff. de seruis expor. l. seruus in fine & ideo ob reuerentiam dierum solennium est ab huiusmodi abstinendum. Cessandum est etiam diebus solennibus a iuramentis. vt inf. eodem tit. c. 1. hoc ideo quia iuramenta a malo non credentium sunt facta sup. de elec. c. significasti. His etiam diebus cessandum est ab omni opere seruili, ut inf. eodem ti. c licet. non tamen ab operibus pietatis, quibus magis insistendum est diebus solennibus, quam priuatis. ut inf. de statu. mona. c. cum ad monasterium. §. in refectorio. Diebus autem dominicis & alijs præcipuis festiuitatibus siue inter pascha & pentecostem genuflexio nequaquam fiet. ut inf. eodem titulo. c. 2. § 1. Et est ratio, quia dies illi iugi gaudio & continua lætitia peragendi sunt ut alias. 77. dis. c. scitc. Distin-
2 guuntur † autem feriæ, quia feriarum aliæ solennes, aliæ repentinę; solennes aliæ statuuntur ob honorem Dei; aliæ ob honorem principis; aliæ ob honores ciuitatum; aliæ ob necessitates hominum. Ob honorem Dei, ut sunt dies illi qui continentur. inf. eodem. titu. c. conquestus. in quibus dies dominicos computabis, ut inf eodem. titu. c 1. & 2. Dies autem quadragesimales dicuntur solennes, quo ad uacationem a criminalibus causis. ut. C. eodem tit. l. quadraginta. Quod tamen hodie non seruatur. Ob honorem ciuitatum ut sunt dies natalicij urbium maximarum, Romæ scilicet & Constantinopolis, in quibus debent iura differri, quia ab his nata sunt. ut C. eodem titu l. omnes. Ob necessitates hominum solennes feriæ sunt geminimenses, unus datur gratia messium, alter gratia uindemiarum. Hi duo menses conceduntur fructibus decerpendis in æstate, & in autumno ad requiem laboris, id est ut homines quiescant a causis cum laborāt circa messes, & uindemias; & propterea appellatur indulgentior pars anni, quia indulget infirmitati hominum concedens eis ad uitam necessaria, ut ea. l. omnes. isti duo menses statuuntur a præsidibus prouinciarum diuersis temporibus secundum diuersitatem locorum. Nam in quibusdam locis tempestiuius, in quibusdam tardius finiuntur messes & uindemiæ, ut ff. eod. tit. l. præsides & ff. de offic. procon. l. si in aliam. † Omni-
3 bus autem diebus feriatis agi possunt ea quæ uoluntariæ iurisdictionis sunt, ut C. eodem titu. l actus. § in his. Item ea, quæ fieri urget necessitas; uel pietas suadet, ut inf. eod. titu. c. conquestus. Vrget necessitas hæc fieri scilicet agriculturam, putationem, fossuram, & mundationem uinearum, quod intelligo cum in alijs diebus hæc non fieri possunt, ne occasione momenti pereat commoditas cœlesti prouisione concessa. ut C. eodem titu. l. omnes. Item quæstiones latronum & maximè Isaurorum, in quibus summi numinis facillimè speratur uenia, per quod multorum salus & incolumitas procreatur. ut C. eodem. ti. l. prouinciarum. Item urget necessitas appellatę, unde quolibet tempore appellatur. ut C. eodem ti. l. 1. In exercenda autem appellatione similis est obseruantia solennium; & repentinarum feriarum; quia in neutris appellatio exercetur. ut C eodem ti. l. 1 & tamen nō computantur omnes dies ut C. de tempo. ap. l. 2. § illud. Pietas uerò suadet

dari tutores uel curatores pupillis, & alijs miserabilibus personis. ut ff. eod. titu. l. 1. §. sed excipiuntur. & l. sequenti. Item pietas suadet disciplinam militarem, & eo. modo scholasticam; & clericalem. ut ff. eod. tit. l. diuus. Item suadet ea, quæ ad pacem & concordiam pertinent. ut C. eodem tit. l. ulti. Et est
4 sciendum † quòd his temporibus in quibus agi non potest, si tamen actio sit peritura, eatenus proceditur ut litis contest. uel executoris conuentio flat, ut in prædicto. §. sed excipiuntur. In geminis aut mensibus, qui gratia hominum indulgentur, agi potest ex consensu partium; quod in diebus solennibus statutis ob honorem Dei, principis, uel ciuitatum, non contingit, ut probantur hæc. ff. eodem ti. l. si feriatis. & ff. de arbitris. l. si feriatis. C. eod. tit. l. omnes. & inf. eod. ti. c. ulti. in fi. Sunt & quædam tempora, in quibus a nuptijs abstinetur, ut inf. eod. ti. c. capellanus. & 33.
5 q. 3. c. non oportet. Dies † autem incipit & finitur diuersis temporibus & his, secundum diuersitatem eorum, de quibus agitur. Quo ad feriandum, dies incipit uespera, & finitur in sequentem uesperam, ut inf. eod. tit. c. 2. responso. 1. Quo ad ordinandum, dies incipit a uespera, & finitur in mane sequenti. ut 75. di. c. quod a patribus. Quo ad iudicandum, incipit in ortu solis, & finitur in occasu, cum iam iudex honestè pro tribunali sedere non potest, ut supra de offi. delega. c. consuluit. in Auth. de iud. §. sedebunt. colla. 6. & ff. de origine iuris l. 2. §. & quia. Quo ad soluendum, dies incipit in medietate unius noctis, & finitur in medietate alterius. ut ff. eodem titu. l. more romano. Et quo ad treugas obseruandas, dies incipit ab ortu solis, & finitur in occasu. ut sup. de treuga & pace. c. 1. Quo ad ieiunandum, sexta feria incipit post cœnam die Iouis, & finitur in mane diei sabbati; & idem in alijs diebus ieiuniorum, ut de conse. dist. 3. c. de esu.

SVMMARIVM.

1 *Quæstiones diuersæ in idem iudicium deductæ, qualiter debeant ordinari.*
2 *Accusare unum an plures possint.*
3 *Quæstiones incidentes quæ dicantur, & quæ emergentes, & nu. 4.*
5 *Quæstiones præiudiciales quæ dicantur.*
6 *Agens contra aliquem de uiolenta spoliatione, nunquid teneatur alijs respondere?*
7 *Quæstionis restitutoriæ priuilegia.*
8 *Agere & replicare an quis possit ex eodem actu.*

De Ordine Cognitionum. Rubr.

HIc intitulatur Rubrica de ordine cognitionum. Sed melius intitularetur de ordine iudiciorum, quæ latior est & generaliter. Nam in ea tractatur de diuersitate caussarum; quæ causa alteri præferatur; & quæ cum alia concurrit; & quæ prius & quæ posterius sit tractanda; & sic intitulatur in tertio libro Codicis, in quo de iudicijs agitur. Sed sub rubrica de ordine cognitionum quæritur, quid iuris sit cum quæstio liberalis proponitur, & alia ciuilis uel criminalis. Vnde in 7. li. Codicis, in quo de liberalibus causis agitur, ponitur hæc rubrica de or. cogni. Nos tamen de natura utriusque rubricæ aliqua subbreuitate notemus. Qualiter † autem di-
1 uersæ quæstiones in idem iudicium deductæ debeant ordinari, & quis ordo in diuersis quæstionibus seruari debeat, uideamus. Et est sciendum, quod si unica quæstio in iudicio proponatur ab actore contra reum, nulla est dubitatio; si uerò plures quæstiones moueat quis, & eodem libello uel diuersis contra unum, uel diuersos; aut omnes quæstiones sunt ciuiles; aut criminales; aut quædam ciuiles, & quædam criminales. Si omnes sunt ciuiles, potest eas etiam contra unum eodem libello, & apud eundem iudicium intentare, respectu tamen diuersarum rerum, ut no. sup. de mu. peti. § debet autē. quod uerum est nisi actiones illæ sint contrariæ. ut C. de furtis l. 1. C. si seruus ex te. se. emi. man. l. 1. & de pactis inter

emp.

emp.& uen.l.commissoriæ; vel si vna sit præambula ut. C. de hære. ac. l. ut debitum; vel nisi vna ex sui natura præcedere habeat aliam, ut infra de cau.pos. & propr.cap.pastoralis; uel nisi electione tollantur. ut. ff. de tribut. le quod in hæredem. §. eligere. & ff. de lega. 2. l. cum filius.§. uarijs, hoc tamen fallit in casu. l.1. §. quod autem. ff. quor. lega. vel nisi quæstiones sese non compatiantur. ut ff. de excepti. l. fundum & l. sed si ante. & l.fundi. Si vero quis uelit agere contra plures respectu diuersorum factorum, uel rerum & ciuiliter, potest cum non sit prohibitus. vt ff. de proba. l. ab ea parte. Sed si actor agat ciuiliter contra reum, & reus eodem modo contra actorem erunt duæ mutæ actiones uicissim tractandæ, si neutra sit præiudicialis, & eadem sententia terminandæ, ut inf.eodem titulo ca.cum dilectus, & nihilominus habebit locum regula in processu, qui appellat, prior agat.ut.de iud.l.qui prior.ut not. supra de mu. peti. §. debet. Sed si congruo tempore non fuerit reconuentio facta, non minus rei actio salua manet in alio iudicio proponenda.ut C.de sen. & inter loc. omn iudic.auth.& consequenter in fi. Si uero plures criminales causæ in simul apud eundem iudicem moueantur; aut eas mouet idem actor, uel accusator contra unum & eundem reum ex eodem facto, uel diuersis; aut contra plures reos. Si contra unum & ex diuersis factis, licet, cùm non sit prohibitum. Si ex eodem facto, non licet, ut colligitur a contrario sensu l.qui de crimine.C.de accus.& ff. de accusa. l. Senatus. Sed si moueat contra diuersos reos, potest; vnus quidem ex diuersis factis in diuersis libellis uno & eodem tempore duos accusare potest, uno autem libello non potest; sed tres etiam diuersis libellis non potest. C. qui accusa. non poss. l. cum ratio nidus. Vel dic, quod nec duos potest in diuersis libellis eodem tempore accusare, nisi suam iniuriam prosequatur. ut ff. de accu. l.his. §. lege Iulia, & ff. ad l. Iulia, de adul. l.inter. §. maritus. Lex autem illa. cum rationibus. negat de tribus, quia de tribus fuit quæsitum, & eodem modo negasset de duobus, si de duobus quæsitum fuisset. De uno autem crimine potest quis eodem libello plures accusare, ut C.si reus uel ac.mor.l.1.ff. ad l.Iul.de adulte.l.vim passam.§.incesti quod tamen fallit in accusatione adulterij.ut.ff.ad l.Iulia, de adulte.l.uim passam §.duos, & l.si maritus.§ ulti. & C. eodem
2 titulo l reos. Sed nunquid plures † possunt vnum accusare? Videtur quod sic, ut infra de accu. capitulo licet, in prin. Sed uerius est quod non. Cum enim plures sint qui accusare velint, iudex eligere debet vnum, qui accusat, causa scilicet cognita, & examinatis accusatorum personis, uel dignitate, uel ex eo quod interest, vel ætate, vel moribus, uel alia iusta causa. ut ff. de accu. l. si plures. Vbi uerò duo adinuicem se accusant, plerunque habet locum regula illa, qui prior. & sic in prima accusatio procedit, & secunda subsistit; plerunque præualet secunda & intermittitur prima; quæ qualiter, & ex quibus casibus contingat, not. supra de mu. pet. § & quod superius dixi. Vbi autem ex vna parte proponitur accusatio criminalis, & ex alia parte quærela ciuilis; siue accusatio prior, siue posterior proponatur, præiudicat ciuili, si ciuilis non sit præiudicialis. ut C. de or. iu. l. ulti. q. 11. capitulo non est §. aliquando. Sed si ciuili quæstioni principaliter propositæ incidat quęstio criminalis, v.g. peto a te fundum uel 10. produco instrumentum ad probandum intẽtionem meã, tu excipis cõtra instr̃m de falso; uel si quæstioni criminali incidat quęstio ciuilis, v. g. accuso te de plagio ꝙ uẽdidisti seruũ meũ, tu dicis illũ forẽ seruum tuũ, poterunt simul huiusmodi qõnes terminari ut C. de or. indici. l.cum ciuili ut tamen non intelligas pronunciari in incidenti, sed eo ipso quod pronunciatur in principali, uidetur & in incidẽti pronunciatum. ut C.de or. iu. li.1.C. de ord.cog. l. 2. C. ad. l. Iul. de adul.l.quoniam & C. ad.leg. Iul. de plag. l.præses.inf eo.ti.c.cũ dilectus circa fi. &

hoc secundum Bulg. Nec ob. ff. de mino. l. intra utile; ibi n. non pronunciatur in incidenti quæstione, sed super ætate & super restitutione in integrum ratione ætatis, ut restituto liceat intentare veterem actionem. Vnde quæstio restitutionis nõ incidenter, sed principaliter mouebatur. Et eodem modo respondentur ab. l. ubi falsi. C. ad le. Cor. de fal. Vbi etmen incidit, i. propositum fuerit non incidenter, sed principaliter, ut prædixi. Placentinus uerò dicebat pronunciandum fore in incidenti per. l. de qua re. ff. de iudi. nisi con ditio rei, uel iudicis impediat. Io & Azo. distinxerunt inter incidentes, & emergentes ut in incidentibus non pronunciatur,
3 sed in emergentibus sic. † Incidentes autem quæstiones dicuntur ueteres defensiones, quæ ante litem cæptam competebant reo, ex his quæ acta sunt inter reum et actorem, ut pactum de non petendo, transactio, & res iudicata, & similia. Emergentes uero quæstiones dicuntur, quæ proponuntur ex his quæ in lite emergunt, ut cum quæritur an iudex sit competens, vel non, an tempus sit aptum ad causas, vel non; an dilatio
4 sit danda uel non. † Et ut breuius dicam incidentes quæstiones sunt peremptoriæ exceptiones, emergentes dilatoriæ. Et est ratio manifesta quare in emergentibus habeat pronunciari; quia si non pronunciaretur in dilatoriis, non posset procedi in sequentibus causæ; sed secus in incidentibus, quæ principale contingunt, in quibus pronunciari intelligitur, dum pronunciatur in principali. Veruntamen secundum iura canonica in incidentibus quæstionibus pronunciatur, ut infra. qui fi sunt le. capitulo lator. supra de elec. capitulo
5 cum dilectus † Et no quòd licet secundũ iura ciuilia illæ tantum ciuiles quæstiones sunt præiudiciales, in quibus de statu quæritur, ut insti. de actio. §. præiudiciales. tamen secundum iura canonica quæstio spoliationis, præiudicialis est; qa non patitur dissimilem quæstionem, ut infra eo. tit. cap. super spoliatione. Est. n. priuilegiata hæc quæstio spoliationis, ut agens ex ea conuenire non possit nisi con simili actione, quia tunc cum utraque sit priuilegiata & fauorabilis unam aliam non tollit, nec impedit; sed concurrunt, & eadem sententia terminantur, ut duæ mutuæ petitiones, ut conuentio, & reconuentio, ut infra eo. titu. cap cum dilectus. supra de mutuis peti. cap. 1. & 2. C. de sen. & interlo. om. iu. l. cum Pap. & auth. & cõsequenter. 3. q. 8. ca. 1. sed si contra agentem de spoliatione excipiatur consimili spoliatione & probetur, repellitur agens, ut infra eo tit. ca. ulti. Et est ratio duplex. Vna, quia fauorabiliores sunt rei, quam actores ut ff. de actio & obligatio. l. Arrianus, ff de seruis. l. ulti. infra de. probatio. c ex literis. inf de fide instr. c. cum inter, in fi. inf. de sen. & re iu. c. ul. ff eo. ti. l. inter pares. Item alia, quia exceptiones fortiores sunt actionibus, unde cui damus actionẽ multò fortius exceptiõnem dare debemus. ff. de superficie. l. 1. §. q autem, & ff. de regulis iur. l. inutilis. §. cui damus. Iõ etiam quæ tẽporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. ff. de doli excep. l. pure § ult. instit eo. ti. & C. eo. titu. l. si pactum. Et hac ratione, quia fauorabiles sunt exceptiones, quæ dantur excommunicatis. ut inf. de excep. c. cum inter. Et his rationibus contingit, quod exceptio excõmunicationis impedit actionem spoliationis, sed actio spoliationis aliam consimilem non impedit, sed non
6 currit ut dictum est. † Sed si ego agam contra te uiolentum de spoliatione, nunquid si ab aliis conueniat, teneor respondere? Videtur q sic. Nam in hac decre. super spoliatione, dicitur quòd agens de spoliatione non cogitur ante restitutionem spoliatoribus respondere, aliis ergo tenetur. Ad quod respondeo, non teneor si de spoliatione excipiam, potero ei de eadem spoliatione contra unũ agere, & contra alios agentes excipere; cum sit generale q spoliatus quemlibet agentem contra se repellere possit per exceptionem, ut 3. q. 1. c. 1. & q. 2. c. cum ecclesiæ. Ab hoc tamen generali dicto excipit Vin. illum, qui agit actione depositi, cum enim actio depositi sit adeo

priuilegiata, ut non admittat compensationem, deductionem, vel doli exceptionem, ut inf. de deposi. cap. bona fides. C. eo.tit. l. penul. & eodem modo nec spoliationis exceptionem. Sed hoc non placet, quia dum depositarius non inficiatur depositum, sed per compensationem, seu deductionem conatur retinere totum, uel partem, perfidè agat, & ideo non audiatur, sed cum spoliatus a principio & antequàm de deposito constet, excipiat & dicat se inermem cum armato congredi nolle. ut. 3. q. 2. cap. oportet, audiendus erit. Nam auditur aduersus agentem de spoliationem, ut dictum est. Item excipit Vin. agentem de matrimonio. Et hoc propterea, quia causa matrimonij fauorabilis est, ut.inf. quia ma.accu.pos.c.uidetur.& prerogatiuam habet in multis, ut sup. de lite.non contesta.ca.primo. Sed certe nec istud approbo, sed sine exceptione teneo, quod exceptio spoliationis quemlibet agentem repellat. ut dictum est.

7 † Duo igitur priuilegia quæstionis restitutoriæ superium assignaui, Vnum, quia primo proposita non compatitur aliam sequentem, & dissimilem quæstionem. Aliud, quia primo proposita in modum exceptionis, repellit quemlibet ciuiliter agentem. Tertium, quia in modum exceptionis repellit quemlibet accusantem, & sic intelligo 3 q. 1. per totum. Quartum, quia in modum actionis proposita, & accusantem repellit, & restitutionem indulget, & sic exaudio. 3. quæstio. 2. c. 2 3. & 4 Sed si te primo conueniam aliqua actionem ciuili, & tu subsequenter moueas quæstionem spoliationis contra me, non impeditur mea petitio, sed cum tua concurret, tunc enim quæstio spoliationis aliam non compatitur, cum primo ponitur. Vel possum uti distinctione. Io qui dixit, ꝙ si ego conueniam te super aliqua re, & tu contra me agas super eadem re restitutorio, impedietur mea actio, & tua procedet. exemplum quære. infra de restitu. spo. ca. ex conquęstione. & c. literas. cæterum si super diuersis agamus, concurrunt huiusmodi actiones, ut dictam est. Vel si velis extendere spoliati fauorem, dicas, ꝙ quæstio spoliationis siue prius siue posterius proponatur, non compatitur dissimilem quæstionem. Et quod dixi, quòd quæstio spoliationis in modum exceptionis opposita repellit quemlibet agentem uel accusantem; uerum esse intelligo, cùm quis spoliatus est tota sua substantia, vel maiori parte ipsius; & hoc innuunt verba canonis, nudi & inermes, ut 3. q 2. cap. oportet. & verba alterius, non potest exui iam nudatus, ut 2. q. 2. capitu. nullus. Cæterum si vna re quis spolietur, cùm habeat multa bona, etsi possit expellere spoliatorem in odium uiolenti, non tamen alium. Item cum absonum uideatur & etiam multorum corda perturbet, ut spoliatus tota substantia vel maiori parte ipsius excipiat contra illos, qui non expoliauerunt, ut sic impunitatem in suis criminibus sortiatur, dum a nemine potest efficaciter accusari, cum forsan desideret sic manere; dico iudicem sic prouidere debere ut certum tempus ei assignet, intra quod petat restitutio. & prosequatur; & si hoc non fecerit, non admittatur exceptio spoliationis ipsius. Nec mireris si in hoc casu quis agere compellatur; hoc enim plerunque contingit, vt certum tempus præfigatur alicui ad agendum, & post istud tempus volens agere non audiatur ut 5. q. 1. c. quidam inf. de clandesti. desponsa. c. cum inhibitio. & arg. C. de inge. ma. l. diffamari C. de remiss. pigno. l. si eo tem-

8 pore. C. de usur. pupil, l. ult. † Sed pone, quod agam contra te de expoliatione, et tu excipis contra me de alia spoliatione, ego replico ex illa spoliatione ex qua ago, nunquid sum audiendus? Non, quia exceptio fortior est & potentior, quam actio, ut superius dictum est, nec possum ex eo. actu agere, & replicare. Sed pone quod replicem de alia spoliatione, nunquid excludam exceptionem? Videatur quod sic arg. inf. de excep. ca. a nobis. infra de sen. excom. c. in præsentia. Puto tamen contrarium, eo quod replicatio adiuuat actionem.

Item pone, quòd agam contra te de spoliatione. & tu contra me de alia spoliatione, excipio contra te de tertia spoliatione, replicas de quarta, quid in hoc casu erit faciendm? Respondeo, qua ratione admittetur exceptio, eadē & replicatio; & sic sublata exceptione per replicationem remanebit conuentio & reconuentio, quæ in concursu procedent, ut inf. eo. ti. c. cum dilectum. & c. ult.

SVMMARIVM.

1 *Plus petitur quatuor modis.*
2 *Pœna plus petentium quæ sint.*

De Plus petitionibus. Rubrica.

QVia plerunque in iudicijs plus petitur, quam debeatur; ideo ponitur hic rubrica de plus peten. uel plus petitionibus. Videamus igitur. Quot modis plus petatur. Quæ sit pœna plus petentium. Et † est sciendum quòd quatuor modis plus petitur, causa, tempore, re, & loco. Exempla non pono quia ponitur infra eodem ti. ca. uno. §. re quoque. † Pœnæ autem plus petentium hæ sunt, olim ita seruabatur in his pœnis. Nam quocunque modo actor plus petere, cedebat a causa, nec restituebatur nisi esset minor, uel nisi lapsus esset aliquo errore probabili, ut si petebat ex testamento totum legatum cuius pars adempta erat in codicillis, de quibus actor ignorabat ut instit. de actio. §. si quis agens. Hodie non sic in pœnis proceditur. Sed si quis plus petat ex causa, iudicium non procedet, sed condemnabitur actor ad omnes expensas in triplum, & omne damnum quod pertulit reus occasione huiusmodi conuentionis. ut insti. de act. §. sed hæc quidem. Si quis autem tempore plus petat, iudicium non procedet, & punitur actor in hoc, quia reo duplicantur induciæ conuentæ ad soluendum, & adueniente tempore solutionis non aliter reus tenebitur respondere actori, quàm si actor ei restituat omnes expensas, quas fecit reus occasione illius temerę citationis, ut hic & insti ne except. §. temporales. Vbi autem loco plus petitur, ut cum petis a me ut soluam tibi hoc loco, cum conuenerit inter te & me quòd in alio loco soluerem, & hoc casu procedet iudicium si in foro competenti agatur, quamuis in superioribus non procedat, & ueniet in arbitrariam actionem, hoc est, in tua actione arbitrabitur iudex, quanti interest mea non hic ubi agitur soluere, sed ubi conuenitur ff. de eo quod certo loco. l. prima; Varia enim sunt pretia rerum per ciuitates & regiones, pecuniæ sub grauioribus usuris dantur in uno loco, quàm in alio, ut ff. eod. titulo l. ideo. Et nihilominus condemnaberis mihi in triplum eius, quod impendi nomine sportularum, ut insti. de acti. §. sed hęc quidem. Cum autem plus petitur re, non procedet petitio, & condemnabitur actor in triplum eius, quod reus expendit, ut insti. de actio. §. triplici. Sed si quis super maiori quantitate, quàm sibi debeatur, cautionem exegerit, & in iudicio plus petierit, si pœniteat, & calliditatis & fraudis ueritatem confiteatur, dispendio debiti non grauetur, sed in expensis, quas fecit reus, punietur, & in triplum secundum Azo. licet Placen. dixerit in hoc casu in simplum, qui enim sic fecit, non petijt, sed petere uoluit, ut ff rem ra. haberi. l. amplius. Si uero persistat in certamine, & tandem per testes de falsa quantitate adiecta conuincitur, puniatur in toto debito, sed si non arguatur per testes, sed ipse confiteatur, condemnabitur in expensis, ut dictum est, & probatur, C. de plus pet. l. unica. Sed etiam in superioribus casibus ita demum pœna locum habet, si actor in iudicio duxerit persistendum, ut infra eod. capitulo uno, in prin. Item cessat pœna constitutionis illius, C. eod. tit. l. una, cum actor conuincitur super cautione in maiori quantitate exacta, & conuictus ante sententiam uel post transigit cum reo super pœna. Item cessat, cum actor exige-

rit cautionem in plus, sed reus in iudicio confessus est se totum debere quod in cautione continetur, & hoc est quod in fine illius consti. adiicitur transactionibus & secundis confessionibus suam firmitatem. Sed si actor non fateatur, nec arguatur de falsa quantitate in cautione adiecta, sed in probatione illius quantitatis deficiat, creditur quod pœna non cesset, quia tunc uera quantitate priuabitur.

SVMMARIVM.

1 *Quæstiones possessoriæ tot sunt, quot sunt interdicta possessoria.*
2 *Interdicta possessoria quæ sint, & quibus et contra quos dentur, & nu 3.*
3 *Hæres de iure ciuili, & bonorum possessor de iure prætorio, quomodo intelligatur.*
4 *Interdictum quid sit, & unde dicitur.*
5 *Interdictum & actio quid differant.*
6 *Interdictorum quædam sunt simplicia, quædam duplicia.*
7 *Possessorium & petitorium an, & quando possint simul intentari, & nu. 9.*
8 *Causa decisa super proprietate, an possit agi de possessione.*
10 *Possessionem inducit binus actus, uel etiam unicus.*

De Causa possessionis & proprietatis. Rubrica.

SVPERIVS tractatum est de ordine cogni. Sed quia dubitari solet, quis ordo seruari debeat, cum quæstio possessionis & proprietatis a diuersis partibus, uel ab eadem in iudicio proponitur; Ideo subiicitur hic rubrica, de causa pos. & proprieta. Videamus igitur. Quę sunt quęstiones possessionis. Item quę quęstio possessionis concurrat cum quęstione proprietatis, siue a diuersis partibus, siue ab eodem proponatur utraque. Item quę non concurrant.
1 Est igitur sciendum † tot esse quęstiones possessorias, quot sunt interdicta possessoria; sunt autem interdicta possessoria hęc, adipiscendę possessionis, retinendæ, ac recuperandæ. Interdictum adipiscendæ possessionis datur bonorum possessori, hoc est, ei qui est lo
2 co hæredis. † Est enim hæres de iure ciuili & bonorum possessor de iure prætorio. Cum enim prætor non potuit suo beneficio hæredem facere, quia hoc legis est, uel senatusconsulti, uel constitutionis, fecit quod potuit, scilicet bonorum possessorem, quem loco hæredis constituit, ut institu. bono. poss. §. quos autem. Et est utriusque, idest, hæreditatis, & bonorum possessionis idem effectus. Sed in hoc differunt, quia hæreditas nititur authoritate legis, bonorum possessio authoritate prætoris. Item aditio hæreditatis non desiderat authoritatem iudicis viuentis, sed bonorum possessio requirit authoritatem & præsentiam iudicis. Datur igitur bonorum possessori interdictum adipiscendæ possessionis, quod appellatur quorum bonorum, datur contra possessores vniuersitatum, ut ff. quorum bonorum. l. 1. §. interdictum hoc, & contra possessores rerum singularium, ut ff. de furtis. l. hoc amplius. dūmodo non contra corporum possessores, ff. quorum bonorum. l. 2. Nec obst. quod dicitur, ff. quorum bonorum. l. 1. §. hoc interdictum restitutorium est, & ad vniuersitatem bonorum, nō ad singulas res, pertinet. Quod enim ibi dicit non ad singulas res, subaudio tantum. Sic etiam petitio hæreditatis datur pro una re tantū,
3 ut ff. de peti hære. l licet. † Est & interdictum saluianum adipiscendæ possessionis causa comparatum, eo quod utitur dominus fundi de rebus coloni, quas is pro mercedibus pignori futuras pepigisset, ut institut. de interdict §. interdum. Retinendæ possessionis causa comparata sunt interdicta. vti possidetis, & vtrobi, cum ab utraque parte de proprietate alicuius rei controuersia sit: & ante quæritur, uter ex litigatoribus possideat, uter petere debeat, quia nisi ante exploretur utrius possessio sit, non potest petitoria actio institui, quia ciuilis & naturalis ratio facit, ut alius possideat, & alius a possidente petat, ut institut.

de interdictis. §. retinendæ. sed. Vti possidetis, locum habet in rebus immobilibus; Vtrobi in rebus mobilibus, ut institut. eod. titu. §. sed interdictum. Et est interdictum recuperandæ possessionis, quod datur alicui ui eiecto a possessione, cui etiam datur beneficium constitutionis illius, C. unde ui. l. si quis in tantam. Item agi potest lege Iulia de ui pub. vel priuata. si tamen armis, vel sine armis facta sit eiectio, ut institut. de interdict. §. recuperandæ. Interdi-
4 ctum † autem nihil aliud est quam quædam verborum solennis conceptio, quibus prætor aliquid fieri iubebat, uel prohibebat, quod tunc maximè faciebat, cum de possessione, vel quasi inter aliquos contendebatur, vt institu. de inter-
5 dictis. in princip. † Si quæras an idem esset interdictum & actio; cum & actio esset quædam formata verborum conceptio? ut C. de formul. & impetra. act. subla. l. una. Respondeo, non, quia solennitas actionum erat inducta a iure ciuili. Solennitas interdictorum a iure prætorio. Erat & alia differentia inter actiones, & interdicta; quia uerborum solemnitas quæ attendebatur in actionibus, non formabatur in singulorum personis, sed erat generaliter formata in personis omnium. Sed in interdictis quot erant homines qui uolebant agere tot verborum conceptiones formabantur, quibus contra suos aduersarios in causis suis vtebatur, & has conceptiones interdicta uocabant, & ob hoc potest quilibet studiosus scholaris per se notare, quia in interdictis uariantur verba secundum demonstrationem personarum, vt ff. de tabul. exhi. l. 1. ff. ne quid in loco publ. l. 1. ff. de ui & ui arma. l. 1. in princ. hodie autem nulla est differentia inter interdictum, & actionem, ut institut. de interdictis. § ult. Dicitur autem interdictum, non ab interdicendo, uel prohibendo; sed quia inter duos dicuntur, ut institut. de interdi. §. sunt tamen. Et est interdictum actio in factum prætoria,
6 ut institut. eodem titu. §. ult. Item interdictorum quædam sunt simplicia, in quibus alter actor est, alter reus, qualia sunt restitutoria aut exhibitoria. Duplicia sunt, in quibus par utriusque litigatoris conditio est, nec quisquam actor, uel reus præcipuè intelligitur, sed unusquisque tam rei quam actoris partes sustinet, ut institut. eodem titu. §. tertia. & §. duplicia, & ff. de interdict. l. 2.
7 Nunc † videndum est quæ quæstio possessionis possit concurrere cum quæstione proprietatis. Et est sciendum, quod licet secundum iura ciuilia istæ duæ quæstiones sese non compatiantur, sed prius agenda sit causa possessionis, & demum proprietatis, ut C. de rei uendi. l. ordinarij, C. de interdict. l. incerti, C. quorum bonorum, l. ult. ff. de iud. l. si de ui. Aliæ autem leges dicunt, quod suspenso petitorio intentari potest possessorium ab eodem & coram eo. iudice, ut ff de ui & ui arm. l. cum fundum, §. eum qui, ff. de acquiren. possess. l. naturaliter, §. nihil quas leges dom. Io. sic intellexit sicut prima facie sonare videntur, dicens decre. quæ contrarium dicunt, nullatenus stare posse, ut eadem persona posset utrunque iudicium intentare; nam ordo tunc seruandus est, vt dicebat, ut prius causa possessionis expediatur. Sed Mar. & alij intellexerunt. ll. illas locum habere in interdicto Vti possidetis. & Vtrobi. quæ non concurrũt cum rei uendicatione ab eadem parte; qui enim tenet possessionem per Vti possidetis, & Vtrobi, excludit seipsum a contraria petitione rei vendicationis, ut ff. quan. app. l. si procuratorio, §. sed si alius, C. de fur. l. 1. C. si seruus exte. se emi man. l. 1. uendicatio enim non datur possidenti, ut institut. de act. in princ immo potius alteri parit actionem in rem, ut C. de alie. iudi. causa mu. fac. l. una. Et hoc uerum esse dicebant, nisi renunciaretur rei uendicationi, quia tunc procederet interdictum uti possidetis, uel nisi quis proponat rei vendicationem ignorans sibi cõpetere interdictum, & sic intelligebant illã l. naturaliter, §. nihil cõmune. Sed in interdicto recuperandæ possessionis, secus. Sed secũdum

dum iura canonica quę circa hoc in simplicitate procedunt, quęstio possessionis cum quęstione proprietatis concurrunt. siue vtraque ab eadem parte, siue singulę a diuersis partibus proponantur, ab eadē parte potest proponi quęstio recuperandæ possessionis & ꝓprietatis. ut inf. eo. ti. c. ad ultimum c cum ecclesia sutrina, & c. cum super electione. & c. cū dilectus. inf. de testi. significauerunt. in fi. Item a diuersis partibus concurrunt quęstio proprietatis & quęstio possessionis retinendæ, ita ut unus agat de proprietate, alius de possessione uti possidetis, uel vtrobi. sic agitur inter dominum & fructuariū. ut ff. uti possidetis. l. vl. sic fit cum unus uēdicat seruitutem, & alter tuetur possessionem, ut ff uti posside. l si duo. §. si vicinus. & hoc cùm uendicans est in possessione seruitutis, ut ibi patet. Sed opponitur. egi utroque iudicio petitorio & possessorio, & in utroque obtinui; appellasti a sententia lata super proprietate, ab alias non, & sic facta est executio super restitutorio, & data est mihi rei possessio; confirmatur sententia lata super proprietate a iudice appellationis. quæritur quæ erit vtilitas huiusmodi confirmatorię: Respō deo declaratoria dominij, non autē tenebitur aduersarius meus restituere mihi possessionem quam habeo, cum nec possideat, nec dolo desierit possidere. Item si egero petitorio, possum redire ad interdictum recuperandæ possessionis pendente iudicio petitorio. ut inf. eod. c. pastoralis. Sed hoc recipit calumniam, si cum desistā ad petitorio, quod incepi, & transeā ad nouū iudicium inchoandū super possessione, reus potest a iudice implorare ut in petitorio procedatur per auth. qui semel. C. quomodo & quando. iu. quod locum habet, siue lis fuerit cōtestata in petitorio, siue cępta non sit, ut ibi dicit. Et tunc concludetur in principali, hoc est in petitorio; & non erit locus interdicto sine quęstioni possessoriæ, postquam in proprietate fuerit conclusum aut renunciatum. ut in c. pastoralis. Sed dominus Io. & alij qui dicunt, ꝙ hęc duo iudicia possessorium & petitorium nō concurrunt, exponunt uerba illa, pendent iudicio, quæ sunt in decre. illa pastoralis, in l. cū fundum. § cum qui. ff. de ui & ui. ar. Item dicunt, quòd istud quod dicitur in decr. & in l. ut actor, dimisso pętorio transeat ad possessorium, locum habere non potest, nisi cum reus non uult ut in petitorio procedatur, aliàs oportet in eo procedi, ut dictum est; uel oportet cedi, uel renunciare liti petitorię, ut iam dixi. Et eodem modo intelligebant, quod dicitur inf. de testib. c. significauerūt. ut suspenso petitorio supplebāt ipsi renunciato. Nos autem non sic; dicimus enim, quòd is qui rei uendicatione incepit, potest redire ad interdictum recuperandæ possessionis pendent iudicio proprietatis, id est suspenso & non dimisso, ut dicit illud c. significauerunt. cum enim hoc in odium uiolenti sit inductum, & in fauorem spoliati, non conuertetur ad damnum eius. ut C. de legi. & constitu. l. quod fauore. Nec obstat auth qui semel. quæ locum habet in contumace. Item pone quod is, qui agit de proprietate, litem contestatus est, non potest probare, reuertitur ad quæstionem possessionis recuperandæ, quid proderit ei possessorium, cum aduersarius instare possit, ut pronuncietur in petitorio? ut ff. de iudi. l. de qua re. inf. eo. tit. c. cum super. C. quomodo & quando iu. auth. qui semel. & si pronuncietur in petitorio pro reo, quamuis pronuncietur in possessorio pro actore, uidetur quod sententia lata in possessorio sit sine fructu; quia in executione debet proprietas præualere. ut inf. eo. c. cū dilectus. Respondeo ex quo de iuris permissione licet actori redire ad possessoriū, ut hęc permissio sit fructuosa, dicam non posse procedi in petitorio nisi actore instante; uel si procedi posset insistente reo, adhuc quod proderit actori sententia super possessione ferenda quo ad fructus & interesse. ff. de vi & vi arma. l. idem est. §. ult. & l. si plures. §. deiectum. Item pone quod egi contra te interdicto unde vi, uel condictione ex illo canone re integranda 3, q. 1.

q. 1. obtineo, restituitur mihi possessio, nunquid hæc sententia oberit uiolento in quęstione proprietatis, vt victus in possessione non possit agere contra me de proprietate? Respondeo, non puto hoc fieri posse ex vi interdicti seu condictionis ex canone, quia hæc nudam possessionem auocant. secus si actum esset condictione ex illa. l. si quis in tantam. C. vnde vi. sententia igitur lata in possessione non præiudicabit in proprietate. quasi per hoc videatur pronunciatum in proprietate. C. de senten. & interlocu. om. iudi. l. post sententiam. Sed nunquid in hoc casu poterit excipi contra violentum ex illa constitutione. si quis in tantam? Puto quod sic. vt. C. de excep. l licet. Sed caue tibi, quia ex violentia clerici vel prælati non daretur condicto ex. l. si quis in tantam. vel ex canone re integranda. vel exceptio contra ecclesiam quo ad proprietatem, propter regulam illam. delictum personæ non debet redundare in damnum ecclesiæ. 6. q. 6. c. si episcopum. Item vbi cōclusum est vel renunciatum in causa proprietatis, causa non decisa redire non potest ad possessorium iudicium. vt inf. eod. tit. c. pastoralis. Et est ratio ne lites litibus in

8 cilcentur. † Sed nunquid causa decisa super proprietate, poterit agi de possessione? Respondeo sic propter fructus & interesse. sicut video quòd fructuarius eiectus agit interdictio etiam post vsufructum finitum. vt ff. de vi & vi arma. l. idē est. §. vltimo. & l. si plures. Item quæritur; quid si eiectus non agat interdicto vnde vi infra annum a die eiectionis, nunquid post annum agere potest? videtur quod non; quia hoc interdictum annale est vt ff. de vi & vi arma. l. 1. in princip. & infra annum vtilem competit, ut in ead. l. §. annus. vnde anno expirat, sicut & cæterę prætoriæ actiones, vt Institut. de perpe. & tempo. ac. in princip. Ad quod respondeo, prætoriæ actiones temporales sunt quo ad pœnam, perpetuæ autem quo ad rerum prosecutiones. vt ff. de ac. & obli. l. in honorarijs. sic & in interdicto vnde vi. & si quo ad ea quæ in prædio erant, non competat post annum, ad rei tamen prosecutionem hoc est ad prædij restitutionem perpetuo datur. vt in prædicta. l. in principio. Sed condictio ex illo canone. redintegranda, perpetuo datur & ad omnia, conditione temporis, capitiuitate, dolo, aut violentia non obstan. vt in eodem canone continetur. Item dictum

9 est supra, quod † interdictum adipiscēdæ possessionis datur bonorum possessori. Sed opponitur. Nonne quis per bonorum possess. efficitur dominus rerum hæreditarium? quo modo ergo adipiscetur per interdictum quorum bonorum, qđ iam adeptus est per bonorum possess. Respondeo per bonorum possess. adeptus est iam dominum, sed non possessionem. sicut in additione hæreditatis contingit ff. de acqui. pos. l. cum hæredes. & ideo necessarium est interdictum. Vnum non mitto quod continetur. inf. eod. c. pastoralis scilicet quod is qui rē vendicare incepit, potest redire ad interdictum adipiscendæ uel recuperandæ possessionis, alijs possessorijs iudicijs suo robore duraturis, quæ vendicationem dominij sui natura præcedunt. Solet enim multum dubitari, quæ sint illa iudicia. Et potest dici, quòd sunt hæc, scilicet interdictum de liberis exhi. & interdictum de tabulis exhibendis. hæc enim ex sui natura præcedunt vendicationem dominij; sunt. n. præambula, & præparatoria vendicationis. Prius enim liberi exhibentur, deinde agitur de iure personarum. vt. C. de lib. exhi. l. 1. Et idem est in interdicto de tabulis exhibendis. Prius enim tabulæ exhibentur, deinde relictum in tabulis vendicatur, vt ff. de tabu exhi. l. locum. §. solent. Vnde qui non exhibet, condemnatur habita æstimatione eius, quod in tabulis est relictum. vt ff. eod. tit. l. locum. l. condemnatio. Ad ista igitur quę de sui natura pręcedere habent dominij quæstionē, non est regressus post intentatam vendicationem. Vel potest dici, ꝙ hæc sunt illa iudicia, scilicet interdictum vti possideris,

fideris, & utrobi.ad quę redire non potest is, qui rem vendicare incepit, propter cōtrarietatem petendi quam superius assignaui. supra eo. §. nūc uidendum. Nec ob. ff. de acqui. pos. l. naturaliter. §. nihil, quæ dicit dari interdictum uti possidetis ei qui rem uendicare incepit. Nam illa sic intelligitur, scilicet cum quis prius renunciat actioni in rem, quam instituerat, uel cum ignorans sibi competere interdictum, rei uendicationem intentat. Et quod de his duobus interdictis scilicet uti possidetis, uel utrobi, loquatur illa litera. alijs possessorijs iudicijs &c. sic ex litera illa elicio, superius tractauit eadem decre. de interdictis acquirendæ, & adipiscendæ possessionis, in quibus dixit, cum qui rem vendicare incepit, posse ad interdicta redire, antequam in iudicium proprietatis renunciatum sit, aut conclusum; postmodum autem quasi de oppositis interdictis loquendo dicit alijs possessoris &c. hæc autem interdicta scilicet uti possidetis, & vtrobi, sunt opposita illis scilicet, unde ui, & quorum bonorum. Nam hæc sunt retinendæ, illa uero acquirendæ possessionis. Sed huic intellectui aliquantulū aduersatur, quod in litera dicitur subsequenti, aliis possessoriis iudiciis suo robore duraturis, quæ uendicationem dominij natura præcedunt, hęc enim interdicta ut possidetis, & utrobi, non præcedunt rei uendicationem. Ad quod respondeo, hæc duo interdicta cum rei uendicatione in eodem iudicio non concurrunt; sed præcedere possunt & subsequi, ita ut in diuersis iudiciis proponatur, unde qđ ibi dicit, dominii uendicationem natura præcedunt. subaudi uel subsequuntur. In
10 summa † notandum est, quod per duos actus intelligitur quis esse in possessione, uel quasi, ut infra eo. ca cum olim. Nam binus actus nedum possessionem uel quasi, sed etiam consuetudinem inducit, ut C. de episco. aud. l. 1. in fin. 25. q. 3. ca. ita nos, & multo fortius trinus, ut infra eod. titu. c. cum ecclesia sutrina. C. de fideicommis. l. 1. Sed nunquid per unicum actum acquiritur possessio? Respondeo sic. Sicut enim per unicum actum perditur, ut supra de constit. c. cum. M. Ferra. inf. de præben. & dig. c. pro illorum, sic & acquiritur & retinet, ut C. de seruitu. & aqua. l. cum talis, nam & aqua dicitur quotidiana, quæ una die ducitur, ut ff. de aqua quoti. & æsti. l. 1. §. quod accidunt, & si missero tignum in parietem tuum, statim incipio possidere uel quasi seruitutem, ut ff. de serui. urba. prędi. l. seruitutes quę in superficie.

SVMMARIVM.

1 *Spoliatio quid sit.*
2 *Generaliter restituēdus quilibet ab alio quā a suo iudice spoliatus.*
3 *Restitutio quando fieri debeat.*
4 *Restituenda quæ sint.*
5 *Restitutio ut peti possit, quatuor sunt prodita remedia.*
6 *Intellectus ad c. reintegranda. 3. q. 1*
7 *Intellectus ad c. bonæ memoriæ, de appellationi.*
8 *Emens bona fide ab eijciente aliquem uiolenter an præscribat.*
9 *Prius de possessione quam de uiolentia cognoscendum est.*
10 *Actio de uiolentia prius expediri debet quam de prpprietate.*
11 *Causa possessionis prius, & post a proprietatis, terminari debet.*
12 *Possessio de iure naturali est inducta, sed de iure ciuili approbata, & hic habes aliqua de natura possessionis.*

De Restitutione Spoliatorum. Rub.

DICTVM est supra de causa possessionis, & proprietatis, sed quia causa restitutionis possessoria est, ideo subsequenter annectitur hic rubrica de restitutione spoliatorum. Videamus igitur quid sit spoliatio. Quis possit & debeat restitui. Quando facienda est restitutio, & qualiter, & in quibus casibus, cesset.

1 cesset. Spoliatio † est possessione rei immobilis uiolenta & iniuriosa deiectio; vel mobilis rei ablatio. Violenta propterea dico, quia si quis sponte possessionem suam renunciauerit vel ipsam abiuret, restitutio locũ non hẽt, ut inf. eo. tit. c. accepta sup. de renunc. c. super hoc, vbi enim quis se nolle possidere constituit protinus possessionem amittit, ut ff. de acqui. poss. l. 1. §. si uir. & l. si quis in §. est differentia. & l. possideri. §. in amittenda. Iniuriosa propter hoc adijcio, quia non quotiescunque quis de possessione uiolenter eijcitur, iniuriosè eijci intelligendus est. vt cum quis alium eijciens incontinenti & quasi bello continuato reijcitur, nam etsi per violentiam excludatur, non tamẽ restituitur, ut inf. eo. c. olim. 3. q. 1. c. Deus.
2 § patet, C. vnde ui. l. 1. Generaliter † restituendus est quilibet ab alio, quàm a suo iudice spoliatus, ut hic, & in multis decre. & 3. q. 1. per totum, sic & a iudice sine iuris ordine spoliatus, ut infra eo. titulo ca. cum uenisset, & ca. conquerente, quamuis enim præsumatur pro iudice in his, quæ in iudicio fiunt, supra de renun. c. in præsentia. inf. de testi. c. cũ a nobis inf. de sen. & re iudi. cap. sicut, ff. de statu. ho. l. ingenuum, ff. de in ius uo. l. adoptiuum. § 1. Quod tamen hodie determinationem recipit, ut inf. de pba. c. qm̃ contra falsam. Non tamen sic præsumitur pro his quæ extra iudicium fiunt, & ideo si prælatus præter figuram iudicii spoliet siue priuet facienda est restitutio, ac si peteretur a priuato; & sic intelligo decre. præallegatas. Cæterum si in figura iudicii a suo ordinario quis priuetur, & priuatus petat restitutionem tanquam uiolenter eiectus, nõ est audiendus; sed prius est, ut inquiratur causa priuationis, quare ordinarius sic priuauit, ut si inueniatur quòd iusta de causa priuauit, confirmetur priuatio, alioquin infirmetur, & sic intelligo. 2. q. 1. c. notum, & 7. q. 1. c. præsentium. Et quod dixi generaliter restituẽdũ spoliatũ esse, in tantum uerum est, ut non obstet exceptio criminis, ut inf. eo. ti. c. Item cum quis, uel non canonicæ institutionis ut inf. eo. tit c. in literis, & 6. q. 3. c. deniq; hoc tamen fallit in multis casibus in spoliato a iudice in figura iudicii, ut dictum est, & probatur. 2. q. 1. c. notum. 7. q. 1. cap. præsentium. Item si qui, intrusus fuerit in Romanam sedem & eiectus, nõ restituitur, ut 3. q. 1. ca. Deus, §. patet. Item destitutus propter suspicionem dilapidationis non restituitur ante cognitam ueritatem de dilapidatione, ut 3. q. 2. c. quia ea, hodie tamen recipit correctionem, quia suspectus de dilapidatione non destituitur ab administratione, nisi probata fuerit suspicio, ut infra de Simo. capit licet. Item impedit restitutionem criminis enormitas, ut 2. q. 5. c. super causa, & infamia, ut 2. q. 5. c. psbyter. criminis euidentia, ut 2 q. 2. c. scelus, & q. 1 ca. de manifesta. & inf. de accu. c. euidentia. Item impedit restitutionem crimen simoniæ, ut inf. de simo. c. accusans, & cap. tanta. Item contumacia, ut 3 q. 9. c. decernimus Item scandalum, ut 4. q. 6. c. hoc qu pre. Item rei absentia, ut inf. eo. tit. c. consultationibus. Item cum eiiciens incõtinenti eiicit, ut dictũ est in prin. Itẽ cum spoliatio obiicitur in modũ exceptionis, ut sup. de or. cog. c. cum dilectus. Item secundum quosdam, si aduersarius in cõtinenti uelit probare de proprietate, ut ff. ad exhibi. l. 3. §. ibidem. C. de edicto di. ad tol. l. ulti. in fin. ff. ad Carb. l. 3. §. causæ, ff. vt in poss. lega l. si is à quo, in prin. ff. ad Trebel. l. ille a quo, §. 1. ff. de doli except. l. dolo facit. Sed certe qui sic dixerunt, errauerunt: Nam leges superiores loquũtur uel in exhibitione, uel immissione in possessionẽ, quæ cũ summaria causæ cognitione fiũt. & quia leuiter fiunt, leuiter impediuntur per obiectum dominij. Lex autem illa dolo facit, locũ habet in petitorio, & hoc innuit, uerum qui id petit &c. Sed ubi quis petit restitutionem quæ priuilegiata est, vt supra de or. cog. cap. ult. in qua desideratur plena causę cognitio, ut sup. de offi. delega. c. consultationibus. sicut nõ de facili datur, sic nec de facili impeditur, ut inf. eo. ti. c. literas, & inf. de sentẽ. & re iud. ca. suborta. Item impedit restitutionem

rei

rei iudicatæ exceptio. vt 2 q. 6. c. ei qui. §. dissinitiua Item exceptio iusiurandi, uel pacti secundū quosdam, ut inf. eo ti. c. accepta. Item vbi sub conditione quis possedit, vt inf. eo. tit. c. olim. Item si ex gratia, uel precario quis possedit, ut 10. q. 3. c. quia cognouimus. infra de exc. s. prælat. c. cum à quorundam. Item si possidetur co lonus, vt ff. de vi & ui ar. l. cum fundum. Item inter virum & vxo. hæc sunt, quæ restitutionem impediunt, sæuicia uiri, ut infra eo. tit. c. ex transmissa. supra ut lite nō conte. c. 1. & 32. q. 1. c. de benedicto. Item si in continēti offeratur super consanguinitate ꝓbatio, ut inf. eo. ti. c. literas. Item si eiectus adulteretur post eiectionem, ut inf. de diuor. c. significasti. Item si uxor in iudaismo repudiet, ut inf. de diuor. c. gaudemus. Item si is, qui dicit se eiectum, nō habuit possessionem iuris, ut inf. eo. ti. ca. ex parte, uel habuit possessionem sed per violentiam, ut inf. de sponsa. c. cum locū. Hi sex casus quatuor versiculis compræhenduntur. Si non continuit, si mox probat impedimentum, sitque uir austerus, Moysi sic lege relictus. Si non possedit iuste, uel si uiolenter, Passus, & iniustè, ius

3 perdit restituendi. Est autem † facienda restitutio ante principalis causę ingressū. ut infra qui filii sint legi. ca. causam. Principalem causam intelligo causam criminis, ut inf. eo. tit. c. item cum quis, uel non canonicæ institutionis, ut inf. eo. titu. c. in literis, vel causam petitoriam, ut inf. eod. tit. ca. conquerente. Et sic intelligo omnia iura dicentia spoliatum debere restitui ante causæ ingressum, ut 2. q. 2. per totum & 3. q. 1. per totum. Alibi autem dicitur spoliatum debere restitui ante omnem contentionem, ut inf. eo. tit. ca. 1. Non aūt intelligas ante ingressum causæ principalis restitutionis, nā & illa causa principalis uocatur, vt inf. eo. tit. c. item cum quis. quia in illa fieri debet litis contestatio, & ꝓbatio possessionis & eiectionis, ut sup. de offi del. l. consultationibus, & hoc ante restitutionem, quæ cum plena causæ cognitione debet fieri, ut dixi supra in

4 proxi. §. Restituenda sunt igitur † omnia & in eo loco unde abscesserant funditus reuocanda, si ad loca alia sunt translata. vt 3. q. 1. ca. reintegranda. Reuocanda inquam sumptibus violenti, ut ff. de rei vend. l. si uero. non tm̄ autem res ablatæ veniunt in restitutionem, sed & damna & fructus percepti à uiolento, & quæ percipi potuissent à uiolētiam passo, si ei possidere licuisset, ut inf. eo. tit. c. grauis Item omnes commoditates & vtilitates, quas habiturus & consecuturus fuisset eiectus a die eiectionis, vt ff. de ui & ui ar. l. 1. §. ex die, & §. non solum. Damna uero probabuntur per iuramentum eiecti, ut C. unde ui. l. si quando. 2. q. 1. c. in primis, sup. quod met. causa. c. ult. interueniente taxatione iudicis, ut 3. q. 3. ca. induciæ. §. spacium, in uerbo. quod fieri. ff ad exhib. l. 2. §. 2. quæ taxatio fieri habet ante iuramentum, non post, ut in Auth. de iudicibus. §. oportet, col. 6. Et sic correcta est lex uetus, ff de in litem iur. l. uideamus. §. pen. in fi. Fructus autem percepti probari habent, licet percipiendi & alię utilitates à iudice æstimantur, ut ff de ui & ui ar. l. 1. §. non solum. Et secundum hoc plenarie facienda est restitutio, ut 2. q. 2. per totum, hoc enim importat verbum restitutionis, ut ff. de uerbo. signific. l. cum prætor. Et est

5 sciendum, † quòd quatuor sunt auxilia prodita, per quæ peti potest restitutio. actio, interdictum, condictio ex canone, iudicis officium. Actione petitur restitutio, ut actione quod metus causa, per quam petitur restitutio contra quemlibet possessorem, ut not. supra quod metus causa. §. in summa. Actione de dolo petitur restitutio contra illum, qui dolo fecit, sed contra hæredes agitur in quantum ad eos peruenit ex dolo defuncti, ff. de dolo. l. si plures, & hæc actio de dolo competit ut restituatur, & super hoc fertur una sententia, si autem non restituatur, defertur actori sacramētum in litem & super hoc fertur secunda sententia, & idem seruetur in actione quod metus causa ubi uerò certum est dolosum nō posse restituere, protinus condemnandus est ad interesse, ut ff. de dolo. l. arbitrio. Respon.

spon. 1. & §. 1. Per interdictum datur restitutio contra illum qui uim fecit, vel mandauit fieri, uel factam ratam habuit, vt infra eodem titul. ca. cum ad sedem, ff. de vi & vi ar. l. 1. §. si d cum quis. Conditione ex illo canone, uel dec. ut infra eod ti. c. sæpe contingit. agitur contra successorem violen. qui scienter rem detinet uiolentam. Item condictione ex illa decre. infra de appel. bonæ memoriæ. agitur cõtra quemlibet possessorem, apud quem res fuerit violenta. Condictione uero ex illo canone. 3 quæst 1. reintegranda. agit generaliter aduersus possessores rerum, quas aliquis noscitur perdidisse, quacunque conditione temporis, aut captiuitate, aut dolo, aut violentia maiorum, & per quascunque iniustas causas, & hoc siue sint res ecclesię, siue propriæ, ut ibidem. Iudicis officio petitur restitutio, cũ aliquis propter absentiam perdit rem suam, de qua agitur, ff. ex qui cau. ma. & potest agi cõtra quemlibet possessorem, ut 16. q. 3. cap. porro. & cap. prima actione. Et secundum pręmissa non obstat lex, ff. de ui & ui ar. l. cum à te, quę dicit non dari interdictum aduersus eum, ad quem translata fuerit res uiolenta; uerum est enim ꝙ non datur interdictum, quia interdicta & ipsa personalia sunt, ut ff. de interd. §. interdicta. Sed dantur condictiones ex canone, uel ex decre. sicut superius dictum est, uel officium iudicis. Sed inter canonem, & decretalem differentia est notanda:

6 † Nam canon ille. reintegranda generalis est qualitercunque & quomodocunque quis amiserit rem propriam, uel ecclesiæ, apud quemcunque & in quocunque loco fuerit constituta decre. illa sępe contingit requirit scientiam successoris, ut cum quis scienter a spoliatore rem receperit uiolẽtam, tunc quia spoliatori succedit in uitium eo quod non multum intersit, quo ad periculum animæ detinere iniustè, ac inuadere alienum, competit condictio contra talem. & hoc de nouo inducitur per decre. illam, quia consideratur uitium in successore singulari, quod in successore vniuersali solet communiter obtinere, ut C. de acquiren. poss. l. vitia. ff. de diuer. & tempora. præscript. l. cum hęres, ff. de acquir. poss. l. Pomponius. §. 1 secus in singulari, quę in uitium non succedit ut ff. de diuer. & tempo. prę. l. ad uitium.

7 † Sed decre. illa bonę memorię simpliciter loquitur, & posset reduci ad intellectum illius, decre. sępe contingit. Vel dici potest, ꝙ in illa decre. bonę memorię. exuberauit officium iudicantis, uel fortè actum fuit condictione ex canone. reintegranda. Veruntamen cum is, qui scientiam allegat, probare habeat, ut ff. de proba. l. verius, graue sit probare scientiam alienam, non reputo cautum agi conditione ex illa decret. sępe contingit, puto tamen esse tuum agi officio iudicis ex canone reintegranda. Sed quid si te de possessione uiolenter eieci, & alius a me emerit bona fide, nunquid pręscribet? Videtur ꝙ sic; lex enim Plaucia & Iulia ea demũ vsucapi vetuit, quæ ui possessa sũt. non ea ex quibus aliquis ui foret eiectus, ut ff. de usucapio. l. non solum. §. si dominus, & §. sed nihilominus. Item hic concurrunt ea quæ in præscriptione canonica requiruntur, scilicet titulus & 8 bona fides, cum quibus præscriptio procedit, ut infra de præscrip. c. si diligenti. infra de proba. licet & infra de deci. & primi c. dudum. Ad hoc respondeo, ꝙ quæstio ista determinanda est per decre. illam. infra eo. tit. c. sæpe contingit, ut si emptor ante completam præscriptionẽ rẽ nouerit vitiosam, intelligatur in vitium successisse, & ideo non præscribat.

9 † In summa notandum est, ꝙ si de uiolentia criminaliter, & de possessione ciuiliter per interdictum agatur, prius de possessione, quàm de uiolentia, cognoscendum est, ut C. de app. l. prius.

10 † Si agatur de violentia & proprietate. prius de violentia, quàm de proprietate, ut inf. eo. tit. c. in literis, ff. de iudi. l. si de ui.

11 † Si autem agatur de possessione & proprietate. prius cognoscendum est de possessione quã de proprietate, ut C. de rei vend. l. ordinarij, C. de interdic. l. inter, idest, quia

& ciuilis

& ciuilis & naturalis ratio persuadet, ut aliter possideat, & alter a possidente petat, ut Insti. de interdictis. §. retinendę. Sed quamuis hoc magis ordinarium sit, & ordinarius, tamen secundum iura canonica simul ab eodem intentatur utrunque, scilicet interdictum unde ui, & rei uendicatio; a diuersis autem interdictum uti possidetis, & rei uēdicatio ut not. supra de ord. cog. § nunc uidendum. Et quia de natura possessionum multa & uaria proponuntur, de multis pauca & ī summa dicamus.

12 Sciendum † est igitur, unam esse possessionem scilicet naturalem, id est inductam de iure gentium, sed approbatam de iure ciuili & extensam, & hoc respectu dicitur duplicem esse rationem possidendi, ut C. de acq. poss. l. nemo ambigit. Si enim de prædio exeam. nec sit prædium in conspectu meo, retineo possessionem secundum quosdam ciuilem, secundum Azo. naturalem, sed ciuiliter. sicut & prętoria actio dicitur ciuilis auctoritate & extensione, ut ff. de noxali. l. electi. §. si absente. Vnde si alius ingrediatur prędium habet possessionem naturalem sed clandestinam. Credit enim uel credere debet me sibi controuersiam moturum, ut ff. de acqui. poss. l. clam possideri. 1. respō so. & illa possessio proderit ei cōtra alios. Nam habet interdictum uti possidetis aduersus alios, sed contra me, qui naturaliter possideo iuris ciuilis auctoritate, ve dictum est sibi non proderit, ut ff. uti poss. l. 1. in fi. nisi ego ueniens non admittar ab illo clandestino possessore, uel nisi suspicer posse repelli, ut in l. clam possideri, §. qui ad nundinas, quia tunc clandestinus efficitur violentus: ut ibi dicitur & ff. eod l. si id. §. quod autem, sed & si per alium possideam scilicet per colonum uel inquilinum; ut in l. si id quod, uel per uicarium, ut supra de rescript. ca. ex parte, supra de offic. iudic. c. 2. seu per pensionarium, ut infra eod. titu. cap. cum uenisset, cap. si ille decesserit, uel de possessione recesserit, non amitto possessionem, ut ff. eodem titulo l. si de eo nisi ueniens &c. ut supra. Sed si is per quem dominus possidet, eiiciatur, uel alii possessionem tradit, perdit dominus possessionem, ut ff. de acquirend. poss. l. possideri. §. quod si seruus. C. eo. tit. l. ex liberis. Et hæc omnia locum habent in rebus immobilibus, nā circa mobilia secus est. In eis enim omissa & neglecta custodia inducit amissioné possessionis, ut ff. de acquiren. poss. l. si rem mobilem, imo eo ipso quod se constituit nolle possidere, perdit possessionem ut no. supra eo. ti. §. 1.

SVMMARIVM.

1 *Dolus malus quid sit, & quare in hac rubr. subauditur de dolo malo nu. 4.*
2 *Mendacium quid sit, & quomodo committatur fallacia.*
3 *Machinatio qualiter committatur.*
4 *Dolus bonus quid sit.*
5 *Contumacia quid sit.*
6 *Actio de dolo qualiter & contra quos detur.*
7 *Actio de dolo est biennalis, secus est in exceptione doli*
Perpetua ad excipiendum temporalia sunt ad agendum.
8 *Remedia quæ predita sint contra contumaces.*
9 *Contumax a diffinitiua non audiatur appellans.*
10 *Misso in possessionem qualiter succurratur, si non possit nancisci possessionem propter dolum vel potentiam partis aduersæ.*
11 *Contumax qualiter quis constituatur.*

De Dolo & contumacia. Rub.

IN superiori rubrica tractauimus de eiectis & spoliatis vi & potentia spoliatorum. In hac uero rubrica tractatur de fatigatis in iudicio dolo & contumacia. Et est subaudiendum in rubrica malo. sic enim intitulatur in C. scilicet, de dolo malo. Videamus igitur quid sit dolus. Quare subaudiatur in rub. malus.

Item

Item quid sit contumacia, & quæ remedia sint contra dolosos & contumaces.

1 Dolus malus † est caliditas, fallacia, machinatio ad circumueniendū fallendū decipiendum alterum adhibita, ut ff. eod. titu. l. 1. § 1. Committitur autem caliditas in fraudem tacendi. Vnde Salomon, Qui dissimulat iniuriā calidissimus est & exempla ponere potes supra de rescri. c. super literis. & in concordantiis ibi notatis, C. si contra ius vel utilit publi. l. præscriptione. 15. quæst. 2. §. præscriptione, ff de act empt. & uendi. l. 1. & l. tenetur,

2 §. ult. & penult. † Fallacia committitur in mentiendo & falsum asserendo contra conscientiam. vnde ait Augu Mendacium est falsa significatio vocis cum intentione fallendi, ut 22 q. 2. cap. beatus Paulus §. ille ergo. & lex dicit falsitas est mutatio veritatis, ut in Authen. de fide instrumen. in princip. colum. 7. Tamen & in hoc membro dicitur committi caliditas tam ex parte loquentis; quàm eius ad quem sermo dirigitur, ut 22. quæstio. 5. cap. qui peierare, §. ex his omnibus.

3 † Machinatio committitur in arte verborum, ut 22. quæstio 5. c. quacunque arte verborum, exemplum, ff. de act. empt. & vend. l. Iulianus. §. Idem Iulianus. Nā machinatio est occulta insidiatio; vnde maritus, qui vitæ insidiatur uxoris, dicitur machinari in mortem uxoris, ut infra de eo qui dux. in matri quam pol. per adul. cap. significasti. Et eodē modo adultera dicitur machinari in mortem legi-

4 timi, ut infra eo. tit. c 1. & 2. Ideo † autem subauditur in rubrica de dolo malo, quia est dolus bonus quem quis committit in hostem. Nam dolus est virtus, quā quis in hoste requirat, vt 22 quæstio. 2. c. vtilem simulationem & c. queritur. 23. q. 8. c. ut pridem. Vnde nil refert armis contingat palma dolove. ut tamen etiam hostibus seruetur pactum a ducib. belli factum, ut ff. de pact l. cōuentionem. 22. q. 4. cap. innocens. Nam hosti fidem seruanti fides est seruanda, ut 23 q. 1 c. noli. ne, nū quis aliená pfidiá arguat, propriā fidē soluat, vt in ca. innoce. ns. Hic dolus bonus est q fraudē excludit, ut ff. de leg. 2. l. cum pater, §. Titio vnde veteres dolū solertiā appellabant, & propterea dicitur quis bonæ indolis, idest, bonum dolum intus habens. i. solertiā & ingenium Contumacia

5 † est inobedientia & contemptus, cum quis tribus edictis, vel uno pro omnibus peremptorio citatus præsentiam sui facere contemnit, ut ff de re iudi. l. contumacia, vel ueniens mandato non paret, vt ff si quis ius dicen. non obtem pe l 1 & ff.

6 de appel. l. creditor §. iussus. † Ex dolo alicuius datur doli actio, si nulla alia supersit ciuilis vel honoraria, quoniam famosa actio non temerè debuit à prætore, decerni, unde cessat hæc actio, si quod aliud superest remedium ordinarium, vel extraordinarium, ut ff. de dolo. l. 1. cum l. sequ. & propterea dicitur hæc actio subsidiaria, quia in subsidium datur, cū deficit omne aliud auxilium, sicut dictum est. Datur autē hæc actio aduersus dolosum, siue singularē, siue collegiū, siue corpus, municipium, uel uniuersitatem, licet hęc difficultas contingat ut uniuersitas cōsentiat in dolo, uel metu, uel consimilibus, cōmittendum, ut ff. de orig iur. l. 2 §. deinde, qa difficile est, & ideo dicitur, quid enim municipes dolo facere possunt, ut ff. eod. titu. l. si ex dolo. q. d. difficile est propter naturalem facilitatem, hominū ad dissentiendum &c ut ff. de arbi. l. item si unus, §. principaliter. huiusmodi enim interrogationes non impossibilitatem, sed difficultatem notāt, seu uarietatem, utibi. Est peccatū ad mortem, quis orabit pro eo? quis medebitur incantatori uulnerato a serpente? Si sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo? quis putas est fidelis seruus & prudens ut de pœn. dist 1. c. importuna, § quod autem. Item quid in omnibus peccatis adulterio grauius? ut 32. q. 7. c quid in omnibus. & simile, ff. commoda. l. ad eos, ff loca. l. sed & damno. Datur & exceptio, quæ generaliter est contra omnem agentem, etiam si ab initio quis non dolo faciat prætextu ignorantiæ facti, sed postmodū certioratus in lite improba perseueret, ut ff. de do. excep. l. 4.

hanc

hanc exceptionem nullus temporum cursus excludit, ut ff. de doli excep. l. purè. §.
7 vlt. Actio † de dolo est biennalis, vt C. eo titu. l. vlt. & arbitraria, vt Instit. de act. §. præterea, & famosa vt dixi sup. in §. ex dolo. Nec mireris, si exceptio doli sit perpetua, actio autem tam breuis vitæ, quia quæ perpetua sunt ad excipiendum, temporalia sunt ad agendum, ut no. supra de rescrip. §. durat rescriptorum auctoritas. Solet autem distingui legaliter, & scire non est inutile, licet tota materia sit legalis, refert enim, quia aut dolus adhibetur in contractu, aut extra contractum. Si in contractu siquidem det causam contractui bonæ fidei, hoc est quia deceptus nō erat alias contracturus, nisi dolo ad contrahendum fuissent inductus, ipso iure non tenet contractus, si hoc velit allegare deceptus; si autem ex eo contractu velit agere, potest, vt ff. eod. titu. l. eleganter. ff. de mino. l. in causæ, & ff. de iud. dot. l. si res, §. 1. Si verò deceptus nesciens dolum admissum rem tradit, eandem repetit actione de dolo. Vnde ait Irne. processit venditio vt infirma, secuta est traditio ut infirmanda per actionem de dolo, ut ff. eod. tit. l. arbitrio, & l. quod venditor, & l. si legatarius. Vbi autem deceptus est alias contracturus, sed dolo alterius decipitur vt in minori pretio contrahat, tenet venditio, sed dolus purgatur per actionem ex eo contractu, etiam si vnius nummi deceptio sit, vt ff. de ac. emp. & vend. l. Iulianus. §. si vēditor, & § idem Iulianus, & ff. de dolo. l. si quis affirmauerit, sed si dolus dat causam contractui stricti iuris, vel etiam si incidat in contractum tenet contractus, sed obstabat exceptio inquantum sibi velit patrocinari dolum, ut C. de inuti. stip. l. dolo uel metu, sed ubi decepto non potest consului per doli exceptionem, uel alio modo, datur ei actio de dolo, ne moretur in damno, ut ff. eod. tit. l. eleganter. §. seruus. Vbi autem quis decipitur in contractu bonę fidei re ipsa, idest, non ex propositio alterius, & si improprie dicatur res ipsa in se dolum continere, tenet contractus. Sed si contrahens decipiatur vltra dimidium iusti pretij, aget deceptus uel vt rescindatur contractus, vel vt suppleatur iustum pretium data electione decipienti, ut C. de resc. ven. l. 2. infra de empt. & vēd. ca. cum dilecti, & cap. cum causa, & hoc per actionem ex eo contractu, & sic perpetuo secundum Azo. vel secundum alios officio iudicis implorata in integrum restitutione, ut C. ex quibus cau. maio. l. in contractibus, & ita agetur vsque ad quadriennium, vt ff. de tempo. in integrum resti. l. superuacua. Sed si deceptio non est ultra dimidium iusti pretij, tolleratur, licet enim contrahentibus naturaliter se ad inuicem circunuenire, vt ff. de mino. l. in causæ, §. ulti. ff. loca. & condu. l. item si pretio, §. vltim. Si autem re ipsa insit contractui iuris deceptio vel dolus, obstabit doli exceptio, vt ff. de verbor. obliga. l. si quis cum aliter. Quidam tamen intellexerunt l. illam, cum in contractu bonæ fidei interposita fuerit stipulatio. Vbi autem dolus adhibetur extra contractum, siquidem cadat in speciale nomen maleficij vt furti, vi bo. rap. iniuriarum, non agetur actione de dolo, sed illa speciali quæ prodita est ex eo crimine, hæc enim actio de dolo adeo subsidiaria est, ut nunquam competat cum alia ciuili, vel prętoria ordinaria, vel extraordinaria, sed demum cum nullum aliud iuris remedium superest, datur, ut dixi, supra eodem. § ex
8 dolo. Contra † contumaces prodita sunt hęc remedia, reus contumax ante litem contest. patitur missionem in possessionem, siue agatur contra eum realiter siue personaliter, infra annum missionis non recuperat possessionem, nisi restitutis expensis, & pręstita cautione de iure parendo, post annum efficitur de possessore petitor. Item contra [illegible] absentem proceditur ante litem contest. vel post litem, inquantum iura permittunt. In his autem in quibus in [illegible] locum non habet, patitur excommunicationem, ut sup. ut lit. non contest. cap. fin. Actor uero contumax patitur absolutio

nem rei ab obseruatione iudicij, nec au ditur causam resumens, nisi restitutis ex pensis. Item contra eum proceditur qua tenus iura permittunt, sicut in reo dictũ est. In criminalibus vero reus contumax excommunicatur ante lit. contesta. & si infra annum a die excommunicationis non venerit, non auditur in principali; sed pro conuicto habetur interpretatione iuris. Sed si post lit. contesta. contumax fuerit, si liquere potest de causa proceditur contra eum ad diffinitiuam. vt 3.q 9. c. decernimus. salua tamẽ distinctione legis ff.de pœnis.l.absentem. Accusator autem contumax ante lit. contest. excommunicatur, post litem verò si ex contumacia non probat quod obiecit, de calumnia notatur. Sed secundum iura ciuilia reus contumax in criminali patitur bonorum annotationem infra annum, post annum confiscationem. vt C.de requi.re.l.quicunque.& ff eodem ti. l. ul. De his autem omnibus plenissimè notatur.sup.de iud §.iudicio.cum tribus sequentibus §§.vsque ad.§ partibus autem.& notatur supra vt lite non contest § index cum sequentibus §§.vsque
9 ad.§ item quæritur. In summa † notandum est, quòd contumax à diffinitiua nõ auditur appellans. ut C. de iudi.§. cum autem 24. quæst. 3. c. de illicita. nisi veniat adhuc iudice pro tribunali sedente,ut ff. de in integr. restitu. l diuus. Et hoc locum habet in contumace in nõ ueniendo. contumax autem in non faciendo, puta in non exhibendo auditur appellans vt ff.ad app.l. creditor §. iussus.
10 † Item notãdum, quod si is qui in possessionem mittitur, non possit nancisci possessionem corporaliter propter dolum siue potentiam aduersæ partis, licet secundum iura ciuilia puniri possit, nam omnibus magistratibus concessum est iurisdictionem suam defendere pœnali iuditio. ut ff. si quis in ius uoc. non ierit l. 2. ff. si quis ius di. non ob. l. 1. in princ. tamen secundum iura canonica temperatur iste rigor. ita vt si quis missionem passus uelit cauere de parendo iuri, non puniatur pęna legali. puto tamen quòd in expensis condemnabitur. ut inf.eo. tit. c.ex literis.& c.finem.& inf.de pœ.c.calũniam. Item temperatur rigor iuris ciuilis in hoc, vt missus non agat ad interesse contra impedimentum ex illo edicto.ne vis fiat ei qui in possessionem missus est. Quod uerum esse intelligo, nisi iustitia periclitetur. ut infra eod. ti. ca. 1. Puto autem periclitari iustitiam re perempta,in qua facta est missio, cum apud missum peritura non esset. Nam tunc in subsidium ageret,etiam secundum canones, quanti interest missi fuisse in possessionem corporaliter.ff. ne uis fiat ei qui in pos. missus est. l. 1. § hæc verba & ff. uti pos.l. si duo.§. vltim. sicut alias re perempta vel vsucapta agitur in subsidium actione nego. gest. ut ff. de nego. ge.l. ulti. Sic ergo passus missionem eleuatur a pœna per cautionem ut dictum est, quod locum habet anno missionis instante Nam eo finito non est locus cautioni, sed missus efficitur uerus possessor.vt inf. eod.tit. c.contingit.quod ideò contingit quia missus fictione iuris medio tempora possidere uidetur .ut ff. de
11 bo. auc. iudi. possi. l. quamuis. † Item nota quòd licet sufficiat denunciari iudici uel ecclesiæ quantum ad constituendũ aliquem contumacem.ut inf.eod.titu. c. causam & inf.eod.tit.c.ult.inf ti. proxim. c.ult.inf.de cleri.non resi. c. ex tuæ.ff. de lib. agno. l. 1. in princ.ff. de dam. infec. l. 3. §. prætor. plerunque tamen requiritur quis in tota prouincia.ut inf.eod ti. c. cum olim. imò aliquando extra prouinciam.ut inf. qui fi. sint ligiti. c. perlatum inf. qui. ma. accu. pos. c. relatum. Item quamuis superius dixerim, quod in defectum missionis successit excomunicatio. nõ tamen currendum est ad excommunicationem contra prælatos,sed procedendum est ad suspensionem uel interdictum ut sup ut de offi.deleg.c.sane quia.inf.eo. ti. c. ueritatis. Sic nec contra laicos excellentes statim procedendum est ad excommunicationem, sed ad interdictum terrarum supra de off.dele. c. p. & g. inf. de

iureiu.

. fatetur. e ex rescripto. inf. de sponsa. c. non non est nobis.

SVMMARIVM.

1 *Missus in possessionem quid iuris consequatur tum in personali quam in reali.*
Et quae sit differentia inter primum decretum & secundum. & nu. 2. cum sequenti.
4 *Lapsus anni per se tantum afficiat possessorem verum, aut necessarium est secundum decretum.*

De Eo qui mittitur in possessionem causa rei seruandæ. Rubr.

DIXIMVS supra de contumacia. sed quia propter contumaciam frequentius fit missio in possessionem. Ideo post tractatum de dolo & contumacia, subsequenter tractatur de missione, & ideo subijcitur hic rubric. de eo qui mitt. in poss. causa rei seruan. Et quia superius dictum est, quis mitti debeat, & ob quam causam, & in
1 quibus casibus locum habeat. † Restat videre, quid iuris consequatur missus tam in personali, quàm in reali. & quæ sit differentia inter primum decretum, & secundum, Est igitur sciendum q̃ missus in possessionem in actione reali statim possidet, ut C. de præscript. 30. anno. l. si quis emptionis §. pen. ff. de dam. infect. l. à quo &. C. quomodo & quando iudex. l. consentaneum &. ff. si ser. vendi. l. is cuius. & hoc secundum quosdam. secundum alios non possidet, sed custodit. vt ff de acqui. poss. l. possideri. §. vlti. ff. de dam. infec. l. si finita. §. Iulianus.
2 &. ff. vt in poss. le. l. is cui in princ. † Nam missus in possessionem causa rei seruandæ, causa legatorum, causa damni infecti, non possidet, sed est in possessione. Est autem longe diuersum possidere, & esse in possessione. ut. ff. de acqu. posses. l. si quis ante. Sed obtinuit vt prior sententia in realibus, posterior in personalibus locum habeat. nec turberis ex hoc, quòd multæ. decre. loquentes in realibus actionibus dicunt missum in possessionem, causa custodiæ missum fore, ut supra ut lite non contest. cap. tuæ. infra eo. titul. cap. vlt. & cap cum venisset. Sed tu dicas, quòd hæc verba causa custodię. im propriè ponuntur, vnde subaudi & nihilominus causa possessionis, & hoc in realibus. Vel dic, quòd in possessionem missus etiam in reali dicitur custos eo, respectu, qui vsque ad annum non possidet incommutabiliter, sed commutabiliter, nã passus missionem veniens inf. annum & præstans cautionem restitutis expensis recuperat possessionem. Vnde quod dicitur sup. ut lit. non contest. cap. quoniam frequenter §. in alijs scilicet. quòd missus in possessionem in realib. post annum efficitur uerus possessor. exponimus, idest incommutabilis; nam & ante verè possidebat, sed non incommutabiliter, ut supe-
3 dictum est. † Sed hoc est sciendum, quòd vbi missio in possessionem fit post lite contest. missus ex primo decreto possidet & sola quæstio proprietatis reseruatur absenti ut in præalle. l. consentaneum. & idem contingit in alio casu ut lite non contest. cap. quoniam frequenter. §. quod si super rebus. & C. vbi in rem actio. l. 2. Post annum verò à die missionis absente in sua contumacia perdurante missus efficitur verus possessor id est incommutabilis, nisi super proprietate contra eum pronunciari contingat. missus enim efficitur de petitore possessor, & passus
4 missionem de possessore petitor. † Sed nunquid lapsus anni per se tantum afficit possessorem verum, aut necessarium est secundum decretum? Et dixerunt quidam, q̃ non lapsus anni, secundum decretum hoc operatur. arg. ad hoc inf. eo. ti. c. 1. sup. ut lit. cont. c. quoniam frequenter. §. in alijs sup. tit. prox. ca contingit. ff. de dam infec. l. si finita. § Iul. Alij autem dicunt, q̃ ex cursu anni sufficiat per se solum ar. ad hoc infra eo. tit. c. cum sicut supra de offi. or cap. pastoralis. in fi. & transcursu anni probat crimẽ. 11 q. 3. c. rursus

& in hoc breuiter dico, quod in realibus sufficit lapsus anni, in personalibus autem requiritur secundum decretum, id est secunda iussio, auctoritas, vel sententia iudicialis. sed in his personalibus secundum decretum diuersimode operatur. nam generaliter verum constituit possessorem, sed in quibusdam efficit dominum, si dominus erat is contra quem fit missio. alioquin præstat causam vsucapiendi vel præscribendi, ut in actione noxali, & damni infecti. ut ff. de noxali. l. & generaliter, & ff. si ex nox. cau. aga. l. 2. ff. de dam. infe. l. si finita §. Iulianus.

5 † Sed cum in realibus actionibus hoc operetur secundum decretum vt missus in possessionem fiat de petitore possessor, & hoc commodum consequatur, vt aduersario non probante vincat eo iure; quo vincunt cæteri possessores. vt Insti. de interdi. §. commodum. non videtur, quod hoc in personalibus sibi locum valeat vendicare. quia in realibus dicit actor, se ius habere in re quam vendicat. & ideo non est mirum, si ex contumacia rei constituatur ei aliquod ius circa rem ipsam tam per primum, quàm per secundum decretum. Sed in personalibus, in quibus ex contumacia Rei actor mittitur in possessionem rei absentis pro modo debiti declarati in libello. vt in Auth. de exhiben. aut introdu. §. si verò. col. 5. &. C. de bo. auth. iudi. pos. auth. & qui iurat. & aliquantulum largius. vt res quæ sibi assignantur a iudice, aliquantulum plus valeant, quam contineant id quod petitur. ut no. Azo in summa de bonis auth. iudi. possi. non dicit actor aliquid iuris se habere in rebus sed personam dicit obnoxiam. vnde non videtur quòd aliquid iuris in eis per iudicem constituatur eidem, & propterea non videtur quòd in hoc inter reales & personales aliqua posset similitudo notari. quam tamen assignat illa decre. quoniam frequenter, in fi. Ad quod respondeo, sicut in reali missus ex primo decreto lapso anno constituitur incommutabilis dominus nec alius probet de proprietate si potest. sic & in personali missus ex secundo decreto, quia quod facit in reali lapsus anni, hoc facit in personali secundum decre. efficitur incommutabilis, id est, tandiu possidebit, donec ipse idem debitor probet, & si probauerit donec de debito satisfiat. ibi enim agitur de iure rei, hic de iure debiti. vel tandiu retinebit, donec reus probet de indebito, hoc est actori solutum, vel eo nomine satisfactum. Sed & ante secundum decre. potest similitudo notari, vt sicut in realibus passus missionem veniens infra annum, recuperat possessionem præstita cautione & restitutis expensis. sic in personalib. post primum decre. & ante secūdum hoc & quædam alia de materia ista notaui. supra de iud. §. iudicio igitur. Sed opponitur quod missus in possessionem in personalibus nullo tempore possideat, nam hic pignus est prætorium, & pignus prætorium non possidetur. ut ff. uti possidetis l. si duo §. creditores. Ad quod respondeo. verum est ex primo decre. secus ex secundo. Item quid si agatur de ecclesia vel præbenda, & ex contumacia Rei mittatur actor in possessionem, nunquid efficietur verus possessor? Respondeo sic, quantum ad præiudicium contumacis vt fiat de possessore petitor, non quantum ad episcopum quo ad ius institutionis, qui missum suo iure poterit excludere, nisi probauerit se institutum. ut 2. quæstio. 1. capitu legum & c. de procura. cap. ex insinuatione. prodest igitur missio in possessionem in spiritualibus quo ad contumacem, ut dictum est. Item quo ad præscriptionem si missus alias habeat bonam fidem, ut infra de præscrip. cap. si diligenti. habet enim iustum titulum. vt ff. de acquiren. posses. l. iustè possidet. & adde circa quæstionem istam quod no. sup. de

6 iudi. §. iudicio igitur. † Ex præmissis itaque satis apparet, quæ differentia sit inter primum decretum, & secundum. quia primum custodem, secundum verum constituit possessorem. post primum commutabilis est possessio, post secundum incommutabilis. Item missus ex primo decreto

erctò seruat rem, sed passus missionem colit & colligit fructus. missus autē fructus ipsos custodit. ut ff. in pos. leg. l. is cui. §. qui legatorum. sed si reus non colat, colit missus, & colligit fructus, percipit, vendit, & pretium seruat. ut ibi. Item missus in possessionem ex primo decreto non vtitur fructibus ut ff. ex quib. cau. in posses. ea. l. Fulcinius, in prin. &. l. prætor. nisi in casibus ut in l. eadem Fulcinius. §. vlti. ff. vt in pos. leg. l. pen. ff. ad Carb. l. & si is. §. an autem. ff. de ven. in pos. mit. l. 1. § 1. Missus vero ex secundo decreto vtitur & fruitur. Item missus ex primo decre. compatitur reum in possessione. Sed missus ex secundo deijcit. vt. ff. de dam. infec. l. si finita. § si forte. duo enim insolidum possidere non potest. ut. ff. de præca. l. duo. ff. de acquir. pos. l. possideri. §. econuerso &. §. Trebatius. Reali autem est actio, quæ rem prosequitur ad quemcunque profecta fuerit possessorem Personalis quæ in personam obligatam intenditur & eius hæredem propriè tamen loquendo. peritio dicitur in rem. actio in personam. persecutio vtroque. ut ff. de actio. & obligati. l. actio.

SVMMARIVM.

1 *Lis quando pendere dicatur.*
2 *Lite pendente nihil est innouandum in præiudicium alicuius.*
3 *Appellans ab ordinario in una causa, an in alijs coram eo respondere teneatur.*

Vt Lite pendente nihil innouetur. Rubrica.

DICTVM est supra qualiter statu rerum absentis per contumaciam immutetur. Nam possessio rei de qua agitur, transfertur in præsentem. vel mittitur præsens in possessionem rerum absentis per contumaciam, si personaliter agatur. Sed ne fortè crederet aliquis, ꝙ eodem modo posset aliquid immutari circa statum causæ lite penden. ideo subijcitur hic rubrica, vt lite penden. nihil inno. Videamus igitur, quando lis pendere dicatur. & quare lite pendente nihil sit innouandum. & in quibus casibus liceat aliquid innouari. Lis intel-
1 ligitur † pendere per appellationem, recusationem, consultationem & relationem. Nam in suspenso sunt omnia, donec ad superiorem negotium transmittatur. sic dicitur executio esse interim in suspenso ut supra de offi. dele. cap. pastoralis. § præterea. & sic sententia dicitur esse suspensa. vt infra de app. cap. sæpe contingit. infra de senten. & re iudi. cap. 1. C. de re. credi. & iure iu. l. si quis iusiurandum. &. l generaliter. & C. de app. l. præcipimus. §. huic. Item per recusationem causa suspenditur, quia dum de causa recusationis coram arbitris disceparatur, iudex recusatus in causa principali sua iurisdictione vti non potest. Sed tunc demum cum recusans defecerit in ꝓbatione suspicionis. ut infra de appe. ca. secundo requiris & c. cum spiritualis. Item suspenditur per cōsultationem seu relationem. Nam is qui refert & consuluit pendente relatione non audeat aliquid commutare vt. 2. quæst. 1. cap. nomē & 3. q 6. ca. multum. C. de rela. l. 2. imo ex illo tempore, ex quo iudex dicit se relaturum, suspenditur negotium, vt C. de appel. l. ex illo. Debet autem is qui refert, superioris expectare responsum, ut 6. quæstio 3. cap. denique. & hoc nedum in causis locum obtinet, sed & in alijs negotijs ad superiorem translatis. vt in eis nihil audeat inferior commutare. ut supra de offi. de le cap. licet tranenses. & supra de postu. c. bonæ me. il secondo Item autem per hos modos suspenduntur negotia, quia interim suspenduntur iurisdictio, quia in eo, in quo ad superiorem recurritur, recurrens eximitur à iurisdictione inferioris, vt infra de ap. c. directè & cap. pastoralis Lite igitur penden-
2 te † nihil est innouandum in præiudicium alicuius, ut infra eo. tit. cap. 1. & 2. quia non est aliquis iure suo sine cā priuādus, ut 16. q 4 c nolumus. 17. di. §. hinc

Q 3 etiam.

etiam. & 8.q.4.c.nonne. nec indulgentiæ impetrata lite pendente ualet, ut infra e. tit. c.ult. ueruntamen scripsit super illa decr. Vinc quod ideo non ualuit indulgentia, quia res illa super qua obtenta fuerat, erat litigiosa. Sed non placet, ibi enim agebatur de iure decimarum, & sic de re incorporabili, in qua, etsi secundum uetera iura locum haberet uitium litigiosi, hodie locum non habet, & in hoc correctum est ius antiquum per Authen. de litig.§.1 colum. 8. ibi enim dicit scimus, intellige litigiosam rem mobilem, uel immobilem, seque mouentem, de cuius dominio agitur &c. & propterea scribit dominus meus tractatum de litigiosi, in rebus tantum corporalibus locum habere, ut no. in summa de litig. & in fi. Non ergo illa fuit ratio quia Vinc. assignauit quare indulgentia illa non ualuit. Sed illa, quia monachi præuenti fuerunt per conuentionem, & ideo indulgentia eos non adiuuit, ut ff de iud. l. si quis postea. supra de foro competen. l. proposuisti, ff. de excu. tuto. l. tutor petitus. & quia lite pendente impetrauerunt, ut superius dictum est, unde supplicare non licet lite penden. ut C. ut lite penden. nulli liceat supplicare. per totum. Hæc tamen fallit in casibus, ut C. eodem tit. l.2. in Auth. in medio lite non fieri sacras iussiones, §. super hoc. col. 8. Et quamuis generaliter uerum sit, quod appellantis causa intacta manere debeat, ut 2. qu.6.c. anteriorum, §. ad hoc & nihil in eius præiudicium debeat innouari, ut 2. quæstio. 6. ca. decreto, cap. qui se scit. c. arguta & capit. quotiens. potest tamen casualiter innouari, ut si appellantis possessio turbata fuerit, eo de quo appellatio interposita est, prætermisso, poterit per ordinarium informari, ut infra de appel capit. cum teneamur. Item si ordinarius appellatum ignoret, poterit appellantem excommunicare, ut infra de ap. c. si duobus. Item si appellans notoriè delinquat, poterit ab ordinario puniri, ut eod. tit. c. cum sit romana, §. ult. Sed si appellans siue appellationis terminum prolixum præfixerit, poterit ordinarius moderari, & cogere nolentem prosequi, ut in præalle. decre. cum sit romana. & capit. consuluit. §. illos autem.

3 Vnum tamen † non omitto, quod si is qui appellauit, conueniatur coram ordinario super alio, quam eo in quo appellauit, conuentus poterit ordinarium recusare, ut infra de app. cap. ad hæc. & c. proposuit. nisi crimen esset graue & manifestum. ut in decre. proposuit. Sed opponitur. iudex non est offensus ex appellatione interposita coram ipso, & ideo tanquam suspectus recusari non potest ut ff. apud eum a quo appell. non est ne. l. una. nec iniuria uidetur fieri iudici, si appellatur ab eo. ut C. de appell. l. & in maioribus Ad primam legem respondeo, lex illa locum habet secundum iura ciuilia, secundum quæ ordinarius non recusatur ut in Auth. vt differentes iudices. in §. si uero collatio. 9. & C. de iudi. auth. si contigerit. Secus secundum canones, secundum quos recusatur, vt in prælallegata. decreta. proposuit & ca. ad hoc & 3. quæstio. 5. ca. suspecti. Ad aliam autẽ legem respondeo sic, quamuis per appellationem non fiat iudici iniuria talis, & tanta vt agere posset iniuriam, fit tamen ei qualisqualis iniuria. Nam iniuriam facit synodo, qui ab ea semel iudicata & disposita iterum reuoluere & disputare contendit vt. C. de sum. tri. & fide ca. l. 3. & ideo timendum est, ne prouocatus velit obesse, ut sup. de offi. dele. c. suspitionis. & ar ff. de bonis, quæ lib. 5 o. qui cum maior. § si liberatus. Vel dico, quod facilius recusatur secundum canones, quam secundũ leges, sicut & facilius appellatur.

SVMMARIVM.

1 *Sequestratio quid sit, & quid sit sequester.*
2 *Sequestratio quot modis fiat.*
3 *Sequestratio regulariter est prohibita.*
4 *Sequestratio quibus modis permittatur. & nu. 5*

DE

De Sequestratione possessionum & fructuum. Rubrica.

HAec rubrica continuanda est cum superioribus, vt dictum est sup. in titu. de do. & contu. quod contumax sua possessione priuatur ratione cōtumaciȩ, sed quia præter contumaciam aliquando quis priuatur possessione, puta per sequestrationem. Ideo subijcitur hic rubrica. de sequestra. pos. & fruc. Vel aliter, in proximo superiori titulo dictum est, vt lite pendente nihil innouetur; sed lite coram iudice suo pendente, aliquid innouatur per sequestrationem, & propterea ponitur hic rubrica de sequestratio. possess. & & fructuum. Videamus igitur, quid sit sequestratio Quid sequester. Quot sint modi sequestrandi. Et an sit licita sequestratio. & si non sit licita, in quibus casibus
1 locum habet. † Sequestratio est rei, de qua agitur, depositio, Nam & sequester est depositarius rei in iudicium deductæ. ff. de uerbo. signi. l. sequester. ff. depositi.
2 l. licet & l. proprie. Fit † autem sequestratio duobus modis. Nam aliquando fit omittendȩ possessionis causa, & tunc neuter litigantium possidet, sed sequester. Aliquando res sequestratur custodiæ causa, & tunc possessio remanet penes possidentem. vt in l. præallega. dicet R. 1. §.
3 2. † Generaliter prohibita est sequestratiuo. ut C. de prohibita sequestra. l. vna.
4 † Permissa vero causaliter. Primo ex voluntate partium, vt lite finita res victor detur. vt ff. de acquiren. possess. l. interesse puto & nisi hoc fecerit, poterit victor agere cum sequestro sequestraria actione. ut ff. deposi. l. si in asia. §. cum sequestor. Secundo fit ex necessitate, si de re mobili sit controuersia, & persona rei suspecta sit, ne cum ipsa re aufugiat, vt ff. de offi. prȩsi. l. senatur. §. vlti. ff. qui satisd. cog. l. fideiussor. l. vltim. & C. de agrico. & cen. l. litibus lib. 11. Tertio autem circa rem mobilem vel immobilem persona posidens est suspecta, quod fructus depopuletur, vel res sit dissipatura. vt ff. sol. mat. l. si cum dotem. § si autem in seuissimo. & ff de ap. l. Imperator. in fi. infra eodem titulo capitulo dilectus. & c. ult. 3. quest. 2. capitulo, quia ea Quarto propter contumaciam non cauentis de collatione bonorum facienda. vt ff. de colla. bo. l. 1. § si frater. Quinto, vt si seruus de possessione seruitutis proclamet in libertatem, fit sequestratio earum rerum de quibus dubitatur an sint domini, vel an eius qui dicit se dominum. vt C. quibus ad liberta. procla. non licet. l. ultim. C. de asser. tol. l. 1. §. super peculio. Sexto, cum appellatur ab executore. ut C. quorum. ap. non reci. l. ab executore. Septimo, cum timetur de sæuitia viri, nec posit sufficienter uxori caueri, tunc sequestranda est uxor. ut sup. de resti. spo. c. literas. & c. transmissa. Octauo, ne perdatur vendendi commoditas, ut ff. de dolo l. si oleum. Nono, vt cum quis de comitibus præsidis furtum patitur. nam res sequestratur usque ad tempus successoris prȩsidis. vt ff. de offi. præsi. l. senatuscon. cauetur. Et notā quod scripsit Vin. super ulti. decre. huius titu. quod ante decre. illam expressus erit ille casus, quem illa ponit scilicet in eo qui appellat ab executore. vt C. quo. ap. non reci. l. ab executore. sed non cum appellatur a sententia. in quo casu loquitur illa decre. Sed salua reuerentia tanti Doctoris idem casus exprimitur per l. Imper. ff. de ap ex qua. l. sumpta est hæc decre.
5 † Sed est differentia inter vnum casum & reliquum; quia ibi appellatur ab executore etsi appellans non sit suspectus quod dissipet, nihilominus fit sequestratio. In secundo vero casu non fit, nisi appellans fructus depopuletur, & sic loquitur decretalis, sic loquitur lex imperator; & est diuersitatis hæc ratio, quia vbi ab exeutore appellatur, cum iam sententia præcesserit & transiuerit in rem iudicatam, quamuis nunc dicatur executorem excedere in exequendo, & propterea appellatur. cum propter auctoritatē sentētiæ præsumitur quod appel-

latio fiat causa impediendæ vtilitatis suæ; & ideo auferuntur fructus ab eo quis appellat, & in deposito collocantur. Vbi autem appellatur a sententia, quia per appellationem extinguitur pronunciatum. ut ff. ad Turpil. l. 1. in fi. uel saltem suspenditur ut notatur sup. tit. proxi. § 1. ut nihil debeat innouari ea pendente. ut supra ca. 1. & ff. nihil innoua appel. pē. l. vna. & 2. q. 6. c. appellatione & c. quotiens. merito subsequestratio fieri non debet, nisi tunc demum cum timetur ne possessor, idemque appellans fructus depopuletur. ut in decre. prædicta & in l. Imperator.

SVMMARIVM.

1 *Confessio quæ & cui præiudicet, & nu. 3.*
Confessio quæ dicatur fieri in iure.
Intellectus ad. c. cum super in præsenti titulo.
2 *Confessio vt valida sit, quæ requirantur.*
3 *Ordinari qui non debet sine examinatione.*
4 *Procuratoris confessio quando noceat domino.*
5 *Confessio aduocati præiudicat parti.*
Item confessio syndici uel œconomi.
6 *Confessio an reuocari possit.*
7 *Confessio reuocata non nocet.*
8 *Confessus pro iudicato habetur.*

De Confessis. Rubrica.

QVIA frequenter fiunt in iudicijs positiones, vt supra de elect. c. dudum. supra de litis contesta. capitu. vno. fiunt interrogationes à partibus, vt supra de do. & cont. capitu. pro ut inf. de app. c. cum causam quandoque a iudice ut sup. de postul. ca. 1. infra de fide instru. c. cum Ioannes. & hæc fiunt, vt partes releuentur ab angustijs probandi. & maximè per testes vt no. sup. de iudi. §. 1. partibus autē in iudicio constitutis contingit ex his confessiones in iure fieri, & ideo post aliquas partes iudiciorum superius expedicas ante tractatum de probationibus ponitur hic rubrica de confes. Videndum est igitur quæ confessio præiudicet, & cui, & an confessio Procuratoris, Aduocati, Syndici, vel œconomi, Tutoris, & Curatoris noceat dominis. Item quando valeat confessio reuocari. Et an noceat si fuerit reuocata. Præiudicat
1 confessio † si fiat in iure. ut inf. eod. tit. c. cum super. ff. eod. titulo. l. 1. & 2. & C. eod. tit. l. vna. In iure autem fieri confessionem intelligo, cum sit coram iudice competente. vt supra de iudi. c. at si clerici. Item præsente aduersario. ut ff. eod. tit. l. 3. §. si quis absente ff. de interrogo. ac. l. ultim. Et sic intelligenda est decre. cum super scilicet canonicus Bethleemitanus accusatus fuerat de simonia & confessus, & sic depositus. vnde cessant omnia contraria quæ assignari solent; scilicet quòd sine accusatore aliquis non deponitur. ut 2. q. 1. c. nihil 5. q. 2. c. relatum inf. de accu. c. sup his. ff de mune. & ho. l. rescripto. §. si quis accusatorem non habet. Vel dic, quod ibi inquisitio facta fuit tam de eligentibus quam de electo. vt sup de elect. c. per inquisitionem. vnde cum per modum inquisitionis constiterit de simonia illius canonici, potuit deponi. non tamen exauctorizari. ut infra de accusa. ca. inquisitioni in prin. Vel dicas quod canonicus iste testis fuerat in causa electionis, quæ vertebatur inter duos electos & ex suo testimonio constitit de propria simonia, & quia delictum suum tangebat delictū electi, de quo principaliter agebatur; ideo sic fuit punitus, ut infra de excep. c. deniq; in fin. Et sic nō ob sup. de or. cog. c. cum dilectus. in fi. & ff. de his qui not. infra. l. Lucius. Vel expone idem doponēdum, idest, suspendendum. Nam ex confessione extra ius facta suspenditur quis ab officio & beneficio. vt inf. de excell. p̄la. quoniam sit graue. Requiruntur † &
2 quædam alia. ut ualida sit confessio, quæ his uersibus continentur. Maior sponte, sciens contra se, vbi ius sit & hostis, Nec natura neget, fauor, aut lis ius ve repugnet. Quæ singula singulis iuribus

tribus comprobantur, ut ff. de confess. l. certum, §. minorem. 31. q. 2. Lotharius. C. de iur. & fac. igno. l. error, ff. de interro. act. l. de ætate, §. 1. supra de iudi. cap. at si clerici, ff. de interro. actio l. vlt. & l. confessionibus, C. de lib. causa. l. interrogata, ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius, §. ult. ff. de pact. l. si vnus, § illud, & 30. quæstio. 2. cap. solet quæri.
3 Præiudicat † enim confessio confitenti, cum de facto proprio confiteatur, non autem nocet alteri quem facti participẽ dicit ut 2. quæsti. 5. cap. interrogatum. 15. q. 3. nemini. & 5. quæstio. 1. capit. si quis cum militibus. & 79. dist. cap. si quis Papa. & infra de hæreti. c. vergentis, infra eod. tit. ca. 1. Fallit in exceptis, vt ibi. sed neque sententia lata contra vnum præiudicat alteri, qui dicitur esse particeps, ut ff. de adult. l. denunciasse, ff. de inoffic. testam. l. posthumus, §. si quis ex his, ff. si serui. vend. l. loci, §. cōpetit. Sed & si confessio vnius non præiudicat alteri. sicut dictum est quo ad condemnationem, præiudicat tamen quo ad præsumptionem & famam, ut infra de adulte. cap. significasti. Inuenio tamen in connexis, quod ex quo constat de uno, cōstat & de altero connexorum. Nam eo ipso quod constat ordinatum malè ordinatum, constat ordinatorem malè ordinasse, & pœna dignum esse, ut supra de æta. & qual. in ordi. præfi. c. cum sit. & 81. dist. c. tantis. & 59. dist. c. ordinatos. Et est ratio, quia nō de facili potest prælatus ignorare vitium subiectorum, ar. infra de reg. iur. c. quãuis supra de le. c. innotuit, C. de rescin. vend. l. quisquis. Quod verum est, cum ipse ordinator per se examinat ordinandos, secus si per alios, quod licet. vt 24. di. ca. quando episcopus, supra de offic. archid. c. ad hęc. Nam sine examinatione non debet aliquis ordinari, ut supra de æta. & quali. in ordine præfi. cap. acc. primus & 23. dist. c. 1. per totum.
4 Procuratoris † confessio in iure facta nocet domino, ut supra de postula. c. ad hæc. infra de senten. & re iudi. c. suborta. Nam ex dolo procuratoris post litem contesta. commissio excipitur, ut ff. de doli. excep. l. si procurator, §. post litem. ff. de Tribu. l. procuratoris, ff. de procurato. l. non solum, in princ. Sed contra, ff. de procu. l. si sum. § si defensor, ff. de confes. l. certum, § pen. ff ad l. Aquil. l. proinde. §. 1. Nec videtur uerum quod dictum est, quod dolus procuratoris noceat domino, ut ff. de doli excep. l. si procurator. Ad primum dicunt quidam, quod confessio procuratoris non præiudicat domino, nisi super hoc habuerit speciale mandatum, vel nisi sit generalis procurator, sicut pactum procuratoris non nocet domino, ut ff. de pact. l. nam & nocere. nec iuramenti delatio, nisi habitum sit super hoc speciale mandatum, ut ff. de iureiuran. l. iusiurandum, §. ultim. & l. sequenti. Alij distinguunt inter defensorem & procuratorem, ut confessio defensoris, idest illius qui non habet mandatum, non præiudicet domino, sed confessio procuratoris cum mandato præiudicet, nisi dominus posset probare contrarium. Nam & contra propriam confessionem dominus audiretur uolens se docere in facto errasse, ut C. de iur. & fact. igno. l. error. Verius tamen puto, quod confessio procuratoris semper obstet domino. ar. sup. de procura. cap. 1. nec expectandum est, ut dominus ratam habeat confessionem eius, ut ff. de cond. indeb. l. si procurator, & l. indebitam. Ad secundum autem sic dico, quod procurator delinquit circa iudicia, & præiudicat domino, ut C. de ꝓc. l. si procurator. sed dominus recuperat ab eo per actionem mandati quicquid perdit ex dolo ipsius, ut ff. de doli excep. l. si procurator, in fine. Et hoc verum est nisi procurator mandati fines excedat. Tunc enim ipso iure non valet quod fit,
5 ut sup. de off. dele. c. cum olim abbas. † Itẽ confessio aduocati præiudicat parti, vel dño, ut infra de cẽsi. c. olim, C. de erro. aduo. l. 1. infra de ap. c. cum causam. Itẽ confessio syndici vel œconomi, ut inf. de reli. domi. c. dilectus, infra eo. ti. c. ex parte. Et idẽ credis in tutore & curatore, verumtñ minor poterit restitutionẽ implorare, à confessione tutoris. Sed est sciẽdũ, ꝙ falsa

confessio-

confessionibus respondentes ita obligamur, si eius nomine de quo quis interrogatus sit cum aliquo fit actio, ut ff. de interro. actio. l. confessionibus, ff. ad le. Aquil. l. inde Neratius, §. ultimo. Potest
6 autem † quis reuocare propriam confessionem continentem errorem facti usque ad sententiam, ut C. de iur. & fac. igno. l. error. Et eodem modo errorem procuratoris, ut infra eodem titulo c. ulti. Quod intelligo verum, si probetur error, ut in præmissis, l. cõfessionibus, & l. inde Neratius. Et probabitur error, vel ex ipsa natura ut dicunt leges, vel per testes, & instrumenta. Et est ratio quare liceat reuocare; quia non fatetur, qui errat, ut ff. de confessis, l. non fatetur, sed ante litem contestatam, videtur quod liceat reuocare errorem sine aliqua probatione, ut ff. de noxa. l. electio. § pen & etiam post, si nulla sit captio aduersarij, ut ff. de interro. ac. l. de ætate, §. ultimo quandoque etiam post sententiã reuocatur error probabilis, ut ff. quando actio. de pecu. est annalis, l. 2 Sed de errore aduocati lex dicit usque ad triduum reuocari licere, ut C. de erro. aduo. l. 3. Ad quod respondeo lex illa factum narrat, non ius ponit, sic enim de facto error aduocati fuerat infra triduum reuocatus, & nihilominus potuisset reuocari usque ad sententiam, ut superius dictum est; quæ enim esset ratio quare proprium errorem posset quis usque ad sententiam reuocare, non autem alienum, idest aduocati? certè nulla. Vel aliter respondeo ad legem illam, potest reuocari error aduocati usque ad triduum sine probatione erroris, sed postmodum usque ad sententiã
7 probatione. Confessio † autem reuocata non nocet, ut infra de appel. capitulo cum causam, infra de censi. olim. In sum-
8 ma notandum est, quòd † confessus pro iudicato habetur, ut ff eodem titulo l. 1. Quod plures sic intellexerunt, ut confessus per iudicis sententiam non debeat condemnari, sed sufficiat pro condemnatione sua confessio; unde in confessum nullæ sunt partes iudicis, ut ff. ad leg. Aquil. l. proinde, unde confesso statim currunt tempora quatuor mensium, ut ff. eodem titulo. l. certum, §. ultimo, & ff. de re iudica. l. debitoribus. Sed certè licet non sint aliquæ partes iudicis in cognoscendo uel interrogando, sunt tamen aliquæ in pronunciando vel in æstimando, ut in eadem. l. proinde, & ff eodem titulo l. Iulianus. Et in criminali causa certum est secundum omnes confessum damnandum esse, ut ff. de custo. & exhi. reo. l. si confessus 2. quæst. 1. capitu. 1. & 2. In ciuili autem causa puto distinguendum, utrum actor cœpit agere iudiciario ordine, puta dato libello, & tunc confessionem sequi debet sententia. Si autem ante libellum reus de plano confiteatur debitum nolens subire iudicium, tunc sequi debet præceptum, quia præcipere debet iudex pecuniam solui infra legitima tempora, sicut cotidie de facto seruari uidemus. Nec enim compelletur subire iudicium, qui illud præueniens confitetur, ut ff de lega. 1. l. si domus. §. in pecunia, & ff. de iudi. l. si debitori. De præcepto huiusmodi uel simplici iussione habes, ff. quod metus causa. l. ultima. Item sciendum est, quòd si quis interrogatus a iudice non respondeat, uel obscure respondeat, ita ut in certum dimittat interrogantem, perinde habetur ac si confessus fuisset contra se quod aduersarius asserebat, ut ff. de interroga. actio. l. de ætate, §. si cum & §. qui tacuit, & nihil interest. De confessis in iudicio pœnitentiali dicam. infra de pœ. & remissionibus.

SVMMARIVM.

1 *Probatio quid sit.*
2 *Probatio unde dicatur, & cui incumbat.*
3 *Negatiua an & quando & à quo probari possit, & nu. 4.*
5 *Reo quando incumbat probatio.*
6 *Probatio indici fieri debet.*
7 *Probari quid debeat.*

Probatio-

De Probationibus. Rubrica.

DICTVM est supra de confes. sed quia frequentius in iudicijs prompta habent rei negationes, & contra negantes necessariæ sunt probationes. Ideo de his diligenter est attendendum. Videamus ergo Quid sit probatio. Vnde dicatur. Quis debeat probare. Cui Quid Qualiter, & quando. Probatio
1 † est rei dubiæ per argumenta ostensio. sic diffinit Azo. in summa, sic & Damasus in summa sua. Sed huic diffinitioni obstat infra de verbo significatio. capitu. forus, § causa aut argumento aut probatione constat; quoniam argumentum nũquam testibus nunquam tabulis dat probationem, sed sola inuestigatione inuenit veritatem, vt dictum est. & dicitur argumentum quia sit argutè inuentum. probatio autem testibus & fide tabularum cõstat. Vnde etsi hæc diffinitio locum habeat in his quæ probantur per instantiã disputandi, non tamen locum habet in his quæ probantur in iudicio, illa enim probantur per testes vel instrumenta, & plerunque per præsumptiones & indicia. Vnde sic diffinio. Probatio est rei dubiæ per testes vel instrumenta, & plerunque per indicia & præsumptiones ostensio.

Plerunque ideo dixi, quia etsi in causis pecuniarijs & ciuilibus præsumptiones & indicia probent, vt C. de fide instru. l. sicut infra de præsum. per totum, ita ut per eas si certæ fuerint vel violentæ ad sententiam procedatur, ut 32. q. 1. dixit infra de præsum literis, ff. de his qui sui vel alie. iuris sunt l. filium. non tamen in criminalibus ad condemnandum sufficiunt, quia in criminalibus non proceditur ad pœnam ex præsumptionibus, ut infra de præsumpti. c. literas, ff. de pœ. l absentẽ. 2. q. 1. c. primo, nisi essent indicia indubitata, & luce clariora vt C. de proba. l. sciant.
2 Dicitur autem probatio † a probè aduerbio. probè enim facit, qui probat quod intendit, nam per hoc pœnas non probantium euitat. Debet probare actor qui aliquid asseuerat, vt ff. eodem titulo l. ei qui dicit incumbit probatio, & hoc de iure regulari; quia negantis factum nulla est probatio, ut 6. q. 5. c. actor. sup. de ele. cap. bonæ memoriæ maguntin. C. de proba.
3 ti. l. actor sup. de renun. c. super hoc † Hoc tamen fallit in casibus si negatiua habeat implicitè affirmatiuã, ut sup. de renun. c. super hoc. Et ideo hic subaudiendum est, negantis factum nulla est directa probatio, ut infra eodem titulo cap quoniam contra falsam. alias enim indirecta probatio admittitur ut inf. eo. tit. c. tertio inf. de testi c. series, & ca. ex tenore, C. de contrahen. & co. sti. l. optimam. Item fallit si præsumptio sit pro actore, ut in casu siue possideris, C. de proba. Ideo autem negatiua simplex per rerum naturã probari non potest, quia quod non est, nec genus, nec speciem habet, nec circunstantias neque causas, quæ in probatione necessaria sunt, ut inf. de testib. c. cum cã. in Auth. de testi. §. 2. colla 6 alias sola testatio nullius est momenti, vt 4. q. 3. c. si testes. §. item in criminali, & §. solam, C. de testibus. l. sola. Item fallit ubi quis negat ius: ut ff. de proba. l ab ea parte; ut cum quis dicit aduersarium suũ de iure prohibitum, uel cũ dicit aliquid sibi cõpetere quod est cõtra ius commune, ut 100. di. c. contra morẽ.
4 † Itẽ factũ negatiuũ probari nõ põt, sed

dictum

dictum negatiuum sicut inf eo.tit.ca.tertio.infra de spon. impu.c.ex literis 31.q.2.capitulo.Lotharius.Item negatiua probatur per iuramētum ꝙ in defectum probationum defertur quandoque actori,qñ que reo,vt not.supra de iur.calum.§.praestatur in fi.& notabo plenius infra de iure iur. Item incumbit neganti probatio. cū natura negationem impugnet vt cum quis negat hominem sanæ mentis, quia ex natura contrarium præsumitur, probare habet hominem furiosum, vt C. de codicili.l.nec codicillos 3.q.9.c.iudicas. Item natura impugnat dictum illius qui dicit se indebitum soluisse. Nemo enim creditur ita resupinus,ut facile pecunias suas iactet, & in debitas effundat; & ideo neganti debitum & asserenti indebitum incumbit probatio,ut ff.eo.ti.l.cum de in debito §.si vero. Item incumbit neganti probatio, si negationem impugnet honestas, vt cum vxor negat se quæsiuisse de bonis viri.debet probare se aliunde quæsi uisse, ne incidat in suspicionem turpis quæstus,vt ff.de do inter vi.& vx.l Quintus mutius, & C. eodem titulo l.etiam. Quod & in prælato dici potest,cum quæritur an de bonis ecclesiæ vel aliunde quę siuerit,ut C.de epi.& cle.l. sacrosanctæ,&

5 in auth.ibi signata licentiam.† Quod autem superius dixi,actori incumbere onus probandi,actorem large intelligas, vt in eo comprehendas accusatorem, & reum excientem. Nam reus actor efficitur in excipiendo,ff. eodem titulo. l. exceptionibus.Quod verum est,si reus in excipiendo aliquid asserat; cæterum si neget, vt cum proponit exceptionem non numeratæ pecuniæ, non ei incumbit probatio ut probet non numeratam, sed creditori ut probet se numerasse,ut C.de non nu.pe.l.si ex cautione. Item appellatione actoris intellige reum, qui licet non opponat exceptionem, dicit tamen ipso iure deficere intentionem actoris,dum contendit se soluisse, ut C. eodem titulo.l.2. Habet igitur probare actor, accusator, excipiens, dum excipiendo aliquid asseuerat sic, dum dicit actorem nullam actionem habere. Sed & denunciator qui aliquem super crimine denunciat punitur alioquin de calumnia ut infra de calumn. capitulo 2.extraordinariè tamen; cum non sit in hoc c. ita pœna statuta, ut supra de officio dele. capitulo de causis. Item & qui aliquid obijcit electo,confirmando,uel consecrando,ut infra de accu.capit.super his, sed & promotor inquisitionis, uel adiutor, si ad ipsius denunciationem commissa sit inquisitio, alioquin de falsa denunciatione punietur,ut dictum est, & eo a prosequendo & testificando repulso, si is contra quem inquirendum est, fuerit infamatus, nihilominus inquiretur, ut infra de accus.& inqui.cap cum oporteat. Et quòd puniendi sint falsi nunciatores, probatur. C.de ac.& inscrip.l ea quidem, ff. ad turpill. se. con.l. ab accu.§.nunciatores, & C.de curiosis l.1. lib. 12. Iudici facienda

6 † est probatio,ut 2.quæst 7.ca. plerique; C.ob tur.cau.l.1.4.quęst 3 cap si testes,§. item in criminali, in uer. si testes, ff.de proba l. quinquaginta, in fin. fides enim religioni iudicariæ debetur, ut C. de testi.l eos. Nam ipse magis scire potest, quanta fides sit testibus adhibenda, ut ff de testibus.l. testium fides, sed præsente aduersario,ut C.testi.l.si quando,§. sed cum infra titulo proximo in nomine do-

7 mini. Id autem † probandum est quod probatum probantem adiuuet, vt C. de proba.l.ad probationem,ut si quis ad probationem dominij probationem inducere factæ locationis, non enim sufficit ad probationem dominij facta locatio, ut infra de fide instru.c.inter dilectos,C.loca.& con.l ad probationem. Species pro-

8 bationum sunt sex. † Probatur enim aliquid per rei euidentiam, ut cum quis in crimine deprehenditur,ut 50.di.c.si quis diaconus.81 di.c.si clericus & ca.presbyter,ff.de ritu nup.l. palam, §.qui in adulterio. Non tamen sufficit sola deprehensio, sed requiritur etiam in conuictio, ut in prædicto.c.si quis diaconus. supra de iu.c.cum non ab homine,C.de defen. ciui.l.7. in prin. Sed quamuis ad condemnandum

mandum non sufficiat sola deprehensio, vt 2.qõ.1.ca.nos in quenquam. sufficit tamen ad infamandum, ut in d.l.palam, §.qui in adulterio. Item secundò, cum quid ita notorium est, q nulla possit tergiuersatione celari, ut infra de accusa.cap euidentia.2.q.1.c.manifesta & c.qui Lotharius, §.in manifestis, & ca.de manifesta, & c.scelus, supra de filiis presbyt. ca.quoniam, infra de purga can.c.cum dilectus. Tertiò, famam, ut 4.qõ.3.si testes, §.item in criminali.in ver. item sæpe. infra tit.prox.c.tam literis. Quartò, per præsumptionem, ut 17.dist.c.peruenit.64 di.cap.multis.infra de coha cle. & mulie. cap. si quisquã.in Authē.vt liceat ma. & auiæ. §.pen. C.de adult. l.si quis.& authē.si potest tres. Quinto per iuramenti delationem, vt 16.q.3.c.dilectio, ff.de iureiuran. l.manifestæ, C.de rebus credi. l.in bonæ fidei, infra eo.ti.c sicut. Sexto per instrumen vt infra de fide instrumen. per totum quorū nomine testes intelliguntur, ut infra de testi.co.c.peruenit, ff de fide instrum. l.1. ff. de ver.signifi.l.motionem, § instrumentorum. Hoc tamen notabis q probatio tollit & vincit præsumptionem, ut infra de præsum c.quia, ff.quod metus causa l. non est verisimile. sicut & præsumptio præsumptionem, ut ff. de in inte.restitu.l.diuus. Sed quæritur illud, de quo frequē-
9 ter in iudiciis dubitatur, † an per testes probari possit contrarium eius q in instrumento publico continetur. Et uidetur quod sic, ut infra eod.ti. c.tertio loco. infra de fide instr.c.cum Ioannes Eremita. C.de proba.l. cum precibus, C.de contrahen.& commit.stipu l.optimum C.de non nu pe. l.aduersus. Et generaliter dicit auctoritas. In ore duorum, vel trium stat omne uerbum, vt inf.de testib c.licet. 2.q.4.c.1.§.1.inf.de testib. cum a nobis c. Nec mirū. Nam uox viua præfertur mortuæ, ut in Auth.de fide instru. §.si verò ali
10 quid tale.collat.6 †& probatur inf.eo ti.post cessionem, & c.in præsentia. Præsentia testium facit ut instrumento credatur. ut inf.de fide instru.c.2. sup.de procur.c.alia 61.dist.c.episcopus. 12. q.2.c.sine exceptione. in Auth.de fi.instru §.si quis igitur.& §.sed & si quis, collat.6. & in Auth. de heret.& faleid.§.si uerò obstant. & per eos, qui falsò interfuisse dicuntur, potest probari instrumentum, ut ff.quemadmo.test.ape.l.1.in fi. & in Auth de fide instru.
11 §.si uerò moriantur. †Sed contra, licèt.n. dicatur quod parem uim habeant testes, & instrumenta, ut C. de fide instrumento. l.in exercendis. Inuenio tamen plerisque ualidiorem esse probationem instrumentorum, quàm testium. ut in mandato probando, ut supra de offi.deleg. capitu. cum in iure. C de man.prin. l.una. Item in licentia. ut 71 distinct.cap.extraneo.& cap.sequen. C.de episcop. & cleric. l.si qua per calumniam §.ultimo.in Authen.quomodo opor.episcop §.non aliter. collatione 1.8.quæst.prima.cap.uno. Item in fideiussione & confessione, ut 1.quæst.ult. ca.saluberrimum. Item in electione. su.de ele. c.quia propter. Item in conuentione rei ecclesiasticæ, ut 10. q. 2. c. hoc ius porrectum. Item in ætate, ut C.si minor se ma. dixe.l.si alterius, in fi. Item in non numeratæ pecuniæ confessione. C de non num. pecun. l. generaliter. Item in probatione census, ut ff.de probatio. l.census. In his igitur, & consimilibus uidetur quòd per testes improbari non ualeant instrumenta. cum tamen ualidior sit probatio instrumentorum quàm testium; sicut dictum est. Nec mirum; nam memoria hominum labilis est, ut ff.de arbitr.l.si arbiter. & ideo testes ex tractu temporis uariare solent. ut ff.ad Carbo.l tertia.§.duæ. ff.de damno infect. l qui bona §.ultimo. Solutio contra quodlibet instrumentum reprobari potest per testes per l. illam. C. eodem tit. l.cum precibus. Fallit in inuentario ut C.de arbitr.tutel.l.ultima. Et hoc propter infamiam eius solennitatem. Item fallit cum mulier fatetur in instrumento se pecuniam accepisse pro intercessione quam fecit, contra hoc instrumentum probari non potest ut C.ad Velleianum. l.antiquæ.& hoc ideo, quia per hanc confessionem mulier tollit sibi priuilegium Velleiani, quod facilius tollitur

quam

quam ius commune. Nam si quis confiteretur in instrumento sibi pecuniam numeratam, non ei tollitur ius commune per quod excipi potest de non numerata. C. de non nu. pecu. l. aduersus. & l. in
12 contractibus. † Secundò videndum est de numero testium, scilicet quot testes requirantur ad improbandum instrumentum. Et est dicendum, quòd quatuor. Cùm enim tabellio habeatur loco duorum testium. ut ff. de testamen. l. Domicius. Vnde facit quandoque plenam probationem. vt C. ad l. Cor. de fal. l. si quis decurio necessarium est vt tot sint testes excedentes numerum duorum quot per se facerent probationem. vt inf. de fide instru. capit. cum Io. Eremita. Sed quid si instrumentum habeat testes inscriptos, qui instrumentum defendant? Dico quod testes improbantes excedere debent illos in duobus adminus. In numero autem testium qui sunt pro instrumento computabitur tabellio pro duobus, vt dictum est. Restat videre
13 quando probatio facienda sit. † Et est sciendum, quod declinatoriæ iudicij in initio proponendæ sunt. Declinatorias voco, quæ contra iurisdictionem iudicis opponuntur, ne si eis scienter omissis ad alia procedatur, videatur quis in iudicem consentire, vt. C. de excep. l. vlt. & vt no. in recusatione iudicis. sup de dila. §. sunt & aliæ in fi. illius. §. eo tamē saluo, quod non videtur in iudice consentire qui edi sibi genus desiderat actionis vt ff. de iudi. l. non videtur in iudicem. Sunt etiam probandæ declinatoriæ similiter in initio. Prius est enim vt sciatur de iurisdictione iudicis, & deinde de ad consequentia procedatur. Veruntamen si ex ignorantia exceptiones huiusmodi omittantur, etiam post sententiā latam locum habent. vt C. ut ante. com pe. indi. l. vlt. inf. de sen & re iud. c. ad probandum. Dilatoriæ proponendæ sunt & probandæ ante litem contest ut inf de sen. & re iud. c. inter monasterium. inf. de excep. c. pastoralis. C. eodem ti. l. pen. Dilatoriæ solutiones proponēdæ sunt in initio causę. Initium causæ appello lit. conte ut C. de iur. cal. l. 2. Respon. 1. §. vlt. Probandæ vero postquam actor intentionem suam fundauerit. vt C. eodē ti. l. exceptionem. si tamen reus non didicit testificata. vt dicam. inf. ti. prox. Actor debet probare intentionem suam post litem contesta. Reus probabit exceptiones suas. s. peremptorias postquam actor intentionem suam probauit. vt C. de excep. l. si quidem. C. sententiam rescin. non posse. l. peremptorias. & C. de pręscrip lon. tempo. l. emptor. Quod āt illa. l. si quidem. & l. exceptionem, C eo. ti. velle videtur, ꝙ reus debeat contestari ante probationem actoris puto quod illa contestatio ex voluntate, non ex necessitate, fiat. Sunt & quædam peremptoriæ, q̄ post sñiam opponi possunt & ꝓbari, vt sunt exceptiones illæ per quas contenditur iudicium retro nullum; vt est exceptio falsi ꝓcuratoris, vt sup. de ꝓcu. c. in nostra. C. eod. ti. l. licet. ff. de iudi. l licet. Itē exceptio falsi. vt inf. de cri. fal. c. super eo. ff de iud. l. si prætor. § Marcellus C. si ex fal. instr. l. vlt & l. 1. & 2. inf. de sen. & re iud. c. cum. I. & A. & in quibusdam alijs casibus quos notabo. inf. de
14 excep. Illud in summa † notandum est, quod sicut se habet exceptio ad accusationem quo ad modum probandi, idest sicut probata intentione actoris deinde ꝓbanda est exceptio peremptoria, vt superius dictum est; sic se habet replicatio ad exceptionem, ut probata exceptione replicatio probetur; vel simul probet vterque. s. excipiās, & replicans, vt inf. de præscrip. c. illud. sic tamen vt posterius probans non didicerit testificata prioris, alioquin secus. Contingit tamē aliqñ, ꝙ propter præsumptionem facientem pro actore non admittitur probatio exceptionis, sed replicationis. vt si repetam a te beneficium meum, tu excipias ꝙ renunciauit sponte, ego replica ꝙ coacte, tunc quia non est verisimile quod sponte renunciauerim, admittitur in ea probatio. vt sup de renun. c. super hoc. Quod autem dixi posteriorem non probare, si iam

iam didicit testificata prioris, intelligo verum esse per testes. Nam per instrumenta potest quis probare, ut inf. de fid. instr. c. cum dilectus. In summa notabis, ꝙ in duplicibus iudiciis probat uterque, ut infra eo. ti. c. ex literis. Item probat aliquando per aspectum, ut inf eod. ti. c propofui sti, ff de uen. im pi. l. in prin. C. finium regum. l. 2 ff. eod. l si irruptioni. 16. q. 3. c. inter memoratos. Nec ob ꝙ alias dicitur, ꝙ oculus plerunque fallitur, ut inf. eo. ti. ca: causam. 27 q. 1. ca. nec aliqua. Nam & si plerunque fallatur, frequentius tamen non fallitur. Nam segnius irritant animũ dimissa per aures, quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus, vt Insti. de gradi. ad fi.

15 † Item probantur limites per libros antiquos, ut inf. eo. tit. c. cum causa. Et census per libros censuales, ut inf. de præscrip. c. ad audientiam, per instrumenta priuata ab archiuo publico producta, ut C. de fide instr. auth. ad hæc 30. q. 1. c. peruenit. ꝓbatur per abbreuiaturam notarij defuncti, unde complenda est, & ad instrumentum publicum reducẽda, vt inf de fid. instr c. ult. non autem per priuatas scripturas ut C. eo. ti. l. instrumenta. nisi habeant subscriptiones trium testium, ut C. de fide instru. l. comparationes. Vnde versus. Cautio priuata cũ trino teste notata, Hoc ius est nacta, quod cautio publicè facta.

16 † Vltimo quæritur, an credatur literis episcopi. Et ui detur ꝙ sic ut inf. eo. tit. cap. post cessionem 11. q. 3. c. curæ inf de fide- iusso. c peruenit 71. di. c. extraneo & c. sequentib. inf. de fide instr. c. 2. Nam creditur literis abbatis, ut 19. q. 3. c. statuimus. Literis etiam conuentus, ut inf. eo ti. c. tertio loco. Literis capituli, ut inf. de app. c significauit 73. di. c. in nomine domini. Itẽ creditur sigillo episcopi alieni, ut 19. q. 2.

17 c. 1. & 2. † Creditur instrumento principis in prouincia aliena, si hoc habeat consuetudo regionis, ut inf de fide instr. c. cũ dilectus. Et satis credo, ꝙ credendum sit literis episcoporum præter quàm circa acta iudiciorum, ut inf. eo. ti. c. quoniam contra falsam Sed opponitur, cum uox uiua præferatur voci mortuæ, ut in Auth. de fide instr. §. si uero aliquid tale. Quare non creditur episcopo dicẽti aliquem excommunicatum? ut 6. q. 2 ca. si tantum & c. placuit, & creditur ei scribenti, ut in capit curæ. Respondeo scribenti iure ordinario creditur, vt iudici de eo quod fit coram eo tanquam coram iudice, & sic loquitur, capitulo curæ. Ei autem dicenti id quod nouit ut homo & contentiosè dicenti tanquam parti non creditur, & sic loquitur, capitulo si tantum, & infra titulo proximo. cap. cum tu fili.

SVMMARIVM.

1 *Testes qui esse possunt.*
2 *Considerari quæ in testibus debeant, & numero 8*
Seruus an testificari possit.
3 *Fœmina quando a testimonio repellatur.*
4 *Minor an ad testimonium admittatur.*
5 *Furiosus & mentecaptus a testimonio repellitur.*
6 *Testis qui non est bonæ vitæ & famæ non admittitur.*
7 *Infidelis contra fidelem testificari non permittitur.*
9 *Testimonium an et quando quis ferre possit in causa sua principaliter uel secundario & nu. 10.*
11 *Iudex recusari potest in causa consimili cum litigatore.*
12 *Pater & mater an & quando sint idonei testes pro filijs vel è contra.*
13 *Testimonium dicere aduersus coniunctos suos quæ personæ non coguntur.*
14 *Testes quãdo duo sufficiant, & quando non.*
15 *Iurare debent testes dicere ueritatem quam nouerunt.*
16 *Testes quando sint regulariter producendi.*
17 *Testes produci possunt usque ad tertiam productionem.*
Verbum, productio, quomodo intelligatur.
18 *Auth. de his qui ingredi, ad appellan. §. quia igitur, colla. 5. an sit derogatum.*
19 *Infinitas est euitanda.*

20 Testes

De Testibus. Rub.

DIXIMVS supra de probationibus in genere. Nunc de ipsis in specie videamus. Et primò de testibus, postea de instrumentis, eo quòd vox viua validior est quàm mortua, vt in Auth. de fide instrumen. §. si uero. Hoc igitur ordine procedamus, vt discutiamus qui possunt esse testes. Qui non. Quot testes requirantur. Quę iurare debent. Quando sint producendi. Quotiens. Quę diuersitates testimonijs noceant, & an post publicationem possint
1 testes produci. Possunt † esse testes qui non prohibentur. Nam edictum de testibus prohibitorium est, ut ff. eod. titul. l. 1. sicut edictum de procuratoribus, vt ff. de procu. l. mutus, sicut & edictum de matrimonio contrahendo ut inf. de spõ. c. cum apud. Prohibitorium scilicet certarum personarum. generaliter autem permissorium licet aliter ponatur, & aliter significet hoc verbum, prohibitorium. Insti. de interdic. §. interdictorum
2 ff. de interdic. l. 1. In testibus † sex potissimè consideranda occurrunt. Conditio, sexus, ætas, discretio, fama. Et fortuna, fides, in testibus ista requires. Conditio, an sit seruus, uel liber seruus enim a testimonio repellitur. nam sæpe seruus metu dominantis testimonium supprimit ueritatis, ut inf. de uer. sig. c. forus. §. testes. 4. q. 3. c. si testes, §. item in criminali, in uerbo liberi. & 3. q. 5 ca. accusatores, C. eod. tit. l. quoniam liberi. seruata tamen distinctione auth. si uero dicatur, C. eodem titulo. Fallit tamen hoc, cum de facto serui quæritur. non tamen pro domino nec contra dominum, ut 4. qõ. 3. c. si testes, §. item in criminali. in ver. item serui. Item admittitur in defectu testium, sed cum tormentis, vt 4. q. 3. c. si testes, §. item in criminali. in ver. item serui.
3 † Sexus, quia fœmina non admittitur ad testimonium in criminali, ut 33. quæst. 5. ca. mulierem. Et est ratio, quia uarium & mutabile cor semper fœmina producit, ut in prædicta decre. forus, §. testes. In ciuilibus autem admittitur, vt 15. quæst. 3. c. ex eo. & ff. eod. titu. l. ex eo. In criminalibus vero mulieres admittuntur ad testimonium cum ciuiliter agitur de crimine, etiam contra clericos, ut infra eo. titu. c. quoniam, & cap. tam literis. Aetas. quia minor 14. annis non admittitur in
4 ciuilibus, ut 4. q. 3. c. 1. † In criminalib; autem minor. 20. ann. ut 4. qõ. 3. cap. 1. §. item in criminali in uer. item in testimo-
5 nium. † Discretio, quia furiosus & mente captus a testimonio repellitur, sicut ab officio iudicandi, ut 3. q. 7. cap. infames,
6 §. tria † Fama, ut infra eod. titu. c. testimonium. Nam si vita bona defuerit, fide carebit, ut in d. c. forus, in fi. infra de uerb. sig. Fortuna. utrum sit locuples, uel egenus, ut 4. q. 3. c. si testes, §. item in criminali. in
7 uer si testes. † Fides quia infidelis contra fidelem non admittitur, ut 2. q. 7. cap. si hęreticus. 23. q. 4. cap. ipsa pietas, nec tenentes. C. de hæreti. quoniam in fi. Item non obstat infra eod. tit. ca. Iudæi. quod enim ibi dicit cum illi &c. factum notat, non
8 ius ponit. † Ideo autem dixi sex potissimè consideranda. quia & alia sunt consideranda, scilicet an sit odiosus ex crimine, ut in Authen. eod. tit §. si uero odiosi.
9 † Item non admittitur quis ad testimonium in causa sua principaliter, uel secũdario, ut C. eod. titu. l. omnibus, unde uenditor in causa rei uenditæ non admittitur pro emptore. quia propria uenditoris causa uidetur. neque debitor in causa pignoris pro creditore, ut ff. de appella. l. ab executore, §. alio condemnato, & ff. quando appel. sit. l. 2. §. sed si a-
10 lius. † Fallit hoc in legatariis & fidei-

commissarius

commissarijs qui ferunt testimonium in causa testamenti; cum agitur de hæreditate, non de legatis & fideicommissis. Nec obstat q alias dicitur, hæres sibi iudex & testis inuenitur. vt C. de fideicom. l. vl. ibi enim impropriè loquitur, scilicet cum iuramentum defertur hæredi. Item fallit in collegijs & corporibus, quorum aliqui in causis vniuersitatum ferre testimonium possunt. vt 14. q. 2. c. super prudentia. inf. e. ti. c. insuper. & c. cum nuncius & hoc ideo, quia causæ vniuersitatum non sunt singulorum, etsi commode tangant singulos vt 12 q. 2. c. qui manumittit. ff. quod cuiusq; vniuer. l. sicut municipium. Item obscuri & ignoti non admittuntur, nisi cum tormentis vt in Auth. eo. titu. §. sanctimus. Itē executores negociorū. vt inf. e. titu. c. insuper. & ff. eo. ti. l. vlt. Itē non admittitur quis in causa communis, quia causa communis duorum vtriusq; est. vt ar. ff de rit. nup. l. illud. & hoc probari videtur. C. eod. ti. l. qm̄ liberi § idem iuris. licet quidam illud referant non ad primum dictum legis, sed a secundum. Et idem dico in socio criminis & participe. vt in l. quoniam, in prin. & 4. q. 3. c. si testes §. item in criminali, in ver item liberi. inf. e. ti. c. veniens. Nec ob. inf. eo. tit. c quoniam. Nā illud speciale est in causa denunciationis. Vel ibi admittitur socius criminis ad præsumptionē. vt inf.
11 de adul. c. significasti. † Nam & iudex recusari poterit in causa consimili cum litigatore. vt inf. de iudi. c. causam. credit tamen socijs criminum in exceptio. vt 69. di. c. si quis papa. 6. q. 1. c. si quis cum militibus 15. q 3. nemini. sup. de confes.
12 ca. 1. † Item generaliter parentes & filij in infinitū contra se testimoniū nō ferunt. ut C. eod. tit. l. parentes. Item & pro se testimonium nō ferūt, gn̄aliter enim verū est, q pater filio & filius patri idoneus testis non est vt 4. q. 3. c. si testes. §. itē in criminali in ver. itē testis. & ff. eo. ti. l. testis. Nomine aūt p̄ris & mater continetur. sicut & patrona nomine patroni. vt ff. de verb. sig. l. patroni. Causaliter tamen admittitur ad testimoniū pater & mater pro filio, scilicet cum quæritur de ætate vel de natiuitate. vt ff de proba l. etiam. inf qui fil. sunt leg. c. trāsmissæ. & c. per tuas. Item vbi agitur de impedimento matrimonij ratione consanguinitatis & affinitatis, ut inf eod. tit. c. quoties. inf de sen. & re iudic. c. tenor inf qui ma. accu. pos. c. videtur 30 quæ. 6. c. 1. & 2. Cæterū si agatur, an matrimonium si contractum vel non, tunc admittuntur cum distinctione inf. e. ti. c. super eo. Item in testamento. vt ff. de testa. l. qui testamento. §. per contrarium. Insti. de testa. §. in testibus. Item pater & filius. Item duo fratres in eodem testamento testes esse possunt. vt 4. q. 3. c. si testes §. item in criminali, in ver. item
13 pater. † Quædam tamen personæ sunt, quæ aduersus coniunctos suos testimonium dicere non coguntur. vt 4. q 3. c. si testes §. item in criminali. in ver. item lege Iulia. Item de dono actoris vel accusatoris testes produci non debent, suspectum est enim in ea re domesticū testimonium vt 3. q. 5. per totum. C. eod ti. l. etiam. ff. eo. ti. l. pe. 4. q 3. c si testes §. itē in criminali, in ver. item in iure. ciuili. Qui autem sint domestici. legitur. ff. de pœ. l. respiciendum. §. furta ff. ad Sylla. l. si vir. ff. de re milit. l. qui cum vno. C. d quæst l. pridem ff. de ædil. edic. l ædiles § familiæ. ff de religio. l. familiaria. Itē oēs illi q suspecti sunt iudicādo, de qb⁹ dicā inf. de app. & recu. suspecti sūt in testificādo, de qb⁹ dicā inf. de appel. & recu. suspecti sunt in testificando qa testes absque suspicione & infamia esse debēt vt 2. quæstio. 7. c. testes. Hij tamen omnes, quid de iure repelli possunt, admittēdi sunt, si is cōtra quem producātur eorum testimonio in alio iudicio vsus fuerit, nisi inimicitas post modū exortas docuerit, vel aliqd legitimū post emergēs seu corruptionē. vt 4. q. 3. c. si testes. § itē in criminali. in ver. item si quis testibus, & C. eodem titu. l. si quis testibus.
14 Duo † autem testes ad minus sunt necessarij. vt ff. codem titul. l. vbi. & 4.

quæstio.3.ca.si testes §.item in crimina li.in versic. item vbi. nam in ore duorũ stat omne verbum, vt 2.q 4.capit.1.§.1. Hoc fallit in quibusdam casibus, in quibus plures requiruntur; vt cum præsul, cardinalis accusatur, vt 2.q.4.c præsul. Item in testamentis requiruntur septẽ: vt C.de testamen.l.hac consultissima. In cod.cillis quinque, vt C.de codicil.l.vlti.& l.si vnus. Nisi forte illa correcta videantur inf.de testa.c.cum esse,& c.relatum. Quidem tamen dicentes hoc durũ esse, vt ex illis decret. tot leges tollantur, vt sup.de elec.c.humana, & C.de inoffi.tastamẽ.l.si quando intellexerũt decre.illas in relictis ecclesijs, in quib. minus solennis voluntas requiritur, sicut inter liberos, vt C.famil.ercicun.l.vlt. C.de testamen.l.hac cõsultissima, & in falcidia vt C. ad legem fal. auth. similiter. Alij autem dixerunt leges illas locum habere, cum agitur in foro seculari. Decre. cum agitur in foro ecclesiastico. Item exiguntur quinque testes in donationibus causa mortis: vt C de dona.causa mortis.l.vlti.Item quinq;, cum quis debitum in scriptis vult probare p testes se soluisse, vt C.eo. titu. l. testium. Vnus autem testis in causa non sufficit: vt 4 quęstio.3. c.si testes, §.item in criminali in ver. vnius vero. Nam dictum vnius nec iustificat, nec condemnat: vt 33.quæstio.secunda.c.admonete

Sed & hoc fallit C.de crimi.fal.l.si quis decurio, in Auh. de fide instrumentor. § si vero moriantur, ff.de dote præle.l. Theopompus. Generaliter tamen dico, quod vnus testis facit pręsumptionem, ff quemadmo. testa. aperiantur.l. prima in fi Praeterea si duo faciunt plenam probationem, ergo vnus facit semiplenam. Item creditur vnius testimonio in omnibus his, in quibus alteri pręiudicium non infertur, ut puta si dubitetur de baptismo alicuius, vel an ecclesia sit consecrata, vt de consecra. destinc.4.c paruulos, & c.cum itaque.

15 Iurare debent testes † dicere veritatem quam nouerunt, vt 3.qęstio. 9. ca. hortamur. Nec admisceant falsum, vt 2.q.4.c.nullam, nec de suo aliquid adijciant; nec quod bonum videtur addant, vt 3.quæst.9. c. pura. Item quod dicant pro vtraque parte: vt 14.quæst.5. c. non sanè. Cum uero agitur de impedimentis matrimonij scilicet de consanguinitate & affinitate, tunc testes præstant iuramentum continens duo auditum, & credulitatem. Debent enim dicere se ita a maioribus accepisse, & ita credere esse; ut infra eodem titul.c.quotiens, & 35.quæstio.6.c.de parentela. Hodie tamen necessarium est, quod is qui testificatur, viderit aliquos in gradibus constitutos; vt infra eodem titul. cap. licet ex quadam, in fi. In inquisitione autem forma iuramenti testium est, vt supra crimine dicant veritatem plenam: vt infra de simo. c. licet Hely. Si uero super statu ecclesiæ inquiratur, tunc forma duplex est. Nam aut iurat dicere veritatem de his quæ scit vel credit in ecclesia reformanda exceptis occultis. vt supra proxi. vel respondebit ad interroga-

16 ta. † Producendi sunt regulariter in principali post litem contesta. Regulariter ideo dixi, quia causaliter secus; ut not. supra ut lite non contesta. §.1.& 2. In principali ideo adieci; quia in emergentibus quæstionibus, & in dilatorijs exceptionibus possunt testes ante litem contest. produci; ut cum suspicio iudici opponitur, coram arbitris probatio offertur; ut supra de offi.deleg.ca.suspicionis. Item cum opponitur de suggestione falsitatis, vel suppressione ueritatis, sicut in his & consimilibus quilibet potest exempla per se notare. Quando autem testes actoris & testes rei produci debeant post lit.cont. no.sup.titu.proxi.

15 §. actor. Testes produci possunt † usque ad tertiam productionem, ut inf.e. tit. c.in causis. sed hoc uerbũ productio duob. modis consueuit exponi, uno modo sic. Productio, idest, dilatio, unde tres productiones dari debent pro testibus.id est tres dilationes, in quibus fieri possunt multę testium productiones, id est

est inductiones & præsentationes, quarta autem dari non debet, nisi cũ solẽnitate legali. infra eod. titu. c. in causis. inf. eod. titu ca. pe. in Auth. eod. titul. §. quia vero. coll. 7. Et secundum hoc intelligi potest quod dicitur in lege antiqua, ff. de ferijs. l. vlt ꝙ pro singulis necessitatibus singulæ dilationes dari debent, verum est vsque ad tres & quartam cum solennitate, ut dictum est. Alio etiam modo exponitur hoc verbum, productio, idest præsentatio testium. vt sic hoc verbum, productio, significet id qđ uerbum sonat. simile, ff. de verbo sig. l. cum enixa, ff. iudicatum solui. l. iudicatum. Nam cum præsento iudici aliquos testes recipiendos, dicitur una productio, cum præsento alios, dicitur secunda ꝓductio, tres ergo tales productiones fieri possunt sub una tamẽ dilatione, quarta vero non nisi cum solennitate legali, vt dixi. Et nota. quòd secũdum primam expositionem, quòd dicitur de quarta, gratia exempli dicitur. Idem est de quinta, & de sexta, & de ulteriori, ex necessitate tamen; quia vt superius dictum est pro singulis necessitatibus singulæ dilationes cum causæ cognitione dãdę sunt nõ enim facile amplius quàm semel dilatio dari debet, ut 3. quæst. ca. induciæ, §. spatium. Sed puto in hoc seruari debere quod obtinet in causis de facto, cũ enim aliquis uult probare p testes. colligere debet omnes testes, quos tunc habere potest, & dicet iudici. Istos repræsento pro prima productione. Item colliget alios, & præsentabit pro secunda. Item alios pro tertia. omnes tamen sub vna dilatione. sed iudex refrenare poterit multitudinem testium effrenatam, vt inf. eo. ti. c. significauerũt. Legalis aũt solennitas hæc erit qa iurabit is qui petit quartam productionem ꝙ non fuit percunctatus dicta testium per se uel ꝑ alium, nec petat quartam productionẽ per aliquem dolum, machinationẽ, uel artẽ, sed propterea ꝙ nõ valuit uti testibus quos producere intendit, ut in Auth. eo. ti. §. quia uero multi.
18 † Item cũ in hoc casu iuretur, quæro an derogatum sit illi Auth. de his qui ingredi. ad app §. quia igitur. colla. 5. ubi dicitur ꝙ semel in tota lite iurandum est. Respondeo, puto derogatum esse, quia in Auth. de testibus. posterior est illi Auth. de his qui ingre. & eodem modo derogetur illi Auth de his qui ingrediũtur per aliam Auth. de instrumentorum cautela, §. si uero moriantur. vbi similiter secundò iuratur, quæ Auth. est in 6. collat. Vel posset dici, ꝙ non derogaretur nam illa Auth. de his qui ingrediũtur, loquitur in iuramento de credentia, quod semel in tota lite præstandum est. Alia uero Auth. loquitur in iuramento ueritatis. Item sciẽdum est, ꝙ si ego produxi testes in principali. Et tu excipias in personas illorũ, licebit tibi producere testes ad reprobationem meorum, & eodem modo licebit mihi excipere contra tuos testes & alios producere ad reprobandas personas tuorum; conceditur enim mihi a iure testes meos defendere, ut inf. de simo. c. licet Hely & c. per tuas, & etiam cõfirmare, ut 3. q. 3. c. de iudicijs. vlterius aũt tibi non licet reprobare meos, quos ultimo produxi. Nam si hoc tibi licet, iam quarti producerentur contra tertios, cõputatis his quos in principali produxi; & si liceret producere quartos cõtra tertios, eadẽ ratione & quintos cõtra quartos, & sic posset res ad infinitum deduci, ut inf. eod. tit. c. licet dilectus filius.
19 † Infinitas autem vitanda est, ut C. de iudi. l. properandum, in prin. supra de dolo & contu. finẽ, ff. de re iudi. ca. a diuo Pio, §. sed si emptor, ff. de arbit. l. nõ distinguemus, §. quæsitum, ff. pro suo. l. ultima, ff. de lega. 3. l. fideicommissa, §. si quis decem. Et idem dico, si ego & tu produximus testes in principali, nam licebit tibi obijcere in personas meorũ, & mihi in personas tuorum, & sic tibi licet producere testes contra meos, & mihi contra tuos. Sed & cuilibet nostrum licebit tertios producere testes ad defensionẽ illorum, quos in principali produxi & ad reprobationem illorũ qui produ-

cti sunt ad reprobandum. Nunc videndum
20 est de diuersitate testium. † Et est sciendum, quod testes in his concordare debent quæ sequenti versiculo continentur. Res, persona, gradus, locus, hæc sint consona tempus. Res, ut cum vnus testis dicit de una re, alius de alia; vel unus de uno facto, alius de alio; si de facto quæritur. Et tunc non valet testimoniũ, cum sint testes singuli in suis testimonijs singulares, ut supra de elec. ca. cum dilectus, & supra de proba. ca. licet. Persona, ut cũ quæritur de persona, & unus testis dicit de una persona, & alius dicit de alia, non valet eorum testimoniũ ratione præmissa. Gradus, vt si agatur de impedimento cõsanguinitatis & affinitatis, & testes in computatione graduum diuersos asserant gradus, non valet eorum testimonium, ut 35. q. 6. ca. de parentela. Locus reddit testimonium inefficax, ut in exemplo Danielis. Similiter & tempus, vt 3. q. 9. c. nihilominus. Sed hæc dicũt quidam vera esse in facto irreiterabili, ut est homicidiũ eiusdem hominis. In facto uero iterabili, vt est adulterium etiam cum eadem, dicunt diuersitatem loci & temporis non nocere. Nam etsi testes in his uarient, ut non probent idem adulterium propter diuersitatem loci & temporis, probant tamen illum adulterium contra quem producuntur. Sed hoc reprobat Danielis exemplum. talis autem diuersitas in tempore non nocet, ut si unus dicat de die dominico, alius de hora nona eiusdem diei, quia dictum secundi continetur sub dicto primi, vel si unus dicat in domo tali contractum vel delictum est, alius dicat in camera. Item in facto durabili non nocet diuersitas testium, ut si vnus dicat se vidisse episcopum uel presbyterum celebrasse in hora tertia, alius in hora sexta. Missa enim in tantum durare solet. Sed quid si agatur de decima, & unus testis dicat decimam solutam uidisse. interrogatus quid uiderit solui, respondit fabas, alius dicit ciceram; nunquid probatum intelliges decimam fuisse solutam? Respondeo non, quia in rebus discordant, ut in primo membro uersus huius. De diuersitate autem testium plenissimè notatur. 4. q. 3. c. si testes, §. item in criminali, in glo. quæ incipit circa. Sed ut breuem & summariam doctrinam habeas, sic notabis.
21 Si testes, † quos ego induco, varia & diuersa proponant, erant singuli in suis testimonijs singulares, ut supra de elec. c. cum dilectus, & c. in Genesi, & c. bonæ memoriæ, & supra de proba. cap. licet. Si vero quilibet sibi ipsi cõtraria dicat, repellitur omnino, & in decret. c. licet inf. de ap. c. sollicitudinem, ff. quando appe. sit. l. 2. C. de fur. L. 1. lib. 10. & de mune. primo. l. processio. Cæterum si quidam de meis testibus dicãt pro me, quidam pro aduersario meo, iudex considerabit numerum, & conditionem illorum qui dicunt pro me, & illorum qui dicũt pro aduersario, & qui dicant verisimiliora & negotio aptiora, ut 4. q. 3. c. si testes, §. item in criminali in uersi. sæpe. Si uero ego inducam testes pro me. & tu tuos pro te. & testes tui deponunt contraria his in quæ dicunt testes mei, tunc etiam iudex considerabit numerum & conditionem meorum, & tuorum, & qualitatem dictorũ, & sic præferret meos tuis, vel tuos meis. Sed si omnia paria inueniantur, quod difficile est, tunc interpretetur si potest, ut inf. eod. tit. c. cum tu filij, si non potest, absoluat reum, ut supra de proba. c. ex literis, inf. de fide instr. c. inter dilectos, uel iudicabit pro re magis fauorabili, ut in prædicta decre. ex literis, ff. de re iudica. l. inter pares, ff. de reg. iur. l. libertas. 12. q. 2. c. cum redemptor, ff. de inoffic. testa. l. si pars iudicandum. 33. q. 1. c. si quis accepit. Vnde uersus. Stat testamentum, libertas, coniugiumq; si sint æquales, qui producun-
22 tur utrinque. Publicatis † attestationibus nõ licet alterutri, hoc est ei qui produxit, uel aduersario, testes producere circa idem, ut inf. eo. tit. c. cum uenisset, secus circa aliud, ut inf. eo. ti. c. causam, & c. cum causam c. series, & c. ex tenore.

Quidam

Quidam tamen Doctores aliter intelligunt has duas decre. dicunt enim ꝙ ibi post publicationem attestationum producuntur testes. Alij circa idem adijcientes hoc speciale esse in causa matrimoniali. Et eodem modo intelliguntur inf. de cõsangui. & affini. c. ex literis. inf. eo. ti. c. cũ in tua, inf. de spõsali c. sicut eo ꝙ causæ matrimoniabiles sunt. Sed certè hoc non est augere fauorem, se uiam falsitatibus aperire, ut in Auth. de testi.
23 §. quoniã uero multi, colla. 7. † Vnde illorum sententia non admissa, dico ꝙ ẽt in causa matrimoniali testes ꝓduci non possunt super eisdem articulis, postquã partes didicerint testificata, ut inf. eo. tit. cap. constitutis. Ad iura, quæ ipsi allegant, sic respondeo. Decreta. illa series, non ob. Nam ibi testes producuntur ad alium articulum, siue ad alium gradũ. In illa. ex tenore. inducuntur ad probandam negatiuam indirectè. sicut loquitur lex, C. de contrahen. & committen. stipula. l. optimam. Illa cum in tua. non ob. quia ibi prima productio facta fuit extra iudicium, cum prædiceretur, in ecclesia de matrimonio contrahẽdo. Secunda uero in iudicio, & ideo percunctatio priorum attestationum non nocet secundæ productioni. Et ideo cautè subiunxit in fin. cum hæc exceptio locũ non habeat in hoc casu. Quidam habent in litera in hoc casu. Sed prior litera uerior est. Decreta. illa. ex literis, similiter nõ obstat nam. Sed ibi prima probatio fiebat extra iudicium, secunda in iudicio. Sicut in illa deci. cum in tua. tertia productio fiebat ad alium & nouum articulum. s. quando testes didicerint quod testati sunt ante accusationem matrimonij, uel post. Scio ꝙ cum super hac quæstione inter me & Doctores Paduæ concertatio fuisset exorta alijs primam opinionem fouẽtibus, me secunda, consulta romana ecc. super qõne de facto posteriorem sententiam approbauit. Hæc tamen in causa appellationis locum non habent, in qua materia talis doctrina tradita est, non oppositum opponam; & oppositum non probatum probabo. s. nõ oppositum in primo iudicio opponam. s. in iudicio appellationis; & oppositum in primo iudicio nõ probatum probabo in iudicio appellationis, ut probantur hæc omnia infra eo tit. c. fraternitatis, ff. de appel. l. scio. C. de appel. l. eos, §. si quis autẽ, C. de tempo. appel. l. per hanc, dominus Alber. dixit, ꝙ post publicationem attestationum nec in prima causa principali, nec in causa appellationis licet circa idem nouos producere testes, per tex. in Auth. cod. ti. §. qm̃ uerò multi. Et respondebat ad leges superiores, ꝙ loquantur cum in primo iudicio probatum est non per testes, sed alio modo, sed a decre. illam fraternitatis, non poterat respondere. Et no. ꝙ decre. illa. fraternitatis, dicit testes posse produci in causa appellationis super nouis capitulis. Sed lex illa per hanc, dixit super nouis assertionibus, quę non ad nouũ capitulum pertineãt. Ad quod rñdeo, quia qđ dicit decre. capitula, exponendũ est, idest assertiones super quibus audietur quis in causa appellationis, si non ad nouum capitulum pertineant, ut dictũ est. Nam si in cã appellationis aliquid proponatur uel asseratur nõ contingens id, de quo actũ est in primo iudicio, proponens nõ est audiendus, nec admittendus uolens probare. Item decre. eadem, dicit i causa appellationis nouos testes admittendos super nouis duntaxat capitulis. Illa per hanc dicit tam super ueteribus, q̃ super nouis. Soluũt legistæ dicentes, ꝙ super veteribus, in quibus iam facta est publicatio, noui testes induci nõ possunt in eadem causa, sed in causa appellationis quæ est alia à prima. Sed ob. eis verbum decre. duntaxat, quæ in causa appellationis loquitur. Nam dicit ꝙ appellatum fuit super quæstione iudicata. Quidam tamẽ dixerunt, ꝙ lex loquitur quando appellatur a diffinitiua, decre. quando appellatur citra diffinitiuam, vnde quando eadem causa durat, non possũt testes audiri super ueterib.

Nec istud placet, quia decre. loqui videtur cum appellatum est a diffinitiua, vt
24 superius dictam est. In hoc † igitur sic teneo, quod tam in prima causa, quàm in causa appellationis noui testes admitti non possunt super ueteribus articulis post publicationem. Et quod dicit lex in causa appellationis nouos testes admittendos super ueteribus, subaudio non probatis in primo iudicio, vel probatis
25 non per testes sed alio modo. Solet † dubitari quae sint nouae assertiones vel noui articuli ex veteribus capitulis dependentes. Ad qd exempla canonica sic pono. Agebas contra me in actione ex vendito, ut tibi traderem rem quam tibi vẽdidi. excipiebam, non teneor quia nondum est mihi in pretio satisfactum. iudex condemnat me. appello in causa appellationis circa vetus capitulum quod fuit de non tradendo quoddam nouum assero in iuditio appellationis, s. non teneor tradere quia venditio non fuit purè contracta, sed sub conditione, quae non est impleta, ut inf. de fide instrum. c. cum Ioan. in prin. Item uis facere quartam productionem testium, cum iudex non admittit; appellas in causa appellationis, ego appellatus possum circa vetus capitulum, quod est de non recipienda quarta productione aliquid de nouo asserere, quod in primo iudicio non dixi, s. ut dicam, quartam productionem ideo non fuisse admissam, nec fore etiam admittendam, ut refrenetur effrenata testium multitudo, ut inf. eod. titu. c. significauerunt. Legalia exempla sic pono. Tutor datus se excusat dicens se gerere tres tutelas, unde excusat se a quarta, vnde condemnatus appellat nunc in causa appellationis circa excusationem asserit nouũ scilicet se gerere vnam tutelam ita diffusam & negociosam ut loco trium tutelarum habeatur, ut ff. de excusat. tute. l. is qui tres, §. cum qui. Item agebas contra me, dices ꝙ in minori aetate sine decreto vendideras mihi praedium. dicebam ualere venditionem tanquam a maiore factam, in causa appellationis potero asserere a maiore ratam uenditionem habitam, vt C. si ma. fac. ra. hab. l. ultim. In summa
26 notandum est, quòd † quatuor sunt quae tollunt copiam probandi per testes, publicatio attestationum, renunciatio siue conclusio, quarta productio, & nume-
27 rus effrenatus. Item nota, † quòd testis super eo tm̃ super quo iurat, & sup quo inducitur deponere debet, ut inf. eo. ti. c. de testibus, ff. de pet. haere. l. si quis libertatem, §. ult. ff. de iureiu. l. si duo patroni, §. idem Iulianus, C. qui leg. perso. ha.
28 l. ult. † Sed quid si prius testis deponat, & postea iurat? Puto non ualere testimonium, prius enim iurare debet, ut 4. q. 3. c. si testes, §. itẽ in criminali, in uer. item iureiurandi. Quid si testis dicat testimonium & dicat iuratus, quod scriptum est in carta, dico, vel depono. Ad quod respondeo, quod hoc non sufficit. Nam iudex habet necesse considerare testis sermonem, constantiam, & trepidationem, ut ff. de quaestio. l. de minore, §. 2. Item si aetatem habet, de se loquatur, ut de consecra. distin. 3 capitum pro paruulis. Et propterea dictum est, tu magis scire potes quanta sit testibus fides adhibenda, ut ff. eod. tit. l. testium fides in fi. Sed haec quaestio expedita videt. 5. q. 2. relatum 3. q. 9. c. testes & ea. cat. 2. quaest. ult. per scripta. inf. de accusa. & in qui. inquisitioni, §. tertiae. Item nota.
29 † ꝙ testes producti coram arbitris possunt produci coram iudicibus, & ad idẽ ad quod primo fuerant producti, etsi publicatio facta sit coram arbitris, ut infr. eod. c. praesentata, C. de arbit. l. cum antea, in fine, C. de testibus, l. cum apud. Vbi autem aliquis attestationes in uno iudicio receptas in alio iudicio producit, si attestationes sunt clausae, erit in optione producentis an uelit uti illis attestationib. uel uelit illos testes quos prius produxerat uel alios producere, ut infr. eo. tit. c. constitutus & c. cum causam, §. volentes. Et hoc ita verũ est, si renũciatũ non est testibus, uel sufficiens productio non est facta, ut inf. eo. titu. c. de testibus.

uel

vel si legitimus numerus testium nō sit complectus, ut in prædicta decre. cū causam. Et secundum hoc intelligo inf. eo. tit. constitutus, in fi. Cæterum si attestationes sint apertæ, erit in optione illius contra quem attestationes producuntur, ut uel illas ratas habeat, vel patiatur illos produc iterum si uiuunt. Nam si sunt mortui, necesse habet illas ratas habere, ut in præallega. decre. cum causam & C. eo. ti. l. ult. † Possunt etiam testes apud eundem iudicem iterato produci, & ad idem uariato tamen modo agendi, ut inf. eo. tit. c. ueniens. Item si necessario interrogationes omissæ sunt, ut inf. eo. ti. c. per tuas. Item si testes confusè deponant, ut inf. eo. ti. c. cum clamor. Item si obscurè, ut inf. prox. tit. c. præterea 35. q. 6. c. de parentela, ff. de quæst. l. repeti. quod enim obscurè dicitur, pro nō dicto hr̄, ut ff. de interrogato. actio. l. de ætate, §. nihil interest, & obscure scriptum pro nō scripto habetur, ut habetur, ut ff. de his quæ ꝑ nō scriptis. l. 2.

30

SVMMARIVM.

1 *Testes generaliter coguntur perhibere testimonium, & quando, & qualiter compellendi sunt. nu. 3*

2 *Clericus ob crimen falsi degradatus, statim seculari foro applicatur.*

4 *Testimonium suum subtrahentes an peccent mortaliter & nu. 5.*

6 *Recipiens aliquid pro testimonio ferendo, qualiter puniatur.*

7 *Pecuniæ data testi ut uerum testimonium ferat, an repeti possit.*

De Testibus Cogendis. Rubrica.

DICTVM est supra de testibus. Sed quia officium testium publicum est, & ad id nonnunquam inuiti coguntur. Ideo subijcitur hic rubrica de testibus cogendis. Videamus igitur, an sint cogendi, & qualiter; in quibus casibus; & an peccent testes subtrahendo se à testimonio ferendo, vel si pro testimonio ferendo aliquid recipiant. Genera-
1 liter testes † coguntur perhibere testimonium ueritatis, & hoc in ciuilibus ut C. de testi. l. si quando, ff. de tabu. exhi. l. locum, §. exhibere, in Auth. de testibus §. quoniam. colla. 7. & infra in plerisque decre. 14. q. 2. quanquam. Sed & in criminibus videtur testes fore cogendos, ut supra ti. proxi. c. cū causam inf. eo. ti. c. præterea, & c. super his, & c. cum contra magistrum & inf. eo. ti. c. ulti. infra de simo. c. licet Hely. Item cum certè sint personæ quibus non denunciatur inuitis ut testimonium ferant, qđ ex priuilegio cōtingit, vt ff. de testi. l. 3. § Iulianus, & l. inuiti. Et in alia. l. inuiti, sequitur quòd in alijs personis aliter est seruādum, ut ar. ff. ad munici. l. 1. C. de thesau. l. 1. lib. 10. Et hæc quæ dixi in criminibus, obtinent cum de crimine ciuiliter non criminaliter agitur, & secundum hoc non obuiat, infra eodem titulo capitulo dilectorum. Sed instabis decre. illa. cum contra magistrum, loquitur in crimine falsi, nec innuit quòd ibi actum fuit ciuiliter, & tamen testes coguntur. Possumus dicere quòd forte ciuiliter agebatur. Sed dices non multum refert utrum ciuiliter an criminaliter agatur de crimine falsi, nam per utrunque modum sequitur pœna ordinaria, ut C. de proba. l. iubemus. Ad quod dico, imo refert quia per modum ciuilem non fieret depositio. Vel dici potest quòd speciale est in crimine falsi, vt in eo etiam si criminaliter agatur testes sint compellendi, qui se subtrahunt gratia, odio, vel timore, sicut & quædam alia sunt specialia in eodem crimine, scilicet ut in eo imponatur pœna ordinaria per modum
2 ciuilem, ut dictum est. † Item clericus pro crimine falsi conuictus, & degradatus statim seculari foro per consequentiam applicatur, ut inf. de uerbo. signifi ca. c. nouissimus. inf de crimine fal. c. ad falsariorum. cū hoc gn̄aliter in alijs criminibus non contingat. nisi post depositionem

tionem depositus in corrig:d iis uao a- tur, ut supra de iudi. c. cum non ab homine. Sed his omnibus, quæ superius dixi, q clerici cogantur an testimonium tã in ciuilibus, quã in criminalibus, obstat canon, 2 q 6. c statuẽdum, quia nec clerici iurare debent, ut 2. q. 5. c. si quis presbyter sicut nec cõpelluntur ad alia publica officia, ut 16 q. 1. c. generaliter. Sed illud gñale sic modifico. verum est, q non compelluntur ad testimoniũ præterquã si per alios veritas liquere non põt, ut in præallegato, c 14 q 2 c. quãnquã, uel nisi gratia, odio, uel timore se subtrahant, ut infra eo. tit. c. 1. & ult. & c. contra magistrum, & c peruenit. Sed si quæras, quare minus coguntur testes in criminibus si criminaliter agatur, quã in ciuibus. Respõdeo in criminalibus mouentur accusatores eam rem deferre in publicam notionem, quæ munita sit testibus idoneis, vel instructa apertissimis documentis uel iudicus ad probationem indubitatis, & luce clarioribus expedita ut, C. de proba l. ult. 2. q. 8 cap. sciant, sed dices idẽ in ciuilib. Nã punit is qui aliquẽ temere ad iudicium vocet ut ff. de iudi. l. eũ quem. Ad quod rñdeo, ibi diligentius examinetur, ubi contra salutem hominis oppressa putatur esse

3 iustitia, ut C. de appe. l. addictos. † Sunt aũt compellendi per censurã ecclesiasticam, ut apparet ex forma literarum domini Papæ per clausam illam. testes autem & c Per censuram verò ecclesiasticã non solum interdicti, sed suspensionis & excõicationis sñiam intelligo, ut infr. de uerb. sign. c. quærenti. sed si clausula illa, testes autem, non adiiciatur in literis ut solet fieri, cum in literis hr̃ mentio de crimine, nihilominus iudex ad iura se referat & cogat, uel non cogat testem, secundum ea quæ superius sunt pmissa. Consuetudo tamen Romanæ curiæ sic se habet in causis de facto, ut nullum testem cogat ubi de crimine agit, qualitercunque de ipso agatur, & idem seruat in literis non opponendo clausulam consuetam, testes autem & c. In quibus casibus testes non cogantur, per præ-

4 missa satis apparet. † Peccant illi & mortaliter, sicut puto qui testimonium suũ subtrahunt ei rei, quæ non nisi per eos probari põt, & ideo compellendi sunt ad satisfactionem, sicut in aliis mortalibus contingit, vt 6. q. 1. c. illi qui. 22. q. 1. cap. prædicandum. 32. q. 5. ca. præceptũ. Et maxime peccat qui metu alterius veritatem occultat. Vnde Augu quisquis metu cuiuscunque potestatis veritatem occultat, iram Dei super se prouocat: quia magis timet hominem quã Deũ. Et post pauca, vterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendaciũ profert, quia ille prodesse non uult, & iste nocere desiderat. ut 11. q. 3. c. quisquis. & infra de crimi. fal. c. primo. Sed quid,

5 si † qui se sacramento arctant ad non perhibendum testimonium veritatis? Puto iuramentum temerarium in hoc casu, scilicet cum non potest liquere de ueritate nisi per eos: unde iurans possent propria auctoritate contrauenire ut 22. q. 4. ca. in malis. cum sit certum ex hoc mortale peccatum prouenire, secus si dubitaretur. nam tunc superioris auctoritas prius esset requirenda, ut supra de elec. c. venerabilem. Item quid si unus interfuit negotio, cum sciat per vnum non posse probari, ut 4. q. 3. §. item in criminali, in uer. unius, lex enim diuina uel humana unius testimonio etiam idoneo nec iustificat, nec condemnat ut 33. q. 2. c. admouere. iurauit nõ perhibere testimonium ueritati. Respondeo puto & huiusmodi iuramẽtum temerariũ fore. quia si unus non faciat plenam pbationem, facit semiplenam, & fit delatio iuramenti, ut per iuramentum probatio compleatur, ut C. de rebus cred. l. bonæfidei, ff. de iureiur. l. admonendi. Nec obstat, ff. de quæstio. l. maritus, ibi enim non ideo reprobatur quęstio. quia unus testis non inducebat præsumptionem. sed quia ancilla in dominum torquebatur, quod fieri non debebat, ut C. de quæstio. l. 1. Item non ob. infra de success. ab intest. ca. cum dilectus. quia li-

cet

eet vnus testis ibi non faceret plenã ꝓbationem, sufficisset tamen ad iuramenti delationem, nisi pars altera obtulisset contrariam probationem. Quid si aduersarius subtrahat testes? Respondeo iniquam a se foueri litem ostendit. vt supra titul. proxi. capitu. constitutus. & experiri debet in se auctoritatem iudicis elusam, vt infra eod. tit. cap. peruenit. C. de postu. l. prouidendum. 3. q. 7.
6 cap. infames. §. tria. Restat † videre an peccet testis, si quid recipiat pro testimonio ferendo. Et certe sic, quia sicut sententia non debet esse venalis, ita nec testimonium. Vnde Aug. cum iudicia & testimonia, quæ nec iusta nec vera sunt vendenda, iniqua & falsa venduntur, multò sceleratius vtique pecunia sumitur, quia scelerate etiam quamuis volentibus datur, ut 14 q. 5 ca. non sanè. Expensas tamen recipere potest ab illo qui eum producit. vt 4 q. 3. c. venturis. & ff. de testibus. l. fides testium §. Sabino. Quid si testis corruptus testimoniũ falsum dicat. Testimonium nullum est, tũ quia venale, & tum quia falsum; & præter pœnam falsi, tenetur etiam in iudicio animæ illi quem suo testimonio læsit ad omne interesse. ar. supra ti. proxi. c. sicut, & ar. C. de pœna. iu. qui male iu. l. 2. Pecunia verò, quæ data est, non restituetur ei qui turpiter dedit, cui obstat propria turpitudo, vt in prædicto. c. non sanè. ff. de condi. ob. tur. causam. l. 3. sed ei in cuius iniuriam data videtur. vt 1 q. 1. c. iubemus. & ar. 17 q. 4. ca. si quis in atrio. ff. de cal. l. generaliter. §. illud. infra de Simo. ca. de hoc autem. & c. audimus. 27. q. 2. ca. si quis rapuerit. in Auth. de sanctis. episcopis. §. sed ne-
7 que. † Quid si data est pecunia simpliciter vt testimonium ferat, & vt verũ testimonium ferat. Dicunt quidam in his casibus illũ, qui dedit, repetere non posse. videtur enim testem corrumpere voluisse. ff. de cond. ob turp. cau. l. 2. Sed contra 14. q. 5. capit. non sane. Vnde in hoc casu dici potest, quòd talis posset repetere pecuniam, si non eo animo dedit ut testem corrumpat, sed ut sibi iustitia conseruetur ar. infra de simo. c. dilectus.

SVMMARIVM.

1 Instrumẽtum quid sit, & qualiter accipiatur, & nu. 2.
2 Instrumentorum duæ species,
3 Sigillum authenticum qui habere dicantur.
Scriptum authenticum quod dicatur,
4 Scriptura priuata an fidem faciat.
5 Antipocha quid sit,
6 Apocha quid sit.
7 Instrumẽtis quando fides non adhibeatur.
8 Sumpto an sit præstandæ fides,
9 Instrumenta an cum die & consule edi debeant.

De Fide Instrumentorum. Rub.

DIXIMVS supra de illa specie ꝓbationum, qui fit per uocem viuam, scilicet per testes. Nunc videamus de spetie quæ fit per nocem mortuam, scilicet per scripturam. Et ideò subijcit hic Rub. de fide instru. Videamus igitur quid sit instrumentum. Qualiter hic accipiatur. & Quot sint eius species, & Quibus instrumentis fides adhibeatur, & ex quibus instrumẽtis fides inducatur, uel
1 minuatur. Instrumenti † appellatio est generalis. Nam & testimonia & personæ, quibus causæ instrui solent, instrũrum loco habentur, ut ff eod. tit. l. 1. sup. de testibus, c. peruenit, ff de uer. sig. l. notionem, § instrumentorũ. Sed & alias dicitur instrumentũ apparatus fundi quo possessio exercetur, ut ff. de fun. instru. & instru. lega. l. quęsitum. Resp. 1. Hic aũt ponitur instrumẽtum pro cartis vel scri-
2 pturis. Instrumentorum duæ † sunt species, aliud publicum, aliud priuatũ. Publicum quod fit per manũ tabellionis cui si fuerit in prima figura hoc est non cancellatum, non abolitum, nõ uiciatũ vel uituperatũ, ut C. de edic. di. Adi. tol. l. 3.

l. 3. fides adhibetur sine alio adminiculo. ut in Auth.eo. tit. §. si verò moriantur, nisi is contra quē profertur falsum. ut C.eod.titu. l. si vteris. Priuatum aliud authenticum. aliud. non authēticum. s. confectum a duobus loco tabellionis in iudicio assumptis ut supra de proba.ca.
3 quoniam cōtra falsam. † Item instrm̄ si ue scriptum vel priuatum sed authenticū est cui appensum est sigillum authēticum, vt inf.eo.tit.c.scriptura. Est autē authenticum sigillum s. episcopi.ut supra de testibus cum a nobis 11.q.3.cap. curæ.ca.dicunt.& aliorum prælatorum. vt supra de do.& contu.c.veritatis.Item conuentus.ut supra de proba. tertio Capituli. ut inf.de appel. significauit. Vniuersitatis supra de proc.c.quia in causis. Cuiuslibet corporis vel collegij. ut inf. de exces. præla.c. dicam. Item authenticū est scriptum, & si priuata manu cōfectū quod habet subscriptionē triū viuentium testium. vt C.qui pos. in pig ha.l. scripturas in fi.in Auth.eo.titu.§. sed &
4 is & § sed & si quis. † Et si de subscriptionibus dubitetur, fiet cōparatio per instrumenta publica, in quibus ijsdem testes subscripserunt.ut in Auth.eod. titu.§. his qui, vel per instrumenta priuata habentia subscriptionem testium eorundem.ut,C.eodem titu.l. comparationes. Si verò testes inscripti decesserint scriptum non uidetur alicuius firmitatis robur habere.ut inf.eodem titu. scripta. sed priuata scriptura scriptionem non habens generaliter fidem non facit ut C. de prob. l. instrumenta. & l. rationes.& l. exemplo. nisi contra illū qui scripsit, & hoc in personalibus actionibus,secus in realibus vt in præall. l. scripturas. Publicum igitur instrm̄ auctoritati tabellionis innititur, ut dictū est, & probatur C. ad leg. Cor. de fal. si quis decurio.& in Auth.eo.tit.§. si uero moriantur. Sed si de scriptura tabellionis dubitetur,fiet cōparatio. ut in Auth.eo. tit.§.ꝙ si etiam.& §. sequentibus. Nunc de apochis & antipochis aliqua sub
5 breuiter notemus. † Est autem antipocha chirographum, quod facit debitor creditori, in quo debitor fatetur soluisse tantum. Et non dicitur ab anti quod est contra, sed ab ante.quia antipocha fit ante apocham; prius ei fatetur se soluisse pensiones,v uras,uel census. quod fit in antipocha. & demum creditor fatetur in apocha de recepto. Est igitur anthipocha inducta ad securitatem creditoris. qui enim nomine possidet alieno & pensionem soluit, vel qui creditori suo præsentat usuras, si quandoq, dicat se suo nomine possedisse, uel se præscriptione liberatum contendat, obstat ei propria scriptura. Nam dominus siue creditor per antipocham de iure suo docebit.ut C.eo.titu.l. plures. Vel secundum alios antipocha scriptura est quam facit debitor obligando se. tunc dicitur ab anti quod est
6 contra. † sed apocha secundum omnes est scriptura creditoris profitentis sibi solutum a debitore, & sic ponitur. ff. de administra.tut. l. Lucius. §. tutor. Et secundum hoc dicitur.apocha fit dantis, antipocha suscipiētis.i.apocha fit a cre-
7 ditore, antipocha a debitore. † Multa uero sunt propter qui instrumentorum fidei derogatur, rasurua literarum, immutatio primę figurę ut inf.eo.tit.c.inter dilectos.ff.de his quæ in testa delentur. l.1. ff. de proba. l. si chirographum. C. de edi. di. Adri. tol.l.3. Nam falsitas est immutatio ueritatis, ut in auth. eod. ti.in prin.coll.7. Literæ tamen uel syllabæ mutatio omissa vel subtractio vitiū non inducit,vt inf.eo.tit.c.ex parte.ff.de manu tes.l.qui habebat. nisi subtractio, immutatio,vel omisso, sensu veritatem inducat,ut inf.eo.ti.c.interdilectos. vnde auctorū verba emendare tenore sententiæ perseuerante non est prohibitum ut ff. de re iudi. l. auctorū.& rasura paucarum literarum, quę sapientis animū nequaq̄ indubitationē vertere debeat: permittitur in literis domini Papę, præter vitium falsitatis. ut inf.de crimi. fal. cap. ul. Vitium grammaticæ non vitiat instrumenta,nec.n. error scripturæ impedit

pedit causam iuris, vt C. de testa. l. errore, & l. ambiguitas. ff. de leg. 2. l. cum pater §. fidei tuæ. & l. vnum. §. vlt. ff. de hæredi. institu. l. 1. Et est ratio in instrumentis, quia eorum fides auctoritati tabellionis innititur. cuius fides magis inspicitur q̄ error scribentis; sicut in sacramentis veritas substantialis formæ attenditur, non sanitas verborum, vt de con. dis. 4. retulerunt, & cap. si non sanctificatur. Aliud autem est in rescriptis domini Papæ, vt supra de rescrip. ca. ad audientiam. Et est ratio. quia per multorũ officialiũ manus transeunt. & tandem, in purgatorium inducũtur, hoc est ad examen vicecancellarij & correctoris, vt supra rescrip. c. cũ adeo. 35. q. 9. c. apostolicæ. Vnde nõ est verisimile quod in huiusmodi literis vitia remaneant incorrecta. & si secus inuentum fuerit, literæ sunt suspectæ, & non creditur de cãcellaria tales literas emanasse; aliud autem est in literis aliorum prælatorũ, qui non cum tanta angustia & deliberatione procedunt. Item si varietas manus notarij per alia instrumenta ab eodem confecta notetur, derogatur fidei instrumenti. vt C. eod. tit. l. comparationes. & in Auth. eod. tit. §. sui verò. eo tñ saluo ꝙ ætas literarũ dissimilitudinem sæpe facit, non ei ita scribit iuuenis & robustus, sicut senex & tremens, languor etiam sæpe dissimilitudinem facit, calami & atramenti mutatio aufert per omnia similitudinis puritatem, ut in Auth. eo. tit. in prin. Item subscriptionum identitas. qui singulę debent singulorum subscribẽtium manibus annotari, vt inf. de priui. c. cum olim & c. propter quæstiones. Item nominis Imperatoris vel indictionis omissio. vt Auth. vt præpo. nomi. Imperator. pub. duocu. in prin. Anni enim domini, nomen Imperatoris, & consulis poni debent in publici instrumentis, vt 23. d. ca. In nomine domini C. de apo. pub. l. 1. & in præalle. Auth. vt proponatur nomen Impera. &c. Itẽ si repugnantia inter se instrumenta contineantur, ut ff. de re. iur. l. vbi. Item si contraria instrumenta quis in iudicio producat fidei sibi ad inuicẽ derogant, ut inf. eo. ti. c. imputari. C. de eo. ti. l. scripturæ. Sed aliud est in testibus contrarijs vel diuersis ab eadem parte productis, quia tunc iudex considerare debet numerum & conditionem illorum qui dicunt pro producente, & illorum qui dicunt cõtra, ut not. sup. de testi. §. nunc uidendum. Et est diuersitatis ratio, quia instrumenta uideri pñt & apud se quis explorare debet an sibi expedit talia producere instrumenta, vnde imputat̃ contraria producenti. Quid autem testes dicturi sint, ignoratur, & ideo non est quod imputetur producenti contrarios uel diuersos. Item derogatur fidei instr̃i. si etiam unus de testibus in instr̃o subscriptis nõ agnoscat suã subscriptionem, ut ff quemadmo. test. aper. l. 1. in fi. Item derogatur fidei instr̃i, si non habeat debitum numerum testium. quod in quolibet publico instrumento requirit̃ secũdum mar. secũdum alios distinguit̃. utrum in ciuitate cõtrahatur, an in uilla a perito literarum, uel imperito, & libram contractus excedat auri, uel non, contrahatur in scriptis, uel non, ut in auth. eo. tit. §. oportet. C. si cer. pet. aut. hodie & notauit Azo in summa sua. si cer. pet. § item & mutui. Item derogat̃, si nõ contineatur in eo ꝙ contractus habuit testium pñtiam. ut in auth. eod. tit. §. si qs igitur. & §. sed & si quis. Sed ob. l. in donationibus. C. de don. sed illa excludit annotationem testium, non pñtiam. Vel dic ꝙ nec pñtia testium requiritur necessario, nisi in scriptis agatur, eo ꝙ tota fides habetur notatio. Nec ob. in auth. de hære. & fal. §. si uero absunt. ubi requiritur pñtia testium & descriptio. nã illud spãle est in inuentario. Item derogatur fidei, si nõ si scriptum a tabellione & partibus, si hoc actũ est ut in scriptis cõtrahatur. ut C. eo. tit. l. contractus. & C. de cõueniẽ. fisci. debito. l. 2. Itẽ derogatur, si aliquid in eo inueniatur subsignatum vel subscriptũ, ut ff. ad leg. Cor. ꝑ fal. l. Pau. Item si in aliqua pte sui

fit

sit incisum. ut ff. si tabulæ test. extra.l. 1. §. pe. Itē derogatur fidei instrumenti ex archiuo ꝓducti, si non fuerit manu commentariensis signatum ff de iure fisci. l.
8 in fraudem. §. quoties. † Derogatur fidei instrumenti, si non sit originale, sed sumptum. Exemplū autē iudex & sumptum idē supponunt originale authenticum, & exemplar idem significāt; exēplū igit iudex uel sumptū fidē non facit, ut inf.eo.ti.c.2.9.di.c.ut ueterū.76.di.ca. ieiunium.25.q.2.c.sancimus. C. de edē. auth. si quis in aliquo documento. in Auth. ut sponsa.largi.§. & hoc quoq; iubemus; col.9.ff famil.ercis. l. si quæ sunt cautiones ff de actio.emp & uē.l.Titius. C.de fideic. l. instr. C. de diuersis rescriptis l.sancimus, & ff eo ti.l.1.Quidā aūt contrarium dicunt. s. ꝙ standū sit sumpto uel exemplo, & hoc dicebat dominus Albericus. Mouebatur autem quadam ratione & quadā lege. rōne tali, sicut originale instrumentum dicitur authenticum & ei statur, quia confectum est a publica persona, idest a tabellione sic & sumpto stādum est si à tabellione, fuerit exemplatum; quod enim præstat auctoritatem originali, idem & sumpto, scilicet persona publica. inducebat legem pro se in Auth. ut fratrum filij. §.illud, collat. 9. Et hanc opinionem tenuit donec inconuenientiam suæ opinionis fide deprehendit occulta cum enim in causa de facto, in qua ipsę patronus erat, induceretur exemplum & pars altera fortiter allegaret, exemplo non esse credendum ipso cōtrarium asserente, tandem deductum est originale in medium, in quo quædam vitia sūt inuenta, quæ in sumpto non erant; & ex tunc visum est sibi nō sufficere sumptū, quamuis per tabellionem sumatur, & quāuis in sumpto tenor originalis contineatur de uerbo ad uerbum, ꝓpter uitia, literas & correctiones quæ possunt esse in originali, & nō in sumpto. Auth. illa ut fra.filij. non loquitur in simplici sumpto, sed loquitur in sumpto auctoritate iudiciali. cui etiā secūdum Azo. standum est, ut C. de testa. l. publicati. C. de re iudi.l.gesta.inf.de confir.uti.uel inut. c. cum dilecta. non enim uerisimile est, iudicem auctoritatē præstitisse sumendi, si uitia in originali fuissent, ut inf. de priuil.c. cū olim essemus apud perusiū. & inf.eo.tit.c. ult. Nec obstat his decre. supra de probat.q̄m contra falsam. quæ dicit recurrendum fore ad originale, si de gestis quæ remāserunt apud partes, dubitari contingat. Nam illa sumpta non sumuntur auctoritate & præsentia iudici, & propterea recurritur ad originale, ut sup.de probat.col.ult. Hæc & alia sunt, quæ debilitant instrumenta, saluis his quę de falso possunt obijci instrumētis, & per quæ de falsitate argui possunt.de quib. dicemus inf. de crimi.
9 fal. † Et notandum ꝙ licet instrumenta cum die & consule edi non debeant, ne fraudis fabricandę materia detur, vt ff. de eden.l.1.§.editiones. ff. quemadmo. te aper.l.2. §. si dubitetur. C. eod.titu.l. eius. Si tamen de falso arguatur instrumentū ratione temporis, in quo potest falsitas facilius deprehendi, ut inf. e.tit. c. inter dilectos. necessarium est instrumentum edi cum die & consule, ut C.de contrah.& comm.stipu.l.optimam. Instrumentū aūt nō uisum non pōt argui. de falsitate, ut inf.eod.tit.c.accepimus.

SVMMARIVM.

1 *Præsumptio quid sit.*
2 *Præsumptionum species quot sint.*
3 *Præsumptionum alia est iuris tantum, alia est iuris & de iure.*
Probatio an admittatur contra præsumptionem iuris & de iure.
4 *Bonum esse præsumitur rectè factum.*

De Præsumptionibus. Rubrica.

QVIA præsumptiones plerunque semiplenam probationem faciunt, plerunq; alias probationes adiuuant, nonunquam per se probant vt uiolenta,

lentiæ. Ideo subijcitur hic rubrica de præsumpt. tractaui de probatio. de testibus. & de fide instrumen. & inscritur. Videamus igitur quid sit præsumptio. quot sint præsumptionum species, quibus præsumptionibus stetur, & quibus
1 non. Præsumptio † est alicuius facti dubij aliquoties semiplena, aliquoties
2 plena inuestigatio. † Tres sunt species præsumptionem, alia temeraria, alia probabilis, alia violentiæ. Temeraria reprobatur. ut 2. quæstio. 1. c. primo. 6. qõ. 1. c. oues. inf. de sen. excomm. c. inquisitioni. Probabilis admittitur ad semiplenam probationem, vt hic in multis decr. & inf. de senten. excomm ca. inquisitioni. sup. de restit. spol. c. solicitè. & ad purgationem indicendam. ut 2. q. 5. c. presbyter. inf. de purga can. ca. si qs de gradu. Violentia ad pronunciadum sufficiens reputatur. ut 32. q. 1. ca. dixi dominus. inf. eo. tit. c. literis. ff. de his qui sui
3 vel alie. iur. sunt. l. filium. † Sed circa violentas præsumptiones subdistinguitur, quia alia iuris. & alia iuris, & de iure. Præsunptio iuris est, cùm ius præsumit aliquid, sed non statuit super præsumpto. & hæc præsumptio recipit contrariam probationem. & exempla super hoc 35. quæst. 3. cap. extraordinarie. 33. q. 1. ca. nec aliqua. C. de episc & cleri. authen. licentiam 22. q. 5. c. nulli. inf. de testa cap. requisisti ff de dona. inter vi. & vxo. l. Quintus. C. eod. titu. l. etiam. Præsumptio iuris & de iure est, cùm ius fingit & statuit super ficto, contra quam fictionem non admittitur contraria probatio. exempla ad hoc, inf. de spõsa. c. ad id. & c. is qui fidem. inf. de cond. appo. p tuas & c. de illis. inf. qui ma. accu. pos. c. insuper. inf. de sponsa. ca. cõmissum 54. distinc. ca. fraternitatem 27. dist. ca. quod interrogasti 26. q. 2. c. vidua. inf. de regula & transe. ca. vidua. Et generaliter vbicunque ius statuit & fingit super ficto. Quandoq; tamen ius fingit aliud esse, quã sit; fingit enim mulierem stipulatã dotem, quæ non est. vt C. de rei vxo. ac. l. 1. in prin. fingit natum, quod non est. ut ff. de statu. ho. l. in vtero, fingit viuere quod non viuit, vt Insti. de excu. tu. §. filijs autem. fingit non esse natum, quod est natum, vt ff. de libe. & posthu l. Titius testamento. §. Lucius. fingit non cõceptum, quia nascitur mortuus, ut ff. de verb. sig l. quæ mortui. istas & consimiles fictiones iuris inuenimus, quas notat dominus meus in princ. summæ circa 10. prædicamenta. Et est notandum, ꝙ si aliquando lex fingit bonum, canon autem malum, nam si liberæ mulieris coniunctione lex præsumit matrimonium, ff. de ritu nup. l in liberæ. c. canon præsumit contubernium, nisi probetis matrimonium, ut 30 q. 5. c 1. & 2. Et hoc propter periculum, quod accidere potest ex clandestinitate, nam etsi sunt aliqui uir & vxor, si tamen alter ab altero diuertat, nec possit probare matrimonium, ecclesia non cogit eos cohabitare, vt 30. q. 5. ca. si quis diuinis, §. his ita.
4 inf de clande. despon. ca. 1. † In summa notandum est, ꝙ omne bonum factum rectè præsumitur actum. omne male factum praue præsumitur actum, ut infra eo. c. 1. & 6. quæst. 1. c. si omnia.

SVMMARIVM.

1 *Iuramẽtum quid sit, & quod iuramentum sit prohibitum.*
2 *Iusiurandum aliud assertorium, aliud promissorium.*
3 *Iuramenti assertorij species quot sunt.*
4 *Iuramentum in quib. casib. non deferatur.*
5 *Iusiurãdũ deferre qui possit, & nu 6. & 7.*
6 *Iuramentum assertorium cui & quando deferri debeat.*
8 *Iusiurandi effectus qui sint.*
9 *Iuramentum tres comites habet.*
10 *Iuramenta illicita & temeraria seruari nõ debent.*
11 *Iuramentum quando dicatur illicitum.*
12 *Periuri pœna quæ sit.*
13 *Periurus an sit infamis.*
14 *Periurum quotuplex sit, et quod dicatur periurium.*
15 *Iuramentũ de quo in hoc tit. est de ueritate.*

DE

De Iureiurando. Rubrica.

DIximus supra pe probationibus, sed quia ex inopia probationum recurritur ad iuramentum, nam finis omnium litium est iuramentū, ut inf.e. ti.c.& si christus, circa medium. Et alibi dr̄.maximum remedium expediendarū litium est iuramentum ut ff.eo.ti.l.Ideò post tractatū de probationibus annecti tur iste de iureiuran. Videndum est igitur. Quid sit iuramentum. Vnde dicatur. Quot sint eius species. Quis possit deferre. & cui, qualiter sit deferendum. qualiter iurandum.& quid sit iuramenti effectus. & quæ periurij pœna. Iura-
1 mentum † est affirmatio vel negatio sacræ rei attestatione firmata. Sacræ rei ideo dixi.quia non licet iurare per creaturas non sacras.vt in euangelio. Nolite omnio iurare neq; per cęlum &c. & inf. eo.ti.ca.& si christus 22.q. 1. c.clericum & ca.considera.in Auth.vt non luxurien tur contra naturam. col. 6. Sed licet per illas creaturas de quibus in iure permittitur.vt per crucem, per euangelium, p odrinem, per altare, per salutē principis & per similia verba.vt 22.q 1.c.si aliqua & q.5.c.deierat.1.q 2.c. quoties 22.q.1. c.habemus.ff.de iu.iu.l quæ salutem.22. q.1.c.mouet re §.sicut etiam. Per numina improbata iurare non licet ut ff.eod. ti.l.non erit,§.2. Per mēbrū autē Dei ꝓhibitum est, ut 22.q.1. ca. si quis per capillum, in Auth.vt non luxurientur con tra naturam circa medium.col.6. quod prohibitum est propter quosdam hęreticos, qui dixerunt Deum humano morte membra habere distincta, ut 24.q.3. c.quidam in versi.antropomorphitę. Potuit autem cōpetentius appellari factū iuramentum eo quod super facto iurat, vel iusiuratum; qa super iure qđ iurati competit, iuratur, quasi iusiurā.placuit tñ vt factum ius dicatur, quia sup facto iure iuratur. Adijcitur verò iurandū, eo quod id debet esse iuratum quod antea fuit iurandum relatione facta non ad id qđ fit, sed ad id qđ fieri conuenit, vt ff.de
2 iusti.& iure.l.ius. Iusiurandi † quæ su nt species, aliud assertoriū, aliud promissorium. Assertorium quod fit de præterito, vel præsenti in quo assertitur aliquid esse vel fuisse. Promissoriū est quod concipitur super futuro, in quo ꝓmittitur dādum vel faciendum, vel non dādum, seu
3 non faciendum. Iusiurandi † assertorij tres sunt species, aliud voluntarium, aliud necessarium, aliud iudiciale. Voluntarium est quod pars parti defert extra iudicium, ideo sic dictum, quia ex volūtate defertur & suscipitur voluntariè, & delatum vel relatum voluntariè suscipitur, vel recusatur ut ff.e.ti.l. iusiur. Necessarium dr̄ iusiur. quod necessitate à iudice imposita defertur, vel suscipit
4 arg.ad hoc. ff. de in litē iuran.l. vlt. † Et hoc sacramentum nō potest referri vel recusari, nisi prætendatur iusta causa recusationis, vt C. eod. tit. l.generaliter.§. sin autē. Iudiciale est illud ꝙ in iudicio defertur vel refertur a parte parti quod non est necessarium subire, imo delatū potest recusari, potest & referri. vt C. eod.tit. l.delato.ff.eo tit.l.generaliter.§. sint aūt is cui.& inf.eo.ti.c. vlt. Olim aūt non poterat recusari, sed referri, vt ff. e. titu. l. manifestæ. Vel loquitur lex illa cum iusiur.delatum suscipitur ab eo cui defertur. In casibus tamen non defertur iusiuran. vt in actione rerum amotarum, furti, & alijs famosis actionibus, vt ff. rerum amotarum. l. mar.§.vl.& l. non magis. & idem credo vbicunq; lex defert iusiur. vt C. de fideicom. l. quæstionem, C.de iure delib.l.scimus. §. licentiam. C.de iure domi.l. vl. §. vl. nisi eadem lege permittatur potestas de ferendi. ut C. de bonis aucto. iudi. poss. l.
5 ulti. Potest † iusiurandum defere omnis ille, ad quem spectat negotium proprio nomine procurator uero non potest deferre, nisi in tribus casibus, si habeat speciale mandatum, si sit datus in rem suam, uel habeat liberam & generalem administrationem, alias non ut ff.eodem titu.l.iusiurandum, §.ult. & se

&ff.

& ff.de procu.l. procurator, cui libera, & l.procurator tuorum. Quid de prælato agente pro ecclesia, vel defendente, núquid iuramentum deferre potest? Puto quod sic, nã & tutor, & curator, & defensor vniuersitatis deficientibus aliis probationibus possunt deferre iusiurandum super re dubia, super certa nõ possunt facere gratiam, ut ff.eo ti.l.tutor, & l.iusiurandum, quòd § ult. & C.de transact.l.præses. Iusiurandum necessarium
6 defert iudex † Sed quando, & cui deferri debet, uideamus. Et est certum, quod si actor nihil probat, reus est absoluendus, ut C.de eden.l.qui accusare. 6.q.4. It. c.actor.infra eodem titu. capit.ult Hoc tamẽ fallit in quibusdam casibus, in quibus defert lex iuramentum reo, si actor nihil omnino probet, ut C.de his qui ad ec confu.l.ult §.sanè, C. de fide instru.l. ult.C.de iure delibe.l.ult.§.licentia. Et secundum hoc posset intelligi infra eo. titu.c.ult.& in Auth.de instr.cau. §.si tñ quisquam. Si autem actor probauerit, semiplene, puta per scripturam domesticam. per collationem literarum. per vnum testem, uel per fugam rei. qui finito officio debuit ibi respondere vbi gessit officium, defertur iuramentum actori, qui nouit veritatem rei, maximè si res petita sit modica, & actor sit honestus, ut in Auth.de instru.cau. § si verò moriantur. & de collatione, §.sup hoc, & § si quis autem. col.9. & ff.de re mili. l.non omnis, § ult.& ff de legiti.tu. l.legitimus. Respon.1.nam & vnum testem dico inducere præsumptionem, ut ff.de dote præle l.Theopompus, & ff. quemad.testa aperi.l.1.§.si vnus. Item si duo faciunt plenam probationem, ergo vnus facit semiplenam. Nec obstat, ff.de quæst.l.maritus. ibi enim non prohibuit quæstionem haberi de ancilla, quia non procederet iudicium, sed quia ancilla non debebat torqueri contra dominum suum in pecuniaria causa etiã præcedentibus indiciis, ut C.de quęstio. l.1. Item propter enormitatem delicti à reo commissi defertur actori iuramentum, si actor non possit quæ perdidit, uel ablata singula, cõprobare, ut C. unde vi. l.si quando, supra quod metus causa.c.ult.2.q.1. c. in primis. Item propter enormitatem rei & improbitatem litigandi defertur actori iusiurandum, vt C.de iudi.l.properandum, §.sin autẽ. Alias aũt ubi actor non nouerit veritatem rei, uel summa nõ est modica, & persona actori est suspecta, vel non suspecta, sed reus est ita honestus, ut actor defert reo iusiurandũ ut absoluatur in contractibus bonæ fidei, uel stricti iuris in delictis, & quasi delictis propter regulam quæ est, ff.eod titu.l.admonendi,
7 C.eo.ti.l.in bonæfidei. Iusiurandum † voluntariũ deferendum est secundò voluntatẽ partis deferentis. Necessarium vero defertur secundum arbitrium iudicantis. Debet autem iurare is, cui delatum est iuramentũ, prout est delatum, ff.cod. tit l.4.§.ult.& l.4.& l.5.in prin. & l.qui per salutem. eo saluo quod per improbatas religiones iurari non debet, vt in princ.
8 dictum est. Effectus † iurisiurandi est, ut ex eo detur actio in factum, si iurauerit quis sibi deberi non adiecta forma, vel rem suam esse, ut C.eod.titu.l.actori. Si autem adiecta forma quis iurauerit, dabitur vtilis actio ex eo contractu, & non tãtum ei, sed aduersario, ut ecce iurauit quis se emisse a Titio Stichum. pro 10. nam & agit ex empto ad Stichum, & tenetur ex vendito ad 10. Vel iuraui me dedisse Stichũ pignori pro 10 quæ accepi mutuo, ago pignoraticia pro Sticho, & teneor certi condictione pro mutuo ad 10.uel iuraui mihi fundum in dotem datũ, & ipsum possum persequi & soluto mrimonio teneor ex stipulatu, ut ff eod. tit.l.si duo, §.is qui iurauit, & §.Marcellus. Item ut seruetur quicquid per iusiurandum firmatum est, dummodo iuramentum seruatũ non uergat in interitũ salutis æternæ; ut inf.eo.tit.c.si vero & si vergat in præiudiciũ temporale, ut inf. eo.ti.c.debitores. etiã si præstetur super contractu non obligatorio de iure, ut infra eo.titu.c.cum contingat. In summa

9 ma sciendū est, † ꝙ iuramentū tres habet comites, veritatem, vt iurans sciat vel credat verum quod iurat. Iudiciū id est, discretionem, vt quis discretè iuret non præcipitanter, & sine necessitate ad iurandum festinet. Item iustitiā, vt sit iustum & licitū quod iuratur. Sed si tres comites vel aliquod ex istis defuerit, nequaquam iuramentū erit sed periurium, idest illicitum vel temerarium iuramentum, vt 22.q 2.c animad
10 uertendum. † Iuramenta autem illicita & temeraria seruanda nō sunt. ut. inf. eo. ti. c. quemadmodum. & c. sicut nostris. c. cum quidem & c. sicut ex literis. Item illa quæ prioribus, præiudicant. ut inf. eo. ti. c. tua. & c. intellecto & c. ea te. In his igitur seruabis, ꝙ si iuramentum fuerit euidenter illicitum, potest quis contra illud propria auctoritate uenire. ut 22.q.4.c. diffinitio. & c. in malis. Et hoc ideo, quia iuramentum non fuit inuentum, ut ad inquitaté obliget ut inf. eo. ti. c. quanto. 22. q. 4. inter cætera. Ex
11 his † autem causis redditur iuramentum illicitum, quæ sequentibus uersiculis continentur. Sit iusiurandum licitum discerne notando, quis, cui quid, per quid, ad quid, cur, quomodo quando, Quis, quia ex persona iurantis redditur, iuramentū illicitum, ut cum paruulus iurat. ut 20.q. 5.c. paruuli. Quod intelligo in infante, uel infantiæ proximo ut ff. eo. ti l. qui iurasse. nam doli capax iurat. ut. ff. de lib. cau. l. ul. Cui, quia persona eius, cui iuratur, censetur illicita. ut 22.q.5 c. nullus. & inf. eod. titu. c. nimis. Quid, nam ratione rei quæ iuratur censetur iuramentum illicitum. ut sit iuretur id quod est mortale peccatum. ut. inf eo. ti. si uerò aliquis. 22.q.4.c. iurauit. inf. eo. ti. c. queádmodum. inf. de homi. c. cum iuramento. Per quid. nam ratione eius, per quod iuratur, censetur illicitum, ut si iuretur per creaturas ut 22.q. 1. c. considera & dixi supra in prin. huius tit. Ad quid. quia finis, ad quem tenditur, reddit iuramentum illicitum ut cum quis iurat ut eligatur. ut 8.q. 2.c. attaldus, supra de elec. c. per inquisitionem. Cur. quia causa, propter quā iuratur, reddit iuramentum illicitum, vt saltatio puellæ iuramentum Herodis. vt 22. q. 4 c vnusquisque. Quomodo scilicet discrete, vel indiscrete. Indiscretio enim & præcipitatio reddit iuramentum illicitum. vt 22.q.2. ca. animaduertendum. Quando. quia tempus reddit iuramentum illicitum, nō enim licet iurare in diebus dominicis, nisi ꝓ
12 pace. vt supra de fer. ca. 1. Pęna † periurij, idest fractionis liciti iuramenti, est pœnitentia septennis vt 22 q. 1. c. prędicandum hoc enim imponitur ꝓ quolibet mortali. vt 23 quæ. 2. c hoc ipm. Hoc in iudicio animæ, sed in iudicio corporum pęna periurij est depositio. vt 15. dist. c. vnum. §. criminis. Sed pœna periurij hoc est temerarij iuramenti est pęnitentia annalis in foro pęnitētiali. vt 22.q.4 c qui sacramento. In foro iudiciali est amotio à beneficijs. vt inf. e. ti c. tua. § cæterum. Sed secundum iura ciuilia iureiurandi contempta religio Deum habet vltorem. ut C. eod. ti. l. 2. nisi iuramētum in contractibus interponatur vt ff. de crimine stellionatus. l. vlt. C. de transact. l. si quis maior, C. de dig. l quoties. lib. 12. Quæritur
13 † an periurus sit infamis. Et circa hoc distinguit Azo sic, cum quis iurat de pręsenti vel de præterito; puta rē esse suam vel fuisse, nam si de præsenti notatur infamia, & sic intelligit, ff. de his qui not. infa. l. Lucius, ff. de cri. stel. l. 2. & ul. Ar. contra in Auth. vt li. ma. & auiæ, § quod autem a nobis, & in Auth. ut litigan. iurent. §. si quis autem liti. Si autem iurat de futuro, nō est infamis, nisi veniat contra duo, scilicet iuramentum, & pactionem, ut C. de transac. l. si quis maior. Magister Ray. in summa sua distinxit inter assertorium, & promissorium iuramentum. Periurium in prima specie nō dixit infamem, & allegauit decre. inf. de exce. c. denique, & supra de ordi. cog. ca. cum dilectus, in fi. & facit ad hoc lex illa Lucius. Sed hæc omnia mihi secundum

dum iura canonica non placent. nam dico periurium infamem esse, siue de præterito, siue de præsenti, si scienter & prudenter falsum asserat sub iureiurando; siue iuramentum sponte præstitum de dando vel faciendo volens violet. ut 6. q. 1. c. infames. qui enim periurium spõte committit, mortaliter peccat. ut 22. q. 1. c. vl. ergo est infamis infamia canonica. vt 6. q. 1. c. illi qui. Item periurium crimen est vt infra eo. tit. c. querelam. supra de tempo. or. ca. vlt. ergo. est famosum: vt 25. di. §. nunc autem, in ver. in epistola verò Ad l. autem Lucius, & ad decre. cũ dilectus. respondeo. testes quorum testimonium reprobatur, inter infames haberi non debent, verum est infamia legali quæ generaliter non ipso facto, sed per sẽtẽtiã irrogatur. Vel aliter, possibile est quòd testimoniũ testiũ reprobatur. Nec ex hoc solo de periurio conuincuntur, vt si negatio apta non pferãt. vt 4. q 3. c. si testes §. item in criminali. in ver. si testes nude deponant. vt 4. q. 3. §. item in criminali, in ver. solam, & cãm sui testimonij non facit manifestam. vt in Auth. de testi. §. & licet. vel quia per plures contrarium probatur.
14 Periurium † autem multiplex est, dicitur enim periurium falsa iuratio, q̃ si ignoranter fuerit facta & adhibita oĩ diligentia, nullam inducit peccatum. vt 22. q. 2. ca. homines: non adhibita omni diligentia est veniale peccatum. vt 25. dis. §. verum, in fi. Dr̃ periuriũ transgressio liciti iuramenti. & hoc est mortale. ut 6. q. 1. ca. q̃cunq;. Si vero illicitum si iuramentum, sciẽter hoc iurare, pctm̃ est. sed contrauenire, nõ est peccatum. vt dixi sup. prox. §. dicitur periuriũ indiscretum iuramẽtum, & istud est ueniale peccatum. ut 25. di §. criminis, in fi. dr̃ periurium mendaciũ iuño firmatũ, & istud semper est mortale vt 22. q. 2. ca. homines. nisi fiat loco. vt 22. q. 2. ca. quod ait. vel simulatorie. vt 22. q. 2. capit. vtilem.
15 Vltimo tandum † est, q̃ hoc iurm̃, de quo hic tractatur, est de veritate. vt ff. eo. ti. l. quoties int. eo. ti. c. ex literis, & so si deferatur alicui qui non nouit veritatem, impetret sibi remitti vel dari sibi tẽpus vt certioretur. vt ff. eo. ti. l. iusiur. & ad pecunias. ff. rerum amo. l. mar §. qui rerum. Iuramentum de calum. est de opinione seu credentia, ut dixi sup. de iuramentum calum. Iuramentum uero, quod præstatur in litem, est de affectione & assertione, de quo tractatur, C. & ff. de in litem iurando.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio quid sit.*
2 *Exceptio peremptoria quæ dicatur, quando et qualiter opponatur.*
3 *Exceptionum dilatoriarum diuisio, & multiplicis differentia.*
Exceptiones tam dilatoria quàm peremptoriæ, seu anormalæ in qua parte iudicij proponantur.
4 *Exceptionum aliæ perpetuæ, aliæ temporales, aliæ personales, aliæ reales.*
Exceptiones prædictæ qualiter opponuntur.
5 *Exceptionis effectus quis sit.*
6 *Litis contestatio an fiat per exceptionem peremptoriam.*
7 *Excommunicatus an repellatur ab agendo.*
8 *Exceptio excommunicationis non tollitur per replicationem excommunicationis, si de maiori excipiatur & replicetur.*

De Exceptionibus. Rub.

DICTVM est supra de proba. de testibus, de fide instr. de præsum ptio. & de iureiuran. ad quod recorritur in defectum probationis, ut sup. in pxi. tit. dictum est. Sed quia is qui exceptione utitur, onus probationis in se recipit. ut ff. e. tit. nã p exceptionem quis defendit & iuuat, sicut p actioné, ut instit. eo. tit. in princ. Ideo subiicitur hic rubr. de exceptio. Videamus igitur, Quid sit exceptio. Quæ sit exceptionum diuisio. Quando, Qualiter, & a quibus apponatur. & quis sit exceptionum effectus.

S Exceptio

1 Exceptio † est aliquando actionis exclusio, plerunque enim competit actori actio, & eam per exceptionem excludi oportet. Nam si metu coactus, vel dolo inductus, aut errore lapsus tibi stipulanti promitto iure ciuili obligatus sum. si ex stipulatu agatur, rectè quidem agitur; sed iniquè, & ideo per exceptionem quod metus causa, vel doli mali, aut in factum, excludendus est actor. Item si tibi pecuniam promisi spe futuræ numerationis, & si non numeraueris teneor tibi ex stipulatu, & potes contra me agere sed te per exceptionem repellam. Item si pactum feceris mihi de non petendo, nihilominus remaneo obligatus, quia pactum non tollit ciuilem obligationē, sed elidit. vnde exceptione opus est. Item si contra me egisti, & per sententiam extiti absolutus, si verus etiam debitor natura maneo obligatus. ff de condi. inde. l. vl. & propterea necessaria est exceptio; vt probantur hæc omnia. Insti. de excep. Aliquando exceptio est nō actionis, sed intētionis exclusio; vt si petas a me. 10. & ego dico solui, si uerū est ꝙ excipiēdo dico scilicet soluerim, nulla competit tibi actio. quia solutione eius quod debetur tollitur omnis obligatio, vt Insti. qui. mo. tol. ob. in princ. Et ꝙ exceptio aliquando non actionē, sed intentionem vel actorem excludat, 2 probatur ff. eo. titu. l. Exceptionum † alia dilatoria, alia peremptoria, alia anor mala. Peremptoria est quæ semper obstat agenti et quæ perimit actionem si quam inuenit perimendam, vel saltē intentionem excludit vt superius dictū est. vt exceptio doli mali. rei indicatæ, pacti conuenti perpetui. Nam si pactum de non petendo ad tempus interuenerit, exceptio quæ oritur ex hoc pacto nō est peremptoria, sed dilatoria. vt Insti. eo. tit. §. appellatur. Regulariter autem perēptoriæ exceptiones opponi possunt vsque ad sententiam. Hoc tamē fallit in quibusdam quæ etiam post sententiam proponūtur vt exceptio Macedoniani, & Velleiani. vt ff. ad Mace. l. tñ si non opposita. imo solutum per errorem omissa exceptione Macedoniani repetitur, ut ff. de condi. inde. l. qui exceptionem. Itē fallit in quilibet peremptoria à milite per simplicitatem omissa. Nam eo post sententiam opponere potest, vt C. de iu. & fac. igno. l. 1. Fallit in exceptione, quæ competit donatoris, vt non condemnetur nisi inquantum facere pōt; qa & si in solidum condemnetur, adhuc locum habet exceptio, vt ff. de re iudi. l. Nescennius. §. vlt. Item fideiussor in solidum cōdemnatus etiam post sententiam implorare potest mandari sibi actiones contra fideiussores. vt ff. de fideiuss. l. si fideiussore §. idem respondit. Item fallit in quibusdam exceptionibus, per quas cōtenditur iudicium retro nullum fuisse, vt no. supra de proba. §. actor. 3 Dilatoriarum exceptionum † quædam sunt declinatoriæ iudicij, quædam dilatoriæ solutionis. Declinatoriæ iudicij, ut exceptio contra rescriptum, contra libellum. Exceptio contra personam iudicis de suspecto. Exceptio de ferijs. Exceptio de loco non tuto. Exceptio procuratoria. Nam per tales exceptiones non litem inficior, sed differo vel euito personas, vt ff. e. l. 2. in fi. Dilatoriæ solutionis, vt exceptio pacti conuenti temporalis, vt ff. eo. tit. l. 3. §. 1. Item exceptiones quæ dantur quibusdam personis, vt non conueniantur nisi inquantum facere possunt. vt ff. de re iudi. l. sunt qui. Ideò autem dicuntur dilatoriæ, solutionis, quæ differunt integram & totalē solutionem, donec debitor vel eius hæres ad pinguiorem fortunam deuenerit. & hoc respectu exceptiones prædictæ dicuntur temporales, non ꝑpetuæ; quia nō est verisimile ꝙ nec debitor nec eius hæres vel hæredis hæres in infinitum non deueniant ad pinguiorem fortunā. nec enim pauperibus industria uel augmentum patrimonij, quod laboris & multis casibus quæritur, interdicendum est vt C. ar. tutel. l. si defunctus. Alio tamen respectu dicuntur peremptoriæ, quia possunt proponi ante litem, & post litē con-

contest a. imò & post sententiam secundum ne plus extorqueatur quàm condẽnatus facere possit, ut ff. de re iudi. l. inter eos in fi. & l. cum ex causa, ff. de uer. sig. l. in condemnatione. Et hac ratione anormalæ dici possunt, quia nec dilatoriarum nec peremptoriarum regulam imitantur. Quando autem proponendæ sunt & probandæ tam declinatoriæ quàm dilatoriæ duxi supra de proba. §. restat uidere. Sed hoc sciendum est, q si dilatoriæ nõ proponãtur suo tempore, quia competere ignorantur, nihilominus & postea locum habẽt, ut inf. e. tit. c. pastoralis, sup. de testi. c. p̃sentiũ, sup. de off. del. c. insinuãte, inf. qui ma. acc. pos. cap. consuluit. Anormalæ sunt per quas contenditur nullum retro fuisse iudiciũ quæ ideo dicuntur anormale, quia non sequuntur regulam uel naturam aliarũ exceptionum, nam locum habẽt ante litem conte. & post litem conte. ante sententiam, & post. ut no. sup. de probat. §. actor. Sed illæ exceptiones quæ dantur certis personis, nõ ut conueniantur nisi in quantum facere possunt, anormalæ dici possunt, ut dixi, sup. c. proxi. Itẽ exceptio non numeratæ pecuniæ, & exceptio nõ solutæ dotis, quo ad quid anormalæ dici possunt, quia cum alias exceptiones obijciens probare habeat quod opponit: ut ff. eodem titu. l. in exceptionibus. In prædictis duabus secus est, quia non is qui excipit probare debet, sed q petit probare habet, ut C. de non numer. pecun. l. 3. Quod uerum est infra biennium, ut C. eodem titu. l. in contractibus. Et idem dico in exceptione non solutæ dotis, cum secundum uaria tempora, quæ circa hoc statuuntur in Authen. de tempo. non solutę dotis, coll. 7. contingit & aliud mirabile in prędictis exceptionibus, nam qui alteram ex illis proponit, simul & litem contestatur & exceptionem opponit, cùm alias per peremptorias exceptiones contestatio litis non soleat fieri, ut in-

4 fra notabo. Fiunt † & alię diuisiones exceptionum, quia alię perpetuę, alię temporales, ut ff. eo. ti. l. 4. aliæ personales, alię reales. Personales non transgrediuntur personas earum quibus cõpetunt. Rei cohærentes alicui competunt, & omnibus qui ex persona illius conueniuntur, ut ff. eodem titu. l. exceptiones in princ. & §. rei. Opponuntur exceptiones peremptorię, cum agitur, vnde si nunquam agatur, nunquam excipietur, & hac ratione dicuntur exceptiones perpetuę, ut ff. de doli excep. l. pure, §. ult. & C. eo. titulo l. si pactum. In qua autem parte iudicii proponatur tã dilatorię quam peremptoriæ siue anormalæ, dictũ est. Exceptio datur reo. Replicatio actori vt supra de renuncia. ca. super hoc. infra eodem titul. c. a nobis, & cap. dilecti filij. Institu. de replica. Aliquando largo sumpto uocabulo dicitur replicatio etiam exceptio quæ actori competit, vt ff. eodem titul. l. 2. §.

5 1. † Effectus exceptionis est, ut per dilatoriam differatur iudicium, uel euitetur persona iudicis, uel procuratoris per peremptoriam perimatur actio agentis, uel intentio excludatur, ut supra in princ. not. Sed quæritur an † per

6 exceptionem peremptoriam fiat contestatio lit. vt si vendicem a te fundum, & tu excipias de præscriptione. Et uidetur quòd non. Nam exceptio est actionis exclusio, ut superius dictum est, non autem opus est actionẽ excludi cui contradictum non est. Ante enim necessarium est ut contestatio præcedat & demum quandocunque usque ad sententiam, locũ habeãt perẽptoriæ, ut C. eodem titulo l. si quidem, & l. præscriptionem, & C. de lon. tempo. præscri. l. emptor, C. de sen. rescin. non posse. l. peremptorias. Item oportet prius per contradictionem ordinarium iudici, & demũ ad defensiones accedi, ut not. supra de litis contesta. §. fit autem contestatio. Sed contra nam instituta actione & opposita exceptione peremptoria, videtur esse iudicium, ut ff. de inter. actio. l. si filius, §. exceptionib. Item per exceptiones non numeratæ pecunię, & non solu

te dotis, fit contestatio litis, ut dixi, sup. §. anormulæ. Item facit pro hac parte sup. de dolo & cõtu. prout ibi post exceptionem præscriptionis oppositam proceditur ad diffinitiuam, vtpote lite quæ ingeritur contesta. & melius, inf. de app. c. cum causam sumpto argumẽto à contrario sensu, quod est fortissimum, vt ff. de offi. eius cui mã. est iurisdictio l. 1. Solutio puto non fieri contestationem vnde si peremptoria opponatur antequã rñdeatur ad libellum, erit tunc illa exceptio intentionis exclusio, & sic intelligo quod legitur, ff. de condit. inde. l. eleganter, §. si quis post transactionem, & ff. quod met. cã. l. metũ, §. sed quod ait, in fin ff de neg. gest. l. si autem, §. si quocunq; Si verò postquam iam respõsum est ad libellum, & contestatio facta est, opponatur exceptio peremptoria, erit actionis exclusio. Ad decr. prout rñdeas sicut respondi, sup. de litis contest §. cõtestatio. Ad aliam cum causam respondeas, ꝙ ibi cessat argũ à contrario sensu, ut alibi, C. de episc. & cler. l. conuenticulas, infra de uerb. sig. c. quod dicitur 24 q. 2. c. priusquam. Vel ibi Papa magis inspexit opinionem iudicum veritatem.

7 Quæritur † de excommunicato an repellatur ab agendo? Rñdeo sic, etiam si non opponatur exceptio, scilicet officium iudicis, ut inf. eo. c. exceptionem, in fi. Quod intelligo si non solus nouit. Nam si solus, non posset eum vitare in publica communione, ut 6. q. 2. ca. si tñ & c. placuit. Reum autem excõicatio nõ excludit, quia trahitur ad iudicium. Iudicium enim redditur in inuitum, ut ff. de verb. oblig. l. interstipulantem, & iõ omnis legitima defensio reseruatur eo excommunicato, ut inf. eo. tit. c. cum inter. Item à prosecutione appellationis non repellitur excommunicatus, si originaliter fuerit reus, ut inf. e. c. significauerunt, nec ab impetrando, etiam si nõ faciat mentionem de excommunicatione, in quo duo requiro, ꝙ excommunicatus reus fuerit in primo iudicio ĩ quo appellauit & super quo impetrat. Item ꝙ excommunicatio non contingat id super quo impetrat, alioquin literæ impetratæ in forma cõi non facta mẽtione de excommunicatione elidi possent, vt no. sup. de rescriptis, c. dilectus, & secundum hoc intelligo, inf. eo. ti. c. vl. Actor verò excommunicatus impetrare non posset super quocunque non facta mentione excommunicationis, vt inf. de sen ten. excom. c. per tuas, sup. de officio ordina. ex parte sup. de offi. del. c. cum contingat.

8 Sed † quæritur an exceptio excommunicationis tollatur per replicationem excommunicationis, si de maiori excipiatur, & replicetur. Et licet olim diceretur, ꝙ sic, per decreta, inf. eo. ca. a nobis, sumpto argu. a contrario sensu. Hodie tamen dicendum est ꝙ non per aliam. inf. eo. ti. c. dilecti.

SVMMARIVM.

1 Præscriptio quid sit, & in quibus locum habeat.

Vsucapio in quibus rebus locum obtineat.

2 Præscriptio canonica quæ requirat.

3 Præscriptio quibus modis interrumpatur.

4 Præscribi quæ non possint.

5 Præscriptionum species quæ sint.

6 Præscriptio quæ contra ecclesiam Romanã currat.

7 Vsucapio triennij an in rebus ecclesiasticis mobilibus & profanis locum habeat.

8 Præscriptionis qui sint effectus.

9 Præscribi ad possit mala fide, etiam longissimo tempore.

10 Habens conscientiam rei alienæ post completam præscriptionem, an illam restituere teneatur.

De Præscriptionibus. Rub.

VIDIMVS de exceptionibus, sed quia frequẽter ex præscriptionibus obijcitur exceptio, ideo subijcitur hæc Rubrica de præscrip. Videamus igitur, quid sit præscriptio. Quæ exigantur in præscriptione. Quot sint.

species

species præscriptionum. Quæ secundũ iura canonica præscribi non possunt. Quibus modis interrumpitur præscriptio. & quis sit præscriptionis effectus.

1 Præscriptio † est ius quoddam substantiam ex tempore capiens, i. firmitatem. Habet autem locum præscriptio in rebus immobilibus, vsucapio verò in mobilibus rebus, quæ aliter describitur sic videlicet, vsucapio est acquisitio dominij per continuationem possessionis temporis lege diffiniti, ut ff. de vsucap. l. 3.

2 Exiguntur in † præscriptione canonica quatuor. Primum bona fides, ꝙ is qui possidet credat rem suam quam possidet, uel credat tradentem esse dominum & ius distrahendi habere, licet erret in facto, ff. de uerb. signifi. l. bonæ fidei. Et hæc bona fides semper præsumitur, nisi probetur mala. cum lex dicat præsumi ignorantiam, nisi probetur scientia, vt ff. de proba. l. verius. Præsumitur autem mala fides, si denuncietur emptori, ne emat, C. de rei uẽd. l. si fundum, vel quia opus contra legem mercatur, ut C. de agri. & cen. l. quemadmodum, vel si emit a procuratore meo per conclusionem. vel cum quis emit a luxurioso, cum sciret protinus eum scorto pecuniam daturum, ut ff. de usucapio. pro emp. l. qui fundum, §. qui sciens, & l. si quis. Sed quandoque quis habet conscientiam rei alienæ, & tamen vsucapit, puta si decretum iudicis interueniat, ut ff. de noxa. l. generaliter. 16. q. 3. c. placuit, & cap. ut quicunque. infra eo. tit. c. 1. Illud autem non obest accipienti mala fides tradentis, ut ff. de diuersis & tempo præscri. l. an uitium. & argu. infra eo. tit. c. de quarta. Sed arg. contra, ff. de præscrip. 10. uel 20. anno. auth hodie sed illud de præsc. 10. uel 20. an. In præscriptione verò 60. annorum non nocet, dummodo nolit possessor vti accessione temporis illius. vt ff. de acquir. poss. l. Pomponius. §. cum quis. Item dicitur bona fides, licet erret in iure, ut infra de iur. pa. c. cura pastoralis, ff. de pet. hære. l. sed & si, §. scire licet. secus tũ in usucapione, ut ff. de usuca. l. nunquam. Item bonæ fidei est quis, licet conscientiam habeat dubiam, vt ff. de usuca. l. quid sit, § bonæ. Secundũ, iustus titulus, ut infra eo. tit. c. si d. ligenti. Qui an probari habeat in iudicio, dubitatur. Et videtur ꝙ sic. quia cũ exigatur in præscribendo, ut dictum est, necesse est illum probari, ut sup. de proba. c. licet, infra de decimis, c. dudum. tẽpus enim solum non est modus inducendæ vel tollendæ obligationis, ut ff. de actio. & oblig. l. obligationum fere. §. placet. Et hoc verum est, si titulus pro non titulo habeatur. vt in prædicta decre. dudum. Appello autem titulum possidendi causam, utpote donationem, emptionem, permutationem, & consimiles. Exigitur ergo in præscriptione causa vera, nõ legitima. nam si legitima foret, præscriptio locum non haberet; quia non potest eadem res ex duabus causis acquiri, ut sup. de fide instrumen. c. inter dilectos. Nec posset titulus duplicari, ut C. de contrahen. empt. & uen. l. cum res, ff. de acqui. poss. l. possideri, §. ex pluribus Institu. de actioni. § discretis. Inuentio tamen ex duplicato titulo excipi, ut inf. de concess. præbend. c. post electionem. Sed illud ideo cõtingit. quia non prohibetur quis diuersis exceptionibus vti, ut ff. de excep. l. nemo, & ff. de inoffic. testamen. l. Pomponius, § sed nec impuberis. Ex pluribus autem causis nobis aliquid deberi potest, ut ff. de reg. iur. l. non vt ex pluribus. & solui, ut ff. de solut. l. cum quis, § de peculio. Non tamẽ ex pluribus causis aliquid nostrum fieri potest, sed ex una, ut in d. l. non ut ex pluribus, C. de iure dot. l. 1. ff. ad l. Fal. l. fundo. Item possumus ex pluribus causis rem possidere, ut in prædicto §. ex pluribus. Nam quamuis una sit possessio, tamen plura sunt genera possidendi, ut in prædicta l. possideri, §. generaliter. vnde de causa præscribendi sic intellige, ut uera causa interueniat non legitima. In hoc pono exemplũ. In donatione quę fit ab episcopo sine cõsensu capituli. hic ẽ verus titulus, nõ legitimus,

tñ nec sufficientem præstat causam possidendi & præscribendi. & secundũ hoc potest intelligi.infra eo.tit. c.de quarta. infra de iure pa. c.cura pastoralis. Sic & erroneus titulus præstat cãm præscribẽdi, ff. pro emptore, l.quod uulgo, ff. pro suo, l. ult. Verius tñ puto, non esse necessariũ probari titulum possessionis, nisi quis possideat pro hærede, vel pro possessore, vt C.de peti hær. l. cogi, & 2 q.6. §.1. vel nisi sit præsumptio contra possessorẽ, ut C.de prob. l.siue possidetis, vel nisi quis sponte titulum alleget, ut sup. de prob. c licet, inf de deci. c.dudũ, sufficit. n probari temporis continuationẽ, ut sup. de prob. c.ex literis, 18.q 2.§ tui tium. & 1.q.3.qualitũ. & C. de præscr. pi 30 c. anno a lex competit Tertiũ, continuata possessio. s. ꝙ res sit possessa continuè usque ad finẽ præscriptionis, sinè interruptione, ut inf. eo. tit c.illud, & ca.

3 auditis. † Fit aũt interruptio naturaliter, vt cum prædiũ, quod præscribitur, inundatur, vt ff. de bonis auth. iud. poss. licũ vnus, § ult. Et hæc interruptio prodest omnibus habentibus ius in re, ut ff. de vsuca. l. naturaliter. Fit interruptio ciuiliter per synodalem proclamationẽ, ut infra eo. tit. c sanctorũ. Per quasi contestationem, ut C. ubi in rem actio. l. 2. supra ut li. non contestata. c qm frequẽter. in fi. Per contestationẽ, ut C. de lon. tẽ po. præscrip. l. nec bona. Per executoris conuentionẽ, ut C. de præscrip. 30 ann. l. cum notissimi, in princ. quæ quasi cõtestatio dicitur, ut ff de actio. & oblig. l. constitutionibus. Per debiti agnitionẽ vel fœnoris solutionem, ut in l. cum notissimi, §. sed & si quis per solam precũ oblationem, & ad rescriptionem, in annalibus, & prætoriis actionibus, ut C. quando li. princi. litis con. fa l. 1. & 2. C. de anna. excep l ut perfectius. Item fit interruptio, si is contra quem præscribitur, nanciscatur possessionem rei, quæ præscribitur, ut in l. cũ notissimi, §. mo. Itẽ fit interruptio per solam libelli oblatione futore, infantia, vel dignitate aduersarij impediente me agere, ut in l. ut perfectius. Item exigitur in præscriptione canonica, ꝙ res sit præscriptibilis.

4 † Quædam enim sunt quæ præscribi nõ possunt, ut subiectio. infra eo. tit. c. cum non liceat. Sed contra infra eod tit. c. auditis, infra de capel. mona. c dilectus, infra de priuil. c. cum olim. c. propter questiones. supra de excep. c. cum uenerabilis in fi. In omnibus illis innuitur, ꝙ cõtra subiectionem & obedientiam præscribatur. Ad quod respõdeo, subiectus per se tantũ non præscribit libertatem contra subiectionem, sed si priuilegium libertatis concedatur a superiore in enormem læsionem illius, cui subiectus debet quamuis possit implorare ut priuilegium reuocetur, ut infra de deci. c. dilecti, & c. suggestum, infra de don c. apostolicæ, huic iuri hoc implorandi præscribitur a subiecto. Ad hanc solutionẽ accedit, C. de fundis patrimonia. l. ulti. Vel subditus contra obedientiã præscribit, dũ eã illi debitam esse prætendit, cui tanto tempore se præstitisse allegat, ut præscriptio sit inducta. & sic loquitur d. c. cũ olim. Et licet sic dixerim, põt tñ subiectus contra prælatum suum præscribere per seipsum quod pertinet ad prælatum, ut infra eo. tit c. de quarta. infra de iure pa. c. cura. Visitatio, & procuratio, ut infra eo. titu. c. cum ex officij. Item non præscribitur limes, nec quę limitibus adhærent, ut infra de parroch. c. super eos. supra de proba. c cum causam. 16. q. 3. c licet. Sed contra. infra eo. tit. c. quia iudicante. Ad quid ergo fines prædiorum præscribuntur? vt ibi & 16. q. 4. c. nolumus supra de prob. c. ex literis. Fines autem prouinciarum, parrochiarũ, & diœcesium non ut in primis iurib. Itẽ publicæ functiones vt 16. q. 3. c. dilectio. §. põt, circa fin. Itẽ decimæ a laico, ut inf. eo tit c. causam. Itẽ colonus non præscribit fundũ, quẽ colit, ut C. de præscr. 30. uel 60. annorũ. l. male agitur. Item uia publica non amittitur non vtẽdo, ut ff. de uia publica. l. uiã. Itẽ aquæductus, ut C. de aquæductu. l. diligenter, li. 11. & C. de fundis rei priua. & sal. diui

næ do-

næ domus l. usus aquæ lib. 11. Item quædã insignia Romanæ ecclesi. ut 93. di. ca. illud Sunt etiam quædam, quæ præscriptiones impediunt, vacatio ecclesiæ, ut infra eod. titu. capit. 1. & capi. de quarta. Hostilitas, ut infra eod. titu. ca. ex transmissa. 16. q. 3. c. prima actione & ca. porro. Hæresis prælati, cõtra quẽ præscribere quis intendit ut infra eod. tit. c. 1. in fi. Vita malè alienãtis, ut 16 q. 3. cap si sacerdotes. Tempus schismatis, ut infr. eo. cum nobis. Item minor ætas, C. in quibus cau. non est neces in integr. restit. l. ult. Patria potestas impedit, ne filio currat præscri. vt C. de bo. quæ libe l. quæcunque. Item matrimoniũ impedit, ne contra uxorem præscriptio currat in rebus dotalibus, ut C. de iure do l. in rebus, §. omnis. Itẽ tempus absentiæ, ut cũ is, contra quem præscr. bitur, profectus est in subsidiũ terræ sanctæ, uel alias de mandato Domini Papæ uel sine, cũ fortè occurrit sarracenis vel aliis fidei hostibus christianos exterminare uolentibus, impedit præscriptionem quo ad effectum, quia subducitur de tempore præscriptionis tempus illud, quod in absentia effluxit per in integrũ restitutionem. Primum fuit medium ultimum ue. & sic non prosit nec obsit quod euenit, ut ff. quibus ex causis. l. 1. in prin. & l. uidelicet unde & si præscriptio sit completa in præsentia eius, contra quem præscribit, adhuc postulari potest per integrum restit. ut subducatur illud tempus quod lapsum est in absentia. Sed & si in pluribus u cibus quis abfuerit, omnium absentiarum tempora subducentur. Hæc sententia æquitatem habet, & iuuatur legibus, C. de test mili. l. quod tẽpore militiæ, ff ex quibus cau. ma. l. nec nõ. § si qs sæpius, C. de tẽpo in in integ. rest. l. ult. C. quibus non obst. lon. temp. præscr l. præscriptione. Nec mireris si dicam de præscriptione currere contra ecclesiam, sed tempora de præscriptione subduci, nam contra ecclesiam currit præscriptio, ut supra de in integr. restit. §. 2. Sed aliud est in minore, ut ibidem notaui. Alii uerò dicunt, tunc demum restitui aliquem & tempus d. præscriptione subduci, cũ in absentia eius contra quem præscr bitur, completa est præscriptio, uel parum post reuersionem illius. Et huc colligũt ex uerbis prætoriis, qui ait. Si quid ex bonis absentis causa reipublicæ præscriptum fuerit, cũ is abesset postea uel restituam, quod postea, ad modicum tẽpus refertur scilicet, dum quis post reuersionem suam conducit hospitiũ, componit sacrinulas, quærit aduocatũ; hæc enim modica præsentia, absentia reputatur, ut ff quibus ex causis ma. l. ab hostibus, §. sed quòd simpliciter, & simile ff. de uerb. sig l. hæc adiectio. Qui hoc dicunt, habent rõnem talem, si pscriptio in absentia cõpleatur uel patũ post, qd tempus pro absentia reputatur, ut dictũ est, iustum est ut restituatur, quia læditur cum in absentia. Sed vbi in præsentia cõpletur, quamuis is contra quẽ præscribit aliquo tpe de præscriptione absens fuerit nũc læditur cũ cõpletur, & nõ tũc cũ abfuit. Ad qd tñ respondet dñs meus, q etsi tũc nõ læditur, lædebatur tñ, nã ex totali tpe pscriptionis intelligitur quis lædi non tantũ ex eo quo pscriptio completur, alias ultimo momẽto tpis pscriptionis tantũ deberet quis restitui eo n. tp. quo præscriptio consumatur. Et sic f. n eos, eo tantũ tpe quo læditur effectiuè Quod est satis absurdũ. Dicit tñ dominus meus in summa, q si prima sententia sit æquior, posterior tamen est securior secũdũ leges. Species præscriptionum

5 multę sunt. † Est. n. pręscriptio iudicium, quæ currit cõtra appellantem, ut 2. q. 6. c. biduum. Est & sex mensiũ, ut in redhibitoria actione, ut ff de redh. ac. l. si tantum, §. 2. Et in beneficiorũ collatione, ut infra de concess præbend capitul. nulla. Et in expectatione absentium, cum agitur de spirituali coniugio cõtrahendo, ut supra, ut lite non cõte. c. quoniam, §. si uerò al ter. Item est præscriptio trium mensium quę currit capitulo non eligenti, ut ca di. 50. post quã 63 dist. c. obeuntibus, supra de elec. cap. ult.

Et eiusdem temporis præscriptio currit electo negligenti petere cõsecrationem. seu palliũ 100.di.c.qñ, supra de transla. cap. inter corporalia. Est & unius anni, quæ obijcitur agenti iniuriarum, ut C. de iniur.l si non conuicij. Et eadem opponitur non prosequenti appellationẽ, ut infra de appel.ca cum sit romana Itẽ non utenti rescripto, ut sup.de præscrip. cap. si autem.& c. plerunque. Est & biennij, quæ currit debitori, ut C.de non nu. pe.l.in contractibus. Est & triennij, ut in fra eo.tit.c.1.Est & quadriennij, ut 16.q. 3.c.quas actiones, C.de quadriennij præ scrip.& hæc competit fisco & contra fiscum, ut ibi. Est & decennij uel uicennij, quę requirit titulum & bonam fidem, etiam secundum leges ut 16.q.3. c.§ potest. Est & præscripto.30.vel 40. annorum, de quibus præcipuè in canonibus tractatur Et licet anti qui canones admittant contra ecclesiam præscriptionem.30 annorum, ut 16 q 3 c.1. 2. & 3. hodie tamen sola 40.annorum præscriptio admittitur contra ecclesiam, ut infra eodem titulo c.de quarta. c. ad aures
6 & c.illud auditis. † Sed contra romanam ecclesiam non nisi centenaria currit pręscriptio, ut infra eodem titulo capitu.ad audientiam, & c.cum à nobis. 16.q 3 ca. quas actione. Quæritur de præscriptione quadriennii, quæ currit aduersus cũ, cuius rem Imperator donat. C.de quadriennii præscri.l.bene a Zenone, an cõ tra ecclesiam locum habet? Respondeo non ar. 12.q.2.c.quicunque infra de reb.
7 ec.non alie cap.1. † Item quæritur an usucapio triennii in rebus ecclesiasticis mobilibus & ꝓfanis locum habeat. Respõdeo sic, ut in præalle.l. quas actiones, quidam tamen dixerunt, ꝙ non, sicut nec in rebus fisci, ut instit. de usu, §. res fisci. Quę autem sint, quæ præscribi non possunt, dictum est supra eo.§. item exigitur. Item quibus modis interrumpitur præscriptio, dictum est supra eo. §. fit autem. Restat quis sit ef-
8 fectus præscriptionis. † effectus quadragenariæ præscriptionis est talis, qualis est effectus longæ præscriptionis secundum leges, quia quæ requiruntur in longa præscriptione, eadem & in longissima secundum canones, scilicet bona fides, & iustus titulus & ꝙ res sit præscriptibilis ut superius dictum est. Ex longa uerò præscriptione acquiritur exceptio contra dominum rei, uel creditorem cui res sic obligata, ut C. de præscrip 30.uel 40. annorum. l. si quis emptionis in prin. Sed cum exceptio sit actionis exclusio; ut ff. de excep.l. 2. & no. supra de excep patet quòd directum dominum remanet apud ueterem dominum, unde & rem uendicare potest a quolibet possessore, præterquam a præscriptorem, uel ab illo quia ab eo possidet. Præscriptor autem habet utile dominum ut C.de bo ma. l. 1. in Auth. nisi tricennale, quæ est in Auth. de nup. §. si verò expectet, col.4. unde habet utile rei vendicationem etiam contra ueterem dominum, cum lex dicat per præscriptionem mutari dominum, ut ff.de usucap.l. eum qui ædes. Non mireris, si per usucaptionem acquiratur directum dominum rerum mobilium, per præscriptionẽ utile in rebus immobilibus; quia mobilia facilius transeunt & mutantur, quam immobilia, sicut ex ipso nomine patet, & probatur ff.de acquirẽ. pos.l. si rem mobilem. Et si quæratur, quæ sit ratio quare perscriptionem tollatur hypotecaria actio. vt l. si quis emptionis, & non per usucapionem triennii, ut ff.de pigno.l. 1. §. cum prædium, & ff.de usuca.l. iusto.§.non mutat, C.de pigno.l. usucapio. Respondeo, quia per præscriptionem acquiritur exceptio, quæ omnem prorsus actionem excludit, ut inf.eo.ti.c.ad aures. Sed per usucaptionem triennij acquiritur solum dominium, quęstio autem pignoris ab intentione dominij separatur. ut in prędicto, §.cum prædium. In summa quæ
6 ritur † an cum mala fide pręscribi possit etiam longissimo tempore? Respondeo non; q ita bona fides exigitur in pręscript.oue canonica, ut 34. quęst. 2.c.si

2.c.si virgo.inf.eo.ti.c.vigilãti, & c.si diligenti. ita vt in nulla parte tpis pręscriptionis possessor conscientiã rei habeat alienæ.ut inf.eo.tit.c.vlt.In quo iuri ciuili derogatur expresse, sicut & in qbusdã alijs.sup.de dolo & cõtu. c. 1. sup. de offi.dele.c.super qõnũ. sup. de resti.spo. sæpe contingit.inf.de test. relatum. Sed si quæratur, qualiter ecclesia potuit hoc constituere in præiudiciũ laicorum.Rñdeo, bene ratione peccati, ut sup. de iudi.c.nouit.Sed pono, ꝙ post cõpletã ꝑscriptionem incipiat quis habere conscientiam rei alienæ, nunquid tenetur rem restituere prior dño? Videtur quod sic. Quia nõ dimittitur pctũ, nisi restituatur ablatũ, vt 14 q. 6.ca.si res aliena, & nullus numerus defendit annorum, vt 33.q 2.c.si virgo. Sed contra. completa præscriptione tutus est quis secundũ utrũq; ius.ut inf.e.ti.c.de quarta, & c. ad aures & 16.q.3.c.1. 2. & 3. & c. dilecto, ergo iure possidet.Si iure, iuste, si iuste, bene, vt 14.q 4. c. qd dicã. Nec est iam alienũ qd ꝑscriptũ est, ut ibi dicit. Pręterea iure faciunt hoc meum, illud tuũ, ut 8. di. c. quo iure Itẽ conditor canonis & legis põt mihi dare rẽ alienã, & tutus sum, vt ff. de euic. l.Lucius.C. de quadrien.ꝑscrip.l.bonæ, potuit. n. stare, ꝙ q p 40. annos rem possideret alienã, eius efficeretur. In hac qõne dicunt theologi. ꝙ qñcunq; quis habeat cõsciẽtiam rei alienæ, eam teneatur restituere, alias peccat. Sed certe quod dicunt theologi puro cõsilium esse, alias de iure nõ tenetur quia iam res non est aliena, & iuste possidetur, vt in c.quid dicam.& dñium mutatũ est, vt dixi in §.superiori. Alanus tñ dixit, ꝙ si ex cã lucratiua quis rẽ possi let, & præscripsit, debeat eam restituere, vt ff.de his q̃ in frau.credi.l. quod aũt. §.si quid cũ pupillo.Si vero ex cã nõ lucratiua, nõ tenetur eam reddere. Consilio ergo theologorũ acquiescere arbitrium est, non necessarium, vt 14.q.1.c. quisquis.§ quod præcipitur. Si consilio vti uolueris, minus boni adipisceris, nõ mali aliqd ꝑpetrabis vt 14.q.1.c. qsqs.

SVMMARIVM.

1 *Sententia quæ dicatur.*
2 *Sentẽtię species duę assignãtur & nu. 5.*
3 *Interlocutoria an reuocari possit infra decem dies, postq; lata est, uel quandocũq;.*
4 *Appellari an possit a qualibet interlocutoria.*
5 *Sententiam diffinitiua an per eundem iudicem reuocari possit.*
6 *Index qui sententiam pronunciando errauit, an possit sentẽtiam suam corrigere, & iterum iudicare.*
7 *Sententia diffinitiua qualiter proferri debeat.*
8 *Iudices plures cognoscentes, an simul in unam consonã sententiam conuenire debeant.*
9 *Causæ matrimoniales a quibus iudicibus sint iudicandæ.*
10 *Sententiæ diffinitiuæ qui sint effectus.*
11 *Sententia an rescindatur prætextu nouorum instrumentorum.*
12 *Sententia quo remedio subleuetur.*
13 *Iudex in sententia omnia quæ ipsum mouent, exprimere non debet.*

De Sententia & Reiudicata. Rub.

SIC cõtinua. diximus sup.in tit. ꝑxi. qualiter per præscriptionem res acquirantur Nam videndum est qualiter res alio modo ciuiliter acquirantur. s. ꝑ sñias iudicũ. Vel alias. Finito cursu de processu iudiciorũ, nũc quasi ad littus, i. ad sñias veniamus diligẽter attẽdentes, quid hic sñia dicat. Quot sint eius spẽs. A quo sit pronuncianda. Qualiter & qñ. Eius effectus, Quo remedio sñia subleuetur. Sñia † est diffinitio iudicialis controuersiæ finẽ impones, vt ff eo.l.1. Determinat. n. urgãtiũ cõtrouersias, vt inf. eo.tit c.2. Addũt quidã in descriptione diffinitio inqͣ indubitata, & quæ nullo remedio appellationis attentari possit, ꝑ l.elegãter § si p st rẽ iudicatã. ff. de trasac. sed aliud ibi adijciatur ad oñdẽdũ, ꝙ post talẽ sñiam trãsactio locũ non habeat.

beat, aliàs bñ dr̃ iudicata, q̃ attetari p̃ remedio appellationis, ut C. de ap. l. litigatoribus. Species sententiæ † duæ
2 sunt. Nam alia interlocutoria, alia diffinitiua. Interlocutoria est, q̃ nõ sup principali, sed sup alij questionibus fertur causa principali durante. Ideo autem dicitur interlocutoria, qa inter principiũ & finẽ fertur principalis causæ. uel quia iudex inter partes loquendo sine solẽnitate scripturę pronunciat. Hanc sententiã reuocare pōt iudex, siue sit ordinarius. ut ff eo. ti. l. quod iussit siue delegatus. ut inf. de ap c. cum cessante. siue arbiter. ut ff. de arb. l. dicere. Ferri tamen debet, cũ causę cognitione & iudice sedente non procedent. ut 3. q. 3. induciæ. §. spacium, in uer a iud ce. Sed dubitatur
3 † an reuocari possit infra 10. dies post quam lata est, uel quandocũq;. Et uidetur quod sic per iura præall. l. quod iussit & c. cum cessante. sed cõtra uidetur, ꝙ infra 10. dies tantum. Nam transit in rẽ iudicatam, & ideo infra decendium est appellandum, ut supra de elec. c. cum dilectus. in fi. sup. de testi. c. significauerũt. Trãsit enim interlocutoria in rem iudicatã quo ad duo, scilicet ut remedio appellationis attentari nõ possit, & ut excipiatur ex ea ut in decre. cũ dilectus, non autem ut ex ea agatur actione in factum, sicut agitur ex diffinitiua, ut C. de rebus cre. & iureiur. l. actori & l. delato.
4 † Sed nunquid pōt a qualibet interlocutoria appellari? sic, secundũ iura canonica, non secundũ leges, inf. de appe. c. cũ sit romana. 2. q 6. c. non ita. sed contra. 2. q. 6. c. ante sententiam. ff. de appel. non reci. l. 2. C. quorũ ap. nõ reci l. antepen. C. de episcopali audi. l. 2. C. de iudi. l. apertissimi. C. de app. l. si quis prouocatione. Ad hoc quidam dixerunt generaliter obtinere, ut secundum leges ab interlocutoria nõ appelletur, sed casualiter. fallit in casibus illis, quos ponit lex illa. ff. de ap. nõ rec. l. 2. C. ut lite pe. l. 2. ff de mino. l. ait prætor § permittitur. ff. q satisda. co. l. arbitro. C. de ap. l. si quis prouocatione. Ad hoc dixerũt quidam, casus illos gratia exēpli ꝓductos esse. Nã idē dicut & in alijs casibus, in quib. maius grauamen incidere potest. Alij aũt dicũt sic, s. f. et an interlocutoria sit talis q̃ absorbeat totũ ꝓus alicuius, & instar habeat diffinitiue, ita ut post interlocutoriam non sit locus ad appellandũ a diffinitiua, a tali interlocutoria appellatur. Verbi gratia. Agitur ex re iudicata corã executore, excipiẽ contra ius ꝓnũciatũ, uel iuris ordine p̃termisso, uel cõtra absentẽ pronũciatũ sedum ius iudicatum fore uel rite, seu cõtra præsentẽ, post talẽ interlocutoriã nõ restat nisi sententiã executioni mãdari. A tali igr̃ interlocutoria pōt appellari. Sec⁹ si post interlocutoriã saluũ sit beneficiũ appellationis a diffinitiua, argu ad hoc. ff de ap. l 1. § quæsitũ. in fi. Sed tu tenes q̃d primò dixi, generale est ꝙ secũdum canones appellatur ab interlocutoria. Et è contrario generale esse, ꝙ nõ appellatur ab interlocutoria s̃m leges, quod tamẽ fallit in casibus specialibus, ut dictũ
5 est. Diffinitiua † uero est per quã principalis quæstio diffinitur. quam semel latam iudex reuocare non potest, ut in l. præall. l. qd iussit, in fi ff. eo. ti. l. Paulus, postquã latam nihil quæritur ff. eo. t. l. post rẽ iudicatam. qua lata iudex esse desijt: semel. n. bene uel male officio suo fungitur, ut ff. eo. ti. l. iudex. Quod uerũ est, ut sentẽtiã suã reuocare non possit, uel amplius iudicare. Nam quo ad exequẽdum retinet iurisdictionẽ, ut supra de off. dele. c. ex literis. & c. quærenti. Et quod dico iudicẽ iterum iudicare non posse, in delegato obtinet, nõ in ordinario, qui potest pronunciare iterũ, si prima sententia quã tulit, nulla sit ipso iure. ut C. quõ & quando in l. si ples. C. de accu. & inscrip. l. si accusatoribus. & ar. ff. de arbi. l. dicere & l. quid tamen. Sed si iudex delegatus semel pronũciauerit diffinitiue, & eius sentẽtia nulla sit, impetrabitur a superiore ex integro iudicari. ut C. de se. ex breuicu. reci. l. 1. & ꝑ alium iudicem ut C. quõ & quando iudex. l. si ut proponis la. 1. In causa uero matrimo-

matrimoniali dico eundem ordinariũ, qui primò male pronunciauit, vel delegatum, non tñ eundem qui primo iudicauit, sed aliũ posse iterũ iudicare, siue prima sententia ipso iure sit nulla, siue p errore facti sit lata. Et hac ratione dicitur, q sententia in causa matrimoniali non transit in rẽ iudicatã, ut inf. eo. ca la tor. c. tenor. & c. cõsãguinei. inf. de spõs.
6 c. sicut 35 q. 9. c. loci. § qa ergo. † Quid si iudex in pñũciando errauerit, vt cum voluit dicere, condẽno. dixit absoluo; vel e conuerso, nunqd sententiã corrigere põt, & iterum iudicare? Videtur q sic, nihil n. dixisse videtur arg. ff de supp. leg. l. Labeo. ff. de reb. du. l. 5. Sed contra ff. de arbi. l. qui arbiter. ff. de re iudi. l. cũ quærebatur. Huic sententiæ addi nõ põt, nisi circa accessiones, & eodem die. vt ff.
7 eod. tit. l. Paulus. † diffinitiuam iudex recitare debet in scriptis, alioqn recitata siue scriptis, vel scripta, & partibus edita non recitat, non valet. vt 2. q. 1. ca. in primis. & c. statutis. & C. de sen. ex breuicu. reci. l. 1. 2. & 3. Hęc tñ fallit in casibus illis, in quib. agit sine scriptis, quos sup no de libel. ob. § libellus exig. Recitari inquam debet à iudice, nõ ab alio, ut sup. de consue. ca. ad nostrã. Nec ẽt ab assessore, ut in Auth ut defunc. seu fu corum. § illud. coll 5. Et à iudice sedente, non stante. ut ff quis ordo. in bo. pos. ser. l. 2. § in bonorũ. & §. nos. & in auth. ut ab illustribus, & qui super illam dig. sunt, coll. v. Item ferenda est diffinitiua præmisso ordine iuris, aliter lata non tenet ut. 2. q. 6. cap. ei qui. § diffinitiua in uer. sententia. C. de sen. & interlo. om. iu di. l. prolatam. Quod intelligo in ordine gñali, secus in speciali, q in aliqua sñia requiritur, nec seruatur, tunc. n. tenet sententia, & necesse est appellari vt C. de app. l. 1. Vel distingui põt inter ordinẽ iudiciarium, & ordinẽ iuris, vt sententia lata contra ordinẽ iudiciariũ nõ teneat, & lata contra ordinem iuris teneat. Hoc tñ fallit in his, in quibus non requiritur ordo iudiciarius ut sup. iure iurando c. ad nostram. Item ferẽda est fau

iura. vt inf. eo. tit. ca. 1. C. de iud. l. rẽ non nouam in prin. in auth. de defenso. ciui. § iusiuran. col. 3. 9. q. 3. c. summo opere. Alioquin sñia non tenet. ut inf. eo. tit. ca. 1. 2. q. 6. c. ei qui. § diffinitiuè in ver. sñia. Et hoc cum expressè fertur sententia contra ius. vt ff. de ap. l. si expressim. ff. quæ sententiæ sine app. rescin. l. 1. secus aũt, si nõ expressè, ut ff. eo. ti. l. cũ plãtis, & tũc appellandũ est, ut inf. eo. tit. ca. cũ inter. in fi. qñ aũt expressim pronunciatur contra ius, & qñ nõ expressim, habes 2. q 6 c. ei qui. ff. Diffinitiua, in ver. sñia. & ff. q sententię sine appel. rescin. l. 1. Item ferri debet diffinitiua pręsentibus partibus, vel p cõtumaciã absentibus, aliter non valet. C. qũo & qñ iudex. l. ea quæ, & 3. q. 9. c. caueant. Hoc tñ fallit in sententia arbitri, cum actũ est in cõpromisso, vt vel vno vel vtroq, absente sententia promatur, vt ff. de arbi. l. diem. § si quis. Item sententia diffinitiua non est ferenda cõtra res prius iudicatas, q si fiat, non tenet. ut 2. q. 6. c. ei qui. § diffinitiua, in ver. sententia C. qñ. prouo non est necesse. l. 1. Hoc tamẽ fallit in causa matrimoniali. ut superius dictum est. & probat 35. q 9. c. loci. § qa ergo. In crimine falsi ut C de cri. fal. l. querelam, & vbi negatur iudicatũ, ut ff. q sñiæ sine appel. rescin. l. 1. in prin. Et cum dolo quis omisit exceptionẽ, quæ cõpetebat ex prima sñia vt inf. e. ti. c. iter monasteriũ. qd contrariaf. l. p allegatæ. 2. q. 6. c. ei qui. § diffinitiua. ver. sñia. C. qñ puo. non est necess. l. 1. Sed decr. intelligo. cum qs ex certa scientia & ex dolo obmisit exceptionẽ volens decipere aduersarium, ar. ff. ad Velley. l. si decipiendi. lex aũt loquitur, cũ ex ignorantia omittitur exceptio rei iudicatæ, vel ex certa scientia omittitur, sed ideo qs omisit, qa nõ poterat cã tũc tpis pbare, vñ omissio nõ piudicat. vt 2. q 7. c. plerique. Item fallit. ff. de iure iu. l. admonẽdi pp piuriũ prior sñia retractat. Itẽ fert sñia cõtra rẽ prius iudicatã, vt cũ p nouas defensiones minori vel ecclesię subuenitur sup. d in int. re. c. vl. & C. si sępius i inte. post. l. 2. Itẽ iudicati

non

nō debet dieb. feriatis, vt. ff. de arbitris
l. si de meis. §. arbitror. Quod intelligo in
ferijs solennibus ad honorem Dei inuē
tis. secus in his, quę facta vel statuta sunt
ob commoditates hominum, vt tempus
messium & vindemiarū, quando iudica
ri pōt de consensu partium, vt ff. de fe-
rijs. l. si feriatis. supra de ferijs. ca. vl. & ṗ-
tore cogente, ut ff. de arg. l. si feriatis. Et
de materia no. sup. de ferijs. §. vlt. Item
diffinitiua debet continere alterum ex
duobus, condemno, vel absoluo. vt C. de
sen. & inter. om. iu. l. pſes & 2. q. 6. c. ci q̄
§. diffinitiua, vel ęqpollēs, vt if. de verb.
sig. c. in his. & ff. de arbi. l. quid tñ, & ff. de
re. iu. l. in summa. Item sententia certam
quantitatem continere debet, si de certa
quātitate agatur; sed & si non cōtineat,
sufficit tñ certā cōtineri in aliqua par-
te actorū. ut C. de sen. quæ sine certa quā
ti. l. hęc sententia. Si aūt de incerta quā
titate agatur, puta de indēnitate ṗstan-
da valet sententia C. de sen. & interlnc.
om. iu. l. cum eorū & C. de sen. q̄ sine cer
8 ta quā. l. 2. inf. de fideius. c. peruenit. † Et
nota, ꝙ si plures iudices cognoscant si-
mul in vnā consonā sententiā cōuenire
debēt, vt. 6. q 4. c. si quis episcopus crimi
naliter accusatus. si aūt in concipiendo
sententiā dissonēt, serua qđ legitur. 6. q.
4. c. 1. 2. & 3. Sed si diuersas sententias
duo iudices tulerint, distingue. ut inf. co.
c. vult. Si verò tres iudices tulerint, di-
stingue, ut inf. cod. ca. vlt Si vero essent
tres iudices tunc valeret sententia duo-
rū contradicente tertio, secus si absente.
vt ff. de re iu. l. duo ex tribus. ff. de arbi.
l. in tres. Vbi de sumis agitur. & duo iu-
dices diuersas tulerint sentētias, i. vnus
cōdēnauerit in maiori summa, alius in
minori, tenet sententia in summa mino
ri. Nam vterque conuenire videtur in
summa minori. vt ff. de re iudic. l. inter
partes. ff. de arbit. l. diem §. si plures. Et
autem iudex peritus in iure, cum secun
dum iura iudicare debeat, vt superius
dictū est, vel saltē experiētiā causarum
hr̄e debet per vsum quotidianū. vt C. de
iudi. l. certi iuris est. In Auth. de iudi.
§ nos igit, coll. 6. ar. 2. q. 2. c. ulti. Duo. n.
ad iudicādum sunt necessaria potestas;
9 & sciētia, ut 20. di. §. 1. † Et hoc maxime
in causis matrimonialib. q̄ non sunt tra-
ctādæ p quoslibet, sed p iudices discre-
tos qui potestatem habeāt iudicandi, &
statuta canonū nō ignorāt, ut inf. de cō
sang. & affi. c. ex literis. Vbi autem prin-
ceps ex certa sciētia Imperito cōmittit,
delegatus iudicare pōt, quia princeps
omnia dedit quę iudicare iussit, vt ff. de
re iud l. quidā consulebat. Quæ āt ætas
requirat in iudice, habes sup. de offi. dele.
c. cum uicesimū. Et sic iā uidimus quot
sint species sententiæ, qualiter, qñ, & à
quo debeat iudicari. Restat uidere de ef
10 fectu † sententiæ. Et quidem uidimus
de effectu interlocutoriæ sup. eo. titulo,
§. species. Videamus de effectu diffiniti
uę. Effectus sententię, est cōfirmatio. ea.
n. quę iuxta ecclesiasticum more iustè
& rationabiliter fuerint diffinitiua, no-
stra quoque snīa roborentur, ut inf. eod.
ti. c. ea quę, si tñ roborari petatur, ut inf.
eo. ti. c. causam, in fi. Itē executio ut 2. q.
1. c. sicut 30. q. 9. c. omnibus modis. Quę
quidē circa executionē snīę debeāt ob-
seruari, plenè notaui, sup. de iud §. parti
bus aūt in iudicio cōstitutis. Item actio
ex re iudicata, q̄ qdem datur ei, pro quo
sententia lata est, ut C. de re. cre. & iur. l.
actori, & l. delato ff. ut re iud. l. miles, §.
vl. & alijs eius nomine, ut ff. de excep. rei
iudi. l. rei iudicatę, non autem ei, contra
quem lata est, ut ff. de except. rei iudi. l.
euidenter. Datur inquam actio aduersus
illum, cōtra quē lata est, & in hæredē ip-
sius, ut ff. eodem titulo. l. miles, §. ultim.
Reo autem absoluto, datur exceptio cō-
tra illū q̄ succubuit, & alios eius nomi-
ne uenientes, ut in prędicta. l. rei iudica-
tæ, secus si idem qui succubuit alterius
nomine agat, ut C. de admin. tut. l. cum
quędam ff. de rei uend. l. inter officium.
Sed reo absoluto nō tollitur actori actio
ipso iure ut ff. de condi. inde. l. Iulianus.
Quod est mirabile, quia fortius & pro-
prius deberet actio tolli propter rē iudi
catam, quā dari ex re iudicata, ff. de act.
& ob. l.

& ob.l.Arrianus. Sed forte hoc ideo est, quia lex nō potuit alio modo subuenire actori vincenti, nisi indulgendo actionem reo, aut potuit subuenire, & si ipso iure non extinguatur actio, uel tollatur hoc est per remedium exceptionis. Auctoritas verò rei iudicatæ est, ut ei steť, si non fuit appellatum, ut C.eod.titu.l.ad solutionem. aliquando tamen non statur propter subuenientem æquitatē, ut C.eo.ti.l.1.infra de purgat.vulga.c.significantibus, ff.de conditio. sine causa.l.2. ff.commodati, l.in commodato, inf. de frig.& malefi.impotentia coeundi, c.fraternitatis, ff. quando de pecu.act. est an. l.1. §.vlt. ff. de conditio. sine causa. l. si fullo, ff.de iureiur. l.admonendi. Itē est auctoritas rei iudicatæ, vt non rescindatur prætextu computationis vel calculi ut C eo.tit. l.2. nisi error calculi in sententia exprimatur, ut ff. quæ sententiæ sine
11 appell.rescin.l.1.† Itē non rescindiť res iudicata prætextu nouorum instrumentorum, ut infra eod.tit. c.inter monasterium, C.eo tit. sub specie. Hoc tamen fallit in sententiis latis aduersus fiscū, quæ infra triennium retractantur, C.de sen. aduer. fis. la. retract. l.una.li. 10. Item si gesta sunt translata in publicam formā, perpetuam obtineant firmitatem, ut C. eod.tit. l.ult. etiam sine testium præsentia confecta, ut C.de dona.l.in donationibus, quod verum est inter partes etiā in alio iudicio, ut C. de liber.cau.l.iube-
12 mus. Subleuatur uel releuatur † sententia remedio appellationis infra decendium, ut 2.quæst.6. ca.biduum, ff.de uerbo.signific.l.si qua pœna, ff. ad Turpil l.1.§.ult. Vel per supplicationem faciendam eisdem, a quibus appellare nō licet, ut C. quæ senten.præfe.l.vna,& hoc infra 10. dies, ut C. quando libel.princ. da. auth. quæ supplicatio. in Authen. vt spon.largi. §.& aliud, vel in pr.infra bieñium, ut C.quæ sen.præfe. per in integr. rest.ut sup.de in integr.rest. c.auditis, c. tū ex literis,& c.sciscitata, ff. de mino.l. in causæ.§.ult.& l.perfect. Per querelam falsi, ut C.ad le.Cor.de fal. l. querelam, ff.de re iudi.l.diuus, & C.si ex fal.instru l.1.& ult. In summa notandum est, ꝙ secūdū plures in causa surreptionis, hoc est cum quis dicitur per surreptionē ascendisse ad apicem dignitatis, quod eē non debet, ut sup.de elec. c. cū dilectus filius arch. mornen. ꝓceditur ad sñiam contra absentem lite non contest. ut infra eod.tit. c.cum olim, supra de dolo & contu. c.cum olim, ut sic casus iste sit unus de casibus specialibus, quos ponit decre.illa sup.ut lite nō conte. c qm fre-
13 quenter, §. sunt & alij. † Item iudex in sñia omnia, q̄ ipsum mouent, exprimere non debet, ut infra eo.ti. c.sicut nobis. Itē cæteri iudices iudicare tenētur in casibus similibus; sicut Summus Pontifex iudicat, nisi forte cā necessitatis & vtilitatis inspecta dispensatiuè duxerint aliquid statuendū, ut inf. eo. tit. c.in causis.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio quid sit.*
2 *Appellatio quare sit inducta.*
3 *Appellare quis possit.*
4 *Appellatio à quo & ad, quem debeat fieri.*
5 *Appellari an debeat à delegato ad delegantem.*
6 *Appellatur à diffinitiua non ab interlocutoria. & quando ab interlocutoria appelletur.*
7 *Iudex litigatori conuitiari non debet.*
8 *Executio in leuioribus maleficijs retardatur propter appellationem ob grauiora facinora.*
9 *Appellatio locum non habet in disciplinis & correctionibus, & quando.*
10 *Appellari an possit à momētanea possessiōe.*
11 *Appellatio non habet locum causa decimarum.*
12 *Libellus appellationis qualiter concipiatur*
13 *Forma dimissoriarum seu apostolorum.*
14 *Appellatur infra decendiū à recitatione sententiæ.*
15 *Appellatur bis à diffinitiua, non tertiò, petit tamen restitutio in integrum contra res bis iudicatas.*
16 *Appellare à quibus non liceat.*

Ad

De Appellationibus. Rub.

DICTVM est supra de his quæ in iudiciis fiunt, & tandem de sententijs; Nunc autem tractatur hic de quibusdam remedijs, per quæ litigatores solitum est releuari, videlicet de appellationibus, recusationibus, & relationibus. Videamus igitur quid sit appellatio. Quare inducta sit. Quis possit appellare. A quo. Ad quem. Quando. Qualiter. Quotiens inf. q̃ tps. A cuius snia nõ possit appellari. Infra q̃ tpa valet exerceri. Item ex quibus causis iudex possit recusari. Itẽ qualiter & qñ relatio sit facienda. Ap-
1 pellatio † est per inuocationem maioris iudicis prætextu iniquitatis primæ sententiæ recisionis imploratio, ut ff. de mino. l. præfecti. Sed hæc diffinitio legalis est, quia s̃m leges gñaliter non appellat nisi a snia, ut not. sup. tit. prox. §. species. Sed secundum canones aliter appellatio diffinitur. Appellatio est à minore ad maiorem iudicem prouocatio, ut 2. q. 6. ca. omnis oppressus & c. sequentibus, & maxime in c. placuit, nam secundũ canones ẽt extra iudiciũ appellat, & tũc passim. i. sine assignatione grauaminis permittitur appellare, ut inf. eo. ti. c. cum sit romana, §. si uerò secus cũ in iudicio appellatur, ut eo. ti. c. ut debitus honor. In-
2 ducta † est appellatio secũdũ leges, ut iniquitas & imperitia iudicãtiũ corrigat. licet nonnunq̃ bene latas snias superior in peius reformet. neq; n. utiq; in melius pnũciat, qui nouissimus snias est laturus, ut ff. eo. ti. l. 1. Resp. 1. Sed secũdũ canones ẽt ad hoc inducta est appellatio ut liceat appellatori uitiatam cãm appellationis remedio subleuare, ut 2. q. 6. c. 1. Et ad aliud, ut oẽs oppressi releuent, ut 2. q. 6. c. ad Romanam. il 2. Appellare p̃t oĩs † is
3 cuius interest, siue cõtra eum lata sit snia vt 2. q. 6. ca. iõ. siue cõtra aliũ, sua tñ intersit, ut 2. q. 7. c. nõ solẽt sup ti. prox. e. cũ super, ff. e. ti. l. tutor, & l. ab executore, §. alio. Item p̃t qs appellare pp quale quale præiudiciũ, ut in decre. præalle. cũ super & ff. eo. ti. l. a snia. Item etsi non intersit alicuius ex causa pecuniaria, potest tamen pro alio appellare humanitatis causa, ut ff. eo. ti. l. non tantum & ff. quando ap. sit. l. 2. § ulti. Item potest quis pro alio damnato ẽt sine mandato appellare, dummodo damnatus mox ratũ hẽat, hoc est inf. decẽdiũ, ut 2. q. 6. c. non solent ff. de ap. recipi. l. 1. ff. rem ra. ha. l. 1. Appel-
4 lari potest † & debet a minori iudice ad maiorem, ut 2. q. 6. ult. c. anteriorum, §. illo uidelicet, & §. illud ẽt, & c. placuit. Si quis appellauerit ad minorẽ iudicem, error ei nocebit. Nã sentẽtia transibit in rẽ judicatam. Sed si ad parem vel minorẽ alium tamen pro alio, error non nocet, nihilominus tamen poterit appellans prosequi appellationem apud illum, ad quem debuit appellare, ut ff. de app. l. 1. §. si quis, & §. si uero. Quibus autẽ omissis appellatio facta ad Papam ualet ut 2. q. 6. c. si quis putauerit, infra eod. titu. ca. duobus & c. solicitudinem. ipse enim est ordinarius omnium, ut inf. de priui. c. antiqua. Secundum leges si appellatio fiat ad principem omissis medijs; princeps remit-

remittit ad eũ, ad quẽ debuit appellari. vt ff. eo. ti. l. Imperatores. † A delegato aũt appellandũ est ad delegantẽ, dũ modo delegans in delegando aliquid sibi de iurisdictione reseruet, vt sup. de offi. del. c. super qõnum. C. qui pro sua iuris. l. vna, in fi. Sed obstat. ff. quis & a quo. l. 1. in fi. Ad quam sic respõdeo. lex illa loquitur in ordinario delegante, ad quem nõ appellatur, sed appellatur ad eum qui ordinariũ dedit. Aliud in delegato delegante. Et est ratio, maior. n. & dignor est iurisdictio delegata, q̃ ordinaria, vt sup. de offic. de'e. c. significasti & c. sanè. Sed hęc ratio, & si colorem debeat, nõ tñ mihi placet. Vnde dic. ꝙ ibi dicit. non est appellandũ ad secundò delegantem. subaudi tm̃. Vel dic ꝙ appellabitur ad primo delegantẽ, sed ille remittet ad eum qui secundo delegauit, vt ff. de appel. l. 1 §. si quis. Vel loquitur qñ is qui secundo delegauit, nihil sibi retinuit de iurisdictione, ut in præalle. c. super qõnũ. & de hac materia plenius no. sup de offi. vica. circa princ Appella-

6 tur † a diffinitiua, non ab interlocutoria, secũdum leges, nisi in casibus, ff qui satisda. co. l arbitrio, & ff. a quibus ap. non sit. l. vlti. & in alijs casibus, quos no. supra ti. proxi. §. interlocutoria. Appellatur à grauamine illato in iudicio, vt. inf. eo. tit. c. cum cessante. Extra iudiciũ, sed tũc erit potius ad causam prouocatio, vt inf. eo. titu. c. cum sit romana. Itẽ & ab iniuria iudicis, vt C. eo ti. l. si quis prouocatione. Quod duobus modis põt intelligi, vno modo sic, ut cũ iudex litigatorẽ protrahit, vel conuiciatur ei-

7 dem, † sicut enim litigator iudici conuiciari non debet, sic econuerso, end. titu. l. illud, & C. eodem titu. l. & in maioribus. ff de iniur. l. iudici. licet qualisqua lis iniuria per appellationẽ iudici fieri videatur, vt C. de sum. tri. & fide catho. l. 3. & C. qũ prouoca. non est ne. l. vlti. in fi. Alio modo sic cum iudex post sentẽtiam in exequẽdo excedit, vel quia. inf. quadrimestre tps exequitur. Sic & ab executore appellatur, cũ modũ in exequando excedit, id est cũ mandati fines excedit, vt sup. de offi. dele. c. sup qõnũ. §. nos aũt. & §. porro. & sic intelligo. 2. q. 6. c. ei qui, §. diffinitiua. in ver. ab executorẽ, & C. quorũ ap. l. ab executione. Item põt appellari a tota sententia & a certo capitulo ipsius, si diuersa capitula contineantur in ipsa, nec rescinduntur alia capitula, super quibus non appellatur, nisi essent connexa, vt ff. de mino. l.

8 ẽt. † Si vero damnatus ex pluribus facinoribus ob grauiora appellet, differtur executio in leuioribus, si aũt ob leuiora, tunc non differtur executio in grauioribus, vt 2. q. 6. c post appellationẽ. §. si quis ex plurib. & ff. nihil innoua. ap. pen. l. 1. §. ult. Itẽ appellatur a mala consultatione vel minus plena, vt 2. q. 6. c. biduũ, in fi. ff qñ ap. sit. l. 1. in prin. & l. vlt. Itẽ ne fiat aliquid nisi canonicè, vt de ele. cum nobis olim. Contingit aũt aliqñ, ꝙ ab eadẽ sententia vtraq; pars appellat respectu diuersorum capitulorũ, ut inf. e. c significauerũt, inf. de testa. c. Raynucius, & c. Raynaldus. Appellari aũt non põt, ne id fiat quod perpetuo edicto fieri mandatur, vel cum res dilationem nõ recipit, vt ff de app. reci. vel non l. sciendum, & in alijs contractibus quos habes 2. q. 6. c. ei qui. §. diffinitiua, in ver. sunt ẽt. C. quorum ap. non rec. In

9 disciplinis † & correctionibus regulariũ nõ habet locũ appellatio, vt inf. eo. tit. c. ad nostrã c. reprehẽsibilis & ca. speciali. Vnde in his remota appellatione procedebatur ẽt secundũ vetera iura, vt inf. ne cleri. vel mona. ca. relatã. Hoc tñ intelligo cũ modus correctionis modũ pacti non excedit, vt 33. quæst. 4. c. qui peccat, in fi. alias secus, quia nimiæ asperitati increpatio nec correctionem nec salutem recipit, vt 45. distin. c. cum bea-

10 tus. † Item in momentanea possessione non appellatur, quia sententia lata in ea interlocutoria est secundum quosdam. Ego autem dico eã diffinitiuã, & tñ non appellatur ab ea secundum leges alia ratione, s. quia de proprietate eiusdem rei plenius & principalius iudicium

cium expectatur, vt C. si de mo. pot. fue rit ap. l. vna. Secundũ canones tñ appel-
8 laſ, vt sup. de testi. c. significauerũt. † Itẽ in cã decimarũ non habet locũ appella tio ẽt secũdũ vetera iura, ut inf. d deci. c. tua. in fi. Nã decimæ sunt tributa, vt 16. q. 1. c. decimæ. & in tributis nõ appellaſ. vt 2. q. 6. ca. quotiens. Vel põt dici, ꝙ in causa decimarum appellatur. Nec ob. il la decre. tua, nam ibi forte remota fuit appellatio specialiter in rescripto. Item nõ obstat, ꝙ dixi decimas fore tributa; quia si verè essent tributa, locum in eis præscriptio non haberet, vt 16. q. 3. c. di lectio. §. potest. in vers. ad hæc in verbo porro, & C. de præscrip. 30. ann. l. cõpe- tit. Quod falsum est, vt no. sup. de ꝓscri. c. de quarta. Item si verè tributa essent nõ haberet locum in eis cõpensatio, vt C. de compen. l. in ea. In decimis uerò post interuenire amicabilis composi- tio, vt inf. de cõfir. vti. vel inuti. c. venera bilis. inf. d decimis. ca. ex multiplici. ca. suggestũ. & c. dilecti. sup. de transac. c. sta tuimus. Fiet aũt appellatio apud acta, viua voce, vt sit quis dicat appello. si ve rò non apud acta quis appellet, libellus appellationis est offerendus ei a quo ap pellatur, si eius copia habetur, alioquin ei ad quẽ appellatur vt 2. q. 6. c. biduum. in versi. si quis ipsius. ff. eo. ti. l. 1. & 2. C. eod. tit. l. litigatoribus. & l. eos. ff. qñ ap. sit. l. 1. §. dies, & §. si quis. Qualiter au-
12 tẽ † concipiatur libellus appellationis, habes 2. q. 6. c. post appellationẽ. §. for- ma. Porrecto autẽ libello iudici a quo appellatur, si quidẽ receperit, bene est, Et tunc ipse iudex debet dare apostolos, i. literas dimissorias. inf. 30. dies. ẽt non petent appellatore. sed & appellator cũ instantia petere debet, vt 2. q. 6. c. post appellationem, ff. de li. dimis. l. 1. Quod si nõ fecerit, imputatur ei, licet & iudex male fecerit non dando vt 2. q. 6. c. post appellationem. & C. eo. tit. l. iudicibus.
13 Forma † uero dimissoriarum seu apo stolorũ habetur in prædicto. c. post ap- pellationẽ. §. forma, & ff. de libe. dimis. l. 1. Olim appellabatur, inf. biduũ in ꝓ pria causa, vel triduũ in cã aliena. Cur- rebat aũt hoc tps a die latæ sententiæ siue sub conditione lata esset, siue pure q̃uis sub conditione fieri non deberet.
14 † Hodie verò appellatur, inf. decendiũ à recitatione sententiæ, & hoc tps vtile est, qa nõ cedit nisi a die scientiæ, & nisi iudex copiam sui fecerit in publico, vt 2. q. 6. c. biduum, & ff. qñ ap. sit l. 1. §. bi- duũ, & §. dies. Vnde si pronunciatum sit contra absentem non per contumaciã, non currit decẽdium ignoranti, nisi per ꝓcuratorem defensus fuerit. quia si pro curator nõ appellauerit, difficile est, vt hic audiatur. C quõ & qñ iu. l. ab eod. & ff. qñ ap. sit l. 1. §. vl. & 2. q. 6. c. biduum.
15 & §. si aduersus. Appellatur autem † bis à diffinitiua, non tertio. C ne in vna ea dem causa tertiò prouo. l. vna 2. q. 6 ca. si quis in quacunq; inf. eod. tit. c. sua. Sed quamuis tertiò non appelletur, petitur eñ in integrum restitutio contra res bis iudicatas, vt ff. de mino. l. minor aũt in gratus. Item admittitur supplicatio, vt in l. si quis in quacunq; lite, & sic intelli gi põt sup. tit. prox. c. cum causa. Nec ob. 2. q 6. c. quotiens, & c. omnis oppressus. Quod enim ibi dicit totiens appellari posse, quoties opus est; expone quo- ties, id est bis, vt ff. de leg. 3. l. fideicom- missa. §. si quis decẽ. Vel expone donec superior inuenitur, & hoc locum habet cum appellatur ab ordinario. Vel illud in diuisis grauaminibus illatis circa dif finitiuã. Item non ob. 31. q. 2. c. Lotha- rius. ibi. n. ter appellauit Theberga. i. vo ce appellationis ter emisit, semel tñ ap- pellando; vt inf. eo. tit. c. bonæ. Et quod dixi in diffinitiua, idem puto in interlo
16 cutoria. A papa † vel principe non ap- pellatur. cũ ipse sit qui prouocetur. pa- pa. n. de alijs sententijs iudicat, nemo de suis, ut 9. q. 3. c. cũcta. Itẽ à senatu nõ appellaſ, vt ff. à qui app. nõ licet. l. 1. Itẽ nõ appellatur a sententia ꝓfecti prætò- rio, vt C. de sentẽ. præf. l. illa. Itẽ ab arbi tro nõ appellaſ, quia nullã habet iurisdi ctionẽ, & cùm ipso iure non teneat sen tentia ipsius, sed ei stetur metu pœnæ; & quod

quod non tenet, rescindi non pōt, quia nec gradus rumpitur, qui nullus est, ut ff. de rupt. ininsto uel irrita testa. l. nā & sub condōne & iō a sniā arbitri non appellatur, ut C. de arb. l. 1. Qd verū est in arbitro cōpromissario. secus est in arbitris iuris, de quib. legit. 11. q. 1. c peruenit, C. de iu. l. ult. sup. de off. deleg. c. suspicionis. inf. eo. tit. c. cū speciali. Est tn̄ quædā species appellandi ab arbitro. i. arbitriū rescindi, ut cum litigator, qui suspectū habet arbitrum, protestatur ne procedat, ille nihilominus pronunciat, ut ff. de arb. l. non distinguemus, §. cum quidem, & simile, C. de his qui per me. iudi. no. ap. l. 2. Statur ergo sniæ arbitrorum, vt dictum est, metu pœnæ. Sed si arbiter per sortes pronunciauit, datur contra sniam exceptio, ut C. de arbi. l. arbitrorum, & ff. eod. tit. l. ita demum. Arbitrorum autem sententiæ, si inique fuerint, corriguntur, ut ff. pro socio. l. societatē, ff. de operis libe. l. si libertus, sup. de iureiuran. c Quintauallis. & c. venientes. Item si ex consensu partium iudex detur, poterit appellari ab eo, ut ff. eod. tit. l. consensu. Nec obst. 2. q. 6. c. a iudicib. nam ibi loquitur de arbitris, non de iudicibus. Item ab executore appellari nō pōt, nisi modum excedat, ut dixi sup. eo. tit. §. appellatur à diffinitiua. In quibus autem casibus non appelletur, solet quibusdam versibus notari. Appellari vetant scelus, excellentia, pacta. Contemptus partis, sed & interdictio facta. Arbitrium, res quæ perit, est, si longius acta. Scelus, quia in notorio delicto non appellatur, ut inf. e ti c cū sit romana. §. pterea, & c. consuluit. Excellentia iudicis vetat appellari, quia a Papa vel principe, a senatu, vel præfecto prætorio non appellatur; vt superius dictū est Pacta, si paciscant partes ne appellent, nō poterit appellari vt ff a quib. ap. non licet l. 1. Cōtemptus partis, quia cōtumax nōn auditus appellans ut 24. q. 3. ca. de illicita. nisi veniat iudice adhuc sedente pro tribunali. ut ff. de in integ resti. l. vl. vel nisi esset cōtumax in exhibendo. vt ff. e. tit. l. creditor. §. iussus. Sed & interdicto facta. qui inhibetur appellatio, a Papa appellari non potest etiā à diffinitiua, nisi cā probabilis assignetur, Citra diffinitiuam aūt appellari non pt coram eodem, a quo appellatur, nisi expressa causa probabili & probata Arbitrium, quia ab arbitro nō appellatur, vt superius dictū est Res quæ perit, est, si longius acta quia si res ex dilatione periat detrimentū, nō appellat vt 2. q. 6. c. ei qui §. à diffinitiua. in verbo ab executore. ff. de ap-

17 pel. reci. l. vl. Ad † prosequendū appellationē indulget annus a iure, & ex iusta cā bienniū. ut inf. eo. tit c. cū sit romana. Sed si per impotentiam partis omissa sit psecutio, nullū appellanti præiudiciū generatur, ut inf. eo. tit. cap. ex ratione si verò per iudicem steterit, ipso iure tps appellationis non currit. ut in Auth. vt sponsa. lar. §. hoc quoq; colla. 9. in Auth. de appella. §. sancimus. colla. 8. 2. q. 6. c. anteriorum, §. sed lis, C. de temp. appel. auth. sed lis. Sed si dolo aduersarii circunuentus appellator appellationē suam non fuerit prosecutus, præiudicat ei; quia post tempus non admittitur ad prosequendum, sed aget aduersus dolū ad interesse, ut ff. de dolo, l. arbitrio, §. dolo cuius. Sed si soluendo non fuerit, restituetur appellans ad prosequendū, ff. de eo. per quem fac. est. l. ex hoc edicto. Infra tempus pdictum licet appellatori prosequi secundum se, communiterue, idest solus, vel cum aduersario. Tpe autem indulto transacto lite non completa, rata manet snia, ut 2. q. 6. c. si quis appellat. C. e. tit. auth. ei qui appellat. & in Auth. de his qui ingre. ad ap. §. sancimus. coll. 5. Appellatore aūt cessante, cū unus mēsis supeest ex biennio, licet uictori ingredi, ut quæratur reus, quo siue inuento, siue nō, suas afferat allegationes; vel ut confirmetur, vel ut rescindatur snia omni casu absentem in expensis condemnando. neutro occurrēte snia firma manet ut in auth. palle gata, & sic intellegi potest, infra eodem titu. c. oblatæ. Vel erit in arbitrio superio-

ris, an appellans nimium prçcurret, vel non. Et nota ꝙ tempora prædicta locum habent, nisi iudex à quo fuerit appellatũ, tp̄s recisius moderetur, ut infra eo.ti.c.cum sit romana. In casu uerò cũ de matrimonio spirituali agitur, pōt is ad quē fuerit appellatum, tp̄s recisius moderari, ut inf.eo.ti.c oblatæ, in fi. Et idem puto in matrimonio carnali. nā in utroq; periculum est in mora, ut sup. ut li. non conte. c. qm̄ frequenter, & sic secundum præmissa patet, ꝙ terminus appellationis, qui a iure præfigitur, prçuenitur ab appellatore, qui quandocũque, infra annum prosequi pōt, vt dictũ est. Pōt præueniri & ab appellato, sed non nimium, ut dictũ est. Et si quæratur quæ sit diuersitatis ratio. Duplicem rationem assigno, terminus legis prolixior est, & iō præuenitur; term nus aũt hois breuis, nam iudex restringere potest, ut in decre. oblatæ, seu moderari terminum legis, vt in decre. cũ sit romana. uerbum aũt moderandi, ad restringendũ se habet, ut infra de uerb. sign. c. ult. & propterea terminus hominis nō præuenitur. Vel alias homo est magis dedignantis naturæ, quàm lex. & ideo terminus hominis non præuenitur, terminus legis sic, argu. ad hoc, ff. de arbi. l. si cũ
18 dies, §. ult. & l. Celsus. Si quæras † quæ sit pœna nō prosequentis appellationē interpositã circa diffinitiuã, distinguo sic, Aut appellat actor, aut reus, ante li. contest. aut post. Itē aut prosequit̃ appellator & non appellatus, aut appellatus & nō appellator, aut uterq. aut neuter. Si actor appellat ante li. contest. & nō prosequatur, prosequente appellato appellator cōdēnat̃ ad expēsas, ut inf. eod. tit. c. reprehensibilis. §. 1. Si uerò actor qui appellauit, prosequatur, reo non prosequēte procedituṛ in reũ, tanquã in contumacē, ut inf. eo. tit. c. sæpe contingit, scd̄m formã illius decret. ut sup. ut li. non conte. c. qm̄ frequenter. Si vterque prosequatur, lis suo marte ꝓcedat. Si neuter, primus iudex libere sua iurisdōne utatur, ut in decr. reprehē sibilis in prin. Sed si post li. conte. actor appellet, & non prosequatur prosequente appellato, actor iterum est citandus, vt C. quõ & qñ iudex. auth. qui semel. si non uenerit proceditur in principali, si liquere poterit, ut C. de iudi. l. properandum, §. sin autem ex gestis, uel saltē fiet absolutio ab obseruatione iudicij cum condemnatione expensarum, ut in ea. l. §. & si quidem. Sed si prosequatur actor non prosequente reo appellato, proceditur in principali, si liquere potest, ut 3. quæstio. 9. c. decernimus, & in præal. l. properandum, §. sin autē affuerit reus, si nō possit liquere, fiet missio in possessionem irrecuperabilē, ut C. quõ & qñ iudex. l. consentaneum. Sed si uterq; prosequatur, uel neuter, repete quod dictũ est in membris eisdem. Et eadem locũ habent appellante reo quæ dixi cum appellat actor. Recusatur iudex multis ex
19 causis. † Sed de multis aliquas prosequamur, ut si iudex suffraganeus multorum litigatorũ. alteri. n. meritò est tũc suspectus, ut sup. ut li. non conte. c. accedens, il 1. Itē si sit dn̄s litigatoris, ut sup. de offi. deleg c. insinuante, & c. causam quæ. Item si iudex est de terra litigatoris, ut sup. ut li. non contest. c. accedens, il 2. Item si a iudice appellatum sit, pendente appellatione etiam in aliis causis est suspectus, ut infra eo. tit. c. ad hęc. & c. proposuit. Item si iudex habet familiaritatem cum litigatore, ut 3. q. 5. cap. accusatore, ũt sup. de offi. dele. c. insinua-
20 te. † Qui aũt sunt familiares, legitur, ff. de fur. l. si libertus, ff. de pœ. l. respiciendum, §. furta domestica, C. de quęst. l. placuit pridem, ff. ad Sylla. Se. Con. l. 1. §. sin autem, ff. de ædil. edict. l. ædiles, §. familiæ, & C. de his qui ad ec. con. l. ult. §. & hoc quidem, ff. de uerbo. signi. l. pronunciatio § familiæ. Item si est affinis, ut 3. q. 9. c. absens, & ff. de iniu. l. lex Cornelia. Item si litigator sit comes iudicis, ut ff de offi. præsi. l. senatus censuit. Item si iudex aliqua consanguinitate coniungat̃ litigatori, ut inf. eo. tit. ca. postremò. Item si est concanonicus, ut supra de offic.

offi. deleg.cum.R. canonicus Ianuensis. Item si iudex habet cõsimilem causam. vt sup.de iud.c.causam, & arg.ff. de excu.tu. l. propter litẽ. Item propter domi nũ omnes de eius familia recusantur. C.
21 si quacunq, prædit⁹ po.l. vnica. † Istæ & consimiles causæ repellunt iudicẽ a iudicio, sed non testem a testimonio licèt enim qualibet consanguinitas repellat iudicem, non tñ testẽ, vt inf e. titu. c. postremò. 4. q 3. ca. si test s. Item in criminali, in ver.itẽ lege Iulia. Hoc ideo. quia facilius habentur iudices, q̃ testes. & propter hoc repellitur quis a iudicio ex defectu test ũ, vt sup.de testib.ca. dile
22 cto. † potest autem recusari iudex verbo vel libello. Et erit forma recusationis hæc. quia periculosa res est, & tristissimos solet habere euentus, corã suspecto iudice litigare, recuso te. Vel sic, quia suspecti vel inimici iudices esse non debent, & quodammodo naturale est suspectorum iudiciũ insidias declinare, & inimicorũ velle refugere, ideo te recu-
23 so. † Allegabitur causa suspicionis coram iudice. quæ si sufficiens visa fuerit, probabitur coram arbit. vt inf.eo.titu.c. secundo requiris, & cap. cũ speciali.sup. de offi.delega.ca. suspicionis. Nec ob. 3. quæst. 5. c.quia suspecti. ibi enim nec admissa fuit recusatio, & ideo nec probatio exacta. Secundum vtrunq; ius scilicet canonicum & ciuile potest recusari delegatur, ut inf.eo tit. c. postremo, supra de offi.deleg. c. suspicionis, & cap. insinuatione, & idem secundum leges. vt C.de iud.l. cũ specialis, & l. apertissimi. Ordinarius aũt recusa͞t secũdũ canones, vt 3.q.5.c.suspecti.sup. de fo. cõp. si quis clericus, & c.licet. 2.q. 6. c. placuit. 11.q. 1. c.peruenit. Et idẽ secũdũ leges, & secũdũ d.Mar.p l.nemo.C.de iurisd.om. iudi sumpto argu. a contrario sensu. ibi.n.sic dicitur, nemo post li.contes ordinariæ iurisdictionis declinet examẽ. ergo.ante lit.conte. declinet. Et ad idem inducebat auth.& cõsequẽter. C. de senten.& interlo.om.iudi. Sed dñs Io. B. cõtra, non enim ordinarius recusatur secundum leges, sed si suspectus fuerit, adijcẽdus est ei episcopus loci, vt C. de iud.auth.si vero contingit, & respõdent ad legem illam nemo, sic dicit ipse, domine Mar. si vis.sumere argm̃ a contrario sensu legis ill nemo. sume a contrario sensu legis totius sic. nemo post litẽ conte. ordinariæ iurisdictione declinet examen, ergo ante lit.contest. non ordinariæ iurisdictiones non declinet examen. & sic delegatur non ordinarius recusatur secundum leges. Auth. verò, & consequẽter, intelligebant in delegato. Sed quod dixi, delegatum posse recusari, verum est non petitũ, petitus.n. recusari nõ põt ab eo qui petijt, vt 3 q.3. ca. induciæ offeraẽ.C. vt lit. conte. auth.offeratur. supra de offic. deleg. c cum olim magister.nisi noua ex causa, vt sup đ off. deleg c. insinuante. & arg ff.de arbi.l.li
24 cèt. † Sed quæritur de tpe recusandi. Et dicit Ioã. teutonicus, ꝙ generaliter recusatio fieri habet.inf.20.dies vt dicit auth.offeratur. & alia auth. & consequẽter; & qm̃ isti dies cedunt, & post lapsum eorum non est locus recusationi, ideo prouidit lex, ꝙ si copia iudicis recusandi haberi non potest, recusatio coram prẹside proponatur vt C. de iudic. l. apertissimi. T. dicit ꝙ recusatio fieri põt qñcumq;, dummodo ante lit. cõtest. cũ sit dilatoria exceptio, vt sup. titu. pro xi. c. inter monasterium. nisi terminus præfixus esset a iudice ad omnes dilatorias proponẽdas, vt sup.de excep c.pastoralis. Sed de hoc plenus dicit no. sup. de
25 dilati. §. sunt & aliæ. Effectus † autem recusationis est, vt si probata fuerit suspicio, iudex ordinarius recusatus committat negotiũ principale, vt sup.de foro comp.c. si quis clericus.inf.eo.ti.c.ad hæc & c.cũ a te.11 q.1.c.peruenit.2 q.6. c.placuit. C. de iudi.l.cũ spãli.& l apertissimi. hoc.n. competit iure ordinariæ potestatis. Si sit delegatus, dixit. T. ꝙ cũ per recusationẽ probata suspicione desinat esse iudex & iurisdictionẽ non habere, supersedebit causæ cgnitioni, & committere non põt iurisdictionem

T 2 quam

quam non habet; quod. n. quis non habet, generaliter alteri dare non pôt, ut 1. q. 1. c. gratia. & 1. q. 7. c. Daibertum, & nemo inuitus cogitur ad arbitrû ire. ut ff. de arbit. l. 3. §. 1. quamuis iudiciû sed datur in inuitum, ut ff. de uerb. obl. l. inter stipulantem. decr. autem illam, infra secundò requiris. intellexit in delegato. Illam autem, cum speciali, & alias quæ dicunt recusatum posse committere negotiû principale, dixit in ordinario locum habere, puto tamen ꝙ tam ordinarius quàm delegatus probata causa suspitionis possit committere negotium de recusatoris assensu, uel ad superiorē trasferre ut inf eo ti. c. cum speciali Nec ob. decre. illa, secundò requiris, in eo qđ dicit supersedere tenetur. Nam uerum est, ꝙ supersedebit iudex post probatā suspicionem, s. ut non cognoscat, non autem ut non committat causam. Nā & in delegato loquuntur leges, quæ dicūt expressè iudicem recusatû committere posse. C. de iud. l. apertissimi & l. cum speciali, quas leges Tacr. correctas esse dicebat, cùm aliter ad eas rñdere non posset. Ad decre. autem illam ad hæc, cum à te, quę dicit aut si alterutra partiū te suspectum habuerit, te insistente iudicem eligant, qui propositā inter eos dirimere ualeat quæstionem, respōdebāt quæstionem s. susp. tionis; ego aūt dico principalem. Nec ob. huic nostræ opinioni. supra de foro cōp. c. licet, ubi dicit̄ probata causa recusationis ad te uel ad nos pro iustitia recurratur, sicut superius est expressum. Nā intelligo. s. per appellationem, si recusatus in causa procedat.

26 † Dubitari autem cōsueuit, an iudex suspectus & recusabilis possit præuenire recusationē & causam alteri delegare. Et uidetur quod non. Nam inefficax est iurisdictio penes eum. pôt enim per exceptionē elidi, & nihil interest utrū aliquid sit ipso iure inefficax, an per exceptionē, ut ff. de reg. iur. l. nihil interest. ff. quibus ex causis in pos. l. Fulcinios. §. si in diē. ff. de dolo. l. eleganter. §. seruus pactionis. Si igitur inefficax est iurisdictio in delegante, inefficax est & iñ delegato, qui pro nō suo imperio agit, sed partibus fungitur delegantis. ff. de iuris. om iud. l. si prætor. de offi. eius cui mā. est iuris. l. 1 § qui mādata. Item pars iurisditionis est delegare, ut ff. de iurisd. om. iud. l. 3. in fi. cū ergo alias partes iurisdictionis aggredi non pôt delegatus obstante sibi exceptione recusationis opponēda in personā ipsius, & illud aggredi non pôt. In delegationibus enim consideratur, an delegatus cognoscere possit, ut ita demū ualeat delegatio facta ab ipso, ut C. qui pro sua iurisd. l. 1. Et iō si proconsul antequam ingrediatur prouinciam sibi decretam, causam delegei, q a cognoscere nō posset, nec delegatus ab ipso pôt, sed demū ingrediente legato efficax efficitur delegati iurisdictio ut ff. de offi proc. l. obseruare. §. ulti. Itē iudex non debuit preuenire diligentiā recusari uolētis. arg. infra eo. tit. ca. sępe cōtingit, & c. oblatæ. il 1. de cōfir. uti. uel
27 inuti. ca. bonæ. † Sed contra caus. e suspitionales personas iudiciū afficiunt, non iurisdictionē, & ideo contra successorē, idest contra delegatū non competit exceptio. ff. de diuer. & tempo. præscrip. l. an uitium. Nam personales exceptiones psonas nō egrediuntur, ut ff de except. l. exceptiones unde mutatione personarum tantū abolentur, ut 2. q 1. c. primis. 1. q. 1. c. cito. sup. de filijs presby. c. ex transmissa. ff uti. possi. l. si duo. §. non uideor. et secundū hoc intelligūtur decreta. illæ de p̄script ca. de quarta. infra de iurep. c. cura Solutio, puto iudicem suspectū ante recusationem cōmittere posse, & cōmissio ualet quod in ordinario indubitatū est, ut ff. de iuris. om. iud. l. prætor, idem puto in delegato. Et not. ꝙ secūdū uetera iura arbitri eligendi sunt à partibus, qui cognoscant de principali, ut sup. de fo com. c. si quis clericus. inf c. in c. ad hæc, & c. cū à te. Et hoc fiebat insistēte iudice recusato, ut in ii. lo c. & hęc cogente inf. triduum, ut C. de iudi. l. ult.

28 † Hodie eligitur arbiter, qui cognoscat de causa suspicionis vt inf. eod, titu. c. cū

speciali,

ſpeciali, in prin. Sed principale negotiũ nõ cõmittetur, niſi de recuſatoris aſſenſu. q ſi non conſentiat recuſator, ad ſuperiorem tranſmittet negotium recuſatus, ut infra eo. c. cum ſpecialis in fi. 1. R.
29 Et notabis, † q licet iudex recuſatus iuriſdictionem retineat, & cogere poſſit arbitros eligere, ut dictum eſt, & tertium ſi duo diſcordant, ut ſup. de offi. de leg. c. ſuſpicionis, & cauſam cõmittere, vel ad ſuperiorem transferre. ſecus tñ eſt in iudice, à quo fuerit appellatum. Nã appellans eximitur à iuriſdictione eius à quo appellat, ſi iudex fuerit delegatus, ut infra eo. tit. c. directè. Si autem fuerit ordinatus, eximitur appellans quo ad cauſam in qua appellat; in aliis non eximitur. ſed pendente cauſa poterit ordinariũ recuſare, ut infra eod. tit. c. propoſuit. & c. ad hoc eo, ſuper quo appellatum eſt, prætermiſſio, ut infra eod. titu. c. teneamur. Hoc tñ fallit in delinquẽte notoriè, ut infra eo. tit. c. cum ſit, in fi. & cap. cõſuluit.
30 Relatio † fit tribus de cauſis. Aut ei iudex refert de iure cõſulens, quia in iure dubitat. Aut quia pronunciare euitat, & ideo refert ut ſe exoneret. Aut ei conſulit ſuper facto. Primus modus approbatur, ſecũdus & tertius reprobantur, ut probantur hæc, ff. de iudi. l. cũ quẽ. §. iudicibus, & § de facto & in Auth. de iudi. § ult. in Auth. ut iudices nõ expectent ſacras iuſſiones, §. iubemus. Eſt & quartus referendi modus. Cum ſuperior ita cõmittit, ut delegatus ſi de partiũ voluntate fuerit, pronunciet, vel cãm ad ſuperiorẽ tranſmittat, ut ſup. de reſcrip. c. ex parte. Sed cũ relatio facienda eſt, plena omnia notificanda ſunt ſuperiori, & partib. cõſultationis edi debet exẽplũ; & ſi altera partium viderit relationem minus plenam vel contrariã veritati, põt illico a conſultatione appellare, & nihilominus à ſententia, ut C. de relat. l. 1. & ff. qñ ap. ſit. l. 1. R. 1. & 2. q. 6. c. induciæ, §. biduũ, in fi. Adeò aũt plenè in relatione omnes omnino cauſæ ſunt comprehendæ, ut prope modũ actorum recenſione nõ ſit opus. acta tamen neceſſariò ſunt aſſocianda, ut C. de rela. l. ult. Et nota q referetur cauſa, refertur & electio ſeu poſtulatio, ut ſupra de offi. lega. cap. licet Tranen. & ſup de poſtu. c. bonæ memo. il 2. Et ſicut electione ſeu poſtulatione relata ad ſuperiorem, non licet in ea aliquid innouari, ut iuribus præalleg. ſic & in negotio per conſultationem trãſacto, ut C. de appel. l. ex illo. 2. q. 1. c. nomen. 3. q. 6. c. multum, & C. de rela. l. 2. Sed in his omnibus expectari debet ſuperioris reſponſum, ut 6. q. 3. denique.

SVMMARIVM.

1 *Peregrinantes qui dicantur, & quod ſubſidium eis indulgeatur à iure, & nu. 2.*

De Clericis Peregrinantibus. Rub.

QVIA ſicut appellãtes, ita & peregrinantes iura tuẽtur. Ideo poſt tractatum de appellationibus ſubiiciuntur tractatus de peregrinantibus. Videamus igitur qui hic peregrinantes dicantur, & quod præſidium eis indulgeatur a
1 iure. Peregrinantes † intelliguntur hic romipetæ, apoſtolorũ limina & aliorũ ſanctorũ oratoria uiſitantes, ut 24. q. 3. c. ſi quis romipetas, & c. paternarũ, & c. illi qui. & ſup. de treug. & pa. c. innouamus. Itẽ illi qui accedũt ad pñtiam dñi Papæ, ut inf. eo. tit. c. 1 vno. 2 q. 6. c. arguta. Non aũt intelligas de quolibet peregrinante; nã largo mõ quicunq; a loco domicilij proficiſcitur, peregrinari vñ,
2 ut C. de incol. l. ciues. lib. 10. † Peregrinantes igitur, de quibus ſuperius dictũ eſt, eccleſia romana ſub protectione recipit, & ſpecialiter ad curiã venientes, hi. n. facto appellare, vel uerius prouocare vñr, ut ſup. tit. prox. c. cũ ſit romana. & c. dilecti. Et per hunc modũ ꝓuocandi recedit ab ordinario, & vocat aduerſarius ꝓuocãtis ad ſuperiorẽ. Recedit ẽt & a delegato, dũmõ ante notitiã literarũ, ut ſup. ti. prox. c. meminimus

& c. suggestum. & c. ad hæc sicut asseris. Quidam tamen dixerunt, quod hodie prouocatio facti locum non habet per decr. sup. ti. prox. c. vt debitus honor. quæ sic dicit. cum autem ex rationabili causa puta fuerit appellandum, coram eodem iudice causa probabili appellationis exposita, tali videlicet quæ si foret probata, deberet legitima reputari. Vnde decre. illas cum sit romana, & c. dilecti. abrogatas esse dixerunt. Sed errauerunt, nam illa, vt debitus honor. loquitur in appellatione. Aliæ verò loquuntur in prouocatione. Habent aut hoc præsidium a iure venientes ad curiam romanam, ut si quid eis arreptum est vel sublatum post iter arreptum, eis restituatur, ut infra e. ti. vno. et si per iudicem sit subtractum, & agetur conditione ex hac decre. Idem præsidium habent appellantes, ut sup. ti. prox. c. cum teneamur. 2. q. 6. c. arguta. & c. quoties. Sed & aliis iusta ex causa absentibus seu peregrinantibus iuris præsidium indulgetur, nam si eorum turbata fuerit possessio per vim, & expulsis his qui eorum nomine detinebant, datur eis condictio ex lege, ad recuperandam possessionem absentium nomine, siue fuerint serui siue fuerint extranei, etiam si mandatum non habeant. quod est speciale contra regulam generalem, ut C. si per vim vel alio modo turbata fue. absentis possess. l. 1. [illegible]

SVMMARIVM.

1 *Confirmatio quid sit, & quot modis fiat.*

2 *Confirmari quæ possunt.*

3 *Confirmationis effectus quis sit.*

4 *Sententia excommunicationis si lata est ab ordinario uel delegato, & a summo pontifice confirmata, an ille qui tulit, possit ab ea absoluere.*

De Confirmatione vtili uel inutili. Rubrica.

TRactatum est sup. de his quæ appellationis beneficio suspenduntur. Hic aut tractatur de his quæ confirmationis præsidio muniuntur. Videamus igitur quid sit confirmatio. Qualiter fiat. A quo. De qua re facienda sit. Et quis confirmationis effectus. Confirmatio est prioris iuris habiti corroboratio. Hæc descriptio coll. g. [illegible] sup. de fi. instr. c. inter dilectos. 1

Fit aut confirmatio plurib. modis tps ex cursu, ut si a sententia non fuerit, inf. decem dierum appellatum, nam lapsu temporis rata manet, & ei standum est, ut no. sup. de sen. & re iudi. §. auctoritas. Sic & sententia arbitri dicitur emologari silentio decendii confirmari, ut supra de arb. c. per tuas, C. de arb. l. cum antea. & no. sup. de arb. § effectus. licet in casu per appellationem dicatur sententia confirmari, ut ff. re ra. ha. l. ult. Confirmatur aliquid iuramento, ut si minor rem alienet, & iuret non contrauenire, ut C. si aduer. uend. l. sacra puberum. Item cum mulieres consentiunt alienationi rerum dotalium & propter nuptias donatarum, & ne contraueniant, firmant proprio iuramento, ut sup. de iureiu. c. cum contingat. Item cum debitor promittit usuras, & promissum suum firmat iuramento. Nam tunc et excipere non potest, ut sup. de iureiu. c. debitores. Item cum quis transigit, & transactionem suam iuramento confirmet. Nam tunc punitur si contrauenerit, ut C. de transact. l. si quis maior. Item iureiurando firmatur statutum de certo numero canonicorum, sup. de rescriptis, c. constitutus. Confirmatur etiam per literas superioris & maximè dñi Papæ. qui plerunque confirmat sententias, ut sup. de sen. & re iudi. c. ea quæ. & c. causam quæ in fi. inf. de testam. c. Raynutius. in fi. & c. Raynaldus, in fi. Statuta, sup. de const. c. cum accessissent. Beneficia, ut inf. eo. ti. c. ad aures, & c. porrecta. Contractus, ut sup. de pact. c. quoties. Arbitria, ut inf. eo. ti. c. examinata. Compositiones, ut inf. eo. tit. c. venerabilis. Item electiones, ut sup. de ele. c. postquam. Postulationes verò non confirmantur, sed diiudicantur, ut sup. de postu. c. bonæ. il secundo. in 2. col. & si inuenta fuerit canonica, admittatur, ut sup. de ele. c. scriptum. vel non admittitur, si minus canonica sit inuenta, ut sup. de postu. pla. c. bonæ. il primo. uel et irritatur, ut infra eo tit.

& si

2 & si unanimiter. Possunt confirmari † quæ pacificè possidentur vt inf. eo. tit. c. 1. Res litigiosæ confirmari non possunt vt inf. e. ti. c. 1. & not. sup. vt lite pen. § lite igitur pendente. Effectus † confirmationis est, vires plenissimas dare ei rei, cui fortè aliquid iniuriæ vel imperitia minus incertum est, vt supra de transac. c. 1. Personale facit reale, vt sup. de transact. c. veniens, & hoc intellige de confirmatione domini papæ. Auctoritas. n. principis non solenne facit solenne, vt C. de testa. l. omnium. Nam facit ex nudo pacto dari actionem, vt ff. de pactis. l. legitima. principis. n. auctoritas mutat substãtialia, vt C. communia de leg. l. 2. C. de rei vxo. actio. l. vna. Item operatur confirmatio domini papę, ut si noua quæstio oriatur super re illa, sup qua confirmatio est obtenta, ordinarius uel alius causam audire non potest sine speciali mandato domini papæ; si res illa tpe confirmationis pacifice possidebat, ut inf. e. ti. c. 1. Sed quo ad titulum possidendi confirmatio nihil addit; id enim confirmatur, quod à principio firmum est, ut sup. de fide instrumen. c. inter dilectos. Vnde in confirmationibus rerum poni cõsueuerunt tales terminationes, sicut iniustè & pacificè possides. In sententijs autem confirmãdis ponitur, sicut puidè lata est, vt inf. e. tit. c. examinata. Papa. n. nõ intẽdit vni dare, vt alius scrupuloso corde moueatur, vt 16. q. 7. ca. 1. nec intendit vni conferri, & alteri nocere vt 14. q. 5. ca. denique. nec vult alicui subtrahi per priuilegia sua, ut 9 q. 3. ca. nunc verò. 25. q. 2. ca. de priuilegijs. Sed hoc uideť absurdũ quibusdã, ut tãtã immunitatẽ rerũ quis sortiatur per hmõi simplices confirmationes, quæ l. uitur in curia impetrantur. Nam & si sup rebus singulis quis impetret confirmationes, eneruata erit iurisdictio ordinarij super illis, & propterea sic intellexerũt decre. illas inf. eod. titu. c. 1. & 2. quod iudex non possit cognoscere de confirmatione, an sit iusta uel iniusta, sed de re cõfirmata sic. Alij dixerunt has decre. locum habere, cùm Papa cũ causæ cognitione cõfirmat, ut sup. de of. deleg. c. quoniam abbas. sup. de testi. c. veniẽs. inf. eo. tit. c. uenerabilis. inf. de testa. c. Raynutius. & c. Raynaldus in fi. Alij uero intelligunt has decre. ad literã sicut sonare uidetur, ꝑ confirmationes simplices hæc immũnitas rebus confirmatis accedat, ut si super eis noua quæstio oriatur, nullus eã audiat sine mandato domini Papæ, & idẽ si quæstio oriatur super confirmatione. Hæc posterior sñia cum textu decretalis magis concordat. Verum tamen si confirmationi domini Papæ obijciatur falsi suggestio, poterit de ea cognosci & iudicari, ut inf. eo. tit. ca. de cõfirmationibus, & sic confirmatione non obstãte poterit cognosci de re cõfirmata, cum certũ sit confirmationem ꝑ falsã suggestionem illicitam fuisse. Vnde
4 † quæritur, si sentẽtia excommunicationis lata fuerit ab ordinario uel delegato, & à summo põtifice confirmata, an ille qui tulit possit ab ea soluere? Et uidetur qđ nõ. nã papa cõfirmãdo sententiam suam facit. Omnia enim sua facit, quibus suam impartitur auctoritatẽ ut C. de uete. iu. enu. l. 1. §. & si. contrariũ tñ est uerius, ut inf. de inst. c. ex frequentibus. Hæc autem de literis confirmationis. Sed de literis innouat. ouis sciendum est, ꝙ per eas nihil iuris acquiritur, ut inf. de priui. c. ex parte, & inf. e. tit. c. cum dilectus. Per literas autem ꝓtectionis non eximitur quis a iurisdictione ordinarij, ut inf. de priui. c. ex parte il secundo & c. recepimus. Sed si aliquis se subijciat protectioni dñi Papæ, & ex simplicitate appellare omittat, eximitũ, ut sup. u. ꝓxi. c vno. sup. de app. c. ad audientiam. Quid ergo prosunt literæ protectionis? Rñdeo, maior honor ei debetur, quem Papa sua protectione honorat, ut sup. de ma. & obe. c. per tuas. Vel solet plus timeri, quod singulariter pollicetur, quam qđ gñali sponsione cõcluditũ. 23. di. c. q̃q̃. 11. di. c. quis nesciat.

¶ Explicit liber secundus.

Incipit liber tertius.

SVMMARIVM.

1 *Clericorum uita qualis esse debeat.*
2 *Clericorum honestas in quibus consistat.*
3 *Clerici in incessu, & societatibus qualiter debeant se habere.*

De Vita & Honestate clericorum. Rubrica.

Finito tractatu iudiciorum a quibus clerici abstinere debēt in quantū possunt, cum seruos Dei non oporteat litigare, vt 2.q.7. capitulo. sicut sacerdotes. ideo subijcit hæc rub. de vita & ho. cle. Videndum est igitur, qualis debeat esse vita cleri. & in quibus consistat hone-
1 stas eorum. † Et q̄dē in ecclesijs collegiatis clerici debent viuere in communi, in vna domo vescant, atque sub vno tecto dormiāt & requiescant, vt inf. eo. ca qm. 32. di. c pter hæc de con. di. 5 c. in omnibus 12 q. 2. c. necessaria. Quidam tamen intellexerunt iura illa in ecclesijs regularibus locum habere, aliud in secularibus. vt 12. q. 2. ca. quia tua sanctitas 32. di. si qui verò. Sed puto iura priora cōtinere ius commune in ecclesijs collegiatis. quāuis eis in multis ecclesijs sit per contrariā cōsuetudinē derogatum. Posteriora vero loquunt in clericis non valētibus cōtinere, q sortire pñt vxores ante sacros ordine secundum licentiam ab apostolo datam, vt 28. distin. de his in fi. Et stipendia extra ecclesiam in domibus suis recipere vt pauperes, non vt clerici; nec ratione canonici tituli, sed paupertatis contemplatione, & sic intelligi pt 1. q. 2. c sacerdos. Cōiugati enim canonicum titulum obtinere nō pñt. vt inf. de cle. cōiuga. c. sanè, & c. diuersis fal
2 lac. ja. Honestas † clericorum consistit in multis. In tonsura capitis, vt inf. e. c. si quis ex clericis c. clericus, & c. clericis. Ita vt admodū sphereæ caput habeāt abrasum, vt 23. di. c. phibere, & sic attōsis capitibus, & patentibus auribus incedant, vt 22. dist. c. non liceat. Quod verū. nisi timor vel necessitas exigat habitum trāsformari, ut inf. e. c. clericis officia. Vnde quidam repræhensus de habitus dimissione, sic se excusauit. Vnde uers. 2. Tutius, ut peterē laici sub imagine Romam, Fas fuit ut sinerem luxuriare comam. Item in ornatu uestimentorum & alio:ū, ut inf. e. c. clerici. & c. officia. 20. q. 4. per totū. ita ut nec fulgidis nec sordidis uestibus se ornēt. ut n. ait Hiero. nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ laudes pariunt, ut 41. dist. §. 1. Item ut moribus & uerbis pudorem indesinēter exhibeāt. unde genæ sponsæ. 1. prædicatores turturi comparantur, ut 43. di. §. 1. quamuis laicis uerecundia indicatur. iuxta illud, uerecundos & uerentes facite filios Israel. ut 32. q. 4. c. in eod.
3 † Item in incessu debent clerici esse ornati, ut grauitate itineris mentis maturitatem ostendant. Incompositio enim corporis, ut ait Grego. qualitatem iudicat mentis. 41. dist. c. sicut. Item in societatibus, ut non habitent cum malis hominibus; quia sępe consortia malorum bonos etiā mores corrumpunt, ut 28. q. 1 c. sæpe. unaque aspecta liuorem ducit ab una. Item in modestia & sobrietate, ut inf. eo. ti. c. a crapula. & 35 dist per totum. Item in mundicia uitæ, ut inf. e. ca. ut clericorum, & dicemus. inf. ti. proxi. Item ut sint assidui in lectione & oratione. hæc enim esse debent opera clericorum. ut 36. dist. c. ulti. Hæc & alia a clericis exiguntur, quorum uita, & conuersatio debet esse secreta, & a laicorū actibus remota, vt. 2. q. 8. c. laicus, vt eorū, qui in laicali ordine consistunt. obseruātiam, sicut loco, ita religione præcellāt, vt 4. dist. c. denique in princ.

SVMMARIVM.

1 *Mulieres quæ permittantur cum clericis cohabitare, & quæ prohibeantur.*
2 *Pœna clericorum fornicatorum. & nu. 6.*
3 *Aequitas rigori præfertur.*
4 *Pœna mulierum cum clericis fornicātium.*
5 *Dispensatio quæ adhibeatur circa clericos fornicarios.*

Occulios

6 *Occultus fornicatur suspensus est quod ad se, ita & occultus simoniacus.*
7 *Notorium quotuplex sit.*

De Cohabitatione clericorum & mulierum. Rubrica.

QVIA frequenter vitam & honestatem clericorum suspectarum exhonestant mulierum consortia. Ideò post tractatum de vita & honestate clericorum subijcitur hic rubr. de cohabitatione clericorum & mulierum. Videamus igitur quæ mulieres prohibent habitare cũ clericis, & quæ permittunt. Itẽ quæ sit pœna clerici fornicantis, & quæ mulieris se clerico commiscentis. Item q̃ circa clericos fornicarios dispensatio
1 valeat adhiberi. Illę † autem mulieres clericis cohabitare permittuntur, in q̃bus naturale fœdus nihil permittit sæui criminis suspiciari, aliæ prohibentur. vt inf.e.c.à nobis. Quæ aũt sint personę, q̃ permittuntur, legitur 32. dist.c. interdixit. 81.dist.c.cum omnib. & c.uolumus. C.de epis.& cle.l.eum qui. in Authen.de sanctis.episco. §.presbyteri.colum.9. in Auth quomodo opor.episcopos. §.quãta. Sed contra.inf.eod.titu.ca.j. Ad quod dico, quòd prima decre.huius titu. non tenet, derogatur enim per posteriorem. inf eod.c a nobis. Vel prima decreta loquitur in mulierib. quæ etsi suspicionẽ effugiant, habent tamen secum pedissequas & ancillas, in quibus & de quibus sinistra frequenter oritur suspicio. Et de talib dicit Aug. Quæ cũ sorore mea sunt meæ sorores non sunt, ut 81.dist. c.legitur. Iura autem superiora loquuntur de personis coniunctis, quæ suspicionem effugiunt, nec secum habent mulieres suspectas. Episcopi uerò & monachi oĩno nullas secum mulieres habere dẽnt ut in Auth.de sanctis.epis. §.episcopum uerò, & 81.di.c.oportet & cap.clerici. & 18. q. 2. c.diffinimus & in Auth. de mo-
2 nachis. §.cogitandũ. Pœna † clericorum fornicatorũ est, ut admoniti nõ se corrigentes a beneficiis suspendant. Et si suspẽsi fornicarias præsumpserint detinere, perpetuo sunt remouendi, ut inf.e.c. sicut & c.si autem. neque enim suspensi sunt ipso iure, nisi eorũ fornicatio esset notoria ut 32.distin.c.nullus & cap. præter hæc, & sic potest intelligi, inf.eo.c.super eo. Tunc enim suspensi essent ab officio, & per cõsequẽtiam a beneficio, ut 81. dist.c.si quis ammodo, & c si quis sacerdotum. Sed nonne fornicatio mortale peccatum est? Sic igitur pœna eius est depositio, ut 35.dist.c.ul. 81.dist.c p̃sbyter.c si quis ẽpus & c. si qui sunt presbyteri. Ad hoc dicunt quidam, quòd canõ ille rigorem contineat, alius autem circa idem contineat æquitatem, ut 34.di-
3 stinct.c.frater. † æquitas præferenda est rigori, ut 45.di.c.licet.5 c. i.c.ponderet, in fi. 81.di.c.presbyter, C.de iudi.l.placuit, ff.de reg. iu.l.in omnib. Melius est enim reddere de misericordia rationẽ, q̃ de crudelitate, ut 86.di.st.c. non satis est 26 q vlti.c. alligant, & 35.q.9.ca.ueniam 9 dist.c.sana.50.distin.c.eos. Vel forte iura iõ minus procedunt in crimine fornicationis, quia pauci ab eo inueniunt immunes, vt 50 di.c.quia tua. Vel dicas de iure cõi seruare posse rigorem, de dispensatione æquitatem. Nec obq̃d dicit illa decre. frater. scilicet fragilitas nostri temporis talem non pati manere cẽsurã. Nã sic intelligẽdũ est. s. rigi-
4 dã, & indispẽsabilẽ. † Pœna mulierũ fornicãtium uer. nicenã. quidã tamẽ intelligunt cum mulier illa hoc peteret. Alioquin secus, vt 32. dist.ca.seriatim, & 32. q. 1.cap.integritas. Si uero cum clericis matrimonialiter de facto contraxerint, tunc uenundantur, si filios non hẽnt, sed si filios habent, mulieres & filii suscepti ex clericis, quos sua libidine infecerũt, in seruitutẽ redigãtur ecclesiæ, cui⁹ sunt clerici, vt 81.dist.c.quidẽ 32. dist.c. eos.
5 15.q.ul.c.cum multæ. Adhibetur † circa clericos fornicarios dispẽsatio magna, vt nõ remoueãtur ab officiis vel beneficiis, ut infra eod.c.sicut, & ca. si autem, sed ad altiora officia non ascendant, ut

15. q.8. ca. hi qui. Maior. vt ad maiores ordines promoueantur vt 34. distinc. c. fra. Maxima. ut ad dignitates ascendant ut 33. distinct. capitu. habuisse. In summa no. † est, quod occultus fornicator suspensus est quo ad se, sicut & quilibet in mortali peccato constitutus. vt 1. quæ. 1. cap. sacerdotes. non tamen quo ad alios antequam per sententiam præscindatur. vt 5. q. ult. cap. vlti. sed notorius fornicator est suspensus quo ad se & quo ad alios. vt inf. eo. titulo. c. vlt. 30. distinc. ca. nullus. & c. præter hæc. Et idem est in simoniaco etiam occulto, qui suspensus est quo ad se & quo ad alios, ut. 1. q 1. ca. reperiuntur. Quod intelligo verum esse in simoniaco in ordine suscepto, quia vitiosum habet caracterem vt 2. quæ. 3. c. quibusdam narrantibus. secus autem in simoniaco in ordine alteri collato. vt inf. eo. ca. de simon. & ca. per tuas. A tali ergo simoniaco in ordine suscepto non debes sacramenta suscipere, ut 1. q. 1. ca. si quis à simoniacis; sed à quolibet alio sic, quandiu tolleratur; licet quo ad se sit suspensus, non tamen quod ad alios, vt supra dictum est.

6

7 Notorium † aūt aliud iuris. Aliud facti. Tertium notiorum præsumptum. Notiorum iuris duplex. per confessionem factam in iure, vel per sententiam. vt inf. eo. c. vestra. Facti per euidentiam rei, quæ tergiuersatione aliqua celari non potest, vt inf. eod. ca. vlti. inf. de purga. can. c. cum dilectus in fi. 2. q. 1. c. in manifestis Notorium præsumptum est, vt si aliquis publicè habitus est per filio, vbi non requiritur alia probatio, vt sup. de filijs presbyt. c quoniam; hoc. n. quod aliquis sit filius, non potest verè probari, ut. ff. de cond. & demon. l. Lucius. Item filius quem nuptiæ demonstrant. vt ff. de in ius vo. l. qui semper. Et idem dico in fornicatore. Si enim clericus iuuenis & cupidus secum habeat euidenter in domo iuuenculam & suspectam, non notoria est fornicatio, sed præsumpta. a iuuene & cupido credatur reddita virgo?

SVMMARIVM.

1 *Clericis quib. permittatur habere cōiuges.*

2 *Episcopus an dispensare possit in officio cum sacerdote, qui matrimonium de facto contraxit.*

3 *Clericus vxoratus an retineat priuilegium clericale.*

De Clericis coniugatis. Rubr.

DICTVM est supra de prohibita cohabitatione clericorum & mulierum. Hic agitur de permissa. s. coniugali. Videamus ergo quibus clericis permittitur habere coniuges. & an habentes coniuges possint simul & ecclesiastica beneficia retinere. † Possunt clerici in minoribus ordinibus constituti vxores ducere. ut inf. eo. c. 1. 28. di. ca. de his, in fin. In sacris autem non, quia omnibus in sacris cōtinentia est indicta. ut sup. de tempo. ordi. c. a multis 32. dist. c. erubescāt. c. nemo & c. si qs eorum & 31. distinct. c. ante trienniū. & 83. dist. c. cum in preterito. Orientales aūt clerici in minoribus ordinibus cōstituti ducūt vxores, & eis vtunt in sacris sed post sacros ordines nec de nouo contrahunt; nec mortuis uxoribus alias ducūt, ut 31. di. c. Nicena. c. qm. & c. aliter, & inf. e. c. cū olim. Olim in ecclesia primitiua clerici vxores habentes, beneficia extra ecclesiā percipiebāt, quia in ecclesiis seruiebāt, ut 32. di. c. si qui uerò sūt clerici 12. q. 1. c. quia tua sanctitas, vel vt stipendia tanquam pauperib. nō ut beneficia tanquā clericis pstabantur. Hodie aūt a beneficijs ecclesiasticis excludunt, ut inf. eo. ti. per totū. ea. n. facto proprio amiserunt, cōtrariū eligendo, & se ad uitā oppositā cōferendo, ut ff. de bo. lib. l. si patronus, C. de furtis, l. 1. ff. de tributo. l. qui in hæredē, §. ulti. 84. distin. c. quisqs, nā quasi in duo diuisi ecclesijs a quibus stipēdia percipiunt famulari non pnt, cum eos oporteat cogitare, qualiter uxorib. suis ualeāt complacere, ut inf eo. tit. c. diuersis fallacijs, ubi aūt aliqui fornicationibus 1

bus dediti ecclesias penit⁹ derelinquūt, beneficia pro derelicto hr̃e videntur, & eis sunt ipso iure priuati, vt 81. dist. cap. eos. Si quis aūt scienter beneficiū confe rat coniugato, non per ipsum qui contu lit, sed per superiorē potius est priuandus, ut inf. eo. c. diuersis fallaciis Sed quę
2 ritur † an episcopi dispensare valeāt in officio cū clericis in sacris ordinibus cō stitutis, qui de facto contrahunt matrimonia? videtur ꝙ si c, ut inf eo. c. sanè sacerdotes. Sed cōtra, clerici dū sacros ordines recipiunt, uotū continentiæ solennizare uidenī vt 32. di. c. seriatim, in fi. vnde postea cōtrahendo maius peccatū cōmittunt, q̃ sit adulteriū, ut 27. q. 1. ca. meliore. non ergo pñt episcopi dispensare, quibus datur potestas dispensandi ab adulterio citra, ut sup. de iud. ca. at si clerici. ad quod respōdeo, episcopi possunt dispensare in adulterio & in minoribus, sed & in maioribus, vbicūq; inuenitur a iure permissum, vt in casu p̃miss o, & hęresi, & sacrilegio, ut 50. di. c. p̃sb. & c. si quis presbyter. Licet alij contrariam suiam asserant, dicentes posse episcopos dispensare in adulterio & in maioribus criminibus, nisi inueniatur prohibitū, vt in homicidio, & in simonia, ut 50. di. c. miror & infra de simo. c. nobis.
3 Quæritur † de clerico vxorato, an retineat priuilegiū clericale, qd habeť. 17. q. 4 c si quis suadēte? Et uidetur ꝙ non, ut inf. eo c. Ioan. Sed decr. illa pōt intelligi in eo, qui contraxit cū uidua, qui irrecuperabiliter a clericatu recessit, ita ut vlterius ad clericatū redire nō possit, ut 34. di. c. seriatim; & propterea exuitur omni priuilegio clericali, ut 82. di. c. q̃ si quis, alias si clericus vxoratus seruaret tonsurā, retinet priuilegiū clericale. sic intelligo sup. de uita & ho. cle. c. clericus & maximè si beneficiū retinet, cui⁹ gratia tōsurā seruare teneť, ut in p̃dicta de cre. Ioan. Nā talis sub ecclesiastica regula est tenēdus, vt 32. di. c. si qs uero 12. q. 1. c. qa tua. Vel pōt dici, ꝙ illa decreta. Ioan. nō loqtur in priuilegio ipsius canonis. si quis suadēte. illud. n. retinetur, eo ꝙ non tm̃ in fauorem clericorum inductum est, sed in odium laicorū, ut inf. de sen. ex. c. cōtingit, sed loquitur in priuilegio, quod clerici hñt in angarijs, ut 16. q. 1. § nouarū cū c. sequen. illud retinēt clerici vxorati, & maximè si non seruāt tōsurā, q̃ depositā si resumpserit, priuilegiū nō resumūt, ut inf eo. c. ex parte.

SVMMARIVM.

1 *Residere quid sit, & qualiter clericus debeat residere nu. 2.*

2 *Pęna non residentis quæ sit.*

De Clericis non residentib. Rub.

DICTVM est sup. de clericis qui priuantur a beneficijs propter cōsortia mulierum, hic autem tractatur de his qui a beneficiis excluduntur, eo ꝙ non resident in ecclesijs, in quibus beneficiati existunt, & ideo subijcitur hic rubrica, de clericis nō resi. in ec. uel præben. Videamus igitur quid sit residere. Qualiter clericus debeat residere. Et quæ sit pœna non residentis. Residere
1 † est deseruire, ut infra eo. c. conquerente. parum enim est residere, nisi & redens curam ecclesiæ habeat, in qua beneficium habet vel personatum, ut infr. eo. c. quia nonnulli. Debet aūt † quis re- 2
sidere per seipsum, non per uicariū, ut inf. eo c. qm̃. Per uicariū. n. deseruire nō licet, nisi in casibus quos no. sup. de offi. vica. §. nunc uidendum. Aduersus non residentes sic iura procedunt. Si quis cā cupiditatis trāseat ad aliā ecclesiam, quā ambit, priuari debet vtraque, habita, & ambita, vt 7. q. 1. c. si quis e pus, sup. de trāsla. p̄la. c. pe. & ul. nisi ecclesia uelit eum repetere, vt 7. q. 1. c. nō oportet. Si aūt cā utilitatis puta ad ecclesiam maiorē & cū lnia p̄lati sui trāseat, cū corporalē possessionē ecclesiæ scdæ tenuerit, & tps p̄terijt, infr. qd oīa peragi possint, quæ pertinēt ad plenā acqsitionē secūdæ ecclesiæ, tūc primū beneficiū qd habuit

buit, potuit alteri libere cõferri, ut sup. de ele. c. cum in cunctis, § cum uero. Sed si causa necessitatis, puta propter persecutionẽ, tũc cessante persecutione redibit ad suã ecclesiam, ut 7 q. 1. c. pastoralis. Sed si causa humilitatis, puta si ad religionem transeat, de iure non redibit ad primam, ut 7. q. 1. c. hic nequaquam,
3 sup. de renun. c. post trãslationem † Vbi aũt leuitatis causa quis deserit suam ecclesiã, puta uagatur per mundũ, tunc si hẽat primam ecclesiam ꝓ derelicta, ut quia recipit aliã, ut infr. de præben. c. de multa. inf. de conces. pbẽ. uel ec. nõ ua. c. literas & c. cum nostris, uel ducit uxore. vt sup. ti. prox. c. diuersis fallacis, uel miles seu ioculator efficitur, tunc quia uitã assumit primæ professioni contrariã, vt C. de mune. patrimo. l. professio. libr. 10 poterit eius ecclesia vel præbenda alteri conferri. Sed si nõ habeat ecclesiam pro derelicta trinæ citationis edictũ in absentis ecclesia publicetur, & si nec sic currauerit obedire, & ultra sex menses ecclesiã suã deseruerit, poterit ea priuari, & nihilominus suspendi & excõmunicari, non tamen degradari, ut inf. e. c. ex tuæ. Quod intelligo cum nescitur ubi sit, & sic non põt ad eum citatio peruenire. Alioquin monendus est absens, nec aliter posset de iure priuari, ut infr. eodem c. ex parte, & c. qualiter, & c. ultimo at ipsius reditum congruo tempore per superioris arbitrium moderãdo. ut inf. eodem c. inter quatuor. Tñ in hoc diuersa inuenio a iure tempora cõstituta; inuenio enim duos menses, ut 7. q. c. præsentium. Tres septimanas, ut 7. qõ. 1. c. si quis in clero. Annum, ut in Auth. de sanctis. episcopis, §. interdicimus. Quatuor annos, ut inf. eo. tit. c. qualiter. quinque an ut inf. eo. c. ex gestis. Moderabitur autem superior secundum locorum distantiam, personarum absentiã, & negotiorũ qualitatem, ut sup. de lite nõ contest. c. qm̃, & sup. de appel. c. cum sit Romana. Si quis autem licentiatus a suo episcopo ad certum tempus ultra tẽpus abfuerit, statim post tempus prima ri poterit, nisi ex iusta causa post tẽpus impediretur, ut 7. q. 1. c. præsentium, vbi enim dies apponitur, pro homine interpellat, ut C. de contrahen. & commit. sti. l. optimam, inf. de loc. & cõduc. c. potuit, C. de iure emph. l. pe. In summa notã est, ꝙ residere intelliguntur quidam, q in ueritate non resident, ut is qui extra ecclesiam procurat utilitatem ipsius, ut inf. eo. c. ex parte. Item qui seruit episcopo extra ecclesiam, ut inf. eo. c. ad audiẽtiam. Item qui seruit Papæ, ut inf. eo. ca. cum dilectus. Item qui studet in theologia, ut inf. de magis. c. super specula. §. docentes. Isti omnes fructus pbẽdarum præcipient præter uictualia & quotidianas distributiones, quæ residentibus tantum debentur, ut inf. eo. c. de cætero inf. tit. prox. c. licet, & c. dilectus.

SVMMARIVM.

1 *Præbenda quid sit & quid sit Canonia.*
2 *Præbenda cui sit conferenda.*
3 *Præbenda a quo conferri debeat.*
4 *Præbendæ quomodo sint conferendæ.*
5 *Præbenda infra quod tempus conferenda.*
6 *Episcopo negligente, si ad eũ spectat collatio deuoluitur ad capitulum ius conferendi.*
7 *Præbenda quando nomine beneficij contineatur.*
8 *Præbenda secunda recepta, an prima vacet ipso iure.*
9 *Beneficia duo curam habentia si quis hẽat, an possit retinere quod malit.*
10 *Dispensare quis possit in pluralitate beneficiorum.*
11 *Cleric⁹ recipiẽs diuersa beneficia an peccet.*
12 *Episcopus an peccet conferendo beneficium scienter ei, qui alias beneficiatus existit.*
13 *Clerico beneficiato potest aliud in beneficiũ vel stipendium sine titulo conferri.*
14 *Episcopus ordinãs clericũ sine titulo vel præbenda, an ei prouidere teneatur.*
15 *Papa si alicui mandat conferri præbendam quæ uacat, & episcopus uel canonici ad quos spectat collatio, de mandato scientes alteri conferunt, an ille pro quo scriptũ est ius in illa præbenda habeat.*

DE

De Præbendis. Rub.

TRACTAVIMVS, sup. de uita
& honestate clericorũ, nũc de reb.
ad eos pertinẽtibus disseramus: & ideo
subiicitur hic rubrica de præben. Videa
mus igitur quid sit præbenda. Cui con-
ferri debeat. A quo. Qualiter infra quod
tempus. Et ad quẽ deuoluatur cõferẽdi
potestas, si is ad quem collatio pertinet,
1 in mora fuerit conferendi. Prębẽda † est
ius percipiendi prouẽtus in ecclesia cõ
petens alicui tanq̃ uni de collegio, qđ
ius ex canonica descendit, non.n. debet
esse canonicus sine p̃benda, ut inf. eo. c.
relatũ, & c. dilectus. Canonica verò est
quoddam ius, quod ex electione & rece
ptione in canonicum & in fratrem ori-
tur, vel de nouo creatur, ubi certus ca-
nonicorũ numerus non habetur, ut inf.
eo. c. dilecto § procurator. uers. præte-
rea. Oritur inquam, uel creatur, in loco,
in capitulo, & in alijs quorum cõis est
usus, ut inf. eo. c relatũ, & c. pro illorũ,
& in præbendæ petitione, vt superius
2 dictum est. Est aũt † conferenda præben
da idoneæ personæ, quæ resideat in lo-
co, & curam eius per se valeat exercere,
3 vt supra titulo prox. c. relatum. † Con-
ferri debet regulariter a prælato ipsius
ecclesiæ, in qua conferenda est præben
da, ut inf. de insti. c ex frequentibus, & c.
ad decorem sicut & collocatio ecclesia
rum pertinet ad prælatum de iure ordi
nario, vt sup. de offi. or. c. cũ vos. 1. q. 3. c.
si quis episcopus, & c. peruenit, φ 16. q.
ult. c. nullus, licet in plerisque locis se
cus obtineat, de consuetudine speciali
tam in collatione prębẽdarum, ut sup.
de ele. c. cum ecclesia Vulterana. infr. de
concess. præben. vel ecc. nõ ua. c. nulla. q
ĩ ordinatione ecclesiarum. 63. di. c. si in
plebib. 59. dist. c. 2. Alicubi spectat com
muniter ad prælatum & capitulum col
latio præbendorum, ut inf. de con. præ-
ben. uel eccl. non ua. c. postulatis. Sed de
iure communi, sicut dictum est, p̃latus
una cum capitulo suo institutiones &
concessiones facere dẽt, ut inf. de his q̃
fi. a præla. sine con. ca. c. 1. 2. & 3. & c. no
uit. Alicubi tñ obtinet, ubi prælatus so-
lus sine capitulo cõferre posset, vt infr.
de his q̃ fi. a pręl. sine cõ cap. c. ea nosci-
tur, & econuerso. Alicubi capitulũ sine
prælato, vt inf. de elect. ca. cum ecclesia
Vulterana Plenè cum iuribus & pertinen
tiis suis sine diminutione aliqua confe
rendæ sunt præbendæ, ut inf. ut eccl. be
nefi. sine dimin. confe. c. vt nostrum, &
1. q. 3. c. si quis præbendas, vt quod præ-
bendis annexũ est, nõ separetur ab eis,
vt sup. de constit. c. cum omnes, inf. eo.
exposuisti. Turonen. aũt concilium prę
bendarum inhibet sectiones, ut inf. c. cũ
maioribus. Vnde duo ad unam præben
dam eligi non possunt, ita φ inter se fru
ctus diuidant præbendæ, vel φ unus ex
ipsius præbendam uacãtem habeat, al-
ter uacaturam expectet, ut inf. eo. c. tuæ
fraternitatis. Aliquando tñ potest una
præbenda diuidi in duas, dummodo ta
lis sit, ut etiã diuisa sufficiat duobus, ut
inf. eod. c. uacante. Item purè, simplici-
ter, sine pactione, & sine modo conferri
debent, ut inf. ut eccl. benefi. sine dimi.
con. c. vt nostrũ. Spiritualia.n. talia non
patiuntur, ut sup. de pac. c. ul. 1. q. 1. c. q̃
pio. inf. de simo. c. tua, & c. per tuas. Sed
contra inf. eo. c significatũ. Ad quod re-
spondeo, non fuit ibi pactio habita cũ
persona, sed sic canonici inter se statue
runt, ut quicunq; illam præbendam ha
beret, hoc onus agnosceret, vt missam
de Beata Virgine quotidie debeat cele-
brare, nisi esset corporis infirmitate gra
uatus, & hæc canonicorũ dispositio fuit
a summo pontifice confirmata, uñ præ
bẽda illa trãsibat cũ onere suo, ut ff. de
pig. ac. l. si conuenerit, §. 2. ff. de usufr. l.
vsufructu lega § ul. & l. si pendẽtes, § si
qđ ĩf. de deci. c. cũ nõ sit in homine. Vel
vbi conditio siue modus inest ex natu-
ra rei, nõ facit rẽ conditionalẽ, ut ff. de
cõdi. & demon. l. cõditiones. Vel si cõdi
tio siue modus sit spiritualis, rẽ non affi
cit ut in d. c. significatũ, & sup. de seruis
nõ ord. c. nullus. & c. eo liberius. Debet

5 autem † conferri præbenda inf. sex mẽses, postquam vacauerit, alioquin is ad quem spectat collatio, priuatur potestate cõferendi, vt inf de conces. prçb. c. nulla. Ab hoc semestri deducitur tempus suspensionis illius, ad quem spectat collatio. Et idem puto in excommunicatione, dummodo suspensus vel excommunicatus non sit in mora petendæ absolutionis, vt inf. de conces. præbẽ. c. quia diuersitatem. & sup. de ele. c. his quib. Alioquin contra ar. 100. di. c. qm̃. de rescrip. c. si autem, ff. de re iu. l. qui potest, ff. de re mil. l. oẽs, §. qui prçpositũ. Nec obstat. ꝙ sua culpa in excõmunicationem uel suspensionem quis incidat, nam etsi hoc ei imputetur, non tñ imputanda sunt oĩa, quæ ex culpa illa procedunt, vt 15. q. 1. c. si concubina & c. inebriauerũt, inf. de sponsa. c. ueniẽs, ff. de furtis. l. verũ, & l. qui iniuriæ in princ. ff de publ. & vec. l. sed & hi. §. sin autem, ar. 50. dist c. sæpe. & c. studeat, ff quod metus causa l si mulier. Tempus illud semestre vtile est, nec currit eunti ad curiam Romanam manenti in ea, & discedenti ab ipsa. Et idem in alio iusto & legitimo impedimento. Item non currit nisi a die notitiæ, vt in d. c. quia diuersitatẽ, §. tẽpus, sup. de sup. neg. præ. c. licet.
6 Negligente † epõ, si ad eũ spectat collatio, deuoluitur ad capitulum ius conferendi. Si autem ad capitulum spectat & negligat, deuoluitur ad episcopum. Si cõiter ptineat ad vtrunq; & negligãt, deuoluit ad superiorẽ, ut inf. de cõces. prç. c. nulla & c. postulastis Sed moriẽte epõ, ad quẽ ptinet collatio, non deuoluitur ius conferendi ad capitulũ,
7 ut inf. ne sede va c. illa. † In summa notãdũ est, ꝙ si scribitur pro aliquo ut in aliqua ecclesiarum ciuitatis vel diœcesis ꝓuideatur ei in beneficio competenti, nomine beneficij prçbenda continetur, vt inf. eo. c. pro illorum, inf. de verb. sig. c. tua, quamuis aliàs nomen beneficij latius pateat, q̃ præbendæ, quia beneficiũ distinctũ vel inductũ; prçbenda verò nõ
8 nisi distincta, ut inf. de conces. præben. c. ex parte. Sed quæritur, an † recepta secunda prçbenda, prima vacet ipso iure? Et vr̃ ꝙ sic, vt inf de cõces. prç. c. literas. Vñ qđ statutũ est in beneficiis curã animarũ habẽtib ut inf. eo. c de multa, & in personatib. de quib idem iudiciũ est habẽdũ, ut sup. de ele. c. dudũ, et si cura animarũ nõ habeãt, vt in decr. de multa, in fi. Idẽ intelligo & in ꝑbendis, & accedit ad hoc 21. q. 2. c si quis iã trãslatus, sup. de ele. c cum in cunctis, ff de regulis iuris. l. 3, §. si ex cõuentione, ff. de diuor l. vlt. in fine. E intelligo hoc, cum secunda ꝑbenda recipitur ut titulus, non ut simplex beneficiũ, uel ut st: pẽdiũ. Tãcr. tñ, & qdã alii doctores nõ cõpatientes pauperib. sed diuitibus blandientes, dixerunt hoc locũ habere tantum in beneficijs curam animarũ hñtibus, & in personatibus, de quibus loquitur hæc decre. de multa. non ãt in præbendis. Rñdẽtes ad decr. illam literas, ꝙ allegationẽ continet, & non ius, cũ per literam illius decre. contrarium pateat manifestè; nõ ergo palpanda sunt crimina, ne uulnera incurata seruentur, ut 50. dist. n. c. si quis diacon⁹. veh aũt, si nõ sparserimus, ueh si tacuerimus, nõ. n. leue discrimen incũbit siluisse quod congruit, ut 43. dist. c di
9 spẽsatio † Item quçritur an is, qui duas habet præbendas uel beneficia curã habentia seu personatus, possit retinere qđ malit. Et uidetur ꝙ non, quia primũ uacat, ut superius dictũ est; & si utrunque retinere contenderit, carebit utroque, vt inf. c. de multa, & arg. 7 q. 1 c. si qs episcopus, sup. de trãsla. præ. c. quanto. in fi. Itẽ cum in culpa fuerit accipiendo utrũque, optionem habere non debet, ut ff. de petit. hæred. l. si rẽ & ꝑtiũ. ff. de testa: tu. l. tutor ita rectè. Sed contra, inf. eod. c. referente. Ad quod respondeo, decre. illa docet qualiter superior circa huiusmodi gratiosè procedere potest. Vel optio illa locum habet secũdum uetera iura, hodie locum non habet, quia recepto secundo primum uacat ipso iure, ut
10 dictum est. Sed † quçritur an alius a Papa dispẽsare possit in pluralitate beneficiorũ, & scripsit Io. ꝙ sic in eadem diœcesi.

ecsi. vt 70. di. c. sanctorū. Sed in diuersis diœcesibus nō,& hoc pp iuris impossibilitatē, q̄a qua ratiōe clericus habēs bñficia in diuersis episcopatibus teneretur recipere ordiues ab vno episcopo, & ab alio,& vtrique teneretur obedire. qđ esse non posset, si mandarent aduersa; q̄a nemo pōt duobus dominis seruire. 26. dis. c. acutius. hāc autem perplexitatem solus Papa tollere potest, qui eo ipso ꝙ dispensat, vt liceat alicui habere plura beneficia in diuersis episcopatibus, concedere videtur vt ei liceat ordines recipere à quo malit episcopo. & in contrarietate mandatorū ei obediat, vni vult. Verius esse puto, ꝙ siue in eodem episcopatu siue in diuersis nullus dispēsare p̄t,
11 nisi Papa. Et sic curia tenet. † Sed nunquid peccat clericus recipiendo diuersa beneficia, maximè in diuersis diœcesibus? Respōsio sic. Nam si sciat primum vacaturum recepto secundo, peccat tñ in cupiditate, dum deserit quod sortitus est,& eligit magis pingue. vt 7. q. 1. ca. si quis suæ.& c. si quis de ordine Item peccat cōtemnendo suū episcopū, dū eo cōtempto recipit beneficiū ab altero. Sed hoc mirū vr̄, ꝙ possit quis per receptionē secūdi beneficij se liberare à suo ep̄o cui forte iurauit,& a quo ordines suscepit. Ad quod dico, ꝙ hoc locū habet, cū quis de licentia sui episcopi recipit s̄m beneficiū, alioquin etsi primū beneficiū vacet, titulus tñ prioris ecclesiæ durauit, poterit ab ep̄o vel à sua ecclesia reuocari. ut 7. q. 1. c. non oportet.& c. si verò. & erit in expectatione beneficij vacaturi,& sic patet ꝙ q̄uis primū beneficium vacet ipso iure, prior tñ locus nō vacat ipso iure, nisi velis dicere quòd & prior locus & primum beneficiū vacat quo ad illū, q̄ recipit s̄m, non tamē quo ad ecclesiam vel episcopū priorē. Itē nūquid episcopus peccat conferendo beneficium scienter ei, qui aliàs beneficiatus existit? Videtur ꝙ non, scit enim vel scire debet, ꝙ non duplicatur ei beneficium, sed primū vacat sed per ea quę ꝓximā superius dicta sunt, patet ipsum delinquere, nisi de permissu primi episcopi fiat. ꝙ aūt primū beneficium vacet in pęnā recipiētis s̄m beneficium est statutum, & ex hoc facti qualitas satis patet. Fuit enim commune vitium recipiētis & conferentis. sicut commune vitiū est malè ordinati,& malè ordinantis. ut 81. di. cap. tantis.& 59. dist. cap. ordina-
13 tos. † Vnum tñ non omitto, ꝙ clerico beneficiato potest aliud in beneficium vel stipendium sine titulo cōferri. vt 16. q. 1. cap possessiones.& q. 7. c. illud. Hoc
14 etiam in summa † notandum est, ꝙ quicunque episcopus ordinat clericum sine titulo vel præbenda, ei prouidere tenetur, quod in sacris ordinibus locū habet, sicut curia tenet & seruat, licèt iura indistinctè loquantur de ordinibus, vt inf. eo. c. non liceat & c. cum secundū apostolum. Quod verum est, nisi q̄s ad titulum sui patrimonij fuerit ordinatus & sic intelligo inf. eo. c. episcopis, & ca. tuis, talis enim taliter ordinatus beneficium aliud petere non potest, vt 12. q.
15 2. ca. illi qui. 16. q. 1. ca. vlti. in fin. † Sed etiam illud quæritur, quod frequens est & assiduum. Ecce Papa mandat alicui conferri præbendam vacantem vel vacaturam, episcopus seu canonici ad quos spectat collatio, conferunt alteri in elusionem mandati apostolici, nunquid is ꝓ quo scriptum est, ius habet in præbenda illa? Puto quod sic, vt inf. eod. c. inter cætera. & ca. dilectus filius. g. lo vlti.& sup. de rescrip. ca. constitutus. Sed ad maiorem pœnam statutum est, vt & collatio facta ualeat, & ei pro quo scriptum est, de redditibus ecclesiæ singulis annis prouideant conferentes, donec ei fuerit in beneficio præbendali prouisum, vt inf eo. ca. dilectus filius. g. il penultimo.

SVMMARIVM.

1 *Clerici an propter morbum amouendi sint à beneficiis personalibus & prelaturis & alii in locum eorum surrogandi.*

2 *Famuli an tēpore infirmitatis sint pascēdi.*

DE

De Clerico ægrotante. Rubri.

DICTVM est sup de cler. non resi. ꝙ præbenda uel aliud beneficium conf. rendum est residenti & deseruienti ecclesiæ; sed quia quidam infirmitate detenti deseruire non possunt, de eis uidendum est, & ideo subijcitur hic rubrica de clerico ægrotante vel debilitato. An igitur † clerici amouendi propter morbum sint a suis beneficiis psonalibus & prælaturis, & alij in locum eorum subrogandi, diuersi diuersa senserunt. Hug. enim dixit, ꝙ nunquã aliqs subrogandus est viuo, nisi renuncianti, vel remoto; seu translato, nec prætextu morbi est aliquis amouẽdus. Ras. distinxit verũ morbus sit curabilis vel incurabilis, ut si morbus sit incurabilis fiat amotio & subrogatio, alias nõ. Sed hæc distinctio nõ procedit; ut inf. e. ti. c. ex parte. Vin, aũt dixit, ꝙ quãdiu infirmus pt in collegio remanere, nec amouet, nec ei alius subrogatur; sic. n. mutat iudex, si operam iudicio dare non põt; vt ff. de iudi. l. si longius. Tan. autem dixit, ꝙ si prælatus vel clericus non possit in collegio remanere, ꝙ in morbo lepræ contingit, amouendus est, & ei alius subrogandus. & hoc per quandam decre. quę erat in compillatione antiqua infra de conces. præben. c. ex transmissa. quæ tãquam iniquitatem continens est sublata, & p quãdã aliã, inf. eod. ti. ca. tua, mihi placet sententia Hug. & confirmatur inf. e. c. 6. & 7. q. 1. ca. 1. 2. & ca. qualiter & c. quamuis triste. Quod autem dicit decre. illa tua sic intelligo, ꝙ ab administrationis debet officio remoueri, subaudio nõ tamẽ a titulo prælationis vel suę
2 institutionis. † seruire enim intelligunt famuli, quos curamus ægrotos. vt ff. de statu. lib. l. 4. § pe. & tpe infirmitatis pascendi sunt, vt ff. commo. l. in rebus commodatis. §. possunt iustæ causæ. Qui at debiles, & infirmi, seu mutilati celebrare non possunt, not. supra de cor. uitia. Et si quæras, quid erit, si quis propter morbum residere uel deseruire non possit? Respondeo si est prælatus, dabitur ei coadiuuatore vt inf. eo. ca de rectoribus, & c. ul. & 7. q. 1. c. 1. & c. quamuis triste. Si fuerit simplex clericus, dabitur ei vicarius, ut no. sup. de offi. uic. §. nunc uidendum.

SVMMARIVM.

1 *Institutio quid sit, & quid sit collatio & inuestitura.*
2 *Clauiũ assignatio signũ est traditionis rei.*
3 *Instituere quis possit, et qui sint instituẽdi.*
4 *Inuestiri potest præsens uel absens per aliũ siue alius pro eo.*
5 *Ius quod instituto acquiratur.*
6 *Titulum quis non desinit habere in priori ecclesia, quousque possessionem adeptus in secunda.*

De Institutionibus. Rubrica.

SVPERIVS tractatum est de collationibus pbendarũ, hic tractatur de institutionibus personarum; & ideo subijcitur hic rub. de insti. Videamus igitur quid sit institutio. Quis possit instituere, & quos. Itẽ quod ius institutione
1 quęratur. † Institutio est proprie clericorũ personarũ, & prælatorũ. Collatio uerò beneficiorũ, ecclesiarũ, uel præbendarum. Inuestitura autem est traditio, uel quasi traditio. Quasi traditio ideo dico, quia plerũque fit per annulũ uel per librũ, ut sup. de sen. & re iud. c. cũ olim ĩf. de conces. præ. uel ec. non uac. c. ut ppo suit inf. de his quę fiunt a ma. par. cap. c.
2 ex ore. † Sicut & clauium assignatio, est signũ traditionis rei, ut ff. de contrahen. emp. l. clauibus, & scotatio. ut sup. de cõsue. c. ex literis. Item instrumentorũ datio. vt C. quæ res pign. ob. pos. l. 2. C. de don. l. si quis argẽtũ, sicut & deportatio est Itronizationis indiciũ, ut sup. de ele. ca ecclesia uestra. Quis autem institue-
3 re possit. † Dicas ut alias dixi, quis conferre

ferre possit sup. de præb. §. conferri. Instituendi sunt viri literati, vel aliàs idonei, vbicunq; originem duxerūt, vt inf.
4 eod. ca. ad decorem. † Potest quis inuestiri pñs, vel absens per alium, siue alius pro eo. ut sup. de pręb c. accedens. Sic & post aliquis per alium inuestiri, & conferre. ut sup. de pręb. c. dilecto. inf. de cōcess. præb. vel ec. non va. c. constitutus. Et si is qui interponitur, mandatū habeat ab illo qui instituitur, quæret proprietatem & possessionē absenti. vt C. de acqui. pos. l. 1 si hoc gerat ille qui interponitur & is qui mandauit, vel saltem qui mādauit. vt ff. de dona. l. qui mihi. alioquin tunc demū quæritur absenti possessio, & proprietas, cum ei possessio fuerit tradita vt ff. de acqu. re. do. l. res ex mandato. sed si is qui recipit nomine absentis, mandatum habeat, tūc quęretur absenti possessio, & proprietas cum ratum habuit. vt ff. de nego. ge. l. si ego. Nunc vi-
5 dendum est, † quod ius ex institutione quęrat. In quo distinguo. Refert an instituatur in canonicum, & tunc id quęritur quod diximus quęri ex canonia. sup. de præ. in prin. Si autem in prælatū, acquiritur titulus prælaturæ, sed non possessio, nisi institutus possessionē nactus fuerit corporalem, vt sup. de elec. c. cū in cūctis. §. cum verò 21. q. 2. c. si quis iam translatus. & arg. ff. de acqui. pos. l. cum hæredes, in Auth. vt or. præfec. colla. 5. ff. de bono. pos. ex testamen. militis.
6 l. vltima. in fi. Vnde † non prius definit quis habere titulum in priori ecclesia, nisi possessionem adeptus fuerit in secunda vt 92. distinct. i. ca. si qui episcopi.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia uel præbenda quæ dicatur non vacare.*

2 *Papa solus potest concedere non vacantes ecclesias.*

3 *Beneficium non vacans an possit conferri uel promitti, & nu. 4. 5. & 6.*

4 *Recepto in canonicum & in fratrem ad primā uacantem acquiritur ius canoniæ.*

5 *Promissiones uel concessiones de non uacantibus quare reprobentur.*

6 *Recipientes an possint obijcere recepto, quod contra concilium sit receptus, & nu. 7.*

7 *Intellectus ad ca. cum ecclesiastica, supra de exceptioni.*

8 *Intellectus ad ca. ex tenore, inf. eo ti. ad ca. cumm iam dudum, & ca. cum non ignores, supra de præbend.*

9 *Intellectus ad c. significasti, inf. de diuortijs et ad c. intelleximus, inf. de adulterijs.*

De Concessione præbendæ vel ecclesiæ non vacantis. Rubrica.

Dictum est sup. de præben. & insti. sed quia plerumque conceduntur seu promittuntur præbendæ, vel ecclesiæ non vacantes. Ideo subijcitur hic rubr. de conces. præben. vel ec. nō va. Videamus igitur quæ præben. vel ecclesia dicitur non vacare. Item quis possit concessiones vel promissiones facere de nō vacanti. Qđ ius acquiratur, si quis recipiatur ad primā vacante? Et quæ sit ratio, quare concessiones & ꝓmissiones de
1 nō vacantibus reprobētur. † Non vacare dicitur ecclesia vel ꝑbenda, quæ utroque modo non uacat de iure. s. & de facto ut inf. eo. c. cùm nostris. Sed hoc verū est in eo, qui literas obtinet a superiore super ecclesia vel ꝑbenda asserens cā vacare, cum non vtroq; mō vacet, vt dictum est. Alias tñ conferri potest ecclesia vel præbenda vacans de iure, non de facto. ut cum quis habens vnā ecclesiā vel præbendam acquirat aliā, primā tñ de facto tenet. ut sup. de prę. c. de multa. Et idem puto in omnibus beneficijs, q̄ de facto detinent a clericis coniugatis, a clericus depositis, uel remotis; & gñaliter in omnibus quæ ab aliquibus occupat de facto tenentur. † Potest solus Pa-
2 pa cōcedere nō uacantes, ut sup. de off. đ leg. c. ex parte inf. eo. c. proposuit. Et est ratio, quia ipse est supra ius, ut in prædicto. c. proposuit. ipse constitutionibus non ligatur vt C. de legi. & consti. l. digna.

3 gna † Legatus hoc non potest, ut sup. de præben. c. dilectus filius. quilibet tamẽ prælatus promittere potest se prouisurum cũ potuerit, vt inf. eo. ca. accedens. Ratio autem quare valeat hæc species promittendi, est, quam assignat eadem decre. accedens. quia in multis casibus se facultas offerre potest, in quibus collatio non est in expectatione vacaturi beneficij differẽda, & sic subtrahitur expectatio mortis; potuerunt enim bona ecclesiæ superexcrescere, & de his in beneficio prouideri. vt sup. de consti. c. cũ M. inf. de verbo signi. cap. vlt. Sed opponitur. Nam idẽ videtur in promissione non vacantis, nam pluribus modis euenire potest, vt aliter q̃ per mortem facultas se offerat prouidendi, vt cum vnum beneficium in duo diuiditur ex ꝓuisione superioris. ut sup. de præben. c. vacan. Item cum aliquis ex canonicis remouetur, vel promouetur, vel resignat, vel ꝓ derelicto habet beneficiũ, vel religionẽ ingreditur. Ad ꝙ respondeo. Iura ista, quæ prohibent promissionẽ vel concessionẽ de non vacante, considerauerunt ea quæ frequentius accidunt; ad illa. n. quæ frequẽtius accidunt iura aptantur, ut ff. de le. & sen. l. nam ad ea, ff. ad Treb. l. postulantem. Frequentius. n. accidit vt beneficia vacẽt p mortẽ, q̃ per alios modos, in promissione primæ uacaturę hoc agi videtur, & ideo non valet. promissio vero cum potero, vel cũ facultas se offerret, & gñalior est, & in ea non uidetur ad mortem respectus haberi, &

4 ideo approbatur. † Recepto in canonicum & in fratrem ad primam uacãtem acquiritur ius canoniæ, vt sup. de præb. c. dilectus filius. T. præbendam autem cum vacauerit non potest petere ex promissione. Sed quia canonicus non potest esse sine præbenda, poterit cõi iure. s. canoniæ, ut sup. de præb. c. relatũ c.

5 inter cętera & c. dilectus filius. T. † Ratio autem quare promissiones vel concessiones de non vacantibus reprobantur, est illa, quæ continẽtur inf. eo. c. nulla. s. ne desiderare quis mortem alterius videatur in cuius locum & beneficium se credit successurum. & eadem ratio est in pacto de futura successione, vt C. de pact. l. vlt. & C. de inut. stip. l. ex eod. & de his legibus fit mentio inf. eo. c. nul

6 la. Et notandum, ꝙ † si contra concilium illud aliquis sit receptus, recipientes contra eum excepere non possunt; vt inf. e. c. cum super. Sed cum promissio de non vacante comparetur pacto de futura successione, dixerunt quidam ꝙ sicut pactum de futura successione valet in genere, non in specie. vt ff. pro so. l. 3. § de illo. Sic & promissio non vacantis. Quod non puto verum, vt inf. eo. ca. constitutus. & c. ex parte. Item dixerunt quidam, ꝙ sicut pactum de futura hæreditate valet, si fiat de ratificatione illius cuius est hæreditas. vt C. de pac. l. ult. sic & promissio de non vacante; quod non puto verum, nisi is de cuius beneficio agitur, omnino renunciet. vt sup. de offi.

7 delega. ca. ex parte. † Et quod dixi, recipientes recepto obijcere non posse, ꝙ contra concilium receptus sit; ideo contingit, quia cum sit in possessione canoniæ in pari causa turpitudinis, peior est conditio agentis, & melior possidentis. vt ff. de cõdi. sine cau. l. auunculo. C. de condi. ob tur. cau. l. 2. & secundum hoc intelligendum est, quod legitur sup. de

8 excep. cap. cùm ecclesiasticæ. † Si verò in possessione non esset, sed ageret ex promissione vt reciperetur, tunc illi qui promisserunt contra concilium possunt excipere contra eum, & in hoc casu in pari causa melior est conditio rei. vt. ff. de regu. iur. l. cùm par delictum. & sic intelligo. inf. e. c. ex tenore. sup. de ꝓben. c. cum iam dudum. & c. cum non igno-

9 res. † Nec obstat inf. de diuor. c. significasti inf. de adul. c. intelleximus. ibi enim agenti datur replicatio in furorem matrimonij, vel ibi datur replicatio circa diuersa delicta. Sed circa idem & commune delictum in hoc casu non daretur agenti replicatio contra doli exceptionem. vt, ff. de doli excep. l. apud Clerum §. Marcellus.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Sedes quando dicatur vacare.*
2 *Episcopus malus non est episcopus.*
3 *Ecclesia vacāte an innouare aliquid possit.*
4 *Facto minoris tempore quo non habet curatorem, iudex auctoritatem præstat.*
5 *Ecclesia uacans non agit nec conuenitur.*
6 *Donari vel legari an aliquid possit ecclesiæ vacanti.*
7 *Ecclesia vacans habens œconomum, syndicum, vel actorem, an per eum agere possit & conueniri.*

Ne Sede vacante aliquid innouetur. Rubrica.

TRactatum est supra de institutionibus & conces. quæ de iure communi habent fieri ab episcopis cum suis capitulis, ut no. sup. de præben. §. conferri. Vacantibus autem episcopalibus ecclesijs capitula conferre non possunt, ut iusfra eodem ca. illa, & ex hoc nacta occasione tractatur hic generaliter, qđ sede uacante nihil innouetur, & ideo ponitur hic rub. ne sede ua. aliquid innouetur. Videamus igitur quæ ecclesia dicatur hic uacare. Item quæ sint illa quæ sede uacante innouari non possint, & quare. Sedes dicitur hic † uacare,
1 quę non habet prelatum, ut inf. eo. titu. per to. licet aliàs & quæ hæreticum habet, nullum habere fingitur, vt sup. de præscrip. c. 1. & qui non cōsecratum habet, nullum habere videatur, quantum ad ea quæ munus consecrationis exposcūt, ut sup. de trans. præb. c. inter corporalia. nam & qui malus est, videtur non esse, vt de pœn. c dist. 1. ca. scindit. & qui inhabilis est ad agendum nec esse videtur, vt ff. quod cuiusq; vniuersi. no l. 1. §. pen. Nec cautū videtur, ꝙ vitiosè est
2 sacerdos, vt 40. dist c. multi. † Et malus
3 epūs, nō est eps. vt 2. q 7. c. non oēs. † Ecclesia vacante aliquid circa statū ipsius innouari non debet, vt inf. e. c. 1. uacātia beneficia cōferri non possunt, ut inf. e. c. illa. Quod. n. obtinet in plato negligente. vt sup. titul. proxi. c. nulla, & c. postulasti. non obtinet in prælato moriente, ut dictum est. Item vacante ecclesia clerici non pñt disponere de reb. eccl. vt 12. q. 2. c. si quis episcopis. 76. di. ca. qm̄. H. tn̄ dixit, ꝙ possint, sicut instante necessitate, possunt clerici vacantis ecclesiæ aliqua alienare, vt 71. di. ca. fraternitatem. dum tn̄ adsit auctoritas metropolita-
4 nę ecclesiæ. nam † & iudex præstat auctoritatem facto minoris eo tempore, quo non habet curatorem, ut C. qui admit. ab bo. pos. l. bonorum. Item in minoribus ecclesijs pōt episcopus aliqua alienare mortuo sacerdote, vt 10. q. 2. c. si quis episcopus. Item dicebat, ꝙ si canonici faciunt aliquem contractū mortuo episcopo, tenet, sed si ab ecclesia fit, rescinderur vt 12. q. 2. ca. si qua, ut uides in cōtractu minoris non habentis curatorē, ut C. de in inte. rest l. si curatorem. Sed hoc non placet. Nā hoc fieret viuente prælato, vnde dico ꝙ non tenet contractus, vt inf. eo. c. vl. sicut nec tenet iudiciū. ff. de iudi. l. acta. §. vlti. C. qui dat. tu pos. l. vniuersis. nā & in iudicijs quasi contrahere videmur, ut ff. de peculio. l.
5 licet. §. idē scribit. Item † non agit, uel cōuenitur ecclesia uacans, ut inf. e. c. ult. Quod intelligo uerum esse in negotio, quod ad solum episcopū pertinet, uel ad episcopum cum ca. secus si ad solum capitulū, ut sup. de rescrip. c. edoceri. Et idē dico in collatione beneficiorum, ut capitulum ea confe rre non possit, si ad solum episcopū spectet, uel ad episcopū cum. ca. Secus si ad solum capitulum, ut
6 not. sup. de præb. §. conferri. † donari aūt uel legari ecclesiæ uacanti potest, & alia bene possunt fieri, quæ sunt ad utilitatē ipsius ecclesiæ uacantis. ne si aliter dicatur cedat in dānū quod fauore ecclesiæ est inductū, ut C. de legi. & cōsti. l. quod fauore. C. de proc. l. non eo minus. C. de secun. nuptijs. l. generaliter. §. in his. & C. de rei uxor. actio. l. una. §. accedit.
7 Sed pone, quod † ecclesia uacans habeat œconomum, syndicum, seu defensorem, uel actorem, nunquid per eum

agere potest, & conueniri? Videtur quod sic. ut 12.q.2.ca.nobis.& cap. Vulteranæ. Et hoc idem innuit decr.inf eo.c. ult. cũ dicit attestationes receptas uacante burgensi ecclesia, & carẽte legitimo defensore non ualere.innuit quod si habuisset defensorem, attestationes ualuissent. Sed hoc non placet. Vnde ad canones respondeo, quod non loquuntur in œconomo, sed in coadiutore qui plenam habet administrationẽ in temporalibus & spiritualibus, vt 7.q.1.c.1.& c quamuis.

SVMMARIVM.

1 *Prælati ecclesiarum an & quando in earũ negotijs requirere debeant consilia & consensus suorum collegiorum, & num. 7 & 8.*
2 *Consensus qui requiratur in alienatione rerum ciuitatis.*
3 *Episcopi diœcesani auctoritas quando sufficiat sine consensu sui capituli.*
4 *Alienationis prohibitio facta à testatore, non extẽditur ad eam quæ fit in familiã.*
5 *Alienatio in fraudẽ facta est reuocabilis.*
6 *Clausula quæ apponi debẽt per Romanam curiam, in literis impetratis per ecclesiã uolentẽ acquirere à laico rem ecclesiasticam male detentam.*
7 *Prelati quando possint sine consilio clericorum donare.*

De His Quæ fiunt a prel. sine consensu capituli. Rubrica.

QVia superius tractatum est de inst. & concess. quæ ab episcopis sine consensu capitulorum fieri non debent ideo subijcitur hic rubr.de his quę fiũt à prælа.sine consensu. ca. Videamus igitur quæ sint illa, quæ sine cõsensu cle
1 ricorum fieri non debent. Et † quidem prælati ecclesiarum in negocijs ecclesiarum suorum collegiorum consilia & cõsensus requirere debẽt, scilicet in contractibus, donationibus, & concessionibus, ut inf.e.c.1.2.& 3.In institutionibus, & destitutionibus, & confirmationibus, ut infra eo.c. nouit, & c. quanto. In ordinationibus faciendis, ut 24.d.c. epus. In dignitatibus conferendis, vt 93.di.ca.legimus. In dispẽsatione rerum ecclesiæ, ut 12.q.2.ca.si qua de reb. In causis audiendis, vt 15.q.7.c.fœlix. & c. si autẽ. In alienationibus ut 10.q.2.c.hoc ius porrectũ
2 & 12.q.2. ca. sine exceptione. † Sic & in Alienatione rerum ciuitatis requiritur consensus ciuiũ.C. de oẽ.re.ci. l. vlt. lib. 10. Et sicut tunc iurãt maiores ciuitatis sic & in hac alienatione iurat ordinator domus, vt in prædicto ca.hoc ius porrectum Et notauit Lau. quod in hoc casu requiritur consensus omniũ simul & cõis, non separatim, & singulorũ. non obstan te.l.per fundũ ff. de seruι. vr. præd. quia loquitur in re communi, quæ cuiuslibet est ut ff. de ritu nup. l. illud. Secus in re vniuersitatis, quæ nullius est, ut ff. quod cuiusq; uniuer.l.sicut municipum.§. 1. Sed certè hoc non placet. Nã si inueniã hoc in electione, ut requirat consensus cõis, nõ singularis, vt sup.de elec.c.in genesi.non tamen hoc requiritur in alienatione; nam alienatio quæ de iure nõ valet, cõualescit per consensum sequentẽ. vt 12.q.2.c.si qua de rebus, & inf.eo.c.cũ uos, & c.cum apostolica & 16.q.1.ca.vlt. Quod in electionibus non contingit, ut sup.de ele.c.auditis sufficiũt ergo in alienatione singulares cõsensus oĩum, sicut
3 dictũ est Sed q̃rĩ an in rebus † ecclesiæ male a laicis detentis ad ecclesiam aliquam reducendis vel reuocandis sufficiat auctoritas diœcesani episcopi sine consensu sui capiutli. Et certe sic inf.eo. c.cũ apostolica & 16 q.1. c. ul. Ad quod opponitur, per collationem laici & consensum episcopi transfertur dominium rei in illã ecclesiam, ad quam res trãsit; & sic res illa alienatur quoad priorẽ ecclesiam, cuius fuit. Nam alienatio est oĩs actus, per quẽ dñiũ transfertur ut C. de fun. dota.l.1.nec in secundã ecclesiã proprie res dicitur reuocari, sed de nouo acquiri, eo quod prius nũquam eã habuit. Ad hoc rñdeo sine dubio quædam spẽs alienãdi est quantũ ad primã ecclesiã, q̃ per hunc modum rem perdit, ut dictum

est, &

est, & cum hæc species alienandi nō est ꝓhibita, sed illa, cum res quæ alienatur est in possessione ecclesię quę alienat. & sic intelligo infra de rebus eccl. nō alienan.
4 † Et prohibitio alienationis, quæ fit à testatore, nō extenditur ad eam quę fit in familiā, ut C. de fide ic. l. uolūtas. Vel hæc alienatio toleratur. sicut alias Deus magis uoluit immolari sibi hostias, quā demoniis, ut 22. q. 4. c. considera. Item res ista quodammodo recuperatur, & si non ab illa ecclesia cuius fuit, ab alia tamen; vnde facilius & fauorabilius permittitur rei perditæ recuperatio, q̄ habitæ & possessæ alienatio. nam & in rebus non habitis sed habēdis potest fieri deterior conditio per seruum, ut C. de acq. pos. l. per seruum.
5 † Item si debitor alienat in fraudem creditoris, res, quas hēt, reuocātur, ut ff. de his quæ in frau. crē. l. 1. secus in his quæ nō habet, ut si in fraudē creditoris non adit hęreditatem, vt ff. eod. tit. l. qui autem. Item si libertus alienat aliquid in fraudem patroni, reuocatur. Secus si in fraudem illius non adit hæreditatem, vt ff. ne quid in frau. pa. l. 1. §. utrū.
6 † Sed sciendū est, ꝙ si aliqua ecclesia uult impetrare literas a curia, per quas liceat rem ecclesiasticā alicui ecclesiæ acquiri malè à laico detentam quæ alteri ecclesiæ pertinet, Romana curia talem solet adiicere clausulā, priori ecclesiæ præstita cautione, ut si ad pinguiorem fortunam deuenerit rē ei restituat prius sibi de pretio satisfacto.
7 In summa no. est, † ꝙ licet prælati generaliter in omnibus negotiis ecclesiarum requirere debeant consilio clericorum, vt cum eis peragant & pertractēt, & quæ statuenda fuerint, statuāt, errata corrigant, & euellenda dissipent & euellant, ut inf. eo. c. quanto. & maximè sup illis quæ clericos ipsos cōtingere dignoscuntur, ut infra eo. c. ultim. Possunt tamen quædam modica donare sine cōsilio clericorū, ut 12. q. 2. c. terrulas, considerata tamen rei donatæ quantitate, & loci cōsuetudine. vt inf. de don. c. cęterū Item quinquagesimam & centesimā, ut inf. eo. c. pastoralis. Nullus enim accusare episcopum potest, quod templa Dei ædificat, vel ædificata & indigentia ampliat, ut 12. q. 2. c. aurum. Vnde non obstante iuramento de non alienando, potest de nouo ecclesia cōstrui. ut inf. d. ec. ædi. c. tua. ad hoc autem permissum est dari quinquagesimam vel centesimā. s. ad nouam ecclesiam construendam, uel constructā ampliandam, ut 12. q. 2. c. bonæ rei. Vnde cum hoc semel à iure permissum, nō est necesse ut nouus requiratur assensus, ut ff. de cōdi. inst. l. quæ sub cond. §. ult. Sed contra. 12. q. 2. c. si epus unā, & inf. eo. c. cum uos & c. quanto, & inf. de dona. ca. pastoralis. Sed circa hoc scripsit Lau. ꝙ talis donatio ualet donatore viuente; eo autem mortuo poterit reuocari, ut 26. q. 3. c. sacerdos. Puto ex hac causa donationem reuocari non posse, ne iuris auctoritate donatarii decipiātur, ut C. de his qui ue. ætа. impet. l. 1. Sed ex aliis causis poterit reuocari, siue uiuente, siue mortuo donatore, ut in
8 fr. de dona. c. si apostolicæ Sed quæritur qd si eps plures donationes facit, ita ꝙ oēs aggregatæ excedant quinquagesimam uel centesimam, singulæ autem infra subsistant, nunquid oēs reuocari debebunt, uel illa quæ excedit? Respondeo illa q̄ excedit, ar. 12 q. 2. c. si quis de seruis ar. ff. de iuris. om. iu. l. si qs id qd 17. q. 4. c. quæstio. Sed ꝙ omnes, est arг ff. de ap. l. si quis separatim. §. 1. Vel est de qualibet detrahendum, vt C. de don. l. si totas, & ff. ad l. fal. l. pœnales, §. annua. Verius tamen uidetur, ut reuocetur excedens. arg. C. qñ & à quibus quarta pars de curi. l. 2. li. 12. Illud ei reuocandū est, quod detrimentū inducit ar C. de don. l. si quis argentum, & 12. q. 2. c. si quis.

SVMMARIVM.

1 *Maior pars quæ dicatur, & quomodo præualeat quod à maiori parte capituli fit numero 2.*

De His quæ fiunt a maiori parte capituli. Rubrica.

DICTVM est supra, ꝙ epi cum capitulorum suorum consilio quę dam peragere debent. Item alia sunt ne gotia, quæ tantum ad capitula spectant, vt supra de rescrip.c.edoceri, ut no.sup. de præben.§.conferri. Sed quia plerunque fratrum vota discordant, & generaliter obtinet quod a maiori parte corporis uel collegij fuerit ordinatum, ideo subiicitur hic rub. de his q̄ fi. à ma.parte capituli. 1 Videamus † igitur quæ dicatur maior pars capituli,& in quibus prę ualeat factum seu uotum maioris partis,& in quibus factum minoris. Maior est pars,quæ numerosior est. Sed sicut in electione non sufficit partem esse maiorem, nisi sit sanior, ut sup.de ele.c.q̄a ꝓpter diuersas,sic & in cæteris agendis ecclesiæ requiritur maior pars quo ad numerum,sanior quo ad zelũ, sup. de ele. c.ecclesia. Vel maior dici pōt, q̄ maiori nititur rōne ut 9.di.c.sana. & 40. di.ca. multi, vñ nō tantũ ad multitudinem respici oportet ut 4.q.3.c. si testes. si item in criminali. 2 Generaliter† autem pręualet quod a maiori parte capituli fit, ut 65.di.c.1.2.& 3. Præsumitur.n. pro pluralitate, nisi ex parte altera ꝑponderet auctoritas, ut sup.de ele.c.dudũ, sup. de test.c.in p̄ntia,ff.de testi.l. ob carmē, & 4.q.3.c.si testes,§.itē in criminali,in prĩci.Interdũ pręualet minor pars, ut inf. cod.ca.1.31.di.c.Nicena,ff. de serui. ru. præ.l.per fundũ.12.q.2. c. non liceat, & ff.de pac.l.maiores.Interdũ non sufficit ꝙ maior pars consentiat, sed requiruntur duæ partes,ut sup.de ele.c.licet, & c. scriptũ est.Aliquando requiritur,ut duę partes adsint, ut ff de dec.ab or.fa.l.3 ff. quod cuiusque uniu. not.l.nulli ut C. de decu.l.nominationum. Et nota, ꝙ licēt generaliter non obsit contradictio paucorum,obest tamen absentia;unde plus operatur contemptus paucorum,quam contradictio multorũ,ut sup.de ele.c.ꝙ sicut ca.uenerabilem & c. bonæ memoriæ Cremon. & supra de post.cap.bonæ memoriæ.il secundo.

SVMMARIVM.

1 *Beneficia ecclesiastica debent purè, palam, libere, & sine diminutione cōferri.* Quod *intellige ut inf.nu.2.& 3.*
3 *Præsumitur contra occultè dantes, facientes, & indicantes*
4 *Electiones clandestinæ non ualent.*
5 *Contractus de nocte celebratus an ualeat.*
6 *Dies quando incipiat & finiatur in contractibus.*
7 *Index ante noctis tenebras iudicare debet.*
8 *Prouentus beneficij vacantis an possint per prælatum uel capitulum in certos vsus conuerti.*
9 *Prælatus cum capitulo potest ex causa supprimere personatum.*

Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. Rubrica.

DICTVM est supra de beneficijs conferendis,sed quia cum integritate & sine diminutione aliqua conferenda sunt.Ideo subijcitur hic rub. vt benefi.ec.sine dimi. confe.
1 In † quo dicendum est breuiter, ꝙ beneficia ecclesiastica debēt pure,palam,libere,& sine
2 diminutione cōferri. † Purè sine pacto & sine cōditione, vt no.sup.de pb.§.plenè. Et sine modo, nam sicut conditio simoniam inducit, & rē spiritualem afficit, & ita modus; quia modus æq pollet cōditioni, vt 27.q.1.c.si infidelis, inf. de cōd. appo.c.verũ. C. de leg. & fidei com. quæ sub modo.l.1. immo magis obligat modus, q̄ conditio. Nā is, cui aliquid sub modo relinquitur, statim petere pōt, si caueat de eo implendo. vt. ff. de le.3.l. si tibi legatum est. Sed si sub conditione, aliquid est relictum, nō prius illud præstabitur, quàm conditio impleatur, licet paratus sit legatarius de adimplendo cauere, ut ff. de condit. & demonstration. l. quæ hæred. §.ul. & l. quibus diebus, §. ul. & ff. de fideic. li. l. cũ in testamento in

princ.

3 prin. Palam. † Occultè.n.collationes su spectæ sunt, ut infra eo. c. 1. Præsumitur enim contra occultè dantes, ut dictum est. facientes, & iudicantes, ut ff. de iure fisci. l. ita, ff. de admi. tut. l. non existimo. 18. q. 2. c. perniciosam, sup. de offi. dele. c. consuluit. 19. dist. c. Anastasius. Nã tenebræ aptæ sunt ad fabricandũ falsum, ut ff. de uen. inspi. l. 1. §. de inspiciendo. Veruntã si ille, cui datũ est occultè, sit capax, non uitiat occulta donatio. ut C.
4 de dela. l. 1. lib. 10. † Sed electiones clãdestinæ non ualent, ut sup. de elec. c. qa pp
5 diuersa, §. ult. † Contractus aũt nõ minus valet, si celebretur de nocte; nullum.n. tempus sanæ mentis maioris 25. an. cõsensum repudiat, ut C. de transac. l. non minorem. Et est ratio in contractib. qa
6 † in eis dies incipit a medietate unius noctis, & finitur in medietate alterius,
7 ut ff. de feriis, l. more romano. † Iudex verò iudicare debet ante noctis tenebras, ut in prædicta decr. c. consuluit. Et sic intelligo quod dicitur, sedebunt autem iudices matutino meridie, ac uespere, ut in Auth. de iu. §. sedebunt, coll. 6. & qđ dicit alia lex, incongruum est magistratibus esse in publico uespertinis horis, ut ff. de orig. iu. l. 2. §. & quia, & facit ad hoc. 2. q. 6. c. biduum, & ff. qũ app. sit l. 1. §. biduũ. Liberè. ut 1. q. 3. c. si quis præbendas. Sine diminutione, ut hic, & in p̃dicto c. si quis præbendas. & simile alias. 16. q. 1. c. si monachus. & q. 7. c. quicunque. infra de decimis. c. cũm illum. c. ex parte, & c. tua. in fin. & c. ex transmissa.
8 † Verumtamen si prælatus cum suo capitulo ante collationem beneficij alicuius decernat fructus eiusdem beneficij retinendos ad tempus, vel in usus certos cõuertendos ex iusta & necessaria cã, satis
9 licet, ut infra eo. c. uno. in fi. † Nã si prælatus cum capitulo potest ex causa supprimere personatum, ut sup. de consti. c. cũ accessissent. & possessiones alienare, ut infra tit. prox. c. ecclesias. subiicere &, vnire, ut inf. de exces. præl. c. sicut unire. multo fortius de prouentib. bñficii disponere põt, ut 12. q. 1. c. his ita rñdetur. Omnium autem beneficiorum prouentus in certos vsus conuertere nõ posset, & ideo hoc per indulgentiam obtinetur, ut inf. de uerb. sign. c. tua nobis.

SVMMARIVM.

1 *Alienatio propriè quid sit.*
2 *Alienari quæ res ecclesiæ prohibeantur, & quæ non.*
3 *Alienatio rerum ecclesiarum quam solennitatem requirat, & nu. 4.*
4 *Solennitas quæ requisita sit, in alienatione rerum monasteriorum.*
5 *Alienatio contra debitam formam nulla est ipso iure, licet facta fuerit in casu concesso.*
6 *Ecclesia quando in uenditione decipitur, quid agendum, & nu. 7.*
8 *Vasa sacra an alteri ecclesiæ uel priuatæ personæ uendi possint.*
9 *Alienãtes malè rẽ ecclesiæ qualiter puniũt.*
10 *Ecclesiæ rem recipiens citra debitam formam qualiter puniatur.*
11 *Ecclesia qualiter possit agere alienata sua possessione præter formam iuris.*
12 *Ecclesia nunquid teneatur cedere actionem soluenti contra alium, scilicet alienantẽ contra possessorem vel è conuerso.*
13 *Episcopus an possit repetere rem, quam iniustè alienauit.*

De Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non alien. Rubrica.

TRactauimus sup. de reb. spũalib. clericorum, s. beneficiis & præbendis, nunc aũt de rebus temporalibus est tractandum. Et quia res tpales ecclesiarũ nonnunquã a clericis distrahunt, ideo de earũ alienatione dicamus, & p̃pterea subiicitur hic rub. de reb. ec. alie. uel non. Videamus igit quid sit alienatio. Quæ res possint alienari. Quibus ex causis. Quæ sit forma alienandi. Quę pœna male alienantis & recipientis. Et quę pœna subscribentium illicitæ alienationi. Alienatio † strictè sumpto vo-
1 cabulo est omnis actus, per quem dominium transfertur, ut C. de fun. dota.

 l. 1.

l. 1. quamuis verba illius legis conuertantur sic omnis actus, per quem dominium transfertur, est alienatio. Hic autē ubi tractat de rebus ecclesiæ alienandis vel non, laxatur uocabulum alienationis, vt cōprehendat quosdā cōtractus in quibus dñium non transfertur, ut inf. c. ea. nulli. & simile, C. de re. ec. non alie. l. sancimus in Auth. de nō alie. aut permu. re. ec. §. non igitur, col 2. Alibi alienare dr quæ vsucapi permittit, & quæ non vtendo seruitutē amittit, ut ff de verb. sign. l.
2 alienationis. Prohibetur † res ecclesiæ alienari, ut 12. q. 2. c. sine exceptione. 10. q. 2 c. hoc ius porrectū. & 12. q. 2. per totum. & maximè in c. non liceat, & C. de sa. sanc. eccle. l. iubemus. sicut & res Cæsaris, ut ff de lega. 1. l. apud Iulianum, §. ultimo. Excipiuntur quatuor casus. cā necessitatis, ut cum debitum vrget ut in isto c. hoc ius porrectū. Causa pietatis, ut pro redemptione captiuorum vel alimonia pauperū, ut 12. q. 2. c. aurū. Causa vtilitatis, ut in c. sine exceptione. Cā incommoditatis vel minoris vtilitatis, ut 12 q. 2. c. terrulas. Possunt & aliæ causæ assignari, ut 7. q. 2. c. aurum sed fere omnes ad hos quattuor reducuntur. Mobiles res ecclesiæ, quæ seruando seruari non pñt, citra solennitatem aliquam alienantur, ut res pupilli, ut C. de admi. tu. l. lex quæ tutores, & l. ult. & ea quę magis expedit distrahi q̄ seruari, ut animalia, suppelectilia, ut uestes attritæ, ut C. qñ
3 decreto opus non est. l. ult. † Aliæ autem res alienāt cū solennitate, ut olim quidē maxima requirebat solennitas. nam duo de vicinis epīs vocabantur, qui de cā alienationis cognoscebant, & alienationis contractui scribebant, ut 10. q. 2. c. casellas in fi. & 12. q. 2. c. quicunq; suffragio. 17 q. 4. c. nullus res. hodie sufficit consensus epi & capituli, ut in ca. c. sine exceptione. & si res modica sit, & necessitas magna, non requiritur cōsensus capituli, ut 12. q. 2. c. terrulas. In re-
4 bus † monasteriorū alienādis, sedm iura requir. cōsensus abbatis, cōuentus, epi diœcesis, ut 12. q. 2. c. abbatib. & 17. q. 4. c. in uenditionib. Sed istud nō seruat vbique. Et ideo puto sufficere solēnitates sedm locorum consuetudines approbatas. In venditionibus verò rerum ecclesiæ parrochialis requiritur consensus psbyteri, & epi, ut 12. q. 2. c. placuit. Solus autē ẽps sine sacerdote parrochiali non pōt, ut 10 q. 2. c. ult. Et nota, q solennitas illa quæ statuitur. 10 q 2. c. hoc ius porrectum est. hodie non seruatur.
5 † Alienatio facta contra debitam formam nulla est ipso iure, licet facta fuerit in casu concesso, ut 12. q. 2. c. sine exceptione. sed si facta fuerit forma seruata & in casu concesso, tenet de iure. ar. supra de his q̄ a præla. sine con. ca. c. cū nos. inf. de emp & vendi. c. cū dilectus. & c. cū causa sed si dānosa fuerit ecclesiæ, rescindit p beneficiū restitutionis, ut su-
6 pra de in integ. rest. c. 1 † Sed si dolus det causam contractui, puta dolo inducitur ecclesia ut uendat qd venditura nō erat, tunc ipso iure nō ualet contractus, ut ff. de dolo. l. & elegāter, arg. 12. q. 2. c. quisquis eps. in fi. & inf. de rerum permut. c. vniuersorū. Si uero dolus incidat in cōtractum, ut quia ecclesia sponte uendidit, quod uenditura erat. sed circunuenta est in pretio, quia in minori pretio uendidit, quā res ualeret, & hoc p circūuentionē actoris, tenet contractus; sed agitur vt ecclesia nō decipiatur, ut ff. de act. emp. & vend. l. Iulianus, §. si vēditor.
7 † Vbi autem decipitur ecclesia in uēditione ultra dimidiā iusti pretii, agit de iure cōi, ut inf. de emp. & uen. c. cū dilectus. & c. cū cā. & C. de rescin. uend. l. rē maioris. Hæc oīa locū habēt in reb. pphanis, nam res sacræ, & religiosæ uendi non possunt, ut ff. de contrahen. empt. l. & liberi. licet transeant cum uniuersitate, ut inf. de iure pa. c. ex literis. † Vasa ue-
8 ro sacra uendi possunt alteri ecclesiæ in propria forma, priuatæ vero personæ nō nisi conflata, ut 10. q 2. c. hoc ius porrectū est, & 12. q 2. c. aurū Pęna † male
9 alienantis rē ecclesiæ, est depositio, si super hoc accusatio instituat, ut 12. q. 2. c. monem⁹. & c. diaconi, nisi celeri restōne

sibi

sibi prospexerit alienator. ut inf. eo. ca. si quis presbyterorum. Celeré restitutionem intelligo post appellationem ecclesiæ, si enim possideatur, qui facultatem habet rei restituendæ, interpellatus congruo loco & tempore rem non restituat videtur in mora. Et idem dico in alienatione si interpellatus ab ecclesia non componat cum possessore, ut rem recuperet & ecclesiæ restituat, vel nisi post interpellationem agat contra possessorem, quod forte ei licet suo iure arg. præd. c. si quis presbiterorú. 35. q. 9. c. si qs. sup. de ele. c. nosti. vel cessa sibi actione ab ecclesia, vel nisi totum interesse præstet ecclesiæ, semper videtur in mora; si ergo alienator per celerem restitutioné morá præuenerit, euitabit pęnam depositionis, de q iá dictum est, & excómunicationis de qua agitur inf. eo. ca. si quis presbyterorú. Nam si quis rem alienauerit, & deinde receperit, euitat pœnam edicti. vt ff. de ali. iu. mu. causa facta. l. ex hoc. § si quis alienauerit. Et licet hic dicatur de clerici restitutione, alibi habes, celeri satisfactione, vt inf. ad loca, & condu. ca. propter. & cap. potuit.

10 † Pęna veró recipientis rem ecclesiæ contra præmissam formá est, ut rem cú fructib. restituat; & actioné nullam habeat ad petendum aduersus ecclesiá. vt. 12. q. 2. c. non liceat. & 10. q. 2. ca. hoc ius porrectum. in uer. quæ veró. & in Auth. de non ali. aut per mu. re. ec. §. nos igitur, cú sequentibus. §§. sed aduersus alienantem sic. Guari. tñ adiecit verba. sua, per q omnis omnino actio denegatur hmói acceptori. Sic. n. dixit, sed melius dicitur omnino denegandas esse actiones hmói acceptori; & assumpsit hæc verba de lege, quæ est. C. de sa. san. ec. l. scimus nemini. Sed corrigitur in Auth. de non ali. aut per mu. §. quia veró leonis. & p leonem 12. q. 2. ca. Vulteranæ. Vnde siue bona siue mala rem acceperit, habet regressum ad auctoré suú vt inf. eo. ti. c. ad audientiam. Hæc opinio est. Io. Teuton. Lau. autem & quidam alij dixerunt, q si mala fide quis acceepit ré ecclesiæ, nec aduersus ecclesiam nec aduersus alienantem habet actionem. vt. 16. q. 3. cap. vniuersitas. nisi sibi per cautionem de euictione prospexerit. ut C. de euic. l. si fundum. In casu tamé speciali malę fidei agitur ad pretium, vt C. communia de le. l. vl. §. ult. Aequum tñ videtur in casu præmisso, vbi etiá malæ fidei acceptor agat ad prætium contra alienanté. y. i. f. eo. ti. cap. ad audientiam. In summa

11 † notandum est, q possessione ecclesiæ præter formam iuris alienata, ecclesia potest agere contra possessorem realiter, contra alienanté personaliter, vt. 12. q. 2. cap. apostolicos. & C. si tutor vel cu. l. vltima. Sed pone, q ecclesia conueniat possessorem, & consequitur rem & interesse, nunquid potest conuenire alienantem. Respondeo non, vt ff. de eo per quem fac. est. l. 1. §. si plures. Quid si cepit vnum conuenire, nunquid ex hoc solo fit præiudicium quo ad alterum, ut alterum conuenire non possit. Respondeo non, nam demum per actioné tollitur actio. vt ff. depo. l. 1. §. si apud. C. si tu vel cu. l. vlt. Quid si partem sui interesse consequatur ab vno. Respondeo tanto minus consequetur ab alio, ut ar. ff. de exercito. l. 1. §. ult. hæc actio.

12 † Sed nunquid ecclesia teneatur cedere actionem soluenti contra alium. s. alienanti contra possessorem, vel conuerso? Non, cúm enim conueniatur ex maleficio vel ex suo delicto non potest petere cessionem actionum. vt ff. de admi. tu. l. si plures tutelam. Sed

13 † quæritur, an episcopus, qui male alienauit, possit repetere si in administratione toleretur? Videtur q non, nam ipse de euictione tenetur; & quem de euictione tenet actio, eundem agenté repellit exceptio. vt C. de euic. l. exceptiones. Sed contra hanc exceptionem replicabitur, rem esse ecclesiæ; sicut & replicat mulier, se mulieré esse, & sibi cópetere Velleia. vt ff. ad vell. l. si mulier. §. item si mulier. Nec est mirum, si continget in episcopo. ná & simile in priuatio contingit. C. de ag. & cen. l. quemadmodum. lib. 11.

SVM-

buit, potuit alteri libere cōferri, ut sup. de ele. c. cum in cunctis, § cum uero. Sed si causa necessitatis, puta propter persecutionē tūc cessante persecutione redibit ad suā ecclesiam, ut 7. q. 1. c. pastoralis. Sed si causa humilitatis, puta si ad religionem transeat, de iure non redibit ad primam, ut 7. q. 1. c. hic nequaquam, sup. de renun. c. post trāslationem.

3 † Vbi aūt leuitatis causa quis deserit suam ecclesiā, puta uagatur per mundū, tunc si hēat primam ecclesiam, p derelicta, ut quia recipit aliā, ut infr. de præben. c. de multa. inf. de conces. pbē. uel ec. nō ua. c. literas & c. cum nostris, uel ducit uxore. vt sup. ti. prox. c. diuersis fallacis, uel miles seu ioculator efficitur, tunc quia uitā assumit primæ professioni contrariā, vt C. de mune. patrimo. l. professio. lib. 10 poterit eius ecclesia vel præbenda alteri conferri. Sed si nō habeat ecclesiam pro derelicta trinæ citationis edictū in absentis ecclesia publicetur, & si nec sic currauerit obedire, & ultra sex menses ecclesiā suā deseruerit, poterit ea priuari, & nihilominus suspendi & excōmunicari, non tamen degradari, ut inf. e. c. ex tuę. Quod intelligo cum nescitur ubi sit, & sic non pōt ad eum citatio peruenire. Alioquin monendus est absens, nec aliter posset de iure priuari, ut infr. eodem c. ex parte, & c. qualiter, & c. ultimo at ipsius reditum congruo tempore per superioris arbitrium moderādo. ut inf. eodem c. inter quatuor. Tñ in hoc diuersa inuenio a iure tempora cōstituta; inuenio enim duos menses, ut 7. q. c. præsentium. Tres septimanas, ut 7. q. 1. c. si quis in clero. Annum, ut in Auth. de sanctis. episcopis, §. interdicimus. Quatuor annos, ut inf. eo. tit. c. qualiter. quinque an ut inf. eo. c. ex gestis. Moderabitur autem superior secundum locorum distantiam, personarum absentiā, & negotiorū qualitatem, ut sup. de lite nō contest. c. qm, & sup. de appel. c. cum sit Romana. Si quis autem licentiatus a suo episcopo ad certum tempus ultra tēpus abfuerit, statim post tempus prima ri poterit, nisi ex iusta causa post tēpus impediretur, ut 7. q. 1. c. præsentium, vbi enim dies apponitur, pro homine interpellat, ut C. de contrahen & commit. sti. l. optimam, inf. de loc. & cōduc. c. potuit, C. de iure emph. l. pe. In summa nota, q residere intelliguntur quidam, q in ueritate non resident, ut is qui extra ecclesiam procurat utilitatem ipsius, ut inf. eo. c. ex parte. Item qui seruit episcopo extra ecclesiam, ut inf. eo. c. ad audiētiam. Item qui seruit Papæ, ut inf. eo capitulo cum dilectus. Item qui studet in theologia, ut inf. de magis. c. super specula. §. docentes. Isti omnes fructus pbēdarum præcipient præter uictualia & quotidianas distributiones, quæ residentibus tantum debentur, ut inf. eo c. de cætero inf. tit. prox. c. licet, & c. dilectus.

SVMMARIVM.

1 *Præbenda quid sit & quid sit Canonia.*
2 *Præbenda cui sit conferenda.*
3 *Præbenda a quo conferri debeat.*
4 *Præbendæ quomodo sint conferendæ.*
5 *Præbenda infra quod tempus conferenda.*
6 *Episcopo negligente, si ad eū spectat collatio deuoluitur ad capitulum ius conferendi.*
7 *Præbenda quando nomine beneficij contineatur.*
8 *Præbenda secunda recepta, an prima vacet ipso iure.*
9 *Beneficia duo curam habentia si quis hēat, an possit retinere quod malit.*
10 *Dispensare quis possit in pluralitate beneficiorum.*
11 *Cleric⁹ recipiēs diuersa beneficia an peccet.*
12 *Episcopus an peccet conferendo beneficium scienter ei, qui alias beneficiatus existit.*
13 *Clerico beneficiato potest aliud in beneficiū vel stipendium sine titulo conferri.*
14 *Episcopus ordināns clericū sine titulo vel præbenda, an ei prouidere teneatur.*
15 *Papa si alicui mandat conferri præbendā si quæ vacat, & episcopus uel canonici ad quos spectat collatio, de mandato scientēs alteri conferunt, an ille pro quo scriptū est ius in illa præbenda habeat.*

De Præbendis. Rub.

TRACTAVIMVS, sup. de uita & honestate clericorũ, nũc de reb. ad eos pertinẽtibus disseramus: & ideo subiicitur hic rubrica de præben. Videamus igitur quid sit præbenda. Cui conferri debeat. A quo. Qualiter infra quod tempus. Et ad quẽ deuoluatur cõferẽdi potestas, si is ad quem collatio pertinet, in mora fuerit conferendi.
1 Prębẽda † est ius percipiendi prouẽtus in ecclesia cõpetens alicui tanq̃ uni de collegio, quod ius ex canonica descendit, non n. debet esse canonicus sine p̃benda, ut inf. eo. c. relatũ, & c. dilectus. Canonica verò est quoddam ius, quod ex electione & receptione in canonicum & in fratrem oritur, vel de nouo creatur, ubi certus canonicorũ numerus non habetur, ut inf. eo. c. dilecto § procurator. uers. præterea. Oritur, inquam, uel creatur, in loco, in capitulo, & in aliis quorum cõis est usus, ut inf. eo. c relatũ, & c. pro illorũ, & in præbendæ petitione, vt superius
2 dictum est. Est aũt † conferenda præbenda idoneæ personæ, quæ resideat in loco, & curam eius per se valeat exercere,
3 vt supra titulo prox. c. relatum. † Conferri debet regulariter a prælato ipsius ecclesiæ, in qua conferenda est præbenda, ut inf. de insti. c. ex frequentibus, & c. ad decorem sicut & collocatio ecclesiarum pertinet ad prælatum de iure ordinario, vt sup. de offi. or. c. cũ vos. 1. q. 3. c. si quis episcopus, & c. peruenit, & 16. q. vlt. c. nullus, licet in plerisque locis secus obtineat, de consuetudine specialitam in collatione prębẽdarum, ut sup. de ele. c. cum ecclesia Vulterana. infr. de conces. præben. vel ecc. nõ ua. c. nulla. q̃ i ordinatione ecclesiarum. 63. di. c. si in plebib. 59. dist. c. 2. Alicubi spectat communiter ad prælatum & capitulum collatio præbendorum, ut inf. de con. præben. uel eccl. non ua. c. postulatis. Sed de iure communi, sicut dictum est, p̃latus una cum capitulo suo institutiones & concessiones facere dẽt, ut inf. de his q̃ fi. a præla. sine cõu. ca. c. 1. 2. & 3. & c. nouit. Alicubi tñ obtinet, ubi prælatus solus sine capitulo cõferre posset, vt infr. de his q̃ fi. a pręl. sine cõ cap. c. ea noscitur, & econuerso. Alicubi capitulũ sine prælato, vt inf. de elect. ca. cum ecclesia Vulterana Plenè cum iuribus & pertinentiis suis sine diminutione aliqua conferendæ sunt præbendæ, ut inf. ut eccl. benefi. sine dimin. confe. c. vt nostrum, & 1. q. 3. c. si quis præbendas, vt quod præbendis annexũ est, nõ separetur ab eis, vt sup. de constit. c. cum omnes, inf. eo. c. expoluisti. Turonen. aũt concilium pręben darum inhibet sectiones, ut inf. e. c. maioribus. Vnde duo ad unam præbendam eligi non possunt, ita quod inter se fructus diuidant præbendæ, vel quod unus ex ipsius præbendam uacãtem habeat, alter uacaturam expectet, ut inf. eo. c. tuæ fraternitatis. Aliquando tñ potest una præbenda diuidi in duas, dummodo talis sit, ut etiã diu. sa sufficiat duobus, ut inf. eod. c. uacante. Item purè, simpliciter, sine pactione, & sine modo conferri debent, ut inf. ut eccl. benefi. sine dimi. con. c. vt nostrũ. Spiritualia. n. talia non patiuntur, ut sup. de pac. c. ul. 1. q. 1. c. q̃ pio. inf. de simo. c. tua, & c. per tuas. Sed contra inf. eo. c significatũ. Ad quod respondeo, non fuit ibi pactio habita cũ persona, sed sic canonici inter se statuerunt, ut quicunq; illam præbendam haberet, hoc onus agnosceret, vt nullam de Beata Virgine quotidie debeat celebrare, nisi esset corporis infirmitate grauatus, & hæc canonicorũ dispositio fuit a summo pontifice confirmata, uñ præbẽda illa trãsibat cũ onere suo, ut ff. de pig. ac. l. si conuenerit, §. 2. ff. de usufr. l. vsufructu lega § ul. & l. si pendẽtes. § si qd' if. de dec. c. cũ nõ sit in homine. Vel vbi conditio siue modus inest ex natura rei, nõ facit rẽ conditionalẽ, ut ff. de cõdi. & demon. l. cõditiones. Vel si cõditio siue modus sit spiritualis, rẽ non afficit ut in d. c. significatũ, & sup. de seruis nõ ord. c. nullus & c. eo liberius. Debet

autem

5 autem † conferri præbenda inf. sex mēses, postquam vacauerit, alioquin is ad quem spectat collatio, priuatur potestate cōferendi, vt inf de conces. præb. c. nulla. Ab hoc semestri deducitur tempus suspensionis illius, ad quem spectat collatio. Et idem puto in excommunicatione, dummodo suspensus vel excommunicatus non sit in mora petendæ absolutionis, vt inf. de conces. præbē. c. quia diuersitatem. & sup. de ele. c. his quib. Alioquin contra ar. 100. di. c. qm̄. de rescrip. c. si autem, ff. de re iu. l. qui potest, ff. de re mil. l. oēs, §. qui præpositū. Nec obstat. ꝙ sua culpa in excōmunicationem uel suspensionem quis incidat, nam etsi hoc ei imputetur, non tñ imputanda sunt oīa, quæ ex culpa illa procedunt, vt 15. q. 1. c. si concubina & c. inebriauerūt, inf. de sponsa. c. ueniēs, ff. de furtis. l. verū, & l. qui iniuriæ in princ. ff de publ. & vec. l. sed & hi. §. sin autem, ar. 50. dist c. sæpe. & c. studeat, ff. quod metus causa l si mulier. Tempus illud semestre vtile est, nec currit eunti ad curiam Romanam manenti in ea, & discedenti ab ipsa. Et idem in alio iusto & legitimo impedimento. Item non currit nisi a die noticiæ, vt in d. c. quia diuersitatē, §. tēpus, sup. de sup.
6 neg. præ. c. licet. Negligente † epo, si ad eū spectat collatio, deuoluitur ad capitulum ius conferendi. Si autem ad capitulum spectat & negligat, deuoluitur ad episcopum. Si cōiter ptineat ad vtrunq; & negligāt, deuoluit̃ ad superiorē, ut inf. de cōces præ. c. nulla & c. postulastis Sed moriēte epo, ad quē ptinet collatio, non deuoluitur ius conferendi ad capitulū,
7 ut inf. ne sede va c. illa. † In summa notādū est, ꝙ si scribitur pro aliquo ut in aliqua ecclesiarum ciuitatis vel diœcesis prouideatur ei in beneficio competenti, nomine beneficij præbenda continetur, vt inf. eo. c. pro illorum, inf. de verb. sig. c. tua, quamuis aliàs nomen beneficij latius pateat, q̄ præbendæ, quia beneficiū distinctū vel inductū; præbenda verò nō nisi distincta, ut inf. de conces. præben.
8 c. ex parte. Sed quæritur, an † recepta secunda præbenda, prima vacet ipso iure? Et vr ꝙ sic, vt inf de cōces. præ. c. literas. Vñ qđ statutū est in beneficiis curā animarū habētib ut inf. eo. c de multa, & in personatib. de quib. idem iudiciū est habēdū, ut sup. de ele. c. dudū, et si cura animarū nō habeāt, vt in decr. de multa, in fi. Idē intelligo & in pbendis, & accedit ad hoc 21. q. 2. c si quis iā trāslatus, sup. de ele. c cum in cunctis, ff de regulis iuris. l. 3. §. si ex cōuentione, ff. de diuor l. vlt. in fine. E intelligo hoc, cum secunda pbenda recipitur ut titulus, non ut simplex beneficiū, uel ut stipēdiū. Tacet. tñ, & qdā alii doctores nō cōpatientes pauperib. sed diuitibus blandientes, dixerunt hoc locū habere tantum in beneficijs curam animarū hntibus, & in personatibus, de quibus loquitur hæc decre. de multa. non āt in præbendis. Rñdētes ad decr. illam literas, ꝙ allegationē continet, & non ius, cū per literam illius decre. contrarium pateat manifestè; nō ergo palpanda sunt crimina; ne uulnera incurata seruentur, ut 50. distin. c. si quis diacon9. veh aūt, si nō sparserimus, ueh si tacuerimus, nō. n. leue discrimen incūbit siluisse quod congruit, ut 43. dist. c di-
9 spēsatio † Item quæritur an is, qui duas habet præbendas uel beneficia curā habentia seu personatus, possit retinere qđ malit. Et uidetur ꝙ non, quia primū uacat, ut superius dictū est; & si utrunque retinere contenderit, carebit utroque, vt inf. c. de multa, & arg. 7 q. 1 c. si qs episcopus, sup. de trāsla. præ. c. quanto. in fi. Itē cum in culpa fuerit accipiendo utrūque, optionem habere non debet, ut ff. de petit. hæred. l. si rē & ꝑtiū. ff. de testatu. l. tutor ita rectè. Sed contra, inf. eod. c. referente. Ad quod respondeo, decre. illa docet qualiter superior circa huiusmodi gratiosè procedere potest. Vel optio illa locum habet secūdum uetera iura, hodie locum non habet, quia recepto secundo primum uacat ipso iure, ut
10 dictum est. Sed † quæritur an alius a Papa dispēsare possit in pluralitate beneficiorū, & scripsit Io. ꝙ sic in eadem diœcesi.

ecsi.vt 70.di.c. sanctorũ. Sed in diuersis diæcesibus nõ,& hoc pp iuris impossibilitatẽ, qa qua ratiõe clericus habẽs bñficia in diuersis episcopatibus teneretur recipere ordines ab vno episcopo, & ab alio,& vtrique teneretur obedire. qđ esse non posset, si mandarent aduersa; qa nemo põt duobus dominis seruire. 26. dis. c.acutius. hãc autem perplexitatem solus Papa tollere potest, qui eo ipso ꝙ dispensat, vt liceat alicui habere plura beneficia in diuersis episcopatibus, concedere videtur vt ei liceat ordines recipere à quo malit episcopo. & in contrarietate mandatorũ ei obediat, vni vult. Verius esse puto, ꝙ siue in eodem episcopatu siue in diuersis nullus dispẽsare pt, nisi Papa. Et sic curia tenet.

11 † Sed nunquid peccat clericus recipiendo diuersa beneficia, maximè in diuersis diæcesibus? Respõsio sic. Nam si sciat primum vacaturum recepto secundo, peccat tñ in cupiditate, dum deserit quod sortitus est,& eligit magis pingue. vt 7. q. 1. ca. si quis suæ.& c.si quis de ordine Item peccat cõtemnendo suũ episcopũ, dũ eo cõtempto recipit beneficiũ ab altero. Sed hoc mirũ vr̃, ꝙ possit quis per receptionẽ secũdi beneficij se liberare à suo ep̃o cui forte iurauit,& a quo ordines suscepit. Ad quod dico, ꝙ hoc locũ habet, cũ quis de licentia sui episcopi recipit 2m beneficiũ; alioquin etsi primũ beneficiũ vacet, titulus tñ prioris ecclesiæ durauit, poterit ab ep̃o vel à sua ecclesia reuocari. ut 7.q. 1.c.non oportet.& c.si verò. & erit in expectatione beneficij vacaturi,& sic patet ꝙ q̃uis primũ beneficium vacet ipso iure, prior tñ locus nõ vacat ipso iure, nisi velis dicere quòd & prior locus & primum beneficiũ vacat quo ad illũ, q recipit 2m, non tamẽ quo ad ecclesiam vel episcopũ priorẽ. Itẽ nũquid episcopus peccat conferendo beneficium scienter ei, qui aliàs beneficiatus existit? Videtur ꝙ non, scit enim vel scire debet; ꝙ non duplicatur ei beneficium, sed primũ vacat sed per ea quę ꝓximã superius dicta sunt, patet ipsum delinquere, nisi de permissu primi episcopi fiat. ꝙ aũt primũ beneficium vacet in pęnã recipiẽtis 2m beneficium est statutum, & ex hoc facti qualitas satis patet. Fuit enim commune vitium recipiẽtis & conferentis. sicut commune vitiũ est malè ordinati,& malè ordinantis. ut 81.di.cap.tantis.& 59.dist. cap. ordinatos.

13 † Vnum tñ non omitto, ꝙ clerico beneficiato potest aliud in beneficium vel stipendium sine titulo cõferri. vt 16. q. 1. cap possessiones.& q.7.c.illud. Hoc

14 etiam in summa † notandum est, ꝙ quicunque episcopus ordinat clericum sine titulo vel præbenda, ei prouidere tenetur, quod in sacris ordinibus locũ habet, sicut curia tenet & seruat, licèt iura indistinctè loquantur de ordinibus, vt inf.eo.c.non liceat & c. cum secundũ apostolum. Quod verum est, nisi qs ad titulum sui patrimonij fuerit ordinatus & sic intelligo inf. eo. c. episcopis, & ca. tuis, talis enim taliter ordinatus beneficium aliud petere non potest, vt 12.q.

15 2.ca.illi qui.16.q.1.ca.vlti.in fin. † Sed etiam illud quæritur, quod frequens est & assiduum. Ecce Papa mandat alicui conferri præbendam vacantem vel vacaturam, episcopus seu canonici ad quos spectat collatio, conferunt alteri in elusionem mandati apostolici, nunquid is ꝓ quo scriptum est, ius habet in præbenda illa? Puto quod sic, vt inf.eod. c.inter cætera. & ca.dilectus filius. g. lo vlti.& sup.de rescrip.ca.constitutus. Sed ad maiorem pœnam statutum est, vt & collatio facta ualeat, & ei pro quo scriptum est, de redditibus ecclesiæ singulis annis prouideant conferentes, donec ei fuerit in beneficio præbendali prouisum, vt inf eo.ca.dilectus filius. g. il penultimo.

SVMMARIVM.

1 *Clerici an propter morbum amouendi sint à beneficiis personalibus & prelaturis & alii in locum eorum surrogandi.*

2 *Famuli an tẽpore infirmitatis sint pascẽdi.*

DE

De Clerico ægrotante. Rubri.

DICTUM est sup. de cler. non resi. q̃ præbenda uel aliud beneficium conferendum est residenti & deseruienti ecclesiæ; sed quia quidam infirmitate detenti deseruire non possunt, de eis uidendum est, & ideo subijcitur hic rubrica de clerico ægrotante vel debilitato. An igitur † clerici amouendi
1 propter morbum sint a suis beneficiis personalibus & prælaturis, & alij in locum eorum subrogandi, diuersi diuersa senserunt. Hug. enim dixit, q̃ nunquã aliqs subrogandus est viuo, nisi renuncianti, vel remoto; seu translato, nec prætextu morbi est aliquis amouẽdus. Ras. distinxit utrũ morbus sit curabilis vel incurabilis, ut si morbus sit incurabilis fiat amotio & subrogatio, alias nõ. Sed hæc distinctio nõ procedit; ut inf. e. ti. c. ex parte. Vin. aũt dixit, q̃ quãdiu infirmus pt in collegio remanere, nec amouet, nec ei alius subrogatur; sic. n. mutat iudex, si operam iudicio dare non põt; vt ff. de iudi. l. si longius. Tan. autem dixit, q̃ si prælatus vel clericus non possit in collegio remanere, q̃ in morbo lepræ contingit, amouendus est, & ei alius subrogandus. & hoc per quandam decre. quę erat in compillatione antiqua infra de conces. præben. c. ex transmissa. quæ tãquam iniquitatem continens est sublata, & p quãdã aliã, inf. eod. ti. ca. tua, mihi placet sententia Hug. & confirmatur inf. e. c. 6. & 7. q. 1. ca. 1. 2. & ca. qualiter & c. quamuis triste. Quod autem dicit decre. illa tua sic intelligo, q̃ ab administrationis debet officio remoueri, subaudio nõ tamẽ a titulo prælationis vel suę
2 institutionis. † seruire enim intelligunt famuli, quos curamus ægrotos. Vt ff. de statu. lib. l. 4. § pe. & tpe infirmitatis pascendi sunt, vt ff. commo. l. in rebus commodatis. §. possunt iustæ causæ. Qui aũt debiles, & infirmi, seu mutilati celebrare non possunt, not. supra de cor. uitia. Et si quæras, quid erit, si quis propter morbum residere uel deseruire non possit? Respondeo si est prælatus, dabitur ei coadiuuatore vt inf. eo. ca. de rectoribus, & c. ul. & 7. q. 1. c. 1. & c. quamuis triste. Si fuerit simplex clericus, dabitur ei vicarius, ut no. sup. de offi. uic. §. nunc uidendum.

SUMMARIUM.

1 *Institutio quid sit, & quid sit collatio & inuestitura.*
2 *Clauiũ assignatio signũ est traditionis rei.*
3 *Instituere quis possit, et qui sint instituẽdi.*
4 *Inuestiri potest præsens uel absens per aliũ siue alius pro eo.*
5 *Ius quod instituto acquiritur.*
6 *Titulum quis non desinit habere in priori ecclesia, quousque possessionem adeptus in secunda.*

De Institutionibus. Rubrica.

SUPERIUS tractatum est de collationibus pbendarũ, hic tractatur de institutionibus personarum; & ideo subijcitur hic rub. de insti. Videamus igitur quid sit institutio. Quis possit instituere, & quos. Itẽ quod ius institutione
1 quęratur. † Institutio est proprie clericorũ personarũ, & prælatorũ. Collatio uerò beneficiorũ, ecclesiarũ, uel præbendarum. Inuestitura autem est traditio, uel quasi traditio. Quasi traditio ideo dico, quia plerũque fit per annulũ uel per librũ, ut sup. de sen. & re iud. c. cũ olim inf. de conces. præ. uel ec. non uac. c. ut ppo suit inf. de his quę fiunt a ma. par. cap. c.
2 ex ore. † Sicut & clauium assignatio, est signũ traditionis rei, ut ff. de contrahen. emp. l. clauibus, & sceptatio, ut sup. de cõ suc. c. ex literis. Item instrumentorũ datio. vt C. quæ res pign. ob. pos. l. 2. C. de don. l. si quis argẽtũ, sicut & deportatio est itronizationis indiciũ, ut sup. de ele. ca. ecclesia uestra. Quis autem institue-
3 re possit. † Dicas ut alias dixi, quis conferre

ferre possit sup. de præb. §. conferri. Instituendi sunt viri literati, vel aliàs idonei, vbicunq; originem duxerũt, vt inf.
4 eod. ca. ad decorem. † Potest quis inuestiri pñs, vel absens per alium, siue alius pro eo. ut sup. de preb c. accedens. Sic & post aliquis per alium inuestiri, & conferre. ut sup. de preb. c. directo. inf. de cõcess. præb. vel ec. non va. c. constitutus. Et si is qui interponitur, mandatũ habeat ab illo qui instituitur, quæret proprietatem & possessionẽ absenti. vt C. de acqui. pos. l. 1 si hoc gerat ille qui interponitur & is qui mandauit, vel saltem qui mãdauit. vt ff. de dona. l. qui mihi. alioquin tunc demũ quæritur absenti possessio, & proprietas, cum ei possessio fuerit tradita vt ff. de acqu. re. do. l. res ex mandato. sed si is qui recipit nomine absentis, mandatum habeat, tũc quęretur absenti possessio, & proprietas cum ratum habuit. vt ff. de nego. ge. l. si ego. Nunc vi-
5 dendum est, † quod ius ex institutione quęrat. In quo distinguo. Refert an instituatur in canonicum, & tunc id quęritur quod diximus quęri ex canonia. sup. de præ. in prin. Si autem in prælatũ, acquiritur titulus prælaturæ, sed non possessio, nisi institutus possessionẽ nactus fuerit corporalem, vt sup. de elec. c. cũ in cũctis. §. cum verò 21. q. 2. c. si quis iam translatus. & arg. ff. de acqui. pos. l. cum hæredes, in Auth. vt om. præfec. colla. 5. ff. de bono. pos. ex testamen. militis.
6 l. vltima. in fi. Vnde † non prius desinit quis habere titulum in priori ecclesia, nisi possessionem adeptus fuerit in secunda vt 92. distinct. i. ca. si qui episcopi.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia uel præbenda quæ dicatur non vacare.*
2 *Papa solus potest concedere non vacantes ecclesias.*
3 *Beneficium non vacans an possit conferri uel promitti, & nu. 4. 5. & 6.*
4 *Recepto in canonicum & in fratrem ad primã uacantem acquiritur ius canoniæ.*
5 *Promissiones uel concessiones de non uacantibus quare reprobentur.*
6 *Recipientes an possint obijcere recepto, si con va. concilium sit receptus, & nu. 7.*
7 *Intellectus ad ca. cum ecclesiastice, supra de exceptioni.*
8 *Intellectus ad ca. ex tenore, inf. eo ti. ad ca. cumm iam dudum, & ca. cum non ignores, supra de præbend.*
9 *Intellectus ad c. significasti, inf de diuortiis et ad c. intelleximus, inf. de adulterijs.*

De Concessione præbendæ vel ecclesiæ non vacantis. Rubrica.

Dictum est sup. de præben. & insti. sed quia plerumque conceduntur seu promittuntur præbendæ, vel ecclesiæ non vacantes. Ideo subijcitur hic rubr. de conces. præben. vel ec. nõ va. Videamus igitur quæ præben. vel ecclesia dicitur non vacare. Item quis possit concessiones vel promissiones facere de nõ vacanti Qd ius acquiratur, si quis recipiatur ad primã vacante? Et quæ sit ratio, quare concessiones & pmissiones de
1 nõ vacantibus reprobẽtur. † Non vacare dicitur ecclesia vel pbenda, quæ utroque modo non uacat de iure. s. & de facto ut inf. eo. c. cùm nostris. Sed hoc verũ est in eo, qui literas obtinet a superiore super ecclesia vel pbenda asserens eã vacare, cum non vtroq; mõ vacet, vt dictum est. Alias tñ conferri potest ecclesia vel præbenda vacans de iure, non de facto. ut cum quis habens vnã ecclesiã vel præbendam acquirat aliã, primã tñ de facto tenet. ut sup. de prę. c. de multa. Et idem puto in omnibus beneficijs, q̃ de facto detinent a clericis coniugatis, a clericus depositis, uel remotis; & gñaliter in omnibus quæ ab aliquibus occu-
2 pat de facto tenentur. † Potest solus Papa cõcedere nõ uacantes, ut sup. de off. d leg. c. ex parte inf. eo. c. proposuit. Et est ratio, quia ipse est supra ius, ut in prædicto. c. proposuit. ipse constitutionibus non ligatur vt C. de legi. & consti. l. digna.

3 gña. † Legatus hoc non potest, ut sup. de præben. c. dilectus filius. quilibet tamē prælatus promittere potest se prouisurum cū potuerit, vt inf. eo. ca. accedens. Ratio autem quare valeat hæc species promittendi, est, quam assignat eadem decre. accedens. quia in multis casibus se facultas offerre potest, in quibus collatio non est in expectatione vacaturi beneficij differēda, & sic subtrahitur expectatio mortis; potuerunt enim bona ecclesiæ superexcrescere, & de his in beneficio prouideri. vt sup. de consti. c. cū. M. inf. de verbo signi. cap vlt. Sed opponitur. Nam idē videtur in promissione non vacantis, nam pluribus modis euenire potest, vt aliter q̄ per mortem facultas se offerat prouidendi, vt cum vnum beneficium in duo diuiditur ex prouisione superioris. ut sup. de preben. c. vacan. Item cum aliquis ex canonicis remouetur, vel promouetur, vel resignat, vel pro derelicto habet beneficiū, vel religionē ingreditur. Ad q respondeo. Iura ista, quæ prohibent promissionē vel concessionē de non vacante, considerauerunt ea quæ frequentius accidunt; ad illa. n. quæ frequētius accidunt iura aptantur, ut ff. de le. & sen. l. nam ad ea, ff. ad Treb. l. postulantem. Frequentius. n. accidit vt beneficia vacēt p mortē, q̄ per alios modos, in promissione primæ uacaturę hoc agi videtur, & ideo non valet. promissio vero cum potero, vel cū facultas se offerret, & gñalior est, & in ea non uidetur ad mortem respectus haberi, & ideo approbatur. † Recepto in canonicum & in fratrem ad primam uacātem acquiritur ius canoniæ, vt sup. de præb. c. dilectus filius. T. præbendam autem cum vacauerit non potest petere ex promissionē. Sed quia canonicus non potest esse sine præbenda, poterit cōi iure. s. canoniæ, ut sup. de præb. c. relatū c. inter cętera & c. dilectus filius. T. † Ratio autem quare promissiones vel concessiones de non vacantibus reprobantur, est illa, quæ continētur inf. eo. c. nulla. s. ne desiderare quis mortem alterius

4

5

uideatur in cuius locum & beneficium se credit successurum. & eadem ratio est in pacto de futura successione, vt C. de pact. l. vlt & C. de inut. stip. l. ex eod. & de his legibus fit mentio. inf. eo. c. nul-
6 la. Et notandum, q † si contra concilium illud aliquis sit receptus, recipientes contra eum excepere non possunt; vt inf. e. c. cum super. Sed cum promissio de non vacante comparetur pacto de futura successione, dixerunt quidam q sicut pactum de futura successione valet in genere, non in specie. vt ff pro so. l. 3. §. de illo. Sic & promissio non vacantis. Quod non puto verum, vt inf eo. ca. constitutus. & c. ex parte. Item dixerunt quidam, q sicut pactum de futura hæreditate valet, si fiat de ratificatione illius cuius est hæreditas. vt C. de pac. l. ult. sic & promissio de non vacante; quod non puto verum, nisi is de cuius beneficio agitur, omnino renunciet. vt sup. de offi.
7 delega. ca. ex parte. † Et quod dixi, recipientes recepto obijcere non posse, q contra concilium receptus sit; ideo contingit, quia cum sit in possessione canoniæ in pari causa turpitudinis, peior est conditio agentis, & melior possidentis. vt ff de cōdi. sine cau. l. auunculo. C. de condi. ob tur. cau. l. 2. & secundum hoc intelligendum est, quod legitur sup. de
8 excep. cap. cùm ecclesiasticæ. † Si verò in possessione non esset, sed ageret ex promissione vt reciperetur, tunc illi qui promiserunt contra concilium possunt excipere contra eum, & in hoc casu in pari causa melior est conditio rei. vt. ff. de regu. iur. l. cùm par delictum. & sic intelligo. inf e. c. ex tenore. sup. de p̄ben. c. cum iam dudum. & c. cum non ignore-
9 res. † Nec obstat inf. de diuor. c. significasti inf. de adul. c. intelleximus. ibi enim agenti datur replicatio in furorem matrimonij, vel ibi datur replicatio circa diuersa delicta. Sed circa idem & commune delictum in hoc casu non daretur agenti replicatio contra doli exceptionem. vt. ff. de doli excep. l. apud Celsum §. Marcellus.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Sedes quando dicatur vacare.*
2 *Episcopus malus non est episcopus.*
3 *Ecclesia vacãte an innouari aliquid possit.*
4 *Facto minoris tempore quo non habet curatorem, iudex auctoritatem præstat.*
5 *Ecclesia uacans non agit nec conuenitur.*
6 *Donari vel legari an aliquid possit ecclesiæ vacanti.*
7 *Ecclesia vacans habens œconomum, syndicum, vel actorem, an per eum agere possit & conueniri.*

Ne Sede vacante aliquid innouetur. Rubrica.

TRactatum est supra de institutionibus & conces. quæ de iure communi habent fieri ab episcopis cum suis capitulis, ut no. sup. de præben. §. conferri. Vacantibus autem episcopalibus ecclesijs capitula conferre non possunt, ut infra eodem ca. illa, & ex hoc nacta occasione tractatur hic generaliter, qđ sede uacante nihil innouetur, & ideo ponitur hic rub. ne sede ua. aliquid innouetur. Videamus igitur quæ ecclesia dicatur hic uacare. Item quæ sint illa quæ sede uacante innouari non possint, & quare. Sedes dicitur hic † uacare, quę non habet prelatum, ut inf. eo. titu. per to. licet aliàs & quæ hæreticum habet, nullum habere fingitur, vt sup. de præscrip. c. 1. & qui non cõsecratum habet, nullum habere videatur, quantum ad ea quæ munus consecrationis exposcũt, ut sup. de transl. præb. c. inter corporalia. nam & qui malus est, videtur non esse, vt de pœn. c dist. 1. ca. scindit. & qui inhabilis est ad agendum nec esse videtur, vt ff. quod cuiusq; vniuersi. no. l. 1. §. pen. Nec cautũ videtur, ꝙ vitiosè est sacerdos, vt 40. dist. c. multi. † Et malus epus, nõ est eps. vt 2. q 7. c. non oẽs. † Ecclesia vacante aliquid circa statũ ipsius innouari non debet, vt inf. e. c. 1. uacãtia beneficia cõferri non possunt, ut inf. e. c. illa. Quod. n. obtinet in plato negligente. vt sup. titul. proxi. c. nulla, & c. postulasti. non obtinet in prælato moriente, ut dictum est. Item vacante ecclesia clerici non pñt disponere de reb. eccl. vt 12. q. 2. c. si quis episcopis. 76. di. ca. qm̃. H. tñ dixit, ꝙ possint, sicut instante necessitate, possunt clerici vacantis ecclesiæ aliqua alienare, vt 71. di. ca. fraternitatem. dum tñ adsit auctoritas metropolitanę ecclesiæ. nam † & iudex præstat auctoritatem facto minoris eo tempore, quo non habet curatorem, ut C. qui admit. ab bo. pos. l. bonorum. Item in minoribus ecclesijs pôt episcopus aliqua alienare mortuo sacerdote, vt 10. q. 2. c. si quis episcopus. Item dicebat, ꝙ si canonici faciunt aliquem contractũ mortuo episcopo, tenet, sed si ab ecclesia fit, rescindetur vt 12. q. 2. ca. si qua, ut uides in cõtractu minoris non habentis curatorẽ, ut C. de in inte. rest. l. si curatorem. sed hoc non placet. Nã hoc fieret viuente prælato, vnde dico ꝙ non tenet contractus, vt inf. eo. c. vl. sicut nec tenet iudiciũ. ff. de iudi. l. acta. §. vlti. C. qui da. tu pos. l. vniuersis. nã & in iudicijs quasi contrahere videmur, ut ff. de peculio. l. licet. §. idẽ scribit. Item † non agit, uel cõuenitur ecclesia uacans, ut inf. e. c. ult. Quod intelligo uerum esse in negotio, quod ad solum episcopũ pertinet, uel ad episcopum cum ca. secus si ad solum capitulũ, ut sup. de rescrip. c. edoceri. Et idẽ dico in collatione beneficiorum, ut capitulum ea conferre non possit, si ad solum episcopũ spectet, uel ad episcopũ cum. ca. Secus si ad solum capitulum, ut not. sup. de præb. §. conferri. † donari aũt uel legari ecclesiæ uacanti potest, & alia bene possunt fieri, quæ sunt ad utilitatẽ ipsius ecclesiæ uacantis. ne si aliter dicatur cedat in dãnũ quod fauore ecclesiæ est inductũ, ut C. de legi. & cõsti. l. quod fauore. C. de proc. l. non eo minus. C. de secun. nuptijs. l. generaliter. §. in his. & C. de rei uxor. actio. l. una. §. accedit. Sed pone, quod † ecclesia uacans habeat œconomum, syndicum, seu defensorem, uel actorem, nunquid per eum agere

agere potest, & conueniri? Videtur ꝙ sic. ut 12.q.2.ca.nobis.& cap. Vulteranæ. Et hoc idem innuit decr.inf.eo.c.ult. cũ dicit attestationes receptas uacante burgensi ecclesia, & carēte legitimo defensore non ualere. innuit ꝙ si habuisset defensorem, attestationes caluissent. Sed hoc non placet. Vnde ad canones respondeo, ꝙ non loquuntur in œconomo, sed in coadiutore qui plenam habet administrationē in temporalibus & spiritualibus, vt 7.q.1.c.1.& c quamuis.

SVMMARIVM.

1 *Prælati ecclesiarum an & quando in varijs negotijs requirere debeant consilia & consensus suorum collegiorum, & num. 7 & 8.*

2 *Consensus qui requiratur in alienatione rerum ciuitatis.*

3 *Episcopi diœcesani auctoritas quando sufficiat sine consensu sui capituli.*

4 *Alienationis prohibitio facta à testatore, non extēditur ad eam quæ fit in familiā.*

5 *Alienatio in fraudē facta est reuocabilis.*

6 *Clausula quæ apponi debēt per Romanam curiam, in literis impetratis per ecclesiā uolentē acquirere à laico rem ecclesiasticam male detentam.*

7 *Prelati quando possint sine consilio clericorum donare.*

De His Quæ fiunt a præl. sine consensu capituli. Rubrica.

QVia superius tractatum est de insti. & conces. quæ ab episcopis sine consensu capitulorum fieri non debent ideo subijcitur hic rubr. de his quę fiũt à præla. sine consensu. ca. Videamus igitur quæ sint illa, quæ sine cōsensu cle-
1 ricorum fieri non debent. Et † quidem prælati ecclesiarum in negocijs ecclesiarum suorum collegiorum consilia & cōsensus requirere debēt, scilicet in contractibus, donationibus, & concessionibus, ut inf.e.c.1.2.& 3. In institutionibus, & destitutionibus, & confirmationibus, ut infra eo.c. nouit, & c. quanto. In ordinationibus faciendis, ut 24.d.c.ep̄us. In dignitatibus conferendis, vt 93.di.ca.legimus. In dispēsatione rerum ecclesiæ, ut 12.q.2.ca.si qua de reb. In causis audiendis, vt 15.q.7.c.fœlix. & c. si autē. In alienationibus ut 10.q.2.c.hoc ius porrectũ
2 & 12.q.2. ca. sine exceptione. † Sic & in Alienatione rerum ciuitatis requiritur consensus ciuiũ.C. de uē.re.ci. l. vlt. lib. 10. Et sicut tunc iurāt maiores ciuitatis sic & in hac alienatione iurat ordinator domus, vt in prædicto ca.hoc ius porrectum Et notauit Lau. ꝙ in hoc casu requiritur consensus omniũ simul & cōis, non separatim, & singulorũ. non obstante.l.per fundũ.ff. de serui. vr. præd. quia loquitur in re communi, quæ cuiussibet est ut ff. de ritu nup. l. illud. Secus in re vniuersitatis, quæ nullius est; ut ff. quod cuiusq; uniuer.l.sicut municipum.§. 1. Sed certè hoc non placet. Nā si inueniā hoc in electione, ut requirat consensus cōis, nō singularis, vt sup.de elec.c.in genesi.non tamen hoc requiritur in alienatione; nam alienatio quæ de iure nō valet, cōualescit per consensum sequentē. Vt 12.q.2.c.si qua de rebus,& inf.eo.c.cũ uos, & c.cum apostolica & 16.q.1.ca.vlt. Quod in electionibus non contingit, ut sup.de ele.c.auditis sufficiũt ergo in alienatione singulares cōsensus oīum, sicut
3 dictũ est Sed q̄ritur an in rebus † ecclesiæ male a laicis detentis ad ecclesiam aliquam reducendis vel reuocandis sufficiat auctoritas diœcesani episcopi sine consensu sui capitulti. Et certe sic inf.eo. c.cũ apostolica & 16 q.1. c. ul. Ad quod opponitur, per collationem laici & consensum episcopi transfertur dominium rei in illā ecclesiam, ad quam res trāsit; & sic res illa alienatur quoad priorē ecclesiam, cuius fuit. Nam alienatio est oīs actus, per quē dñiũ transfertur ut C. de fun. dota.l.1.nec in secundā ecclesiā proprie res dicitur reuocari, sed de nouo acquiri, eo ꝙ prius nũquam eā habuit. Ad hoc r̄ndeo sine dubio quædam spēs alienādi est quantũ ad primā ecclesiā, q̄ per hunc modum rem perdit, ut dictum est, &

est, & cum hæc species alienandi nō est phibita, sed illa, cum res quæ alienatur est in possessione ecclesię quę alienat. & sic intelligo infra de rebus eccl. nō alienan.
4 † Et prohibitio alienationis, quæ fit à testatore, nō extenditur ad eam quę fit in familiā, ut C. de fide ic. l. uolūtas. Vel hæc alienatio toleratur. sicut alias Deus magis uoluit immolari sibi hostias, quā demoniis, ut 22. q. 4. c. considera. Item res ista quodammodo recuperatur, & si non ab illa ecclesia cuius fuit, ab alia tamen: vnde facilius & fauorabilius permittitur rei perditæ recuperatio, q̃ habitæ & possessæ alienatio. nam & in rebus non habitis sed habēdis potest fieri deterior conditio per seruum, ut C. de acq. pos. l. per seruum.
5 † Item si debitor alienat in fraudem creditoris, res, quas hēt, reuocātur, ut ff. de his quæ in frau. crē. l. 1. secus in his quæ nō habet, ut si in fraudē creditoris non adit hęreditatem, vt ff. eod. tit. l. qui autem. Item si libertus alienat aliquid in fraudem patroni, reuocatur. Secus si in fraudem illius non adit hæreditatem, vt ff. ne quid in frau. pa. l. 1. § utrū.
6 † Sed sciendū est, ꝙ si aliqua ecclesia uult impetrare literas a curia, per quas liceat rem ecclesiasticā alicui ecclesiæ acquiri malè à laico detentam quæ alteri ecclesiæ pertinet, Romana curia talem solet adiicere clausulā, priori ecclesiæ præstita cautione, ut si ad pinguiorem fortunam deuenerit rē ei restituat prius sibi de pretio satisfacto.
7 In summa no. est, † ꝙ licet prælati generaliter in omnibus negotiis ecclesiarum requirere debeant consilio clericorum, vt cum eis peragant & pertractēt, & quæ statuenda fuerint, statuāt, errata corrigant, & euellenda dissipent & euellant, ut inf eo. c. quanto. & maximè sup illis quæ clericos ipsos cōtingere dignoscuntur, ut infra eo. c. ultim. Possunt tamen quædam modica donare sine cōsilio clericorū, ut 12. q. 2. c. terrulas, considerata tamen rei donatæ quantitate, & loci cōsuetudine. vt inf. de don. c. cęterū Item quinquagesimam & centesimā, ut inf. eo. c. pastoralis. Nullus enim accusare episcopum potest, quod templa Dei ædificat, vel ædificata & indigent. a ampliat, ut 12. q 2. c. aurum. Vnde non obstante iuramento de non alienando, potest de nouo ecclesia cōstrui. ut inf. d ec. ædi. c. tua. ad hoc autem permissum est dari quinquagesimam vel centesimā. s. ad nouam ecclesiam construendam, uel constructā ampliandam, ut 12. q 2. c. bonæ rei. Vnde cum hoc semel à iure permissum, nō est necesse ut nouus requiratur assensus, ut ff. de cōdi. inst. l quæ sub cond. §. ult. Sed contra. 12. q. 2. c. si epus unā, & inf. eo. c. cum uos & c. quanto, & inf. de dona. ca. pastoralis. Sed circa hoc scripsit Lau. ꝙ talis donatio ualet donatore viuente; eo autem mortuo poterit reuocari, ut 26. q. 3. c. sacerdos. Puto ex hac causa donationem reuocari non posse, ne iuris auctoritate donatarii decipiātur, ut C. de his qui ue. æta. impet. l. 1. Sed ex aliis causis poterit reuocari, siue uiuente, siue mortuo donatore, ut in
8 fr. de dona. c. si apostolicæ Sed quæritur qd si eps plures donationes facit, ita ꝙ oēs aggregatæ excedant quinquagesimam uel centesimam, singulæ autem infra subsistant, nunquid oēs reuocari debebunt, uel illa quæ excedit? Respondeo illa q̃ excedit, ar. 12 q. 2. c. si quis de seruis ar. ff. de iuris. om. iu. l. si qs id qd 17. q. 4. c. quæstio. Sed ꝙ omnes, est arr ff. de ap. l. si quis separatim. §. 1. Vel est de qualibet detrahendum, vt C. de don. l. si totas, & ff. ad l. fal. l. pœnales, §. annua. Verius tamen uidetur, ut reuocetur excedens. arg. C qn. & à quibus quarta pars decuri. l 2. li. 12. Illud ei reuocandū est, quod detrimentū inducit ar C. de don. l. si quis argentum, & 12. q. 2. c. si quis.

SVMMARIVM.

1 *Maior pars quæ dicatur, & quomodo præualeat quod à maiori parte capituli fit numero 2.*

De His quæ fiunt a maiori parte capituli. Rubrica.

DICTVM est supra, ꝙ epi cum capitulorum suorum consilio quędam peragere debent. Item alia sunt negotia, quæ tantum ad capitula spectant, vt supra de rescrip. c. edoceri, ut no. sup. de præben. §. conferri. Sed quia plerunque fratrum vota discordant, & generaliter obtinet quod a maiori parte corporis uel collegij fuerit ordinatum, ideo subiicitur hic rub. de his q̄ fi. à ma. parte capituli. Videamus † igitur quæ dicatur maior pars capituli, & in quibus pręualeat factum seu uotum maioris partis, & in quibus factum minoris. Maior est pars, quæ numerosior est. Sed sicut in electione non sufficit partem esse maiorem, nisi sit sanior, ut sup. de ele. c. q͞a ꝓpter diuersas, sic & in cæteris agendis ecclesiæ requiritur maior pars quo ad numerum, sanior quo ad zelũ, sup. de ele. c. ecclesia. Vel maior dici pōt, q̄ maiori nititur rōne ut 9. di. c. sana. & 40. di. ca. multi, vñ nō tantũ ad multitudinem respici oportet ut 4. q. 3. c. si testes. §. item in criminali. Generaliter† autem pręualet quod a maiori parte capituli fit, ut 65. di. c. 1. 2. & 3. Præsumitur. n. pro pluralitate, nisi ex parte altera ꝑponderet auctoritas, ut sup. de ele. c. dudũ, sup. de test. c. in pñtia, ff. de testi. l. ob carmē, & 4. q. 3. c. si testes, §. itē in criminali, in prīci. Interdũ pręualet minor pars, ut inf. eod. ca. 1. 3 1. di. c. Nicena, ff. de serui. ru. præ. l. per fundũ. 12. q. 2. c. non liceat, & ff. de pac. l. maiores. Interdũ non sufficit ꝙ maior pars consentiat, sed requiruntur duæ partes, ut sup. de ele. c. licet, & c. scriptũ est. Aliquando requiritur, ut duę partes adsint, ut ff de dec. ab or. fa. l. 3. ff. quod cuiusque uniu. not l. nulli ut C de decu. l. nominationum. Et nota, ꝙ licèt generaliter non obsit contradictio paucorum, obest tamen absentia; unde plus operatur contemptus paucorum, quam contradictio multorũ, ut sup. de ele. c. ꝙ sicut ca. uenerabilem & c. bonæ memoriæ Cremon. & supra de post. cap. bonæ memoriæ. il secundo.

SVMMARIVM.

1 *Beneficia ecclesiastica debent purè, palam, libere, & sine diminutione cōferri. Quod intellige ut inf. nu. 2. & 3.*
3 *Præsumitur contra occultè dantes, facientes, & indicantes*
4 *Electiones clandestinæ non ualent.*
5 *Contractus de nocte celebratus an ualeat.*
6 *Dies quando incipiat & finiatur in contractibus.*
7 *Iudex ante noctis tenebras iudicare debet.*
8 *Prouentus beneficij vacantis an possint per prælatum uel capitulum in certos vsus conuerti.*
9 *Prælatus cum capitulo potest ex causa supprimere personatum.*

Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. Rubrica.

DICTVM est supra de beneficijs conferendis, sed quia cum integritate & sine diminutione aliqua conferenda sunt. Ideo subijcitur hic rub. vt benefi. ec. sine dimi. confe. In † quo di- 1
cendum est breuiter, ꝙ beneficia ecclesiastica debēt pure, palam, libere, & sine
2 diminutione cōferri. † Purè sine pacto & sine cōditione, vt no. sup. de ꝑb. §. plenè. Et sine modo, nam sicut conditio simoniam inducit, & rē spiritualem afficit, & ita modus; quia modus æq pollet cōditioni, vt 27. q. 1. c. si infidelis, inf. de cōd. appo. c. verũ. C. de leg. & fideicom. quæ sub modo. l. 1. immo magis obligat modus, q̄ conditio. Nā is, cui aliquid sub modo relinquitur, statim petere pōt, si caueat de eo implendo. vt. ff. de le. 3. l. si tibi legatum est. Sed si sub conditione, aliquid est relictum, nō prius illud præstabitur, quàm conditio impleatur, licet paratus sit legatarius de adimplendo cauere, ut ff. de condit. & demonstration. l. quæ hæred. §. ul. & l. quibus diebus, §. ul. & ff. de fideic. li. l. cũ in testamento in princ.

3 prin. Palam. † Occultè n. collationes suspectæ sunt, ut infra eo. c. 1. Præsumitur enim contra occultè dantes, ut dictum est. facientes, & iudicantes, ut ff. de iure fisci. l. ita, ff. de admi. tut. l. non existimo. 28. q. 2. c. perniciosam, sup. de offi. dele. c. consuluit. 29. dist. c. Anastasius. Nã tenebræ aptæ sunt ad fabricandũ falsum, vt ff. de uen. inspi. l. 1. §. de inspiciendo. Veruntã si ille, cui datũ est occultè, sit capax, non uitiat occulta donatio. ut C.
4 de dela. l. 1. lib. 10. † Sed electiones clãdestinæ non ualent, ut sup. de elec. c. qa pp
5 diuersa, §. ult. † Contractus aũt nõ minus valet, si celebretur de nocte; nullum. n. tempus sanæ mentis maioris 25. an. ob sensum repudiat, ut C. de transac. l. non minorem. Et est ratio in contractib. qa
6 † in eis dies incipit a medietate unius noctis, & finitur in medietate alterius,
7 ut ff. de feriis, l. more romano. † Iudex verò iudicare debet ante noctis tenebras, ut in prædicta decr. c. consuluit. Et sic intelligo quod dicitur, sedebunt autem iudices matutino meridie, ac uespere, ut in Auth. de iu. §. sedebunt, coll. 6. & qd dicit alia lex, incongruum est magistratibus esse in publico uespertinis horis, ut ff. de orig. iu. l. 2. §. & quia, & facit ad hoc. 2. q. 6. c. biduum, & ff. qũ app. sit l. 1. §. biduũ. Liberè. ut 1. q. 3. c. si quis præbendas. Sine diminutione, ut hic, & in p dicto c. si quis præbendas. & simile alias. 16. q. 1. c. si monachus. & q. 7. c. quicunque. infra de decimis. c. cũmissum. c. ex parte, & c. tua. in fin. & c. ex transmissa.
8 † Verumtamen si prælatus cum suo capitulo ante collationem beneficij alicuius decernat fructus eiusdem beneficij retinendos ad tempus, vel in usus certos cõuertendos ex iusta & necessaria cã, satis
9 licet, ut infra eo. c. uno. in fi. † Nã si prælatus cum capitulo potest ex causa supprimere personatum, ut sup. de consti. c. cũ accessissent. & possessiones alienare, ut infra tit. prox. c. ecclesias. subiicere &, vnire, ut inf. de exces. præl. c. sicut unire. multo fortius de prouentib. bñficii disponere põt, ut 12. q. 1. c. his ita rñdetur. Omnium autem beneficiorum prouentus in certos vsus conuertere nõ posset, & ideo hoc per indulgentiam obtinetur, ut inf. de uerb. sign. c. tua nobis.

SVMMARIVM.

1 *Alienatio propriè quid sit.*
2 *Alienari quæ res ecclesiæ prohibeantur, et quæ non.*
3 *Alienatio rerum ecclesiarum quam solennitatem requirat, & nu. 4.*
4 *Solennitas quæ requisita sit, in alienatione rerum monasteriorum.*
5 *Alienatio contra debitam formam nulla est ipso iure, licet facta fuerit in casu concesso.*
6 *Ecclesia quando in uenditione decipitur, quid agendum, & nu. 7.*
8 *Vasa sacra an alteri ecclesiæ uel priuatæ personæ uendi possint.*
9 *Alienãtes malè rẽ ecclesiæ qualiter puniũt.*
10 *Ecclesiæ rem recipiens citra debitam formam qualiter puniatur.*
11 *Ecclesia qualiter possit agere alienata sua possessione præter formam iuris.*
12 *Ecclesia nunquid teneatur cedere actionem soluenti contra alium, scilicet alienanti contra possessorem vel è conuerso.*
13 *Episcopus an possit repetere rem, quam iniustè alienauit.*

De Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non alien. Rubrica.

TRactauimus sup. de reb. spũalib. clericorum, s. beneficiis & præbendis, nunc aũt de rebus temporalibus est tractandum. Et quia res tpales ecclesiarũ nonnunquã a clericis distrahunt, ideo de earũ alienatione dicamus, & pterea subiicitur hic rub. de reb. ec. alie. uel non. Videamus igit quid sit alienatio. Quæ res possint alienari. Quibus ex causis. Quæ sit forma alienandi. Quę pœna male alienantis & recipientis. Et quę pœna subscribentium illicitæ alienationi.
1 Alienatio † strictè sumpto vocabulo est omnis actus, per quem dominium transfertur, ut C. de fun. dota.

 l. 1.

l. 1. quamuis verba illius legis cõuertantur sic omnis actus, per quẽ in dominiũ transfertur, est alienatio. Hic autẽ ubi tractaẽ de rebus ecclesiæ alienandis vel non, laxatur uocabulum alienationis, vt cõprehendat quoldã cõtractus in q̃bus dñium non transfertur, ut inf. e. ca. nulli. & simile, C. de re. ec. non alie. l. scimus in Auth. de nõ alie. aut permu. re. ec. §. non igitur, col 2. Alibi alienare dr̃ q̃ræ vsucap· permittit, & quæ non vtendo seruitutẽ amittit, ut ff de verb. sign. l.
2 alienationis. Prohibetur † res ecclesiæ alienari, ut 12. q. 2. c. sine exceptione. 10. q. 2 c. hoc ius porrectũ. & 12. q. 2. per totum. & maximè in c. non liceat, & C. de sa. sanc. eccle. l. iubemus. sicut & res Cæsaris, ut ff de lega. 1. l. apud Iulianum, §. ultimo. Excipiuntur quatuor casus. cã necessitatis, ut cum debitum vrget ut in isto c. hoc ius porrectũ. Causa pietatis, ut pro redemptione captiuorum vel alimonia pauperũ, ut 12. q. 2. c. aurũ. Causa vtilitatis, ut in c. sine exceptione. Cã incommoditatis vel minoris vtilitatis, vt 12 q. 2. c. terrulas. Possunt & aliæ causæ assignari, ut 7. q. 2. c. aurum. sed ferè omnes ad hos quattuor reducuntur. Mobiles res ecclesiæ, quæ seruando seruari non pñt, citra solennitatem aliquam alienantur, ut res pupilli, ut C. de admi. tu. l. lex quæ tutores, & l. ult. & ea quę magis expedit distrahi q̃ seruari, ut animalia, supuacua, ut uestes attritæ, ut C. qñ
3 decreto opus non est. l. ult † Aliæ autem res alienanẽ cũ solennitate, ut olim quidẽ maxima requirebaẽ solennitas. nam duo de vicinis epis vocabantur, qui de cã alienationis cognoscebant, & alienationis contractui scribebant, ut 10 q. 2. c. casellas. in fi. & 12. q. 2. c. quicunq; suffragio. 17 q. 4. c. nullus res. hodie sufficit consensus epi & capituli, ut in ea. c. sine exceptione. & si res modica sit, & necessitas magna, non requiritur cõsensus capituli, ut 12. q. 2. c. terrulas. In re-
4 bus † monasteriorũ alienãdis, scdm iura requirẽ cõsensus abbatis, cõuentus, epi diœcesis, ut 12. q. 2. c. abbatib. & 17. q. 4. c. in uenditionib. Sed istud nõ seruaẽ vbique. Et ideo puto sufficere solennitates scdm locorum consuetudines approbatas. In venditionibus verò rerum ecclesiæ parrochialis requiritur consensus p̃sbyteri, & epi, ut 12. q. 2. c. placuit. Solus aũt eps sine sacerdote parrochiali non põt, ut 10 q. 2. c ult. Et nota, q̃ solennitas illa quæ statuitur 10 q. 2. c. hoc ius porrectum est. hodie non seruatur.
5 † Alienatio facta contra debitam formam nulla est ipso iure, licet facta fuerit in casu concesso, ut 12. q. 2. c. sine exceptione. sed si facta fuerit forma seruata & in casu concesso, tenet de iure. ar. supra de his q̃ a præla. sine con. ca. c. cũ nos. inf. de emp & vendi. c. cũ dilectus. & c. cũ causa. sed si dãnosa fuerit ecclesiæ, rescindiẽ p beneficiũ restitutionis, ut su-
6 pra de in integ. rest. c. 1 † Sed si dolus det causam contractui, puta dolo inducitur ecclesia ut uendat qđ venditura nõ erat, tunc ipso iure nõ ualet contractus, ut ff. de dolo. l. & elegãter, arg. 12. q. 2. c. quisquis eps. in fi. & inf. de rerum permut. c. vniuersorũ. Si uero dolus incidat in cõtractum, ut quia ecclesia sponte uendidit, quod uenditura erat. sed circumuenta est in pretio, quia in minori pretio uendidit, quã res ualeret, & hoc p circũuentionẽ actoris, tenet contractus, sed agitur vt ecclesia nõ decipiatur, ut ff. de act. emp & vend. l. Iulianus, § si vẽditor.
7 † Vbi autem decipitur ecclesia in uẽditione ultra dimidiã iusti pretii, agiẽ de iure cõi, ut inf. de emp. & uen. c. cũ dilectus. & c. cũ cã. & C. de rescin. uend. l. rẽ maioris. Hæc oĩa locũ habẽt in reb. p̃fanis, nam res sacræ, & religiosæ uendi non possunt, ut ff. de contrahen. emp. l. & liberi. licet transeant cum uniuersita-
8 te, ut inf. de iure pa. c. ex literis. † Vasa uero sacra uendi possunt alteri ecclesiæ in propria forma, priuatæ vero personæ nõ nisi conflata, ut 10. q 2. c. hoc ius porrectũ est, & 12. q 2. c. aurũ Pęna † malè
9 alienantis rẽ ecclesiæ, est depositio, si super hoc accusatio instituaẽ, ut 12. q. 2. c. monem⁹. & c. diaconi, nisi celeri restituat

sibi

sibi prospexerit alienator. ut inf. eo. ca. si quis presbyterorum. Celere restitutionem intelligo post appellationem ecclesiæ, si enim possessor, qui facultatem habet rei restituendæ, interpellatus congruo loco & tempore rem non restituat videtur in mora. Et idem dico in alienatione si interpellatus ab ecclesia non componat cum possessore, vt rem recuperet & ecclesiæ restituat, vel nisi post interpellationem agat contra possessorem, quod forte ei licet suo iure arg. præd. c. si quis presbiterorũ. 35. q. 9 c. si q. s. sup. de ele. c. nosti. vel cessa sibi actione ab ecclesia, vel nisi totum interesse præstet ecclesiæ, semper videtur in mora; si ergo alienator per celerem restitutioné morã præuenerit, euitabit pœnam depositionis, de qua dictum est, & excómunicationis de qua agitur inf. eo. ca. si quis presbyterorũ. Nam si quis rem alienauerit, & deinde receperit, euitat pœnam edicti, vt ff. de ali. iu. mu. causa facta. l. ex hoc. § si quis alienauerit. Et licet hic dicatur de clerici restitutione, alibi habes, celerẽ satisfactione, vt inf. ad loca, & condu. ca. propter. & cap potuit.

10 † Pœna verò recipientis rem ecclesiæ contra præmissam formã, est, ut rem cũ fructib. restituat, & actioné nullam habeat ad petendum aduersus ecclesiã. vt 12. q. 2. c. non liceat. & 10. q. 2. ca. hoc ius porrectum. in uer. quæ verò. & in Auth. de non ali. aut per mu. re. ec. §. nos igitur, cũ sequentibus. §§. sed aduersus alienantem sic. Guari, tñ adiecit verba, sua, per quæ omnis omnino actio denegatur hmôi acceptori. Sic. n. dixit, sed melius dicitur omnino denegandas esse actiones hmôi acceptori; & assumpsit hæc verba de lege, quæ est. C. de sa. san. ec. l. scimus nemini. Sed corrigitur in Auth. de non ali. aut per mu. §. quia verò leonis. & p zenoné 12. q. 2. ca. Vulteranæ. Vnde siue bona siue mala rem accepit, habet regressum ad auctoré suũ vt inf. eo. ti. c. ad audientiam. Hæc opinio est. Io. Teuton. Lau. autem & quidam alij dixerunt, q̃ si mala fide quis accepit ré ecclesiæ, nec aduersus ecclesiam nec aduersus alienantem habet actionem. vt 16. q. 3. cap. vniuersitas. nisi sibi per cautionem de euictione prospexerit. ut C. de euic. l. si fundum. In casu tamẽ speciali malę fidei agitur ad pretium, vt C. communia de le. l. vl. §. ult. Aequum tñ videtur in casu præmisso, vbi etiã malæ fidei acceptor agat ad prætium contra alienanté vt i. f. eo. ti. cap. ad audientiam. In summa

11 † notandum est, q̃ possessione ecclesiæ præter formam iuris alienata, ecclesia potest agere contra possessorem realiter, contra alienanté personaliter, vt. 12. q. 2. cap. apostolicos & C. si tutor vel cu. l. vltima. Sed pone, q̃ ecclesia conueniat possessorem, & consequitur rem & interesse, nunquid potest conuenire alienantem. Respondeo non, vt ff. de eo per quem fac. est. l. 1. §. si plures. Quid si cepit vnum conuenire, nunquid ex hoc solo fit præiudicium quo ad alterum, ut alterum conuenire non possit. Respondeo non, nam demum per actioné tollitur actio. vt ff. depo. l. 1. §. si apud. C. si tu. vel cu l. vlt. Quid si partem sui interesse consequatur ab vno. Respondeo tanto minus consequetur ab alio, iux ar. ff. de exercito. l. 1. §. ult. hæc actio.

12 † Sed nunquid ecclesia teneatur cedere actionem soluenti contra alium. s. alienanti contra possessorem, vel conuerso? Non, cùm enim conueniatur ex maleficio vel ex suo delicto non potest petere cessionem actionum. vt ff. de admi. tu. l. si plures tutelam. Sed †

13 quæritur, an episcopus, qui male alienauit, possit repetere si in administratione toleretur? Videtur q̃ non, nam ipse de euictione tenetur; & quem de euictione tenet actio, eundem agenté repellit exceptio. vt C. de euic. l. exceptiones. Sed contra hanc exceptionem replicabitur, rem esse ecclesiæ; sicut & replicat mulier, se mulieré esse, & sibi cõpetere Velleia. vt ff. ad vell. l. si mulier. §. item si mulier. Nec est mirum, si continget in episcopo. nã & simile in priuato contingit. C. de ag. & cen. l. quemadmodum. lib. 11.

SVM-

SVMMARIVM.

De Precario. Rub.

DIXIMVS de alienationibus in genere, sed quia precarii cõcessio speciem alienationis habet, ideo de precario subiicitur hic rubrica. Videamus igitur quid sit precarium. Vnde dicatur: Quid præcaria. Quanto tempore durat. Quę differentia sit inter præcarium & donationem. Quę inter pręcarium & commodatum. Item quot modis soluit
1 precarium. Precariũ † dr̃ pignus obligatũ creditori, & a creditore debitori concessum vtẽdum, quandiu patitur qui cõcessit, ut inf.eo.c. ult.& ff.eod.l.1. Et est
2 iste † contractus gratuitus, & similis cõmodato tñ, ut quidam dicũt hos duos cõtractus nõ differre, nisi uerbis, sed certè in re differunt, ut inf.notabo † Consi-
3 stit autem precariũ in re propria, possessionis gratia q̃ est apud creditorem, nõ gratia proprietatis, ut ff. eod.l.certè, §.
4 ult. † Dicitur precarium contractus ad
5 pces.† Precaria est cõtractus de quinquẽnio in quinquennium renouandus, ut inf.e.c.1. Item precaria dicitur donatio ad preces facta usq; ad mortem accipiẽtis, ut 12.q.2.c.sæpe.16.q.3 c.clerici. Itẽ precaria dicitur cõcessio vsusfructus ad preces facta cuius forma habet. 10.q.2.
6 c.præcarię.† Consistit aũt precarium in rebus mobilibus & immobilibus, uelut si me rogaueris, vt per fundum meum tibi ire agere liceat, uel in tectum seu in area ędiũ mearũ stillicidiũ, vel in pariete meum tignũ immissum habere, ut ff. e.l.2.§.ult.& l.3.& 4.in prin. Differunt
7 precarium, & donatio inter se.† Nam q̃ donat sic dat, ut non recipiat quod dat. Sed is qui precarium concedit, sic cõcedit ut recuperet qñcunq; placebit nam tandiu durat, q̃diu ipse patitur, ut supe-
8 rius dictũ est. † Item precariũ & cõmodatum differunt, nã cõmodatum fit ad certum vsum, nec reuocari põt, nisi vsu expleto, ut ff.cõmodati.l.in commodato, §.sicut. Precarium uerò qñcunque, vt inf.eo.e.precarium, ff.eo.tit.l.1. & l.cũ
9 precario. † Item is qui precarium recipit, non tenetur præstare nisi latam cul
10 pam, ut ff.eo.l.quæsitũ, §.& illud. † Sed cõmodatarius tenetur de leui & leuissima, vt inf.tit.prox.c.uno. Et est ratio diuersitatis illa, quam iam præmisi; quia cõmodatarius maiorem utilitatem consequitur de re commodata, q̃ precarii rogator de re precaria, & ideo magis tenetur, quod per se notare potest quilibet curiosus, nam fere ubicũque sit mentio de cõmodato subiicitur usus ad quẽ cõmodatur, vt cũ dr̃ cõmodaui tibi æquũ vt ad uillam duceres, pecuniam vt ditior appareres, ut ff.commodat.l.3.§.ul. & l.4.& l.si ut §.sed interdictum, & l.vlt. sic dicitur commodaui scalas ut fenestris supponeres, vt Instit.de ob. q̃ ex de
11 li.nas.§.ope.& consilio. † Soluitur precariũ quinq; modis, quamuis decr.inf. eo. ponat tres. Soluitur enim contraria voluntate eius qui concessit, vt ff. e.l.1. & hic est primus casus siue modus. Secũdus, scilicet morte eius cui cõcessũ est. non autẽ obitu concedentis, ut ff.e. l. cũ precario. §. precarij. Et est rõ, quia precarij concessio trãsit ad hæredẽ eius qui concessit, non aũt ad hæredem eius qui rogauit vt in l. prędicta. Tertius alienatione rei precarię si is cui alienatũ est, nolit precariũ vltra durare, vt ff. e. l.q̃situm.§. quod a Ticio. Et est rõ, quia per conuen-

conuentionem huiusmodi nō licet rem alienam inuito dño possideri, vt ff.eo.l. cum precario 1.R. Quartus, finito tempore vsq; ad quod precarium est obtentum, vt in l.cum precario. Quintus, cum debitor soluit creditori qđ debet: tunc enim finitur precariū pignoris, quia desinit esse pignus vt ff.e. l.si debitor.
12 † Sed quæritur, per quam actionē possit quis precarium reuocare? Ad quod rñdeo. per interdictum de precario; est.n.natura æquum, vt tā diu liberalitate ea vtaris quādiu velim, & vt possim reuocare cū mutauero voluntatē, vt ff.eod.tit.l.2. Sed hoc verū est cū simpliciter facta est ꝑcarij concessio. Nā tūc nulla ciuilis cōpetit actio. Magis enim ad donationem & benefici j causam, q̄ ad negocij contracti spectat precarij conditio, & ideo necessarium est interdictum. Si uero in concessione precarij specialiter actū est, ut quandocunq; liceat reuocare, tunc competit & actio præscriptis uerbis, ut ff.eo. l. 2. Cæterum si stipulatio interuenit, cessat interdictum de precario, ut ff.eo. tit.l.& habet. §.cum quis.

SVMMARIVM.

1 *Commodatum quid sit.*
2 *Commodatum unde dicitur.*
3 *Commodatum in quibus rebus consistat.*
4 *Commodare quis & cui possit.*
5 *Res quę commodari possunt.*
6 *Commodati quæ sit natura.*
7 *Actiones quæ ex contractu cōmodati oriātur, & quæ veniant in actione directa commodati, & quæ in contraria, & quibus, & in quos dentur. & nu. 8.9 & 10.*
9 *Contractus ex cōuentione legem accipiūt.*

De Commodato. Rub.

TRactatum est supra de contractu ꝑcarij, qui fit gratia accipientis; & quia commodatum fit plerunq; gratia recipientis, ideo subsequēter subijcitur hic rub. de cōmodato. Videamus igitur quid sit commodatū. Vñ dicatur. In qbus rebus consistat. Quis possit cōmodare res. Et cui. Et quę sit natura commodati. Et quæ actiones oriantur ex contractu commodati.
1 Commodatum † est alicuius rei ad aliquē specialē vsū gratuito facta concessio. Ideo autē dico concessio, & non trāslatio; quia qui cōmodat, retinet dñium possessionē, ff.eod. ti.l. rei commodatæ. Gratuito, ideo dixi; quia si interueniēte mercede res trāsit in locationē vel in contractum innominatū, vt do ut facias, vt Instit.nam.§. vlt. Ad aliquē specialē usum, ideo adieci, ut notem differentiam inter commodatū & precarium, ut dixi de hoc sup.ti. proxi. §. Item precariū & commodatū.
2 Dicitur autem † commodatū, quasi commodo vtētis datum.
3 † Consistit commodatum in rebus mobilibus, & se mouētibus, & in immobilibus. Itē in incorporalibus, puta in seruitute habitādi, ut ff. e. l. 1. Ea uero quæ vsu consummunt, ut pecunia cōmodari non pñt, nisi ad pompā vel ostētationē, ut quis ditior videatur vt.ff.eod.l.sed mihi.§. vl. sępe ēt ad hoc cōmodatur pecunię, vt ditis gratia numerationis loci intercedant, vt ff.e.l.4.
4 Potest autem † commodare & ei cōmodari qui pōt contrahere, vnde non solū ꝑlatus pōt commodare & ei commodari, sed & œconomus, uā & is contrahere pōt, vt 10.q.2.c.hoc ius porrectum.
5 Possumus cōmodare † q̄ nostra sunt, possumus ēt & res alienas quas possidemus, & si scientes aliena possidemus. ita ut si fur, vel ꝑdo cōmodauerit, habeat actionē cōmodati, vt ff.e.l.cōmodare. & l. ita
6 vt si fur. † Natura commodati est vt res ipsa restituatur; hoc.n.est de iure natura li.vt 50.di.c.ius naturale.in ver.item depositi vel commodatę rei restitutio. Nec potest ꝑtextu debiti retineri vt C. eo. ti.
7 l.vl. Oriuntur ex † cōtractu commodati duæ actiones, directa, & cōtraria. Directa daī cōmodāti, & eius hęred. contra cōmodatariū & hærede eius. Contraria daī cōmodatario & eius hæredi contra cōmodantē & hæredes ipsius, vt ff.eo. l. in cōmodato. §. 1. de act. & obl.l. ex đ posi tū.

sti & l. ex cōtractibus, & Inst. de perpe. & tem. ac. §. sed & hæredibus. Venit aūt in directā actionē commodati & restitutio, vt dixi sup. §. natura. Rei inquā non deterioratæ; nec enim videt res reddita si deterior reddatur, & præstabitur interesse, vt ff. eod. l. sed mihi. §. 1. Si vero res non restituatur p contumaciā, iurat in litē contra contumacē. Si aūt nō fuerit cōtumax, sed culpa cessat restituere rē, æstimatur quanti res sit à tpe moræ vsq. ad sniam. Sed in stricti iuris iudicijs stimantur à tempore moræ vsq; ad tempus cōtestatæ litis, vt ff. eod. l. sed mihi. l. in hac. Itē venit in hac actione dolus, lata culpa, leuis, & leuissima, vt hic, & ff. eo. ti. l. si vt certo. §. commodatū. Et hoc cū gr̄a accipiēs fit commodatum, quod frequentius cōtingit Cæterum si gratia dātis quod rarò fit, verbi gratia cū quis commodat sponsæ suæ ornamēta vt ornata vel ornatior ad eum ducatur, tunc pstatur dolus, & lata culpa, vt ff. eod. l. si vt certo. §. sed itɘrdū. Si uero gr̄a vtriusque cōmodatum fiat, vt cum communē amicum inuitamus, & tu curam eius rei suscepisti, ego tibi argentum commodaui, teneris mihi de dolo, culpa lata, leui non leuissima, ut ff. eod. l. in rebus. §. 1.

8 Casus † autem fortuitus non venit in hanc actionem, vt hic, & ff. eodem titu. l. in rebus. in prin. nisi in tribus casibus, qui hic ponuntur, scilicet ubi culpa pcedit pactum, ut cum equum tibi cōmodaui vt ad villā duceres, duxisti ad bellū, teneris de casu. Cęterum si tibi commodaui, vt ad bellum duceres, meū erit periculum, vt ff. eod. tit. l. si vt certæ. §. sed interdum. Item commodaui tibi seruū vt de plano opus faceret, tu machinæ imposuisti; vel si commodaui vt in machina operaretur, machina verò culpa tua male ligata est, & sic perijt seruus vt in l. pdicta. In pacto pone exemplum

9 ff. eod. ti. l. si ut certe. §. 1. † contractus. n. ex conuentione legem accipiūt, vt ff. de positi. l. 1. §. si cōueniat. Pone etiam exēplum. C. eo. ti. l. 1. Item imputatur casus ex mora præcedēte, vt ff. eo. l. si ut certo.

10 § sed interdum. Contraria † uero da commodatario aduersus commodantē ad impensas factas in re cōmodat, modica tamen impēdia sicut cibariorum, ad eum pertinēt, qui utendū acceperit. Item datur commodatario aduersus cōmodante, qui scienter cōmodauit vasa vitiosa seu corrupta, pp quod vinū uel oleū est effusum, ut ff co. ti. l. in rebus. §. possunt & §. item qui sciēs & l. pe. Item cōtra eū qui intēpestiuè reuocat mandatum vt ff eo. ti. l. in cōmodato. Itē dat & in alijs casibus, vt ff. eo. l. rē mihi, & l. in commodato. §. pe. & §. quicunque.

SVMMARIVM.

De Deposito. Rub.

Diximus supra de cōmodato, quod frequentius fit gratia recipientis, nunc videamus de deposito, quod generaliter fit gratia deponentis. Videamus igitur quid sit depositum. Vnde dicatur. In quibus rebus consistit. Quę sit natura depositi. Cui detur actio d positi. Contra quē. qn̄, & in q̄tū, & qualis fit actio.

1 Est † autem depositū qđ ad custodiendū alicui tradictū est. Cōtrahitur. n. re obligatio in deposito, ut inst. qb. mo. re contrahit ob. §. pe. Rei vero depositæ sicut & cōmodatæ, & possessionē & pprieta

tem

tē retinemus, ut ff. eo. l. licèt, §. rei. Q̃ uis tñ rei depositæ dominium transit in depositariũ, qđ est contra nouissimos terminos depositi, & tñ depositi agitur, ut cũ depono apud te quod est in numero, pondere, uel mensura, & cõuenio, ut illud idē reddaĩ mihi, uel tãtũdē in eodē genere, qđ obtinet siue in id expresse cõueniã, siue tacitè uideaĩ conuenire, ut cũ prædicta, uel aliquid ex prædictis depono, nõ signata, nõ clausa; nã signata uel clausa, uideor ꝓhibere nè utaris eis, nisi in contrariũ agatur, ut ff. eo. l. Lucius, & l. die. §. qui pecuniam, & l. quintus. Est
2 autem † dictum depositũ quasi deorsũm positum, deorsum in quã à ponente post tũ, ut oñdatur totum fidei eius cõmissũ apud quem ponitur, qđ ad custodia rei ptinet, & oĩno uideaĩ separata custodia à deponente. Et ideo dr̃ ꝙ ꝑpositio, de, auget depositũ ut ff eo. titu. l. 1. in princ. Et ex his uerbis diffinitionis dixerunt q̃dã, ꝙ ubiq; habet locum actio depositi & mandati, eo ꝙ super custodia mãdaĩ. ar. pro eis, ff. eo. tit. l. 1. §. ꝙ si rē. Alii etiã distingũt utrũ in ipsa rei depositione custodia cõmittaĩ, ut tunc nõ agaĩ mandati, sed depositi tm̃. An ante, & tũc posset agi & mandati propter omissam custodiã, & depositi pp facta depositionem. Sed Azo sicut in summa sua notauit, dixit indistinctè agi depositi tantũ. Et rñdet ad l. inductam, ꝙ ibi præcesserat cõtractus mandati, cuius forma & initium
3 est seruãdũ. Consistit † depositum in rebus mobilibus, & se mouentibus. Causaliter autem deponitur res immobilis, cum res in quæstione posita sequestraĩ. Et de sequestrationis natura non noto
4 hic, qa notaui sup. de suo tractatu. † Solet depositum fieri per chirographum, uel cum chirographo. Hmõi uerò chirographum solet diuidi, una pars depositario, alia remanet deponenti, ut ex iunctura partiũ probatio fiat. Sed hæc ꝓbatio nec iuris est, nec de iure, quia priuatæ personæ nõ creditur, nisi habeat subscriptionē triũ testium fide dignorũ, ut C. qui potio. in pig. ha. l. scripturas, &

5 in Auth. de fide instrũ. §. 1. † Natura depositi est ut res deposita reddatur; hoc enim de iure naturali procedit, ut dixi in commodato, ut 1. distin. c. ius naturale. in uer. itē depositę. Reddatur inquam deponenti. Quod fallit in quatuor casib. Primus est, cum quis gladium deponit, & furēs repetit. 22. q. 2. c. ne quis. Secundus, cum deponens fuerit deportatus, nã bona eius in publicum deferuntur. Tertius, cum fur deponit & repetit, si repetitio ueri domini cum furis repetitione concurrit. Quartus, cum fur rem furtiuam deponit apud illũ à quo surripuit vt ff depositi. l. bona fides. Sed si res ecclesiæ comendetur, seu apud ecclesiam deponatur, quod fieri vr̃, cũ in thesaurariam uel sacristiam infertur, nec vr̃ esse dicendum ꝙ ecclesia teneatur, sicut tenetur nauta & caupo de rebus inuectis & illatis, ut ff. nau. cau. sta. l. parui refert, §. recipit. C. de his qui latro occul. l. 1. & ff. furti aduer. na. l. 1. Quod tamen non intelligo fore uerum, nisi pñte prælato & capitulo deponatur; alias non ecclesia, sed persona quæ depositum recipit, obligatur. sic intelligo inf. eo. c. 1. Depo
6 situm † repetitur quandocunq; etiam si eo pacto depositum fuerit, ut demum post mortem depositarij repetatur, poterit enim deponens mutata uoluntate repetere, ut ff. e. l. 1. §. ul. Nisi apud sequestrum res deposita fuerit, quæ non poterit repeti, nisi lege sequestrationis impleta, ut dixi. sup. ĩ sum. de sequestra. Itē in repetitione depositi compẽsatio, vel deductio, locum non habet, ut inf. e. c. 2. §. sanè. nec exceptio ut C. eo. l. pe. nec ꝓpter expensas retentio, licet quidam cõtrarium dixerunt, per l. si quis rem, ff. de acquir. pos. ff. de furtis. l. si is qui rem, sed leges illæ in commodato loquun-
7 tur. Hæc actio † bonæ fidei est, ut Insti. de actionibus, § actionum. Item famosa, in tantum ut hæres suo nomine damnatus infamis fiat, ut ff. de his qui not. infa. l. furti, §. illud, & C. eo. tit. l. qui
8 depositum. † Datur ei actio hæc qui deposuit, sed hoc fallit in casibus, quos nõ tani

taui. sup. eod. §. natura. Item datur domino vel dominis deponentis, nã si seruus deponens plurium erat, vnicuiq. dñorum in partes cõpetit actio, ut ff. eod. tit. l. 1. §. si seruus meus, & §. si seruus, & §. si
9 duorũ. † Datur hæc actio etiam furi & prædoni deponenti, non obstãte suo delicto, agunt enim ex suo contractu, ut ff. eo. l. si prædo. Sed furti agere non pñt, ne ex improbitate sua consequãt actionẽ,
10 ut ff. de fur. l. itaque fullo. † Datur hæc actio contra eũ apud quẽ depositum est, uel contra hæredem depositarii ex dolo defuncti, & multo magis ex suo, ut ff.
11 de ac. & ob. l. ex depositi. † Venit in hac actionem dolus; etsi conueniat ne de dolo agatur, ut ff. eo. l. 1. §. si conueniat. Venit & lata culpa, quam Nerua dicit esse dolum, quod sic exponitur, idest præsumi dolum, ut ff. eod. tit. l. quod Nerua, ff. mandati, l. si fideiussor. 1. R. Comparatur. n. dolo, ut ff. si mes. fal. mo dix. l. 1. §. lata. & est proxima dolo, ut ff. si quis test. lib. esse ius. l. 1. §. non autem, ff. de
12 uerb. sign. l. magna. † Qualiter aũt lata culpa præsumatur dolus, sic pone exẽplum, ut cum quis non intelligit, quod omnes intelligunt, ut ff. de verb. sig. l. latæ culpæ, ut si apud sequestrum deponatur homo uinctus, ut de eo qõ habeatur, & sequester intẽpestiue misericordiam exercet circa eũ ipsum dissoluendo, ut ff. eod. tit. l. si hominẽ. Quod ergo dicitur. infra eod. c. 2. bona fides abesse præsumitur expone idest dolus adesse præsumitur, si rebus tuis saluis depositas amisisti. in quo pone exẽplũ sic, ꝓpria reposuisti in archa, deposita reliquisti in banca; venit leuis & leuissima si te deposito obtulisti, ut dicit hic, & ff. eo. ti. l. 1. §. sæpe. In leui. sic pone exẽplũ, deposita in arca deposuisti, sed archam dimisisti apertã. In leuissima sic, deposita reposuisti in archa & clausisti, sed clauem incautè dimisisti. Item uenit leuis & leuissima, si aliquid pro custodia recepisti; sed tunc non veniet per hanc actionem, sed per actionẽ ex conducto, si pecuniam accepisti, ut ff. eod. l. 1. §. si quis seruum, si speciem vel operas per actionẽ pscriptis uerbis. ut ibi, & Insti. mandati. §. ult. Item uenit per hanc actionem casus fortuitus pacto, culpa, uel mora, præcedentibus, ut hic de pacto probatur, & ff. eod. tit. l. 1. § sæpe. cõtractus enim ex conuentione legẽ accipiunt, ut ff. eod. tit. l. 1. § si couenerit, sed tunc necessarium est omnes casus enumerati, ut ff. si quis cau. l sed & si quis, §. quæsitum. In culpa sic pone exemplũ, depositarius uendit rem depositã & tradit, demum eam redimit ut habeat in causam depositi, sed redemptam nõ habet in eam causam, tenetur de casu fortuito, cum semel dolo fecerit cum uenderet, ut ff. eo. l. 1. § si rem. Sed si pœnitentia ductus reclinat, & in primo statu habeat, purgatur uitium, ut ff. de usucap. l. sequitur Labeo ait. Item si depositarius sit in mora rei restituendæ, tenetur de casu fortuitu. Dixerunt tamen quidã, si erat res eo modo peritura apud deponentẽ, alias secus, ut ff. eod. l. si plu-
13 res, §. scire. † Sed dominus Azo dixit in summa depositarium & quemlibet debitorem teneri de casu fortuito ex mora, quia satis est quod res potuit nõ perire penes actorem, ff. eod. titu. l. si in alio, §. ult. ff. de leg. primo. l. cum res, §. ultimo. Sunt & alii casus, in quibus tenetur depositarius de casu, si gratia sui fiat depositum, ut ff. si cert. petatur, l. si quis nec causam. Item si dolum cõmittat, & non in alienando, sed in utendo, ut ff. de condi. fur. l. qui furtum.
14 † Damnatus in hac actione infamis efficitur. Quatuor enim actiones ex cõtractibus descendentes, & quatuor ex delictis infamant, ut mandati, depositi, tutelæ, & pro socio. Iniuriam. ui bon. rap. furti, doli, ut probatur, ff. de his qui not. infra l. furtis, §. mandati, & §§. sequentibus. & l. 1. Vnde uer. Iudice damnatos infames reddit ubique. Quod ui diripitur, iniuria, furti, dolique. Actio mandati, tutelæ, depositique. Directo sed pro socio communis utrique.

SVMMARIVM.

1 *Emptio qualiter & quando contrahatur.*
2 *Arrharum datio quid operetur.*
3 *Emi & uendi quae res possint.*
4 *Emptionis quae sit natura.*
5 *Venditor tenetur ita ꝙ emptor habeat uacuam possessionem.*
6 *Res uendita an possit manu milliari ab inuito uenditore extorqueri.*
7 *Res iusto pondere et mensura uendi debet.*
8 *Falsis ponderibus & mensuris quis utitur, qualiter puniendus.*
9 *Emptor cogitur facere nūmos uenditoris. Venditor an teneatur solum de euictione.*
10 *Contractus emptionis & uenditionis in quo quis decipitur, an teneat.*
11 *Emptor an & quando re euicta agat de euictione, & nu. 12.*

De Emptione & venditione. Rub.

DIXIMVS de cōtractibus, qui celebrantur gratia alterius contrahentium. Nunc uidendum est de his qui fiunt gratia utriusque. Et primo de uenditione & emptio. Ideo subiicitur hic rubrica de empt & venditio. Videamus igitur quando & qualiter contrahatur: De quibus rebus. Quae sit eius natura. Ad quid emptor, ad quid uenditor tenea-
1 tur. Contrahitur † emptio postquam de pretio conuenitur, ea mente ut pretium soluatur. Nam si imaginarie & per simulationem de pretio conuenirет, tūc emptio nulla esset. Contrahitur autem solo consensu siue inter praesentes siue inter absentes per nuncium, uel epistolam, ut probātur haec. Insti. e.ti. in prin. ff.eo.ti.l. 1.§.ul.& l.2.§ 1.& l. cū in uēdi-
2 tione & l.nuda. Arrhae † aūt datio non perficit emptionē, sed est argm̄ emptionis & uenditionis contractae, ut ff.e.l. ꝙ saepe in pr. Arrhis aūt interuenientibus, si quidem steterit per dantē quo minus contractus pficiatur, perdit id ꝙ dedit; si uerò steterit per accipiētē, hoc est per uenditorē, duplū restituere tenetur, ut Instit.eo.tit.§.in his aūt. Nec puto uenditorem teneri ad interesse, cum satis sit eū puniri in arrhis. Nam hos inter contrahentes agi uidetur, ut arrharū amissione, & dupli actione debeant esse contenti. Quidā tñ putauerunt uenditorem nihilominus ad interesse teneri. Arrha tñ cōputabitur ad interesse. Et quod dixi de pretio cōuenire debere, intelligendū est in quantitate, non in specie. Si.n. emptor sic dicat, dabo pretiū quod est in sacculo, tunc non est emptio nec uēditio sed contractus innominatus ut ff. de condi ob causam da.l.ult.& C.eo.tit. l.empti. Insti.eo.tit.§.itē pretium. Quantitate aūt intellige certa, uel sermone, vel re ipsa; ut si dicatur sit empta, quāti emeris, uel quāti est in archa, ut ff.eo.ti. l.hęc uenditio, § hmōi. Secus si dixerit, sit empta pro eo quod in archa habeo, tunc.n. quod in archa est, uenit ut species, non ut quantitas, ut ff.de leg. 1.l.pla-
3 ne,§. 1.& l.sed & si certos. † Vendi & emi potest omne id quod habet cōmerciū. Sunt.n. quaedā, quae in commercium non veniunt, vt liber hō, res sacra, & religiosa, vt ff.eo.tit.l.si in emptione,§. 1. & §.liberum, ff.de uer.obli.l.inter stipulantē,§.sacram. Res tñ sacrę & religiosę trāseūt cum uniuersitate, cū uniuersitas in profanis consistit ut inf.de iure patr.c. ex literis, nam tunc sacrae accedunt emptioni maioris partis, vt ff.eo.ti l.in mo-
4 dicis. † Natura emptionis est, ut res sit ꝙ vendatur, ut pretium intercedat ut ff. eo.l.2.§.fine & l.nec emptio. Item natura eius est, vt rei emptae lucrum & damnum pertineat ad emptorem, ut Insti. eo.ti.§.cū autem, ff.de pericu. & cōmo. rei uend.l.id quod Vñ proponitur regula talis. Si uēditio fiat purè sine scriptis certae spēi, quae degustationē non exigit, oē periculū spectat ad emptorem, excepto casu publicationis, nisi pactum, culpa, uel mora interueniat. Purè iō dicit, qa sine cōditionalis esset, venditio ante euentū cōditionis pertinet ad uēditorē ut in illa.l.id qđ. Ideo aūt sine scriptis, quia si in scriptis fiat, periculum spectat ad uendi-

ad venditorem, antequã scriptura perficiatur vt C. de fide instru. l. contractus. Certe speciei, ideo quia si sub alternatione fiat emptio diuersarũ rerũ, periculũ primo pertinet ad uenditorem, ut ff. eo. titul. l. si in emptione, §. si emptio. Quæ degustationem non exigit, ideo dicitur quia in illis ante degustationes pertinet periculum ad venditorem, ut ff. de peric. & commo. rei uen. l. si una. Itẽ periculum publicationis pertinet ad uenditorem, ff. loca. & con. l. si fundum.
5 † Tenetur uẽditor rem tradere, ita quod emptor habeat vacuã possessionẽ. Vacuam autẽ possessionem habere, hoc est, ut emptor potior sit, ita quod ab eo auocari non possit; nã si quis eã auocauerit, perinde est ac si tradita non fuisset. Quid enim si alius sit in possessione eiusdem rei causa rei seruandæ, uel legatorũ, uel mulier causa ventris. Tunc vacua possessio non est tradita, ut ff. de act. emp. & vendi. l. 1. §. 1. & l. 3. & l. emptio §. 1. & l. emptorem, § inde Neratius. Hæc autẽ traditio facit emptorem dominũ, si venditor dominus erat, si non erat, obligatur nomine euictionis, Si mõ pretium sit solutũ, aut eo nomine satisfactum, ut ff. de act. & empt. l. ex empto. si uẽditor noluit rẽ tradere, tenetur ad interesse, ut ff. de emp. & & uendi. l. 1.
6 † Sed nunquid manu militari poterit ab inuito uenditore res uendita extorqueri? Quod uisum est domino Mar. per l. qui restituere iussus, ff. de rei vendic. Sed Azo. cõtra per l. si traditam, C. de act. emp. & vendi. ff. eo. ti. l. emptio. §. idem ait.
7 † Vendi autem debent res iusto põdere, & mensura, ut inf. eo. c. 2. 22. q. 3. c. si quis romipetas. 45. dist. c. omnis qui.
8 † Et si quis in falsis mensuris, vel põderibus fuerit interceptus, extra ordinẽ punietur, ut ff. de extraor. crimi. l. annona, & ff. de pœ. l. in dardarios. Emptor
9 autem † cogitur nummos facere uenditoris, vt de act. emp. & vend. l. ex empto. §. 1. in fi. & est diuersitatis ratio; quia uẽditor tenetur in specie, & ideo sufficit eũ de euictione teneri; emptor uero in genere, & propterea cogitur nummos facere uenditoris, argu: ad hoc, ff. de lega. 1. l. si a substituto, §. hæres, quoque. In
10 summa notandum † est, quod si ecclesia decipiatur in contractu emptionis & uẽditionis, aliquando non tenet contractus ipso iure; aliquando tenet de iure, sed rescinditur beneficio cõi; aliquando agitur ad decipiendum in pretio; aliquando subuenitur ecclesię vel minori per integrum restitutionem. Vnde distinguendum est, cum dolus dat causam contractui; puta dolo te induxi, ut uenderes; quod uenditurus non eras, non tenet contractus, vt ff. de dolo l. eleganter. arg. 12 q. 2. c. quisquis episcopus. in fi. infra de rerum permu. c. cũ uniuersorum. Si uero incidat in cõtractum, vt quia eras venditurus, sed per circonuentionem te induxi ut minori pretio uẽderes, tenet quidem contractus, sed agitur ad decipiendũ, ut ff. de act. emp. & uen. l. Iulianus, §. si uenditor. Vbi uerò nec dolus dat causam contractui, nec incidit in cõtractũ, sed res vendita est minori pretio nec te in pretio circonueni; quamuis re ipsa sis deceptus in pretio, ad nullum agere potes, nisi pretium, inf. dimidiã iusti pretij subsistat, tunc. n. obtinet quod legi. & no. inf. eo. c. cum dilectus, & c. cũ causam. & C. de rescin. vend. l. rem maioris, nisi sit ecclesia uel minor 25. annis, quibus subuenitur per in integrũ restitutionem. Et hæc locum habẽt in contractibus bonæ fidei; nã in contractibus stricti iuris, et si dolus det causam contractui, tenet contractus, sed excipitur contra agentẽ, ut ff. de uerb. ob. l. si quis cũ aliter, C. de pactis. l. cum posteaquã. Et no. quod in cõtractibus bonæ fidei, si dolus det causam contractui, non per contrahentes, sed per mediã personã id est per mediatorẽ, non tenet contractus, ut ff. de dolo. l. & eleganter, §. 1. In quolibet aũt cõtractu exigitur bona fides, ut C. de actio. & obliga. l. bonam. Et nota, quod non tenet contractus. & tñ ex eo exigitur, ut ff. de ac. em. p. & uen. l. Iulianus, §.
11 si quis colludente. † Item re uendita euicta agit emptor de euictione, quod fallit in multis casibus, si emptor sup re

vēdita impetitus non nūciauit uenditori, uel si abfuit tēpore sententiæ, uel per iniuriam contra eum sententia lata fuerit, ut inf. eo. c. ultimo, vel si non tempestiuè enunciet, sed iam propè sñiam, vt ff. de euic. l. si rem quam, §. ulti. nisi contractu remissa sit necessitas nūciandi, ut ff. de euic. l. Herennius, vel vbi non potuit nunciari, ut C. de euic. l. antepenul.

12 Sunt & † alij casus, in quibus emptor non agit de euictione, si compromisit, & sentētiam contrariam reportauit, ut ff. de euic. l. si dictū, §. si cōpromisso. Itē si culpa sua possessionē amisit, ut ff. de eui. l. si rem quā m. §. si duple. Item si habuit rē pro derelicto, ut ff. de euic. l. ult. Itē si seruū emptū manumiserit, ff. de euic. l. si seruum. Item si ancillā emptam prostituat, ut ff. de euict. l. si mācipium. Item si emptor usucepit rem emptam, ut ff. de euic. l. rem alienam. Itē si uenditore absente emptor condemnatus nō appellauerit, ut ff. de euict. l. Herennius, §. 1. ff. mandati. l. si procuratorem, §. si ignorantes.

SVMMARIVM.

1 *Locatio quid sit.*
2 *Locator quis dicatur.*
3 *Locatio & conductio qualiter contrahitur.*
4 *Locari militibus prædia non possunt, & quando monachis.*
5 *Locatio potest fieri in perpetuum & ad tempus.*
6 *Conductore mortuo infra tempus conductionis, eius heres in iure conductionis succedit.*
7 *Locari quæ possint, & quæ non.*
8 *Actiones quæ nascantur ex contractu locationis et conductionis.*
9 *Merces et pensio locationis quo tempore sit soluenda.*
10 *Inquilinus in quibus casibus possit expelli.*
11 *Inquilinus quando possit domum deserere.*
12 *Remissio quando fiat in contractu locationis, et nu. 14.*
13 *Sterilitas quando esse dicatur.*

De Locato & conducto. Rub.

AVDIVIMVS de contractu emptionis & venditionis, sed quia cōtractus locati & conducti nimiam cum ipso habet similitudinem, in tantum q in quibusdam casibus inquiri soleat, vtrum sit locatio an uenditio, ut ff. eod. l. 1. & 2. ideo post tractatū de emptione & venditione subiicitur iste de locato & conducto, tanquam familiaris, similis, & affinis. Videamus igitur quid sit locatio & conductio. Quis dicatur locator. Qualiter contrahitur. Et in quibus reb. Et quæ actiones ex locato & conducto

1 nascantur. Locatio † est personæ uel rei ad usum facta concessio mercede in pecunia numeranda cōuenta. Alioquin si de alia re danda, facienda ue conuenerit, non erit locatio, sed contractus innominatus, & agetur pscriptis verbis, ut ff. cōmuni diuidun. l. si cōuenerit. & ff. de posi. l. 1. §. si quis seruum. Locator dicitē

2 † qui re sua alium vti permittit mercede sibi cōuenta, ut cum loco tibi domū meā ad inhabitādū; locator ego dicor, & tu conductor, ut inf. eo. c. propter, ff. eo. l. si tibi, & l. cum fundum, & C. eo. ti. l. nemo. & l. conductores. Aliquādo locatio dr̄ firma, vt inf. eo. c. vestra. & inf. ne cle. vel mo. ca. sm dictum. Quod intelligo secundum uulgare prouinciæ alicuius. Aliquando locatio ponitur pro emptione, & e conuerso, ut ff. de actio. emp. &

3 uen. l. ueteres. † Contrahitur locatio & conductio quibuscunq, modis contrahitur emptio & uēditio. Et ideo quæ in superiori tractatu dicta sunt de consensu, rebus, & pretio, hic intelligas repetita.

4 † Militibus prædia locari nō possunt, ne amisso armorum vsu ad opus rutale se conferant, nec curialibus, ut C. eo. titu. l. milites, & l. ultima, & l. curialis, & ff. eo. tit. l. si ignorans. Sic nec monachis, ut īf. ne cleri. uel mona. c. secundum, nisi causa necessitatis faciant, cū sufficiētia prædia non hn̄t, ut inf. de deci. c. dilecti. & in Auth. de sanctis. episco. §. ultimo. col.

5 Potest † autem fieri locatio in perpe-
tuum & ad tempus, ut ff si ager vectiga
6 lis. l. 1. & 2. † Et si moriatur conductor. I-
fra tp̄s conductionis, succedit hæres in
iure cōductionis, secus in usufructu, qui
personalis est, & extinguitur cum perso
na, ut C. eo. tit. l. si unā, & C. de usufruc. l.
7 si domina. Locari possunt † omnia, quæ
& uendi possunt; quæ autem uendi non
possunt, nec locari; quia titu. locationis
non est gratuitus, & isti duo contractus
emptionis & locationis simillimi sunt,
vt superius dictum est. Nascūtur ex hoc
8 contractu duæ actiones, † actio & loca-
to quæ datur locatori, & actio ex condu
cto quę datur conductori. In actione ex
locato venit in primis merces soluen-
da, de qua conuenier, veniunt & alia de
quibus actum est in contractu, ut C. eod.
tit. l. legem, & ff. eod. titu l. si in lege, §. si
9 domus, & l. dominus §. ult † Quo autem
tempore merces & pensio debeant sol-
ui, dubitatur. Quædam enim leges ui-
dentur uelle, ꝙ in principio sit soluen-
da, unde dicitur posse inquilinum expel
li nisi soluerit pensionem, ut C. eo. ti. l. 3.
sup. de iureiu. c. querelā sup. de dila. c. li-
teræ. 10. q. 2. c. hoc ius porrectum, §. qui
vero, ff eo. ti. l. quæro, § inter. Quædam
autem iura innuunt, ꝙ in medio tempo
re, sicut dicitur in salario quod fiscus dat
suo patrono, vt C. de aduo. diuer. iudi. l.
per hanc Quidam dicunt, ꝙ in fine, vt
cum quid debetur in diem, vt ff. de uer-
bor. obliga l. quod hoc anno, ff. de mi-
gran. l. 1. §. pensio. Ego puto seruandum
esse quod actum est, ꝙ si id non appa-
reat, seruabo morem regionis, ꝙ si is
non appareat, quia forte uarius inueni-
tur, tunc quod minus est obseruabo, sci-
licet ut exigatur in fine anni, ut ff. de re
gul. iur. l. semper in stipulationibus, li-
cèt ergo dominus non possit exigere a-
ctum, si inquilinus ultro ei non satisfa-
ciat, dominus poterit eum impunè ex-
pellere, maximè elapso tempore pensio
nis; unde si locator promiserit pœnam,
si expelleret cōductorē, intelligitur hæc
conditio, si conductor soluat pēsionem.

10 vt ff. eo tit. l. q̄ro, §. inter locatorem. † Po-
test autem dominus inquilinum expel
lere in quatuor casibus. Primus est, si do-
mus locata sit suæ habitationi necessa-
ria. Quod intelligo cum aliam domum
habuerit locator tempore locationis, &
illi casu periit, nā si tunc nullam habue-
rit, nisi illam quam locauit, et ad suam
habitationē illam recuperare non pōt;
hoc. n. à principio prospicere debuit, ut
ff. eo. tit. l. si quis domum, §. hinc subiun
gi. Secundus, cum necessaria est domus
refectio. Quod similiter intelligo cum
tempore locationis refectio illa neces-
saria non erat, sed postea emersit, alio-
quin secus vt in casu præmisso. Tertius
si cōductor peruersè in domo versetur.
Et in hoc casu non fiet remissio pensio-
nis pro rata temporis secundum Azo.
Sed dabitur domino domus actio legis
Aquiliæ. Quidam autem dixerunt, quod
& hic fiet remissio pensionis. In aliis ve-
rò duobus casibus præmissis secundum
omnes fit remissio pensionis pro rata tē-
poris, vel prouidebit dominus inquili-
no de alia domo æquè idonea ad inha-
bitandum, vt ff. eodem titulo l. cū in plu
res, in princ. Quartus, cum inquilinus
canonem per biēnium nō soluit, ut inf.
eod. c. propter, & ff. eod. titul. l. quæro, §.
inter locatorem. Sed secus est in re data
in emphyteusim, vbi secundum leges
statuitur triennium inter priuatos, ut C.
de iure emphy. l. 2. Sed in re ecclesiastica
biennium, vt inf. eod. c. potuit, & 10. q. 2.
c. hoc ius porrectum, in versic. qui rem
huius. Fiscus autem non soluentem sta-
tim expellere potest, vt ff. de pub. & ve-
ctig. l. vectigalia, §. non solutis. Fuerunt
autem aliqui, qui dixerunt ꝙ in omni-
bus præmissis casibus non potest domi-
nus inquilinum expellere, nisi comple-
to tempore locationis, ut sic dominus
ex sua parte perficiat, ff. de actio. empt.
& uenditi. l. Iulianus, §. offerri. & ff. de
migran. l. 1. §. 1. Sed hoc non placet,
nam completo tempore locationis
etiam præter illos casus potest in-
quilinus expelli, nisi per tacitum con-

sensum conditio reuocetur, vt si domi nus ex parte sua perficiat contrarium. vt ff. eod. tit. l. item quæritur. §. qui mi-
11 pleto. † Et sicut dominus potest in ca sibus expellere inquilinum, vt superius dictum est; sic & inquilinus potest domum deserere causaliter inuito domino & pensione pro futuro tempore non soluta. vt ff. eod. tit. l. habitatores. §. verum & l. dominus. §. vltimo. Fit autem
12 remissio † propter sterilitatem. sterilitas enim census & mercedis solutionem excusat. Item uis maior, cui resisti non potest. Item quod præter consuetudinem euenit, ut ff. eod. tit. l. ex producto,
13 §. 1. & ff. de censi. l. forma. † Sterilitas autem & vbertas intelliguntur secundum vulgi opinionem, ff. de fun. instru. instrumen. quæ le. l. cum delanionis, §. asinam. licet quidam dixerint sterilitatem esse, cum semen non percipitur, ut ff. eod. tit. l. ex conducto, §. similis, & l. si labes. & l. si in vno. Et sic si sterilitas contingat ex casu fortuito, merces minuitur, ut dictum est. Si uerò uitio, debilitate, vel vetustate rei, non, ut in l. ex conducto, §. 1. & l. si in vno. Ita & vbertas, si casu fortuito contingat; augenda est pensio, non aũt si diligentia possessoris. arg. earundem legũ, & l. colonus, nam & colonus modicũ damnum æquanimiter sustinere debet, & modicum lucrum non aufertur ei, ut ff. cod. titu. l. si merces, §. ius maior. Fit autem compensatio ubertatis & sterilitatis præcedentium annorum cum sequentibus, ut ff. eod. tit. l. si vno. Loquor autem de eo colono, qui numis colit; nam partiarius quasi iure societatis, & damnum & lucrum cum domino fundi partitur, ut ff. eod. titu. l. si merces, §. apparet. Item sicut fit mercedis remisso propter casum fortuitum, ut in l. ex conducto, §. cum quidam, & l. qui insulam. sic & propter necessariam refectionem, ut ff. eod. titu. l. sed addes, §. si quis cum rei. Si tamen conductor aliqua parte prædij utatur, non fit deductio mercedis, ut ff. eod. tit. l. habitationes, §. si vicino. Hæc omnia locum habent in locato & condu-
14 cto. † Sed est quidam contractus medius inter contractũ locationis & uenditionis, ut contractus emphyteuticus, qui nec est emptio nec locatio, sed inter utrunque medium, sicut dixi. de hoc loquitur infra eod. ca. potuit. Contractus ille locum habet in rebus soli, venditio & locatio in omnibus. In illo contractu requiritur scriptura, ut C. de iure emphyteut. l. 1. in istis non. In illo contractu non exigitur pecunia, in istis sic. In illo contractu non amittit dominus directum dominium per traditionem, secus in venditore. Item locator ad modicum tempus non habet ius in re, nec vendit, nec uendicat; emphyteuta facit utrunque, vt hic in c. potuit, & C. de iure emphyteu. l. 1. & ff. si ager. vec. l. 1.

SVMMARIVM.

1 *Permutatio quid sit, & qualiter cõtrahatur.*
2 *Permutationis natura quæ sit.*
3 *Res quæ permutari possunt.*
4 *Ecclesia an possit cum ecclesia permutare, & an possit permutare cũ priuato.*
5 *Ex sola conuentione permutationis, re nulla hinc inde secuta, neutri aliqua competit actio.*
6 *Actiones quæ dentur ex permutationibus, & quando competant.*

De Rerum permutatione. Rub.

DIximus sup. de emptione & venditione, sed qm̃ permutatio vicina est emptioni, ut ff. eod. tit. l. quoniam & C. eo. tit. l. permutatione. ideo subijcitur hic rub. de rerum permu. Videamus igitur quid sit pmutatio. Qualiter cõtrahaĩ. Quæ sit eius natura. Quæ res valeat permutari. Et cũ quibus ecclesia
2 ualeat permutare. Permutatio † est vnius rei cum altera uicaria præstatio, Contrahitur permutatio, sicut plerisq;

risq; placuit, quando inter aliquos conuenitur, vt certa species detur pro certa, vt C.eod.tit.l.quoniam asseris. Si enim conueniret vt daretur certa pro incerta, vel incerta pro certa, non esset contractus permutationis, sed alius contractus
2 innominatus, do ut des. Est igitur † natura permutationis, vt rerum interuentu contrahatur non solo pacto, sicut & emptio, in qua etsi res & pretiũ esse dẽant vt ff.de contrah.emp.& uen.l.nec empt. & l.2.§.fine. Contrahitur tamen postquã de pretio conuenitur, ut notaui supra de emp. & uendi.§.1. Aliquando autem & sine re contrahitur emptio, ut in prædicta.l.nec emp.§ Aliquando possunt per
3 mutari quæcunque possunt uendi. † Sed & quædam permutantur, quæ non uenduntur, ut ecclesiæ, ut inf.eod.c.ad quæstiones, & 16.q.ult.c.nemini. Sed opponit, cum permutationis contractus non sit gratuitus, ut ff.eod titu.l.2. quomodo in spiritualibus interuenire potest, quæ gratis sunt conferenda, ut 1.q.1.c.gratia & q.7.c.Daibertum, quæ abhorrent pactum, modum, & conditionem, ut 1.q.1.c.quàm pio, infra ut eccle.benefi. sine. dist. confe.c. ut nostrum, infra de simo. c.tua & c.per tuas. Item si ecclesiæ pmutentur, & alter ex permutantibus agat, ex permutatione petendo ecclesiam, petere uidebitur prælaturã sic, sed hoc fieri non debet, ut infra de iurepatr.ca. per nostras. Respondeo permutatio in spiritualib. non ex pacto partium nititur, sed auctoritate superioris; totum enim quod geritur, in arbitriũ superioris confertur, qui ex arbitrio suo de rebus permutandis disponit; & propterea omne vitium abolet̃ur, vt ff. de his qui no. infami.l.furti.§.quæ iussu.& supra de præben.& supra de pac.c.cum pridem, superior enim potest commutationes rerum facere, & personarum, ut infra eo.c.quæsitũ.7.q 1 c.mutationes, c scias c.omnis, qui 16.q.1.ca temporis qualitas. 16. qõ. vltim ca. si quis vult 74.dist.c. quorundam. Et hæc determinatio colligitur ex illa decre.quæsitum, & infra eod.c.cum vniuersorũ, in uerbo. illo. licet ipsi per se de iure nõ possent ecclesiastica pmu-
4 tare. Potest ecclesia † cum ecclesia permutari indẽnitate utriusq. seruata, potest, & cũ principe, vt 10.qõ.2.c.hoc ius porrectum est, in uerbo, sed & permutare, & infra eod.c.1. Potest & cum priuato permutare, dũmodo vtilitas ecclesiæ hoc exposcat, ut infra eo.c.2. Quod autẽ dr̃.infra eod.c.mancipia & cap.iustum, scilicet ꝙ mancipium ecclesiæ permutari non põt cum mancipio priuati, nisi ad libertatem. intelligendum est de seruo ecclesiæ dato & cõuerso facto, qui cũ sit religiosa psona, seculari homini seruire non debet. qđ semel Deo consecratum est, ad humanos actus vel usus trãsferri non dẽt, ut in c. mãcipia. 12.q.2.c. nulli liceat. 14.qõ.6.c.comperimus. 19. q.2.c.qui semel. 12.q.2.c.aurum. 10.qõ. 2. c.hoc ius. uel intellige ꝙ permutatio mancipiorum de facili fieri non debet. Et est ratio illa, quæ assignatur in seruis minorum nõ uendendis, C. de adm.tut. l.lex quæ tutores, & ff. de fideicommis. lib.l.cũ quasi, §.furiosi. Vel forte loquũtur istæ dec. quando non expedit ecclesiæ mancipia permutare. Et notandum, ꝙ sicut spirituale cum temporali pmutari non potest, ut superius dictum est; sic nec tẽporale cum spirituali, cũ permutatio de spiritualibus ad tẽporalia improbetur, ut infra eo.c.vlt. In summa
5 notandũ est. † quòd ex sola conuentione pmutationis, re nulla hinc inde secuta, neutri aliqua cõpetit actio, vt C.eod.
6 tit.l.ex placito. † Sed re secuta, quæritur an ex placito.i.ex conuentione, vel ex rei traditione actio detur? Ad qđ rñdeo.ex pacto, vt ex.l.illa ex placito. colligitur manifestè, & probatur hoc idẽ. ff.de pac.l.iuregentiũ.§.1.ff.de pecu.l.q̃ sitũ.§. is qui.&.l.quotiẽs.§.si semel. Datur igitur ex contractu actio, sed demũ re secuta. Sicut aliter dicimus ex cõtractu nasci actionem, sed non statim competere, ut in mutuo. ff.de fideiuss.l. si q̃s pro eod. §.si nummos. Sic dicimus in societate, sic in tutela, vt detur actio ex

contra-

cōtractu, sed demū societate, uel tutela finita, ut ff. de tute. & ratio. distra. l. si tutor rei publicæ, §. ulti. & l. sed non datur. Sic obtinet in mandato, vt ff. de of. pro. con. & leg. l. obseruandum, §. ulti. Sic & actio de dote nascitur quidem ex contractu, sed non datur nisi demum matrimonio soluto, vt C. de repudi. l. 1. Sed quæritur quid si ex vna parte res sit secuta, nū quid alteri parti, quæ nesciuit pactum, dabitur actio? Respondeo non, vt probatur, C. de pac. l. si certis annis. Sed hæc qō uidetur inutilis, ad quid. n. dabitur actio ei cui completum est quod conuenit, ipse tamē alteri non compleuit. Sed hæc legalia sunt, nec ulterius ꝓsequor.

SVMMARIVM.

1 *Feudum quid sit.*
2 *Feudum unde dictum.*
3 *Res in feudum quæ concedi possunt.*
4 *Feudum iterato collatum nō dr̄ nouum.*
5 *Verbum reddendi, quid importet.*
6 *Decimæ an possint infeudari laicis.*
7 *Laici decimas possidere non possunt.*
8 *Feudum qualiter amittatur.*
9 *Filius an ex delicto patris pdat feudū.*

De Feudis. Rub.

DICTVM est supra de quibusdā modis & cōtractibus, per quos res ecclesię alienantur. Sed quia in feudatio est modus alienandi, idcirco interseritur iste tractatus de feudis. Videamus igitur quid sit feudū. Vnde dicatur. Quæ res valeant infeudari. Quibus res ecclesiasticæ dari possunt in feudum. Ex quibus causis feudatarij perdunt feudum.
1 Feudum † est conceptio rei pro homagio facta, ut inf. de simo. c. ex diligenti.
2 Dr̄ † autem feudum a fidelitate, quam feudatarij seu vasalli dominis suis iurare & præstare tenentur, vt supra de iu-
3 reiur. c. veritatis, & infra c. eam te. † Res feudales, id est, quæ consueuerūt dari in feudum, possunt concedi in feudū; quæ aut non sunt feudales, de nouo infeuda

ri non ualent, præterquam in quatuor casibus, tres habentur, inf. eo c. ex parte.
4 Quartus inf. de donat. c. per tuas. † Non autem est nouum feudum, quod iterato confertur, ut inf. eo. ca. ex parte, sicut nō est nouum ædificium, quod suscitatur, vt ff. de noui oper. nunciat. l. 1. §. si quis ædificium, inf. de iudæ. c. consuluit. Item aliud est infeudare, quod non licet; aliud reinfeudare, quod licet sicut aliud est facere, & aliud reficere, vt ff. de iti. actuq;
5 priua. l. 3. §. reficere † quamuis uerbum reddendi & per se dandi significationem habeat, vt ff. de uerbor. signifi. l.
6 verbum reddendi. † Sed quæritur an decimæ possint laicis in feudum concedi? Ad quod respondeo non in perpetuum, probatur hoc per multa iura. 10. q. 1. c. vlt. infra de deci. cap. prohibemus. 16. q. 7. c. quoniam sup de his quæ fi. a prælа. sine consensu. cap c. cum in apostolica infra de deci. c. ad hoc, & c. quamuis, ad tempus autem non, ut titulus, sed vt stipendium, decimæ perceptio laico posset concedi, arg. 32. di. ca. si uero re domini j & possessionis penes ecclesiam
7 remanente, † quia laici decimas possidere non possunt, ut sup. de præscript. ca. causam. Ideo uero dixi perpetuum, quia feudatarius perpetuus habet utile dominium, sicut emphiteuta, publicanus, & is qui ad non modicum tp̄s conduxit, ut ff. si ager vectigal. l. 1. & ff. de su
8 perficie l. 1. §. quod ait. Amittitur feudū, si uasallus illud alienauerit, uel maiorē partem ipsius, & dominus potest illud vendicare à quolibet possessore: Si vero minorē partē ipsius uasallus dederit ad liuellū, vel pignori obligauerit, dūmodo in seruitio domini remaneat, non perdit feudū, ut in lib. feudorum in titu. quibus mod. feud. amittit, §. 2. & 3.
9 † Sed quęritur an ex delicto patris filius perdat feudum? Videtur quod sic, argu. ff. de bonis liber. l. quæritur, C de quæstioni. l. duo, ff. de iure patrona. l. iura. & l. quæ contra legem, sed argum. contra. ff. de in ius uo. l. adoptiuum, in fine, ff. de decu. l. 2. §. nullum, ff de bonis dam.

l.cum ratio, §. 1. & 2. Sed circa hoc recurrendum est ad consuetudines & constitutiones feudorum.

SVMMARIVM.

De Pignoribus. Rubrica.

POST prædictas alienationis species, consequenter de pignoribus annectamus. Videamus igitur quid sit pignus. Vnde dicatur. Qualiter pignoris obligatio contrahatur. Quæ res pignori obligari possit. Ad quid dator, ad quid
1 acceptator pignoris teneat. Pignus † est res obligata pro debito qd ad securitatē sit creditoris, quia tutius est, pignori incumbere, q̄ in personam agere; vt Institu. de obligatio. quæ ex delic. nascuntur, § furti. † Dicitur autem pignus res
2 propriè mobilis pignori obligata & tradita a pugno. s. quasi à pugno vel manu tradita, ut ff. de verb. sign. l. plures, §. pignus, in princ. tn̄ in re immobili traditione rei pignoris obligatio contrahit, & pignoraticia actio nascitur. † Vbi au-
3 tem res non transit in creditore, dicitur hypotheca, vt ff. de pig. act. l. si rē, §. propriè, sed quantum ad hypothecariam actionē nihil refert inter pignus & hypothecam, sono enim tantum differunt, vt ff. eo. ti. l. res hypothecæ, §. inter pignus. & Inst. de actioni, §. inter pignus. † Item
4 contrahitur pignus duobus modis, tacitè, vel expressè. Tacitè, vt in rebus ministri, quæ tacite intelliguntur obligatę ecclesiæ pro administratione rerum. ar. 13. q. 2. c. illud. si dona mariti tacitè obligantur, vt C. in quibus causis pig. tac. cō. l. 1. & 2. Sic & bona tutoris tacitè obligantur pupillo, ut C. in quibus cau. pig. taci. con. l. si mater & ff. eo. tit. l. ultim. Sic bona conductoris inuecta & illata tacitè pro pensionibus obligantur, vt ff. in quibus causis pign. tacitè con. l. si non inducta & l. vlt. & ff. eo. titu. l. ex differen-
5 tia. † Item contrahitur pignus generaliter, & specialiter. Generaliter, vt cum quis omnia bona sua pignori obligauit quo casu obligata intelliguntur habita & habenda, ut C. q̄ rex pign. oblig. possunt. l. vl. Specialiter obligantur, vt ager,
6 liber, vel equus. † Item triplex est diuisio pignoris, quia pignus aliud conuentionale, aliud prætorium, aliud iudiciale. Conuentionale ex ipso facto nomen sumpsit, vt ff. eo. tit. l. 1. Prætorium constituitur per missionem in possessionē, vt ff. de pig. act. l. non est mirum, §. sciendum. Est autem prætorium pignus, si fiat ex ea causa, quā prætor fieri iubet; puta vt caueatur pro legatis, uel de damno infecto, uel de opere demoliendo in noui operis nunciatione. Iudiciale pignus est, ut cū iudex iubet mitti in possessionem, vel sententiam diffinitiuam executioni demādat, tunc primo capiūtur mobilia, post modū immobilia, demū peruenit ad nomina, ut ff. de re iud. l. a diuo Pio. Aliquādo iudiciale dicitur præ-

prætorium, & econuerso prætorium iudiciale: quia utrunque a iudice constituitur, vt C. de præto pign. l. 2. Pignori
7 obligari possunt † quæcunq; uendi possunt, quæ autem vendi nō possunt, nec pignori dari possunt, ut ff quæ res pign. obliga. non pos. l. 1. §. ult. Quædam taméuendi possunt, quæ pignori dari nō
8 possunt; † nam rem alienam quem vendere posse, nulla dubitatio est, ut ff. de contrahen. emp. & uen. l. rem alienam, sed obligare non possumus nisi ea quæ de bonis nostris obnoxia facimus, ut C. quæ res pigno. obliga. poss. l. qui filios. Ro diuersitatis hæc est, quia in venditione hoc agitur ut res tradat, & venditor de euictione obligetur, ut ff. de act. emp. & uen. l. ex empto in 1. responso. §. inde Neracius. Sed in pignore hoc agitur, ut ius in re cōstituatur, unde pignoris conuentio in rem parit actione creditori, ut ff. eo. tit. l. pignori. Et quod dixi rem alienam vendi posse, verū est immobilem. Si enim mobilis res aliena vē datur, furtum cōmittitur, & ideo ne emptio nec venditio contrahitur, ut ff. de contrahen. emp. & vendi. l. si in emptione. & Insti. de vsuc. §. vnde in rebus Itē obligari possunt res præsentes, & futuræ, ut fructus pendentes, partus ancillæ, fœtus pecorum, & ea quæ nascuntur, ff. eodem titu. l. & quæ nondum. Item res corporales, & incorporales, ut cautiones, & nomina, ut ff. eod. titu. l. cum venit. Item seruitutes personales, & vsus, & fructus, ut ff. eod. titu. l. si is. §. vsufructus. Item seruitutes prædiales, & rusticæ, ut ff. eod. titu. l. sed an viæ. Iura verò prædiorum urbanorū pignori dari nō possunt in l. is, §. ult. Ratio diuersitatis est, ne ex uarietate usus & utentium ædificia destruantur, & inutilia fiant.
9 † Sed opponitur contra id quod dixi, seruitutes rusticas posse pignori obligari; nam seruitutes nec in bonis nostris sunt, nec extra bona, ut ff. de usufruc. lega. l. 1. & ideo obligari non possunt, ut C. quę res pigno. obli. pos. l. qui filios, & ff. de pigno. l. & quæ nōdum sunt §. quod dicitur. Ad quod respondeo, seruitutes dicuntur nō esse in bonis, quia non per se subsistunt, sed corporib. accedunt, unde dici pn̄t non per se in bonis esse, sed cū his quibus accedunt. Vel dicuntur non esse in bonis, quia res sua nemini seruit Vel dici posset, ꝙ obligaẗ cōmoditas seruitutum urbanorū, sicut in rusticis hoc contingit, secundum liceat creditori ire & agere, ut in l. sed an
10 viæ. Res sacra † obligari non pn̄t, ut uasa sacra, & ornamenta, ut C. de sacrosan. eccl. l sancimus nemini, nisi ecclesia superflua uasa habeat, & debitum urgeat, ut 10. q. 2. c. hoc ius porrectū, uel nisi in aliis causis necessariis in quib. res ecclesiæ alienari possunt, ut 12. q. 2. c. aurum & nota, sup. de reb. eccle. non alien. §. excipiūtur. Sed nec ecclesiæ possunt pignori obligari, ut in Auth. de alie. emphyt. §. qm̄. Itē liberi hominis obligatio nulla est, quia contraria est libertati & naturæ, ut inf. e. c. 2. C. de acti. & ob. l. ob æs. C. quæ res pigno. obli. pos. l. qui filios in Auth. ut nulli iudi. §. quia uero. In casib. tamen tenet obligatio liberi hominis, vt in redempto ab hostibus, vt C. de capti. & postli. re. l. ulti. & ff. de leg. 1. l. se-
11 natus, §. vlti. † Item ob necessitatem famis pater filium obligare potest; nam & vendere potest, vt C. de patribus qui fili. distra. l. 2. Item libera persona consentiēs poni potest in obstagio. vt sup de iureiur. c. ex rescripto. 23. q. ulti. ca. ut pridem, ff. qui testa. fa. pos. l. obsides, ff. de iure fisci l. diuus. Verè tamen non tenet obligatio pignoris in libero homine, vt ius constituatur in rē, præterquā in casibus præmissis; sed detinetur homo qualitercunq;, vt fiat quod cōuenit. Vel dic, ꝙ liber homo non potest obligari pro pecunia, sed pro pacto ineundæ pacis, vel cōsimili, sic. Prima tn̄ rātio competit ad decre. illam, ex rescripto. Tenetur
12 dator pignoris † nihilominus soluere debitū, si pignus perijt absq; culpa creditoris, vt Inst. q b. more cō. ob. §. ult. nisi actum sit, ꝙ amissio pignoris liberet debitorē, vt C. de pig. act. l. q fortuitis. Item

 13 † im-

13 † impensas in pignore à creditore bona fide factas reddere debet, nisi fuerint immoderatæ, ut ff. de pigno. act. l. si
14 seruos. † Sed & rē uni pignoratā alteri pignorare non debet, alioquin stellionatus crimine poterit accusari, ut C. de crimine stellionatus. l. 1. & ul nisi res sit talis, quod utrique sufficiat, ut ff. de pig. ac. l. si quis in pignore. § ult. Itē si debitor sciēs rē alienā absq. dñi uoluntate obligauerit, uel obligatam surripuit, criminí stellionatus sub cessisserit, ut C. de crimine
15 stellio. l. 2. & ff. eod. titu. l. 3. † Creditor autē integrè soluto debito pignus reddere tenetur. vt C. de luitio pigno. l. vl. Ideo aūt dixi integre; quia debito pro parte soluto pro reliqua parte totū pignus remanet obligatum. vt C. de
16 distra. pign. l. q̄ diu. † Itē tenetur reddere pignus non aliis obligatum; nec deterioratum. vt ff. de pigno. actio. l. si cum
17 §. venit. & l. creditor. Illud † in summa notandum est, quod aliqñ colore quęsito in fraudem iuris canonici, quod vsuras reprobat, & repetioni fauet, transitur de contractu pignoris ad contractum emptionis, quod ex forma contractus, & ex qualitate conuincitur creditoris. vt inf. eo. tit. c. illud. & sup. de empt & ven. c. ad nostram. sicut præsumitur contractus vsurarius, in quo pęna adijcit, q le gitimum modum usurarum excedit. vt ff de act. emp. & ven. l. Iulianus. §. ibidē ff. de pig. act. l. vel vniuersorū. ff. de vsuris. l. qui semisses. ff. ad Macedo. l. sed Iulianus. §. quod dicitur. ff. de leg. 3. l. nūmis, C. de episc audiē. l. nemo deinceps.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussor quid sit.*
2 *Fideiussor differt à constitutore & mandatore.*
3 *Fideiubere qui possint.*
4 *Fideiussor accedit omni obligationis ciuili & naturali.*
5 *Fideiussor ad quid teneatur.*
6 *Exceptiones quæcunq; rei cohærētes cōpetentes principali competunt & fideiussori.*
7 *Fideiussor quibus modis agat cōtra principalem debitorem.*

De Fideiußoribus. Rubrica.

TRactauimus superiori titulo qualiter res pro debito pignorentur. Nunc videamus de personis, quæ pro alieno debito obligantur, unde subijcitur hic. Rubrica de fideiusso. Videamus igitur quid sit fideiussor. Quis possit fideiubere. Pro quo. Ad quid teneatur fideiussor. Ad quid is pro quo fideiussit.
1 Fideiussor † est, qui alterius obligationem in suam fide suscepit. Est autem fideiussoris nomen gn̄ale, ut contineat
2 mandatorem & cōstitutorem. † Differt aūt fideiussor a constitutore & mādatore; quia mandator præcedit, cōstitutor subsequitur obligationem, fideiussor & præcedere & subsequi potest, ut insti. de fideiussore, & ff. de iusti. l. non quemadmodum. Vnde hic tractatur de fideiussore, qui per stipulationē pro alio obligatur nihilominus ipso obligato remanēte. Si enim pro Titio debitore tuo apud te Rñdeo, fideiussor ero. Si verò mandem tibi ut Titio credas, mandator ero. Sed si obligationem a te in me transferam, & me pro te liberando constituto debitorem, cōstitutor ero, & actione de cōstituta potero conueniri, ut C. de consti. pecu. l. 1. Fideiubere † pñt oēs, qui
3 pñt obligari. Fallit in militibus, ut C. loca & conduc. l. milites. In clericis, vt in Auth. de sanctis. epis. § alium. Et in mulieribus, C. & ff. ad Vell. per totū. 33. q. 5. c. mulier est. Quod aūt de clericis dictū est per Authen. idem obtinet & per canones, vt 11. q. 1. c. & quidem, & c. sicut. Si tñ fideiusserint, obligant, ut inf. eo. c. peruenit. & c. constitutus. Monachus autē fideiubere non potest, nisi de mandato abbatis uel conuentus, ut inf. e. c. quod quibusdam. & si fideiusserit, nulla est obligatio. Clerici tñ vicario modo inter se fideiubere debent de sistendo in iudicio, ut C. de epis. & cler. l. omnes, §. hoc

4 hoc nihilominus. Omni autem † obligationi fideiussor accedit ciuili,& naturali,vt ff. eod.titul.l. fideiussor obligari. §.si fideiussor accipi potest. Vnde si quis pro pupillo sine tutoris autoritate obligato prodigo vel furioso fideiusserit, efficaciter tenetur,vt ff.eod. titu.l. marcellus, & l.ubicunque quamuis reus exigi non possit, qui naturaliter remanet obligatus. Nec obstat q alibi dicitur, fideiussorem non posse in plus obligari, q̃ principalis sit obligatus. Est enim accessoria obligatio, & plus non debet esse in accessione q̃ in principali,vt insti. cod. tit. §. fideiussores. Plus enim quatuor modis dicitur, vt sup. de plus peti. c.vno.Insti.co.tit.§ plus.quorum nullus aptari potest ad id qd præmisi. Et quod dixi, fideiussorē obligatum pro pupillo sine tutoris auctoritate teneri,locum habet, vbi pupilli obligatio ex re venit; puta impedi in rem communem mihi & pupillo, vel pupillus damnū dedit in re cōmuni.vt ff.de actio.& obli.l.furiosus. Alias contra. ut ff. eod. tit. l. si à reo. §. si a furiosus. Si vero nulla sit obligatio principalis,nulla est accessoria.vt ff.co. tit.l.qui contra. & l. cum lex. & l. si quis

5 postquam. Fideiussor † tenetur ad id, quod tenetur principalis; nec enim fideiussor in duriorem causam obligari pōt quā principalis.vt ff.eo.l.obligari.§.qui certo loco. Et est sciendum q secūdum vetera iura in ptāte creditoris erat, à quo exigere mallet, a reo, vel a fideiussore.vt C.eod. titu. l. iure. Hodie autem non licet exigere a fideiussore præsente reo & existente soluendo in toto vel in parte. Sed & si absens fuerit, dabitur certū tempus, inf. quod fideiussor deducat rerum primò cōueniendum,ipso fideiussore in subsidium reseruato. vt C. eo.titu.in auth.præsente. Et si plures sint fideiussores,quilibet tenetur insolidum. vt Insti.cod.tit.§. si plures, nisi actor diuidat actionem suā agens contra vnum pro parte.vt C.eo.tit.l liberum. Secus si eligat vnum ex pluribus agendo contra eum & insolidū,& non exigat;quā nihilo minus alij insolidū tenetur vt C.eo.tit.l. reos. Sed cum plures fideiussores insolidū tenetur,habent beneficiū nouæ constitutionis, per quā diuidenda est actio inter eos, vt C. de duobus reis. Auth. hoc ita. vel epistolæ diui adriani, quæ est.C.de consti.pecu.l.ult.qd locum habet, nisi beneficio diuidēdę actionis fuerit renunciatum,nam tunc pactū seruabitur.vt C.de pac.l.pacta & l. vlti.& sup. de pac.ca.1. Et quod dixi plures fideiussores teneri insolidum, videtur locum habere,cùm a principio specialiter hoc actū est,vt dicit p̄alle.auth. hoc ita. Vel forte auth. loquitur in duobus reis tantum. sicut & iure veteri cautum erat. vt ff.de duobus re.l.reos.§.vlti.non autem loquitur in fideiussoribus, quorum quilibet debet insolidū teneri,sicut & principalis, ꝓ quo quilibet intercedit,etiā si expresse hoc nō agitur vt quilibet insolidum teneatur. Et tenetur fideiussor in omnem causam,siue hoc agatur expresse siue simpliciter fideiubeatur, vt cùm vnus dicit fideiubeo pro illo;nam inomnem cām fideiubere videtur. ut ff. eo. tit. l.si quis proc.§.si nummos. & l. amissi. §.fideiussores & l. si vt proponis. & l. si ita stipulatus,& ff. ut leg. non.l.1.§.bellissime.& ff.loca.& cōdu.l.quæro. Cæterum si expesse agatur de sorte,de vsuris aūt nihil dicatur,non videbitur fideiussor obligatus in vsuris; quia in maiori quantitate,q̃ actum sit,obligari non debet.vt ff.de fideiuss. l. si in pignore. sed & si fideiussor,qui in omnem cām, vel qui simpliciter fideiussit, obligetur,ut dictū est, habet tn̄ exceptionē quo ad usuras, q̃ indebitę sunt de iure canonico,ut sup. de iureiuran. c.debitores.

6 † Et quæcunque exceptiones rei cohęrentes competunt principali, & fideiussori cōpetunt. ut ff.de except. l. exceptiones. §. rei. In

7 summa † notandum est, q fideiussor agit in quattuor casibus cōtra principalem debitorē. Primus est, si diu stetit in obligatione, ut ff.manda.l. Lucius. Secūdus,si reus dilapidat bona sua. Tertius, si fideiussor condemnatus est debitori. Et hi

hi tres casus ponũtur inf.eo. c. vl. Quartus, sic hoc conuenit à principio. ut C. mand. l. si pro ea. Sed contra fideiussorẽ fideiussor agere non potest, nisi ei a creditore actio credatur.ut ff.eo.tit. vt l. vt fideiussor. Est aũt facienda cessio ante solutionem,postea enim cedi non poterit, nisi ante solutionem hoc actum fuerit, vt cedatur. vt ff.de solu. l. Modestinus.

SVMMARIVM.

1 *Solutio quod sit.*
2 *Solutionis quot species sint.*
3 *Solutio cui fieri debeat.*
4 *Creditor inuitũ debitorem liberare potest.*
5 *Solutionis quis sit effectus.*

De Solutionibus. Rubrica.

QVIA solutione eius, quod debetur, tollitur obligatio, vt Insti tu. qui mo. tol. obliga. Ideo post tractatum de obligationibus, competenter sequitur de solutionibus, & ideo ponitur hic rub. de rub. de sol. Videamus igitur quid sit solutio. Quot eius spẽs. Quis soluere possit, & cui. Et quis sit
1 solutionis effectus. † Solutio est eius qđ debetur redditio. vt colligitur hæc descriptio Insti. qui.mo. tol.ob.in prin. Vel large sumpto vocabulo solutionis Solutio est ab obligatione liberatio. Liberatio inquam quocunq; mõ facta magis ab substantiam obligationis refertur,quã ad nummorum solutionẽ.ut ff. eo.tit.l. solutionis. Duæ sunt species so-
2 lutionis, † alia ciuilis, alia naturalis; siue alia vera, alia imagiuaria. naturalia siue vera fit per redditionem eius quod debetur. Ciuilis siue imaginaria fit multis modis.per nouationem, delegationẽ acceptilationem, & compensationẽ. de quibus omnibus in suis specialibus rubricis tractaĩ,& tangitur.C.eo.ti.l. si obligatũ & l.eius quantitatis.Item per cõfusionẽ seu successionem, vt si creditor debitori succedat vel econuerso.vt ff. ad leg.Fal l. 1. §. si debitor.ff. de fideiuſ. l. Stichũ.§.a Ticio.& l.Vranius. & ff.de so lu.l.Stichum. §. a Ticio. Item per oblationem,depositionem,& consignationẽ ut C.eo.tit.l.obsignationem. & ff. depositi.l.1.§.si pecuniam.in fi.Item per fructuum perceptionem.vt sup.de pig.c.cũ contra g.& C.de pig.ac.l.1.& 2.& inf. de vsu.ca.1.Item per pactum de non petendo. Soluere debet debitor principalis, qui si fuerit compos & maior tollitur omnis obligatio principalis & accessoria. nam si pupillus vel adultus tutorem vel curatorem habens sine tutoris vel curatoris actoritate soluat, liberatio nõ contingit, nisi pecunia sit consumpta. vt ff.eod tit.l.quod si forte §. vl.Ideo autem dixi curatorem habens. Quia si curatorem non habeat secus.vt C.de in inte. resti. mi. l. si curatorem. Item hæres debitoris soluere debet. Itẽ fideiussor & eius hæres, vt ff.de fideiuſ.l.potest, §. 1. Sic & prælatus soluere debet debitum sui prædecessoris pro ecclesiæ utilitate contracta ut inf.e.c.1. alias enim contractus esset inualidus ut 10.q.2.c. hoc ius porrectum est, 12.q.2.ca. sine exceptione,q rescindi posset in inte.rest ut supra de in inte.rest.c.requisijt. Quippe prælatus sui prædecessoris quasi hæres uidetur,ut 23 q.8.c.conuenior.40.dist. ca.1. Vt tñ caueant prælati pro alienis debitis ecclesias obligare ut inf.eo.c.si quorundã.Sed quilibet extraneus pro debitore soluere potest,& soluẽdo ignorantem liberat,& inuitum,ut ff.e.ti.l.souere,ff. de nego.ge.l.soluendo.Sunt aũt quidã, qui soluere tenentur, nec sunt tñ quo ad debitũ obligati,vt tutores,curatores ,& alij administrationem habentes, ut ff de admi.tu.l.quoties,§ sicut aũt. Soluendũ
3 est † ei cui debetur,uel adiecto in stipulatione,ut ff eo titu.l.quod stipulatus,& l.sequenti.Itẽ seruo creditoris,ut ff eod. ti.l.si quis seruo,& l.seruus pecuniam,& l.quod seruus. Procuratori aũt litis non soluitur,vt ff.e.ti.l.hoc iure.Si uerò inuito & ignorante creditore alteri soluat

non

nō liberatur debitor, ut sup. de iureiu. c. eam te. C. de solu. l. inuito, & ff. eod. titu. l. si alieni. Nisi alter esset socius, ut ff. de pac. l. si vnus. Nisi sit procurator, cuius ignoratur reuocatum esse mandatum, ut ff. si cer. pe. l. eius. ff. de soluti. l. uero. Cuicunq; autem soluatur uoluntate creditoris contingit liberatio, ut C. eodem ti. l. nihil. Illud in summa notabi
4 tur. † ꝙ creditor inuitum debitorem liberare pōt, ut ff. eod. tit. l. si debitor. Sed instrumenti redditio uel cancellario nisi de voluntate creditoris fiat, non liberat debitorem, ut C. eodem. tit. l. quod debitori. ff. de proba. l. si chirograph. Qui aūt solutionem allegat, probare debet, quo facto chirographū condicere pōt, vt C. eod. tit. l. vl. Item omnis satisfactio pro solutione habetur, vt ff. eod. tit. l. satisfactio. dummodo voluntas creditoris accedat, vt ff. de pig. ac. l. si quis rem alienam. §. omnis. Aliquando tamen cogitur creditor aliud pro alio recipere, ut C. eodem. titu. auth. nisi debitor. ff. de le. 1. l. si domus. §. qui confitetur. ff. de au. & arg. le. l. 1. in fi. Itē in noxali actione, vt ff. de re iud. l. miles. §. 1. & 2. Ef-
5 fectus solutionis † est, ut omnis obligatio tollatur principal s, & fideiussoria. ut Insti. qui mo. tol. ob. in prin. Itē naturalis obligatio, vt ff. eo. ti. l. si pupillus.

S V M M A R I V M.

1 *Donatio quid sit.*
2 *Actio de euictione locum non habet in donatione.*
3 *Donatio vnde dicatur.*
4 *Donationum quot species sint.*
5 *Donare qui prohibeantur.*
6 *Donari quæ res possint.*
7 *Donatio an scripturam requirat seu insinuationem.*
8 *Donatio qualiter perficiatur.*
9 *Donator ad quid teneatur.*
10 *Donatio quibus ex causis reuocetur, & quæ donationes reuocari possunt numero 11. & 12.*

De Donationibus. Rubrica.

TRactauimus. sup. de his quæ alienantur non gratuito titulo. Nunc uideamus de his, quæ gratis in alium transferuntur. vn̄ ponitur hic rubrica de donationibus. Videamus igitur quid sit donatio. Vnde dicatur. Quot eius spēs. Quis donare possit, & quid. Quę donatio requirat scripturam. Qualliter perficiatur. Ad quid teneatur donator. Et ex quibus causis donatio reuocetur. Dona
1 tio † est mera liberalitas, quę nullo iure cogente cōceditur vt ff. eo. ti. l. donari. sola aūt ciuilis obligatio p̄cedens non impedit donationem, eo ꝙ illa non est efficax ad agendū, uel retinendū, seu ēt constituendū ut ff. de constitu. pecu. l. 3. §. 1. sed naturalis sic. q̄ sufficit ad constituendum, ut ff. de consti. pe. l. 1. §. debitū. & probat. ff. de dona. l. hoc iure. §. ul. Mera ideo dicitur, quia si ex necessitate, non est donatio. in necessitatibus. n. nemo liberalis existit, ut ff. de admi. le. l. rē legatā. Et propterea beneficiorum cōcessiones, quæ a prælatis fiunt, non sunt donationes; quia potius ex necessitate q̄ ex volūtate procedūt. Nā tales donatores de euictione tenenē, ut si contulerint qd non possint, conferant qd colatū teneat, vt sup. de p̄ben. c. inter cætera 7. q.
2 1. c. pręsentiū. † In meris aūt donationibus actio de euictione locū non habet
3 vt ff. de ædi-edi. l. ad res donatas. † Dicit autem donatio a dono, quasi doni da tio. ut ff. de dona. causa mortis. l. sena-
4 tus. §. 1. Donationum † autem duæ sunt species, alia simplex, alia ob causam. Simplex, quæ causam non habet. Ob cām, utpote donatio causa mortis, donatio propter nuptias. Item donationū alia inter viuos, alia cā mortis. Donatio inter uiuos est, qū rē q̄ dono, malo illum habere cui dono, q̄ me. Donatio causa mortis est, qn̄ rem, quā dono, malo me hr̄e, q̄ illū cui dono; sed magis illū q̄ hæredē meum, ut ff. de do. cā mor.
5 l. 1. Donare † non potest monachus uel

conuer-

conuesus, quia nihil habet, ut 54. dist. c. abbati. nec abbas seruũ ecclesiæ, qa in illa donationis spẽ necessaria est compensatio, scilicet vt dentur ecclesiæ duo serui eiusdẽ meriti & peculij, vt 12 q. 2. ca. eps qui mancipiũ. Alias aũt res cum consensu capituli, vel solus donare potest, sed cum solus donat, donatæ rei q̃titas, & illius terræ consuetudo diligentius est attendenda, & secundũ hoc donũ est ratum uel irritum iudicãdum, ut inf. e. c. ceterum. Itẽ donare nõ potest minor 25. annis, vt C. si maiore fac. alie. ra. ha. l. vlt. furiosus, prodigus, & is cui bonis interdictum est, vt ff. e. tit. l. Modestinus. ff. de cu. fu. l. Iulian⁹. ff. de ver. obl. l. is cui. Itẽ is cui interdicta est alienatio, ut quia cõmisit crimẽ lęsæ maiestatis, uel est hæreticus. C. ad le. Iul. ma. l. vlt. & C. de hære. & mani. l. manicheus. 6. q. 1. c. q̃ro ergo. §. uerum. inf. de hære. c. ad abolendã & c. vergentis. In alijs criminibus donare nõ põt quis post sñiam. ut ff. eo. titu. l. post cõtractatũ & l. donatiões. § vl. Item donare nõ potest seruus, nec filiusfamilias, ut ff. e. tit. l. filius. Nec pupillus sine auctoritate tutoris. vt ff. de acq. re. do.

6 l. pupillus. Donari † non potest, quod in alterius dñium transferri non ualet, ut ff. eo. ti. l. in ædibus. §. vlt. Donari non põt à prælato sine cõsensu capituli, ut inf. e. c. fraternitatem, & ca. pastoralis: nisi sit res modica, ut superius dictũ est, & præter quinquagesimam & centesimam, ut sup. de his quę fiũt a p̃la. sine cõsensu ca. c. pastoralis. & de hoc plenius nota. eod. tit. §. in summa. Item non possunt donari aliqua in enormem ecclesię læsionẽ. vt inf. eo. c. fraternitatem. Sed quid si per plures & modicas donationes grauiter lædatur ecclesia, tamen nulla illarũ per se allatura sit detrimentum? Dixerũt q̃dam, omnes donationes reuocari debere. ar. ff. de iure pa. l. si libertus. Sed circa hãc q̃stione dicas, qđ not. sup. de his quę fiunt a præla. sine con. cap. in fi. Requi-

7 rit † scripturam illa donatio, quæ excedit summam quingentorum aureorum ut C. de dona. l. pe. & vl. Vocatur autem hæc scriptura insinuatio, quæ si fiat in actis, non est necessariũ adhibere testes. Nam superfluũ est adhibere testes, cùm publica munimenta sufficiãt, ut C. e. ti. l. in donationibus. Aliæ uero donationes, quæ inf. prędictã quantitatem subsistũt, sine scriptura fieri possunt, vt C. eo tit. l. 1. in extraneos. Sed donationes, quæ fiunt a principe in priuatũ cuiuscũque sint quantitatis, valeãt sine scripturra, ut C. eo. ti. l. sancimus. Resp. 1. Et ẽ conuerso, quæ fiunt a priuato in principem, ut C. e. ti. auth. ibi signata quæ incipit. Item & a priuatis. Itẽ cũ donatur pijs locis, in quibus optima mensuram est rerũ donatarum immensitas, vt in Auth. de non alien. aut permu. re. eccl. §. si nimis col. 2. Item sponsalitia largitas insinuationem non desiderat, vt C. de dona. ante nup. auth. eo decursum. Item & cũ creditor futuri temporis remittit vsuras, vt C. eod. titu. l. Modestinus. Perficitur do-

8 natio † nudis verbis, vt Instit. eod. titu. §. perficiuntur. consensu tamen donatoris & donatorij interueniente, alias secus, ut ff. de actio. & obligatio. l. obligationem substantia. quia nuda ratio scilicet non concurrente consensu alterius non facit aliquem debitorem, ut ff. eod.

9 titulo. l. nuda. † Tenetur donator ad rẽ tradẽdã. ut insti. e. tit. §. perficiuntur. C. e. ti. l. si quis argentũ. §. vl. Et si res euincantur, non tenetur donator de euictione, ut ff. eo. tit. l. Aristo. nisi ex pacto cõuenerit, vt C. eod. ti. l. 2. vel nisi donatio a promissione incepit, ut ff. de uer. ob. l. vbi aũt non apparet. §. vlt. Item tenetur donator inquantum facere possit, i. habita rõne sui, ne; egeat, ut ff. de re iu. l. sunt qui. & l. inter eos & l. Nẽsenius. & l. ne liberalitate, & ff. de re. iur. l. in condẽ-

10 natione. Reuocantur † donationes multis ex causis, propter conditionẽ in donatione adiectam, ut inf. de cõditio appo. c. verũ. Propter pacti turpitudinem ut inf. de simo. c. de hoc aũt. & ca. audiuimus & ca. veniens. Propter dati enormitatem, vt 12. q. 2. c. si quis irascitur. Propter suscipientiũ fraudem, ut 16. q. vlt. c. con-

e. constituit. Propter superuenientem filiorũ natiuitatem, vt 17. q. vlt. c. quicumque. Propter dantis impotentiam, vt 17. q. vlti. ca. quæsti. Propter causæ defectũ, vt sup. de cle. coniuga. c. q̃ te cum sibi inimicis. Item reuocatur aliquando donatio quatenus excedit, vt 12. q. 2. ca. si quos de seruis, vt C. eod. tit. l. sancimus. Item propter ingratitudinem, vt inf. eod. c. ul. Item si quis impugnet eum, a quo beneficium habet, perdit beneficium, vt sup. de postu. c. ult. C. de reuo. dona. l. generaliter. Sic perditur feudum, vt 96. dis. c. si imperator. & legatum, ut ff. de inoffi. testamen. l. Papinianus. §. meminisse. Sic reuocatur in seruitutem, qui patronum impugnat, vt C. de obse. patro. pſ. l. si manumissori. 12. q. 2. c. liberti, & ca.
11 octauo. Sunt & † quædam causæ ciuiles, propter quas donatio reuocatur, ut donatio facta liberto, quæ sola ratione non præstiti obsequij reuocatur. Et q̃d magis est mirabile, etiam res empta ex pecunia donata, ut C. de reuo. do. l. 1. ex hac tamen causa non reuocatur libertas, vt C. de libe. causa. l. solo. Item reuocatur donatio facta libertis tota propter liberos postea à patrono susceptos, vt C. de reuo. do. l. si vnquam, alias non reuocatur tota, ut C. de inoffi.
12 do. l. si totas. Donationes † uero in filium emancipatum factæ reuocãtur ex quinq; causis ingratitudinis. Quatuor continentur inf. eod. c. vlti. adde & quintam per l. C. reuocan. do. l. vlti. scilicet si non compleantur conuentiones adiectæ. Sed mater, quæ filio donauit, & postmodum ad secundas nuptias transiuit, ex his quinque causis donationem reuocare non potest, ut C. de reuo. do. l. his quæ. Sed ex tribus s. si filius uitæ matris insidietur, manum in eam infcrat, totius substantiæ moliatur iacturam. ut auth. super. l. illa signata. quæ incipit sed postquam. Cæterum si in extraneum donatio conferatur, poterit ex quinque causis superioribus reuocari. vt C. de reuoc. dona. l. vlt. inst. eod. titulo, §. aliæ.

SVMMARIVM.

1 *Peculium quid sit. & unde dicatur.*
2 *Peculij duæ sunt species.*
3 *Clerci an possit habere peculium.*
4 *Clerici an de peculio testari possunt.*
5 *Clerico relictum an præsumatur intuitu ecclesię, uel personę.*
6 *Clericus qui in terra ecclesiæ uineam fecit uel agellum, illud pretium in suo peculio usque ad suam obitum retinet.*

De Peculio Clericorum. Rubrica.

Diximus in superiori titulo de donationibus: Sed quoniam clerici ex suo peculio donationes facere possunt; ideo subsequenter subijcitur hic rubrica. de peculio clericorum. Videamus igitur q̃d sit peculium. Vnde dicatur. Quæ sit eius species. Quibus clericis liceat habere peculium, & quid de
1 ipso facere possunt. Peculium † clericorum est patrimonium clericorũ. Nã peculium patrimonium appellatur. ff. ad Trebel. l. cogi. in prin. Stricto tñ modo & vsualiter peculium dici solet filiorum, & seruorum, quod pater filio & dominus seruo concedit, ut ff. de pecu. p totum. Dicitur aũt peculium à pecunia, totũ. n. q̃d hoĩes hñt, pecunia appellantur; pecunia vero à pecoribus quia quicquid antiqui habebãt, in pecoribus cõsistebat, ut 1. q. 3. per totum. Peculij duæ
2 sunt species † aliud. n. pfectitiũ, aliud aduentitium. Profectitiũ quod proficiscitur ex bonis patris. Aduentitium q̃d quæritur aliunde. Sic & in clericis dici potest, ut peculium profectitium sit, q̃d de bonis ecclesiæ procedit, vel quod ecclesiæ cõtemplatione acquiritur. Aduẽtitum q̃d acquiritur ex opera, vel alias prouenit intuitu personæ, nec distinguitur ut in tit. prox. ca. requisisti. Possunt
3 habere † clerici propria paternæ uel maternæ successionis uel iure cognatiõis vsque ad quartum gradum, vt C. de epis. & cle. auth. licentiam. & in Auth. de ecclesiasti.

clesiast.tit. §. interdicimus, colla. 9. Vel ex artificio suo, ut inf. tit. prox. c. qa uos. & c. relatũ, in fi. 91. d. c. clericus. nam & apostolus arte & manibus. uictũ quaerebat. ut 10. q. 3. c. cauendũ in fi. Vnde idẽ dixit. ad ea quae mihi opus erant, & his qui mecũ sunt, ministrauerunt manus istae. ut 21. q. 1. c. 1. in fi. Et hoc uerũ est, nisi aliqui renunciauerũt ꝓprijs, ut monachi, canonici regulares, & cõuersi professi, ut infra de statu mo. c. monachi, & c. cũ ad monasteriũ subiacẽ. 12. q. 1. c. nolo. & c. nõ dicatis. infra de priuil. c. cũ & plantare. § de cõfratribus. & c. cũ priuilegia. & 27. q. 1. c. ut lex. & idẽ dico ĩ omnibus religiosis, qui se ad abdicationem proprietatis astringũt. possunt tamen religiosi habere peculiũ, quibus fuerit ab abbatibus seu prioribus permissum, ut in decre. cum ad monasterium. §. qui ue

4 rò. † Clerici de peculio aduenticio testari possunt, ut infra ti. proxi. cap. quia uos. & si in parentum potestate fuerint, pñt testari de peculio castrensi, uel quasi. vt C. de episc. & cle. l. sacros. C. de asser. l. uelut. Sed etsi ab intestato decedãt, succedunt cognati in his bonis, vt 12. q. 1. c. sicut manifestè. & ca. eps qui filios & q. 3. ca. vl. sed & viuẽtes pñt de eis facere q̃dquid velint, vt inf. de succes. ab intes. c. 1. 12. q. 3. c. fixum. De peculio autẽ profecticio testari non pñt. Quod in immobilibus verum est, nam de mobilibus bonis ecclesiae põt clericus cognatis, amicis, & familiarib. & pauperibus erogare, ut 86. d. c. nõ satis. etsi sit sanus vt ibi. Item infirmus & cõpos mentis. vt inf. c. c. ad hoc. Item in morte. vt inf. eod. c. re-

5 latum. §. licet. Illud in summa † notandum est, ꝙ si clerico praelaturam vel administrationem aliquam non habẽti aliquid datum fuerit vel relictum a cognato vel extraneo, eius peculiũ est; intelligitur enim relictum non intuitu ecclesiae, sed personae, vt inf. titu. prox. c. re

6 quisisti. §. illud. † Item si clericus in terra ecclesiae vineam fecerit vel agellũ, illud pretium in suo peculio vsq; ad suũ obitum retinebit, ut infra eo. ca. si quis, nam huiusmodi precaria possessio, quae ad preces clerico vt stipiendium datur, cum vita finitur, vt 12. q. 2. c. sepe.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum quid sit.*
2 *Testamentum vnde dicatur.*
3 *Testatoris uoluntas est ambulatoria usq; ad mortem.*
4 *Testamentorum quot species sint.*
5 *Testamentum quas solennitates requirat. & nume. 6.*
7 *Testamentum minus solẽne quãdo ualeat.*
8 *Testamentum quis facere possit. & nu. 9.*
10 *Testamentum qualiter infirmentur. & numero 11.*
11 *Testamentum non legitimè factum an sit ipso iure irritum.*
12 *Vltimae uoluntatis quis sit effectus.*
13 *Testamẽtorũ defensio ad ecclesiã pertinet.*
14 *Intestatus quando quis decedat.*

De Testamentis. Rubrica.

TRactauimus supra de donationibus inter uiuos, & causa mortis. Sed quia donationes causa mortis in testamentis fieri solent. Ideo dicamus de testamentis. Vel alias. Supra dictũ est in proxi. ti. de peculio tam profecticio, quàm aduentitio; sed quia clerici de aduentitio testari possunt, ideò de testamentis subijciamus. Videamus igitur quid si testamẽtũ. Vnde dicatur. Qualiter conficiaẽ. Quot sint eius species. Quot testes requirũtur in eo. Quis possit facere testamentũ. Qualiter cõfirmetur uel infirmetur. Et quis vltimae uolũ

1 tatis effectus. Testamentum † est uoluntatis nostrae iusta sententia de eo, quod post mortem suã quis fieri uoluit, ut ff. eo. tit. l. 1. Et intellige cum quis in testamẽto de toto suo patrimonio disponit, ut excludatur codicillus, & speciale relictũ. Vt tñ hoc scias, ꝙ si qs haeredẽ instituat in re certa uel ĩ parte, & de reliquo nõ disponit, de toto disposuisse, vr; vnde

scriptus

scriptus hæres totum capiet; quia & in parte totus as continetur. vt. ff. de hęr. inst. l. si quis ita scripserit. &. C eod. tit. l.
2 quoties Dicitur autē testamētum † quasi testatio mentis, non tamen quælibet,
3 sed illa quæ de hæreditate disponit. † Et est voluntas testatoris ambulatoria vsq; ad summum vitæ exitū. vt. ff. de adimen. le. l. 4. ff de dona. inter. vir & vxor. l. cum hic. status. § præsentiam. C. de codicilis. l. 3. inf. de cele miss. c. cū Marthę. Vñ apostolus. testamentū in morte cōfirmatur. & in tantum vt ante mortem quandocū que mutari possit, etiā si pacto couenerit ne mutetur. vt. C. de pac. l. pactum dotale. & etiam si testamentum sit per principem confirmatum. ar. C. de testa. l. omnium. Testamentorum duæ sunt species
4 † aliud nuncupatiuum, aliud in scriptis Nuncupatiuum in sola nūcupatione cōsistit testatoris, non solēnitate scripturę.
5 † septem tamen testes necessarij sunt, & hæredis nominatio. vt Inst. eo. ti. §. vl. C. eo. ti. l. hac consultissima. §. per nuncupationem. Item est necessariū, quòd fiat vno contextu, idest nullo alio actu interpositio, nisi forte actu naturæ, vt cùm necessitate succeditur ad depositionem superflui ponderis, vel cùm forte interponitur datio medicinę, vel breuis lāguor interuenit. ut. C. eo. ti. l. cū antiquitas ff. eod. tit. l. hæredes. §. vl. Quod autem fit
6 in scriptis, † exigit numeru, subscriptones, & signacula. 7. testium. Et si testator velit occulta esse testib. q̄ testatur chartam sui testamenti clausam & inuolutā testib. repręsentet. Et dicat eis, hoc est testamentū meū, rogo vt subscribatis & eis subscribentibus subscribat & ipse testator, vel alius loco octaui testis. vt. C. e. ti. l. hac cōsultissima. Subscriptio autē testatoris continebit nomen eius & nomen hæredis. vt. C. e. ti. l. iubemus. Sed si testator propria manu scripserit testamētū, & hoc specialiter in scriptura posuerit ꝙ manu fecerit non reqritur alia subscriptio vt. C. e. ti. l. cū antiquitas §.
7 vlt. † Ab his solennitatibus excluditur testamētum militis. vt. C. de mili. test. l. quanquā. Testamētū rustici in quo sufficiunt quinque testes. vt. C. e. ti. l. vl. Testamentum coram principe cōfectū, cuius præsentia sufficit pro solennitatibus oībus. vt, C. eo. tit. l. omnium. Excipitur testamentum, quod fit inter liberos. vt, C. eo. tit. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. & auth. ibi significata. hoc inter liberos &, C fa. ercisc. l. vlt. Item in his, quæ relinquitur ecclesijs, sufficit minus solennis volūtas. ut inf. eo. c. cum esses & c. relatū. Quidā tñ dixerunt per decr. illas derogatum legibus loquentibus de solēnitatibus testamentorū. Tertij dicūt, verū esse qđ derogaī, dū agitur in foro ecclesiæ, secus si agatur in foro seculari. Itē valet testamentū minus solēne, si speciāli priuilegio principis solennitas sit remissa. vt, C. eo. ti. l. sine speciali. Nunc dicamus, qs testamētū facere possit. † Qđ
8 satis apparebit, si dixerimus qs facere non possit, vt ar. ff. de his qui sunt sui vel alie. iuris. l. 1. in pri &, ff. de pecu. l. Pōponius. § stipuletur. Nō potest facere testamentū seruus. Item filiusfa. nisi sit miles qui de peculio castrē. uel quasi, pōt testari, ut Insti. quibus nō est permis. fa. testa. & C. de aduo. diuerso iudi. l. fori. & Inst. de mil test. §. ultimo. Item impubes, furiosus nō habēs dilucidum interuallū. Prodigus, cui bonorū administratio est interdicta. Mutus, q̄ nihil loquitur. Surdus, qui omnino non exaudit, vt Insti. q̄bus non permis. fa. testamentum. Cæcus autem potest cum solēnitate, quæ habetur, C. quibus nō est permis. facere test. l. hac cōsultissima. Item illi, qui propriis renūciauerūt, qui nihil habēt, totum. n. dedit qui se Deo obtulit. Vnde ingressi monasteria se & sua dedicāt Deo non ergo testari possunt vtpote nec domini rerum. in Auth. de monachis, §. illud, C. de sacrosā. eccl. l. ingressi 19. q. 3. §. quia ingredientibus. Sed si filios habens monasterium ingreditur nullo condito testamento, permittitur eis diuidere, ut in Auth. de sanct. episcop. §. si qua mulier, C. de sacrosan. eccle. authen. si qua mulier. Sed nunquid eremitæ, † & alii
9 solitaria

solitariam vitã agentes, qui nulli se ecclesiæ tradiderũt, testamenta cõdere possunt. Respondeo sic. vt 19 q. 3. §. eo contra paulus. De quibus autem rebus clerici testari possunt, & de quibus non possunt, dixi. § titu. proxi. §. clerici. confirmatur autem testamentũ morte testato-
10 ris, ut superius dictum est. † Infirmatur volũtas primi testamẽti per e.n, vt inst. quib. mo. testa. infir. §. sed si quis. Infirmantur autem testamẽta per agnationẽ posthumi. vt C. de posth. l. 1. Per secundi testamenti cõfectionem, quod iure perfectum est quantum ad solennitatem iuris; & quia in eo instituti sunt illi, qui p̃teriti dicerent testamentũ ipso iure nullum. Nam in secundo testamento prgteriti sunt filij in ptãte testatoris constituti, cum ipso iure non teneat secundum, non rumpitur primum. vt instit. quibus mo. test. infir. §. 1. & 2. ff de vulg. subst. l. si quis. §. vl. Itẽ per capitis diminutionẽ ipsius testatoris, vt Instit. eod. titu. § alio quoq;. Item si testator mortem sibi consciuerit. vt. C. de bo. eo. qui mor. sibi cõsci. l. 1. Itẽ rumpitur per bono. poss. contra tabulas, & per querelã inoficiosi. Est
11 † aũt irritũ testamentum ipso iure, si nõ legitimè factũ est. vt. C. eo. tit. l. ex imperfecto. Item si filius in patria ptãte constitutus p̃tereatur. ff. de iniusto rup. test. l. 2. Vñ tunc dicit testamentũ ipso iure nullũ, vel impugnat per querelã inofficiosi. vt. ff. de inof. test. l. 3. Sed emancipatus expugnat de iure prgtorio. s. per bonorũ possessionem cõtra tabulas. Nec mireris si dicã aliud in suo, & aliud in emancipato: nam licet dicatur alias sublatam esse differentiã emãcipationis, & patriæ potestatis. vt Inst. de hær. ab intesta. §. nullam verò. & Instit. de exhære. lib. §. nostra autem uerum est, quo ad hoc ut tã iste quàm ille admittatur contra patris
12 testamentũ, sed quilibet suo iure. † Effectus vltimæ voluntatis est vt ei omnino stetur. vt. 13. q. 3. c. vltimę, inf. e. c. nos quidem. Vnde voluntas testatoris est lex. vt
13 in Auth. de nupt. §. disponat. † In sũma notandum est, quòd testamentorum defensio ad ecclesiã pertinet. vt inf. eo. c. a si hæredes c. tua nos c. quidẽ & c. executores. ff. de pe. hęr. l. si hæreditas §. si defuncto. non autem eorum publicatio. vt. C.
14 de test. l. consulta diualia. † Item non videtur decedere intestatus, qui extremã voluntatem alterius dispositioni committit. vt inf. eo. c. cum tibi secus si committatur voluntati. vt si dicat. instituo Titium hæredem, si eius voluerit; hæc enim institutio captatoria est, vt. C. de testa. mili. l. captatorias. Et est, quia in hoc casu testamentum expresse committitur arbitrio alieno. sed in primo tacitè, & ideo ius diuersum. vt. ff. de hær. inst. l. illa institutio & l. si quis Sempronium, &, ff. de cond. & demon. l. nonnunquam, ff de le. 2. l. 1. &, ff. de le. 1. l. captatoriæ. An autem prælato & ecclesiæ coniunctim, vel prælato tãtum, vel ecclesiæ tantum, relictum aliquid in testamento videatur, attendes distinctionem, quam facit inf. eo. c. requisisti. De quartis autẽ hoc non dico, quia materia legalis est tota, sed recurras ad ea quę nota sup. eo. c. Raynucius & c. Raynaldus.

SVMMARIVM.

1 *Intestatus decedere quot modis quis dicat.*
2 *Laico decedenti ab intestato quis succedat.*
3 *Clerico intestato morienti qui succedãt. & nu. 4. 5. et 6.*
7 *Intestatus non videtur decedere qui monasterium reliquit hæredem.*

De Successionibus ab intest. Rub.

EGIMVS de possessionibus ex testamento, nunc agendum est de successionibus ab intestato. & ideo subijcitur hic rubric. de succes. ab intesta. Videamus igitur quot modis dicatur q̃s intestatus decedere. Quis intestato morienti succedat, & in quibus rebus. Qua-
1 tuor modis † dicitur quis intestatus. s. si omnino non fecit testamentum; vel si fecit, & non iure; vel facit iure, sed postea

stea ruptũ est aliqua de causis, quas notaui supra tit. proxi. §. infirmantur. vel si ex illo testamento nemo sit hæres, ut in Auth. de hær. ab intes. in prin.
2 † Laico decedenti ab intestato succedunt cognati primò descendentes, postmodum ascendẽtes, deinde collaterale, ut in predicta Auth. de hære. ab intesta. His autem omnibus deficientibus succedit vir uxori, & vxor. virgo, ut C. vnde vir uxor. l. 1. ultimo succedit fiscus. ut C. de bo. va can. l. 1. li. 10.
3 † Clerico intestato morienta succedunt cognati secundum ordinem prænotatum. Et hoc uerũ est in his bonis, q̃ sibi psonæ intuitu obueniũt ut 12. q. vlt. c. vlt. & vt no. sup. ti. proxi. §. clerici. omnibus deficientibus sucedit ecclesia quasi fiscus. vt inf. eod. c. 1. 12. q. 2. ca. ult. Et hoc intelligo vbi res clerici decedẽtis sunt manifestæ à reb. ecclesiæ 12. q. 1. ca. sint manifestæ. nam si fuerint res confusæ, ut dubitetur an habuerit aliquid propriũ, uel certũ, sed nescitur quid vel quantum. In primo casu præsumitur pro ecclesia, & totũ sibi vendicat. ar. 12. q. 3. c. quicunque. ff. de reb. dubijs l. ciuilibus. Si vero certum sit, & habuerit, sed nescitur quid uel quantum, locum habet distinctio decre. inf. e. c. 2. vt sumatur tantum de bonis ecclesiæ, quã tum creditur habuisse defunctũ, & illud in partes quatuor diuidat, nec indignẽ; nullus. n. nobis proximior hæres q̃ qui nos Deo proximos facit, ut infra d pœ. ca. presbyter. Vel loquitur decre. illa in illis presbyteris, qui ex seruis facti sunt presbyteri. Et hunc intellectum innuit illud uerbum presbyteros suos. s. seruos olim. & illud, sicut liberti facti sunt, & illud peculiũ. s. respectu prioris stat⁹.
4 † Sed quid si clericus ab intestato decedens in pluribus ecclesijs intitulatus fuerat? Dico bona illius si cognatos non habeat, debere distribui inter illas pro rata bñficiorum, quæ obtinuit in eisdẽ, ut sup. ti. prox. ca. relatum. §. vlt.
5 † Item quid si clericus habẽs cognatos decedat ab intestato relictis bonis, de quib dubitatur, an q̃sita sint intuitu ecclesiæ vel psonæ? Respondeo si fuerit prælatus præsumo quod intuitu ecclesiæ q̃sita. si priuatus præsumo quæsita gratia psonę. arg. sup. ti. prox. c. requisisti. §. vult. & C. de episc. & cler. auth. licentiam. Vel dico, q si ecclesia possideat bona, de quibus agitur, cognati agentes probare debent quæsita fuisse contemplatione personę. Vel econtra si possideat cognati, & ecclesia vendicet, ipsa pbabit bona quæsita fuisse intuitu ecclesię; non enim sine causę cognitione talia auferenda sunt possessori, ut 12. q. 5. ca. nulli. In summa notandum est.
6 † quòd si clericus vxoratus nõ habens cognatos ab intestato decedat, vxor ei succedit in proprijs bonis & ecclesiæ prefertur. C. de episco. & cler. l. si quis presbyter.
7 Item nota, quod non videtur decedere intestatus, qui monasterium reliquid hæredẽ, ut supra de probatio. c. in præsentia.

SVMMARIVM.

1 *Sepultura quid sit.*
2 *Ius funerandi quotuplex.*
3 *Sepelivi apud quã ecclesiã quis debeat.*
4 *Portio legitima quæ sit.*
5 *Ecclesiastica sepultura qbus interdicat.*
6 *Portio canonica i quib. nõ habeat locũ.*
7 *Canonica portio cui ecclesiæ spectat.*
8 *Peregrinus viator decedens in qua ecclesia habeat sepulturam.*
9 *Defunctus si reliquid in testamẽto parũ ecclesiæ parochiali, & multũ ecclesiæ in qua sepulturã elegit, an parochialis ecclesia illo modico cõtẽta esse debeat.*
10 *Cui communicamus viuo, communicamus & mortuo.*

De Sepulturis. Rubrica.

Dictum est supra de successionibus in bonis defunctorum siue ex testamento siue ab intestato, sed quia morientes sepelliuntur. Ideo subsequenter ponitur hic rub. de sep. Videamus igitur qd sit sepultura. Quid ius funerãdi. Quæ

di quæ ecclesia habeat ius sepulturæ, &
apud quã ecclesiam, debeat quis sepeli-
ri, & quibus interdicitur ecclesiastica se
pultura. Sepultura quidem multas ha-
1 bet acceptiones. † Quandoq; dicitur of-
ficium quo impenditur sepeliendis, &
secundum hoc intelligitur, q alias dici
tur sepulturam uẽdi non posse, vt inf. de
simo. c. non satis. 13. q. 2. c. præcipiendũ.
& 1. q. 2. c. dictũ. Quãdoq; dici ipsa ter
ra. Et tunc si est de cœmiterio siue fuit
aliquis ibi sepultus, siue nõ vendi nõ po
test, ut ff. de rei ven. l. q religiosis. Quan-
doq; tumba marmorea, uel lapidea, dr̃
sepultura, & hæc vẽdi potest, si sit pura,
idest si nullus in ea sit sepultus Si autem
aliquis sit in ea sepultus, quia p hoc lo-
cus factus est religiosus vt ff. de relig. &
sumpt. fu. l. 2. 13. q. 2. c. q. & c. postquam
uendi non potest. Quandoq; dicitur ter
re deputãda ad vsum sepulturæ, & hæc
vendi non põt, ut 11. q. 2. cap. aurum. Ius
2 funerãdi est duplex. † Vnum quod com-
petit ecclesijs. Secundum qd dicitur po
testas sepeliẽdi in cœmiterio prouenies
ecclesijs ex concessione põtificis. Tene-
tur. n. episcopus assignare maioribus ec
clesijs cœmiterium. 40. pedum. minori-
bus. 30. vt 17 q. 4. c. sicut antiquus, & de
bet cœmiterium tale assignari, quando lo-
cus ecclesiæ consecratur, ut de conse. di.
1. c. nemo. Quædam autẽ sunt ecclesiæ,
quæ non habent ius funerandi, ut capel
læ quæ sunt in castris, vel in ciuitatibus
in locis strictis, ut 17. q. 4. c. quisquis. in
fi. & quibus epi cœmiteria nõ concesse-
runt. Est & ius funerandi, quod his com
petit, qbus ius est mortuos inferendi, ut
ff. de mor. inferẽ. per totum. Apud quã
3 ecclesiam quis debeat sepeliri, † diuersi
diuersa scripserunt. Hug. n. dixit ibi ali-
quẽ sepeliendum, vbi audiuit diuina &
recepit sacramenta, ut sup. eo. c. 1. nisi in
tribus casibus. cum quis uult sepeliri in
ecclesia episcopali, ut 13. q. 2. c. vbicun-
que. Vel nisi eligat sepulturam in loco
magis religioso ut inf. eod. c. fraternita-
tem. Vel nisi velit sepeliri in sepulchro
patrum suorũ, ut inf. cap. 1. & 13. q. 2. ca.
placuit. Mihi autẽ videtur, ut quis pos-
sit sibi eligere sepulturam vbicunq; ve
lit. dũ tamen ecclesię parochiali legiti-
ma portio relinquatur, ut inf. eod. c. 1. &
c. de his. & c. cum super. Et hoc verũ est,
etiam si sepultura eligatur in loco mi-
nus religioso. ut infra eod. ca. in nostra.
Iura vero contrarium innuentia intelli
go, quãdo sepultura eligitur ex electio
ne, alterius aut ex odio vel contemptu
proprij sacerdotis, uel quando moriens
non relinquit ecclesiæ parochiali legiti
mam portionẽ. Si uero aliqua ecclesia
receperit corpus alicuius in casu nõ cõ-
cesso, reddet corpus cum omnibus quæ
obuenerunt ei ratione corpus, ut inf. eo.
c. fraternitatem, in fi. & c. ex parte, & c.
4 in nostra. † Legitima portio dicitur
tertia iudici, ut inf. eo. c. 1. Vel dimidia,
ut inf. eo. c. relatum. Vel quarta, ut inf. e.
c. cum super. Sed hæc varietas determi-
natur secundũ locorum consuetudinẽ.
vt inf. eo. c. certificari. Sed quid si nulla
appereat consuetudo; Quarta debetur,
ut inf e. c. in nostra. In hoc enim pdicta
iura conuenire uidenť, ut arg. ff. de arb.
l. diem. §. si plures. Quid si ut consuetu-
do, quod aliquid detur? Puto quod non
ualeat, cum nõ sit rationabilis, ut sup. de
consue. c. ult. & sit contra ius, ut inf. eod.
c. 1. Portionem istam intelligunt quidã
de toto iudicio uel testamento, & hoc
innuunt duæ decre. inf. eod. c. 1. & c. cum
super. Alij dicũt, quod illa portio debe-
tur de his quæ defunctus iudicauit uel
reliquid gratia sepulturę illi ecclesię in
qua eligitur sepultura. Interdicitur ec-
5 clesiastica † sepultura hæreticis, & pa-
ganis. Et eodẽ modo iudæis, ut de cons.
dist. 1. c. ecclesiã, & c. seq. Item eodẽ mo-
do excommunicato. inf. de hę. c. sicut. ẽt
excommunicatione minori, ut 24. q. 2.
c. sane quod super. Quid si excommuni-
catus sepultus in cęmiterio fuerit? Extu
mulari poterit, nisi ossa ipsius cũ ossibus
non excõicatori ita permixta fuerit &
confusa, ut nequeãt separari, ut inf. e. c.
sacris. Itẽ decedẽti in pctõ mortali ma-
nifesto sine pœnitẽtia ut 13. q. ul. c. qsi-
tum. &

tum.& c.quibus.& c. pro obeūtibus. 23. q.5.c placuit.& q.7 quicunq; clericus. Itē usurarius manifestus. ut inf. de usu. qa Sed si cōfiteatur, sicut corpus Xpi ei cōceditur ita & sepultura. vt in c.q̄tirū & 95.di.c.illud. & idē est si in morte signa confessionis & pœnitentiæ appareāt. ut inf.de sent.excōm.c. à nobis.in fi. Fallit hoc in quibusdam casibus in quibus ad terrorē inducitur, ut concedatur corpus christi,& sepultura negetur. ut.īf. de tormentis.c 1.de raptor.ca.sup eo. Vel hoc inductum est in confusionem heredum, ut facilius satisfacere compellantur. Iure tamen nouo statuitur, ut si quis p crimine fuerit excommunicatus. & in extremis agēs fuerit secundū formā ecclesiæ absolutus. nec cœmiteriū ei, nec ecclesiæ suffragia denegentur. Sed heredes & ppinqui, ad quos bona peruenerint, satisfacere cōpellūtur. ut inf. eodem ca. parochiano. In summa notandum est,
6 † q canonica portio, de qua superius dictum est, locum nō habet in his qui sani p ingressum religionis se dedicant Deo. ut.inf.eo.c.de his. Itē in armis & equis tēplarijs & hospitalarijs gratia sepulturæ relictis, ipsi.n. deputati sunt in subsidiū terrę sanctę,& hæc tanquā ad usum subsidij necessaria p priuilegiū sunt excepta, ut non subiaceant canonicæ portioni. ut inf.eo.c in nostra. Sunt & quędā alia, quæ in hac non ueniunt portionē, ut supra de testa. ca.p.ult. Sed quæritur,
7 † quid si quis in una ecclesia habeat sepulturam, in alia præcipiat sacramēta, in tertia eligat sepeliri? cui ecclesiæ cōpetit canonica portio? Respondeo. diuidetur inter duas primas. Vel obseruabitur loci cōsuetudo. argu. inf.de deci. c. apostolicæ. Itē qd si quis assumat in con fratrē alicuius loci religiosi, bonis suis retētis nec oblatis,& ibi sepeliatur? Respondeo, non liberaī a canonica portione sicut nec eximitur ab episcopali iurisditione. ut inf.de pri.cap. cum & plantare.§.de confractibus.& ca.ut priuilegia. Item quid si quis intrat religionem? Puto non debere ecclesiæ parochiali canonicam portionem quamuis exire potuerit, tā non exiuit sed religiosus & in religione decessit; & si non monachus, qa non professus, & hoc sufficit ad quartę retentionem. ut inf.eo.c.de his.& c. no-
8 stra. † Item quid si peregrinus viator decedat in loco, in quo parochiā nō habeat, nec sepulturā? Dico ipsum sepeliēdum apud maiorem ecclesiam, uel apud ecclesiā in cuius parochia mortuus est. vt 13.q.1.c ecclesias. Item pone qd de-
9 functus † reliquit in testamento paruū ecclesię parochiali, multū aūt ecclesiæ in qua sepulturam elegit, nūquid ecclesia parochialis erit contenta illo modico? quamuis nō attingat ad canonicam portionem, uel petet nihilominus integram portionem, uel aget ad supplemētum computato eo quod relictū est in legitima portione. Respondeo, si nō recipit illud modicum quod sibi relictū extitit, salua manet petitio ad integram portionem Si aūt accipit legatum agere potest ad supplementum, computato in canonica portione qd legatum est & acceptum, ad similitudinem filij cui minus legitima portione relictum est. ut C.de inoff testamen.l.omnimodo. & l.si qū.§.illud. Quod uerum est, nisi testator tali modo illud modicū reliquisset, ut eo contenta esset, tunc enim recipiēdo illud modicū & scienter, debitæ portioni renunciare u͂r, ut sup.de test. c.officij. Vel dici potest, quod ubi absolutē & sine conditione modicum est legatum, ecclesia parrochialis & illud habebit, & nihilominus integram portionē canonicam. argu. illius c.officij. & c.requisisti. quasi testator uelle uideatur vt utrunque habeat argum C.de rei ux.ac. l.una.§.sciendum. In summa notandū
10 est, † quòd cu. communicamus uiuo, & mortuo communicare debemus, ut inf.c.ti.c.ex parte.& 24 q.2.c.sane quod super, nisi post mortē appareat, quare non fuerat cōicandus in uita, ut si probetur defunctū fuisse hæreticum ut 24. q.2.c.sane profertur. Est & alia regula cōtraria, cui non communicamus viuo

nec mortuo cōmunicare debemus. inf. eo. c. sacris. & 24. q. 2. c. 1. Et in hac regula excipiendū est, nisi post mortē appareat, quare communicandū erat viuo: vt inf. de sentēt. excōmunica. d. c. nobis.

SVMMARIVM.

1 Parochia quid sit.
2 Ius parochiale in quibus consistat.
Obligationes an necessariò sint soluendæ parochiali sacerdoti.
3 Parochianus trāsferens domicilium ad aliam parochiam, cui subijci debeat.
4 Domicilium ibi est, ubi quis habitat.
5 Fines parochiarum an possint præscribi.

De Parochijs & alienis parochianis. Rubr.

IN superiori rubrica tractatū est aliquid de iure parochiali quod in iure funerandi habetur, nunc subijcit rubrica, de parochijs & alienis parochianis, in qua generaliter agitur de iure parochiali. Videamus igitur quid sit parochia. In quibus ius parochię consistat. Et an fines parochiæ præscribantur.

1 Parochia † est locus, in quo degit populus alicui ecclesię deputatus. Diuisio aūt parochiarū à Dionysio incepit. vt 13. q. 1. c. 1. Ius † parochiæ consistit hoc,
2 vt omnes parochiani in diebus dominicis & festiuis missas audiāt in ecclesia, in quarum parochijs habitant. vt inf. eo. c. 2. de consec. dist 1. c. si quis ēt extra. Consistit in decimis personalibus; quæ ecclesiæ parochiali debētur. vt 16. q. 1. c. si quis laicus ecclesiæ. c. quicunq; c. de decimis. & c. statuimus. infra tit. prox. c. ad apostolicæ. Cōsistit in oblationibus, quæ dandæ sunt sacerdoti parochiali, qui & pro populo orare debet; ut 10. q. 1. c. quia sacerdotes sanctorum. Hanc consuetudinē de his oblationibus, quæ in manu sacerdotis vel altari ponūtur, dixit Hug. ꝙ necessariò sunt soluendæ, & nisi soluantur potest sacerdos parochialis excommunicare non soluentes.

vt de consecra. dist. 1. c. omnis Christianus. 16. q. 1. c. statuimus 32. dist. cap. præter hæc 12. q. 2. c. duo. Alij autem intelligunt illud c. omnis, de oblatione interiori, vel bonorum operum; vel consilium est quod ibi dicitur. Alia uero duo, cc. superius allegata intelliguntur de oblationibus & donationibus factis ecclesiæ inter uiuos, uel causa mortis, quę postquā factæ sunt, necessario sunt soluendæ. In hoc tamen concordant omnes, ꝙ si sacerdos pauper est, potest cogere parochianos ad offerendum per subtractionem diuini officii. Nā ut ait apostolus. Nemo cogitur suis stipendiis militare. inf. de simo. c. cum sit. At. tñ cōtra 91. dist. c. clericum uictum. Si tamen parochiani alicuius ecclesiæ consueuerint in certis festiuitatibus certa ferre, agere potest sacerdos per superiorem eos compelli ad obseruandam laudabilem consuetudinem, ut infra de simo. c. ad apostolicam. Ecclesia tamen aliquorum oblationes respuit in detestationē criminum, ut puta notoriè diffidentiū. Item eorum, qui opprimunt pauperes, vt 90. dist in. cap. oblationes. Item raptorum, ut inf. de rap. c. super eo. Item usurariorum, ut inf. de vsu. c. quia in omnibus. Item meretricis, ut in deuteron. nō accipias mercedem prostibuli. Et Isai. Nō accipias mercedē meretricis. Item immunitatem eccl. siæ violantis, vt 17. q. 4. c. minor Itē consistit ius parochiale in eo, vt parochiani pœnitentiā a suo presbytero parochiali percipiant, nisi ab eo licentiam habeant ut ab alio recipere possint, de pœ. dist. 6. c. placuit, inf. de pœ. & remi. c. omnis utriusq; sexus. Item consistit in cœmiterio, & in his sacramētis conferendis, & officiis celebrādis suis parochianis, quæ simplici cōpetunt sacerdoti. Et est sciendum, ꝙ si parochianus transferat domicilium suum ad aliam parochiam, illi sacerdoti subiectus erit quo ad ius parochiale, in cuius parochia habitat in omnibus, præterquam in decimis prædialibus, quæ illi ecclesiæ sunt soluēdę, in cuius parochia sita

sita sunt prędia, ut inf. eo. c. significauit. 16. q. 1. c. si quis laicus. In personalibus vero per translationem domicilii subtrahitur a iurisdictione illius, in cuius parochia erat ante trãslationem, ut 13.
4 q. 2. c. vbicunque, §. quia ergo. Ibi † aũt videtur quis domiciliũ habere, vbi manet, vt ff. ad municip. l. municeps, §. miles. Quędam tñ lex contrariũ dicere uidetur; dicit enim, ꝙ licet senatores domicilium habeant in urbe, retinent in prouinciis unde sunt oriundi. vt ff. de sena. l. senatores. Sed illud uerum est quo ad honores, nõ quo ad onera, vt in prędicta. l. municeps. § prin. & de hac materia plenius dic. vt no. sup. de foro comp. §. item sortitur.
5 † Fines parochiarum nõ pręscribuntur, quod enim de finibus ꝓuincialibus statutum est non præscribendis ut 16. q. 3. ca. quæcunque, & de episcopalib. intelligendum est, ut 16. q. 3. c. iter memoratos. locum habet & in finibus parochiarum, vt inf. e. ti. c. super eo. & ea quæ finib. eorum cohærẽt, eiusdem sunt naturę cum finibus, ut ar. ff. de rei uen. l. quæ religiosis & ff. de cõtrah. emp. & ven. l. in modicum. Cætera de hac materia dicas ut notaui supra de ꝓscrip. § item exigitur.

SVMMARIVM.

1 *Decima quid sit.*
2 *Decimarum quot species sint.*
3 *Decimæ animalium an inter prædiales vel personales numerare debeant.*
Boues intelligitur de eo fundo in quo laborant, non in quo morantur.
Arbor cuius soli esse censeatur.
4 *Decimæ personales cui dandæ.*
5 *Clerici an teneantur ad decimas.*
Argumẽtum à contrario sensu est fortissimum.
6 *Religiosi an ad decimas teneantur.*
7 *Leprosi an teneantur dare decimas.*
8 *Decimæ de quibus rebus dari debeant.*
9 *Decimæ an dari dẽant deductis expensis.*
Decimæ qualiter sint dandæ.
10 *Decimæ an sint diuidendæ.*
11 *Decimæ an sit soluendæ de illicitè acquisitis. & nu. 12.*
12 *Semen an sit deducendum in solutione decimæ.*
13 *Laici an possint sine peccato decimas percipere.*
14 *Laicus an per priuilegium Romanæ sedis possit percipere decimas, vel eximi à solutione ipsarum.*
15 *Clerici habentes sufficiens patrimonium an possint habere decimas.*
16 *Decimas si detinet laicus nec ecclesia potest ab eo reuocare, nunquid redimere possit sine periculo simoniæ.*
Decimæ cum rebus temporalibus permutari non possunt.
17 *Consuetudo longa, an excuset decimas non soluentes.*
18 *Pænitentia quæ in ponenda sit non soluenti decimas ad pænitentiam reuerso.*
19 *Decimæ omnes an debeantur de mandato Domini.*
20 *Decimæ an de omnibus fructibus dari debeant, si in eadem terra, eodem anno diuersa semina sparguntur.*
21 *Decimam debens si aceruum frumenti in decimatũ alienat, an ecclesia vendicare possit partẽ sibi debitã ab emptore.*
22 *Ecclesia an teneatur cedere actionem suã venditori contra emptorem.*
23 *Mala quæ proueniant ex subtractione decimarum.*
24 *Decimas dantes quadrupliciter remunerantur.*
25 *Primitiæ debentur de iure diuino.*
26 *Oblationes quæ dicuntur & qualiter diuidendæ sint.*

De Decimis primitiis, & oblationibus. Rubrica.

DICTVM est sup. proximo ti. de parochiis, & parochianis. Sed quia parochiani tenentur ad decimas primitias, & oblationes. Ideo subsequenter ponitur hic rubr. de decimis, primitiis, & oblationibus. Videamus igitur de prima parte rubricę, videlicet de decimis, & primò quid sit decima. Quibus, & a quibus, & qualiter danda sit, & qualiter

dē propriis manibus vel sumptibus excolant, ut inf. eo. c. nuper abbates. Scripsit aūt Ray. in summa sua, ꝙ tunc demū monachi nigri decimas soluere debent, cum populum non hn̄t, nam si habeant tunc recipient tam personales q̄ prædiales, ut inf. e. c. dilecti & c. suggestum. Sed non bene excipit, quia & si populum habeant, & ab eo decimas de iure percipere debeant personales & prædiales de p̄diis inf. limites eorum parrochiæ constitutis, & nihilominus soluent decimas ecclesijs secularibus, in quorum parrochiis habent prædia, sicut superius dictū est, nisi possint priuilegio uel legitima præscriptione defendi, ut sup. de pręscri. c. ueniens, inf. eod. c. a nobis. Cessat aūt priuilegium tam nigrorum q̄ alborum, si enormen lęsionem inducat, ut infra e. c. suggestum, inf. de ver. sign. c. quid per nouale. Cessat per actionem seu per transactionem, vt inf. eod. c. ex multiplici. Cessat cum per solutionem renunciant priuilegio, vt inf. de priuilegiis c. si de terra. sup. de cōst. c. cū accessissent. Cessat alborum, templariorum, & hospitaliorum immunitas in prædiis alienis conductis, vt inf. eo. c. dilecti. Cessat in suis aliis locatis, ut inf. eo. c. licet. Item
7 leprosi tenentur † dare decimas, præterquam de ortis & nutrimentis animaliū, vt inf. de eccle. ædi. c. cum dicat apostolus.
8 Dandæ sunt decimæ † de omnib. fructibus terrarum pomis arborum, herbis ortorum, de apibus, nutrimentis animalium, lana, lacte, fœno, lignis, piscationibus, uenationibus, fictis, pensionibus, molendinis, furnis, balneis, fullonicis, argentarijs, metallariis, lapicidinis, de negociis, artificiis, & de omnibus bonis, ut inf. eo c. nuncios c. ex parte c. non est in potestate, & ca. pastoralis 16. q. 1. c. decimæ sunt tributa, & q. 7. ca. quicunque omnes decimæ. & etiam de tempore, vt de conse. distin. 5. c. quadragesi-
9 ma. † Dandæ sunt decimæ prædiales nō deductis expensis, censu, tributo, seu partiarii portione, ut inf. eo. c. cū homines, & c. tua nobis. Nam dandæ sunt statim antequam separatio fiat. Cæterum si prima separatio facta fuerit, tūc sicut rusticus decimare tenetur quod apud ipsum remanet, sic & dominus quidē qđ ad ipsum peruenit, ut inf. eo. c. tua nobis, & c. cum non sint in homine. In personalib. autem, quæ ex negociatione, uel artificio proueniant, distinguitur an surgant ex pecunia decimata, uel non. In primo casu deducuntur expensæ in secundo nō ut infra eodem c. pastoralis. Personales dandæ sunt in fine anni, interest. n. ecclesiæ simul recipere totum in fine anni potius; quàm primitias singulariter de quolibet quæstu. ar. ad hoc ff. fa. ercisc. l. plane. supra de pigno. c. ex literis, C. quom. & quan. quarta pars debe. l. 2. in prin. li. 10. De animalibus uero nec meliora, nec deteriora, sed mediocria pro decima solui debent, ut 10 q. 2. cap. hoc ius porrectum est, & ff. de ædil. edi. l. si quis uenditor, §. ult. Deteriora autē dari non debent, nā indignū est dare Deo quod dedignatur homo, ut 49. di. c. ult. 16. q. 7. c. omnes decimæ. Et est notandū, ꝙ quicunque tenetur ad decimas, per censuram ecclesiasticam cōpelli pōt ad solutionem, vt inf. eo. c. tua nobis, & c. cū
10 non sit in homine. † Diuidendæ sunt decimæ diuisione canonica, quæ habetur. 12. q. 2. Sed quia illa in paucis ecclesijs obseruatur, standum est in hoc consuetudini loci, ut sup. de sepul. c. certificari.
11 Quæritur † an decimæ dari debeant de iniustè quæsitis, puta ex malicia iniusta, venatione prohibita, furto, rapina, simonia, usura, meretricio, histrionatu, item de his quæ per concussionem extorsionem extorquentur, & de his quæ dantur iudici, uel testi corruptionis causa. Et uidetur, quòd non ut infra eodem capit. ex transmissa 2. q. 1. c. non est putanda. Sed contra dandæ sunt decimæ de omnibus fructibus. Solutio decimæ aliæ prædiales, aliæ personales. In prædialibus planum est, quia quocunque possidente prędia clandestino uel uiolento, iudęo, hęretico seu pagano decima dari debet. Et est ratio, quia

nō intuitu personæ, sed grā prædij, prædialis decima datur. Et idem in tributo contingit. ut ff. de pact. l. inter debitorem C. si nec cen. uel resi. l. 1. delictum autem in talibus priuilegiū nō indulget. vt 16. q. 1. c. legi. nec pœna habet immunitatē ut ff. de minorib. l. Papinianus exuli re-
12 uerso. † In personalibus uerò distinguo aut trāsfertur dñium, ut in his quæ acquiruntur ex meretricio uel istrionatu. Et tūc decima dari debet; Meretrix .n. turpiter facit, quia meretrix, non turpiter accipit, cum sit meretrix. ut ff. de cōdi ob tur. c. l. itē si §. quoties. Sed ecclesia recipere nō debet, ne per hoc uideaē crimina approbare; sicut plerumque in detestatione criminum ecclesia respuit aliquorū oblationes ut no. sup. ti. px. §. 2. Aut non transfertur ut in furto, & rapina, & præda. Et tunc nec dari potest decima, nec recipi debet. Prædam uoco, ex iniusto bello, ut 13. q. 1. c. militare sup. de iureiu. c. sicut. Secus si ex iusto. vt 13. q. 5. c. dicat. Et idē est in his, quæ turpiter q̄runtur, & dñium trāsfertur, sed cōpetit repetitio, vt in his quæ ex usura, simonia, ex concussione vel correptione quæruntur. quamuis magister Raym. scripsit in summa sua in e. ti. q̄ nō transferatur dñium in vsuris. Quod non admitto, cum usura a uolente & ex conuē-
12 tione soluatur. † Sed quęritur, an semē sit deducendum? Vr̄ q̄ sic. Nam primum semē dñs ministrauit, & illius vsum fructum agricolę constituit, vnde saluum de fructu debet esse semen ad instar pecunię in usumfructum datę, vt ff. de vsu fru. ea. re. quę vsu. consu. l. 2. sup. de pign. c. vlti. & ad instar gregis in vsumfructū cōcessi. ut ff. de usufru. l. vetus fuit. & sicut in negotiatione deducit̄ capitale decimatū, ut inf. e. c. pastoralis. sic ur̄, q̄ deducendum sit semen decimatū. Sed contra inf. eod. c. tua nobis. in prin. & c. non est in potestate. Solutio, puto semen non debere deduci. Et ad superiora respondeo. Primum semen non fuit a domino vsumfructū datum, sed gratis donatum. Item non obstat q̄ opponitur de negotiatione, in qua solum lucrū decimatū decimatur; at in satis decimatur quicquid nascitur. Dominus .n. qui totū largitur, decimam recipere dignat̄. ut 16. q. 1. c. decimæ. Est & alia ratio, quia semen mortificatur, & iō non deducitur, sed pecunia in merce data salua manet. Itē decima p̄dialis est tributum, ut in d. c. tua nobis. & 16. q. 1. c. decimæ sunt tributa egentium aīarum. Sicut ergo tributum soluitur nulla facta deductione, sic & decima. ut in eadem decre. tua nobis.
13 Item quæritur, † an laici sine peccato decimas percipere possint. Et vr̄ q̄ non; Dñs enim præcipit in Leuitico eas dari leuitis, vt sit cibus in domo dñi. vt 16. q. 1. c. reuertimini. Et iura prohibent laicis percipere decimas, uel detinere. inf. eo. c. prohibemus. Ad hoc & c. qm̄. sup. de pręscr. c. cām. sup. de his quæ fi. a pla. sine con. cap. cum in apostolica. in fi. 16. q. 1. c. quoniam. & q. 7. c. decimas. 10. q. 1. c. quia sacerdos. & c. hanc consuetudinem. & facit ad hoc sup. de arb. c. peruenit. Contra hæc iura consuetudo generalis obstare vr̄. Solutio ad tempus ut stipendium, non vt titulus, nec in perpetuū, nec transitoria ad hæredes decima laico dari potest; sicut & aliud beneficiū in stipendiū, nō in titulū datur eidē, ut 32. dist. c. si quis uero. & 12. q. 2. c. quia tua sanctitas. dñio ac possessione penes ecclesiam remanente, quia laicus decimam possidere non potest, ut sup. de p̄scr. c. causam. Iura vero superius deducta sic intelligo, laicus decimam retinere non potest, seu possidere, uerum est pro suo, quasi habeat ius in re. Item in perpetuū & transitoriā ad hæredes, sed ad tempus in eleemosynam, uel aliqua iusta cā noīe & iure ecclesiæ percipere pōt. Sed his omnib. obstare vr̄. inf. eo. c. tua, il j. quod dicit q̄ decimatione antiqua laico in feudum concessa, decima noualium vsurpari non debet. Sed illud intelligo, sicut & aliud. sup. de his quæ fi. à præla. sine consensu capit. c. cum in apostolica, scilicet in decima male in feudum concessa. & quia illicita & inualida

ualida erat cōditio; iō tanquā reproba & odiosa restringitur, vt cā decima nouālium non sequatur. aliàs aūt cui concedit decima de laboribus, & de nouālibus concessa videtur, vt infra eo. c. ex
14 parte. Item quæritur, an per † priuilegium Romanæ sedis possit laicus percipere decimas, vel eximi a solutiōe ipsarum. Et puto qd sic, siue in perpetuū siue ad tempus priuilegium sit indultū, nam alias papa ius spirituale laico concedit. vt inf. de iurepa. c. nobis. 73. dist. c. Adrianus, & c. in synodo. Sed ī hoc casu cōcessionē veteris decimæ decima nouāliū nō sequetur, quia in talibus odiosis restringenda est licentia potius, q̄ laxanda, ut infra eo. cap. tua. il primo. Itē
15 quid † de clericis habentibus sufficiens patrimonium, qui decimas percipiūt? Respondeo, si ecclesiis nō seruiūt, quarum contemplatione percipiunt, & ad hoc recipiunt ut in malos vsus conuertant & sua seruent, sacrilegium ꝓfecto committūt, ut 1. q. 2. c. clericos. 19. q. 1. c. quoniam, in fi. tunc enim sine peccato vñ pauperes victuri sunt, non accipiunt. vt 1. q. 1. c. pastor. Tunc locū hēt, quod Aug. dicit. Panis egentiū uita pauperis est, qui defraudat illū homo sanguinis est, ut 14. q. 5. c. immolans. Et qd dicit Ambrosi. Esurientiū panis est, quē tu detines; nudorum indumentū est, qd recludis, ut 47. di. c. sicut hi. Cæterum si deseruiunt ecclesiæ, debent eis decimæ & stipendia ecclesiastica quāuis habeāt sufficientia bona paterna, vel materna, uel aliunde iustè quæsita. ut 12. q. 1. c. illi aūt 12. q. 2. c. charitatē. ff. de reg. iu. l. secundum naturā. Quod verū est, nisi ad suorū patrimoniorum titulos sint ꝓmoti. quod fieri potest, ut supra de præben. c. episcopus, & c. tuis.
16 † Item quæritur, si laicus detinet decimas, nec ecclesia potest ab eo recuperare, nunquid redimere pōt sine periculo simoniæ? Videtur q non. Sicut enim spiritualia non possunt emi, sic nec redimi, ut infra de sim. c. querelā. & expressius ad hoc 16. q. 7. c. decimas quas populus. 1. q. 3. ca. altare. Item decimæ cum rebus temporalibus permutari non possunt, ut supra de rer. perm. c. exhibita. quia spiritualia cū tēporalibus non permutantur, ut sup. de rer. perm. c. ad quæstiones. Puto tñ posse redimi si hoc fiat auctoritate episcopi. nam in talibus auctoritas superioris vitium abolet, sup. de præben. c. nisi, supra de re. permu. c quæsitū. ff. de his qui no. infa. l. furti. §. qui iussu. Posset ēt ecclesia suas decimas a laico malè detentas recipere in pignore, nec computare fructus in sortē, ut sup. de feu. c. 1. & inf. de usu. c. 1. & c. conquestus. Suas ideo dixi, quia alienas in pignore recipere non posset. ut inf. eo. c. vlt. Item nunquid lon
17 ga † consuetudo excusat non soluentes? Respondeo non, cum. n. ex mandato domini decimæ sunt soluendæ. vt 16. q. 1. c. reuertimini, nō dare peccatū est, imò minus dare, vel tardius dare. ut 16. q. 1. c. decimæ, & propterea consuetudo non excusat, etsi in tota prouincia obseruaret, ut 32. q. 7. c. flagicia. in talib. diuturnitas non minuit peccatū, sed auget, ut inf. de simo. c. non satis. nec crimen leuigat q̄diu resistit. ut 24. q. 1. c. schisma. Sed his obstare vr̄ inf. eo. ti. in aliquib. quod dicit, illæ quippe decimæ necessario sūt soluendæ, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata. Ad quod respondeo. illud intelligo de consuetudine appropata per Papam, aliàs non excusaretur quantacunq; longa cōsuetudine, quæ sine mortali peccato seruari non posset, ut sup. de consuet. c. vlt. Vel illa consuetudo attenditur circa minutas decimas, quamuis & illæ sint soluendæ iuris rigore. ut inf. eo. c. ex multiplici. & c. cum in tua. Vel illa consuetudo locum habet in decimis prædialib. cum prædia sita sunt in vna parochia, & dñi prædiorū sunt in alia constituti, vt inf. eod. c. cum sint homines. & c. de
18 apostolicæ. † Item quid si is, qui longo tempore non soluit decimas uel minus soluit, ueniat ad pœnitentiam? Respondeo, imponat ei quod minus plenè dedit, modo emēdet, ut 16. q. 6. c. quicūq;

pro-

prouiso. n. ei remaneant ut unde viuere possit; qm̃ quidquid habent clerici, pauperũ est, ut 16. q. 1. c. qm̃ q̃dquid Et res clericorum paupe rũ sunt. vt 23. q 7. ca. quod aũt. nam & scd̃m leges a quibusdam debitoribus exigitur, prouisio tñ ne egeant, ut ff. de re iudi. l. sunt quæ in id. & ll. sequentibus, & ff. de reg. iu. l. in condemnatione. imponetur etiam ei, ut in totum satisfaciat, si ad fortunã deuenerit pinguiorẽ, ut sup. de solu. c. Odoardus & ff. de cessio. bono. l. 4. Item quæ-
19 ritur † nunquid omnes decimæ debeãtur de mandato domini. Dicunt theologi, ꝙ prædiales tm̃, non personales, ut patet per textum Leuitici. personales aũt ex constitutione ecclesiæ. Et si hoc verum est, sans dici posset, saluo tñ iudicio meliori, ut in cessatione solutionis personalium decimarum excusare posit consuetudo contraria talis, quæ ius obrogat positiuum. ut no. sup. de cõsuetudi. Item excusare posset fortè pactio, transactio, seu remissio. Item in talibus fortè decimis locũ habet decre. illa. infra eo. c. in aliquibus. §. ille. Quippe decimæ necessariò sunt soluendæ, q̃ debentur ex lege diuina, ut p̃diales. vel loci consuetudine approbatæ, vt personales. licet & aliis modis intellexerim decre. illam. sup. eo. § 2 Hoc ideo dixi, quia in paucis locis soluuntur decimæ
20 personales. † Itẽ q̃d si in eadẽ terra eod. anno diuersa semina spargantur, nunquid de omnibus fructibus decimæ dari debent? Sic, ut infra eo. c. ex parte. nõ .n. ecclesia diuerso iure censeri debet, vt in quibusdam fructibus sit. decimalis, & in quibusdam non, ut infra eo. c. cum in tua, & simile. 12. q. 2. c. cognouimus. infra de priui. l. quia. & ff. de usucap cũ qui quamuis contrarium ar. c. sit. ff. de peculio. l. huic. §. 1. ubi dicitur, ꝙ p cu-
21 rium duplici iure censetur. † Itẽ quid si is, qui tenetur ad decimã, aceruũ frumẽti indecimatum alienet, nunquid ecclesia potest vendicare partem sibi debitã ab emptore? Respondeo sic, qm̃ transiuit ad eum aceruus cum onere decimarum. ut inf eod. c. cum non sit. & si ab eo exegerit, non petat à uenditore; hoc. n. non patitur bona fides, vt bis idem exigatur, ut ff. de regu iur. l. bona fides & absit, ut ecclesia petat aliquid cum augmento. vt 12. qõ. 2. c. fraternitas. Sed si egerit & non exegerit, quia emptor inuentus est non soluendo, nunquid redire põt ecclesia contra uenditorem? Sic,
22 ut C si tu. uel cu. l. ultima. † Sed nunquid ecclesia tenetur cedere actionem suam venditori soluenti contra emptorẽ? Respondeo non; qua. n. fronte hoc petet, qui ex sua nequitia condemnatur, ut ff. de administ. tuto. l. si plures, ff. de iu. & ra di. l. 1. §. nunc tractemus. Et idem dico emptore malæfidei, secus aũt si emerit bona fi Item in summa † notandum
23 est, ꝙ ex subtractione decimarum, hæc mala proueniunt quatuor. Primum. s. præuaricatio diuini mandati. Secundum, quia cùm olim homines soluẽtes decimas bonis omnibus abundarent, ut 16 q 7. c. maiores. nũc quia decimã non soluunt, ad decimã conuertuntur. 16 q. 1. c. decimæ. Tertiũ, quia dñs nobis increpat locustas nec plagas amouit. vt 16 qõ. 1. c. reuertimini. Quartum, quia q̃d nõ accipit Christus, hoc tollit fiscus,
24 ut in prædicto. c. maiore. † Decimas vero dantes quadrupliciter remunerãtur. Prima remuneratio est abundantia fructuũ. Secunda, corporũ sanitas. Tertia, indulgẽtia peccatorũ. Quarta, præmiũ æternum. vt probantur hæc. 16. q. 1. ca. decimæ. Nunc videamus de secunda
25 parte rub. s. de primitiis. Et sciendũ ꝙ primitię sunt ex p̃cepto domini, dicẽtis in exodo. Decimas & primitias nõ tardabis domino offerre. Et alibi. Primitias frugũ terræ tuæ deferes in domum domini Dei tui. Itẽ ex constitutione canonica, ut 16. q. 1. c. reuertimini 32. di. c. p̃ter hoc. Quantitas aũt primitiarum libris Moysi nõ inuenit expressa Dicit. n. Hiero. maiorũ traditione inductũ esse, q plurimũ dabãt, quadragesimã partẽ dabãt: q aũt minimũ, sexagesimã, & sic 40. & 60. licebat offerri ꝑ voluntate soluentis.

uentis, ut inf. eo. ca. 9. Et hoc uerũ est in aridis & liquidis, in pecudibus uero primogenitum datur. Sed Hug. putans hoc esse durum, dixit ꝙ de ducẽtis dandum est vnũ. Et si quis tot capita non habeat, proportionabiliter dabitur æstimatio. Lau. & Io. dixerunt centesimum esse dandum. Melius aũt vr̃, ut stetur circa hoc cõsuetudini ut ar. sup. ti. 2. ca. certificari vel recurratur ad cõsuetudinẽ vicinarũ ecclesiarũ, ut sup. de cõsue. c. cũ olim. Ita vt ex multis mediocritas obseruet. art. 10. q. 2. c. hoc ius, uel quod minimũ est, detur, ut inf. de cẽsib. ex parte, & ff. de le. 3. l. minimis. Oblationes † vero dicuntur quęcunq; de proprijs & licitis rebus ecclesiæ à fidelibus offerunť, inf. de ver. sig. c. cã. Et sunt diuidẽdæ oblationes & primitiæ, sicut & decimæ. vt 12. q. 2. quatuor. 10. q. 1. c. antiqs. 12. q. 2. c. cõcesso.

26 (marginal number beside "3. l. minimis. Oblationes †")

SVMMARIVM.

1 *Regulares qui dicantur.*
2 *Religiosi qui sint.*
3 *Regulares tria debent.*
4 *Professio quid sit.*
5 *Tempora probationum.*
6 *Causæ propter quas egressi pueri excusantur.*
7 *Filius oblatus parentibus religioni, an exire possit.*
8 *Anni discretionis qui dicantur.*
9 *Filium infra annu discretionis per se ingredientem religionem reuocat pater, reuocat tutor.*
10 *Annus probationis à quo tẽpore currat.*
11 *Monachalem habitum per annum gestãs compellitur monasterio profiteri.*
12 *Egress⁹ a religione, a qua egredi de iure cõpetit, sed aliã laxiorem cõpellitur ingredi, an possit post egressum assumptæ & ante ingressum assumendæ contrahere matrimonium.*
13 *Habitus probationis qualis esse debeat. Habitus non facit monachum.*
14 *Professionis præsumptio quando oriatur.*
15 *Votum quot modis solemnizetur.*
16 *Episcopus si vult ad religionẽ trãsire, nõ sufficit licentia petita, sed requisita & obtempta.*

De Regularibus. Rubrica.

TRactauimus supra de clericis & rebus eorum, nunc dicamus de regularibus & his quæ pertinent ad regulares. Videamus igitur qui dicũtur regulares. Qui religiosi. Qui profiteri debeant regulares, & qbus verbis, & in cuius manibus. Q̃ ãto tẽpore nouicij sunt probandi. In qua ætate religionẽ ingrediẽs obligeť. Et ex quibus causis nõ professus pro professo habeať. Regulares
1 † sunt q ad viuẽdũ regulariter se astringunt, siue sint monachi, siue canonici, regulares, qui etsi a sanctorũ monachorũ consortio non computentur seiuncti regulæ tamen inseruiunt laxiori, ut inf. de statu regula. ca. quod Dei timorem. In multis autem eorũ conditio concordat, ut inf. ne clerici vel monachi. c. ex parte. 20. q. 3. c. pręsens, inf. ne cle uel mona. c. super sepul. Et conuersi professi, ut 27. q. 1. c. ut lex. Secus est in cõuersis nõ professis qui se & sua non dedicarunt Deo, ut inf. de priui. c. cũ & plantare. §. de cõfratribus, & ca. ut priuilegia. Religiosi
2 † autem largo modo dicũtur, qui in proprijs domibus religiosè viuunt, quamuis non professi, vt 33 q. 5. c. qđ Deo patri.
3 † Tria profiteri dẽt regulares, obedientiam. castitatis custodiam, abdicationẽ proprietatis; hæc enim sunt substantialia vitæ regularis, nam qui regulares ꝓfessionis hominẽ Dei vice supra caput suum cõstituit 19 q 3. c. statuimus. renũciat propriæ voluntati, ut 12. q. 1. c. non dicatis. similiter cũ quis religionem ingreditur, se & sua dedicat Deo vt C. de episc. & cleri. auth. ingressi. 10 q. 3. c. qa ingredientibus. ca. si qua mulier & cap. tunc autem, & ideo post ingressum potestatem in corpore & in rebus amittit. In his autem substantialibus dispensari non potest, ut infra de statu regu. c. cum
4 ad monasterium. in fi. † Professio autem

nihil

nihil aliud est, q̄ solemnis religionis promissio, in qua promissione hæc tria conueniunt, quæ p̄dixi. Fit promissio in manu prælati, ut inf. eo. c. porrectum. & c. ad apostolicam. Fit & in manu priuati. 15. q. 1. c. vidua. inf. q̄ cleri. vel vo. c. ueniens. & c. insinuante. Probationis tem-
5 pora sunt diuersa. † nam clericus notus probat & probatur per annum. ut 17. q. 2. c. Cõsaldus. clericus ignotus & laicus notus per biennium, ut 19. q. 3. ca. monasterium. laicus ignotus per triennium. ut 17. q. 2. ca. si quis incognitus. 53. di. c. legem. Hodie autem hæc diuersitas temporum reducitur ad annum, ut inf e. tit. ca. ad apostolicam. c. postulasti. & ca. ex parte. De ætate ingredientium religionem hec seruandum est, ut si post 14. annum quis intrauerit religionẽ, exire non possit. Nec obstat. inf. eod. c. ad no-
6 stram. † Quinq; enim causæ considerantur in illa, propter quas egressi pueri excusantur. Prima, quia impetuosè & sine deliberatione intrauit, ideo ingressus non fuerit obligatorius apud Deũ, qui animũ considerat, & non opus. cor interrogat, & non manum, ut 14. q. 5. c. si quid inuenisti. 15. q. 6. c. 1. Licet sit argu. cõtra 17. q. 4. c. sunt qui opes. Secunda, quia intellectus. Tertia, quia sine probatione habitum suscepit. Quarta, quia prope pueritiam intrauit. Quinta, quia. inf. triduum exiuit. Si uero minor quatuordecim annis intrauerit, poterit egredi cũ uenerit ad 15. annũ. ut 20. q. 1. c. illud. Hug. autem dicebat, discretũ ingredientem religionem obligari, etiã ante. 14. annũ; quia sicut ante annos illos potest quis obligari diabolo, ita &
7 Deo, ut inf. de delic. pue. c. pueris. † Sed quid si filius à parentibus sit obligatus? Respondeo, si fuerit in annis discretionis, & non contradicat, exire nõ potest. ut inf. eo. ca cũ virũ. Si ante annos illos, adhuc exire non potest, ut inf. eo. tit. ca. significatum. Sed ueniens ad. 16. annum inquiretur, & tunc si ratum habet quod factum est, non exibit, ut in prædictis decreta. Si autem dissentiat, potest exire. vt 20. q. 2. c. illud. & inf. eo. c. cum simus. Nec obst. his 20. q. 2. ca. monachum, ubi dicitur, monachũ autem paterna oblatio aut propria facit deuotio. Nam illud intelligo. Monachum facit paterna oblatio occasionaliter. ut cum filius paternæ oblationis ex debito honestatis non necessitatis obtemperans, cum põt contradicere, non reclamat. Vel paterna oblatio facit monachum, ut cum filius habẽs discretionis annos oblatus à parentibus non contradicit, tunc uerè facit monachũ, secus si cõtradicat, vt 20. q. 3. ca. p̄sens. Vel tertio modo paterna oblatio facit monachũ, ut si filius. inf. discretionis annos oblatus fuerit, ante discretam ętatem exire non possit, ut superius dictum est. & secundum hoc intelligenda sunt omnia capitula 20 q.
8 1. vsque ad ca. cum ergo. † Anni uero discretionis sunt anni ad uotum emittendum, & matrimonium contrahendum, qui sunt. 12. in muliere. & 14. in masculo, ut 20. q. 1. ca. 1. & 2. q. 2. ca. 1. & 2. Illa enim ætas soluit ius patriæ pote-
9 statis per ingressum religionis. † Filium autem. inf. annos discretionis per se ingredientem reuocat pater, reuocat tutor, ut 20. q. 2. ca. si puella vsque ad annum. ut inf. eod. tit. ca. si quis ante, ut in prædicto cap. si puella. Quod intelligo verum esse, nisi monasterium sit ualde remotum, ut per tantum temporis ad illud perueniri nõ possit, quia tunc maius indulgetur tempus arg. 12. q. 2. ca. si
10 quis incognitus. † Sed quęritur a quo tempore currat annus iste? Videtur q̄ à tempore scientiæ, ut ar. 2. q. 7. c. biduũ vel a tempore amonitionis, ut ar. sup. de conces. pręb. c. q̄m diuersitatem. Vel dicemus illud tempus esse continuum, ita vt cedat ignoranti. vt ff. de his qui. no. infa. l. genero. Credo q̄ annus iste incipiat cedere a tempore scientiæ. ar. 27.
11 q. 2. c. si quis incognitus. † Non professus compellitur profiteri, qui monasteriu ingrediens per annum gestauit habitum monachalẽ, ut inf. eo. c. ex parte. Item ingressus religionem non professus ad

fus ad priorem statum redire nõ potest, si tẽpore ingressus euidenter in eo signa appareant, qđ absolutè voluerit vitam mutare. vt inf. eo. c. statuimus. Intelligo autem hæc signa apparere, si is qui ingreditur, testamentum facit, & transfert omnia bona sua in hæredes & legatarios, vel distribuit omnia bona sua ecclesiijs, & pauperibus erogauit omnia bona sua. Item si in monasterio distinctus sit habitus nouiciorũ ab habitu ꝓfessorum, & ingrediens hoc sciẽs assumpsit habitũ ꝓfessorũ, similiter ad priorem statum redire nõ potest, vt in prædicta decre. statuimus. Additur & quartus casus. s. cum is qui ingreditur, proponit absolute vitã mutare & sic de hoc non appareant euidẽtia signa. vt inf. eo. c. consulti sumus. Vel posset suppleri in eo qđ de signis additur in decre. statui-
12 mus. † Sed quæritur, quid si ingressus, cui egredi de iure cõpetit religionem assumptam, sed reingredi cõpellitur laxiorẽ, nũquid si post egressum assumptæ, & ante regressum assumendæ, contrahat matrimoniũ, tenet? Et videtur ꝙ sic. nã habitus solus, quẽ assumpsit, nõ solennizauit votũ. ut inf eo. c. porrectum. & simplex uotũ nõ dirimit matrimonium vt inf. qui cle. vel vo. c. consuluit. & c. rursus. 27. di. ca. 1 & 2. §. hinc. distinguendũ est. Puto tñ contrarium, ꝙ si habitus solus non solennizat quantũ ad religionẽ assumptã. solennizat tamẽ in genere quãtum ad religionẽ quam generaliter consensit intendens absolutè vitã mutare, cum habitum assumpsit. Et si obijcias, est monachus, cuius ergo monasterij? Respondeo, hæc obiectio non procedit. nam põt quis esse professus in propria domo põt quis esse ẽt monachus, nullius tamẽ monasterij. vt 33. q. 5. ca. quod Deo. 27. qõ. 1. c de uiduis & C. de epis. &
13 cle. l. raptotores. Quæritur in quo † habitu debeat quis probari, & probare. Et videtur, ꝙ in seculari. vt inf. eo. tit. super eo 53. di. c. legem. 54. di. c. multos. & arg. 17. q. 2 ca. si quis incognitus. Lau. dixit, ꝙ in monachali habitu est proban-

dus. ar. in pdicta decre. super eod. & 19. q. 3. c. in monasterijs. alias nõ posset probare austeritatem regulæ monachalis; cùm magna pars austeritatis in habitu consistat. Solutio in hmõi puto standum consuetudini & statutis monasteriorũ, magis qͣ iuri scripto. Sed ſm iura moderna habitus probationis religiosus esse debet. Vnde in quibusdam locis distinguitur habitus nouiciorum ad habitu professorum, vterq; tñ est religiosus; sed si non distinguatur, nihilominus ad aliquam differentiam denotandũ benedicẽdæ, sunt vestes proffessorum, vt inf. eod. tit. ca. statuimus. in fi. Sed obijcitur. habitus non facit monacũ. vt inf. eo. ca. porrectũ sup. de transac. ca. ex transmissa. inf. qui cle. vel vo. c. cõsuluit. inf. e. tit. c. vt clerici. Quædam tn iura uelle uidẽtur, ꝙ habitus faciat monachũ. ut inf. eo. tit. c. uidua. 27. dist. ca. quod interrogasti. Ad hoc dico, ꝙ alia est professio uera & expressa, alia præsumpta & occulta. Vera est & expressa quæ fit uerbis, ut 20. q. 1. c. uidua. infra tit. proximo ca. dudum. Præsumpta & occulta, ut inf. eo. ca. statuimus. Priora igitur iura sic determinanda sunt, habitus non facit monacum professione uera & expressa. Posteriora uerò quæ dicunt, ꝙ habitus facit monachũ, sic intelligenda sunt, uerũ
14 est professione præsumpta. † Oritur aũt professionis præsumptio ex nimia mora in monasterio, vel ex mora per annũ, vel per euidentia signa, uel per assumptionẽ habitus professorũ, ut 27. q. 1. c uidua infra eod. tit. c. uidua. 27. dist. c. quod interrogasti infra eo. c. ex parte.
15 & c. statuimus. † Sed quæritur, quot modis solennizatur votũ? Et certe tribus; Per professionẽ verã & expressam, præsumptã & occultã, ut superius dictũ est. Itẽ per ordinis susceptionẽ solennizatur votũ cõtinentiæ. ut 28. di. c. diaconi. & 84. di. c. cũ in ꝑtorio. Itẽ & per habitus susceptionẽ, ut inf. tit. prox. c. ex parte. infra qui cle. vel vouẽ. c. insinuãte. 27. q. 1. c 1. Sed in hoc ul. mẽbro iura illa obuiare videnĩ, quæ superius allegaui; &

quæ dicunt, quod habitus non facit monachum. Ad quæ responderi potest iura illa locum hñt, cum habitum non præcedit votũ, secus si votũ præcedat & habitus
16 subsequatur, vt dictũ est. † In summa notãdũ est, quod licitũ est religiosis ad arctiorẽ vitã per religionẽ se trãsferre, petita a platis licẽtia, quis nõ obtẽta, vt inf e.c. licet quibusdã. Et si necẽt petita trãseat quis ad maiorẽ religionẽ, vñ quod valeat transitus, ut inf. eo. c. sane. Quidã tñ dicũt illã de permissione loqui, ex eo quod dicit permittas. Vbi ãt eps vult ad religionẽ transire, nõ sufficit licẽtia petita, sed reqsita & obtẽta, vt in decre. licet, & hoc siue sit cõsecratus, siue nõ, vt sup de trãsla præla. c. inter corporalia. Et est rõ, nimia utilitas quæ puenire põt ex officio pastorali, vt sup. de renũc. c. nisi cũ pridẽ, §. ulti. Si eo mõ militetur, quo noster iubet imperator, vt 40. di. c. ante oĩa. Itẽ cũ quis leuitatis cã trãsit ẽt ad maiorẽ, nõ sufficit licẽtia petita, vt 19 q 3. c. statuimus. De fugitiu sãt recipiẽdis, & cõicãdis, uel retrudẽdis seruaĩ quod legiẽ ĩf. e. ti. c. ne religiosi.

S V M M A R I V M.

1 *Coniugum alter, an ante consumatum matrimonium altero inuito, possit ad religionem transire.*
2 *Monasterium intrare an possit alter coniugum post copulã carnalẽ altero inuito.*
3 *Matrimonium cõtractũ per reuocatũ à religione, post mortẽ reuocantis an ualeat.*
4 *Alter cõiugum qui altero absente & ignorante religionem intrauit, & in ea professus fuit reuocatus, an mortuo reuocãte teneaĩ resumemere religionẽ dimissam.*
5 *Coniugatus qui cõsentiẽte uxore ingressus est monasterium, et postea ad uxorẽ eductus, an mortua uxore reintrare teneatur.*
6 *Vxor illius, qui ea inuita & ignorante religionem intrauit, an similiter eo inuito monasterium intrare possit.*
7 *Vxor adulteri an eo inuito possit intrare religionem.*
8 *Adulter an possit intrare religionem innocente inuito.*
9 *Coniugem unum simpliciter consentire an sufficiat, ut alter ad religionem trãseat, vel necesse sit remanere in seculo & uitam mutare.*

De Conuersione coniugatorum. Rab.

SVPERIVS dictum est in genere de transeuntibus ad religionem, hic autem tractatur in specie de transitu cõiugatorum. Videndũ est igitur, quando alter cõiugum altero inuito possit religionẽ intrare, ut inf. eo. tit. c. 2. vel ad sacros ordines promoueri. Itẽ an sufficiat alterum ex cõiugib simpliciter consentire, vt alter ad religionẽ transeat, vel oporteat illũ qui remanet vitam mutare. Et qd iuris sit, si alter trãseat altero inui
1 to. Est igitur sciedũ. † quod ante cõsummatum matrimoniũ põt alter cõiugũ altero inuito ad religionẽ trãsire inf. e. c. 2. & c. ex publico. ita ut inf. duorũ mẽsiũ spaciũ alterũ faciat, vel religionẽ assumat, vel ad coniugẽ reuertatur. Sane qd dñs in euangelio dicit, non licere uiro nisi ob cãm fornicationis vxorẽ suã dimittere, intelligendũ est s n interpretatione sacri eloquij, de his quorũ est matrimoniũ carnali copula consumatũ, ut in d. c ex publico, in fine. Sed si alter illorũ vellet inuito altero in domo propria remanere quasi propositum castitatis in seculo seruatur⁹, nihilomin⁹ cõsumãdũ est matrimoniũ iã cõtractũ; nisi voto se astrixerit ad obseruãtiã regularẽ, in quo casu cõpelli pt vt relicto seculo religionis ppositũ exequaĩ, vt inf eo. c. ex par-
2 te. in fine † Post cõsumatũ aũt matrimoniũ non licet alteri coniugum altero in seculo remanẽte religionem assumere; & si is, qui remanet hoc permittat, nisi esset senex & de cõtinentia non suspectus, ut inf. eo. c. cum pditus, & c. vxoratus tũc. n. sufficit si is q remanet, cõtinẽtiã promittat, ut ibidẽ, quã ppetuo obseruabit

seruabit etiã altero in religione defuncto; & intãtũ, vt si post mortẽ ingressi is, qui remãsit & cõtinẽtiã promisit, contrahat matrimoniũ, non teneat, & hoc ad similitudinẽ cõiugis illius, q̃ pmittẽte vxore & continẽtiã ꝑmittẽte ordinatur. vt 33. di. c. seriatim & 28. dist. ca. qa sunt culpæ. nã uotũ uxoris, quod intelligo simpliciter fieri in promissione cõtinentiæ, solẽnizatur in ordinatione uel professione mariti. uir. n. & uxor sibi cõmunicant actiones. ut 30. q. 4. c. si qs vi uis. Si uerò alter coniugũ ingrediatur religionẽ altero inuito, nõ ualet ingressus, & is, qui remanserit, poterit reuocare ingressum, reuocatus autẽ uiuo reuocãte ñ exigit debitũ, sed reddet exactus potuit. n. ꝑmittere id qđ in ipsius erat ptãte, scilicet nõ exigere. Non reddere aũt nõ potuit promittere; qm̃ hoc non erat in eius, sed in mulieris ptãte. Vnde apostolus. Vir non habet ptãtem sui corporis, sed mulier. vt if. e. c. qđã intrauit. 27. q. 2. c. sunt qui.

3 † Sed quæritur, an si post mortẽ reuocantis, contrahat reuocatus matrimoniũ, valeat, vel non? Et puto matrimoniũ tenere, qa is quis intrauit potuit simpliciter vouere, & se in eo qđ in ipso est obligare, vt superius dictum est. Sed votũ illud solemnizare nequit ĩuita vxore, nã solẽnitas uoti tollit utrũque. s. ptãtem exigendi & reddendi debitũ con ugale, solemnizatio enim uoti si rite fiat, cõtinẽtiã ppetuam inducit, q̃ est essentiale ꝓfessionis, ut inf. đ sta tu mo. ca. cũ ad monasteriũ in fin. Item quid

4 † si alter coniugum altero absente & ignorãte religionẽ assumat, & ꝓfiteatur in ea, demũ ab altero reuocetur, nũquid reuocatus mortuo reuocãte tenet resumere religionẽ dimissam? Rñdeo, consultius est ei, & congruentius ad salutem, vt ad monasterium redeat, ubi bona ductus intentione professionẽ fecit, & habitũ religionis accepit. Si vero ad hoc induci non poterit, ipsum inuitum credimus nõ cogẽdũ, ut inf. eo. c. placet.

5 † Sed si alter coniugum altero sciente & consentiente, cuius cõsensus non sufficit etiã si cõtinentiã promittat, sed requirit vt & ipse similiter conuertat, vt 23. q. 5. c. qui vxorẽ, monasteriũ ingrediatur, & demũ ad uxorẽ de monasterio reducat, nunquid mortua vxore reintrare tenet? Respondeo sic, et si post mortem primæ aliã duxit, nã & tũc per excõmunicationẽ cõpellitur, ut muliere dimissa ad suũ monasteriũ reuertatur sub regulari habitu de cætero dño seruiturus, ut inf. eo. c ex parte. Et est rõ diuersitatis inter illã decre. placet, & aliã ex parte abbatis, quia in illa placet, is qui intrauit, non habuit cõsensum coniugis, & iõ simplex votũ nõ potuit solẽnizare altero ignorãte uel inuito, vt superius dictum est. Sed in illa ex parte is, qui intrauit, habuit cõsensum uxoris; vnde ingressui mariti nõ infuit alius defectus, nisi suspicio de incontinẽtia uxoris, q̃ p mortẽ ipsius aboletur. vñ mortua uxore religio uiri innititur ex omni parte suffulta, & quia professio interuenit, nec defuit consensus uxoris, & suspicio in cõtinẽtiæ cessat, & ppea cõpellit reintrare, ut dictum est.

6 † Sed nunquid uxor illius, qui intrauit ea inuita uel ignorante, poterit intrare eo similiter inuito? In hoc distinguo. Refert an maritus sit de monasterio eductus & recõciliatus uxori. Et tunc eo uiuẽte & inuito non pt intrare. An non sit eductus, & tũc pt uxor intrare ĩuito marito, ut 27. q. 2. c. Agathosa.

7 † Item qđ si maritus adulteriũ commisit, nunquid liceat uxori eo inuito intrare religionẽ? Rñdeo sic, si fuerit per sñiam separata q. 6. c. multorum & 33. q. 2. c seculares, qa post sñiam nõ posset de monasterio reuocari, argu. ad hoc optimũ, inf. eo. c. ul. ubi alter cõiugũ religionẽ ingressus nõ reuocat ab altero q spũaliter fuerit fornicatus, cũ iã sñia diuortij lata est inter eos. Sed añte sñiam non posset irreuocabiliter intrare, quia si fornicator peteret restitutionem ingressi, indulgeretur eidẽ, nec obstaret fornicationis obiectus, vt supra de restitu. spol. c. item cum quia arg. C. de dona. inter uirum & uxorem. l. si maritus. Non obstat his.

27. q. 2.

27.q.2.c.Agathosa. vbi nō reuocetur ingressus a fornicatione, nam illud intelligo, cum sententia diuortii lata est. Vel loquitur canon ille cum adulter agit cōtra ingressum petitorio, secus si agat restitutorio, sicut dictū est. Adducunt quidā & alium casum, in quo licet alteri cōiugum altero inuito religionē intrare, si cum alter notoriè fornicatur, ut inf. de diuor.c.significasti. Sed decr. illā intelligo, cum spoliatus post spoliationē adulterium cōmittit, & sic petitioni restitutionis, quæ sibi iam cōpetit, præiudiciū parat. præcedens autem adulterium nō ei obstaret, vt dictum est; & sic intelligo
8 inf.eo.c.constitutus. Sed qro, † an adulter intrare posset religionē innocēte inuito? Rñdeo non. Pœna.n.quam ex adulterio meretur, hanc immunitatem non inducit, ut a nexu cōiugis liberetur, ut ff.de interdic.& rele.l.relegatorū, §.ult. nec ex delicto debet consequi actionē, vt ff.de fur.l.itaq; fullo, & supra de suetud.c.ex parte. Item quid si sententia diuortii lata esset, nunquid adulter intrarē posset innocente inuito? Rñdeo non, quia innocēs posset adulterium inuitū sibi reconciliare si uelet, vt 32.q.1 c.non erit & c. qd autē in Auth. vt nulli iud. §. manifesta.colla. 9. & signatur illa auth. C.de adulterijs, & incipit, sed hodie. Et q dicta sunt supra de religione assumenda ab vno coniugum altero inuito, iisdem in casib. idem puto in sacris ordinib. re-
9 cipientis. Nunc videamus, an † sufficiat alterū ex coniugib. simpliciter cōsentire, vt alter ad religionē trāseat, vel necesse sit ipsum qui remanet in seculo, vitā mutare. Et in hoc dicit Hugo ꝙ uno intrante monasteriū & profitente de consensu alterius, is qui remanet intelligitur profiteri, & ammodo contrahere non pt, ut 28.di.c.q̄a sunt culpæ.32. di.c.seriatim & 33.q.5.c.q uxorē 27. q.2.c.agathosa. Sed obstat ei inf.de eo qui duxit in mat. quā pol.per adult.c.ex literarum. Posset tñ ad illam Hug. respondere, ꝙ ibi non habetur, ꝙ interuenerit consensus eius qui remansit. Alii dicunt, ꝙ si alter coniugū permittat alterū intrare & simpliciter permittat, nec tenetur intrare, nec continetur in seculo remanere nisi esset iuuenis & suspectus. Puto aūt uiam mediam eligēdam, vt cōiunx qui permiserit alterum intrare, si suspectus est is qui permiserit, cōpellatur intrare & profiteri. Si uerò non est suspectus, continentia promissa poterit in seculo remanere, vt inf eo.c.cum sis prȩditus, & c.uxoratus. Et secundum hoc intelligo primam decretalem huius ti. Nec ob. his, inf.eo.tit. c.veniens, vbi vir intrauit vxore permittente iuuene & suspecta, nec cogitur ipsa intrare. Sed hoc ideo, quia licentia illa fuit per fraudem elicita, & p captionē extorta, vt ex illa litera colligitur manifestè. Et si hoc est verum, quare nō fuit maritus de monasterio reuocatus? Rñdeo propter fornicationē uxoris post ingressum mariti, cōmissam, vt ibi patet, aliàs licuisset ei reuocare maritū, vt 33. q.5.c.notificati. In eo aūt quod dixi sup. ꝙ si maritus intret religionē pmittente vxore & profitetur, ꝙ uxor intelligitur vouere & uotū suū solēnizare solēnizante marito; quia uir & uxor sibi cōicant actiones. Adiiciebat Io. & cauta est adiectio, s.si mulier hoc sciret, & intelligeret hunc esse effectū suæ permissionis. Tunc n.post mortē viri cōtrahere non posset, nec cōtractū teneret. Cæterum si mulier simplex & iuris ignara hoc nō intelligeret, neq; sciret nec intenderet sic se ad ppetuā cōtinētiā obligare, q̄uis votū simplex qd intelligit emisisse pmittēdo maritū intrare, ppetuo dēat obseruare, & sic ēt post uiri obitū cōtinere, si tñ cōtraxit mrīū, tenet arg.ad p̄missa if. e.c.ueniēs.

SVMMARIVM.

1 *Coniugum alter infidelium si conuertitur ad fidem, vel unus ex coniugatis fidelium, in hæresim labitur, an eorum matrimonium dissoluatur.*

2 *Sacramentum fidei & baptismi primum est, eo fundamentum ac ianua omnium sacramentorum.*

Diffe-

3 *Differentia inter fornicationem carnalē & spiritualem.*

4 *Vnus ex duobus fidelibus coniugibus si labatur in hæresim, & demum ad fidem reuertitur, is qui ad fidem remansit, compellitur ei volenti cohabitare.*

5 *Diuortio facto apud quem filij remanere debeant.*

De Conuersione infidelium. Rub.

IN superiori rubrica tractatum est de conuersione coniugatorum ad religionem, hic autem tractatur de conuersione infidelium ad fidem. Est ergo videndum quid iuris sit si alter coniugatorum infideliū conuertatur ad fidem, & è conuerso, si vnus ex coniugatis fideliū
1 labatur in gentilitatis errorē. † Sic itaq; in hac materia distinguendū. Quia si matrimonium contrahatur inter duos fideles, matrimonium ratum est, idest in dissolubile nisi morte quo ad substantiam matrimonij. Nam etsi diuortium intercedat, non abolet cōfœderatio nuptialis. vt 32. q. 7. c. licitè & c. interueniente. Si ergo alter illorum labatur in hæresim, potest alter qui remansit in fide, agere ad diuortium propter fornicationē spiritualē, & tunc sententia necessaria est, quæ separet quo ad tori cohabitationē & mutuam seruitutem vinculo matrimo
2 nij perdurante. † Et est ratio, quia sacramentum fidei, quod semel admissum, nunquā amittitur & ratū efficit coniugij sacramentum, ut ipsum in coniugibus il lo durante perduret. ut inf. de diuor. ca. quanto, sacramentum. n. fidei & baptismi primū est & quasi fundamentū & ianua omniū sacramentorū. ut 32. distin. c. ad hoc. §. porro. in fi. inf. de presby. non bap. mi. c. veniens. vnde posito fundamēto, quod semel positum non amittitur, ut dictum est, & probatur in eadem decre. quanto. & de conse. dist. 4. c. ostenditur. superædificatio aliorum sacramentorū firma est. Sed si illud fundamentū nō sit positū, aliorū sacramentorū superædificatio ualida nō cōsistit Et in casu præmisso cū diuertitur, non habet locū illa consideratio, an velit lapsus cohabitare uel non. Vnde mirabiliter & enormiter errauit Vincen. in hoc quia ipse in glo. suis, quas scripsit super illa decre. supra ti. prox. c. mulier hæc. considerasse uidetur, ꝙ in hoc casu, quē præmisi, locū nō hēt in alio, ut iam dicā. Vbi verò matrimonium cōtrahitur inter duos infideles, & unus ad fidem conuertitur, monet apostolus fidelē ut cohabitet infideli. Idō autem monet, quia hoc pōt esse multorum occasio lucrandorum, ut fideles cōiuges in relinquendis infidelibus ꝑmissa licentia non utantur, ut 28. q. 1. c. iā nunc. sed si infidelis nolit cohabitare fideli, uel uelit sed cū blasphemia saluatoris, uel ut trahat fidelē ad mortale pactum, in his casibus sine iudicio & præter sñiam soluitur uinculum matrimonij. Contumelia enim creatoris soluit ius matrimonij, ut in illa decr. quāto. Ideo aūt soluitur, quia cū cōtractum fuit hoc mr̄imoniū, nō inuenit fidei firmitatē, super qua stabiliri possit coniugij sacr̄m. Et hæc eadē ratio est, quare in diuortiis superioris matrimonij requiratur sententia, nō aūt in hoc matrimonio dissoluendo. Item nota quòd in casu primo post diuortiū separatus altero uiuente nō cōtrahit, in secundo contrahit, & ideo fidelis ut hic licēter & libere faciat, testes adhibeat; cum in fide lis renuit cohabitare, vel cū cohabitans blasphemat, uel trahit ad mortale peccatū, ut de his uel eorū aliquo fidēs fiat.
3 Itē nota. dr̄iam inter fornicationē carnalē, & spiritualē, quia pp vnicā fornicationē carnalem pōt maritus diuertere ab uxore, vt 32. q. 1. c. dicit. & c. inconiugio. & inf. de diuor. c. gaudemus. in fi. Sed propter vnicā spiritualē non, nisi perseueretur in ea. vt 28 q. 1. c. nō solū. In alio aūt conuenientia est inter utranq. fornicationem. Sicut. n. maritus vxorē fornicantem carnaliter excludere à sua cohabitatione tenet, ut 32. q. 1. c. si quis uxorē. sic & fornicantem spiritualiter

liter si in hoc perseueret, vt 28.q.1.c. nō solum. Sed cum inter duos iudæos contrahitur matrimonium, & alter ad fidē conuertitur, quāuis is qui remansit in iudaismo habitare cōsentiat, & sine blasphemia vel contumelia creatoris, fidelis tñ ei cohabitare nō pōt, vt 28.q.1.ca. iudæi. Et est ratio, quia iudæi habent leges & prophetas & domestici sunt fidei nostræ. Et ideo timetur, ne iudæis Christianum subuertat. In summa notandum est, † q̄ si unus ex duobus fidelibus
4 coniugibus labatur in hæresim, & demū reuertatur ad fidem, is qui in fide remāsit, compellitur ei volenti cohabitare, nisi ante cōuersionē fuissent per sententiam separati, ut inf. de diuor. ca. de illa. hodie tñ vr̄ correcta illa distinctio. infra de diuor. c. quanto. in fi. vbi vr̄ q̄ indistincte
5 cohabitare cogatur. Diuortio † autem facto si quæratur apud quem filii debeāt remanere. Dicendum est, quòd f̄m vetera iura infantes vsq; ad triennium apud matrem sunt alendi; nam usque ad tempus illud magis indigent lacte, quā esca. Post triennium vero apud patrem vt C. de patria po. l. nec filium. eo saluo q̄ si iudex decerneret etiam tales apud matrem nutriēdos, ipse æstimabit an apud patrem vel apud matrem filii nutriant, vt C. de diuor. l. una. Sed iure authenticorum aliud consideratur, an pater dederit causam diuortio, vel mater; vt si pater, tunc filii alantur apud matrem expensis patris; si mr̄, filii nutriātur apud patrem expensis matris, ut in Auth ut lice. ma. & auiæ. § illud quoq; & signatur, C. de diuor. fac. & incipit. si præstiterit. & hoc idem consideratur inf. eo. ca. ex literis. Et alia duo, patria potestas, & fauor fidei Christianæ, vt ibi colligitur, & 28. q. 1. c. iudæi. Patre uero defuncto præses determinet, ubi pupilli debeant educari, vt C. ubi pu. debe. edu. l. 1. & 2.

SVMMARIVM.

1 *Votum quid sit.*
Votorum species quot sunt.
3 *Votum voluntarium subdistinguitur.*
4 *Votum simplex impedit matrimonium cōtrahendum, & dirimit iam contractum.*
Votum frangens an peccet; & supra nu. 3.
5 *Vouere quis possit.*
6 *Votum quod quis ante monachatum emisit, an possit per abbatem reuocari.*
7 *Vota omnia an possint redimi & commutari. & nu. 9.*
8 *Anima prætiosior est cunctis rebus.*
10 *Dispensare quis possit super voto.*
11 *A voto quot modis discedi possit.*
12 *Vouens an possit differre uotum exequi.*

De Voto & voti redemptione. Rub.

DICTVM est supra de transitu ad religionem. Sed quia postquam transitur ad religionem, uotum emittitur, vel prius emissum solennizatur. Iō subsequenter tractatur hic de uoto & uoti redemptione. Videamus igitur quid sit uotum. Quot sint species uotorum Qui uouere possunt. In quibus casibus, & qualiter possit redimi. Et qualiter possit a uoto discedi. Et an in uotis ualeat dispensari. Et per quem. Votum
1 † est alicu⁹ boni cū deliberatione Deo facta pollicitatio. Alicuius boni, ideo dixi; quia si de malo quis voueat, non obligatur, quia in malis p̄missis rescinde finem, in turpi uoto muta decretum, vt 22.q.4.c. in malis. Cum deliberatione ideo adieci, quia uotū quod & facilitate animi magis, q̄ ex arbitrio discretionis emittitur, non est usquequaque obligatorium, ut inf. e. c. veniēris, sup. de
2 reg. c. ad nr̄am. † Votorū duæ sunt spēs, necessitatis, & uoluntatis. Vota necessitatis sunt illa, quæ quis necessario in baptismo promittit, ut ab renunciare dyabolo, & pompis eius, tenere fidem, seruare decologum de cōse. di. 4. ca. prima. Vnde cum homo peccat post baptismū, dupliciter reus est; & quia peccat in eo qđ committit, & quia uotum præuaricatur; non tñ tāquam pro duob. mortalib. peccatis pœnitentia inducetur, sed tamquam pro una circunstantia trāsgressionis

nis grauato. Vota uoluntatis sunt illa, quæ quis uoluntariè emittit super his, ad quę ante uotum non tenetur, sed post votum sic, vt sunt uota contientiæ, abstinentiæ, peregrinationis, & similium. Et de his dicitur. vouete & reddite domino Deo uestro, vt primum ad consilium, secúdum ad imperium referatur, ut inf.e.c. magnæ. Et de utraque specie votorum dicit Aug. Sunt quædam, quæ etiam non uouentes debemus, quædam etiam quę nisi vouerimus, nō debemus; sed postquam ea Deo promittimus, necessario Deo reddere astringimur, ut 17 q. 1. c. 1. Et autem sunt in nostris officiis grauiora, quæ cum liceret nobis nō impendere, tamen causa dilectionis impendimus, ut 28. q. 1. c. Idolatria
3 † Votum voluntarium subdistinguitur; quia aliud simplex, aliud solenne. Simplex est omne illud, cui nulla solēnitas adhibetur. Solum autem continentię uotum solennizatur. Sed quot modis solennizatur votum, notaui supra de regul. §. sed quaré. Tu autem scias, q̀ quantum ad Deum non minus obligat simplex uotum, quàm solenne. Nam ex sui naturā eandem obseruantiam habet, utrūq; in perpetuum est seruandum, vtriusque fractio inducit mortale, utrunque prohibet contrarium actum Sed quia ecclesia considerat circunstantias, ut 40. dist. c. homo Christianus, & de pœ. di. 5 ca. 1. & solennitates uerborum attēdit, ut inf. qui cleri. vel vo c. rursus. 22. q 5. c. iuramētum huius Idcirco diuersum statum
4 in vtroque, vt simplex impediat matrimonium contrahendum, solenne dirimat iam contractum, ut in prædicta decreta. rursus 27. di. per totum. 27. q. 1. per totum. Item maiorem pœnam statuitur in fractione solennis, quam simplicis, ut 27. dist. c. si uir. & 27. q 1 c. uirginibus, & cap deuotum. Et ex hoc satis apparet grauius delinqui in fractione solennis, quam simplicis voti. Quis enim dubitet, sceleratius esse commissum, quod grauius vindicatur, vt 24 q. 1. c. non afferamus. Et hæc omnia quæ dico in uoto simplici & solenni, locum habent in promisso simplici & iuramento ut 22. q 5. ca. iuramenti Et est ratio quare magis peccatur in fractione solennis, quam simplicis; quia qui frāgit solenne, peccat in Deum, offendit constitutionē ecclesiæ, & homines conscios scandalizat, quod in simplici nō contingit
5 † Potest uouere quilibet, quia illud consilium. uouere & c. cōe est omnibus. qui enim uouet opera pietatis, spiritu dei ducitur, & ideo nō est sub lege; vbi enim spiritus Dei, ibi libertas, ut 19. q. 1. c. duæ. sup de reg. ca. licet. Excipiuntur quędam personæ, quæ sine cōsensu aliorum religionem uouere non possunt, ut epus sine licentia papæ, ut in d. c. licet. & inf. eo. ti. c. magnæ. Impubes sine patris uel tutoris auctoritate, ut 20. q. 1 cap. 1. & 2. Et seruus absq; domini voluntate, ut 17. q. 2. ca. si quis incognitus. Vxor sine licētia viri, ut sup. de cōuersione cōiugatorum per totum Sed nec monacho licet uouere sine licentia abbatis, ut 20. q. 4. c. monachis. Quod intelligo in voto abstinentiæ, p quod alij fratres scandalizarentur.
6 Sed nunquid † votum, quod quis ante monachatum amiserit, potest abbas reuocare? Videtur q̀ sic: at 33 q. 5. ca. noluit
7 † Omnia uota voluntatis redimi possunt, & commutari auctoritate superioris. ex cuius arbitrio dependebit considerare qualitatē personæ, & causam commutationis, ut ex hoc colligat, an recompensatio melior sit, & Deo magis accepta, ut inf. eo. cap. 1. Præter uotum continentiæ, in quo dispensari non potest, ut inf. de statu reg. c ad monasterium. in fi. Quod ideo contingit, quia vix posset aliquid inueniri, in quo deberet castitas commutari ar 32. q 1 c. nuptiæ. 33. q 5 cap. tunc salubriter. Et castitas sola est, quæ potest cum fiducia Dei animas præsentare. ut in Auth de leno § sanctissimus, colla. 2. Nullam autem cōmutationem
8 potest homo dare pro anima sua. † cum anima sit præciosior omnibus rebus, vt 24. q. 3. c. si habes. Ideo autem dixi uota

 uoluntatis

voluntatis commutari non possũt, quæ in baptismo promittũtur. Hoc enim esset dispensare contra Deũ, uel contra fidẽ, quod non licet, ut 25.q.1.c. sunt quidã 15.dist.c.sicut. 11.q.3.ca. qui resistit.

9 † Sed uota voluntatis, ut dictum est, commutari pñt, quia in ueteri lege, in qua non minus obligat præceptũ domini, q̃ hodie uotum obliget in ecclesia, primogenita q̃ domino mandabantur offerri, quædã domino redebãtur ut primogenita leuitarum, quædam redimebantur ut aliarũ tribuũ, quædã cõmutabantur in aliud, sicut primogenitũ asini, quod cõmutabatur pro oue, vt inf.e.c.1.& c.ma-

10 gnæ. † Sed nunquid quilibet prælatus potest præstare auctoritatem cõmutationi uoti? Dicunt quidam, q̄ nullus, nisi is cui permittitur hoc à papa specialiter, ut inf.e.ti.c.ex multa. Credo tamen, q̄ cuilibet episcopo permissa sit commutatio uoti, ut inf.eo.c.1. Et quod dicit illa decre. ex multa. speciale est in voto ultramarino, quod statutum est ob fauorem subsidii terræ sanctæ. Sed is, cui uoti illius fuerit dispensatio specialiter delegata, in commutatione uoti illius habet attendere ea, quæ continentur inf.eo.c.quod super his.&c. ex mul-

11 ta. † Potest a uoto discedi quatuor modis. Primò si auctoritate superioris fuerit commutatum uel dilatũ, ut inf.e.c.1. & c.nõ est. Secũdo, cum uouẽs uotũ suũ, quod in temporali obsequio cõsistit, in perpetuam religionis obseruãtiam propria auctoritate commutat, vt inf.eo.ti. c.scripturæ. Et sic potest intelligi quod sup.de iurein.c. peruenit. Si tamen quis votum temporale perficeret, & demum ad religionem migraret, tutius uideretur, argu.inf.de spon.c.commissum. Tertio, propter defectum conditionis, ut supra de iureiu.c. peruenit.il.2. Secus si absolutè quis uoueat, nulla.n.conditione rũpenda sunt quæ sine ulla conditione uouent, ut 32.q ult.c.ult. Quartò propter defectum causæ, propter q̃ uouet, ut inf. e.ti.c.magnæ, in fine. Secus tamen est in uoto religionis, quod ex falsa causa nõ vitiat. sup.de conuersi. coniuga.c.ex parte. Et quod dixi a uoto conditionali posse recedi, intelligo siue conditio sit specialis, & exp̃ssa, ut inf. de condi. appo.c. uerũ.c.de illis, & c.super eo. & sup.de restitut.spolia.c.olim causam. siue sit tacita, sed talis quæ ex sui natura insit voto, vt si potero, si uixero, si deus uoluerit, nisi deus aliter reuelauerit, ut probantur hæc 16.q.1.c.in parochia 22.q. 2.c.Beatus.27.q.1.cap. Beata Maria. In

12 summa † notandum est, q̄ si uouens impediatur exequi uotum in potentia facti, expectandus est donec cesset impedimentum, ut inf.eo.ti.c. quòd super his, ff.de uaca.mune.l.ultima, inf.de senten. excommu.c.de cætero. Nec interim habendus est uoti transgressor. argu.ff. qui satis.c.l.ul. voti obligatione in sui robore perdurante, quia difficultatis causa ad incõmodũ promissionis, nõ ad impedimentum stipulationis, pertinet, ut ff. de uer.obl.l.continuus, §.est autem.

SVMMARIVM.

1 *Monachi & canonici regulares qualiter debeant vivere.*
2 *Monachi an possint præfici ecclesiis parochialibus.*
3 *Monachi transeuntes ad prælaturas seculares a quibus absoluantur, & nume.4.*
4 *Monachus, cui commissa est cura ecclesiæ secularis, an absoluatur ab obedientia abbatis.*
5 *Monachi in quo conueniant cum canonicis regularibus, & in quo differant.*
6 *Monachorũ visitatio qualiter fieri dẽat.*
7 *Priores per electionem canonicam instituti, an possint remoueri.*
8 *Episcopus de eo, quod monachis refertur, nihil potest vendicare.*

De Statu monachorum & canonicorum regularium. Rub.

DICTVM est supra de conuersione ad religionem. Sed quia qui conuertuntur, frequẽtius monachi fiũt, nel

uel canonici regulares. Ideo subijciuntur tractatus de statu monachorũ & canonicorum regulariũ. Videndũ † est igi-
1 tur, qualem vitã debeant ducere monachi & canonici regulares. Item in quo conueniant, & in quo differãt monachi & canonici regulares. Qualem habitum gerere debeant. Et quę sunt necessaria ad vitam regularem obseruandam. De vita quorundã monachorũ & habitu tractatur. inf. e. c. ad monasterium. Sed quia circa hoc diuersæ inueniuntur obseruãtia, & statuta, magis hoc per institutiones eorum instruitur q̃. per iura. Vt tñ sciamus q̃ monachi peculium habere non possunt, nisi ab abbate fuerit pro iniũcta administratione permissũ. ut inf. eod. ca. 2. in prin. & §. quia uero. Nam & in regula Beati Benedicti p̃cipitur prouideri, per quorũ manus negocia monasterij procurẽtur, vt inf. ne cleric. vel mona. c. 1. singuli per villas & oppida non ponantur, vt inf. e. c. 2. inf. de cap. mone. ca. ulti. & pe. † An autem in ecclesiis pa-
2 rochialibus possint p̃fici, & eis animarũ cura committi, dubitari solet. Dicunt enim q̃ olim ex dispensatione poterat 55. dist. c. priscis. Hodie de iure communi põt, ut 16. q. 1. c. in parochia. ca. cum pro utilitate. c. doctos & c. si monachus. Tertij dicunt, q̃ nec hodie possunt præfici secularibus & parochialibus ecclesijs sine dispensatione, ut inf. de c. mo. c. 1. Sed in hoc dici potest, q̃ olim non poterant præfici nisi ex necessitate; ut in prædicto. c. priscis; hodie uero possunt et vtilitatis causa, ut in prælle. ca. cum pro utilitate. Et hoc locum habet in ecclesijs, in quibus plures monachi esse possunt. Secus si ecclesia talis sit, in qua monachũ oporteat solũ esse, ut inf. eod. c. 2. in princ. & inf. eo. c. quod Dei timorem. Puto autem q̃ episcopi monachos possunt præficere secularibus ecclesijs cum abbatum consensu, vt 63. dist. ca. 1. Et hoc uerũ est in ecclesijs, quæ non spectant ad monachos pleno iure, ut sup. de sup. negli. præla. c. sicut. sup. de preben. c. de monachis, & inf. de priuile. c. cum & plãtare. § in ecclesijs 16. q. 1. ca. sane. & ca. statuendũ. In his aũt quæ ad eos pertinent pleno iure, sufficit abbatis cõsensus, ut 16. q. 1. ca. visis & si sic fuerint instituti, põt p̃dicare, baptizare, missam ac populum celebrare, & cætera officia sacerdotalia ministrare, ut 16. q. 1. ca. adijcimus illud. §. ecce. in hoc cap. cum omnibus sequentibus. ec. usq; ad § his omnibus. Aliter non hñt huius officia. vt 16. q. 1. per totum usq; ad prædictũ
3 §. ecce in hoc cap. † Et sciendum, q̃ cum monachi ad prælaturas transeunt seculares, absoluuntur a quibusdam obseruantijs, ut a ieiunio, silentio, & vigilijs. Et est ratio, quia ut dicit canon, nemo potest ecclesiasticis obsequijs deseruire, & in monastica regula ordinatè persistere, ut districtionẽ monasterij teneat, qui quotidie in monasterio ecclesiastico cogit permanere, ut 16. q. 1. c. nemo. In alijs aũt nõ absoluitur, ut habitu obseruando continentiam, & de proprio
4 non habendo. † Sed nunquid absoluitur ab obedientia abbatis. In hoc distingue. Quia, aut trãsfertur ad ecclesiã epalem, aut ad aliã minorem; si ad epalem, omnino absoluitur a iurisditione & obedietia abbatis, ut 18. q. 1. c. 1. si ad aliam minorẽ, subdistingue; aut illa ecclesiã est subiecta abbati suo, aut non. si est subiecta abbati suo quo ad temporalia, tunc eximitur ab obedientia illius quo ad spiritualia, ut 16. q. 2. c. sane. inf. de. c. mona. cap. 1. si uero ecclesia sit subiecta abbati suo in spiritualibus & temporalibus, tũc tñ status remanet subiectus abbati in omnibus, & seruabit oĩa sicuti prius p̃ter tria, ieiunia, silentiũ, & vigilias, q̃ in ecclesia seculari seruari nõ possunt, vt superius dictũ est. si aũt ecclesia in nullo sit abbati subiecta, tunc monachus translatus in nullo tenet abbati, ut 16. q. 1. c. in parochia nec ecclesiã suam reget s̃m officiũ monachale; qa ad quãcunq; ecclesiam veneris, illius consuetudinẽ seruabis, ut 12 di. c. illa. 41. dis. ca. quisquis. sed nunquid ab esu carnium eximitur à regula monachali? Videtur

q non; quia canon causam infirmitatis tantum excipit in monacho. de conse. dist. 5 c. carnem. satis tñ dici posset, q sic ne aliis, cũ quibus viuit, hoc scandalũ inducatur. vt 41. distinct. ca. quisquis. sed ubi aliis non est scandalum, uel ubi monachus commonachum hẽt, cũ quo viuit, ut inf. e. ti. c. quod Dei timorẽ, seruabit regulam quo ad esum. † Monachi
5 & canonici regulares conueniunt inter se in his quæ sunt substantialia religionis, vt in abdicatione proprietatis, obedientia, & continentia, ut inf. eod. tit. ca. cum ad monasterium, in fin. 12. q. 1. ca. non dicatis, ut inf. eo. ca. super quodam. Et secundum hoc dicit Nicolaus Papa. Non enim putamus, quod absit, religiosos canonicos a sanctorum monachorũ cõsortio seiunctos, vt 20. q 3. c. præsens in fi. & inf. eo. titu. c. quod Dei timorem. Item sicut isti, sic nec illi claustrum exire debent, ut inf. ne cle. vel mona. c. non magnopere & c. super specula. Item ut communiter dormiant & vescantur, ut sup. de vita & hone. cleri. c. qm̃ 32. dist. c. præter hæc de conse. distinct. 5. cap. in omnibus. 12. q. 2. c. necessario. Item & in alio, ut inf. eo. ca. in singula. Differunt autem in quibusdam; quia quod statutum est de monachis ut singuli per uillas oppida non ponanẽ, ut inf. c. 2. de canonicis regularibus specialiter non cauetur. Item quo ad habitum, & quo ad esum regulæ seruiunt laxiori, ut inf. e. c. quod Dei timorem. † Ad obseruan-
6 tiam regularem necessarium est, ut in singulis regnis siue prouinciis fiat de triennio in triẽnium commune capitulum. Abbatũ atq; priorũ, abbates proprios non habentiũ, qui non consueuerunt capitulum tale exercere, in quo diligẽs habeatur tractatus de reformatione ordinis, & obseruãtia regulari; & hi, q capitulo psunt, corrigãt & reforment quæ correctionis & reformationis officio nouerint indigere, ut inf. eo. tit. ca. in singulis. Item ut in correctionibus & reformationibus & disciplinis regularib. non appellantur, ut sup. de appella. c. ad nostrã, & c. repræhensibilis inf. ne cleri. vel mona. c. relatũ, sup. de appell. c. cum speciali. Quod intelligo, cum modus correctionis qualitatẽ peccati nõ excedat, vt 23. q. 3. c. qui peccant. in fi. Nã nimiæ asperitatis increpatio nec correctionem recipit, nec salutem, vt 45. di. c. cum beatus. Itẽ ut mittantur uisitatores per puincias, qui de statu monasteriorum & obseruantijs regularibus diligenter inquirant, & tam in spiritualib. quã in temporalib. corrigant & reforment quę uiderint corrigẽda, monachos corrigi faciant per abbates, nihilominus & ipsi corrigẽt quos cõtumaces inueniunt & rebelles. Quod si abbates in hoc fuerint negligẽtes, pclamẽtur & puniãtur in capitulo gñali. Si verò uisitatores aliquem abbatẽ dignũ inuenerint amotione, denuncient episcopo loci. Quòd si episcopus implere neglexerit, uisitatores uel præsidentes capitulo gñali, hoc referant apostolicæ Sedi. Si uero abbas amouendus fuerit exẽptus, põt suspendi ab administratione p visitatores vel presidentes in cap. generali, amotione illius summo pontifici reseruata, ut infra eo. c. ea quę. Et hoc locum habet in monasteriis monialium, quo ad articulos corrigendi, reformandi, suspendendi &
7 amouendi, vt inf. eo. d. c. ea quæ in fi. † In summa notãdum est, q si priores aliqui per electionẽ canonicã fuerit instituti, siue causa, & sine iuris ordine remoueri nõ pñt, vt inf. eo. c. 2 §. priores, & accedũt ad hoc. 56. di. c. satis peruersum. 16. q. vl. c. inuẽtũ. 15. q. 5. c 2. sup. de iud. c. 1. Alij aũt priores, qui non sic eliguntur, sed eos abbates instituũt, & sicut uolũt, de facili remouẽtur, vt inf de sim. o. ca p tuas, in fi In primis cõfirmari pñt priores, ut sup. de pbẽ. In posteriorib. uõ, ut inf. e. ti. c. cũ ad monasteriũ, §. in refectorio, ĩ fi. sup. de cõfir. uti. vel inuti. c. ad no-
8 strã & c. porrectũ. † Itẽ notandum, q de oblationibus quotidianis, de his quæ cõferũtur in uita cõferentium ecclesia cathedralis non habebit aliquam portionẽ, ut inf. e. c. 1. & 16. q. 1. c. cũ pro utilitate. Cæ-

te. Cæterũ si mortis vel sepulturæ causa aliquid monasterio cõferatur maior ecclesia habebit portionẽ canonicã. vt sup. de sepul. c. de his. c. relatũ, & sup. de test. c. requisiti. Itẽ nec cathedrati cũ soluũt monachi, vt 10. q. 3. c. inter. cætera: nisi hoc a fundatione ecclesię cõuenisset vt 18. q. 2. ca. Eleutherius. Et quo ad hæc monasteria dñr nõ subesse legi diœcesanę & 18. q. 2. c. q̃ sit sup. de offi ord. c. dilectus. Capellę tñ monachorũ subsũt, sup. de offi. ord. c. cõquerente. sup. de præb. c. de monachis. Nec obst. c. non ille. 10. q. 3. c. inter cętera, vbi dicĩ monaster orũ basilicis ab hac solutio.is expressione seiunctis. Illud. n. sic exponitur, basilicis, monasteriorum, idest basilicæ quæ sunt monasteria. Et hæc vera sunt, nisi monasteria cum capellis libertati donentur; tũc. n. ea lege qua monasteria, & capellæ cẽsentur. vt inf. de priui. c. qm̃ & c. cũ cappella. & arg. 16. q. 2. c. visis, & de hac materia no. sup. de offi. or. §. quę autem.

SVMMARIVM.

1 *Religiosæ domus quæ dicantur.*
Oratorium quid sit, & an oratoria dicãtur loca religiosa.
2 *Domus religiosæ qua auctoritate cõstrui debeant, & cui subsint.*
3 *Domus religiosæ ad vsus seculares reduci non possunt.*
4 *Abbas an possit p̃iudicare monasterio.*
5 *Monasterium si alteri monasterio vniatur epõ ignorante, cui valeat vnio.*
6 *Religiosis licitum est ad arctiorem se trãsferre religionem petita licentia quãuis non obtenta.*
7 *Ecclesia vnia tribus modis vnĩt alteri.*
8 *Ecclesiarum vnio ex quibus causis fieri possit.*

De Religiosis domibus. Rubr.

TRACTATVM est supra de cõuersione & statu religiosorum, hic subjciĩ tractatus de domibus eorundem. Et ideo ponitur hic rub. de religiosis domibus, vt episcopis sint subiectæ. Videndum est igitur, Quæ dicantur religiosæ domus. Cuius auctoritate sint construendę Cui subiectę sunt, & in quibus. An ad seculares vsus conuerti valeant. Quæ religio sit assumenda, postquã domus fuerit cõstituta.

1 † Religiosę domus dicuntur monasteria, tẽpla hospitalia, & alia loca similia, ad pios & religiosos vsus deputata, quocunq; nomine censeãtur, ut inf. eo. ca. de xenodochijs. &, C. de episco. & cleri. ca. orphanotrophos. & l. omnia. Oratoria etiã, quæ aliqui ex deuotione in proprijs domibus auctoritate episcopi constituerint, loca religiosa sunt. ut 42. di. oratoriũ. 19. q. 2. c. quidã, de conse. di. 1 ca. unicuiq; & ca. clericos. & c. si quis. Oratorium autem idem est; qđ ecclesia seu capella. ut inf. de eccle. ædifi. ca. ult.

2 † Construendæ sunt domus religiosæ auctoritate episcopali ut. 16. q. 1. cap. quicunq; cum sollennitate illa quæ fieri dc cõcess. di. 1. c. nemo, in Auth. de eccl. titu §. si quis autem noluerit colla. 9. Subsunt aũt tem ecclesiæ, q̃ domus religiosę illi episcopo in cuius diœcesi consurgunt. ut 16. q. 7 ca basilicæ. & 18. q. 2. c. monasteria. & inf. eod. ca. de xenodochijs. nisi priuilegio sint munitæ, ut inf. eod. c. constitutus, uel præscriptione ut sup. de p̃script. ca audito. Subsunt autem inquã duabus legibus, lege diœcesana & iurisdictionis, ut dixi supra de offi or. § quæ autem. sed utranq; legem diœcesanam & iurisdictionis episcopus remittere potest. ut inf. eo. c. constitutus. & inf de censi. c. cũ uenerabilis, in fin. & 16. q. 2. ca uisis. Licet uideatur ꝙ iurisdictionem remittere non possit; quia sicut subiectus seipsum eximere à iurisdictione prælati non põt, ut supra de foro cõpe. c. si diligẽti. 11. q 3. c si clericũ cuiuslibet, & c. clericum nullũ. sic nec ꝑlatus põt à se excutere iurisdictionem ordinariã, quã hẽt in subiectis, ar. ff de of. præ. l. legatus. Verius est tñ quod prius dixi. Nam episcopus põt dare decimas extra ecclesiam baptismalem. ut. 16 q. 1. c. statuimus. potest vni ecclesiæ detrahere, &

dare alteri, ut inf. de exce. prę c. sicut uni
re 12.q.2.c.bonæ. dummodo cum con-
sensu sui capituli, ut sup. de don. c. pasto
3 ralis. † Domus religiosæ ad usus secula
res reduci non possunt, ut inf. e. ti. ca. in
ter quattuor. Et est hoc generale in om-
nib. cõsecratis, vel Deo dedicatis, ut 19.
q.2.c.q̃ semel, sup. de re. permu. c. manci
pia. de cõse. d.1.c. ligna, & c. vasa. & ff. de
rel. & sumpt. fune. l. si quis sepultura. Vn
de si monasterium aliquod fuerit defor
matum per monachos eiusdem ordinis
si põt fieri reformetur, alioquin per mo
nachos alterius ordinis, ut if. ne cle. vel
mona. c. relatum. nõ autem per clericos
seculares, ut infra eod. titu. ca. per quat-
tuor. & accedit ad hoc 18.q.2.ca. perue-
nit dudum, & supra ti. proximo. c. vl. §.
vl. postquam autẽ domus aliqua fuerit
constructa, assumẽda est religio una de
approbatis, ut inf. e. tit. c. ne nimia noua
enim sine licẽtia dñi Papę assumi nõ pos
set, sicut nec nouum institui collegium
4 sine principe. vt ff. de coll. l. 3. † In sum
ma notandum est, q̃ si abbas uel prior
alicuius monasterii pręter assensum fra
trum obedientiam promittat episcopo
loci, si monasterium sit exẽptum vel le-
gitima pscriptione munitum, nõ pręiu
dicatur eidem, ut inf. eo. c. cum dilectus
5 filius † Item quid si monasteriũ aliquod
alteri monasterio uniať episcopo igno-
rãte, nunquid unio valet? Videtur q̃ sic,
maximè si uniatur monasterio regulæ
6 arctioris. † Nã licitũ est cuiuslibet ad ar
ctiorẽ transire religionem petita licẽtia
& si non est obtẽta vt sup. de reg. c. licet,
& c. sane. Item per unionem huiusmodi
non eximitur monasteriũ a iurisdictio-
ne diœcesani episcopi, ut infra eod. titu.
c. quia monasterium, vnde episcopus tã
tũ debebit habere quod alteri prodest,
& sibi nociturnum non est, ut ff. de aqua
pluuia arcẽda l. in summa, § itẽ uarijs.
Sed cõtra hæc sic allegať, ad ipsum spe-
ctat unire ecclesias infra de excessi. prę-
lato. c. sicut unire prudentię n. ipsius cõ
mittitur qualiter ecclesię suę diœcesis
consulere debeant, vt 70. dist. c. sancto-
rum. Item per unionem præiudiciũ fit
episcopo, quia monasterium qđ unitur
gaudebit priuilegiis & immunitatibus
illius cui unitur, quod. n. alteri aggrega
tur, eius debet imitari naturam, ut inf.
de statu regul. c. recolẽtes, C de rei uxo.
actio. l. una, C. comm. de leg. l. 1. Puto si
ne cõsensu episcopi hoc fieri non decere,
& intelligo q̃ in cã, cum dilecti sup. de
his quæ ui met. ve causa fiunt, habitus
7 fuit consensu episcopi. † Tribus autem
modis unũ monasterium uel una eccle-
sia unitur alteri, uno mõ fit, ut cum una
alteri subiicitur. Et tũc subiecta uniet
secundum obseruantias eius, cui subii-
citur, & priuilegiis eius utetur, ut in pręal
legata decre. recolentes, circa fi. & ibi
necessarius est episcopi cõsensus, ut præ
dixi. & secundũ hoc dicitur una ecclesia
depẽdere ab altera, ut sup. de ęta. & qua.
in or. præfi. c. eam te. Secundo mõ fit, ut
cũ duæ ecclesiæ uniũtur ita ut neutra so
biciatur alteri, nec est scire quæ sit illa
quæ unitur, quæ sit illa cui uniať altera.
sed ambæ ecclesiæ sic conueniunt, ut ca
nonici unius vel monachi sint canonici
vel monachi alterius, & sint oĩa cõmu-
nia, & tũc erũt quasi una ecclesia, & quã
si unum collegium, & uiuẽt secundũ me
liores obseruantias & consuetudines, q̃
hactenus in utraq; uigebant, & respon-
debunt epis diuersarum diœcesum, uel
eiusdẽ, sicut prius, ut illi qui uiuũt in il-
lo loco rñdeãt in suo diœcesano in his,
in quibus debẽt, & isti qui uiuũt in isto,
rñdeant suo, si diuersos habeant diœce-
sanos, ut unio non noceant diœcesanis,
ut infra eod. ti. c. quia monasterium. Ter
tio modo fit unio duarum ecclesiarũ, ut
duę remaneant, & possessiones diuisæ
sint, sicut prius & collegia duo, sed in hoc
tñmodo unum habeat prælatum, qui
præsit utrique. Sic & Imperator duas di-
gnitates cõiũgit in unũ, ut in Auth. ut iu
dices sine quoquo suffr. § illud. col. 2.
De iure autem episcopi, erit quod dixi
8 in modo secundo. † Quattuor autem
sunt causę, ꝓpter quas unio ecclesiarũ
fieri põt. Propter temporis qualitatẽ m

scu

seu turbationem vt 21.q.1. & temporis qualitas. Item duarum ecclesiarum vicinitas vt ibidem Item ecclesiæ paupertas. vt 16.q.3.c.vnio. circa fi. Item a clericis vel monachis desolatio, vel destitutio. vt inf. eo. c. quia monasterium.

S V M M A R I V M.

1 *Monachi et alij religiosi quid iuris habeant in capellis monachorum.*
2 *Intellectus ad c. tributum. 23.q.8.*
3 *Religiosi si acquirunt capellas ex donatione episcopi, quod ius in illis habeant, & num. 4.*
4 *Actio de subiectione capellæ, an contra ipsam vel possidentem competat.*

De Capellis Monachorum. Rub.

IN superiorib. rubricis tractatum est de monachis religiosis, hic tractatur de eorum locis & capellis. & ideo subijcitur hic rubr. de locis, vel capellis monachorum, seu aliorum religiosorum,
1 † Est igitur videndum quid iuris hēant monachi, & alij religiosi in suis capellis. Et in hoc distinguendum est; quia, aut monachi ius hñt in capella ex fundatione, aut ex donatione laici. Si monachi capellam in proprio solo expēsis proprijs fundauerint. hñt in ea omnia tpalia & episcopus omnia spiritualia. Et hoc est quod alibi dicitur, sacerdotes de populi quidam cura episcopis reddant rationē. abbati vero ꝓ reb. tpalib. ad monasterium pertinentib. debitā subiectionem exhibeant, & sic sua cuique iura seruentur. vt 16 q.2.c. sanc. & c. statuendum. inf de priui. c. cum & plantare. .in ecclesijs inf eo. c. 1. sup. de pben. c. in lateran. & c. de monachis. Habent
2 & nihilominus ius pñtādi. vt sup. de sup plen. neg. c. licut. † Et per hoc notare potes, ꝙ cū collegiū regularium, & idem in secularibus puto, fundat aliquam ecclesiā, pinguius ius habet ex fundatione ꝗ laicus, qui & si ius habeat pñtandi, vt inf. tit. prox. in possessionib. tñ ecclesiæ. quas etiam ipse confert, nullam retinet ptātem. vt 10 q.1.c. nouerint. pñt tñ laico patrono statui aliqui prouentus in ecclesia percipiendi. vt inf. ti. prox. ca. præterea. Et sic intelligo. 23.q.8.c. tributum, quod intelligo ante consecrationē ecclesiæ. ar. C. de dona. quæ sub modo l. perfecta. & 16 q. vlt. c. filijs. possunt aūt ante consecrationem, vel post possessiones aliquæ beneficij vice concedi, & maximè patrono, ut 16. qō. 6. c. illud. & 16. q. 1. c. possessiones. Si vero ex donatione episcopi monachi ius habeant, vt in
3 capella, tunc si certo † modo donauit eis episcopus ius illud habebunt, quod expressum est. ar. ff. de pac l. in traditionibus. Si vero episcopus contulit pleno iure, tunc monachi habebunt tpalia, & spiritualia, & institutiones, vt 16 q.2. c visis. Quod si episcopus simpliciter donet, tunc illam portionem contulisse videtur, quam episcopus tpaliter in eandem percipere consueuit, forte aliquid tempore dedicationis impositum. Sed si episcopus nihil tale percipiebat in ipsa, tunc donasse videtur omne id quod spirituali iure percipiebat in ea. ut tertiam, uel quartā de obligationibus uiuorum, & mortuorum, præter cathedraticum. Vt autem hæc donatio sit legitima, consensus est capituli requirendus. vt inf. de dona c pastoralis. Vbi uero ex donatione laici ius sibi vendicant, religiosi in ecclesia, tunc tm̄ modo ius obtinent patronatus, ut inf. eo. c. cum seculū. & si quid aliud percipiebat laicus tēporaliter in eadem, ut superius dictum est. non. n. potuit laicus plus iuris in ecclesia conferre laico, quā sibi competeret. ut inf. de dote post diuor. res. c. nup. 1. q. 1. & 1. q. 7. c. Daibertū. ff. de reg. iur. l. nemo plus. & ff. de contrahen. empt. & vend. l. alienatio Quamuis casualiter & specialiter hoc generale fallat, ut su. de ele. c. suffraganeis. ff. de vsufruc. l. quod nostrū. ff. de acq. re. do. in l. nō est nouū,
4 & ff. de acq. pos. l. interdum. † Sed quid si in ecclesia male a laico detenta ex donatione

natione ipsius in vsus transierit monachorum, epo loci præbente consensum Constabit hęc donatio perpetua firmiter subnixa vt. 16.q. 1.ca.vlt. vt si laicus erat patronus ius patronatus trāseat in eosdem, & nihilominus quod temporaliter eps abtinebat. si verò laicus patronus non erat, saltē ius episcopi transit sup. de don. pasto.inf.de iure patro c.illud. Et hæc omnia locū hn̄t in monasterijs quæ non sunt exēpta cum suis capellis alioquin diœcesanus nihil iuris hēt ī capellis, sicut nec in monasterijs ex q̄b. capellę dependent vt no.sup.de sta.mona.in fi. † In summa notandum est, ꝙ si
5 agatur de subiectione capellæ, non est agendum contra ipsam sed contra superiorem qui est in possessione, uel quasi subiectionis ipsius, ut sup tit prox. c.cū venerabilis.sup.de ele. c.querelam. 16. q.3. c.inter memorator. sup.de rescr. c. ex parte.ff.de lib.exhi.l.ul. ff.de ser.l.ul. & ff.si ser.uen.l.is cuius, & nihilominus agi pōt contra rectorem capellę,ut sup. de appell c.ad audientiam,supra ut lite non contesta. c.quoniam. 12.q.2.c.quicunque. & in prædicta decre. ex parte.

SVMMARIVM.

1 *Ius patronatus quid sit,et ex quib. proueniat.*
2 *Patrono quæ competant.*
3 *Institui non debent sine præsentatione in ecclesia quæ patronum habet.*
4 *Patronus qui præsentauit vnum,an possit variare & alterum præsentare.*
5 *Clericus plus peccare dicitū, quàm laicus in eodem genere delicti.*
6 *Intellectus ad c.cum Bertoldus.de re iud. & c.decreuimus.16.q.7.*
7 *Ius patronatus qualiter in aliū trāsferatū*
8 *Ius patronatus an transferatur in aliū sine auctoritate.*
9 *Plures quando sunt patroni,& in præsentatione episcopi discordant,quid sit agēdū.*
10 *Episcopus qd agere debeat, quando inter præsentatores est contentio quis eorū sit patronus.*
11 *Ius patronatus an sit apud quemlibet hæredem insolidum quo ad omnes effectus, & quomodo intelligatur.et nu.12.*
12 *Ius patronatus ex gratia cadit in laico.*
13 *Eiscopus in aliena diœcesi ecclesiam ædificans potest quemcunque clericum præsentare.*
14 *Differentia vtrū ius patronatus spectat ad clericū iure ecclesiæ, vel patrimonij ratione.*
15 *Vnus si construit ecclesiam, & ei plures succedunt hæredes: omnes sunt patroni.*
16 *Plures si ecclesiam construant vel dotent an omnes habeant vnū ius,an pro beneficij portione.*
17 *Clericus habens ius patronatus.nunquid possit seipsum præsentare.*
18 *Excluditur ab officio procurationis qui se ingerit.*
19 *Patronus potest eligere filium.*
20 *Patronus donando,tradendo, & cōcedendo ecclesiā,vel instituendo in ea,quo ad ecclesiam nihil agit.*

De Iure Patronatus. Rubrica.

Egimus supra de iure patronatus in specie, s. quid cōpetit monachis in alijs religiosis. Nunc cōiter & generaliter de iure patronatus agamus, unde subijcitur hic rubr. de iure patronatus. Videamus igitur quid sit ius patronat. Ex quibus proueniat. Quæ competunt patrono. An sine præsentatione valeat institutio. Qualiter ius patronatus in alium transferatur. Itē quid si plures sint patroni,& discordant in pn̄tando. Item infra quod tempus patronus debeat p̄sentare. † Ius patronatus est auctoritas,
1 seu potestas prouenieus ex beneficijs ante consecrationem ecclesiæ collatis. Patronatus autem ius prouenit ex fundatione,dotatione, soli collatione 16.q.7. c.filius. & c.quicunq;. 18.q.2. c.abbatē. Et hoc vno ver.continentur. Patronum
2 faciunt dos,ædificatio,fundus. †Competit patrono aliquid honoris, aliquid oneris, aliquid vtilitatis. Aliquid hono-

ris, vt si ecclesia nõ fuerit collegiata, prę
sentet. vt inf. fere per totum, si fuerit col
legiata, tunc non electioni faciendæ, sed
iam factæ honestius patroni postulatu-
rus assensus, nisi ex speciali concessione
obtineat, vt partes suas interponere de-
beat electioni tractandæ, vt inf. eo. c. no
bis. Itẽ habet aliquid honoris, quia pri-
mus in processione incedit. vt 16. q. 7. c.
piæ mentis. & c. Frigentius. Habet aliq̃d
oneris, quia tenetur defendere ecclesiã
ab oĩb. oppressionib. vt 16. qõ. 7. c filijs.
Hẽt aliq̃d vtilitatis, q̃a si vergat ad ino-
piã, alendus est de bonis ecclesiæ. vt 16.
q. 7. c. filius. & c. quicũq;. Et notanẽ duo-
bus versib. Patrono dẽtur honor, onus,
vtilitasq. Præsentet, p̃sit, defendat, ala-
tur egenus. Põt etiam patronus præter
egestatem aliquos reditus hr̃e modera-
tos ab ecclesia, cuius patronus existit, vt
hic notaui supra tit. prox circa prin. Si-
3 ne † præsentatione institui non debent
in ea ecclesia quæ patronum habet; & si
spretis patronis hoc factum fuerit, sm
rigorem iuris est institutio irritanda, vt
inf. eo. c. illud. in fi. uel irrita nuncianda.
& ad instituentis verecundiam institu-
tus amouendus est, & alius quem patro-
nus condignum elegerit, ordinandus. vt
4 16. q. 7. c. decreuimus. † Sed si laicus rep-
sentet vnum, & postea variet alium prę
sentando, vr̃ à primo discedere posterio
rem præsentando. vt ff. de procurat. l. si
cum. § vlt. & sup. de procur. c. non iniu-
stè. & tunc videtur arbitrio episcopi re-
linquendum, quis eorum alteri præfe-
ratur, vt inf. e. c. cum autem aduocatus.
vt in casu isto sit locus gratificationi, si-
cut aliás. ff. de reli. & sump. fu. l. vlt. ff. de
donat. l. Stichum. §. si decem. ff. de pecu-
lio. l. summa. ff. deposit. l. ei apud quem.
§. 1 ff. loca & condu. l. in naue Saupheli,
in fi. Licet sit arg contra, ꝙ non sit locus
gratificationi. ff. quæ in fraudem cred. l.
pupillus. Admittitur hæc variatio pa-
troni laici duplici ratione. Vna, quia in
casu isto locus est pœnitentiæ, sicut &
alias 2. q. 3. c. si quis iratus. & c. si quẽ pę
nituerit & q. 6. c. ei qui. §. si vero. & cap. si
quis libellos. Alia rõne, quia p̃ntato ex
p̃ntatione non acquiritur ius in re, vn-
de alio p̃ntato & instituto potior est con
ditio possessoris. quoniam antequam
p̃ntatio per diœcesanum ep̃m approbe-
tũr, ratum non est quod a patrono fuerit
inchoatum, vt infra eodem c. quod autẽ
consulis. Et propterea sicut dixi, supe-
rior variantem admittit, quia nonnun-
quam prætor variationem admittit, &
consilium mutantis non aspernatur. vt
ff. de col. l. nonnunquam. Quamuis alter
inconstantia arguatur, vt ff. de proc. l. in
causæ. Variatio autem non admittitur
in persona ecclesiastica variante, vt in
prædicta decre. cum autem aduocatus,
in fi. Et est ratio, quia quædam res pro-
hibentur in clericis, quæ in laicis tole-
5 rantur † & in eodem genere delecti plus
dicitur peccare clericus, q̃ laicus. vt 15.
dist. c. nulli fas. 1. q. 3. c. saluator. 11. q. 3.
c. præcipue. 32. q 5. c. qui viderit. 19. dis.
c. nulli, inf. de hær. c. excommunicamus
§ preterea ff. de re mi. l. omne delictum
6 §. augetur. † Et quod dixi, præsentatum
a laico non habere ius in re, eo quod ra-
tum non est a patrono, quod fuerit in-
choatum, priusquam à prelato fuerit ap
probatum, recipit contra. supra de re iu
di. c. cum Bertoldus. vbi primò præsen-
tatus & non admissus agit contra secun
dum præsentatum & institutũ, vt amo-
ueatur. In quo sic dicendum, si quis p̃n-
tetur ab eo qui ius habet præsentandi,
& cum sit idoneus, non admittitur a prę
lato, & patronus non variet, ius habet in
re, & agere potest contra institutum a
nemine, uel a falso patrono præsenta-
tum. Et sic loquitur c. cum Bertoldus. sic
loquitur. 16. q. 7. c. decreuimus. ubi autẽ
verus patronus aliquem repræsentat, &
variat alium rep̃ntando, locum habet.
c. cum aũt aduocatus. & c. quod autem
consulis. ut primò præsentatus ius non
habeat in ecclesia, ad quem primò fue-
rit præsentatus, vt possit agere aduersus
secundò præsentatum, & institutum.
Sed poterit agere contra prælatum, qui
eum præsentatum & idoneum malitio-

sè

sè non admisit forte differendo instituere, & difficultates aliquas ingerendo, ut variet patronus & alterū præsentet, & aget ut prouideat ei in beneficio competēti, ut inf. eo ti. c. pastoralis. Et quia prælatus nō admittēs præsentatum idoneum, sic punitur dixerant quidam non esse locū gratificationi, & correctā esse illam decre. cū aūt aduocatus, per illam pastoralis. §. ductius est, qd primò dixi, ut gratificationi sit locus, & cui gratificando prælatus ecclesiam contulerit, eius erit, & alius nullum ius in ecclesia habebit, quāuis primò p̄sentato & idoneo subueniatur, ut superius dictum est. Admittenda est igitur præsentatio patroni uel eius qui est in quasi possessione iuris patronatus, ut inf. e. c. cōsultationibus, inf. sex mēses a tpe uacationis, ut inf. e. c. cā te. uel inf. quatuor à tpe mortis, ut if. e. c. qm̄ in quibusdā. inf. e. c. cū pp discordiam. Quidam autem dicunt correctā esse illā dec. cā te per posteriorē, cum pp discordiam & tps semestre

7 reductū est ad tps quadrimestre.† Trāsferturi alium ius patronatus gratuito ti. ut inf. e. c. ex insinuatione & c. illud. & c. cura pastoralis. Non gratuito autem tit. non transit, cum sit spirituale uel spirituali annexū, ut inf. e. c. de iure. c. quia clerici. & c. præterea. Cum uniuersitate aūt transit ius patronatus ēt nō gratuito tit. ut inf. eo. tit. c. cum seculum, ut fundus dotalis qui per se generaliter non trāsit, sed cum uniuersitate transfertur, ut ff. de fun. do. l. 1. quædam. n. sunt, quę per se sola nō transeūt, sed cū alijs transferūtur, ut ff. de acquir. re. do. l. quędam, ff. de contrahē. empt. l. in modicum. Vnde uersus. Iura patronatus transire facit nouus hęres. Res permutata, donatio, uenditioq;. Nam ex successione trāsit in hæredē, ut inf. c. 1. Et permutatur cū alio spirituali, ut 16. q. 7. ca. nemini. Et venditur cum uniuersitate, ut in dec.

8 cum seculum. † Sed nunquid sine auctoritate episcopi trāsfertur? & uidetur q in singularem personam non, sed collegium sic; & hoc innuitur manifeste in fra eod. c. illud, ubi dicit, licēt religioso loco patronatus ius conferendi liberam habeat potestatem. Et est ratio, quia ius canonicum libenter amplectitur, ut id quod est spirituale uel spirituali annexum, a laico ad ecclesiam reuertatur, ut alias uideo. 16 quæ. 1. c. ulti. sup. de his, q̄ fi. a præla sine con. ca. cum in apostolica. tunc. n. ius reddit ad suam naturā, ut ff. de pac. l. si unus, §. idem dicemus. Nō ob. inf. eo. tit. c. ex insinuatione, nam illā intelligo, cum consensus capituli interuenit. Sed obstat inf. eo. ca. nullus, quod dicit, quicquid ecclesiastici iuris est, nō posse monasterijs conferri concessione episcopi. Sed ibi excipi potest ius patronatus. Vel si uelis, stabis ei quod dicit illa decre. nullus. sine aliqua exceptione. Et respondebis ad illam decretalem illud; quia quod dicit licet religiosæ domui & c. nō determinat proximam clausulam præcedentem illam. s. tum quia laicus; sed aliam s. tum quia de re non uacante & c. ut sit sensus, laicus ecclesia non uacante ius patronatus, quod habet in ea, ēt cum consensu episcopi priuato conferre nō potest, licet religioso loco conferre possit, subaudi non tn̄ sine

9 consensu episcopi.† Si plures sint patroni & discordant quidam enim repræsentat unum, quidam alium; si constat eos esse patronos, stabit episcopus maiori & saniori parti illorum, si partes præsentati nō uideātur æquales, tunc attendantur merita eorū quæ præsentant, ut sup. eo. c. qm̄ in quibusdam 62. dist. ca. si forte. Sed si præsentati pares in meritis uideantur, tūc est locus gratificationi, de qua superius dictū est, uel dicet ep̄us patronis, iterū p̄sentate. ar. 79. di. ca. si duo. Nec puto, q in casu isto alter eorum habebit cōtra ep̄m aliquam actionē; quia ep̄i sese impediūt in concursu, sicut duo fructuari. ut ff. quibus mo. usu. amit. l. si duobus, §. cum singulis, ff. de usuf. l. quoties, sicut duo hæredes sub conditione instituti ut ff. de condi. & insti. l. si titius hæres erit. Sed si patroni nolint quē præsentare, ep̄us reliquias de illa ecclesia, si

si fieri

si fieri pōt sine scandalo, seruet vsq; ad diem concordiæ atq; eiusdem ecclesiæ claudat hostia, ut nullus in ea sacrū ministerium celebret, antequam vnum eligant presbyterū, qui sacrosancta idoneus sit procurare, ut inf.e.ca.quicunq;
10 †Cum aūt inter præsentantes sit contentio, quis eorū sit patronus, expectet episcopus ad sex menses;& si vsq; tunc non fuerit diffinitum, prouideat episcopus ecclesiæ de pastore, saluo in posterū iure eius qui euicerit. ut inf.e.tit.c. si uero, & si noluerit episcopus tanto tpe spectare, faciat hoc in fine quatuor mēsiū. ut inf.eo.ca.qm in quibusdā. Si aūt inter episcopū & præsentātes si qō, forte episcopo ignorante eos forte patronos, tūc donec qō sopiatur, episcopus ponat in ecclesia œconomum pro reditibus conseruandis, qui aut eos in vtilitatē ecclesiæ conuertat, aut fideliter futuræ personæ reseruet. ut sup.de offi.ord.c.cū nos
11 plerūq;. †In summa notādum est, ꝙ ius patronatus apud quēlibet hæredem est in solidū quo ad oēs effectus, pṫer sacerdotis p̄sentationē, quæ est apud oēs ita, ꝙ apud nullū, ut inf.eo. ca. 1. & 2. Et hoc ideo, quia cū sit res simplex perueniens ad quēlibet hæredū in solidum, et si ex diuersis & inæqualibus partibus sint hæredes, ut ff. de seruitu.l via. ff.ad. l.Fal.l.1.§ si usufructus. qui spiritualia nō diuiduntur, ut 7.q.1.c. nihil. Vñ alia incorporali ut nomina, & si nō ueniant diuidenda, ut ff. famil. ercis.l.2. ff.ul.& l.hęredes.§.1.C.eo.tit.l.ea quæ.ueniunt tñ adiudicanda & assignanda, ut ff. fam. ercis. l. 3. non sic in iure patronatus. qđ nec uni assignatur, nec diuiditur inter omnes, sed consistit in solidū apud oēs,
22 ut superius dictū est, † Item notādū est, ꝙ ius patronatus qñquæ stat in suo nomine, qñq; dicitur aduocatia, ut inf.e.ti. ca.quia clerici. Qñque vicedominatus. Qñq; custodia. Qñq; guardia apellatur, ut inf.e.tit.c. præterea. Qñq; ius frequentationis seu processionis, vt 16.q.7.cap. piæ mentis,& c. Trigentius. Item nota, ꝙ ius patronatus de gratia dicitur obtineri. ut 16.q.5.c. si quis episcoporum, ecclesia.n.sustinet patronos in hac parte.ut inf.e. tit. c.qm in quibusdā. Et hoc ideo, quia cum ius patronatus sit spirituale vel spirituali annexū, ut sup.de iudi.c.quanto.inf.e.ti. c. de iure.& laici de rigore iuris non debeāt ecclesiastica, & maximè spualia tractare negotia. ut sup.de iudi.c.decernimus. & cū ecclesiæ cū suis dotib. ad ordinationes episcoporū pertineant, ut 10.q.1.c.decretū.& ca. nouerit.ex pmissione iuris procedit, ut hoc ius cadat in laicū,& actus p̄sentandi qui merè est spiritualis. hæc tñ permissio siue gratia cōuersa est in ius cōe, & ob hoc dicitur ius patronatus annexū spirituali, cum tñ sit spirituale. quia cū laicus nullum spirituale valeat possidere, possidet tñ uel quasi possidet ius patronatus. Itē ius funerandi vt ff. de mortuo inferē. l. 1. & præterea ius eligendi, si ex priuilegio cōpetat, ut inf.e.ti.ca.nobis.
13 Item notandū est, ꝙ si episcopus in alia diœcesi ecclesiam ædificauerit, hæc gratia fit ei, ut liceat ipsi quēcunq; clericū præsentare undecūq; sit. ut 16.q.3.c. si quis episcoporū cōtra illud.72.di. ca. hortamur. quasi sufficiat testimonium episcopi præsentantis ar.ad hoc. 7. q. 1. cap. ep̄us de loco. sicut monacho sufficit testimoniū abbatis, ut 16.q.2.ca.mona-
14 chi uagātes. † Et sciendum ꝙ dr̄ia est, vtrū ius patronatus spectat ad clericū iure ecclesiæ, uel patrimonij rōne. Nā in primo casu pōt legatus rōne ecclesię cōferre ecclesiā spreto tali patrono, ut inf. eo.c.cum dilectus. Et est rō, quia cum legatus conferat ecclesias & alia beneficia quæ inuenit vacātia,& quæ vacare incipiunt post suū ingressum, non obstante iure institutionis qđ ordinatio competit, multominus obstabit ius patronatus qđ clerico competit beneficij rōne; quia plus iuris habet p̄latus in conferēdo q̄ patronus in p̄sentando. & nihilominus illud quod pluris est, absorbetur prærogatiua legati, ut sup.de offic. ord.
15 c. dilectus. † Sed quid si vnus construat ecclesiā, & ei plures succedūt hæredes,

nun-

nunquid omnes erunt patroni? Sic, ut infra c. 1. Sed nonne grauatur conditio ecclesiæ multiplicatis patronis? Nō, quia multiplicantur defensores. vt 16. q. 7. c. filijs ac nepotib. Idem ius competit omnibus & insolidum, quod competebat defuncto, non secundū diuisiones hr̄dit.
16 Item † quid si plures construant ecclesiam vel dotent, nunquid omnes habebunt vnum ius, an pro beneficij portione? Rn̄deo vnum, & æquale; quia sicut superius dixi, ius patrona. est simplex & indiuisibile, fateor tñ. ꝙ in alendo & in honorib. qui debentur patronis, habebitur respectus ad eū, qui plus donauit, & si gratificationi locum adesse contingat, concurrentib. oīb. magis dēt prælatus gratificari præsentato ab illo q̄ plus contulit, quam ab illo qui minus. Sed
17 † quid si clericus ius habeat patronatus, nunquid seipsum præsentare pōt? Non; ut inf. eo. tit. c. per nostra & simile. 8 qō. 1. c. in scripturis. In multis. n. iuris articulis hoc reprobatur, ut quis se augerat ad aliquod officium.
18 † Nam qui ad officium procurationis se ingerit, seipsum excludit, suspectus. n. hr̄. ut ff. de ꝓcu. l. quæ omnia. & qui sibi tutelā ascribit. ut ff. ad leg. Cor. de fal. l. uxori. § quise, nec potest quis sibi auctoritatē præstare, ut ff ad Treb. l. 1. §. fuit, & accedūt ad hæc, ff de test. tu. l. sententia ff. de au-
19 cto. præst. l. 1. † Sed opponitur pater & filius eadem persona censentur. vt C. de impube. & alijs substitu. l. ult. & tñ pater eligit filium. ut ff. quod cuiusque uniuer. l. illud. Ad quod respondeo. pater, & filius censentur vna & eadem persona fictione iuris, non secundum ueritatem. Item opponitur, tutor sibi ipsi possessionem tradit, ut ff. de contrah. emp. & uen. l. fistulas. §. fundum. Et ad hoc respondeo, non simpliciter sibi tradit, sed ægrediente pupilli familia ipse ingre-
20 ditur. † Vltimo notandum est, ꝙ patronus donando, tradendo, & concedendo ecclesiā, vel instituēdo in ea, quo ad ecclesiam nihil agit. vt inf. eo. ti. c. vl. Verū tamen, si quis vtatur tali simplicitate verborum. dono tibi ecclesiam & concedo, donare intelligitur qd habet in ea, ius, videlicet patronatus, vt inf. eo. c. qđ autem. Nam plerumq; hoc nomen ecclesia, pro iure patronatus supponit. vt 16. q. vlt. c. si plures & 15. q. 3. c. nemini.

SVMMARIVM.

1 *Census quid sit. & an per censum fiat probatio subiectionis.*
2 *Census à quo imponatur, & quando & numero 3.*
4 *Census nouus inponi non debet nec antiquus augeri.*
5 *Nouus census quis dicatur.*
6 *Census an possit remitti.*
7 *Census si fuit tanto tempore solutus, quòd non extet memoria quando fuerit impositus, vel quando primò solutus, an pro iure constituto habeatur.*
8 *Quid si per quadraginta annos census soluatur et causa impositionis vel solutionis ignorentur.*
9 *Episcopus quid exigere dēat ab ecclesiis.*
10 *Procuratio quare debeatur, & qualiter in procurationibus se habere deedant, et considerare habeant superiores.*
11 *Procuratio an à pauperibus ecclesiis exigatur.*
12 *Visitator ecclesiæ nūquid quod domi solet expendere, expendere debeat in via, dū visitat, vt saltem in ecclesiæ releuētur.*
13 *Procuratio non venit in generalem remissionem iuris episcopalis, quia nec visitatio nec correctio remitti potest.*
14 *Visitatio ecclesiartm quando fieri debeat, quoties.*

De Censibus. Rubrica.

DIctum est supra de quodam onere ecclesiarum, scilicet de iu. patronatus, nunc autem subsequenter, & de quibusdam alijs oneribus tractatur. Ideo subijcitur hic Rubrica de censibus, & actionibus, & procurationibus. Videamus igitur quid sit census

sus. Quis censum imponere potest. Item an possit augeri, & an possit remitti. Itē ex quibus causis fieri pōt exactio ab ecclesijs. Itē ex qua cā debeatur ꝓcuratio, & cui, & a quibus.
1 † Cēsus est annua pēsio. q̄ episcopo de ꝓuētibus ecclesiæ debetur ut 1. q. 3. ca. quæsitū in fi. Per censum fit probatio subiectionis, ut inf. e. c. omnis anima. Aliqn̄ census præstat indicium præstitæ libertatis, aliqn̄ perceeptæ protectionis, ut inf. de priuile. c. recepimus. vnde census impositio nō semper probat exemptionē. Nam ex duplici cā imponitur, ut superius dictū est; & ideo non probat hoc esse, quod ad hoc contingit abesse. Protectio aūt non inducit exemptionē, ut inf. de priuile c. ex parte tua. licèt aliqn̄ suppositio sub protectione domini papæ instar appellationis habeat, & sic sup re certa eximat & ad tēpus, ut sup de app c. ad audiētiā. Nā appellans quodāmodo eximitur a iurisdictione illius a quo appellat, ut sup. de appel. c directè. & in hoc distinguo. referri an census imponatur ab episcopo uel a papa imponatur. Si ab episcopo, tunc census impositio, subiectionis est signū; ex hoc. n. apparet ꝙ ecclesia censualis existit de iure cōi subdita, si priuilegio est munita ar. ad hoc. 100. di. c. cōtra morē. & sup de trāsac. c. ꝑterea. Si uero census imponaē a papa, ex hoc apparet ꝙ ecclesia illa, quæ censum soluit, specialis beati Petri existit, & ad indiciū perceptæ libertatis impositus est cēsus, ut d. ca. recepimus, & sic probatur
2 exempta † Imponitur census a papa, ut dictū est. Imponitur & ab episcopo, cū episcopi concedunt aliquas ecclesias pijs locis aliquid sibi reseruant in eis nomine pensionis, ut sup. de reli. do. c. cōstitutus. Et hoc est cū cōsensu suorū capitulorū, ut sup. de his quæ fi. a præla. sine
3 con. cap cap pastoralis † Imponitur & ab alijs quibus ecclesiæ subsunt, ut inf. e. tit c. præterea. forte archidiaconis, qui bus ecclesię sunt subiectę, ut sup. de offi. archi. c. dilecto. sup. de insti. c. cum uenissent. uel ab abbatibus, q̄bus ecclesiæ seculares aliqn̄ subsunt in temporalibus, ut dixi sup. de locis monachorū in prin. Aliqn̄ archipresbyteris sunt subiectæ ecclesiæ in iure instituēdi, ut sup. de offi. dele. c. super eod. Aliter census impositus uitam eius, qui soluerit, non excedit. vt sup. de trāsac. c. de cætero. rectores. n. ecclesiarū non possunt ecclesias, quibus præsunt auctoritate sua præsertim post decessum suum efficere censuales, ut inf. eod titu ca. præterea Apparet igitur ex præmissis, ꝙ census imponitur, cum exemptio conceditur, uel immunitas indulgetur. Item imponitur tpe fundationis, uel donationis census vel tributū, soluēdus vel soluēdū patrono ut sup. tit. prox. ca. præterea. Itē tpe dedicationis imponitur census annuus e͞po soluē
4 dus 18. q 2. cap. Eleutherius. † Nouus census imponi debet, nec antiquus augeri, ut inf. e. tit. cap. prohibemus sup. de his quæ fi a pla. sine con. c. c. pastoralis. inf. e. ti. c. significauit. & c. cū clerici. sup. de trāsac. de cætero. sup. de præb. c. extirpādę in fi. & c. auaritiæ. & accedunt. 16. q 2. c. seruitiū & c. hoc tm̄ C. noua vecti. impo non pos. l. 3. inf. e. tit. c. ecclesijs. & ca. innouamus Sed procuratio augetur ex crescentibus, rebus, ut inf. e. ti. ca. quanto. sup. de cōsti. c. cū M. ff. de fideicō. lib. l. generaliter § si alienum. ff. qui & a quibus ma. l. nō fi. l. si mortis. Sic est in pensione rerū locatarū, quæ crescit in vbertate, & decrescit in sterilitate, ut ff loc. & cōdu. l. si vno. & sup. de loca. & con. c. propter sterilitatem. Sed contra. C. de al lu. l. 3. in uerbo illo, doleant. Ad quod dico, ꝙ priora iura locū hn̄t, cum vbertas procedit ex gratia diuina. posteriora, cum studio & diligentia colentium Quamuis hoc vltimum recipiat contrariū ar. de cōsti. c. cum. M Sed de hac materia plenius not. sup. de lo. & condu. §.
5 fit aūt remissio. † Nouum autē censum intelligo illū, qui non fuerit impositus tempore fundationis, donationis, consecrationis exemptionis, seu immunitatis indultæ. Ius cum temporibus uel imponiē uel offertur, sed quamuis tūc,

cum

rum offertur, fit volũtarius, postmodũ tñ transit in necessitatẽ & debitũ, sicut aliàs hoc cõtingit. sup. de cõmo. c. vno. ff. commodati. l. in commodato §. sicut C. de ac. & ob. l. sicut initio. vt sup. de vo.
6 & vo. re c. magnæ. † Põt census remitti. vt inf. eo. tit. c. cùm venerabilis. ita tñ, vt episcopus remittat cum consensu capituli, vt sup. de do. c. pastoralis. & su. de his quæ fi. a præla. ca. pastoralis. Sed
7 quid si census fuerit tanto tẽpore solutus, q non extet memoria qñ fuerit impositus, vel qñ primò solutus. videtur q pro iure cõstituto debeat haberi. vt ff. de aqua plu. ar. l. 1. §. vl. & ff. de aqua quo. & æsti. l. hoc iure. §. ductus aquæ. vt tum is, qui censum petit, non innitatur tempori, quod non est modus inducẽdæ obligationis. vt ff. de ac. & obli. l. obligationũ. §. placet. C. de pac. l. si certis annis. C. de vsu. l. creditor. sed innitatur impositioni, quæ ex tempore præsumitur. vt ff. de vsuf. l. cũ de in rem ver
8 so. † Sed nunquid si per 40. an. census soluatur, & causa impositionis vel solutionis ignoretur? videtur, q a quo exigatur, nõ teneat ad solutionẽ; census. n. ignorãtio, id est cuius causa ignoratur, nec diuinis nec humanis legib. inuenitur. vt inf. eo tit. c. c. peruenit. Item q̃a tẽpus. nõ est modus &c. vt superius dictũ est. & accedunt ad hoc 1. q. 1. c. nullus episcopus grauamen 10. q. 3. c. quia cognouimus. inf. de excel. præla c. sanè. & cũ ad quorũdã. & C. ne vx. pro. ma. l. vl. Sed cõtra 18. q. 2. c. seruitium. 1. q. 3. c. quæsitum ff si seru. vendi. l. si quis diuturno. su. de elec. c. cumana. su. de causa pos. & proprie. c. cũ ecclesia Sutrina. C. de serui. & aqua. l. 1. & 2. & de seruitijs tẽpore acquirẽdis loquitur expresse. l. litibus. C. de agri. & cen. dico autem in hac quęstione, sicut & in præmissa, vt is qui censum petit dicat impositum, si tñ non credit contrariũ, & probet per tanti tẽporis solutionẽ. Nunc videamus de secunda parte rubricæ. s. de exactio-
9 nib. † Et est sciendũ, q episcopus nihil debet ab ecclesijs exigere, nisi canonica & consueta, cathedraticũ quod est duorũ solidorũ, ut 10. qõ. 3. c. placuit. c. priscis c. illud. & sup. de off. ordi. c. conquerente. ad plus, minoris n. quantitatis esse potest. ut inf. eo. tit. c. olim, 10 q. 3. c. numerus. Et forte hic solidus appellatur aureus. ut C. de sportul. l. 2. Institu. de pœna te. liti. in fine. uel erunt solidi usuales, & cõis monetæ regionis, ut ff. de leg. 3. l. nũmis. & si plures sint monetæ in regione forte dabuntur meliores. vt ff. de iureiur. l. quanto, in si uel medio eres, argum. 10. q. 2. c. hoc jus porrectũ. ff. de aur. & argent. legat. L. qui lancem. Vel minores, ut ff. de leg. pri. l. nummis. ff. de reg. iuris. l. semper. ff. de lega. 1. l. apud Iulianum. § scio. inf. eo. ti. c. ex parte. Alibi appellat synodaticum, ut infra eod. tit. c. olim. Cathedraticum dicitur, quod ad honorem cathedræ soluitur; synodatichũ, quia frequenter in synodo datur. Item exiget tertiam, uel quartam partem oblationum. ut x. q. 3. c. unio. & ab his duobus monasteria erunt libera. ut no. sup. de statu mo. circa fi. Item censum, ut superius dictum est. Item aliquid impositũ soluendũ in die dedicationis. ut 10. qõ. 3. c. nec numerus. vt 18. q. 2. c. Eleutherius. Canonicam portionem de his, quæ offeruntur gratia sepulturæ. ut no. sup. in summa de sepul. Item procurationem, de qua inferius dicam. Sustinetur etiam pro multis necessitatibus, quæ aliquotiens superueniunt, ut si manifesta rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis auxilium valeant postulare, ut inf. eo. ti. c. cũ apostolus. §. prohibemus. Sed si in dubium reuocetur, an sit rationabili causa, an non quare exigitur, superioris arbitrio decidat. ut x. q. 3. c. q̃a cognouimus. & 11. q. 1. c. si clericus aduersus. Talias vero & exactiones p̃lati eccl. imponere non debent, ut in præd. c. cum apostolus. §. p̃hibemus. & c. ecclesijs. 1. q. j. c. nullus ep̃us grauamen. ab alijs tñ indictionib. & necessitatib. ecclesiæ, & clerici sint immunes. vt 16. q. 1 §. nouarũ cum sequenti placet. Et de hac materia dicam

dicam plenius infra de immu. eccle. Restat dicendum de tertia parte rubricæ, s.
10 de procurationibus. † procuratio quidem debetur ratione uisitationis, ut sup. de præscrip. c. cum ex officij. & inf. e. tit. c. procurationis. & ideo redimi non potest. secundum ut detur non uisitanti, ut 10. q. 1. ca. relata. Sed taxari potest danda cum uisitauerit 10. q. 3. ca. relatum. In procurationibus exigendi utentur superiores illo moderamine, quod statuitur inf. eo. c. cum secũdum apostolũ. Item considerabunt facultates ecclesiarũ. ut inf. eo. tit. c. sospitæ. & c. q̃to. & cap. cum instantia 10. q. 3. c. cauendũ. sup. de offi. ordi. c. conquerente & inf. e. ca. cum
11 nuper. † Sed nunquid a pauperibus ecclesijs procuratio exigetur? Et uidetur ꝙ non. ne supra uires sit, vt 10. q. 3. ca. illud. & longi tpis quæstum hora breuis consummat, ut inf eo. c. cũ apostolus. & accedunt ad hoc. 1. q. 2. ca. placuit 10. q. 3. c. cauendum. Sed uerius est, ꝙ paupere ecclesiæ conferent & alijs coniungẽtur, ut inf. eo. c. cum instantia. & c. ꝓcurationes & sup. de rescrip. ca. accedentes. Sed
12 † nunquid quod domi solet expendere visitator ecclesiæ, expendet in uia dum visitat, ut saltẽ in eo ecclesiæ releuẽtur? vr̃ ꝙ sic ar. in Auth. de manda prin. § illud col. 3. & ĩ Auth. ut iudices sine quoquo suff. §. nulli. col. 2. sed puto contrarium. quia in ciuitate manens & uisitãs nihilominus procurationes exigere potest, ut inf. e. tit. c. uenerabili. nõ obstãte canone antiquo, qui contrarium innuere videbatur, ut tũc demum procurationem possit prælatus exigere, cum non p suæ ciuitatis parochias fatigatur, vt 12. q. 2. c. charitatem. sed si modum excedat superior in exigendo, poterit inferior denegare, ut inf. de exc. pla. c. sane & ca. cum ad quorundam. ff. de aqua quoti. & æsti. l. 1. §. Trebatius. Ne tenuis uitæ homines, sub prætextu aduentus officialiũ breui supellectili ad eorũ vsum translata, iniurijs vexentur. ff. de offi. præs. l. il-
13 licitas. §. 2. In summa notandum est ꝙ in gñalem remissionem iuris episcopalis non uenit procuratio; quia nec uisitatio nec correctio remitti põt. ut inf. eod. tit. c. cum uenerabilis. 16. q. 2 c. visis ĩ fi. sicut nec cathedraticũ, ut sũ. de dona. c. pastoralis. Nec ob. sup. de relig. do. c. constitutus. vbi uidetur, ꝙ generalibus verbis ecclesia generaliter eximatur. sed ibi hoc operatur confirmatio domini papæ sicut enim subditus a se non põt reijcere iurisdictionem episcopalẽ, ut sup. de renunci. ca admonet. sup. de foro cõpe. c. si diligenti. & c. significasti, sicut nec prælatus iugum sui officij a se excutere potest ar. ff. de offi. præto. l. legatus Cæsaris. sic patronus quantum nunq; generalibus uerbis utatur in remissionem iuris patronatus, aliqua iura tñ retinet in liberto, ut C de bonis li-
14 ber. l. 3. † De uisitationibus autem, propter quas procurationes exigi habent, sic summariã tango. Dixerũt enim quidam, ꝙ si necessitas fuerit, tunc põt episcopus singulis annis diœcesim vitare 10. q. 1. c. relata. & q. 3. c. cauendum. sed si non est necessitas, tunc de triennio in trienium uisitabit, vt sup. de offi. arc. c. ut archidyaconus. Verius puto, ꝙ siue necessitas fuerit, siue non, annua uisitatio fiet, ut 10. q. 1. c. decernimus. sed si necessitas fuerit, tunc visitabitur quoties opus erit, vt sup. de offi. archi. c. mandamus. sup. de hæreti. c. ad abolendã 18. q. 2. ca. non semel 10. q. 1 c. regẽda. Nec obstat. inf. e. tit. c. cũ venerabilis. vbi dicitur procurationẽ accipiat bis in anno. illã n. intelligo, cum a fundationis onus binæ procurationis erat impositum. Vel forte monasterium illud consueuit uisitari a fauentinis episcopis bis in anno.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia vel altaria a quo consecranda.*
2 *Ecclesia qualiter consecranda.*
3 *Consecrationes quando fieri possint.*
4 *Episcopus nec primarium lapidem ecclesia ponere potest, nisi prius dote constituta & assignata a fundatore.*
Ecclesia a quo debeat donari.

5 *Ecclesiam ædificare si quis inceperit, an & quando teneatur perficere.*
6 *Ecclesiæ in quibus casibus reconsecrari valeant.*
7 *Ecclesiæ quando consecrari non debeant.*
8 *Infideles viventes ab ecclesia repellendi sunt.*
9 *Ecclesia quibus viventibus nõ cõmunicat, & mortuis cõmunicare nõ debet.*
10 *Mulier prægnas si est sepulta in ecclesia nunquid possit cõsecrari ea nõ abiecta.*
11 *Altaria quæ & quomodo consecrentur.*

De Consecratione ecclesiæ uel altaris. Rubrica.

IN tractatu superiori dictũ est de censibus. sed quia in consecrationibus solent immunitates ecclesijs indulgeri; & census ab indulgentibus retineri, uel imponi, ut no. sup. titu. prox. §. apparet. ideo subsequenter ponitur rubri. de cõ. ec. uel. al. Videndum est igitur a quo, qualiter, & cuius auctoritate ecclesiæ uel altaria ualeant cõsecrari. Et in quib.
1 casibus possint reconsecrari. † Et quidẽ per episcopos consecrãdæ sunt ecclesiæ uel altaria, ut de con. di. 1. ca. 1. Per simplices autem sacerdotes nec cõsecrationes nec ecclesiarũ reconciliationes fieri pñt. etiam ex commissione epõrũ ut infra co. ti. ca. aqua Pœnitentia tamen, quibus ab episcopo iniuncta est pœnitẽtia, & excommunicatorum recõciliatio potest simplici sacerdoti committi. ut 26.
2 q. 6. ca presbyter. & ca. aurelius. † Debet autem consecrari ecclesiæ cum missa, ut de con. distin. 1. ca. omnes basilicæ. quã Ber. dicebat fore de substantia consecrationis. Hugo uero dicit, quod non. Item dixit, ꝙ si episcopus consecret, & presbyter cantet missam, quod ecclesia consecrata est. licet aliud sit in ordinatione clericorum, ut 23. d. c quorundã. Olim consecrationes fieri non poterant nisi de mandato summi pontificis, ut de con. d. 1. ca. de locorum, cũ quatuor. seq. ec. Sed contra. 22. quæst. 2. c. bonæ rei. & de con. dist. 1. c. nemo. & inf. e. ti. ca. 2. &
3 3. Et ideo illis. 5. canonibus est hodie derogatum. † Est sic sciendum, quod consecrationes possunt fieri tam diebus solennibus, quam priuatis, ut inf. e. ti. c. 2 qua, licet in pluribus secus obtineat; quia nec clerici ordinantur, nec uirgines, aut episcopi consecrantur, nec chrisma cõficitur. nisi certis diebus. ut sup. de tempo. ord. c. sanè. 20. q. 2. c. deuotis. 75. d. c. 2.
4 de con. di. 4. c. oi tempore. † Item notandum est, quod episcopus nec etiã primarium lapidem ecclesiæ ponere põt, nisi prius dote constituta & assignata a fundatore, ut de con. di. 1. c. nemo in Auth. ut determinatus sit numerus clericorũ. § 1. & tanta dẽt esse dos, quæ sufficiat ad luminaria, & ad vitã ministrorũ, ut. 16. q. 7 c piæ mentis. & in prædicto. c. nemo: duorum ad minus. supra de fil. presb. c. proposuit. uel triũ. ut de con. d. 1. c. hoc quoque. Item ad hospitalitatẽ exercendam & ad respondendum episcopo de episcopalibus, ut sup. de sup. neg. pla. c. sicut. supra de præb. c. de monachis. Sed si hoc omissum est tẽpore primari lapidis ponendi, restauretur tempore consecrandi, ut inf. e. ti. c. cum sicut. & 1. q. 2. ca. placuit. Sed quid, si hoc utroq; tpe fit omissum; Dixit Hug. quod episcop⁹ dotare tenetur, sicut & cũ ordinat clericũ sine titulo, ut supra de præben. c. episcopus. Sed melius dicĩ, ꝙ fundatores teneantur ad hoc. ut 16. q 7. ca. piæ mentis & arg. ff de ritu nup. l. qui liberas & lex dicit, ꝙ hæres fundatoris tenetur, ut in Auth. de eccle. titul. § sinautem. & §. si quis ædificationem. Sicut & successor episcopi prouidet illi, quẽ prædecessor sine titulo ordinauit, ut supra de præb. c cum secundum apostolũ. Sed illis existentibus non soluẽdo dicerẽ actionem dãdam in episcopum, ut ff. si mensor fal. mo. dix. l. 3 §. 1. & ff. de eo per quẽ fac.
5 erit. l. ult. † Item qđ si quis inceperit ædificare ecclesiã, & non consumauerit? Respondeo, tenetur perficere usq; ad. 5. annos, si est oratorium. Si aũt est ptochiũ, uel xenodochium usq; ad annum, ut in Auth. d ecc. tit §. si quis ædificationẽ. In
6 quib. † aũt casibus ecclesiæ reconsecrari valeant,

ualeant, uideamus Et assignauerūt i hoc antiqui doct. sex casus. Primus, cū dubitatur in ecclesia sit consecrata, ut de cō. d. 1. c. ecclesiæ. Secundus, cum mouetur altare maius. Tertius, cū ecclesia est exusta. Quartus, cum parietes sunt de nouo funditus reparati. Quintus, ꝓpter adulterium. Sextus propter homicidiū, ut de cons. d. 1. c. si motū. & c. seq. & c. de fabrica. Vñ versus. Altaris motus, dubitatio, semen, & ignis. Effusus sanguis, paries si corruat ipse. Hæc sunt quæ faciūt iterato templa sacrari, sed hodie secus est. Nam alia est cōsecratio ecclesiæ, alia altaris, vnde si tabula altaris moueatur, vel enormiter frangatur, seu diminuatur, reconsecratur altare, & nō ecclesia, vt infra eo. tit. c. 1. & econuerso. Si ecclesia destruatur & non altare, reconsecretur ecclesia, & non altare. Ideo propter adulterium uel homicidium non reconsecratur ecclesia, ut infra de adulte. c. significasti. & infra eo. c. proposuisti. Qđ autem dictum est ecclesiam dirutā vel exustam iterum consecrandā, intelligēdum est quando parietes penitus sunt destructi vel decrustati, uel maior pars ipsorum, alias secus. arg. ff. de contrah. emp. & vend. l. domum. Item hoc intelligebat Hug. nō successiue. Nam si successiuè, cum parietes simul destructi sint & successiuè reparati, tūc eadem intelligitur ecclesia. argu. ff. de legat. 1. l. quod in rerum natura. ff. de iudicis. l. proponebatur. Et nota quòd licet tectū uel alia pars ecclesiæ cōburatur, dūmodo parietes integri maneant, non reconsecratur ecclesia, ut infra eod. cap. ligneis. † In

7 summa sciendum est, ꝙ ecclesia consecrari non debet, ubi paganus sepultus est ante electionem ipsius, ut de consec. dist. 1. ca. ecclesia & idem est in hæretico vel iudęo, ut in eadem dis. c. in alio. c. ecclesiam. Idem intelligo & in excommunicato, si tamen ossa infidelium discerni possunt ab ossibus fidelium. Alioquin neutri sunt eiiciendi, ut supra de sepul. c. sacris. Sed si discerni possunt, tūc cuulsis corporibus nisi iehum sed auctoritate episcopi uel principis, ut de consecr. dist. 1. c. corpora. ff. de religio. & sumpt. fu. l. ossa. Huius rei ratio hæc est, quia

8 † infideles viuentes ab ecclesia expellēdi sunt, ut 21. dist. cap. cleros. 25. distin. c. perlectis, ergo & mortui. † quia quibus

9 viuentibus ecclesia non communicat, & mortuis communicare nō debet. ut 24. q. 2. c. 1. & c. sane. Licet hoc casualiter fallat infra de senten. excommuni.

10 c. a nobis. Sed † quid si in ecclesia non consecrata sepulta sit mulier prægnans, nunquid poterit ecclesia consecrari ea non eiecta? Respondeo sic, quia fœtus pars uiscerum est, ut de conse dist. 3. ca. si quid & ff. de uentre inspicien l. 1. §. 1.

11 † Item altaria dedicanda seu consecranda non sunt sine reliquiis, ut de conse. dist. 1. c. placuit. Dicunt tamen doctores sufficere corpus Christi. Itē altaria si nō sint lapidea non consecrantur, ut de cō. di. 1. c. altaria. Nec obstat ꝙ dominus ꝓcepit in exodo fieri altaria de lignis Cethin, quæ sunt imputribilia & Salomon fecit altare aureum, nam illa facta sunt in figura.

SVMMARIVM.

num, & fiat inde panis, nunquid totum conuertetur in corpus Christi uirtute verborum. & quid si admisceatur aliqd de fermento.

14 *Corporis Christi tres sunt opiniones.*

15 *Eucharistiæ in sacramento tria intelligũtur esse discreta.*

16 *Cõsuetudo ecclesię in quib. locũ obtineat.*

17 *Officia diuina qualiter dici debeant & quis modus in eis sit seruandus.*

18 *Clerici diuinis officijs interesse debent.*

19 *Clerici qui sunt in scholis an teneantur dicere diuinum officium.*

20 *Vir tenetur ministrare necessaria vxori, quæ debitum reddere non valet.*

21 *Intellectus ad c. omnes de conse. dist. 1. & ad c. episcopus. 16. q. 6.*

De Celebratione Missarum, sacramento Eucharistiæ, & diuinis officijs. Rubrica.

DICTVM est supra de conse. eccl. vel alta. sed quia consecrationes fieri solent & debent cum missa, secundum illos qui dicunt missam esse de substantia consecrationis, vt no. sup. tit. pro xi. in princ. Ideo subsequenter ponitur hic rubrica de celebratione missarum, & additur de sacramento Eucharistię, & diuinis officijs. Videmus igitur quæ seruari debent in celebratione missæ ut dignè celebretur, demum de alijs partib.
1 rubricæ † Missam quidem cantare pōt solus sacerdos. Nemo. n. conficere pōt nisi sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus, vt sup. de sum. Tri. ca. firmiter. §. vna. de cō. di 1. c. 1. & c. sicut & 1. q. 1. c. dictum. Omnis autem sacerdos non præcisus, vt tollatur obiectio de suspensis & de excōmunicatis, missam cantare potest præter simoniacum, vt inf. de simo. c. tanta. & præter enormiter delinquētes seu mediocriter quorum crimina sunt notoria de iure uel facto, ut sup. de tempo. ordi. c ul sup. de renuncia. c. nisi cum pridem in prin. hi. n. sunt suspensi, & quo ad se, & quo ad alios. Vel dici pt, solū simoniacū & occultū suspēsum esse quo ad se & quo ad alios, & hoc ī detestationem criminis, & notorium fornicatorem, ut 32. dist. c. nullus & c. præter hæc. Cæterum sacerdotes in alijs mortalibus constituti etsi suspensi sint quo ad se, non tñ quo ad alios, vt 1. q. 1. cap. sacerdotes. Vnde quod dicitur, omnis peccator missam cantare pōt, intellige de officii potestate, non de merito uitæ.
2 † Missa celebranda est diuersis horis fm diuersitatem dierum. Nam in diebus ieiunorum celebrari debet in hora nona. ut de conse. dist. 1. c. solent. In quatuor temporibus circa horam vespertinam, cum ordines celebrantur, vt 75. dist. c. quod a patrib. & c. ordinationes & 76. dist. ca. dilectionis. In diebus autē dominicis & priuatis siue festiuis pñt prima parte diei missarum solennia celebrari, ut de cons. di. 1. §. 1. & cap. necesse, sed si sacerdos solus erit in ecclesia. non celebrabit usque ad tertiam horā, sed usq; tunc seruabit ieiunium, ut necessitatib. peregrinorum & hospitum siue diuersorū commeātium infirmorum atq; defunctorum succurrere possit. inf. e. ti. c. 1. accedit. 43. dist. c. nō licet.
3 † In cōuentualibus autem ecclesiis, siue collegiatis, etsi missa cantetur prima hora diei vt dictum est, nihilominus & in tertia cantari debet solēnis, & sic intelligo de con. di. 1. c. nocte. Vbi dicit reliquis vero tpibus missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime celebrētur, subaudi solēnes.
4 † Vnam autē missam cantabit sacerdos in die & de die. Fœlix. n. est qui unam dignè celebrare pt & aliam si necesse fuerit cātare poterit pro defunctis, ut de con di. 1. ca. sufficit. inf. e. ti. c. referente. De die igitur dixi, quia quidam postpositio officio feriali missam celebrāt de sanctis, quorū festiuitatis tunc non sunt, ut inf. eod. tit. ca. quidam. Nam fm congruentiam dierum, missarū sunt solennia celebranda, vt inf. e. ti. c. cum creatura.
5 † Cū autē celebrat sacerdos, nō erit solus, sed socium hēbit q ei rñdeat, vt 7. q. 1. c. illud. 81. di. c. in omnibus, de con. d. 1. c. hoc quoque statutum, & 1. q. 2. c. placuit. Itē ieiunus cele-

celebrare debet. Nã potus uel cibus quã
tumlibet minimus impedit celebratio-
nẽ, ut 7.q.1.c.nihil quod ob reuerentiã
sacramenti inductum est, vt de cons.di.
2.c.liquido. & idem in aliis sacramentis
vt de consecra.dist.5.c ut ieiuni. 75.di.
c.quod a patribus, sup de tempo.ord.ca.
literas. 22.q.5.c.honestum. Vnde uinum
perfusionis assumptum impedit aliã ce
lebrationem, ut inf.eod.titu.c. ex parte.
7 Sed † nunquid post medicinam sum-
ptam potest celebrare sacerdos? Dixit
Ioan. quod sic, quia medicina inter ali-
menta non continetur, ut ff.de pe. leg.l.
non omne, sed tutius puto contrarium.
Nam medicina abhominationem solet
inducere, & timendum est, ne post cõfe-
ctionem inducat uomitum. Et hęc ratio
attenditur. alias dũ quæritur, quare non
cõficitur in calice de ere, aut de aurical-
8 co. ut de con.di. 1.c.calix. † Sed nunquid
post potum aquæ calidæ uel frigidæ de
bet celebrare sacerdos? Respondeo non,
quia ut dicit Io. aqua potus est, & canon
pallegatus 7.q.1.c.nihil, dicit ꝙ post po
tum uel cibum quemlibet minimum, a-
lias litera quodlibet minimum, missam
9 celebrare non debet. † Sed quæritur an
pransus conficiat? Ad quod respondeo
etsi male faciat pransus celebrando in
contemptum prohibitionis canonicæ,
conficit tñ; quia ꝙ a ieiunio conficiatur
non est de substantia sacramenti, ut de
10 con.di.2.c.liquido. † Decem sunt præ-
fationes in missa. nouem habentur con.
di 1.capi. inuenimus, & decima. 70. dist.
c.sanctorum. Et uariantur ſm uarietatẽ
temporum & festiuitatum. Sunt autem
in missa & in canone quædam addita,
quæ in textu euangelii non continen-
tur, sed ea credimus ab apostolis & san-
ctis patribus esse adiecta, ut inf.e.tit. ca.
cum Marthæ in 1.responso & 11.dist.c.
11 ecclesiasticarum. † Conficiẽdum est de
azimis, non fermentato, ut inf.e.tit.c. li
teras, unde si quis de fermentato confi-
ceret, ſm Hug. nihil conficeret, per id
quod le.de con.dist.2.c.in sacramento,
et per illã auctoritatẽ, non in fermento
veteri, sed in azimis sinceritatis &c Sed
12 † cum de frumento nascatur lolium, ut
dicunt rustici, & ut innuit canon. 56. di.
cap. nasci nunquid si de lolio fiat panis
trãsubstantiabitur in altari virtute uer
13 borum? non. † Item quid si frumento
admisceatur piper vel cyminum, & fiat
inde panis, nunquid totum cõuertetur
in corpus Christi uirtute verborũ? Non,
sed reliquum quod de frumẽto est. Quid
si admisceatur aliqd de fermẽto? Tunc
nihil conuertitur in corpus Christi, q̃a
nihil azimini est, cuius cõsecratio fieri
14 possit. † De corpore autẽ Chri tres sunt
opiniones. Vna dicit, ꝙ illa substãtia q̃
prius fuit panis & uinũ, postea sit corpꝰ
& sanguis, ut de cõ.di.2.c.panis est in al
tari, & c.quia corpus. Alia tenet, ꝙ sub-
stãtia panis & uini desinat ibi esse, & tñ
accidẽtia ipsorũ ibi remanẽt. s. sapor, co
lor, & põdus, & sub illis accidẽtibus est
corpus Christi. Et hoc videtur velle con
ciliũ. sup. de sum. Tri. & fi. catho. c. uno.
Tertia uero asserit, ꝙ remanet ibi sub-
stãtia panis & vini, & in eo. loco, & sub
eadem specie est corpus & sanguis Xpi.
arg. de con. dist. 2.c. ego. Et q̃libet harũ
opinionũ fatetur uerũ corpus Xpi esse
in altari. Quarta opinio dicit nõ esse in
altari corporis & sanguinis ueritatem,
sed imaginẽ tñ spẽm & figuram. Et ista
reprobatur. inf.e.cum Marthæ, §. ex eo.
15 † In hoc sacramẽto tria ĩtelligũtur esse
discreta, videlicet forma uisibilis, ueri-
tas corporis, & uirtus spiritualis forma
est panis & uini, veritas carnis & sangui
nis, uirtus unitatis & charitatis. Sed pri-
mũ. s. forma panis & uini est sacrm ge-
minę rei, i. corporis Chri & unitatis &
ita & signãs tantũ. Secundũ, idest corpus
Christi est sacrm. s. unitatis & res sacra
menti, idest specierum panis & uini, &
sic est signans & signatum. Tertiũ uero.
s. unitas, est res duorũ sacramẽtorum. s.
corporis Christi, & specierũ panis & ui
ni, & ita est tñ signatum; quia significa
tur per illa duo sacramenta. s. per spe-
cies panis & uini & per corpus Christi.
Et ita primum est sacrm tñ signãs, ſm

signans & signatum, tertium tantùm si gnatū; vt probantur hæc inf.eo c.cùm
16 Marthæ. §.ex eo in fi. In calice verū miscendū est vinum & aqua.vt de cons. d.2.c.1.& 2. Sed plus in eo de vino q̄ de aqua ponendū est. vt inf. eo.ti. c. perniciosus. Sed quare? respondeo, ex cōsuetudine ecclesiæ hoc inoleuit, quæ locū hēt in sacramētis altaris vt 11.d.c.ecclesiasticarum. locum habet in sacramēto baptismi. vt de con d.4 c.de trina locum habet in diuinis officijs vt de cons d.2. c.institutis. & 12 d.c.vlt. Hæc duo vinū & aqua in sanguinem transmutantur, vt infra eo. c.cum Marthæ.§.quæsiuisti.
17 † Restat videre de vltima parte rubricæ.s.de diuinis officijs.Et est sciendum, quod diuina officia dici debent cum diligentia explicatè & intelligibiliter, nō cū sincopa. vt inf eod. ti.c.dolentes. Melior est enim paucorum psalmorum decantatio cum cordis puritate ac serenitate ac spirituali hylaritate, q̄ psalmorū modulatio cū anxietate cordis atq; tristitia. vt de cons. d.5.c.non mediocriter. Et qd dixi, paucorū,sanè intellige.s. vt tamen debitum officium non omittatur. In officijs diuinis rectores ecclesiarum vnū eundemq; modum teneant, quē in metropolitana sede nouerint institutum. nec aliqua diuersitatis cuiuscunq; ordinis vel officij à metropolitana se patiantur sede disiungi. 12.d.c.de his,de con.d.2.c.in omnibus & d.15 c.
18 conuenit. † Clerici diuinis officijs interesse debēt. & qui absq; sui corpusculi inæqualitate defuerit excommunicetur ut 91.dist. c. 1 & 2.vel excludatur à clero, siue moueatur ab ecclesia.vt 92. distinct.ca.vltimo & maximè si hoc fecerit solennibus diebus vt 7.q. 1. cap. si
19 in clero † Sed quid de clericis, qui sunt in scholis, nunquid tenentur dicere diuinum officium? Dixerūt quidam, quòd illi tantum tenentur dicere diuinum officium,qui ad titulum certæ ecclesiæ sunt promoti per illud quod legitur 92.distin c. si quis presbyter sicus si ab titulum suæ possessionis, vel sui patrimonij sit promotus. vt supra de præbend c.episcopus.sed puto omnes clericos ad hoc teneri etiā si non percipiant necessaria ab ecclesia,quia tenuis est,sibi enim imputare debet qui ad tenuem ecclesiam se promoueri fecerit. argum.
20 ad hoc 32 q. 2.c.horrendus. Vñ † sicut vir tenetur ministrare necessaria vxori, quæ tamen debitum redde non valet. vt 32 q.7 c.quod proposuisti. ita & clericus qui non percipit necessaria ab ecclesia, quia pauper est,nihilominus tenetur eam officiare, & dicet cū apostolo.Scio satiari, & esurire, abundare, & penuriam pati; omnia possum in eo q̄ me confortat. vt 41 distinct. c.quod dicit dominus.manus autem suę ministrabunt ei. vt 21.q.1.cap.clericus in fin.&
21 91.dist.ca.clericus.† Et idem dico si ecclesia à principio fuit diues,& postmodū deducta est ad paupertatem. Sed in vtroq; casu debet vnire episcopus eam alteri ecclesię.ut 10.q.3.c.vnio. sic intelligo de cons. distin.1.c.omnes 16.q.6.c. episcopus.

SVMMARIVM.

1 *Baptismus quid sit.*
2 *Baptismus quando institutus.*
3 *Batismi genera quot sint.*
4 *Batismi effectus quis sit.*
5 *Pronomen,ego,an sit de substantia formę batismi.*
6 *Baptismi substantialia.*
7 *Verba quæ requiratur in forma baptis.*
8 *Ordo verborum an sit de substantia baptismi.*
9 *Actus qui interponitur vel mora quæ interuenit an vitiet id. quod in contextu et continuè fieri debet.*
10 *Paruulus baptizatur, licèt ab infideli offeratur.*
11 *Intellectus ad c.quos à paganis, de consecr.distinct.4.*
12 *Baptizatus an intelligatur ille,in cuius parte corporis sacerdos aquā profundit.*
13 *Baptismus an in omni tempore possit conferri.*

Batizari

14 *Baptizari an possit in nomine Trinitatis implicitè.*
15 *Baptizatus in nomine Christi, an sit bene baptizatus.*
16 *Furioso perpetuo an valeat baptismus.*
17 *Baptismus an valeat ei cui incidit in furorem.*
18 *Baptizatus coactus an sit baptizatus.*
19 *Baptizatus fictè an recipiat sacramentū.*
20 *Baptizatus an sit is qui baptizaā & baptizari intendit, & baptizans non intendit baptizare.*
21 *Baptizare seipsum nemo potest.*
22 *Baptizatus an quis sit, si aquæ alius sit liquor admistus.*
23 *Paruuli an obligentur in baptismo.*
24 *Baptismus dicitur sacramentum fidei.*
25 *Baptismus an valeat si latinus proferat verba in lingua græca uel alia.*
26 *Baptizatus in nomine genitoris & nati & sancti flaminis an sit baptizatus.*
27 *Baptizari nō potest in nomine paternitatis & spiritalis sanctitatis.*
28 *Baptizatus an quis sit, statur unius testimonio.*
29 *Vnius testimonio standum est, de consecratione ecclesiæ.*

De Baptismo & eius effectu, Rub.

IN superiori rubrica dictū est de corpore Christi, quod nihil in sacrificijs maius esse potest, ut de cons. dist. 2. cap. nihil. Sed quia baptismus inter alia sacramēta maius est, necessarius, & magis efficax, ut 32 dis. §. porro, cum omniū sacramentorum ianua & fundamentū, vt inf. de presbytero nō bapti. mis. c. veniens Ideo subsequenter ponitur hoc rubrica de baptismo & eius effectus Videamus igitur. Quid sit baptismus. Qñ institut°. Quot sunt baptismi genera. Et
1 quis eius effectus. † Baptismus est exterior hoīs ablutio cum certa forma uerborum. Est & caracter infixus animæ accedente uerbo ad elementum, unde est ista tanta virtus aquæ, ut corpus tāgat, & cor abluat, nisi faciente uerbo. nō quia dr, sed quia creditur. Nam in ipso uerbo aliud est sonus trāsiens, aliud uirtus
2 manēs vt 1. q. 1. c. detrahere. † Fuit autē institutus secundum quosdam, quando dictum est Nicodemo. nisi quis renatus fuerit &c ut de cond di. 4. c. filius. Secundū alios, cum dominus dixit discipulis. Ite baptizate omnes gentes &c. inf. eo. ti. c. debitū de con. d. 4 c. propriè in uerbo euntes. Secundum tertios, cum misit Iudam cum alijs vt 1 q. 1. c. dedit. Io. uero putat tunc fuisse institutum, cum dns à Ioanne baptizatus est, ut de con. d 4. c. per aquā Posset tamen responderi ad illud, quia tunc dedit formā baptismi facto & exēplo. sed postea dedit verbo & præcepto, cum dixit apostolis. eūtes
3 &c. ut dictum est. † Genera baptismi sūt tria, fluminis, sāguinis, & flaminis, ut de
4 con. dis 4 c. baptismi vicem. † Effectus baptismi est, quia si digne quis baptizetur deletur in eo tam actuale q̄ originale peccatum sine omni pœnitētia. quia sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei; quia gratia Dei in baptismo non q̄rit gemitū, non quærit planctū, uel opus aliquod, sed solā fidē, & omnia gratias condonat, ut de con. di. 4 c sine pœniten-
5 tia. † Sed quæritur an ꝓnomem, ego, sit de substantia formæ. Et creditur, quod nō, nā plenum sensum habet hæc uox. baptizo te in nomine patris &c. unde alibi pronomen dicitur abundare, ut ff. de hære. instit. l. 1. §. qui neque, sic & in stipulatione non interest utrū stipulor habere licet, an mihi licere habere, ut ff de uerbo. obliga. l stipulatio istā Cætera verba, quę sunt ī forma, necessaria
6 sunt & substantialia. † Sed quæritur quod si uerba substātialia dicuntur, sed corruptè & contra regulam donati Respondeo, non minus efficax est baptismus, cum enim virtus illorum uerborū excludat demonium, excludet & precisuitiū, ut de con. d. 4. c. si non sanctific. f. &c. retulerunt. Sed quæritur quid si aliquid aliud in forma dicatur. Ad hoc dixerunt quidam, vt si aliquid præmittatur, ut si dicatur arma uirum q; cano.

Ego te baptizo in nomine patris &c. uel post formam adijciatur sic. Ego baptizo te in no. pa.& fi.& spiritus sancti, & dyaboli. efficax est baptismus. quia cum extrinseca & impertinentia adijciuntur, non uitiant. ut ff. de ver.ob.l. quæ extrinsecus. secus aũt si aliquid interponatur, vt si dicatur. Ego baptizo, arma virumq; cano, In nomine pa.& fi. & spiritus sancti. Nã tunc nõ confertur baptismus. nam & si ordinatione testamenti aliquid alienum immisceatur, viciat. vt ff. de testa. l. hęredes. §. ult.

7 † In forma autem baptismi omne uerbum aliud a uerbus domini alienũ censetur sed putant doctores nostri contrarium. dicunt enim ꝙ siue adijciatur formæ siue interponatur, uiciatur baptismus. Qui sic dicatur, non ego baptizo te &c. Absurdũ putant, dici, tunc baptizatum. Et idem si dicatur. Ego te baptizo in omnie pa. & fi. & spi. san. & omniũ sanctorum. Et idem est vbi aliquid interponitur, in quo consentiunt omnes

8 † Sed quid si ordo mutetur, & uerba transponantur, ut si dicatur, Ego te baptizo in no pa.& fi.& spiritus sancti. nũ quid est baptizatus? Dicunt ꝙ sic ar. C. de test.l. ꝑposteri. & sup. de reseri c. causam. nec enim ordo scripturæ seruãdus est, vt ff de solu.l.nec enim. Alij aũt contrarium ar. pro eis. C. de sen. & interlo. om.iu. l. prolatam. Dicunt enim ipsum ordinem verborũ esse de forma. Et hoc securius esse videtur; si autem in prolatione verborũ interponatur mora naturalis & compendiosa, vt de respirando tussiendo, & excreando, non uiciat. vt C. de testa.l cum antiquitas.

9 † An aũt actus, qui interponitur, uel mora quæ interuenit, uitiet id quod in contextu & continuè fieri debet? Determinabis per iura, illa ff. de duobus reis. l. duos reos. §.ul & pe. ff. de uer ob.l. cõtinuus, in principio. ff. de testa.l.hæredes § festim nec enim omne, quod differendi causa fit, moræ annumerari potest, ut ff. de usuris l. sciendum Item nec morato ria cunctatione nec pręcipiti festinatio ne faciendum est aliquid. Quantum uero interuallum sine uitio ualeat in talibus interponi, intellectu magis q̃ locutione exprimi potest, ut ff. de solu. l. ratam. Et hoc totum locum habeat, si quæratur de mora interposita inter uerba, quæ dicuntur in consecratione Eucharistiæ, & uerba quæ dicuntur in cõsecratione calicis. Quæ qõ locum habet ſm illos, qui dicunt unã esse formã in uerbis illis hoc est corpus meũ, hic est sanguis noui testamenti &c. Sed nostri docto. magis approbant, ꝙ sint duæ formæ, una in uerbis illis, hoc est corpus meum. alia aũt in illis. hic est calix noui testamenti &c. & ad prolationẽ priorum transubstantiatur panis in corpus Christi, & ad prolationẽ subsequentium conuertitur uinum in sanguinem. Sed obijcitur, nonne prolatis primis uerbis est ibi sanguinis, ex quo est ibi corpus. Certè sic, quia vbicunque est corpus, ibi & sanguis. Ad hoc rñdetur, est ibi sanguis nõ p trãslationẽ, sed per cõmistionem.

10 † Sed quæritur, cum paruuli intelligãtur baptizari in fide parẽtum, ut de con. di. 4. c. quæris, & eorum à quib. par uulus cõsecrandus offertur, vt de cõ. di. 4. c. illud. qd si offerentes sint infideles? Rñdeo baptizari intelligitur in fide ecclesiæ, & in uerbo Christi. nec oberit infidelitas offerentis, dũmodo in forma ecclesiæ baptizetur, ut de con. dist. 4. ca. Romanus.

11 † Nec obstat de con. di. 4. ca. quos a paganis, quia illud loquitur, cũ non in forma ecclesiæ baptizat. Item

12 q̃ritur, † quid si nõ habeat aquæ copiã, & sic sacerdos perfundat aqua illũ, quẽ baptizat, sic ut partẽ corporis, non totũ corpus contingat aqua. In hac qõne dixit Aug. ꝙ si caput perfundatur, vel præter caput maxima pars corporis, esset baptizatus, aliàs non. Alii autem dicunt baptizari, ẽt si aqua cadat in quancunque corporis partem ar. ad hoc de con. di. 4. c. hoc nequaq̃. sicut sufficiat possidere partem, ad hoc ut quis totum possideat, dum tamen eius sit animi vt totum possidere intentat, vt ff. de acqui. pos. l.

possi-

possideri.§ 1.& de pœ distin. 1. c. vulga
13 ris.† Item quæritur, nunquid baptismus pōt omni tempore conferri? Non, nisi necessitate imminentē, ut pote periculo mortis uel lāguoris in cursu ut de con. dist. 4. c. uenerabilis & c. baptizandi. Sed puto in adultis illud locū habere, non in paruulis, quibus nulla præter baptismū salus promittitur. ut de con. di. 4 ca. nulla. timendū est.n. ne propter naturæ imbecillitatē morte peruenientes qui baptizentur, inueniri non pñt ut 5. di. c. baptizari. In adultis aūt hæc non timentur. quia in eis conuersio mentis ad Deum baptismi uicem suppleri non dubitatur, ut de con di. 4 ca bapt. smi vi
14 cem.† Item quæritur an baptizari possit in nomine Trinitatis implicite. Et videtur φ sic. ut de con. di. 4. ca. a quodā. Sed illud exponitur, i. explicite per id quod legitur in eadē di. c. sanctū. c. si nō sanctificatur ca. si re uera. & in c. in syno
15 do.† Item nunquid baptizatur in nomine Christi? Respondeo sic. vt de con. di. 4. c. a quodā. sed quare potius in nomine Christi, quam in nomine Trinitatis? Rñdeo, quia in nomine Trinitatis, non intelligitur nisi trium personarum essentiæ unitas. Sed in hoc nomine Chri intelligitur vnctus, vngens, & a quo vngitur. Basi. tñ dixit cōcessum fuisse apostolis baptizare in nomine Christi propter nomen Christi ampliādum sed ille canō est hodie a quodam abrogatus, per id qd legitur in ea di. s. ca. in synodo. Sed non sic putamus, nā ille canō est a quodam Nicolao, & posterior illo in synodo quæ fuit Zachariæ, ut patet in cronicis. Dico ergo φ nō baptizabitur in nomine Christi, sed si fuerit baptizatus.
16 ualet baptismus. Itē quæritur, quid si quis ppetuo furiosus & qui nunq̄ sine furore fuit, baptizetur, nunquid ualet ei baptismus? Videtur φ sic ar. ff. de le. 2. l. cum pater. §. surdo. vbi dicitur acquiri furioso emolumentū; tales. n. pro infantibus habendi sunt. nec grauātur aliquo peccato actuali, ut 3. q. 9. ca. iudicas. vñ & si nunq̄ uoluerunt baptizari nunquā tñ noluerunt, unde sufficit hoc quo ad baptismi carracterē imprimendū; tūc. n. caracterē sacramentalē imprimit operatio, cū obicē uoluntatis contrariæ non inuenit resistentem, ut inf. e. tit. c. cum Marthæ in fi. & hoc idē consideratur in paruulis, de cō. dist. 4. c. quæ
17 ris.† In eo aūt qui incidit in furorem, & in amente, & dormiente cōsideratur voluntas præcedens furiorē, amētiam, vel dormitionem, ut sup. tit. prox. c. cū Mar
18 thæ. §. item quæritur.† Itē quæritur de coactu. ad quod dico, φ absolute coactus non recipit caracterem ut ea. dec. §. eo. sed conditionaliter coactus sic; quia coacta uolūtas, uoluntas est. ut 15. q. 1. c. merito. q̄a nec īmpedit sacrm ordinis. ut 74. di. c. ubi ista. nō impedit scrm matrimonij, ut 22. q. [illegible] c. inter cætera. inf. de sponsa. c. ueniē & si taliter coactus baptismū recipit, cōpellitur seruare fidem
19 ut 40. di. c. de iudæis.† Item quid de ficte baptizato, respondeo recipit sacrm. sed non rem sacri, nisi recedat fictio, vt
20 de con. di. 4. c. tūc ualere.† Item quid si is, qui baptizatur, baptizari intendat, baptizans aūt non intendit? Rñdeo, non esse baptizatus ut 1. q. 1. ca. spiritus sanctus. §. ecce. & de cō. di. 4. c. solet quæri. Nā & cū per locū dicuntur hæc uerba. spondes spondeo. nō inducitur obligatio, ut ff. de ac. & ob. l. 3. §. uerborum.
21 † Item quæritur, an in necessitate possit quis seipsum baptizare? ad qd rndeo non, ut inf. eo. ti. c. debitum. sicut nec pōt quis seipsum recōciliare, ut de con. di.
22 4. c sanctū est.† Item quid si aquæ alius sit liquor admistus, nūquid baptizabit? Rñdeo sic, si aqua præualet, aliter non.
23 † Item cum is, qui nihil intelligit, non obligetur, ut C. de fal mo. l. 1. qūo paruuli obligātur in illis spōsionibus, quæ p eis fiunt ante baptismū? credis in Deū &c. ut de con. di. 4. c. 1. Respō. speciale est in baptismo, ubi quis ignorans per aliū obligetur. imo verius est in baptismo quis per aliū liberatur scilicet potestate dyaboli, ut de cō. di. 4. ca. postquā. potest autem quis ignorans per alium liberari.

rari. ut ff. de sol. l. soluere. & ff. de nego.
24 gest. l. soluendo. † In summa sciendũ, ꝙ baptismus dicitur sacramẽtum fidei, ut de cõ. di. 4. c. nihil aliud. Hoc iõ, quia in fide Christi cõsecratur, & in fide ecclesię confertur. Vel quia cõfertur in nomine Trinitatis explicitè quam & offerentes & oblati tenentur credere. Vel qa signũ est ꝙ suscipiẽs fidẽ habeat, & si non ha-
25 beat aliquo impediente. † Sed q̃ritur, quid si latinus baptizatur, & proferat verba necessaria, nõ tñ regulariter, nec in sua lingua. sed i gręca vel alia? r̃ndeo batizatũ esse. Nã & apostoli loquebantur varijs linguis, & forma realis attendẽda est, nõ verbalis. vt de cõ. di. 4. c. re-
26 tulerunt. † Item pone, ꝙ non dicantur verba In no. pa. & fi. & spi. san. sed similia. In noie genitoris, & nati, & sãcti flaminis, nunquid erit baptizatus? R̃ndeo ꝙ sic, quia non refert ex æquipollentib. quid dicatur, ff. de uer. obl. l. q̃ extrinsecus, & l. si in noie, & inf. de ver. signi. ca. in his. Et satis puto credendũ esse posse fieri baptismũ sub verbis synonimis. Sed
27 † nũquid possit baptizari sic. In noie paternitatis, & filiationis, & spiritalis san-
28 ctitatis? R̃ndeo non. † Vltimò notabis, cũ dubitaẽ, an aliquis sit baptizatus, staẽ testimonio vni⁹ de cõ. d. 4. cap. placuit.
29 † idẽ in cõ ecclesię vt de cõ. d. 1. c. ecclesiæ. sec⁹ ĩ ordine vt 98. d. c. afros. & sup. d cle. pereg. c. 1. Rõnẽ diuersitatis collige. ex. §. gratia. 3. q. 1. §. ecce. cũ honores.

S V M M A R I V M.

1 *Ordinum collatio facta non baptizato an valeat.*

2 *Non baptizatus credens se baptizatum an saluetur.*

3 *Ordinatus comperiens se non baptizatum debeat baptizari, & iterum ordinari. & num. 3*

4 *Baptismi & ordinum reiteratio an fieri debeat, quando de batismo & ordine dubitatur.*

5 *Matrimonium an in dubio præsumetur, & stetur, sacramento uiri.*

De Presbitero non baptizato. Rub.

Dictum est supra ꝙ baptismus sit ianua & fundamentum omnium sacramentorum aliorum. Sed quia dubitari posset, an non posito fundamento ædificatio aliorũ sacramẽtorũ subsistat: Iõ tractaẽ hic de collatione ordinum facta non baptizato, & iõ ponitur hic rub. de presbyt. nõ bap. ministrante.
1 † Videamus igitur an collatio ordinũ facta non baptizato ualeat. Et quid iuris sit, cum quis credit se baptizatum, cum in ueritate non sit. Item an ordinatus cõperiẽs se non baptizatum debeat iterũ ordinari. Ad primum itaque sic dico, cum Paulus dicat fundamẽtum aliud nemo põt ponere ꝑter id quod positũ est, quod est Christus Iesus cõsequẽter probaẽ, ꝙ vbi Christus non est fundamentum nullius operis boni est super ædificiũ, ut 1. q. 1. c. cũ Paulus. propterea nulla est collatio ordinũ ut inf. e. ti. c. 1. & 1. q. 1. c. si quis cõ-
2 fugerit. & c. si quis ꝑ ignorãtiam. † Ad secundum dico, ꝙ si quis baptizatus non sit, credat tñ se baptizatũ fore, & alias sit bonæ uitæ & cõuersationis honestæ, liber ab originali peccato cœlestis patrię gaudium adipiscitur incunctanter, ut inf. e. ti. c. 2. Nec obstant iura illa quæ dicunt, nullũ posse sine baptismo saluari. ut de cõ. di. 4. c. cathecuminũ. & c. firmissimã & 15. q. 1. c. merito. § ut itaq; componat istud cancellatũ de gñante. & ca. nulla qa illa locũ hñt in his qui sciũt se non baptizatos, & cũ baptizari possint negligant, vel contenunt ipsi seu parentes ipsorũ. hic. n. de quo sup. ꝑmissi, itelligitur baptismus in fide Chr̃i ecclesiæ. Nam baptismus inuisibiliter ministraẽ. quẽ non cõtemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit, vt inf. e. ti. c. 2. & 5. Vñ quidam ante baptismũ spiritu sancto impleri creduntur, vt Centurio. vt de con. di. 4. c. non dubito, & 2. q. 7. c. non oẽs. Et Valẽtinianus, q̃ cũ ueniret ad baptismũ & in uia decesserit, dr̃ Ambrosiũ de eo dixisse uentrem meum

doleo.

doleo, quia quẽ regeneraturus erã, perdidi; ille tñ gratiã, quã popoſcerat, non
3 amiſit. † In tertio autẽ membro dico baptizari & iterum ordinari debere, quia non intelligitur iteratum, quod amb. gitur eſſe factum, ut inf. eo tit. ca. ueniens. Sed opponitur, qui ſe credit bapti-zatum baptiſmo flaminis, etſi non ſit, in fide tamẽ Chriſti & eccleſiæ intelligitur baptizatus, ut ſuperius dixi. Vñ ſi in tali ſtatu poſitus ordinetur, ſacramẽtum ordinis inuenit fundamentum ſacramentorũ, ſ. fidẽ; & idẽ firmum eſt ædificium, & ſic iterari non debet ordo; & ſi iteretur, fit iniuria ſacramẽto, ut 1. q. 1. c. quod quidã de con. d. 4. c. oſtenditur. Ad quod Reſpõdeo. tam diu intelligitur baptizatus in fide, quãdiu ignorat ſe baptizatum uerbo & elemento. Et tunc ordo iterari non poſſet, ſed cum poſt incipit ſcire uel credere ſe non baptizatum fuiſſe uerbo & elemento, niſi baptizetur in aqua cum poſſit, incipit contemnere, & ſic perdit baptiſmũ flaminis, & ſic ſine fundamento ędificiũ ordinis inuenit, & propterea ponendus eſt primarius lapis ſ. baptiſmus, & demũ ſuperædificabit ordo, nec
3 iteratus intelligetur. † Et eſt ſciendum, ꝙ ubi ſcitur aliquẽ baptizatum nõ eſſe; baptizabitur & ſeruabitur forma cõis, ut ſup. ti. prox. c. nõ ut apponens, ubi ãt dubitatur, tunc ſeruabit̃ illa forma quæ habetur ſup. tit. prox. c. i. de con. di. 3. c. ſi nulla. & idem ſeruatur in conſecratione eccleſiæ, ut de conſe. d. 1. c. ſolennitates, & c. eccleſia. Item in ordine, ut 68. d.
4 presbyteri quos, §. qđ autem. † Et not. ꝙ quidam dixerũt, ꝙ ubi dubitatur de ordine uel baptiſmo, & iterũ ordinat̃ ſeu baptizatur, idẽ caracter confertur qui fuit primo collatus dicentes ꝙ hic articulus neceſſitatem inducit, & allegãtes ſimile, ff. de acqui. poſ. l. poſſi. ſer. §. ex pluribus Sed hoc nõ eſt uer, qa ſi prius fuit caracter ordinis uel baptiſmi collatus, ſecundo nihil add. t̃, ſed totũ ad uocẽ refert̃, & ad uiſibilẽ unctionẽ, ut 68. d. c. presbyteri. §. quod ergo, nihil. n. addit vel detrahit iteratio unctionis, ſicut nec iteratio manumiſſionis, ut C. de ind. libe. l. nihil. Sed quid de his, quæ presbyter iſte geſſit qui ſe comperit non baptizatum fuiſſe, nunquid decepit animas, ut ſup. de ele. c. dudum Rothomag. Rñdeo nõ, imo dum bona fide credit ſe baptizatum & rite ordinatũ, rata ſunt oĩa quæ geſſit ar. ff. de offic. prætor. l. Barbarius. In ſumma ſciendum eſt, in dubio potius p̃ſumi non baptizatũ, q̃ baptizatũ; potius non ordinatũ, q̃ ordinatum, ut de con. di. 4. c. paruulos, & hic in c. ue-
5 niens. † Sed cum ita præſumatur in his ſacramẽtis, quar. in ſacro matrimonii contraria aſſumitur præſumptio? et ſtetur tantum uerbo uiri, ut 23. q. 1. c. ſi quis acceperit, ff. de ritu nup. l. in liberto. Rñdeo ſine omni periculo eſt, ſi ſacramenta illa iterentur, ſed valde periculoſum eſſet; ſi iudicaretur nõ eſſe matrimoniũ ubi eſt. Licet alibi canon nõ p̃ſumat, nõ eſſe matrimoniũ, ubi nõ eſt, & ſi ſolẽnia deſint ut 30. q. 5. c. aliter, & c. noſtrates.

SVMMARIVM.

De Custodia Eucharistiæ. Rubrica.

SVperius tractatum eſt qualiter Euchariſtia conſecratur hic tractatur qualiter cuſtodiatur, & ideo ponitur hic Rub. de cuſtodia Euchariſtiæ, criſmatis,
1 & aliorũ ſacrorũ. † Eſt igitur ſciendum, ꝙ Euchariſtia eſt in loco ſingulari mundo & ſignato ſemp honorificè collocata deuotè ac fideliter cõſeruãda, ut ſup. de cele.

cele.mis.cap.sane clauibus adhibitis.vt
2 inf.c.ti. c. 1. † Sacerdos per seipsum deferat illam infirmis cum solēnitate & reuerentia illa, quæ statuta est in concilio generali.sup.de cele.mis.c.sane.§.sacerdos. Non aūt per laicum uel mulierē transmittat, vt de con.di.2. ca. peruenit. qđ fieri per diaconū licet, si necesse fuerit vt 93 d.c.diaconū.& c.præsente.
3 † Crisma ēt sub eadem custodia seruetur, vt inf eo.ti.ca. 1. Ipsa quoque oratoria vasa corporalia, palleæ altaris, & vestimenta clericorum mūda & nitida conseruentur.ut inf.eod.ca. 2. quibus in alijs vsibus vtendum nō est, nisi in ecclesiasticis & Deo dignis officijs, vt de con.di.1.c.vestimenta.& c.ad ad nuptiarum quæ ab alijs q̃ à sacratis hominibus nō debent contingi, ut in prædicto.c. vestimenta.& 23.dist. §. uasa. & c. sacrata.& de con.di.1.cap. in sancta.
4 † Item pallas altarium & uestimenta clericorum, cū sordida fuerint, diaconi cum humilib. ministris intra sanctuarium lauent. vt
5 de con.dist. 1.c.nemo † & si fuerint uetustate consumpta, incendio dentur.ut de con.di.1.c.altaris. Et est ratio, quia
6 † Deo dicata ad profanos usus conuerti non debent.ut 19.q.3.ca. quæ semel.14. q.ult.c.comperimus.12.q.2.c. nulli.54. distin.c.ex antiquis.17.q.ul.ca.quæstio. de con.di.1.c.ligna.

SVMMARIVM.

1 *Reliquię q̃ et qualiter venerari debeāt. Reliquiæ approbatæ non debent venales exponi.*
2 *Canonizatio Sanctorū qūo debeat fieri.*
3 *Miraculum ad hoc, vt dicatur, quæ requirantur.*

De Reliquijs & veneratione sanctorum. Rubrica.

Dictum est supra de custodia & reuerentia sacrorum. non autem tractatur de reuerentia sanctorum, & ideo subijcitur hic rubrica de reliquijs & ue-
1 neratione sanctorum. † Sciendum est igitur, quòd reliquiæ in ueneratione sanctorum habendæ nōn sunt, nisi auctoritate summi pontificis fuerint approbatæ, ut inf.eo.tit.c.2. quæ postquam fuerint approbatæ, extra capsam ostendi non debēt, nec uenales exponi ut inf. eo.c.2.C. de sacrosanc.ec.l.nemo. Nam sancta æstimationem non capiunt.ut, ff. de rerum di.l sacra loca.§ ul.& propterea uendi nō possunt, cum uenditio sine pretio non consistat. ut Insti. de emp. & uen.§.pretium.& ff.eo.ti.l.2.§.sine pretio.& qui spiritualia uēdit, capitale crimen cū simonia committit.ut 1.q.1.c. sta
2 det. † Ad canonizandos sanctos & in sanctorum cathalogo cōscribendos, de quo legitur.19 q.3.c. qm̄. taliter peruenitur. Inquirendum est enim an illi, de quo canonizando agitur, prior uita testimonium præbeat pro laboribus multis, pro motibus castis, pro actibus strenuis, ut 61.dist.ca. miramur. oportet.n. præsenti testificatione prędicari & bonæ famæ præconijs non taceri.ut 12. q. 2.cap. quatuor. Et quæri debet maximè de simplicitate & humilitate. ut sup. de præsump.c.ex studijs, simplicib.n.Deus dat gr̄am. Itē quæri solet.an in uita passus fuit persecutiones.ut 7.q.1.cap.omnis.ca.qui gemebat.& ca.ibi adunati. Et an fuerit passus ex charitate.ut 1.q. 1.c. uide quantū bonū est charitas. Quærendum est ēt de miraculis factis in uita,
3 et post mortē. † Et no. quia quantū ad hoc ut sit miraculum, quatuor requirūtur. Vt ex Deo contingat, non ex arte.ut 1.q.1.c.teneamus.2.q.6. §. itē cū Balaā. 1.q.1.ca prophetauit. Itē ut sit cōtra naturā. Itē quod non ex ui uerborum, sed ex merito hominis hoc cōtingat. Hoc ideo dico.quia panis miraculose trāsubstantiatur in corpus Christi non merito hominis, sed uirtute uerborū.ut de conse.di.1.c.qđ corpus Christi.& ca.in quibusdā. Itē ut sit ad corroborationem fidei.herba.n. trāsit in uitrū hominis ministerio. sed hoc nihil ad fidei corroborationem.& ideo non sunt hæc talia miracula, q̃uis hominum ministerio fiant, ut propterea debeat quis canonizari.

SVM-

SVMMARIVM.

1 Ieiunium quid & quotuplex sit.
2 Ieiunans a quibus abstinere debeat.
3 Gulæ vitium quibus modis tentat.
4 Ieiunandum quando sit. & nu. 5. & 6.
7 Vigilia occurrente in dominica ieiunari debet in sabbato.
8 Carnes licite comeduntur sexta feria in die Natalis Domini.

De Obseruatione ieiuniorum. Rub.

DICTVM est supra de veneratione sanctorum. Sed quia ob reuerentiam sanctorum ieiunia celebrãtur. Ideo subsequenter de ieiunijs tractatur, & propterea ponitur hic rubrica de obseruantia ieiuniorum. Videamus igitur. Quid sit ieiunium. Et quibus die
1 bus ieiunia sint indicta. † Ieiunium triplex est. Ieiunium magnum & generale est, ad quod omnes tenentur abstinere ab iniquitatibus & illicitis uoluntatibus seculi, quod est perfectum ieiunium vt de conse. dist. 5. ca. ieiunium Secundo modo dicitur ieiunium, discreta & moderata refectio, vt singulos dies absque ciborum luxuria transigamus. vt de con se. d. 5 ca. sufit tibi. & ca. non dico, Et hæc duo ieiunia omni tempore & diebus singulis sunt seruanda. Tertio modo dicitur ieiunium subtractio prandij & post cenam cuiuslibet cibi priuatio vsque ad diem sequentem. Item abstinentiæ indictio à carnibus, & ab omnibus quæ sementiuam trahunt originem à carnibus, à lacte videlicet caseo, & ouis, vt probantur hæc de conse. dist. 5. c. de esu. & 4. dist. ca. denique. Vbi etiam adijcitur. cæterum pisciũ esus ita relinquitur, vt hoc infirmitatis solaciũ non luxuriæ pariat incendium. hoc tamen saluo, vt nõ cogantur diuites pauperum cibi vesci. vtantur consuetudine infirmitatis suæ, sed doleant se non posse aliter substentari. vt. 41. di. c. non cogantur. Vnde nec in qualitate cibi, nec in quantitate est vitium, dummodo quis vtatur secundum exigentiam suæ naturę, sed in appetitus excessu, vt probantur hæc. 41. d. c. quisquis delicias. & c. quod dicit. † Item cum 2
abstinemus à cibis, ab omnibus dissolutionib. abstinere debemus. quid. n. prodest ieiunare visceribus, & luxuriari venatibus; abstinere a cibis, & errare peccatis. vt 86. d. c. quid ꝓdest. Item alibi nihil ꝓdest hoĩ ieiunare, & orare, & alia religionis opera agere, nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur, vt de con. d. 5. c. nihil ꝓdest.
3 † Quinque autem modis gulę vitium nos tentat, aliquando nanq; indigentiæ tempora præuenit. aliquando non præuenit, sed cibos lautiores quærit. aliquã quæ summenda sunt, procurare accuratius expetit, aliquando autem & quantitas ciborum & tempus cõgruit, sed in ipsa quantitate summendi mensuram excedit. nõnunquam & abiectius qđ desiderat, & cum ipso esu immẽsi desiderij deterius peccat, vt de con. d. 5. c. quinq; modis. Vnde uersus est certum, ꝙ quinque modis gula damnat edacẽ. Cum nimium comedit, uel edendi ꝑuenit horã. Quærit delicias, vel parat deliciosa. Vel sumit cupide quod non est deliciosum.
4 † Nunc uideamus in quibus diebus & tẽporibus ieiunia tertij generis indicantur. Et est sciendum, ꝙ quadragesima sũma obseruatione est obseruanda, q̃ continet. 40. & duos dies diebus dominicis cõputatis, è quibus dum sex dies dñicæ abstinentiæ subtrahuntur, remanẽt. 36. dies in abstinẽtia, quæ sunt decima pars totius anni. Annus. n hẽt. 365. dies quorum 36. sunt decima. Sed his diebus adduntur quatuor dies primæ septimanæ. s. dies Mercurij, dies iouis, dies ueneris & dies sabbati. ut sacer numerus 40. dierũ impleatur. quem Saluator sacro suo ieiunio consecrauit. ut de cons. dist. 5. c.
5 quadragesima. † Item ieiunandum est in vigiliis apostolorum. Et quamuis in versibus contineantur nomina certorum. Petrus & Andræas, Paulus cũ

Simone

Simone Iudas, Vt ieiunemus nos admonet, atq; Matthæus. Puto tñ in omnium apostolorum vigiliis ieiunandũ ut infra eo.c.consilium. præter vigiliam Philippi & Iacobi, Beati Ioannis euangelistæ, qm̃ illorum festiuitas infra solennitatem paschalem, istius autem infra natalem dñi celebratur, & dicitur in eadẽ decre. in 1. Respon. de festiuitate Beati Bartholamæi, de cuius celebratione dubietas oritur apud quosdam, consuetudo regionis est obseruanda. ut in ea. decreta. §. sanctorum sicut & aliàs in ieiuniis consuetudo attenditur. ut 12. dist. c. illa in fi. 76. di. c. vtinam. & in decre. eõ.
6 §. item de illis. †Item constitutũ est, ut quatuor anni tpa ab omnibus hominibus cõ ieiunio obseruentur. vt 85. dist. c. constitutum. Hoc autem ordine ieiunia illa celebrentur. Primum ieiunium in initio quadragesimæ. Secundum in hebdomada penthecostes. Tertium vero & quartum in septẽbri & decembri more solito fiat. ut 76. dist. c. statuimus. Vnde uersus. Prima quadregenę seruat ieiunia veris Pneumatis, ebdomada seruare secunda teneris. Tertia septembris fert cultũ mercuris istum. Sabbata ieiunent vigilem pñtia Christum. Et cum quatuor sint anni tpa, ver, æstas, autonnus, & hyems. prædicta quatuor ieiunia ex doctrina sancti spiritus ita sunt p totius anni circulum distributa. ut lex abstinentiæ omnibus sit ascripta temporibus ut 76. di. c. huius. In quatuor temporibus Penthecostes hæc ratio redditur. ut si quis forte inter paschalis festiuitatis gaudia negligens libertas & licentia immoderata præsumpserit, hoc religiosæ abstinentiæ censura castiget. vt 76. dist. igitur. Est & alia ratio, quare ieiunium illius tpis differtur post Penthecostem, & nõ inducitur ante post resurrectionem. quia illo tpe fuit spõsus cũ sponsa, ideo non fuit tunc sponsæ aliqua indicenda asperitas, cum sponsum haberet secũ & eius delectarẽ amplexibus. Vnde in ecclesia tũc cantaẽ quasi modo geniti infantes. & hæc ratio redditur. 76. dist. c. ieiunium. §. non autem cum sequen §. & licet dicam illos quinquaginta dies qui sunt a pascha vsq; ad Penthecostẽ à ieiunio exempto eo, q: iugi letitia peragendi sunt dies illi. si tamen aliquis ex deuotione ieiunet, prohibendus non est. Nam vtinam omni tempore ieiunare possemus, ut probantur hęc in ca. ieiunium §. vlti. & ca. vtinam. Obseruantur & alia ieiunia ab ecclesia constituta. quæ sine necessitate rationabili non seruantur. vt 76. dist. ca. ieiunia. Quædam etiam ieiunia obseruantur in vna prouincia. quæ non seruãtur in alia & in hoc vnaquęq; prouincia in suo sensu abundet. vt 76. dist. c. vtinam. Nam pter festa præcipua & communia singuli episcopi in suis ecclesijs speciales obseruant festiuitates, vt de con. dist. 3 ca. pronunciandum. Item ieiunandum est tempore rogationum, vt de con. d 3 ca. rogationes. Ieiunandum est sexta feria & die sabbati. Sexta feria propter domini passionem. Die sabbati, quia dies ille inter tristitiam passionis, & letitiam dominicæ resurrectionis includitur. vt de conse. dist. 3 c. sabbato, vt saltem ab esu carniũ die sabbati abstineamus, quicunque enim christianæ religionis se participẽ esse desiderat, ab esu carnium eadẽ die nisi maiori festiuitate interueniẽte uel infirmitate, abstineat. de cons. dist.
7 5. c. quia dies sabbati. † In summa notandum est, quòd si festum habens uigiliam incidat in diẽ lunæ, die sabbati ieiunandum est, ut infra eod. tit. ca. 1. Sed opponitur argumẽto legali sic. dies medius, s. dies dominicus debet impedire ieiunium, cum sit a ieiunio liber. Nã sacer locus interueniẽs inter duo prædia seruitutem impedit extremorum, ut ff. de serui. l. seruitutes. §. sacer. Et lex illa dicit medium prædiũ, qd non seruit, impedit seruitutem, ut ff. de ser. ur præ. l. q sella. §. in rusticis. Ad quod respondetur Ieiunare nõ est seruitus pdialis, sed debitũ personale, qd cũ solui non possit sua die, soluatur alia. nam ad duo tenetur. s. ieiunare & in vigilia ieiunare, & iõ si nõ

possumus

possumus die dominica propter eius excellentiam ieiunare, ieiunandum est die sabbati. ar. ad hoc sup. de dolo & contu. c. cum dilecti. ff. de arb. l. Celsus.
8 † Nam & excellentia natiuitatis inducit, ut in sexta feria carnibus vesci possumus, secundum consuetudinem ecclesiae generalis. vt inf. eo. c. explicatur.

S V M M A R I V M.

1 *Purificatio qualiter olim fiebat, & an hodie sit seruanda.*

De Purificatione post partum. Rubrica.

IN superiori rubr. tractauimus de ieiunijs celebrandis ob reuerentiã Sanctorum, sed quia ex reuerentia & deuotione procedit, quod mulieres post partũ cessant ab ingressu ecclesiarum vsq; ad tempus purificationis, subsequenter interponitur hic rubrica, de purifica. post partum. Quid igitur circa hoc olim seruabatur in lege veteri, & quid hodie seruandum sit, breuiter videamus.
1 † Et est sciendum; quod secundum legem Mosaycam mulier immũda reputabatur post partum, & ideo si masculum peperit, cessabat a templi ingressu 40. diebus. si feminam. 80. diebus, vt dist. §. 1. Sed contra in quadam palea, quae in quibusdam libris in eadem dist. habetur, & incipit, cum enim. ibi enim dicitur quod pro masculo cessabatur ab ingressu templi. 33. diebus, pro femina 66. dieb. Sed in masculo non attenditur dies natiuitatis, sed circuncisionis, circũcidebatur puer in 7 die suae natiuitatis. In foemina autem attenditur ibi dies impositionis nominis, cum imponebatur nomen in 14. die natiuitatis. Sed in §. 1 in vtroq; consideratur tempus natiuitatis. Sed si quaeras, quare tot dieb. cessabatur ab ingressu tẽpli pro masculo, & tot pro femina? Rñdeo, quia sicut phisici dicunt tot diebus foetus masculinus, & tot femininus m[.]orificatus sine animae infusione.
2 † Sed hodie quando iã legis vmbra euanuit, & illuxit veritas euangelij, si mulieres post prolem emissam acturae gratias ecclesiã intrare uoluerint nulla proinde peccati mole grauantur, nec ecclesiarum aditus denegandus est, ne poena illius videatur in culpam conuerti. Si tñ ex veneratione voluerint aliquandiu abstinere, deuotionẽ eorum non credimus prorogandam. vt inf. eo. tit. c. vno. & simile sup. tit. prox. Aliquando. n. bonum est abstinere ab eo; quod tamen licitũ sit. vt de consec. dis. 2 c. quotidie. 11 q. 3. c. aliud. quia bonarum mentium est ibi culpas agnoscere, vbi culpa non est, ut supra ti. prox. c. consilium §. sanctorum & 5. dist. c. ad eius vero concubitum.

S V M M A R I V M.

1 *Ecclesiae à quibus debeat reparari.*
2 *Fructuarius tenetur ad sarta tecta reparanda.*
3 *Ecclesiae quõ construẽdę vel reparandae.*
4 *Ecclesiae nouae ex quib. causis sint faciẽdę.*
5 *Auctoritas, quae interuenire debeat in construenda ecclesia.*
6 *Ecclesiam aedificare si quis inceperit, an & quando teneatur perficere.*
7 *Facere aliud est, quàm reficere.*
8 *Nouum opus quando fieri dicatur.*
9 *Domus ecclesiae, vel naues quando dicantur refici, & eadem sint.*

De Ecclesijs aedificandis. Rub.

DIctum est supra de ecclesijs consecrandis, sed quia plerunque ecclesiae consecratae corruunt, & reparatione egent. Ideo subijcitur hic rub. de ecclesijs aedif. uel reparandis, vel de nouo construendis. Videamus igitur a quibus sit ecclesia reparanda. Et cuius auctoritate de nouo sit aedificanda. Et quib. ex causis nouae sint ecclesiae faciendae.
1 † Est aũt sciendum, quod sit portio fabricae deputata sufficiat ad reparationẽ ecclesiae, is qui eam percipit, reparare tenetur. vt 10. q. 3. c. vnio. & q. 1. c. decernimus. inf. e. ti. de his.

his. Si verò non sufficiat, tunc rector &
qui beneficiũ hẽt ab illa ecclesia, quę re
paranda est, cõferent & ecclesiã repara-
bunt: vt in prædicta decre. de his. vt inf.
e. c. 1. & 16. q. 1. c. si monach. sup. de his q̃
fi. a ma per ca. c. vlt. Nec mireris si con-
ferant beneficiati. Nam cum emolumẽ-
tum sentiant, & onus sentire dẽnt, iuxta
illud. Commoda qui sentis, iũgas onus
emolumentum: ut arg. C. de caduc. tol. q.
vna. § pro secundo, in fi. & § ne aũt. C.
de furti manifestum. §. pe. in fi. supra de
his quæ fi. a ma. par. ca. c. vlt. Debent in-
quam beneficiati agnoscere onus fabri-
cæ pro rata beneficiorũ. †nã & fructua-
2 rius reficit sarta tecta, ut ff. de vsufr. l. de
vsufructu legato. §. hactenus. C. e. tit. l. eũ
quem. †Ecclesiæ faciendæ sunt per con-
3 grua loca. ut de cõ. d. 1. c. ecclesias. Si ue-
ro superfluæ inueniant uel destructę, p-
uidentia episcopi modus inueniat, qua
liter consistere possint. ut de conse. di. 1.
c. 2. reparentur. ut dictum est, uel ut de-
struantur. ut de conse. di. j. c. ecclesiæ, vel
altaria. Vel si per se subsisteri non pñt a-
lijs ecclesijs vniant. vt 10 q. 3. c. vnio. cir
ca fi. & vt no. sup. de relig. do §. tribus. &
§. ult. & secundum hoc intelligo. 70. dis.
c. sanctorum, in fi. Sic aũt faciendæ sunt
nouæ ecclesiæ, ut per eas veterib. præiu
dicium non fiat. ut 16 q. 2. c. ecclesiæ. &
c. quicunq;. Item plures baptismales ec
clesiæ in vna terminatione fieri nõ pñt.
vt 16. q. 1. c. plures. posset tñ eps ex cau-
sa de vna terminatione facere duas, nã
& diuidere potest vnam in duas, & duas
vnire ad unam, ut inf. de excess. præla. c.
sicut vnire. sicut & prouincia una diui-
ditur in duas, ut ff. de off. asses. l. si eadem
10. dis. c. imperiali. sic & vna præbenda
diuiditur in duas. vt sup. de præb. c. vacã
te. nam & auferre potest uni ecclesiæ &
dare alteri. ut inf. eo. ti. c. ad audientiam,
12. q. 2. c. bonæ rei. sup. de dona. c. aposto
licæ. sup. de his quæ fiunt a p̄la. sine con
sensu c. c. pastoralis non tñ hoc licet pas
sim, & sine causa. & sic intelligo sup. de
4 reb. eccl. non alie. c. 1. †Tres autem sunt
causæ, propter quas nouæ ecclesiæ pñt
construi, quamuis in præiudicium an-
tiquarum. Temporis qualitas. ut 7. q. 1.
c. temporis. Incrementum populi. vt 16.
q. 1. c. fœlix. & c. multis. & c. pręcipimus
Ecclesiæ distantia, uel difficultas acces-
sus. vt inf. eo. ti. c. ad audientiam. Sine p̃-
iudicio alterius ecclesiæ, licet episcopo
pro sua sepultura ecclesiam construere,
vt 12. q. 2. c. bonæ rei, supra de donat. c.
apostolicæ. Et quilibet priuatus mascu-
lus, vel fęmina potest sibi construere ec
clesiam, siue oratorium. ut de const. dis.
1. c. unicuique clericos & c. si quis etiam
5 18. q. 2. quidã 12. q. 2. c. religiosam. † In
construenda dẽt interuenire auctoritas
episcopi, qui primarium lapidẽ ponere
debet, dote tamen ab ædificatore prius
assignato, vt not. sup. de conse. eccl. §. itẽ
6 notandum. †Et no. q postquam quis in
cipit ædificare, compellitur consumma
re, ut no. sup. de conse. eccl §. item quid
7 si quis incepit ædificare. †In summa no
tabis, longe aliud est facere, q̃ reficere,
vt ff. de itine. actuque priu. l. 1. § si quis
ædificium. Reficere enim est ad pristinã
formam reducere. ut in pręalleg. l. 3. de
itinere actuque priuato. †Nouum autẽ
8 opus fit cum rei facies immutatur. vt ff.
de no. ope. nun. l. 1. §. opus nouum. †vn-
9 de si domum, uel ecclesiam diruas, ea
mente, ut de eisdem cementis & lapidi-
bus eam reædifices, non est eadem do-
mus, uel ecclesia, si vsque fundamẽtum
fuerit diruta, secus tamen est in naue.
Nam si nauis reficiendæ causa omnes
tabulæ refixæ sint, nondum intercidisse
nauis videtur, & compositis rursus eadẽ
nauis esse incepit. vt ff. de verb. obl. l. in-
ter stipulantem. §. sacram. & §. nauis. vn-
de si tota ecclesia deijciatur usq; ad fun-
damentum, vt dictum est, in reædifican
do auctoritas episcopi necessaria est. ut
16. q. vult. c. si quis uult. Sed secus in re-
ficiendo. vt inf. de iudæ. ca. consuluit. &
cap. iudæi. C. de operibus publicis. l. vl-
tima. Alias tamen lex diuidit, qui pro-
hibet reficere prohibet ædificare. ut ff.
de mor. inferen. l. 1. §. ædificator.

SVMMARIVM.

1 *Immunitas quid sit et unde dicat. nu. 2.*
Immunitatibus ecclesiarũ qui gaudeant.
Ecclesiæ an teneatur ad munera, et nume. 3. 4.
3 *Onera quæ imposita sunt rebus, antequam res ad ecclesiã perueniãt, subit ecclesia.*
5 *Pater occidens filium pro defensione patriæ an excusetur.*
6 *Placita secularia in ecclesia audiri non debent.*
7 *Laicus non debet in domibus ecclesiarum hospitia pro iure & debito vendicare.*
8 *Immunitas ecclesiæ vel cœmiterij p quot passus extendatur.*
9 *Immunitate ecclesiæ qui non gaudeant.*
10 *Publici latrones, & nocturni de populatores agrorum an passint impune occidi.*
11 *Furtum uel sacrilegium omittens in ecclesia an ab ecclesia defendatur.*
12 *Frustra inuocat auxilium ecclesiæ qui in eam committit.*
13 *Immunitate ecclesiarum an gaudeãt oratoria quæ in domibus habeantur.*
14 *Ecclesia interdicta an suis priuilegijs & immunitatib. gaudeat, et n. 15. 16. et 17*
15 *Clericus interdictus durante interdicto perdit ea quæ ad suum beneficium spectant. & idem est in suspenso.*
16 *Clericus suspensus non exequitur ea quæ sunt officij.*
18 *Immunitatem ecclesiæ violantes qua pœna plectantur.*

De Immunitate ecclesiarum. Rub.

Dictum est supra de ecclesijs ædificandis, quæ quidem domus Dei sunt, & oneribus opprimi non debent, quib. domus priuatæ præmũtur; & propterea de immu. ec. uel cœ. & rerum ad eas pertinentium, diss. rendum est. Vnde ponitur hic rubr. de immu. ec. vel cœmite. & rerum ad eas pertinentium. Vi-
1 deamus igitur qd sit immunitas. † Quã immunitatẽ habeat ecclesia, Res, & homines eius, Quam cœmiterium, & quã mansus. Et quæ sit pœna violantiũ cœmiterium & immunitatem. Immunitas est libertas, quæ competit ecclesiasticis personis, & rebus ad eas spectantibus.
2 † Dicitur autem immunitas, quasi extra munia, idest, extra munera non n. ecclesia subit sordida munera, vt calcis coquendæ, arenæ fodiendæ, sed ab his tam ecclesiæ, q̃ ipsarum prædia, & mancipia, siue rustici ipsarũ, exempta sunt, vt 16 q. 1. § nouarum. Clerici uxores, & filij clericorum similiter ab huiusmodi liberi & exempti sunt, ut C. de epis. & cle. l. 2. Eorumq; coloni. vt 89 dist. c. iudicatum. Item extraordinaria munera, quæ subito imponuntur, similiter ecclesia non agnoscit, etsi sint onera realia seu prædialia, vt sunt superindicta, vt 16 q. 1. c. placet, & C. de epi. & cle. l. placet, & C. de superindictis. l. vna. li. 10. Ab his extraordinariis muneribus excipitur, nisi forte epus & clerus tantam necessitatẽ aut utilitatem inspexorint, vt absq; vlla coactione ad releuandas cões utilitates, ubi laicorũ non suppetunt facultates, subsidia per ecclesias existiment conferenda, ut inf. eo. ti. c. nõ minus prius tñ romano pontifice cõsulto, ut inf eo. ti. c. aduersus, & hoc possumus appellare canonicã illationẽ, q̃ ad uẽticiæ necessitatis sarcina repẽtina po-
3 poscerit, vt dicit illa l. placet. † Onera autem quæ imposita erant rebus, anteq̃ res ad ecclesiã peruenissent, subit ecclesia, ut tributũ, canonẽ, siue cẽsum, & sic intelligo. 11. q. 1. c. tributũ. & c. magnũ, & 22. q. 8 c. si tributum. hæc onera ordinaria sunt & prædialia, & uocãtur indicta, ut C. de indictis, l. 1. lib. 10. Veruntamen si cessetur in solutione canonis, uel tributi, res nõ transfertur in eũ, cui tributũ uel canõ debetur, & hoc est qd' præall. l. placet. dicit, nulla translationis sollicitudo signetur. Nec obstat. l. si diuina, C. de exac. tribu. quia aut lex illa non tenet secundum canones, aut exponi debet, diuina domus, i. imperialis. Secus est in ecclesiastica, vt dictum est.
4 † Onera personalia non subit ecclesia. vt C. de epis. & cle. omnes quæ vbicun-

que. Sed hoc fallit in casu. nullus enim a murorum vigiliis excusatur, ut inf. eo. ti. ca. peruenit nisi sit senex, vt C. de dec. l. ul. lib. 10. expedit. n. reipublicæ plures habere defensores, vt ff. de no. ope. nun. l. nam reipublicæ, & quilibet dēt defendere patria, vt 23. q. 8. c. omni tempore.
5 † Pro cuius defensione pater occidens filiū excusatur, ut ff. de relig. & sump fu. l. minime.
6 † In ecclesia placita secularia audiri nō debēt, ut infra eo. titul. ca. 1. & maxime iudicia sanguinis, ut inf. eo. tit. c. eum ecclesiæ.
7 † Item nec seculares homines debent in domibus ecclesiarum hospicia pro iure & debito vēdicare, vt inf. eod. ti. c. 1. & simile 42. dist. quiescamus. Cęterum si charitatiuè petatur nulli negari debet, vt in c. quiescamus 42. dist. §. 1. supra de præben. de monachis, supra de sup. neg. præ. c. sicut 85. dist. archidiaconum.
8 † Item immunitatem habet ecclesia & cœmiterium vsq; ad 40. passus, si maior fuerit ecclesia, uel 30. si minor. vt 17. q. 4. c. sicut, ut fugientes ad eā ob maleficia uiolēter nō extrahātur. vt inf. eo. ca. inter & c. immunitatem. Sed prælati debent eis obtinere uitā & membra; super eo tamen, qd inique fecerint, sunt alias legitimè puniēdi, ut in d. c. inter alia.
9 † Et quamuis ab hoc priuilegio lex plures personas excipiat in Auth. de mā. prin. coll. 3. scilicet homicidas, adulteros, & raptores uirginum. decre. tamē præallegata duo genera hominum excipit, publicos latrones, & nocturnos populatores agrorum raptores etiam uirginum ad ecclesias fugientes immunitatem ab ecclesia cōsequuntur 36. q. 1. ca. de raptoribus, vnde non obstante exceptione legali, cui derogatum est in hac
10 parte standū est distinctioni decr. † Nec mireris, si hæc duo genera hominum ecclesia non defendit; hos. n. cuilibet licet impunè occidere, ut C. quādo licet uni. l. 1. & 2. & sine peccato, ut canon ille uel le vt. 23. q 5. c. cum homo. Quod tamen intelligo si fuerit nocturnus; sed si diurnus, tunc sine peccato occiditur cum se telo defendit, ut inf. de homi. c. si perso

diens. Itē excipiuntur & illi, qui sperantes per defensionem ecclesiæ impunitatem suorum excessuum obtinere, homicidia uel mutilationes ī ecclesiis uel earum cœmiteriis committere non uerentur, ut inf. eod. ti. c. immunitatem.
11 † Sed quæritur nunquid is qui furtum uel sacrilegium cōmittit in ecclesia, defendetur? Videtur q non nam Augu. dicit de iure ad supplicādum admitti non debet ibi, ubi sacrilegium cōmisit, ut 17. q. 4. c. frater. & ca. cor epus.
12 † Et frustra inuocat auxilium ecclesiæ, qui in eam cōmittit, ut inf. e. c. ul. inf. de usu. c. quia frustra. in Auth. ut liceat matri & auiæ, §. quia uero. Puto tamē contrarium, quia iura canonica certas personas ab hoc priuilegio excludunt, ut superius dictū est. Et quia ecclesiis & ecclesiasticis personis sanctitas ignoscendi gloriam relinquit, ut C de episcop. & cleric. l. si qs in hoc genus. Hoc priuilegiū immunitatis habent ecclesiæ consecratæ, & non
13 consecratæ, ut inf. e. ti. c. ecclesiæ. † Sed nunquid priuata oratoria, quę homines in suis domibus habent, hac immunitate gaudebunt? ut in Auth de eccle. titu. §. si quis in sua domo & §. si uero. colla. 9. supra de cēsi. c. ultim. de cons. dist. 1. c. unicuique, & cap. sequen. Puto quòd
14 non. † Item quæritur an ecclesia interdicta retineat hoc priuilegium? Et uidetur q non. Nam decre. dicit in qua diuina ministeria celebrātur, ut inf e. ti. c. ec
15 clesiæ. † Item clericus interdictus durante interdicto perdit ea quæ ad suum beneficium spectant, ut sup. de elec. c. cū in cunctis, sup. de ele. c. cum dilecti sup. de concess. præbē. uel ecc. non ua. c. quia diuersitatem supra de postu. ca. 1. Et idē est in suspēso. vt sup. de ętat. & qual. ord. c. cum bonę memoriæ. supra de app. c.
16 pastoralis, in fin. † Item suspensus non exequitur ea quę sunt officij, ut 32. d. c. nullus, & c. præter hæc, inf. de simo. c. tā-
17 ta. † Credo quòd ecclesia interdicta retinet priuilegium immunitatis, sicut & clericus interdictus vel suspensus retinet priuilegiū suę immunitatis quo ad

iniectionem manuum violentam. Nam & depoſitus habet hoc priuilegiū, quia caracterē retinet. vt 18 di. ca. dictum. In ſumma notandum eſt, quod eſt eccleſia defendit ad ſe fugientes quantum ad mortē & mutilationem, vñ recepta idonea cautione ſuper vita & membris, reddet eos puniēdos pecunialiter, vel in rebus. Seruus aūt redditur dño iuramēto præſtito de impunitate ipſius. vt inf. eo. ti. c.
18 inter alias. Pœna verò violantium immunitatē eccleſiaſticā, eſt duplex, excōicatio hominis ſiue iuris. Nam violator eſt excōicandus. vt 17. q. 4. c. nullus & c. ſi quis deinceps, eo ſaluo quod cauſaliter ſacrilegus eſt excōicatus ipſo iure, ut incēdiarius eccleſiæ, & effractor. ut 40. q. 1. c. canonica. 17. q. 4. c. oēs. eccleſiæ. inf. de rapto c. in literis. inf. de ſent. de exc. c. cōqueſti. Alij autē ſacrilegi, qui alio modo eccleſias violāt, ſeu perſonas, vel res ab ipſis rapiun violenter, vel bona ipſorum vſurpat, & per hoc ſacrilegium incurunt, non ſunt ipſo iure excōicati. vt ſupra de foro comp. c. conqueſtus.

SVMMARIVM.

1 *Negotia ſecularia quæ dicantur, & unde dicatur negocium nu. 2. 4. & 5.*
Clericis & monachis quæ negocia interdicantur.
3 *Monachis quod negotia nō ſint interdicta.*
6 *Sacri ſacerdotes Deo vacare tenentur.*
7 *Clerici vel monachi non ſuo nomine, ſed eccleſiæ vel monaſterij, prædia laicorū ad firmas conducere poſſunt.*
8 *Laici peccant ſacerdotes à diuinis officijs auocando.*
9 *Clerici an poſſint eſſe notarij.*
10 *Clerici audire leges & phiſicam qui prohibeantur.*

De Clerici vel monachi ſecularibus negocijs ſe immiſceant. Rubr.

SVPERIVS in plerisque titulis tractatum eſt de his, quæ competunt clericis & monachis. nūc aūt tractatur de phibitis. & ideo ponitur hic rubrica. ne cleri. vel mo. ſecularibus nego. ſe immiſceant. Videndum eſt igitur quę ſecularia negotia pmiſſa ſint clericis &
1 monachis, & quę non † Negocia ſecularia dicuntur de ſecularibus reb. emendis, acquirendis, uel diſtrahendis Et hęc ſunt prohibita clericis & monachis. ut infra eo. tit. ca. 1. & 81. diſt. ca. fornicari. quia inter ementes & vendentes commercium difficile eſt non interuenire peccatum. vt de pœnit. diſtinct. 5. qua-
2 litas. † Dicitur autem negotium quaſi negans ocium. Propriè verò in cauſis negotium, in commercijs negociatio locum habet. ut infra de uerbor. ſigni. c. forus. 5. conſtat De his igitur officijs & commercijs ſecularibus dicitur, clerici officia vel commertia ſecularia non exerceant. maxime inhoneſta ut ſupra de ui. & hon. c. cle. clerici. Nam honeſto artificio ſibi quærere poſſunt uictum. ut 91. diſt. c. clericus uictum. & de conſec. diſti. 5. c. nūquam exemplo Pau-
3 li. & 10. q. 4. ca. cauendum. † Monachis etiam iuſtum negocium non eſt interdictum propter diuerſas neceſſitates, quia legimus ſanctos apoſtolos negociatos fuiſſe. & in regula beati Benedicti præcipitur puideri p quorū manus negocia monaſterij pcurent ut inf. eod. titu. capi. 1. Et ideo canon dicit, ad uitæ huius neceſſitatem ſtudia ſunt diuerſa.
4 ut. 21. q. 1. c. clericus. † Itē dicūtur negocia ſecularia, quęſtiones quæ mouentur in iudicio ſeculari: & hæc ſimiliter interdicūtur clericis in maioribus ordinibus conſtitutis, et ſi beneficia eccleſiaſtica nō habeant; quia epiſcopus tenetur eis prouidere. vt ſupra de pręben. c. epiſcopus. & c. cum ſecundum apoſtolum. Item & in minoribus ordinibus cōſtituti, ſi ſtipendijs eccleſiaſticis ſuſtententur, niſi pro ſe & miſerabilibus pſonis. ut ſupra de poſtula. c. 1. & 86. di. c. peruenit. uel niſi ſuā vel ſuorum iniuriā proſequātur. ut 4. q. 6. ca. omnibus. Et ſecundum hoc intellige quod hic tangitur de

hac materia contentiones, vel lites, uel
5 rixas amare & c.ut inf.eo.ti.c.1.† Tertio modo dicuntur negocia secularia, procurationes prædiorũ, vel secularium personarũ, quibus est penitus abstinẽdum ut inf.cap.1 & 2.in Auth.de sanct epi §.
6 aliũ. † Sacros enim sacerdotes Dei vacare oportet vt 31. dist.cap.sacerdotibus & ff.de arbi.l.non distinguemus.§.sacer
7 dotio. † Possunt tamen clerici vel monachi non suo nomine, sed ecclesiæ vel monasterij prædia laicorum ad firmas cõducere.ut inf.e.tit.c. fin & hoc si ecclesia vel monasterium sufficientia prædia nõ habet, alias secus.ut sup. de deci.c.dilecti.in Auth.de sanct.§.aliter. col. 9. Imo secundũ quosdã, si clericus secularis personæ procurator seu ministrator, a sistit occasione administrationis, impunè poterit deprehendi, nec defendetur priuilegio clericali; & sic intellexerunt decre.inf.e.ti.c. sacerdotib. Quod mihi
8 non placet.† cum.n.laici peccent clericos à diuinis officijs auocãdo. vt 21. q. 3.c.Cyprianus.& 89.dist.c.vlt. c. ex hoc delicto tale priuilegium sortiri nõ debent argumen.ad hoc.16. qu.1.cap.legi. ff. de donat. inter vir. & vxo. l. 3. ff. de regul. iur. l. non fraudantur. §. nemo. ff. de fur. l. itaque fullo ff. de mino. l. Papinianus exuli reuerso. Vnde enim puniendi sunt, priuilegium habere non debent. vt 24 q.1 ca.didicimus. Intelligo igitur decre. illam, quando clericus administrator personæ secularis tertiò monitus non desistit, & ideo excommunicatur. vt infrà eod.tit. ca. sed nec procuratores. Vel dic quòd ecclesia non subuenit tali clerico pecuniaria subuentione, sed tamen priuilegio non destituit clericali. Vel intelligo sic literam illius decre. deprehendantur, id est, intercipiantur, s. in fraude commissa, non autem in persona. Sic & aliter dicitur, quòd summam sapientiã præparabunt capere suis incidijs, scilicet captione verbali. vt de pœn distinc.6.cap.1. vltra mediũ.& simile. ff. de pigno. act. l. vlti-
9 ma. † Sed quæritur, an clerici possint esse notarij. Et certè possunt domini Papæ. vt 16.q.1.c.quidem, ut possunt archiepiscoporum & episcoporũ arg. sup. de proba.c.quoniam contra falsam, 77. dist. c. monachus verò nouitius. ita ut inter clericos scribant non inter laicos. eo quòd cõuersatio nostra secreta debet esse & remota ab actibus laicorum. vt 2.q.7. c.laicos. Quod etiam in ciuilibus locum habet, nedum in criminalibus. Nam si in eis clericus scriberet incurreret irregularitatem. ut 51. distin, c. aliquantulos.& arg. 23 q.1.ca.1.& 3. Possunt autem clerici familiares principũ esse, & baronũ, & eis seruire in diuinis officijs ut sup.de ser.nõ or. c. nullus & eorum consilijs interesse. Vt tamen caueant ab his consilijs, propter quæ irregularitas possit incurri. possunt tamẽ clerici & etiam prælati consilium dare regibus & principibus super iustitia facienda ut 23.q 8.capi.pessimam in fi.& clericus dare potest consiliũ iudici seculari in genere, sic dicendo. fures taliter sunt puniendi de iure, ut 5 q.5. ca. delatori. ut tamen potius consulentis, quàm suggentis opera fungatur. ut ff. de quæs. l.1 §.qui quæstioni. Item nec descendat ad speciem vel personam. Item licitè potest conqueri clericus iudici seculari de fure. vt inf.de homi.c.postulasti. ciuiliter & modestè, non procaciter & infrunitè.ut sua tantum recuperet, non vt fur in corpore puniatur. ut 23 q.5 ca vnum solum.& dum sic agit clericus, licitè furem conuincit, nec imputatur clerico si iudex secularis ulterius procedit in pœna quàm intẽtio & actio exigat cõquerentis ut in prædicta decr. postulasti. & arg. ad idem 23.q.5 c.1.& ca. unum solum.& c. pœna.& c. nõ uos.ff.de bo. lib. l.qui cum maior. §.1.& de euict.l. si per imprudentiam. dum tamẽ iudicio sanguinis non intersit, nec aliquod officiũ præstet. ut inf. eod. titũ. cap. sententiam.
10 † Item notandum est quòd id quod statutũ est cõtra religiosas personas exeuntes ad audiendum physicã siue leges, vt nisi infrà duorum mensium spacium ad clau-

claustra redierint, sicut excōicati ab oibus euitentur. in nulla causa patrocinium præstent; in choro, & in mensa, & in capitulo ultimi fratrum existant; & nisi forte ex nimia sedis apostolicæ indulgentia, spē torius promonis amittant. extenditur ad archydiaconos, decanos, plebanos, præpositos, cantores, & alios clericos personatus habentes, vt primiceriatum. vt sup. de cōsti. c. cùm accessissent, Thesaurariam. vt su. de con cess. præb. vel eccl. nō va. c. cùm nostris. Cancellarium. vt su. vt eccc. benefi. sine di. confe. c. vt nostrum. Succētoriam. vt inf. de excess. præla. c. inter dilectos. vt inf. de exces. præla. c. inter dilectos. Magisterium scholarium. vt inf ne prę. vic. suas. c. quāto. Et idem intelligo in alijs personatibus, qui personatus habentur secundum cōsuetudines diuersarum ecclesiarum. necnon extēditur ad presbyteros. nisi omnes hi à studio legali seu phisicali destiterint inf. spacium duorū mensiū. vt inf. eod. c. non magno & c. super specula. Sed quid si quis non habeat personatum, sed habeat beneficiū quod habet curam animarum annexā? puta habet ecclesiam parochialem. Videtur idem fore dictum, nam de personatibus & beneficijs cura animarū habentibus idem iudicium est habēdum. vt sup. de elect. c. dudum ecclesia Rothoma. sup de præb. c. de mulcta. Curia tamē cōtrariū tenet, nec in meritò, cùm enim hæc constitutio super specula sit pœnalis, ad alios quàm exprimat, extendi non debet.

Explicit Liber Tertius.

S V M M A R I V M.

1 *Sponsalia quid sint, & vnde dicantur.*
2 *Stipulatio an in contractu sponsalium requiratur.*
3 *Matrimonium inter absentes contrahi potest.*
4 *Species sponsaliorum quot sint.*
Sponsalia de futuro quot modis contrahantur.
5 *Spōsalia de præsenti quæ sint, & qualiter contrahantur & nu. 6.*
6 *Sponsalia de præsenti an differant à matrimonio non consumato.*
7 *Affinitas ex nuptijs cōsumatis oritur.*
8 *Sponsalia quādo contrahi possunt, & quādo matrimonium.*
9 *Sponsalia quando dissoluantur.*
10 *Sponsus vel sponsa de futuro compellitur cōtrahere matrimonium & consumare contractum per censuram ecclesiasticā.*
11 *Iustitia publicæ honestatis ex sponsalibus oriatur, & quid operetur, & quare sic vocetur.*
12 *Affinitas non contrahitur ex nuptijs interdictis.*
13 *De similibus idem est iudicium.*
14 *Matrimonium quid sit.*
Nuptiæ quæ dicantur.
15 *Matrimonium non potest ad tempus contrahi.*
16 *Matrimonium dicitur matris officium, et quare magis à matre, quàm à patre denominetur.*
17 *Matrimonium in quo loco, et quando fuit institutum.*
18 *Matrimonij causæ principales quæ sint.*
19 *Matrimonium ex inhonesta causa contractum an teneat.*
20 *Matrimonij substantialia quæ sunt.*
21 *Matrimonij quæ sunt impedimenta.*
22 *Matrimonium qualiter contrahatur. & nu. 23. & per quos.*
24 *Attinentia inter quos oriatur ex matrimonio.*
25 *Matrimonium non consumatum quando possit separari.*
26 *Matrimonium aliud verum, aliud præsumptum.*

Incipit Liber Quartus.

De Sponsalibus. Rubr.

POstq̄ de his, quæ ad clericos pertinent, superius satis tractauimus; ad ea quæ spectant ad laicos, stilum vertamus. igiť de spōsalibus & matrimonio vedieamus. Et primò qd sint spons.

Vnde dicantur. Quot sunt spõsal ũ species In qua ætate contrahãtur. Qual ter dissoluantur. An contrahẽtes sponsalia ad contrahendũ matrimoniũ cõpellantur. Quæ attinẽtia ex spõsalibus oriatur.

1 † Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio. ut ff. eo. tit. l. 1. & 30. q. 5. cap. nostrates. Dicuntur autem sponsalia à spõdeo. Nã mos fuit ueteribus, stipulari, & respõdere sibi uxores. ut ff. eod. tit.
2 l. 2. † Sed non est necessaria stipulatio in sponsalibus; quia cõtrahuntur inter ab
3 sentes, ut ff. eo. tit. l. 4. 5. & ul. † nã & matrimoniũ inter absentes contrahi potest per internuncios, ut supra de cõiuer. cõiuga. c. ex parte 32. q. 2. c. honorantur 30. q. 5. c. nec illico. inf. de matri contrac cõtra interd. ecc. c. ex literis ff đ ritu nup. l. mulierẽ. alias si stipulatio in cõtractu sponsaliũ exigeretur, inter absentes cõtrahi non possent, ut Insti. de inuti. stip. §. itẽ uerborũm. Vel oportet dici, speciale eẽ in hac stipulatione sponsaliũm, ut
4 inter absentes contrahi possent. † Species sponsalium duæ sunt. alia de futuro, alia de pñti; sponsalia de futuro contrahuntur quinq; modis. Simplici sponsione, ut accipiam te in meum, & accipiam te in meam, ut inf. e tit. ca. si inter. Fidei datione, ut inf eo. tit. c. 2. & c. is qui fidem. Iuro interposito, ut inf e. ti. c. de illis. & c. ex literis silũã. inf. de cõ. appo. ca. de illis. Item datis arrhis spõsalicijs, scilicet pecunia, uel alijs rebus, & C. de sponsa. l arrhis. Itẽ annulli subarrhatio
5 ne, ut inf. de despõ. impub. ca. tuæ. † Sponsalia de pñti sunt illa, quæ contrahuntur per verba pñtis tpis, ut cum dicitur. Accipio te in meũ. accipio te in meam. uel cum dicuntur alia uerba consensum exprimentia de pñti. ut inf. eo. tit c. si inter virum. & inf. de spons. duo licet præter solitum. Aliqñ uerba interueniunt de pñti, nec tñ consensus hñdus est de præsenti, ut cum consensus contrahentium trãsfertur in arbitrium alienum, ut inf de cond. appo. c. super eo, cum. n. substantia contractus ponitur in arbitrio alterius nominatæ personæ nisi ille fuerit arbitratus, contractus redditur nullus, ut C. de contrah. emp. & ven. l. ulti. Similiter si inter aliquos innubiles aptos tñ ad sponsalia cõtrahenda consensus interueniat mutuus de præsenti, non matrimonium, sed sponsalia fore contracta dicuntur, ut inf. de despon. impu. c. a nobis. & c. ult. In his. n. non vim uerborum, sed iuris attendimus potestatem. Sed opponitur. Videtur q in casu præmisso, nec matrimoniũ, nec sponsalia contrahantur. Matrimoniũ non, quia contrahi non põt nisi in ętate matura, ut inf. de despõsa. impube. c. ex literis. Sponsalia non, quia hec non intendebant cõtrahentes, ut ff. de spõ. l. quæsitum. & ideo ptãte ac uolũtate sibi mutuo aduersantibus, neutrum contractũ esse uidet, ut ar. sup. de offic. deleg. ca. cũ super abbatia. C. si quis alteri uel sibi. l. multum interest. Puto sponsalia fore contracta non intentione non ui uerborum, sed iuris potestate, ut superius dictum est, & probatur per iura præalleg. ut inf. de despõ. impu c. a nobis, & c. tuę. Et idem lex probat aperte. ff. eod. titu. l. quæsitum, & si taliter contrahentes in eadem uoluntate usq; ad nubilem ætatem utriusq; perdurent, matrimonium inducetur, siue expressus interueniat cõsensus, siue tacitus; arg. ad hoc inf de despon. impu. c. de illis. ff. đ ritu nup. l. minorem. Tacitum consensum intelligo per cohabitationem, ut inf. eo c. ad id & in prædicta l. minorem. Item ex carnali commistione, ut inf. e. tit. c. is qui fidem inf q ma. ac. poss. c. insuper. inf de eo q duxit in ma. quã pol. per adul c. significasti. inf. de condi ap. c sup. eo. † Sponsa 6
lia de præsenti sunt idem, quod matrimonium non consummatum. Inter matrimonium autem consummatũ, & non consummatum quo ad essentiam matrimonij nihil interest; quia consensus eorum, de quorum coniunctionibus agitur, sufficit ad matrimonium inducendum; qui solus si defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrãtur, ut 27. q. 2. cap. sufficiat. Diferunt autem in quatuor.

quatuor quo ad significationem ut sup. de biga. c. debitũ quo ad religionis ĩgresſum, vt ſ. p. de conuer. coniuga. c. ex publico, circa fi. Quo ad bigamiã cõtrahẽdam, uel non cõtrahendam, ut 33. di. c. Valentianus, & in prædicta decre. debitum in fi. Item quo ad affinitatem contrahendam inter virũ & cognatos vxoris, & inter vxorem & cognatos viri, vt inf. de consan. & affi. c. quod super his.
7 † Hæc autem affinitas oritur ex nuptiis consummatis, ut inf. de cõsan. & affi. c. 1. ff. de gradibus, l. non facile, §. affines, & dicemus in summa de cõsangui. & affi.
8 Contrahuntur † autem sponsalia de futuro in septẽnio, vt inf. de despon. impu. c. literas. Matrimonium uerò põt contrahi in annis discretionis, ut inf. de despon. impub. c. duo pueri. ſ. in duodecimo anno mulieris, & quartodecimo uiri, ut inf. de despon. impu. c. ex litis. Sed possunt hæc tempora præueniri, ut dici
9 mus. inf. ti. prox. † Dissoluuntur spõsalia communi dissensu, sicut cõi cõsensu cõtrahuntur, vt inf. eo. ti. c. præterea. Nihil enim tam naturale est, sicut vnumquodq; dissolui genere, quo colligatum est, ff. de reg. iu. l. nihil inf. de reg. iu. c. omnes res. Quod intelligo cũ uterq; sponsorũ in diuertendo consentit. cæterum si alter eorum hoc consentiat, alter uerò dissentiat, tunc is qui ad diuortium tendit, compelli debet contrahere matrimonium & consummare, ut in sequentibus dicam Hug. tñ & quidam alii intellexerunt decre. illam; præterea: loqui de comparatiua permissione, vt permittat minus peccatum committi, ut euitetur maius, minus peccatum est si sponsi se dimittant uiolenta fide sponsalium, quàm si spõsus inuitus & coactus ducat illam quam odit, & occidat, uel eam abhominans cum aliis adulterium committat. Et hunc intellectum colligunt ex illis, ne forte deterius inde cõtingat, & simile. 33. q. 2. c. si quod uerius. Item ex illis, hoc possit in patientia tollerari; quod enim toleramus uel permittimus, inuiti permittimus, ut 31. q. 1. c. hac ratione. Verius tñ est, quod prius
10 dixi. † Sponsus vel sponsa de futuro cõpellitur contrahere matrimonium & consummare contractum, compellitur per censuram ecclesiasticam, ut inf. e. c. ex literis. Siluaniani, & c. sicut. Nec obstat inf. e. ti. c. requisiuit, ubi dicitur monenda est potius, q̃ cogenda, nam exponitur potius, id est prius; & similis expositio 23. q. 4. ca. non inuenitur. Et nota q Hugo. dicebat in hoc casu, non finaliter compelli inuitum, unde si semper noluit, qui cogitur per censuram ecclesiasticam, absoluetur. Nos autem dicimus, q inuitus finaliter compelletur, & excommunicatus non absoluetur nisi pareat. Quod verum est eo. statu durante, nam si status eius mutetur, puta quia cum altera matrimonium contraxit, cum iam primum uinculum expirauit, superueniente maiori absoluetur & imponetur ei pœnitentia de fide mentita, & idem fiet si sponsa moriatur, uel si cum altero matrimonium cõtrahat, ut inf. eo ti. c. de illis. Puto tñ, q si ecclesia credat ex coniunctione futurum uxoricidium & guerram, restringet censurã, alias non erit medicinalis, ut 2. q. 1. cap. multi, nam siue plectendo siue ignoscẽdo hoc solum bene agitur & ca. vt 23. q.
11 5. c. prodest. † Ex sponsalibus oritur publicæ honestatis iustitia, quæ prohibet cognatum sponsi contrahere cum sponsa, & cognatam sponsæ cum sponso, ut infrà eo. tit. ca. ad audientiam & c. sponsam. Hæc prohibitio non surgit ex consanguinitate, uel ex affinitate quæ contrahitur ex nuptiis consummatis, vt superius dixi, sed surgit ex quadam publica iustitia, uel publica æquitate, publicè enim uidetur iustum & æquum, ut cognatus sponsi sponsam eius non ducat uxorem. Vbi ergo inhonestum est aliquos matrimonialiter coniungi, nec impedit consanguinitas, nec affinitas, nec aliud subest legitimum impedimẽtũ, fuit inductũ hoc ius, prohibens matrimonium cõtrahi, & contractũ dissoluens, ut inf. ti. prox. c. duo pueri. Et uocatur

catur publicæ honestatis iustitia, qa in matrimonijs nõ solum quod liceat, sed & quod honestũ est, consideratur, ut ff. de ritu nup.l. semper. Et nota, ꝙ publicę honestatis iustitia oritur etiam ex sponsalibus, quæ de iure non sortiuntur effectum, vt inf.eo.ti.c. ad audientiam dum modo contrahentes sint septennes, uel septennio proximi, ut inf prox.ti.c.duo pueri, ut sic intelligãt quid agatur, alioqui contra, ut infra de despons.impu.c.
12 literas,& ca.accessit. † Quod in matrimonio non contingit, nam affinitas nõ contrahitur ex nuptijs interdictis, ut ff. de gradibus.l.non facile, §. sciendum. Et cum in vno casu inueniã sublatã hodie publicæ honestatis iustitiam, s. in sobole suscepta ex secũdis nuptijs cognationi uiri nõ copulãda prioris, ut inf.de consau.& affini.c.non debet, uidetur ꝙ in alijs casibus duret, vt 35.q.3.c. porro ff de adop.l qui in adoptionẽ, ff.de ritu nup l.si qua. §. uxor: Et generaliter vt nullus de consanguinitate sponsi præmortui ducat sponsam, & ẽ conuerso. nulla de consanguinitate sponsæ præmortuæ ducat spõsum, ut inf.ti. prox.c. cõtinebatur, §.si uero & inf.e.ti c. sponsam. Quod.n.non mutatur, quare stare prohibetur? vt C. de testa. l. sancimus, C de ap.l.præcipimus, 2.q 6.c. anteriorũ, §.illo. videlicet in fi. Alii aũt dicunt ꝙ ex quo sublata est in eo casu, in quo de maiori æquitate, q̃ in aliis locum ha
13 bebat,& in aliis reuocata uidetur, † nã de similib.idẽ est iudiciũ, ut sup. de rescri.c.inter cætera, sup.de transla. præla. c.corporalia, sup.de confir. vti uel inuti. c.cũ dilecta. ff.ad le. Aqui.l illud. ff. ne quis eum qui in ius uo. fue.ui.eximat. l. 2.C.de legib.l.leges,& ff.eod.titu.l.non possunt. Et sic secũdum quosdã in nullo casu locũ habet hodie publicæ honestatis iustitia, nisi in sponsa fratris, de qua in veteri & in nouo testam. prohibitum esse videt, Iuxta illud Io. Non licet tibi habere suppositã fratris tui. Itẽ reuocata est hodie ꝓhibitio, quæ olim erat in secũdo & in tertio genere affinitatis, ut inf. de consang.& affini.c.non debet. Durat ergo primi generis prohibitio usq; ad quartum gradum. De his tamen generibus affinitatis & de sobole suscepta ex secun.nup.dicit Greg. qui hodie dissoluit, negat uerbum dei, ut 35.q.10.ca. fraternitatis. Sed intelligendum qui hoc dissoluit, c.alius a Papa.

Sequitur videre de secunda parte rubricæ, h.e.de matrimonio. Videamus igitur quid sit matrimonium. Vnde dicatur. Qñ fuit institutum, Vbi,& quib.verbis. Et q̃ sint causæ matrimonii. Quod sint bona matrimonii. Quot sint impedimẽta ipsius. Qualiter cõtrahant̃ Quę attinẽtia ex m̃rimonio nascatur. Et ex quib.causis separẽt.
14 † Matrimonium est maris & fœminæ cõiũctio indiuiduã vitæ cõsuetudinẽ retinens, vt 27.q.2.§.1. Et alibi. Nuptiæ sunt cõiunctio maris & fœminæ & consortium o's uitę, diuini & humani iuris cõmunicatio.ff.de ritu nup l.1. Dicitur aũt indiuiduã vitæ cõsuetudinem retinẽs, vel consortium oĩs uitę, quantũ ad propositum eorũ qui matrimonialiter cõiungũtur; quia hac intentione cõiungi debẽt, vt perpetuo simul maneant, q̃uis post contractum matrimonium & ante carnalẽ copulã possit alter inuito altero religionem ingredi, sed post consummatũ nõ, nisi volẽte, & plerũq; non nisi se similiter conuertẽte, ut sup.de cõuersi.coniuga.c cum sis prædictus, & c. uxoratus, ut notatur in summa illius ti. Sed ad hoc opponitur de B. Virgine, quę contraxit matrimonium cum Ioseph.& nihilominus proponebat in uirginitate manere, vnde dixit: Quõ fiet istud, qm̃ virum non cognosco? Ad quod respondeo: B. Vir. Maria ꝓposuit se seruaturã votũ uirginitatis in corde, sed ipsum uotũ uirginitatis nõ exp̃ssit ĩ ore. subiecit se dispositioni diuinæ, cum ꝓposuit se p̃seueraturã virginẽ, nisi Deꝰ aliter reuelaret, cõmittẽs ergo uirginitatẽ suã diuinæ dispositioni cõsẽtit ĩ carnalẽ copulã, nõ illã amplectẽdo, sed diuinæ inspirationi ĩ vtroq; obediẽdo, ut 27.q.2. c. oĩs

tes.§.cũ ergo.& ideo exponit in eo.§.vt tũ non cognosco.i.me non cognituram proposui. Item opponitur ex illa decreta.cõmissum.inf.e ti. ibi enim quia iurauerat se contractũ cum quadam, postmodũ ad religionis aspirabat ingressũ. datur ei consilium, vt prius contrahat vt iurauit,& postmodum intret. Ad qđ respondeo.ille non uouerat, & ideo contrahendo non efficitur reus voti. Datur igitur ei pro consilio, vt adimpleat qđ iurauit, nec est contrarium proposito religionis,quia ẽt post contractum nõ tñ consummatum, liberè & de licentia iuris alter cõiugum intrat religionem, vt suprà de conuersi. coniuga.ca.ex publico. Et in consilium hoc credendum est deuenisse, vt in indiuiduam vitæ consuetudinem consentiret in contrahen-
15 do,† quia matrimonium contrahi non põt ad tẽpus.vt 32.q.2.c. solet quæri. & c. aliquando. & postea dominus de nouo ei inspiret, licenter intrare poterit, vt prædixi.& hoc innuitur in litera. ibi,
16 & postea si elegerit.† Matrimonium dicitur matris munium,idest officiũ. Sed quare magis à matre dominatur matrimoniũ, quam a patre? quia licet pater sit generationis auctor. & penè vxoris dñs.vt.33.q.5.ca.hæc. imago.matris tñ officiũ circa filios apparet magis. Et filij dum infantes fuerit materno magis indignet solatio, quàm paterno. Vnde mater ante partum est onerosa,dolorosa in partu,ac post partum laboriosa.ut
17 supra de cõuer.in fi.ca.ex literis. † Fuit aũt institutũ in paradiso, & ante peccatum ut.32.q.2.c.sicut non oĩs. §.his ita. Quib.verbis? Quidã dicũt, ꝙ illis. Crescite & multiplicamini &c. Sed illã verba fuerunt potius benedictionis, quam institutionis; vnde dicendũ est, ꝙ institutum fuit verbis Adę ore ꝓphetico dicẽtis.hoc nũc os ex ossibus meis, & caro de carne mea &c. vt inf. de diuor.c.gaudemus. Post peccatũ verò & extra paradisum fuit institutũ ad remediũ. vt carnis vitiũ cohiberetur. Vnde apostolus. vnusqsq; habeat suã pp fornicationẽ.

18 † Causæ matrimonij duæ sunt principales. susceptio sobolis & vitæ conformationis,vt.32.q.2.ca sicut nõ oĩs.§.his ita.Propter primã instituit Dñs propter
19 secundam Apostolus,vt dictũ est. † Sed nunqd tenet matrimoniũ ex inhonesta cã cõtractũ, puta pp pulchritudinẽ, diuitias, uel potentiã? Rñdeo sic.ut.32.q.2.ca. solet quæri. Vnde Iacob videns, ꝙ Rachael esset decora & venusta facie dixit laban. septem annis seruiã tibi pro
20 Racahele. † Tria sunt bona matrimonij.vt 27 q.c.omne itaque. quæ alibi appellãtur substãtialia matrimonij.ut inf. de condi.app.c.vltimo. Et sunt illa hæc Fides, ꝓles,& sacramentũ. Fides.s. coniugalis, quam sibi nupti adinuicem debẽt, ne cũ alijs adulterẽtur fide coniugij violata. Proles, propter quã multiplicãdam matrimoniũ est a dño institutũ in paradiso,vt 35. q.1.c. cũ igiť in prin. & 26.disti.c. deinde licet quibusdam nõ valẽtibus generare matrimonia sint ad solatiũ,vt.27.q.2.c.nuptiarũ. Sacramẽtũ, idest inseparabilitas, vel indiuiduitas quo ad perpetuã seruitutẽ, nisi religione uel fornicatione separatio fiat. vt supra de conuer.coniuga.c. in plerisque
21 decreta.& 33 q.1.ca.dixit. † Impedimẽta matrimonij his versi.cõtinentur. Error,conditio, votum, cognatio, crimen. Cultus disparitas, vis, ordo ligamẽ, honestas. Si sis affinis, quodq; coire nequibis. Error personæ impedit matrimoniũ,ut si credã contrahere cũ Titia, cõtraho cũ Seia. Error autem qualitatis & fortunæ non impedit,ut si illa, cum qua cõtrahitur, credatur esse uirgo & nõ sit; diues, & si pauper.ut 29.quæs.1.Conditio,ut si credam illam, cum qua contraho, fore liberã,& sit ancilla; tunc enim nullum est matrimoniũ, nisi postquam sciuero eius conditionem, cõsensero in eam.ut inf.de cõiug.seruo. c. proposuit. Votum solẽne impedit matrimonium, & dirimit.simplex impedit,sed nõ dirimit.vt.inf.q cle.uel uo.c. rursus.Cognatio carnalis impedit matrimonium. ut inf,de cõsan. & affi. per totum.35.q.j. p

totum. Item cognatio spiritualis. ut infra de cogna. spi. per totum. Crimē, quia propter homicidiū inhibetur matrimoniū. vt 33. q. 1. cap. ammonere. & in alijs criminib. idē. vt inf. d e eo qui cog. consan. vxo. suæ. ca. 1. & 2. Cultus disparitas, vt in hominibus diuersarū sectarū; ut si vnus sit Christianus, alter iudeus, vt 28. q. 1. per totū. Vis, idest violentia. vt infra e. c. cū locum. Sacer ordo similiter impedit & dirimit matrimonium vt 32. distin. c. seriatim. Ligamen impedit & dirimit matrimoniū vt 33. q. 1. c. si p sortiarias. Quod intelligo, cum ligamē matrimonij præcedit cæterū si subsequitur, non scindit matrimoniū quod semel tenuit nulla enim infirmitas vel causa superueniens præter fornicationē corporalē & spiritualem rescindit matrimoniū, qd semel tenuit. vt 32. q. 7. c. illi q̃. & q. 5. c. horrēdus & c. si quis vxorem. & infra de eo qui cōsang. vx. suæ c. discretionē. Honestas, idest publicæ honestatis iustitia impedit. vt 37. q. 2. cap. si quis vxorem. & dirimit. ut not. supra eo. tit. §. ex sponsalibus. Si sis affinis. de hoc dicemus infra de consang. & affinit. Quódque coire nequibis. & de hoc notabimus infra d frigi dis & male. Addit magister Ray. in summa sua quartū versiculū. Hæc socia da vetant, cōnubia iuncta retractant. Sed istū uersiculū non approbo propter crimen. crimē enim adulterij nōn dirimit, & licèt ipse hoc assiguet crimine adulterij, non tñ est simpliciter verum, quia crimen adulterij per se non dirimit, sed cū adiuncto. s. cū fidei. datione, vel machinatione, uel contractu de facto. vt no. infra de eo qui dux. in ma. quā pol. per adul. † Qualiter contrahatur matrimoniū. Contrahitur matrimoniū corde & ore, dū aliq corde & ore cōsentiūt in matrimonium & mutuo se cōcedunt vnus ali j & mutuo se suscipiunt. vt infra de spon. c. duo ca. 1. in fi. vtroq; dicēte alteri. accipio te in meum. accipio te in meam. vt infra eo. ti. c. si inter & infra de spon du cap. licet. vel similia verba. ut si quis dicat mulieri. Iuro vel pro mitto tibi, quód ab hac die in antea tu habebo pro legitima vxore. vt infra. eo. ti. ca. ex parte. Corde ideo dixi. quia & si verba interueniunt apta ad matrimoniū contrahendū, animus tamen non cōsentiat, nō contrahitur matrimoniū. vt infra eo. ca. tua & ca. tuæ. Sed è conuerso plerunq; animus sufficit sine verbis. ut in muto in quo nutus & indicia supplēt vicem uerborū. ut inf. e. c. cū apud. Nam & nutu legatur. ut ff. de le. 3. l. nutu. Ad nutū reconciliatur & baptizatur. ut 26 q. 6. c. q recedunt. Et quod dixi sine uerbis contrahi matrimoniū, locū habet in his qui loqui nō possunt. alias necessaria sunt quantum ad ecclesiā uerba consensum exprimentia de presenti. ut inf.

23 eod tit. ca. tuæ. † Potest contrahi matrimoniū per principales. Pōt & per parentes ut 26. q. 2. c. honorantur. & per extraneos. nā per nuncios pōt cōtr. hi ut no. supra eo. § 2. Contrahitur cum solennitate quæ habetur infra de clandes. de-

24 spon. c. cum inhibitio. † Oritur attinentia ex matrimonio inter uirū & cognatos uxoris, & inter uxorem, & cognatos uiri. nō autē inter cognatos utriusq; ut inf. de cōsan. & affi. ca. quod super his. æqualiter eñ debet quis abstinere à consanguineis uxori sicut à proprijs. ut inf. de consan. & affi. ca. 1. & notabo plenius

25 in summa ti. illius. Matrimonium non consummatum separatur ꝑpter religionē, ut supra de cōuer. cōiu. c. ex publico consumatum separetur propter fornicationē spiritualē & carnalem. ut inf. de diuor. c. quāto & ca. gaudemus. 27. q. 1. c. nō solum & c. se. & inf. de diuortijs c. si gnificasti. & 32. q. 1. cap. dicit dominus

26 † In summa notan. est, ꝙ matrimoniū aliud uerum, aliud præsumptū. Verum, quod contrahitur inter personas legitimas per uerba apta ad matrimoniō cōtrahendum nullum subest impedimentum. Præsumptum est matrimoniū, ut cum inter personas legitimas interuenit tractatus de contrahendo, fidei datio, uel iuramentum, uel promissio, uel & si interueniunt uerba apta ad matrimo-

monium contrahendũ; habet tñ tracta tum in euentum conditionis, vel arbitrij alieni, & succedit copula carnalis, in quo casu præsumitur recessum ab oĩ conditione, uel modo, & generaliter ab omni eo quod matrimonium suspendebat seu differebat. vt infra eo. c. commissum. & c. ad id. infra de cõdi. appo. c. de illis. inf de eo qui dux in ma. quã pol. p adul. c. significauit. Et sic contractus de futuro præcedens cũ copula carnali sequẽte inducit matrimoniũ præsumptũ, etsi deficiant verba solita & statuta ad matrimonium contrahendũ. vt inf. e. c. is qui fidem & c. adolescens. & est in his casibus præsumptio iuris & de iure. imo fictio quæ non admittit probationem contrariam. vt not. de hac materia de præsump. §. 2.

SVMMARIVM.

1 *Impuberes qui dicantur.*
2 *Pubertas qualiter probetur.*
3 *Aetas legitima in contrahendo matrimonio quæ sit. & quæ in sponsalibus.*
4 *Impuberes quę possint spõsalia cõtrahere Malitia supplet ætatem.*
5 *Aetas quanto tempore præuenitur.*
6 *Pubes si contrahit cum impubere, non põt separari, donec perueniat ad annos legitimos.*
7 *Impubes ad pubertatem ueniens liberum habet consentire in matrimonium, vel dissentire.*
8 *Intellectus ad c. de illis & c. à nobis inf. e.*
9 *Sponsalia de futuro in quibus casibus soluantur.*
10 *Pubes si contrahit cum impubere, nec expectat, sed cum alia contrahit per verba de præsenti, an matrimonium teneat.*
11 *Sponsalia an cõtracta dicantur, si quis iurat vel promittit ducere in vxorem vnam de filiabus tuis.*
12 *Pater an possit cogere filium vel filiam in potestate constitutum vel constitutam ad sponsalia vel matrimonium contrahendum.*
[illegible] *Filiæ pater sponsum quærere debet.*
13 *Filia an cogatur inuita illum in virũ ducere, cum quo pater ipsius nomine sponsalia contraxit seu promissionem fecit.*
14 *Pater si promittit alicui dare in vxorem vnam de filiabus suis: an electio sit sponsi, vel ipsius patris.*
15 *Iurans dare vnam ex filiabus suis in vxorem alicui, si omnes moriantur præter vnam an illam solam dare teneatur.*
16 *Pater, qui iurauit vnam ex filiabus suis dare in vxo. & vnam obtulit sponso, qui eam non acceptauit sed aliam præoptauit, an liberetur.*
17 *Quid si sponsus vnam ex illis cognouit.*
18 *Subarrhatio an inducat matrimonium sponsalia.*

De Desponsatione impuberum. Rubrica.

Dictum est supra de sponsalibus in genere, nũc subijcitur tractatus in specie de despon. impub. & ideo sequitur rubrica de despon. impu. Videamus igitur q̃ sint impuberes. Qui spõsalia contrahere possunt. An tẽpus pubertatis valeat præueniri. Et quid iuris sit, si pubes contrahat cum impubere
1 † Impberes sunt illi, qui ex habitu sui corporis impubertatẽ ostẽdunt, vt generare & cõcipere nondũ possunt. quo probato qui sint puberes euidenter appareat. vt inf. eo. c. puberes. vno. n. ex cõtrarijs ꝓbato, reliquũ videtur esse probatũ. vt. ff. de his q̃ sunt sui vel alie. iur. l. 1. & ff. de procu. l. Pomponius. §. si sti-
2 puler. † Vnde si de pubertate dubitari cõtingat, p aspectũ & qualitatẽ corporis ꝓbari oportet, vt in prædicta decre. puberes. ff. de mino. l. minor ex aspectu. Sed cõtra. C. quãdo tutor vel cura. esse debe. l. in decora Ad quod dico. cũ agitur de tutela uel cura, nõ inspiciũtur loca secreta. vt dicit. lex. Sed cũ dubitatur de matrimonio cõsummato vel nõ consummato, inspicit in regione priuata vt 27. q. 1. c. nec aliqua. & supra de proba.
3 c. proposuisti. † Quod ergo alibi dicit, quod matrimonium contrahi non potest

test ante ætatem legibus & canonibus determinatum, ut inf. co. tit. vbi non est consensus, hoc est ante 14. annos in viro 12. in muliere ut inf. e. tit. c. & ex literis. ff. de ritu nup. l. minorem. Hi enim anni dicũtur discretionis, ut sup de reg. c. cum te. & c significatum, & inf. co. tit. c. duo pueri. Et excipiẽdum est, nisi hos annos quandoque pubertas præueniat, vt hi, de quorum matrimonio agitur, ante hoc tempus per qualitatẽ & dispositionem suorum corporum pubertatẽ ostendãt, ut generare & concipere possunt. vt superius dictum est. Fit autem hæc præuentio per maliciam, ut inf. eo. tit. cap. de illis. C. si minor se maio. dix. l. 3. Fit per prudentiam & industriam; ut inf. eod. tit. c. tuæ. Et licẽt diuersa tempora statuantur in iure in uiro & muliere quo ad matrimonium contrahendum, ut dictum est supra, & quo ad religionis ingressum, ut in prædicta decre. cum te. & 10. q. 2. ca. puella In spõsalibus tñ de futuro idem tempus est in utroq; s. septennium, ut inf. eod tit. c. accessit. Sed lex obstare videtur quæ dicit ꝙ in sponsalibus contrahendis ætas contrahentium diffinitia non est, ut in matrimonijs, ut ff. de sponsa l. in sponsalibus. Ad quod rñdeo. diffinita non est in sponsalibus, sicut in matrimonijs i. non tanta & talis in sponsalibus, sicut & in matrimonijs; quia in sponsalibus septem, in matrimonijs. 12. & 14. ann. uel non est diffinita in sponsalibus varie in masculo & fœmina, sicut in matrimonijs. Vel aliter in matrimonijs sufficit ætas. 12. uel 14. ann. Nam illa ætas est discretionis, ut superius dixi, & tunc pueri satis intelligunt quid agunt, nisi furiosi. sed septennium nõ sic sufficit ad sponsalia, imò requiritur ut sponsi intelligant qd agant. plerunq; ante adultam ætatem voluntas alicuius circa talia dicerni nõ

4 potest, ut infra eo. c. 1. † Possunt impuberes sponsalia contrahere de futuro, de præsenti non, nisi essent proximi pubertati, ut inf. eo. tit. c. de illis. & c. tuæ. & c. continebatur, & malitia siue prudentia supplet defectum ætatis, alias non, ut in prædicta decre. tuæ. Duo tantum requiruntur ut suppleatur defectus proximi

5 tas, & malitia siue prudentia Sed † quæritur. quanto tpe præuenitur ætas? Respondeo per annum, ut inf co. tit. c. continebatur. Quidam tamen dicunt, ꝙ non præuenitur nisi per sex menses ar. C. de iu. l. properandum. §. & si quidam & ff. de execu. tu. l. non tantum in prin. Sed hoc puto superioris arbitrio relinquendum, ut ipse qualitatem personæ & prudentiam siue malitiã metiatur. & idem in pubertate obtinet. nam & pubertas plerunq; annos anticipat, ut inf. e. c. puberes. & potentia coeundi interdum anticipat pubertatem, ut inf. eo. c. a nobis.

6 † Si pubes contrahat cum impubere tenetur expectare donec impubes perueniat ad annos legitimos. ut inf. e. tit. c.

7 de illis. & c. a nobis. † & si minor ueniens ad legitimos annos non consenserit in matrimonium, poterit resilire. maior autem non potest, sed expectare tenetur, ut dixi. Et si minor factus maior consentiat, maior dissentire non potest. Et ex eo, ꝙ in casu præmisso impubes veniẽs ad pubertatem potest resilire, moti fuerunt quidã magnæ auctoritatis doctores ut dicerent & scriberent, spõsum uel sponsam non esse cogendum uel cogendam ad matrimonium contrahendum, contra id quod notauimus. sup. ti.

8 proxi §. sponsus. † Lau. & Vin & alij dixerunt, & illæ decre. de illis, & à nobis. locum habent, cum sponsali contrahuntur inter minores septennio. Sed hæc sententia nulla est. nam litera illius decre. de illis, contrarium dicit in uersi. illo. si uero alteruter istorum ad annos pubertatis peruenit, infra eosdem annos altero existente cum sponsalia contrahuntur. Et illa decre. à nobis. loquitur in sponsalibus contractis infra nubiles annos. Alij autem dixerunt, ꝙ in decr de illis, contrahentes erant septẽnes, sed intendebam contrahere matrimonium. unde vere matrimoniũ nõ tenuit impediente ætate, nec spõsalia, quia

quia contrahentes de his non agebant. & ideo adueniente pubertate liberum erat eis consentire uel dissentire. Nec istud placet per ea quæ notauimus sup. ti. proxi. §. 1. Sed nos dicimus, cum pubes res uel maiores contrahunt sponsalia, si alter consentiat in matrimonium, alter dissentiat, is qui dissentit compellitur inuitus. Et sic locum habet nostra sententia de sponsis cogendi ad matrimonia contrahenda & consumanda. Si uero vnus cõtrahentium sit impubes, & alter pubes, tum locũ habent illæ decr. de illis. & à nobis, ut impubes ad pubertatem ueniens liberum habeat consentire in matrimoniũ, uel dissentire; & si
9 dissenserit, sponsalia dissoluuntur. † Et idem est si inter duos impuberes spõsalia contrahuntur. Nam eis venientibus ad pubertatem liberum est eis consentire in matrimonium, uel dissentire; nec cogendus est alter eorum. Et iste est casus unus de octo casibus, in quibus spõsalia de futuro soluunt. Secundus, cum alter sponsorũ transfert se ad aliã prouinciam, & longo tpe expectatus non redit, ut sup. ti. proxi. c. de illis. Tertius si alter sponsorum incurrat lepram, uel aliam infirmitatem enormem. ut infra de coniugio lepros. c. literas. inf de iureiur. c. quemadmodum. Quartus cũ sponsi se mutuo absoluunt, ut inf. ut. proxi. c. præterea. Quintus si superueniat affinitas altero fornicante, ut in prędicta decre. quemadmodum 27. q. 2. c. quædam desponsauit. Sextus cum alter sponsorũ incidit in hæresim. Nam & illud mechatio est. ut 28. q. 1. c. non solum. Septimus est, cum alter sponsorum per uerba de præsenti cõtrahit cũ tertio, ut sup. ti. proxi. ca. sicut. Octauus, cum alter sponsorum religionem ingreditur; quia soluuntur sponsalia de præsenti, ut sup. de cõuer. cõiu. c. ex publica. Secundũ in his duobus ultimis casibus solluũtur sponsalia ipso iure uel ipso facto in alijs superioribus per sententiam arg. 33. q. 2. c. secolares. 35. q 6. c. multorũ. Nec mieris, si dicam q impuberes contrahentes sponsalia, demum ad pubertatẽ uenientes non coguntur ad matrimonia contrahenda, q̃uis. n. ante pubertatem spõsalia contracta teneant non tamen sunt ad hoc efficatia ut coactionem inducant; & alias hoc contingat ut cum minor religionem ingreditur, demum ad annos discretionis ueniens requiritur utrum in religionem consentiat, & si consenserit, professionẽ faciat; alioq̃ ad secularem habitum redeundi licentia nõ neg. ẽ, ut 20. q. 1. cap. illud. Simile accidit cum inquiritur a clericis in minoribus constitutis, an in clericatum cõsentiant. quibus si grã sanctitatis Deo inspirante placuerit & promissionẽ castimoniæ suæ absq; coniugali necessitate se spopõderint seruaturos, ad sacros ordines ascendant. Alioqui licentiam data ab apostolo auferre non possumus. vt 28. di. ca. de his. In præmisso igitur casu, cũ pubes cõtrahit sponsalia cũ impubere. alter cõpellitur ac matrimonium, alter non. Cõtingit idem & alibi, ut inf. de eo q duxit in matri. quã pol. p adul. c. propositum. & infra de adulte. c. 1. & 2.
10 † Ideo autem cõpellitur pubes. & nõ impubes; quia firmior est in persona sua promissio, q in persona impuberis. sed quæritur, quid si pubes, qui puberẽ expectare tenẽ, nec expectet, sed medio tpe contrahet cũ alia per uerba de præsenti, nunquid tenet matrimoniũ? Rñdeo sic. Et idem puto si pubes matrimonium contrahat cum impubere; matrimonium. n. non tenet impediẽte ætate, quia ex una parte tenere non potest, cũ sit relatiuũ; est. n. coniunctio maris & fœminæ, ut dixi in descriptione matrimonij, q̃uis pubes fortius obligetur, q̃ impubes, in hoc s. vt si impubes factus pubes consentiat, pubes cogitur reconsentire, ut dictum est. Sed quæritur, po-
11 ne † quòd iuraui vel promisi ducere in vxorem unam de filiabus tuis, nunquid dicemus sponsalia fore contracta? Rñdeo non; sicut enim matrimonium, sic nec sponsalia in vno consistit, sed duo
12 requirit. † Nec obstat si dicas, pater

potest

potest cogere filium uel filiam in potestate constitutã uel constitutũ ad sponsalia vel matrimoniũ cõtrahẽdũ, ut ff. de ritu nup. l. si patre cogẽte. Intelligo enim quod patre filiũ cogere põt midica coactione. s. increpatione paterna præcise aũt cogere non potest, ut C. de nup. l. nec filiũ. ff de ri. nup. l. nec cogitur. Filiæ verò parte sponsum quærere debet, ut 32. q. 2. ca honorantur. nec extra uoluntatẽ patris filia nubere debet. ut 32. q. 2. cap. hoc secundũ. & idẽ in auo. ut 32. q. 3. ca.
13 patrem. † Sed nunquid filia cogetur inuita illum in virũ ducere, cũ quo pater ipsius nomine sponsalia contraxit, uel uerius iurauit, seu promissionem fecit? Seruius respondit ꝙ sic, quia filia in hoc patri contradicere nõ põt, nisi pater dederit ei turpẽ sponsum vel moribus suis indignum, ut ff. de spon. l. si quæ patris. Sed certæ puto cõtrariũ. Et iura canonica non ex necessitate, sed honestate loquũtur. Ad d l. autem respondeo, uerum est ꝙ filia patri danti sibi uirum contradicere non põt, subaudio sine uitio ingratitudinis. Incurrit enim ingratitudinẽ, & poterit exhæredari, ut in Auth. ut cũ de ap. cog § alicui. coll. 8. Sed matrimonium uel sponsalia nõ tenebunt, nisi consensus filij uel filiæ accedat, ut inf. e. ca. 1. Dico igitur in quęstione pręmissa, ꝙ illa erit sponsa siue. vxor, quæ factum approbabit, quasi nomine suo gestũ, & consentiet in illum, cui pater iurauit uel
14 promisit. Sed † cuius erit electio, sponsi, uel patris? Respõdeo ꝓmissoris, hoc enim est generale in promissionibus generalibus uel alterius. vt Insti. de ac. §. præterea. & ff. de iur. do. l. pleriq; & ff.
15 de contra. emp. & uen. l. si ita. Quid, † si omnes moriantur præter unam. Respõdeo, pater qui iurauit dare vnã ex filiabus, illã solã dare tenetur. ff. de eo quod certo lo. l. 2. §. qui stichum. ff. cõtra. em.
16 & uen. l. si in emptione. † Quid si pater unam ex pluribus obtulit sponso, sed sponsus non acceptauit illã, sed aliã præoptauit? Respõdeo pater absolutus est à iuramento uel promisso, ut ff. de condi. inde. l. cũ his. & ff. de uer. ob. l. sti-
17 pulatus. Item quid si sponsus cognouerit vnam ex illis? Respondeo, aliã habere non põt, & ideo illam solam habebit. ar. ff. de solu. l. Stichũ aut Pamphilium. Quod intellige verum esse, si illa contẽplatione tractatus præcedentis consenserit ei in copulam carnalẽ; imò videtur, quod statim post carnalẽ copulã præcedente despõsatione matrimoniũ fuit inductũ arg inf. de eo qui dux. in ma. quã pol. per adul. c. significauit. & inf. d cõiu. lepro. ca. proposuit. Vel si non est matrimoniũ, saltẽ cogendus est in eam matrimonialiter consentire, ut infra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. c. propo-
18 situm. In summa † quæritur, an per subarrhationem matrimonium uel sponsalia inducantur. Solent enim omnes mulieres per annullos subarrhari. Circa has arrhas dixerunt quidam doctores, ꝙ subarrhatio facta à sponso sponsę inducat matrimonium. Si aũt à parentibus spõsi fiat sponsæ, tunc sponsalia inducũtur. Sed hęc distinctio non placet. Ad hoc dico, ꝙ si sponsus ante fores ecclesiæ in die benedictionis, sicut alibi fieri cõsueuit, donet annulũ sponsæ sacerdote benedicente & dicente, benedic domine has arrhas &c. tunc annuli datio matrimonium inducit. Et sic loquitur. c. si quis vxorẽ. 27. q. 2. & c. si quis desponsauerit. & 30. q. 5. c. nostrates. & ca. fœminæ. Et idem dico, si alias spõsus det annulum sponsæ sic dicens. duco te in vxorẽ. uel accipio te in meã. uel similia uerba importantia cõsensum matrimonialem, tunc matrimoniũ inducetur, non tam per annuli dationem, quam per cõsensum in uerbis exprẽssum. Si uero tẽpore sponsaliorum de futuro annulus detur, non potest aliud significare annuli datio quam cõtractus celebratus expressim. nam & alias arrhæ datio signum est futuræ uenditionis, non factæ. vt Instit. de emp. & vendit. in prin. vnde arrha est contractus per se, ut ff de acti. empti. & uendi. l. exempt. §. is qui vina.

SVMMARIVM.

1 *Clandestina matrimonia dicuntur duobus modis.*
Matrimonia clandestina an teneant.
2 *Clam facere quis dicatur.*
3 *Matrimonia clãdestina quare phibeant?*
4 *Matrimonium an sine dote valeat.*
5 *Instrumenta nuptialia sine nuptijs nõ pa bant matrimonium.*
6 *Matrimonium an sit ualidum, si quis dicat mulieri, iuro tibi, uel promitto, quòd habebo te pro legitima uxore.*
7 *Clam qui matrimonium contraxerunt, si postea palam in facie ecclesiæ confitentur se contraxisse, an eorum confessioni sit standum.*
8 *Ratio quæ sit, quare si uir & uxor cõfiteatur se adulterium cõmisisse, statur ipsius confessioni; non autem statur si confiteatur consanguinitatem uel affinitatem.*
9 *Manifestum coniugium præiudicat clandestino.*
10 *Pœna clam contrahentium matrimonia.*

De Clandestina desponsatione. Rub.

Dictum est supra de sponsalibus, sed quia sponsalia plerunque palam, plerunque occultè contrahuntur. Ideo subijcitur hic rubrica de clandesti. desp. Videamus igitur, quot modis dicatur clandestinũ matrimonium. Item an manifestũ matrimoniũ præiudicet clandestino. Et quæ sit pœna clam cõtrahen
1 tiũ. † Clandestina matrimonia dicuntur duobus modis. Vno modo, cum occultè & sine pśentia testium cõtrahũtur, ita vt exinde legitima probatio nõ appareat. vt inf. eo. c. 2. Alio modo dicuntur clãdestina, cum sine solennitatibus contrahũtur, vt 30. q. 5. c. aliter, & infra c. cã. cum inhibitio. In vtroq; tamen casu matrimoniũ tenet si aliud legitimũ non subsit impedimẽtum, vt inf. e. c. 1. & 2. & 30. q.
2 5. c. nostrates, in fi. † alias autem clã facere videtur, qui celauit aduersario, neque ei denunciauit, si modo timuit eius controuersiam, aut debuit timere. Item Aristo. putat, eum quoque clã facere, qui celandi animum habet eum, quem se prohibiturum intellexerit, & id existimat aut existimare debet se prohibiturum. Seruius putat clã facere eum, qui existimare debet sibi controuersiam futuram non in opinione eius, & resupinam existimationẽ exequi oportet, ne melioris cõdõnis sint stulti, q̃ periti, ff. qđ ui aut
3 clã l. 3. §. vlt. & l. seruia † ideo autem clãdestina coniugia prohibẽtur, quia si clã contrahentes discordes fuerint, & cohabitare nõlint, ecclesia eos cõpellere nequit, ut inf. eodem ti. ca. 2. ecclesia, quæ quando fallit, & fallit, ut inf. de sen. exc. a nobis, quia diuinare non põt, ut supra ec. bene. sine di. cõfe. c. vt nostrum, & ff. ad le. Aq. l. si putator. sicut audit, & sic & iudicat secundum probata, vt de cons. distin. 5. c. ulti. 15. q. 5. c presbyter. 2. q. 1. c. Deus omnipotens 3. q. 7. c. iudicet. 11. q. 3. c. corũ & c. quamuis & ca. graue & c. summopere. Et propterea etsi clandestinũ matrimonium sit uerũ, vt 30. q. 1. ca. si quis diuinis, §. his ita, quia tñ non ius deficit, sed probatio, vt ff. de test. tut. l. duo sunt Titij, pro matrimonio iudicare non potest dissentientibus coniungatis, ut dictum est; imò præsumit ecclesia contuberium, & separat sic coniunctos vt 30. q. 5. c. 1. Sed nunquid requirantur omnia illa solennia, de quibus loquuntur illi canones, 30. q. 5. & ca. nostrates & Respondeo non si enim omittãtur modica vel leuia, nõ nocet, ff. de ven. inspi.
4 l. 1. in fi. Sed quid † si dos non interueniat? nihilominus matrimonium tẽnet, vt 30. q. 5. cap si quis diuinis, & in Auth. quibus modis natura effi. legi. §. quoniam. Sed cõtra 3. q 4. c. consanguineorum. Ad quod respondeo. ille canon loquitur sicut & ille. 30. q. 1. ca. 1. s. in matrimonio occulto, quod probari nõ potest; unde cum de dote nihil appareat, nec de nuptiali benedictione, neq; de alijs solennitatibus, in obscuro pro non matrimonio habetur; & propterea alius canon dicit nullum sine dote fiat coniugium

gium, vt 30 q. 5. c. nullum. Verum tñ matrimonium tenet, quia matrimonium si ne dote, dos autem sine matrimonio nõ consistit, ut C. de dona. ante nup. l. cum multæ. Lex aũt in personas impares requirit dotalia, hoc est nuptialia instrumenta vt C. de nupt. l. imperialis, §. præsenti, & §. imo. Sed illud intelligo similiter, cum de matrimonio dubitatur, hæc n. circunstantia seu solennitas requiritur inter personas impares. circa pares aũt requiritur, an maritalis effectio præcesserit comparatis personis, vitæq; cõiunctione considerata, ut ff. de dona l. donationes. Item attenditur fama loci,
5 vt sup. de præsump. c. illud. † Illud non omitto, q sine nuptiis instrumenta nuptialia ad probationem matrimonii nõ fiat idonea, vt C. de nup. l. neq; sine nuptiis, sicut nec probatur per instrumẽta possessio. vt sup. de fide instru. c. inter dilectos. nec uiolẽtia ut sup. de resti. spo. c. cũ ad sedẽ Sed quo ad essentiam matrimonii, & quo ad ueritatẽ sufficiat solus consensus eorũ, de quorũ coniunctione agatur, qui solus si defuerit, cætera etiã cum ipso coitu celebrata frustrantur, vt
6 27 q. 2. c. sufficiat. Sed † quæritur pone, q aliquis ita dicit mulieri, iuro tibi, vel promitto, quod habebo te pro legitima vxore mea. nunquid est matrimonium? Videtur q nõ, quia hoc verbũ, habebo, futuri tpis est; & ideo tractum habet ad futurũ, & sic vt contractus de futuro habendus est, non de præsenti, etsi uerbũ, iuro vel promitto, q ibi ponitur, sit tpis præsentis, vt inf de cõ. appo. c. super eo. Sed cõtrariũ verũ est, nã matrimonium verũ cẽsetur, vt 30. q 5. c. si diuinis, quia licet verbũ illud, habebo, futurum designet, præsens tñ non excludit. Vnde in verbis illis subaudiendũ uel subintelligẽdum est, ab hodie in antea, vel ab hac die, siue ab hoc tpe, & taliter cõtractum matrimoniũ legitimũ est, ut sup. de de-
7 spon. c. ex parte. † Sed pone, q illi qui clam cõtraxerunt, nũc palam in facie ecclesiæ confiteantur se matrimonium cõtraxisse, nũquid eorum cõfessioni stabitur? Rñdeo, Gratianus apertè dicit, q sic vt 30 q 5. c. si quis diuinis ita. & sic põt intelligi finis illius decr. 30. q. 5. c. aliter. ubi dicitur, nisi uoluntas propria suffragauerit, & uota ꝓpria succurrerint, qđ de plano est admittẽdum, si per confessionẽ illã alteri matrimonio pĩudicium non fiat tunc. n. non staretur confessioni in præiudiciũ alienũ, ut inf. de eo q̃ cog. cõ. ux. suæ. c. super eo. sed cõtra inf. de rap. c. cum causa, vbi statur confessioni alteris in præiudicium monasterii & matrimonii spiritualis, sed ibi exponitur, uel, pro &; sm hoc idem est in matrimonio carnali & spirituali. ad hoc. sup. de re. & trãs. ad re. c. uidua. & 27. di. ca. quod interrogasti. cur. n. inferior erit lex diuina, vt 12. q. 2. c. cũ deuotissima. Vel dic, aliud esse in matrimonio carnali; & aliud in spirituali. Nam in carnali siue alter cõiugũ siue uterque cõfiteatur in præiudiciũ matrimonii, nõ statur eorum cõfessioni timẽdum. n. est, ne colludant, vt inf. de eo qui cog, consang. vxor. suæ. c. super eo. Sed ubi alter coniugũ, vel uterq; cõfitetur in præiudicium spiritualis matrimonii pro carnali, admittitur cõfessio, vt in d. c. cum causa. Cum uero agitur ad dissoluendum matrimonium ratione consanguinitatis vel affinitatis, non statur confessioni cõiugum, nisi & fama concurrat, vt 35. q 6. ca. si duo. 33 q. 1. ca. requisisti. Sed si agatur ad separationem mutuæ seruitutis adulterii rõne, tũc statur cõfessioni alterius contra se cõfitentis, ut inf. de diuor. c. ex literis. Nec ob. in hoc casu turpitudo ꝓpria confitentis pp periculũ aïæ, ut sup. de spõsa. c. præterea. sup. de sẽ. & re iud.
8 c. lator. † Sed quæritur quæ sit rõ, quare si uir uel uxor confiteaĩ se adulteriũ cõmisisse, statur ipsius confessioni, nõ aũt statur si cõfiteatur cõsanguinitatem uel affinitatem, vt probantur hęc 31. q. 2. c. Lotharius. if. de adul. c. intelleximus. 35. q. 6. c. si duo Rñdeo cum agitur de cõsanguinitate, vel affinitate, seu alio legitimo impedimento, si separõ fiat licet, separatis cũ aliis cõtrahere, ut in c si duo in

in fi. & 30. q. 6. ca. ab isto. Et ideo timendum est, ne ob hanc causam colludant, ut infra de eo qui cog consan. uxo. suæ. c. super eo. infra de diuor c. ex literis. ũ vero ratione adulterij fit diuortiũ, neuter altero viuente contrahere potest, ut 32. q. 1. cap. dixit. ideo minus hic timetur. & propterea magis creditur. Item quæritur pone ꝙ petam diuortium ab uxore dicens me aliam uxorem habere cum qua prius legitime contraxi, nõ probo, nunquid uxore, contra quã egi, mortua possum cum tertia cõtrahere? Vel pone, ꝙ uendicem aliquam in uxorem, non probo; vel iuro aliquam mihi fore legitimã nihilominus absoluitur illa a mea petitione, nunquid ea viuente possum cum alia contrahere? Respondeo In his omnibus hoc propriæ meræ conscientiæ relinquendum, ut supra de

9 iureiu. c. mulieri. in fi. † Per hæc autem quæ superius dicta sunt, satis apparet ꝙ manifestum coniugium præiudicet clãdestino. cum de clandestino probari nõ possit, & oporteat ecclesiam sm allegata nunciare, ut superius dictum est. §. ő. Et hæc etiam est causa, quare prohibentur clandestina matrimonia, ut 30. q. 5. c. si quis diuinis. §. his ita. sic prohibentur electiones clandestinæ, vt supra de

10 elect. c. quia propter diuersas § ul. † Pœna illorum, qui clam matrimonia contrahunt, hæc est; quia si contraxerint m̃rimoniũ, quod iure stare nõ põt quia noluerunt seruare formã statutã. inf. e. c. cũ inhibitio. videntur ignorantiã affectasse. & ideo eos ignorantia non excusat, sed filij qui nascuntur, illegitimi censebuntur de ignorãtia parentũ nullũ subsidiũ habituri ut in decretali. cũ inhibitio. Nec ob. infra qui fil. sint legi c cũ inter Ioãnẽ veterẽ. vbi filios excusat ignorantia paterna, & legitimos facit. nã illa loquitur, cũ non clã, sed publicè est matrimoniũ contractum, vnde errauerunt, quidã dicentes derogatũ esse hodie illi dec. cũ inter. per hanc, cũ inhibitio. s. d non est verũ; hæc. n. loquitur in clandestino m̃rimonio, illa in publico.

S V M M A R I V M.

1 *Sponsalia de præsenti non soluuntur p̃ sponsalia de futuro prius contracta, et si sint iuramento valata.*

2 *Sponsalia de præsenti non soluuntur per sequens matrimonium, etiam carnali copula consumatum.*

3 *Secunda sponsalia contracta viuente primæ uxore per verba de præsenti non tenent.*

4 *Sponsalia cum duabus per verba de futuro contracta an teneant.*

5 *Sponsalia si quis contrahat simul cũ duabus, dicens iura uel promitto quod contraham cum utraque, nihil agitur.*

6 *Quid si vna illarum apta sit ad matrimonium, & alia illegitima & inepta.*

7 *Sponsalia de futuro sequentia non tollunt præcedentia eiusdem naturæ.*

De Sponsa Duorum. Rubrica.

TRACTATVM est supra de duabus speciebus sponsalium, scilicet de manifesta, & clandestina. Nũc autem tractatur hic de duabus speciebus sponsalium, scilicent manifestẽ & successiue contractis, ut cum duo diuersis temporibus contrahunt sponsalia cum eadẽ, vnius de futuro, & alius de præsenti. Et ideo subijcitur hic rub. de spon. duorum. Et idem intelligo in spõso duarum, qui cum una contraxit de futuro, & alia de præsenti. Vnde sicut intitulatur rubrica de spon duorũ. ita pos-

1 set intitulari de sponso duarum. † Circa quam materiam breuiter est dicendũ, si cum eadem sponsa contrahant duo successiue, unus de futuro, alius de præsenti, siue cũ eodẽ sponso duæ contrahan, mulieres, tenent sponsalia de præsenti, etsi sponsalia de futuro uallata fuerint iuramento. sed agetur pœnitentia de fide mentita, ut inf. eo c. 1. sup. de spon. ca.

2 sicut. & c. de illis. † Si autẽ spõsam Titij de præsenti Seius ducat similiter p verba de præsenti, priora sponsalia tenent

vt inf.eo.ti c.2. etiam si posterio a fuerint carnali copula cōsummata, ut inf eo.c.licet nō obstante contraria consuetudine alicuius loci, vt inf.eo.tit.c. ulti. Non obstante, quod obtinet in pignore conuentionali, in quo is potior est qui prius hypothecā accepit, etsi posterius de pignore conuenit, ut ff.qui po in pig. habe.l.potior. §.1. Non ob.quod obtinet in re uendita uel donata successiuè duobus, in qua potior est is cui prius fuerit assignata vt C. de rei uen. l. quoties, ff.de publica.l.sin autem, §.si duobus, ff. de rei ven. l si à Ticio. ff. de excep. rei
3 ven.& tradi.l.2 †Item si quis contrahat cum vna per verba de præsenti & demū cū alia similiter prima viuente, priora sponsalia valent, non secunda, ut inf eo.
4 c.tua fraternitas. † Sed quæritur, quid si quis contrahat sponsalia de futuro cum duobus sic, dicens iuro uel promitto q contraham cum altera ex uobis? Respōdeo hęc quęstio similis est illi, cum quis contrahit cum una de filiabus Ticij. quam no.sup.de spons.impu §.sed quæ
5 ritur.†Item quid, si quis spōsalia simul contrahat cum duabus sic dicens. iuro vel promitto quod contraham cum utraque. Respondeo, nihil agitur; quia si sic cōtraheret aliquis matrimonium, nihil ageret. hoc enim esset contra substantiam matrimonii, ut inf.de diuor.c. gaudemus, §.quia uero, & ideo nihil agitur, vt 32.q.2.c.solet quæri. & c aliquando.inf.de condi.appo.c.ult.ubicunq; autem prohibetur matrimonium, & sponsalia, vt ff.de spōsa.l.oratio. Sed † quid,
6 si una illarum apta sit & legitima ad matrimonium, alia illegitima & inepta? Vr quòd ualet id, quod actum est, cum apta, nec uiciat quod adiectum est de inepta, ut ff.de reg.iur.l.non solent, ff.de dona.l.sancimus, de cons.dist.4.ca.si non sanctificetur. Puto tamen contrarium, quia qui sic contrahit, sicut superius est expressum, non intendit contrahere cū vna, sed cum utraque, quod non potest, & ideo nihil egit nec id quod vult, quia nō potest, nec id quod potest, quia non uult, ut sup.de offi. del.c.cūm super abbatia, C.si quis alteri uel sibi l. mul-
7 tū interest, ff de arbit l.pedius. † In summa notandum est, q sponsalia de futuro sequentia non tollunt præcedentia eiusdem naturæ, sed sponsalia de præsenti sequentia tollunt sponsalia de futuro pręcedentia, tanquam minus uinculū, ut inf.eo.c 1.qui cle.uel uo.ca.rursus.

S V M M A R I V M.

1 *Conditio tribus modis dicitur.*
2 *Conditionum plures species.*
3 *Conditio quę dicatur impossibilis, & an uitiet contractum.*
4 *Conditio in alijs contractibus à matrimonio, quandoq; apponi potest contractum constituens, quandoque perimens.*
5 *Res donata ecclesiæ sub conditione si non alienetur, an ecclesia alienante reuocetur donatio.*
6 *Res donata ecclesiæ ex quibus causis alienari valeat, & donatio reuocari non possit.*
7 *Conditio apposita in donatione facta ecclesiæ, ne res donata alienetur in casibus à iure permissis, non tenet.*

De Conditionibus appositis in desponsatione vel alys contractibus. Rubr.

TRactauimus, supra de desponsatione, quæ fit purè. Nunc dicendum est de ea quæ fit sub conditione. Videamus igitur quot modis conditio recipiatur. Quot sint cōditionū species. Quæ conditiones suspendant matrimoniū, uel sponsalia. Quæ uitient. Et quæ
1 habeantur pro non adiectis. † Conditio dicitur tribus modis. s.status personæ. ut cū dicitur quis seruilis conditionis, vel liberæ ut sup de ser.non.or.c.ult. 32.q.4 c.liberi. Et eo respectu dicitur conditio in rebus; quædam enim res dicuntur seruilis conditionis, & quædam liberæ, ut ff.de seruitu.& C.eod.titu. Tertio modo dicitur conditio promissionis suspensio per conditionis euentum, nam dona-

nationes & promissiones recipiunt modum, conditionem, causam, demonstrationem. Modum, vt do tibi decem ut facias mihi hoc. Conditionem, dabo tibi 10. si feceris hoc Causam, ut promitto tibi decem, quia mihi hoc fecisti. Demonstrationem, ut promitto tibi seruũ quem emi a Titio. Vel cum demonstro seruum per adiectiua sic dicens. seruum meum Stichum cocum do, lego. Vnde versus. Scito ꝙ ut modus est, si, conditio, quia, causa, Demonstratio quem sed & adiectiua subacta, idest substantiuis adiuncta. argu ff. de cond. & demon. l demonstratio. In hoc autem titu. conditio sumitur pro tertia significatione scilicet promissionis suspensio per conditionalem coniunctionem.
2 † Species conditionum plures sunt. Nam alia possibilis, alia impossibilis, alia potestatiua, alia causalis, alia honesta, alia inhonesta, alia uoluntaria, alia necessaria. Nos ergo de his omnibus illas, quæ ad præsentem materiam pertinent, prosequamur. Est itaque in sponsalibus uel matrimonio conditio honesta, & inhonesta, honestarum alia uoluntaria, alia necessaria. Inhonestarum alia repugnat naturæ spõsalium, seu matrimonij; alia non. Honesta & uoluntaria est, quæ potest apponi & non opponi. puta, cõtrahã tecum si dederis mihi centum. hæc si apponatur suspendit sponsalia, quamdiu non fuerit adimpleta, nisi interueniant consensus de præsenti, vel copula carnalis, vt inf. eo. tit. c. de illis. Honesta & necessaria est, quæ si non apponatur, nihil agitur, vt cum christianus dicit iudeæ, contraham tecum si facta fueris Christiana ut 28. q. 1. c. non oportet. Inhonesta, quæ repugnat naturæ matrimonij, est illa. contraham tecum ad tempus; vel si procuraueris uenena sterilitatis, hæc si apponitur contractum uitiat, ut nec sponsalia teneant, nec matrimoniũ, vt 32. q. 2. ca. solet quæri. Et idem est si sic dicatur contraham tecum, si pro quæstu adulterandam te tradas, ut infra eo. c. ult. Inhonesta, quæ non repugnat naturæ matrimonij, est illa. contraham tecum si furtum feceris, si hominem occideris, hæc si apponatur pro non adiecta habetur, & nihilominus sponsalia vel matrimonium tenet, ut infra e. tit c. 1. & ult.
3 † Sed opponitur, nonne quælibet inhonesta conditio est impossibilis? Sicut, ff de condi. & insti. l. filius. argu. 22 q. 2. cap. faciat, sed impossibilis conditio uiciat contractum, ff. de uerbo. oblig l. impossibilis, ff. de regu. iu. l. impossibilium, & ff de actio. & obliga. l. non solum. Insti. de hære. insti. §. impossibilis, & sup. de pac. c. ult. Et sic uidetur, ꝙ matrimonium contractum sub conditione illa, si furtum vel homicidium feceris, quasi sub impossibili conditione contractum non ualeat. Respondeo, matrimonium sub quacunq; conditione contractum quantũcunq; turpi, dummodo non sit contra substantiã matrimonii, vt superius dictum est, ualet & tenet, ut inf. eo. c. ul. Et respondeo ad obiecta. speciale est in matrimonio, ut contractum sub impossibili conditione teneat, ut est in institutionibus, legatis, & fideicommissis, in quibus turpis conditio pro nõ adiecta habetur, si apponatur ei cui aliquid relinquitur. cæterum si ei à quo relinquitur, uel cui iubet de dando uel restituendo; valet legatum, ut Insti. de lega. § ultim. & sic notauit dominus Azo in summa de conditio. & inst. § & quod dixi. Vt igitur ex præmissis apparet, contrahitur matrimonium sub cõditione, & maxime honesta. vt inf eo. tit c. de illis. & cum sic dicitur. contraho tecum, si talis uoluerit, ut inf. e. ti. c. super eo. sicut & alius cõtractus, ut ff. de cõtrah. em. & ven. l. hæc ueditio Nec ob. ff. de reg iu. l, actus. actus enim non sunt contractus. Quidã tamen dixerunt, ꝙ tũc conditio in matrimonio transferri potest in arbitrium alienum, cum transfertur in arbitrium illorum, in quorum potest te sunt cõtrahẽtes, & sic loquitur. inf. e. c. super eo, & hoc per. l. ff. de rit. nup. l. nuptiæ. Sed certæ idem puto & in aliis personis, vt inf. eo. ti. c. per tuas. Restat uidere de

re de secunda parte rubricæ. s. uel aliis
4 cōtractibus. † Et est sciendum, ꝙ in aliis contractibus apponi pōt conditio qñq; cōtractum restituens, quandoque perimens. Vnde conditio quædam est constituens uerbigratia do tibi hoc, si tu feceris, vel dederis. hoc te enim dante uel faciente cōstituitur donatio, vt ff. de cōdi. & demon. l. qui hæredi, § ultimo. Et est conditio adimens sic. dono tibi fundū, uel lego, si nō manumisseris seruum talē. statim ualet donatio uel legatum, sed si manumisseris, utrūq; adimitur, ff. de cōditio. & demonstra. l. cum sub hac
5 conditione. Sed † nūquid si res uel possessio ecclesiæ donet sub hac conditione. si nō alienetur. ecclesia alienāte adimet ne donatio, uel reuocabitur? Videtur qđ
6 sic, ut inf. eo. c. verū. Sed † quid si res illa alienet in casu permisso à iure? puta ob redemptionē captiuorū, ecclesiæ reparationem, cœmiterii ampliationem. Vī ꝙ in his casibus nō reuocetur donatio. hi enim casu sunt excepti, vt quamuis alienatio generaliter sit prohibita, in illis casib. est permissa, ut 12. q. 2. c. aurū, & ideo licita videtur alienatio. ut C. de re. ec. alie. uel non alie. l. ulti. in fi. Præterea hæc conditio, ne liceat mihi re meā alienare, reprobat a iure. vt ff. de pac. l. pen. Sed expresse contradicit auth. quæ in hoc casu loquitur in Auth. de aliena. & empt. §. sanctissimas. col. 9. C. de pac. inter emp. & uen. l. cum te fundū. & l. ul. C. de con ob causam dat. l. ea lege. & l. dictam. Ad hoc quidam dñi legum dixerunt, ꝙ in re priuati non potest apponi tale pactum, ne alienet propter legem illam, ff. de pac. l. pen. Sed in rebus donatis ecclesiæ sic, & seruandum est, ut dicit Auth. illa sanctissimas. Et hæc est causa quare ualet pactum, quia tunc ius ecclesiæ reddit ad suum statū & suā naturam ar. ff. de pac. l. si unus ex argentariis, §. sed si. Verius puto ut distinguatur. an ecclesia, cui possessio sub conditione donata est, ne alienet, habeat alias possessiones, vel nō; vt si alias habeat, pactum valeat, & inhibeat alienationem rei illius, & sic intelligi pōt auth. illa sanctissimas. si aūt non habeat alias, tūc alienari pōt res illa vel possessio, non obstāte pacto, vel conditione. Nā casus superiores. in quib. alienandæ sunt possessiones ecclesiæ, sicut a iure inueniuntur excepti, sic & a pactis & conditionibus speciali-
7 bus. † Sed si in donatione hoc dicatur expresse ne liceat alienare etiam in casib. illis. Puto donationem tenere & conditionē tanquam turpem & pro non adiecta haberi. vt inf. eo. c. ult.

SVMMARIVM.

1 *Clerici qui possint contrahere matrimonium, & qui non.*
2 *Clericus in maioribus ordinibus constitutus, est postea depositus, an possit contrahere.*
3 *Clericus depositus exuitur priuilegio clericali.*
4 *Clericum depositum clericaliter uiuere oportet.*
5 *Ordinatus per simoniā an possit cōtrahere.*
6 *Vouentes an impediantur contrahere matrimonium.*
7 *Votum solenne dirimi matrimonium iam contractum.*
8 *Votum seruandum est.*
Voti violatio an inducat peccatum mortale.
9 *Iurans aliquam ducere in uxorem, si postea voueat simpliciter se perpetuam cōtinentiā seruaturum, quo astringetur, iuramento, an voto?*
10 *Vouens simpliciter continentiam, qui postea iurauit de cōtrahēdo, ad qd teneat.*

Qui Clerici vel uouentes matrimonium contrahere possunt, Rub.

DIXIMVS supra de sponsa. & matrimonio, nunc tractemus de impedimentis illorum. Impedimentum enim per sacrum ordinem & per uotū, & ideo subiicitur hic rubri. qui cle. uel
1 vo. matrimo. contrahere pñt. † Videdū est igitur, qui clerici possunt contrahere matrimoniū, & qui prohibeantur. Est autem

autem sciendum, ꝙ clerici in minorib. ordinibus cõstituti contrahere possunt secundum licẽtiam ab apostolo datam. vt 28. distin. c. de his & 32. dist. ca. seriatim. In sacris autem ordinibus constituti prohibentur, vt 32. di. ca. erubescant, & c. nemo, & c. si quis eorum. 31 di. c. ante triẽnium, & sup. de æta. & quali. præfi. c. à multis, & inf. eo. ti. c. ex literarum.
2 Sed † nunquid clericus in maioribus ordinibus constitutus & tandem depositus potest contrahere? Et uidetur, ꝙ sic, nomen enim depositi deletũ est de matricula clericorũ ut 2. q. 1. c. nomen. † clericus depositus exuitur priuilegio clericali, vt 4. dist. c. ex antiquis 17. q. 4. ca. si quis deinceps. Puto tamẽ cõtrarium, quia depositus nihilominus characterẽ
3
4 retinet, quia animæ infigitur; † & ideo per depositionem non tollitur, cuius ratione clericũ depositũ clericaliter uiuere oportet, vt 81. dist. c. dictũ, charactesi aũt annexum est uotum continentiæ
5 vt 84. d. c. cum in preterito. † Item quid, si quis per simoniam fuerit ordinatus, cũ characterẽ habeat vitiatũ? vt 1. q. 1. c. quibusdam narrantibus. Respondeo, nihilominus contrahere prohibetur; non .n. delictũ hanc ei immunitatẽ inducit; vt ff. de mino. l. Papinianus, & ut no. sup. ne cle. uel mo. §. 3.
6 † Nunc uidendum est de secunda parte rub. scilicet, uel uouentes. Et est sciendum, ꝙ omnes uouentes continentiam, siue simpliciter, siue solenniter uoueant, contrahere prohibentur, quod enim vouetur domino reddendum est. Vnde vouere consilij est, reddere imperii, ut sup. de uo. & uo. re. ca. magnæ. Et si simpliciter uouẽs cõtraxerit, tenet matrimoniũ, sed pœnitentiã aget
7 de fractione uoti, ut 27. di. c. 1. & 2. † Si aũt solenniter uouens contraxerit, non tenet matrimonium ut 27. di c. 3. & 4. & inf. eo. ti. c. rursus & 27. di. §. hinc distinguẽdum. Et sicut nos distinguimus inter votum simplex, & solẽne. sic Hug. distinguit inter uotum de futuro, & de præsenti. Sed eius distinctio nullo iure iuuatur. & si habeat similitudinem contractus

sponsalium de futuro & de præsenti, unde distinctionem illius in uoto nõ serua
8 mus. † Sed opponitur. utrunque uotum simplex & solẽne seruãdum est, utriusq; uiolatio inducit mortale peccatũ, utrunque prohibet cõtrariũ actum, quid ergo fines fecerit esse diuersos, ut primũ impediat matrimonium cõtrahẽdum, s'm dirimat iam contractum? inf. e. tit. c. rursus, & 27. q. 1. per totum. Respondeo ecclesia considerat circunstantias, ut 40. distin. c. homo christianus, & de pœniten. distin. 5. c. 1. & uerborum solemnitates attendit, ut in uoto, & in iuramento, ut 22. q. 5. c. iuramenti, & diuersum statuit in utroque, diuersam etiam pœnam statuit in fractione unius, & in fractione alterius, ut 27. dist. c. si uir. & 27. q. 1. c. uirginibus, & c. deuotam. Et ex hoc ꝓbatur grauius delinqui in fractione solennis, q̃ simplicis uoti, quis enim dubitet sceleratius esse cõmissum, quod grauius uindicatur, ut 24. q. 1. c. non afferamus. Et hæc omnia quæ notaui in uoto simplici, & solemni, locum habẽt in iu-
9 ramento, & simplici loquela. † Sed quid si inter se cõfligat iuramẽtum, & uotum simplex? quod illorum præualebit? Verbigratia. Iuraui me ducturũ Ticiam in uxorem, postea uoui simpliciter me perpetuam continentiam seruaturum. Respondeo præualet iuramẽtum, quia præcedit; sicut in duobus iuramentis contrarijs contingit, quorum primum est obligatoriũ, s'm uero temerariũ reputatur, ut sup. de iureiur. c. ueniens. Quod intelligo, cum utrunq; iuramentum est licitum; alias si primum est illicitũ, præualet s'm, ut sup. de iureiu. c. exã te. & c. tua. Et ad hanc respõsionem accedit, ut inf. eo. tit. c. ueniens, ubi uotum non fuit usquequaq; obligatorium, quia emissum post fidẽ datam de contrahendo, & ideo primo uiro matrimonium contrahente datur mulieri licentia contrahendi post uotum, quamuis & alio modo intelligatur decre illa. s. ut detur licentiã contrahẽdi post uotũ ex permissione cõpa-
10 ratiua. Item † quid dicemus in casu

conuerso? voui simpliciter continentiā, postea iuraui de contrahendo. Rñdeo, votum seruabitur, pœnitentia imposita de temerario iuramento, ut infra eo. tit. c. rursus. Quibus autem modis profiteatur quis, vel profiteri intelligatur no. supra de reg. §. sed quæritur. Vbi autem quis prius iurat de matrimonio contrahendo, & postmodum ad religionem suspirat, locum habet consilium decre. supra de spon. c. commissum.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium an teneat cum ea, quam quis cognouit uiuente legitima uxore. et e conuerso, & quando nu. 2.*

3 *Matrimonia contrahi quæ crimina impediant.*

De Eo qui Duxit in matrimonium quam polluit per adulterium. Rubr.

Dictum est supra in proxi. titul. de duobus impedimentis matrimonij, scilicet de ordine, & de voto. Nunc autem tractatur de tertio, s. enormitate delicti. Et prosequitur iste tractatus hoc impedimentum de vna specie, s. in illo qui mortua vxore sua contrahit cū illa, quam illa adhuc viuēte cognouit, vel ecōuerso in illo, qui vxorē alterius cognoscens, eo mortuo contrahit cū eadem, & ideo ponitur hic rubrica, de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. Est
1 igitur † sciendum, ꝙ quamuis generaliter & indistinctè canon prohibeat contrahi matrimonium cum illa, quā quis per adulteriū polluit uxore sua uiuente, vt 31. q. 1. c. nullus, vel cum qua quis adulterium commisit uiuente marito illius, ut 31. q. 1. c. illud hoc tamē ad duos casus restringitur, s. cū adultera machinatur in mortem legitimæ, seu adulter in mortem legitimi, uel cum viuente legitima uel legitimo fides datur inter adulteros de contrahendo post mortem legitimæ vel legitimi, vt inf. eo. c. 1. 2. & 3. 31. q. 1. c. relatum. Et ꝙ dico, si adultera machinetur in mortem legitimæ, idem est, & si adulter, vt inf. eo. ti. c. significasti. Est & tertius casus, in quo prohibitio locū habet, s. cum adulter cōtrahit de facto cum adultera legitima vxore viuente, quia plus est de facto cōtrahere, q̄ fidē dare de contrahendo, ut infrā eo. tit. c. cum haberet, & c. ex literarum. Cæterum si cōiugatus aliquam polluat per adulterium, & vnum ex tribus non interueniat. s. quia neuter in mortem legitimæ machinetur, nec fides interuenit de cōtrahēdo, nec de facto contrahitur, potest adulter post mortem legitimæ contrahere matrimoniū cū adultera, vt inf. eo. ti. c. ueniens, & si quis cōniugatus de facto matrimonium cōtrahat cum aliqua huius rei inscia, mortua legitima potest consistere matrimonium inter eos, & hoc in fauorem insciæ & in odiū adulteri, ut sup. de spon. c. cū in apostolica. imo si ignorans uoluerit, adulter ad hoc cogetur, ut inf. e. tit. c. 1. Et est ratio, quia inscia adulterium non commisit, vt in prædicta decre. c cum in apostolica 34. q. 2. ca. in lectum. ff. ad l. Iul. de adul. l. Sed nunquid mortua legitima cōfirmatur eo ipso matrimonium inter adulterum, & insciam? Respondeo non, nam primus consensus viri fuit illegitimus tanquam adulterinus, consensus autem mulieris ignorantis impedimentum fuit erroneus. Error autem ille error fuit conditionis, nam quasi seruus est, qui est alligatus legi & seruituti uxoris, vt 32. q. 5. ca. apud uos, unde uir non habet potestatē sui corporis, sed uxor, vt 27. q. 2. c. sunt qui dicunt. unde idem seruandum est in hoc casu, quo ad hoc vt non teneat matrimoniū, quod obseruatur cum libera inscia cōtrahit cū seruo, unde nouū requiro consensum, ut infra e. ti. c. ueniēs, inf. de cōiugio. seruo. c. proposuit, & ff. de iure do. l. Proculus, & valebit matrimonium non ut a tempore contractus, sed ut a tempore noui cōsensus. Est igitur in potestate mulieris errātis separari a viro putatiuo, uel implorare ipsum cōpelli, si spōte noluerit.

Sed quid si adulter nouũ cõsensum præueniẽs cũ alia cõtrahat? Puto matrimonium tenere. † Et nota quòd hodie non sufficit fidei datio, uel contractus de facto, nisi adulterium interueniat, ut inf. eod.ca.vlt.& idem puto in machinatione. q̃uis de ea nihil exprimat decre. eadem, exprimitur tamen inf.e.c. 1.& c. super hoc & c. ueniens quod enim nõ mutatur, quis stare prohibebit? ut C. de testamen. l. sancimus. Credendum est enim, q dominus papa considerauit, q omnia iura de hac materia loquentia tractant de adulterijs; & ideo noluit q̃tum ad matrimonium impediendum & prohibendum ut adulterium præcederet. omnem causam fidei dationem, machinationem, contractum de facto, uel etiam sequeretur legitima cum superstite, ut inf.eo.c.vlt. Et per hoc sublata est hodie opi. Hug. q̃ dicebat unum sufficere ex tribus prædictis sine adulterio. Et reddebat rationem sui dicti sic. In his casibus agitur de re nõ vacante. s. de muliere ab alio possessa. & idem in viro ab alia possesso; unde iura noluerunt matrimonium consistere inter tales, etiã sublato impedimento per mortem legitimi, uel legitimæ; sicut alias contingit simile in pacto de futura successione, quod nõ ualet etiam defuncto dño, de cuius hæreditate paciscitur, ut C.de pact.l.ult. Et simile in promissione præbendæ non uacantis, quæ non ualet etiam quando vacat, ut sup.de cõcess. p̃ben.ca.nulla. Sed, ut dictum est, obtinet quod præmisi. † Sunt & alia crimina, quæ impediunt & prohibent contrahi matrimonia, ut est raptus, vt 27.q.2.ca. raptor.& cap. statutum. Item incestus ut 32.q.7.c.si quis uiduam & c.si quis cum nouerca. Item violatio publicæ honestatis iustitiæ ut 27.q.2.ca.si qs spõsam. Item cum alter coniugum, uel uterque per industriam & malitiam proprium filium eleuat de fonte sacro. 30.q. 1. ca. de eo. Item si quis sanctimonialem cognoscat, vt 27 q.2.c.hi ergo. Item si quis vxorem occidat, ut 23.q. 2.ca.admonere. nisi sit adolescens, & de eius incontinentia timeatur, ut 33.q.2.ca. in adolescentia. Item qui presbyterum occiderit, vt inf.de pę.& re.c.qui presbyterum. Item dicunt quidam, q solemniter pœnitentes contrahere prohibentur ut 23. q.2.ca.de his & c.antiqui Et in his delictis dicunt quidam, ita prohiberi contrahi matrimonium, ut & contractum non teneat; quasi sufficiat legislatorem prohibuisse, & si non adiecerit factum contrarium non valere, ut C. de legi.& consti. l. non dubium. quos enim prætor prohibet, omnino prohibet, ut ff. de postu. l. quos prohibet, & quod contra leges uel canones fit, rescindi oportet. ut 10. dist ca. vides. Verius tamen puto, q teneat matrimonium, etsi contrahi prohibeatur. nam inuenio q cùm incestuosus cõtrahat matrimonium, tenet. vt inf.de eo qui cog. consangui. vxo suę. cap.transmissæ. Excipiuntur tamen tria crimina, quæ præmisi, adulterium cum fidei datione, cum machinatione, uel cum contractu de facto. Quod autem de solemniter pœnitentibus dixi, ideo uerum est secundum quosdam, quia vouere intelliguntur; pœnitentes enim sub regula ecclesiæ uiuere debent, ut de pœni.dist.5.ca.contrarium. Item intelliguntur ecclesiasticæ personæ ut 11. q. 1.ca. aliud Hug uero dixit q quilibet pœnitens matrimonium cõtrahere potest, nisi sit alicui iniunctũ nomine pœnitentię, ne contrahat; hoc tamen fallit in tribus casibus, ut dicebat in uxoricida, in raptu spõsæ alterius, & incestu. Ideo autem in his matrimonium prohibetur, quia in his matrimonium contaminatur Sed & ab his casibus excipiebat adolescentes, quos dicebat de iure contrahere posse, non obstante aliquo ex criminibus supradictis.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium non dissoluitur per superuenientem lepram, vel infirmitatem, uel affinitatem.*

2 *Vxor an teneatur sequi maritũ leprosum.*

De Coniugio Leprosorum. Rubri

IN præsenti rubrica tractatur de alio impedimento matrimonij. s. de impedimento lepræ morbus enim lepræ sponsalia de futuro dissoluit, vt infra. eo.tit.c.literas.sup.de iureiur.c.quemadmodũ, vnde impedit matrimoniũ cõtrahendũ.& ideo ponitur hic rub.de coniu.
1 lepro.† Est igitur sciendum, quòd neq; lepra superueniens, neq; infirmitas; uel affinitas dissoluit matrimonium legitimè contractũ inf.eod.c.1.& 2.32.q.5.c. hortendus.& c.si vxorem.& q.7.ca.illi qui.& c.neque furiosus.& inf. de eo qui co.consang vxo.suæ.c.discretioni.& ca. tuæ. vnũ solũ casum inuenio, in quo matrimoniũ nõ consumatum dissoluitur.s. per ingressum religionis, ut sup.de conuer.coniu.c.uerum,& c.ex publico. Sed nũqd sanus tenet cohabitare infirmo? Dixit alanus, q non, quia de cõsuetudine approbata per canones obtinet, ut leprosi separent a sanis, ut inf.e.c.1.sup. de ec.ædi.c.cũ Apostolus.33.q.2.ca.hoc ipsum.& idẽ statuitur in ueteri testam. Sed erit sanus ita vicinus infirmo, ut possit ei ministrare, & debitum reddere coniugale. Sed certe quamuis leprosi separandi sint à sanis, vt superius dictum est? nõ tñ vxores a uiris, uel uiri ab vxoribus sunt separandi, uel ẽt dimittendi, ut inf.eod.c.quoniam. vnde cum sanus teneatur infirmo reddere debitum coniugale, & cohabitare tenetur. Nec obstat decre.inf.eod.c.1.quæ dicit vxores sollicitis exhortationibus inducendas, vt uiris leprosis cõiugali affectione ministrẽt; ideo illa monitoriè loqtur non præceptiuè, ut leprosi indicantur ad continendum,& non fiant improbi ad exactionẽ debiti, alias decre.illa corrigetur
2 per sequentem. † Sed quid, si quis egrediat domum leprosorũ, in qua multi leprosi sub magistro uiuunt? ut sup.de ec.ædi c.cum dicat, nunquid vxor sana tenet sequi? Nõ credo, cum in cõmuni dormiant,& in communi uescantur; sed si cella aliqua daretur, vel domus pxima ĩ qua posset cohabitare uir.& uxor, tunc videret contrariũ esse dicendum. Quid de filijs, puto quod cum sano debeant remanere, ne inficiantur, cum sit morbus contagiosus.

SVMMARIVM.

1 *Seruus an possit contrahere matrimonium,& cum qua.*
2 *Seruus cui ubedire teneatur, si eo tempore quo dominus seruitium exigit, vxor petit debitum.*
3 *Domini seruorum an & quando cogantur eos vendere ne eorum matrimonium sit separatum.*
4 *Dominorum neuter si vult emere seruũ, qui matrimoniũ cõtraxit, qd sit agẽdũ.*
5 *Matrimonium an separatur, si liber ignoranter cum ancilla contraxerit.*
Errantis consensus nullus est.
6 *Matrimonium cõtractum per seruũ cum libera, q putabat eã eẽ seruã, an teneat.*
7 *Matrimonium an sit separandũ, si seruus intendens contrahere cum libra cũ ancilla contrahit.*
8 *Matrimonium an separetur, si seruus contraxit cum ancilla ignoranter,& ex quo sciuit, consensit.*
9 *Matrimonium contractũ cũ ancilla ignoranter, quæ tandem manumittitur viro ignorante mutationem status mulieris, an teneat.*

De Coniugo Seruorum. Rubrica.

SEQVITVR de alio impedimẽto matrimonij.s.de impedimento conditionis seruilis, & ideo ponitur hic rub.de coniugio seruorum. Videamus igitur an seruus possit contrahere matrimoniũ, & cũ qua. Itẽ an cõsensus dñi sit requirendus. Et quid iuris sit de matrimonio contracto inter liberũ & ancil-
1 lã,& inter seruum & liberã. † Potest seruus contrahere cum ancilla, ut inf.e.ca.1.& 39.q.2.c.ul. post etiam cum ingenua.

nua. dummodo non ignoret conditio-
nem ipsius, ut 29. q 1. c. 1. 2. & 3. & ca. si
quis ingenuus, non enim uidetur cela-
tus qui scivit, nec certiorari debuit qui
non ignorauit, ut ff. de ac. em pt. & ven. l.
1. in fi. Sed si dñs uideat seruum suũ cum
libera contrahentem, & dissimulet, ser-
uus eripitur in libertatem, ut C. de lati.
lib. tol. l. una. §. sed & si qs, & in auth. ibi
signata, & in Auth. de nup. §. si uero ab
initio. col. 4. in Auth. vt libe. de cætero,
§. sed & si quis. coll. 6. Potest seruus
cõtrahere cum ancilla inuito dño, & si
dñs contradicentibus inter seruos & an-
cillas contracta sint matrimonia, non
sunt propterea dissoluenda, ut infra eo.
c. 1. & si diuersi sint dñi non debent de-
bitis seruitiis defraudari, vt infra eodẽ
c. 1. & 29. q. 2. c. dictum, nec sunt ita de-
trahendi, ut uiri & uxoris separatio fiat,
vt C. communia utriusque iudi. l. posses-
2 sionum † Sed quæritur, quid si dominus
exigat seruitium a seruo; & eodem tpe
vxor petat debitum? Dici põt, q̃ se im-
pedient in concursum, ff. de vsufr. l. quo-
tiens. Vel uerius est dño obediendum,
qa uir cum onere suo trãsit ad uxorem.
Et quia hæc decre. dicit consueta serui-
tia non minus debẽt dominis exhiberi.
Quod intelligo uerum, nisi periculum
fornicationis timendum sit in uxore.
3 † Sed quid si diuersi domini diuersarũ
sint regionum, ita ut uir & uxor mutuo
conuenire non possint ad cõiugali offi-
cium exercẽdũ? Rñdeo, vt euitetur for-
nicationis materia, cogãtur p ecclesiam
alter dominorum vendere alteri uolen
ti emere, vt C. de com. seruo. manumis.
4 l. vna, §. generaliter. † Sed quid si neuter
dominorum emere uelit? cogatur alter
dominorum cuilibet extraneo uendere
in prouincia serui; vel uenalem expo-
nat, & si nullus appareat emptor, emat
ecclesia, vt ar. 54. dist. c. fraternitatem. ui-
ri enim & uxores separandi non sunt,
vt 33. q. 2. c. quos deus. 29. q. 2. c. vlti. & ff.
5 de ædi. edi. l. plerunque. † Si liber con-
trahat cum ancilla ignorans eius con-
ditionem, nullum est matrimonium p-
pter conditionis errorem, nisi compro-
bata conditione in eam consentiat uer-
bo uel facto, ut inf. eo. tit. c. proposuit, &
c. ul. & 29. q. 2. c. si quis ingenuus. errãtis 8
enim consensus nullus est vt 29. q. 1. §. 1.
& ff de iurisd. om. iudi. l. si per errorem.
C. de iuris & fac. ig. l. non idcirco. Et qd
dixi de errore conditionis, intelligo de-
6 terioris; id est seruilis. † Nam si seruus
cõtrahat cum libera, errãs in eius cõdi-
tione, cũ eã putaret ancillam, quamuis
erret; quia error nihil aliud est, quam
aliud pro alio putare, ut 22. q. 2. c. in qb.
& 8. distin. c. quamuis. hic tñ errans non
decipitur, cum eius conditio meliorẽ; 9
unde prætextu talis erroris non posset
diuortiũ postulare uxore in matrimo-
niũ consentiente, etsi nouerit uirum cõ-
7 ditionis esse seruilis. † Item quid si ser-
uus credit & intendit contrahere cum li-
bera, & contrahit cũ ancillã, nunqd, qa
errauit in conditione et deteriori, cre-
didit enim eam cũ qua contraxit melio-
ris conditionis, & reperit deterioris, di-
rimetur matrimonium? Rñdeo non, qa
consensit in hominem suæ conditionis.
Vnde quod dixi prætextu conditionis
deterioris posse dirimi matrimonium,
intelligere respectu errantis, tunc enim
neuter alteri conditionem opponere põt.
hæc fuit opi. Hug. & mihi placet. Alii
tñ dixerunt, q̃ siue erret in conditione
meliori, siue deteriori, non tenet ma-
trimonium, ut ar. ff. de arbi. l. sed & si in
seruum. Vnde sm eos, si seruus credat
contrahere cũ ancilla, & contrahit cum
libera; uel si liber cum libera, & contra
hit cum ancilla, non tenet matrimo-
nium. Tertij dicunt, quòd error disparis
conditionis dirimit matrimonium, non
autem paris; unde secũdũ illos, si seruus
credit contrahere cum ancilla, & cõtra-
hit cum meliori hoc est cum libera, nõ
tenet matrimonium. Item si liber cre-
dat contrahere cum libera, & contra-
hat cum deteriori, similiter non tenet
matrimoniũ, sed in hoc ultimo exẽplo
oẽs conueniunt. Vbi autem error inter
uenit in pari conditione, non dirimi-
tur,

tur, vt si seruus credat cōtrahere cum libera, & cōtrahat cū ancilla; uel liber credit contrahere cum ancilla, & contrahit
8 cum libera. † Item quid si aliquis contrahit cum ancilla ignoranter, & tandē dñs manumittit ancillam, nūquid hoc ipso matrimonium confirmatur, maximè si post manumissionem interueniat copula carnalis, uiro tamen ignorante mutationē status mulieris? Rñdeo nō, quia ad hoc intelliguntur cōmisceri ex consequentia prioris consensus, qui nullus fuit. ar. ad hoc C. ad vel. l. quamuis. & l. si mulier. ff. de mino. l. §. scio.
9 † Sed pone quòd seruus contrahit cum ancilla ignorans eius cōditionem, deinde detecta conditione illius consensit in matrimoniū verbo vel facto. vt inf. eo. ca. vlti. illa tamen non consentit, nunquid est matrimonium inter eos? Dicunt quidam, quod matrimoniū est ex una parte. s. ex parte illius q consentit. Sed hoc non placet, quia matrimoniū non claudicat, nec ex vna parte tantum consistit; est enim duorum coniunctio. s. maris & fœminæ ut 27. q. 2. §. 1. in pri. ut not. sup. de spon. in prin. Sed fateor, quòd mulier compelletur ad consensum matrimonialē ratione fidei datę, vt dixi sup. de despon. impu. s. cum maior contrahit cum minore. & quia mulier maliciosè dissentire videtur. ar. ad hoc supra de eo qui dux in ma. quam pol. per adul. ca. 1.
10 † Item quid si inter aliquos coniugatos moueatur q̄stio super alterius conditione seruili; nunquid is qui matrimoniū accusat, pendente lite exiget debitū, vel saltem reddat? Videtur quòd saltem reddere debet exactus, alter enim interim possessione maritali destitui non debet, ut sup. ut li. pen. c. laudabilē. 16. q. 4. c. volumus 9. q. 4. c. nonne. Dixerunt quidam quòd is qui ad diuortium agit, exigere non debet, ne sibi praeiudicium paret, sed exactus soluat; q̄a exigere est in eo, soluere non est in ipso, sed in altero, ut suprà de conuer. coniu. ca. quidā intrauit. Mihi aūt uidetur, q̄ nec exigere debeo nec reddere exigenti. aliàs quodcūque illorū fecerit, pręiudicabitur sibi, ut inf. eodem tit. ca. proposuit. & sic ob hoc ex communicaretur, quia non redderet, deberet excommunicationem patienter tolerare prius, quàm obedire. quia si naturali affectione cognosceret, induceretur matrimonium; si fornicatione, peccatum mortale. & ideo in tali casu expedit non parere, ut sup. de re. spo. ca. literas inf. de sen. excom. c. inquisitioni.

SVMMARIVM.

1 *Liberi unde dicantur, & q̄d sit libertas.*
2 *Liberi qui sint.*
3 *Partus quo ad libertatē & seruitutē sequitur ventrem, in honoribus verò & quo ad alia sequitur patrem.*
4 *Ecclesia libertates tueri debet.*
5 *Filiatio qualiter probetur.*

De Natis ex libero ventre. Rub.

TRACTATVM est sup. de conditione coniugatorum, nunc tractatur de conditione natorum; & ideo supponitur hic rubr. de natis ex libero vē. Videndum est igitur, qui sint liberi. Cuius conditionem, patris, an matris filius sequi debeat, & in quibus. Itē in q̄bus casibus nati ex libero vētre deducātur in seruitutem.
1 † Liberi dicuntur à libertate. libertas autē est naturalis facultas eius, quod cuiq; facere libet, ut Insti. de iure perso. in princ.
2 † Liberi sunt qui ex ingenuis nascuntur; fiunt autē liberi, q̄ manumittuntur, ut Insti. de inge.
3 † Partus quo ad libertatem & seruitutē sequitur conditionem matris. ut C. de rei uend. l. partus. ff. de sta. ho. l. lex naturæ & l. cum legitimæ. sup. de seruis nō or. c. ult. 32. q. 4. cap. liberi. Et in tantum hoc uerū est, ut sufficiat aliquo momento fuisse in libero uētre, ut quis liber nascatur. ut ff. de sta. ho. l. seruorum. In honoribus autē, muneribus, & municipijs partus sequitur patrem. C. de decu. Leos. l. exēplo & l. nullius, solius. & ff. de

sta-

statu ho. l. libertos. Et in tantum hoc verum est, ut sufficiat conceptũ esse ex decurione, quantũ adhoc, ut patris conditionem sequatur quamuis ante ipsius natiuitatem pater desinat esse decurio. ut ff. de decur. l. 2. §. in filiis. Et si quæratur, in quibus filius patris iam a senatu remoti sequatur conditionem? Respondeo in multis, ut ff. de decu. l. 2. §. in filiis, ff. de pœnis, l. mortis, §. iste forte, C. de decu. l. decurionem, & l. decurionum filij. Causaliter verò contingit, ut liber natus efficiatur seruus, ut si sacerdos de facto ingenuam mulierẽ sibi copulet uxorem, filij nati ex tali contubernio fiunt serui illius ecclesiæ, in cuius iniuriã sacerdos contraxit. ut 15. q. ult. c. cum muliere. Item illi, qui saracenis arma, ferrum, lignamina subministrant, ut infra de iudæ. c. ita quorundã. Itẽ illi, qui sarracenis triremes siue galeas vendunt, uel naues quæ in pyraticis sarracenorũ nauibus curã gubernationis exercẽt, vel machinis aut quibusdã aliis aliquod eis impendunt consilium, uel auxilium in dispendium terræ sanctæ eo. ti. de iudæ. c. ad liberandũ. Itẽ si liber homo maior 20. an. sciens permittit se vendi ad participandum pretium, & in veritate participet, seruus efficitur, ut Insti. de iure perso. § penult. & ff. de libe. causa. l. liberis. 1 responso, & §. si quis sciens. Sed liberi facti ex ingratitudine reuocantur in seruitutem, & ex omnibus aliis causis ex quibus reuocatur donatio. in ut Auth ut lib. decæ. §. illud. col. 6. & de hac materia no. supra de seruis non ordinan. §. nunc videndum.

4 † In summa notandum est, q ecclesiæ

5 libertas tueri debet, ut infra eo. c. 1. † Sed si dubitetur de filiatione, poterit ꝓbare quis se filium, ut sup. de filiis presby. ca. Michael. ff de lib. & post. l. posthumus. §. ult. Licet sit contra ar. ff. de conditio. & demonst. l. Lucius. probabit inquam cum natum ex his, qui matrimonialiter iuncti sunt. nã filius est is, quem nuptiæ demonstrãt, ut ff. de in ius voc. l. quia mater uel per confessionem patris & matris, ut infra qui fi. sunt legi. c. transmissæ. vel per affectum, ut sup. de prẽsump. c. afferte. 2. q. 6. c. ad Romanam. C. de inoffic. test. l. si mater. & statur his cõiectu ris, donec probetur contrarium, ut C. de proba. l. non nudis. C. de testib. l. neq; ꝓfessio. ff. de inoffic. testamẽ. l. si instituta. § 1. & C. de hæredi. insti. l. si pater.

SVMMARIVM.

1 *Cognatio spiritualis quid sit.*

2 *Propinquitates ortæ ex cognatione spirituali, quæ contrahitur in baptismo, quot sint.*

3 *Vir & uxor an sibi cõmunicent actionem & passionem in materia prædicta.*

4 *Compaternitas in baptismo contrahitur. & an contrahitur in his, quæ baptismum præcedunt.*

5 *Filij duarũ commatrũ uel compatrũ an possint inter se contrahere mrimoniũ.*

6 *Cognatio spiritualis & legalis quas personas non excedat.*

De Cognatione spirituali. Rub.

TRactauimus supra de quibusdam impedimentis matrimonij, nũc autem tractaturi de cognatione legali, item de consanguinitate & affinitate, præmittamus de digniori, scilicet de cognatione spirituali; & ideo ponitur hic rubr. de cognatione spirituali. Videndum est igitur, Quid si cognatio spiritualis. Quot sint eius species. In quibus sacris hæc cognatio cõtrahatur. Et an filij ante compaternitatẽ, vel post geniti, possint matrimonio copu-

1 lari. † Cognatio spiritualis est propinquitas seu attinentia proueniẽs ex sacri datione. Ex cognatione spirituali, quæ contrahitur in baptismo, nouẽ propin-

2 quitates nascuntur. † Prima inter sacerdotẽ baptizantẽ & baptizatũ, quæ est filiatio. Secunda inter sacerdotẽ & patrem baptizati, & hæc est compaternitas. Tertia inter eundem & matrem pueri, &

ti, & hæc est commaternitas. Quarta inter filios sacerdotis & baptizatũ, & hæc est fraternitas, ut 30. q. 1. c. oẽs. & q. 3. c. ita. Quinta inter baptizatũ & suscipientem de baptismo, & hæc est filiatio. Sexta inter baptizatum & uxorem suscipiẽtis, & hæc similiter est filiatio. Septima inter baptizatum & filios suscipiẽtis, & hæc est fraternitas. Octaua inter suscipientẽ & patrem suscepti, & hæc est cõpaternitas. Nona inter suscipientem & matrẽ suscepti, & hæc est cõmaternitas; ut hæc omnia probantur. 30. q. per totum. & q. 4. c. si quis unus. & c. qui spiritualẽ. & c. post uxoris. & infra eod. titu. c. 1. & c. Martinus, & c. ueniens. & c. tua.

3 † Circa hanc materiam quæri cõsueuit, an uir & uxor sibi cõmunicent actionem & passionẽ? In actione dico, ꝙ sic; ut si suscipio filium tuum de sacro fonte, compaternitas contracta inter te, & me mediante actu meo cõmunicaẽ uxori meæ, ut infra eo. tit. c. Martinus & 30. q. 4. c. si quis unus. Sed nunquid communicãt sibi passiones. Verbi gratia. habeo filiũ ex prima uxore, hunc suscipis de sacro fonte, & per hoc quòd patior te agẽte contrahitur inter te, & me compaternitas, quæ videtur me mediante cõmunicari uxori meæ secundæ, vnde efficieris mihi & uxori meæ compater, cũ qua prius contraxerã & consumaueram matrimonium. Nam si antequam cũ secũda contraham, vel si post contractum & antequam cõsumaretur, filius meus genitus ex prima uxore de sacro fonte leuetur, si postea contraham uel saltẽ postea consumem, hæc cõpaternitas non cõmunicatur uxori: neque enim cognatio carnis cognationi spiritus comparatur. ut 30. q. 4. c. post uxoris. ut sicut oẽs cõsanguinei mei efficiuntur affines uxoris meæ, sic omnes cõpatres & cõmatres meæ efficiuntur compatres & commatres uxoris meæ, quam postea duco, vel cum qua postea saltem matrimonium cõsummo; quia per unionem carnis sequentem ad unionem spiritus præcedẽtem, idest ad cognationem spiritualẽ, hoc est ad compaternitatẽm vel cõmaternitatem nõ transitur, ut in præalleg. c. post uxoris. & ſm hoc intellige. c. qui spiritualem. Vel dicas cum Hugo. Lau. & Io. quod uir & uxor communicant sibi actionẽ consummato matrimonio p carnis copulam, ut cum alter coniugũ suscipit filium extranei de sacro fonte, sed non communicant sibi passionem, ut cum filius alterius tantum coniugũ suscipitur de sacro fonte. nec refert siue ante, siue post matrimoniũ consummatum. Et est diuersitatis ratio, qa quod agit pars corporis, æquum est vt alteri parti cõmunicetur; sed non sic comunicabitur alteri quod in persona filij vnius tantũ agitur, qui alteri coniugum nec carnalis nec spiritualis filius inuenitur, & si sit filiaster in primo gradu affinitatis. Iuxta posteriorẽ sententiam locũ habent. vnde ver. quę mihi, vel cuius natũ mea fonte leuauit. Heu mihi commater fieri mea non valet vxor. Si qua meæ natã non ex me fonte leuauit. Hãc post fata meę non inde vetabor habere. Ambos cũ patres facit actio, passio nunquã. Respuo quæ meum, cuius ve leuat mea natum. Vt mea dicatur, quæ carne mihi sociatur.

4 † Contrahiẽ compaternitas in baptismo, vt superius dictũ est. Sed nunquid in his quæ præcedunt baptismũ? Videtur ꝙ non, quia baptismus est ianua omnium sacramentorũ. vt 32. dist. c. nullus. §. verum. & su. de presbyte non bapti. c. mini. veniẽs. vnde antequã ponaẽ funda sacrum sacramẽtorum, nõ videtur ꝙ contrahi possit cognatio spiritualis. argum. 1. q. 1. c. cum Paulus. & ad hoc accedit decre. inf. eod. c. contracto. ſm vnam lecturam. Sed secundum hoc signatum contrarium. 30. q. 1. c. peruenit. & de cons. dist. 4. c. in catechismo. Circa hoc dicit Hug. quò in oĩbus pludijs baptismi contrahitur cõpaternitaẽ. & talis q̃ impedit & dirimit matrimonium. Et rñdebat ad illud. c. contracto: quod; puer in cãtechismo tẽtẽtus non fuit filius communis concubinarij & concubinariæ, sed tñmodo cõcubinæ.

næ; & ideo concubinarius pōt cōtrahere matrimonium cum illa, quę puerum illum tenuerat in cathecismo. nam hoc nec etiā cōtrahendum matrimoniū impediret, ut 30.q.4.c. qui spiritualem. Et quod dicit litera illius decre. cōtracto. quæ rex uis contrahendo matrimonio impedimentum afferret. exponebat ipse, uix, id est, nullo modo Basianus autē dicebat in tribus contrahi compaternitatem, quæ impedit & dirimit. in baptismo, cathecismo, & in confirmatione. vt de conse. dist. 4 c. in cathecismo. Sed uerior uidetur sententia Lau. & aliorum dicentium, ꝙ in preludijs baptismi contrahatur compaternitas, sed non adeo valida vt matrimonia contracta dissoluat, sed impediat contrahenda. Et hoc innuunt uerba decre. vix contrahendo matrimonio impedimētū afferet. quia quod uix fit, tñ fit. ut ff. de iudi. l. vix ereus ex causis ff. ad vell. l. ul. § R. Insti. de usu. & ha. circa prin. Quamuis sit argu. contra ff. ad uell. l. tutor, in 1. rñso. Et ſm hanc sententiam determinanda sunt illa. c. peruenit. & c. in cathecismo.

5 † Restat uidere, an filij duarum commatrum vel compatrum, inter se contrahere possunt. Et est sciendum, ꝙ circa hoc canones diuersimode loquuntur. Quidam enim dicunt, ꝙ post compaternitatem cōtractā filij, qui nascūtur, inter se contrahere non possunt, vt 30. q.3.c. post susceptum. Sed altus canon posterius editus primum corrigens, dicit ꝙ fili duorum cōpatrū siue ante, siue post cōpaternitatem geniti, contrahere pñt, excepta illa sponsa dumtaxat per quam ventum est ad compaternitatem ut 30. q.3.c. super quibus, & hic canon confirmatur. inf eo. ca. 1. Sed videtur ꝙ in his consuetudo sit obseruanda. ut inf. eo. c. 1 & c. super eo. Quod satis admitto circa matrimonia contrahenda. nam etiam illos filios, per quos non est peruentum ad compaternitatem, potest impedire consuetudo contraria scilicet in contrahendo. Et sic intelligo illas decret. sed non posset dissoluere iam contracta. ut sup. de spō. duo. c. licet & c. tuas dudū.

6 † In summa notandum est, ꝙ cognatio spūalis, sicut & legalis, sicut & publicæ honestatis iustitia, ramos nō habet; vnde personas, cū quibus cōtracta sunt, non egrediuntur hęc vincula. vnde cum filia filij mei spiritualis contrahere possum. quia hoc nusquam prohibetur, & edictum de matrimonio prohibitorum est ut sup. de spon. ca. cum apud. Item cū filia commatris meæ, non tamen mea spirituali filia ut 30.q.3.ca. illud.

SVMMARIVM.

1 *Cognatio legalis quid sit.*
2 *Adoptionis quot species sint.*
3 *Adoptari quis possit.*
4 *Legalis cognatio quotuplex.*
5 *Cognatio legalis an impediat matrimoniū cōtrahendū, uel dirimat cōtractū.*

De Cognatione legali. Rubri.

DICTVM est supra de cognatione spirituali, sequitur de cognatione legali. Videndum est igitur, Quid sit cognatio legali.. Quot sunt eius species. Qualiter dissoluatur. Et qualiter
1 impediat matrimonium. † Cognatio legalis est, quæ prouenit ex adoptione. Adoptio autē est legitimus actus, per quē qui filius non est pro filio habetur uel nepote, uel ulteriore ſm uoluntatē
2 adoptantis. † Adoptionis duæ sunt spēs. vna quæ stat in suo nomine, & dicitur adoptio. Alia quę transit in aliud nomen, & dicitur arrogato. Adoptio fit imperio magistratus. Arrogatio auctoritate principis. Dicitur autē arrogatio, qa is qui arrogat, rogatur hoc est interrogatur, an uelit eum quem arrogat, iustū filiū sibi esse; & is q̃ arrogatur, in-
3 terrogatur an id fieri patiat. † Adoptat is, q est in ptāte aliena. arrogat, q̃ sui iuris existit. Vnde uersus. Arrogo qui suus est, & hēt mens esse necesse. Pris adopto suum

suū. nec patris desinit esse. vt probantur hæc. ff. de adop. l. generalis. Adoptiuus enim non transit in potestatem adoptantos, sed habet ius succedendi ab intestato. vt Insti. de adop. § 1. † Triplex est

4 legalis cognatio. Vna superioris & inferiori, lineæ inter adoptantē & adoptatum, & hæc perpetuā habet prohibitionem vt ff. de ritu nup. l. quin ēt. Et alia collateralis, quæ tandiu impedit, quandiu durat, ut ff. de ri. nup. l. per adoptionem. & hic in c. vno. Tertia est prohibitio. q̄ surgit ex cognatione legali, & illa perpetua est inter adoptatum & vxorē adoptantis. ut ff. de ritu nup. l. adoptiuus 1. Respon. Dicunt tñ quidam, ꝙ hodie collateralis cognatio locum non habet, cùm hodie adoptatus non transeat in potestatem extranei adoptantis. vt C. de adop. l. ult. Sed puto contra quia etiā hodie acquiritur per adoptionem ius

5 succedendi. ut in l. prædicta. † Hæc cognatio legalis nedū impedit matrimonium contrahēdum, sed ēt dirimit iam contractum vt 30. q. 3. ca. ita diligere.

SVMMARIVM.

1 *Consanguineam sponsæ si quis cognoscit, an contrahatur affinitas.*

2 *affinitas an per coitum incestuosum, vel fornicarium contrahatur.*

3 *Affinitas, consanguinitas, & publicę honestatis iustitia, prohibitionem suā producunt vsque ad quartum gradum.*

De Eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ. Rubrica.

SVPERIVS diximus de cognatione spirituali & legali. Nunc dicamꝰ de cōsanguinitate & affinitate carnali. Sed quia plerunq; post matrimonium contractū superuenit affinitas iniquè cōtracta, ut inf. eo. ca. discretionem. circa fi. Ideo prius de ipsa uidēdum est; & propterea ponitur hic rubrica. de eo

1 qui cog. consangui. vxo. suæ. † Est igitur sciendū ꝙ si quis post cōtractum matrimonium cognoscat consanguineam vxoris suæ, oritur inter ipsum & vxorē quædam affinitas, vel publicæ honestatis iustitia, per fornicariū coitum cōtracta. Sed quia nihil superueniens, præter ingressum religionis, rescindere pōt matrimoniū legitimè contractū. vt no. sup. de coniu. l. pro. in prin. Ideo nō sufficiat ad matrimonium dirimendum, etsi exationem coniugalis debiti interdicat ut inf. eo. tit. c. discretionē. & c. tua. & c. iordane. si uero matrimonium præcedat, quamuis sequantur sponsalia de futuro, impedit matrimoniū contrahen-

2 dum. ut inf. eo. ca. 1. & 2. † Sed quæritur an per coitum incestuosum uel fornicarium contrahatur affinitas? Respondeo sic, ut inf. eo. c. discretionē. & c. tuæ. & 35. q. 3. c. nec eam. Quidam tñ absurdum reputant, ꝙ affinitas, quæ est legitimum uinculum, oriatur ex damnato coitu. Vnde si uelles, probabiliter dicere posses, ꝙ si ex huiusmodi coitu non oriatur affinitas, nam affinitas est quædam proximitas ex nuptijs proueniens ut, ff. de gradi. l. non facile. § affinens. & §. sciendum. oritur tamen publicē honestatis iustitia. Sed si [illegible] us aliquam extraordinaria pollutione polluat, nunquid cum consanguinea ipsius poterit contrahere? Respondeo si citra maritalem affectionem ipsam polluit, non impedit contrahere cum cognata. ut 35. q. 3. cap. extraordinaria. sed si maritalis affectio interuenit, ut pote cum sponsalia de futuro præcedunt, & postmodum sequitur extraordinaria pollutio, ex hac oritur publicæ honestatis iustitia, quæ prohibet matrimoniū contrahi cū cognata pollutæ, & contractū dissoluit, ut inf. eo. tit. ca. fraternitati. Et est duplex causa diuortij, publicæ honestatis iustitia, quæ surgit ex sponsalibus. & eadem sine affinitas, de quarum altera dubitatur, an nata sit ex pollutione uel pollutionis tentatione, qua compelli non potuit ætatis impediente defectu. ut supra de spon. cap. iuuenis quamuis cum prima

ma

me nec uerum fuerit matrimonium ex forma cõtractus, nec presumptum cum contractus non habuisset effectum, ut
3 sup. de spon. c. ult. † In summa notãdum est, quod istud quod hic dicitur in plerisq; decre. ut si quis aliquã consanguineam vxoris suæ cognouerit perdat ius exigendi, locũ habet in consanguinea usq; ad quartum gradum. Et idem est, si quæratur an is qui cognouit aliquã fornicario coitu, possit contrahere cum cognata ipsius. Quia dicẽdum est, quod non, usq; ad quartum gradum hodie enim consanguinitas affinitas, & publicæ honestatis iustitia, prohibitionem suam producunt vsq; ad quartum gradum, ut inf. tit. proxi. c. non d. bet.

SVMMARIVM.

1 *Probatio per inspectionem oculorũ quando fieri de beat.*
2 *Regulæ assignantur quartũ instructione genealogia arboris consanguinitatis explanatur.*
3 *Matrimonium olim in septimo gradu cõtractum an legitimetur hodie per iura concilij generalis, secundum quæ licet contrahere in quarto gradu.*
4 *Leges & constitutiones futuris dant formã negotijs, nõ ad præterita reuocãtur.*
5 *Matrimonium inter supra scriptos separatum an possit denuo contrahi.*
6 *Consanguinitas an sit in quinto, sexto, & septimo gradu.*
7 *Incestus an in quinto gradu cõmittatur.*
8 *In gradu quæ personæ esse dicantur, & gradum faciant.*
9 *Linea quid sit, & quid gradus.*
10 *Affinitas quid sit. & nu. 20.*
11 *Regulæ assignatæ in arbore affinitatis per quas affinitatis gradus & genera dignoscuntur.*
12 *Arbor affinitatis qualiter componatur.*
13 *Matrimonium contractum in secundo genere affinitatis, nunquid stare uel separari debeat, & an isti separati possint iterum matrimonialiter copulari. nu. 14.*
16 *Publicæ honestatis iustitia q̃ olim ex secundis nuptijs nascebatur, an sit sublata.*
17 *An hodie sola publicæ honestatis iustitiæ locum habeat, quæ oritur ex sponsali- de futuro.*
18 *Affinitatis genera qualiter contrahentur & nu. 19.*
21 *Affinitas ex nuptijs interdictis non orit.*

De Consanguinitate & affinitate. Rubrica.

DICTVM est supra de cogna. spi. & lega. nunc agendum est de carnali, qua in consanguinitate & affinitate consistit; vnde ponitur hic rubr. de consan. & affi. Videndum est igitur de prima parte rubricæ, Quid sit cõsanguinitas. Quid linea. Quid gradus. Quot sint lineæ. Quot gradus. Et qualiter computandi. De secunda parte rubricæ videndum est. Quid. sit affinitas. Quot sint affinitatis genera. Quot gradus in singulis generationibus. Et
1 qualiter sint computandi. † Sed quoniã quædam sunt quæ inspectioni subijcienda sunt oculorum, ut agrorum, dimensio, vt C. fini reg. an. l. 2. ff. eo. tit. l. si irruptio 16 q. 3. c. inter memoratores. Ventris inspectio, ut videatur an mulier sit pregnãs, uel non, ut ff. de ven. inspi. l. 1. in prin. Locorum pudicitiæ occulta inuestigatio, dum quæritur an mulier virgo sit, uel corrupta. ut sup. de probati. ca. proposuisti. 27 q. 1. c. nec aliqua. Item cum quæritur an mulier arcta sit, vel non arcta, ut inf. de frigi. & male. c. fraternitatis. Idem est, & si quæratur de alia instrumenti infirmitate a natura contracta, ut inf. e. tit. c. ex literis. Et idẽ crederem, si quæratur an uir sit, sectus, uel eunuchus. Item inspicitur quis in partibus inferioribus, dum quæritur de ætate, vt supra de despõ impube. c. puberes. ff. de mino. l. minor ex aspectu. Nec ob. his. C. quando tutor, uel cura. esse desinat. l. indecorum. Nam uerum est, quod illa inspectio reprobatur, cum agitur de tutela, uel cura. Item non ob. quod dicitur, quod oculus fallitur 27. q. 1. ca. nec aliqua.

qua, quia si plerunq; fallatur, sæpius tamen non fallitur. Et propterea utile æstimaui ponere utranque arborem, & oculata fide instruere de vtraq;, sicut in subsequentibus apparebit.

Lectioni arboris vacaturum prius nosse oportet, quare arbor fuit sic depincta. Et certe ideo quia vtile visum est & expediens, gradus & attinentias consanguinitatis oculorum inspectioni subijci; quia segnius irritant animos dimissa per aures, q̃ quæ sunt oculis subiecta fidelibus, ut inf. de gradibus §. ult. Huius arboris pictura authentica est vt 35.q.5. c. ad sedem. cit ca finē tertiæ columnæ. Et licet hæc pictura ascripta sit in decretis, non tñ hic esset superflua, ut cùm ibi, & hic de consanguinitate tractetur, neuter librorū picturę doctrina carere debent, cum nemini dubiū veniat, q̃ repetita lectio ꝓbat hoc satis ualidum satisq; esse formosum. vt C. de emendatione iustiniani cod. l. vna. Sed quia oculus plerunq; fallitur, ut 27. q. 1. ca. nec aliqua. & ff. de ventre inspi. l. 1. §. tñ. Idcirco super ipsius arboris expositione doctores inuigilant, & scholares circa intellectū eorum, quæ vident & audiunt aliquantulum elaborent. Et quia in qualibet arbore fructifera & naturali. quattuor attenduntur. truncus, rami, Fructus, frondes. Et in hac arbore scripta eodē considerari oportet. Appellamus ergo truncū, Ioachim; sicut. n. arbor naturalis producit palmites sursum ex lateribus, Ramos extendit, deorsum aūt continet pedamenta. sic & Ioachim sursum lineam erigit ascendētē, & utroq; latere ramos collaterales emittit, deorsum uero subdit lineā descendentē. Ioachim itaque truncum, lineas collaterales ramos, fructus attinētius, frōdes quasdā dicimus, qōnes vel auriculas quæ in antiqua arbore ponebantur. Hac itaq; similitudine denotata, quæ ēt auctoritate canonis comprobatur, vt 34. q. 5. c. tunc saluabitur. in prin. ad lectionē ipsius arboris accedamus. In qua doctrina talia sunt obseruanda. primò assignentur regulę, quarū breui instructione genealogia totius arboris explanatur. Secundò arbor ipsa legēda est, & gradus sunt s m regulas cōputandi. Tertiò quædā obiectiones discutientur. Quartò notabilia assignentur. Et sic quaternario numero arboris expositio terminetur. Quinque sūt regulæ † Et prima talis est. Persona adiecta personæ per carnis propagationem gradū adijcit. Et hæc regula locum habet in linea ascendenti, & descendenti. Secunda talis. Quot sunt personæ de quibus quæritur cōputatis intermedijs vna min⁹, tot sunt gradus. Verbi gratia. si sunt quatuor personæ dicas ibi tertiū esse gradū inter extremos; si sunt quinque, dic quartū esse gradum. vt semper vna persona subducatur. Et hęc regula locū habet in his personis, quarum vna descendit ab altera; ut est videre in linea ascendēti. & descendenti. Tertia regula talis est. Si personæ, de quibus quæritur, nō descēdāt vna ab altera, sed collateraliter a cōi stipite procedant, & sint in linea æquali, quoto gradu quęuis istarū distat a cōi stipite, toto gradu differunt inter se. Quarta regula est talis, Si personæ, de quibus quæritur, non descendant una ab altera, sed collateraliter a stipite cōi procedant, & sint in linea inæquali, quoto gradu distat persona remocior ab ipso trūco, toto gradu distant inter se, ut sp computatio fiat ab eo qui magis est remotus ab ipso trūco ad ipsum trūcū. Et hæc duæ regulæ locū hñt in collateralibus. Quinta regula est talis. Quot gradu distat aliqua persona a cōmuni stipite, toto gradu distat a quolibet descendentiū ab eo. Et hæc regula locū habet usq; ad lineā æqualitatis & de hac facit mentionē decre. inf. ti. cap. ult. Præmissis itaq; regulis istis, facienda est cōputatio graduū, & vidēdū qualiter & quoto gradu distent inter se omnes personæ in arbore constitutæ. His ita dispositis & gradibus in ipso arbore tam animo q̃ oculo ac digito computatis, uidēdū est de obiectiunculis & responsis

responsis ad eas. Quæritur igitur, quare cellula, in qua est Ioachim, dicaẽ vacua. Et redditur illa ratio, quia ꝓ trunco ponitur, à quo trunco cæteri ramusculi producũtur, & ideo trũcus appellatur. Inde est, ꝙ in illa cellula non ponuntur duæ personę, sicut in alijs cellulis, cum respectu diuersorũ diuersa nomina sortiatur. nam quandoque vocaẽ pater, quãdoq; filius, quandoq; nepos, quandoque auus. non potuit ei cõgruũ nomen imponi, sed dicitᷓ cellula vacua, dicitur truncus, ut 35.q.5.c.series. Dicitur ẽt protheus ꝓpter diuersitatem nominum & proprietatũ, quæ illi attribuũtur, vnde illud. Quot tenẽã nodo mutante prothea vultum. Itẽ quæritur, quare Ioachim non possit contrahere cũ filia abaui ex linea transuersali ẽ.n regulam illam. persona adita personæ per carnis propagationem mutat uel adijcit gradum. Ad hoc dici consueuit. Quærite quos agitat mundi labor mihi semper. Tu quicunque moues tã crebros cã meatus, ut superi voluite late. Posset tñ dici, quod hoc ideo contingit, quia gradus canonicus compositus est, vnde quamuis plures sint distantiæ in personis, eadẽ tamen videtur attinentia inter Ioachim & sobolem abaui ex parte trãsuersali quæ est inter Ioachim & ipsum abauum, considerato gradu in quo attinet Ioachim ipsi abauo. sicut est uideri in banca. si enim plures sedemus in una banca, licet vnus altius & alter planius, in vna tñ banca sedemus. Vel planius dicere põt, cum quæritur de attinẽtia inferioris ad superiorem, non computaẽ ascendendo ab inferiori vsque ad summum, ut sic postea a summo fiat descensus ad inferiores. qa secundũ hoc fieret multiplicatio graduũ, sed ascendiẽ vsq; ad collateralẽ ipsius de quo quæritur. Vnde in qͦstione præmissa cõputandũ est à Ioachim vsque ad proauũ & proauiam, & sic perueniendum est ad collaterales qui gradum adijciunt.
3 † Item quæritur, an matrimoniũ olim in septimo gradu contractum legitimeẽ hodie. per iura concilij generalis, sedꝫ m ꝙ li cẽt contrahere in quarto gradu, ut inf. eod. titu. c. non debet. Ita tamẽ si non per tãtum tempus ante noua iura durauerit quod per noua iura fit quædã dissimulata dispẽsatio, ut inf. qui mat. acc. poss. c. per tuas. Rñdeo matrimonium istud iudicandũ est sedꝫm antiqua iura, & ꝑ hoc dirimendum, ut probatur in Auth. ut cũ de app. cognosc. in prin. coll 9.
4 † leges.n. & constitutiones futuris dant formam negotijs, non ad præterita reuocantur. ut sup. de consti. c. cognoscentes. & C. de legi. & cõsti. l. leges
5 † Item quæritur, an isti de quibus proximè quæsitum est, separati possint inter se contrahere matrimonium? Et uidetur quod nõ, vt ꝓbatur. 35 q. 6. c. ab isto posset tamen satis tolerari, ut si denuo & de nouo consentiant, valeat matrimoniũ ut ex nũc, nõ ut ex tũc, ut inf. de eo qui dux. in ma. quam pol. ꝑ adul. c. 1. & c. veniẽs.
6 † Item quærit an hodie in quinto gradu, sexto, & septimo sit consanguinitas? Rñdeo est, quantum ad ius succedendi, nõ quãtum ad ius matrimonij contrahendi. imo est ius succedẽdi vsque ad decimũ gradum legalem, ut 35.q.5.c. ad sedem, circa princi. Nec obstat, quod in eod. c. dicitur in fine. vltra septimum non est gradus. sic & hodie dici põt ultra quartum gradum non est gradus, ut inf. eodẽ cap. non debet. Sed ad utrunque simul rñdeo. non est gradus impediens matrimonium, sed est gradus inducens successionem, ut superius dictũ est. Itẽ quæritur. pone ꝙ distem a communi stipite quinto gradu. aliqua distat ab eodẽ ex alio latere per lineam transuersalẽ tertio, nunquid possum cum illa contrahere? Rñdeo hæc quæstio uidetur expedita per quartam regulam superius positam, nam quoto gradu ego remotior disto à communi stipite, toto gradu ab illa minus remota Nec obst. decret. inf. eod. tit. quod dilecto. vbi igtur ꝙ vterque contrahentium distat a communi stipite pari gradu. Quia hic circa dispẽsationem interpretatio arctatur. Vel

ibi papa multitudini & obseruatę consuetudini illius prouinciæ cōsultius defert q̄ aliud in dissensionem & scandalū populi statuat quadam adhibita noui-
7 tate, ut ibi in fin. † Item quæritur an cōmittatur incestus in quinto gradu? Et certè non. quia quod incestus cōmittatur, hoc non procedit ex natura coitus. sed potius ex cōstitutione ecclesiæ quæ statuit certos gradus, & constituit in eis fore coitum incestuosum. Sicut & ꝓhibitio matrimonij non ex natura matrimonij, sed ex constitutione procedit ecclesiæ, ut 35. q. 2. c. cum igitur. Item quæritur, cum proauus proauunculus & ꝓpatruus sint in eadē linea & in eodem gradu, quare Ioachim magis distet a propatruo & proauunculo q̄ proauo? Respondeo illi dicuntur esse in eodem gradu respectu superioris, non inferioris. Item quæritur, quantum protendatur consanguinitas in linea ascendenti & descendenti? Et uidetur ꝙ in infinitum, ut ff. de ritu nup l. nuptiæ. 35. q. 1. ca. ꝓgeniem. & c. de affinitate. & c. in copulatione. Hodie autē indistinctè tam in ascendentibus & descendētibus, q̄ in collateralibus quartum gradum prohibitio non excedit, ut inf. e. tit c. non debet Hæc notabilia notabiliter sunt notanda. quia Ioachim cum nulla persona posita in arbore contrahere potest. Item positi in vna parte arboris, interse contrahere nō possunt, qua sibi adinuicem attinent. Et hoc uerum est vsque ad ultimam lineam ęqualitatis, quę ꝑ filium coniungitur Ioachim. Nam sex vltimę cellulæ ex una parte arboris nō attinent omnib. superioribus, sicut oculata fide uideri potest. Item illi qui sunt positi in una parte arboris, possunt contrahere cum illis qui sunt ex alia parte exceptis tribus lineis descendētibus ex illa cellula, in qua cōtinetur pater, mater; nam illi inter se contrahere nō possunt præter abnepotē, qui cum illis q sunt in linea sororis & fratris Ioachim contrahere potest. Item nota, quòd non fuit necessarium arborem ex vtraq; parte depingi, sed ex unā ad modum uexilli sed forte factum est ex causa venustatis, uel ut sciamus nomina ḡnis utriusq; sexus, quia ex una parte arboris ponuntur nomina descendentium per masculinum sexum, & ex alia descendentium per fœmininum. Item nota, ꝙ quædam sunt lineæ ligatæ filo per transuersum, ùt denotetur ꝙ illæ sunt lineę æqualitatis. Item nota, ꝙ licet Ioachim sicut & quilibet alius habeat quatuor auos duos paternos & duos maternos. & sic si ascenderis in quolibet gradu, duplicabis numerum superiorum. non tamen oēs illæ personæ hic ponuntur. † Item
8
nota, ꝙ personæ quę distant æqualiter à communi stipite, dicuntur esse in gradu & facere gradum; quæ autem inæqualiter dicuntur distare gradu, ut 35. q. 5. ca. porro. & ca. parentelæ. Item no.
9 quid sit linea, quid sit gradus. † Linea est ordinata collectio personarum consanguinitate cōiunctarum diuersos gradus continens, & eos a stipite secundum numeros distinguens. Gradus est quædam habitudo siue distantia personarū adinuicem facta collatione ad communem parentem. Item nota, ꝙ puncta rubea designant gradus canonicos propter excellentiam quandam. Nigra verò gradus legales. De quibus breuiter est notandum. quia in ascendentibus & descendentibus gradibus legalibus locum habēt du æ primæ regulæ superius positæ, in collateralibus vero talis est regula. Quot sunt personæ collateraliter à cōi stipite descendentes præter ipsum stipitem, tot sunt gradus inter extremos de quorum attinētia quæritur. Computationem graduū hic non pono; quia sicut à principio præmisi melius secundum regulas fit computatio ad oculum & ad digitum, q̄ ad intellectum.

10 *Sequitur* videre secunda parte rub. scilicet de affinitate. † Et est sciendum, ꝙ affinitas est attinentia vnius personæ ad aliam prouenien̄s ex copula carnali? q̄n enim uir coniungitur carnaliter vxori, oēs consanguinei

vxoris

xxoris efficiuntur affines uiro; & econuerso, omnes consanguinei uiri efficiũtur affines uxori, & in eisdem gradibus affinitatis, in quibus gradibus consanguinitatis alteri attinent. Sed inter cognatos uiri & cognatos uxoris nulla ex illo matrimonio nascitur attinentia, ut in. feo ti. c. quod super his. Dicuntur autem affines, quasi ad alterius fines accedentes. Et ut melius ac utilius ea, quæ ad instructionẽ huiusmodi arboris pertinent, ad oculum ostẽdantur, arborem ipsam depictam inserui, ipsam per regulas artificiosè diuidens ac distinguens gradibus secundum regulas cõputãdis.

In arbore affinitatis doctrina ita seruetur. Prius ponantur regulæ, quarum artificio genera & gradus affinitatis inueniantur. Secundò arbor componenda est, ut tam gradus q̃ gñã secundum regulas computentur. Tertio quæstiones quædã notentur, & solutiones adhibeantur. Quarto quædam notabilia assignantur, & sic quaternario numero huiusmodi arboris instructio terminetur. Quatuor

11 † regulæ in hac arbore sunt ponendæ, quarum prima talis est. Persona, de qua quæritur, matrimonium cõtrahente ac consummante, oritur primum genus & gradus affinitatis iuxta gradum consanguinitatis inter uirum & cõsanguineos uxoris, & inter uxorẽ & consanguineos viri. Hæc regula comprobatur inf. e. tit. cap. quod super his. Secunda regula talis est. Quoto gradu consanguinitatis distat quis a consanguineo suo uel consanguinea, toto gradu affinitatis distat ab eius uxore marito ipsius. Et hæc regula comprobatur. 35. q. 3. c. de propinquis, & c. æqualiter. Tertia regula talis est. Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus, & non gradum. Et hæc regula comprobatur. 35. q. 3. ca. contradicimus, §. auctoritate, & c. seq. Quarta regula talis est. Persona addita personæ per carnis propagationem mutat gradum, & non genus, & hæc regula comprobatur. 35. q. 5. c. porro. Has duas posteriores regulas breui uersiculo comprehẽdẽ. Mutat nupta genus, sed generata gradum. Positis regulis & iure probatis componenda est arbor, & exponenda, & secundum artificium regularum gradus affinitatis sunt ex utroq; latere arboris cõputandi, ut per eorum breuem instructionẽ sciatur, quoto gradu affinitatis viri sororis & suarum descendentiũ attineant consanguineis suarum uxorum. s. fratri & suæ posteritati vsq; ad quartum gradum. & è cõuerso, quoto gradu affinitatis attineant uxores fratris & descendentium ab eo usq; ad quartum gradum consanguinitatis suorum uirorum. s. sorori & descenden-

12 tibus ab ea. † Arborem sic componas. in medio arboris ponatur linea continens quatuor cellulas. In cellulis illis hæc scripta sunt. Primus gradus. Secundus gradus. Tertius gradus. Quartus gradus. Ponitur autem in medio scilicet inter fratrem & sororem propter tria, ut detur intelligi ꝙ à consanguinitate ortum habet affinitas, & quòd ex utroque sexu uirili & fœmineo affinitas contrahatur, & quod gradus affinitatis contrahãtur secũdum gradus cõsanguinitatis, sicut inferius explanabo. Ab uno latere ipsius lineæ ponitur alia linea continẽs quatuor cellulas. in prima scribitur frater. in secunda fratris filius. in tertia fratris nepos. in quarta fratris pronepos. Ex altero ponetur alia linea continens quatuor cellulas. in prima scribitur soror. in secunda sororis filia. in tertia sororis neptis, in quarta sororis proneptis Fratre igitur uxorem ducente contrahitur primũ genus affinitatis, & primus gradus inter uxorem fratris & sororem. detur sorori filia, oritur secundus gradus. Addatur filia filiæ, erit tertius gradus. Nascatur filiæ sororis filia, gradus quartus addetur. Et quod dico in filiabus, idem est & in filijs, sed ex vno latere arboris ponuntur consanguinei fœminei sexus, & ex altero uirilis. Item filio fratris matrimonium contrahente oritur inter eius uxorem & sororem fra-

tris cum suis posteris primũ genus affinitatis & talis gradus, in quali gradu consanguinitates inuenitur maritus cũ illis personis. Et idem omnino, si nepos fratris vxorem duxerit, idem in pronepte. Horum igitur vxores continentur in linea illa, q̃ est iuxta frater quæ linea quatuor habet cellulas. in prima scribitur vxor fratris olim relicta. in secunda vxor filij fratris. in tertia vxor nepotis fratris. in quarta vxor pronepotis fratris. Nec mireris, si in tot narrationib. graduũ nõ dicã mutari genus affinitatis, sed gradus, quia genus non mutatur per carnis propagatione, sed gradus, vt su. in regulis est præmissum. Et eodem modo ex alio latere arborem explanabis. Nam sorore matrimonium contrahente oritur primum genus affinitatis inter uirum uxoris & fratrem cũ posteris suis. similiter sororis filia contrahente oritur primum genus affinitatis inter virũ vxoris & fratrẽ sororis cũ descendentibus suis. Idem in sororis nepte, Idem in sororis pronepte affinitatis gñe non mutato in uariatione successionis, sed gradibus variatis, sicut variatur gradus consanguinitatis cum illa persona, qua mediante affinitas est contracta Viros istarum continet illa linea, quæ est iuxta sororem, quæ quatuor habet cellulas. in prima scribitur vir sororis olim relictus. in secunda vir filiæ sororis. in tertia uir neptis sororis. ĩ quarta uir proneptis sororis sunt & duæ auriculæ siue cellulę ex vtroque latere arboris positæ. In vna continetur relictus relictæ fratris. in altera relicta relicti sororis. quę cellulę solę sunt, & lineas non hñt. & ponuntur causa venustatis vel ornatus, ut in sequentibus dicam. Exposita arbore, & affinitatis gradibus assignatis, restat discuti qões & solui.

13 † Pone ꝙ hodie inueniatur aliquod matrimonium olim contractũ ante cõstitutionem illam inf. eo. tit. ca. nõ debet. in secundo gñe affinitatis, nu nquid starẽ uel separari deberet? Ad quod rñdeo matrimonium istud iudicari deberet sm iura tp:s illius, in quo cõtractũ est. ut in Auth vt cum de app. cog. . 1. colla. 8. Cætera in hac qõne dicas, sicut dixi in consimili qõne, quam no. supra

14 in arbore consanguinitatis. † Item quæritur, an isti de quibus ꝓxime quæsitum est, separati possint iterum matrimonialiter copulari? Et uidetur qđ nõ. ut 35. q 6. ca ab isto. Ad quod rñdeo. Ca non iste loquitur in impedimento, qđ fuit & durat. Sed nos loquimur in impedimento quod fuit, sed esse desijt per cõstitutionem illam. nõ debet. quæ tollit secundum & tertium genus affinitatis, & ideo cõtrahi denuo põt. ut sup. de eo qui dux. in ma. quã pol. per adul. c. 1.

15 & c. veniens Item † quæritur. duo olim impedimenta ex secundo genere affinitatis surgebãt, affinitatis & publicæ honestatis iustitia, vt 35. q. 3. ca. porrò, sed affinitas est sublata, ut superius dictum est, nunquid & publicæ honestatis iustitia? Videtur, quod non; quia de ea non fit mentio in constitutione illa non debet, sed tm̃ de illa publicæ honestatis iustitia, quę olim ex secundis nuptijs nascebatur, quod ergo non mutatur quis stare prohibet? ut C. de test. l. scimus. Sed dico, quòd illa publicæ honestatis iustitia, quæ olim ex secundo genere affinitatis oriebatur, sublata est per constitutionem eandem. non debet, nam ibi dicit prohibitionem de coniugio in secundo & tertio affinitatis gñe minime contrahendo sacri approbatione concilii reuocantes, vnde reuocata est qualibet prohibitio, quæ olim ex secundo genere procedebat, propterea in constitutione sequitur, ut sic contrahentes, hoc est in secundo affinitatis genere de cætero liberè copulentur. Patet igitur ex præmissis, ꝙ hodie vxores duorum fratrum vel duorum cõsobrinorum non sunt affines, vnde mortuis ipsarum maritis, põt aliquis utraq; ducere successiue. non obstãte canone, cui est hodie derogatũ: 35. q. 3. c. porro. Item reuocata est ꝓhibitio de sobole suscepta ex secũdis nuptijs cognationi viri non copulãda prio-

tis.ut in dicta constitutione, non debet.
16 Item quæritur † an hodie sola publicæ honestatis iustitia locũ habet, quæ oritur de spõsalibus de futuro, uel de præsenti dummodo non consumatur; quia illa ẽt ex diuina pagina ortum habuit. ut ibi, non licet tibi sponsam fratris tui vel & alic. nihilominus locũ habẽt quæ per illam constitutionem nõ debet.non inueniũtur sublata Hãc q̃õnem no.sup. de sponsa.§ ex sponsalibus. Vltimò notabilia uideamus. Et primò uidendum est qualiter affinitatis genera con-
17 trahantur. † Et est sciendum, ꝙ aliquo contrahente matrimonium & consumante per carnis copulam, oritur primum genus affinitatis inter virũ & cognatos uxoris, & inter uxorẽ & cognatos uiri, inf.eo.c. quod super his. Secundum genus fit fratre matrimonium contrahente, ut dictum est, & moriente. demum relicta ipsius cum alio contahente oritur secundum genus affinitatis inter secundum virũ & cognatos prioris, & è conuerso. aliqua matrimonium contrahente & consummante, demum moriente, & relicto ipsius cum alia contrahente oritur sc̃d͂m genus affinitatis inter secundam vxorem & cognatos prioris & ad hoc denotandũ ponitur in quibusdam cellulis, olim relictus, olim relicta quasi dicat in arbore antiqua ponebantur hæc uerba. relictus relicta. quibus contrahentibus oriebatur sc̃d͂m genus affinitatis, quod hodie locum nõ habet Vel forte locum habet, quia contrahitur secundum & tertiũ genus affinitatis, sed prohibitio est sublata, ut inf. eo.ti.ca.nõ debet. Itẽ fratre contrahente oritur primum genus affinitatis inter eius uxorem & sororem fratris cum sua posteritate. fratre moriente & vxore fratris olim relicta cum alio contrahente, oritur sc̃d͂m genus affinitatis inter secundum uirum & uxorẽ cum posteris suis. mortua uxore & relicto illius cum alia contrahente oritur inter illam & sororem cum sua prole tertium genus affinitatis; & hoc designat auricula illa, relictæ fratris. Idem dicas in alio latere arboris. nam sorore contrahente oritur primum genus affinitatis inter virũ sororis & fratrem cũ posteritate. mortua sorore & relicto ipsius cum alia contrahente, oritur inter illam & fratrẽm cum suis descendentibus secundum genus affinitatis. mortuo relicto sororis & relicta ipsius cum alio contrahente, oritur inter illũ & fratrẽ cum sua prole tertiũ genus affinitatis. & hoc significat illa auricula in qua scribitur, reli-
18 cta relicti sororis. † Secundò notabis ꝙ super cellula illa, in qua scribitur, vxor fratris olim relicta, protenditur filiũ. sup. in quo scriptum est, primum genus affinitatis, & reflectitur ad cellũlam illam in qua scribitur, soror, & ab illa cellula soror producitur filium cũ eisdem verbis, & reducitur ad eandem cellulam, vxor fratris, vt denotetur ꝙ isti inter se sunt affines. Et eo modo super cellulam illam, frater, erigitur aliud filum habens eadem uerba, s. primũ genus affinitatis, & retorquetur ad illam cellulam, uir sororis Itẽ ab illa cellula uir sororis, sumitur filium cũ uerbis eisdem, & reuoluitur ad illam cellulam, frater. ad ostendendum ꝙ inter se sint
19 affines † Tertio notabis, ꝙ affinitas est proximitas personarum ex carnali commistione proueniens omni carnes
20 parentela. † Quarto not. ꝙ affinitas nõ oritur ex nuptijs interdictis. ut ff. de gradibus.l non facile.§. sciendum est Et in quatuor regulis, quatuor q̃õnibus, & quatuor notabilib. exposita est arbor.

SVMMARIVM.

1 *Species quot sũt impossibilitatis coeũdi.*
2 *Impedimenta perpetua coeundi & quæ matrimonium dirimunt, quæ sint. & num.5.6.& 7.*
3 *Senex an possit contrahere matrimoniũ.*
4 *Matrimonium quod semel tenuit, nulla infirmitate maleficio, vel impedimento superueniente rescinditur.*
5 *Castrati matrimonium an sit nullum.*

8 *Tria bona matrimonij, quæ alibi appellantur substantia.*
8 *Impotentia coeundi qualiter probetur.*
9 *Vir si proclamat ad iudicium dicendo se frigidum & maleficiatum, & mulier dicit eum esse potentem, an iuramento viri credatur.*
10 *Muliere ad iudicium reclamante & dicente virum frigidum & maleficiatum, & viro hoc confitente, an sit dissoluendum matrimonium.*
11 *Matrimonium propter arctationem separatum, an sit reintegrandum, si alter referat seras eius.*

De Frigidis & maleficiatis. Rub.

TRACTAVIMVS supra de quibusdam impedimentis matrimonii, sed quia impossibilitas coeundi impedit m̃rimoniũ, id̃o subiicitur hic rubr. de frigidis & maleficiatis & in potentia coeundi. Videamus igitur quot sunt species impossibilitatis, quæ impediant matrimoniũ, & quæ nõ. Itẽ quæ sint impedimenta ex parte uiri, & quæ ex parte mulieris. Et qualiter probetur impos-
1 sibilitas coeundi. † Species impossibilitatis duæ sunt. Impossibilitas. n. coeundi alia naturalis, alia accidentalis. Sed & hęc substinguitur. Nam impotentia siue sit naturalis siue accidentalis, aut est perpetua, aut tẽporalis. Naturalis impotentia concundi triplex est, in uiro frigiditas. arctatio in muliere uel aliud instrumenti impedimentũ à natura cõtractũ, vt inf. eo. tit. c. ex literis. Defectus ætatis in utroq;, vt est in pueris. Accidentalis impotentia prouenit propter duo, propter maleficium, Itẽ propter sectionem seu castrationem. quæ impedimenta in viris, non in fœminis, locum habent.
2 † Perpetua impedimenta sunt frigiditas. Item arctatio, cui ope medicorum subueniri non põt, ut inf. eo. ti. c. ex literis, & c. fraternitatis, Sectio seu castratio, maleficium quod deleri nõ potest. Temporale impedimẽtum pręstant pueritia. vt inf. e. c. quod sedem, & sup. de despon. impu. quasi per 10. & 30. q. 2. c. 1. Item arctatio cui subueniri potest ope medicorum. Item maleficium temporale. Impediunt & dirimunt matrimoniũ ut impedimenta perpetua. Frigidus enim naturalis contrahere nõ potest, & si contraxerit non tenet matrimonium, vt inf. eo. c. 1. c. laudabilem. & c. literæ, & 33. q. 1. c. 1. & 2. Et in hoc casu non dicetur matrimoniũ contractũ dissolui, sed à principio non fuisse, vt in Auth. de nup. §. si uero col. 4. Cum. n. duæ sunt causæ matrimonij, propter quas extitit institutum, vt not. supra de sponsa. §. fuit, & nulla illarum subsit in frigido, meritò matrimo-
3 nium est nullum. † Et per hoc videtur, ꝙ senex nõ possit contrahere matrimonium. Sed contra, C. de nup. l. sancimus. 27. q. 1. c. nuptiarũ bonum. in prin. Nec ob. inf. eo. c. quod sedẽ. ibi. n. loquitur de his impotentibus, qui perpetuò impedimento laborant. Senex autem si naturali calore destituatur, ope tñ mendicorum & virtute medicinarum poterit eius debilitas subleuari, & ad coitum roborari. De maleficio autẽ sic teneas, quòd si matrimonium præueniat, etsi perpetuũ impedit contrahendum & dirimit iam cõtractũ, ut 33. q. 1. in pri. & c. si per sortiarias Quidam tñ dicunt, illud. ca. non tenere, quasi non sit aliquod maleficium perpetuũ, quod saltẽ per eum, qui fecit, deleri nõ possit; & ita cum per opus humanũ subueniri possit, nõ dirimit matrimoniũ, eo quod non sit perpetuũ ut inf. eo. tit. c. fraternitatis, quicquid. n. ligatur solubile est. in Auth. de nup. §. nuptias. Sed contrarium est uerum. põt. n. aliquod maleficium esse perpetuum, ut deleri non possit; puta aliquid datum est edendum uel bibẽdum, uel mortuus est maleficus, vel perditum est maleficium, uel maleficus nescit delere, in his igitur potest locum habere. c. si per sortiarias, vnde stabunt simul uir & mulier per triennium, & operam dabũt ad carnalem copulam, quæ si interuenire non possit, separari debebunt, ut infra eod. tit. c.

tie.c.laudabilẽ.& in Auth.de nup. §. per occasionem. Sed si uir post diuortium cognosca carnaliter aliam, non reconciliantur priora concubina, ut in prædicto ca.si sortiarias.in fi ná pōt quis esse maleficiatus quo ad vnam, non tñ quo ad alias. secus in frigido naturali. Et hæc omnia habent locum, cum maleficia præcedunt matrimoniũ. Cæterum si subsequantur, non rescindunt matrimoniũ siue ante malificiũ. fuerit cõsum

4 matũ, siue potuerit consummari; † nulla.n. infirmitate, uel maleficio, uel impedimento superueniente rescinditur matrimoniũ, quod semel tenuit, ut 32 q.7.c.illi qui.& q.5 c horrendus.& c. si quis vxorem. nisi religione præueniẽte copulã carnalem, ut sup.de cõuers. cõiu

5 ga.ca.ex publico.† De castratis aũt dñt quidam, ꝙ castrati hoc est castè nati, id est frigidi contrahere non possunt; & si eo ntraxerint, non tenet matrimonium, vt superius dictum est. Si uero fuerint spadones id est, spata secti possunt contrahere, in quibusdam.n. matrimoniũ est humanitatis solaciũ, vt 27 q 1.c.nuptiarum & ar. a l idem. 33.q.5.c. quod deus. Sed verius est, quod secti matrimoniũ contrahere non possunt, nec valet contractũ, quia ex quo cognoscere vxores non possunt, pueris assimilantur, ut

6 inf.eo c.quod sedẽ.† Præterea tria sunt bona matrimonij, ꝓles, fides, & sacrũ, quæ in matrimonio castrati locum non habent vt 27.q.1.ca. omne. Itẽ duæ sunt causæ principales matrimonij, ut not. sup.de sponsa §. causæ. quarũ neutra in castratis inuenitur. Et ꝙ castrati matrimonium nullum sit probatur. ff. de iure do.l.si serua.§.si spadoni. Secus vbi aliquis habet vnum testiculum, hmõi matrimoniũ tenet, & sic uidetur posse intelligi.l. sed est quæsitum.§. spadonẽ.ff.de lib.& posth. & ff. de ædi. edic.l. ædiles. § offilius. nã & hic militat. ff. de re mili.l.qui cum vno.& propterea dicit lex. spadonum multa sunt genera. ut ff. de

7 ver. signi.l. spadonum. † De arctatione vero teneas & obserues, qd legitur. inf. eo ca.fraternitatis. Quidã tñ dicũt, ꝙ arctatio matrimonium nõ dissoluit, ut inf.eo.ti.c.cõsultationi. Sed qd ibi dicit, Romana ecclesia tñ cõsueuit in frm iudicare, ut quas tanquam vxores habere non possunt, habeant vt sorores subaudi consueuit iudicare consulendo & mouendo, non diffiniendo vel sententiando. Quid si uir generare non possit, uel mulier concipere, nunquid matrimoniũ contrahere possunt? Respondeo sic, nam quamuis in matrimonio taliũ utraq; causa matrimonij locum non habeat, de quibus not.sup. de spon. c causæ; sufficit tamẽ alterã non deesse.

8 † Nunc videndum est de modo probationis, qualiter probatur impotentia coeundi. Et est sciendum. ꝙ si mulier dixerit uirũ suum frigidæ naturæ esse, vt coire non possit, & se matrem fieri velle adiecerit, stabit cũ illo vsq; ad triennium, ut in Auth.de nup. §. si per occasionem. inf e.tit.ca.laudabilem. & si per tñ temporis data ad hoc opera coire non possit, fiet diuorcium. si tñ vterque iurauerit cum septima manu propinquorum, ut 34 q.1.c. requisiuit, & hoc appellatur uerũ & iustũ iudiciũ, ut inf. eo.tit. 1 ca. laudabilẽ. Sed si post diuortium contigerit cum alia contrahere, reintegranda essent priora concubina. vt in c. requisiuit. conuicto de periurio uiro per contrariũ factũ, ut inf e.c. 1. Et idem tempus seruabitur in maleficiato ad probandũ impotentiã coeundis, nisi per minua tẽporis cõstare possit, ut inf. eo.ti.ca.laudabilẽ. eo saluo ꝙ si propter maleficiũ separetur matrimoniũ, si separatus cũ alia cõtraheret, non reparetur primũ matrimoniũ, ut in c si per sortiarias in fine. Sed si mulier dicat uirum coire nõ posse, vir aũt dicat contrariũ, uiri standum est ueritati, ut 33.q.1 ca.si quis acceperit. nisi mulier uelit se ꝓbare uirginẽ per aspectũ corporis, ut sup. de proba.c.proposuisti. Sed quid si dubitetur, an præcedat maleficium vel subsequatur matrimoniũ, ꝓsumetur subsecutũ esse vt ar. C. de ædil. acti. l.3. De ar-

ctatione, & fictióne ꝓbabitur per aspe
9 ctum.† Sed pone, ꝙ vir proclament ad iudicium dicens se frigidum uel malefi ciatum. mulier è couerso dicit eum po tentem & se ab eo cognitam, nunquid in hoc casu standum est iuro viri, eo ꝙ caput est mulieres? Rñdeo non, quæ actor est, & actore non probante &c. vt 6 q.5.c.actor.sup de causa possessio ca. cū ecclesia.sup.de iureiu.c.vlt.& ei, qui dicit,incumbit probatio.ff de probat l. ei qui. Item timendum est, ne multi sic dicerent, si ad proprium iuramentū se crederent ab uxoribus separandos. Itē
10 fauor matrimonij repugnat.† Item muliere ad iudicium proclamāte,& dicente uirum frigidū & maleficiatum & sic impotentem, & viro hoc confitente,timeī de colludio, ut sup. de eo q cogno. cōsan.vx.suæ.c.super eo & ideo eis tantum non creditur, sed adijcitur,septima manus propinquorum,vt sup.dictū est. nihilominus ergo creditur soli viro in qōne præmissa contradicente vxore.
11 † Item quid si propter arctationem separatum sit matrimonium,& tandē mulier nubat alteri, qui reserat seras eius, nūquid reintegrabitur matrimonium? Ad quod breuiter respondeo. si mulier non erat cognoscibilis primo, sicut secundo; puta quia diuersæ naturæ & conditionis homines erant, tunc non integratur. sed si cognoscibilis erat primo, cuius simili commiscetur, apparet sententiam diuortij per errorem latam, & ideo reintegrabitur matrimonium primum,ut inf.eo.c.fraternitatis.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum quod sit, & à quo fieri possit. & an matrimonium impediat.*
2 *Matrimonium quando interdicat ecclesia & quare, & nu.3.*
4 *Matrimonium clandestinum interdicitur sed contractum tenet.*
5 *Viri vel uxores nunquid peccent exigendo debitum, uel reddendo in diebus solennibus vel in locis sacris.*

De Matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ. Rubrica.

POST impedimenta matrimonij quæ & contrahendum impediunt, & dirimunt iam contractum, agitur hic, de quodam impedimento. quod & si impediat contrahendū,non tamen dirimit iam coutractum. ideo subijcitur hic rubri.de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ. Videndū est igitur, quid sit interdictū eccl. Quis illud facere possit. Quibus modis fiat.
1 Et quis sit interdicti effectus. † Interdictū ecclesia in hoc causa est prohibitio contractus matrimonialis. Tale autem interdictum pōt ep̄us facere, ad quem spectat cognitio cāsum matrimonialiū,ut inf.de excess.præla c.accedentes. quia cum matrimoniū sit magnum sacramentum in ecclesia Dei,ut sup. de biga c.debitū qōnes, quæ super matrimonijs mouentur, sunt ad ep̄um deferendæ,ut 24.di.c.perlectis. si tamen de consuetudine approbata archidiaconi cognoscant de casibus matrimonialib. ut supra de rest.spo.c.literas. uel archipresbyteri, ut sup.de cōsangui.& affi.ca. ex literis. possunt & ibi ꝓhibere aliquibus, ne simul matrimonialiter copulentur. Aliqñ interdicit ecclesia gñaľr matrimonium cōtrahi ex causa, tale interdictum impedit contrahendum, & dirimit iam contractum,ut 35.q.3.c.cōtradicimus. Aliquando interuenit ecclesiæ prohibitio simpliciter & sine constitutione.& illud interdictum non sufficit ad irritationem matrimonij,etsi contra interdictum facientibus pœnitentia imponatur,ut inf.e.c.1.& 2.nisi subsit causa perpetua,& tunc matrimonium irritabitur non propter interdictum, sed propter causam. quæ si non subsit, & si contra interdictum contrahi non debeat, non tamen est cōueniens ut ob id solum sacramentum coniugij dissoluatur,ut inf.eo.tit.ca.ex literis. in fin.† In
2 summa notandum est, ꝙ tempore feriarum

rum non interdicitur contractus matrimonii quod solo consensu contrahitur, ut 37. q. 2. c. sufficiat. quocunque. n. tempore potest matrimonium cõtrahi, vt sup. de feriis c. capellanus. Sed interdicitur solennitas nuptialis, ut ibidem. & 33 q. 4. c. non oportet, cum sequentibus cc. Interdicitur & traductio solennis, ut inf. eo. ti. & q. ea c. nec uxorem ducere. Addit frater Ray. in summa sua de copula carnali, forte inhæres canonib. dicentibus, ꝙ tempore orationibus non debet quis cognoscere uxorem suam, ut
3 33. q. 4. per totum. † Sed tu dicas, ꝙ illud quandoque est præceptum, qñque consilium. Præceptum est, quòd illis diebus non cognoscat uxorem suam cã exercendæ libidinis, nam cum priuatis diebus uenialiter peccaret uir, secũdum nos taliter cognoscendo dieb. solennib. peccaret mortaliter. Consilium uero est, ubi uult cognoscere causa prolis, uel causa uitandæ fornicationis. Et hæc oĩa intelligas in existente, nam exactus quocunque tempore reddere debet, ut 27.
4 q. 2. c. si tu abstinens 33. q. 1. c. 2. † Interdĩ & matrimonium clandestinum, sed contractum tenet, saluis pœnis quæ imponuntur cõtrahentibus & proli. ut sup. de clandestina despon. c. cum inhibitio.
5 Sed nunquid † peccant uiri uel uxores exigendo debitum uel reddendo in diebus solẽnibus, vel in locis sacris? Ad quod rñdeo, quòd exactus semper reddere dẽt. nisi cautè & sine periculo adulterii possit differre, exigere autem non debet. Vnde dicit apostolus. Nolite fraudari inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis orationi. Et iterum. Reuertimini in idipsum ne tentet nos Sathanas propter incontinẽtiã uestram. Hoc aũt dico ſm indulgentiam, nõ ſm imperium. Et Aug. Christiano cũ uxore sua aliquando licet conuenire, aliqñ non licet propter dies processionis & ieiuniorum; aliquando conuenire non licet, quia etiam à licitis abstinendum est, ut facilius impetrari possit quod postulatur. Item quotiescunque aut dies natalis dñi, aut reliquæ festiuitates aduenerint, nõ solum concubinarum consortio, sed à propriis uxoribus abstinete, ut probatur hæc 34. q. 4. c. apostolus christiano. & c. quotienscunque.

SUMMARIUM.

Qui Filij sint legitimi. Rubrica.

TRACTAVIMVS supra de matrimonio & eius impedimẽto, sed quia proles est unum de bonis matrimonii, ut 27. q. 1. c. omne. & una de causis, ꝓpter quas matrimonium est institutum, vt no. sup. de sponsa § causæ. Vñ subsequẽter & de filijs tractatur, & ideo ponitur hic rub. qui fil. sint legitimi. Videamus itaque quot sunt genera filiorum. Qui filij sint legitimi, & q non. Et qualiter illegitimi legitimẽtur ſm ius
1 canonicũ & ciuile. † Filiorum quinque sũt genera. alij legitimi, alij legitimati, alij adoptiui, alij arrogati, alij natu-
2 rales. ¶ † Legitimi filij sunt, q ex legitimis mrimonijs, procreañ, vt Instit. de patria po. in princi. ff de his q sui vł alie. iur. sunt l. nẽ in potestatem. & l. filium. Hi

Hi etiam dicuntur liberi, ut 32.q.4.c.liberi. Et hoc puto uerum, siue matrimonium sit verum, siue putatiuum, dúmodo contrahentes solenniter contrahant, & impedimẽtum ignorẽt, ut inf. eodem
3 c.cum inter Ioannem. †Legitimati sunt illi, qui illegitimi nascuntur, sed aliquo superueniẽte beneficio pro legitimis reputantur, ut inf.eod.ti c.tanta, & ut in sequẽtibus dicam, de adoptiuis & arrogatis dixi. sup de cogna. legali. † Natura-
4 les sunt, qui ex concubinis nascuntur, ut 32.q 4.c liberi. Vel subdistingue melius. Filiorũ alij sunt legitimi nõ naturales, ut adoptiui, & arrogati, Alii sunt legitimi & naturales, vt ex legitimis matrimoniis procreati, siue ueris, siue putatiuis, ut superius dictũ est. Alii sunt naturales & nõ legitimi, vt nati ex cõcubinis indubitato affectu retentis, hi ab intestato succedũt parẽtibus vna cum matribus in duabus vnciis, ut C.de natura. li liber. Auth. licet patri. Alii spurii, ut nati ex dãnato coitu, hi in nullo succedũt, imò nec pasci à parẽtibus debẽt, ut in Auth.quibus mod.na.effic.sui §.ante penult.inf.eo.tit.c per venerabilẽ in fin. 32.q 4.c.dicat. Sunt & alia genera filiorum, nam sunt alii spirituales, vt 30.q 1. c.omnes, & q.3.c.1.& 2. Dicuntur etiam filii secundum legem veteris testamẽti, qui ex ancillis & patronis de uoluntate vxoris nascũtur, ut 56.distinct.c. Ismael & 32 q 4 c.recurrat. Et quod dixi sup ꝙ filii nati ex legitimis matrimoniis dicũtur liberi, fallit quia natus ex ancilla & seruo, vel ex ancilla & libero, quamuis matrimonialiter coniunctis, non tamẽ est liber. vt 32.q 4.c.liberi. & nihilominus verum est matrimonium inter seruos, ut sup. de cõiugio seruo.c.1. Itẽ contingit quod nati ex iustis nuptiis liberi non sunt, ut cum aliqui casualiter in seruitutem rediguntur, ut not.sup.de natis
5 ex libero uentre.§.casualiter. †Octo modis legitimantur filii naturales. Primo, si quis cõcubinam suam duxerit in uxorem, legitimatur filius naturalis, nõ spurius, ut infra eod.ti.c.tanta, & c. gaudemus. Secundò, si pater tradat filium naturalem seruitio curiæ ciuitatis, de qua ipse oriundus existit, vel curiæ ciuitatis metropolitanæ, vt Institu. de nup §. vltimo. Tertio, si pater naturalis filiam suam copulauit in matrimonio officiali curiæ ciuitatis, de qua ipse oriundus est, vel ciuitatis metropolitanæ, ut C de naturali.li.l.4. Quarto, si ipse naturalis seipsum offerat, cum non superest legitima proles, nam aliàs non liceret ei se offerre, & sic liceret patri seipsum offerre, ut in Auth. qui mo. na. effi. sui. §. & iste modus.col.7. Quinto si pater deficiẽte legitima prole & matrimonio quo impedimento cum concubina offerat preces principi, & princeps eas admittit ut in Auth.qui mo.na.effi.sui §.illud col.7. Sextò, si pater in suo testamento dixerit naturales legitimos, ut in Auth. quibus mo na.effi.sui.§.si uero nec coll. 7. Septimò, si pater in instrumento publico vel propria manu confecto habente subscriptionem trium uel octo testiũ dixerit naturales legitimos. Octauo, si unus ex filiis præbuerit hoc testimonium, nam hoc sufficit aliis ad legitimationem ut in Auth. ut liceat matri & auiæ, §. ad hoc.col. 8. Est & nouus casus legitimandi, cum papa legitimat ali-
6 quem. Sed † cum per superiores modos legitimati admittantur ad actus legitimos & successionem, nunquid legitimatus à Papa admittetur ad prædicta? Ad hoc dixerunt quidam, ꝙ Papa nõ habet potestatem legitimandi quo ad actus seculares & successionem, sed eo ipso ꝙ quis legitimatur ab eo in spiritualibus, legitimari videtur in temporalibus, ne sit absurdum ꝙ legitimatus ad spiritualia, illegitimatus ad temporalia censeatur, arg. ad hoc, ff.de interdic.& relega.l.relegatorum, §.ultim. ff. de senat.l qui indignus, ff de ser. expor. l.cui pacto. Is igitur, quem papa legitimat, intelligitur legitimatus ad temporalia per consequentiam quãdã, ut infra eodem titulo ca per uenerabilem, quædam enim per consequentiam obtinemus.

mus. ut ff. de pœ. l. moris in princip. C. si aduersus transa. l. 2. C. de dila l. si qñ. C. de tempo. in integ. restitut. l. petendæ. Nec mireris, nam quamuis Papa non exerceat iurisdictionem contentiosam in temporalibus, præterquam in casibus. ut sup. de app. c. si duobus. supra de iudi. c. nouit. inf. eod. ca. causam quæ.
7 † Legitimare tamen non est contentiosæ iurisdictionis, sed uoluntariæ, sicut manumittere, adoptare, & emancipa-
8 re. ut ff. de offi. procons. l. 2. & 3. † Sed quæritur an uideatur legitimatus ad dignitates is, quem papa simpliciter legitimat, & in forma communi. Respon-
9 deo non. † Item quid si ad dignitatem legitimet, nunquid de episcopali intelligitur? Videtur ꝙ non, hæc enim indulgentia ad episcopatus vel archiepiscopatus non solet extendi, sed ad personatus alios & dignitates minores ut arg. sup. de cōcess. præbend. uel. ec. c. dilectus filius. nam & citra episcopatum sunt aliq̄ dignitates ut sup. de fi. presbytero. ca. nimis. ad quas intelligo per indulgentiam huiusmodi dispensatum, quia hæc indulgentia odiosa est, cum deroget iuri communi; & ideo restringenda. ut ff. de libe. & posthu. l. cum quidam. & sup. de consa. & affi. c. ꝙ dilecto. & sup. de trā-
10 slat. præla. ca. licet. † In summa notandum est, ꝙ ad probandam filiationem prodest parentū professio. ut ff. de probat. l. etiam matris. ff. de libe. agno. l. 1. §. Iulianus. inf. eo. ca. p tuas. ff. de proba. l. ult. Item affectio. ut sup. de præsump. c. afferte. C. de rei ux. ac. l. 1. §. si uerò. 33. q. 3. ca. ea uindicta. C. de inoffic. testa. l. si mater. ff. de ritu nup. l. non solum. Hæc præsumptionem inducunt pro filio, nec tamen ad successionem sufficiunt, vt C. de testa. l. neq; professio. & l. si pater & C. de proba. l. non nudus. Sicut & è conuerso, si parte filium negat, patris negatio præsumptionem inducit cōtra filiū, non probationem. Vnde negationi non statur, ut ff. ad carboni. l. 1. §. si quis. ff. de lib. ag. l. 3. ff. de inoff. testa. l. si insti-
11 tuta. §. 1. Item nota † ꝙ quantum ad hoc, ut filij legitimi nascantur, sufficit bona fides utriusq; coniugū, uel saltim alterius, ut s. credat matrimoniū fore legitimum, ut infra eo. ti. c. ex tenore. Quidam tñ dixerūt, ꝙ si alter parentū sciat impedimentū matrimonij, & alter ignoret, filius natus ex his legitimus erit quo ad ignorantē, illegitimus quo ad successionē scientis impedimentū arg. ad hoc 32. q. 2. c. solet quæri & c. aliqñ. C. solu. ma. l. si ignorans. C. de incestis nup. l. qui contra. ff. de tributo. l. 3. Sed hoc non placet, nam hoc monstruosum esset aliquē pro parte fore legitimum, pro parte illegitimum, ut infra eo. titu. c. venerabilem. Sicut alibi lex dicit, absurdum esse si aliquis dicatur partiū liber, & partim seruus. ut ff. de liber. causa. l. si duob. Sed verius est, ut dicat, ꝙ si ambo parentes ignorant uitium, vel alter, locū habet quod primo dixi, sed si ambo scirent impedimentū matrimonij, uel ignorarent & clā contraherent non facta denunciatione in ecclesia, tūc affectatores ignorantiæ uidentur, & eorum ignorātia filios nō excusat, ut sup. de clandesti. despon. cap. cum inhibitio. Quod intelligas esse uerū, cū matrimonio inest impedimentum cognationis, vel alicuius ꝓximitatis, eo ꝙ illa inhibitio dicit, si quis uero hmōi clandestina uel interdicta coniugia inire præsumpserit in gradu prohibitio ēt ignoranter, proles de tali coniunctione suscepta prorsus illegitima censeatur. Cæterum si alter cōtrahentium sciat impedimentū alterius quo ad matrimonium contrahendum, & nihilominus cum eo solenniter contrahat, solennitas uitium abolet; vnde matrimonium erit legitimum & proles legitima & libera, dummodo mater nō sit ancilla, ut sup. de cōiugio seruo. c. proposuit, ut sup. de natis ex libero uen. c. uno, ut sup. de seruis nō ordi. c. dilectus. Sed si alter cōditionem alterius ignoraret, & clam contraheret, adhuc puto prolē nasci legitimam, ar. ff. so. ma. l. si cum dotem, §. ult. non obstante prædict. constitutione. cum inhibitio

bitio

bitio quæ loquitur in impedimento cognationis, vt dictum est.

SVMMRIVM.

1 *Querela in officiosi testamenti dicitur mista inter ciuilem & criminalem.*

2 *Matrimonium accusare qui possunt.*

3 *Extranei an admittantur ad accusandum matrimonium.*

4 *Repulsus ab accusando matrimonium, an admittatur ad denunciandum.*

5 *Parentes an admittantur ad testificãdum in quæstione matrimoniali.*

6 *Mariti ius de accusando adulterium in quibus constat.*

7 *Absens per scripturam matrimonium accusare non potest.*

8 *Accusare matrimonium ex quibus causis quis repellatur.*

9 *Accusare non habet locum in contrahendo matrimonium.*

Qui Matrimonium accusare possunt. Rubrica.

HACTENVS tractauimus de matrimoniis & eorum impedimentis, nunc de diuortiis tractaturi, quia diuortium accusatio solet præcedere, de accusatione matrimonii pmittamus, & ideo subiicitur hic rubrica qui matrimoniũ acc. poss. vel in ipsũ testifi. cari. Videndum est igitur, qui matrimonium accusare possunt. Et qui in ipsum testificari valeãt. Et qualiter accusatio sit faciẽda. Vnũ tñ præmitto, ꝙ secũdum iura canonica & in foro ecclesiastico impropriè dicitur accusatio. qm̃ hmõi petitio uel actio, etsi de crimine fiat, nõ tamen est criminalis, sed quasi mista inter ciuilẽ & criminalẽ, ut sup. de proc. c. toę.
1 †Sic & querela inofficiosi testamenti dicitur mista inter ciuilem & criminalẽ, vnde plerunq; uocatur querela, ut ff. de inof. te. l. 1. eo ꝙ qui querelam ꝓponit, petitionem hæreditatis exercet, ut ff. de inoff. test. l. quæ de inofficioso Aliqñ dicitur accusatio, ut C. eo. tit. l. cum qui. Sic & contra contestandum excipitur, & si de crimine excipiatur, non est tamẽ qđ criminalis; vnde in his casibus interuenit procurator, etsi per principales securius procedunt, ut sup. de procur. c. tuæ. inf. de acc. c. super his, & de hac materia plenius tractaui supra de proc. §. dãtur.
2 †Põt accusare matrimonium soli uiri, & nõ alii ut cum agitur de aliquo perpetuo impedimento, qđ peccato subiectũ nõ est, puta de frigiditate naturali, maleficio, vel arctatione, non enim interest aliorũ hoc agere, nisi eorũ qui cum aliquo ex impedimentis superiorib. sunt coniuncti, & in tali coniunctione constituti non peccant, unde consulitur, ut si quis non possit habere coniugẽ ut uxorem, saltem hẽat ut sororem, ut 3. q. 2. c. requisisti. supra de frigidis & male. c. cõsultationi. Et idẽ puto, ubi error conditionis alterius effectũ matrimonii impediuit. Nã & tunc nullus impetere põt matrimonium tale, nisi is qui deceptus existit, uel alius ipsius nomine, q si sciẽs conditionẽ alterius semel consenserit, tollitur actio, ut supra de coniu. seru. ca. ꝓposuit. Itẽ ubi agitur ad separationem mutuæ seruitutis pp adulterium ab altero commissum, solus maritus uel sola uxor agere põt. nullius alterius interest, nisi illius torus maculatus est, nam uiri adulteriũ ẽt uxorẽ coinquinat, & è conuerso, ut 32. q. 1. c. in coniugio. Põt & dissimulare si uelit, dummõ cõiunx in adulterio nõ persistat, quia tũc secus, ut 32. q. 1. c. si quis, & in alio c. si quis uxorem. Põt & remittere adulteriũ iam commissum, ut supra de iureiu. c. quẽadmodũ. imo & post diuortiũ põt sibi adulterum recõciliare, ut 32. q. 1. c. ꝙ autem. supra de conuer coniu. c. gaudemus, C. ad le. Iul. de adul. auth. sed hodie. Sed si agatur de consanguinitate, uel affinitate, seu de cognatione spirituali, uel publicę honestatis iustitia, quia hmõi coniunctiones nephariæ sunt & coitum incestuosum inducunt, licet uiro uel uxori matrimonium accusare, licet & parentibus, qui si defuerint, ꝓximiores, admittuntur.

tūtur. † Et est ratio, quare isti extraneis præferantur, qm̄ parentes & ꝓximi suā genealogiam tum testib. & chartis, cum ex recitatione maiorum, scire laborent. ut inf.eo.ti.c.videtur. Et ꝙ parentes præferantur extraneis, in hoc casu probant leges.ff.ad le.Iul. de adul.l. 1. §. ult. & l. si maritus. quibus cessantibus accusare, extranei admittuntur, alias non. ut C. ad le.Iul.de adul. l. quamuis. licet enim hæc actio uel accusatio sit popularis, ut inf.eo.c.cum in tua. tn̄ repellitur qui ab accusando propter turpitudinē quæstus.ut inf.eo.c.significante. Item & si suspectus habeatur, eo ꝙ præsens fuit tempore denunciationis, & cum sciret impedimentum tacuit.ut inf.e.tit.ca. cum in tua. Olim præscriptio.20 vel.18.annorum repellebat accusatores matrimonij, hodie uerò cōiuncti taliter nulla longinquitate defendūtur annorum. ut sup.de cōsang.& affinita.ca.nō debet. in fi.

4 † Sed nūquid is, qui repellitur ab accusando matrimonio, admittetur ad denunciandum? Rn̄deo uidetur quod sic ad denunciationem canonicā, quæ attenditur circa peccatum committendum.nam ad illā quilibet ut sup.de cog. spiri c.tua.ad quam admittitur etiam is qui accusare nō potest.sup. de iureiur.c. quemadmodum.in fi. In qua qualiscunque noticia sufficit.vt 22.q.5 ca.hoc uidetur.in qua turpido propria non obsistit,ut sup.de spon.c.præterea.quā iuramentum præcedens non impedit.ut 13. dist c.nerui. Ad quā si quis se iuramento astrinxerit non faciendam,iuramentum temerarium reputatur. ut in prædicta decretali. quemadmodum. Hac in denuntiatione euangelica, quæ circa peccatū commissum attenditur, non cōtingunt.ut notabo de ea inf.de accu.c.inquisitioni. Puto tn̄ ꝙ is,qui ab accusando repellitur, ad denunciandū non admittatur. ne per vnam uiam expulsus ingrediatur per aliam, quod esse non debet.ut sup.de procu.c.tuæ ff pro socio.l. ideoq;.ff.de cōditioni. instit. l. quæ sub conditione.

5 † Item quæritur,an in qōne matrimoniali admittantur parentes ad testificandū? Rn̄deo si quæratur an matrimoniū contractū stare possit,uel non, ratione consanguinitatis vel affinitatis admittantur, ut inf.eo.ti.c.videtur.35. q.6.c.1. Idem si agatur de contrahendo, & ad impediendum ne contrahatur opponatur cognatio in casu, quem habes inf.eod.ti.c.cum in tua. Si uero agatur, an matrimoniū sit contractū,an nō, tūc locum habet dic.dec.inf. de test.c. super eo. Probatio autē eorum, qui super consanguinitate uel affi. testificantur, fieri debet cū iuramento duos articulos cōtinente, vt dicant ita se a maioribus accepisse,& credere ita esse, vt sup. de testi.c. quotiens. Hodie tn̄ necessariū est, ꝙ is, qui testificatur super gradibus parentelæ,uiderit aliquos in aliquo graduū constitutus,ut sup.de test.c.licet ex quadam in fi. Cum igitur ad diuortiū pp adulteriū & si forsan oporteat agētem inscribere,ut designet in scriptis nomē, locū, & tps,& omnia quæ cōprehenduntur.2. q.vi.c.libellorum. ad talionē tn̄ non debet se aliquatenus obligare. ne forte cū in probatione defecerit, intentionis suæ consequatur effectum, vt sup. de ꝓcu.c. tuæ. Pōt tn̄ maritus accusare uxorem de adulterio iure tn̄ mariti inf.60 dies computandos à tpe diuorcii, vt ff de adul.l.is cuius. Sed iure extranei etiam post hos dies, dum tn̄ non excesserit quinquennium, vt ff ad l.Iulij,de adul.l.mariti, §. præterea, sed ad tori separationem etiā post illud tempus auditur, vt 33.q.2. ca. admonere.

6 † Ius autem mariti seu priuilegium.inf.60.dies, in quatuor cōsistit. Primò,quia ex sola suspitione adulterii ream facit uxorem, vt 4 q 4.c.nullus, §. aliqn̄,C.de adul.l quamuis,inf.de adul. c.maritis. Quod intelligo in suspitione uel præsumptione violenta, vt 32.q.1.c. dixit.sup.de præsumpto.c.literis. Secundo, quia præfertur aliis uolentibus accusare, ut in prædicta l. quamuis, & ff.e. ti l.si maritus. Tertio, q̄a non inscribit, saluo eo quod dicit illa decr.tuæ.sup.de procu. Nouo tamen iure, cum maritus

agit

agit ad pœnam legalem in foro seculari cõtra vxorẽ inscribere tenetur. ut in Auth. vt liceat matri & auiæ. §. causas. Quarto quia de calumnia non punitur. nisi euidens sit calumnia, ut C. de adul. l. iure mariti. ff. eod. tit. l. is cuius §. vlt. sed ſm canones non videtur, ꝙ pœna talionis locum habeat siue criminaliter agatur, ut 33. q. 5. ca. hæc imago. siue ciuiliter, ut sup. de procu. c. tuæ. Vbi aũt de perpetuo impedimento agitur siue a coniugibus siue ab extraneis simplr petitio formanda est, uel petitio facienda, ut denuncietur matrimoniũ nullũ, &
7 coniuncti nepharię separentur. † Per scripturã aũt absens matrimoniũ accusare non põt ut inf. e. ti. cap. à nobis. 2 q. ult. c. p scriptura. nec denũciare, ut infra
8 de accus. ca. inquisitioni. † Repellitur aũt ab accusatione qui pñs fuit tpe denunciationis, & sciens impedimentum tacuit, prȩterq̃ si ex legitima cã ad eum nõ potuit denunciatio peruenire, ut inf. eo. ti. c. cũ in tua, uel si timens probatione destitui non accusauit ut 2. q. 7. c. pleriq. uel nisi ideo tacuit, quia uidit aliũ accusantẽ, quem vult docere præuaricatum fuisse, ut ff. de præuari. l. 2. Sunt & aliæ causæ, pp quas repellitur quis ab accusatione matrimonij, quæ sunt gñales, & cões in omnibus accusatoribus;
9 & prosequentur hę infra de accusa. † In summa notandũ est, ꝙ in matrimonio contrahendo nõ habet locũ accusatio. non. n. accusari põt quod nondũ existit. ut sup. de despon. impu. c. ad dissoluẽdũ, sed habet locũ denunciatatio. Item sponsalia de futuro contrahenda leuiter impediuntur, vt si dicatur illam, de cuius spõsalibus agitur, a cognato futuri spõsi fuisse præcognitã. nã stabitur in hoc simplici assertioni sic dicentis. Sed post sponsalia contracta per hoc nõ impeditur matrimonium contrahendum, nisi probetur saltem per famã loci, vt sup. de consangui. & aff. ca super eod. Sed ad separandũ matrimoniũ iam cõtractum necessariũ esset, hoc legitimè probari, ut sup. de co. ꝗ cogui. cõsa. vx. sue. c. de illo.

SVMMARIVM.

De Diuortijs. Rubrica.

DICTVM est sup. de accusatione matrimonij. sed quia accusatione præcedente & legitima causa probata solet fieri diuortiũ, idcirco post tractatũ de accusatione matrimonij subijciẽ hic rubr. de diuor. Videamus igitur qd
1 sit diuortiũ. Quis possit ferre sententiam diuortij. † Diuortium est uiri a muliere, uel mulieris a viro legitima separatio. Legitima ideo dico, qa quos Deus coniunxit, homo non separet, s. uiolenter 2 hoc

sine lege absque ratione. Non. n. hõ separat, quos pœna damnat, quos reatus accusat, quos maleficiũ coarctat ut 32. qu. 2. ca. quos deus. Dicitur aũt diuortium a diuersitate mentiũ, quia hi, qui matrimoniũ distrahũt, in diuersas ptes eunt,
2 ut ff. de diuor. l. 1. † Plures sunt causæ diuortij sedm iura ciuilia: ut in Auth. de nup. §. per occasionem. & in Auth. ut li. ma. & auiæ §. quia uero. sed dicimus iura illa nõ tenere. & idẽ dico in omnibus alijs legibus, ex quibus habetur diuortia seu repudia fieri posse, præter causas canonicas, quas inferius prosequemur. Nã matrimonia iure poli non iure fori reguntur. ut 2. q. 3. §. hinc distinguendũ. Duæ verò sunt causæ legitimæ, propter quas fit diuortiũ quo ad torũ & mutuã seruiturẽ, non quo ad fœdus seu vinculũ matrimoniale;
3 † quia si semel teneat & matrimoniũ fuerit consumatũ, nõ dirimitur nisi morte ut 32. q. 7. c. interueniente diuortio. & cap. licitè. in Auth. de nup. § deinceps. s. religio & fornicatio. De religione diximus satis, sup. de conuer. cõiu. Fornicatio aũt, propter quã põt fieri diuortium, duplex est, corporalis & spiritualis.
4 † Ob fornicationem corporalem licite dimittitur uxor, vel uir. ut 32. q. 1. c. dixit dominus, & q. 7. c. licite. Hoc tamen fallit in 7. casibus. Primus est, si & is qui agit, de fornicatione conuincitur vt 32 q 6. per totum. inf. eo. ti. ca. significasti. & tũc. n. mutua crimina pari compensatione delentur, ut in præallegatis, iuribus, ut inf de adul. c. intelleximus, ut ff. so. matr. l. uiro atq; uxore, ff. de adul. l. si uxor. §. si iudex. Secundus, si uir uxorem prostituat, ut sup. de eo qui cog. cõsangui. vx. suæ. c. discretionem. Tertius, si mulier credens maritũ mortuũ, nubat alteri, quam maritus rediẽs tenetur recipere sine fornicationis exceptione, ut 34 q. 3. c. cum per bellicam. Quartus, si quis falso simulans se maritum, lectũ illius intrauit, & cognouit uxorem, ut 34. q. 2. c. in lectum. Quintus si mulier fuerit ui oppressa, ut 32. q. 5. c proposito, qđ intelligo in ui absoluta, non in cõditionali. omnes. n. causationes apostolus amputauit, ut 32. q. 7. c. oẽs causationes. Sextus, quãdo maritus recõciliat sibi uxorem adulterã, uel eã publice adulterantem retinet nihilominus in consortio maritali, ut 32. q. 1. c. 1. & 2. & 3. & C. ad ad l. Iul. de adul. l. crimen adulterii Septimus, licet raro occurrat, est ille quẽ po-
5 nit finis decre. inf. eo. c. gaudemus. † Sed quæritur si maritus accusat uxorem de adulterio, durãte accusatione uxor petit debitum, nunquid vir tenetur reddere, & si uoluntarius reddet, nũquid sibi præiudicium parat, & irregularis efficitur? Ad quod rñdeo. si notorium est mulierem adulterium commisisse, uir nec exigere debet debitum nec reddere; nec mulieri restitui. ut inf. e. c. significasti. nisi uir fuerit fornicatus, ut ibidẽ, & ut superius dictũ est. § primus. Si aũt uoluntarius exigat uel reddat debitum, & sibi prẹiudicium parat, ut ar. sup. de cõiu. serno. c. propositũ. & irregularitatẽ incurrit. 34. di. c. si cuius uxorem. & 32. q. 1. c. 1. & cap. si quis vxorem. Si uero adulteriũ mulieris non sit notorium, vir non exiget, sed reddet exactus; quia ante sententiam non debet uir priuare uxorem suã iure suo, ut inf. e. ti. c. porro & sup. ut lit. pen. c. laudabilem. & 8. q. 4. c. nonne.
6 † Item quæritur an maritus post sententiam diuortii possit adulteram sibi recõciliare inuitam? Videtur q̃ sic argu. C. de legi. & consti. l. quod fauore. Item innocens non priuatur iure quod habet in persona nocentis, sed è conuerso, vt C. ad l. Iul. de adul. auth. sed hodie; nec sententia proderit mulieri, contra quam lata est, ut ff. de excep. rei iudic. l. euidenter, nec pœna præstabit immunitatem, ut sup. ff. de interdic. & releg. l. relegatorum, § ultim. Contingit & alias, q̃ unus coniugum habet seruitutem in altero, altero ammittente, ut supra de conuer. coniug. ca. quidam intrauit. 27. q. 2. c. qui dormierit. Item nisi uir posset reconciliare inuitam uxorem, daretur mulieribus occasio fornicandi. Nam aliquæ hodie habẽtes maritos fornicarentur

tur, vt sic separatæ à viris nunquã coha bitarent eisdem, sed tollenda est materia fornicandi, vt inf. eo. tit. c. quanto. in fi. Pro muliere aũt facit sententia, cui standũ est, nisi per superiorẽ fuerit reuocata, ut 6 q. 4 ca. quod semel. contingit aũt casualiter, q̃ sententia quodam modo prodest ei, contra quẽ lata est; vt si plures sint rei debẽdi insolidũ, fertur sententia contra omnes, iam ex re iudicata non põt insolidũ agi aduersus singulos, vnde si unus partem soluit, liberatur, ut ff de re iudi l Paulus. 2. Puto in q. præmissa virum posse reconciliare uxo
7 rem etiã inuitam. † Est & fornicatio spiritualis, quia non solũ mechatio est illius, qui carnẽ suam coinquinat, sed & qui simulachrũ facit, vt 28. q. 1. c. non solum. Differt aũt fornicatio spiritualis à carnali in quattuor. Nam carnalis semel commissa sufficit ad diuortium inducendũ; spiritualis nõ, nisi is qui fornicatur in fornicatione persistat, & nõ pœniteat ut in prædicto c. nõ solũ. Itẽ ꝓpter fornicationem spũalem aliquãdo soluit matrimonium ipso iure, vt cum contractum est matrimoniũ inter duos infideles, vnus conuertitur, alter persistit in fornicatione spũali, nec vult cohabitare; uel vult, sed cum contumelia creatoris, vel saluatoris, vel ut cõiugem trahat ad mortale peccatũ, vt inf. eo. c quanto. 28. q 2. c. si infidelis. Item consulitur innocẽti cohabitare fornicanti spiritualiter, vt 28. q. 1. c. iam nunc, & ca sic. n. sed in fornicatione carnali prohibetur, ut 32. q. 1. c. 1. 2. & 3. Item si is, qui spũaliter fornicatur, ad fidem redeat, alter cõpellitur conuersum recipere, & sibi reconciliare in casu quem habes inf. eo. ti. c. gaudemus, in fi. quod in fornicatione carnali non contingit. põt. n. innocens si vult sibi reconciliare fornicantẽ carnaliter, sed non cogitur, vt 32. q. 2. c. de benedicto. Et q̃ proximè dixi fidelẽ cogi reconciliare conuersum, intellige uerũ esse, si fidelis ab infideli nõ recessit iudicio ecclesiæ, alioquin secus, ut inf. e. tit. c. de illa, ẽm q̃ intelligi põt finis illius decre. gaudemus. Vel dicas indistincte compelli, ut dicit illud c gaudemus, ad quod trahitur hodie decre. illa. Et intelligo q̃ matrimonium reconciliatum erit nouum matrimoniũ, ut ꝓbatur, inf. eo. ca. gaudemus, § quod si conuersum. Nec mireris, q̃ quis ad nouum matrimonium compellatur, hoc. n. contingit fauore religionis, contingit hoc idem & alias. sup. de eo qui du in ma. quam pol. p adul. c. propositũ. inf. de adul. ca. 1. 36. q. 2. c. tria. Et in casu p̃misso is, qui recõciliat sibi conuersum, non contrahet bigamiam, quia etsi secundò contrahat; non tñ contrahit cum duabus, nec diui-
8 det carnem suam in plures. † Fit igitur diuortium propter contumeliã creatoris, quia contumelia creatoris soluit ius matrimonii in eo, quod relinquitur, ut inf. eo. ti. c. quanto. & 28. q. 2. c. infidelis. Sed & nihilominus in eo, q reliquit, matrimonium. n. quo ad substantiam claudicari non potest, nam si est matrimoniũ, oportet ut sit inter duos, ut ex diffinitione matrimonii probatur, ut notatur. sup. de spon. §. sequitur. Quamuis uideatur quibusdã respectibus claudicare, quia qñ unus tenetur ad seruitutem, alter, non, sup. de cõuersi. coniu. c. quidã intrauit, sup. de eo qui cog. cõsangui. vx.
9 sux. c. transmissæ. † Item & alio respectu dicitur matrimonium claudicare, quia vnus tenẽ ad mr̃imoniũ cõtrahẽdũ, alter nõ, ut sup. de eo qui duxit in ma. quã pol. per adul. c. propositũ, sup. de despõ. impube. c. cõtinebatur, & c. de illis, & īf. de adul. c. 1. 36. q 2. c. tria. Sed quo ad essẽtiam, sicut dixi, claudicare nõ potest. Dicitur autẽ matrimonium solui circa eũ qui relinquitur, hoc est circa fidelẽ, q̃ ille solus cõtrahit sine peccato in tribus casibus, f. cum infidelis qui infidelitate remansit & non uult cohabitare cõuerso ad fidem, vel uult nõ tamẽ sine cõtumelia creatoris, vel ut trahat fidelem ad mortale peccatum. Alter aũt qui in matrimonio peccato odio nominis Christiani sine peccato non contrahit, uel ecclesia nõ curauit dicere de infideli, quid

enim ad nos de his qui foris sunt, ut 2. q. 1. c. multi. & ideo dixi tm̃modo de fideli.
10 † Sed qualiter de hoc fiet fides, ꝙ infidelis nolit cohabitare fideli, vł cohabitans blaspemet, uel trahat fidelem ad mortale peccatum? Rñdeo per testes, & propterea ut de secũdo matrimonio dubitari nõ possit, laudo fideli vt testes adhibeat cũ infidelis requisitus cohabitare recusat, uel cum cohabitans blasphemat, vł trahit ad mortale peccatũ. Alioqui si de secundo matrimonio cõtingeret dubitari, deficeret nõ ius. sed probatio. ut ff. de testa. tu. l. duo sunt Ticij. & probatione deficiẽte ecclesia militans, quæ quãq; fallit & fallitur, ut inf. de sententia excom. cap. à nobis. iudicare fn probata, ut no. simile supra de clandest.
11 despõsa. §. ideo aũt. † Quod autem dixi matrimonium solui contumelia saluatoris, locum habet in matrimonio contracto inter duos infideles quod & si sit uerum, non tñ est ratum. verũ ideo est, quia matrimonium est apud omnes gentes, in Christo enim Iesu neq; liber neq; seruus est a sacramentis ecclesiæ remouẽdus, ut sup. de coniugio seruorũ. c. 1. Ratum, idcirco non est; quia dissolubile in tribus superioribus casibus.
12 Vnde matrimonium aliud iniciatum aliud ratum, aliud consummatũ. Iniciatum per consensum. Ratum hoc respectu, quia indissolubile, quia cõtractum inter fideles quod non soluitur nisi in casu religionis, ut sup. de cõuer. cõiugati. c. ex publico. Et dicitur ratum, ad differentiam illius matrimonij, quod inter infideles contrahitur, ut superius dictum est. Aliud cõsummatum, s per carnis copulam. Dicitur autem cõsummatum, id est perfectum & completum quibusdam respectibus, quia non licet alteri intrare religionem altero inuito, & propter quasdam significationes matrimonij consummati, ut not. de hoc. sup.
13 de biga. §. quattuor. Sed † quæritur, pone ꝙ vxor separetur per sententiam a viro propter fornicationem spiritualem uel carnalem, postea uir similiter fornicatur, nunquid mulier potest virum repetere cum effectu, sententia non obstante? Videtur ꝙ sic, ar. sup. de iureiur. c. tua nos, il 2. inf. de adulte. cap. intelleximus. & quia mutua crimina &c. ut no. sup. e. §. primus. Sed contra, sentẽtia bene lata nõ retractetur ut 6 q. 4. ca. quod bene semel diffinitum est. Item mulier per sententiam seruitutem amittit, quã habebat in uiro; vnde seruitus amissa non renascitur, ut ff. de solu. l. Stichum; §. aream. Itẽ & si exceptio criminis tollatur per replicationẽ criminis, ut sup. eo c. significasti. & in prædicta decre. intelleximus. & 32. q. 6. per totum. exceptio tñ rei iudicatæ per subsequens crimen nõ tollitur. In hac quæstione scripsit frater Ray. in summa sua se credere, ꝙ ecclesia ex officio suo compellere debeat virum ad vxorem redire. arg. inf. eo. tit. ca. ex literis. Puto tamen contrarium, ut inf. eod. tit. c. de illa. sup. de conuer. coniug. c. vltimo. Nec ob. illud. c. ex literis. nam ibi non fuit facta segregatio per sententiam, sed per prouidentiam ad tempus, vt interim episcopus inuestigaret, an ex colludio mulier confiteretur adulterium; vnde postea detectu colludio segregatio reuocatur seu
14 finitur. † Sed pone quod vnus coniugum fornicatur carnaliter, alter spiritualiter & ante sententiam, nunquid fiet compensatio carnalis & spiritualis fornicationis? Videtur ꝙ sic. nam istæ fornicationes & similes sunt, & idẽ operantur quo ad diuortium. vt 28. q. 1. ca. idolatria & ca. iam nunc. & multo fortius idem operari debent quo ad reconciliandum, quia proniores debemus esse ad coniugendũ quam ad separandum ar. sup. ut lite non contest. c. 1. in fi. Sed contra. istæ fornicationes diuersarum specierum sunt, & res diuersarum specierum in compensationem non veniunt; quia species cum quantitate non compensatur, ut ff. de pigno. act. l. si conuenerit. Puto quòd compensatio fiat.
15 Item † pone quod uir adulteretur occultè, vxor autem manifestè, nunquid vir

potest eam accusare de adulterio, ac dimittere sine peccato? Rñdeo non; quia uxori nõ deficit ius excipiendi, sed probatio ut ff. de test. tit. l. duo sunt Titij. arg. ad hoc 32. q 5. per totum. Si autem vir egisset pœnitentiam, vxor autẽ impœnitens in adulterio perseuararet, se-
36 cus esset. ut 32. q. 1 cap. 1. 2. & 4. † Sed pone ꝙ adulter uel adultera digne de adulterio pœnituit, nunquid ex hoc poterit repellere accusantem? Videtur ꝙ sic. quia ut ait Greg. iam non debet in eo uel ea despici quod fuit; quia incipit esse quod nõ fuit, ut 50. di. c. ferrum. imo post Christi consortium adultera non vocetur, ut 32. q. 1. c. non erit Puto tamen contrarium cõ ꝙ pœnitẽtia non tollit accusationem, ut 33 q 2. ca. amouere. & multominus exceptionem, q̃ facilius tollitur actio q̃ exceptio, arg. ff. de superficie. l. 1. §. ꝙ autem, & ff. de reg iu. l. & inuito §. cui damus. Praeterea ꝙ vir dimitat vxorem adulteram, lex est. ut 2. q. 1. ca. dicit dominus. & q̃d legis est, in pœnitentia non deletur; sicut nec in baptismo, ut 26. di. c. vna tantum. Quod enim peccatum non est, sol ui inter peccata credi non debet, ut 26.
37 dist. cap. deinde. in fi. † Item ẽpus ferre debet sententiam diuortij, cum matrimonium sit magnum sacramentum in Christo & ecclesia, ut su. de biga c. debitũ, & ad ẽpum maiores causa sunt referẽdæ ut 25. di. c perlectis. ad eum spectat cognoscere de matrimonio & iudicare, ut dictum est. Si tamen archidiaconi, uel archibresbyteri hoc habeant ex consuetudine vel priuilegio, poterunt & ipsi uel alij de matrimonio iudicare, ut sup. de rest. spo. ca. literas. supra de consanguinitate & aff. c. ex literis.

S V M M A R I V M.

1 *Donatio propter nuptias quid sit.*
2 *Donatio propter nuptias quæ fit vxori à marito non indiget insinuatione.*
3 *Donatio ꝓpter nuptias a quo, & cui fiat.*
4 *Donatio propter nuptias quare inducta.*
5 *Donatio ante nuptias in quo differat a donatione propter nuptias.*
6 *Fructus donationis propter nuptias an spectent marito uel vxori.*
7 *Donatio inter virum & vxorem constante matrimonio an sit prohibita.*
8 *Donatio inter virum & vxorem quot modis reuocetur.*
9 *Dos quid sit.*
10 *Dotis species quot sunt.*
11 *Dos profectitia reddit ad patrem mortua in matrimonio filia, liberis non existentibus.*
12 *Liberorum est prima successio.*
13 *Dotis lucrum vel damnum ad quem pertineat.*
Aestimatio facit venditionem.
14 *Dotem lucratur maritus, & vxor donationem propter nuptias ex pacto conuento.*
15 *Pactum de lucrando dotem quando locum habeat.*
16 *Parapherna quid sit & vnde dicatur.*
Paraphernalia priuilegium habent sicut dos.
17 *Dos an exigi possit cõstante matrimonio.*
18 *vxor tenetur alere virum egentem.*
19 *Dos cui restituenda.*
20 *Dos quando restituenda sit.*
21 *Maritus an impensas in rebus dotalibus factas repetat.*
22 *Maritus in dote reddenda non condemnatur, nisi inquantum facere potest.*
23 *Inter dotem & donationem propter nuptias, in quibus æqualitas seruetur.*

De Donationibus inter virum & vxorem. Rubrica.

DICTVM est supra de matrimoniis & de impedimentis eorum & diuortijs. sed quia post diuortium sequitur dotis & donationis restitutio, uel amissio; idcirco post tractatũ ad diuortijs sequitur hic rubr. de dona. inter ui. & uxo. & de dote post diuor. resti. Videamus igitur quid sit donatio pp nuptias. Quid donatio ante nuptias. Quid donatio post nuptias. Quid dos. Quot sint spẽs dotis. In quib. casib. uir dotẽ, & vxor

vxor lucretur donationem pp nuptias. Et qñ dos constante matrimonio repetatur. Cui & qñ sit restituenda.
1 † Est autem sciendum, quòd olim dicebatur donatio ante nuptias, eo quòd ante nuptias fiebat; hodie verò dicitur propter nuptias, quia fit hodie ante nuptias & post, & ideo merito propter nuptias nũcupatur, ut nomen consonet rei, ut Institu. de donatio. §. est & aliud. Vocatur & antiferna idest donatio contra donationē ab anti quod est cõtra; & ferna quod est donatio. Mulier n. facit primo donationem pp nuptias, id est dotem constituit. Vir autem facit aliam donationem vxori. vt C. de dona. ante nup l. cum multæ. Vocatur & sponsalicia largitas, ut in Auth. de spon. largi. in rubri. & C. de dona. ante nup. auth. eo decursum. Vocatur & dotalicium, ut infra eo. titu. c. plerun-
2 que. † Hæc donatio quæ fit uxori à marito, non indiget insinuatione, quamuis excedat quingentos aureos, ut C. de don. ante nup Auth. eo decursum, quod proderit mulieri, nõ uiro, q a si pactum factũ sit de dote & donatione lucrandis, mulier in donatione lucrabitur ultra quingentos aureos, vir autem nõ lucrabitur in dote ultra quingentos, ut in prædicta auth. eo decursum, in Auth. ut sponsali. largi responso primo, & in Auth. vt fratrum filij. § illud quoque.
3 † Donatio propter nuptias fit a sponso uel alio eius nomine sponsæ, uel alij pro ea. ff. de iur. dot l. perfectissimi, responso. 1. & §. q si quis patri & § q si quis curator. & § sed si patri. & sic intelligo inf. eod. tit c. & si
4 necesse & c. nuper. † Inducta est donatio propter nuptias, ut per eam in dote consultum sit mulieri; quia soluto matrimonio, per donat onē, idest per res donatas, quæ alienari non pñt, prouidebitur mulieri, ut salua sit ei dos, quia & de ea poterit satisfieri mulieri. soluto autem matrimonio sicut dos ad mulierē, sic & donatio propter nuptias redit ad uirũ, vt inf. eod. tit. c. donatio §. sane in Auth.
5 de æquali dot. † Et nota, quòd licet dixerim, idem esse donationem ante nuptias & post nuptias, est tñ inter vtranq; differētia; quia si donatio fiat ante nuptias, potest excedere quantitatem dotis, & infra subsistere, ut C. de pac. conuer. super dote. l. ex morte, sed vbi iam contracto matrimonio fit donatio, non debet excedere quantitatem dotis, ut C. de dona. ante nuptias. l. cum multæ, §. si igitur
6 dote iam præstita. † Illud autem non omitto, q si mulieri tradatur donatio, & ipsa in possessionē inducatur eiusdē, non tamē fructus ipsa percipiet, sed uir ad sustentationem suæ uxoris & familiæ, alias si maritus perciperet fructus dotis, & uxor fructus donationis, iam non diceretur quòd maritus dotem recipiat ad sustentanda onera matrimonij, cum tãtum ei abesset, quãtum adesset, ut inf. eo. in c p uestras, & inf. de usu.
7 c. salubriter. † Aliæ aũt donationes præter istas, de quibus superius dictum est, prohibitæ sunt inter uirum & uxorem, ne mutuo amore se spolient, ut ff. de donatione inter uirum & uxorem. l. 1. Sed hoc in ea donatione obtinet, & donatarius locupletior, & donator efficitur pauperior. ut infra eod. titul cap. donatio: Sed si donator nõ fiat pauperior, donatarius uero constituatur locupletior, ut si maritus hæres ab aliquo institutus non adeat, vt uxori substitutæ locum faciat, & idem in legato relicto marito postmodum restituendo uxori. Nam si maritus statim uxori restituat animo donandi, ualet donatio. ut ff. de donat. inter uir. & uxo. l. si spõsus, §. si maritus, & §. similiter. Item & si maritus rogatus sit restituere hǽditatē uxori certa quantitate deducta, si restituat nulla facta deductione, & hoc animo donandi, valet donatio. ut ea l §. si quis rogatus Item si maritus uxori donet rē alienã, nõ efficitur pauperior, sed uxor efficitur locupletior, quia incipit usucapere, ualet donatio, ut ff. eo. ti. l. si constante. Et ē conuerso si donator efficiat pauperior, donatarius aũt nõ fiat locupletior, valet donatio, ut habes de hoc multa exẽpla, ff. eo. ti. l. si sponsus, §. cõcessa, & l. quod autē,

§ si maritus. Quamuis aũt donatio inter uirum & uxorem facta constante matrimonio non ualet, tñ si talis donatio maneat in uita donatoris, eius obitu cõfirmatur, ut inf eodem titu. c. donatio. & C. eod. titulo l. 1 & 3. siue fiat donatio cã mortis eo animo, ut non statim efficiat donatarii, sed demum mortuo donatore, siue eo animo fiat, ut statim fiat eius, cui donatur, ut ff. cod. titulo l si interim.
8 §. 1. & 2 & l si is seruus. † Hæc donatio, quæ fit inter uirum & uxorẽ, tribus modis reuocatur, tacitè, & expresse, & si præmoriatur is qui donatum recipit, ut inf. eod. tit. c. donatio. Tacitè reuocatur donatio, si diuortium fiat, ut ff. eod. ti. l. cum hic status, §. si diuortium, & cũ socer nuncium repudii mittit nurui cui donauerat, ut in eod. l. cum hic status, §. si socer. Expresse reuocatur donatio per pœnitentiam, quam supremã accipere debemus, vt in l. cũ hic status, §. primo. Item si res donata alienetur, ut C. eod.
9 titu. l. si maritus tuus. † Nunc uidendum est de secunda parte rubri. Dos est quædã donatio facta à parte mulieris patri viri non oneribus matrimonii sustinendis, & quasi est patrimonium mulieris,
10 vt ff de min. l. denique, §. proinde. † Species dotis sunt duæ, alia profecticia, alia aduenticia. Profecticia est, quæ à patre pro filia, ab auo pro nepte, vel de bonis eorum proficiscitur, vel quam alius de mandato ipsorum constituit, ut ff. eo. titu. l. profecticia. Aduenticia est quam mulier dat pro seipsa, vel alius à patre vel aliquo ascendentiũ, siue frater, siue
11 auunculus, vel quiuis alius. † Profecticia reddit ad patrem mortua in matrimonio filia. vt C. so. matrimonio. l. dos. quã legem intellexit Martinus. s. liberis non extantibus, q̃ si extarent in dote succederent. Nã dos est proprium patrimoniũ mulieris, vt dictum est per l. illam
12 denique. † & liberorum prima successio. vt Insti. de hære. quæ ab intesta. defe. §. sinautem. Sed Bulg. intellexit illam. l. dos. indistinctè, siue extent liberi, siue non soleat eum ob liberos dotis retentio. vt C. de rei vxor. actio. l. vna. §. si s[...] leat. facit pro ipso. ff. de iur. dot. l. iure successi Item alia C. de bonis quæ. lib. l. 2. Item & alia. ff. de pac. dota. l. si pater. 1. respõ. Nam ibi dos retinetur ex pacto liberis extantibus. quod supervacuum esset, si vera esset sententia Mar. vt ff. man. l. 2. rñdeo. 1. Ad l. illam, quæ dicit primam esse causam successionis liberorum, taliter respõdetur. Pater nõ repetit dotem iure successionis, q̃a tunc filij p̃ferẽtur, sed petit iure potestatis, vel ex pacto; fingitur. n. stipulatũ esset, vt probantur hæc C. de rei vxor. act. l. una. & auth. ibi signata. Sed licet ẽm iura obtineat sententia Bul. tenet ẽm cõsuetudi-
13 nem præualet sententiam Mar. † Fit & alia distinctio dotis. Dos alia æstimata, & alia inæstimata. Si æstimata detur, tam lucrum quàm damnũ pertinet cũ maritum, sicut ad rei emptorem. Nam æstimatio uenditionẽ facit, ut ff. de iur. do. l. plerunque, & l. seq. ff. pro emp. l. litis. Et hoc uerum est, quod æstimatio venditionem faciet, nisi æstimatio fiat, vt sciatur tẽpore repetitionis inquantũ res fuerint diminutæ, ut C. de iur. do. l. si inter. Si aũt inæstimata detur, tũc damnum & emolumentum rerum ad mulierem spectant. præter fructus qui cedunt marito pro oneribus matrimonii sustinendis, ut C. de iure dot. l. pro oneribus.
14 Lucratur † maritus dotem, & uxor donationem propter nuptias ex pacto conuento, ut C. de pac. conuen. l. ex morte, & auth. ibi signata quæ incipit. æquitas. in Auth. de æqualitate dotis, §. hoc igitur. colla. 7. C. de dona. ante nupt. l. ulti. §. pactis. Item ex cõsuetudine, ut inf. eo.
15 tit. §. sane. † Et no. q; ubi pactũ interuenit de lucrando, locũ obtinet pactum, siue alter moriatur, siue monasteriũ ingrediatur, ut C. de episc. & cle. l. deo nobis. Item de delicto adulterii, ut inf. eodem c. plerũque. in Auth. ut lice. ma. & auiæ, §. quia uero, colla. 8. saluo eo, quod in casu unus succedit alii C. unde uir &
17 uxo. l. prima † Diximus sup. q̃d si dos, nũc dicamus quid sit parapherna, & unde dicatur,

dicatur. Paraferna, idest quod habet mu-
lier præter dotem, dicta à para quod est
iuxta, & pherna quod est dos. Vnde di
citur parapherna hoc est iuxta dotem,
habet. n. parapherna priuilegium sicut
dos. quia sicut bona mariti obligata
sunt mulieri pro dote, sic & pro rebus
paraphernalibus, ut C de pact e conuē.
17 super dote. l. ultima. † Dos constante
matrimonio in casu repetitur. s. cū mari
tus ad inopiam uergit secundum quos-
dam, ut C de iur. do. l. ubi & in Auth de
æqualita. do. §. ult. colla. 7. vel est seque-
stranda, cum uir susp ectus habetur, ꝙ
sit eā dissipaturus. vt ff. soluto matrimo.
l. si cum dotem. §. si maritus. in fine. inf.
eod. titu. c. per uestras. supra de sequestr.
poss. c. ult. ff. de appel. l. Imperator in fi.
18 † Sed hæc sententia non placet. nam &
uxor tenetur alere virum egētem, ut ff.
de iure dotium. l. mutus. §. manēte. Nec
obstant leges superius allegatæ, quæ di
cunt uxorem posse repetere dotem ui-
ro ad inopiam uergente, quia vel sunt
correctæ per Auth de æqual. do. §. illud.
colla. 7. vel oportet illas intelligi & de-
terminari per illam, vt dicamus uxorē
posse repetere dotem constante matri-
monio viro uergente ad inopiam, ut di
cunt leges ueteres, & malè gubernante
res suas, ac malè utente substantia sua.
vt dicit. d. Auth. ut sic non sufficiat uirū
ad inopiam uergere quo ad dotē repe-
tendā constante mr̄imonio, sed requira
tur & aliud. s. ꝙ & dilapidet bona sua.
Hæc fuit sñia Albe. & Azo. & hāc sequi
vr̄ decre. infra eo. tit. c. per uestras. Nā &
si maritus ille ad inopiā vergebat, non
tñ bona sua dilapidabat. vnde si dotem
habuisset, repeti non debuisset. & agēs
pro dote non debuit exceptione repelli.
Et propterea sñia consulū reuocat̃. Nec
obstat ꝙ dicitur in eadem decreta. per
vestras. de cautione pr̄standa, ut dos sal
ua esset, quia hoc fiebat ex prouidentia
superioris. non scdm legem, quæ dicit,
satis posse credi marito dotem cui cre-
ditur & committitur corpus uxoris, ut
C. de pac. conuen. l. hac lege. Vnde ꝓ do
te soluenda fideiussores vel mandato-
res dari non debent, ut C ne fideiuſ. uel
19 man. l. 1. & 2. † Si uxor uiro præmoria-
tur dos restituenda est patri. l. profecti-
cia. uel a liberis est retinenda, ut no. su-
pra eo. tit §. aduenticia. Si uero diuor-
tium fiat uiuente patre & filia, dos resti
tuenda est patri & filiæ, ut ff solu. matr.
l. 2. & l post dotem. uel saltem filiæ, ut
infra eo. c. 1. & supra de coniug. seruo. c.
proposuit. & supra de pign. c. ex literis.
Si vero dos esset aduenticia, esset tantū
mulieri reddenda, ut ff solu. mat. l quo-
ties. §. 1. & in tali dote possunt intelligi
20 decre. præallegatæ. † Nunc restat uide-
re, qn̄ dos restituenda sit Et est sciendū,
ꝙ si dos, in possessionibus. hoc est in re-
bus immobilibus consistat, statim dēt
restitui matrimonio soluto. Si verò in
rebus mobilibus, puta pecunia, uesti-
bus, uel animalibus, tunc infra annum.
vt C. de rei uxo. act. l una. §. cum autē.
fructus autē si ante matrimonium sint
percepti, augent dotē; si post, uiro cedūt,
21 ut ff. de iure doti. l. dotis fructus. † & si
maritus impensas fecerit in rebus dota
libus necessarias, imputabit, & dotem
minuet; utiles repetet actione manda-
ti, uel negociorum gestorum; uolunta-
rias tollet absque immutatione prioris
status rerum, ut ff. de impensis in re. do-
ta. f. c. l. 1 2. & 3. cum aliis sequentibus.
22 † In summa notandum est, ꝙ maritus
in dote reddenda non condemnatur ni-
si inquantum facere potest. idest, habi-
ta ratione ne egeat, ut ff de regu iu. l. in
condemnatione, & ff de re iudi. l. sunt
23 qui. & ll. sequen. Item † inter dotem
& donationem propter nuptias æqua-
litas in quatuor obseruatur. in consti-
tuendo; in pacto lucrando, in augendo,
& in quantitate. sed in hoc ultimo mem
bro æqualitas secundum consuetudi-
nem non seruatur. hæc probantur. infra
eod. c. ult. §. sanè. C. de pac. conuen. sup
dotem. l. ex morte. & auth. super ea si-
gnatis. quarum una incipit, æqualitas,
altera, augmentum.

SVMMARIVM.

De Secundis nuptijs. Rub.

TRACTATV est supra in genere de matrimonio. Nunc tractatur in specie scilicet de secundo matrimonio, & ideo subiicitur hic rubri. de secundis nupt. Videamus igitur, an secundæ nuptiæ permittantur. Et an secundo nubentes benedicendi sint. Et an nubentibus inf. tempus luctus. pœna uel infamia irrogetur.
1 † Est autem sciendum, quod secundæ nuptiæ & tertiæ & ulterius permittuntur, dummodo nullum legitimum subsit impedimentum. Vnde Hiero. Nō damno bigamos, nec trigamos, & si dici potest octogamos, ut 31. q. 1. c. aperiant. Et dominus septemuirū non damnauit, ut 31. q. 1. ca quod si dormierit, vnde secundæ nuptiæ utroq; testamento permittuntur, ut sup. eadē c. au. & q.
2 1. c. Deus. † Secundo nubentes non sunt benedicendi, ut inf. eo. c. 1. & c. uir autē. Quod ideo prohibitum est, ne sacramētum iteretur, ut in decr. uir autem. & 1. q. 1. c. quod quidā, de con. dist. 4. c. ostenditur, & 32 q. 7 c. quemadmodum. Vel forte hoc statutum est ad exhortationem continentiæ, alias quare nō possit iterari benedictio nuptialis, cum alia sacramenta iterentur, scilicet pœnitentia, extrema unctio, manus impositio, ordinatoria uel reconciliatoria ut 1. q.
3 1. ca manus. † Infamiæ & aliæ pœnæ legales, quæ inferuntur nubentibus, inf. tēpus luctus, & quæ continentur, C. de secun. nupt. l. 1. & in auth. ibi positis, quarum una incipit. hisdem pœnis, & alia incipit. item ca. locū secūdū iura canonica non habent; licentia enim Apostoli indistincta est & absoluta quæ dicit. Mulier mortuo uiro soluta est a lege uiri, nubat cui uult tm̄ in domino, ut inf. eo. ti. c. super illa. & c. cū secūdū apostolū, idest nubat secundum dn̄i uoluntate homini. s fidei Christianæ, ut 28. q 1. c. caue. & ca. non oportet, nubat s. statuta ecclesiæ, cui dominus locum dedit statuendi de his ut 38. q 2 c. sic. n. neq;. Vnde per licentiam apostoli infamia abo letur, ut inf. e. ti. c. super illa, & cōtrahēs eius auctoritate pœnā nō meretur, ut C.
4 ad leg. Iul. de adul l. gratus. † Qui. n. peccat, nō peccat legis auctoritate, ut 23. q. 4. c. qui peccat 33 q. 5. c. uoluit, & 26. dis c. deinde. Leges āt cōtrariæ præsertim in his, hoc est matrimonijs, nō dedignātur sacros canones imitari. ut inf. e. c. ule. sup. de ind. ca. clerici. in Auth. vt clerici
5 apud proprios, §. penul. col. 6. † Matrimonia. n. reguntur iure poli, non iure fori. 7. q. 3. §. huic distinguēdū. Et ppea dici potest, quod omnes prohibitiones, quæ sunt ex aliqua causa spirituali, præter causas canonicas de matrimonio non contrahendo inf. tempus luctus propter sanguinis turbationem, vt ff. de his qui no. inf. l. liberorum. §. 1. vel ne maligna suspitio præstetur & festinantia nubendi, ut in Auth. de restitu. & ea. quæ pa. §. vnum siquidem coll. 4 uel ne dubitetur de prole, an sit primi, uel secundi mariti ut C. de diuor. & repudi. l. in consensu. §. si uerò. Item de matrimonio nō cōtrahēdo inter tutorē & pupillum propter administrationis subuersionē, C. de inter. dict. ma. inter tu. & pu. per totum. Item de ma-

de matrimonio inter rectorem prouinciæ & prouincialem propter timorẽ impressionis, ut C si rector prouin. l. unam per canones corriguntur. Vel dicit pôt, ꝙ si prohibeantur matrimonia in casibus illis contrahi ex causis superius assignatis, contracta tamen tenent cum legitimus interuenerit consensus, uel nullum canonicum subsit impedimentum.

6 Sed opponitur, † dictum est supra, qđ ex secundis nuptijs nulla pœna uel infamia irrogatur; sed nonne contrahitur bigamia quæ hominem ad ordines & ecclesiasticas dignitates reddit indignum? Respondeo sic. Sed certe bigamia non est peccatum. ut 31 q. 1. c. aperiant. & c. sequen. & 26. di. ca. deinde. nec ex pœna prouenit aliquem promoueri non posse, sed ex defectu & ex alijs causis, quas no. sup de tẽp. ordin. § monogamus. Itẽ non est pœna non ordinari, quia non sublimitate graduum, sed in amplitudine charitatis acquiritur regnum Dei. ut sup. de tempo ordi. c. ad aures. in fi.

7 † In summa notandum est, ꝙ non debet aliquis vel aliqua secundo contrahere, nisi certũ sit de morte primi mariti, uel primæ vxoris. ut supra de spon. c. in præsentia inf. eod. tit. c. dominus. in Auth. ut liceat ma. & auiæ. §. quod autem. coll. 8. quod signatur. C. de repudia. l. uxor. uel nisi constet uerisimiliter. ut supra ut lite non conte. c. qm frequen

8 ter. §. si uero. † Vnde si mulier credẽs uirum mortuum cum alio contrahat, ab adulterio excusatur, dummodo uiro redeunte, confestim ad ipsum redeat. ut

9 34. q. 1. c. cum per bellicam. † Lex autẽ, quæ dicit uirum in quinquẽnio expectãdum ut ff. de diuor. l. uxores. secundum iura canonica non tenet.

Finitur liber quartus.

S V M M A R I V M.

1 *Accusatio quid sit.*
2 *Accusare qui possint, et in quibus casibus sit permissa accusatio.*
3 *Intellectus ad l. si fœmina, C. ad S. C. Turpillianum.*
4 *Accusari qui possint.*
Papa & Imperator sunt supra ius, & legibus sunt soluti.
Papa superiorem non habet nisi solũ Deũ.
5 *Accusationis forma.*
6 *Accusator an debeat se inscribere, & ad pœnam talionis obligare.*
7 *Libellus an semper sit necessarius in accusationibus.*
8 *In notorijs nec accusator requiritur, nec ordo iudiciarius obseruatur.*
9 *Ordo est ordinem non seruare in notorijs.*
10 *Agitur quatuor modis de crimine.*
11 *Accusationis quis sit effectus.*
12 *Accusatus de crimine & absolutus, nõ potest super eodem iterum accusari.*
13 *Accusatio quando refricari possit.*
14 *Procurator quando admittatur in criminalibus.*
15 *Inquisitio quid sit, & quæ sit eius natura & qualiter in ea procedatur. & nu. 17. cum seq.*
Ea quæ domi fiunt per domesticos probari oportet.
16 *Differentia an iudex ex officio descendat ad inquirendũ, an aliquo procurante inquisitionem.*
17 *Inquisitio vbi fieri debeat.*
18 *Inquirendus an sit citandus informandæ inquisitioni.*
19 *Testis esse non potest qui semel inter accusatores apparuit.*
20 *Forma iuramenti testium in causa inquisitionis.*
21 *Inquisitus conuictus qualiter puniendus.*
22 *Iudex inquirẽs qualiter pcedere debeat, si nihil probatum sit aduersus eum contra quem inquiritur nisi de sola fama.*
23 *Inquirere si velis superior, reus aũt dicit nolo ut inquiras, sed præfigas terminũ accusare volentibus, & accusatore deficient paratus sum me purgare, an sit audiendus reus, an uerò iudex.*
24 *Reus an possit probare innocentiam & excusationẽ p familiares & cubicularios.*
25 *Auditore inqsitionis repulso, an alius sit admittẽdus, uel iudex ex officio pcedat.*

Incipit liber quintus.

De Accusationibus, inquisitionibus, & denunciationibus. Rubri.

PROXIME tractauimus de accusatione matrimonij, & de diuortijs, quæ frequenter fiunt adulterij ratione. & ex hoc nacta oportuna occasione de accusationibus in genere nunc tractemus, Ideo subijcitur hic rubr. de accusationibus, inquisitionibus, & denunciatio. Vnde uidendum est, quid sit accusatio Quis possit accusare. Quis possit accusari Quæ sit forma accusandi. An accusator inscribere teneatur. An sine accusatione quis ualeat condemnari. Et an semel absolutus possit iterum accu-
1 sari. † Accusatio est alicuius criminis
2 delatio. † Potest autem accusare quicunq; non prohibetur. sicut dicimus in testibus. ut ff. de testi. l. 1. In procuratoribus ut ff de procur l. mutus. Et in matrimonijs. ut sup. de sponsa. ca. cũ apud. Prohibentur accusare aliqui ꝑpter sexum, ut mulier ut 2. q. 1. c. prohibentur. & ff. eod. tit l ult. Hoc fallit in quibusdã casibus ff. eo. tit. l. 2. ff. ad leg. Iul. ma l. in quõnibus. Insti. de suspe. tu. §. consequẽs. Item cum prosequũtur iniuriam suam uel suorum, semper admittuntur. Qui autem suorum nomine intelligãtur, habes ff eod titu. l. 1. & 2. Item admittitur mulier secũdum iura canonica. ut 2. qu. 1. c. prohibentur §. mulierem. s. in crimine fraudatæ annonæ. Item in crimine symoniæ, ut inf. eo. ti. ca. tanta. Et idẽ dici potest in alijs criminibus exceptis! & idem in crimine dilapidationis. Et quia exceptum est, ut uidetur. ut 2. q. 7. c. qua propter. quia æquiparãtur crimini fraudatæ annonæ, ad cuius accusationem admittitur fœmina, ut superius dictum est Et in his casibus, in quibus admittitur mulier ad accusandum, nec inscribit ad pœnam, nec incidit in Turpillianum. ut ff. ad Turpil. l. 1. §. accusationem & l mu-
3 lier. † Nec ob. l. si fœmina. nam ibi loquitur de fœmina, quæ destitit ab accusatione pacto corrupta. Item prohibetur accusare pupillus propter ætatem. ut 2. q. 1. c. prohibentur. q ff. eo. titu. l. qui accusare, in fi. in quibusdam casibus. ut ff. eod. tit. l. 2. §. pupillus. Adultus autem ꝓhibetur accusare curatorem. ut ff. de auct. præstan l. datur. Item alij propter magistratum ut cõsules. ut 2. q. 1. c. ꝓhibentur ff. eo. tit. l. qui accusare, quia nec ipsi in ius uocari possunt. ut ff. ad le. Iu. de adul. l. si maritus. Quod de hijs magistratibus intelligo qui merum habent imperium, secus in modicis. ut ff. de iniurijs. l. nec magistratibus. Alijs propter sacramentum. ut milites qui iurant non se euitaturos mortem propter rem publicam. ut 2. q. 1. ca. prohibentur. nisi suã uel suorum iniuriam prosequãtur. ut C. qui accu. nõ poss. l. nõ prohibentur. & l. si crimen. Alij ꝓpter delictũ, ut criminosi & infames, qui tamen admittuntur in exceptis criminibus contra infames. ut 2. q. 1. c. in primis. circa fi. ad accusandum, non ad testificandũ, nisi illa adminicula interueniãt, de quib. inf de simo. c. licet Hely. & ca. per tuas. Alij propter suspitionem turpis questus, ut qui duos reos in diuersis iudicijs habet iudicio nondum finitio, ut C. qui accu. nõ pos. l. cũ rationibus. tertiũ. n. accusare nõ põt, nisi suam uel suorum iniuriam ꝓsequatur. ut. ff ad leg. Iul. de adul. l. inter liberos §. ult. & ff. eod tit. l. hos accusare. §. lege Iulia Item qui ob accusandum, uel non accusandum, nummos accepit. qui incidit in legem Iuliam repetundarum. ut ff. ad legem Iul. repe. l. ead. §. ult. &

in legem Corneliam, ut 1. q. 1. c. concussionis. Alij propter conditionem suam, vt liberi contra patronos. Alij pp paupertatem, vt qui minus quàm quinquaginta aureos habent in bonis, vt 2. q. 1. ca. prohibentur, & ff eod tit. l. qui accusare. & l. alij. & l. nonnulli. Item illi non admittunt ad accusandū, qui ad sortulegos magosque concurrunt. ut 2. q 8. ca. quisquis. Hi tñ oēs si suā uel suorū iniuriā ꝓsequātur, admittuntur. ut in l. mulieries. alias prohibentur. vt ff. eod. tit. l. hi tñ. & 4. q. ulti. c. omnibus. & in criminibus exceptis, ut in crimine læsæ maiestatis, hæresis, simoniæ, fraudati census, fraudatæ annonæ, dilapidationis, ut in l. prohibentur 15. q. 3 c. sanè & c. nemini inf. de simo. c. tāta. & in his admittunt contra clericos infamatos, ut 2. q. 1. cum primis, circa fi. uel si suā aut suorum iniuriā prosequātur ut sup. de testi. c de cætero, alias non admitterent etiā in exceptis criminibus, cum generaliter ꝓhibeant laici ēt bonæ famæ & clerici infames clericos accusare, ut 2. q. 7. p totū. & maximè in c. ipsi apostoli. & ca. testes Sed instabis. In quo ergo sunt crimina excepta? Rñdeo, q̄a infames, de quibus superius dictū est, admittitur contra laicos infames, & contra clericos infamatos. ut dixi p ca. in primis. & hoc in accusatione. Itē q̄a admittunt in testimoniū cōtra clericos interuenientibus illis adminiculis, de quibus ponunt decre. illæ inf. de simo. licet Hely. & c. per tuas. Si ergo legitimus non fuerit accusator, non fatigetur reus, ut inf. eod. ca. 1. Nisi forte, ut ei purgatio indicat ꝓpter infamiā, vt inf. eo. ti. c. veniēs. in fi. sup. de confessis. c. 1. in fi. 2. q. 6. c. presbyter, uel saltē superior ex officio suo inquirat, ut inf. de collu. c. crimina inf. c. tit. c. qualiter. Item sunt & alij, q ob reuerentiā personarū illos, q̄bus reuerentiā debent, nō accusant, ut liberi, liberti, beneficiati, serui, familiares; q̄bus, si hoc fecerint, imponuntur variæ pœnæ. vt ff. eo. ti. l. q̄ accusare in fi. & l. hi tñ §. 2. C. eodem. tit. l. iniquum. & l. si q̄s ex familiaribus. & l. contra ecclesiam, ut 12. q. 2. c. liberti. & c. octaua. Idē in clerico beneficiato, ut sup. de postu. c. vl. Itē socij & participes criminum non admittuntur. vt sup de testi. c. veniens C. de liberali causa. l. si filium. nisi forte denunciatiuè uel exceptiuè agatur. vt sup. de test. c. qm̄ inf de adul. c. significasti. Item ab alio delatus alium accusare nō pōt. vt 2. q. 1. c. prohibentur sup. de testi. ca. ita ut nec etiā suum accusatorem accuset de pari uel minore, secus in crimine maior. ut 2. q. 11. cap. neganda. Condemnatus aūt in crimine, cùm sit infamis, alium accusare non poterit, nisi suā iniuriā prosequatur, ut ff. eod. l. qui iudicio. Quod uerum est quod accusare non pōt, si nouā velit accusationem in extraneum inchoare, secus si in suum accusatorem. nam pōt, si per sententiā nō amiserit libertatē & ciuitatē, ut ff. de pube. iudi. l. is qui. parcendum est enim ei, qui prouocatus voluit se ulcisci. ut ff. de bon. liber. l. qui cū maior. §. si libertus.

4 † Accusari aūt non possunt aliqui propter excellentiam dignitatis. vt Papa & Imperator, ipsi enim sup. ius sūt & legibus soluti sunt. ut sup. de cōcess. præbē. c. proposuit C. de legi. ca. consti. l. digna vox. Papa enim superiorem non habet, nisi solum Deum. ut 9. q 3. c. nemo alio rum. nisi in crimine hæresis. ut 40. dist. ca. si Papa. Item magistratus non accusatur. vt not. sup. eo. ti. §. item alij propter magistratum.

5 † Forma accusationis hæc est. concipietur libellus accusationis continens ea quæ leguntur. 2. q. vlt. c. per scripta. §. libellorum. in prin. & in Auth. de exhibē. re. §. suscepto. & ad hoc not. sup. de libel. l. ob. in fi.

6 † Debet autē accusator inscribere, & se ad pœnā talionis obligare, idest, ad talē pœnā qualem accusādo inferri intendit. q̄a calumniātes ad vindictā poscit similitudo supplicij vt 2. q. vlt. c. quisq̄s. & q. 3. c. calumniator. & c. qui nō ꝓbat. Quidam excipiunt quosdam casus s. cum q̄s accusat de leui crimine. ut ff. eo. ti. l. leuia. Itē cum muliter accusat. ut dixi sup. e. ti. §. 3. Itē i crimine

mine apostasiæ, ut C. de apo. l. aposta-
tū. Itē cum accusatur christianus, ꝙ iu-
dæam duxerit in vxorem: ut C. de iudæ.
l. ne quis. Itē cùm maritus accusat mu-
lierē de adulterio iure mariti. vt 4. q. 4.
ca. nullus. §. aliquando. C ad leg. Iul. de
adul. l. quamuis. & l. iure mariti. Itē in
accusatione falsæ monetæ: ut C. de fal:
mo. l. 1. Itē si tutor accusat, ut C. qui ac-
cu. non pos. l. 2. Itē cùm quis ex necessi-
tate accusat, ut hæres volens vindicare
necem defuncti, ut ff. qui. vt indig. l. tu-
tor. Item in crimine abigeatus ut C. de
abige. l. vna. Itē cum per officiales cri-
mina nunciantur, vt C. q̄ accu. non pos.
l. ea quæ. Sed est sciendum, ꝙ si accusa-
tor non inscribat, ex natura tñ accusa-
tionis pœna calumniæ venit. ut C. eo.
7 tit. l. vltima. † Item est sciendum, ꝙ in
accusationibus non semper necessaria
est libelli conceptio, ut in leui crimine
vt ff. de accusa. l. leuia. Item in noto-
rio. vt C. eo. ti. l. ea quæ. 4. q. 4. ca. nullus.
8 §. aliquando. † In notorijs enim nec ac-
cusator requiritur, nec ordo iudiciarius
obseruatur, vt sup. de fil. presby. c. qm̄.
inf. e. ti. c. euidētia. inf. de purga ca. c. cū
dilectus. 2 q. 1. ca. scelus. & ca. qui lotha
9 rius. † Nam in talibus ordo est, ordi-
nemē seruare. vt sup. de iureiuran. c. ad
nostram. secus in manifestis & non no-
torijs. vt 11. q. 3. ca. eorum. sup. de diuor.
c. porro. Item plerunque de crimine agi
tur, nec est necessaria libelli conceptio,
sed sine accusatore ad pœnam procedi-
tur. vt ff. ad l. Iul. de adul. l. 1. §. si publi
co. ff. de prob. l. pe. C. de test. l. nullum.
Instit. de suspec. tu. in §. præterea. Item
in calumniatore tempore sententiæ, po
stea non, ut C. de calum. l. 1. 2. q. 3. ca. eu
phemium § notandum. ff. de bo. liber. l.
qui cum maior. §. si libertus. Et idē dñt
quidā in falso. vt C. ad leg. Cor. de fal.
l. vbi. Sed nos intelligimus legem illā;
cum principaliter de falso agitur, non
incidenter; aliàs aūt generaliter ad pœ-
nā ordinariam de crimine agi non pōt
sine accusatore & sine libello. ut ff. de
mun. & ho. l. rescripto. §. si qs accusato-
rem. 2. q. 1. ca. nihil. Ordinariā ideo di-
xi. qa plerunque agitur sm iura canoni
ca de crimine ciuiliter non ad pœnam
ordinariam. & tunc nec accusator nec
10 libellus est necessarius. † Vnde notan-
dū est, ꝙ in foro ecclesiæ quatuor mo-
dis agitur de crimine, per accusationē,
inquisitionem, denunciationem, exce-
ptionem. Nec obstat inf. eod. tit. c. super
his: nam verum est, ꝙ crimē tribus mo-
dis valet opponi, vt ibi dicit. sed qua-
tuor modis agitur, ut dictū est. nam per
inquisitionē agitur de crimine, nec tñ
tunc crimen opponitur. In primo ergo
modo & accusator & libellus est neces-
sarius, nisi in casibus vt superius dictum
est. in tribus casibus sequentibus nō. vñ
accusationem præcedere debet inscri-
ptio. ut inf. eo. tit. c. super his. Quod fal
lit casualiter ut superius dictum est. In-
quisitionē clamorosa insinuatio, ut inf.
eodem tit. c. qualiter. inf. de simo. c. licet
Hely. & c. per tuas. Denuntiationē cha
ritatiua monitio, ut inf. eod. c. 2. & in de
creta. licet Hely. & ca. per tuas 2. q. 7 ca.
accusatio. & cap. si quis erga. Exceptio-
nem ad exordinariā pœnam obligatio.
sed contra electum confirmatum exci-
11 piatur. vt inf. eod. tit. c. super his † Effe
ctus accusationis est depositio. Inquisi-
tionis ab administratione remotio. De
nunciationis pœnitentia vel correptio.
Exceptionis cōsecrandi exclusio. vt inf.
eod. tit. c. super his. In casibus tamen ex
denūciatione sequitur amotio, ut cum
quis agere non potest pœnitentiam, eo
retento quod vitiose quæsiuit. & super
quo denunciatus est, vt in simonia in
ordine. ut 1. q. 1. c. si quis & q. 7. ca. requi
ris. Item in dignitate & beneficio si-
moniaco. vt 13. dist. ca. nerui. In re fur
tiua uel violenta: ut 14. q. 6 c. si res alie
na. Idem in re per dolum quæsita,
quam reddere quis tenetur vt uiolen-
ta. vt sup. de restit. spo. c. sæpe contingit.
12 † Siquis autem accusatus de crimine
fuerit absolutus, non potest super eo-
dem iterum accusari. ut infra eodem ti
tu. c. de his, siue enim crimen remissum
sit

& a parte recidiuo dolore iterari non debet. 23. q. 4. c. si illic. siue per abolitionē nomen rei de letū sit, alias accusationem repetere non pōt. vt 2. q. vlt. in fin. siue crimen remissum fit per in integrū restitutionē. vt 2. q. 3. c. euphemiū. §. notandum. siue accusatore non probante reus sit absolutus non pōt accusatio refricari. vt ff. naute. caupo. stat. l. licet. §.
13 vlt †nisi in duobus casibus, cū posterior accusator docere paratus est priorē accusatorem præuaricatum fuisse. vt ff. de præuarica. l. 3. vel cum posterior primā accusationem se docet ignorasse. vt ff.
14 de accusa. l. si cui. §. hisdem. † In summa sciendum est, q in causis criminalibus principales requiruntur personæ, nec interuenit procurator, vt 5. q. 3. c. in criminalibus. & ff. de publi. iu. l. penul. §. ad crimen. Fa lit hoc in quibusdā casibus. In crimine iniuriarum, vt 3. q. 9. §. nisi. Item admittitur procurator ad excusandū. vt inf. eo ti. c. veniens & 23. q. 5. c. reos. Item cum de crimine agitur nō criminaliter, vt sup. de procur. c. tue. inf. eo. tit. c. super his. de sen. & re iu. c. cum I. & A. Item in leuibus criminibus. vt ff eo. l. leuia. Item si crimen non excedit pœnam relegationis. vt ff. an per aliū causa appella. exer va. l. vnā. Item, in crimine suspecti tutoris. ff. de procura. l. non solum. § vlt. Item cum quis accusat aliū de ingratitudinem. vt ff. de procura. l. sed hæ personæ. §. patronus. Item in popularibus actionibus interuenit procurator ad agendū. vt ff. de procura. l. licet in popularibus sed nō ad defendendum, vt ff. de popula. actio. l. qui populari. Item dominus defendit seruū in crimine. vt ff. de accusatio. l. si cui. §. vlti. Quidā tñ dixerunt, q semper in crimine pōt interuenire procurator est parte rei. post litem contestatam vt 5. q. 3. c. reos. Sed illud locum habet in procuratore dato ad allegandas causas absentiæ, non causas causæ. vt ff de procu. l.
15 seruū. §. publicè. † Videamus de secunda parte rubricæ. s. de natura inquisitionis, & qualiter procedatur in ea. In primis no. est differentia inter inquisitionem, quæ fit contra singularē personā, & illam quæ fit tam in capite, q̄ in membris. quia in prima requiritur ordo ille; quē habes inf. eo. ti. c. qualiter. In secundo casu de plano & sine strepitu fieri habet, ut inf. eo. tit. c. olim. Vbi autem agitur de statu ecclesiæ, requiruntur testes tales quales in ecclesia inueniuntur. Et est rō, quia ea quæ domi fiunt per domesticos probari oportet, vt C. de repu. l. cōsensu. sup. de testi. c. ueniens, vbi uero cōtra singularem personam, tunc legitimi adhibentur, ut sup. de senten. & re iudi.
16 c. cū I. & A. † Item nota drīam an iudex ex officio suo descendat ad inquirendū, an aliquo procurāte inquisitionē. Nam in primo casu inquisitor facit iurare illum, contra quē inquirit, ut super eo de quo inquirit ad interrogata rñdeat, ut inf. eo. ti. c. cum dilectus. In secundo casu non faciet illum iurare, sed pmotor inquisitionis probabit illud, q sup quo literæ sunt obtentæ, si ex delegatione inquirit, uel corā ordinario, si ordinarius inquirit; & si non probauerit, tūc pmotor uel adiutor inquisitionis punietur, vt inf. ti. prox. c. cū dilectus. Itē & aliam drīam notabis, qua cum inquisitor ex officio suo pcedit publicatis attestationibus, denuo ab aliis testibus inquiret, ut 2. q. 1. c. notum. 2. q 5. c. habet hoc pprium, & c. Mennam. Cum aūt aliquo adiuuante inquisitionem, non sic; time
17 tur. n. de subornatione. Fieri autem † debet inquisitio in loco, in quo persona de qua inquirēdum est, conuersatur, ut 22. q. 1. c. paratus. 24. q. 1. c. pubēda, sup. de electi. c. postquā. sup. de prēsumpt. c.
18 quosdam. † Citabitur is contra quem inquirendum est, & significabuntur ei crimina, de quibus est inquirendum, vt 5. q. 2 si primates, & inf. e. tit. c. qualiter, §. debet. Is autem, contra quem inquiritur, poterit opponere contra inquisitionem de suspecto, ut inf. eo. tit. c. ad petitionem. Item poterit opponere q sit criminosus, ut 2. q. 7. cap. iudices. Poterit opponere contra testes, ut inf. eo. titi.

c. cum

n. cum oporteat. & ca. qualiter. infra de simo. cap. licet Hely. & c. per tuas nam ibi cum de crimine excepto inquiritur, est speciale ut criminosi admittantur. Si ergo inquiratur de non excepto, non admittentur, ut 2. q. 1. c. Deus. supra de testi. cogen. c. praeterea. 35. q. 6. c. episcopo. Poterit obiicere ad dicta testium. ut infra eo. tit. c. qualiter. §. debet. poterit excusationes suas proponere. ut inf. eo. c. cũ dilectus. Poterit opponere in personam denunciantis, & literas impetrantis. vt inf. eo. tit. c. cũ oporteat. & ca. dilectus. Inquisitor faciet iurare illos, qui denunciauerunt. vt in decre. licet Hely.

19 † Secus est, cũ agitur per modũ accusationis; quia qui semel apparuit inter accusatores, testis esse non põt. ut inf. eo. c.

20 cũ P. † Forma iuri testium in cã inquisitionis diuersa est a forma illa, quae in causis aliis obseruatur. Nã in aliis causis testis iurat dicere ueritatem de his, quae uidit & quae in praesentia eius dicta sunt. vt 3. q. 9. c. testes. §. de his quae, & c. cohortamur. Sed in causa matrimoniali cũ de consanguinitate agitur, forma iuramenti testis est. quia iurabit testis de his, quae nouit circa parentelam, uel credit, & quod a maioribus accepit, ut supra de testi. c. licet & in his casibus, in quibus agitur in figura iudicii & sunt partes, testis dicet tam pro una parte, q̃ pro altera. nam cõis est. ut 14. q. 6. c. nõ sane. In inquisitione verò forma iuramenti testis est. ut super crimine dicat plenam veritatem ut in decre. licet Hely. Si uerò super statu ecclesiae inquiratur, tunc forma iuramenti testium duplex est. nam aut iurat ueritatem dicere de his quae scit uel credit in ecclesia reformanda exceptis occultis. ut inf. eod. tit. c. olim. vel ꝙ rñdebit ad interroga-

21 ta ut inf. eo. tit. c. cũ dilectus. † Sed si is, contra quem inquiritur, conuincatur, qualiter puniendus sit, a nõnullis in dubium reuocatur eo, ꝙ circa hoc diuersimode loqui uidentur. Ad hoc dico, ꝙ si contra praelatum inquiritur administrationem habentem, certa est pœna. s. ab administratione remotio exemplo uicini, ut inf. eo. tit. c. qualiter. tunc ergo non erit arbitraria. Nam facti quidem qõ in arbitrio est iudicantis, pœnae vero persecutio non eius uoluntati mandatur, sed legis arbitrio reseruatur. ut 1. q. 3. c. euphemium. §. notandum. & accedunt ad idem. ff. de uerbo. signific. l. si qua pęna. & ff. ad Turp. l. 1. § primo. Si uero fiat inquisitio cõtra praelatũ nõ habentem administrationem, tunc est arbitraria pœna. Nam tunc secundum merita personae & qualitatem excessus pœnam poterit iudicantis discretio moderari. ut inf. eo. ti. c. inquisitionis. in fi. 1. responso. & arg. infra de simo. c. de regula. & c. dilectus. Sed haec fallunt in criminibus enormibus quę ordinis executionẽ suscepti aut retentionẽ beneficij ẽt post peractam pœnitentiam impediunt. ut est uidere in homicidio, & simonia, in ordine, & beneficio, ut infra eo. c. inquisitionis. In his. n. & consimilibus sic esset, sicut in accusationis iudicio procedendũ. ut dicit illa decre. inquisitioni. Quae aũt sint enormia delicta, & de effectu ipsorum, no sup. de tem. or. &

22 qual. or. §. circa. Sed † quid si nihil probatũ sit aduersus eũ, cõtra quẽ inquiritur, nisi de sola fama? Si crimen, de quo inquisitũ est, perseuerantiam hẽt facti, admoneat eũ ordinarius primo seorsũ, postea corã testibus; & si infamia perduret, suspendet eum usq; ad satisfactionem condignã, ut infra de purga. cano. c. si quis presbyter. Et in eo casu intelligo, ꝙ presbyter infamatus dẽt suspendi. nõ. n. dico ꝙ statim propter infamiã debet suspendi, nisi enormitas delicti scãdalum hoc exposcat, ut infra de purga. cano. c. inter sollicitudines. Caeterũ si omnes testes dicunt eum innocẽtem, non suspendetur, nec onerabitur purgatione, nisi ex abundanti hoc fiat ad tollendam infamationem facti. ut 2. q. 5. c.

23 habet. & c. mennam. † Itẽ quid si superior uelit inquirere, reus aũt dicat nolo ut inquiras sed ꝑfigas terminũ accusare uolẽtib. & accusatore deficiẽte paratus

ſum me purgare. nũquid audietur reus,
an iudex? Videtur ꝙ reus, quia qđ reus
petit, ordinarium eſt, quod dicit iudex,
eſt extraordinarium, & iudex potius or-
dinario q̃ extraordinario iure procede-
re debet ut 2 q. 1. cap multi. in fi. & ff. de
mino. l. in cauſæ. Puto potius inquiren-
dum, quia purgatio ſequitur inquiſitio-
nẽ. ar. inf. de purga. cano. c. inter ſollici-
24 tudines. † Sed quæritur, an reus poſſit
probare innocentiam ſuam & excuſa-
tionem per familiares, & cubicularios?
Rñdeo ſic; ut 11. q. 2. cap. manifeſtæ. &
2. q. 7. ca. cũ paſtoris. Itẽ quid ſi alienus,
qui non eſt de diœceſi, impetret inquiſi
tionem, hoc ſupprimens in impetrãdo,
poteſt præſumi ipſum non charitatiuè
moueri, cum non interſit ipſius. Item
25 † quid ſit repellat adiutor inq̃ſitionis,
nunquid alius admittetur, uel iudex ex
officio ſuo procedet? Rñdeo admitte-
tur alius, ut inf. eo. tit. c. cum oporteat. &
argu. ff. de inoffi. teſta. l. poſthumus. §.
26 1. † Crimina. n. ſemel audita indiſcuſſa
præteriri non debent. ut inf. de collu. de-
te. c. crimina. nec refert vndecunq; cla-
ruerint. ut 24. q. 3. ca. ecce. Item inquiſi-
tio nititur ex officio ſuperioris, & ideo
iterari põt ut 2. q. 5. ca. habeat hoc pro-
27 prium. & c. mẽnam. † Item quid ſi infa
mia ortum habeat ab inimicis; nũquid
inducet inquiſitionem? Rñdeo non, ut
inf. e. ti. c. qualiter & c. inquiſitionem. in
fin. 11 q. 4. c. in cunctis & 2. q. 4. ca. omni
bus. inf. de purgatio. can. c. cum in iuuen
tute. Sed cum difficile ſit ortũ infamiæ
probare, cum ipſa fama a certo auto-
re procedat. ut de conſe. diſt. 4 ca. ſanctũ
eſt. Satis dici poteſt, ꝙ etſi eſſet inquiſi-
tio, non tamẽ ceſſabit purgationis iudi-
cium, ut inf. eo. c. inquiſitionis in fi. De-
28 bet autem † deſcendere ſuperior ad in-
quirendum cum canonicis eccleſiæ ſuę.
ut 86. diſ. c. ſi quid uero. 15. q. 7. c. ſi quid.
Intelligo hic eccleſiam ſcilicet maio-
rem hoc eſt cathedralem, ut inf. de uer-
bo. ſign. ca. cum clerici. Sed ſi abbas vel
alius prælatus inferior ab epiſcopo ſit
infamatus, puto in inquiſitione & alios
prælatos diœceſis canonicis adiungen-
dos. ut 18. q. 2. ca. ſi quis abbas. In ſum-
29 ma notandum eſt. † ꝙ infamia orta ad
denunciationem paucorum, non indu-
cit inquiſitionem ut inf. eo. ti. c. inquiſi-
tionis in fi. Vnde is, contra quem man-
datur inquiſitio fieri, poterit excipere,
ut dicat inimicos eſſe denunciatores.
Itẽ ipſum denunciaſſe ſuper eo, de quo
ante fuerat infamatus ut inf. eo. ti. ca. cũ
oporteat. multa enim falſa principi re-
feruntur. ut 2. q. 5. c. biduum, in fi. ſub ta
li. n. conditione commiſſio facta vide-
tur, ut ſi infamia & clamor pręceſſerint,
unde de hoc eſt primitus inquirendum,
ut in illa decr. cũ oporteat. Nec obſtat.
inf. eo. ca. ul. vbi ad denunciationẽ qñq;
mandatur inquiri; quia, ſi ſuperior man
dat inquiri, exceptio prædicta nihilo-
minus ſalua manet. Nunc reſtat uide-
re de tertia & ultima parte rubricæ, ſ.
30 denunciationibus. † Eſt igitur ſciendũ
ꝙ ad denunciandũ tenentur omnes ſm
quoſdam ut 2. q. 1. ca. ſi peccauerit. & q.
7. c. quia propter 11. q 3. c. tam ſacerdo-
tes. 45. diſt. c. ſed. illud quod & Hug. con
cedit. Sed dura eſt hæc opinio, & mul-
tos conſtituit tranſgreſſores. Et propte-
rea alij benignius dicunt, ꝙ illud man-
datum euangelicum, ſi peccauerit & c.
non extenditur niſi ad illos, qui in ma-
giſtratu ſunt poſiti. ſiue ſint clerici ſiue
laici. arg. ad hoc 33. q. 4 c. duo iſta noĩa
17. q. 4. ca. p̃sbyterorũ. quo ad alios autẽ
eſt conſilium. Et hoc uerum eſt in pecca
to cõmiſſo, ſecus in committendo, nam
quo ad illud omnibus eſt præceptũ, ut
22 q. 5. c. hoc videtur. quicũq; ergo ha-
bet familiarẽ, tenetur corrigere. ut 33.
q. 4. c. duo iſta nomina. 23. q. 5. c. non pu
tes. Et qđ intelligatur præceptiue quo
ad prælatos, cõſultiuè quo ad priuatos.
31 eſt arg. 23. qu. 4. cap. 1. † Sed dubitatur
an infames & criminoſi admittant ad de
nunciãdũ. Et uidetur ꝙ ſic, quia omnes
ad hoc ex præcepto tenentur ſm unam
opinionem. Et ꝙ infames admittan-
tur, arguitur ex multis iuribus. 24. qu. 1.
c. quiſquis. ſup. de ſponſa. ca. præterea. &

vbi ad correctionem agitur, non requiritur tantus rigor, ut in præd. ca. hoc ui-
32 de'ur. † vbi de bona fide agitur, nõ conuenit de iuris apicibus disputare, ut ff. mando. l. si fideiussor. §. quædam. Sed e contra uidetur, quia tm̃ honesteriores personæ admittantur. ut 35. q. 6 ca. epo sinodo. & non infames. ut supra de test. cog. ca præterea. Nam & ad populares accusationes non admittuntur nisi personæ integri status, ut ff. de popula. ac. l. popularis. Scripserũt Io. & Tan quod quilibet admittitur ad denunciandum, dummodo bono zelo denunciet supra de senten. & re iudica. cum I. & A. Sed licet admittantur infames & irregulares, non tamen criminosi; cum. n. criminosi non correxerint sua crimina, præ-
33 sumiĩ ꝙ zelo denuncient aliena. † Has summas approbo, vt tamen inter denunciationem & denũciationem distinguas; quia denunciatio, quæ fit de peccato commisso, est euangelica. sed illa quæ fit de cõmittendo, est canonica, Ad hanc canonicam quilibet admittitur, vt supra de cogn spi. c. tua ad hanc qualiscunq; notitia sufficit. ut in. ca. hoc uidetur. in qua turpitudo ꝓpria non obsistit. ut sup. de spoli. ca. ꝑtera. quam non impedit iuramentum præcedens. ut 14. di. c. nerui. Ad quam non faciendam si quis se iuramento astrinxerit, iuramentum non tenet sup. de iureiu c. quemadmodum. quæ omnia in denunciacione euangelica non contingunt, ut superius dictum est. Quamuis autem possit quilibet, dummodo non criminosus, ut superius notandum est, peccatum denunciare cõmissum ut in Auth. qũo opor. episc. §. licentiam, colla. 1. & in Auth. de non alie. aut permu. § ult. colla. 2. & circa accusationem solennia. vt 4. q 4. cap. nullus. § aliquando. & C. de accu. & inscript. l. ea quæ. tamen nunciatores his quæ nunciant, assistere debent. ut ff. ad Turpill l. ab accusatione. §. nũciatores. & C. de accusa. & inscript. l. singuli. & si non probauerint, quod denunciant puniẽtur vt inf. tit. proxi. c. cum dilectus.

SVMMARIVM.

1 *Accusatorum temeritas tribus modis detegitur. & tribus pœnis sdbijcitur.*
2 *Calumniari quid sit, & quid præuaricari, & quid tergiuersari.*
3 *De calumnia qualiter quis dicatur.*
4 *Præuaricator quis dicatur.*
5 *Tergiuersator qs sit, et qualiter puniaĩ.*

De Calumniatoribus. Rubrica.

DICTVM est supra de accusationibus & accusatoribus. sed quia plerunque accusatores calumniantur; Idcirco subijcitur hic rubr. de calum. Videamus igitur, quid sit calumniari. Qualiter quis de calumnia conuinca-
1 tur. Et qualiter puniatur. † Est autem sciẽdum, ꝙ accusatorum temeritas tribus modis detegitur, & in tribus, pœnis subijcitur. Aut enim calumniantur, aut
2 præuaricantur, aut tergiuersatur. † Calumniari est falsa crimina intendere. Præuaricari vera crimina abscondere. Tergiuersari in uniuersum ab accusatione desistere ut 2. q. 3. ca. euphemium. §. notandum. ff. ad senatusc. Turpill. l. 1. Rñ. 1. Et ꝙ dixi, calũniari est falsa crimina intendere, subaudi scienter & animo calumniandi. ut inf. eo. tit. ca. 2. Calumniatoribus pœna lege iulia irrogatur. ut ff. eo. tit. l. 1. §. 1. Nam calumniantes ad uindictam poscit similitudo supplicij. ut nou. sup. tit. proxi. §. debet autẽ
3 accusator inscribere. † Conuincitur quis de calumnia secundum quosdam eoipso ꝙ non probat quod intendit. vt 2. q. 3. c. calumniator. & ca. qui non probat. C de aduo. diuer. iud. l. 1. ff. de testi. l. 3 §. idem diuus Adrianus. C. de famo. libel l. 1. in fin. C. ad leg. Iuli a. de ui publi. l si quis ad se. & C. de fruct. & lit. ex. l. non ignoret. Sed non est ita, quia non protinus calumniari uidetur, qui non probat quod intendit, unde eius rei inquisitio spectat ad iudicem, qui

reo

reo absoluto animi destinatione. argu. ff. de verb. signific. l. fugitiuus. quia post sententiam absolutionis hoc non liceret. ut C. de cal. l. 1. de accusatoris incipit consilio quærere, qua mente ductus ad accusationem processit, & tunc condemnabit eum, uel absoluet, quorũ alterum ex forma sententiæ apparet. ut 2. q 3. c. euphemium, §. notãdum. ff eo. titu. l. 1. §. 1. potest enim esse, ꝙ accusator qui non probat, iustam habuit causam veniendi ad crimen. ut C. eo. titu. l. qui non probasse. Si vero iudex de hoc non inquisierit durante adhuc primo iudicio, postea non potest. ut C. eo. titu. l. 1. nisi noua contra accusatorem eundemque calumniatorem accusatio instituatur, vt C. de aduo. diuer. iudi. l. 1. Vel potest in continenti reo absoluto condemnare calumniantem, præhabita tamen inquisitione; quia quæ incontinenti fiunt, inesse videntur. C. de pac. l. petens. ff. si cer. pe. l. lecta. Et no. ꝙ vbi certa est pœna imponenda accusato, si conuincatur, certa est & imponenda accusatori calumnioso, quia eadem. sed ubi incerta esset illa, quæ imponenda esset accusato, tunc accusatori in calũnia comprehenso imponetur tanta & talis pœna, quanta & qualis pro crimine obiecto ab accusatore solet imponi, ut C. eod. tit. l. vlt ff ad senatuscon. Turpil. l. & in priuatis.

4 † Præuaricator autem dicitur, quasi uaricator qui diuersam partẽ adiuuat prodita causa sua, quod nomen Labeo a uaria concertatione tractum ait. nam qui præuaricatur ex utraque parte consistit, quinimo ex altera. Hic autem extra ordinem solet puniri. ut 2. quæstio. 3. cap. euphemium. §. notandum. in uerbo præuaricator. & ff. de præuarica. l. 1 & 2.

5 † Hic autem tergiuersatur, qui terga vertit accusato, & circa abolitionem ab accusatione desistit. Hic incidit in Turpil. & extra ordinem punitur, ut 2. quæstio. 3. cap. euphemium. §. notandum. in verbo. si quis, & ff. ad Turpill. l. 1. §. si quis autem.

SVMMARIVM.

1 *Simonia quid sit.*
2 *Simonia unde dicta.*
3 *Simonia committitur tribus speciebus muneris.*
Munus aliud ab obsequio, aliud à manu, aliud a lingua.
4 *Simoniæ volũtate cõmittiт. & num. 9.*
5 *Casus in quibus munus à manu in spiritualibus licitè intercedit.*
6 *Obsequium spirituale an possit sine vitio præstari & pacto.*
7 *Exennia an inducant simoniam.*
8 *Modica quantitas pro re spirituali ex pacto data an inducat simoniam.*
9 *Simoniacus furi comparatur.*
Vsuram quæ inducant.
10 *Simonia an cõmittatur si aliquid detur pro calice seu vestibus benedicendis.*
11 *Simonia in quolibet ecclesiastico ministerio exercendo committi potest.*
12 *Cautio an ante promotionem alicuius exigi possit sine vitio simoniæ.*
13 *Superioris autoritas vitium tollit.*
14 *Dare intelligitur qui quod sibi detur remittit.*
15 *Simonia est crimen enorme.*
16 *Simoniacus a quolibet accusari potest.*
17 *Missam cantare potest quilibet peccator præter simoniacum.*
18 *Iura canonica quare simoniã & fornicationem prosequantur.*
19 *Suspensi et excommunicati excluduntur à participatione sacramentorum.*
20 *Simoniacus qualiter debeat puniri.*
21 *Accusatus de simonia, pendente accusatione, officium suum exequi prohibetur.*
22 *Beneficium simoniace adeptus tenetur ad omnes fructus perceptos & percipiẽdos.*
Fur semper est in mora & ad dãna teneт.
Possidens sine titulo tenetur ad damna et lucra percepta & percipienda.
23 *Pecunia simoniace data cui sit restituẽda.*
24 *Prælatus aliquid ab ecclesia per simoniã extorquens duplicatum restituit.*
25 *Simoniam an inducat omnis pactio in re spirituali interueniens.*

Pactum

De Simonia. Rub.

INTER cætera crimina ecclesiastica, simonia primum obtinet locum. Nam simoniaci uelut primi & præcipui hæretici ab omnibus fidelibus sunt respuendi. & omnia crimina ad comparationē simoniacæ hæresis quasi pro nihilo reputantur, ut 1. q. ult. c. patet, & quia vsitatum est tantum malum, ut 1. q. 1. c. reperiuntur, & ideo exaggerandum, ut ff. de pœ. l. aut facta, §. ult. Idcirco præmisso de accusatore & eius calumnia, statim ante alia crimina ponit de simonia. unde subiicitur hic rub. de simo. & ne aliquid pro spiritu. exigatur, uel promittatur. Videndum est igitur, quid sit simonia. Vnde dicatur. Quibus modis cōtrahatur. Qua pœna simoniacus puniatur. Et quæ contra eum possit dispensatuo adhiberi.
1 Simonia † est studiosa cupiditas uoluntas emendi, uel uendendi spirituale, uel spirituali annexum, quod spirituale censetur. Ius enim percipiendi prouentus præbendales spirituale non est, sed dicitur annexum spirituali, hoc est canoniæ propter res temporales, quæ ex illo iure proueniunt. s. fructus. Sic & ius percipiendi prouentus ratione prælaturæ, spirituale nō est, sed dicitur annexum spirituali propter temporalitatē, quæ inest ipsi perceptioni. Et ideo si quis emat uel uendat spirituale pp annexum spirituali, neutrum inemptum uel inuēditum derelinquit, vt 1. q. 2. c. si quis obiecerit. Sic & ius patronatus vendi non potest, ut sup. de iure pa. c. de iure & c. quia clerici. tn̄ dicitur spirituali annexum, vt in decre. de iure & sup. de iud. c. quanto. propter quandā considerationem, quia cadit in laicum & a laico possidetur uel quasi, cū nullū ius spirituale a laico possideatur præter illud, & præter ius funerandi, ut ff. ius funerandi, vt ff. de mortuo infe. l. 1. & præter ius eligēdi, si ex priuilegio cōpetat, vt sup. de iure patr. c. nobis, & propterea non dicitur ius spirituale, sed annexum spirituali. accedit ad ista supra de rerum permu. c. quæsitum. Præmissa aūt diffinitio uel descriptio simoniacæ probat. 1. q. 1. c. qui studet.
2 † Dicitur simonia a Simone mago primo in nouo testō sceleris huius auctore. ipse. n. uoluit emere gratiā sancti spiritus a B. Petro. sicut & Gyesi in ueteri testō uoluit vendere gratiam sanitatis Naaman Fyro. Vnde proprie loquendo emptor spiritualium dicitur simoniacus uenditor gyziacus vel gyziecus. Sed usus hominum hēt ut vterq; simoniacus appellēt, & de utroq; legitur. 1. q. 1. c. qui studet.
3 † Committitur autem simonia tribus speciebus muneris. Vnde beatus, qui excutit manus suas ab omni munere, non dixit solūmodo a munere, sed ab omni munere, quia munus aliud ab obsequo, aliud a manu, aliud a lingua. Munus ab obsequo est ser-

uitus indebite impensa. munus a manu pecunia est munus à lingua fauor est, ut
4 1.q.1.c. sunt nónulli. † Item cõmittitur simonia sola uoluntate vel intentione; sicut & usura, ut inf. de usu. c. cõsuluit 14. q.3.c. si fœneraueris. In hoc tñ distiguẽdum est, sicut distinxerunt doctores antiqui. quædã sunt prohibita, quia simoniaca, ut uendere vel emere sacraméta; hæc. n. ideo hodie prohibentur, quia in ueteri testaméto erant ꝓhibita & simoniaca, emi uel uendi dona sancti spiritus. ut 1.q.1.c. qui studet. unde uenditores colũbrarum eiecti sunt a domino de téplo. ut 1.q.3.c. ex multis. Quędam aũt fiunt, quæ in ueteri testamento nec erát prohibita nec simonica; quia prohibita per constitutiones, ut uendere vicariam castaldionatũ, œconomatũ, aduocatiã, & hmõi, ut inf. eo. ti. c. ad nostrã. 1.q.1.c. siquis episcopus & qu 3. c. saluator. hæc emi uel uendi est simoniacũ, quia prohibitum. Et in his non sufficit sola uoluntas, sed requiritur ut interueniat actus. Et nota, ꝙ in his, quibus simonia cõmittitur, sola voluntate nullo pacto, sed effectu animi præcedent, non est necessaria resignatio spiritualium quæ conferuntur, & temporaliũ quæ præstantur, sed sufficit delinquentibus per solam pœnitentiam suo satisfacere creatori, & eos pro simonia hmõi non teneri ut inf. eo. ti. c. ult. & ſm hoc intelligo decre. inf.
5 eod. titu. ca. tua nos. † Sunt aũt casus, in quibus munus a manu licitè intercedit in spiritualibus. Primus est, cùm quid spontè datur & gratis offertur, ut 1. quæ. 1. c. quidquid inuisibilis. & c. q̃ pio, in fi. & c. placuit. & inf. eo. ti. ca. dilectus filius A. in fi. Secundus cũ omnia illa concurrunt, quæ distinguiť inf. eo. c. etsi qõnes. Tertius pro operibus spiritualibus ab eo collatis, qui ad hoc ex officio non tenetur. ut 12. q. 2. ca. charitatem. Quartus pro operibus spiritalibus, ad quas qui confert, ex officio tenetur; ut cũ episcopus consecrat ecclesiam vel visitat, quia tunc põt exigere moderatã procurationem, ut inf. eo. c. cũ sit Romana sup. de rescrip. c. cum ex officiis 10. q. 3. c. relatum. Sed quamuis sic dixerint antiqui, & sic scripserit frater Raymũ. in summa sua, tñ non audeo dicere, ꝙ pro actu uisitandi uel consecrandi episcopus exigat, & hoc propter canonẽ. 1. q. 1. ca. statuimus. sed pro labore uiæ. 12. q. 2. ca. charitatẽ. Sed oppones. canon ille loquiť, cũ eps non per suæ ciuitatis parochias fatigatur, si ergo in sua ciuitate uisitat, uel consecrat, uidetur ꝙ non debeat exigere ꝓ curationẽ, cùm non laboret; & tñ cõtrarium est, ut sup. de cẽsibus exac. & procura. c. uenerabili. Ad quod rñde. & si minus laboret eundo ad ecclesiã ciuitatis causa uisitandi uel consecrandi, q̃ eũdo ad ecclesiã in diœcesi cõstitutã, laborat tñ, & ideo cessat obiectio. Quintus, cum eleemosiyna datur pro uita æterna & peccatorũ remissione. unde peccata tua eleemosynis redime. Sextus pro redimenda vexatione, q̃ in rebus spiritualibus iniuste inferť, ut inf. eo. ti. c. dilectus. Et concordat, rediméntes tps carissimi, qm̃ dies mali sunt. Sed uidetur obstare inf. e tit. c. querelã. ibi. n. utrũq; prohibetur emi & redimi ecclesiam. Sed ibi exponitur redimi. idest pro pecunia relignari, item nõ obstat inf. eo. ti. ca nemo quia ibi non redimitur vexatio, sed emitur absolutio. Vel potest sic dici, ꝙ redẽptio rei spiritualis permittitur vexato iniuste & redimenti, prohibetur vexãti & ꝓ uexationis cessatione recipiẽti. In munere ab obsequio distinguitur; qa aut obsequium est corporale aut spirituale; S. corporale fit obsequiũ & honestũ, uitiũ non inducit. ut cũ quis seruit suo episcopo corporaliter in rebus licitis & honestis, puta eũdo Romã pro ipso, aduocando, uel procuratoris officiũ gerendo ꝓ negocijs eius, uel ecclesiæ suæ; ubi ergo dignus dignum & honestũ pstat obsequiũ ꝓ bñficio uel ordine, cessat uiciũ simoniæ, & hoc innuit a cõtrario sẽsu ca nõ ille. 1. q. 1. c. sũt nõnulli. in uerbo. munus ab obseqo est seruit⁹ indebite impẽsa. Si uerò indign⁹ dignũ, uel dignus idignũ pstet obsequiũ, nõ caret uitio simo-

 niæ

niæ. Sed quamuis honestũ obsequiũ liberalitate præstitum uitiũ non inducat, ut dictũ est, in pactum tñ dici non pôt. Hug.tñ.dixit indistinctè, q si quis directè habeat intentionem suam ad ordinem uel beneficium cùm seruit, simoniacus est, ar. pro e inf.eo.ti.c. cũ essent. Sed nunquid obsequium spirituale pôt sine uitio præstari est pacto? Rñdeo nõ, sine beneficio uel personatui sit annexum, ut sup.de præben. c. significatũ. In munere autem a lingua sic dico, licet super hoc diuersi diuersa scribant. porriguntur preces aut ab ipso ordinando seu promouendo, aut ab alio pro ipso. Et in utroq; casu dicunt quidam, preces hmôi esse illicitas, & si ad eas fiat ordinatio, uitiosa est speciem continent simoniæ arg. 1.q.1.c.ordinationes & cap. nullus itaq; ,& 7.q.1.c.in scripturis sup. de iure patro.ca.per tuas. Quod tolerabile puto, si pro indigno fiant; secus si p digno ut sup.de ęta.& quali.c.tuã 1.q.1. c.filiũ,inf.de simo.c.tua aliàs multi hodie dãnarentur, cùm plures ordinentur & beneficiuntur interuenientibus proprijs precibus, uel aliorũ. Sed si aliquis pro prælatura preces porigat pro se ipso, hoc ambiciosum est ut 1 q.1.ca. nullus itaq,. si uero interpositis precibus alienis ad p̃laturã al qs assumatur, tunc distinguo, aut preces sunt carnales, aut spirituales; Si carnales & fiant pro indigno, cõmittitur simonia ut 1.q.1.ca. de ordinatiobus. Nam preces loco pretij succedunt ut 1 q. 1.ca. sunt nõnulli. Sed si sint carnales & fiant pro digno, licitæ sunt; dũmõ is, qui ordinat uel instituit, respectũ non habeat ad præces, sed ad utilitatẽ ecclesiæ, uel meritũ promouendi. Spirituales aũt preces uitiũ non inducunt, ut 1.q.1.c.latorẽ 63.dist.c. princi-
7 pali. † Quæritur de exenniis, an simoniã inducant? Videtur q nõ, dum tñ nõ producantur ad munerum quantitatẽ. ut ff.de offi.procon.l.solent §.nõ autem & §.ult.licitè n.recipitur esculentum & poculẽtum, quod intra dies proximos prodigatur.ut ff.de offi.præsi.l.plebiscito. sicut & quæ prophetæ offerebantur, stipites magis æstimabantur tabernaculi, q munera phetæ ut 1.q.1.ca.iudices. Sed quid si corrupta intentione dentur uel recipiãtur exennia? Rñdeo simonia cõmittitur, quæ sine resignatione ordinis uel beneficij collati pœnitentia sola purgatur, ut inf.eo.c.ul.& sm hoc intelli
8 gi pôt.inf.eo.c.nemo. Sed nunquid † modica quantitas pro re spirituali ex pacto data simoniã inducit? Rñdeo sic. Nam inuenio q sex solidi faciant simoniam, ut inf.eo.t.c.tuæ. Item 30. ut inf.eo.c.ueniens. Item quinq; oboli. ut 1.q.1. iudices. Item tremissis ut 1.q.1.c. placuit, ut nullus episcoporũ, id est, tertia pars soli
9 di. †. Item simoniacus furi comparatur, ut 1.q.1.c.ordinationes, & in furto non distinguitur q̃titatis. ut 14.q.6.c.ul. Item simonia comparatur crimini usurarũ, utrunque. n. sola uoluntate cõmittitur. ut sup.eo.§.itẽ committitur. Et in usuris non distinguitur inter modicũ & multum. Item cupella uini, Item uerba, poma, & quicquid fit quod sorti accedit, usuram inducit, ut 14.q.3.c. plerique. Ad hoc aũt dico, q vbi ex pacto aliquid datur, non distinguo quantitatem, & opus est resignatione eius, qd taliter est quæsitum. ubi aũt aliquid quãtuncunq; corrupta intentione datur sine pacto, simonia committitur, quæ absque renunciatione per pœnitentiã deletur, ut inf.e. c. ult. Sed si non constet de mente corrupta, tunc cõsiderantur circũstantiæ illæ, de quibus habes. inf eo.ti. ca & si qõnes.
10 † Sed nunquid simonia cõmittitur, si aliquid detur pro calice seu vestibus benedicendis? Dixerunt quidam, q non, nisi inueniretur hoc in iure prohibitũ; tunc .n. esset simoniacũ, quia prohibitum. ut est uidere in chrismate, baptismo, cõione, balsamo, sepultura, basilicis dedicãdis, vt 1.q.1.ca dictum.& ca. placuit, ut unusquisq;,& inf.eo. ti. c. cũ in ecclesiæ. Et his. consentit frater Raymũ. in sum-
11 ma sua. † Puto tñ uerius, q in quolibet ecclesiastico monasterio exercendo simonia committi potest, ut inf. eod. titul.

12 tul. ca. ad nostram. † Sed nunquid ante promotionem alicuius pōt ab eo cautio exigi sine vitio simoniae? Rñdeo nō, sed postea sic. vt 8. quaest. 3. c. talia. 1. q. 1. ca. quam pio. dūmodo pactū nō praecedat. 8. q. 3. c. Attaldus. postea uero praestabit cautio, quae ex antiqua consuetudine approbatur. vt 63. dist. c. qa sancta. sed a superiori pōt exigi & recipi cautio siue ante, siue post ordinationē subiecti, ut sup. de electio. c. significasti. 23. disti. c. quanquā. 28. dist. c de Siracusanae. 100. dist. ca. opratū & sup. de iureiur. c. nul-
13 lus. † auctoritas. n. superioris uitiū tollit. ut sup. de pac. c. cum pridē sup. de pbē. c. nisi sup de transa. c. statuimus. ff. de his q not. infa l. furti. accipe. §. q iussu. Itē nota q sicut simoniacū est mediāte pecunia uł pacto rē spiritualē acquiri; & resignari; ut inf. eod. ti. c. querela sup.
14 de testi. c. veniens. † dare enim intelligitur, q quod sibi debetur, remittit, ut 8. q. 3. c. talia. ff. de calu. l. quin etiam ff. de cond. cā da. l. si mulier. licet sit arg. contra ff. qui. mo. pig. uel hypo. sol. l. 1. §. cū debitor C. ad uelle. l. 1. ff. quae in frau. cre. l. si pignus. Et eodē modo simoniacū est ob pecuniam reconciliare, uel nō reconciliare. ut inf. e. tit. c. nemo. & c. ad aures. Nec mireris, si duo contraria in idē recidūt. Nā hoc cōtingit alias, ut cū recipit pretiū ad accusandū, uel non accusandum. denunciandū, uel non denūciandū, testificandum uel non testificandum, eligendū uel non eligendū, haec. n. omnia eadem lege puniuntur. ut 1. q. 1. ca. qui cū & l. eadem. §. lex Iuli. & 2. q. 1. ca. prohibentur. accedit ad ista. 1. q. 1. §. qui aūt pecuniam. Sed obstat canon. 1. q. 1. c. sunt quidam. ibi dicitur, sunt qdā qui uiolentia uel fauore non permittūt ecclesias ordinari, hos etiā decernimus vt sacrilegos iudicandos. Sed ibi subau-
15 dio, nihilominus simoniacos. † Est aūt sciendum, quòd simonia est crimen enorme, ut sup. de acc. & inqui. c. crimē exceptum. ut C. de epis. & cle. l. si quen-
16 quam. 15. q. 3. cap. sane. † Ad accusationē simoniaci quilibet admittit ad accusandum. ut inf. e. tit. c. tanta, dummodo is qui accusatur sit malae famae. vt 2. q. 1. c. in primis. & de hoc plenius not. sup. de accusatio. §. itē illi nō admittuntur.
17 † Quilibet peccator missam cantare pōt, praeter simoniacū, ut inf. e. tit. c tanta. & praeter alios enormiter delinquentes uel mediocriter, dummodo eorum crimina notoria nō sint de iure, uel de facto. ut sup. de tēpor ordi. ca. ultimo. & sup. de renūcia. c. nisi cū pridem in princip. hi enim oēs sunt suspēsi quo ad se, & quo ad alios. Vel dic solum simoniacū etiā occultum suspēsum esse quo ad se & quo ad alios, & notoriū fornicatorē. ut 32. dist. c. nullus, & ca praeter haec
18 & § uerū. † Et si quaeratur, quare iura canonica sic insequantur haec duo. s. simoniā, & fornicationem? Respondeo simonia est morbus cancrosus. & ideo ferro ignito opus est. est etiā malum vsitatū. vt 1. q. 1. c. reperiūtur. Itē fornicatio est cōmune uitiū, ut 50. dist. c. qa tua sanctitas. in fi. & ideo poena ex acerbari debuit in utroque, ut ff. de poe. aut facta. §. ultimo. Et quod prime dixi, qlibet peccator pōt missam cantare praeter simoniacū sic intellige quilibet nō pcisus
19 quilibet toleratus. † Et sic tollitur obiectio de suspēsis & excōicatus, qui excludunt à participatione sacramentorum. vt 3. q. 4. c. engeltrudā sup. de excep c. a nobis. inf. de ele. ex. mi. c. si celebrat. Itē omnis peccator poenitens. & sic non ob. quod dici solet. constitutus in mortali peccato suspensus est quo ad se. ut. 1. q. 1. c. sacerdos. qđ locū hēt in non enormibus ēt occultis, & nō mediocribus ēt occultis, & non mediocribus notorijs. nam enormia occulta, & mediocria notoria, & post peractam poenitentiā executionem ordinis detinēt impeditā, vt sup. de renun. c. nisi cum pridē. 50. di. c.
20 de his sup. de tempo. ord. c. ult. † De poena simoniaci sic dicēdū est. Aut quis est simoniacus in ordine, aut in beneficio suscepto. Si in ordine, suspensus est ipso iure, ut prime dictū est; habet. n. characterem furtiuum. ut 1. q. 1. c. ordinationes

nes habet characterem vitiosum. vnde ordo intus ortus occidit, vt 1.q. 1 ca qui busdā narrantibus inf.eo tit.c.accusatū. & ca.quotiens. Qualitercunque de hoc crimine constiterit siue per modum accusationis siue per modū inquisitionis, siue denunciationis, sequitur pœna depositionis primū pb. l sup de acc.inq. & denun.c.super his. Secūdū.sup.de acc. inquisi.& capit.de tertio.not.de accu.§. effectus. Symoniacus aūt in dignitate vel beneficio conuictus per accusationē deponitur, p inqsitionē amouetur, ut sup.de elec.c. per inquitionē.& idē p denunciationē. Et est ratio, quia nō posset agi pœnitentia illa vel illo retento. vt 13.distin.c.nerui.& vt in prædicto.§. effectus. Et quod dixi in simoniaco in ordine, q suspēsus est ipso iure, puto locum habere in simoniaco in dignitate, qui executionē dignitatis retinet ipedita; vnde quidquid facit gerendo officiū dignitatis suspensus, agit & decipit animas subiectorū, ut sup.de elect.ca dudū Rothomag. & idē dico in beneficio curā animarū habēte; quia de is duobus idē iudiciū est habendū, ut continet in pdicta decre & argu. sup. de filijs presby.c.vlt. Si vero aliquis fit simoniac⁹ in receptione simplicis beneficij, vl in collatione beneficij cuiscunque, aut eius delictū est occultū, aut notoriū de iure vel de facto. In primo casu simoniacus est ipso iure suspēsus, sicut & quilibet in mortali peccato constitutus, vt 1.q. 1. ca. sacerdotes. In secundo quo ad se & quo ad alios, ut sup.de temp.or.c. qsitū.

21 † Nā & accusatus de simonia phibetur exequi officiū suū accusatione pēdēte. ut inf.e.tit.c. accusatum. Itē quid de his qui per simoniā recipiunt, uel recipiuntur ad monachatum? Rn̄deo, si per modum accusationis deuicti fuerint, deponuntur tā recipiētes, quam recepti. sed si per inquisitionē de his constiterit, recepti amouentur a locis & in monasterijs arctioribus collocātur ad pœnitentiā peragendam. recipientibus aūt iniūgitur pœnitentia, & donec eā peregerint ab executione ordinū suspenduntur, ut inf.eod.titu.dilectus filius A. Sed instabis, quare priores isti uel abbates nō remouentur ab adminastratione et per modum inquisitionis, cum hæc sit pœna ordinaria simoniacorū prælatorum? vt no.sup.e.tit.§. de pœna. Rn̄deo, illud locum habet in simonia commissa in dignitate in qua administrant; secus in simonia cōmissa in beneficijs cō ferendis, uel monachis recipiendis, in quo casu locū habet decre. dilectus. Vt ibi multitudo erat in cā, & vtile nō erat monasterijs veteres amoueri prælatos

22 ut sup.de renun.ca.1.† Sed quæritur an is, qui beneficiū simoniace acquisiuit, teneatur ad oēs fructus, quos recepit & qui recipi potuerunt? Rn̄deo sic, est.n. fur & lator. vt 1.q. 1. cap. ordinationes. & ideo sicut fur semper est in mora, & ad damna tenetur C. quod met. causa l.1.C de condi .furt.l. ulti. & C. de furt. l.subtracto. & ad oēs fructus. ut uiolentus.ut sup.de resti.spol c.grauis. Generaliter enim sine titulo possidens tenetur, ad omnia damna, & lucra, & perceptas & percipienda, ut ff. de rei uē.l. si naui. §.generanter. Et idem est, si habeat titulū. sed talem qui pro nō titulo sit habendus. ut C.de agrico. & cen.l. quemadmodum.ff. quod met caus l. sed par-

23 tus. † Sed quæritur, cui restituetur pecunia simoniace data? Rn̄deo ei in cuius inf. iniuriā data est, hoc est ecclesiæ. ut in eo. titul. c. consuluere.& ca.audiuimus & c. de hoc autem. & ar. ad idē 17. q.4.ca siquis in atrio 27. q.ca.siquis rapuerit. in Auth.de sanctis.episco. §. sed neque coll.9. Ei uero, qui pecuniam dedit, inuenitur ex misericordia restitui. ut inf.e.tit.c. veniens. sed forte illud locum habet, cum redditur ei qui monasteriū est ingressus per simoniam, considerator.n. ne alteri monasterio, ad quod transferendus est, fiat onerosus, ut 16. q.6.c.de lapsis.27.q. ca. siquis rapuerit.

24 † Prælatus autem aliquid ab ecclesia per simoniam extorquens duplicatum restituit, vt in prædicta decret. audiui,

audiuimus, secus si per impressionẽ, q̃a tunc reddet quadruplicatum, ut 18. dist. c. qm̃ quidam. 1. q. 1. c. concussionis. Dicitur autem concutere, qui prætextu officij comminando aliquid ab inuito extorquet, ut ff. de concus. l. 1. & 2. 24. q. 1. c.
25 militare. † Sed sciẽdum est, ꝙ non omnis pactio, quæ in re spirituali interuenit, simoniam inducit, & ideo pœnam non meretur. Nam si possessio detur ecclesiæ, ut in ea oratorium constituatur, non committitur simonia, ut sup. de resti. spol. cap. olim. quia in traditione rei propriæ licet pactum apponere, ut ff. de pactis. l. in traditionib. sup. de condi. appos. c. verum. Item non committitur simonia, si detur licentia construendi oratorium sub pacto cẽsus, ut 12. q. 2. c. Eleutherius, sup. de religiosis domi. c. constitutus & c. accedit. inf. eo. ti. c. ex insinuatione talia. n. pacta spiritualia reperiuntur, sicut & illud, sup. de præben. c. significauit, sup. de ser. non ordi. c. nullus, de
26 elec. c. significasti. 15. q. 1. c. 2. † Quid, si quid exigatur secũdũ loci consuetudinẽ in exequijs mortuorum, puta cerei, & denarij, uel in benedictione nubẽtium, puta panis & uinũ cerei, & mãtile. sicut in plerisq; locis hoc de more seruatur? Item in consecrationibus episcoporum manutergium aqua & mantile? R̃ndeo exactionem in talibus reprobandã esse, sed nihilominus debitã fore solutionẽ vnde superior ex officio suo cogere potest ad solutionem, nam compescendi sunt, qui maliciosè nituntur laudabilẽ consuetudinem immutare, ut inf. e. ti. c. ad apostolicam. Quædam enim ex debito præstanda sunt, ad quæ actio non datur, ut no. sup. de postulã. § restat. sic & prãdij exatio iuxta morem reprobatur, vt inf. eo. titu. c. Iacobus, sic & in multis alijs actibus spiritualibus consuetudo non excusat exactionem pro intronizãdis episcopis, uel abbatibus, seu abbatissis in sede ponendis, uel pro quibuscunq; alijs personis inuestiendis. Item pro danda absolutione uel pro quibusdam alijs, sicut quilibet studiosus per se notare põt, ut 1. q. 1. c. saluator. ca. si quis præbendas, & c. uendentes, ut in f. e. ti. c. cum in ecclæ, c. ad aures suas, c. in tm̃. c.
27 audiuimus, c. ad apostolicã. † Vltimo uidendũ est, an in simonia ualeat dispẽsari, in quo distinguo. quidã sunt simoniaci, quidã simoniacè promoti uel ordinati non tñ sunt simoniaci. Cũ simoniacis alius a papa dispensare non põt, ut 1. q. 1. c. erga simoniacos, ut inf. eo. ti. c. nobis in si. papa uerò ex plenitudine potestatis dispensare põt, ut inf. eo. ti. c. dilectus filius A. & 1. q. 5. c. quicũq;. Cũ simoniace promotis & nõ simoniacis põt ep̃us dispensare, ut inf. e. ti. c. nobis. 1. R. & ca. ex insinuatione, sup. de ele. c. si alicuius. 1. q. 5. c. præsentiũ, inf. e. ti. c. de simoniace, & c. de regularibus. Et ꝙ dixi posse dispensari cum simoniace promoto, uel ordinato; uerum intelligo resignato eo, quod simoniace est quæsitum, ut in dec. si alicuius, & 1. q. 5. c. q̃cunq; in prin. Et quod dicunt iura illa in beneficio & dignitate, puto & in ordine locũ habere, vt resignetur executio, caracteri. n. renũciari nõ põt, eo ꝙ animæ est infixus. Quidam tamen dixerunt, Papam non posse dispensare cum simoniaco in ordine, & hoc tali ratione; quia necessaria est renũciatio, sed simoniacus in ordine characteri renunciare non põt, executioni non, quia illã non habet. Ad qd̃ r̃ndeo, põt renunciare quantũ in eo est offerendo se perpetuæ depositioni, ut 21. dist. c.
28 nunc aũt. † item quod dixi posse ep̃um dispensare, intelligo si nõ episcopo, sed alicui de suis comitibus pecunia data fuerit, q̃a si sibi, simonia sua cũ ind guũ redderet & dispensare non posset, & hoc innuit canon ille 1. q. 5. ca. præsentiũ, in prin. ubi dicit per pecuniam non episcopo, sed cuidã principũ eius datam. Sed videtur, ꝙ episcopus ẽt cum simoniacè promotis, qui simoniaci non sunt, dispẽsare non possit, ut inf eo. tit. c. nobis, ibi enim in principio ponitur q̃stio de promoto simoniace, non simoniaco, & in fin. respondetur, ꝙ cum ipso non ualet episcopus dispensare. Ad quod respon-

deo, qđ in fine illius decr. dicitur, non referas ad principium. ad primum casum, in quo certum est, posse episcopũ dispensare, ut superius dictũ est, sed referas ad casum, qui ponebatur in decre. secũdũ ueterem compilationem, q̃ est hodie intercisa, in qua tractabatur de u. rè simoniaco. Et quod dicitur ibi & qđ dictũ est per simoniacã prauitatẽ &c. sic expone ut dictũ est in princ. decr.
29 sed in parte decisa. † Est autem sciendum, ꝙ is dicitur simoniacè ordinatus vel promotus, nõ tamẽ est simoniacus; quo ignorante & ratum non habente a consanguineis familiaribus & amicis commissa est simonia, ut probatur per iura inducta super eo. §. ult. uidẽdũ est. & probatur, inf. e. c sicut Vbi uero pecunia datur in dispẽdium promoti ab his qui nocere potius, q̃ cõferre intendunt prorsus ignorante promoto & ratum, cum ad eius notitiã uenerit, penitus nõ habente, promotio ipsius nequaquã afficitur, ut inf. e. ti. c. nobis, & multo minus afficitur, si eo prohibente pecunia de-
30 tur, ut inf. e. ti. c. sicut. † Nihil. n. damni sentire debuit, qui prohibuit, ut ff de nego gestis l. si duobus in fin. ff. de procu. l. Põponius, §. ult. ff. man l. si pro te.
31 C de nego. gest. l. ult †In casibus tamen nihil operatur prohibitio, vt ff de reli. & sumpti. fune. l. at si quis, §. si me prohibente, ff de libe. causa. l. 2. ff. de appell., l. non tñ. Aliqñ plus operatur expressa
32 contradictio, q̃ tacitus dissensus. † Et est ratio, quia plerunq; qui tacet præsumitur consentire, ut 54. dist. c. si seruus. C de nup. l. siue propon. s, ff. solut. ma l. 2. sup qui clerici uel uo. c insinuare, sup. de spõ. c. ad id, sup. de despõ. impu. c. literas, sup. qui ma. acc poss. c. insuper. Quãuis regula iuris contrarium dicat, qui tacet non consentit, nec &c ff. de reg. iu.
33 c. qui tacet † Aliquando plus operatur absentia, quam contradictio, ut est uidere in sententia, ut ff. de re iud. l. duo ex tribus, ff. de arbi. l. si in tres Item in electione, ut sup. de electi. c quod sicut c. uenerabilis, c. bonæ memo. sup. Cremonẽ. sup. de postul. c. bonæ il secundò. Et nota
34 † ꝙ dispensatio fit aliqñ semiplenè, ut cum dispensatur cum aliquo, ut in minorib. tñ valeat ministrare, ut sup. qui cle. uel uo. c. 2. & 2. q. 1. c. si quis hæreticæ. Plenè, vt cum permittitur ad sacerdotium, & non ulterius, promouere, ut sup. qui cler. uel uouen. c. 1. & 1. q. 7. c. cõuenientibus. Et plenius, ut cum permittitur alicui, ut fiat episcopus, & non primas, ut 22. dist. c. nos consuetudinẽ Plenissime, ut cum ad omnia dispensatur, ut 23. q. 4. c. ipsa pietas Item quæritur,
35 † nunquid põt episcopus dispensare in simonia cõmissa in exequiis mortuorũ, in benedictionis nubentiũ, in cœmiterii concessione, in crismate recipiendo, in sacrorum uasarum uestimentorũ benedictione, & consimilibus minoribus speciebus simoniæ? Creditur, ꝙ sic post peractam pœnitentiã, eo ꝙ non prohibetur, argu. ad hoc, inf. de senten. excom. c.
36 nuper †Nec ob. 1. q. 1. c. erga, quia loquitur in simoniaca dignitate, sic loquitur
37 decre. inf. eo. tit. c. nobis, in fi. † Quæritur an sacerdos peccet uel simoniã committat. missam pro denariis celebrãdo, vel alia officia exequẽdo? Ad quod rñdeo, si sacerdos non teneatur ad illud, pro quo pecuniã recipit, & sumptus ei desunt, nec peccat nec simoni committit vt 1 q. 1. c. duces, vel iudices. Nam & operas suas locare põt ad tempus, vt ĩf. eo. ti prox c. vl. dum tñ in celebratione missæ vel aliorum officiũ principalem intentionẽ suã ad remissionem dirigat obtinendam, secundariò aũt habere põt respectum ad denarios, quos percipit. Illa autem officia, ad quæ tenetur, pro pecunia celebrare non debet, sine pecunia nõ celebraturus, alioqui simoniã cõmittit. vt 1. q 3. c. vendentes; sed & si non teneatur ad illa, habet tñ aliàs sumptus suos pro denarijs illa exeq, aut si-
38 moniacũ est, aut auarũ. † verũ tñ si laici consueuerunt dare oblationes, & subtrahãt, puto laicos cõpelli posse laudabilẽ cõsuetudinẽ cõseruare. vt inf. e. ti. c. ad apostolicam, in fi. Et sic ad dãdas oblationes.

tiones.ut 16.q.1.cap.statuimus & 32.di.
39 c.præter hæc,in fi. Item quæritur, † aliquis cōfert bona sua ecclesiæ pure simpliciter sine pacto, hac tamē intentione ut per bona tpalia quæ offert spiritualia ualeat adipisci; & clerici qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi comoda tpalia perciperent, admissuri,an simoniaci reputentur? Ad hanc qōnem rūdet decre. dicens ꝙ tam illi, q̄ isti apud districtum iudicem, qui scrutator est cordium & cognitor secretorum,culpabiles iudicantur.ut inf.co.ti. c.tua. §. licet autem. Vnde cum non dicat, simoniaci iudicantur. dixerunt quidam, quod non sunt tanquam simoniaci puniendi propter uoluntatem cum operæ subsecuto arg ff de big.ca.nuper, & c.à nobis Alij dicunt, quod uerius sicut puto, ꝙ simoniaci sunt; quia sola voluntate committitur simonia. ut dixi,sup.eo.§.committitur Satis tamē puto, ꝙ si ecclesia sit tennis facultatibus & paupertate depressa, & aliquis rogat admitti,clerici uel monachi dicere possunt, nos libenter admittimus te ad spiritualia, sed cum bona nostra nobis nō sufficiant & tibi, adducas vnde uiuere possis.uel sic, prouideas tibi unde uiuere possis. Et tunc si ingrediens aliqua temporalia conferat, non erit uitium simoniæ.Nec obstat decre.inf eo.c. quoniam. ubi dicit paupertatis prætextu volentes huiusmodi uitium palliare. nam illa loquitur, cum non sic cautè ꝓceditur, sicut dictum est, sed recipientes cōmitterent improuidè simoniam, & postquam cōmiserint, prætextu pau-
40 pertatis palliare nituntur. † Paupertatis enim prætextu non ignoscitur delinquenti.ut ff. de ritu nuptia.l.pallam.§. non est ignoscendum sup.de diuor.c.ex literis. potius enim debent recipientes mori famæ, quam simoniacis uesci . ut 32.q.4.cap.sicut sancius & omnia mala tolerare, quàm simoniæ consentire . ut
41 32.q.5. ca. ita ne. † Quamuis à furto excusat nimiæ famis necessitas. ut de consec.dist.5.cap.discipulos. hoc ideo,quia tpe nimiæ necessitatis omnia sunt communia.ut ff. ad leg Rod.de iac.l.2. §. in eadem naui. sed si non fuerit antea necessitas, nō omnino excusat inf.de fur-
42 tis c.si quis per necessi atem † In summa notabis ꝙ mediatores simoniæ simoniaci sunt.ut 1.q.1 ca.si quis episcopus.& nota infamiæ procelluntur. ut 1.q.3.ca.vlt.Vnde non admittuntur ad testimonium, etiam cōtra illum qui simoniam illam principaliter dicitur cōmisisse, quamuis crimen simoniæ sit exceptum ut no.sup.eo.ti.§ est aūt sciēdum, quamuis admittatur ad accusandum. ut 71.dist.c.si quis papa cùm hoc fama meruerit accusari ut 2.q.1.ca.in primis.

SVMMARIVM.

1 *Prælatus an possit vices suas concedere sub pretio, & ad locationem & conductionem deducere.& nu.2.*
3 *Vicarius potest gratis constitui, & constituto prouidendum est vnde viuat.*
4 *Ecclesia uel præbenda potest conduci & locari fructuum causa.*
5 *Ecclesia præbenda,vel beneficium, an possit in perpetuum locari, uel ultra tempus vitæ locantis.*

Ne Prælati vices suas sub annuo censu concedant. Rubrica.

IN proxima rubrica dictū est de simonia in genere, nunc subijcitur tractatus de simonia in specie, scilicet cum prælati uices suas uel ecclesias sub annuo censu concedunt.& ideo ponitur hic rubr. ne prælati uices suas uel ecclesias sub annuo censu concedant.
1 † Et est igitur sciendum, ꝙ prælatus aliquis prælationem suam, iurisdictionem, officium,vices suas, circa ea quæ spūalia sunt, sub prætio concedere non debet, ad locationem & conductionem deducere.Huiusmodi prohibitionis triplex est ratio. Prima,quia dum iurisdictio & officium prælaturæ cōducitur in grauamen subiectorū, & subuersionem

iudiciorum non est dubium redundare: vt inf. eo c. 2. quia dum sumptus quæritur, prædo crassatur. ut 23. q. 1. c. militare. Secunda, quia qui uicariũ constituit, curam tradit. ut sup. de offi. uica. c. ult. & ideo pro uicaria dare uel excipere pecuniam, simoniacum est. ut sup. ti. prox. c. ad nostram. nec mirum, nam uendere castaldionatum, vel œconomatum, simoniacum est ut 1 q. 1. c. si quis episco-
2 pus. & q. 3. cap. saluator. † Tertia est ratio, quia cũ prælatus gratis debeat iudicare. ut 14. q 5. c. nõ sane. & mundas seruare manus, nullumq; cõtingere lucrũ; co..st.tu.t iudicia venalia, in quo Deum & legem offendit. ut in Auth. de manda. prin. §. oportet. col. 3. & 10 q. 3. c. qui recte. Sed opponitur. hæc duo paria sunt quo ad simoniam committendam, remittere spirituale pro pecunia, uel cõferre. ut sup. ti. prox. c. querelam sup. de testi. c. ueniens. & tñ uideo, ꝙ episcopus põt iurisdictionẽ remittere sub annuo censu. ut sup de reli. domi c. constitutus. Ad quod respondeo, prælatus priuilegium libertatis indulgens, censum sibi retinet pro temporibus, quæ remittit. ut sup. de cẽsi. ca. cum uenerabile. Vel cẽsus impositio uitium non inducit; quia imponitur, ut sit probatio subiectionis antiquæ, ut sup de censi c. omnis omnia. & ad iudicium pstitæ libertatis, ut inf. de
3 priuile. ca. recepimus. Potest autem gratis uicarius constitui, & constituto prouidendũ est unde uiuat, ut sup. de offi. ordi. c. inter cætera, sup. de appella. c. pœnit. Nam cum uicarius teneatur ad uices alienas gerendas, non debet suis stipendijs militare, ut 12. q. 2. ca. charita-
4 tem. † Item põt ecclesia uel præbenda cõduci & locari fructuum causa. ut inf. eo. tit. ca. querelam. quia & fructus, etsi proueniunt ex spiritualibus beneficijs, nõ sunt spirituales, unde uendi possunt, ut tñ in hac locatione nihil spirituale admisceatur, ut sup de rerũ permu. ca. ad qõnes. His, quæ superius dicta sunt, non ob decre. 1. eo. tit. qm̃ enormis. Nam illa loquitur in regimine animarum. hoc est in prælatura, quæ, s. locationẽ & conductionem deduci non potest, ut superius dictum est. Item non obstat canon. qui prohibet ne conductitijs præsbyteris ecclesiæ committantur, ut 21. q. 1. c. præcipimus. quia & illum intelligo, ut ecclesiæ non committantur, idest ecclesiarum prælaturæ. & scd'm hoc expono uerba illius decre. quoniã enormis. qa dum sacerdotiũ, hoc est prælatura sub hmõi mercede uenale disponatur, ad æternæ retributionis præmium consideratio non habetur. quasi dicat, dum pro pretio cura committitur & recipitur animarum, non ad ipsarum ædificationem respectus habetur, sed ad lucrum.
5 † Sed nunquid põt ecclesia præbendam uel beneficium aliquod in perpetuum locare, uel ultra tempus uitæ locantis? Rñdeo non, quia cùm beneficia sint personalia, contractus circa illa habiti personas concedẽtiũ nõ excedunt. arg. sup. de præbend. c. nisi, in fi. sup. de trãsactio. c. de cętero, & c. ueniẽs sup. de usu pallij. c. ad hæc; clericus enim in beneficio usufructuario comparatur, ut 16 q. 6. c. illum. & usufructuarius rem, in qua usufructum habet, ultra tempus suæ uitæ locare non põt; & si locauerit successor in beneficio frui conductorem pręstare non tenetur; imò si conductor expensas fecerit, quasi ultra uitam clerici fruiturus, non ea recipiet, quia hoc euenire posse prospicere debuit, ut ff. loca. & cõdu. l. si quis domum, §. hic, subiungi potest. Nisi forte dicere uelis ab hærede illius, qui sic locauit conductori restituendas esse ei expensas. argum. sup. de re. eccle. non alienan. ca. ad audientiam. His autem, quæ dicta sunt, non obstant iura illa quæ dicunt, illum qui in perpetuum conduxit uel ad non modicũ tempus, ius habere in re, ut resistere possit, & etiam ab eo utiliter uendicare. ut ff. si ager vectig. uel emphy. l. 1. §. qui in perpetuum, & ff. de superficie. l. 1. §. qđ ait. Nam illa loquuntur in priuatis locantibus res proprias, & in conductoribus qui à dominis conducunt.

SVM-

SVMMARIVM.

1 Simoniam an committant illi, qui habent examinare doctores, & licētiam dare docendi, si obtentu pecuniæ licentiam præstant aliàs non daturi, & nu. 2.

3 Venditores columbarum sunt qui gradū vel gratiam spiritualem gratia humanæ contributionis exercent.

4 Docentes Parisijs, & alijs in locis, an licitè collectas exigant a scholaribus. Socrates ut liberius philosopharetur abiecit magnum auri pondus.

5 Præstans pro tempore obsequium, debet consequi beneficium.

De Magistris. Rubrica.

DIXIMVS supra de spiritualib. qualiter prohibeantur concedi, vel recipi pecunia mediante. Nunc tractatur de his, quæ instar spiritualiū hñt, uidelicet de magistro, & licentia docendi. Et ideo ponitur hic rubrica. de magistris, & ne aliquid exigatur ꝓ licentia docendi. Est igitur sciendum, ꝙ statutum fuit antiquitus, deinde ab Alexandro Papa in Lateranensi concil. innouatum, & postmodum ab Innocentio in concilio generali, ꝙ singulæ ecclesiæ cathedrales singulos magistros liberaliū artium haberent, per eundem Innocentium est adiectum, ut non solū in qualibet cathedrali ecclesia, sed in alijs quarū sufficere poterunt facultates, constituaſ magister idoneus a prælato cū capitulo seu maiori & saniori parte capituli eligēdus, q clericos ipsarum ecclesiarū gratis in grāmatica facultate & alios instruat iuxta posse. Sanè metropol. ecclesia theologū nihilominus habeat, qui sacerdotes & alios in sacra pagina doceat & in his præsertim informet, quæ ad curā animarum spectare noscuntur. Assignetur aūt cuilibet magistrorum a capitulo unius prębendę ꝓuentus, & pro theologo a metropolit.s tantundem. non quòd propter hoc efficiatur canonicus, sed tandiu redditus ipsos percipiat, quandiu perstiterit in docendo, ut probatur hæc 38. dis. ca. de quibusdam inf. eo. c. 1. & c. q̄a nonnulli.

1 Nunc autem quæritur de cancellario Parisien. & de archidiacono Bonon. & de magistro scholariū, qui vel ex priuilegio uel ex iure consuetudinario habent examinare doctores, & licentiam dare docēdi, nunq̄d simoniā cōmittūt, si obtētu pecuniæ licentiā præstāt, aliàs non daturi? Rñdeo non, neque enim vēditur uel emitur spirituale vł spirituali annexum, sed committitur crimen concussionis, cum prætextu officij per impressionem exigitur, quod nō debet. ut C. quod met. causa l. si per impressionē. 23. q. 1. c. militare ff. de concussio. l. 1. & 2. & 1. q. 1. c. concussionis. vnde qui exegerit, dignitate officio ac beneficio ecclesiastico spolietur inf. eo. c. 1. & c. 5. in fi. Et licet ex parte dantis & exigētis uideatur turpitudo uersari, & sic potior sic conditio possidentis, & deterior repetentis, ut ff. de condit. ob turpē cau. l. 3. 14. q. 5. c. non sane tñ in hoc casu promittenti succurritur, & soluēti ut remittaſ ꝓmissum, & solutū reddatur. ut inf. eod. tit. c. prouideas. nō in fauorem promittentis uel soluentis, sed in odiū petentis. Vel posset dici, quòd nō uersatur turpitudo ex parte promittentis cum enim sit idoneus, qđ requiritur. ut inf. c. 1. & impediatur uel non permittaſ facere quod à iure ꝑmittatur, licet ei uexationē suā redimere, ut sup. de simo. c. dilectus.

2 Sed † quæritur de magistris talibus, q̄bus de beneficijs est prouisum, an simoniam cōmittant exigendo a clericis ecclesiarū, a quibus percipiunt beneficiā, & ab alijs clericis pauperibus? Rñdeo sic. Nam in templo uendentes sunt qui hoc, quod quibusdam iure competit, ad præmiū largiuntur. ut 1. q. 1. c. templo.

3 Item † nō solū uenditores sunt columbarum, & domū dei faciunt domum negociationis, qui sacros ordines largiendo pretium pecunię uel laudis uel honoris inquirunt; uerum hi quoque, qui gradum uel gratiam in eccle-

sia

stiæ spiritualem, quam dño largiente perceperunt, non simplici intentione sed cuiuslibet humanæ retributionis causa exercerent, ut 1.q.3.c.non solum.
4 † Quæritur aūt de magistris aliis legentib. Parisijs, vel Bononiæ, vel Neapoli, vel aliis locis, an licite collectam exigant a scholaribus? Et uidetur prima facie, q non, quia scientia donum Dei est, ut 16.q.1.c. reuertimini, circa fi. vnde uēdi non debet. ut 1.q.3.c.non solum. Item proijcere debent pecuniam exemplo Socratis, qui magnum pondus auri abiecit, videns se non posse uirtutes & diuitias simul possidere, ut 12.q.2 Socrates. Item professores iuris, etsi honeste recipiēt sponte oblata, inhoneste tñ exigunt, ut ff. de ua & extra ordi.cogni.l.1.§.est quidam. Itē doctores philosophantes, inter quos Iuris ciuilis numero professores ut ff. de iusti & iure.l.1 si pecuniam exegerint, contraria erit professioni eorū exactio. vt C. de mune. primo. l. professio.
5 † Sed contra, qui pro tempore præstat obsequium, debet cōsequi beneficiū. vt 12.q.2.c.charitatem. Itē pōt magistre vendere doctrinam, sicut & iurisconsultus consilium. vt 14.q.5.c.non sane.& 11.q.3.c.non licet. Gratis enim intelligitur docere, etsi collectam recipiat p expensis; sicut eps gratis intelligitur consecrare uel uisitare, & tñ recipit procurationem, ut sup de simo.c.cum sit sup. de pscr c.cum ex officio. sic & testis intelligitur gratis testificari, & tñ habet expensas. ut 4.q.4.c.uenturis. Scholares etiam quas minimas possunt, sed pro facultatib. & dignitate natalium mercedes præceptorib. suis constituāt, vt ff. de admini stra.tut.l.cum plures, §.cum tutor. & eos munificentiis suis ditare debent, ut ff. de dona.l. Attilius. Vtiliter quidem fiunt expensæ in mercedib. magistrorū, ut C. de neg. ge. l. si patrono. Sabinus a suis scholarib. sustentatus fuit. vt ff. de orig. iur.l.2.circa fi. Iudices expēsas recipiūt, ut sup. de uita & ho. cle.c.cum ab oī. escu lentū & poculētū, ut ff. de off. præs. l. plebiscito ut ff. de off. procon. l. solent, §. ul. sacerdotes, q erāt in templo, recipiebāt aliqua p sumptu, ut 1.q.1.c.iudices Circa hoc dico, q si doctori sua non sufficiūt, licite & honeste potest à scholarib. exigere p expensis. Si uero sufficiūt, nō exiget, sed sponte oblata recipere pōt, ut 10.q.3 c.priscis. 12.q.1.c.ecclesiasticarū 18.dist.c.de eulogiis 1.q.1.ca. quicquid inuisibilis, & c.placuit. Et hoc intelligo in his qui apti sunt & idonei ad docendum; cæterum si qui tempus præueniāt, & ad cathedram nimis accelerent magistralem, intendentes magis discere, quā docere, suum negotium gerunt non alienum, ut ff de nego.geſt.l.si pupilli, § in talibus, & si sua sufficiunt, non est prouidendum ex debito in expensis imputaturus sibi qui suā infirmitatē uel imperitiā nō aduertūt, ut ff. ad leg. Aqui.l.idē

SVMMARIVM.

1 *Iudæi qui & vnde dicantur.*
2 *Hebrei vnde dicantur.*
3 *Sarraceni quare sic appellantur.*
4 *Iudei et sarraceni auctoritatib. & rationibus ac bladimentis potius quam asperitatibus debent ad fidem de nouo suscipiendam prouocari, non compelli.*
5 *Christiani qualiter se debeant habere cū iudæis vel sarracenis.*
6 *Intellectus c. ad mensam 11.q.3.*
7 *Christiani iudæos vacare nō debent in necessitatibus nec medicinam ab eis recipere. nec cum eis in balneis sebalneare.*
8 *Iudæis non permittitur nouas sinagogas erigere.*
9 *Iudæis non licet in die Veneris Sanctæ ostia vel fenestras tenere apertas.*
10 *Iudæi Christiana mācipia hēre nō dēnt.*
11 *Christianus nō potest in testamēto aliquid relinquere pagano.*
12 *Iudæi & saraceni debent in terris Christianorum uti habitu per quem a Christianis discernantur.*
13 *Christiani an pro mercede in seruitio iudeorum esse debeant.*
14 *Iudæi tenentur ad decimas prædiales.*
15 *Iudæi qualiter pro excessibus puniantur.*

Ecclesia

De Iudæis & Sarracenis. Rubrica.

EGIMVS de his, qui spiritum sanctum per simoniam blasphemant. Nunc de his agamus, qui Deū malè colendo inhonorāt, vt sunt iudæi & sarraceni. Videamus qui dicātur iudæi, & vnde. Qui sarraceni, & vnde. Et qualiter sint inuitādi ad fidē. Qualiter sint a christianis tractādi Et q̄d iuris sit de seruis
1 eorum †Iudæi dicuntur qui Mosaicā legem ad literā tenent circumcidendo, & alia legalia faciendo. Dicti sunt iudæi à nomine dignioris tribus s. a tribu Iudę. qui inter alias tribus bellicosior & in bellis primā aciē & regni priuilegiū obtinuit. s. vt ex ea sola Rex crearetur.
2 sicut ex tribu Leui sacerdotes. † Hębrei vero dicuntur ab Hæber, cuius familia cultum tenuit vnus dei cæteris idolatria
3 fœdatis. † Sarraceni dicuntur, qui nec nouum nec vetus recipiū testm̄, qui nō ab Agar ancilla Abrahæ de qua eorum fuit origo. Agarenos se vocari nolunt, sed potius a Sarra vxore eius & libera se sarracenos vocauerunt. Sunt inter sarracenos quidā, qui receperunt quinque libros Moysi, sed prophetas respuerunt. Et dicuntur Samaritani a Samaria ciuitate. Et ideo, quia prophetas respuerunt, dn̄r in euangelio, non coutuntur iudæi samaritanis Debent † au-
4 tem tam iudæi, q̄ sarraceni auctoritatibus rationibus & blandimentis potius, q̄ asperitatibus ad fidem de nouo suscipiendam prouocari non compelli. ut 45. dist. c. qui sincera. & c. de iudęis. inf. eod. ti. c. sicut. Debet autem homo diligere proximum suum, sicut seipsum. vt quem putauerit hominem beneficientem consolatione uel informatione doctrinæ uel disciplinę cohertione adducat ad colendum Deum. ut 23 q. 4. c. ul. Si tn̄ aliquis conditionaliter coactus puta per minas, per rerum ablationē, uel aliam similem coactionem, baptismi recipere sacr̄m, & postmodum a fide recesserit, compelli debet redire ad fidem, & seruare, ne nomē domini blasphemetur, & fides quam suscepit uilis ac contemptibilis habeatur. ut 45. dist. c. de iudæis & sup. de bap. & eius effe. c.
5 maiores. † Sic circa iudæos christiani se debent habere, non commedent cum eis, neq; habitabunt, neq; recipient eos ad conuiuia sua. ut 28. q. 1. ca. nullus. & c. omnes Cum saracenis aut possumus manducare. ut 11. q 3 scap. ad mensam. Huiusmodi diuersitatis illa est ratio; quia iudæi per abusionem scripturam & contemptum ciborū nostrorum magis fidem nostram impugnant. Alij tn̄ ut Lau. & Io. dicunt, & melius, q̄ sicut christianus cum iudæo non debet facere supradicta, ita nec cum sarraceno; quia & sarraceni hodie iudaizant. unde eadem causa prohibitionis & idem
6 periculum est in utroq;. † Excipitur tn̄ casus, in quo possimus uti cibis appositis a paganis cum modestia & gratiarū actione seruata temporum qualitate iuxta canonicas sanctiones, cum ad prędicandum Christi fidē ad eos christiani accedant, ut inf. eo. tit c q̄ sit laudabile & sic intelligendum est. 11. q. 3. ca. ad mensam. dummodo quod apponitur, non sit idolis immolatum; quia tunc sanctius est mori fame, q̄ idolatico uesci. ut 32. q. 2. c. sicut sanctius. quod quidam intellexerunt, cum quis ad uenerationē idoli uescitur, aliàs in summa necessitate famis cum horrore & execratione posset aliquis idolatico uesci ad uitæ tantummodo sustentationem,

necessitas

necessitas enim nõ habet legẽ, ut de con
se.dist.1.c.sicut.inf.de reg.iu.c.q nõ est
licitũ. Nam necessitas est contraria uo-
luntati, ut ff. qd met.causa. l.1. & nullũ
peccatum nisi uoluntariũ, vt 15.q.1.ca.
7 si.& c. illa. † Item christiani nõ debent
in suis necessitatib. vocare iudaeos, nec
ab eis accipere medicinã, nec se cũ eis
in eisdẽ balneis balneare. vt 28.q.1. ca.
nullus & c. omnes. Itẽ permitti non de-
bent iudaei, ut inter Christianos publi-
cis officijs praeferantur, qm̃ sub tali prę
textu Christianis nimiũ sunt infesti. vt
inf.e.tit.c.cum sit.& 54. dist.c.nulla. 17.
8 q.4.c.constituit.† Item non permittun
tur nouas erigere synagogas, sed si ve-
teres corruerint uel ruinam minantur,
possint eas reaedificare, non aũt ut eas
exaltẽt, aut ampliores uel praeciosiores
faciant, ut inf.eo.tit.ca.iudęi & c.consu
luit. longe. n. aliud est reficere, & aliud
facere, ut ff. de itinere actuq; priua.l. 3.
§ reficere.& ff. de nou. oper.nunci.l.1.
§.si quis. Licet contrarium arg. sit ff. de
9 mor.inferen.l.1.§.aedificare.† Item nõ
permittitur iudaeo ostia uel fenestras
apertas habere in die parasceues, ut sup.
eo.c. quia. eo qd nõnulli ex ipsis iudaeis
Christianis afflictis solent illudere illo
die, ut inf.e.ti.c.in nõnullis. § in diebus.
Sic & alias abhominationes & abusus
facere prohibentur. ut inf.e.ti.c.& si iu-
10 daeos. Item † non permittitur iudęis uel
sarracenis Christiana mãcipia in domi
bus suis habere ut inf.eo.ca.iudęi. Item
11 † nullus Christianus aliquid in testa-
mento pagano relinquit, alioquin etiã
post mortẽ iudicabit anathema, vt inf.
12 de hęr c.si quis episcopus. Item † com
pellendi sunt, ut in omni Christianorũ
prouincia & in omni tempore qualita-
te habitus publicẽ à p̃sonis alijs distin-
guantur. ut inf.e.tit.c.in nonnullis. Item
13 † Christiani iudaeorũ seruitio se ꝓ mer
cede aliqua nõ exponant. ut inf.e.c.ca.ad
haec & c. ab omnibus, qd verũ est in do
mib.iudęorũ, sed in agris p̃nt ut inf.eo.
14 tit.c.multorum.† Itẽ iudaei cogẽdi sunt
soluere decimas praediales, vt sup.de de
ci.c. de terris. Christiani autem iudaeos
grauare non debent, ut inf.e.tit.c. sicut.
nisi forte circa pensionũ exactiones, ut
per hoc cõpellãtur ad rectitudinẽ festi-
15 nare. ut 23.q.6.c.iam uero. † si iudęi ex
cesserint in praedictis vel alijs veniẽdo
cõtra canonicas sanctiones, puniuntur
qñq; in personis, ut inf e.ti.ca nõnullis.
de rap.c.in archiepiscopatu. & 18. dist.
c.sępe.qñq; pecunialiter. vt inf.e.c cum
sit in fi.& in praedicta decre. in archiepi
scopatu Qñq; per poenam spiritualẽ, s.
per poenã excõicationis indirectẽ. quia
Christianis inhibetur sub poena excõi-
cationis, ne cũ eis aliquod commerciũ
audeãt exercere. ut inf.e.c. & si iudaeos,
in fi. sup. de deci. c.in terris. inf. de usu. c.
cũ tu. Sed opponitur, quid ad ecclesiã de
his qui foris sunt? ut 2.q.1.c. multi. 45.
di.c. qui sincera. Rñdeo nihil attinet ec-
clesiae iudicare de his. s. eis religionis re
gulas imponendo, uel eos spiritualiter
puniendo, nisi indirectẽ, sicut superius
dictũ est. sed pertinet ad ecclesiã alias
eos punire, de excessibus supradictis.
16 † Item non admittit eos ad actus legiti
mos, ut 2.q.7.ca.alieni. Sed nonne ec
clesia peccat, dum sinit iudaeos ritus iu-
daicos obseruare. ut inf.e.ti. c. sicut. Ad
quod rñdeo, ecclesia non approbat, sed
permittit; quod aũt permittimus, no-
lentes permittimus, quia malas homi-
num uoluntates ad plenum prohibere
nõ possumus ut 31.q.1.c. hac aucto. prae
terea si hoc ecclesia nõ tolleraret, uide
retur eos ad fidem cogere, qd fieri non
debet, ut superius dixi in §. debet autẽ.
Nunc de seruis iudaeorũ uideamus. Ad
17 quod notandum est. † ꝙ seruus iudaei,
aut est uernaculus, i. de propria ancilla
natus, aut empticius. Si uernaculꝰ, si sit
uel uelit fieri Christianus, statim eripi
tur in libertatem, nullo p̃cio dato. ut C.
d episco. & cle. l. deo nobis. § his itaq;
& ar. 54. di. cap. fraternitatẽ. Si uero em-
pticius, subdistingue, q̃a aut erat Xpia-
nus, quãdo fuit emptus, aut paganus. Si
Christianus indistinctẽ in libertatẽ eri
pitur nullo pretio, quia Christiani cõ-
mercium

mercium est iudæo penitus interdictũ, vt 54 di.c.mancipia, similiter serui hæreticorũ impune pñt & dominos relinquere, & ad ecclesias confugere, vt C.de hære.& ma l.manicheos. Si aũt sit emptus dum erat paganus, aut causa seruitii, aut causa commercii. In primo casu si vult effici Christianus, liber efficitur sine pretio, ut 54.di.c.fraternitatem. In secũdo uero casu, si inf. tres menses nõ exposuit eum venalem, postea si uult fieri Christianus liberatur sine pretio, quia p̃sumitur ꝙ ad seruiendum emerit. Si aũt exposuit eũ uenalem, infra tres menses, & iste uult fieri Christianus, inf. illud spacium, uel ẽt post, dũ tñ non steterit per dominum quo minus vẽdiderit eũ, inf. illud tempus liberatur reddito pretio. 12.solidorũ, ut 54.c.fraternitatẽ, & ĩf. eo.tit.c.1.& 2.& c.ult. Sed quæritur, cuius monetæ erunt solidi illi? Rñdeo dicunt quidam ꝙ erunt aurei, vt ff.de mino.l.si mulier. Insti.de pe.te.liti.in fi. C. de spor. l. omnibus. C. de falsa mo. l. si quis nũmos, vnde in simili casu lex una dicit. 20 soli.dandos, ne libertas præstita reuocetur, ut ff. de ma.test. l.cum ex falsis. Alia dicit. 20.aureos, ut ff.de inof. testa.l.Papinianus, §.ultimo. Dabuntur autem. 20. solidi à quocũque Christiano

18 emptore, ut 54.di.c.fraternitatem. †Sed nunquid redemptus fiet seruus redimentis? Non, sed restituet ei pretium, & erit liber. ut arg. Insti.de noxa.actio.§. dominus. Vel si non potest illud dare, seruiat suo redemptori aliquo tempore, ut C. de capti.& postli.reuersus, l.ult. 36.q.1.c.de raptoribus. Vel quærat hostiatim pretium suæ redemptionis, vt ff.de ma.l.4. Sed hæc uera sunt nisi pretium datum fuerit causa pietatis animo non repetendi; quia tunc nec pro pretio seruitur, nec pretium reddetur. Quia quod pietate datur, prohibet ius ne repetatur. Sed quid si plures emptores vel redemptores simul ad redimendum concurrant? Respondeo, episcopus loci eligat magis idoneum. arg. ad hoc, ff.de accu. l.si plures, & ff.de popul. ac. l.si plures, vel si sint pares, gratificetur episcopus cui uelit. arg. sup.de iure.pa.c.cum ãt aduocatus, & ff. de religio. & sumpt. fu. l.

19 sunt plures. † Nunquid Christianus potest paganum mancipiũ vel iudæũ emere? Rñdeo sic, ut inf.e.tit.c.fraternitatem & c.si iudæos.23.q.8.c.dispar. sed iudæũ secum in familia non habebit, ut 18.q.1.c.sæpe & c.nullus. Sed si voluerit effici Christianus, sibi prohibere nõ potest, nec debet; quia ubi spiritus, ibi libertas, vt 19.q.2.c duæ, sup.de renunc.c.nisi cũ

20 pridem, §.sed dices. † Sed nunquid iudæus, vel paganus baptizatus remanebit seruus? Rñdeo sic. Nam seruitus introducta est de iure diuino, vt 36. dist. c.sexto. Confirmata de iure gẽtiũ, ut prima dist.c.ius gentium, & de iu.canonico approbata, ut 12.q.2.c.illo, c.si quos. c. de seruis, vsq; ad ca.ecclesiarum seruos, eo saluo, ꝙ in quibusdam casibus seruitus est per ecclesiam introducta, ut 32. dist.c.eos, & 81.dist.c.quidã.15.q. vlt. c. cum mulie.inf.e.c.iudæi.& c.ad liberã-

21 dam. † In summa sciendum est, ꝙ quædam merces prohibitæ sunt, quæ ad sarracenos nullo tẽpore deferri possint, vt arma, ferrum, & liguamina, vt inf.eo.c.ita quorundam, inf.eo.ti.ca. ad liberandũ. Nam & secundũ leges hæc ad hostes transferri non debent, ut C. quæ res exporta non de.l.2.C.de comer.& merca.l.mercatores, ff.de publ.& vect.l.cotem, sed aliæ merces non sunt prohibitæ tẽpore treugæ, vt inf.e.ca.significauit. Qui aũt eis triremes siue galeas vendunt uel naues, aut in piraticis sarracenorum nauis curã gubernationis exercent, uel machinis quibuscunque aliis aliquod eius impendunt consilium, vel auxiliũ in dispendium terræ sanctæ, qualiter puniatur, legitur.inf.eo. tit.c. ad liberandum.

SVMMARIVM.

1 *Hæreticus quis dicitur.*

2 *Hæreticus quibus modis puniatur.*

Intellectus ad c.cum ab homine.de iud.ic. ad falsariorũ, de cri.falsi & c.noĩus, de verbo.

verbo significa.

3 Ecclesia contra suos rebelles brachium seculare inuocat.

4 Catholici an possint propria authoritate hæreticos spoliare.

5 Hæreticos exterminantes priuilegium habet quod euntibus in terræ sanctæ subsidium est concessum.

6 Hæreticis ad fidem conuersis an eis ablata restituantur.

7 Hæreticorum filij orthodoxi an iure hæreditario bona paterna capiant.

8 Aequitas iuri scripto & stricto est præferenda.

9 Filius pro parte puniri non debet.

10 Ecclesia punit temporaliter filios pro delicto patris.

11 Vasalli hæreticorum ipso iure à fidelitate sunt liberati.

12 Principes seculi & domini tẽporales non solum propter suam hęresim, sed propter hæresim aliorum, quos negligunt exterminare, qualiter puniantur.

13 Ludouicus rex Frãcorũ prædecessor Pipini patris Caroli quare fuerit depositus.

14 Recipiẽdi an sint, ab hrĩsi redire uolẽtes.

15 Pœna prælatorum negligentium punire hæreticos.

16 Dispensari an ualeat cum reuersis ab hrĩsi ad fidẽ catholicã, ut ꝓmoueri possint.

De Hæreticis. Rubrica.

IN superiori rubrica dictum est de iudæis, & sarracenis, qui per infidelitatem Deum inhonorant. Nunc dicẽdum est de hæreticis, qui deuiantes a uia fidei in Deum multipliciter peccant. Videamus igitur quot modis dicatur hæreticus. Qua pœna feriatur. Qualiter ab hæresi rediens recipiatur. Hæreticus
1 dicitur sex modis. † Hæreticus dicitur, qui falsam de fide opinionem uel gignit vt hæresiarcha, sicut Arrius, Sabellius, & Maced. uel sequitur, vel qui hæresiarcham imitatur, sicut & Arriani, Sabelliani, & Macedoniani, ut probantur hæc 24.q.3.c.hæreticus, & c.quid, §.Sabelliani, & §.Arriani, §.Macedoniani. Secundo modo potest hæreticus appellari quicunque aliter scripturam intelligit, quã sensus spiritussancti flagitat, a quo scripta est, licet ab ecclesia non recesserit, ut 24.q.3.c.hæresis. Tertio modo dicitur hæreticus, qui a sacramentis ecclesiæ & communione fidelium est diuisus, ut 4.q.1.c.quod autem. Quarto modo dicitur hæreticus, sacramẽtorum peruersor, ut simoniacus qui emit & uẽdit sacramenta ecclesiastica, ut 1.q.ul.c.patet. Quinto mõ dicitur hæreticus, dubius in fide. vt inf.c.c.1. Nam firmiter debemus credere, ut sup. de summa Tri. & fi. ca. c. firmiter. 23.dist.c.qñ episcopus; 24.q.1.c. aperte, unde leui argumento a fide deuians hæreticus censetur, ut C.eo.ti.l.2. Sexto mõ dicitur hæreticus, qui Romanæ ecclesię priuilegium ab ipso summo ecclesiarum capite traditũ auferre conatur, ut 22.dist. ca.1. Est autem fides de re non uisa, ut de pœ.di.4 ca. in domo, de con.dist.4.c.uenit. Et est sciendũ, ꝙ omnes hæreses sunt hodie damnatæ, ut inf. eo.tit.c.ad abolẽdam. Punitur hæreticus
2 secundum iura canonica quatuor modis, excommunicatione, depositione, rerum omnium ablatione, & militari persecutione. Excommunicatione, quia omnis hæreticus siue magnus, siue paruus, siue manifestus, siue ocultus, excõicatus est ipso iure maiori excõmunicatione, ut inf. eo. titu. ca. ad abolendam, non obstante distinctione legali, quæ inter maiores & minores hæreticos uidetur distinguere, C. eo. l. qm̃. Item depositione; quia siue sit clericus, siue laicus, Papa, vel Imperator, uel quilibet inferior, deponi debet ab omni dignitate, ut 40.d.c. si Papa. 24.q.1.c.qui cõtra pacem, infra e.ti.c.ad abolẽdã, §.1. & 2. Clerici prius ab ordinib. degradati secularis relinquãtur arbitrio prãtis animaduersione debita puniendi, & sic ecclesia tradit clericũ depositũ curiæ seculari, s. relinquendo ipsum, ut inf.c.ad abolendam, §.1. & sic intellige, sup. de iudi. cũ ab homine. inf. de crimine fal.c.ad falsariorum, inf. de uerb. signifi. c. nouimus, non autem debet

debet ecclesia tradere depositũ, sicut quidam male intelligẽtes dicũt, ꝙ ecclesia manualiter & corporaliter tradere debet depositũ induci seculari ecclesia.n. pro damnandis corporaliter supplicat, vt 23.q 5.ca.reos, C.de epi. audi.l. adiector. Quomodo ergo traderet puniendos, quos supplicando debet à pœna eximere? † aliquando enim ecclesia inuocat brachium seculare contra suos rebelles, ut 11.q 3.c.si quis sacerdotum, & c.petimus inf.eo. c. excommunicamus. Qui uerò inuenti fuerunt de hæresi sola suspitione notabiles, nisi ad arbitrium episcopi se purgauerunt, simili sentẽtiæ subiacebunt, ut inf eod.tit.c. ad abolendã, §.laicus inf.de sent.excom.c ut famę in fi.militari persecutione; quia si aliter fieri non põt, manu armata & militari sunt ab eis omnia bona, quæ iniuste occupata detinet, auferenda, quia sicut ꝓbat Isidorus & alii sancti, & præcipue Augu.Nullo iure possunt hæretici possidere. iure naturali non, quia secundum illud omnia sunt communia, ut 1.di.c. ius naturale, nec iure diuino, unde ipse dñs. Auferetur a uobis regnũ & dabitur genti facienti fructus eius. Itẽ, labores impiorũ iusti edent. Itẽ, omnia sunt iustorũ, ut 8.dist.c quo iure 23.q.7.ca.1.& 3.& sup.ne cleri.vel monac.c.relatũ. Sed † nunquid catholici possunt hæreticos propria auctoritate spoliare? Videtur ꝙ sic ecclesia enim generalem auctoritatẽ eis præstitit, ut eos exterminent, † concedit etiam idem priuilegium eos exterminantibus, quod euntibus in terræ sanctæ subsidiũ est concessum, ut 23.q. 5.c.si nos inf.e.ti.c.excommunicamus, §.catholici uero 23.q.5.c.si audieris, & qõ 8 c.legi & occidit fines. Veruntamen satis uidetur tutũ, ut semper fiat speciali edicto principis vel ecclesiæ, ne alias ex cupiditate uel ultione potius, quam ex iustitia uel obedientia pugnare uideãtur, ut 23.q.1.c.quid culpatur, & q. 2.c. 1.& 2.qõ.3. c.sex differentiæ. † Sed quid si cõuertunt ad fidẽ, nũqd eis ablata restituentur? Rñdeo non, nisi de gratia, ut

3 (margin, beside "mere? † aliquando")
4 (margin, beside "† nunquid catholici")
5 (margin, beside "eis præstitit")
6 (margin, beside "1.& 2.qõ.3")

7 inf.e.tit.c.vergentis † Sed quid si hæretici habeant filios orthodoxos, nunquid iure hæreditario capient bona paterna? Videtur ꝙ non, ut inf.eod c.uergentis, sed contradicunt leges C. eod. titu.l. manicheos, & l. cognouimus, & auth. ibi signata. Item de Nestorianis, ubi dicitur quòd bona hæreticorum deuoluũtur ad filios orthodoxos, si hæretici habeant filios orthodoxos, alioq ad agnatos uel cognatos orthodoxos deuoluuntur. circa hoc dixerunt Lau. & Io. quòd decre. illa uergentis, corrigit leges illas, & ius illud antiquum trahitur ad hoc nouum. argu.ff.legi.& consti.l. non est nouum sup de cog. spi.c.1. Puto autẽ verius cum Tã ꝙ decr. præualet legibus in terris, quæ sunt Romanæ ecclesiæ tẽporali iurisdictione subiectæ, sicut principio decr. innuitur manifestè leges uero præualent decre. in terris quæ non sunt temporaliter ecclesię sub ectę, cum maiori æquitate nitantur quàm decre. imo decretalis rigorem continet, leges aũt æquitatem. † Aequitas præferenda est iuri scripto & stricto, ut C. de iudi l. placuit 100.dis.c.eos.ff.de pœ.l. plures, & uere decretalis seueritatem continet; leges.n. quæ puniunt filios eorũ; qui cõmittunt crimen læsæ maiestatis, nam timuerunt ne filii essent imitatores paternæ iniquitatis, ut 1.q.1.c. quisquis cum militibus. Sed si ecclesia uideat p certa indicia fidẽ & deuotionẽ filiorũ hæreticorum, qũo puniet eos, cum pœna suos auctores debeat tenere? ut sup. de his q̃ fi.a ma. par. ca. c.quæsiuit. † cum filius non debeat puniri pro patre? vt C ne filius pro patre, cum ecclesia oẽs debeat iuuare, oẽs amare? vt 8.q.1 ca.clemens, nulli uolenti venire claudere gremiũ, vt C.de sa san eccle.l.ultimo. Credo ꝙ Inno.in pœna filiorum considerauit parentes, an parentes intelliguntur puniri pœnis filiorum, ut ff quod met.causa l. isti quidem. † & frequenter ecclesia punit temporaliter filium pro delicto patris, vt 15.q.vlti.c.cũ multæ 1.q.4.c. ecclesia, §.itẽ pctõ.1.q.1.c.cito, & supra de si.

8 (margin, beside "aũt æquitatem")
9 (margin, beside "fi.a ma. par.")
10 (margin, beside "l. isti quidem")

de fi. presbyter. per totum. infra de pœnis c. in quibusdam. Aliàs aũt generaliter bona damnatorum deuoluuntur ad heredes. ut C. de bo. damna. auth. bona.
11 † Vasalli absoluuntur ipso iure a fidelitate & omni pacto quacunque firmitate uallato, quo hæreticis tenebant astricti. ut infra c. c. ult. imo ẽt uasalli dominorum temporaliũ. qui requisiti & moniti terram suã purgare neglexerint ab hæretica infidelitate, post eorũ excõicationem & contemptum denunciandi sunt absoluti. ut infra eo. c. excõicamus.
12 uersi si uero dominus tpalis † Vnde diligenter attendens ꝙ principes seculi & dñi tpales non solum pp suam hæresim, sed pp hæresim aliorum, quos dum põt exterminare, neglexerint, sunt excõicandi ab ecclesia, & expellendi à terris, & terræ ipsorum exponi põt catholicis occupandæ. Et idem est si princeps contra regnum & iustitiam facienda m negligens inuentus fuerit insufficiens & ineptus. ut 17. q. 4. c. si quis deinceps. 21. q. 1. c. nullus, il primo 32. q. 5 c. præ-
13 ceptum. † Vnde & Zacharias Papa deposuit Ludouicum Regem Francorum prædecessorem Pipini patris Caroli. ut 25. q. 6. c. alius. qu libet. n. nullo excepto contrahit forum ecclesiæ ex peccato. ut sup. de indi. c. nouit. hoc aũt indubitatum est, ꝙ deus proponitur omnib. ptãtibus. ut 8. di. c. quæ contra mores. in fi. ergo & eius vicarius, qui uices eius gerit in terris ut sup. ut ec. bene sine diss. conse. c. ut nostrum. sup. de transla. episc. c. inter corporales. Vnde dñs ad Hyeremiam. ecce constituite super gentes & regna. ut 36. dist. c. qui ecclesiasticis. §. ecce. Et hæc maxime locũ habent, cum princeps de cuius pœna quæritur, aliũ secularem superiorem non habet. De pœna credentium, receptatorum, defensorum, & fautorum hæreticorum, teneas qd dicitur. infra c. c. excõicamus.
14 §. præterea. Qui verò † ab hæresi redire volunt recipiantur ſm formam quæ habetur infra eo. tit. c. ad abolendam. §. 1. & c. excõicamus. §. si quis aũt de prædictis, de conse. di 2 c. ego Belengarius.
15 † De pœna vero prælatorum circa hoc negligentium legitur infra eo. c. excõi-
16 camus in fi. † Sed quæritur. an cum reuersis ab hæresi ad fidem catholicã valeat dispensari, ut promoueri possint, & per quos dispensetur. Est sciendum, ꝙ tales de iure cõi suscipiendi sunt ad laicam cõmunionem. ut 1. q. 7. c. 1. adhibetur autem circa eos quadrupliciter dispensatio, semiplena, plena, plenior, plenissima. semiplena ut recipiantur in ordinibus iam receptis sublata eis omni spe promotionis, ut 1. q. 1. c. si quis hæreticæ. Plena ut possint sacerdotes fieri, & non ultra ut 1. q. 7. c. conuenientibus. Plenior, ut possint esse epi, & non primates, ut 12. q. 2. c. nos consuetudinem. Plenissima, ut ad oẽs dignitates & ordines ualeant promoueri, ut 23 q. 4. c. ipsa pietas. Et similem distinctionẽ no sup. de simo. §. & nota quod plus. Cętera quæ ad fidẽ catholicam pertinent, no. sup. de sum. trin. & fide cathol.

SVMMARIVM.

1 *Schisma quid sit.*
2 *Schisma in quo ab hæresi differat.*
3 *Schismatici à quo puniantur.*
4 *Alienationes rerum ecclesiasticarum factæ per prælatos schismaticos nõ valẽt.*
5 *Schismaticus volens redire ad unitatem ecclesiæ quid peragere debeat.*

De Schismaticis. Rub.

DICTVM est supra de hæreticis, sed quia schisma inducit hæresim, quia omne schisma intendit sibi constituere ecclesiam, & uniuersalẽ ecclesiã impugnare, quæ una est, ut 33. q. 1. c. loquitur. unde schismatici uoiẽtes ecclesiã Dei scidere, peccãt in fide, quo ad articulum illum. & vnã sanctã ecclesiam catholicam. & ideo subsequenter ponitur hic rubrica de schismaticis. Videamus igitur, q̃d sit schisma. Vnde

dica-

dicatur, in quo ab hæresi differat. Qua pœna schismatici feriantur. Deinde uideamus de alienationib. & ordina schismaticorum.
1 † Schisma est illicita discessio eorum, inter quos vnitas esse debet. Vel schisma est illicitus ab unitate uel vniuersitate discessus. Dicitur aūt schisma à scissura; quia per schisma fit ab vnitate uel uniuersitate scissura, ut 24.
2 q.1 ca. schisma. † Differt schisma ab hæresi. quia hæresis in principio sui habet peruersum dogma, qđ non habet schisma, sed in fine contingit aliquam hæresim, ut rectè uideatur ab ecclesia recessisse, ut dicit Hieronymus. 24 q.3. ca inter hæresim & schisma. Vel est talis dr̄ia inter hæresim & schisma, qualis est inter genus & spēm; q̄a omnis hæreticus est schismaticus, sed nō conuertitur nisi si schisma durauerit, nam tunc in hæresim incidit, sicut dictum est.
3 † Puniunt schismatici à Deo & ab homine. vnde ut scienter homines q̄ graue & q̄ detestabile crimē est schisma, ostendit in Chore Dathan & Abiron, quos terra uiuos absorbuit. Appare & alio exemplo. Nā cum decem tribus scissæ fuissent a tribu Iudæ & Beniamin, & relicto rege suo alterum sibi foris constituissent, & tādem iret ad eos Ieroboā, ut peccata sua exprobaret, & ut ultionem futuram prædiceret, panē apud illos ædere & aquam bibere ueritus est. quod cùm non custodisset, statim diuina censura percussus est, & inde regrediens impetu & morsu leonis necatus est in itinere, ut 7. q. 1. ca. denique. Vnde indubitatum est sceleratius esse delictū, quod grauius uindicatum est, ut 24. q. 1 c. non afferamus. Nec ob. qđ alibi dicitur, hæresim maius esse inter cætera crimina, eo quod primum locum tenet in pœnis, ut 32. q. 7. c quod in omnibus. Nam hoc locum habet, cū nouum est schisma. cæterùm si fuerit radicatum & firmatum, tunc idem est crimen, & pœna æqualis, ut superius dictū est. Quid autem iuris sit de ordinatis a prælatus schismaticis. Non reperio hic, quia materiā illā plenè no. sup. de tēpo.
4 or. § ordines conferri possunt. † Itē alienationes rerum ecclesiasticarum factæ per prælatos schismaticos non ualent, ut inf. e. c. 1. fine. n. schismaticis, p intrusis habeantur, non ualent alienationes. 12. q. 2. cap. alienationes siue pro nullis habeātur ecclesiæ sub talibus prælatis, vacare intelligantur, ut sup. de præscrip. c. 1. & sup. de trāsla præ. c. inter corporalia. similiter alienationes talium nullæ
5 sunt, ut 13. q. 2. cap. si qua de rebus. † In summa sciendū est, q̄ si schismaticus volens redire ad unitatē ecclesiæ ad mādatū ipsius satisfacere debet & recipi cum impositione manus, vt accipiat spūm q̄ extra ecclesiā nō est, nec eē pōt, ut 24. q. 1. c. didicimus c. pudenda. & c. schisma. Item quid si quis reconciliatus dicat secum circa ordinem misericorditer dispensatum? Probare habet, & ab eo qui potest dispensare, ut inf. eo. cap. ult.

SVMMARIVM.

De Apostatis. Rub.

EGIMVS de hæreticis & schismaticis, sed quia uterque cadunt in apostasiam. Ideo subiicitur hic rubrica de apostatis. Est igitur sciendum, quid sit apostasia. Quæ sint eius species. Qua pœna apostatæ feriantur. Et qualiter reuertentes recipiantur.
1 Apostasia est † temerarius recessus a statu fidei, obedientiæ, uel religionis. Et dicitur apostasia, quasi post statio. i. retro statio, uel retrogradatio, ut 26 q. 7.
2 c. non obseruetis. † Est aũt triplex apostasia, perfidiæ, inobedientiæ, & irregularitatis. Perfidiæ, qua quis recedit a fide. ut Iulianus apostata. de hoc habetur. 2 q 7. c. non põt. Inobedientiæ, qua quis transgreditur spontanea uoluntate præceptũ, Adã & Aeua. & qui sacris canonibus obedire contemnunt. de hac habetur. 3. q 4. c. alieni. sup. de maiori & obe. c si quis. Irregularitatis, qua quis a statu religionis assumptæ recedit, ut cũ apostatatur clericus, monachus, religiosus aliquis, uel conuersus, & de hac habetur 50. dist. c. ult. 44. dist. c. quantũ libet 16. q 1. c legi. hæc fit multis modis abiiciendo tonsuram uel coronã, ut 20 q. 3. c. eo. inf. eo. c. 1. Conuertendo se ad negocia secularia, sup. de ui. & hone. cler. c. ex literis. infra de sent. excom. c. in audientia. & c. perpendimus. Vxorẽ ducendo, ut sup de cle. coniuga. c. ex parte Habitũ religionis abiiciendo, ut 20. q. 3. c. 1. & 2. 27. q. 1. c. omnes. & inf. eod.
5 tit. fere per totũ. Imponitur † pœna apostatis sẽn diuersitatem apostatarum, nã apostata a fide hæreticus est, & sicut hæreticus punitur. De pœna hæreticorũ dic. ut sup. de hære. 5. puniũtur. Pro apostasia inobedientiæ excõicatur quis, & efficitur infamis. ut 3. q. 3. c. si quis a suo & 11. q. 4. c. si aũt uobis sup. de maior. & obe. c. si quis uenerit. c. cum in ecclesiis. Pro apostasia a religione efficitur quis infamis. vt 2. q. 7. c. alieni. 3. q. 4. ca. beatus. Interim ad ordinem uel dignitatẽ promoueri non debet, ut 16. q. 1. c. legi. & 50. di. c. ul. & si sacrũ ordinem in apostasia receperit, & si suo fuerit reconciliatus abbati, & pœnitentiã receperit, tñ absq; dispensatione summi pontificis ministrare non poterit in ordine sic suscepto, ut inf. e. c. ul. Et est iste unus casus, in quo prohibetur episcopus dispẽsare cum reuersis reconciliatis. Alius, cùm quis iterata vnctione fuerit maculatus, ut 1. q. vlt. c. saluberrimũ in fi. Tertius, cùm quis scienter iterato recipit sacrum baptisma. vt de con. di. 4. ca. qui bis. & ca. eos. Quartus cum ad subuersionem fidei ordinem ab hæretico recipit, maxime cũ præsens habetur episcopus orthodoxus. vt 1. q. vlt. ca. conuenienti-
4 bus. in fi. † Sequitur in rubrica, & reiterantibus baptisma. circa quod quæritur. an in reiteratione baptismi character recipiatur. Ad hoc dicunt quidã, ꝙ sic. & idem dicunt in reiteratione ordinis. alias qualiter per reiterationem fit res iniuria sacramẽto, ut inf. e. tit. c. ex literarum. 1. q. 1. c quod quidam. de con. d. st. 3. c. ostenditur. Item qualiter actus qui non habet effectum, induceret irregularitatem indispensabilem, nõ uidetur. quia alibi quod de iure non sortitur effectum, non inducit impedimentum. ut sup. de dispon. impub. c. literas & c. accessit. Puto uerius, ꝙ character non iterum cõfertur. vt 68. dist in. ca. presbyteri. § quod ergo consecratus. licet casualiter quod de iure non sortitur, effectum, inducat impedimentũ, vt sup. de biga. c. nuper. & c. ulti. sup. de sponsa. ca. audientiam. Quod aũt dicitur iniuriam fieri sacramento per iterationem, verum est quo ad intentionem iterantiũ,
5 non quo ad veritatem. † Circa apostatantes a clericatu, quæritur an is qui primam tantum tonsuram accepit & dimisit, ad eam deferendam possit cõpelli? Rñdeo sic. Nam per primam tonsuram iuxta formam ecclesiæ datam clericalis ordo confertur, vt sup. de æta. & quali. c. cũ contingat. tonsuratus igitur in clericum & sic ordinatus, clericus est vt 21. dist. c. cleros & 54. dist. ca. ex antiquis.

quis. vnde compellendus est ab habitũ deferendum, ut sup. de vi. & ho cle. ca. si
6 quis ex clericis 20. q. 3. c. eos. † Sed qd si ducat vxorem; dicunt quidam ꝙ si vxorem ducat corruptam vel secundam, tunc qa irreuocabiliter a clericatu recessit. vt 32. di. c seriatim. omne priuilegium amisit, ut 54. di. ca. quisquis. & idẽ dicunt si ad militiã se conuertit, quasi ad uitam contrariã clericatui, & in militia sæua exercuit; tunc non cõpellitur portare tonsuram. Cæterũ si clericus dimisso habitu clericali simpliciter viuit, & vxorem virginẽ ducit, cõpelli debet, vt dicit Hug & idem dicit frater Ra in summa sua præterquã in trib. casibus. Vnus est, sicut ipse dicit, cũ clercus nullo mõ uult retinere priuilegiũ clericale. Alius, si non põt clericale ferre tonsuram sine scãdalo vxoris. Tertius, cum iusta causa timoris exigit tonsuram uel habitum trasformari. ut sup. quod me. cau. ca prælatũ. Quod mihi non placet. Sed dico generaliter, clericũ vxóratum non teneri nec cõpelli deferre habitum clericalem; cum. n. vxoratum oporteat secularibus negocijs se immisceri, tonsura ipsius secularia exercentis videretur profecto in clericalis ministerij vituperiũ redundare, vt sup. de cle. cõiug. c. Ioannes in fi. Quod uerũ est, nisi beneficiũ habeat. vt ibi dicit. si tñ sua sponte tonsuram vxoratus deferat, retinet priuilegium clericale. Nec ob. quod in eadem decre. dicitur, ꝙ igitur idẽ tonsuratus priuilegio nõ põt clericali gaudere. Sed illud verũ est, quod ad quædã, de quibus loquitur illa decre. inf. e. ti. ca. ex
7 parte. † retinet aũt priuilegiũ illius canonis. 17. q. 4. c. si quis suadente. Nã illud priuilegium indultum est non tã in fauorem clericorum, q̃ in odiũ laicorũ
8 vt inf. de sen. ex. c. contingit. † Sed quid si clericus in sacris ordinibus constitutus vxorem ducat de facto, demum ad clericatum redeat, nunquid põt cum eo episcopus dispensare? Rñdeo sic. ut de cle. coniu. c. sane. quamuis in contrariũ moueat. quia clericus assumendo sacrũ ordinem uotum continentiæ solennitate videtur. vt 32. distin. c. seriatim. vnde postea contrahendo maius peccatũ cõmittit violando votum sollenne, q̃ sit adulterium vt 27 q. 1. ca. meliore. Sed episcopus nõ põt dispensare. sup. adulteriũ, vt sup de iudi. ca. at si clerici. Verius
9 est, quod primò dixi. † Quid de monacho fugitiuo, cui acquirit in fuga constitutus? Rñdeo, suo monasterio, sicut & seruus ut 18. q 2. c. abbates. ff de ac-
10 qui. pos. l 1. §. per seruum. † Sed quid si monachus fm ingrediatur monasteriũ de licentia abbatis sui, uel iuris auctoritate quæsita vacationis tempore, cui monasterio cedent primo, vel secũdo? Rñdeo secundo, vt 16 q 6. cap de lapsis in Auth. de san. epi. §. si monachus coll. 9. 18 q 2. ca. vno. Sed quid si sine licentia abbatis & absque iuris auctoritate monachus vagabundus fm monasterium intrauit, bona quæsita vagationis tempore cui cedent? Rñdeo, si monasterium primum uidit vagabundum, & neglexerit, bona cedent monasterio secundo; sicut & seruus pro derelicto habitus priori domino non acquirit, ut C. de lati. lib. tol. l. vna §. sed scimus. sed acquirit apprehendenti eum, ut ff. de stip. seruo. l. ꝙ seruus. Cæterum si primum monasterium non neglexit vagabundum, sed repetit, & reuocauit errantem, tunc bona cedent monasterio priori, ut in Auth. de san. epi. §. si monachus
11 col 9. † Sed quæritur, an monasterium compellatur recipere monachum fugitiuum? Respondeo sic. ut 27. q. 1. ca. peruenit, & ca. & quia. 16. q 1. cap. quidam monachi. nisi primum monasterium sit de dissolutione suspectum. tunc enim tradetur in monasterio cautiori & strictiori cum omnibus bonis quæ obtulerat primo, ut 17. q. 1. c quæ simonachãrum. & ca. si quis rapuerit. & in Auth. de san. episc. §. si quis rapuerit. Sed obiectum delictum personæ non debet redundare in damnum ecclesiæ, ut 16. q. 6. c. si episcopum. Ad quod rñdeo, non uidetur redundare; quia primum

monasterium liberatura monacho ne ci tenetur vlterius prouidere ut 16. q. 6. c. de lapsis. sup. de cle coniu. c qd te. nec dico res dādas secūdo monasterio, nisi quo ad vsum fructum in vita detrusi. vt 21. q. 9. ca. de lapsis quo mortuo ad primum monasteriū bona redibunt. vt ar. ad idem. C. de episco. & cle. l. raptores.

32 Sed † quid si monachus fugitiuus in monasterio reductus habitū abiectū reassumere nolit? Rñdeo sub graui custo-

33 dia carceretur, vt inf. e. ti. c. a nobis. † In summa notandum est q monachus uel monacha; etsi pluries delinquat, abbas eius compellitur ipsum recipere e. 27. q. 1. c. peruenit quod in seculari clerico non contingit. vt 48. dist. ca. qm̄ multa.

SVMMARIVM.

1 *Pena legis Pompeiae de parricidijs in quibus locum habeat, & quae sit eius pena, nume. 2.*

3 *Parentes ad quorum latus filij reperiuntur oppressi, qualiter & quando puniantur. & num. 4.*

De His Qui Filios occiderunt. Rubr.

POstquam tractauimus de his quae circa fidem committuntur in Deum: vt de iudaeis, & Sarracenis, de haeretici, & apostatis. Nunc videamus de his quae in homines delinquūtur, & nihilominus in Deum, & ideo de homicidio tractemus. Sed quia inter alia genera homicidij parricidium grauius reputatur, de parricidio videamus. vnde ponitur hic rubr. de his qui filios occide. Sed aliter intitulatur haec rubr. in ff. s. ad legem Pompe. de pari. Et aliter in C. scilicet de his qui pat. uel fi. occi. Est igitur videndum qn̄ hoc particulare flagitium locum habet. Et quae sit poena ipsius. Et quae circa delinquentes huiusmodi dispensatio fiat. Secundum qd hic intitulatur, locū habet, cū pater vel mater occidit filium. sic. n. loquūtur decreta. positae sub hac rubrica, sed s͠m rubricam. C. locum habet cum quis aliquem de parentibus vel aliquem de li-

1 beris occidit, † vt parentū nomine omnes ascendētes, liberorum uero omnes descendentes in infinitum intelligātur, vt ff. de in ius vo. l. quincunq; §. ult. & l. sed si hac lege. §. libertos. locum ēt habet in collateralibus. ut ff. eod. tit. l. 1. & quibusdam personis alijs, vt in ea. l. & l. sed sciendum. sed & qui opē praestiterit, ita tenetur, sicut ipse qui occiderit, ut ff. eod. tit. l. vtrum. & l. si sciente. Item qui veneum emit, ut principi daret, quamuis dare non potuerit, lege pompeia tenetur. ut ff. eo. tit. l. 1. in fi. † Hu-

2 iusmodi sceleris poena s͠m leges haec est, ut parricida virgis sanguineis verberatus, deinde in culleo insuatur cum cane & gallo gallinacio & vipera, & simea, deinde in mare profunde iactetur culleus uel in amnem. ut ff. eo. tit. l. poena. ut & coelum superstiti, & terra mortuo auferatur, ut C. eo. tit. l. 1. Secundum canones non sic, sed imponitur poena intrusionis in monasteriū. ut inf. eod. tit. c. 1 c. & hoc uerū est, si is qui filium occidit, coniugem & filios non habet, alias secus, ut inf. eo. tit. c. intelleximus. † Cū

3 verò in lectis parentum filij inueniuntur oppressi, distinguitur vtrum parentibus procurantibus, aut negligētibus hoc euenerit. In primo casu si parentes clerici fuerint, ab officio altaris debent perpetuò abstinere, & eis grauior q̄ laicis, non tn̄ publica nisi in publicum ueniat, poenitentia debet imponi. verum si ex incuria parentum filij mortui inueniantur in cunis, & illud occultum fuerit, poenitentia eis pro arbitrio poenitentiarij imponatur, ut inf. de pęnitē. & re. c. quaesitum In dubio aūt praesumitur, q ex incuria hoc prouenerit. arg. sup. de praesump c. afferte. Vnde etiā lex dicit, quod repētini casus iniquitas per conectură maternae pietatis est emendāda ut C. de inoff. testa. l. si mater. Nam qūo mater potest obliuisci filiū? vt 2. q. 6. c. ad romanam. Itē omnem effectum

vincit

vincit paternus.ut C de procu. fu.l. 1.in pri.Sed si dubitetur.an ex incuria parentum processerit,non inde debent esse securi,nec ēt sine pœna. sed tñ consideratio debet esse pietatis inf.eo. tit.c.1. aliqua.n. pœna debet eis imponi propter duplicitatis ambiguum.ut 23. q. 5.c ex cōicatorum.In his enim, in quibus periculum animæ vertitur,in securiorem partem est declinandum. ut 5. dis. c. ad eius.sup de spō.c.iuuenis.50.di.c.si qua fœmina & c.si quis uoluntate.

4 † Dispēsatio igitur adhibetur circa pœnitētiā impositionē,quę arbitraria est.ut inf de pœni.& re.c quæsitū. non ut cū homicidia, quo ad ordines dispensetur; q̃a homicidium enorme delictū est,& indispensabile.ut sup.de tempo ordi.c. quæsitum.

SVMMARIVM.

1 *Exponere quid sit.& qui exponi dicūtur.*
2 *Exponētes infantes & languidos quibus pęnis puniantur & num.3.*
4 *Expositos qui colligunt , an aliquid iuris in eorum personas habeant.*
5 *Colligentes expositos quas expensas repetant a recollectis.*

De Infantibus & languidis expositis. Rubrica.

IN superiori rubrica tractauimus de his qui fi.occi.sed quia necare uidetur qui filium non alit.ut ff. de libe. agno.l.necare.& 81.dist. c. pasce. & expositi sanguinolenti dicuntur.ut in rub. C.ubi sic adijcitur , & de his qui sanguinolentos nutriendos acceperunt. Ideo subijcitur hic rubr. de infantibus & lāg. expositis. Videamus igitur , quid sit exponere . Quid dicantur exponi. Quæ sit pœna exponentium. Et an exponens recolligere ualeat quem exposuit, & infra quot dies .

1 † Exponere est extra se ponere. solent enim aliqui relato pietatis officio infantes uel languidos ante ecclesiam ponere, ut eos aliqui moti miseratione colligant.ut 87.dist.c, si expositus . Dicuntur autem exponi filij, serui,& liberti.ut inf.eod.titu. cap. uno.

2 † Circa materiam expositionis sic distinguendum est.exponitur aliquis à patre vel domino uel ab extraneo si a patre vel à domino,aut necessitate, aut sponte. Si sponte , nunquā poterit eū postea recolligere.nec enim suum dicere poterit,quem pereuntem contempsit. C.eo. tit.l.& 2 Si necessitate, repetit qñcunq; quia inuitus exposuisse uidetur . ut C. eo.tit.l.1.& hoc innuit hæc decr ubi dicit relato pietatis officio . & in fi.ubi dicit alimenta impiè negari contingerit. Et in his casibus, ubi quis inuitus exponitur locū habet cōtestatio illa , de qua loquitur canon ille 87.distin.c.si expositus.Quod aūt dixi,de necessitate , uidetur malè dictum . Nam lex dicit, quod siquis non pōt alere seruum,debet eum in zenonē hoc est in hospitale mittere, ut C de lati.lib.tol l.una. §. sed scimus. Sed tu dicas, quod illud membrū distinctionis , ut necessitate , locum habet cū nullus talis locus inuenitur,& hoc in filijs locū habet.nam in seruo uidetur, q̃ potius debeat eum uendere,qui exponere . Vbi autem exponitur infans ab extraneo,distinguitur.utrum domino,patre,uel patrono ignorante , uel sciente, vel postea ratum habente . In primo casu non præiudicatur ei à iure suo, sed repetit infantem restitutis expensis. nisi à fure repetat,in quo casu non restituuntur expensæ.C.eo.tit.l.1 Item si expensæ factæ fuerint pietatis causa non restituuntur. ut ff. de relig. & sumpt fu.l. & siquis.§.interdū In secundo casu serui ascripti efficiuntur liberi , liberti ingenui. filij familias sui iuris ut C. eod. tit.l.2 & 3.

3 † Imò in hoc casu pater patitur pœnā ēm leges capitalem ; quia necare uidetur filium ; qui non alit. ut in prin. dictum est.C. eod.tit.l ulti.Et hæc locum habent, ubi infans exponitur. Si autem maior exponatur , non eripitur in libertatem , nisi languidus exponatur.ut C.de lati. lib. tol.l.una. §. sed scimus.& in languido attenditur Auth.de

nup. § si vero & § sequ. coll. 4. licet quidam velint, ut quod ibi dicitur, obtineat in non languido, sed in languido maximè. Item vbi infans vel maior nō exponitur, sed ei alimenta negatur, nō eripitur in libertatem, sed pro derelicto habetur. ut ff. pro derelict. l. vlt. & ideo cōceditur occupanti, ut ibi & ff de stipul. ser. l quod seruus & ff. de noxa. l. si seruus. Sed certe q̄uis sic uideatur fore dicendum ſm legem præallegatam. ff. pro derelic. & sic notet Azo. in summa sua. vt C. eo tit. Decr. tamen in hoc tit. posita contrarium dicit expresse. Nam eripitur quis in libertatem, cum ei alimenta denegantur. ut hic. Vnde Vincen. super hac decre. non bene aduertit. posuit. n. super ea glosam suam, & prosecutus sentētiam Azonis & distinctionem legalem textum illius decr. tamen non attendit. litera enim huius decre. tres casus enumerat, & æquiparat, scilicet cum infans exponitur, cū languidus cuiuslibet ætatis, & cum alicui illorum infanti uel maiori alimenta negantur. In his tribus casibus filiusfamilias liberatur à patria potestate, libertus eripitur in ingenuitatem, seruus in libertatem. † In
4 summa notandum est, ꝙ illi qui expositos colligūtur, nihil iuris in personis eorum, quos ex miseratione suscipiūt vel recipiunt, acquirunt. vt inf. eo c. vno in si. Item notandum, quòd vbi quis exponitur ignorante eo, qui ius habet in exposito, is, qui eum recipit, contestationis epistolam ponet in loco publico continentem, ut quicunq; ius habet in puero exeat, & probet, & recuperet puerum, aliter non crederetur ei. argu. ad hoc 5. q. 1. cap. quidam Sed argu. contra supra qui fil. sint legit. c. transmissæ. vbi creditur patri & matri dicētibus filium non esse suum. Post talem uero epistolam datur decem dies ei, qui ius habet in puero, ut in præall. c. si expositus. 77. dist. Cedent autem dies illi à tempore scientiæ, & si in tali loco sit, ꝙ venire non possit, restituetur per clausulam generalem, quę habetur. ff. ex quibus causis ma. l. 1. Alij autem dicunt, ꝙ sunt vtiles, scilicet cum experiri potest ut ff. de ædi. edi. l. cum sex. ff. de diuer. & tem.
5 præscrip. l. 1. † Si quid autem expendit is, qui collegit, in puero erudiendo in aliqua arte, repetet a recolligente, ut C. eod. titu. l. 1 alimenta non repetit nisi fuerit protestatus. ut ff. de neg. gest. l. segnius. vt nisi collectus nolit filiam recolligentis ducere in vxorem. vt C. de nup. l. patrem.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium quid sit, & vnde dicatur.*
2 *Homicidij species, & quot modis committatur.*
3 *Homicidium linguæ committitur tribus modis.*
4 *Pœna homicidij spiritualis est pœnitentia.* *Pęna homicidij corporalis quę sit.*
5 *Præuenire in ictu occidere volentem an liceat.*
6 *Percusso an liceat in continenti insequi percutientem fugientem.*
7 *Vim vi quod repellere liceat, quomodo intelligatur.*
8 *Bellum dicitur iniustum quinque modis.*
9 *Præstans ministerium iudicio seu vindictæ sanguinis irregularis efficitur.*
10 *Clericus an in causa sanguinis possit dare consilium iudici seculari.*
11 *Clericus an de suis malefactoribus conqueri valeat iudicio seculari.*
12 *Clericus potest malefactorem suum carcerari petere.*
13 *Item fustigari.*
14 *Item vt quis in seruitutem redigatur.*
15 *Item vt quis suspendatur.*
16 *Item vt decapitur spiritualiter.*
17 *Aborsum procurantes an reputentur homicidæ.*
18 *Phisici & cirurgici an possint ꝓ mouerl.*
19 *Plures an & quando teneantur de vulnere vel de odioso.*
20 *Alium a morte defendere quando quilibet teneatur.*
21 *Dispensatio quæ adhibeatur circa homicidas.*

DE-

De Homicidio. Rubrica.

DICTVM est supra de homicidio in specie, nunc subijcitur in genere; sed quia homicidium fit aliquando casualiter. Idcirco intitulatur hic rubrica de homicidio voluntario, uel casuali. Videndum est igitur, quid sit homicidiũ. Vnde dicatur. Quę sint eius species. Quæ pœna, & quæ dispensatio
1 fiat circa clericum homicidam. † Homicidiũ est hominis occisio intelligo ab homine facta nam homicidũ sonat in actum hominis. Est aũt homicidium dictũ ab homine, & cedo cedis, quasi ho
2 minis cedium. † Species homicidij sunt duæ. aliud corporale, aliud spirituale, Spirituale homicidium spiritualiter & quadã fictione iuris cõmittit octo modis. Homicidæ enim reputant detractores fratrũ & odientes eos. Item iniquitatẽ, oppressionem, & iniustitiã faciẽtes. Item fratribus malè persuadentes; hæc probantur de pœn. dist. 1. c. homicidiorũ omnis iniquitas. & ca. noli. Et generaliter omnis iniquitus motus ad nocendum fratri in homicidij genere deputatur. vt de pœniten. dist. 1. ca. homicidiũ. Itẽ homicida censetur, q tẽpore necessitatis proximis alimẽta negat 86. dist. c. pasce. Corporale homicidiũ est hominis peremptio, cum homo corporaliter occiditur, & hoc committitur dupliciter lingua, uel facto. lingua tribus modis præcepto, consilio, & defensione, vt 50. dist. c. siquis viduam, de pœni. dist. 1. c. periculosæ. Facto cõmittitur quatuor modis, iustitia, necessitate, casu, volũtate. Iustitia, vt cũ miles iusto imperio potestatis executor uel minister æquo iudicio condemnatũ occidit. ut 23. q. 5. ca. miles c. cũ minister ca. cũ homo. & ca. si homicidiũ. Quod intelligo, cùm non ex odio personæ. Odio ei habeantur peccata, nõ homines, ut 86. dist. c. odio. non ex delectatione fundendi humanũ sanguinẽ non amore spoliorũ, non pro pretio, sed ex sola obediẽtia cũ dolore cordis hoc feci, & compassione. Nã uera iustitia cõpassionẽ habet. probantur hæc 23. q. 5. c. in præallega. c. iuri & in c. lex æterna & c officia. nec est crudelis q̃ malos peruit. vt 45 dist. c uera iustitia. Necessitate hoc distinguendũ est; q̃a aut illa necessitas fuit euitabilis, potuit enim sine occasione euadere, tunc reus est homicidij, & tãquã homicida pœnitẽtiam aget. Aut fuit ineuitabilis & occidit hominẽ sine odij meditatione, imo cũ dolore, ut se & sua liberaret, tunc non peccat nec ad pœnitentiã arctatur, nisi pp duplicitatis ambiguum, ut 23 q. 5. c excommunicatorum. Interiorẽ aũt pœnitentiam & dolorẽ aget, & peccatis suis imputabit, quòd ad tantam necessitatẽ induci meruit, ut sine hominis peremptione liberari non posset; quia bonarum mentium est, ibi culpas agnoscere vbi culpa non est, ut inf. eo. tit c. interfecisti & 5. dist. cap. ad eius in fin. Casu, ut cum quis lapidem proijcit ad aues, uel alias non animo hominem lædendi uel occidendi, & aliquis transiens ictu lapidis percussus moritur, hic distinguendũ est an quis det operã rei illicitæ uel licitæ. Si licitę, ut cum quis proijcit porcos vel alias bestias de sua segete, uel de arboribus aues circumspicit & neminẽ videns funda vel manu lapidẽ iacit, & cum locus nõ esset hominibus præuius, aliquis casualiter in ictu lapidis occurens percutitur, & moritur & alia exempla per te ponere potest quilibet studiosus. vt inf. eo. tit. c. lator, c. dilectus. ca. ex literis il. 1. c. ex literis. il 2. c. significasti. lo. & c. quædam, ut asseris. 50. dist. ca. hi q̃ arborem. c. sæpe contingit & c. si duo. In his igitur & cõsimilibus casibus opera datur rei licite, sicut dictum est. etsi adhibetur omnis diligentia, quæ potest adhiberi & debet, innoxius est is, qui occasionem mortis præstat, ut probant iura prædicta. Si autem rei illicitæ opera detur, uel si non adhibeatur diligentia & cautela quæ põt & debet, mors imputatur, exempla pone in hoc inf. eo. ti. c. cõtinebat c. ad audientiam c. tua sicut 50. dist. c. clerico iacẽte c. q̃a te eos. & c. si qua

 si qua

si qua fœmina: De uoluntario homicidio pone exépla inf.e.c.1.50.di.ca.si qs voluntate. Vnum autem non omitto notare q̃a frater Ray. in sum. sua duo scripsit, quæ nisi ad iuris intellectũ redacta fuerint, simplicium animos subuertere
3 pñt. † Dixit enim, ꝙ homicidium lingua cõmittitur tribus modis præcepto, consilio, & defensione, & quodlibet istorum mortale est. Hoc sic intelligẽdum est. s. in precepto iniusto, uel eius qui præcipiendi auctoritatem non habet. Itẽ in consilio iniusto & corrupto, & in defensione, ut ponemus inferius. Aliàs si iusto præcepto iudicis uel prãtis, iusto cõsilio assessoris, legitima defensione interueniat homicidiũ, nullũ pctm̃ cõmittitur. Primũ probatur. 23 q. 4. ca quæsitũ. Secundum. 23 q. 4. ca. illud. Tertiũ. 23. q. 8. c. quicunq; §. his ita. vsq; ad §. in registro. & C. vnde ui. l. 1. C. ad le. Cor. de sic. l. 1. Item & aliud scripsit frater Ray. ꝙ homicidiũ uoluntariũ semp mortale pctm̃ est, & enorme. Et hoc intelligendũ est gñalr esse uerũ. Fallit tñ in exceptis. vt per inferiora patebit.
4 † Pœna homicidij spũalis est pœnitentia. Et ideo videndum est de pœna homicidij corporalis, circa quã taliter est distinguendum. Cõmittit homicidium aut promotus aut promouendus. Item aut spõte, aut necessitate, aut casu. Si promotus & spõtè homicidium sit commissum, cõtrahit clericus irregularitatẽ indispensabilem, ut etiam remanere non possit in executione ordinũ susceptorũ. vt 50. di. c. minor. & 1. q. 7. c. si quis oém. & de cõse. dist. 1. §. 1. sed deponatur, ut 50 dist. c. si quis uiduã. Sed si laicus fuerit, ad ianua ecclesiã s piaceat, & cõmunionẽ in exitu uitæ suæ recipiat, ut 50. di. c. si quis uoluntate. Sed secundum leges, laici honestiore loco positi deportari solent; qui secundo gradu sunt, capite puniuntur. ut ff. ad le. Cor. de sic. l. qui cedem, & l. 3. §. leges. Et in hoc casu fateor me errasse in quadã gl. quam posui. inf. eo ti. c. lator. & incipit q̃uis magna sit materia de homicidio. qđ. n. ibi dixi in homicidio occulto dispensari posse post peractã pœnitentiã in ordinibus iam susceptis. & suspendis per cap. de his vero 50. di. in mediocribus criminibus locũ habet. & de talibus loquitur. ℓ canon, non aũt habet locũ in homicidio & in alijs enormibus. vt sup. de tẽpo. ord. ca. quæsitum. Et hæc locum habent in homicidio uoluntate commisso. Sed si necessitate homicidium committaſ; aut euitabili, aut inuitabili. si ineuitabili, & tunc nullum est peccatum, nec contrahitur aliqua irregularitas quo ad ordines iam susceptos. ut sup. e. c. interfecisti. ad superiorem autem non poterit promoueri. eo quod, etsi in necessitate, uoluntariè tamen occidit. & lex promotionis in facto consistit. vt 15. q. 1. ca. vl. Cæterum si necessitate euitabili, post peractam pœnitentiam remanet in executione ordinis iam suscepti iure cõi. non autem ad superiora conscendit, ut 50 dist. ca. de his clericis. Vbi aũt casu, si dabatur opera rei licitæ, & omnis diligentia fuit adhibita, nec pctm̃ cõmittitur, nec irregularitas contrahitur in susceptis vel suscipiendis. ut inf. e. ti. c. lator. & in alijs iuribus, quæ no. sup. eo. ti. §. casu. si uero rei illicitæ. tunc non promouetur & promotus de iure nõ administrat. ut 50 di. c. clerico, & inf. e. tit. ca. sicut. In promouẽdo autem dicunt quidam, qualitercunq; quis homicidium cõmittat, promoueri non potest; quia sicut superius dixi, lex promotionis in facto consistit. Et intelligũt decre. illã. lator. de dispensatione loqui. Verius autẽ puto, ꝙ loquatur de iure cõmuni. Aliquando tamen committitur homicidiũ uoluntarie, nec delinquitur, & tñ irregularitas cõtrahitur, ut 50. di. ca. aliq̃tos. & hoc secũdum Basianum, etiam si ante baptismum homicidium sit commissum, quia ſm eum in baptismo deletur omnis irregularitas ex peccato contracta, sed illa quæ sine peccato prouenit, non deletur; quia baptismus tollit peccata & sequelas eorũ, & quod peccatum non est inter peccata solui non debet.

bet. Item in baptismo culpa dimittitur
.sed non aboletur, ut 26 di. c. deinde, & c.
maxime alij autem dicunt & uerius, si-
cut puto, quod si homicidium fiat sine pec
cato, uel cum peccato, ut cùm iudex, asses
sor, vel executor occidit ante baptismum;
non impedietur post baptismum, & pro hac
sentẽtia sunt duo canones. 51. di. ca. aliquan
tos. & c. si quis post acceptum. Sed cum
quis furem nocturnum & diurnum si se
telo defendit, sine peccato occidat, se &
sua liberando, ut inf. eo. c. interfecisti, &
c. perfodiens. ff. ad l. Aqui. l. itaq; . §. lex.
& ff. ad l. Cor. de sic. l. furem. Quæritur
5 † an permittatur præuenire in ictu oc-
cidere voluntatem? Respondeo sic; licèt
enim repellere iniuriam, vel propulsa-
re, ut ff. ad l. Aqui. l. sententiam. C. vnde
vi. l. 1. ff. de iusti. & iu. l. ut uim. & 1. dist.
capitu. ius naturale. in verbo violentiæ
per uim repulsio. sufficit autẽ terror ar-
morum, ut ff. de ui & ui arma. l. 3. §. au-
6 tem. † Sed nunquid si me percutias &
fugitas, possim te incontinẽti insequi &
repercutere fugientem? Rñdeo non. quia
hoc non fieret ad propulsationem sed
ad ultionem, quæ ad solum iudicẽ spe-
ctat. Nam uirgo iudiciarius & tutela iu-
ris publici est in medio cõstituta, ut nul
lus sibi sumere audeat ultionẽ ut C. de
iudæis & cœli. l. nullus. Et hoc cõe est
clericis & laicis. s. iniuriam propulsare
rerum & personarũ. ut sup. de appel. c. si
gnificauerunt, inf. de sen. exc. c. si uerò. &
c. ex tenore. Contrarium autem videtur
per id quod legitur, inf. eod. tit. c. suscepi
mus. 46. di. c. seditionarios. 23. q. 8. ca. 1.
& c. conuenior. Ad hoc dicunt quidam,
quod licèt laicis, clerici verò non. Ego cre-
do quod clericis & laicis licèt iniuriam pro-
pulsare & repercutere. Distinguitur ta-
men, quod aut uis infertur personæ, aut re
bus. Si personæ, tunc est uis propellãda
antequam fiat. Nam & insidiantem ui-
tæ licet occidere, ff ad l. Aqui. l. 4. & 5. &
vt dixi in proxi. § superiori. si tamen a-
liquis ui factum repellat, potius præ-
sumi debet quòd causa defendendi fece-
rit, quàm vlciscendi, ut ff. ad l. Aqui. l.
si ex plagis. §. tabernarius. & hoc si per-
cussor uoluit denuo percutere alioquin
si nolebat, & alter nihilominus reper-
cusserit; potius præsumitur quod hoc fecit
animo ulciscẽdi, quàm animo propulsandi.
Sed si iniuria inferatur rebus, licitũ est
illatã repellere, & propulsare inferendã.
7 † Quod ergo dicitur, vim vi repellere li
cet. sic intelligẽdum est, vt. si tria in hoc
requirantur, vt hoc fiat defendẽdo, non
vlciscẽdo, ut 23. q. 1. ca quid culpatur. ff.
ad l. Aquil. l. scientiam. & cum modera
mine fiat defensio. ut sup. de rest. spo. c. olim
causam, in fi. si quis tamen moderamen
excedat, & non ex proposito, uidetur nõ
teneri. ut ff ad l. Aquil. l. si ex plagis. §. ta
bernarius. Sed contrarium velle videtur
illud c. olim causam, inf. eo. ca. significa
sti nobis. in fi. Item incontinenti debet
quis vim repellere, ut sup. de appell. c. si
gnificauerunt. Et hæc tria membra intel
ligitur ex l. vna. C. vnde vi. l. 1.
8 † Vnde subsequenter notabis, quod bellum
est iniustũ quinque modis. Ratione per-
sonæ, vt si fuerit persona ecclesiastica,
cui non est licitum sanguinem fundere
vt 23. q. 8. ca clerici. & c. his à quibus. Ra
tione rei, ut si non est pro repetendis re-
bus, vel pro defensione patriæ, ut 33. q.
2. ca. 1. & ea. causa. q. 8. ca. si nulla. Ratio-
ne causæ, vt si non propter necessitatem, sed
propter voluntatem pugnatur, ut 23. q. 1. ca.
noli. Item ex animo est iniustũ, ut si fiat
animo vlciscendi, ut superius dictũ est.
Item si non fiat auctoritate principis, ut
9 23. q. 1. ca. quid culpatur. q. 2. ca. 1. † No
tabis igitur, quod quicunq; post baptismũ
in cã sanguinis iudex fuerit, assessor, no
tarius, executor, aduocatus, siue pro acto
re, siue pro reo, licèt alioqui distinxe-
rint inter istos, & generaliter qui aliquod mi
nisteriũ iudicio seu uindictæ sanguinis
præstiterit, irregularitatem incurrit, vt
51. di. c. aliquantos & c. si quis post acceptum
sup. de cle. vel mo. c. sententiã sanguinis
10 inf. de excess. præb. capit. ex literis. † Sed
quid si iudex secularis cõsiliũ quærat à
clerico perito, uel princeps a prælato?
Rñdeo, potest clericus generaliter confe-
rem

tēdo cū iudice seculari, dicere fures, latrones, incendarij, homicidæ sic sunt puniendi de iure ciuili, ut 5. q. 5. ca. delatori. non descendendo ad aliqđ factū uel casum aliquē specialē, ut sic potius consulentis, q̄ suggerentis opera fungatur. ut ff. de ꝗō. ln. §. qui q̄onem. Si tñ clericus sciat vel credat iudicem habere coram se causam criminis, de quo quærit, responsionem honeste declinet, præter quam si clericus posset pœnam criminis recta conscientia reducere ad ciuilem & sic intelligi pōt. 23. q. ultima. ca.
11 pessimam. in fi. † Item quæritur, an clericus de suis malefactoribus conqueri ualeat iudici seculari? R̄ndeo sic ciuiliter petens sua sibi restitui & damna resarciri, non ut malefactores id corpore puniatur; & si iudex acrius in puniendo procedat, quam clerici qǽrela requirat, non est clerico imputandum, ut inf. eo. ti. ca. postulasti, & c. tua, & 23. q. 5. ca. 1. & ca. uuum, & c. pœna. & c. non nos. ff.
12 de bo. lib. l. qui cum maior. §. 1. † Potest tñ clericus malefactorem suum carcerari petere, ut sup. de apost. c. a nobis sū
13 pra de depo c. graui. † Item fustigari, ut 14. q. 6. c. si res aliena. 12. q. 2. c. fraternitas. 23. q. 5. c. circuncelliones. 5. q. 5. c. illi qui. 6. q. 1. ca. quæro. §. verum in fi. 4. q. 3. c. si testes. §. Item in criminali. in uer.
14 ca rei conditio. † Item ut quis in seruitutem redigatur, vt sup. de iud. c. ita quorundam. 15. q. ult. ca. cum multæ 36. q. 1 ca. de raptoribus. sup. de iudæ. & sarrace.
15 c. ad liberādam. † Item vt quis mutiletur spirituali mutilatione, hoc est ut su-
16 spendatur. 5. q. 5. ca. delatori. † Item ut decapitetur sed spiritualiter. i. excōicetur, vnde excōicatio dicitur mucro episcopi, ut 16. q. 2. ca. uisis. in fi. decapitari enim intelligitur quia a Christo, qui caput est ecclesiæ, separantur. ut 2. q. 7. c. si cuti sunt §. quia ergo. sup. de hære. c. vergentis. vnde qui excōicatur mori creditur, ut sup. qui fil. sint legi. ca. per uene-
17 rabibilem in fi. Quęritur de his qui procurant aborsus, an reputentur homicidæ? R̄ndeo sic, quantum ad pœnam legalem. ut ff. de pœn. l. si quis aliquos. §. qui aborsionibus; ff. ad le. Cor. de sic. l. mulierem. Item quantum ad pęnam spiritualem. ut inf. eo. ti. c. si aliquis & quantum ad irregularitatem quæ contrahitur ex delicto mortali; ut 25. di. c. unum oratoriū. §. nunc aūt. Sed quantum ad illam enormem & indispēsabilem irregularitatē, quæ contrahitur ex homicidio corporali, de qua iura illa loquuntur, 50. di. ca. miror. 1. q. 7. c. si quis omnē de cons. di. 1. §. 1. s. cus est quia illa non contrahitur, nisi cū perimitur hō gradiens super terram, vel puerperiū iam formatum, ut inf. eo. tit. c. sicut 32. q. 2. ca. quod
18 vero. & ca. Moyses. Nunquid † phisici & cirurgici poterunt promoueri? R̄ndeo si in arte phisicæ & cirurgæ sunt eruditi & in curis secundū artem processerint nihil de contingentibus omittentes, licet aliquibus in contrariū cesserint medicinæ, si eos conscientia non remordet, poterunt promoueri, ut sup. de ætate, & quali. ca. ad aures, & promoti ordines exequantur, ut inf. eo. tit. ca. tua. Consulo tñ ut promoti & maxime promouendi abstineant ab opere practicali. & maxime ab his qui secūdm cirurgiā adustionem vel incisionem requirunt, ut sup. ne cle. uel mo. c. sententiā sanguinis, inf. e. c. tua nos. cū in nullo vacillare debeat conscientia promouendi, ut 33.
19 di. cap. laici. † Quid si plures rixati fuerint & vnus occisus fuerit, nescitur tñ a quo uel cuius uulnere, nunquid omnes iudicabuntur homicidæ, uel irregulares, an nullus? R̄ndeo quantum ad peccatū omnes dicuntur homicidæ qui percusserint, & qui uoluntate occidendi venerunt, licet non percusserint. Itē & illi qui non occiderunt nec voluntatē occidendi habuerunt, sed uenerūt præstare auxiliū occidentib. si forte ijs aliqđ impedimentū præstaretur. discretus tñ iudex maiorē pœnitentiā dabit primis q̄ secundis. & secundis q̄ tertijs. Illi ētn nō sunt immunes a culpa nec debent esse immunes a pœna, qui nō eripiūt hominē a morte, cùm possint, vt 23. q. vlt. c. si qua-

quatuor. inf. eo. tit. c. sicut dignũ. 23. q. 3. c. nõ inferẽda & c. ult. Sed si ageretur ex lege Cornelia, uel Aquilia, ictus uniuscuiusq; contẽplari oportet. ut ff. ad leg. Corn. de sic. l. ult. is autẽ lege Aquilia de occiso tenetur, ex cuius ictu apparet occisum, & qui mortiferũ uulnus infixit. vel qui hominẽ interemit. Alij qui non lætaliter percusserũt, de uulnerato tenẽtur. ut ff. ad leg. Aquilia. l. huic scripturę. §. 1 sed si dubiũ sit ex cuius ictu qs perierit, oẽs de occiso tenẽtur. ut ff. ad leg. Aqui. l. ita uulneratus & cõcordat. inf. e. tit. c. significasti. sed si clericus feriat nõ lætaliter, nec aĩo occidẽdi, nec alios pro uocet, alij tñ feriũt & occidũt, sed discerni possit ictus clerici, nõ tenetur de occiso, nec irregularitatẽ contrahit homicidij. ut inf. eo. tit. c. significasti nobis. † In
20 summa notãdũ est, q nõ est immunis ab homicidij culpa, qui potuit hoĩem a morte sed noluit liberare, ut inf. eo. ti. c. sicut dignũ. §. illi aũt. arg. 76. d. c. facientis. 23. q. 3. c. non inferẽda & c. qui pôt & q. 5. c. reos. & hoc cũ constat illũ iniuste occidi, ut de pœn. di 1. c. periculosæ. 23. q. 1. c. vl inf. e. tit. c. sicut dignũ. Quidã tñ intelligũt hoc in iudice qui auctoritate ordinaria defendere pôt; ille n. solus ut dicunt ex pcepto ad hoc tenetur. ut 23. q. 5. c. q malos & q. 4. c. forte, in fi. Cõsulo tñ cuicũq; priuato, ut si pôt sine periculo sui, eripiat hoĩe à morte pp iura pmissa † Nũc uidendũ est de dispẽsatio-
21 ne, quę circa homicidas hmõi adhibet. Cũ homicida iustitiæ. f. iudice, assessore, executore, q iuste homicidium cõmiserunt, nõ dispensatur in ordinibus suscipiẽdis, sed in susceptis tolleratur ex cã. vt 51. di. c. aliquãtos. Circa homicidium necessitatis euitabilis nõ facile dispensatur. sed in homicidio necessitatis ineuitabilis datur consiliũ, ut homicidia non ministrẽt in ordinibus iam susceptis. vt 50. di. c. de his clericis. non tñ quis deponitur, sed in suo ordine tolleratur de iure, & absque dispensatione secundum Lau. & loquitur inf. eod. tit. cap. 2. Circa homicidium casuale, quod nulla culpa præcessit, nõ est necessaria dispensatio. Circa homicidium casuale, quod culpa præcessit, fit dispensatio magna, maior & maxima. Magna, ut promotus ad sacros ordines nõ in eis, sed in minoribus tolleretur, ũt inf. eo. c. cõtinebatur. Maior, ut etiam in maioribus tolleretur. ut 50. d. c. clericos. Maxima, vt pmoueantur. ut inf. eo. tit. c. lator. Circa homicidiũ voluntariũ non iuste, non necessarium, nec vlla cogente necessitate, non dispensatur. vt dixi supra eo. §. committit.

SVMMARIVM.

1 *Torneamenta quæ sint.*
2 *Torneamenta quare fieri prohibeantur.*
3 *Pœna cõcertantiũ in torneamẽtis quæ sit.*
4 *Mortuo in torneamentis an sit neganda pænitentia & ecclesiastica sepultura.*
5 *Ecclesiastica sepultura ex quibus causis denegetur.*
6 *Milite, euntes ad torneamẽta animo pugnandi, qui non occidunt nec percutiũt, an promoueri possint.*
Quid de his qui alijs bellis intersunt, nec tamen occidunt uel mutilant.

De Torneamentis. Rubrica.

Quia in torneamentis homicidia fiunt. Idcirco post tractatum de homicidio sequitur rubrica de torneamentis. Videndum est igitur, quæ sint torneamenta. Quare fieri prohibentur. Et quæ sit pœna pugnantium in torneamentis. Torneamenta † dicuntur quæ-
1 dam nundinæ uel feriæ, in quibus milites ex edicto cõuenire solent, & ad ostentationem virium suarũ & audaciæ temere cõgredi. ut inf. eo. c. 1. † Causa pro-
2 hibitionis sunt mortes hominũ, & animarum pericula. quæ inde proueniunt, vt inf. eod. cap. 1. & licet alias poss t fieri gratia ostendendæ uirtutis, & causa experiendarum uirium. ut ff. de postu. l. 1. §. item senatus. & ff. de præscript. verb. l. solent. & si in colluctatione damnum

num datum sit; nō agitur leg. Aquilia. nam uirtutis exercendæ & gloriæ causa, non causa iniuriæ, damnum datū est. ut ff. ad leg. Aquil. l. qua actiones. §. si qs in colluctatione. In hoc tñ casu secus est; quia pugnantibus & concertantibus pœna infligitur. ludus enim ille noxius est, & ideo reprobatus. ut ff. ad leg. Aquil. l. nam ludus quis autem ludos appellat, ex quibus crimina oriuntur, ut in con-
3 stitu. ff. circa fi. † Pœna concertantiū in torneamentis, hæc est; quia si quis aliū occidat siue in sistendo siue in resistendo, homicida est; uoluntariè enim occidat, & ideo punitur pœna uoluntarij homicidij, saltē quo ad canones. & si non quo ad pœnā legalem excusante edicto de pœna uolūtarij homicidij, dixi sup. tit. prox. §. cōmittit. Sed si dicere, qd necessitentem excusabit defensio & necessitas. Ad quod rńdeo ad hanc necessitatē ultrò & ex proposito quis se ingerit; & ideo non minus homicidia censetur. ut dixi
4 sup. tit. proxi §. necessitate. † Si uero qs in torneamento fuerit occisus quis morienti & poscenti pœnitentia nō negetur, ecclesiastica tñ careat sepultura; ut inf. eod. ca. 1. in fin. si tñ ad torneamentum uenerit animo concertandi. nam si venerit causa debita exigendi, uel alia sua negocia exercendi, secus erit ut inf. eo. tit. c. ad audientiam. Et nota q hic cōceditur, quod maius est, pœnitentia s. & denegatur quod minus est. s. ecclesiastica sepultura, quod fit ad terrorē & correctionis exemplū. & simile inf. de rap c. super eo. Leuiter aūt inter dicitur ecclesiastica sepultura. Et ratio est, quia sicut impio non prodest sepultura preciosa, ita non obest pio sepultura uilis aut nulla. ut 13. quæs. 2. c. animæ defunctorum.
5 † Sunt & alia, quæ inhibent ecclesiasticā sepulturā, morientis infidelitas, ut de cōse. di. 1. c. ecclesiā. Itē obeuntis manifesta iniquitas. ut 88. dic. c. ult. Vsurarum exactio. ut inf. de usu, quia in oībus. imò hoc generale est in quolibet decedēte in peccato mortali, ut sup. de fur. c. 2. 23. q. 5. c. placuit. 13. q. 2. c. pro obeuntib. 21. q. 3. Cyprianus sup. de sta. mo. c. monachi. §. q vero. Itē inhibet ecclesiast. cā sepulturā interdictū ecclesiæ ut infra de sent. exc. c. a nobis. sup de sepul. c. sacris.
6 † Quid de militibus qui ad torneamentum fuerunt animo pugnādi, nō tamen occiderūt, nec percusserunt? Itē quid de his qui alijs bellis interfuint, nec tñ occidūt nec mutilāt, nunqd poterūt pmoueri, si in torneamentis uel bellis aliqui sunt occisi? Ad primū rńdeo, q non, eo q ad rē dānatā & prohibitā accesserūt. Ad scdm sic dico, q si quis interfit bello licito nec occidat, nec mutilet, nec cām mortis præstat, si aliàs sit idoneus poterit promoueri, nihil. n. interest qui occidat, uel causam mortis præbeat. ut ff. ad l. Cor. de sicca. l. nihil. Si uero in bello illicito, tunc impeditur pp culpam præcedentē. 15. q. j. c. ul. & de poe. di. c. si quis cum telo ar. ad hoc infra de cle. percuss. c. præsentium. & c. continebatur.

SVMMARIVM.

1 *Duellum quid sit, & vnde dicatur.*
2 *Duellum an sit prohibitum.*
3 *Crimen lesæ maiestatis vocatur crimen per duellionis.*
4 *Pugnantium in duello pœna quę sit.*

De Clericis pugnantibus in duello. Rubr.

QVia sæpe prouenit homicidium ex duello. subsequenter ponitur hic rub de cleri. pugn. in duello. Videndum est igitur, quid sit duellum. Vnde dicatur. An laici licenter faciant duellum. Et quæ pœna imponenda sit clericis pugnantibus in duello. † Duellum
1 est singularis pugna, quę fit ad probationem rei alicuius, ita ut per hunc modū se pbaturū offert, si uicerit probasse credatur, si non uicerit, defecisse in probatione putetur. Dicitur aūt duellum, quasi duorū bellū. Dicitur & monomachia, quasi unica & singularis pugna, à monos, qd est unus, & machia qd est pugna.

2 pugna: † Duellum ēt inter laicos prohibetur, quia in duellis deus tentatur. ut 2. q. 5. monamachiam. & scriptum est. non tentabis dominum D. ū tuū, ut 22. q. 2. ca. quæritur. Nec obstat exemplum Dauid pugnantis cū Golia, ut 2. q. 5. ca. monachiam, quia priuilegia paucorum non faciunt cōem legē, ut 26. q. 2. ca. non exēplo. In his enim quæ perrarò fiunt, miraculum est, ut in Auth. de consu. §.
3 1. circa medium colla. 4 † Item non ob. quod crimen maiestatis dicitur crimen per duellionis, ut §. ad Iulij. ma. l. ult. non enim idcirco vocatur crimen per duellionis; quia probari pōt per duellū, sicut quidam intellexerunt & male, sed dicitur crimen perduellionis, i. crimen hostis uel hostile, ut ff. de uerb. sig. l. quos nos hostes. Itē dixerunt quidam licere hoc laicis per l. qua actione. §. si quis in colluctatione, ff. ad l. Aquil. Sed nec. illud placet per l. 1. C. de gladiato. l. una. lib. 10. Item quidam dicūt hoc licere in locis, in quibus talis uiget cōsuetudo inducentes illud pro se, qñ mos erat, crimen non erat, vt 33. qu. 4. ca. obijciuntur. Sed illud fuit diuina reuelatione concessum, quia mos qñq; fas censetur. per quā sicut Iacob amendatio, israelitæ a furto, & Sanson ab homicidio. sic & patriarchæ & alij uiri iusti, qui plures simul leguntur habuisse vxores, ab adulterio excusantur, ut sup. de diuor. ca. gaudemus: §. quia uero pagani. Alij aūt distinguunt, utrū quis offerat, an suscipiat duellum. & si suscipit utrum sponte, an a iudice delatū. Si. n. quis offerat, uel oblatum spontè recipiat, mortaliter peccat; si verò iudice cogente delatum cum aliter periculum corporis vel rerum non possit euadere, excusatur, ut sup. de homi. ca. interecisti. Verius aūt puto, ꝙ ēt offerens. & oblatū sponte suscipiens siue iudice insistente, mortaliter peccet. quāuis is qui iudice deferēte inuitus suscipit & cōmittit, excusetur non a toto, sed à quanto. metus n. ille peccatum attenuat, nō ꝑrsus excludit. ut sup. quod met. causa. c. sacris. potuis. n. deberet omnia mala pati, q̄ malo cōsentire. ut 32. q. 5. ca. ita ne. & si homicidium in duello cōtingat fieri omnes irregularitatem puto cōtrahere, s. offerentem, suscipientē, iudicē deferentē, seu auctoritatem prestantem duelli commissionem, & assessorem ad hunc modum probandi consilium dante, ut
4 no. sup. de homi. §. notabis. † Pœna pugnantium in duello si sint clerici, est de positio; si tñ neq; mors neq; mutilatio interuenit, poterit dispensari, ut inf. e. c. 1. Sed si homicidiū interuenerit, adhuc pōt in beneficio dispensari, ut inf. e. c. 1. & 2. in fi. Quod ergo alibi dicitur, cū homicida dispensari non posse, ut 50. di. c. miror. 1. q. 7. ca. si quis omnem traditionem. de conse. di. 1. §. 1. sup. de tem or. c. ul. in officio locū habet, aliàs ēt dispensatur in beneficio & nō in officio ut 28. dist. c. presbyterū. 50 di. cap. studeat. Sed nunquid talis homicidia habebit ex dispensatione beneficium ut titulū aut stipendium. Videtur ꝙ stipendium, vt sic quasi laicus habeat & extra ecclesiam ut 32. dist. c. si qui uero. Verius puto, ꝙ habeat ut clericus, & sicut beneficium titulatum eo ꝙ decreta dicit, potuit tamē cum eo circa habēdum beneficium misericorditer dispensari.

S V M M A R I V M.

1 *Christianis contra christianos nō permittitur ars sagittariorum.*

2 *Pœna exercentium officium sagittariorū contra christianos.*

De Sagittarijs. Rubrica.

Dictum est sup. de homicidijs in genere. sed quia sagitarij & balistarij plerunq; homicidia cōmittunt. ideo hic de sagittarijs rubr. subijcitur specialis. Videamus igitur utrum & quando hoc officium sit prohibitum exerceri,
1 & qua pœna tales puniantur. † Christiani aduersus christianos non possunt hoc

hoc officiũ exercere, ut inf. c. vno. Quod verum est, si bellum fuerit iniustũ, nam si iustum quolibet gñe armorũ est vtendũ, imò ut uincatur dolis est & insidijs insistendum, ut 23. q. 2. c. dñs, & q. 8. c. ut pridem. iuxta illud. Nihil refert armis contingat palma dolisve. Et alibi. Dolus uirtus quis in honeste requirat. Sed contra paganos & persecutores fidei christianæ põt hoc officium exerceri.

2 † Pœna autem exercentium hoc genus armorum contra christianos est anathema, ut inf. eo. c. uno. præter cõem pœnã homicidij de qua dixi sup. ut ti. proxi §. pœna, ut de homici. §. notabis igitur. Sed an sit canon latę sententiæ, ut contrafacientes statim ligentur, dubitatur. Dicunt. n. quidam, ꝙ vbi sub intermina tione anathematis aliqd prohibetur, non incurrit excõicatio si fiat prohibitũ, ut sup. de iure pat. c. relatũ. secus vbi sub districtione: quia tunc statim incurrit, ut sup. de immu. ec. c. nõ minus, in fi. & idẽ dicunt, ubi mandatur aliquid sub pœna excõicationis, ut 63. di. ca. Salonitanæ. Sed aliud est ubi à iure sic mandatur aliquid, uel prohibetur ut 30. dist. per totum. Et est ratio quia ius magis irascitur in contemptu ministri iuris, q̃ in contemptu sui ipsius ut ff. de arbi. l. si cum dies. § ult & l. celsus. Alij aũt indistinctè dicunt, ꝙ illa uerba siue dicantur sub pœna, siue sub interminatione, siue sub districtione, non habent uim sententiæ uel cõminationis, ut C. communia: & epistolas per totum. Et in hoc plures concordant. Vnde hæc decre. non est canon latæ sententiæ, sed ferendæ. & simile, supra de magistris. c. quanto.

SVMMARIVM.

1 *Adulteriũ quid sit. & qualiter cõmittatᷣ.*
2 *Stuprum quid.*
3 *Accusan. re adulteriũ quibus sit permissũ.*
4 *Intellectus ad c. tuæ, in prin. de ꝓcurato.*
5 *Practica ꝓcedẽdi ĩ accusatione adulterij.*
6 *Vxor an possit obijcere fornicationem spiritualem marito accusanti de carnali.*
7 *Mulier an possit marito obijcere lenocinium.*
8 *Leno quis dicatur.*
9 *Pœna quæ sit pro adulterio imponenda.*
10 *Maritus in accusatione adulterij uxoris deficiẽs in ꝓbando, tenentur ad talionẽ.*
11 *Mulier ab alio quã à viro suo cognita, in quibus casibus nõ cõmittat adulterium.*
12 *Incestus cum quibus committatur.*

De Adulterijs & stupro. Rubr.

QVIA in decalogo statim post homicidium prohibetur mechia, dum dicitur non occides, non mechaberis. idcirco post tractatum de homicidio sequitur tractatus de adulterio. vnde ponitur rub. de adult & stupro. Videamus igitur quid sit adulterium. Vnde dicatur. Quid sit stuprum Qui admittantur ad accusationem adulterij. Et intra quæ tempora. Ex quibus cau. quis ab accusatione adulterij repellatur. Item quæ sit pœna adulterij. & quæ stupri.

1 Adulterium † est alieni tori uiolatio, ut 32. q. 5. c. nõ mechaberis uel detur patio sui. Nã qñq; dĩ cõmitti adulteriũ respũ utriusq; l. cognoscẽtis & cognitæ, ut cũ uterq; cõiugatus existit. qñq; respectu cognoscẽtis, ut cũ uxoratus ad solutam accedit; qa tunc vxorẽ suã coinquinat. vt 32. q. 1. c. in coniugio. qñq; respũ cognitæ, ut cũ solutus ad coniugatã accedit. Nã & illa sic coinquinat virũ suũ quia uir & vxor nõ ad imparia iudicantur, vt sup. de diuo. c. gaudemus. §. qa vero & 32. q. 1. ca. si quis vxorẽ. proprie tñ loquendo adulterium in nupta cõmittitur, ut ff. e. ti. l. inter liberas. §. lex iulia.

2 † Stuprum est illicita virginis deflora tio, quãuis ex in vidua stuprum cõmitti dicatur vt in l. ꝑdicta probatur. † Ad
3 hmõi criminis accusationẽ admittitur primo loco maritus, vt præferatur etiã patri adulteræ, si simul ad accusationẽ ueniant. Nam & propẽsiore iure & maiori dolore uirum executurum accusationem credendum est. ut ff. eo. tit l. 2 §. si similis, quod uerum est, nisi pater maritum

ritum aut infamen arguat, aut doceat,
colludere magis cũ vxore, quàm ex ani
mo accusare, vt ff. e o. tit. l. 3. Præfertur
maritus oĩbus extraneis, imo & si extra
neus prius accusationẽ instituit, pręferẽ
maritus, dummodo non ex negligentia
sit præuentus. ut ff. eo. tit. l. si maritus. §.
si aũt. Potest autẽ agi de adulterio, si-
ne sit vxor legitima, siue non hoc enim
ad omnia matrimonia pertinet nec. n.
soli atrides vxores amãt, & vt dicit Vir
gilius, coniuge prærepta non solos tan
git atrides. sed in ea vxore potest mari-
tus adulterium vindicare, quæ vulgaris
sit, vt ff. eod. tit. l. si vxor. Nec ob. C. eo.
l. si ea quæ & l. si adulterium. Leges. n.
illæ non loquuntur in vxore, & expone
ibi adulterium, id est stuprum. his eum
promiscuè vtimur. vt. ff. eo. tit. l. inter. §.
1. Sed si cum sponsa de pręsenti adulte-
rium commissum sit, agit sponsus; quia
nec qualecunque matrimoniũ nec spe-
ciem matrimonij violare permittit vt
ff. eo. tit. l. si vxor. §. diuus. 27. q. 2. c. q de
sponsatam. in primis igitur maritũ ge
nitalis tori vindicẽ esse oportet. vt C.
eo. tit. l. quamuis qui põt duplici iure
accusare speciali & cõmuni, id est, iure
4 mariti, scilicet sine inscriptione. † Nec
obst. sup. de proc. c. tuę in prin. quia loq̃
tur cum accusat post dies non iure ma-
riti siue metu calumnię & ex sola suspi
cione, vt 4. q. 4. c. nullus. §. aliquãdo C.
eod. tit. l. quamuis & inf. eo. tit. c. maritus
inf. 60. dies à tempore diuortij numerã
dos vt ff. eo. tit. l. pater. §. sexaginta. Et
qđ dixi sine metu calumniæ, verum est
nisi sit euidens vt ff eod. tit. l. is cuius, §.
vlti. Et qđ dixi ex sola suspicione ream
vxorem facere licet, verum est quod ex
sola suspicione accusabitur, nõ tñ con-
demnabitur. vt 2. q. 1. ca. 1. c. semper ff.
de pœ. l. absentẽ, responso. 1. nisi suspi-
cio sit iure. vt C. eo. tit. auth. si qs ei quẽ
suspectũ ff. de his qui sui vel ali. iu. sunt
l. filiũ, sup. de p̃sump. c. literis 2. q. 1. c. si
peccauerit. & sic intelligo 32. q. 1. c. di-
cit dñs. Post maritũ admittuntur ꝓpin-
qui, vt. C. eo. l. quamuis demũ extranei.

Sed hæc locum habent s̃m iura ciuilia
cũ agit ad pęnã legalem. secus cũ agitur
ad tori separationem, quia tũc soli uiro
licet accusare uxorem de adulterio, &
ecõuerso ut no. sup. qui ma. accus. pos. §.
possunt. Et nota ꝙ maritus admittitur
ad accusationem adulterii, ẽt si fuerit fi
liusfamilias, ut ff eo. tit. l. inter, §. filius.
Nam & inuito patre hoc potest filiusfa-
milias, ut ff. eo. tit. l. filium. Nec ob. ei si
sit minor 25. annis, si matrimonii sui in
iuriam prosequatur, ut ff. eo. ti. l. si mari
tus, §. lex Iulia, & ar. sup. de rest. spo. c. ex
parte curatore actore vt C. e. ti. l. ꝓpter.
5 † In adulterii accusatione sic procedi-
tur, quia p̃sente accusatore & accusato
cũ ad pœnã legalẽ agitur, porrigetur li-
bellus, quo porrecto ꝓponi poterũt ex-
ceptiones dilatoriæ antequã accusatus
recipiať inter nomina reorum, ut ff. eo.
ti. l. maritus, §. præscriptiones, & §. 1. ut
dicat nupta, quę impetitur, a se non esse
incipiendũ, cũ nuptias nõ p̃cesserit nun
ciatio. vt ff eo. l. qui uxori, & l. denũcias-
se. Resp. 1. & §. 2. Et hoc fallit in crimine
incestus, quod contra utrunque scilicet
adulterum & adulteram simul interpræ
tari põt, ut ff. eo. tit. l. uim passam, §. ult.
põt opponi & peremptoriè ut de lapsu
quinquẽnii, ut C. e. ti. l. adulter, post quin
quẽniũ & sex mẽses, ut ff. eo. ti. l. si mari
tus p̃uenerit, uel si dicať accusatorem de
stitisse, vt ff. e. ti. l. 1. §. 1. potest mulier ac
cusata excipere cõtra maritũ, & ipse si-
militer adulteriũ cõmisit, ut inf. eo. ti. c.
intelleximus, & c. tua & sup. d. diuor. c. si
gnificasti & 32. q. 6. p totũ sup. de iu. c.
tua ff. so. ma. l. uiro atq; uxore ff. eo. ti. l.
si uxor, §. iudex. Itẽ excipere põt, ꝙ accu
sationem remiserit, ut 23. q. 4. si illic, uel
ꝙ eam sibi recõciliauerit sup. de cõue.
coniuga. c. gaudemus, & ut de hoc ple-
6 nius, no. sup. qui ma. ac. pos. §. põt. † Sed
nunquid uxor obiicere poterit fornica
tionem spiritualẽ marito accusanti de
carnali? Videtur ꝙ sic. Nam fornicatio
carnalis & spiritualis similes sunt. & idẽ
operantur quo ad matrimonium sepa-
randum vt 28. q. 1. c. idolatria, & ca. iam
nunc.

nunc.& multo fortius similes sunt ad compensandum & operādum, vt matrimonium duret. Sed contra illæ fornicationes diuersarum specierū sunt, & res diuersarum specierum non veniunt in compensationem; quia species cū quantitate nō compensantur. ut ff. de pig. act. l. si conuenerit. Verius puto, q̄ compen-
7 satio fiat. † Item excipitur contra maritum accusantem vxorem de adulterio, si eā talē sciuit, & mores eius eā vxorē ducēdo probauit. vt in eadē l. si vxor. §. vlt. Item potest uxor opponere marito accusanti, q̄ eā adulteranti tradidit, ut supra de eo qui cog. to. cōsang. vxor. suæ c. discretionem. Item quòd lenocinīū fecerit. Sed hæc exceptio si ante litē contest. opponatur, accusantem repellit, si postea instar accusationis habet, & accusatori pœnā inducit; quia hæc exceptio à muliere proposita virum onerat, non mulierem excusat. vt ff. eo. tit. l. 1. §.
8 sed publicè. † Est aūt leno, qui adulteriū subijcit, vel pretium pro cōperto stupro accepit, vel damnatam de adulterio ducit, uel sciens adulterium celat uxoris. vt 32. q. 1 cap. 1. Nunc restat uidere de
9 pœna adulterij uel stupri. † Pœna quidem pro adulterio secundum leges imponitur mortis, quasi pro sacrilegio. nā sacrilegos nuptiarū gladio puniri oportet vt C. eo. titu. l. quamuis. fœmina autē iure authēticorum verberata in monasterium recluditur, quam intra bienniū viro recipere licet, biēnio translato vel viro mortuo antequam vxorem de monasterio educat adultera tonsa, monastico habitu suscepto, ibi dum viuit permaneat. duabus partibus ꝓpriæ substātię liberis applicandis, tertia eius monasterio, si liberos non habeat, parentibus extantibus huiusmodi iniquitati nō cōsentientibus tertia pars applicatur, duæ monasterio, quibus prædictis non extātibus tota substantia monasterio quæritur pactis dotaliū instrumentorū omni casu seruandis, vt in Auth. nulli iudi. §. manifesta. col. 9. & ponit C. de adulter.
10 sed hodie † & si maritus in accusatione vxoris deficiat in probando tenetur ad talionem. vt in Auth. vt liceat matri & auiæ §. quia uero plurimas. §. & causas col. 8. in Auth. vt nulli iudi. §. adulteriā col. 9. sed sēdm hoc uir volens separari ab vxore indirectè consequi poterit, q̄d directè nō potest, accusabit vxorem de adulterio calumniose, si deficiet in probatione detrudetur in monasterio, & sic indirectè separabitur ab vxor. Ad quod respondeo nō consequitur, quia non solum hoc fiet sēdm ista. Authē. sed aliās vir puniętur in bonis. vel non consequitur, quia erit in voluntate mulieris sibi reconciliare maritum inuitum. vt dixi in hoc eodem. §. secundum uetus testamentum mulier de adulterio conuicta lapidabatur, non autem vir. ut 33. q. 5. c. hæc imago. sed secundum iura canonica in foro ecclesiastico agitur ad separationem, vt supra. de procur. c. tuæ. vel ad dotis uel donationis amissionē. vt su.
11 de dote post diuor rest. c. plerunq;. † In summa sciendum est, quòd in quibusdam casibus, & si mulier viuente marito alteri carnaliter commisceatur, adulterium non committit, vt si violenter fuerit oppressa. ut ff. ad l. Iul de adul. l. vim passā 32. q. 5. c. proposito. Item si ignoranter cognita est ab aliquo quem virū suum esse credebat ut 34. q. 2. c. in lectum. Item cum credens virum suum mortuum alteri nubit. ut 34 q. 2. c. cum per bellicā. Item contingit quòd aliquę mulieres adulterium committūt, & de adulterio accusari non possunt, ut sunt illæ, quæ in caupona ministrant. quas vitę utilitas dignas obseruatione legum non credidit. vt C. eod. titu. l. qui adulterium commisit. quod secundum cano-
12 nes non procedit. † De incestu autem summatim & breuiter disseramus. Incestus committitur cum cognata & affine, aliquando per se solus, aliquando coniungitur adulterio, vt in nupta. ut ff. eo. titu. l. si adulterium cum incestu. 1. R. & §. 1. In quo grauius crimen committitur, quam in adulterio secundum leges. Si uero incestus per matrimonium

illicitum

illicitum contractus sicut in preall. l. si adulterium. §. 1. sed secundum canones simpliciter & indistincte incestus vincit adulteriũ, ut 32. q. 7. c. omnes causationes. §. sunt. n. & c. adulterij malum.

SVMMARIVM.

1 *Raptor duobus modis dicitur, & quid proprie sit rapina.*
2 *Rapina qualiter fiat.*
3 *Fornicatio aliud a stupro, aliud est adulterium. & aliud incestus, & aliud raptus.*
4 *Incestus quando committatur.*
5 *Pœna raptorum. & nu. 6. 7. 8. & 9.*
6 *Raptori cõtrito quare sepultura negat.*
8 *Rapta an possit nubere raptori.*
10 *Prædo quis, & quot modis dicatur.*
11 *Incendiarius quis appelletur. & qua pœna plectatur.*

De Raptoribus Incendrijs &c. Rubrica.

DICTVM est supra de adulterijs & stupro. sed quia raptus aliquando committitur in rebus ut inf. eod. ca. 1. 2. & 3 aliqñ in hominibus. ut inf. e. ca. in archiepatu. & c. cum causa. & c. accedens. & per hoc ad stuprum uel adulterium peruenitur. Ideo subsequenter ponitur hic rubrica de raptoribus & adijcitur incendiarijs & uiolatoribus ecclesiarum. Videamus igitur quis sit raptor. Quis incendiarius, & uiolator ecclesia
1 rum. Et de pœna ipsorum. † Raptor dicitur duobus modis rerũ, & hominum, & maxime fœminarũ. Proprie aũt dicitur rapina rerum, & raptus mulierum. Rapinæ crimen cõmittitur, cum aliqs per violẽtiã & aperte res capit alienas, nõ tñ ecclesiasticas, nec ab ecclesia. qa tunc cõmitteretur sacrilegiũ, de quo in
2 ferius dicam. † Fit autem rapina cum armis aliqñ, aliqñ sine armis, & diuersa est pœna, ut iam notabo. Et est sciendũ, ꝙ omnis raptor est fur, sed non conuertitur; qa nullus improbior fur, q̃ q rapit. vt Insti. vi bo. rap. in prin. Raptus mulieris nõ solũ cõmittitur in uirgine, sed etiam in vidua & sanctimoniali, ut 36 q. 2. c. raptores. & c. si quis nõ dicam rupere. Isidorus tñ gñalius accipit raptum. s. ꝓ quolibet illicito coitu, ut 28 q. 2. ca. raptus est illicitus coitus a corrũpendo dictus. vnde qui raptu potitur
3 stupro fruitur. Et ut plenius intelligat, notabis ꝙ aliud est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incestus, aliud raptus. Sed horũ omniũ pessimũ est quod cõtra natura fit. vsus quidã cõtra naturã execrabilr fit in meretrice, sed execrabilius in vxore. vt 32. q. 7. ca. adulterij. sed excedit hæc omnia cum vir nubit in fœminam ut C. e. tit. l. cum uir. Fornicatio licet uideatur esse genus cuiuslibet illiciti coitus, qui fit extra vxorẽ legitimã, tñ specialr cõmitti dicitur in vsu viduarũ, & meretricũ, seu concubinarũ. Stuprum est illicita uirginis uiolatio. Adulterium est alieni tori defloratio. ut no. sup. de his duob. supra.
4 t ꝓxi. § adulteriũ. & §. stuprũ. † Incestus est cũ consanguinea, uel affine? vnde incestuosi dicuntur qui affinibus vel consanguineis abutuntur. Raptus admittitur, cum puella de domo patris abducitur, ut corrupta in vxorẽ habeatur. siue puellæ solũmodo, siue parentibus tñ, siue vtriq; vis illatta constiterit; ut probãtur hæc omnia 36. q. 1. c. lex illa. 9. cũ
5 ergo. † Puniuntur raptores rerũ inf. annũ in quadruplũ, post annũ in simplũ re ipsa in quadruplũ cõputata, ut ff. vi bo. rap l. 1. & 2. Et hoc si ciuilr agatur. Si aũt criminaliter, tũc distinguitur inter vim illatã cũ armis, & sine armis. prima inducit deportationẽ, secũda tertiæ partis bonorum amissionem, ut Insti. de publi. iudi. §. itẽ lex Iulia de vi pub. uel priua. Vnde versus. Vis priuata rerũ depo nit ab ordine rerum. Sed deportatur, si vis armata probatur. Pœna uero canonica hæc est, ut raptor excõicetur ab illo epo, in cuius diœcesi rapina cõmittitur, ut inf. e. c. 1. 6. q. 3. c. placuit. Nã cõtrà hñt forũ ratione delicti, vt sup. de fo cõp c. licet. inf. d sen. ex. c. a nobis. C, vbi d cr

mi agi opor. authen. qua in prouincia. nec absoluetur nisi prius emẽdet ut inf. c. 1. inf. de uerbo. sig. c. ex parte. Sed si satisfacere nolit cùm possit, uel emendandi plenam securitatẽ prẹstare, denegatur ei beneficiũ pœnitentiæ. Si uerò usque ad obitũ in obstinatione durauerit & tunc emendationẽ uel emendandi securitatẽ præstiterit, pœnitentia & sepultura ecclesiastica conceduntur; sed si in morte satisfacere nõ possit, cõtrito uiaticũ cõceditur, sed sepultura negetur. ut inf. eo. tit. c. super eo. Si verò in morte cõstitutus satisfacere promiserit si conualesceret, & ante satisfactionem decessit non negabitur. sed ad satisfactionẽ compelletur hẹredes, ut inf. eod. tit. c. in lite-
6 ris † Et si quæratur, quare cõtrito sepultura negatur, cùm viaticũ qđ maius est omnibus sacrificijs concedatur, vt de conse. di. 2. c. nihil. Rñdeo hoc fit ad terrorem, & simile. sup. de tornea. c. 1. Vel fit ad confusionẽ cognatorũ ut per hoc
7 ad satisfaciendum inducũtur. † Raptor mulieris scđm leges capite punitur & eius substantia raptæ applicatur, si tñ rapiat mulierem honestũ. secus si rapiat meretricem, ut C. de rap. virgi. l. una in princ. & ff. de fur. l. uerum. Nec distinguitur an volentem mulierem quis rapiat, an inuitã, sponsam propriam, uel alienam, coniugatã, uel non coniugatã, quamuis acrius puniri oporteat pro adulterio cũ adiectione raptus, tñ non patitur diminutionem substantiæ si ancillam rapuerit, uel libertã, ut hic & alia multa leguntur in l. præalleg. de raptu virgi. Hac pœna puniuntur raptores, & eorũ comites, & qui eis auxiliũ præbuerunt; nec põt rapta eligere consortium raptoris, & si hoc fecerit perdit substantiam raptoris sibi datũ a leg. ut in auth. de rap. mu. quæ rapto. nubunt. coll. 9.
8 † Sed scđm canones raptor efficitur seruus raptæ, nisi uelit se redimere ut 36. q. 1. c. de raptoribus. Itẽ debet cũ fautoribus excõicati. ut 36. q. 2. §. 1. & 4. sed si rapta uelit cum raptore matrimoniũ contrahere, põt. inf. eod. tit. c. accedens. Sed nunquid ex hoc incurret pęnã legalem, s. vt perdat dominũ rerum raptoris. ut dicit auth. puto ꝙ non. nã legem illam abrogatã esse dico, & quo ad pœnam interdicti matrimonij, & quo ad pœnam contracti. vt sup. de secun. nup. c. domi-
9 nus. † Raptores aũt puerorum abusionis causa exquisitis pœnis capitalibus puniuntur scđm leges. ut C. ad le. Iul. de adult. l. cum vir. ff. ad le. Cor. de sicca. l. 3. §. libidinis. Sed ubi hoc scelus prælato cõmmittitur vindicandum, quia pœnã sanguinis infligere non põt. ut 23. q. 8. ca. quis & a quibus sup. ne clericis. uel mo. c. sentẽtiam in flagella cõmutat. ut inf. eo. c. in archiepiscopatu. & simile 14. q. 6. c. 1. 12. q. 2. cap. fraternitas. sup de iudæis. c. postulasti. hñt quidam in rub. de
10 prædonibus. † Et est sciendum ꝙ prædo dicitur tribus modis. ꝑdo est, qui alios prædatur & spoliat. ut qui itinerarijs & viatoribus auferunt bona sua. Dicitur etiam prædo miles qui ultra stipendiũ sibi taxatum quẹrit. idcirco enim militibus stipendia sunt taxata, ne dũ sumptus quæritur, prædo crassetur. ut 23. q. 1. c. militare. Item prædones dicuntur prælata, qui ut procurationem aut seruitium aliquod impendant legato vel alij plus extorquens a subditis, quã soluant. & eorum dãnis lucrum sectantes quærunt prædam potius, ꝗ subsidium in subiectis. ut sup. de cẽsi. c. quia plerique. Incẽdiarius est qui domos alienas, arbores, uel segete incendit igne apposito ex odio, uel uindicta. ut 22. q. 2. cap. cum deuotissimam. & 23. q. 8. cap. pessimam. qui secundum canones est excõmunicatus ipso iure, si ecclesiam uel locum religiosum. uel cæmiteriũ, uel eaquę sunt in spacio priuilegiato. ut 16. q. 4. ca. sicut antiquitus. incenderit uel effregerit. & de talibus incendiarijs & effractoribus loquũtur iura illa. inf. de sen. excom. ca. conquesti. 11. quæsto. 3. c. canonica. postquam autem tales incendiarijs fuerint per ecclesiæ sententiam publicati pro absolutionis beneficio ad sedem apostolicam sunt mittendi. ut

di. vt inf. de sen. exc. c. tua. Alij incendiarij non sunt excõicati ipso iure, sed sunt excõicandi per sententiam, ut 13. q. 8. c. pessi nam & c. si quis membrorũ. Nec ob. 17. q. 4. c. omnes. ibi enim lucius excõicauit incendiarios sui temporis. Sed secundum leges incendiarius, si dolo ignem apposuit, & ipse igne crematur, aut capite punitur ut ff. de incend. naufra. l. qui ædes. & l. ult. & pen. ff. de pœ. l. capitalium. §. qui ob inimicitias. fortuita tamen incendia, si tamen euitari non possent, cum per negligentiam comm. apud quos ortæ sunt, damno uicinis fuerunt, ciuiliter excõmunicentur; ut qui iactura affectus est, damni discepret, vel modice vindicet, ut ibi. & ff. ad l. Aquil. l. si seruus seruum. §. si quis insulam, cum tribus seq. §§.

S V M M A R I V M.

1 *Furtum quid sit, & in quib. rebus cõmittatur, & qualiter à furto qs excusetur.*
2 *Furtum unde dicitur.*
3 *Furtorum species.*
4 *Abigei qui dicantur.*
5 *Pœnæ furti.*
6 *Agere cõtra furẽ quot modis quis possit.*
7 *Orandum non est pro occisis in furto.*
8 *Furti quis teneatur.*
9 *Necessitas an excuset a furto.*
10 *Mulier an excusetur à fornicatione necessitate famis commissa.*
11 *Homicida ad sui defensionem an sit excusabilis.*
12 *Fur semper est in mora, & interitu rei non liberatur.*
13 *Fur rem cum fructibus perceptis & qui perci possunt, restituere tenetur.*
14 *Fur an repetat expensas in meliorationes rei furtiuæ factas.*
15 *Fur restituens rem deteriorẽ non liberatur etiã si res perit, æstimatio debetur.*
16 *Furti actio datur, contra hæredes proportione.*
17 *Vxor an in rebus mariti furtũ cõmittat & qualiter maritus contra eam agat.*
18 *Præstans uxori opem ad furandum marito furti tenetur.*
19 *Serui & filij an furtum committant in rebus dominorum & parentum.*
20 *Actio furti est famosa.*
21 *Præses prouinciæ non põt efficere ut furi damnatum non sequatur infamia.*

De Furtis Rubrica.

Dictum est supra de raptu. sed quia omnis raptor fur est, ideo rectè dictum est raptorum improbum furem esse. ut Insti. vi bo rap. in princ. & quia dominus in lege sub eadem prohibitione rapinam & furtum prohibuit, ut 14. q. 5. c. pœnale. Ideo hic consequenter de furtis agitur. Videamus igitur quid sit
1 furtum. Vnde dicatur. De quare fiat. Quæ furti species. Et quæ pœna † Furtũ est contrectatio fraudulosa, inuito domino alienę rei mobilis & corporalis, quę fit animo lucrandi gratia rei, uel possessionis, uel usus. ut ff. eod. tit. l. 1. Ideo autem ponitur in diffinitione, contrectatio; quia sine ea furtum non fit. licèt voluntas, uel uerbum interueniat, uel scriptura; sola enim cogitatio furti faciendi non facit furem. ut ff. eod. tit. l. 1. neq; verbum, seu scriptura. ut ff. eod. titu. l. si quis uxori. §. in uerbo & l. inficiendo. & l. falsus. §. si qui sui. Ideo autem dicitur, fraudulosa; nam si quis aliquo errore ductus suam rem esse existimans, & imprudens iure eo animo rapuit quasi domino liceat rem suam etiã per uim auferre a possessore, furti non tenetur. ut Insti. ui bo rapt. §. quia tamen. Inuito dño, ideo dicitur; quia si credit dominũ permissurũ, & subest iusta causa credendi, etiam si nõ erat cõcessurus, non tenetur. Si autẽ non subest iusta cã credendi hoc, tenetur. ut ff. e. tit. l. si is qui rem. Si tñ putat facere dñu inuito, & faciat eo volẽte, peccat mortaliter & facit furtũ, nec agitur furti. ut ff. eo. tit. l. inter omnes. §. pen. Rei alienæ, ideo ponitur; q. a rei, quę plenissimè mea est, non facio furtum, nec teneor furti actione secus si alius habet rem mecum cõem. ut ff. eo. tit.

tit.l. si socius. Si uero alius in re mea ius habeat, puta quia creditor uel bonæfidei emptor, facio quidem furtum, & teneor actione furti. sed res non est furtiua ut ff eod. titu. l. cũ res. §. 1. & l. si is qui rem pignori. in princip. & ff. de usucap. l. sequitur. §. si rem. Mobilis & corporalis ideo dicitur, quia in rebus immobilibus & in rebus incorporalibus furtum committi non potest, quia propter sui immensitatem & incorporalitatẽ contractari non possunt ut insti. de usucapio §. quod autem. quia incorporalia tradi uel tractari non possunt. & ideo nec contractari ut ff. de acq. re. do. l. si is qui tenuis. §. incorporalis. Apponitur autẽ lucrandi animo; quia si quis alienam ancillam meretricem rapuerit uel celauerit non lucri, sed libidinis causa. non cõmittit furtum. ut ff. eo. tit. l. uerum. Itẽ ponitur in diffinitione, gratia rei, possessionis, uel usus. & ponit hæc tria lex. ff. eo. tit. l. 1. quia quãque non ratione rei, vel possessionis, sed solius usus causa rẽ alienam contrectat quis, ut 50. dist. ca. qui sacrum & ff. eo. tit. l. qui iuramenta.

2 † Dicitur autẽ furtum à furuo, idest nigro. eo quod clam. & obscurè & plerũq; de nocte fiat. uel a fraude, uel a ferendo, idest auferendo. ut ff. eod. titu. l. pri. De quare fiat furtum satis patet per ea, quę in diffinitione dicta sunt.

3 † Furtorum duæ sunt species. nam aliud manifestũ, aliud non manifestum. Manifestũ, cum quo deprehenditur fur antequã ueniat ad locum destinatum. Non manifestũ, cum quo fur non deprehenditur. ut ff. eod. l. 2. & 3. Item furtorum quædam remanent in nomine generali, quædam transeunt in nomen speciale, uerbi gratia. Furtum rei sacræ dicitur sacrilegium. furtum reipublicæ dicitur peculatus s. cum quis de pecunia sacra, religiosa, publica re aufert, intercipit, uel in rẽ suã uertit. ut ff. ad le. Iul. pec. l. prima.

4 † Sed & qui pecora ex pascuis vel ex armentis subtrahunt, fures sunt. sed abigei uocantur. ff. de abige. l. 1. §. 1. Item qui liberũ hominẽ sciens uendit, vel emit, uel donat, furtũ cõmittit. ut inf. eod. c. 1. & tamen dicitur cõmittere plagium. ut ff. ad le. fauiã de plagia. l. 1. & l. lege fauia.

5 † Pœna furti duplex est, cum ciuiliter agitur. Nam furti manifesti pœna est in quadruplum. nõ manifesti in duplum, ut Insti. de obli. quæ ex delic. nas. § pœna. Sed si criminaliter agatur, pro furto quis non moriatur, nec aliquid abscindatur, sed aliter castigetur ut in Auth. ut nul. iud. § ul. coll. 9. & C. de furt. & serno. cor. auth. sed nouo iure. Quod uerum est, si occultè & sine armis commissum sit crimen. Nam uiolẽter aggredientes aut cũ armis, aut sine armis, aut in domibus, aut in itineribus, aut in mari, legalibus pęnis subijciẽtur. vt in ead. Auth. ut nul. iudi. Legales sunt pœnæ quæ habentur ff. de pœn. l. capitaliũ. §. crassatores. & §. famosos.

6 † Et est sciendum, q tribus modis agitur cõtra furem. ciuiliter ad pœnam pecuniariã, criminaliter ad pœnam legalem ut dictum est, & condictione furtiua ad rem subreptam. nam furti actio pœnam petit legitimam, condictio rem ipsam; ea res facit ut neque furti actio per conditionem, neq; conditio per furti actionẽ consumatur. ut ff. de con. fur. l. si pro fure. §. furti. Et eo. modo si quis agit criminaliter pro furto, potest iterũ agere ciuiliter, & e conuerso. ut C. quando ciui. actio præiudi. cri. l. 1. & ff. de furti. l. ul.

7 † Et notandum, qđ si fures occidantur in furando uel prædando, nam est pro eis orandum. ut inf. eo. tit. c. fures. Et est ratio, quia præsumitur q decedant in peccato mortali. ut 23. q. 5. c. placuit 88. di. c. neq; 13. q. 2. c. pro obeuntibus.

8 † Tenetur aũt furti non solum is qui furatur, sed & is qui opem furi, uel consilium dedit. Consilium dat, qui persuadet, impellit, & instruit aliquem ad furtũ faciendũ. Opem fert, qui ministeriũ & adiutorium præbet ad surripiendas res. ut Insti. eo. tit. §. interdum. ff. eo. tit. l. in furti actione. §. rectè. & tenetur furti non manifesti ut ff. eodem titul. l. is qui opem, non tamen de consilio quis teneatur,

tenetur, nisi furtum secutũ sit. vt ff eod. tit. l. is qui. §. si tu. Item qui cũ fure partitur, fur est Sed & ille reus est, qui furti conscius dño quærenti non indicat. vt inf. eo. c. qui cũ fure. Quod verum intelligo quo ad Deũ & quo ad peccatum, non quo ad legem humanam, secundũ quam põt quis accipere pecuniam pro indicio, nec turpiter accipit ut ff de condi. ob. tur cau. l. 3 §. alti quod si debitũ esset indicare, repeteretur quod pro indicio datũ esset. ut ff. de condi. ob turpi.
9 cau. l. ulti. † Excusatur autem fur, si ꝑ necessitate famis furetur cibaria, vestem, vel pecus ut de con. dis. 5. c. discipulos. secus si non esset extrema necessitas; tũc enim attenuaretur delictũ, non tñ excusaretur omnino ut inf. e. tit. c. siquis per necessitatem. Quidã tñ dicũt ꝙ nulla necessitas excusat omnino. arg. 12. q. 2. c. fraternitas. Sed puto probabilius qđ omnimoda excusatio sit, si extrema necessitas furari compellat; quia tempore necessitatis omnia sunt cõmunia. ut 24. dist. c. 1. 12 q. 1. ca. dilectissimus 23. q. 7. c. quod autem ff. ad le. Ro de iact. l. 1. §. idem. & 47. dis. c. sicut hi q per infamiã. Qui aũt in tali statu furatur, debet credere dominium permissurũ, quando furtũ non committitur. ut Insti. de ob. quæ
10 ex deli. nas. §. furtum. † Sed quæritur, quare quis excusetur à furto rationo necessitatis, & mulier non excusatur à fornicatione, quã famis necessitate committit. ut ff. de ritu nup l. palam. §. non est ignoscẽdũ. cõmunes res sunt ut dictũ est, quod in mulieribus nõ cõtingit.
11 † Item quæritur, quare qs excusetur ab homicidio in necessitate, hoc est in sui defensione cõmisso, nõ aũt mulier à fornicatione, ut dixi? Rñdeo, qui alium aggreditur animo occidendi si occiditur, ipse quodammodo se occidit; & ideo alius excusatur. ar. ad hoc ff. si quadr. pau. fe.
12 di ca. l. 1. §. cũ arietes. † Est autem sciendũ, ꝙ fur semper est in mora, & ideo nõ liberatur interitu rei, sic nec uiolentus. vt C. de furt. l. subtracto C. quod me. cã l. 3. Quod uerum est, nisi res intereat postquã fur eam restituendã dño obtulit congruo tẽpore, & loco. ut C. de condi. fur l. vlti. & ff. eo. tit l. in re furtiua. & ff. de solu. l. si soluturus. & ff. de usu-
13 fruct l. mora. † restituat autem fur rem furtiuam cum fructibus perceptis & q percipi potuissent à possessore priore, vt sup. de restit. spo c. grauis ff. de rei vẽ-
14 di. l. si nauis. §. generaliter. †. Sed quid, si fur rem furtiuam suis sumptibus meliorauit, nunquid expensas repetet? Respondeo non, imò nec eis qui à fure mala fide emit, ut sup. de reb. eccl. nõ alie. c. ad audientiã 16 q. 3. ca. uniuersos 10. q. 2. c. hoc ius porrectum in fin. nisi sibi de euictione prospexit. ut tunc contra suũ actorem possit habere regressum. ut C. de euict. l. si fundũ bonæ fidei. aut repetit expensas. vt sup. de in integr. restit. c. requisiuit 12. q. 2. c. uulteranæ. in Auth. de non alien. aut permut. rebus eccl §. si
15 quis igitur colla. 2 † Item fur non liberatur, si rem reddat deteriorem; & si res perijt, fiet æstimatio eius temporis in quo plus valuit à tempore furti. ut ff. de condit. fur l. in re furtiua. §. si ex causa.
16 † Item hæres furis insolidum tenetur nisi quatenus ad eum peruenit, si solus fuerit hæres; si aũt fuerint cohæredes, qlibet tenetur pro ea parte, pro qua hæres existit. ut ff. de condi. fur. l. in conditione. dum tñ intelligas, ꝙ si res furtiua ad unũ peruenerit tota, tunc non tenebitur restituere pro parte, sed totam.
17 ut ff cõmo. l. 3. §. hæres. † in summa notandum est, ꝙ uxor in rebus mariti furtum committit. sed vir contra eam non agit actione furti, sed actione in factum,
18 † qui tñ vxori opem præstat ad furandum marito, furti tenetur. ut ff eod. titu.
19 l. siquis uxori. & C. rerũ amo. l. 2. † Item serui & filij furtum committunt in rebus dominorum & parentem, sed contra eos furti non agatur, nisi seruus post manumissionem rem contracter. ut ff. eod. titu. l. serui & filij & Instit. de obli. quæ ex delic. nas §. hi autem. Furtum autem non solum in maioribus, sed etiã in minoribus iudicatur; non enim

quod furto sublatum est, sed nisi furan-
20 tis attenditur, ut 24 q 6.ca vl. † famo-
sa est actio furti. ut Instit. de pœna te-
21 litt. §. sed furti † & in tantum ut præses
prouinciæ non possit facere vt damna-
tum furti non sequatur infamia, ut ff.
eod.tit.l.non potest.

SVMMARIVM.

1 *Vsura quid sit.*
2 *Mutuum quid sit.*
3 *Differentia inter vsuram & pœnam promissam.*
4 *Vsura vnde dicitur.*
Pecuniæ nomine totum continetur quod homines habent.
5 *Vsura in quibus rebus committatur.*
Mutuum in quibus contrahatur.
6 *Vsurarum species quot sint.*
7 *Fœnus exercens an infamia notetur.*
8 *Vsuræ veniunt ex mora.*
9 *Vsura in quibus casibus petatur de iure canonico.*
10 *Vsurarij a quibus compellantur vsuras restituere.*
11 *Iudex contra vsurarium manifestũ quãuis non accusetur, procedere debet.*
12 *Clericus ab vsuris non desistens, ab officio & beneficio suspenditur.*
13 *Vsura centesima, & vsura sextupla.*
14 *Vsuræ omni iure sunt prohibitæ.*
15 *Vsurarius quilibet vel eius hæres in iudicio animæ tenetur totum restituere quod exactum est.*
16 *Actione qua agi possit contra vsurarium vel eius hæredes si fœnebris pecunia conuersa est in prædiorum emptionem.*
17 *Creditor si de pecunia fœnebri emit possessiones & vendidit, & ex illa pecunia alias emit, an idem iuris erit in istis secundis rebus quod in primis*
18 *Possessio empta de fœnebri pecunia si trãseat in alium, nunquid is qui pecuniam soluit, habeat idem beneficium contra alium extraneũ possessorem, quod habet contra vsurarium vel eius heredem.*
19 *Res empta ex fœnebri pecunia si superuenias ex titulo lucratiuo ad eum qui soluit vsuras, an is ad quē prius ex simili causa peruenerit res eadem, liberetur, vt contra eum agi non possit.*
20 *Vsura an cõmittatur, si quis mutuat cum pacto quod sibi alia vice mutuo detur.*
21 *Vsurarius restituẽs partẽ fœnebris pecuniæ an liberetur, si debitor a quo exegit, aliam partem sibi remittat.*
22 *Pœna adiecta in contractu mutui, quando præsumatur in fraudem vsurarum.*
23 *Repeten. vsuras an sit audiendus nisi restituat p se exortas, & qd in hoc casu iudex facere debeat, si dicat se paratum esse restituere si quis petat.*
24 *Pecuniæ vsurariæ cum non inuenitur is a quo exacta est, uel eius hæres, quid sit agendum.*
25 *Literæ si obtentæ sunt contra vsurariũ, & is re integra moritur, an possit eius hæres per eas literas conueniri.*
26 *Iurans se soluturum vsuras potest soluere & solutum repetere.*
27 *Iurans nõ repetere vsuras nec denunciare, an teneatur iuramentum obseruare.*
28 *Exigens alieno nomine vsuras, an illas restituere teneatur.*
29 *Vsuras cõmittere quãdo quis dicatur, & nu.30.31.32.33.& 34.*
35 *Prælati subscribentes se contractib. vsurariorum an peccet & intelligantur illos approbare.*
36 *Sigilla prælatorum faciunt instrumenta authentica.*
37 *Pecunia traiectitia quæ dicatur.*

De Vsuris, Rubrica.

DICTVM est supra de rapinis & furtis, sed quia parum uel nihil interest quo ad restitutionis legem, inter furtum, & rapinam, & vsuram, ut 14. q. 4.c. si quis usurã, quia sicut vnũ subiacet restitutioni, sic & reliquũ. sicut non multum interest quo ad periculum animæ iniustè detinere ac inuadere alienũ, ut sup. de rest. spo. ca. sæpe contingit, Ideo post tractatus illos subijcitur hic rubrica de vsuris. Videamus igitur qd sit vsura. Vnde dicaĩ. Quæ sint eius spẽs. In quibus

bus casibus permittantur vsuræ. Qualiter vsurarij et hæredes eorũ cõpellantur ad restitutionem vsuratum †Vsura
1 est quicqd sorti accedit, ut 14. q 4 c. plerisq;. In hæc descriptione, addo intentione præcedente, uel pacto. sola. n. spe uel expectatione uitiũ contrahitur vsurarum. ut inf. e. c. 1. & c. consuluit. 14 q. 3. c. si fœnerarius. Quod intelligo uerum esse, cum causa mutuandi principaliter ponitur in spe uel expectatione lucri siue emolumenti. alter si non principaliter propter hoc moueatur mutuator ad mutuãdũ, sed ob charitatem & dilectionẽ, secundariò aũt sperat de aliqua retributione, nõ puto hoc vitiosum ar. ad hoc. 76 di c. in singulis. 58. di. c. si officia. 61. di. c. quod perderit. cum. n. quis mutuum dat liberaliter, scit vel scire debet debitorem sibi naturaliter obligari ad antidota. ut ff. de peti. hære. l. sed & si lege cõmissoria. §. consuluit. sup. de testa. ca. cum inofficijs. & ideo de retributione sperare põt, & non sperare non potest. & simile. 1. q. 1. c q̃ pio. & sup. de simo. tua. Vel si dicatur simpliciter & indistincte sola spe cõmitti uitiũ usurarũ, dico q ad purgationem delicti non est opus restitutione eius quod sic sorti accedit. sed sufficit pœnitentia, sicut pœnitentia sola purgatur simonia tm̃ animo cõmissa, ut sup. de simo. c. vlt. Pacto præcedente, ideo in descriptione adieci. quia si sine pacto gratis & liberaliter, maxime post debitum solutum debitor quondã offerat creditori, vitiũ non inducit. nullam n. oblatio suscipienti culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit, ut 1 q 2 ca. sicut. Sorti, ideo dixi vt norẽ contractum mutui. nam & si ex re locata aliquid detur, uel accipiatur, nõ dicitur usura, nec est usura, sed merces quæ rei locatæ accedit. nã rei locatæ dominiũ retinetur. it quòd conductor q̃õnem de proprietate referre non põt. ut C. de pig. ac l. nec creditores. sed in mutuo dominiũ
2 transit in debitorem. † nam mutuũ est de meo fit tuum, ut ff. de reb. credi. & si certũ petatur. l. mutuũ. §. appellata est. Et ideo quia periculũ rei locatæ ad locatorum spectat, periculum aũt mutui ad debitorem pertinet, conuenitur merces & exigitur nõ vsura, ut ff de rei ven.
3 l. si nauis. † Sed quæritur, quicquid sorti accedit, est usura, ut in descriptione dictum est; quæ ergo erit differentia inter vsuram & pœnam, cũ pœna conuentionalis, pœna canonica & illa quæ venit loco interesse, poss. exig. sm canonicas sanctiones, ut dicam inf de pę. Rñ deo vsura datur per menses vel annos. vt C. eo. tit auth. ad hoc pœna, si nõ fiat quod cõuenit, ut inf de pę. c. cõstitutus. Vel aliter pœna soluitur; quia non fit, quod conuenit; uel quia non soluitur, quod debetur. Vsura uero præstatur, ut sors non soluatur, sed sortis solutio differatur, vt inf. e tit c. cõsuluit. Vnde vsura cum pęna aliqñ contrariæ videntur, imo aliqñ vsura excludit pęnam ut C. de iure do. impe. l 2. qñq; excludit ipsum debitũ, ut ff. depositi. l. si homines.
4 § quoties. † Dicitur autem usura, quasi vsus rei, quia ob usum rei datur, i. pecuniæ. Vel dicitur vsura quasi vsu rea. i. vsus ęris idest pecuniæ, & hæc expositio ad idẽ recidit cũ priori. Pecuniæ uero nomine continetur totum, quod homi
5 nes hñt. vt 1. q. 1. c procũ. † sed vsura nõ committitur nisi in cõtractu mutui, de quo hic agitur. Mutuũ aũt contrahitur in his rebus, quæ cõsistunt numero, pondere, & mensura, i. in his quæ numerari solent, & ad numerũ dãtur ut moneta; & quæ solent ad pondus dari, ut æs, argentũ & aurũ, vel quę ad mẽsurã vt frumentum, vinum, & oleũ, sed nihilominus præter has res cõmittitur vsura, nã si tibi mutuem aliquid ex his, quę cõsistunt in numero, pondere, uel mensura. & tu mihi cõuenias pro vsura equũ, vestem, uel prædium, uel quicquid aliud quocunque nomen ei imponens, vsura est. vt 14 q. 3. cap plerique. unde non placet quod not. frater Ray. in sũma sua in eod. tit. qui dixit non dicitur fieri usura nisi in his rebus, in quibus fit

muruũ, scilicet quę consistunt in numero, pondere, uel mensura. Insti. qui mo.
6 re contra. ob. in princ. † Duæ sunt species vsuræ. vna est spiritualis & æqua, altera corporalis & iniqua. Primum fœnus aspicere & exercere debemus, vt quod hic misericorditer tribuimus, à dño multipliciter & imperpetuum tributa mãsura recipere valeamus, vt 46.
7 dist. c. sicut nō suo † Sed secunda species subdiuiditur. Est enim fœnus sortis & fœnus fœnoris. q secunda speciē exercet, ēt sm leges ipso iure notantur infamia vt 3. q. 7. ca. infames. §. tria. Sed sm iura canonica in vtraq; specie ipso iure infamia irrogatur, cum in utraque committatur peccatũ mortale, vt 6. q. 1. ca. infames. Veniũt vsuræ ex pacto, ut superius dixi; veniunt & ex mora, uel quasi
8 mora, sm leges. † Mora fit iure communi vel speciali. Fit mora iure communi, cum quis maior 14. annis. vt ff. de ver. oblig. l. si pupillus. interpellat° cōgruo loco & tpe. ut ff. de solu. l. soluturus. vel per diei appositæ lapsum. vt ff. de uer. obli. l. si fundũ C. de contrahen. uel commit. stip. l. magna & § de loca. & conduc. potius. vel per lit. conte. ut ff. de uerbo obli. l. si ex legati causa. cũ intelligat se debere vel intelligere debuit, vt ff. de reb. credi. & si certũ peta. l. quod te, nec omissa sit repetēdæ rei instãtia siue cã, distulit rei solutionē vel præstantionē. vt ff de vsuris. l. mora. & l. sciendũ. Hæc mora facit currere vsuras in contractibus bonę fidei, uel legatis, & bonæ fidei cōmissis, ut ff. de vsu. l. mora. §. in bonæ fidei. & ff. de leg. 2. l. si qs seruo. & l. solidum 1 R. quia licet legata sint stricti iuris in hoc tñ casu ęquiparantur bonæ fidei cōtractibus, ut C. in quibus causis non est necessaria in inte. resti. l. minorũ. Sed nũquid scdm iura canonica hæc procedunt? Respondeo non, nisi vsura
9 pro interesse petatur. † Et ideo sciēdum est quòd in 7. casibus vsura sm iura canonica licite petitur. Primus est, cùm laico beneficium assignatur, & laicus malè tenet. potest enim ecclesia vel persona ecclesiastica in pignore illud recipere, nec fructus computabit in sortē, ut saltē hoc modo res ecclesiastica de manu laici redimat, vt inf. eod. c. 1. & c. cōquestus. Secũdus casus, cũ fideiussor soluit debitum & vsuras forte qa iurauerit tũc exigere à debitore vt su. de fideiusso. c. cōstitutus. Tertius; cùm petit vsura canonica hoc est pœna canonis q̄ pōt exigi ultra sortem ut 12. q. 2. c. in legibus. Quartus cùm petit usura nō tam quã usura, sed tanquã interesse. ut in cōtractibus bonæ fidei, de qbus superius dictũ est, & tunc non petetur quasi usura, sed qd interfit moram adhibitã non fuisse, ut ff. pro socio. l. socium. Sed hoc intelligo, cũ interesse est intra rē, vel cũ petitur cã damni uitandi non lucri captãdi. ut ff. de act. emp. & uen. l. si sterilis §. cũ per venditorem. Et ideo caute dixit canon, incrementa susceperit ut 14. q. 4. c. si quis oblitus. Quintus, in cōtractu locationis. in quo licite recipitur aliquid ultra sortē, idest ultra id quod datur. ut dixi suprà § 2. Sextus, rōne incertitudinis. ut inf eo. tit. c. cũ in ciuitate. Septimus, cùm possessiones à socero uel genero sunt p numerata dote pignori obligatæ. nã tunc fructus non computãtur in sortē, vt inf. e. tit. ca. salubriter. Et huius ultimi casus est ratio, quia dos ad hoc constituitur, ut onera mrimonij sustentent. vt sup. de dote post diuor. resti. c. per uestras. Vñ cum p pecunia dotali prædiũ obligetur, sicut ex aliquo honesto lucro pecuniæ sustentarētur onera mrimonij, ut dicit illud c. p uestras. sic & ex fructibus præd. j, quod in locũ pecuniæ succedit, ut inf. e. c. cũ tu in fi. & ff. de leg. 2. l. Imperator, in fi. & l. se-
10 quenti. † Compelũtur vsurarij restituere usuras a iure & a iudice. A iure sic, quia si fuerũt vsurarij manifesti, ius eos excommunicat quo ad tria; quia nec ad cōmunionem admittuntur altaris, nec eorũ oblationes debent recipi. & si decesserint, eis nō dabitur ecclesiastica sepultura ut inf eo. titul. c. quia in omnibus. & de his omnibus agitur in literis

domini

domini Papæ. cum dicat, eos ad restituē dum quicquid ultra sortem perceperūt per pœnam in Lateranē. consilio contra usurarios editam compellatis. De hac triplici pœna iuris intelligēdum est, de qua superius dixi Vñ iudex, cui sic scribitur, compellatis usurarios ad restitutionē usurarum per obscuratione cōstitutionis illius pœnas in ea editas exequendo. Cōpelluntur & à iudice, quia si hoc meruerit proteruitas contumacis, ad aliam pœnam procedat, ut sup. ut lite non cōtesta. c. qm̄ frequenter, in fi. nā excōmunicabit excommunicatione maiori, ut inf. eod. tit. c. quoniam c. nō solū & c. præterea, ut sup. de iureiur. c. ad nostram. Item compellentur & alio modo licet indirectè. quia si ipsi ab alijs usuras repetant, quas soluerint, repellentur, nisi & ipsi restituant quas ab alijs exigerunt, ut inf. eod. tit. c. quia frustra. Item compelluntur & hēdes usurariorū restituere usuras, quas exigentur defuncti, siue sint filij, siue extranei, ut inf. eodem ti. c. tua nos & c. Michael.

11 † Item quid si certum est & notorium aliquem fænebrem pecuniam exegisse. & constat quòd debitores, qui persolucrunt, non remittunt, sed repetere non audēt ꝓpter potētiam exactorū? Rñdeo aliquo denunciante, uel nullo, ecclesia ex officio suo procedet, & ad restitutionē compellet ut inf. eod. tit. c. cùm in dię

12 cesi. † Clericus aūt compellitur cessere ab actione usurarum per suspensionē ab officio & beneficio, ut inf. eod. tit. c. præterea. & si cessauerit, poterit dispēsari cum eo. ut non deponatur, & sic intelligo 67. dist. c. episcopus 14. q. 4. ca. 1. Nam de rigore iuris poterit deponi, ut 47. dist. c. qm̄ 14. q. 4 ca. canonum c. si qs

13 oblitus. & c. quenquam. † Est autem sciēdum, ꝙ quædam usura vocatur centesima illa scilicet, quæ inf annū sorti ęquiparatur. quædam vocatur sexdupla, à sex quod est totū, & plica quod est pars siue medietas quæ etiā alio modo dicit æmilia ab emi quod est medium, & olō quod est totum. & est illa usura quæ totum continet & medietatem totius, ut

14 47. dist. c. quoniam. † Quæritur an usuræ pñt peti de iure ciuili. Et videtur ꝙ sic, ut C. & ff. de usuris. Sed contrarium puto uerius per Auth de eccle. titul. col. 8. quæ lex posterior est ꝓdictis. & in eadem dicit Iustinianus se quatuor generales synodos in omnibus seruare, scilicet Nicenā, & Constantinopolitanam, Ephesinam & Calcedonem. Nicena prohibet usuras, ut 47. dist. c. qm̄ multi. Sed ad illum canonem & alium similem 47. dist. ca. quoniam multi. rñdent quidam legistæ ꝙ canones prohibent usuras clericis, non laicis. Sed certè quamuis de clericis loquantur, authoritas tamē quæ ex sacra scriptura inducitur, generālis est & locum habet tam in laicis, quam

15 in clericis. Item in iudicio animæ tenetur quilibet usurarius vel eius hæres totū restituere, quod exactum est; sed si non sit soluendo, nihilominus remanet obligatus, & ꝓmittet confessori suo soluere cū ad pinguiorem fortunam deuenerit. nā hoc cōmune est in quolibet debitore, qui soluendo nō est. ut sup. de solutioni. c. Odoardus. eo tamen saluo, ꝙ is qui cessit bonis, si postea aliquid acquisiuerit, condemnatur in iudicio corporū inquantū facere pōt, ut ff. de cessio bo. l. 4. idest habita rōne sui, ne egeat ut ff. de re. iur. l. in condēnatione. sed in iudicio animæ totum restituet, & si nihil ei remaneat, quia nec dimittitur peccata nisi restituantur ablata. ut 24. q. 6. c. si res aliena. Ablatum dico siue per usuram siue per rapinam, quia hæc similia sunt, ut dixi supra eod. titu. in princip. & probatur 14. q. 4. c. si quis usu-

16 ras Quid † si fœnebris pecunia conuersa sit in emptionem prædiorum. nunquid is, à quo usura est exacta, poterit agere contra usurarium uel eius hæredes actione reali? Dixit Alanus, quòd sic. & est hoc speciale uidetur actio in rem ad res emptas de pecunia actoris. sicut & aliàs, si alius de pecunia emerit res meo nomine, ut C. de rei uenditio. l. si de pecunia. & leg. si ut proponis. Et alibi

alibi cōtingit illud speciale. C. arbitriū tu. l. 2 Sed hoc non puto verum, imò is, qui vsuras soluit, aget personali actione contra usurarium vel hæredem eius ad pecuniam, & iudex ex officio suo cōpellet vsurariū vsuras soluere, si habeat unde soluat, alioqui compellet vendi possessiones illas, & satisfacere creditori, ut infra eod. tit. c. cum tu. §. possessio-
17 nes. †Item quid si creditor de pecunia fœnebri emat possessiones, & demū vēdat, & ex pecunia redacta ex uenditione illarum emat alias, nūquid idē iuris erit in his secundis rebus, quod in primis? Rūdeo sic, quasi res secundo loco emptæ succedat in locum priorum arg. ad hoc. sup. ut lit. pen. c. ec. & ff de le. 2. l. im
18 perator. & l. actor. †Sed quid si possessio empta ex fœnebri pecunia transeat in aliū, nunquid is qui pecuniā soluit, habebit idem beneficium contra aliū extraneum possessorē, quod habet cōtra vsurarium uel eius hæredē, ut cogatur uendere & satisfacere agenti? Rūdeo, non puto, nisi extraneus possideat ex causa lucratiua, & vsurarius uel eius hæres conuentus & excussus inuentus sit non soluendo. argum Institu. de le. §. si aliena. & ff. de eo per quem factum est.
19 l. ex hoc edicto. 1. Rūso. †Sed quid si res empta ex fœnebri pecunia perueniat ex tit. lucratiuo ad eum qui soluit vsuras, nunquid is ad quem prius ex simili causa peruenerit res eadem, liberetur, ut contra eum agi non possit? Rūdeo sic. ut ff. de ac. & ob. l. omnes debi-
20 tores. † Quid si mutuo tibi tali pacto, ut tu mihi remutues alia uice, nunquid usura cōmittitur in hoc pacto? Rūdeo sic, quamuis enim dū tibi mutuo, obligeris mihi ad antidota, & teneris mihi retribuere de eo quod tibi feci, ut ff. de peti. hære. l. sed & si lege commissoria. §. consuluit. sup. de testa. cum in officijs charitatis. illam tamē naturalē obligationē ī reducere ciuilē, species lucri est, & ideo vsuræ licèt alias licitæ deducantur in pactum speciale id ad quod aliquis sine pacto obligatur. ut sup. de præ-

ben. c. significauit. sup. de elec. c. signifi-
21 casti. † Quid si usurarius partem fœnebris pecunia restituat ei a quo exegit, an aliam partem debitor sibi remittat? Rūdeo, si ex pacto facta est remissio, ut per hoc debitor partem aliā rehabeat, non reputo vsurarium liberatum quo ad Deum, & quo ad ecclesiam; quia vitiosa est huiusmodi remissio, & simile, sup de simo. c. ueniens; si autem debitor liberaliter remittat, liberatus est creditor, sicut & non tenetur, cūm debitor liberaliter & sponte aliquid vltra sortem
22 dat creditori, ut no. sup. eo ti §. 1. Item quid si pœna sit adiectiua in contractu mutui, nunquid præsumemus fraudem vsurarum adiectam? Rūdeo non, nisi ex qualitate personæ creditoris, ut si consueuerit fœnerari, & sic intellige. ff. de actio. empt. & venditio. l. Iulianus §. ibi
23 dem & sup. de pign. c. illo, in fi. † Quid si aliquis repetat vsuras, & excipiat contra eum ꝙ ipse repetere non pōt, nisi restituat quas extorsit ipse uel is cui successit, ut inf eo tit. c. michael. ipse aūt replicet paratus sum restituere, si sit qui petat. quid faciet iudex ecclesiasticus? Respondeo præconizari vel banniri faciet, ut quicunq; tali soluit vsuras veniat & probet, & rehabebit. & simile fit aliàs. 5. q. 1. c. quidam maligni spiritus. & sup. de clandest. despon. c. cum in tua. Sed si illi negligant, aut contemnāt venire, uel actiones suas remittant? Respondeo procedet petitio istius sine impedimento exceptionis illius; sed si ueniant & probent se soluisse vsuras, fiet eis restitutio, nec in hoc casu sufficit eis pignora dare vel cautiones. supra de sentent. & re iudic. ca. cum aliquibus ff. de pigno. acti. l. quod si non soluere.
24 Sed † quid si is, a quo exactum est uel eius hæres non sit superstes, nunquid impediatur actoris petitio, an procedet? Respondeo, iudex ecclesiasticus pecuniam fœnebrem debet pauperibus errogare, ut inf. eod. titu. capi. cum tu. & cūm hoc factum fuerit, petitio procedet, aliàs non. Et idem puto si uiuat & nesci-

nesciatur ubi sit, vel scitur, sed ad eum mitti non potest. tunc enim propter impossibilitatem vel difficultatē restituendi ei, à quo exactum est, distribuet pauperibus. ut sup. de iudæ. c. cum sit. Cęterū si de illius aduentum speretur, tūc pecunia deponetur & consignabitur, ut alias C. de usu. ca. accepta. Et sic pecunia usuraria inter pauperes distributa, uel disposita, uel cōsignata, seu ei, à quo exacta est, restituta, uel eius hęredi siue procuratori, quē absens dimisit, procedet in petitiōe actoris. alioq eadē repelletur,
25 vt dictum est. † Quid si literæ obtentæ fuerint contra aliquē usurariū, & is re integra moriatur, nūquid poterit eius hæres per easdē literas cōueniri? Videtur q sic. quia hæredes ea districtione sunt cogendi ad restituendas usuras, qua parentes si uiuerent cogerentur, ut inf. eo. ca. tua uos. ar. ad idem sup. de iu. c quia G. Sed puto cōtrarium per decre. supra de rescr. c. significauit. Nec obstat illa decr. tua; quia quod ibi dicit, in ordinario locū habet. Nec obstat aliud c. qa G. nam illud est auctoritate secundi rescripti
26 † Quid si debitor iurat soluturum usuras? Pōt si vult soluere, & solutū repetere. ut supra de iureiur. c. debitores. pōt, si uult implorare se absolui. ut sup. de iure
27 iur. c. ex administratione. † Quid si iurauit non repetere, nec denunciare? Dico iurām temerarium esse. quia per hoc precluditur uia ad pœnitentiam ut supra
28 de iureiu. c. quemadmodū, in fine. † Itē quid, si quis alieno nomine usuras exegit? utpote tutor, curator, procurator. Rūdeo sicut nō suo, ita nec alieno nomine debet quis fœnus exercere 46. dist. c. ult. Sed nunquid restituere tenetur? Rñdeo sic, si is, pro quo exactū est, sit non
29 soluendo. † In summa nota, q usuras cōmittit quis, siue cum ex pacto recipit ultra sortē, siue sine ex intētione ad hoc principali & directa, siue pro parabola iuri danda, siue quis merces suas maiori pretio uendat, ut ad solutionem prolixi tpis dilatio detur. ut infra eod. titu. c. cōsuluit, & c. in ciuitate. Itē quid si quis

eunti uel nauiganti vel eunti ad nundinas certā mutuat pecuniæ quātitate recepturus aliquid vltra sortē pro eo q in se suscipit periculū pecuniæ, quāuis in hoc casu contrarium uideatur, sicut video in eo qui prædium locat, uel equū, vel aliud simile, qui mercedem recipit, nec usuraria perceptio reputatur periculi ratione. sicut nec dñs viuras suæ pecuniæ exigat, quas procurator sub periculo mutuauit, ut ff. de mandati. l. idemq; §. si mandauero. nec socius a socio si cōmunē pecuniam proprio periculo mutuauit, ut ff. pro socio. l. si unus. Sed aliud est creditore mutuante pecuniā sub suo periculo. ut infra eo tit. c. nauigāti 1 resp. so. Et est aliud in isto, quàm in locatore. creditor transfert dominiū, locator retinet, res locata usu deterior reddit, quod in mutuo non contingit ubi eadē pecunia, quæ mutuò accipitur non redditi sed alia eiusdē generis, ut ff. de reb. credit. & iureiur. l. cum quid. Vbi ergo pecunia sic nauiganti datur, contrahitur nauticum fœnus. & sic intitulatur rubr. C. & ff. de nautico fœnore. Est & alia ratio quare in nautica pecunia contrahitur usura; quia & si is, qui pecuniā dat, recipiat in se periculū, pecuniā tñ salua manente habiturus est dñs ultra sortē quemcunq; exitū cōmerciū habeat, siue debitor lucretur in mercibus, siue perdat, & iō usurarius est contractus. Is aūt qui pecuniam sibi dat, ut tot sibi mēsuræ grani, uel olei, uel uini tpe messiū, collectionis oliuarum, vindemiarum dentur, excusatur à fœnore, si probabiliter dubitet an merces sint plus vel minus eo tempore valituræ. Et idem ex parte venditoris, cùm quis principaliter vēdidit merces & tradidit pecunia solutione dilata, vt in eadē decre. nauigāti. §. 1 & 2. Sed caueat sibi quilibet ne magis declinet in æstimatione lucri q̄ dāni ex dilatione. Deus. n. cor interrogat, & n̄ manū. ut 14. q. d. 5. c. si inuenisti. cogitationes respicit magis q̄ actus. ut 15. q. 6. c. si sacerdotibus in fi. Vis autem dare pecuniā nauiganti uel eūti ad nundinas.

dinas seu alij mercatori sine peccato, pone tu pecuniam & alius operã personalem & pecuniã tantam uel minorem; plerunq; enim quod pecuniæ deest, operatio supplet, ut ff. pro socio l. 5 §. 1. & cõi-
30 ceteris pericula, lucra, & damna. † Quid de quibusdam qui dant pecuniã ecclesijs, & ab eis recipiunt certas possessiones tenendas toto tẽpore vitæ suæ quibus vtantur & fruãtur in uita sua, & post mortem ipsorum ad ecclesias redant pecunia apud ecclesiam remanente, nũ quid licitus est cõtractus? videtur quod sic, propter conditionis incertũ, ut C. de pac. l. 1. & dubium mortalitatis euentũ. Nam & aliter propter dubium excusatur vsura, ut inf. eo. tit. c. in ciuitate. & c. nauiganti. Sed puto contrarium. eo q homines sperant uiuere, & sic taliter cõtrahentes credunt se amplius percepturos de possessionum prouentibus, quam sit pecunia quam dederunt. Et sicut in principio dictum est sola spe contrahi-
31 tur uitium usurarum. † Sed si quis dederit vnam possessionem ecclesiæ, & receperit aliã æquiualentẽ vsurus & fruiturus utraque in vita sua, deinde post mortẽ suã ambæ ad ecclesiam cũ pleno dominio reuertantur, contractus iste iustus est. est enim contractus precariarũ. in hoc casu licet recipe ab ecclesia possessionem in duplo ualẽtem plusquam sua quam confert. Sed si suam uelit omnino in ecclesiam à præsenti transferre, vt ipse non vtatur vel fruatur ea, poterit ab ecclesia possessionem in triplo valentẽ recipere, ut 10. q. 2. ca. precariæ.
32 † Quid si quis mutuat ueterem annonam, vt reciperet nouam? Respondeo, si ideo facit ut meliorem recipiat, usuram committit; si autem ideò, ne sua sibi pereat, uel forte ut recipiẽti gratiam faciat mutuando, usuram non cõmittit.
33 † Quid si quis pecuniam mutuat recepturus in termino aurũ, uel argentum vel alterius generis monetam? Respondeo si ideo facit, ut in æstimatione lu-
34 cretur, usurarius est. † Quid de his, qui tempore vindemiarum & messiũ emũt uilius frumenta & uina, ut uendant carius? Rñdeo non cõmittunt usuram sed turpe lucrum, nec tenẽtur aliquibus ad restitutionẽ. sed in iudicio animæ tanquam malè quæsita, quę ex hoc quæsierunt, debent pauperibus erogare. Ad quod nõ puto illũ teneri, qui non hac intentione emit, sed ut domui suæ prouideat, & tandem ex aliqua causa partem vendit & carius. Nã quicquid agant homines, intentio iudicat omnes Sola uo-
35 luntatis forma monetat opus † Quid de prælatis, qui contractibus usurariorum subscribunt, & apponunt sigilla? Respõdeo participes sunt criminis usurarũ, & si non cõmodi. nã subscriptio in multis iuris articulis cõsensum & approbationẽ inducit, vt sup. de re iu. c. cũ inter vos. C si cer. pe. l. mutuæ. C. ad mi. tu. l. si non subscripsit. C. de dona. l. non ignorans. C de fideiuss. l. si pater. C. de reb. alie. vel non l. 2. Sed fateor, quòd si quis instrumento subscribat nõ lecto & eius tenorem ignoret, nõ approbat, nec cõsentit. vt C. plus ualere quod agitur l. ult. & ff. de pign. actio. l. gaius. Sigilla n. prælatorum faciunt instrumenta authẽtica sup. de fide instrum. c. scriptura Per hoc igitur laici credentes contractus hmõi per ecclesiã approbari, securius peccant; & ideo de talibus dici potest. laqueus iuue-
36 nũ omne uos. ut 2. q 6 c. paulus. † De nautico fœnore, ad doctrinã eorũ, maximè qui circa leges nõ student, aliqua sub breuitate dicam. Pecunia quæ nautis datur traijcienda uel transuehenda dicitur nautica; quia nautis datur. uel traiectitia, quia traijcitur Datur autem periculo creditoris ut ff. de nautico fœnore. l. 1. & l. periculi. Sed hoc locum habet nauigio suscepto, uel postquã nauẽ nauigare conuenerit. ut ff. de nau fœ. l. 3. Quod uerum est; nisi aliqd possit imputari debitori, ut quia non seruauit locum nauigij, uel quia merces prohibitas transportauit; tunc enim, quia non ex maritimæ tẽpestatis discrimine, sed ex magna auaritia uel audacia debitoris periculũ accidat, imputatur debitori. ut ff. de

in ff. de nau. foe l. cum proponas. Sed q̄ uis in hoc cōtractu nautico periculum pecuniæ generaliter respiciat creditorem vt dictum est, a peccato tamen vsurarum creditor ex hoc non excusatur. vt dixi supra eo. §. in summa.

SVMMARIVM.

1 *Falsitas quid sit.*
2 *Falsum quibus modis committatur. & nu. 5. & 6.*
3 *Falsi pœna quæ sit. & nu. 6.*
4 *Aduocatus & procurator an teneantur de falso.*
5 *Falsum non committitur sine dolo.*
7 *Falsarij literarū Papæ & aliorum prælatorum vel publicorum instrumentorū, qualiter puniantur.*
8 *Pœna falsi qualiter euitetur.*
9 *Rasura an inducat falsitatem.*
10 *Instrumentum quando dicuntur suspectum de falsitate.*
11 *Instrumēta quibus modis probētur falsa.*
12 *Falsi suspicio quādo pro falsitate habeatur.*
13 *Litera quæ dicātur falsæ & quæ falsatæ.*
14 *Sententia lata per falsas literas non debet executioni mandari.*
15 *Executor inueniens sententiam latam contra ius litigatoris, an eā exequi debeat.*
16 *Sententia ex falsis literis lata, sine temporis præfinitione est retractanda.*

De Crimine Falsi. Rubrica.

EGIMVS supra de crimine vsurarum, quo sua tollit manifeste creditor debitori. Nunc agendum est de crimine falsi, quo falsarius occulte diripit aliena. Videndum est igitur, quid sit falsitas: Qualiter committatur. Et
1 qualiter punitur. Falsitas † est mutatio ueritatis, ut in Auth. de instr. cau. §. & si in prin. col. 6. ff. eodem titulo. l. quid sit falsum. Vel dicitur imitatio veritatis. eo q̄ falsatores student imitari ea, quæ sunt uera, ut sic falsa verisimilia uideantur, ut in Auth. prædicta. Duplex est ista imitatio, & mutatio veritatis.
2 † Pluribus modis committitur falsum, scribendo, & delēdo. scribendo falsum, & delendo verum, ut supra de fid. instr. c. inter dilectos. Nec refert, utrum hoc fiat in testamento, uel alio instrumento publico, uel priuato, tabulis, uel rationibus, ut ff. eod. tit. l. 1. §. qui in rationibus & l. nullus. Item qui signum adulterinum fecerit, vel sculpserit, ut ff. eo. tit. l. lege Cor. & l. qui testamentum. Item qui absentes veluti præsentes scribit, ut supra de his quæ fiunt a præla. ca. quanto. & C. ad l. Corn. de fal. l. qui ueluti. & supra de testi. c. cūm ex literis. Item qui superlinearem scripturam apponit, ut supra de religio domi. c. cum venerabilis. Item aliter transcribendo, q̄ sit in originali, ut sup. de except. c. cū venerabilis. Item sunt quidam alij modi falsitatis circa literas domini papæ, qui exprimuntur inf. eo. tit. ca. licet. de quibus differere non est utile. ne forte magis instruere q̄ deterrere videar falsatores. Item committitur falsum dicto, ut in teste qui scienter falsum asserit, uel supprimit verum. vt inf. e. ca. 1. ut in iudice qui contra leges & iura pronunciat, ut ff. eod. tit. l. 1. §. sed si iudex. Corruptor, testium, aduocatorum, & iudicium, vel ff. eodem. tit. l. 1. & falsarum constitutionum allegator, falsum committit, ut ff. eod. tit. l. ult. Item non omnis qui mentitur, de falso poterit accusari, sed qui mentitur præsidi, uel principi, papæ, uel episcopo, seu alteri iudici. vt ff. eo. tit. l. si quis obrepserit. nam mendax precator carere debet penitus impetratis. & si nimia mentientis improbitas interuenerit, seueritati subiaceat iudicantis, ut sup. de rescriptis. c. super literis. 25. q. 2. c. & si legibus. C. si contra ius uel utilitatem publicam. l. & si legibus. vnde puniēdi sunt iudices, qui vetuerunt precum argui falsitatem, ut C. si contra ius uel utilitatem publ. l. puniri. Falsum committitur facto, ut cum quis vera sigilla corrumpit, ut supra de fide instru. ca. inter dilectos. Item cum falsas mone-

monetam. vt sup. de iureiuran. c. quãto. ff. eod. tit. l. quicunq;. & l. seq. Item cum falsat pondera uel mensuras. ut ff. eod. tit. l. hodie. §. 1. quę a legitimo suo statu diminui vel mutari non debẽt, vt inf. de empt. & ven. c. vt mensuræ & pondera iusta fiant.
3 † Potest autem accusari talis falsarius de falso ad pœnam telegationis, ut in prædicta l. hodie. & ff. de extraor. crimi. l. annonæ. § honorat. Aliquando pœna extraordinaria punitur, ut ff. de pœ. l. in dardarios. In iudicio uero animæ imponitur pœnitentia. 30 dierum in pane & aqua, vt dicit illa decre. vt mensuræ.
4 † Tenetur de falso aduocatus, procurator, qui secreta causæ aperuit aduersario uel qui instrumẽta prodidit. ut ff. eod. tit. l. 1. §. is qui deposita. ff. de pœn. l. si quid aliquod. § si quis instrumentum. & §. instrumenta. alias condemnatur ad interesse, ut 12. q. 2. c. si quis de clericis alias tenetur iniuriarum ut ff. depositi. l. 1. §. si quis tabulas. & ff. ad l. Aquil. l. si quis testamentum. § sed & si quis tabulas. & talis proditor dici potest. vt 47. dist. ca. clericus. sic & falsum committit; qui aperit secretũ iudicis. vt sup. de offi. deleg. c. cum olim. Falsum committitur usu, sed in hoc distinguuntur; nam si quis falsum fabricat non vtendo, nõ releuatur à pœna falsi; secus si alius fabricat, & alius non vtatur, ut C. eod. tit. l. si quis falsos. qui autem deceptus sit per alium si suã innocentiam probet, & eum a quo accepit, exhibet, se liberat, vt C. eo. tit. l. maiorem & concordat. inf. de exces. præla. c. inter dilectos. §. præterea.
5 † Falsum. n. non committitur nisi dolo. vt C. eo. tit. l. nec exemplum. ff. eod. tit. l. diuus. Sed contra, inf. eo. l. tit. c. ad falsariorum. Ad quod respondeo, speciale est in literis domini papæ, ut si quis falsis literis vtatur, & ignoranter, non excusetur, ut ibi. Et est ratio, quia literæ domini papæ, cum nimia diligẽtia & exquisita curiositate fiunt, ut sup. de rescrip. c. cũ adeo. & expressi sunt in iure falsitatis modi. ut inf. e. tit. c. licèt. Vel dic, quod illa l. falsariorum. loquitur cum quis vtitur. falsis literis à seipso obtentis, vbi nulla est excusatio, ut in all. l. si quis falsos. quia tunc vitium rei propriæ non excusat. vt C. de rescin. uen. l. quisquis. Item qui se pro milite gessit, uel illicitis insignijs vsus est, tanquam falsarius puniendus est, ut ff. eod. titu. l. eos. § qui se. Et idẽ dico in non ordinario qui gerit officium ordinati, ut inf. de cle. nõ or. mi. c. 1. & 2. Idem in eo qui sub prætextu clerici, cum id munus non impleat, alijs se muneribus subtrahere conatur, ut C. de sacrosan. ec. l. qui prætextu. Idem in eo qui tanquam clericus obtinet beneficium, cum nõ sit clericus, nec ẽt tonsuratus, vt sup. de trãslat. c. ex literis sup. de rescrip. ca. cùm adeo. quatuor igitur modis, ut superius dictũ est, committitur falsum, scripto, dicto, facto, & vsu. Est etiã quasi falsum, cum tutor vel curator ficta tutela vel cura non eã restituunt, sed se ingerunt & administrant, ut ff. eodem. tit. l. j § tutores
6 † Pœna falsi sedm leges est deportatio, & omniũ bonorum publicatio, & hoc in libero homine; in seruo ultimum supplicium, ut ff. eo. tit. l. 1 § ul. Secundum canones autẽ multiplex est pœna falsi sedm diuersitates falsitatum. Vnde distinguitur. Dicitur enim charta falsa ex dicto vel tacito, & in tali falso quæ sit pœna legitur. supra de rescrip. c. super literis. Item dicitur charta falsa ex scripto, vt cum quis scribit omnes vel maiorẽ partem præsentem fuisse, quæ non fuit, in tali falso suspenditur quis ab officio & beneficio, ut sup. de testi. c. tã literis in fin.
7 Falsarij † autem literarum dñi papæ ipso iure excommunicationem incurrunt cum fautoribus & defensoribus suis, siue per se, siue per alios uitium falsitatis exerceant. qui si clerici fuerint, officijs & beneficijs ecclesiasticis perpetuò sunt priuati; ita quòd, qui per se falsitatis officium exercuerint postquam per ecclesiasticum iudicem fuerint degradati, seculari potestati tradantur secundum constitutiones legitimas

timās puniendi, ꝑ quas & laici qui fuerint de falsitate cōuicti legitimè puniatur. qui autē literis falsis vtuntur, laici tandiu maneant excōicationi subiecti, donec satisfaciant competenter. Ita tñ. vt in laici & in clericis malitia grauius quā negligentia puniatur, vt probantur hæc infra de crimine fal c. dura. & ca. ad falsatiorum. Et quod dixi, tradantur curiæ seculari, intelligo tradi dum capi finiuntur. vel dum degradatio clerici denunciatur iudici seculari, ut inf. de verb. sig. c. nouimus. & de hoc no. sup. de hęr. §. punitur. Vbi autem dubitatur de falsitate circa literas domini papæ commissa, suspectus capitur & detruditur, & papa consuluitur super pœna, ut 19. di. ca. in memoriam, sup. de rescri. c. ex parte.

8 † Falsatores literarum aliorum prælatorum, vel publicorū instrorum deponuntur & detrudūtur, sed seculari curiæ non traduntur, ut 50. di. ca. si eṗus. Euitat. n. pœnam falsi is qui cum falsas literas se hēre cognoscit, inf. 20 dies illa destruit, aut resignat, vt inf. eo. ti. ca. dura, circa fi. Quod intelligo verū in literis, quas quis per alium impetrauit. secus si per seipsum & conscius fuit falsi, vel esse debuit ut inf. eo. ca. ad falsariorū. Itē euitat quis pœnam, si dum cognoscit literas de simplici iustitia falsas esse, siue per seipsum impetrauerat, vel per alium vsus eis nō est, ut inf. eo. ti. c. accedens. non est enim verosimile ꝙ falsum commiserit in literis talib. quæ in curia de facili obtinentur. sicut nec præsumitur dolus in re modica, ut ff. de dolo. l. si oleum. §. vlt. nec præsumitur corruptio in re modica, vt ff. de off. presi. l. plebiscita. & offi. ꝓcon. & le. l. solent. §. pen. & ult. Vnde in hoc casu præsumptio, quæ oritur ex qualitate literarum, tollit præsumptionē falsi quæ oritur ex illa decre. ad falsariorum. sic & aliás vna præsumptio tollit aliam. vt ff. de in integ. resti. minor. l. diuus, & 57 di. ca. si quis in ęgritudine.

9 † Est autē sciendum, ꝙ rasura paucarū literarum, quæ nequaquam animum sapientis in dubitationē vetere debet, suspicionem falsitatis non inducit, vt inf. e. ca. ul. quia nec vitium sillabæ nocet, vt ff. de manu. testa. l. quia habebat. dummodo rasura paucarum literarum vel sillabæ immutatio sensus non inducat varietatē. alias secus, vt sup. de fide inst. c. inter dilectos. Rasura verò lineæ suspicionem falsitatis inducit, ut inf. de priuil. ca. cum olim propter qōnes. & sup. de rescrip. ca. cum olim. Quod verum est, si inueniatur in narratione iuris, secus in narratione facti, ut sup. de fide instr. cap. ex literis. De rasura autem paucarum literarum non distinguo, aut appareat in narratione iuris, uel facti, in literis clausis, uel apertis, vel publicis instrumentis. Vt tamen scias, ꝙ in literis domini Papæ nullus audet manum apponere ad aliquid contingendum præter quosdam officiales, alias incurritur excōicatio in curia facta.

10 Sunt † autem instrumenta de falsitate suspecta ex quibusdam alijs causis, vt si instrumentum non habet subscriptiones varijs manibus notatas, vel si nō sit eadem manu completum, ut inf. de priuil. c. cum olim propter quæstiones. nisi manus inducat mutationē calami, & atramenti mutatio, vt in Authen. de instru. cau. & fi. in prin. Item suspecta hēr lr̄a, si fuerit alieno sigillo signata, dū is qui alieno sigillo signauit, habeat propriū, ut sup. de appell. c. significauit. Item si religioso prioratus uel administratio confirmatus, ut sup. de cōfir util. uel inuti. c. porrecto. Item repellitur instrumentum ut suspectum, si fuerit alteri instrumento ab eodem productū contrarium, ut sup. de fide instr. c. imputari. ut C. de fide instru. l. scripturæ. Item litera domini Papæ suspecta redditur per falsam grammaticam, ut sup. de rescri. c. ad audientiam. Item si sine mandato domini impetretur, ut sup. de rescr. c. nō nulli. & ca. ex parte. Item suspecta sunt instrumenta, quorum sigilla apparent fracta, ut sup. de fide instru. c. inter dilectos. Item suspectum est instrumentum publicum, si non sit in eo nomen Imperatoris. annus Imperij, uel consulis, uel

poto.

potestatis anni illius, & si desit mensis, dies, uel indictio. aliàs instrumenta dicũtur adulterina, ut in Auth. ut præpo. not. impera pu.do.§.1.& 2.& C.de apo. pu.l.1.lib.10. locus etiam, in quo celebratur est cõtractus, debet apponi. arg. ff. de accu.l.libellorum.& 2.q.ul.in fi.& C.de contrahen.vel cõmit.stipu.l. optimam,in fi. Et hęc locum habent in priui
11 legijs apostolicis. † Multis modis probantur falsa instrumenta, ut si probet rẽ esse aliter gestã, quàm contineat instrumentum ut ff.de pact.l.iurisgentium. §. quod fere agitur.C.de proba. l.cũ precibus.C.plus valere quod agitur quàm qđ simu.conci.l.ult.supra de fide instru.ca. cum Ioannes. Item improbantur instrumẽta per indirectam negationẽ, ut sup. de proba.c.tertio.C.de contrahen.& cõmit.stipulatio. l. optimam. Per hæc igitur & similia, quæ superius notata sunt, instrumenta reddũtur aut suspecta, aut falsa. Et circa primũ articulũ no. plura. sup.de fide instru.§. multa. In cõne falsi quædã singularia & specialia obseruantur.
12 † nam suspicio de falso pro falsitate habetur, nisi pro parte producente ueritas cõprobetur, & proceditur ad pœnam.C.de proba.l.iubemus. quod generaliter non contingit, ut 2.q.1.c.primo. & ff.de pœ.l. absentem. Item cõdemnaẽ quis sine accusatore, quod aliàs non contingit vt 2.quæ 1.ca.nihil.vt ff.de mu.& ho.l.munerum.§.defensores.& in euangelio. Mulier ubi sunt qui te accusant. nemo domine, nec ego te condemnabo. Item & si in crimine falsi inciderit, pronunciatur in eo, ut C. eo.tit. l. vbi. quod aliter no.seruatur ẽm leges, vt pronũcietur in incidenti.ut C.de ordi.iudi.l.adire. Item in hoc crimine deuictus deponitur, & statim traditur curiæ seculari, vt inf.eo.c ad falsariorum. quod generaliter non seruatur, ut sup.de iudi.c.cũ nõ
13 ab homine. † In summa notabis, quòd quædam literæ dicuntur falsæ, quædam falsatæ. Falsæ quæ per falsi suggestionẽ & veri suppressionem impetrantur, quæ largo mõ dicuntur falsæ, ut ff.eo.tit.l.si quis obrepserit. Item falsæ sunt literæ quæ, & si similitudinẽ aliquam verarum prætendant, nihil tñ ueritatis habent; quia nec uerã bullam nec verã scripturam, & istæ literæ, quæ nullæ sunt, falsæ dicuntur sicut & is qui non est tutor, dicitur falsus tutor, & falsum testamentũ quod non est testamentũ, & iniquus modus qui non est modus, vt ff.de uerb. sig. l paulus. Quædam vero literæ dicuntur falsatæ. quæ & si aliquid ueritatis habẽt, puta verã bullã, vel verã scripturam, vel verum vtrũq;, aliquid tamẽ mutatũ est de primordio ueritatis. Literæ falsæ ẽm primam speciem falsitatis conferunt iurisdictionem, & si contra eas non excipitur valent, & tenet quod fit earum auctoritate, ut sup.no.de rescrip §. colligitur. Literæ falsæ iuxta sedm specíẽ falsitatis nõ conferunt iurisdictionem, nec ualet quod fit auctoritate illarum literarum. Et idem dico in falsatis, de quibus ult.
14 dixi. † Vnde sententia lata auctoritate talium literarum non est executioni mandanda, vt inf.eo.tit.c.super eo. imo contra talẽ sententiam & exceptio competit, & restitutio datur cuilibet maiori, ut ff de iudi.l. si prætor. & idem si per falsos testes sententia lata sit, ut ff. de re iudi.l. diuus. Et lex dicit iudicati executio, solet suspendi & soluti dari repetitio, si falsis instrumentis circunuentam esse religionẽ iudicantis crimine postea falsi illata manifestis ꝓbationibus fuerit ostensum, ut C si ex falsis instru.l.ult. Quod verũ est, si iudex fuerit falsa secutus. ut C.eo. tit.l.falsam. & l.1.& sup.de
15 sen.& re iudi.cum I & A.† Sed si executor inuenerit sententiã latam contra ius litigatoris, eam exequi debet, ut sup.de offi.dele.ca. pastoralis.§. quia vero nisi apud delegatũ posset efficere, ut ab hoc
16 onere ipsum absoluat, vt ibi † Hoc ẽt notabis, ꝙ vbi auctoritate falsarum literarũ sententia lata est, reuocãda est sine temporis præfinitione. Vbi autẽ a iudice lata est, sed prætextu falsi, si ciuiliter agatur, per actionem in factum reuocatur usq; ad 30. annos, ut ff.de re iudi.l. diuus

diuus. Si vero agatur criminaliter per modū accusandi, tunc reuocatur vsque ad 20. annos, vt C. eod. titu. l. querelam. Sed si per modū exceptionis impugnetur, hoc licebit perpetuo, quia exceptiones perpetuæ sunt, ut ff. de exceptio. l. purc. §. vlt. institu. de excep. & C. eod. tit. l. si pactum.

SVMMARIVM.

1 *Sors quid sit. Diuinatio propriè quid sit, & quæ sint species diuinationis. nu. 3.*
2 *Sortilegi qui dicantur.*
3 *Diuinatio quocūq; modo fiat & qualitercunq; uocetur, ꝓhibita est & damnata.*
4 *Priuilegia singulorum non faciunt communem legem.*
5 *Sortilegorum pœna.*
6 *Ad sortes an licite recurratur.*

De Sortilegijs. Rubrica.

DICTVM est supra de crimine falsi. sed quia sortes & diuitiones in fasitate consistunt, dum sortilegi & diuinatores, quod dei est proprium, videlicet futura prædicere, sibi falsò assumunt; & cùm non sint, se prophetas esse ostendunt. Ideo subsequenter ponitur hic rubrica de sortilegijs. Videndum est igitur quid sit sors. Quot species diuinationis. Quæ diuinatio prohibita; Quæ permissa. Qua pœna puniantur sortilegi, & diuinatores.

1 † Sors est ars diuinandi. † Diuinatio proprie in malo accipitur. propheria verò in bono, vnde canon dicit. nunquā diuinatio in bonam partem accipitur. videbātur quidam sibi esse prophetæ; sed quia pœnam accipiebant, prophetia eorum facta est diuinatio. & diuinatio eorum, quæ uidebatur ꝓphetia, declarata est diuinatio ut 1. q. 1. ca. nun-

2 q̄ † Sortilegi autem sunt, qui sub nomine fictæ religionis per quosdā, quas sanctorū seu apostolorū vocant sortes, diuinationis sententiam profitentur. Aut quarūcunq; scripturarum inspectione

3 futura ꝓmittunt, ut 26. q. 1. ca. 1. † Spēs diuinationis multę sunt, quæ enumerātur. 26. q. 3. c. igit. & q. 5. c. epi. & ca. nec mirū Omnis aūt diuinatio quocunque modo fiat, & qualitercunque vocetur, prohibita est & damnata, ut 26. q. 5. per totum, infra. eod. tit. per totum. Sed obijcitur ex eo, quod legitur. 26. q. 2. c. sors non est aliqd mali, sed est res in humana dubietate diuinā iudicās volūtatem ut 26. q. 3 c. sors. Itē opponitur ex eo q̄ legitur 26 q. 5. c. non licet, vbi dicit nec in collectionibus herbarū, q̄ medicinales sunt, aliquas obseruationes aut incātationes liceat attendere, nisi tm̄ cum symbolo diuino aut oratione dn̄ica, vt tm̄ deus creator omnium & dn̄s honoretur. Item opponitur exemplo Matthiæ apostoli ut 26. q. 2. ca. nō exemplo: Nam quamuis nō statim debeamus recurrere ad sortes, vt 26. q. 2. cap. non statim. cùm tn̄ non superest humanum auxiliū, recurrere possumus ad diuinū, vt 22. q. 2. c. quæritur. & in dubijs secundū leges ad sortes recurritur, ut ff. de iudi. l. sed tn̄ ambo. C. cōia de le. l. si duobus. Itē objicitur, q̄ Iosue præceptu dn̄i per sortes exquisiuit pct̄m Achor, quod cōmiserat sumens furtiue regulam auri & clamidē cocci de anathemate iherico quæ historia tangitur. 1. q. 4. ca. eccletia quæ. §. item ex peccato Achor. Item opponitur, q̄ Saul sorte deprehendit Ionathā filiū suū comedisse fauū mellis cōtra edictū quod posuerat, ut tangitur hoc 22. q. 2. c. quæritur cur. §. itē opponitur. Ad quæ īndeo exēpla veteris testamenti non obstant, quia hæc & alia permittebātur ante euāngeliū, quę tpe perfectionis disciplinæ penitus sunt eliminata vt 26. q. 2. ca. posteaq̄. §. his ita.

4 Exēplū de B Matthia non obstat, † quia priuilegia singulorū nō faciūt cōem legem, ut pręallega. c. nō exēplo. quod aūt dicit Aug. sors non est aliquid mali, verum est in sui natura, prohibetur tn̄, quia propter assiduitatē vtendi labuntur homines in idolatriā. sicut de iuro dicitur, & de vini potatione, ut sup. de

iungitur. ca. & si Christus. unde si esset cā honestatis & subesset necessitas, ut si esset contentio de electione aliquorum, esset paritas vtrobiq; in omnibus, scripsit Lau. & Ray. ꝙ exemplo Matthiæ possunt fieri sortes. & hoc agit Beda dicens. si qui necessitate aliqua compulsi deū putant sortibus exemplo apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos apostolos non nisi collecto fratrum cetu & precibus ad deum fusis egisse. ut 26. q. 2. c. non exēplo. sed etsi ita scripserint doctor. illi, decre. tñ hoc reprobat, quæ dicit licet nota non careat, quinimo iusta reprehensione sit dignum, ꝙ sors in talibus interuenit, ut inf. e. c. ecclesia vestra. vnde in casu præmisso potius putarem gratificandum per superiorē, uel iterum eligendum, vt no. sup. de elec. §. sed videtur.

5 † Pœna sortilegiorum secūdum leges capitis est, ut C. de mali. & mathe. l. nemo. Pœna vero canonica est multiplex. Nā in talibus, si peccatum est notorium eorū, eucharistia denegat̄, ut de con. di. 2. ca. pro dilectione. Item infames sunt non solum ipsi, sed & qui ad eos concurrunt, ut 2. q. 8. c. quisquis sunt. & aliæ pœnæ, quæ, cōtinētur 26. q. 5. c. in multis capitulis ibi positis, & maxime in c. contra idolorū.

6 † Sed nunquid licitè recurritur ad sortes, & ad inspectionem astrolabij, uel alias inspectiones pro rebus perditis recuperandis? Dicunt quidam, ꝙ si non fiant inspectiones huiusmodi cū inuocatione demonum uel alicuius superstitionibus, licitè fiat aliter secus. Sed puto contrarium, ut inf. e. c. ex tuarū. Non ob. 26. q. 2. c. hi qui Nam canon ille loqtur de cōparatiua permissione. Item non ob. 37. di. c. si quis grāmaticam. Nā licet dicatur ibi, ꝙ arismetrica & geometrica habent in sua scientia veritatē, subdit tñ ꝙ non sunt scietiæ pietatis.

SVMMARIVM.

Collusio quid sit, & quādo dicatur fieri in criminalibus.

2 *Discedere a lite quot modis quis possit.*

3 *Colludens cum inquisitore absolutus, an possit iterum inquiri.*

4 *Sententia per collusionem lata est nulla.*

5 *Pœna colludentis quæ sit.*

De Collusione Detegenda. Rubrica

QVIA is qui colludit in falsitate consistit. nam aliud agit, & aliud simulat dum accusat. & cum accusato colludit. ideo post tractatum de falsis & sortilegijs sequitur rubrica. de collusione. Videamus igitur quid sit collusio. Et quæ colludentium pœna.

1 Collusio † est inter actorem & reum latens & fraudulenta conuentio. Fit autem collusio in criminali causa plerumque, scilicet qñ accusator ueras criminū ꝓbationes abscōdit seu dissimulat. Falsas vero accusationes admittit, & ꝑ hoc incidit in vitiū ꝑuaricationis & extra ordinē punit̄ ut 2. q. 3. c. si quē. §. prævaricator in uersi. sciendū, & § præuaricatore. Vel qñ accusator in vniuersum ab accusatione desistit. & per hoc incidit in uitiū tergiuersationis. Is in quinque libr. s auri punitur & infamatur, ut §. de præua. l. præuaricationis, in fi. Vnde circa hoc distinguendū est. Nam causarum tria sunt gña. Alia ciuilis, alia criminalis, alia spiritualis

2 † Item a alia duobus modis receditur. Per gratiam, & per transactionem. In causa ciuili qñcunque quōcunq; & etiam sine iudicis auctoritate licet a causa desistere, præterquā in actione famosa, in qua sine auctoritate iudicis transigi non pōt. vt ff. de his ꝗ not. infa. l. furti. §. pactus. In causa vero criminali ante inchoatā accusationē per gratiā licet desistere, vt ff. ad Turpil. l. mulier. & l. quæsitum. post inchoatā non licet citra auctoritatē iudicis, & ēt rei consensum si tormenta uel vincula passus sit, ut C. de aboli. l. 2. uel propter accusationem infamatus ar. 5. q. 1. c. quiddā. & si desisterit incidit in Turpil. si publicū fuerit crimen

quod

quod intendit. ut C. ad turpi. l. 1. Si priuatum, extra ordinem punietur ut ff. ep. tit. l. si quis repetere. Cum autem secundum iure canonica omne crimē sit publicum, uidetur quòd in nullo possit interuenire transactio; posset tamen dici, quòd in omni crimine, in quo potest iudex ecclesiasticus dispensare, potest & transactioni & simplici renunciationi auctoritatem præstare. arg. 5. q. 2. c. si primates, & 90 disti cap diffidentes. In causa spirituali licet quādoque per gratiam a lite discedere, sed qui sine iusta causa discedit punitur. ut 2. q. 7. c. quapropter. sup de simo. c. nemo. Per transactionem uero a causa spirituali recedere non licet. ut supra de transac. c. super eo. & c. præterea. Vbi autem in causa criminali uel spirituali a lite quis desistit aliter q̄ debeat, ad iudicem pertinet ex officio suo inquirere. ut inf. eo. c. 1 & 3. & C. de abo. l. 2. & l. fallaciter. Sed ubi ex iusta causa vult desistere, iudex abolitionem indulgere debet. ut C. de abo. l. 1. & 2. q. 4. §. abolitio in causa uerò mista inter ciuilem & criminalem, ut cum accusat uxorem de adulterio in foro ecclesiastico ad tori separationem, potest maritus quando uult ab accusatione desistere, tum etiam de adulterio condemnatum sibi reconciliare possit. ut C. de adulte. authen. sed hodie. supra de conuersio. coniu c. gaudemus. & de donatio. inter uirum & uxor. c. plerunque. & 32. quæst 1. cap. de benedicto. sed inquisitor colludere dicitur cum eo de quo inquirit. ut inf. eo. tit. c. in tantum clamor.

3 † Vnde si inquisitor eum, de quo inquirit, per collusione, absoluat, talis absolutio non impedit, quo minus iterum inquirat. ut infra. eo. l. cap. 1. & 2. & ulti.

4 † Nec enim tenet sententia per collusionem lata. vt 2. q. 3. c. si quem pœnitet. ut ff. eod. titu. l. cum non iusto & l. collusionem. & l. sententiam. unde sicut probata præuaricatione denuò accusatur absolutus. ut ff. de præuarica. l. 3. sic & pro

5 bata collusione. ut dictum est. † Pœna colludentis hæc est, si quis colludat in causa super beneficio, priuetur beneficio. ut infra eod. cap. adiuimus. si super crimine, punitur in quinque libris auri. vt ff. de præuarica. l. 3. & hanc pœnam nemo præstat, nisi qui desistit à publico crimine, ut ff. ad Turpil. l. si quis. §. stellionatus. Sed qui desistit ab accusatione priuati criminis, est infamis, & extra ordinem punitur, ut ff. ad Turpil. primo, & C. eo. tit. l. 2. sed si absens est accusator, & citatus noluit in accusatione procedere, tūc grauius punitur, q̄ pœna 5. librarum auri ut ff. de pœnis. l. absentē. §. 2. In causa status is qui colludit, perdit ius quod habebat in persona illius de cuius statu agebatur, & applicabitur illi qui collusionem detexit. ut ff. de collu. l. 1 & C. eod. tit. l. ult. & ff de in ius uo. l. adoptiuum. §. patronum. In alijs autē ciuilibus causis punitur colludens pro motu iudicis, quem delusit. In summa sciendum est, q colludunt principales, & colludunt aduocati, qui si in causa criminali colluserint, extra ordinem puniuntur. ut 2. q. 3. c. euphemium. §. notādum. in uer. præuaricator. colludunt & procuratores, qui se dolo patiunt superari in lite cōtra quos agitur de dolo; sed si non sint soluendo, tunc agitur contra illos, cum quibus collusum est, nisi parati sint in se transferre iudicia. ut ff. de dolo. l. eleganter. sup. si dolo.

S V M M A R I V M.

1 *Pueri septennes doli capaces an ex delicto obligentur.*

2 *Pueri delinquētib. qualiter subueniatur.*

3 *Peccata quæ membris genitalibus cōmittuntur, in pueris locum non habent.*

4 *Pueri an deierent.*

De Delictis Puerorum. Rubrica.

DIctum est supra de quibusdam criminibus. quia dubitari possit, an pueri huiusmodi criminibus inuoluantur. Ideo subijcitur hic rubrica

de delicto puerorum. Est igitur uidendum qui pueri teneantur ex delicto & qui non. Et quæ delicta in puerum cadunt; & quæ non. Et qualiter pueri delinquentes sunt puniendi.

1 † Pueri septennes doli capaces obligantur ex delicto. Sicut dicit August. in quadam glo. posita super.cap. paruuli de conse.dist.4. septennis ętatis pueri mentiri & uerum loqui confiteri & negare iam possunt; & ideo cum baptizantur & sympolum reddūt; & ipsi per se ad interrogata respondent. secus si non essent doli capaces. ut ff. de regu.iur.l. pupillus. & ff. ad leg. Aquil. l.sed & si quæcunque.§.1.& ff. de dona: l.hęredibus.§.1.

2 † sed quamuis ex delictis pueri teneantur ut dictum est, nec eis subueniatur per in integr.restit. vt C. si aduersus delic.l.1.interdum tamē miseratio ætatis ad mitiorem pœnam iudicem producit. ff.de minori.l.auxilium: §.in delictis. de conf.dist.4.cap. eos.sed si ex delicto conuentus minor potuit cōfiteri & uitare pœnam inficiationis, & negauit; uel si potuit trāsigere, & non fecit, sed in pœnam inuoluit, subuenitur ei per beneficium restitutionis. vt ff. de minor.l.si ex causa. §.nunc uidendum. sed quamuis subueniatur minoribus, sicut dixi, tamen impunitas delicti propter ætatem non præstatur. ut C. de pœnis.l impunitas. qđ tñ fallit ut C. de fal. mo.l.1.in fin.

3 peccata, † quæ membris genitalibus committuntur, in pueris locum non habent, vt inf.eo.c.j. hoc enim ante puberes annos præsumitur non cōmitti, solet tamen in quibusdā malicia antici pare tempus pubertatis, ut sup.de dispon.impub.c.a nobis. & aliquando tētant quod implere nō possunt ut sup. desponsa.c.iuuenis. & ca.adolescens. & in hoc, quod ex malicia supplente defectum ætatis tentant, intelligo eos peccare, si non cum proprijs sponsis tentant; fœminę etiam ante tempus pubertatis coguosci se faciunt, ut supra de eo qui cog.consan.vxo.suæ cap.iordanę.

4 † Sed quæritur de periurio, an pueri deierent? & uidetur q̄ sic, nam mendacijs plena est puerilis ętas. ut lic.c.1.& ualet pupilli iuramētum. ut ff.de libero.cau. l ult. vnde sic pupillus potest iurare & deierare. sed contra. ff.de iureiu.l. qui iurasse. ubi dicit, quis non uidetur deierare pupillus, quia sciens fallere non uidetur. sed lex illa loquitur in infante vel infanti proximo, qui nec scire nec discere potest ut ff.de acqui.hæ.l. pupillus.

SVMMARIVM.

1 *Venatio quotuplex sit, & quibus ac quando permissa.*

2 *Venari quare clerico prohibeatur, & nō poscari.*

De Clerico Venatore. Rubr.

HActenus tractatum est cōiter de delictis clericorum & laicorum: Nunc autem tractatur de quibusdam excessibus clericorum. unde subijcitur rubrica de cleri.uenatore. Videamus sit licita, & quibus ergo, quot modis sit uenatio. Quibus non. Et quæ pœna imponatur clerico uenatori.

1 † Triplex est uenatio. oppressiua scilicet hominum, arenaria & saltuosa. Oppressiua, est hominū, & semper est illicita. de qua dicitur, cœpit Nembroth esse robustus uenator coram domino, i. hominum extinctor & oppressor. ut 11.di.c.his itaque. Arenaria est, quæ sit in arena. ut cum quis locat operas suas, ut pugnet in arena cum aliqua bestia dentata; hanc qui exercet, peccat grauiter, nisi eā exerceat gratia virium experiēdarum. vt ff. de postul.l. 1.§. itē senatus 3.q.7.c. infames.§.tria. in uersi.infames circa prin.& de hac loquitur canon ille.86.dist.c.qui uenatoribus. cum duobus sequenti.eccl. Saltuosa est, quæ sit in syluis & saltibus. & hæc est illicita ex tempore & persona In tempore ut in quadragesima, ut 86.dist.cap.amputatis. Ex persona, ut in clerico; in quo tamen distinguēdum est, quoniam episcopo semper est illicita, ut 33.dis.c. quorundā. Alijs clericis est licita causa

necessitatis,

necessitatis, utilitatis, & recreationis cũ retibus & laqueis & canibus, dum modo cum silentio & modestia fiat. Nam & monacho licet texere lina pro piscibus capiendis. de conse di. 5. c. nũquam. licet etiam tempore feriato. ut pote diebus dominicis & festiuis preterquam in maioribus solennitatibus ingruente necessitate intendere piscum captioni. ut sup. de ferijs. cap. licet. & idem puto in captione ferarum. eo tamen modo, quo prædixi Illa uera uenatio, quæ fit cum clamore, cursu, uel armis clericis est illicita & in hoc etiam excipio casum necessitatis. Quid enim si apri uel ursi uenirent destruere clericorum vel monachorum segetes, & uineas? satis credo, quòd possent uenari. hoc est feras illas excludere cum clamoribus, canibus, & armis quia quod non est licitum, necessitas facit licitum. ut inf. de regu. iuris. ca. quod non est licitum. hoc excusat a furto, homicidio; ut i rubricis illis de furto & homi. notatum inueniens. hæc saltuosa licita est laicis pro carnibus & pro pellibus, alias non.
2 † Sed quęritur quare clericus prohibetur venari, & nõ piscari? Rñdeo, quia uenatio fit cum clamore, piscatio non; uel quia maior delectatio est in venatione, quam in piscatione, & maior dissolutio. Vel ideo quia uenator discurrit per deuia & inuia sicut duabus, cum ducit animam captiuam.

S V M M A R I V M.

1 *Percussor quot modis qs dicatur. & nu. 2.*
Prælatus in prędicãdo qualis esse debeat.
2 *Percussio quando sit peccatum.*
3 *Episcopus neminem suis manibus uerberare potest.*
4 *Clericus an & quãdo licite percutiatur.*
5 *Pęna percussoris quæ sit.*

De Clerico Percussore. Rub.

SVperius tractatum est de quodam excessu clericorum, qui uenando committitur. Nunc tractatur de quodã alio, qui committitur ferienda; & ideò ponitur hic rubrica de cleri. percussore. Videndum est igitur, qui dicantur percussores. Et in quibus casibus liceat clericis percutere. Et quæ sit pœna temerarij percussoris.
1 † Percussor duobus modis dicitur spiritualis & corporalis. Spiritualis qui inutilis sermone corda audientiũ ferit. ut 45. di. c. sane. Discretus debet esse prælatus in prædicãdo. ut nõ multum taceat, nec uerba superfluat dicat. ut 34. di. c. sit rector. Et sicut nõ leue discrimen incũbit pontificibus siluisse, quod congruit; sic obseruare debet, ne indignis & non intelligentibus secreta mysteria sua prædicatione reserare incipiat. Vitium enim animæ est indignis secreta uulgare. quod uel loquacitate incauta, cum sine iudicio uolat irreuocabile uerbũ; uel adulatione, ut ei placeat, cui secreta reuelat; uel iactatione scientiæ, ut plura scire uideatur. ut probantur hæc. 43. di. c. dispensatio. & 9. sequen. & 8. q. 1. c. oportet. Item non debet populis gramaticã exponere. ut 86. dist. c. cum multi. sed consiliũ domini annũciare. ut 43. di. c. ephesis. ponere autem ante oculos hominũ Dei iudicia, terrere cruentes cõscientias, persuadere pœnitentiã. ut 2. q. 1. c. si peccauerit Et sic dicit Aug turba iniquorũ, cum facultas est in populis promendi sermone generali, obiurgatione ferienda est, & maxime si occasionem atq; importunitatem aliquod flagellum domini de super quouis apparet pro suis meritis uapulare. vt 23. q. 4. c. non potest. neminem aũt nominabit. vt 8. q. 2. c. quid autem. in quibus omnibus profecto datur intelligi, quanta debet esse discretio in prædicatione sacerdotis, qua si forte caruerit, quasi torto uaso sacerdotalis officij iudicatur indignus. ut 43 di. in fin.
2 † Est & percussio corporalis, & hæc fit manu, pedes, uel capite, uel cubito, uel pectoris & humeri impulsu. Fit cum baculo, uel alio genere armorum. Corporalis pcussio si fiat maliciose uel ex odio, peccatum est. ut 45. dist. c. cum beatus.

Sed & si quis pugno percuciat impiu,& dicit ludens feci, non excusatur, ut sup. de præsump c sicut. Nã ludus noxius est in culpa, ut ff. ad le. Aquil.l. nam ludus, quis.n.ludos appellat, ex quib. crimina oriuntur, ut in proœmio. ffrũ. sed si quis plane socialiter, & ex ludo percutiat, non delinquit, ut ff. de iniurijs.l.illud. & 15.q.1. c. illud. Si uero fiat causa correctionis licita est ei, qui habet potestatem in eum, quem percutit, ut 45. di.c.
3 cùm beati.35. dist.c.ante. † Hoc tamen scias ꝙ nemiuem suis manibus episcopus verberare potest. sic 86.dist ca. non liceat. sed per aliũ sic. vt 22.q 5.cap. ille qui.& si clericũ faciat percuti, nõ faciet hoc per laicum sed per clericum, ut inf. de senten. excomm c. vniuersitatis. nisi clericus sit omnino incorrigibilis, nec comprehendi patitaur, ut tunc per laicum capi possit. dum tñ non amplius laici uiolentia se extendat, q̃ exigat rebellio uel defensio clerici, ut inf. de sen.
4 tenet excommun.c. ut famę † Item distinguendum est circa qualitatem personarum, quæ corrigendæ sunt, & etiam circa criminum quantitatem, nam qui sunt in minoribus ordinibus constituti licite verberãtqr & pro minoribus criminibus. 45 .dist.c.cum beatus. §. Salomon.& 35.di.cap.aute omnia. qui uerò sunt in maioribus, non sunt pro leuib. verberandi, ut 45.dist.c.cum beatus. hi sunt casus speciales. in quibus licite percutitur clericus, quos notabo. inf. de sentent. excõica. Abbas aũt uel prior potest licite monachum vel conuersum verberare causa disciplinæ. vnde beatus Gregorius scribit, beatum Benedictum quendam monachum virga percutiendo sanasse, quem crebra monitione curare nõ poterat, ut 45. di.c.cũ beatus §. Salomon. hoc tñ sic facere debet; ut subditis pietas matrẽ, disciplina vero patrem exhibeat, ut 44 di. §. hoc &
5 alibi. † Pœna percusoris est hæc, quia prohibetur per apostolum ordinari, ut 45.dist, ca. in principio. si fuerit promotus & non habens respectum ad suum ordinem & incaute & temerarie percutiat, suspenditur, ut inf. eod. ca. præterea. & si se non emendauerit, deponatur, ut inf eo. c. 1. & saluo ꝙ si ex incauta percussione mors interueniat, etiam si causa disciplinæ fiat, irregularitas cõtrahitur, ut sup. de hom.c. presbyterũ & de hac materia in rubrica illa notaui.

S V M M A R I V M.

1 *Maledicus quis dicatur.*
2 *Actio iniuriarũ datur contra maledicũ.*
3 *Detractor qualiter puniatur.*
4 *Clericus maledicus quomodo puniatur.*
5 *Conuitiator qua pœna feriatur.*
Pœna blasphemantium quare potius imponitur pecuniaria quam corporalis, & cui applicetur. num. 7.

De Clerico Maledico. Rubrica.

DICTVM est sup. clerico percuss. & ibi distinctum extitit, quod percussio alia fit manu, alia lingua. In hoc ergo tractatu insistitur circa illam speciem scilicet percussionẽ lingue, & ideo subijcitur hic rubrica, de cleric. male. Est autem videndum, quis dicatur maledicus. Et quę sit pœna male-
1 dici. † Maledicus est is, qui obloquitur de homine detrahendo ei & eum obloquijs deprimẽdo ut inf. e. ca. 1 Summa enim iniquitas est detrahere. Omnis enim qui detrahit fratri suo, homicida est, vt 6.q.1. summa. & alibi dicitur, detractores fratrum homicidę sunt. vt de con. dist.1. in c. homicidiorum; vnde nec tui commendandi causa aliquid dicas, quo minor alius fiat vt 11.q.4. c. si quis vero 98.dist ca. nullus uero & ca. ecce. si quis autem uerbum iniuriosum dixerit proximo, delinquit in deum.&
2 peccat in proximum ;† unde datur proximo actio iniuriarũ, ut insti. de iniur. § 1.ff. de iniur. l. ita apud Labeonẽ.§. cõvitiũ & C.eo. tit. l. si nõ conuitij. quæ famosa existit. vt ff. de his qui not. infa l. Athletas.§.vlt.& C.ex quibus cau. infa. isto.l.

irro.l.iniuriarū sup. de sent & re iudi. c. cum te. Est etiā maledicus blasphemus dei & sanctorum, ut inf.eo c.statuimus.
3 † Punitur detractor, q̄ fit infamis, & ab ecclesia extorris, ut 6.q.1.ca.deteriores. Item punitur homicida vt in præalleg c homicidiorum.non quia ita graue sit crimen detrahere, sicut occidere; sed quia, sicut homicida punitur pœna æterna quo ad deum, sic & detracto. sicut in euangelio dicitur, qui dixerit fra
4 tri suo racha, reus erit gehennæ † Item clericus maledicus, si in iudicio de hoc fuerit cōuictus, degradatur, ut 46. dis.c.
5 clericus maledicus. † Conuiciator fratris punitur pœna pecuniaria facta æstimatione iniuriæ arbitrio iudicis secundùm qualitatem & quantitatem iniuriæ ut insti.de iniur.§.in summa.& hoc si ciuiliter agatur. Si autē criminaliter agatur, extraordinaria pœna officio iudicis reo irrogatur, ut ibidem. Si quis autē contumeliam vel conuitia ēpo intulerit, mox depositus curię tradetur. ut 11. q.1.c. si quis sacerdotum. & maxime si in depressionem dn̄i Papæ aliqua protulerit, ut inf.eo.c.1. Verum tamē in hoc sanctè ac religiosè dicere posset summus pontifex, sicut dicit dn̄s imperator. Si quis modestiæ nescius & pudoris ignarus improbo petulantiq; maledico nostra crediderit lacescenda ac temulentia turbulentus, obtractor ipsorum fuerit, pœne nolumus subiugari. neque durum neque asperum aliquid sustinere, qm̄ si ex leuitate processit, contendendum est, nec lubricum linguę ad pœnam facile trahendum est, ut ff. ad leg Iul.ma.l. famosi.si ex insania, miseratione dignissimum; si ob iniuriam, remittendum. 1. ad principem transferendum, vt C. si quis imperat. male. l. vna.
6 † Si quis aūt contra deū uel aliquē sanctorum suorum & maximè beatā uirginem linguam in blasphemiā publicę relaxare præsumpserit. per suum episcopum pœnæ subdatur annotatæ inf.eo.c. statuimus. quæ pœna locum habet cum blasphemia non calore iracundiæ, non æbrietate vel demētia prolata est. alius cū blaspemante benignius ageretur, ut 2.q 3.ca.si quis iratus.& §.notandū C.de rebus cred.& iureiuran.l.2.C.de iniur.l. si nō conuitij.& ut sup. dixi cum qs ma
7 ledicit imperatori. † Sed quæritur de pœna pecuniaria, quæ in fine illius decreta.statuimus. adijcit, quare sit adiecta? Rn̄deo ideo, quia plures magis timent pœnā pecuniariam, quàm et corporalem. & propterea imponitur illa quæ magis timetur, vt sup. ut lite nō cō
8 testata.cap.qm̄ frequenter. † Sed quęritur. cui hæc pœna pecuniaria soluatur. Et videtur q̄ potestati seculari ex eo quod dicit in fine. q̄ etiam inter alia cōmunitatum statuta ponatur. Vel dic, q̄ hoc crimen ecclesiasticum est, à quocū que commissum; & ideo pęna illa soluetur episcopo in vsus pauperum conuertenda, ut sup de foro cōpeten.c cùm sit sup. de vsu.c.cùm tu. Vel si uis, distingue personas & distribue pœnas, ut pœna clerici blasphemi soluatur episcopo, & pœna laici soluatur potestati. Et nota, q̄ hæc pęna pecuniaria est irremissibilis, ut in fi. illius decr statuimus. continetur. vbi dicit, nullā in hoc misericordiam habiturus. Illam enim clausulam ad pœnam pecuniariam refero, non ad superiores. Et intelligo si blasphemus habeat vnde soluat, cæterum si paupertas impossibilitatem inducat, iudex ecclesiasticus in flagella cōmutet. ut sup. de rapto. ca. in archiepātu 12.q. 2. c. fraternitas 14.q.6.cap. si res aliena sup.d iudę.c.postulasti & c. ad liberādā. Sed hæc omnia pro tribunalli fiunt, sed in iudicio animę sacerdos discretus molliet hunc rigorem, & misericordiā non negabit; quia misericordiæ dei nec mēsuras possumus ponere, nec tēpora diffinire, apud quem nullas patitur veniæ moras conuersio, ut 26.q.6.c.hi qui.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio quid sit. & quot sunt species excommunicationis.*

1 Clerici excõmunicati qualiter puniãt.
2 Clericus excommunicatus quare teneatur dicere horas canonicas.
3 Excommunicatus excommunicatione durante, fructus beneficij non percipit.
4 Regresso iure postliminij non restituuntur stipendia eius temporis quo fuit apud hostes.
5 Excommunicatus excommunicatione minori exercere potest ea quæ sunt iurisdictionis, sed non quæ sunt officij.
6 Excommunicatus excommunicatione minori an celebrando grauiter peccet.
7 Depositus vel degradatus celebrans an conficiat.

De Clerico Excommunicato ministrante. Rubrica.

DICTVM est supra, de quibusdam excessibus prælatorum, sed q̃m clerici delinquentes plerunque excõicantur, plerunque interdicuntur, aliquoties deponuntur, & nihilominus claues ecclesiæ contemnentes irreuerenter ingerunt se diuinis. Idcirco subijcitur hic rubrica, de cle. excõ. interdic. vel depo. minist. Videndum est igitur de pœna istorum, qui quantũ in eis est, ministeria sacra profanant, & an cum eis valeat dispensari. Est aũt sciendum, ꝙ excommunicatio, alia maior, alia minor
1 est. Maior excludit à sacramẽtis & a cõmunione fidelium. Minor autẽ tãtum à sacramentis excludit ut sup. de excep. ca. à nobis inf. de sent. excõm. cap. penultim. sed totũ contrariũ dicit canon. 3. q. 3. c. Engeltrudã. Ibi n dic. t, ꝙ Engeltruda nõ solũ fuit excõicata minori excõicatione, quæ a fraterna societate separat, sed ẽt maiori quæ a corpore Xp̃i rescindit. Sed exponenda sunt verba illa, sic, ut intelligamus fraterna societatem, quam contrahimus in communione sacramentorum. corpus aũt Christi, ecclesiam, ut ibi dicit. per ecclesiam verò intelligas collegium fidelium, ut de con. dist. 1. c. ecclesia. Itẽ sciẽdum est, ꝙ duæ sunt species minoris excommunicationis. vna est quæ excludit a sacramentis, & hæc quandoque contrahitur à iure, vtpote per participium excõmunicati excõmunicatione maiori, ut inf. de sententent. excomm. c. nuper. Quandoque ab homine per sententiã, ut 5 q. 1. c. 1. Alia species excõicationis minoris separat à communione fidelium, & non sacramẽtorum, ut 5. q. 2. c. præsenti, & q. 4. ca. in loco, 18. dist. c. placuit. 34. dist. ca quondam 58. dist. c. si quis de alterius excommunicati igit maiori excõicatione & minori sm primam speciem diuina officia celebrare non debent; & si hoc fecerint, alter deponetur, ut inf. e. c. latores, alter grauiter peccat, nullius tñ notam irregularitatis incurrit, ut inf. e. ca. si celebrat quod intelligo si solenniter celebrat iuxta præcedentem consuetudinẽ, & vt prius, ut hæc probantur inf. eo. c. illud & 11 q. 3. c. si quis dannatur & c. seq. si quis episcopus. secreto tñ non officiando ecclesiam, sed solus legendo nõ cantando, & sic plane, vt a nemine audiatur, dicere horas põt & debet, missam aũt celebrare non põt quo modocunque, nec sacramenta ecclesiastica pertractare, ut 28. dis. ca. presbyte-
2 rum. † Si tu quæras, quæ est ratio quare excõicatus teneatur dicere canonicas horas? Rñdeo, qa oneris est, & ideo non tollitur, alias ei sententia prodesset quod esset iniquum nam euidenter iniquum est ei prodesse sententiam, cõtra quẽ lata est, vt ff. de except rei iudi. l. euidenter. & pœna non habet immunitatem, ut ff. de interdic. & reg. l. relegatorum. §. vlt. nec aliquid esse habet delictum cũ venia. vt ff. de mino. l. Papi-
3 nia. † & propterea, qa excõmunicatus diuina non põt celebrare officiando ecclesiam vt prius, fructus beneficij nõ pcipit excõmunicatione durãte. ut supra de appell. c. pastoralis in fin. & 32. dist. ca. præter hoc. & si reconciliatus fuerit,
fructus illius temporis non recuperat,
4 † sicut regresso iure postliminij nõ restituuntur stipendia eius tẽporis quo fuit apud hostes, ut C. de re mili. l. stipendia.

hæc

hæc est etiã causa quare excõicato non confertur beneficium, ut sup. de æta.& qualita. præsi. c. cum bonę memorię. Nã beneficium datur ratione officij vt 81. di. c. si quis sacerdotũ, & ca. cos. hæc omnia quæ dicta sunt in excõicatio, locum habeut & in interdicto, nam vterq; ingerens se diuinis est in causa depositionis, ut inf co. c. clerici. Nec ob. quod ibi dicit, nisi moniti sine dilatione redierint; quia nihilominus, etsi redierint, possunt deponi. sed si redieriut ad statum & obseruautiã interdicti poterunt dispensationem obtinere. Nec ob. inf. e. c. postulasti. §. prętere a. ubi dicitur quòd clerici, qui talia præsumpserint, beneficijs sunt ecclesiasticis spoliandi. Nam ibi suppleo, & officijs. uel ibi agitur de clericis celebrantibus in locis interdictis, non de clericis interdictis. Et quod dixi in clerico interdicto, dico in clerico suspenso, dummodo ab officio sit suspensus; hæc enim duo æquipollentia sunt, & eundem hñt effectum. clericum
5 interdici, & suspendi. † Vnũ tñ nõ omitto notare, ꝙ excommunicatus excõicatione minori potest exercere ea quæ sunt iurisditionis, & eligere potest, & non eligi, & sacramenta ab eo collata non carent virtutis effectus. cum non ui deatur à collatione, sed à perceptione sacramentorũ, quæ in sola consistit perceptione, remotus; peccat tñ conferendo sacramenta, sed leuiter. quia vt prędixi non est exclusus à conferendo, sed à percipiendo. sed celebrando peccat grauiter, ut hæc omnia colliguntur, inf.
6 eo. ca. si celebrat. † Sed mirum est, ꝙ excõicatus excõicatione minori celebrando peccat grauiter, non tñ irregularitatem incurrit, cum ex omni mortali quis constituatur irregularis irregulari tate canonica, ut promoueri non possit vt 25. di. c. unũ orariũ. §. nunc aũt. & c. primũ. & promotus sit suspensus quo ad se, vt 1. q. 1. c. sacerdotes. Ad quod rñdeo, qd dicit illa decre. si celebrat. nullus nota & sic intelligo quantum ad id quod ibi sequitur. s. quo minus eligat & quo minus exequatur, quæ iuris-
7 ditionis sunt, secus quę sunt offi cij. † Sed quæritur de deposito, seu degradato; an conficiat? Et uidetur ꝙ sic, quia ordinem non amittit, vt 20. q. 3. c. eos. 1. q. 1. c. ꝙ quidem. de con. di. 4. cap. ostenditur 32. q. 7. c. licite. ar. contra. 50. di. ca. accidens. 11. q. 3. ca. episcopus. 81. di. c. dictũ. 23. q. 8. c. clericis. 54. dist. c. ex antiquis. Ad hoc respondeo, puto ipsum non con ficere; potuit enim ecclesia auferte potestatem conficiendi, quã contulit ordi- 8
nando q̃uis caracter, qui animæ infigitur, non possit auferri. Cum eo, qui excõicatum se sciens in contemptum clauiũ præsumpserit celebrare diuina, non potest alius a papa dispensare, nec etiã synodus, ut 11. q. 3. c. si quis episcopus da mnatur, & c. si quis in consilio.

SVMMARIVM.

1 *Non ordinatus celebrans an conficiat.*
2 *Ordinare an possit non ordinatus.*

De Clerico non ordinato ministrante. Rubrica.

IN superiori rubrica dictum est de his qui excommunicati, interdicti, depositi administrant; hic tractatur de his qui non ordinati hoc faciunt, & ideo subijcitur hic rub. de cle. non or. mi. Videamus igitur an talis celebrando conficiat. Et an cum eo ualeat dispensari,
1 & in quo. † Et est autem sciendum, quòd talis, si celebrat, non conficit. nullus. n. celebrat nisi sacerdos, rite fuerit ordinatus, ut supra de sum. Trin & fi. cath. capi. firmiter. de cons. dist. 1. cap. 1. & ca.
2 sicut. 81. dist. c. dictum. † Nunquid autẽ non ordinatur baptizare potest? Respõdeo non ex officiũ, sed sicut laicus in necessitate absente sacerdote potest, ut 30. q. 1. ca. ad limina. 93. di. ca. diaconus. de con. di. capitu. constat. Talis autem abijciatur ab ecclesia, ut nũquam ordinetur, ut infra eo. cap. 1. In exequendo ordinẽ quem iam habet, & in beneficio poterie

eit cũ eo per episcopũ misericorditer dispẽsari, ne substentatione priuatus ad seculi negocia reuertatur. ut inf. e c. 3. Sic plerũq; dispensatur in beneficio, & non officio. ut 50. di. c. studeat. 28. di. c. præsbyterum. & hoc ideo, ne in uituperium cleri mẽdicet miser clericus in plateis, vt 93. dist. c. diaconi.

S V M M A R I V M.

1 *Dispensari an possit cũ clerico per saltum promoto, & an conferatur ordo præter missus.*
2 *Intellectus ad c. sicut 11. distin. & ad c. ueniens, supra de cleri. non baptiza. ministran.*
3 *Episcopus sine sacerdotio quis esse nõ põt.*

De Clerico per saltum promoto. Rub.

Dictum est. sup. de clericis non ordinantis ministrand. hic tractatur de ordinatis inordinatè, hoc est præpostere & per saltum. & ideo subijcitur hic rubr. de cle per sal. prom. de hoc autem quid iuris sit, breuiter uideamus. Et est sciendum, quod gradatim & per ordinẽ
1 est ascendendum. ut ff. de mu. & ho. l. ut gradatim. & l. honor. § gerendorum. C. vt dignitatum ordo ser. l. 1 & 2. li. 12. Et ascendendum est de minori ad maius. Nam qui prouehitur de minori ad maius, prouehitur. ut 93. dist c. legimus in fi. & per certas interstitias temporũ. ut 77. di. c. in singulis. & c. quicunque. & in
3 sequentibus. cc. † si quis ergo per saltũ promotus sit in aliquo ordine ptermisso, misericorditer agi põt, ut cõferatur ei ordo prætermissus. ut sup. e. tit. c. uno. 62. di. c. solicitudo. cautè n. supplendum est quod omittitur. ut sup. de sacramen. non iteran. c. pastoralis Et scd̃m hoc uidetur ꝙ aliquis nullum ordinem habẽs põt esse sacerdos. Sed obstat. 11. dist. cap. sicut & sup de cleri. nõ bap. mi. c. ueniẽs
2 sed ad canonem. † Rñdeo, clericatus & sacerdotium faciunt sacerdotem uerũ postè & ordinatè. Sed quamuis inordinatè, nihilominus ordo sacerdotalis secundum formã ecclesiæ collatus efficit sacerdotem; ad aliud aũt respondeo, speciale est in non baptizato, ut nullũ recipiat sacramentũ, quia baptismus est ianua oĩum sacramentorũ. ut 32. di. c. nul-
3 lus missam. § uerum. † Vbi. n. non sit positum fundamentũ, nihil super ędificari potest. ut 1. q. 1. c. cùm Paulus. ut no. sup. de presbytero non bapt. mi. Episcopus autem sine sacerdotio quis esse non potest. ut infra titu. prox. cap. ex literis.

T V M M A R I V M.

1 *Furtiuè ordinari qualiter quis dicatur.*
2 *Furtiuè promotus an possit in ordine ministrare, & an cum tali ualeat dispensari, & per quem.*
3 *Ordines omnes an quis possit eodem tempore suscipere.*

De eo qui furtiue ord. suscepit. Rub.

Dictum est supra de his qui ascendunt ad ordines per saltum. Nũc tractemus de his qui ascendunt per fur-
1 tum. † Per furtum autem intelliguntur ascendere, qui clãdestinè promouentur. vt inf. eo. c. innotuit. hoc est contra conscientiã superioris. ut 64. di. c. extra conscientiã. Et ideo subijcitur hic rubri. de
2 eo qui fur. or. susce. † Videamus igitur an quis posset ministrare in ordine, quẽ furtiuè recepit. Et an cùm tali ualeat dispensari, & per quem. Et est sciendum, ꝙ si quis promouetur ad ordines eo. die minores & ad sacrum, in sacro non poterit ministrare, nec etiam in minoribus, nisi ex permissione. ut inf. eo. c. cum h. lator. si uero promoueatur ad duos sacros, in neutro poterit ministrare. vt inf. eo. c. innotuit. Sed opponitur, primũ ordinẽ bene recipit, quia de conscientia. Secundum aũt malè, quia furtiue, quare ergo puniuntur in executione prioris? Rñdeo, cũ is, q ordinaf, recipit primum ordinẽ, gerit in animo, ut illo non contentus eo. die recipiat scd̃m, & ideo animi desti-

mi destinatione peccat in receptione primi. In secundi vero receptione peccat re ipsa, i. ipsa receptione. & simile ad illud. sup. de tẽpo. ordi. c. literas. † An
3 aũt q̃s possit oẽs ordines recipere. dic vt no. sup. de tẽpo. or. §. ordines minores. Circa hęc poterit quilibet dispẽsare, si prohibitio facta nõ sit sub intermina tione excõicationis, vł pœna, ne q̃s ad oẽs ordines eo. die ascendat, ut inf. e. ca. 1. imò videtur, ꝙ hoc liceat abbati in suo monasterio, ut inf. e cùm h. in fi. licet quidã velit intelligere illud in episcopo, qui vicem episcopi gerebat in ecclesia, cui præerat quæ regularis erat & episcopalis, ut sup. de iudi. c. causam. sed si interminatio facta sit, tũc dispensãtio fieri non põt sine auctoritate & licentia papæ, vt inf. in c. innotuit in fine.

SVMMARIVM.

1 *Prælati quando dicuntur excedere.*
2 *Episcopum non dominum sed recollegam præsbyterorum se cognoscere debet.*
3 *Abbates quando dicantur excedere.*

De Excessibus Prælatorum. Rubrica.

TRACTAVIMVS. supra, de quibusdam excessibus subditorũ in pręlatos, vt de his q per saltũ uel per furtum ad ordines ascendunt. sed ne ex hoc aliqui p̃latis obrepat elatio, subijcitur hic rubrica de excessibus præla. in subditos. Nos aũt de multis excessibus aliquos prosequamur, ne prælati hoc ad animam reuocent. corrunt. n. inter infamiam & bonã famam ut seductores & veraces, vt 6. q. 1. ca. sunt pluri-
1 mi. † Excedunt prælati in exigendo dũ imponunt talias & collectas, vt inf. e. c. 1. & ut no. de hoc. sup. de censi. & exac. §. nũc videamus. Excedũt, vt dũ ecclesiæ Romanę vel eius legatis in aliquo sub ueniũt, quęrunt prædã potius q̃ subsidium in subiectis, ut no. sup. de rap. §. hñt quidã. cũ deberẽt man⁹ suas seruare innoxias deo, legi, & principi, nullũq; cõtingere lucrũ, ut in Auth demã. princi. §. 1. col. 3. C. de superindic. l. 1. li. 10. ff. de dã. infec. l. ex dãno. §. 1. in Auth. ꝺ col. 5. hoc quoq;. coll. 6. nisi ex magna cã. & specialibus casibus, vt 16. q. 1. §. nouarũ. sup. de censi c. cũ apostolus. sup. de iure. ca. p̃terea. Excedunt quia de facili sine causa, & sine ordine iuris excõicant & suspẽdũt. cũ excõicatio, quæ est ęternę mortis dãnatio, sine certa & manifesta causa ferri non debeat, nec pro paruis & leuibus causis, ut 11. q. 4 ca. nemo. & c. nullus. 2. q. 1. c. nemo. & ca. deus omnipotẽs. sup. de appel. c. repehensibilis. 12. q. 1. c. indigne. inf. de sen. excõ. ca. sacro. Excedũt, q̃a in iudicijs clericorũ suorũ consilijs nõ utuntur, contra id q̃d legitur. 15. q. 7. c. pe. & ul. sicut præsens & præsentibus officialib. suis iudicare debet. vt C. de sen. & interlo. om. iu. l. cum sñiam. Excedunt quidã in nimio rigore, quidã in omnimoda relaxatione rigoris, cũ ex utroq; vnũ sit faciendũ tẽperamentũ, ut nec rigor iusticiæ sit rigidus, nec mãsuetudo disoluta sit. vt 45. di. c. disciplina. Excedũt qui superbe p̃dicãt, & sine cõpassione cõdẽnãt, ut 45. di. c. habet hoc propriã. & ca. vera iusticia. Excedunt dum malos clericos ordinant, de quibus canõ loquitur, facit hoc nimia remissio sacerdotũ nostrorũ, qui pompam multitudinis quærunt. & putant ex hac turba aliquid sibi dignitatis acquiri. Hinc passim numerosa pluralitas ẽt in his locis, vbi solitudo est taliũ, reperitur, dũ per parochias extendi cupiũt, aut quibus aliud præstare nõ p̃nt, diuinos ordines largiuntur, ut 59. di cap. si officia. Excedunt dũ exquisita & singularia quærunt, quos increpat Hierony. dicens natus in paupere domo & in tugurio rusticano q vix milio & cibario pane vẽtrẽ rugiẽtem saturare poterã, nũc similiã & mella fastidio, ut 12. q. 2. c. gloria. Excedũt qui circa diuita & ornatũ ecclesiarũ oẽ suũ studium. apponũt, & de ministris nulla est cura contra quos inuehitur Hiero. in præallе. c. dicens. Marmora nitent auro, splẽdent

dent laquearia, gemmis altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla est electio. Excedunt in superbis gestis & claris, dum se inter sacerdotes gerunt dam
2 nabiliter, canone dicente. † Eps in ecclesia in consessu presbiterorum se collegā esse cognoscat. ut 65. di. c. eps excedunt in pcurōnibus. ut no. sup. decen. & exac. Excedunt dum inferiorum honoribus derogant. ut inf. eo. c. ad hoc. quia sicut non uult grauis oneris sarcinas ferre, ita non audeat alij imponere importabile pondus. ut 2. q 6. c. qui scit. Excedūt dum beneficia uacantia clericis conferenda sibi retinent, ut inf. eo c. ad aures. Quod nō licet, nisi ex causa cum suo capitulo prælatus statueret de aliquo personatu vel beneficio supprimēdo. ut ec cle. benefi. sine dimi. cōfe. ca. ut nostrum vt sup. de cōstit. c. cū accessissent. uel nisi hoc per priuilegium seu indulgentiam, aliquis obtineret. ut inf. de uer. sig. c. tua nobis. Excedunt epi dum ab abbatibus & monachis aliqua exigunt contra ordinis instituta. ut inf. eo. c. sane. sup. de simo. c. ne dei ecclesiam. cum ea, ad quæ tenentur abbates, epis scripta sunt. ut 18. q 2 c. hæc tantum. & c. abbates. sup. de offi ord. c. cōquerente. Vnde si epi indebita & insolita exigant, possunt abbates iure proprio denegare. ut inf. eo. c. sanè. & c cum ad quorundam. 10. q. 1. ca. quia cognouimus. nisi prælatus esset in possessione uel quare eius quod exigit. tunc enim illud subtrahere subito non liceret, ut supra ut lite pen. ca. à memoria. 16. q. 2. c uolumus. & 17. di. c. concilia, §. hinc distinguendum. Excedunt, dū religiosos contra indulgentias & priuilegia sua molestant. ut inf. eo. c. nimis & c. tanta Sed & religiosi caueant ne priuilegijs abutantur, & ne pp indulgentias insolescant, sed in humilitate regulari sic degant, ut ecclesiarum prælati efficatiores & promptiores existant, & ad exhibendū eis de suis malefactoribus iustitiæ cōplemētum, eorumq; priuilegia diligentius & perfectius studeant obseruare, ut sup. de deci. c. nuper in fi. Cæterum si cū alijs similē vitam susceperit, similem cum eis in legib. sentient disciplinam. ut supra de sta. reg. c. recolentes.
3 † Excedunt etiam & abbates, qui suis finibus nō contēti manus ad ea quæ sunt epalis dignitatis extendunt, cognoscendo de causis matrimonialib. & alia episcop alia exercendo. ut inf. eo. c. accedentibus Sed vr̄ quod de causis matrimonialibus cognoscere possit, ut supra de consang. & affi. c. ex literis. Ad quod rñdeo. illud cōpetit abbati ex priuilegio spāli, & in hoc concordat decre. inf. eo. c. accedentibus, in fi. ubi dicit nisi forsan quisquā eorum speciali concessione uel alia causa legitima super hmōi ualeat se tueri, utpote præscriptione. nam potest abbas quædam iure episcopalia præscribere, quæ episcopale officium nō requirunt. ut supra de præscrip. cap. auditis. & eodem modo ex consuetudine præscripta potest cognitio causarum matrimonialium ad archidiaconum pertinere. vt sup. de rest. spol. c. literas.

SVMMARIVM.

1 *Nouum opus facere quid sit.*
2 *Nunciare quid sit.*
3 *Edictum nunciationis noui operis quid contineat.*
4 *Nunciatio noui operis cui fieri debeat.*
5 *Nunciatio facta ad locum nemine in ædificio existente an teneat.*
6 *Nunciatio noui operis facta domino non, tamen in opere an ualeat.*
7 *Iuramentū calumniæ an exigatur in nunciatione noui operis.*
8 *Nuncians quid demonstrare habeat.*
9 *Nuncians nōie alieno ad quid teneatur.*
10 *Nunciatio quot modis fiat.*
11 *Nunciationis effectus quis sit.*

De Noui operis nunciatione. Rub.

IN superiori rubrica diximus de prælatis excedentibus in subiectos, in præsenti autem rubrica agitur de subiectis excedentibus in contemptum iuris vel prio-

vel prioris, seu prælati, unde subijcitur hic rubrica de noui operis nuncia. Videndũ est igitur, quid sit nouum opus. Quid nũciare nouũ opus. Ad quæ noua opera pertineat nũciatio. Cui sit nunciãdũ. Qualiter fiat nũciatio. Et quis sit nun
1 ciationis effectus. † Opus nouum facere vr̃, qui aut ædificando aut detrahendo aliquid pristinam faciem operis immutat. ut ff. eod. tit. l. 1. §. opus nouum, si qs autẽ uetus ædificiũ fulciat, aut si unum vel alterum cemẽtum imponat, nouum opus facere non uidetur. ut ff. eo. tit. l. 1. si quis ędificium, & l. stipul. §. opus. Longe. n. aliud est facere, aliud reficere. ut ff. de iti. actuq; priua. l. 3. §. reficere. sup. de iudæ. ca. consuluit. & c. iudæi ar. tamen est. ff. de mor. inferen. l. 1. §. ędificare.
2 † Nunciare idem est quod prohibere. vnde pro eodem habeo quo ad effectũ, siue quis dicat nuncio nouum opus, vel prohibeo nouum opus. ut inf eo. c signi ficantibus. & ff. eod. tit. l. j. §. nunciamus.
3 † Hoc autem editum non omnia opera complectitur, sed ea sola quæ solo coniuncta sunt, quorum ædificatio uel demolitio videatur nouum opus continere ut ff. eo. tit. l. 1. §. hoc autem edictum.
4 † Fit nuntio omnibus existentibus in ædificatio. ut ff. eod. titu. l. operis noui. & l. ciuilibus. & l. de pupillo. §. 2. & 3.
5 † Sed quid si fiat nuncio ad ipsum locũ nemine in ædificio existente, nunquid tenet denunciatio? sic, quia si nullus sit in ædificio potest aliquis esse præsens, & audire denunciationem, & domino operis indicare; unde sufficit in præsenti nunciari. ut ff. eod. tit. de pupillo. §. 3. Et propterea non obstat absentia domini operis. ut inf. eod. ca. cum ex iniuncto in prin. Et facit ad idem. C. de dam. infec. l. dies. §. totiẽs. & ff. quod ui aut clã. l. autem. §. 1. in fin.
6 † Quid si fiat nunciatio noui operis domino operis, non tamen in opere? uidetur ꝙ nullus sit momenti, quia in re præsenti fieri debet ut dictum est, & probatur. ff. eod. tit. l. de pupillo. §. si quis forte. Sed uerius est, qđ teneat nũciatio, sicut & illa quæ fit in re præsenti domino operis absente & nemine insistente, ut superius dictum est. dicitur aũt nullius esse momẽti nunciatio quæ fit domino absente quantũ ad ea quæ fiunt in opera antequam ipse ad opus redeat. non. n. omnia, quæ facta sunt post talẽ denũciationẽ, demolienda sunt, sed tñ illa quæ post regressum
7 eius ædificantur. † In nunciatione noui operis necessariũ est iuramentum de calumnia. si tñ ab aduersario exigatur. ut ff. eod. titu. l. de pupillo. §. qui opus nouum. Quidam tñ dicunt. l. illam hodie non tenere per Authẽ. de his qui ingre. ad ap. §. ult. coll. 5. & signatur. C. de iureiuran. propter calum. Authen. hoc sacramentum. & in alia authen. hoc in sacramento. Ibi enim dicitur in initio litis, hoc est in contestatione litis de calumnia iurãdum esse, ne sæpius iuretur. Alij autem dicunt, quòd illa auth. loquitur de iuramẽto, quod in contestatione litis præstatur uel post, unde quod dicit, ne sæpius iuretur, supplent post litis contestationem. vnde leges quæ dicunt de iuramento pstando ante litem contest. non reuocantur per authẽ. præal. ff. de no. pen. nun. l. de pupillo ff. de dam. infec. l. qui bona. §. qui dãni. & §. si quis stipulaturus. & ff. q satisda. co. l. de die. §. iubetur. Quod tñ intelligendũ est post nunciationẽ, cum is, cui nunciatum est, adit prætorem uel prælatũ postulans sibi remitti nunciationem nisi ille de calumnia iuret, qui denunciauit. à principio enim non exigitur prætoris autoritas. ut ff. eod. tit. l. 1. §. nunciatione. & §.
8 ex hoc edicto. † Item qui nunciat, necesse habet demonstrare, in quo loco opus nouũ nunciat, ut sciat ædificator vbi possit ædificare, & ubi interim abstinendum est. ut ff. eo. tit. l pupillo. §. qui nunciat Item qui opus nouũ nũnciat, si quid iam operis factum est, intestationes referre debet, ut sciatur postea quid factum sit. ut ff. eo. tit. l. non solũ. §. j. Itẽ modulos debet sumere is, qui nunciat, vt probari possit quid postea ædificatũ
9 sit. ut ea. l. §. sciendum. † Item qui non hi

ne alieno

ne alieno nunciat, necesse habet satisdare rem ratam dñm habiturum, ut ff. eo. tit. l. qui in re §. quæ procuratorio quod locum habet ẽm quosdam, cum de mandato dubitatur, secundum alios etiam si de mandato constet, & est ibi speciale, sicut & alibi, ff. ad Trebell. l. quidam

10 † Tribus modis fit nunciatio, per verba, per prætoris interdictum, & per iactum lapilli. & in hoc ultimo modo dicunt quidã uerba non debere interuenire. Alij dicunt uerba posse interuenire, ut nunciãs sic dicat, nuncio vobis nouũ

11 opus per iactũ lapilli. † Effectus nunciationis est, ut quicquid postea ædificatũ fuerit, iure uel iniuria destruatur, ut ff. eo. tit. l. 1. in prin. & l. prætor. §. 1. & infra per totũ. vnde similia sunt hæc, quo ad hoc, noui operis nunciatio, & excõicatio quia utraq; tenet, siue fiat iure, siue iniuria vt 11. q. 3. c. sententia. In nunciatione est ratio spreta prætoris auctoritas. in excõicatione contẽptus clauiũ. Est & alius effectus denunciationis, nam si quis verbis nunciat, facit aduersariũ possessorem, ut ff. eod titu. l. 1. §. in operis. & l. de pupillo, §. meminisse, secus si per prætorem, siue per iactum lapilli, vt ibidem. Ratio diuersitatis hæc est. quia possessio solo animo amittitur, vt cum quis suspicatur se posse repelli. vt ff. de acqui. poss. l. possideri §. in amittẽda. & l. si id quod. §. ult. Sed qui lapillum proijcit, & sic nunciat, non prætendit signũ timidi & fugiẽtis. sed audacis & pugnaturi, ac possessionẽ defendere uolentis; & ideo nõ amittit possessionẽ. & idẽ est cũ quis prætorẽ adit, uel prælatũ loquens ei in audacia mentis suæ, domine talis ædificat in meo, faciatis eum incõtinẽti exire, alioquin iam uidebitis quid fiet; vbi verò quis in humilitate verborũ & arenga ꝓponit ædificatori studens in ornatu & expoliatione verborũ vel sermonis, per hoc ipsum mouere intendens ut de possessione exeat, vel in miseria & depressione quadã supplicans & exorans ut exeat, perdit possessionẽ, vt dictũ est. Tertius effectus est, ut si is, cui est nouum opus nunciatum, nolit se defendere, transferatur in eum onus probationis, vt ff eo. l. si prius. quod verum est, si nolit defendere infra tres menses, quod speciale est in hac causa, ut infra eo. c. ult. C de ædi. priua. l. ult primus & tertius effectus nunciationis tolluntur per remissionem, ut infra eo. ca. cum ex iniuncto. siue sit expressa remissio, ut infra eo. c. si nouum. & ff. de remiss. l. 1 siue tacita, ut ff. eo. d. tit. l. 1. §. & post operis. l. non solum. § morte.

SVMMARIVM.

De Priuilegijs & Excessibus priuilegiatorum. Rubrica.

DICTUM est supra. tit. secundo de excessibus prælatorum, nunc agitur de excessibus subditorum, qui priuilegijs

uilegijs & indulgentijs abutuntur. vnde subijcitur hic rubrica de priui & excessibus priuilegiatorum. Videamus itaque quid sit priuilegiũ. Vnde dicitur. Quot sunt species priuilegiorum. quis possit concedere priuilegia. Quanto tpe durat priuilegium. Quod priuilegiũ alteri pjudicet. Et quibus modis priuilegia tol-
1 lantur. † Priuilegium est beneficiũ contra ius commune concessum. Non enim est priuilegium, nisi aliquid indulgeat speciale, ut infra de verbo. signifi. c. abbate. inf. eo. c. in his. C. de thesau. l. una. lib. 10. ff ad municip. l. 1. ff. de leg. 1. l. si qñ. 25. q. 1. §. ult. ff. de usu. & ha. l. diuus.
2 † Priuilegia dicuntur leges priuatorũ a iure communi exceptorum, ut 3. dist. c. priuilegia. Priuilegia enim singulorum, ut ait Hiero. cõem legem facere nõ pos-
3 sunt, ut 26. q. 2. c. non exẽplo. † Species priuilegiorũ sunt duæ, priuilegiũ enim aliud generale, aliud speciale. Generale est, quod corpori vel collegio conceditur, vt inf. eo. c. cũ & plantare, & c. si de terra, & c. porro. & c. in his, & in multis alijs decre. ibi positis. Vel uniuersitati. vt 17. q. 4. c. si quis suadente, inf. de sent. exc. c. contingit. sup. de fo. com. c. si diligenti. Itẽ illud quod concessum est minoribus & ecclesijs circa contractus vel quasi, & circa iudicia, ut sup. de in inte. rest. c. 1. & ff. eo. tit. per totũ. Itẽ quod cõcessum est mulieribus circa fideiussores Speciale est, quod personæ conceditur, & extinguitur cũ persona, ut 7. q. 1. c. petisti. ff. de reg. iur. l. priuilegia. instit. de iure na. gent. & ci. §. sed qd principi ver. plane. Alia sunt transitoria ad hæredes. ut C de decu. l. dorotheum. & ff. de reg. iur l. priuilegia, & hæc realia vo-
4 cant ut sup. de instit. c. cũ venissent. † Põt concedere priuilegia Papa vel Imperator, q. sunt sui iuris, & iuribus non ligantur, ut sup. de conces. præben. c. pposuit. & C. de le. & consti. l. digna. Concedit priuilegia & eps, ut sup. de religio. domi. c. cõstitut⁹, & sup. de cẽsib. c. cũ uenerabilis 17. q. 2. c. uisis sup. de sen & re iu. c. cùm inter uos. dum tamen hoc faciat de sui capituli uoluntate, ut sup. de don. c. pastoralis inf. eod. c. cum olim. Priuilegium datum ad eligendum tanto tempore durat, quanto tẽpore durat actio, super qua priuilegium indulgetur. Non enim vniuersale est Romanum pontificem naturam actionis uelle immutare per priuilegium. ar. C. de inoff. testam. l. quãdo sup. de ele. c. ecclesia vestra. Si verò priuilegium concedatur ad eligendum, excipiendum, si nunquam agatur, nunquam excipietur, & sic priuilegium semper durat; quia quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiẽdum, ut no. sup. de crimine fal. §. ult. sed si agatur, & is cui competit exceptio ex priuilegio, non excipiat, fiet ei præiudicium quo ad illum actum de quo agatur, vt C. de epis. & cle. auth. presbyter. ff de execu. tut. l. voluntariæ. Sed si agatur d iure ipsius rei, super qua priuilegium est concessum, & excipiatur de priuilegio, ac in iudicio exhibeatur, iudex autem ferat sententiam contra illud, tunc priuilegium reprobasse videtur. Si verò non fuerit exhibitum, prætextu priuilegij de nouo repeti nõ debet sententia retractari sup. de sen. & re iud. cap. suborta in fi. Et tunc fit pręiudicium in perpetuũ in rem iudicatam sententia transeunte. Item si qs extra iudiciũ tanto tempore contra priuilegium veniat non utens suo priuilegio, vt uerisimile sit ipsum priuilegio suo renunciasse, puta spacio 20. uel 40. annorum uel ulteriori, pretij priuilegium imperpetuũ; & sic intelligo inf. e. c. accedentibus. & capi. si de terra. & hæc uera sunt in priuilegio ad ius concesso
5 1. ad agendum, uel excipiendum. † Priuilegium concessum ad factum vnico acto contrario tollitur, ut sup. de cõst. c. cùm accessissent sup. de pręben. c. pro illorum 11. q. 3 ca. priuilegium. ar. ad idẽ sup. de his quæ fi. a ma. par. cap. c. ex ora C. de iure do. impe. l. 2. C. de pac. inter emp. & uẽ. l. cõmissoriæ. sed si non interueniat actus contrarius, sed fieri omittatur, qd ex priuilegio cõpetit, non tol-

litur

litur per decennium, ut C. de nura. l. si tollitur per sententiam, ut sup. de sent. & re iud. ca. suborta. Item tollitur priuilegium primũ per posterius, si in posterio ri fiat mentio de priori, alias non. ut sup. de præscrip. c. ueniens sup. de off. deleg. c. ex parte. Quidam tñ dicũt non esse necessarium, ꝙ secũ in priuilegiũ facit mentionem de primo, ad hoc ut primũ tollatur; quia cùm priuilegia sint leges priuatorum, ut dictũ est sup. eodem, §. 2. & lex posterior tollat priorem, & si de ipsa non faciat mentionem, ut ff. delegat. & sena. consul. l. non est nouum, & ideo priuilegium posterius non tollit primum, etsi de eo nullam facit mentionem, ut dicunt. ad quod respondeo. illud locum habet in legibus communibus & clausis in corpore iuris, secus in priuatis & non clausis. Item tollitur per abusum, ut 11. q. 3. c. priuilegium. Item tollitur per propriam & expressam renunciationem, ut sup. de deci. c. nuper. Item tollitur per superioris reuocationem, ut sup. de deci. c. suggestum inf. eo. ca. ex dilecti. Eo tñ saluo, ꝙ priuilegio fori & tutelæ clericorum renunciari nõ potest, ut sup. de foro compe. c. si diligenti, & inf. de sentent. ex c. contingit. quod est speciale in illis, alias autem priuilegio publico põt quilibet in suum præiudicium renunciare, ut sup. de fo. compe. cap. dilecti. Sed obijcitur. pactis priuatorum iuri publico derogari non posse, ut ff. de pac. l. ius publicum. Ad quod respondeo.
6 † Ius publicũ auctoritate & utilitate pactis priuatorũ tolli non potest, ut si paciscatur, ne furti committendi vel iniuriarum faciendarum nomine agam. hoc enim ius scilicet, vt maleficia puniãtur, publicum est auctoritate & utilitate. Nã publicè interest pœnam furti & iniuriã timeri, & ideo hoc ius per pactum tolli non potest, ut ff. de pact. l. si unus. §. pacta. Similiter publicè interest, vt magistratus. nomine collegę conueniãtur, & hoc ius publicum est auctoritate & utilitate, & nõ per pactum non tollitur, ut ff. de admi. rerũ ad ciui. parti. l. 3. §. ius rei publicæ. Cæterum si ius fuerit publicum auctoritate, priuatum utilitate, ut munus tutelæ, vel curæ remittendum uel tollendũ, locum habet renunciatio & pactum. ut C. & ff. de pac. & de transac. in plerisque legibus ibi positis. Itẽ ius publicum ex authoritate, ne quis trahatur ultra duas dictas ad iudicium. Item ne quis conueniatur tpe messium vel uindemiarum. Itẽ ne extraneus eligatur, quandiu idoneus in gremio inuenitur, & tamẽ his iuribus & cõsimilibus, quę quilibet studio sus excogitare poterit per seipsum, locũ habet pactum, ut sup. de rescrip. c. nõ nulli in fi. sup. de dila. c. ul. in fi. de ele. c. cum inter. In his ergo ius priuatum contingens utilitatem constituitur deterius per pactum, ut ff. de pact. l. pactum. Sed alijs, quæ publicam vtilitatem contingant, non cõstituit deterius, vt ff. de pac. l. ius publicum. & l. ius gentium. §. si paciscar. Et propterea illud ius, de quo agitur in illa decr. sup. de fo. comp. c. dilecti & si esset publicũ actoritate constituentis, erat tamẽ priuatum vtilitate, & ideo poterat constitui deterius per pactum.
7 † An autem per pactũ tollatur priuilegium Macedoniani & Velleyani no. sup. de fo. compe. §. nunc restat. & sup. de renuncia. §. renunciate. Sed pone quod in iudicio priuilegiũ exhibetur, nunquid de ipso poterit ordinarius vel delegatus iudicare? videtur quod nõ, ut sup. de iudi. c. cùm uenissent. quod sic intelligo ut cùm diœcesanus agit cõtra aliquam ecclesiam iure communi. Ecclesia dicit se exemptã, & dño Papæ subesse immediatè producit priuilegiũ, in tali priuilegio non poterit iudicari nisi per Papam. Et si per alium fuerit iudicatum, nullum præiudicium fiet in domino Papę, sup. de in integ. rest. c. cũ uenisset. sup. de sent. & re iudic. c. suborta. sup. de ele. c. constitutis. Tamen etsi sponte uoluerit non potest priuilegiatus sine licentia Romani Pontificis renunciare priuilegijs & indulgentijs libertatis, quę monasterium vel ecclesia iudicant ad ius & ꝓprietatẽ Romanæ ecclesiæ pertinere, ut

8 vt sup.de arb.c.cum tempore. † Sed dici potest, ꝙ si verba priuilegij sunt obscura vel ambigua, ordinarius uel delegatus de ipso non potest iudicare. Is enim interpretari potest uel declarare debet priuilegiū, qui concessit, ut inf.eo.ca. ut priuilegia & arg.sup.de sequest.poss.c.ad hoc. infra de sent.excom.c.inter alia.C.de legati.l.quāuis, & legatus interpretatur rescriptum domini Papæ, supra de postul. ca. ad hoc. Cæterum si uerba sint clara & indubitata; quæ indicant manifeste ecclesiam fore exemptam, Iudex poterit iudicare absoluendo. Vel si uerba priuilegij sunt protectionis, & non exemptionis, poterit condemnare, ut extra de priuile.c.recipimus. fateor tamen quòd Papa poterit postea ius suum prosequi, si uelit. ut dicit illa decre.suborta.in fi. Et nota, ꝙ ubi de priuilegio quæritur, uerba illius sunt suspicienda, ut infra eo.c.porro.& c recipimus. Sicut & cum quæritur de his, quæ ex testamento proficiscuntur, ut ff.de transac.l. de his. Plus tamen mentem attendere debemus, quàm uerba, ut 1 q.1.c.marchion. 38.dist.cap.sedulo ff.de legi.& sena. consul.l.scire. Non enim semper uerba sectari debemus; ut ff.de fun instruc.instrumentoque lega.l.cum de lanionis. §. alienam, quia prior & potentior est mens, quàm uox, ut ff.de supel leg.l.Labeo. Sed quia de priuilegijs communib. religiosorum plerunque quæritur & dubitatur,

9 aliqua de his tangamus. † Est igitur sciendum, quòd Templarij, & hospitalarij, & Cistercien.& alij alibi monachi habent illud priuilegium, ut non soluant decimas de his terris, quas proprijs manibus & sumptibus excolunt, ut supra de deci.c. ex parte. Quod hodie est restrictū ut sup. de deci.ca. nuper. de hoc priuilegio & de materia decimarum dictum est, supra de

10 decimis, † Alij uero monachi habent priuilegium in noualibus suis, quæ proprijs manibus & sumptibus excolūt, in hortis & nutrimentis animalium suorum, ut in prædicta decre. ex parte. Leprosi habent hoc priuilegium, ut ubicunque tot simul fuerunt sub communi uita segregati, ꝙ ecclesiam cum cœmiterio sibi construere & proprio gaudere ualeant presbytero, sine contradictione aliqua permittantur habere. Itē de hortis, nutrimentis, animalium suorum hoc est de fœtibus, quos nutriunt, decimas tribuere tenentur, ut supra de ec.ædi.c.cum dicat. Item commune priuilegium est omnium monachorum, ut si quis manus uiolentas inijciat in confratrem, pro absolutione ad curiam non mittatur. Et idem priuilegium habēt canonici regulares, ut inf. de sen. excom. c.monachi.sup de uit.& ho.cle.c.quoniā. §.indulgemus. Idem priuilegium competit monialibus, ut inf.de sen. excom.ca.de monialibus. Idem templarijs & hospitalarijs, ut inf.de sen.excom.c. canonica, talibus igitur communiter uiuentibus, si in canonē illum. si quis suadente. incidant, indultum est eorum abbatibus & prioribus absolutionis beneficiū impartiri, nisi eorum excessus difficilis extiterit, & enormis; ut pote si ad mutilationem membri uel effusionem sanguinis est processum, & in episcopum uel abbatem uel priorem manus iniecta sit uiolenta. Si uero claustralis aliquis in religiosam personam alterius claustri manus iniecerit uiolentas, per abbatem proprium & eius qui passus est iniuriam, absoluatur. Quod si clericum secularē percusserit, nō nisi per se.ap.absoluatur ut inf. de sent.ex

11 com.c.cum illorū. † Item hn̄t priuilegiū templarij & hospitalarij, ut cum ad ecclesiam uenerint interdictam, nisi semel in anno ad officium ecclesiasticum admittātur, inf.eo.c.cum & plātare § ꝙ si templarij. Quod in una tantum ecclesia ciuitatis uel castri fieri potest, etsi multas habeant in eo.c. loco. Sed nunquid hoc fiet in aduētu unius uel plurimum, & si uniuscuiusque, primi uel maioris? Rn̄deo fiat hoc in aduentu illius, qui hoc priuilegio uti solet, quo utente illo anno non erit priuilegio locus. Item hn̄t priuilegiū religiosi, & idē puto in quolibet collegio ecclesiastico; ꝙ si in proprio solo capellam construxerint, non solum ius patronatus acq̄rūt qđ in p̄sentando cōsistit, sed ecclesia

est eis subiecta in omnibus temporalib. ut no.sup.de locis reli.in princ. Cum laici & clerici singulariter ecclesias construentes uel dotantes solum ius patronatus acquirunt, ut supra de iure patro.cap.no-
12 bis. † Item sunt quidam, qui tale priuilegium obtinent, ut non possint suspendi, interdici, vel excōicari ab aliquo archiepo uel epo, quod priuilegium si ratione loci concessum est, clerici delinquentes in loco priuilegiato uel circa rē priuilegiatam puniri ab ordinario non possunt, nisi notorium esset delictum, in quo omne priuilegium cessat, ut infra eo.titu.cap parentibus,& c.tua. Nam cessat auxilium iuris cōmunis s. appellatio supra de app.ca cum sit Romana.& c.peruenit.C.quorum app.non re.l.2. Cæterū si alia beneficia habeant uel alia loca, in quibus uel circa quæ delinquunt, priuilegium non habet locum,ut inf.eo.ca. cum capella.& c.quoniam per confessionem. Item quidam habent priuilegium,ut tempore generalis interdicti liceat suis confratribus non excommunicatis uel interdictis nominatim ecclesiasticam concedere sepulturam, quod de quibus confratribus intelligendum sit,legitur inf. eo.c.
13 ut priuilegia.† Item nonnullis religiosis est indultum,ut cum commune terræ fuerit interdictum, excōicatis & interdictis exclusis possunt ianuis clausis suppressa uoce & non pulsatis campanis diuina officia celebrare,quod ad episcopos hodie est extensum. Sed illo priuilegio tunc utentur, cum causam aliquam non præstiterint interdicto, uel aliquid fraudis non ingesserint, ut infra eo.c nonnullis, cum enim causam prēstant, cessant a diuinis, sicut & cessant cum propter eorum excessus ponitur interdictum, infra eod, c.petistis. Quærunt frequenter religiosi quo submissa uoce? Ad quod respondeo. scilicet legendo & non cantando,uel si cātando aut legendo ita plane, ut ab aliis,q sunt extra ecclesiam, audiri non possint.
14 † Item prædicatoribus & minoribus est indultum,ut ubicunque fuerint sine parochialis ecclesiæ præiudicio cum altari viatico ualeant celebrare, quod eis licet sine licentia prælatorum.ut infra eod.ca.
15 in his. † In summa sciendum est, ꝙ non omnes confratres religiosorum uti debent priuilegijs & libertatibus eorum, sed illi qui omnino se transferunt ad eosdem,ut infra eod.c.cum & plantare.§. de confratribus,& infra eod.c.pen. sicut nec dicitur quis de numero militum, priusquam fuerit inter eos,ut ff.de mili.testa.l. ex eo. Et miles si comitatu accepto remanet in domo sua, non habet priuilegium absentis causa reipublicæ,ut ff. qui bus ex cau.maio.l.miles. Illi tamen confratres adhuc in seculo remanentes, priuilegiorum ordini sunt oblati, vt qui eis sua dona dederint inter uiuos retento sibi quamdiu uixerint usufructu, recipi possunt ad ecclesiasticam sepulturam apud religiosos tempore interdicti,
16 infr. eo.ti.c.ut priuilegia.† Item notabis, ꝙ omnis censualis romanæ ecclesiæ est exemptus. Nam aliquando census soluitur ad indicium libertatis, aliquando ad indicium perceptæ protectionis, ut infra eo.c.accepimus. Item per innouationem priuilegij nihil noui iuris acquiritur, sed vetus tantummodo conseruatur, ut infra eod.c.ex parte. Et licet hoc per implorationem officij petatur & fiat, si tamē pars contradicat aduersa, innouatio fieri non debet nisi causa contradictionis audita, ut supra de confirma.uti. uel inuti.c.cum dilecta.& accedunt ad hoc similia bona. ff. de aboli. l. nam ita diuus. ff. de min.l. causas. C.de auct præstan.l.ult.ff.de nata. restit.l.2.C.si minor se ab hæredi.absti.in auth.ad hoc.

SVMMARIVM.

1 *Purgatio quid sit, & quot sint species purgationis.*
2 *Purgatio cui & quando sit indicenda.*
3 *Purgationis forma.*
4 *Purgatus an possit super eo, de quo purgatus est, accusari.*
5 *Pœna quæ sit imponenda deficienti in purgatione.*

DE

De Purgatione Canonica Rubrica.

HACTENVS tractatum est in hoc libro de delictis & excessibus. Sed quia in his sæpius ad purgationem peruenitur. ideo subijcitur hic rubrica. de purgatione canonica. Videamus igitur, quid sit purgatio. Quot eius species. Quando indicenda sit purgatio. Qualiter facienda. Quis numerus purgatorum. Et an purgatus super eo, de quo se purgauit, valeat accusari. Et quę sit pœna deficientis in purgatione.
1 † Purgatio est de obiecto crimine innocentiæ ostensio. Species purgationis sunt duæ, canonica, & vulgaris. Canonica per iuramentum. Vulgaris per ferrum candens, per duellum, per aquam frigidam siue bullientem. Canonica approbatur, vulgaris reprobatur. ut 2. q. 5. c. monarchia. inf. eo. c. ex tuarum. inf. eo. tit. proxim. per totum.
2 † Purgatio indicenda est infamato de crimine. dum modo infamatus sit apud bonos & graues, & infamia non habuerit ortum ab inimicis. vt inf. eod. c. cum in iuuentute. Sed quamuis generaliter ratione criminis purgatio indicatur, indicitur aliquando ratione defectus. ut inf. eod. tit. c. accedens. Aliquando propter surreptionem. vt supra de offi. ord. c. ex parte. aliquando in mere ciuilibus purgatio indicitur, vt videtur supra de senten. & re iud. c. quod ad consultationem. secundum vnam lecturam.
3 † Forma purgationis hæc est, quia iurabit infamatus se immunem a crimine, quo infamatur, Purgatores iurabunt se credere verum illum iurasse. vt inf. eod. c. quoties. &c. vlt. Aliter autem deponere non deberent, ne subirent anceps periurium. vt ff. de in litem iurando. l. videamus. & ff. rerum amota. l. marcellus. Numerus autem purgatorum est, vt episcopus se purget cum 12. ordinis sui. Sacerdos cum sex. Diaconus cum tribus. vt 2. q. 5. c. omnibus simili. c. presbyter si à plebe. Vnde versus. Pontificem parium manus purgat duodena, sexta sacerdotem, leuitam tertia purgat. Quem plebs infamat, purgabitur in manifesto. Quem chorus, ante chorum sua fit purgatio præstò. Vbi enim contingit malum, ibi moriatur. vt 2. q. 1. c. si peccauerit. Hodie numerus compurgatorum arbitrarius est inspecta personæ qualitate & infamiæ quantitate, vt inf. eo. c. cum in iuuentute. sup. de accu. cum P. & 2. q 5. c omnibus. in fi. & ideo adijciuntur alii versus hic. Hoc hodie tamen iudicis arbitrio restat. Maior maiori minor est adhibenda minori
4 † Nunc videamus, an purgatus possit super eo, de quo purgatus est, accusari. & in hoc dicunt quidam, quod si accusatione præcedente purgatio indicatur, purgatus iterum accusari non potest, supra de accu. c. de his. 23 q. 3. c. si illic. ne de huius hominis facto sæpius quæratur. ff. nau. cau. sta. l. licet. præterquam in casibus. ff. de præuarica. l. 3. de accu. sed cui. §. hijsdem. Secus si nulla accusatione præcedente, nam tunc post purgationem denuò poterit accusari. 2. q. 5. c. hoc habet proprium. &c. mennam. Ibi enim purgatus se purgat, si tamen cessauerit accusator, si nullus eum accuset; innuit ergo quod post primam purgationē admittatur accusatio. arg ad idem 33 q. 2. c. admonere: vbi quis post pœnitentiam accusatur. Item sicut post absolutionem indicitur purgatio, ita post purgationem admittenda est accusatio. sup. de accus. c. veniens. Alij uero dicunt, quod siue accusatione præcedente siue non, purgatio indicitur. Purgatus de eodem non poterit iterum accusari, quia sacramentum est maioris auctoritatis quam sententia. vt ff. de iureiur. l. 2. & iuramentum bona fide exactum consumit actionem popularem. vt ff. eod. titu. l. cum qui. §. in popularibus. Puto quod purgatus non possit accusari super eo, de quo se purgauit, nisi accusans suum dolorem prosequatur, & doceat suam purgationem indictam se ignorasse. argu.

ad hoc. ff. de accus. l. si cui. §. iisdem. & supra qui ma. accus. pos. c. cum in tua. Vel nisi velit probare deierasse purgatum. quod fieri potest, cum iuramentum sit iudiciale, & contra iuramentum iudiciale probari possit. vt ff. de iureiu.
5 l. admonendi † Restat videre quæ pœna imponenda sit ei qui deficit in purgatione, in quo regulam trado. sicut quis puniretur de crimine, de quo impetebatur considerato modo agendi, sic punietur si in purgatione deficiat. vnde si per modum accusationis agebatur de crimine, & deficiente accusatore purgatio indicatur; si purgandus in purgatione deficiat, deponatur. ut inf. de simo. c. de hoc. & inf. eo. c. inter sollicitudines. in fi. Sed si uelis dicere, quod illa decre. interloquatur in inquisitione, non in accusatione; tunc dices quod ibi inquisitum fuit de enormi crimine, scilicet de crimine hæresis, de quo etiam per modum inquisitionis facienda fuisset depositio propter solennem exautorizationem rei per modum illum conuicti. vt supra de accu. c. inquisitioni. & supra de simo. c. per tuas. Et propterea eadem pœna imponitur ex defectu purgationis, quæ ex inquisitione descendit. Sed aliquantulum obstat supra de simo. c. insinuatum. vbi defectus purgationis descendentis ex inquisitione super simonia quæ est enormis. vt supra de accu. c. inquisi. inducit tantummodo priuationem beneficij. Ad quod respondeo. Ibi plurimi erant, & ideo graue erat deponi omnes, vt supra de cle. ex. mi. c. latores. Si uero crimen proponatur in modum exceptionis contra aliquem, vt a beneficio excludatur, defectus purgationis descendentis de crimine sic proposito exclusionem a beneficio inducit, ut sup. de accu. c. accedens.

SVMMARIVM.

1 Purgatio vulgaris quæ sit, & quare sit prohibita. num. 2.

3 Sententia insurgens ex purgatione vulgari an valeat retractari.

De Purgatione Vulgari. Rubrica.

DICTVM est sup. de purgatione canonica. nunc dicamus de purgatione vulgari. Videndum est igitur, quid sit vulgaris purgatio. Quare sit prohibita. An huiusmodi purga
1 tioni stetur. † Est igitur sciendum, quod vulgaris purgatio dicitur, quam sibi vulgus instituit. s. per duellum, aquam, & ignem. vt inf. eo. tit. per totum 2. q. 4. c. monarchiam c. mennam. & c. consuluisti.
2 † Triplex autem est ratio, quare huiusmodi purgatio prohibetur. Prima, quia hæc facta fuit inuidia fabricante, vt in c. Mennam. Secunda, quia dei sententari videtur. inf. eo. c. vlt. Tertia, quia plerunque innocens condemnatur, inf. eo. c. significantibus. Deus autem tentari non debet. vt 22. q. 2. c. quare. & officium athletarum hodie reprobatur. etiam secundum leges. vt C. de gladia. l. 1. lib. 11. licet sit argu. contra. ff. ad l. Aquil. l. qua actione. §. si quis in collu-
3 ctatione. † Vltimo modo videndum est, an sententia, quæ ex tali purgatione vel probatione consurgit, detecto errore valeat retractari. Ad quod dico, quod sic; quia talis sententia lata est contra ius scriptum, & ideo nulla 2. q. 6. c. ei qui. §. diffinitiua. in versi. si sententia & C. de senten. & interloc. om. iudicum prolatam. Vel dico, quod retractatur aliquando sententia veritate comperta. vt ff. de condit. sine causa. l. si fullo. quandoque propter delictum aduersarij. ut ff. de iureiu. l. admonendi. Vel dic, quod propter probabilem errorem sententia reuocatur, vt sup. de frigi. & malefi. c. fraternitatis in fi. & ff. quãdo actio. de pec. est an. l. 1. §. vlt. 35 q. 9. c. sententiam. & c. graue.

SVMMARIVM.

1 Iniuria quid dicatur.

2 Iniuriam qui facere possint.

3 Iniuria quot modis fiat.

4 Actio iniuriarum cui detur.

5 Actio iniuriarum est famosa.

Damnum

6 Damnum quid sit.
7 Actio de damno dato cui competat, & quando locum habeat.
8 Actio legis Aquiliæ cui & quando detur.
9 Aquiliæ legis quot capita, & qualiter ex eis agatur.
Pecudum nomine quæ animalia veniant.
10 Rati, quare maior sit æstimatio in primo capite legis Aquiliæ, quam in secundo.

De Iniurijs & Damno dato. Rub.

TRACTATVM est sup. de crimi-
nibus & excessibus; sed quia ex his
iniuriæ proueniunt, & damna frequen-
tius inferuntur, ideo subsequitur hic
rubrica de iniurijs, & damno dato. Vi-
dendum est igitur, quot modis dicatur
iniuria. Quis possit iniuriam facere.
Quibus modis fiat. Cui detur hæc actio,
& contra quos. In quantum detur. Et
qualis sit pœna. Videbimus de damno da-
to. † Generaliter iniuria dicitur omne
1 quod iure non fit. Specialiter autem di-
citur iniuria, iniquitas, uel iniustitia iudi-
cantis, quasi ius iniquum; ex eo dicta, quod iu-
stitia & iure caret. dicitur & iniuria culpa
ut in l. Aquilia. dicitur iniuria contume-
lia, ut Insti. eo. ti. in princ. & ff. eod. titu. in
prin. & l. apud Labeonem. §. conuicium
2 & §. abduxisse. † Possunt facere iniuriam
qui & pati possunt: quod fallit in furiosis
& pueris non doli capacibus, quibus iniu-
ria fieri potest; ipsi autem alijs facere non
possunt, ut ff. eo. tit. l. id quod. & 15. q. 1. c.
3 illud. † Fit autem iniuria tribus modis.
Re, verbis, & literis. Re, cum manus infe-
runtur, ut ff. eod. tit. l. 1. §. iniuriam. Ver-
bis, quoties manus non inferuntur, sed
conuicium fit, ut eodem ti. l. 1. §. uerbis. in-
fra eod. ca. olim. Quid aũt sit cõuicium, &
quomodo uel qualiter fiat, legitur ff. eod.
tit. l. item apud Labeonem. §. conuicium.
Literis cum ad infamiam alicuius libel-
lum, uel carmen famosum quis conficit,
uel conscribit, uel edit ff. eod. titul. l. item
apud Labeonem. §. item ait prætor ne-
quid infamandi causa. cum sequentibus.

5§. & 5. q. 1. ca. quidam maligni spiritus
de quo agi potest criminaliter secũdum
leges, scilicet ad pœnam capitis, tam con-
tra illum qui fecit, quàm contra ipsum
qui inuenit: nisi corruperit, uel combusse-
rit, uel nulli reuelauerit inuentum, ut C.
de famo. li. l. 1. & 5. q. 1. cap. si quis famo-
sum. Potest & ciuiliter agi iniuriarum, si-
cut dictum est. Secundum canones, qui
libellum famosum conficit, flagellatur,
& excommunicatur, ut 5. q. 1. c. qui in al-
terius. & c. hi qui. sed si certum esset, quis
confecerit, potest accusari & deponi, cũ
sit graue peccatum, & accusatione & dã-
natione dignissimum. 25. di. c. nunc autẽ.
4 † Iniuriarum actio datur iniuriam passo.
patitur autem quis iniuriã in seipso, in fi-
lio, quem habet in potestate, Insti. eod. ti.
§. patitur. & episcopus in clericis, & ab-
bas in monachis similitudinis ratione.
Item patitur quis iniuriam in seruo, si ad
suggestionem domini ei etiam leuis iniu-
ria fiat, vel non ad suggestionem domini
atrox. vt Insti. eod. titu. §. seruus autem. ff.
eod. titu. l. apud Labeonem. §. prætor ait,
& §. si quis. Item patitur quis iniuriam in
vxore, quæ si sit filiafami. tribus personis
datur actio: mulieri passæ iniuriam,
patri, & viro: nec una actio consu-
mitur per aliam. Sed si fiat iniuria ui-
ro, actio non datur uxori: quia uxores
à uiris, non uiri ab uxoribus defendi æ-
quum est. ff. eod. tit. l. 1. § ult. & l. 2. Et spõ-
so datur iniuriarum actio, si iniuria fiat
sponsæ. ff. eod. tit. l. item apud Labeonem.
§. sponsum quoque. quod intelligo in
sponsa de præsenti. Item datur iniuriarũ
actio hæredi propter iniuriam irrogatã
cadaueri defuncti, cuius hæres existit, uel
si fama defuncti fuerit lacessita, ut ff. eod.
tit. l. 1. § per semetipsos. Non solum au-
tem iniuriarum actio datur contra eum
qui percussit, sed etiam contra eum,
qui dolo fecit vel iurauit, ut cui ma-
la pugno perceuteretur, ut Inst. eod.
titu. §. non solum. §. si mandato & §. Pro-
culus. Est autem sciendum, quod
cum in hac actione facienda est con-
demnatio pecuniaria, sic peruenitur ad

eam, nam postquam de iniuria fuerit in iudicio facta fides, iudex deferet iuramentum iniuriam passo. ut iuret quantú uellet dedisse de suo, priusquá talẽ iniuriam pateretur. & quia homines animosè iurarent, prius iudex tradit certam quantitatẽ inf. quam iuretur, in quo considerabit qualitatem personæ iniuriã passæ. Nã secũ in gradum dignitatis, uitaq; honestatẽ crescit ac minuitur æstimatio iniuriæ. vt institu. eo. §. pœna. & similis taxatio fit alias 3. q. 3. cap. induciæ. §. spacium uersi. ꝙ fieri C. unde ui. l. si quando, sup. ꝙ metus causa. cap. ulti. sed postquam iuratum fuerit, non licebit iudici in minori quantitate condemnare C. de iudi. auth. hodie & in Auth. de iudæ. §. oportet. col. 6. & sic intelligo infra eod cap. olim.

5 † Hæc actio famosa est, ut ff. de his qui notan. infa. l. Athletas. §. ultimo. & C. ex quibus cau. infa. irro. l. iniuriarum. & sup. de sent. & re iudi. c. cum te. Restat uidere de damno dato.

6 † Videndum est igitur, quid sit damnum. Cui competat actio de damno. Et inquantum. Et qualiter. Damnum est diminutio uel ademptio patrimonij, ut ff. de damno infecto l. 3.

7 † Damnum autem datur aut in persona hominis, aut in bestijs, & alijs rebus. Si in homine, aut in libero, aut in seruo. si in libero, ut quia percussus & in persona læsus, agitur ad impensas factas in medicos, infra eo. c. 1. Dabitur autem libero homini utilis actio legis Aquil. non directa; quia membrorum suorum nemo est dñs ff. ad l. Aqui. l. liber homo, & deformitatis ratio non habebitur, quia liberum corpus non recipit æstimationem ff. de his qui deie. uel effu. l. 1. §. hoc infectum ff. si quadru. pau. fe. di ca. l. ex hoc ff. ad l. Rhod. đ iactu. l. 2 §. corporum. Si uerò seruus fuerit uulneratus, tenetur uulnerator domino serui in quantum seruum deterorẽ fecit ff. ad l. Aquil. l. si seruum. §. rupisse.

8 † Potest & liber homo percussus agere iniuriarum ex l. Cor. quæ in tribus casibus locum habet, cum quis dicit se pulsatum, verberatum, domum ve eius vi introitam ff. de iureiu. lex Cornel. Est autem differentia inter pulsare, & verberare. pulsamus sine dolore, uerberamus cum dolore. ut in ea l. § interhæc. actio legis hero datur directa idest domino rei, in qua damnum datum est ff. ad le. Aquil. l. item mela. §. legis. Nomine uero domini continetur hæreditas ff. eod. titu. l. liber homo. §. si seruus. Vtilis autem datur bonæ fidei possessori. & fructuario, ut in prædicta l. item mela. §. si seruus. & §. ulti. Item cum quis foueam uel cisternam apperuit in loco aliquo, & animal uicini cecidit. qui foueam fecit reddet pretium animalis mortui, & animal mortuũ erit eius, ut inf. eo. c. 2. quod verũ si fouea in publico aperiatur, secus si in priuato ff. eo. tit. l. qui foueas. Quomodo autem animal alicuius damnum dat, si motum sit ad damnum dandum contra naturam sui generis, tenetur dñs uel dare quod nocuit pro noxa, uel restituere damnum, ut inf. eo. ca. si bos cornupeta ff. si quadr. pau. fe. l. 1. § & generaliter cõtra naturam sui generis mouetur bos, si cornu petat seruum meum. Boues enim præsertim domiti solent mansueti esse, non cornu petere. secus enim est in equo dolore concitato, vel ab aliquo stimulato calce feriente, nam tunc cessat actio de pauperie contra dominum, & agitur actione in factum contra illum qui concitauit, ut ff. si quadru. pau. fe. l. 1. §. & generaliter. & ff. ad l. Aqui. l. si ex plagis § quidam. Sed aliud est, si equus ab alio olfactus calcem reijciat, & damnum det. quia tunc dominus equi tenetur de pauperie, vt ff si. qua. pau. fe. l. agatosa. Actio legis acquiliæ in simplum datur, sed in hoc simplo non solum corporis, in quo damnum datum est, fit æstimatio, sed etiam computantur omnes vtilitates corpori adhærentes, & etiam extrinsecæ, ut probantur hæc. insti. ad l. Aquil. §. illud ff eo. tit. l. ut ait lex. & l. proinde. & l. inde Neratius R. 1. §. idem Iul. scribit. Crescit hæc actio per inficiationem; ut ff de pe. hære. l. item ueniunt. §. cum prædiximus ff. ad l. Aqui. & l. inde Neratius. §. hæc actio ff. de iureiuran. l. eum qui.

9 † In summa sciendum est, ꝙ olim erant tria capita

uel

vel capitula legis Aequiliæ. sed hodie sublato secundo remanebunt duo tm.& ex primo capite agitur de homine occiso, vel quadrupede occisa, quæ pecudum numero est & gregatim habentur, vt sunt oues, capreæ, muli, equi, asini, & sues. Canis autem inter pecudes non est sed nec bestię in numero pecudum sunt, vt leones, pantheræ. Elephantes autem & cameli quasi mista sunt, nam iumentorum operam pręstant,& natura eorum fera est; sed quia in eis natura præualet benignior, in primo capite continẽtur, vt cum ex primo capite agitur, æstimatur res quanti plurimi fuerit eo anno retro, in quo venient omnia commoda, quæ rem faciunt preciosiorem, vt probantur hęc omnia insti.ad.l.Aqui.1.respō so.§. quod autem. & §. de his verbis & ff. eo.tit.l.2.& l.inde Neratius. §.in summa. In tertio capite de omni danno cauetur, quod hodie est secundum; siue damnum quis dederit, quia percusserit, fregeri, vel ruperit; & in hoc capite fit æstimatio quanti res plurimi fuerit. inf. 30. dies retro.insti.eod. tit. §. capite.& ff.eod.tit.l.si seruus. §. tertio. capit. & §. sequen. & §.
10 inquit.lex. † Sed si quæras, quare maior fit æstimatio in primo capite, quam in secundo quia in Primo quanti res plurimi fuit eo ano, in secundo quanti res plurimi fuerit.inf.30. dies retro. Respondeo quia in primo capite agitur de occiso. In secundo de rupto, & ideo quia magis peccatur in primo capite quam in secundo, maior imponitur pęna. vt ff.de offi. pręsid. l. diuus. quis enim dubitat sceleratius esse peccatum, quod grauius iudicatur, vt 73.q.1 c.nō afferamus. hæ duæ actiones retrospiciunt, sicut & Iauus, de quo dicitur. Iane biceps anni tacite labentis origo, ut solus superum post tua terga uides.

SVMMARIVM.

1 *Pœna qd sit, & quot sint genera pœnarum.*
2 *Pœnæ pecuniariæ non sunt pro criminibus imponendæ.*
Pœna an commutari possit.
3 *Pœna quę inferuntur personis de iure canonico quæ sint.*
4 *Pœnæ, quæ in rebus inferuntur, sed personarum odio, quæ sint.*
5 *Pœnas pecuniarias quis possit imponere.*
6 *Pœnæ spirituales à quib. imponi possint.*
7 *Pœna quid differat a mulcta.*
8 *Pœnæ suos tenent auctores.*
9 *Pœnas an personæ ecclesiasticę exigere possint.*
10 *Crimina ex quibus excusentur.*
11 *Cōsiderāda quæ sint in pœnis infligendis.*

De Pęnis. Rubrica.

DICTVM est. sup. de criminibus. sed quia pro criminibus pœna debetur. ideo subijcitur hic rubrica. de pœnis. Videndum est igitur, qd sit pœna. Quot sunt species pœnarum. Quę qb. inferri debeant. A quib.& ex quibus causis extenuentur. Et qui delinquentes à pœna
1 excusentur. † Pœna est delictorum debita coertio. Duo sunt gña pœnarum, quędā .n. pœnę inferuntur personis, quædam in rebus sed odio personarum,& quæ in personis inferendæ sunt commutari non debent in pœnas rerum; non.n. res sunt quæ delinquunt, sed qui res possident. sed quidam reciprocāt ordinem, cū eos quidā, q digni sunt pœna, dimittunt, illorum aut auferūt res, alios pro illis punientes quos lex forte ad successionem eorum vocauit, ut in Auth. de man prin. §. oportet.
2 collat.3. † vnde pro criminibus non sunt pœnæ pecuniariæ imponēdæ. inf.eo. c.licet.16 q.6.c.illud nec obstat. sup. vt lite non contes.c.qm frequenter §. vlt. Vbi dicitur, quòd pœna, quæ magis timetur, imponenda est contumaci scilicet missio in possessionem, vel excōicatio. Nam qualibet illarum debita est & ordinaria pro contumacia. quamis ordinatum sit, ut fiat missio, si locum habeat. sup. vt lite non contestat. c. tuæ. casualiter tñ pœna in personam inferenda conuertitur in pœnam pecuniariam, vt sup. de iudi. c. c. postulasti. sup. de rapto. c in archiepatu. sed e conuerso pœnæ pecuniariæ com-

riç commutantur in pœnas corporis, si hi, qui dandi sunt, inueniuntur inopes, vt 22.q.2. c. fraternitas. 14. q. 6. c. si res aliena. ff. de iurisdi. om. iu. l. si quid. § si seruos. ff. de in ius vo. l. vlt. §. libertus;
3 † Pœnæ, quæ inferuntur personis secūdū iura canonica, sunt hæ. Suspēsio, Excōicatio, Depositio, Intrusio, Carceratio, & Verberatio, de quibus tribus primis pęnis legitur. 23. qu. 4 c. forte. de Intrusione habes 81. di c. deinde. c. siquis. 16. q. 6. c. de lapsis. 27. q. 1. c. si qua monacarum. & c si quis rapuerit. inf. eod. c. tuæ. de Incarceratione habes. sup. de deposi. c. grauis. sup de apost c. a nobis. inf. de verbo. signi. c. nouit. de vltima legitur. 5. q. 5. c. illi qui. 6 q. 1. c. sunt plurimi. §. verū in fi. 4. q. 3. c. testes. §. item in criminali versi. si ea rei cōditio. 23. q. 5. c. circumcelliones.
4 † Pęnæ, quæ inferuntur in rebus sed odio personarum, sunt. missio in possessionem rei petitæ pro mō debiti declarati, sup. vt lite nō contes. c. c. qm̄. sup. de eo qui mit. in poss. caūsa rei seruan. per totum. Item priuatio a beneficio. vt sup. de cleri. coniu. per totū. Rerū omniū confiscatio, sup. de iudæis & sarra. c. ita quorundā. & c. ad liberandam. & sic ecclesia habet præscriptionem, exilium, relegationem, & deportationem. 50. di. c. accedens 2 q. 6 c. biduum. 16. q. 1. §. nouarum & in ea. placet. Sed differunt inter se ista, sicut in istis versibus continetur. Exulabit sine spe patriæ reditusq; reiq;. In scriptus manet in patria, sed re spoliatur. Amittit præscriptus opes, nec posse reuerti. Quisq; relegatus sua, cum remeabit, habebit. Punit iudex ecclesiasticus in expensis siue in diffinitiua, ut inf. eo. c. calūniā. siue citra. sup. de ap. c. reprehēsibilis. sup. de sequestra. c. ad hoc. sup. de dolo. & cotu. c. cum dilecto. in fi. sup de procu. c. audiuis. Item imponit mulctā pecuniariā cōtumaci. inf. c. c. dilectus. Nā omnibus magistratibus hoc permissum est iurisdictionem suam defendere pęnali iudicio. ff. si quis iusdic. non obtem. l. 1.
5 † Pęnas pecuniarias potest imponere ordinarius. vt ff de iu. l. 2. §. inter. Item delegatus. C. de spor. l. 2. Item arbiter ff. de arbi. l. non ex omnibus. Habet & alias pęnas ecclesia, quas laicis imponit. nam aliquando terras nobiliū subijcit interdicto, vt sup de offi. dele. c. sane. sup. de spon. c. non est nobis. Absoluit vasallos a fidelitate aliquorum, ut 15. q. 7. c. nos sanctorū. & c. iuratos. sup. de hære. c. vlti. priuat eos iure patronatus, quod in ecclesijs hūt, inf. eo. c. quibusdam. & c. grauē. sal uis alijs pęnis, quæ raptoribus, hæreticis, fautoribus, & credentibus eorum, & deferentibus merces sarracenis prohibitas, imponuntur; sicut de his in suis locis bene tractauimus.
6 † Pęnas spirituales, quæ imponiuntur personis, imponere possunt tam ordinarij, quàm delegati. excepta pęna depositionis, quæ nō imponitur nisi ab episcopo, non tamen solo, sup. de translat. c. inter corporalia. 15. q. 6. c. episcopus solus. sed pęnas corporales imponere pñt ordinarij inferiores ab episcopo: ut sup. de appellatio. c. dilectus. Pœnas vero pecuniarias imponit tam ordinarius, vt ff. de interdi. l. 2. §. vl. quàm delegatus, vt C. de spor. l. 2. Item & arbiter. ff. de arbi. l. non ex omnibus.
7 Vt tamen notes drīam inter pœnam & mulctam. quia pœna est, & a iure īducta, & mulcta quę a iudice per sententiam irrogatur. Vnde a pęna non appellatur, sed a mulcta appellatur. vt ff. de verbo. signi. l. si qua pœna. Item nota quòd cum pœna siue mulcta fuerit exacta, non cedit in vtilitatem iudicis, sed in vtilitatem publicam conuertitur, vel in fiscum, vt C. de modo mul. l. mulctarū. & has pœnas imponere potest quilibet iudex, ut superius dictum est, exceptis diuini iuris. ff. si quis iusd. non obtē. l. 1. in pn. & defensores ciuitatum, ut C. de defen. ciui. l. defensores. sed quod proxime dixi pecuniarias pœnas exactas ad fiscum conuerti, recipit obiectionē; quia vbi de morum correctione agitur, fisci rō non habetur. C. de secun. nup. l. 2. Vnde verius puto, quod pęnæ exactę per iudices ecclesiasticos ratione delicti, damni, vel iniuriæ ecclesiæ contingentis, debent ecclesiæ applicari, cui dānum datū est, vel iniuria irrogata

rogatam, ut inf. ti. c. 2. sup. de simo. c. audiuimus. 27. q. 1. c. si quis rapuerit. 18. dist. c. qm̄ quidam. sup. de censi. c. procurationes. in fi. in Auth. de sancti. epis. §. si quis rapuerit. 17. q. 4. cap. si quis deinceps. C. de raptu uirgi. l. una. si uerò damnum uel iniuria respiciat priuatum ei applicabitur pœna siue fuerit a iure inducta sup. ti. prox. cap. 1. 2. & 3. & ulti. siue sit a iudice irrogata, ut nota. sup. titul. prox. § est aũt; siue sit cõuentionalis ut sup. de arbi. c. dilecti. & ar. inf. eod. c. constitutus. † Pœnæ delinquentibus sunt imponendæ, quia pœna suos tenet auctores. nec pœna est ulterius trahenda, quam delictũ fuerit in excedẽte repertũ, sup. de his quæ fi. a ma. parte capitu. c. quæsiuit. & C. de pœ. l. sancimus. C. ne uxor pro ma. l. ob maritorum 17. q. 6. c. illud. 1. q. 4. cap. 1. Sed contra de con. di. 1. cap. in sancta. 15. q. ult. c. cum multæ. 6. q. 1. c. quisquis. sup. de sponsa. c. non est nobis. sup. de offi. deleg. c. sane, & c. p. & g. Sed iura priora locum hñt in pœnis æternis, in quibus generaliter uerum est, ꝙ peccata suos tenent auctores; & ꝙ filius non portabit iniquitatem patris &c. Hoc tamẽ fallit in originali peccato, quod inchoauit per Adam, & intrauit mors, & transit per omnes, sicut dicit Apostolus. per unum hominem intrauit mors, & per omnes transit. Iura uerò posteriora loquuntur in pœnis temporalibus, & sic loquitur 27. q. 3. c. si habes. & 1. q. 3. c. peccator Achor. Sed

9 † quæritur an personæ ecclesiasticæ pœnas exigere possũt? ad quod rñdeo, possũt pœnas a iure inductas; ut 12. q. 2. c. episcopus. 33. di. c. quanq̃ in fi. 22. q. 2. c. cum deuotissima in legibus. 17. q. 4. c. si quis cõtumax, & c. qui subdiaconum. & ad idẽ induci possunt iura sup. in fi. prox. §. allega. Quid de pœna cõuentionali? respõdeo. idem dico quod de canonica, ut sup. de arbi. c. dilecti. inf. eo. ti. c. constitutis. sed cõtra hoc taliter allegatur. absit ut ecclesia augmento recipiat quod de rebus terrenis uidetur amittere, lucra pretijs quærere. ut 12. q. 2. c. fraternitas. Item benignius est a uiris ecclesiasticis exigẽdum, ne tanquã exactores uideantur lucris inhiare tpalibus, ut sup. de censi. c. ex parte. in fi. Nam in personis ecclesiasticis & negotijs rigor & districtio iuris non requiritur, sup. de dolo & contuma. c. 1. Itẽ pro hac parte allegaĩ, inf. eod. tit. c. suam. puto pœnas exigi posse siue sint canonicæ siue conuentionales, ut dictum est, siue in pecunia existant, siue in alio, ut 1. q. 7. c. quoties. sup. de elec. c. cum dilectus. in fi. æquum est enim, ut pœnam suæ contumaciæ reportet. ut ff. de col. bo. l. 2 §. si cum duobus. ff. de tabu. exhi. l. locum. Quidã tñ dicunt, ꝙ tunc peti pôt pœna conuentionalis, cùm loco interesse uenit, scdm canones. s. sup. de fideius. c. peruenit. & cap. constitutus ff. de act. emp. & uendi. l. prædia. Ad iura autem pro parte contraria allegata sic respondeo. canon ille. fraternitas. sic loquitur, in foro pœnitentiali: decr. illa. ex parte. loquitur in notis, quorum mensura erat incerta. decr. autẽ de dolo. & contuma. loquitur durante anno a tempore missionis in possessionem reus offert debitam cautionem. Item respondeo ad decr. inf. eo. suam. ibi pro maiori parte satisfactum erat in sortem, nihilominus pœna insolidum petebatur: & propterea ibi dicitur pœna 30. librarũ memoratos lectores de cætero non molestes. nec per hoc negat quin pro rata sortis insolidum agi possit ad pœnã. in quo tamẽ sic distinguo. refert an sub pœna promittatur id, quod consistit in dando vel in faciendo. si in dando, sic cõmittitur pœna insolidum solutione eius quod est promissum, facta pro parte, sed obstat doli exceptio, si solida pœna petatur. ff de ver obli. l. 2. §. vlt §. si quis cau. l. si seruus §. si plurĩũ si vero consistit in faciendo, tũc refert an id quod fieri conuenit sit indiuiduum, & tunc pœna cõmittitur insolidũ, si nõ fiat quod cõuenit. ff. fami. ercis. l. hæredes. §. an ea. ff. de ver. obliga. l. stipulatio. §. vl. an diuiduum, & tunc pro parte committitur pœna. ff. rem ra. ha. l. si procurator. Quidã tñ dicunt etiã obligationibus quæ in faciendo consistunt, insolidum

solidum pœnam committi, sed æquitate fieri debet cōdemnatio pro parte. ut ff. de uerb. obl. l. in executoribus in prin. & § ul

10 tim. & ff. depo. l. si duo hærēdes † Excusat crimina ætas. supra de deli. pue. c. 1. in prin. Violētia absoluta, sup. quod me. cau. c. sacris. 50. di. c. ponderet. 32. q. 5. c. propositio anim. Iusta ignorantia, ut 34 q. 1. ca. cum per bellicam. & c. in lectū. Extrema necessitas. ar. sup. de fur. c. si quis necessitatem. sup. de homici. c. interfecisti, & diuina reuelatio. ut supra de diuor. cap. gaudemus. Iusta cā, ut ff. qui satis. cog. l. ult. sup. de pig. c. significante. Furor. ut ff. de offi. præsi. l. diuus. 15. q. 1 § ult. Et ebrietas, ut

11 15. q. 2. c. sanè. & c. inebriauerunt. † In pœnis infligendis considerantur multa. s. Dignitas. sup. de offi. dele. c. sanè. 2. q. 7. c. quisquis. 45. di. c. cum beatus. Nobilitas, ut 24. q. 1. c. qui contra pacem ff. de pœn. l. in seruorum. Ordo ut 1. dist. c. contumaces. Ætas, supra de delic. pue. c. 1. in fi. & cap. 2. Metus causa, vt supra qđ metus. c. sacris, 50. di. c. presbyteros. Insania, ut 15. q. 1. c. insaniens. Item qualitas delicti inspicienda est, aliter enim punitur vis publica, q̃ priuata cum armis, quàm sine armis. Furta manifesta, quàm occulta, ut ff. de ui & ui ar. l. pub. & ut supra diximus de fur. Itē qualitas, tempus, locus, & euentus, ut ff. de pœn. l. aut facta. Itē consideratur multitudo delinquentium, ut 50. di. c. constitueretur supra de cle. excom. mi. ca. latores. Aliquando tamen exagerantur maleficiorum supplicia, cum multis grassantibus opus est exemplo, ut in d. l. aut facta. § ulti. hæc igitur & alia sunt, propter quæ peccata extenuant & mitigant pœnas.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia quid sit.*
2 *Pœnitentia unde dicta.*
3 *Pœnitentiæ actiones quot sint.*
4 *Pœnitentiæ quot sint species, & nu. 5. 6:*
5 *Publica pœnitentia quæ dicatur:*
6 *Pœnitentia priuata quæ appelletur.*
Peccata in pœnitentia dimissa an redeant per peccatorum residiuam.
7 *Eleemosyna, quòd à morte liberet, qualiter intelligatur.*
8 *In vera pœnitentia tria sunt necessaria.*
9 *Contritio cordis quid sit.*
10 *Cordis sola contritio an deleat peccatum.*
11 *Satisfieri qualiter debeat pro peccato.*
12 *confessio de omnibus peccatis dicenti confessori, de quibusdam abstinere non posse, an valeat pœnitentia.*
13 *Quid si non pœniteat de alijs, an eius pœnitentia valeat.*
14 *Ad pœnitentiam an quis sit compellendus.*
15 *Peccatum ueniale an debeat confiteri.*
16 *Sacerdoti proprio confiteri quando quis non teneatur. & nu. 18.*
19 *Confitens cōfiteri debet sacerdoti per semetipsum, non per nuncium vel scriptum.*
29 *Circumstantiæ peccatorum sunt in confessione exprimendæ.*
21 *Pœnitentiæ qui sint effectus.*
22 *Dei pietas quanta sit erga peccatores.*
23 *Remissiones priuatas quis potest facere, & quis generales.*
24 *Indulgentiæ an indulgeant quod promittūt.*

De Pęnitentijs & remissionibus Rubrica.

DICTVM est supra de pęnis, quæ in tribunali iudicio corpori inferuntur. nunc dicamus de pęnis quæ in iudicio animarum imponuntur, & ideo subijcitur hic rubrica de pęni. & remiss. Videndum est igitur, quid sit pęnitentia. Vnde dicatur. Item de tribus actionibus pęnitentiæ. De tribus speciebus eiusdem. An post pęnitentiam peccata redeant. Quæ sint necessaria in vera pęnitentia. Quis sit effectus pęnitentiæ Et demum de remissionibus.

1 † Pęnitentia diuersimode describitur a sanctis. Nam Ambr. sic describit. pęnitentia est peccata præterita deplangere, & iterum plāgēda nō cōmittere. Aug. sic. Pęnitentia est quædam dolentis vindicta in se puniens quod cōmisisse dolet. vt de pę. di. 3. c. 1. & 4. Est aūt pnia secunda post naufragium tabula, vt de pę. di. 1. c. uem

secunda

secunda: Nam baptismus est prima tabula, in qua vetus homo exuitur & induitur nouus homo. Secunda est pęnitentia qua resurgimus post peccatum. per has tabulas naufragij periculum euitamus, & ad
2 portum ducimur salutarem. † Dicitur autem pœnitentia a pęnitendo vt de pęn.
3 di.3.c.derisor. † Tres autem sunt pœnitentiæ actiones, sicut dicit Augu. Vna est, quæ nouum hominem percutit, donec per baptisma omnium præteritorum fiat ablutio peccatorum, omnis enim, qui iā voluntatis suæ arbiter constituitur, cum accedit ad sacramenta fidei, nisi eum pœniteat ueteris uitæ, nouam inchoare uitam non potest. Ab hac pœnitentia cū baptizantur soli paruuli sunt immunes; nondum enim vti possunt proprio arbitrio. Altera actio pęnitentiæ est, quæ post baptismum agenda est de venialibus peccatis, quæ humanæ fragilitati quamuis parua, tamen crebra surrepunt; quæ si collecta contra nos fuerint, ita nós grauabunt & opprimient, sicut vnum grande peccatum. Quid enim interest quantum ad naufragium, vtrum non grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim surrepens in sentinam per negligentium culpam derelicta atque contempta compleat nauem & submergat; propter hoc ieiunia, eleemosinæ, & orationes inuigilent, in quibus tamen dicimus, dimitte nobis debita nostra sicut & nos &c. Manifestamus nos habere quod nobis dimittatur, atque in his uerbis humiliantes animas nostras quotidianam quodammodo pęnitentiam agere nō cessamus. Tertia actio pęnitentiæ est, quæ pro illis peccatis subeunda est, quæ liber decalogus continet, & de quibus apostulus ait. si nos enim iudicaremus, non vtique à domino iudicaremur, ut ꝓbantur hæc de pœ.di.1.c.tres sunt actiones.
4 † Item tres sunt species pœnitentiæ solemnis, publica, & priuata. Solēnis pœnitentia est illa, de qua agitur. 50.dist.cap. in capite. hæc aūt solemnis imponitur ab episcopo tantum uel ipsius mandato, & imponenda est de crimine publico & uulgarissimo, quod totam cōmouet urbem, vt 26.q.6.c.ulti. Hæc pœnitentia non est reiterabilis, quia sacramentalis. vt 50. di. c. confirmandum, & c. alienum. Et no. sup. de hac materia de sacra. non iteran. §. horum. Hæc pœnitentia non debet imponi clerico nisi deposito, & qui eam egerit ꝓmoueri non debet, ut in præalleg. iuribus nec matrimonium contrahere, nec militiam assumere, ut 33.q.2.c. hoc ipsum. §. de pœnitentibus. & c. antiqui. & ca de his. & inf. eo. ti. c. 2. Sed de hac materia no. plenius sup. de eo qui du. in ma. quam pol. p adul. §. sunt & alia crimina. Alia uero iteratur, quotiens opus fuerit, ut de pœ. di.3 c. reperiuntur septies. & c. ad hæc instaut. Item post talem pœnitentiam non potest quis clericus fieri neque miles, ut 33.q.2.c.admonere. nec laicalē habitum deferre. 50 di c.ul. tñ scdm regulam ecclesiasticam uiuere debet, ut de pœ. di.5.ca. contrarium, & c. falsas. & est cōueniendus sub iudice ecclesiastico. 11.q.1.cap. aliud.
5 de pœ di.1.ca. aliud. † Publica pœnitentia est, cū alicui imponitur peregrinatio cum baculo cubitali, vel cum aliquo gñe vestis religiosæ, ut de pœ.di.6.cap. sacerdos. Itē cū qois propter delictum inuitus intruditur in monasteriū, vt 50.di.c.si ille qui ultro, qui utique nil aliud dicendus est nisi pœnitens ꝑ similitudinem in uigilijs & in ieiunijs, ne sit cōtrarium qđ legitur. 2 q.1 ca. in primis. ubi episcopi in monasteriū intrusi ad agēdā pœnitētiam post sex menses suo ordini restituuntur, uel ubi agitur de temporaliter intrusis. Nos aūt egimus de intrusis perpetuo, & eadē similitudine dicitur quis agere publicam pęnitētiā in propria domo. ut 32. q 2.c.admonere. Dicitur autem publica, vel qa pro publico crīe imponitur, & hāc imponere potest simplex sacerdos, nō.n. inuenio prohibitum. & hæc imponi non debet nisi deposito, & ꝓ crimine publico, & enormi, vt de pœ.di.6.c.sacerdos. infra
6 eo.c.quæsitum. † Priuata pœnitentia est, quæ quotidie imponitur his, qui secreta peccata cōfitentur. An autem peccata in pęnitentia dimissa redeant ꝑ peccatorum

reci-

q cidituam; uariæ sunt opiniones doc. iuris. Quidã .n. simpliciter dñt, q̄ redeãt nõ solũ quo ad reatum, sed ẽt quo ad essentiam, & pœnam, & in hoc declinare uidet Gra. de pę. dist. 4 ca. ult. ubi dicit, sicut ergo bona, quæ peccato moriuntur, per pœnitentiam reuiuiscunt ad præmium, sic & mala quæ per pœnitentiam delentur reuiuiscunt ad supplicium. unde propheta ex persona pœnitentis deplorat dicens, putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meę, i. plagæ meæ sanatæ sunt per baptismũ. Hinc ẽt idem propheta, Quãuis in fide & sacro circumcisionis ab originali peccato se mundatũ cognosceret, tamen adulteriũ & homicidiũ, quod commiserat, illud reuiuiscere intelligens non sine causa inter cætera confitetur. Et dicit. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in pec. & c. ut de pœ. di. 3 ca. ult. & pen. & actio semel perempta restituitur. ff. si ex noxal. causa agatur l. sed alio iure, in fin. Alij dñt, q̄ nõ redeũt illa, sed alia eiusdẽ generis, cum .n. similia forte prioribus cõmittamus, redeunt peccata non eadem, sed alia eiusdem gñis quadam similitudine, sicut & flores dicuntur redire in uere. Tertij dicunt, q̄ peccata tantum redeunt propter aliquod ex his quatuor peccatis, scilicet odiũ fraternũ, ut in euangelio. Serue nequam &c. propter crimen apostasiæ, quæcunque enim post baptisma siue prauitas hæretica, siue mundana cupiditas arripiunt, mox omnium prosternet in ima uitiorum, ut de pœ. dist. 3 c. quæcũque propter pœnitentiam pœnitentiæ ar. 18. q. 4. cap. sunt qui opes. Item propter cõtemptum pęnitẽdi ut de pę. di. 3. c. apostolus. Quarti dicunt semel dimissa non redeunt, semel enim in abolitionẽ missa punitio recidiuo dolore iterari non debet, secundum imitationem diuinæ clementiæ, quæ dimissa peccata in ultionem uenire non patitur ut 23. q. 4. c. si illic
7 † & alibi dicitur eleemosina a morte liberat, non utique a morte illa quam semel sanguis Christi extinxit, & aqua nos salutaris baptismi, & redẽptoris gratia liberauit, sed ab ea, quę per delicta postmodum serpit, ut de pœ. d. 1. cap. miror. Idem dicunt, q̄ non est idem in bonis & in malis, ut sic mala redeant, sicut & bona reuiuiscunt. sicut & alibi in cõsimili dicit Aug. non .n. sic culpa communicatur per alterius uoluntatem, quemadmodum gr̄a p spiritus sancti unitatem, ut de conse. d. 4. c. quæris, circa prin. In hac autem ueritate sequor doctores meos dicentes non redire peccata. dicuntur autem redire, quia remissionis beneficium sequenti culpa amittitur ob ingratitudinem, nam is qui post pęnitentiam deliquit, ita priuabitur gratia spiritus sancti propter sequens delictũ, ac si nulla peccata dimissa fuissent ut de pœ. dist. 5. c. fratres, & oẽs auctoritates, quæ innuũt peccata redire, hoc personare uidentur, s. q̄ ita quis puniendus est pro peccatis sequentibus, ac si ei non fuissent dimissa priora.
8 † Tria sunt necessaria in uera pœnitentia. Cordis contritio, Oris confessio, Et operis satisfactio, ut de pœ d. 1. c. perfecta pœnitentia, quia enim tribus modis deum offendimus. Delectatione Cogitationis, Imprudentia locutionis, & in superbia operis, ut contraria contrarijs curentur. Et quia secundum regulã iuris, omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur. infra de reg. iur ca. omnis, tribus modis oppositis satisfaciamus. Cordis contritio est opposita cogitationi malæ. Oris confessio imprudenti locutioni, & satisfactio superbiæ operis. De his tribus gradibus per quos deuenitur ad consummationẽ peccati dicit Hier. Primum peccatũ est cogitasse quæ mala sunt. Secundum aquieuisse cogitationibus peruersis. Tertium quod mente decreueris opere compleuisse. Adijcitur & quartum, s. post peccatum non agere pœnitentiam, & suo sibi complacere delicto. Et sic exponit Hiero. uerba Amos prophetæ communicantis Ezechiel regi Damasci & dicẽtis supra tribus sceleribus Damasci & super quartum non conuertam eum, ut de pœ. di. 1. c super tribus. Hi sunt tres mortui quos dominus legitur suscitasse. Filia archisynagogi, ut de pœ. di. 1. §. nõ sunt hæc. & c.

quem

quem pœnitet in fi. Filius uiduæ, ut de pę. dist. 1. c fleat. & de pę. dist. 1. cap. quantum libet. Puellam suscitauit in domo, & sic intus suscitauit quam inuenit, ecce peccatum cogitationis. Puerum suscitauit in porta ciuitatis, ecce peccatum locutionis. Lazarum in sepulchro quatriduanum & iam fœtentem, ecce peccatum operationis, quos enim extra inuenit, extra suscitauit. hoc duos suscitauit lachrimis flentium. flebat enim turba post filium uiduæ, Flebat Martha & Maria supplicantes pro fratre. Flebat & turba quæ Mariã fuerat secuta lachrymis Mariæ admonita, in quo docemur publice peccantibus non proprium, sed ecclesiæ sufficere meritum. hæc probantur de pœ. dist. 1. cap. quem pœnitet, circa fin. Et ideo dicit Ambro. fleat pro te mater ecclesia, & culpam tuam lachrymis lauet, ut de pœ. dist. 1. ca.
9 fleat. † Cordis contritio est dolor de peccato cum proposito confitendi & satisfaciendi, ut non sit satis quod doleat, sed ex fide doleat, & non semper doluisse, doleat. ut de pœ. di. 3. cap. si apostolus in fi. hæc contritio præcipitur per prophetam dicentem. scindite corda uestra, ut de pœ. distin 1. cap. scindite. Vel cordis contritio est conuersio cordis a malo ad bonum, a diabolo ad Deum. iuxta illud. conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. conuersio cordis est undique uersio, ut
10 de pœ. distin. 1. cap. conuertimini † An ãt ad delendum peccatum contritio cordis sufficiat, quõ est, & in hac doctores dissentiunt. Nam quidam dicunt, ꝙ sola contritio cordis non deleat, ubi sacerdotis copia habetur, ut de pœ. d. 1. c. ult. Gra. dixit hoc arbitrio lectoris relinquendum. ut de pœ. distin. 1 §. quibus auctoritatibus. Alij dicunt sufficere cordis cõtritionem, si facultas non suppetat pœnitendi, arg. 65. di. c. duæ. Alii autem hoc negant, & dicunt ꝙ sicut tribus modis Deum offendimus, corde, ore, & opere, sic & tribus modis satisfaciendum est, ut de pœ. di. 3. ca. perfecta, unde dicunt tria esse necessaria, cordis cõtritionẽ, oris confessionem, & operis satisfactionem, ut de pę. di. 3. ca. perfecta. Auctoritates autem illas, quæ dicunt peccata dimitti sola contritione, asserunt intelligendas esse cum oris confessionem articulus necessitatis excludit, scilicet cum quis verè cõuertitur, sed morte præuenitur, vel aliquo iusto impedimento cofiteri vel satisfacere præpeditur. Quarti dicunt conditionalem fieri remissionem per cordis cõtritionem, si sequatur oris confessio & operis satisfactio. vt de pæ. di. 3. c. sane. Sed Hug. dixit, sola cordis contritione deleri pctm̃ in adulto. vt de pæ. di 1. c. magna. Si vere conteritur, & proponit nõ peccare, & de commissis cõfiteri & satisfacere, sed si postea oris confessio & operis satisfactio non sequatur, pctm̃ iam dimissum nõ in contritione redit sed peccat mortaliter is, qui põt confiteri, & satisfacere, & omittit. c. Et auctoritates, quæ dicunt peccata non dimitti sine oris cõfessione & operis satisfactione, intelligit ipse de interiori cõfessione, quæ est recognitio peccati, uel propositum cõfitẽdi, vel gratia qua sic homo disponitur, vt doleat de peccato & velit confiteri si locus & tp̃s affuerit. & eo. modo intelligit de interiori satisfactione, quæ est dolor interior, & amaritudo animæ, vt de pę. di. 3. c. satisfactio & c. si apostolus, & de pæ. di. 1 § his verbis. Sed si ei opponeretur, si cum sola contrictione deleatur peccata, ad quid opus est oris confessio. & operis satisfactio, quare dicitur peccari mortaliter, si hæc nõ interueniãt, cum oportunitas detur? rñdeat ipse, & dicet, necessaria sunt ad humilitatem & iustitiã exercẽdam. vt de pę. di. 3. c. proditor, & vt satisfaciat ecclesiæ quæ læsa est ex peccato. Verius tamẽ credo, ꝙ nec cordis contritio, nec oris confessio, nec satisfactio peccata dimittit, sed sola gratia Dei. Vnde Ambros. Verbum Dei tollit peccata mundi, vt de pę. di. 1. c. verbum. Aug. nemo, tollit peccata mundi, Christus solus q est agnus tollẽs peccata mundi, de cõ. di. 4. c. nemo, sed cordis contritionem interior contritio, gr̃a tamẽ in oĩb. præueniente. Nã quicquid habes meriti, præuentrix gr̃a dõnat. Nam deus in

nobis

nobis pater sua dona coronat, ut de con. di.3.c.gratia. vnde peccati remissio attribuenda est gratiæ dei quæ est causa causę. naturaliter gratia præcedit cõtritionẽ, & sequitur dilectio. qm̃ qui gratiam habet diligit, & dilectionem sequitur cõtritio; qui enim diligit conteritur, contritionẽ sequitur peccatorum remissio, ꝓcessus iste colligitur de pæ.di.1 c. omnis qui non diligit. Charitas aũt est via ad cõtritionem & peccatorum remissionem; sicut enim sine via nullus peruenit quo tẽdit, ita sine charitate, quæ dicta est uia, non ambulare posũt homines, sed errare; vt de pę.di. 2.c.charitas. Quod aũt proxime.sup. dixi. quod solus Christus tollit peccata mũdi, non excluditur pater, filius, nec spiritus sanctus; quia inseparabilia sunt opera dignitatis trinitatis. vt de cõ.di. 3. c. oẽs, in fi.& di. 4. c. qũo circa me. & quod hæc opinio sit vera patet per exemplum Lazari, quem Dominus prius suscitauit & viu ficauit dicens, Lazare veni foras. & postmodũ is, qui viuus fuerat, egressus est a discipulis solutus. vt 11 q. 3. tunc vera est absolutio præsidentis. patet hoc per decem leprosos, qui in via mundati sunt antequam ad sacerdotes venirẽt. Itẽ exemplo leprosi, quẽ dominus mũdauit, & postea vt sacerdoti sacrificium offerret ex lege præcepti. vt de pæ. di. §. si aũt cor nostrum. sacerdos igitur ei, cui dominus iam pp contritionẽ peccatũ indulsit, imponit satisfactionem, & pęn. temporalem remittit. & sic intelligo de pę. di. 1.c.multiplex. & c. quem pœnitet in fi. &

11 de pæ.di.5.c.cõsideret in fi. † Qualiter autẽ satisfieri pro peccato debeat, relinquitur arbitrio sacerdotis, qui iudex est animarum cõstitutus, vt de pę.di.1.c.verbum. Igitur dominus remittit pęnã æternam, sacerdos aũt temporalẽ: quia ꝓ peccato duplex pæna debetur, æterna, & tẽporalis; vt de pæn. di. 1. c. si pctm̃. & c. sicut

12 primi. † Sciendum est aũt, quod & si pœnitentia illorum qui de peccatis quibusdam confitentur, de quibusdam non: & si confiteantur de omnibus, dicunt tamen de quibusdam se abstinere non posse, nam non sic est eorum cõfessio admittenda, & crebris ac salubribus monitis est pęnitentia inducẽda, ut inf.eo.c.quod quidam & hoc ideo est, quia sentiet fructus hmõi pœnitentiæ, cum de alijs pœniten-

13 tiam egerint, ut de pœ. dist. 3. in fi. † Sed quid si non pœniteãt de alijs, nunquid ualebit eis pœnitentia talis? Rñdeo sic, nam omnia bona, quæ quis in hac uita facit, proderunt ei ad uitã æternam promerendam aut ad minus supplicium subeundũ, ut de pœ.dist.3.c.si quis autem. Aut ad bona temporalia assequenda, ut 22.q.2 ca.si quilibet. aut ad hoc ut deus citius illustret cor ipsius ad ueram pœnitentiam, ut de pœ.dist.5.c.falsas.& di.3.§.ult.in fin. talis autem pœnitentia particularis, de qua superius dixi, si de alijs pœnitentia non accedat, non prodest ad uitam æternam, ut de pœ.di.4.c pœnitentes, & c.irrisor.24.

14 q.2.c.legatur. † Sed nunquid compellendus est qs ad pęnitẽtiã? Rñdeo sic, ut sup. despon.c.ad audientiam.23 q.3.c.itaq; 61

15 q 1.c.illi qui.22.q.1.c.prædicandũ. † Sed nunquid uenialia confiteri tenetur? Vr̃ ꝙ non. nam illa delentur per orationẽ dominicam, ut de pœ.di.1.c.tres autem sunt actiones, & de pœ.di.3.c. de quotidianis, quod uerum intelligo, nisi ueniale aliqđ foret in consuetudinem deductum, quia nullum est adeo ueniale, quod non fiat mortale, dum placet, ut 25.di.c. unũ orarium.§. criminis. unde ebrietas si assueta sit, in numero mortaliũ cõputatur, ut 25. di.c.unum orariũ.§.alias ea.cũ alias sit ueniale pctm̃.ut 15.q.1.c.sanè, in fi. nisi data ad hoc opera fiat, ut 35.di.c.ante omnia. Sed & sermo quotidie ociosus, ut dñt quidã, mortale ĩducit pctm̃ licet alias uenialiter peccet, ꝙ plus loquiť q̃ oportet; 25.di.ca.unũ orariũ.§.q̃ aũt sunt minuta. puto tamen melius & perfectius esse, si tã de uenialibus, q̃ de mortalibus quis confiteatur. de mortalib.& uenialib. habes quędam exempl.25.di.ca. unũ orariũ.§.criis.

16 † Facienda est pctõrũ confessio sacerdoti, cui data est hæc ptãs; mediator.n.dei & hominũ homo dñs nr̃ Iesus Christus hãc potestatem præpositis ecclesiæ dedit confitentibus

fitentibus peccata pęnitenti satisfactionem darent, ut de pę. di. 1. c. multiplex. unde sacerdos est iudex, ut ea dist. c. uerbum. hoc tñ fallit in sacerdotibus religiosis, quia illi nec pęnitentias dare, nec baptizare, nec prædicare possunt, nec alia quæ ad curam animarum pertinēt exercere, nisi fuerint a papa uel epo cum consensu abbatis sui vel superioris constituti. ut 16 quæst. 1. c. peruenit. & §. ecce. & §. idem
17 † Debet autem confiteri quis proprio sacerdoti. ut inf. eo. c. omnis. & de pę. di. 6. c. placuit. Hoc tamē fallit in 5. casibus. Primus est, cùm quis habet indiscretum confessorem, ut de pęn. dist. 6. c. placuit. qui enim confiteri uult, quærat sacerdotem sciētem ligare & soluere, ut de pę. dist. 6. c. q uult inf. eo. c. omnis. §. sacerdos. Secūdus, cùm alienus parochianus transfert domicilium in parochiam meam, sicut dicimus in foro conuentionali. ut ff. de iu. l. hæres sup de fo. compe. ca. ulti. Tertius, cùm uagabundus existit. Quartus, cùm quis derelicto domicilio nauigat, uel iter facit quærens quò se transferat, & ubi se cōstituat, qui sine domicilio & sine parochia est. ut ff. ad municipa l. Labeo, in prin. & l. eius. §. celsus. Quintus, cùm alienus parochianus peccat in parochia mea, quantum ad peccatum illud contrahit forum animæ in parochia; in qua delinquit. ut 6 q. 3. c. placuit. Vnum tamen nō omitto, quod magister Ray. no. asserit in summa sua. eod. titul. ꝙ presbyter parochialis non potest audire confessiones, nisi ei ab episcopo fuerit data potestas. quod mihi non placet. nam parochiæ sunt distinctæ, sicut & diœceses. ut 13 q. 1. c. 1. Item unusquisque presbyter parochialis suis terminis sit contentus, & taliter sibi plebem commissam custodiat, ut ante tribunal æterni iudicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, ut ibi dicitur. A iure igitur data est hæc potestas sacerdotibus de pęn. disti. 1. c. multiplex. c. uerbum. Et ideo canones pęnitentiales scire debent. ut 38. dist. c. nulli. & c. quæ sunt. & ideo cum a iure habent licentiam audiendi confessiones non egerent licentia episcoporum, uel papæ, sicut frater Ray. dicit, nisi uelit illud quod dicit intelligere de licentia generali, quam sacerdotes & maximè parochiales in sua ordinatione uel institutione sortiuntur. & est simile, quod dicitur alias, ordinationes episcoporum auctoritate apostolica sunt celebrandę. ut 64 dist. c. ordinationes. Item notabis, ꝙ episcopi necnon minores plati exempti prę̄ter sui superioris licentiam prouidum & discretū pñt sibi eligere confessorē inf. eod. tit. c. ulti. Item & aliud notabis, ꝙ si desit copia sacerdotum potest qui clerico uel etiam laico confiteri, ut de pę. dist. 1. c. quem pęnitet de com.
18 dist. 4. c. sanctum est. † Sed quid si quis a suo sacerdote licētiam petat, ut sibi liceat alteri confiteri, nec causam assignet? Sacerdos, si se reputet sufficientem, licentiam dare nō debet; præsumere. n. debet, quòd ideo hoc faciat, ut confessionem euitet, erubescit enim homo eadem dicere, de quibus cōfessus fuerat. & ideo expedit ut licentia denegetur; nam erubescentia partem remissionis habet. multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans nihil horum quæ cōmisit dei nuncio denegauit, & in hoc quod quis per seipsum dicit sacerdoti, & erubescentiam uincit timore offensi, fit uenia criminis, ut de pęn. distinct. 1. c. quem pę-
19 nitet. † Confiteatur quis sacerdoti per semetipsum, non per nunciū, vel per scriptum, vt prædicto c. quem pęnitet. Nec obstat alius canon, qui dicit pęnitentiam per scripturā recipiendam, vt 30. q. 5. c. qualis, in fin. illud. n. intelligitur non de pęnitentijs in confessione, sed de sacerdotis iniunctione, quæ in scriptis redigitur, ne obliuioni detur: vnde prophetia non dicit, scribe, sed dic tu iniquitates tuas vt iustificeris, vt de pęn. dis.
20 1. §. alij e contra. † Debent aūt non solū peccata in confessione exprimi, sed & circumstantiæ peccatorum, vt de pęn di. 5. c. consideret. Dixerunt tñ quidam, ꝙ circumstantiæ aggrauant peccatum, ita vt in eodem genere delicti plus intelligatur

tur peccare clericus, quàm laicus; sapiens, quam idiota; prælatus, quam priuatus. Item magis peccatur in loco sacro, quam in profano, in die festo, quam non festo ut 25. q 1. c. nulli fas. 1. q 3. c. saluator 11 q. 3. c. præcipue 32 q. 5. c. quæ uiderit 19. dist. c. nulli 15. dist. c. si papa homo christianus ff. de re mili. l. omne delictū. §. augetur sup. de hæret. c. excōicamus §. præterea, uerius tamē puto, ut peccatū iudicetur leuius & grauius s̄m qualitatē contemptus. ut 7. q 1. §. cum uero. volūtas enim & propositū distinguūt maleficia ff. ad l. Cor. de sic. l. diuus. inf. a. titu. proxi. c. de uoluntate. Non enim quod tantū fiat, sed de quo animo fiat, attendendum est ut 15. q. 6. c. 1. in fi. sed quia ecclesia militans ignorat quantitatem contemptus, considerat exteriora. s. circumstantias. Deus autem considerat qualitatē & quantitatem contemptus. ut 34. q. 4. c. Deus. & propterea ecclesia militans iudicat peccatum grauius sc̄d m circunstantias, & pœnam duriorem imponit. ut 23. q 4. c. non affectamus. ubi autem æquales sunt personæ delinquentes & æquale delictum, æqualis imponitur pœna. vt Auth. ut fratrum fi. §. ulc. coll. 9.

21 † effectus pœnitentiæ est, ut per ipsius medicinam spes uitę recuperetur æternæ; ut q̄ regenerationis dona uiolassent proprio se iudicio condēnantes ad remissionem peccatorum perueniant. ut de pœn. dis. 1. c. multiplex.

22 † in summa notandū est, ꝙ talis est erga homines Dei pietas, ut nunquam sperant pœnitentiam, si ei sincerè & simpliciter offeratur, etiam si ad summum perueniat quis malorum. ut de pœnit. distin. 3. c. talis. unde Ambro. quantumlibet mortui fœtor sit, aboletur omnis, nisi sacrū redoleuerit unguentū, surgit Lazarus, & solui iubentur eius uincula, & tollitur uelamen de facie eius, qui ueritatem gratiæ quam accepit, obūbrabat, resuscitatum iudæi volebant occidere. Iesus non reuocat beneficia, sed cumulo libertatis amplificat, reuiuiscit solite suscitatus, & celebrata resurrectionis gratia lætus ad cænam uenit. ut de pę. dist. 1. c. quantumlibet. Restat uiderē de secunda parte rubricæ. s. de remissionibus.

23 † Et sciendum ꝙ remissiones priuatas iudicijs animarum sacerdotes facere possunt. ut superius dictum est. sed generales puta in ædificijs pontium, & in dedicationibus ecclesiarum, & in pijs locis, ep̄i & archiepiscopi facere posśūt, quę solis subiectis faciendum possunt. ut inf. eo. c. quod autē. sed metropolitanus pōt per totam ꝓuinciā suam concedere literas indulgentiæ seu remissionis. ut inf. eo. tit. c. nemo. quod est speciale, cum alias subiectos suffraganeorum suorū iurisdictionē suam generaliter exercere non possit, præterq̄ā in 8. casibus, quos not. sup. de offi. ord. §. ordinariam. In his indulgentijs annum in principio, & 40. dies in anniuersario siue ab uno episcopo siue a pluribus fiant, siue in dedicationibus ecclesiarum, siue in alijs de iniunctis pœnitentijs remissio non excedat. ut inf. eo. tit. c. cum eo. in fin.

24 † Sed de huiusmodi indulgentijs dubitatur, an indulgeant quod ꝓmittunt nā quibusdā uidetur absurdū. ut si tibi imposita fuerit pœnitentia 7. anno, quod datis 7. denarijs in pontibus, uel dedicationibus ecclesiarū uel in alijs in quibus remissio est indulta, totius pœnitentiæ liberatio fiat. Et licet quidam ex hoc diuersimode sentiant & interpretentur indulgentias istas, ego tamē simpliciter intelligo sicut sonat, ut sc̄d m quod ꝓmittunt, indulgeant & remittatur. nam qualitercunque satisfiet ecclesiæ, non refert. & absolutus est, quem ecclesia absoluit; & ligatus, quē ligat. ut 24. q. 2. c. quādo cūque. Certum enim est, ꝙ ecclesię licet vtrunq; ut de pœn. dist. 1. c. uerbum. qualitates aūt & tēpora pœnitentiarum committuntur arbitrio sacerdotum. ut de pęniten. dist. 1. §. non sunt hæc.

SVMARIVM.

1 *Excommunicatio quid sit.*
2 *Excommunicationis quod species sint.*
3 *Excommunicatio maior, à iure contrahitur in 18 casibus.*
4 *Manus uiolentas iniiciens in clericū, an sem*

per

De Sententia Excommunicationis. Rubrica.

DICTVM est superius de pęnis, sed quia excommunicatio est pœna

 contu-

contumacis. ut 12.q.3.c. nullus & c. certum est, & sic est æternæ mortis damnatio ut 11.q.3.c.nemo episcoporum. quãuis nondum mortalis, sed medicinalis esse dicatur. ut 1.q.1.c. multi. Ideo post tractatũ de pœnis & pœnitentijs, subijcitur iste tractatus de sent. excommu. Videamus igitur, quid sit excõicatio. Quæ eius species. A quo, & cui, & pro quibus causis sit infligenda. A quo, & qualiter tollatur. Et qua pœna feriatur participãs
1 excõicatis. † Excõicatio est aliquãdo a sacramentis exclusio. Aliquãdo a cõione fidelium separatio. ut 11.q.3.c. ad mensam.§.euidenter.& 3.q.4.c. Engeltrudam sup. de exceptio. c. a nobis. infra eod cap. penult. Vel generaliter dici potest, ꝙ excõmunicatio est à qualibet licita communione vel legitimo actu sepraatio. un̄ Adã fuit excõmunicatus ab esu ligni uitæ dicente domino, videte ne forte sumatis de ligno uitæ. ut in prædicto. §.euidenter.
2 † Species autem excommunicationum infinitæ esse possunt. quia quot sunt species communionis, tot sunt, uel esse possunt species excommunicationis; sed de duabus frequentius ait ecclesia, & nos in iure tractamus. Vna est quæ dicitur anathema, quæ excludit ab ingressu ecclesiæ, à communione fidelium, & sacramentis, hæc dicitur maior excõmunicatio. alia q̃ separat a sacramentis, & hæc dicitur minor excõmunicatio, ut superius dictũ est. Et est sciendum, ꝙ quãdoque excõicatio minor infligitur ab homine, qñque a iure, ut de hoc plenius notaui. sup. de cler. excommu.mi.§. item sciendum. Quæ tñ a iure infligitur, ut puta per participium excõmunicati est a sacramentis exclusio. Cum vero ab homine infligitur, aliquãdo excludit a sacramentis, plerunque separat a cõmunione fidelium, ut ibidem dixi. Maior autem excommunicatio siue contrahatur ab homine siue a iure separat ab utroque. Sed quod dixi, ꝙ minor excommunicatio cum a iure contrahitur ꝑ participium excommunicati, excludit tamẽ a sacramentis, uerum est nisi participans participet in crimine criminoso; quia tunc cõtrahit eandem excõmunicationẽ, qua ligatus est primus. ut inf. eod c nup. & c.si concubinæ. An autẽ tunc contrahatur excõicatio ab homine uel a iure, quidam dubitauerunt, mihi aũt uidebatur, ꝙ ab homine contrahatur; nã semper tale participium in eum delinquitur, qui primus excõicauit; & ideo ab eodem est absoluendus. ut dicit decre. nuper. Contrahi-
3 tur a iure excõicatio maiori. in 18. casib. Primus est, cum quis incidit in heresim iã dannatam, ut sunt illæ 24.1.c.2.& 3.& q.3.c.quidam. uel nouã confingit. & generaliter quemcunque & quoscunque romanæ ecclesiæ uel episcopi singuli per suas diœcesis hæreticos iudicauerint. ut supra de hære.c.ab abolendam. Secundus, cum quis receptat & defendit hæreticos, ut supra de hære.c.sicut ait. Tertius cùm quis dixerit romanam ecclesiam non esse caput, & ei tanquam capiti noluerit obedire. ut 19. dist. c. nulli. Quartus cum quis in clericum, monacum, uel monialẽ vel conuersum, uel conuersam, uel in aliquã religiosam ꝑsonam manus iniecerit uiolentas. ut 17.q.4.c.si quis suadente. Quintus, cùm quis potest clericum defendere a uiolenta manum iniectionem & non facit. ut inf.eod. tit. c quantæ præsumptionis. Quod quidam intelligunt simpliciter, sicut litera sonat, dicentes hoc in fauorem clericorum esse inductum, quorum defensio spectat ad ius publicum, ut 1. di. c. ius publicum. Alij autem intelligunt de his, qui possunt auctoritate iurisdictionis & officij. ut 24. q. 3. c. forte est. Sextus, cùm potestas, consules, & rectores ciuitatum & locorum angarias & exactiones indebitas imponunt clericis, iurisdictionem & auctoritatem prælatorum ita euacuant, ut nihil potestatis eis in subditis suis uidetur remansisse, & commoniti desistere noluerint, tã ipsi q̃ fautores eorũ excommunicationi se nouerint subiacere. ut supra de imm. ec.c.non eo minus. Septimus, in incendiarijs & uiolatoribus ecclesiarum. ut infra eo.cap conquesti sunt 11.q.3.c.canonica 17.q.3.c.omnes. sup.de rap. cap. in literis.

Alij

Alij autem, qui aliter offendunt ecclesias, uel bona ipsarum diripiunt, & si sacrilegi sunt, non tñ sunt ipso iure excommunicati, ut supra de fo. comp. c conquestus. Item alij incẽdiarij nõ sunt excõmunicati ipso iure. ut 23 q. ult. c. pessima, sed postquam
4 sunt per ecclesiæ sententiam publicati, pro absolutionis beneficio sunt ad sedem Apostolicam mittendi. ut infra. eod. cap. tua. Octauus est, cùm quis a paucioribus, quam a duabus partibus cardinaliũ in summum pontificem electus pro papa se gesserit, si humiliter noluerit se abstinere, ut supra de elec. c. licet. Nonus est, cum quis falsat literas domini Papæ, uel sciẽter utitur illis, etiam ab alio falsatis. ut supra de crimini. fal. c. ad falsariorum. Decimus est, cùm quis defert arma, ferrum, lignamina, triremes siue galeas uel naues sarracenis, uel regimen exercet in eorum nauibus uel galeis, uel aliquod eis subsidium impendit in dispendium terræ sanctæ uel christianorum. ut sup. de iudę. c. quorundã. c. significauit. c. quid olim. c. ad liberandum. Vndecimus cũ magister uel scholaris Bonon. tractat cum aliquo Ciue Bonon. de ipsius hospitio conducendo irrequisitis scholaribus inquilinis. supra de loca. & condu cap. ex rescripto. Duodecimus, cum canonicus uel monachus regularis leges uel physicam audierit, nisi infra duorum mensium spaciũ ad claustrum redierint, & idem est in clericis habentibus personatus & in presbyteris, nisi inf. pręscriptũ tempus destiterint sup. ne cle. uel mo. ca. non magnopere & c. super specula. Terciusdecimus est in sagittarijs & balistariis contra christianos in bello iniusto sup. de sagit. cap. uno. Quartusdecimus est in his, qui statuta contra
5 ecclesiasticas consuetudines uel potius abusiones seruari faciunt contra ecclesiasticã libertatem. Quintusdecimus, in statutariis & in scriptoribus statutorum illorum. Sextusdecimus, in potestatibus, consulibus, rectoribus & consiliariis locorum, in quibus hmõi statuta uel consuetudines editæ fuerũt uel seruatæ. Septimusdecimus in his, qui præsumpserunt secũm ea iudicare. Decimusoctauus, qui in publicam formam redegerint iudicata hos casus omnes habes inf. eo. tit. c. nouerit. In canone aũt illo, qui ad tutelam est editus clericorum ut 17. q. 4 c. si quis suadente duæ regulæ continentur. † Prima est hæc, quicunq; manus temerè iniecerit in clericum, incidit in excõicationem. Secũda est, quicunq; ꝑpter uiolẽtiã manus iniecidit excõmunicationem, mittẽdus est ad curiam romanã pro absolutione. Prima regula fallit in 14. casibus. Primus est in apostata percusso, qui clericus ignoratur à percussore. ut infra eod c. si uero. Secundus est in apostata admonito se non corrigente. ut inf. eod. c. in audientia. Tertius in eo, qui gerit procurationem & administrationẽ secularium personarum ut sup. ne cle. uel mo. c. sacerdotibus. Quartus in eo, qui ex cã ioci manus iniicit in clericũ. Quintus in magistro, qui hoc facit grã disciplinæ ut inf. eo. c. 1. Sextus in eo, qui uim sibi illatam a clerico ui repellit. Septimus in eo, qui clericum deprehẽdit in adulterio vel stupro cum vxore, mater sorore, uel filia. ut infra eo. c. si uerò. Octauus in eo, qui autoritate suæ prælationis vel de mandato prælati manus in clericum iniicit. infra eod. c. ex tenore. Nonus in senioribus ecclesiæ. Decimus in dominis. Vndecimus in patribus fami. Duodecimus in propinquis. ut inf. c. cũ uoluntate. Tredecimus in eo, qui manus iniicit in clericum depositum & curiæ traditũ. ut sup de iudi. c. cum non ab hoĩe. 17. q. 4. c. si quis deinceps. Quattusdecimus, cum clericus transfert se ad uitam prorsus clericatui contrariam uel quia facit se militem, uel contrahit bigamiã. ut 84. di. c. quisquis. Secunda regula simpliciter fallit in 15. casibus. † Primus cum is qui in clericum manus iniecit uiolẽtas, est in articulo mortis. ut eo. c. si quis suadente. Secundus in ea, qui habet inimicitias capitales uel alias iustas excusationes. ut infra eo. c. de cætero. Tertius in hostiario qui necessitate officii sui clericum non enormiter læsit. ut inf. eod. cap si uero alicuius. Quartus in infirmo. Quintus in paupere

grauato. Sextus in senectute depresso, ita, quod ad Romanam curiam laborare non possit. ut inf. eod. c. quod de his. Septimus in claustrali qui non ad enormem processerit læsionē, ut inf. eo. c. cum illorum. Octauus in muliere. Nonus in his, qui sui iuris non sunt. Decimus in his, qui magnæ sunt potentiæ. & ita delicati quòd laborem ueniendi ad curiam sustinere non possunt ut infrà eod. c. mulieres. Vndecimus in his, qui clerici non enormem sed leuem uel modicam iniuriam irrogauerunt, ut infra eo. c. peruenit. Duodecimus in pubere. ut infra eo. c. 1. siue ante siue post pubertatem se postulate absolui. ut infrà eod. tit. c. vlt. Tertiusdecimus in seruo. cùm dominus multum grauaretur in amissione operarum, si seruus pro absolutione ad curiam mitteretur, uel cū seruus in fraudem domini manus inijcit in clericum, ut materiam habeat euagandi. ut infra eo. tit. c. relatum. Quartusdecimus in monialibus. ut inf. c. & de monialibus. Quintusdecimus in omnibus cōiter uiuētibus. ut sup. de ui. & ho cle. c. quoniā.

6 Circa hæc impedimenta notādum est quòd quædam sunt temporalia & mutabilia, quædam perpetua & immutabilia. in primis hoc seruandum est in absoluendo, ut is qui absoluitur, iuret ut resumptis uiribus oportunitate concessa uel impedimento cessante is qui absoluitur ad se, ..o. acceptat mandatum eius humiliter suscepturus. ut infra. eod. tit. ca. quod de his. & c. quamuis incidens. & sic cessante necessitate cessat immunitas de non eundo ad curiam saltē pro mādato. ar. ad hoc. 1 q. 1. c. quod pro necessitate. 26. q. 6. c. qui credunt. in perpetuis & immutabilibus impedimentis hoc locū non habet, ut in senectute, & sexu; ueruntamen quamuis in puero status mutetur & ita in successu temporum cessat impedimentum, non tamen cessat immunitas de non eundo ad curiam pro absolutione uel mandato, siue pure ante pubertatem, uel post postulet se absolui, cum propter defectus ætatis, in qua fuit commissus excessus, rigor sit à mansuetudine temperan-

7 dus. ut inf. eo. tit. cap. pueris. † Sed quærit de his qui tēporali laborant impedimēto an cessante impedimento eis non eūtibus ad curiam pro suscipiēdo mādato sicut in absolutione iurarunt, utrum excōicatio reuiuiscat. Ad quod rñdeo, quidā de plano dicunt, quod sic inducentes 1. q. 1. c. quod pro necessitate 26. q. 6. c. qui recedunt & c. de his uerò. & C. qui bonis. ce. pos. l. ul. quod mihi non placet. nam obligatio semel extincta reuiuiscit ut ff. de solu. l qui res. § areā. & semel in abolitione missa punitio recidiuo dolore iterari non debet. ut. 24 q. 4. c. si illic. Et Ambro. dicit. Iesus non reuocat beneficia. ut de pœ. di. 1. quantumlibet. & libertas indebitè obtenta non retractatur. ut C. si aduer. lib. l. 1. mittētur igitur ad curiā nō absoluēdi, cū sint absoluti, sed puniendi pro piurio & contēptu. Puto etiā quod excōicandi sunt, quorū excōicatio, donec mandatum susceperint & susceptum pro posse fuerint psecuti, debet firmiter obseruari. ut sup. de app. c.

8 qōnē. † Possunt excōicare episcopi & eorum superiores scdm quosdam, qa ut dicunt, mucro episcopi est excōmunicatio; unde alibi dicitur felice mucrone episcopi sacerdotū piacula recensentur. ut 16. q. 2. c. uisis. in fi. & alibi dicitur, quia & ipsa quę donatio nominatur, quā facit episcopale iudicium, qua pęna in ecclesia nulla maior inuenitur. ut 23. q 4. c. corripiātur. Alij autē dicunt, quod non solū episcopi, sed et alij prælati etiā omnes, qui psunt collegijs, ut abbates & priores etiā excōicare pnt excōicatione maiori, ut supra de off. or. c. cū ad ecclesiarum prælatis. Tertij dicunt, quod quilibet sacerdos habens ecclesiā parrochialem potest hoc facere. ut 2. q. 1. c. nemo. & supra de offi. or. c. si sacerdos, quod prelati excommunicare pnt, planum est. quia iurisdictionem hnt ut sup. de iudi. c. decernimus. ergo excōicare possunt, quia iurisdi. nulla est siue coertione, ut sup. de of dele. cap. ex literis. & ff. de offi. eius cui mand. est iurisd. l. ult. quod abbates excōicare ualeant, probatur. sup. de simo. c. sicut naturam ad eos spectat monachorum correctio, ut sup. de offi. ordi. c. quanto. Possunt

ca-

excõicare priores. ut sup. de ma. & obe. c. cũ in ecclesijs. Itẽ plebani. ut in decr. c. cũ ab ecclesiarũ. Itẽ archidiaconi, nã iurisdictionẽ ordinariã hñt. ut sup. de offi. archid. c. dilecto. de præben. c. referente. imò & de matrimonijs cognoscũt. ut supra de testi. ca. literas. Itẽ decani iurisdictionẽ hñt. ut sup. de appe. c. dilecto. sed & psbyteri parrochiales excõicare pñt. ut 16 q. 1. c. alia 2. q. 2. c. nemo. 11. q. 3. c. q̃uo. sup de eo q fur. or. rece. c. 1. & 2. q. 7. c. itẽ cũ Dauid. sup. qui filij sint legi. c. per uenerabilẽ. 16. q. 4. c. j. sup. de off. or. c. si sacerdos Ad hoc dico, q soli epi excõicare pñt cũ illa solẽnitate, quæ hr̃ 9. q. 3. c. dicunt. Alij uero prælati, qui per electionẽ assumuntur, iurisdictionẽ habent de iure cõi, & excõicare pñt. ar. in Auth. de defen. ciui. § nos igitur, coll. 3. & C. de iurisdic. om. iudi. l. ult. non tñ cũ solennitate epali, de qua superius dixi. In cæteris aũt prælatis, qui non assumũtur per electionẽ, & in presbyteris parrochialibus consuetudinem serua, quæ dat iurisdictionem. ut 9. q. 3. ca. conquestus. sup. de offi. or. ca. duo simul. & C. de eman. libe. l. 1. † Traduntur duæ regulæ

9 in excõicando & tertia in absoluendo. prima, minor maiorem non potest ligare uel absoluere. secunda, qui potest ligare & absoluere. & tertia, quia potest absoluere & ligare. Colliguntur istę regulæ. 21. di. c. inferior. Prima regula recipit instantiã, cum maior se subjicit arbitrio minoris, ut 11. q. 1. ca. peruenit. Secunda regula fallit in incendiario, quẽ epus uel alius prælatus excõicare põt, sed absoluere non potest, postquã fuerit nũciatus. ut inf. e. c. tua. Item fallit. nam iudex delegatus post sententiã diffinitiuam exequi potest, & excõicare parere nolentem, sed excõicatũ absoluere non potest post annum. ut supra de offic. de leg. c. quærenti. Tertia regula fallit in epo, quem accusatum metropolitanus cum epis prouincialibus absoluere potest, condẽnare non potest. ut 3. q. 6. cap. quãuis fallit in senatore uel clarissimo, quos accusatos præses absoluere potest,

non cõdemnare. ut C. ubi sena. uel clari. l.
10 quotiens. §. sed hoc solummodo. † Sed quid si Papa mandat alicui, ut excõicet, nunquid & absoluere potest? uidetur quòd sic argu. illius canoni 21. di. ca. inferior. ff. de regu. iur. l. nemo. Nam excommunicatio & absolutio pari conditione cẽsentur. ut de pœ. di. 1. c. uerbum quod intelligo uerum esse, cum mandatur alicui cum causæ cognitione excõicare. Cæterum si iam Papa cognouit uel forte ratione notorij excessus demandetur excõicare; is enim, cui sic committitur, absoluere non potest. non enim partes iudicis obtinet, quia non ei iurisdictio, sed ministeriũ potius cõmittitur in hac parte. ut sup. de offic. de leg. c. ult. in
11 fi. † Potest aũt prælatus excõicare subditos suos. ut 9. q. 2. per totum subditos intelligo ratione domicilij, rei, contractus, & delicti. ut sup. de fo. competen. c. licet. Et ut notaui in summa illius ti. § sortitur, cum sequen. §. Quod generaliter uerum est, nisi quis per priuilegium eximatur, ut excõicari non possit. ut 15 q. 1. c. frater noster. & de hoc plenius dixi supra de priuil. §. item sunt quidam.
12 † Excõicatio fieri habet duabus de causis. ut uidetur dicere decre. inf. de uerbi significa. c. ex parte, in prima. si pro contumacia uel offensa ualet, ut quia aliquis iussus noluit maleficium emendare, sed certè & hæc contumacia est. ut ff. de uen. l. qui restituere. Vnde si rectè inspeciatur, non excommunicatur quis,
13 nisi pro contumacia. † Sed multiplex est contumacia. Aliquando committitur in nõ ueniendo. Aliqñ in non respõdẽdo. Aliquando in recedendo ante tempus. ut 11. q. 3. c. certum. Aliqñ in latẽdo uel absentãdo uel pcurando ne ad citatum citatio ualeat peruenire. ut sup. ut lite non cõtes. c. qm̃ frequenter. Aliquãdo in non restituendo ut in præal. l. qui restituere. Aliqñ in non emẽdando delictum, ut in dicta decre. ex parte. Alqñ in non exibendo ut ff. de app. l. creditor. § nullus. Vnde quod dicit canon ille. 11. q. 3. certum est. pro his tribus crimi-

 nibus

sibus aliquem excõicari debere & c. ex ponẽ. 1. pro his tribus speciebus contumaciæ, in quibus magnum crimen committitur. est. n. quasi pctm ariolandi repugnare, & quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere, ut 8. q. 1. ca. sciendum. Plerunq; tñ imponitur pro alijs culpis nomine pœnæ, ut 86. di. ca. tanta de pœ. di. 3. c. actione. Sic autem prælatus põt iure ordinario excõicare subiectos, sic & absoluere; quamuis hæc regula fallit ut no. sup. eo. §. traduntur. potest inquam excõicatos absoluere a se. Item excõicatos a suis inferioribus, si ad eum per appellationẽ, excõmunicationũ negocia deferantur. quod uerum est, nisi si tale genus excõicationis, cuius absolutio sedi Apo. reseruatur, ut suprà de off. de:
14 leg. c. prudentiam. §. sexto. † In sex autem casibus excõicatorum absolutio sedi Apo. reseruatur. Primus est, cum quis manus inijcit in clericum, monachum, monacham, conuersum, conuersam, ut inf. eo. c. nuper. sed quamuis hæc sibi dominus Papa retineat, indulget tamẽ hoc idem suis legatis, qui de latere ipsius procedunt, ut inf. eod. ca. ad eminentiã. hoc enim ex ipso legationis officio cœpit iam licere legatis, ut sup. de offi. le. ca. qd translationi. seruata tñ distinctione inter legatos qui mittuntur ex latere domini Papæ, & alios qui de ipsius latere non mittuntur, & eos qui ecclesiarũ suarum prætextu legationis sibi vendicant dignitatem, ut supra de offi. leg. ca. excõ. ut no. plenius de hoc de offi. dele. §. offi-
15 cium. † Sed quæritur an epos possit relaxare sententiam excõicationis latam a suo archydiacono, decano, seu plebano, uel alio iurisdictionem habente? ad quod rñdeo non sine congrua satisfactione, & absq; excõicatoris conscientia, ut supra de offi. ord. ca. cùm ab ecclesiarum prælatis. in fi. Sed quid si eo inconsulto absoluat? Respondeo, absolutio tenet; nam epus ordinarius est iudex omnium, qui in sua diœce. sunt ut 11. qu. 1. ca. de persona. & at. in rub. de defen. ciuitat. in prin. col. 3. vbi dicitur, q non prohibetur defensor ciuitatis, cui epus comparatur, cognoscere de causis inferiorum municipalibus magistratibus prætermissis. sed nõ idem in metropolitano & eps suffraganeis obseruatur, qa sententiam excõicationis latam ab epo in suos subditos non potest metropolitanus reuocare, nisi causa excõicationis ad eum delata fuerit per appellationẽ, vel per querelam; & hoc ideo qa subditi eporum non subsunt archiepis, nisi in casibus ut supra de offi. ord. ca. pastoralis. Sed hi duo casus sunt de specialibus, s. cum negocium transfertur ad metropolitanum per appellationem, ut supra de offi. ord. c. duo. & ca. pastoralis & 9. q. 3. ca. conquestus uel per querelam; quam quis de epo suo proponit, ut sup. de offi. ord. ca. ad reprimendum, & 9. q. 3. cap. quia cognouimus. Quare autem seruetur aliud in metropolitano & suis suffraganeis, & aliud in epo & suis prælatis, tetigi hic & supra de offi. or. §. sed
16 quæritur. † Sed quæritur, an cùm causa excõicationis ad metropolitanũ transferatur, teneatur remittere excõicatũ absoluẽdum ad episcopũ, q excõicauit, in quo quidam differentiam notauerunt inter appellationem, & querelam, dicentes; q si ab audientia epi transferatur causa excõicationis ad metropolitanum per quærelam, necesse habet metropolitanus suffraganeo suo defferre, & excõicatum ad eum remittere absoluendum, ut supra de offi. ord. c. ad reprimendam. inf. eo. ti. c. sacro. sed si per appellationem, tunc non habet necesse deferre, sed potest si uult, ut inf. eo. cap. per tuas; & potest esse ratio drĩæ, quia fortius transfertur iurisdictio in superiorem per appellationẽ, q̃ per querelam. nam appellans statim eximitur a iurisdictione eius a quo appellat saltẽ quò ad negocium, super quo appellatur. vt supra de app. c. di recte. & ca. pastoralis. sed qui conqueritur non transfertur nisi litẽ cõtestetur; ante. n. non dicit agere, sed agere uelle. ut ff. rẽ ra. ha. l. amplius. & l. quo. n. timore. Sed obijcitur, nonne eua-

pe eundo ad superiorem causa querelæ videtur quis appellare facto 2. ut sup. de app. c. dilecto. Rñdeo, illud locũ habet, cũ itur ad superiorẽ, ante quã iudicium ordinetur, nã post necessaria est appellatio vocis. vel illud verum est cũ itur ad papam, secus si ad metropolitanum. verius tñ puto ꝙ siue per appellationem, siue per querelam transferatur, causa excõicationis ab episcopo ad metropolitanum, deferre possi suo episcopo, & excommunicatũ ad eum remittere absoluendum, sed in neutro casu tenetur, quamuis aũt dixerim sup. eo. tit. §. excõmunicatio. si sine causa fiat, uel ex falsa causa, tenet, & ligat; quia sententia excõicationis siue sit iniusta ex causa, siue ex animo, siue ex ordine, tenet. ut 11. q. 3. c. calido. §. ergo iniustè deiecti. qd est speciale in hac sententia, aliàs aũt sententia prolata iuris ordine non seruato non tenet, ut C. de sen. & in interlo. om. 17 iud. l. prolatam. † Vnum tamen not. ꝙ si sententia excõmunicationis sit iniusta ex causa, quia cã non subest, ꝓpter quam excõicatur, & si liget quo ad ecclesiam militantem quæ fallit & fallitur, ut sup. de sen. & re iudi. c. lator 24 q. 2. c. si quis non recto sup. de frigidis & male c. fraternitatis sup. de in integ. rest. c. ex literis. 15. q. 9. c. sententiam. non tñ ligat quo ad ecclesiã triumphantẽ, cuius iudicium innititur veritati, quę nec fallit, nec fallitur, ut infra eo. tit. c. a nobis. 24 q. 3. c. deus. de cons. di. 2. c. panẽ. quæ ita demũ ligatũ habet, quem ligat ecclesia militans si liget claue non errãte. & sic intellige 11. q. 3. c. qũo, cum se. c. quod verum est, nisi contemnatur, ut 24. q. 3. c. notandum in fi. & 11. q. 3. §. cũ 18 ergo de sententia in fi. † Sed cũ ecclesia Romana nõ habeat maculã vel rugam uel aliquid hmõi. ut 21. dist. c. quamuis. & de pœ. dist. 1. c. ecclesia. Cũ nihil iniustũ ab ea ꝓcedere debeat, quare statuit ꝙ iniusta sententia ligaret, & quare dedit materiã prælatis sæuiendi in subditos? Rñdeo, ut claues ecclesiæ in maiori reuerentia habeantur, dũ timent homines iniustas sententias, uel ut homo bene conditus crescerer per obedientiã, meritum patens iniustæ sententiæ, & se recognoscens ligatũ iniusta sententia, ut 11. q. 3. ca. quid ergo. Et eadẽ rõne statuit ecclesia Romana, ut si ab ea iugũ graue & uix ferendum imponatur, pro deuotione toleretur 18. dis. c. in memoriã. Est & aliud speciale in sententia excõicationis, ut non reuelertur per appellationẽ hoc ideò contingit, quia excõmunicatio secum trahit executionẽ, ut sup. de appe. cap. pastoralis. quasi dicit aliud seruatur in alijs sententijs condemnatoris, & aliud in sententia excõmunicationis, nã & alijs sententijs hoc obtinet, ut post decẽnium executioni mandetur; nã quandiu appellari põt, executio interuenire non põt, ut ff. de uerb. signi. l. si qua pœna. Sed aliud est in sententia excõicationis, quæ cũm à iudice fertur, statim habet effectum nec denũciatio quod ad effectũ aliquid operatur, sed quod factum est publicat & insinuat, ut sup. de app. c. nouit 11. q. 3. c. curæ, & ca. debent sup. de testib. eo c. præterea ff. de test. l. hæredes. & eadem ratio est in sententia interdicti, scilicet ut ideò non suspẽdatur p appellationẽ, quia illa secũ trahit executionẽ, ut sup. de app. ca. ad hæc. Sed opponitur, quælibet sententia diffinitiua secum trahit executionem uõ. n. indiget alia executione, & tñ appellatur ab ea, ut sup. de exceptio ca. significauerũt inf. de testa. c. Ray. & c. Raynaldus. vñ quãuis hoc verũ sit, ꝙ sententia excommunicationis secũ trahit executionem, & idẽ in sententia suspensionis & interdicti, non tñ est illa ratio quare sine huiusmodi non suspendatur per appellationem, sed est illa verior ratio, quia sententia excõicationis est medicinalis, ut 11. q. 1. ca. multi, disciplina enim est excommunicatio & non eradicatio ut 24. q. 3. ca. notandum, excommunicatio n. est mucro episcopi, ut 16. q. 1. c. uisis. uñ cum in huiusmodi sententijs censura ecclesiæ consistat, ut inf. ti. proxi. ca. quid ꝑ censurã. specialiter indultum est, quia senten-

sententiæ huiusmodi non suspendant per appellationem, ut magis censura ecclesiæ timeatur, & hæc vera sunt in sententiis huiusmodi purè latis, secus si sub conditione ferantur, ut sup. de appel. ca. præterea. Itẽ secus, cum sententia fertur & in ipsa sententia suspenditur eius effe-
19 ctus, ut sup. de app. c. dilectis. † Tollitur excõicatio per absolutionẽ, & quod excõicatio abstulit, absolo reddit, ut 15. qu. 4. c. nos sanctorum ca. iuratos. & ar. 4. q. 4. c. beatus, & sup. de elec. c. qa diligẽtia. nõ tñ omnia, qa si iusta fuerit excõicationis sententia, prouentus medio tempore percepti non repetantur, ut C. qui milit. non pñt l. stipendia. & l. cum allegatur. nec enim pœnæ repeti solent, ut ff. de cõdi. inde. l. pœnæ ff. de procu. l. qui proprio §. vt in certis ff. de tute. & con. distra. l.
20 1. §. nunc tractemus † In absolutione aũt hæc doctrina seruetur, ut his qui absoluendus est, iuret stare mandatis iudicis ut sup. quod metus causa. ca. 1. infra eo. c. sacro circa fi. & c. nuper in fi. Alibi dicitur, quod quis iurare debeat stare mandatis ecclesiæ, ut sup. de appel. c. ad hoc & sup. e. c. cũ desideres, in prin. Puto tñ, quod excõicatus iurare debeat stare mãdatis excõicatoris quem contempsit, & si alicubi inueneris quod vitandum sit quod mandatis ecclesiæ stetur, expone idest prælati uel iudicis. Ecclesia enim & prælatus sinonima sunt, ut 7. q. 1. c. scire. posset tamen notari differentia inter vnam formam & reliquam: nam cũ iurat aliquis stare mandatis ecclesiæ, stabitur mandatis excõicatoris uel successoris eiusdem, rationale enim videt hoc iuramentum arg. sup. de offi. deleg. c. quoniã abbas. Cũ iurat aliquis stare mandatis certæ & nominatæ personæ, ad personã successoris non extenditur iuramentũ, nisi & de successore fuerit in iuramento adiectũ, ut ff. iudi. sol. l. cũ apud. l. cum olim. Sed in primo casu si appareat iniuste excõicatus, in hac formã iurabit, qui excõicatus est ratione contumaciæ, quæ consistit in non veniendo ad iudicium, uel ad tempus recedendo, uel iudici nõ parendo. ut 11. q. 3. c. certum est mandabitur aũt ei, ut pareat iuri, ut infra eo. tit. c. per tuas. Si verò aliquis pro offensa sit excõicatus, aut offensa illa sit manifesta scilicet per confessionem in iudicio factam, uel probationem legitimam, aut euidentiam rei, quæ nulla possit tergiuersatione celari, & tunc non relaxabitur sententia nisi prius sufficiens præstetur emenda. Si verò dubia sit offensa, sufficit ad sententiã relaxandam, si parendi mandato cõpetens cautio præbeatur, ut infra eo. tit. c. ex parte & cap. olim. sed in primo casu si appareat iniustè excommunicatũ, nihil mandabit absoluto, ut sup. de rest. spo. c. literas in fi. inf. eo. c. venerabilis. & sic intelligo sup. de offi. deleg. c. cum contingat. & c. prudẽtiam. §. ultimo. Itẽ is qui excommunicato excommunicat in crimine, cum iuramento debet absolui; qui aũt ei communicat, sed nõ in crimine, reconciliari poterit sine iuratoria cautione, ut inf. eo. c. nuper. §. is aũt. ei, qui pro offensa fuerit excommunicatus, mãdabit, ut de cætero similia non committat, ut 23. q. ul. §. pessimã. Absolutio aũt debet fieri cũ solénitate, quæ habet. 11. q. 3. c. cũ aliquis. non tñ puto solénitatem illam esse de substantia; sed ideo sine illa solennitate fit absolutio; cum miserere mei deus, & cũ aliquantis virgarũ percussionibus. similiter cautio iuratoria non est de substantia, quã hodie qui excõicati sunt præstant potius ad cautelam ex consuetudine ecclesiæ, quàm rigore canonis, ut infra eo. tit. ca. cum desideres. Cũ verò aliquis sit excõicatus propter iniectionẽ manuũ in clericum, hæc forma seruatur, ut is qui absolutionẽ petit, de parendo mãdatis ecclesiæ & mandet eidem ne de cætero in clericũ, monachũ, uel alicuius religionis cõuersum, manus iniiciat violẽtas, nisi se defendendo, aut de mãdato suorũ prælatorũ faciat, uel nisi super eum prælationis ministeriũ aut magisteriũ habeat, aut cũ ipso in eadem ecclesia socius esse noscatur, ut inf. eod. c. ex teno-

21 re. † Sed si satisfactio sit pecuniaria, quę ritur cui debeat applicari? Ad quod respondeo. si manus iniectio fuerit facta in monachum uel cōuersum satisfactio præstita applicabitur monasterio arg. 12 q. 1. c. non dicatis. Insti. de iniu. §. seruus aūt. Si clerico seculari tunc eidē applicabitur nisi in contumeliam ecclesię sit pulsatus, quia tūc actio iniuriarū ecclesiæ cōpetit. ut ff. de iniu. l. j. §. ult. Et ei debetur satisfactio, in cuius ignominia dicitur facta pulsatio, ut supra de simo. c. de hoc. & c. audiuimus 17. q. 1. c. si qs rapuerit, in Auth. de sancti. epis. §. si qs
22 rapuerit. coll. 9. † Sed quid, si quis pro pluribus excessibus una sentētia sit ligatus, & in absolutione non exprimit omnes excessus, sed quosdā, nunquid est absolutus? Rn̄deo non, ut sup. de offi. ordina. c. ex parte. Absolutio enim surrepta non prodest. ut inf. eo. c. officij, Tancrę. aūt scripsit contrariū, quod non placet. Non ob. inf. eod. tit. c. cum per causam. ubi dicitur ipsum tāquā excōicatum satisfacere ecclesiæ suæ pro altera monitione præmissa cogatis. illud enim tanquā, non est similitudinariū. sicut Tan. dixit, sed ueritatis expressiuū. posset tñ eius sententia tollerari, cum ex ignorantia uel negligētia causa supprimitur arg. sup. de rescrip. c. super literis. secus cum occultatur ex fraude. ut de offi. ord. c. ex
23 parte. † Item quæritur, quid si quis pluribus sentētijs sit legatus a pluribus prælatis habentibus iurisdictionem in eo, vel ab vno? Rn̄deo, necesse est enim ut a quolibet absoluatur; unde ultima absolutio confirmabit precedentes. ut ff. ad Treb. l. 1. in fi. primi responsi. de pęn. di. 4. §. ul. sup. de pœ. & re. c. quod quidem. ff. de serui. rust. prędio. l. per fundū plures. n. absolutiones necessariæ sunt arg. ff. de no. ope. nunci. l. de pupillo. §. si ex pluribus. 2 q. 3 c si quē. §. notandum in uer. si plura. Sed nunquid in hoc casu cum ab una sentētia absoluitur, ab alia non dicemus eū partim absolutum, partim excōicatum. Rn̄deo, in qualibet absoluiē, sed in ultima est absolutus, sicut in eo diximus qui de uno confitetur, & pœnitet, sed de alio non, quia tunc erit pn̄ia fructuosa cum de alio pœnitebit vt sup. de pœ. & re. c. quod quidā. pn̄t tā excōicatores uni committere absolutionem, & ille posset omnes excōicationes in unā absolutionē reducere; sicut, & plures obligationes acceptilatione tolluntur. ff. de accep. l. pluribus. procedunt ista scd̄m illam sententiam, qua dicimus excōicatum posse iterū excōicari quo ad vnum effectū excōicationis.
24 † Est aūt duplex effectus excōicationis, scilicet deiectio & legatio scd̄m primū effectum excōicatus amplius excōicari non potest; quia qui foris est, expelli non potest; quid enim ad nos, de his qui foris sunt. 2. q. 1. c. multi. 24. q. 1 ca. 1. 2. & 3. & sup de iud. c. cum non ab homine. iuxta alium effectum potest excommunicatus iterum excommunicari ut 3. q 4. c. Engeltrudam, potest ligatus amplius ligari, & foris positus diutius extra teneri, sicut vides in eo q̄ pluribus ligatur cathenis & scd̄m hoc intelligo. c. Engeltrudam. 11. q. 3. c. excellen
25 tissimus Pœna † non seruantis excōicationem est, ut tardius recipiatur ad ueniam, ut 11. q. 3. cap. qui iubente. citius morte præuenitur ut 11. q. 4. ca episcopi. & si clericus excommunicatus ingerat se officijs diuinis exequendis, incurrit irregularitatem in dispensabilē tanquam euormi delicto, ut 11. q. 3. cap. si quis episcopus. Item si credens se iniustè excōicatum contemnat, incipit ligari ex suo contemptu, ut 11. quæst. 2. §. cum igitur. & 24. q. 3. c. notandum in fi. Item excōicatus non suscepit partem in ecclesia. ut 32. dist. ca præter hæc. Et non tantū in una ecclesia hoc cōtingit, sed in pluribus ecclesijs locum habet;
26 cum † enim excōicatus in una ecclesia in omnibus sit uitandus ut 11. q. 3 c 2. & 4 q 5. c. 1. & 6. q. 1. cap si quis presbyter. illi prouentus ecclesiastici merito subtrahuntur, cui ecclesiæ cōio denegatur.
27 ut sup. de app. c pastoralis in fi. † Sed q̄ritur de suspenso, an ei prouentus eccle

siastici subtrahûtur. Rñdeo cum suspensio plerũque fieri solet ex leui causa, ut potè pp solam infamiam uel scãdalum populi siue plebis, ut 2 q 5. cap. presbiter. tali suspenso beneficium subtrahi non debet, quod non subtrahitur nisi ex magna causa, ut 16. q. 7. c. inuentũ. Nam quamdiu alijs remedijs locus non est; sunt stipendia subtrahenda. ut C. de excep. re iud. l. stipendia. Si tamen ex magna causa suspensio fieret, secus esset, ut supra de purga. ca. inter solicitudines 2. q. 5. c. super causam. Itẽ si suspensus contemnet suspensionem, priuandus est interim beneficijs. ut supra de æta. & qua li. or. c. cùm bonæ.
28 † Restat uidere de pœna illorum qui participãt excommunicatis. In quo distinguitur, an quis cõicet crimini & criminoso, aut criminoso tãtum. In primo casu incurrit eandem excõicationem in numero, qua tenetur is cui cõicat; v̄r. u. in eum delinquere qui damnauit. Vnde ab eo uel eius superiore erit absolutio requirenda, ut inf. eo. c. nuper. & c. si concubinę. Si aũt cõicat excõicato, nõ tñ in crimine, subdistinguitur; quia aut erat excõicatus cum suis fautoribus & cõicatoribus, aut non. In primo casu cõicans incurrit eãdem ab homine, non a iure ut 11. q 3. c. rogo. & c. excellẽtissimus & inf. e. c. ꝙ in dubijs. In secundo cõicans excõicato in osculo, salutatione, simplici loquela, oratione, uel mensa, incurrit a iure excõicationem minorem ut 11. q. 3. c. sicut si excõicatus cum excõicato cõicauit. hæc autem excõicatio in tertiam personã non transit. ut 11. q. 3. c. qm̃ multos. Excipiuntur quidã casus in quibus cõicantes excõicatis nullam incurrũt excõicationem. Vnde. Hęc anathema quidam faciunt ne possit obesse. Vtile, lex, humiles, res
29 ignorata, necesse † Vtilitas eius qui excõicato cõicat, & scienter facit ut nulla excõicatio incurratur, ut cum quis ab excõicato exigit quod sibi debet. ut inf. eo. c. fi. Item utilitas cõicandi aliqñ facit. ut cum quis cum excõicato loquitur de his quæ ad excõicationem pertinent & ad correctionem ipsius faciunt. ut 11. q. 3. c. cum excõicato, inf. eo. tit. c. modo & c. cum uoluntate. §. prædicatores. lex pp eandem. l. quæ est mulier cõicans ui-
30 ro excõicato excõicationem non incurrit ut 11 q. 3. cap. qm̃ multos. † Sed numquid idem est econuerso, ut uir sciens uxorem excõicatam & ei cõicans excõicetur, non puto; quia uiris fœminas subditas, & pene famulas lex esse uoluit. ut 33. qu. 5. cap. hæc imago. Vnde maritus potest uxorem cogere satisfacere & absolui arg. 7. q. 1. ca. sicut. & 33. q. 2. ca. placuit. Humile sicut est in filijs, seruis, ancillis, mancipijs rusticis & seruientibus, nec non in omnibus alijs qui à Deo non curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur, ut in d. c. qm̃ multos. Et qđ dixi de filijs, intellige de his qui in potestate patris sunt, secus in emancipatis. Res ignorata, ut si quis alteri cõmunicat ignorans eum excõicatum, dũ tñ ignorantia non sit crassa & supina. ut supra de cle. exc. cap. de aptæ. Necessitate. ut cum quis transit per terram excõicatorum, ut inf eo. tit. c. cum uoluntate. dummodo necessitas sit uera & nõ simulata, ut in c. qm̃ multos. Et nota qđ oẽs personæ tenent in illo c. qm̃, usq; ad illud uerbum. quicũq; aũt omnino & c. tenentur communicare suis superioribus excommunicatis pp obnoxitatem, qua illis tenentur astricti. sed aliæ personæ, quæ in eo c. subsequuntur, non tenentur communicare, imo debent euitare, nisi articulus necessitatis immi-
31 neat. ut inf. eo. c. inter alia † Sed nũquid parentes pñt licenter communicare filijs excommunicatis, dñi familiaribus suis? Dixerunt quidã ꝙ sic, nam eadem fide sunt astricti superiores inferioribus, qua inferiores superioribus. ut 22. q. ulti. c. de forma fidelitatis. Verius tñ puto, ꝙ maiores excommunicantur cõmunicantes suis inferioribus, & hoc in pœnam maiorum qui corrigere debuerunt minores, ne inciderent in excommunicationem arg. ad hoc 26. q. 1. c. de filia. parentes autẽ castigare & erudire

filio

filio debent, alias digni sunt pœna ut 37.dist.c.legant.& c.Erubescit lex.

32 † Queritur an peccet mortaliter, qui in casu non concesso communicat cum aliquo excommunicato? Respondeo sic. vt colligitur ex illa decreta. sup. qd metus causa, c.sacris. & probatur alias. nam talis est excommunicandus, ut 11. q 3.c.sicut.& c.excommunicatos.& ca. quicunq; communicauerit. quod tamen intelligo sicut determinat decre. sup de cle.ex.mi.c.si celebrat in fi. non aut debet quis excommunicari nisi pro mortali.vt 11.q.1.c.nemo epõrum.& c.nul-

33 lus. † Quid si episcopus excommunicet aliquem, & postmodum communicet, nũquid incurrit minorem? Respondeo sic, nã illa a iure incurritur, ut inf. eo.c. nuper. & ideo non obstãt iura quæ in contrarium possent induci, ꝙ nullus potest esse iudex suiipsius. ut ff. de arbi. l.pe. ff. ad Treb.l.ille a quo. §. tempestiuam. Item si quis episcopus excõicet aliquem ratione criminis, & ipse eidẽ communicat cõmunicãdo in crimine?

34 † Item quid si excommunicet aliquem cum fautoribus & communicatoribus suis, & ipse postea illi communicat? In his duobus casibus scripsit frater Ray. in summa sua epm ligatum excommunicatione maiori non sua sententia sed iuris, & absolui debere a suo superiori per decre.inf.e.c.nuper.quod mihi non placet.Nam primo casu is, qui in crimine non contrahit excommunicationẽ a iure sed a iudice; videtur enim in eum delinquere, qui dannauit, & ideo ab eo vel a suo superiore debet absolui, ut dicit illa decre.nuper. quod in casu præmisso dici non posset, ut epi sua sententia ligarẽtur, & idem dico in casu secundo nam cũ quis excommunicatur cum communicatoribus suis pari anathematis vinculo constat principalem excommunicatum & fautores seu cõmunicatores illius fore astrictos, vt 11.q.3.cap. excellẽtissimus. vnde & in hoc casu cum epus sua sententia ligari non possit, ut superius dictũ, est contrahet minorem excommunicationem a iure. Quæri-

35 tur, pone † ꝙ episcopus excõmunicet subditum suum ratione criminis, nunquid subditus communicans ei in crimine ligatur ea sententia? uĩ ꝙ non, ut inf.e.c.a nobis. il primo: imo nec remissio alicuius episcopi extẽditur ad subditos alienos, ut supra de pœ. & remis ca. quod autem. puto tamen contrariũ eo quod ille, qui communicat in crimine, vr in eum delinquere qui dãnauit, ut in d.c.nuper. unde contrahitur forum ratione delicti, & quò ad hoc efficitur sub-

36 ditus excommunicantis. † Quæritur de excommunicato, An possit intrare ecclesiã? Rñ excommunicatus minori excommunicatione potest audire diuina præter missam, eo ꝙ a sacris est tm̃ modo exclusus, ut dixi supra eod. tit. circa priu. Securius tamen puto, si ex deuotione abstinuerit.ar.5.di. ca. ad eius ue-

37 ro. † Sed nunquid clericus minori excommunicatione ligatus potest in choro cũ alijs offm̃ suũ ꝓseq? Respondeo non, si sciẽter & in contẽptu ecclesiasticę disciplinę communicauit excommunicato, & sic contrahit minorẽ, qa tunc est in mortali peccato, & anathemate feriẽdus, ut supra de cle.ex.mi.c.si celebrat.in fi. Et vt not.sup.e. tit. § queritur an peccet. Cæterum si qs communicet excommunicatio casualiter, uel negligẽter, uel ex uerecũdia potius q̃ ex contẽptu, poterit ꝓsequi offm̃, non tamen celebrare nec sacra recipere uel conferre. ut illa decre. si celebrat. laudo tamẽ, ut prius faciat se absolui, q̃ suũ offm̃ in

38 choro cum alijs prosequatur. † Si uero quis sit excommunicatus excommunicatione maiori, ecclesiã intrare non debet, ut 33.q.4.c uir cũ propria 21. di. c. cleros in fi.& si intrauerit, clerici exire debent officio dimisso, ut 11.q.3.c sicut apostoli.& c.excommunicatos.& c qui excõmunicauerit, 24.q.1.ca.omnis qui recedit.quod intelligo faciendum, cum notorium est de excommunicatione illius, & alioquin publicè non euitabũt, ne prodere videantur, ut 6.q 2 ca.si tm̃,

& c. placuit & 2 q 1 c. si peccauerit. monere debent tamen eundem in secreto, vt exeat; nam ingerendo se cõicationi aliorũ peccat mortaliter, ut in ca. tñ. & supra de cle. exc. ca. illud, circa fi. Sed si monitus nolit exire, tunc si clerici põt interim ab officio desistere, ut per hoc occultus excõicatus non publicetur, si desistãt vel exeãt sciẽtes vel remaneant ignorãtes. si quidam sciunt & quidam ignorant, caute tñ hoc fiat, ut ille non prodatur; si. n. occultum est ut dixi, in priuato uitandus est, ut saltem verecundiæ rubore suffusus pro latenti excessu satisfacere compellatur, ut inf. eo tit. c. cum non ab homine.

39 † Sed quid si publice aliqs excõicatus intret ecclesiam? Rñdeo, publice exire moneatur. si non exeat, dimittatur offm̃, nisi sacerdos canonem inceperit, quia tũc persistere debet: non. n. interrupta uel non completa dimitti debent sacra misteria, ut 7. q. 1. ca. nihil. perf. ẽto aũt canone & sumptis corpore & sanguine Iesu Christi, amplius in missa non procedatur excõicato præsente. sed si ecclesia haberet iurisdictionem tpalem, posset ipsum excludere violenter. sed vbi non habet iurisdictionem, & excõicatus admonitus non exiret, sed se ingereret procaciter & proterue, inuocari posset brachium

40 seculare. † Sed nunquid clericus excõicatus tenetur dicere horas? Respondeo sic. cum. n. ad pensum seruitutis clericus tenetur, ut supra de cele. mis. ca 1. ab hac seruitute per excõicationem nõ liberabitur; quia pœna non habet immunitatem, ff. de interdi. & releg. l. relegatorum. §. vlt. ff. de neg. gest. l. siue hæreditaria & ff. ex quib. cau. ma. l. Papi. Dicet ergo horas suas non officiãdo ecclesiam sicut prius, vel iuxta consuetudinem precedẽtem, ut 11. q. 3 ca. si quis episcopus damnatur, & c. si quis epus in

41 concilio. † Idem dico in suspensis poterunt bini vel trini excõicati suspensi dicere horas suas. sed excõicati, extra ecclesias suspẽsi uel interdicti in ecclesijs etiam interdictis ianuis clausis, interdictis & excõicatis exclusis voce dimissa ita, q̃ audiri nõ possint, ut supra de pœ.

42 & re. cap. q̃ in te. † Item no. q̃ si clerici scienter & sponte participent excõicatis, & ipsos in officijs recipiant, eadẽ excõicationis sentẽtia inuoluũtur, nec absolui possunt nisi a Papa, ut inf. e. c. significauit & hunc rigorem inducit magnitudo excõicationis. s. propter excellentiam eorum in quibus cõicatur. & cũ sit pœnalis hæc constitutio, non extendo. eo q̃ pœna molliendæ sunt, non extendendæ, ut de pœ. di. 1. §. pœnę. ff. de pœ. l. interpretatione. q̃ aũt dicitur, & in officijs recuperunt, intelligo omnibus officij quæ in ecclesia vel extra ecclesiam celebrantur vt de horis diurnis. & q̃ dicitur sponte, intelligo excludi coactionem absolutã non conditionalem quæ non defendit ab excommunicatione, & si satisfaciendo in parte defendat, ut supra quod metus causa. c. sacris.

43 † Quæritur an hęc uerba sufficiant ad excõicandum, scias te excõicatum esse. Vel te excommunicatum cognoscas. Vel habeas te pro excommunicato. Vel reputes te excommunicatum. & uidetur quod sic, ut supra de test. cog. c. 2. sup. de appell. c. præterea nã in sententia non refert an interueniãt verba directa uel aequipollentia, ut inf. eo. tit. proxi. ca in hoc. Vnde si iudex dicat. videtur titium nihil deberet seio, videtur titium absoluere. ff. de ar. l. qui tamen. §. 1. Item sola uoluntate aliquãdo excommunicatur ut 11 q 3. ca. si inimicus. sicut & uoluntate absoluitur, ut inf. eo. tit. ca. si aliquando. Item si testator dicat. sciant hæredes mei me donasse liberto meo tales res inter uiuos. ex his verbis dominium transit ad libertum, q̃uis donatio non præcessit, ut ff. de dona. l. ex hac scriptura. Item sit testator sic dicat, filiam meam ideo exhęredaui, quia dote contentam esse uolui. ex his verbis cum uoluntate exhæredare uidetur, vt ff. de hæredi. insti. l. qui uolebãt. Sed contra verba illa, de quibus in prin. dixi, vim denunciandi habent ma

gis, quā ligandi, sed Dei nunciatio non ligat. ut supra de appel. c. pastoralis. in fi. Item si testator dicat, uolo q̄ hæres meus manumittat seruum meum, cum multorū seruorum capita sibi reliquerim. si nō sit verū seruos fuisse relictos, nec hæredi dabitur actio, nec compellitur manumittere seruū suū. ut ff. de leg. 2 l. Titia. §. verum. 1. Rñ. Item nulla est substitutio. si nō inueniatur institutus. ff. de hæredi. instit. l. ex facto. et agitatū puto verba illa non sufficere ad excōicandum, unde in decre. illa. præterea. subaudi te excōico, & excōicatum te scias. & eodem modo subaudi in decre.
44 de testi. cog. † nam excōicatio odiosa est; & ideo restringenda, non amplianda. ff. de liber. & posthu. l. cum quidam. sup. de consangui. & affi. c. quod dilecto. & ad superiores rationes p̄ prima parte inductas respondeo, prima non ob. quia æquipollentia intelligo hæc, excōico, uel a communione ecclesiæ excludo Non ob. lex illa ex hac scriptura; quia illud benigna interpretatione cōclu.iit, ut in litera continetur. Item non ob. lex illa quæ uolebat, q̄ illud ex voluntate testatoris procedit, & in vltimis voluntatibus uoluntas testatoris lex est vt in Auth. de nup. §. disponat coll. 3. Item dici consueuit, q̄ si aliquid prohibetur sub interminatione excōcationis, non incurritur excōicatio, q̄uis fuerit prohibitum, vt supra de iure pa. c. relatum. & quia excōicationes vim sententiæ non habent, secus sub diffinitione excōicationis; tunc. n. statim incurritur excōicatio, cum sit prohibitum, ut supra de immuni. ec. c. non eo minus, in fi. Et eodem modo cū mādatur aliquid sub pœna excōicationis ut 63. di. c. Salonitanæ. nisi a iure mandetur. ut 30. di. per totum. & est ratio, quia ius magis irascitur in contēptu ministri iure, q̄ in contēptu suijpsius. ut ff. de arbi. l. si cum
45 dies. §. dies. & l. celsus. † Quæritur, pone q̄ sup caput clerici uibrē baculū uolens ipm percutere, nō tñ percutio, nūquid incido in canonem? uidetur q̄ sic, quia qui manum eleuat versus aliquem tenetur iniuriarum, ut de pę. di. 1. c. si qs pulsatus. & sine violentia manus incidi tur in excōicationem, ut eo. tit. c. nuper, in prin. 17. q. 4. c. sicut, & eadem q. cōmouetur de eo qui clericum sequitur vt uerberet, licèt nō verberet, q̄a nō capit. ad vtrāq; qōnem sic dico, q̄ neuter incidit in canonem, quia canon ille. si quis suadente. factū exigit. s. manus iniectionē, dū dicit iniecerit; item iniuriā, dū dicit suadente diabolo. Itē violentiā dū dicit violētas manus, quæ verba cum effectu intelligo, ut de pœn. di. 1 ca. hoc aūt. Itē cum illa constitutio si pœnalis, ipsam
46 non extendo. † Pone quòd quis mandet manus violentas inijci in clericum, & tandem pœnitet ante manus in iectionem, nunquid secuta manus iniectione incidit mandator in canonem? vt inf. e. tit. c. mulieres? Respondeo sic, nisi mandatum reuocetur, ita q̄ mandati reuocatio peruenit ad mandatarium, ut ff. manda. l. si mandasse. ff. de procura. l. si procuratorem. C. de satisdādo. l. vna. sup. de
47 procura. c. auditis, & ca. mandato. † Sed pone, si mandator moriatur ante manus iniectionem, dicunt quidā eum nō incidere in excōicationē iam mortuū; tum quia morte finitur mandatum. ff. manda. l. inter causas. §. 1. instit. mand. §. rectè. sup. de offi. dele. c. gratum. & c. licet nondum. tum quia ecclesia sub terra non ligat, ut inf. eo. tit. c. à nobis. il secondo & 24 q. 3 c ligantur. Sed uerius dicitur, eum fore excōicatum post mortem, nisi mandatum reuocet ante mortem, cū intelligatur decedere in eadem voluntate. ut supra de bap. & eius effectu. c. maiores. ff. de manu. uind. l. si pater. bene aūt quis excōicatur post mor
48 tem. 24. q. 2. ca. sane. † Item quid si non mandet, sed ratā habet iniectionem manus in clericum? dicunt quidā, q̄ incidit in canonē. nam ratihabitio & in maleficiis locū habet. ut supra de simo. c. sicut C. de incest. nupt. l. 3. ff. de ui & ui ar. l. 1. §. q̄ arg. contra. ff. de his qui not. inf. l. si quis ergo. ff. manda. l. si uero. ff. si potest

test, ff. de ui & ui ar. l. 1. § qui igitur qđ meo nomine gestũ non est, ratũ habere non possum, ff. de nego. gesti. l. si pupilli §. sed si pupilli. §. sed si ego, ff. de prec. l. si seruus.
49 † In summa notãdum, quòd qui manus iniicit in clericum violẽtas, quos offendit, & illum quẽ lædit, & ecclesiam Læso satisfieri debet per humiliationẽ & dilectionẽ, vel pecuniæ præstationem, si damnum interuenit, ut inf. eo. ca. ea. noscitur. Ecclesiæ autẽ satisfit, cũ iuratur de parendo mandatis ipsius, & mandatum illud suscipitur, de quo habens inf. eo. tit. ca. ex tenore. sed si sine mandato & satisfaciendo huiusmodi absolutio fiat, ualet & tenet ut inf. eo. ca. cũ desideres. Sicut enim excõmunicatio facta non seruata forma ualet & tenet. 11. q. 3. cap. si episcopus. sic & absolutio, etenim dominus ius esse uoluit utriusque ligandi & soluendi, ut de pœ. dist. 1.
50 † Et nota quòd licet canon ille. si quis suadente. 17. q. 4. ca. editus ad præsidiũ clericorum tria requirit quãtum ad hoc ut incidatur in ipsum. s. Iniectionem, dum dicit iniecerit; violentiam, dum dicit violentas; & iniuriam, dũ dicit suadente diabolo. Fallit hoc causaliter, nam aliqñ inciditur in illum canonem sine iniectione manus propter uiolentiam, ut inf. eo. c. nuper, in prin. aliqñ sine uiolentia propter iniuriam, ut inf. eo. c. contingit. Aliquãdo sine uiolentia & iniuria propter solam iniectionẽ, ut inf. eo. ti. c. vniuersitas. Item no. quòd olim sedm antiquos canones quilibet audiebatur volens de iniusta excõicatione docere, ut 11. q. 3. c. si episcopus. Hodie enim non auditur nisi in duobus casibus, si dicat sententiam excõmunicationis latã post appellationem legitimè interiectam, uel intolerabilem errorem in sententia fuisse expressum, ut inf. eo. ti. c. per tuas.
51 † Intolerabilis error potest dici quodlibet mortale pctm̃, vt si quis excõmunicat aliquẽ, quia non furatur, uel quia nõ fornicatur. Vel intolerabilis error dici põt cùm expresse contra ius pronunciatur. ut 2. q. 6. c. ei qui §. diffinitiua, ff. quæ sententiæ sine ap. re. l. 1. §. 1. & talis error facit exhæredationem nullã ff. de liber. & posthu. l. posthumus. §. ult. & l. sequenti sic nec ualet tutoris datio, si error facti sit in datione expressus. ff. de tuto. & cura. l. Seyæ sic & obligatione per errorem facta non tenet. ff. si quis cau. l. sed & si. § ul. ff. de fidei. l. si postquã. vel error in sententia excõicationis exprimitur. cum excõicator dicit, excõico te, quia credis in Deum, uel quia castè uiuis; uel pone exẽplũ. ut si dicat excõicator. excõico nisi missam dixeris pro anima talis hæretici ut 11. q 3. c. si quis episcopus Hug. tñ dixit tunc demũ sententiam excõicantis continẽre intollerabilem errorẽ, cũ fertur pro contrario eius pro quo ferri solet; solet. n. ferri pro contumacia. ut 11. q 3. c. nemo. c. certum. si ergo feratur pro obediẽtia, ut si excõicetur quis, quia obedit sententiæ; continet intolerabilem. uerius tamen puto, quod prius dixi.
52 † Et licet duo casus assignantur, in quibus sententia excõicationis non teneat ipso iure, vt dictũ est; ergo assigno & alios tres, ut sit epus excedat in exactione procurationis, & quia sibi nõ paretur excõicet. ut sup. de excess. præa. c. cùm ad quorundã. Itẽ cũ quis supponit se protectioni Romanæ ecclesiæ ex simplicitate 16 appellet sñia excõicationis in eum lata non tenet. ut de ap. c. ad audientiã. Itẽ si sententia excõicationis feratur à prælato hæretico uel excõicato. ut 24. q 1. c. audiuimus. Et nota quod vbi iudex uel prælatus dicit, excõico, intelligendum est de maiori excõicatione, non de minori. ut inf. e. tit. c. si quem non obstante. ff. de pœnis. l. si præses.

SVMMARIVM.

1 *Verbum quid sit.*
Verba ad quid sint instituta.
2 *Verbum quare dicatur filius Dei.*
Verbum unde dictum. & qualiter verba debeant interpretari.
3 *Nomina quare sunt inuenta.*
4 *Rescriptorum verba quis interpretetur.*

Inter-

5 *Interpretatio iuris an & quando necessaria & inscriptis redigenda sit.*
6 *Interpretationes à iure quibus per omnia standum est.*
7 *Interpretatio iuris quando prorogetur.*
8 *Interpretatio iuris quando arctetur.*

De Verborum significatione. Rubr.

DICTVM est de personis in primo libro. in secundo de iuditijs: in tertio de vita & rebus clericorum. in quarto desponsalibus & matrimonio laicorum. in quinto de criminibus. Sed quia circa verborum interpretationes & intellectus oriuntur quæstiones frequentius ita, ut plerunque nexam soluimus, modū ligemus, ut inf eo. tit. c. cùm olim. ideo ponitur hic rubr. de verbo. significa. Videamus quid sit verbū. Vñ dicatur. Qualiter hic sumatur. Qualiter sit interpretandum. Quis possit verba dubia interpraetari. Vltimo videndū est, qñ possit arctari, vel prorogari in-
1 terpretatio. † Verbum est pars orationis cū temporibus & modis sine casu significatiuum actionis & passionis. hic aūt ponit verbū in larga significatione vt supponat pro qualibet parte orationis, per quam is quis loquitur, de animo gerit in notitiā aliorū deducat; uerba enim non ꝑpterea instituta sunt, ut per ea se inuicem homines fallant, sed ut eis quisque in alterius notitiā ꝑferat. verbis igi͡t vti ad fallaciā, non ad quod sunt instituta, peccatum est. Interest.n. queād modum verbū procedat ex animo, reā linguam non facit, nisi rea mens, vt probantur hæc 23.q.2.ca. is autem, & ca. homines in fi. Vnde uersus: Non nisi mente rea, fit mea lingua rea. vnde qui contra mentem loquitur, nihil dicit, quia non dicit quod cogitat, quia vox illud non signat; nec dicit ꝙ uos signat, quia illud non intendit; igitur nihil dicit,
2 ut ff. de rebus dub. l. in ambiguo. † Verbum aūt dicitur filius Dei; quia & sicut per verbū exprimitur uoluntas hominis, sic per filiū Dei voluntas patris. vt de poen. dist. 1. ca. uerbum Dei dimittit peccata. dicitur aūt uerbū ab aeris uerberatū, quod cōmune accidens est omnibus partibus orationis siue sumatur in prima significatione siue in secunda. In priuilegijs siue inscriptis interpretabūtur verba ad id ad quod sunt instituta, ut 22.q.2.cap. quod aūt. non. n. sensum extrinsecū alienū & extraneū debetis quærere, ut 37. di. c. relatū, & ad cōmuuē intelligentiam verba sunt referenda, ut sup. de spon. c. ex literis ff. de leg 3. l. non aliter Sed contra plerunque dum proprietas verborum attēditur, sensus veritatis amittitur, ut inf. eod. ti. ca. praeterea, nam potius mens attenditur, quā verba sint consideranda, ut 22.q.5.c. humanæ. aliquando contra communem intellectum fit interpretatio, ut sup. de postulando c. ad hæc. & potius considerandum est quod testator senserit, quā ipsa vocis significatio, ut ff. de fundo instructo. l. cum de lanionis. §. asinam. & hæc uera sunt, ubi interpretatio verbi haberetur a iure, sicut canon interpretatur statim. idest usque ad annum & diem. ut 20.q6.2.c. puella, puto quod in rescriptis & priuilegiis magis mens & intentio superioris attendenda sunt, quàm verba consideranda, ut sup. de officio deleg. c. super eod. sup. de decim. c. ex multiplici. sup de priuileg. c. quāto. & c in his. nā quāuis verba priuilegiorū inspicienda sunt, ut sup de priuil. ca. porro. tñ consideranda est mens. ut ff de leg. l. scire. 1.q.1. c. marchion 12. q. 5. c. humanæ. infra eo. tit. c. intelligentiam. & idē dico in testamēo. quia mēs prior & potētior est, quàm uox. ut ff. de supe. L. Labeo, in fi. Vnde si testator mihi legauit seruū sub appellatione stichi, cū uocaret pāphilus, nō stichus qui ex verbis
3 significat, sed pāphilius debetur, † noīa enim significādorū hominū gratia reperta sunt, quod si quolibet alio modo intelligat.ͬ, nihil interest, ut institu. de lega. §. si qs in noīe, & idē est si in fundi noīe sit erratum, ut ff. de le 1. l. 3. Secus in

dominibus

nominibus rerum. rerũ enim vocabula immutabilia sunt, hominũ mutabilia. vt in ea l.nfi. 1. R.
4 † uerba rescriptorũ dñi Papæ interpretatur Papa supra de sequestr cap. 1. Aliquando & legatus interpretatur, ut sup. de postulando cap. 1.
5 † Quis autem possit interpretari priuilegia, dixi sup. de priuil. §. sed pone. de interpretatione vero iuris distinctio est, antiqua interpretatio generalis est necessaria, & in scriptis redigenda interpretatio principalis, ut C. de leg & se. con. l. non dubium sup. de senten. excõ. c. inter alia. Generalis necessaria, sed non in scriptis redigenda interpretatio consuetudinis, ut ff. de leg. & se. con. l. si de interpretatione sup. de consue. c. cùm dilectus. Non generalis, sed necessaria in scriptis redigenda interpretatio iudicis ff. de le. & se. com. l. non pñt, & l. nã ut ait. generaliter nec necessaria nec in scriptis redigenda interpretatio magistri, ut C. de profes. l. 1. lib. 12. qa nullius addictus in uerba magistri.
6 † Sunt interpretationes à iure quibus per oĩa standum est, ut in decre. hic posi s & C & ff. eo. tit. per totũ: Sed pter has iuris interpretatione inuenimus & aliàs, nã noĩe beneficij non continetur rectoria vł personatu, ut sup. de præbẽdis c. cùm olim. & hoc ne iuri eorum, ad quos spectat electio, detrahaẽ, & simile aliàs sup. de offi. deleg. c. super eo. ver. verba illa ordinetur ecclesia talem interpretationẽ recipiunt ordinet per aliũ instituendum ad quem institutio spectat, sed noĩe beneficij continetẽ prębenda. ut sup de præben. c. ꝑ illorũ. non obstãt his inf. eod. tit. ca. tua. vbi præbendæ & maiora officia nomine beneficij continẽtur. illud .n. obtinet fauore ecclesiæ à debitis releuandis, & ideo dicit litera in hoc casu ideo ius interpretatur constitutionẽ illã sup. de conces. præben. vel. ecc. non va. c. nulla. quod ad archiepiscopatus vel episcopatus non solet extendi, sed ad personatus alios & minore beneficia coarctari ut sup. de conces. præ. vel. ec. ca. dilectus quãuis hodie illi c. dilectus. videatur derogatũ per constitutionẽ illã sup. de ele. c. ne pro defectu. sic interpretatur eadẽ decreta. nulla. locũ non habere, nisi præbendæ fuerint distinctæ, ut sup. de cõces. præben. c. ex parte. Host. sic interpretatus eandem constitutionẽ, nulla, ut in 6. mẽsibus, de quibus loquitur, tempus suspensionis nullatenus computetur, cũ illa Lateran. & concilij constitutio contra negligentes tantum fuerit promulgatã, ut sũp. de con. præbẽ. c. quia diuersitatẽ Interpretatur electio idest confirmatio, vt sup. de consue c. cùm dilectus. Itẽ ius interpretatur clausulã illã quæ interponitur in rescriptis. quod si duo uel oẽs interesse nequiueritis &c. vt intelligatur de impossibilitate iuris uel facti. vt sup. de rescri. ca. sciscitus. & illa decr. interpretatur illud sciscitatus, & c. sup. de offi. delega. c. prudentiam. dicens ꝙ si clausula quòd si oẽs vel ambo. ponitur in rescripto, & vnus interesse nõ potest, nec committere põt sup. de offic. delega. c. coram. Item decre. illa. per tuas. interpretatur aliam eiusdem ti. cap licet Hely. de simo. Item decreta. illa sup. de offi. delega. super quæstionũ, interpretatur illam. cũ te consulente. Item decret. illa. de consan. vir qui à stipite. interpretatur aliã eiusdem ti. non debet. sic quod aliqui distantes inter se quarto gradu possint contrahere, nisi quãuis alter distat à commui stipite 4. gradu. alter. 5. Itẽ decre. illa sup. qui fil. sunt legi. ꝑ tuas in fi. interpretatur aliã eiusdem ti. transmissæ. dum dicit, ꝙ in casu dissimili loquitur. Item quod dicit decr. illa qui fil. sunt leg. cum inferio. veterem, ꝙ filij nati ex illis parentibus, qui ignorantes impedimentum in facie ecclesiæ contraxerunt, legitimi sunt; interpretatur aliam in eodem ti. dicens idem esse si alter cõiugum ignoret impedimentũ. Itẽ quod dicit decreta. sup. de ui. & ho. cler. qm̃ & alia sup. de sen. excom. monachi, scilicet ꝙ si aliquis de communiter viuentibus manus in confratrem injiciat violentas, à suo abbate vel superiore poterit absolui, interpretatur decre. sup. de sen.

sen.excõ.c.cum illorum. dum dicit nisi excessus extiterit difficilis & enormis. vel si ad mutilationem membri uel effusionem sanguinis est processum, aut in episcopum vel abbatem violenta manus iniecta. Itē decre. illa sup. de cogna. sp. c. 1. interpretatur illos canones. 30. q. 3. ca. super quibus, & post susceptum. Hæc exempla & alia his similia iuris interpretatione notare per se poterit
7 quilibet studiosus. † Item prorogatur iuris interpretatio ratione fauoris, ut si cui. indultū sit retinere beneficia vacantia in sua ecclesia, & fructus eorum percipere, ac in solutionem debitorum eiusdem ecclesiæ conuertere, per interpretationem extenditur nomen beneficij ad præbendas uel beneficia maiora. vt inf. c. e. tua nobis Item uerbum illud, labores, extenditur ad omnia quæ quidem religiosi proprijs manibus & sumptibus excolunt, ut sup. de decimis c. ex parte. Item priuilegium indultum de decimis non soluendis extenditur ad decimas per interpretationē possessionum, quæ postmodum acquiruntur, ut sup. de priuile. c. quia circa Itē quod quibusdam religiosis indultum est, scilicet vt cū Romanę terræ fuerit interdictum, excōicatis & interdictis exclusis possunt qńq; ianuis clausis suppressa voce non pulsatis campanis diuina officia celebrare, ad episcopos prorogatur, ut sup. de priuil. ca. quod nonnulli. sic per interpretationes extendimus donationes. vt sup. de dona. ca. cū dilecti. Vnde si Imperator donet, demum interpretatur cum omnibus iuribus & pertinentijs suis esse donatum, ut C. de bo. vac. l. si qñ lib. 10. Idem facimus in testamentis similiter ratione fauoris. Vnde si aliquis leget vina, interpretamur & vasa vinaria legasse. ff. de vi. & tri. leg. l. si cui. §. si vinum. & ff. de penu le. l. qui penum. §. ult. & l. namq;. & auibus legatis & auiaria debentur. ut ff. de leg. 3. l. auibus. Non enim in causa testamentorum ad diffinitionem utiq; descendendum est, cum plerunq; abusiue loquantur homines, nec proprijs nominibus vel vocabulis vtantur, ut ff. de leg. 3. l. non aliter. §. titius. Ideoq; cartarū appellatione, libros intelligimus esse legatos cum vox testatoris, & uoluntas vrgeat, vt cum quis dixerit cartas meas vniuersas, q̄ nihil aliud quam libros habeat, studiosus studioso reliquens, ut ff. de lega. 3. l. librorū §. quod tñ. Item prorogatur iuris interpretatio ratione generalitatis, ut cū quis obligat bona sua, & futura bona intelligatur obligare, ut C. quæ res pigno. oblig. pos. l. vltima. Item cum quis fundū obligat, nihil excipiens lus patronatus, quod in ecclesia in fundo sita obtinet obligare videtur, ut sup. de iure patrona. ca. ex literis.
8 † Aliqñ interpretatio iuris arctatur, vt in procuratione exigenda ne subiecti grauentur, ut sup. de cē. c. quanto Itē arctatur ut exactionis & auaritiæ nota uitetur, ut sup. de cē. c. ex parte. Item interpretatio arctatur odij ratione, vt cum decimæ laico conceduntur in feudum, quod male fit, ut sup. de his quę fi. a præla. sine con. ca. c. cū apostolica. Itē in hoc casu occasione decimationis antiquæ non sunt decimæ noualium vsurpandæ cum in talibus non sit extēdenda licentia, sed potius restringenda, ut sup. de decim. c. aua. odia n. per interpretationem restringenda sunt, ut ff. de liberis & posth. l. cū quidā sup. de cōsang. & affini. ca. quod delicto. Item arctatur venditio per interpretationem, ut non videatur episcopatum uel venditū vel in venditione exceptum, q̄ venditionis tempore non extabat, ut ff. de cōtrahen. emp. & vend. l. Rutilla. & hoc ideo quia in venditione inspicitur tempus contractus. Item in fauorem rei fit restitutio per interpretationē, nam si quis legauerit nummos & nescimus de quibus sensit, tunc sumitur coniectura ex pluribus; spectatur. n. consuetudo patrisfamilias in primis, deinde regionis in qua testator versatus est, sed & mens patrisfamilias & legatarij dignitas vel charitas & necessitudo. In summa, quæ

præcedunt uel sequuntur scripta scrutanda sunt, ut ff. de lega. 1. l. filiusfamilias. quia si nec ex illis coniectura capi possit, tunc locum habet quod dicitur, nummis in distincte legatis exiguiores debentur, si neque ex consuetudine patrisfamil. neq; ex regione vnde fuit, neque ex contextu testamenti possit apparere ut ff. de lega. 3. l. nummis. qd ideo contingit, quia cum hæres damnatus sit nummos dare, in potestate eius est, quos velit dare & liberare, ut ff. de leg. 3. l. qui concubina. §. primo.

SVMMARIVM.

1 *Regula quid sit, & unde dicatur.*
2 *Regulæ unde sumnatur.*
3 *Regula, omnis res per quascunque causas nascitur per easdem dissoluitur, quomodo intelligatur.*
4 *Regulæ, quod dubia in meliorem partem sunt interpretanda, qualiter sit intelligenda.*
5 *Regulæ quod utilius scãdalum nasci permittitur quam ueritas relinquatur, sensus.*
6 *Regulæ, quod est illicitum necessitas facit licitum, explanatio.*
7 *Regulæ, qd latenter, aut p vim, vel alias illicite introductum est nulla debet stabilitate subsistere, declaratio.*
8 *Regulæ, quod iudex à tormentis incipere non debet, intellectus.*
9 *Regula, quidquid in sacratis Deo rebus, & episcopis agitur pro sacrilegio reputatur, quomodo sit intelligenda.*
10 *Regula, qui ex timore facit preceptũ aliter quam debeat facit, qualiter intelligatur.*
11 *Regulæ, offendens in uno factus est omnium reus, intellectus.*
12 *Regulæ, non potest esse pastoralis excusatio si lupus oues comedat, & ipse nescit, declaratur.*
13 *Regulæ, indignum est, & tam Romanę ecclesiæ consuetudine alienum ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur, declaratio.*

De Regulis Iuris. Rubrica.

AD eximij operis consumationẽ, & ministrorum iuris canonici instructionem perfectissimam doctrinam diffinitiones iuris siue regulæ supponuntur, vnde intitulatur rubrica. de regulis iuris. Videndum est. quid sit regula. Vnde dicatur. Qualiter finiatur.
1 Ex quibus regula surgit. Regula† qdem est quæ rem breuiter enarrat, non vt ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est, regula fiat, ut ff. eod. titu l. 1. Sed in grãmatica regula est multorũ consimilium collectio. Regula dicta est ex eo φ recte ducit, nec aliqñ aborsum trahit. Alij dixerunt regulam dictã, uel φ regat, uel φ normam rectè viuendi præbeat, uel φ distortum prauũque corrigat. vt 3. dist. cap regula. Sed obijcies, si hoc facit regula; ergo regula est ius, sed contrariũ dixi, non ut ex ea ius fiat. Rñdeo in decre. sumitur regula secũdũ, φ canon grecè, latine regula nuncupatur, ut 3. dist. c. canon sumitur autem regula, uel ex signo vniuersali, ut inf. eod. tit. c. omnes res ff. eod. titu. l. omnia. uel ex signo indiffinito ff. eodem. tit. l. quicquid calore iracundiæ. uel ex alio generaliter dicto, ut inf. eo. titul. cap quod
2 non est licitum. † Sumuntur regulæ ex iure constituto, ut ff. codé. titu. l. 1. & vt superius dixi. quædam tamen sunt, in quibus regulæ uel diffinitiones proditæ non sunt, quia nec tradi possunt, difficilis est enim aliquarũ rerum diffinitio, ut moræ ff. de usu. l. mora, in prin. sic & alibi lex dicit in impensis factis in rebus dotalibus. quæ autem impendia ex rebus dotalibus deduci debeant, non tam facile in vniuersum diffiniri, quam singula ex genere & magnitudine impendiorum æstimari possunt, ut ff. de impen. in rebus dota. fac. l. quod dicitur, in fin. Item non potuit diffiniri quanta fides sit testibus adhibenda. & ideo hoc arbitrio iudicis reseruatur,

tur dum dicitur. Tu magis scire potes quanta fides sit testibus adhibenda. ut ff. de testi. l. testium fides. in uersic. uerba epistolæ. sic quanti temporis pœnitentia sit peccatoribus imponenda canone non potuit diffiniri. & ideo dictum est, tempora pœnitudinis habita moderatione constituenda sunt. tu iudica prout côuersorum animos prospexeris esse deuotos habito respectu ad ætatis pericula, & ægritudinum necessitates. vt 26. q. 7. cap. tempora. & c. hæc sic. Item quatenus & cuius intersit, non potuit diffiniri; eo quòd non in iure, sed in facto consistit. ut ff. eo. titu. l. quatenus. His igitur præmissis ad aliquam præsentis tractatus doctrinam, regulas sub hac
3 rubrica positas exponamus. † Prima igitur regula. omnis res per quascûque causas nascitur, per easdem dissoluitur, subaudi in contractum agentes. ut est videre in emptione & uenditione, quę consensu contrahuntur, & contrario consensu dissoluũtur rebus integris existentibus: secus si ad solutionem pretij vel rei traditionem peruentum sit. ut C. quando liceat ab emp. re. l. 1. Idem in alijs bonæfidei contractibus. ut ff. de pact. l. si unus. §. idem. Idem in sponsalibus de futuro. ut sup. de sponsali. ca præterea. secus in matrimonio. ut sup. de iureiurand. cap tua. & ff. de eo qui cog. côsan. vxo. suæ ca. super eo hoc ideo, quia matrimonium non soluitur nisi morte, vt 32. q. 7. cap. licite. & in auth. de nup. § de inceps, collat. 3. & simile ad l. istam.
4 ff. eod. titu. l. nihil † Secunda regula dicit. quòd ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. ut enim uir præditus scientia literarum & maximè prælatus cum propria consanguinea conuersatur, credi debet quod hoc faciat affectionis, & non fornicationis causa. ut sup. de præsum. c. cum in iuuentute. Item cum legatus ecclesiæ Romanæ & maximè cardinalis equum uel aliud modicũ recipiat ab eius cognato, cui côfert aliquid spirituale, credêdum est quod non simoniæ, sed necessitatis causa recipiat. ut sup. de simoni. ca. & qõnes, & hoc ideo contingit. quia quilibet pręsumitur bonus, donec côtrarium probetur. ut sup. de seruiti. c. uno. sup. de præsumptio. ca. dudum. & nullum suę salutis immemorem ut 2. q. ult. c. sancimus. alia uita dicunt in humaniorum partem in dubijs declinandum. ut de transactio c ult 50. dist. cap. eos Alia, in dubijs, quod tutius est, tenere debemus. ut sup. de presby. non bapt. mi. cap. ueniens. sup. de bapt. & eius effec. cap. de quibusdam. de consti. dist. 4. c. si nulla. & dist. 1. ca. presbyteri. Alia in dubijs suis conscientijs homines relinquuntur. sup. de iureiurand. ca mulieri. 33. dist. cap. habuisse. Tertia regula est.
5 † Vtilius scandalum nasci permittitur, q̃ ueritas relinquatur. scilicet fidei, uel ueritas bonæ vitæ. Triplex est enim ueritas, bonæ uitæ, & hæc nunquam dimittatur propter aliquod scandalum; quia pro nullo scandalo debet committi mortale peccatũ. ut sup. de noui ope. nunc. c. cum ex iniuncto, circa fin. Item iusticiæ respũ iudicis, disciplinæ respectu prælati. Et in his aliquando ueritas dimittitur propter scandalum, vt 23. q. 4 c. non potest. Vnde uersus. Est uerũ vitæ, doctrinæ, iusticięque. Vnum semper habe, duo propter scandala linqui.
6 † Quarta regula est, quod non est licitum. simile ad hanc regulam de conse. dist. 1. c. sicut. & dist. 5 ca. peruenit. & di. 5. c. discipulo. sup. de fur. c qui p necessitatẽ. Et est ratio; qui necessitas est contraria uoluntati. ff. quod met. causa. l. 1. & nullum peccatum, nisi uoluntarium,
7 vt 15. q. 1. §. 1. & c illa. † Quinta, quod latentur, aut per uim, uel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere. in hac potest poni exẽplum in exactis latenter, aut per impressionem, aut per dolum à prælatis introducta, quæ subsistere de iure non debent. vt 10. q. 3. cap quia cognouimus. supra de exceß. præla. c. sane. uel potest poni exemplum in consuetudine irrationabili introducta latenter, uel per uim,

quæ

quæ subsistere non debet. ff. de li. & le. consu. l. quod non ratione sup. de cōsue-
8 tud. cap. ult. † Sexta in ipso causæ initio non est quæstionibus inchoandum, contingit hoc ideo, quia ad quæstiones non peruenitur, nisi per præsumptiones, & iudicia; & propterea non est à quæstionibus inchoandum, ut dicit hic, & ff. eod. titu. l. 1 Respon. 1. & C. eod. tit.
9 l. miles. † Septima quicquid in sacratis Deo rebus & episcopis agitur, pro sacrilegio reputatur, quia sacra sunt & à quocunque uiolari non debent sacrilegium enim committitur, si res ecclesiæ diripiantur, ut 1. quæst. 3 cap. peruenit. 16. q. 7 cap. 2. 17. q. 4. c. si quis domum. sup. de fo. compet. cap. conquestus. sup. de senten. excom. ca. conquesti. & quod dicit sacratis, supplè maximè; nam & non sacratæ priuilegium habent, ut serui ecclesiarum ut 12. q. 4. cap. ecclesiarum seruos. sic & cum iniuria infertur personis ecclesiasticis. ut 17. q. 4. cap. si quis suadente. & quod hic dicit de episcopis subaudi maxime. 17. qu. 4. cap. si
10 quis deinceps. Octaua, † qui ex timore facit præceptum, aliter quàm debeat, facit; & ideo iam facit, intelligendum est de præcepto diuino, & de eo qui illud facit timore seruili, qui non potest esse simul cum charitate, unde talem timorem habens non potest mandata domini adimplere, cum non sit in charitate, quæ est summa omnium bonorum operum ut de pœni. distin 2. cap. charitas. secus est de timore filiali, qui simul habetur cum charitate, unde qui timet Deum faciet bonum. Item timor seruilis introduxit filialem, sicut seta, filum, vel lignum, ut de pœni. dist. 2. c. sicut seta. unde dicitur, crescit charitas, & minuitur timor, ut de pœni. dist. 2. ca. forte nata. perfecta uero charitas foras emittit timore. ut 23. q. 6. cap. schismatici. qui igitur timore seruili facit præceptū Dei, nec facere intelligitur, ut dictum
11 est. † Nona, offendens in uno factus est omnium reus. quod sic intelligo, ut offendens in uno peccato mortali, quia reus omnium, quo ad sufficientiā damnationis, idest ita sufficiat unū ad æternam damnationem, sicut omnia. Vel offendens in uno, idest in una uirtute, nam statim subintrat uitium uirtutis oppositum, cum excluditur uirtus. ut 32. quæst. 1. cap cum denunciatur improbitati. & sic cum habeat unum uitium mortalis peccati, omnium uirtutum factus est reus; quia nullam habet uirtutem. Vel uno idest in charitate, sine qua nemo potest saluari, ac si omnium peccatorum reus esset; & simile ad istud de
12 pœni. distin. 6. cap. 1. † Decima non potest esse pastoralis excusatio, si lupus oues comedat, & ipse nescit. hoc ideo contingit, quia de custodia tenetur. ff. loca. & condu. l. qui mercedem. pastor enim uigilare debet, & animam suam ponere pro ouibus. ut 23. q. 4. c. tres pers. sonç. & ideo tenetur de culpa, sicut custos carceris. ut ff. de custo. & ex. reg. l. ulti. non igitur excusatur pastor ignorantia, quia de negligentia tenetur, ut prælatus. 91. dist. cap. dictum. sicut nec excusatur custos fornacis, si obdormit vel negligenter custodit, & ignis euagatus uillam incendit. ut ff. ad l. Aquil.
13 l. si seruus. † Vltima regula est, indignum est & à Romanæ ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur. hoc ideo, quia simonia committitur. ut supra de simon. cap. si diligenti. Sed sacramentum de fidelitate, & si clericus priuatus non debeat suo prælato præstare. ut sup. de maio. & obe. c. legebatur. si tamen hęc consuetudo deposcat, pręstabitur. ut sup. de uerb. sig. ca. cum clerici. supra de elec. c. qualiter. sed à prælato de iure præstatur suo superiori. vt supra de iureiur. c. nullus. 23. dist. ca. quanquā. Sed quamuis pro spiritualibus temporalia non præstantur affectio tamen & charitas indebite non censentur. Solent enim homines quadam prærogatiua amoris diligere illos, à quibus se percepisse beneficia recognoscunt. ut supra de testa. c. cum in officijs. Cum igitur doctrina iu-

na iuris canonici, ſpirituale ſit obſequium, potes ò lector mihi retribuere ſpiritualiter in effectu. ſed ſufficit ſi non petrahas, ſi hoc opus laudibus attollendum lingua non carpas venenata. Sunt enim quidam, qui in primo, ſe æſtimant, vt bona quæ viderint, diſcere contemnant, & quod grauius eſt, aliorum opuſcula quanquam vltima dente lineam vltro ſuffundunt, ſicubi verò reperitis quod aliorum dicta corripiant, non turberis; hæc enim cōſcientiæ quædam exegit temeritas; quæ in offenſam incidere timuit omittendo hæc cui vtilitas ſuaſit & indixerit. ſi fortaſſe legeris quod in apparatu meo memineris te vidiſſe, conſidera quod non omnes qui ſummam habituri ſunt, habeant apparatum, & propterea malui repetere quàm deeſſe.

FINIS.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll.

Omnes ſunt Quaterniones, preter Ll, qui eſt Sexternio.

VENETIIS,

Apud Ioannem Baptiſtam Hugolinum. 1586.